SC.SUP.1.2.P1.2

Digitized by Google

31
10 G
17

Digitized by Google

Digitized by Google

SANCTI
PROSPERI AQUITANI
S. AUGUSTINI DISCIPULI,
S. LEONIS PAPÆ PRIMI NOTARII,
OPERA OMNIA
AD MANUSCRIPTOS CODICES,

NECNON

AD EDITIONES ANTIQUIORES ET CASTIGATIORES EMENDATA,

Nunc primum ſecundum ordinem temporum diſpoſita,

Et Chronico integro ejuſdem, ab ortu rerum, uſque ad obitum Valentiniani tertii, & Romam a Vandalis captam pertinente locupletata.

Quibus præfigitur ejuſdem S. PROSPERI AQUITANI VITA *ex Operibus ipſius, & Scriptorum Eccleſiaſticorum libris concinnata.*

EDITIO SECUNDA VENETA

JUXTA PARISIENSEM ACCURATISSIMAM ANNI MDCCXL.

TOMUS SECUNDUS

CONTINENS

APPENDICEM OPERUM EJUSDEM S. PROSPERI.

B A S S A N I, MDCCLXXXII.

SED PROSTANT

VENETIIS APUD REMONDINI.

SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIO.

Digitized by Google

ELENCHUS

EORUM QUÆ IN HOC SECUNDO TOMO, SEU APPENDICE CONTINENTUR.

IN PRIMA PARTE:

JULIANI Pomerii de Vita contemplativa Libri III. Pag. VII.
De Promiſſionibus & Prædictionibus Dei Liber. 63
Chronicon Proſperi Tironis. 146

IN SECUNDA PARTE:

VARIA ſcripta & monumenta, quorum lectio Operibus ſancti Proſperi, ac Hiſtoriæ Semipelagianæ lucem affert: ac inter illa primo loco S. Auguſtini de Correptione & Gratia ad Valentinum Liber I. 152
Sancti Aſterii Epiſcopi Amaſeæ Homiliæ. 281

APPENDIX OPERUM SANCTI PROSPERI AQUITANI.

ADMONITIO IN LIBROS DE VITA CONTEMPLATIVA.

IN appendicem rejicimus primo loco libros duos de Vita Contemplativa, opus licet elegans & pene omnium laudibus celebratiſſimum; atque ab annis octingentis ad noſtram uſque ætatem ſancto Proſpero aſſertum. Ab octavo namque ſæculo medio ſcriptores inventi ſunt, qui ſub auctoris noſtri nomine opus iſtud laudavere. Chrodogangus enim Metenſis Epiſcopus, qui illo ſæculo florebat, & ſtudio regularis diſciplinæ, cui Canonicos Eccleſiæ ſuæ ſubdi voluit, admodum commendabilis exſtitit, in regula Canonicorum, Proſperum librorum de Vita Contemplativa auctorem agnovit. Idem præſtat Jonas Aurelianenſis Epiſcopus, qui floruit ſub Pontificatu Eugenii II. & Gregorii III. Imperantibus Ludovico Pio & Carolo Calvo, id eſt, ſæculo ſequenti, in libro de Laicali inſtitutione, qui primum editus eſt in lucem a doctiſſimo viro D. Luca Acherio Monacho Sangermanenſi Ordinis S. Benedicti Congregationis S. Mauri in tomo 1. ſui ſcriptorum veterum Spicilegii. Tum Concilium Aquiſgranenſe ſub eodem Ludovico Pio in cauſſa ejuſdem Canonicorum inſtitutionis celebratum anno 818. huic opinioni favere videtur, cum hoſce Tractatus ut Proſperianos uſurpat, non ſecus ac Concilium Pariſienſe ſextum ſub eodem Imperatore poſt annos tredecim coactum. Quin etiam huic operi inſcriptum legitur Proſperi nomen in manuſcriptis Codicibus ejuſdem ætatis, & in editis antiquioribus habetur inſertum. Ita denique creditum, nullo refragante, ab omnibus poſterioris ævi ſcriptoribus. Nihilominus tamen hodie conſtat inter eruditos non eſſe Proſperi hocce opus de Vita Contemplativa, nec iis religio fuit tam antiquis tamque idoneis teſtibus fidem derogare, & libros proxime ſubjiciendos parenti alteri aſcribere; Juliano ſcilicet cui cognomen erat Pomerio, natione Mauro, qui Arelate Rethoricam cum magna famæ laude docuit, auditoremque habuit Cæſarium Magnum ejuſdem urbis poſtea Epiſcopum, ut teſtatur ejuſdem ſancti Pontificis vitæ liber.

Hujus porro ſententiæ probationes ſuppetunt non paucæ. Nam 1. ut ex ipſiuſmet auctoris teſtimonio argumentum primum ducamus, auctor iſte, (quod ſolerter ante omnes obſervavit Jac. Sirmondus in notis ad Aquiſgranenſe Concilium), Hilarii Arelatenſis, qui obiit anno 449. Laudes contexit, lib. 2. cap. 9. quaſi ejus quem longe ante diem ſupremum obiiſſe ſupponit: quod certe æqualis Hilario Proſper aſſerere nequiviſſet. Addes etiam, ſi libuerit, eam rationem quam urget H. Noriſius, quod nempe Proſper non ita liberaliter eum laudaſſet, quem ipſe in litteris ad Auguſtinum teſtatur in ſancti Doctoris gratiæ doctrinam minus propenſum; & ſi alias meritis clarum, præcipuæ auctoritatis, & ſpiritualium ſtudiorum virum fuiſſe profiteatur.

Aliæ inſuper ſuppetunt rationes, quæ dum opus vero auctori reſtituunt, neceſſario illud deinceps a Proſperi operibus omnino ſecernunt. Ac primum S. Iſi-

dorus

Digitized by Google

dorus libro de Scriptoribus Eccleſiaſticis c. 12. explicate libros illos Juliano Pomerio aſcribit, his verbis: Alios quoque tres libros edidit de futuræ vitæ contemplatione, vel actuali converſatione, nec non etiam de vitiis & virtutibus: *qua certe recenſione omnis operæ diſtributio & totius tractatus iſtius argumentum deſcribitur, ut ex libri tertii præfatione clarius perſpicietur. 2. Laudatus jam Sirmondus Codicem Mſ. vidiſſe ſe teſtatur qui fuerat alias S. Salvatoris Vicecomitis, poſtea vero fuit illuſtriſſimi doctiſſimique Archiepiſcopi Toloſani Caroli de Montchal, in quo libri illi, Juliani Pomerii nomine prætitulantur. Et eodem fide digniſſimo aſſertore, in collectione Canonum Codicis Andegavenſis, ſancto Pomerio, ſic enim vocat, rurſus aſcribuntur tractatus illi noſtri. Alterum ſubinde nactum ſe teſtatur P. Queſnellus in Bibliotheca Abbatiæ Beatæ Mariæ de Trappa, quæ ex obſcuro Monaſteriolo in numeroſiſſimum ſanctiſſimumque Aſceterium de repente evadens Religioſiſſimi Abbatis ſtudio ac pietate, ſuum ætate noſtra Gallicanæ Eccleſiæ Bernardum, ſuam Bernardo reddidit Claram vallem. Duobus hiſce oculatis teſtibus addere liceat tertium non minoris auctoritatis teſtem, ſcilicet doctiſſimum & clariſſimi nominis auctorem Bibliothecæ novæ Auctorum Eccleſiaſticorum, qui tomi ſui tertii parte ſecunda monet, audiiſſe ſe (a fide dignis proculdubio) aſſervari etiamnum in Bibliotheca Capituli inſignis Eccleſiæ Bellovacenſis, pervetuſtum Mſ. in quo tres libri de Vita Contemplativa Juliani Pomerii ut certi auctoris nomine inſigniuntur.*

Nec forte alterius operis Pomerii meminiſſe cenſendus eſt Gennadius in Catalogo de viris illuſtribus, ſeu de Eccleſiaſticis Scriptoribus, cum recenſito opere, in quo auctor ille interrogantibus & rogantibus Juliano Epiſcopo & Vero Presbytero, dialogorum more reſpondens; arte dialectica & ſermone ingenio apto compoſuit de natura animæ & qualitate ejus &c. libros Octo; ſubdit Gennadius: Memini legiſſe me olim ejus dictatum ad quemdam nomine Principium, &c. & alium, De vitiis & virtutibus prætitulatum.

Nec inutile erit hic aliquid etiam de Juliani Pomerii fama fortuniſque breviter præfari. Fuit porro hic Julianus Pomerius, dum hæc ſcripſit, ex Rethoricis diſciplinis ad Eccleſiaſticos gradus provectus: neque enim credere par eſt Julianum Epiſcopum, cujus juſſu ſtylum arripuit, auctorem illi fuiſſe, ut de Clericorum officiis tractaret antequam eo gradu auctus eſſet, cui Eccleſia magiſterium, & aliorum inſtitutionem permittit. Sed & Gennadius hunc presbyterum ordinatum tradit. Hunc Ennodius Ticinenſis Epiſcopus exquiſite laudat lib. 2. epiſt. 6. quam ipſi inſcribit, ubi hæc ſub finem: Nunc vale, mi Domine, & circa me eccleſiaſticæ diſciplinæ magis exerce fautorem, &c. *Ad eundem etiam duas epiſtolas tranſmiſiſſe legitur Ruricius Lemovicenſis. Nam & ipſe Æonium Arelatenſem rogat. lib. 2. cap. 8. ut Pomerium ad ſe venire jubeat. Hunc autem cum tunc Abbatem appellet, argumento eſt eum ab Æonio monaſterii regimini, poſt adeptum ſacerdotalem ordinem fuiſſe præpoſitum, quemadmodum ipſemet Pontifex Cæſarium jam factum Presbyterum Monaſterii Abbatem pariter conſtituerat. Dum vero dicitur Cæſarium religioſæ ſodalitati defuncti Abbatis loco ſuffectum, non inani forte conjectura inferemus, illum Juliano magiſtro quondam ſuo hoc in munere ſucceſſorem electum: quem quidem hoc tempore jam annis gravem exiſtimare conſequens erit. Quod etiam ipſe innuit Gennadius in Catalogo, c. 98. quem concinnans aut amplificans circa annum 494. ait:* Scripſiſſe & alia dicitur, & adhuc ſcribere .... vivit uſque hodie converſatione Deo digna, apta profeſſioni & gradui. *Quibus verbis poſtremis, & monachatum illius & ſacerdotium deſignaſſe jure credetur.*

Inſcripti ſunt autem libri illi Juliano Epiſcopo, ſed incertum, cujus ſedis fuerit Epiſcopus. Obſervatur ſane hujus nominis Pontifex Carpentoratenſis in Epaonenſi Concilio anni 517. ſubſcriptus, cui ut hoc opus dicatum judicetur non videtur obſtare tum ratio temporis, tum regionum diſtantia: ſed ut erat hoc nomen his ſæculis commune, alii etiam eſſe potuere Juliani, quorum alteri lucu-

bratio-

Digitized by Google

brationes ſuas nuncupaſſet Pomerius. Nam, ſi fides auctori vitæ S. Honorati quæ circumfertur, ſedit inter Forojulienſes hujus nominis Pontifex: quem cum iſte ejuſdem Honorati & Capraſii ex Italia reducum hoſpitem narret; auctor Diſſert. de initiis Forojulienſ. Eccleſiæ, eundem cum Quillinio, ad quem datæ exſtant Leporii retractationis litteræ, fuiſſe conjecerat: at quia conſarcinatoribus ſolemne eſt remotiores temporum epochas conjungere, vel conjunctas diſtrahere, potuit ille Julianum Epiſcopum inter hæc tempora deprebendiſſe; poſt Victorinum utique, qui anno 506. Agathenſi Concilio interfuit: cujuſque exſtat epiſtola ad Ruricium Lemovicenſem, & iſtius ad Victorinum. Iſto autem Forojulii ſedente, Julianum Provinciæ regiones colluſtraſſe, & cum Provincialibus neceſſitudines contraxiſſe ſingulares probatur in Secretis Lirinenſibus. Ex hac autem ejus in his partibus conſuetudine, haud dubie afflatam illi opinationem ſuſpicari promptum eſt, qua ex citati Iſidori teſtimonio diſcimus, eum in octo libris de Natura animæ quos conſcripſit, ſecundum Tertulliani erroribus labefactaſſe, dum eam corpoream fallacibus etiam argumentis aſtruere contendit. Nam tum magna famæ laude celebrabatur Fauſtus Monaſterii Lirinenſis, in Forojulienſi territorio poſt Maximum Reienſem tum Epiſcopum, Abbas; qui quidem ſententiæ pene conſepultæ cineres ſuſcitare non detrectans, eam etiam ſcriptis libris acriter defendiſſe perhibetur: contra quem ex adverſo ſtetit Claudianus Viennenſis Eccleſiæ Presbyter, litiſque arbitrum ſe legit Præfectorium Patricium, doctiſſimum virum, & opt. C. Sollium Sidonium: his enim nominibus, in epiſtola libris ſuis præfixa illum convenit. Arbitrum illum autem ſtatuit Fauſto licet amiciſſimum, ſed qui amiciorem ſibi veritatem ſatis cumulate teſtatus eſſe videtur, dum libros illos, tot exquiſitis præconiis celebravit in ſua ad Claudianum epiſt. lib. 4. 3.

Ceterum ſuos de anima libros Pomerius, ad ejuſdem Juliani Epiſcopi, cui libros de Vita Contemplativa inſcripſit, petitionem digeſſit, eodem aſſertore Gennadio, qui alium Presbyterum nomine Verum memorat hujus operis edendi cum Juliano promotorem. Atque de hoc Vero cum huc uſque vix quidquam deprehendatur animadverſum, non forte infeliciter conjectum ab auctore Diſſertationis VII. de ſuppoſitis S. Proſpero ſcriptis & tractatibus. Verum iſtum ab eo non diverſum eſſe, quem tam exquiſitis præconiis commendat Salvianus in epiſtola ſua ſeptima, eidem & Apro inſcripta: quæ quidem tanto majorem viri celebritatem arguunt, quanto major ipſe Salvianus, & in his etiam laudibus parcior fuiſſe videtur. Sed hæc rurſus, ſeu Julianum, ſeu Verum extra Provinciam, vel ejus viciniam quærendos non eſſe ſatis arguerent. At pro Vero illud etiam majus occurrit, quod inter hæc tempora in Arauſicanorum Præſulum ſerie, nominis hujus obſervetur Præſul, quem ab iſto noſtro diverſum eſſe vix credibile; non illo quidem, cujus nomen inſcriptum legimus epiſtolæ Provincialium Epiſcoporum ad Leonem pro inſtauratione jurium Arelatenſis Epiſcopi; (cum conſtet Eutropium Arauſicanum Epiſcopum Veri deceſſorem ſæculi quinti mediam partem prætergreſſum, ut qui ab Hilaro Pontifice maximo, nec non a Sidonio jam Epiſcopo litteras ſuſceperit): ſed illo Vero, qui poſt Eutropium ſedit, hoc exeunte ſæculo, cujus & vitam ſcripſit, teſte Sigeberto. Iſtius enim optime concurrit temporis epocha cum Juliani ac Salviani, a quibus laudatur, geſtis. Et hæc quidem in librum proxime ſubjiciendum ex doctiſſimorum Criticorum ſcriptis inſerta ſufficiant.

JU-

JULIANI POMERII
IN LIBROS DE VITA CONTEMPLATIVA,
AD JULIANUM PONTIFICEM.
PROLOGUS.

DIU multumque reniſus ſum voluntati tuæ, mi Domine ſtudioſiſſime Pontificum Juliane; non velut pertinaciter durus, ſed propriæ impoſſibilitatis admonitus. Videbatur enim mihi, & jure forſitan videbatur, quod etiam ipſi præſumptionem meam potuiſſetis improvidæ temeritatis arguere, ſi tantam rem, quæ utique eſſet operoſe tractanda, facile ac ſine ulla deliberatione (a) ſuſciperem: cum me oporteret prius ipſius rei pondus, unde dicendum foret, * expendere; & ſic, adjuvante Domino, ſi vires facultas explorata promitteret, ad hoc arripiendum, quod juberetis accedere. His & talibus ſollicita conſideratione perſpectis, neceſſarium duxi, ut me aliquandiu a ſcribendi præſumptione ſuſpenderem. Sed quia cogitanda fuit injuncti operis difficultas, ita cogitari debuit injungentis auctoritas, nec volui, nec debui uſquequaque reſiſtere, certus quod vires meas multo amplius adjuvaret tua præcipientis oratio, quam gravaret ipſius materiæ magnitudo. Deinde illa conſideratio animum meum ſuis viribus diffidentem, in audaciam ſubeundæ præceptionis veſtræ perduxit; quod jam non humilitatis eſſet perſeveranter tenere ſilentium, ſed ſuperbiæ ultra renuere, quamvis infirmis cervicibus (b) onus impoſitum: cui oneri ſuſtinendo, etſi mea me ruſticitas faciebat invalidum, veſtra fieri credidi fide qui jubebatis, idoneum.

* Alias experiri.

2. Hoc quoque mihi audendi aliquid fiduciam dabat, quod magnarum rerum magnus ipſe conatus eſſet, etiamſi nullus (c) diſputantem ſequeretur effectus. Siquidem neceſſarium tractatio quæſtionum, etſi non inſtruit (d) non invenientis quod quærit animum; exercet ſaltem quærentis ingenium: ut aut noverit ſe quærendo, & nihil inveniendo neſcire quod ſe forte noſſe præſumpſerat; & ignorantiæ ſuæ conſequenter admonitus, quod ſibi deeſſe viderit, quærat; quod invenerit, teneat; & quod tenuerit, (e) perſeveranter exerceat: aut ſi quod ſibi de divinis litteris propoſitum fuerat, ſalubriter tractare, & ſufficienter explicare (f) potuerit: non de inventione (g) veritatis infletur, ſed in Domino qui eum intus illuminavit, ut (h) illuminanda cognoſceret, glorietur. Quandoquidem ſcientia ſicut ſine dono Dei, quod eſt
1. Cor. 8. charitas, inflat; ita ſi ei charitas admiſceatur, ædificat. Ac per hoc, qui de Deo loqui voluerit, aut nihil dicit, & nulla eum (i) præcipitat inflatio: aut ſi aliquid dixerit, & ſe crediderit a Deo accepiſſe, quod (k) dixit, habet unde Deo gratias agat; non habet quod ingenii ſui viribus elatus adſcribat.

3. Sed jam ipſa capitula, quæ utcumque ſolvenda propoſuiſtis, adtexam. Itaque (l) jubetis ut paucis ediſſeram, quæ ſit vitæ Contemplativæ proprietas; & quid inter ipſam & Activam vitam interſit, quanta poſſum brevitate diſtinguam. Utrum is cui Eccleſiæ regendæ cura commiſſa eſt, contemplativæ (m) virtutis fieri particeps poſſit. Utrum æquanimiter ſuſtinendi ſint divina præcepta calcantes, an pro modo peccati debeant Eccleſiaſtica ſeveritate coargui. Utrum (n) congregandis fratribus aut alendis, expediat facultates Eccleſiæ poſſideri, an perfectionis amore contemni. Quæ ſit abſtinentiæ credenda perfectio: & utrum (o) tantum corpori an & animæ neceſſaria debeat judicari. Quantum a virtutibus veris virtutum ſimilitudines diſtent. Quibus præcedentibus cauſis & ſubſequentibus incrementis naſci ſoleant vitia, vel augeri: & quibus poſſint, adjuvante Domino, remediis, velut quibuſdam medicamentis imminui, vel ſanari. Quot modis vel gradibus unaquæque virtus poſſit impleri. Et an vera ſit illa Philoſophorum ſententia, quæ virtutum omnium velut fontes quoſdam quatuor virtutes, vitia quoque quatuor, velut quaſdam origines malorum (p) omnium definit. Hæc ſunt nimirum decem, quæ a me voluiſtis enodari capitula, non ut abſolutio eorum vobis aliquid cognitionis afferret: ſed ut (q) veſtra magis cura, ſi regulariter imperatum munus implevero, non nihil ædificationis talium ſtudioſis, horum & his ſimilium capitulorum explicatione conferret. Ceterum ſi tu ea neſcires, nunquam tanto ordine dilucidanda proponeres. Ideo autem voluiſtis cognita vobis diſputationibus illuſtrari, ut aut me, ſi aliquid (r) ſecus quam ratio habet exponerem, faceretis emendari vel corrigi; aut certe per ſollicitudinem veſtram, meumque ſermonem ad aliorum notitiam (s) poſſent Catholice diſputata perduci. (t) Nunc igitur quæ ſit vitæ Contemplativæ proprietas, Domino veſtris orationibus adjuvante tractemus.

CA-

(a) Mſſ. duo. Regius unus, & Camber. *ſuſceperim*.
(b) Sic Mſſ. quinque cum Edit. Lugd. 1539. Mſſ. duo & Edd. Duac. & Colon. *quamvis infirmis cervicibus onus impoſitum grave ſit*.
(c) Mſ. Colbertinus unus, *diſputationum*.
(d) Mſſ. quatuor cum Ed. Lugd. *non inſtruit invenientis*: ſed, ut videtur, minus bene.
(e) Ita Mſſ. quinque. Mſ. unus & Edd. *diligenter*.
(f) Mſ. Camberonenſis, *poterit*.
(g) Abeſt vox *veritatis* a Mſ. Camb.
(h) Mſſ. duo, *enubilanda*. Mſ. unus, *innubilata*.
(i) Mſ. Camb. *præcipitabit*.
(k) Edd. cum Mſ. uno *quod dicit*.
(l) Mſſ. plerique, *jubet*.
(m) Mſ. unus, *Contemplativæ vitæ*.
(n) Mſ. unus, *pro congregandis*.
(o) Sic Mſſ. duo cum Ed. Lugd. & Duac. In aliis deeſt, *tantum*.
(p) Mſ. unus, *origines malorum definiunt omnium*.
(q) Sic Mſſ. ſex cum Edit. Lugd. Alii Editi cum Mſ. uno. *Sed ut veſtra magis cura ſciret, ſi regulariter ... capitulorum explicatione conferri*. Camber. Mſ. *ut veſtra magiſtra cura*.
(r) Mſſ. duo, *ſecus ac*.
(s) Mſſ. quinque, *poſſint*.
(t) Mſſ. quinque, *Nunc igitur jam*.

Digitized by Google

CAPITA LIBRI PRIMI

DE VITA CONTEMPLATIVA.

CAP. I. *QUOD ea ſit vitæ Contemplativæ proprietas, ubi (a) Dominus mundo corde videbitur.*

II. *De qualitate vitæ futuræ.*

III. *Quod eo judicio Dei (b) ab iniquis hominibus ſeparandi ſunt Sancti, (c) quo ante ſunt beati Angeli ab immundis ſpiritibus ſeparati.*

IV. *De reſurrectione, vel vita Sanctorum.*

V. *Quod præſentium contemptores etiam hic contemplativæ vitæ beatitudo delectet.*

VI. *Quod perfectio contemplativæ vitæ quæ hic haberi poteſt, (d) perfectioni futuræ comparari non poſſit.*

VII. *Quod Dominum Sancti perfecte videre non poſſint, niſi eum ad beatitudinem futuræ vitæ pervenerint.*

VIII. *Quæ & quanta ſit in hac carne vitæ Contemplativæ perfectio, vel qualiter ei perfruendæ mundi contemptores inhæreant.*

IX. *Quod tantum intereſt inter perfectionem vitæ iſtius & futuræ, quantum intereſt inter perfectos qui peccare nolunt, & eos qui jam peccare non poſſunt.*

X. *Quod hic Sancti (e) Deum in aſſumpta creatura viderint.*

XI. *De qualitate glorificatorum corporum, quæ in reſurrectione futura ſunt.*

XII. *Quantum inter Contemplativam & activam vitam interſit.*

XIII. *Quod Sacerdotes ſancti contemplativæ vitæ fieri participes poſſint.*

XIV. *Ubi ſe locutor excuſat, quod Eccleſiæ magiſtros docere non audeat.*

XV. *De negligentia Sacerdotis, qui doctrinæ ſuæ agendo contraria, perſonam non poteſt implere Doctoris.*

XVI. *Quale periculum maneat eos, qui Eccleſiam ſibi creditam vel (f) relinquunt, vel ſtrenue gubernare contemnunt.*

XVII. *Ubi animum quod Eccleſiam nec relinquere, nec regere poſſit, provocat, ſuggerendo quod eam melius regat exemplo.*

XVIII. *Quod parum valeat (g) exemplo agenda monſtrare, niſi etiam quæ ſint credenda, docendo Sacerdos oſtenderit.*

XIX. *De virtute fidei, quod ad eam non ſolum credere, vel intelligere, ſed etiam bene operari pertineat.*

XX. *Quod nihil proſit (h) Sacerdoti, etiamſi bene vivat, ſi male viventem tacendo non corrigat.*

XXI. *Luctuoſa deſcriptio (i) Sacerdotis carnaliter viventis.*

XXII. *Quod ſecundum ſermonem (k) Prophetæ culpa ſua pereant, qui Sacerdotum increpationes, vel admonitiones perverſa voluntate contemnunt.*

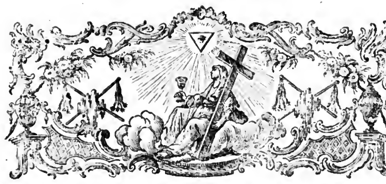
XXIII. *Quod Sacerdotes etiam (l) qui aliter poſſunt, tam ſimpliciter docere debeant, ut omnes eos docentes intelligant.*

XXIV. *Quid interſit inter Doctores, qui Eccleſiam ſimpliciter docentes ædificant, & eos qui eloquentiam ſuam luculentis declamationibus (m) jactant.*

XXV. *Quales eſſe debeant Sacerdotes, qui volunt fieri vitæ Contemplativæ participes.*

(*a*) Mſ. Cambr. *Deus*.
(*b*) Mſ. unus *ab omnibus*.
(*c*) Mſ. Cambr. *ante jam*.
(*d*) Sic Mſſ. duo Reg. & Cambr. Editi addunt *illic*.
(*e*) Mſ. Cambr. *Dominum*.
(*f*) Mſſ. 2. Reg. Cambr. *relinquere volunt*.
(*g*) Mſ. Reg. unus *exempla agendo*.

(*h*) Mſſ. Reg. 2. & Cambron. *Nihil proſit Sacerdotibus ſi bene vivunt, ſi male viventes tacendo non corrigant*.
(*i*) Mſſ. Reg. 2. & Cambron. *Carnaliter viventium Sacerdotum*.
(*k*) Mſſ. duo *prophetiæ*.
(*l*) Sic Mſſ. duo. Edit. *qualiter poſſunt*.
(*m*) Mſſ. duo, *dejectiunt*. Mſ. unus *dejectant*.

JULIANI POMERII

DE

VITA CONTEMPLATIVA

LIBER PRIMUS.

CAPUT PRIMUM.

Quod ea ſit Vitæ Contemplativæ proprietas, ubi Deus mundo corde videbitur.

1. CONTEMPLATIVA Vita, in qua Creatorem ſuum creatura intellectualis ab omni peccato purgata, atque ex omni parte ſanata viſura eſt, a contemplando, id eſt, videndo, nomen accepit. Quod ſi ita eſt, illa vita ubi Deus videri poteſt, ipſa (a) Contemplativa credenda eſt. In præſenti (b) autem vita miſeriis, erroribuſque pleniſſima, Deum, ſicuti eſt videri non poſſe, dubium non eſt. In futura igitur (c) vita, quæ ob hoc appellatur Contemplativa, videndus eſt: nec immerito. Si enim videre Deum, ſummum, ſolidumque eſt gaudium; ſummum (d) vero gaudium præmium bene creditur beatorum; & præmium (e) non adhuc pugnantibus, ſed (f) jam vincentibus dabitur poſt triumphum; quis non videat quod omnes Sancti Deum in illa vita æterna videbunt, ubi ſine fine gaudebunt? Ibi gaudebunt, obi præmium reportabunt: ibi recepturi ſunt præmium, ubi non ſolum deviĉtis, ſed etiam finitis hoſtibus, triumphabunt: ibi triumphabunt, ubi ulterius adverſarium non (g) habebunt.

2. Ceterum in hac vita, quamvis ſtrenue dimicemus, & adjuvante Domino, catervas hoſtium, quibus circumſundimur, proſternamus; tamen ſi ab eis nolumus vinci, numquam pugnare (h) deſinimus. Nec vincentes ſecuros faciunt viriliter deſudata jam prælia; ſed magis ſollicitant adverſariorum rediviva certamina. Ac ſic, quia ſecundum ſcripturæ (i) ſacræ ſermonem, *tota humana vita tentatio eſt ſuper terram*, tunc eſt tentatio finienda, quando finitur & pugna: & tunc eſt finienda pugna, quando poſt hanc vitam ſuccedit pugnæ ſecura victoria: ut omnes milites Chriſti, qui uſque in finem vitæ præſentis divinitus adjuti, ſuis hoſtibus infatigabiliter reſtiterunt, laborioſa jam peregrinatione tranſacta, regnent fœlices in patria. In qua humana natura ita reparanda eſt, & ab omni prorſus infirmitate ſananda, ut nec peccata ei ulla (k) remaneant, nec peccare jam (l) valeat. Cujus hoc erit totum præmium, ut vitæ contemplativæ ſemel compos effecta, inexplebi-

Job 7. 1. Sec. LXX.

(a) Sic Mſſ. duo. Reg. Editi vero *ipſa eſt contempl. credenda.*
(b) Mſſ. Reg. unus *etenim.*
(c) Abeſt hæc vox, *vita*, a Mſſ. duobus Colbert.
(d) Mſ. Cambr. *ſummum & verum gaudium.* Mſ. Reg. unus. *ſummum verum gaudium.*
(e) Mſ. Colb. unus. *quod non adhuc.*
(f) Editio Lugd. *etiam.*
(g) Mſſ. quatuor *non timebunt.*
(h) Mſſ. ſeptem, Reg. duo. Colbert. quatuor & Camberon. *deſinimus* Editi. *deſinamus.*
(i) Editi. *Scripturæ ſacræ.* Mſſ. *ſanctæ.*
(k) Mſ. Colb. unus, *ulla ulterius.*
(l) Edit. Lugd. *valeant.*

liter auctorem beatitudinis ſuæ (a) conſpiciat, de illo gaudeat (b), de illo quod ſperavit obtineat, & in eo ad (c) quod ſancte vivendo pervenit, ſine fine permaneat.

CAPUT II.

De qualitate vitæ futuræ.

1. JAM vero de qualitate ipſius vitæ futuræ quid dicam, quæ potius debet credi, quam dici? Nec ideo tamen debeo inde tacere (d) quod valeo, quia dicere quantum volo non valeo. Neque enim quia Deum ineffabilem credimus, fari de illo quod poſſumus non debemus. Ita ſane, ut plus credatur de illa vita, quam (e) ſcribatur: quia nec poteſt inde tantum proferri ſermone, quantum poteſt mente complecti; & minus concipit mentis humanæ quamlibet profunda complexio, quam (f) ſe habet rei ipſius magnitudo. Ergo futura vita creditur beate ſempiterna, & ſempiterne beata, ubi eſt certa ſecuritas, (g) ſecura tranquillitas, tranquilla jucunditas, felix æternitas, æterna felicitas; ubi eſt amor perfectus, timor nullus, dies æternus, alacer motus, & unus omnium ſpiritus de contemplatione Dei ſui, ac de ſua cum illo permanſione ſecurus: ubi ipſa civitas, quæ eſt Angelorum ſanctorum (h) & hominum congregatio beata, meritis fulgentibus (i) micat, & æterna ſalus exuberat; veritas regnat; ubi nec fallit quiſque, nec fallitur; unde (k) nullus ejicitur beatus; & quo nullus miſer admittitur.

CAPUT III.

Quod ex judicio Dei ab iniquis hominibus ſeparandi ſunt ſancti quo (l) ante ſunt beati Angeli ab immundis ſpiritibus ſeparati.

1. SED (m) & hoc futurum credimus per juſtum Dei judicium, in quo non ſolum meritis, ſed etiam locis ſic ab iniquis juſti (n) ſeparandi ſunt in æternum, ut jam nec (o) remunerati præmium finiant, nec damnati ſupplicium; quandoquidem propterea incorruptio & immortalitas dabitur etiam corporibus miſerorum, ut nec ipſi (p) æternam pœnam finiant, nec ipſos conſumat immortalis pœna, ſed puniat. Ideo autem beata incorruptione & immortalitate juſtorum corpora donabuntur, (q) ut & ipſi in gloria, & in ipſis gloria æterna permaneat.

2. Hoc judicium, quod inter juſtos homines injuſtoſque futurum dicimus, inter ſanctos Angelos & immundos credimus (r) factum. Nam cum eſſent utrique ſine peccato creati, & ad ſerviendum Deo ſuo (s) feliciter inſtituti, eorum quidam voluntate propria depravati noluerunt permanere (t) quod facti ſunt; & cum ſe contra Creatorem ſuum (u) typho ſuperbiæ le- Iſa. 14. 12.
talis hoſtiliter extuliſſent, de ſuperna cæli regione projecti ſunt. Quos divina ſententia (x) eo ſupplicio condemnavit, ut quia noluerunt perſeverare, cum poſſent, nec (y) velint reparari, nec poſſint. Siquidem prævaricationis eorum fuit, quod (z) irrevocabilis judicii animadverſione percuſſi ſunt: & ad damnationem juſtiſſimam profecto pertinuit, quod voluntatem redeundi ac facultatem penitus amiſerunt: ſicut e contrario voluntati ſanctorum Angelorum fuit, quod malis ſponte cadentibus, ipſi in ſua dignitate manſerunt, & divino juſtoque judicio actum eſt, ut (aa) quæ fuit cum Deo ſuo manendi voluntas, fieret permanendi voluntaria felixque neceſſitas. Et ideo, quia nec peccaverunt unquam, nec peccare jam poſſunt; illius Contemplativæ vitæ ſemel facti participes, (bb) inexplebiliter authorem beatitudinis ſuæ conſpiciunt, & merito ſuæ ſtabilitatis in æternum felices effecti, de ſua permanſione ſecuri ſunt. Qui ſummum ſolidumque gaudium, quo inſatiabiliter perfruuntur, de divina contemplatione percipiunt, ac Deo ſuo infatigabiliter & amanter inſerviunt; ita perfecte beati, ut nec cupiant beatiores fieri ultra, nec valeant.

CAPUT IV.

De reſurrectione, vel vita Sanctorum.

1. HÆC eſt (cc) Contemplativa vita, vita beata, ad quam qui bonorum operum conſummatione pervenerint, beatis Angelis ſimiles erunt, & ſimul (dd) cum Deo ſine fine regna-

(a) Mſ. Reg. unus & Camberon. *concupiſcat ſua.*
(b) Mſſ. ſeptem non habent, *de illo.*
(c) Mſſ. ſex. Edit. vero *ad quod ſancte vivendo pervenerit.*
(d) Mſ. Colb. unus, *quantum valeo.*
(e) Mſſ. quinque, *ſcribitur.*
(f) Mſ. Colb. unus, *ſe habeat.*
(g) Editi. & *ſecura tranquillitas & tranquilla jucunditas*, deeſt & utrobique in Mſſ. omnibus.
(h) Mſ. unus. *Angelorum, ſanctorumque omnium.*
(i) Mſſ. tres, *micat: æterna ſalus.*
(k) Mſſ. omnes, *beatus ejicitur.*
(l) Mſſ. duo, *jam ante.* Mſſ. alii duo, *quo jam ſunt.*
(m) Mſſ. quinque, *Sed hoc.*
(n) Mſ. Reg. unus, *diſcernendi ſunt.*
(o) Editio Lugd. ſola *nec remuneratis præmium finiat, nec damnatis ſupplicium.*
(p) Mſ. Colb. unus, *nec ipſi æterna pœna finiantur.*
(q) Mſ. Colb. unus, *ut ipſi* (Mſ. alter & *ipſi*) *in gloria æterna permaneant*, ceteris omiſſis.
(r) Mſ. unus *eſſe factum.*
(s) Mſ. unus, *fideliter.*
(t) Mſ. Reg. unus, *in eo quod facti ſunt.*
(u) Mſ. Camberon. *typo.*
(x) Mſſ. tres, *eo ſub judicio.* Mſ. alter, *eo judicio condemnavit.*
(y) Ita Mſſ. omnes. Editi vero, *nec vellent reparari, nec poſſent.*
(z) Sic Mſſ. quinque. Mſ. alter, *incredibilis.* Editi vero, *irrevocabiliter.* Mſ. Camb. *prævaricationis eorum quod fuit, irrevocabilis judicii.*
(aa) Mſ. Colb. unus, *ut quibus fuit.*
(bb) Mſſ. duo Colb. *inexplicabiliter.*
(cc) Sic Mſſ. unus Colb. Ceteri cum Editis, *Hæc eſt Contemplativa vita beata.*
(dd) Mſ. Reg. unus & Edd. Lug. & Duac. *cum Deo ſuo.*

Digitized by Google

regnabunt. Quod hic (a) crediderunt, ibi videbunt: ſui Creatoris ſubſtantiam mundis cordibus contemplantes, æterna exultatione gaudebunt: (b) divina ac mutua dilectione poſſeſſi, Deo ſuo in æternum & invicem ſibi feliciter adhærebunt: receptis cum incorruptione atque immortalitate corporibus, municipatum patriæ cæleſtis accipient; atque ejus in æternum cives effecti, promiſſa præmia reportabunt. Ibi eis exuberabit tanta lætitia, tanta cæleſtium gratia gaudiorum, ut & remuneratori ſuo pro tantis muneribus gratias agant, & nullum faſtidium ex ipſa affluentium bonorum perceptione ſuſtineant. Ibi ita patebunt ſingulorum ſingulis mentes, ſicut corporalibus oculis ſubjacent facies corporales: quia humanorum pectorum tanta ibi erit & tam perfecta munditia ut habeant unde mundatori ſuo Deo gratias agant, non unde offenſi aliquibus peccatorum ſordibus erubeſcant: quia ibi nec ulla peccata, nec peccatores erunt, & qui ibi fuerint, jam peccare non poterunt. Nec latebit jam perfecte beatos aliquid ſecretorum, qui, quod eſt longe præſtantius, ipſum viſuri ſunt mundis cordibus Deum: quandoquidem humana creatura ita perfecta erit, ut in melius aut (c) deterius ultra mutari non poſſit.

2. Cujus humanæ ſubſtantiæ ad Conditoris ſui ſimilitudinem ſublimatæ, omnia bona quæ naturaliter accepta (d) peccato corruperat, reparabuntur in melius; id eſt intellectus ſine errore, memoria ſine oblivione, cogitatio ſine (e) pervagatione, charitas ſine ſimulatione, ſenſus ſine offenſione; incolumitas ſine debilitate, ſalus ſine dolore, vita ſine morte, facilitas ſine impedimento, ſaturitas ſine faſtidio, & tota ſanitas ſine morbo: quoniam quidem quidquid hic corporibus (f) humanis vitiandis aut ferarum morſus (g) ademerint; aut improviſi caſus abſtulerint, aut malarum valetudinum genera diverſa (h) decerpſerint, aut humana crudelitas amputaverit, aut ſi ignis, vel quælibet alia res aliquid debilitatis intulerit, aut ipſa ſenectus etiam ſanis onerosa negaverit, hæc atque his ſimilia corporum damna una ibi reſurrectio reparabit, atque ea corpora membris omnibus inſtaurata, incorruptibilis ſanitas obtinebit.

3. Propterea quicunque ibi erunt, etſi differentibus meritis ab invicem diſtabunt, omnes tamen una perfectione beati erunt: quia ſingulis præmia ſua ſufficientia erunt, & capere amplius præmiis ſuis jam perfecti non poterunt. Sicut enim corporalis ſaturitas omnes ſaturos æqualiter habet, quamvis ſinguli cibum non æqualiter, ſed pro poſſibilitate perceperint: ita omnes Sancti etſi fuerint aliqua graduum ſuorum diverſitate diſtincti, una (i) beatitudine perfecti erunt, quia & una perfectione beati (k) futuri ſunt. Ceterum in illa tantæ beatitudinis regione (l) nec majoris meriti ſibi aliquid quiſque arrogabit, quia arrogantia ibi nulla erit: (m) nec ſuperiori inferior invidebit, (n) quia ibi invidia eſſe non poterit. Et ideo etſi erit ibi diſtantia manſionum, ſumma tamen in illis erit unius perfectionis æqualitas, quibus erit regni cœleſtis una felicitas.

CAPUT V.

Quod contemptores præſentium etiam hic Contemplativæ vitæ beatitudo delectet.

1. CUI felicitati promerendæ ille ſuſpirat, qui præſentibus omnibus futurorum contemplatione renuntiat, atque a domeſticis occupationibus, quæ nonnunquam perfecte vivere cupientium proceſſus impediunt, in illam divinæ ſublimitatem contemplationis evectus, ipſos etiam ſuæ carnis affectus exuperat: (o) & infra ſe univerſa deſpiciens, quæ plerumque animas de præteritæ vitæ ſanctitate ſecuras in terrena dejiciunt, (p) ipſis etiam cæleſtibus appropinquat, (q) tanto divinis vicinior factus, quanto ſupra humana omnia ſtudio perfectionis aſcendit; certus quod ſi Contemplativam vitam hic incertis honoribus, divitiis anxiis, & caducis delectationibus plena voluntate prætulerit; veros honores, ſecuras divitias, & delectationes æternas (r) inveniat, cum ad perfectionem contemplativæ virtutis, in illa beata vita, ubi futura eſt, Deo remunerante, pervenerit. Et re vera quid erit honoratius eo, quem divina clementia angelicæ dignitatis æqualitate beaverit? Quid ditius eo, quem regni cæleſti ineffabiliter affluens beatitudo ditaverit? Aut quid etiam hic delectabilius contemplatione divina, quæ ſibi veraciter inhianti incorruptibilem ſuavitatem futuræ remunerationis infundit? Quoniam quidem Contemplativa vita hic quoque amatores ſuos futurorum bonorum conſideratione delectat, ac ſibi tota mentis intentione vacantes, quantum in hac vita fieri poteſt, dono ſapientiæ ſpiritualis illuminat; & ad illam divinæ plenitudinem viſionis, cujus ſpem ſtudiis

(a) Sic Mſſ. ſex. Editi, *crediderant*. Mſ. unus *crediderint*.

(b) Ita Editi. Duac. & Colon. Mſſ. tres *divina dilectione ac mutua dilectione*. Edit. vero Lug. cum Mſ. uno *divinæ dilectionis ac mutua delectatione*. Mſ. alter. *divina delectatione ac mutua dilectione*. Alius, *divina electione ac mutua delectatione poſſeſſi*: Alter vero, *divinæ dilectionis ac mutuæ caritatis poſſeſſione*.

(c) Mſſ. Camb. *aut in deterius*. Alii cum Edd. *aut deterius*.

(d) Mſ. unus *peccando*.

(e) Mſ. unus *prævaricatione*.

(f) Mſ. unus, *humanis hic corporis vitiatis*.

(g) Mſ. Camb. & Ed. Lugd. *ademerit*.

(h) Sic Mſ. tres Alii cum Edd. *diſcerpſerint*: quod membrum abeſt ab editione Lugd.

(i) Mſ. unus, *una tamen beatitudine*. Mſ. alter, *qui & una*.

(k) Mſ. unus, *facti ſunt*.

(l) Mſ. Camb. *nec major meriti ſibi aliquid arrogabit*. Mſ. alter. *arrogabunt*.

(m) Mſ. Colb. unus, *nec ſuperioribus inferiores invidebunt*.

(n) Sic Mſſ. quinque. Mſſ. alii duo. *invidus eſſe non poterit* Edd. *quia ibi invidus nullus eſſe poterit*.

(o) Sic Mſſ. ſeptem cum Edit. Lugd. Aliæ Edit. *Qui & infra ſe*.

(p) Mſ. Reg. unus, *ipſe jam*. Mſ. Reg. alter *ipſe etiam*.

(q) Mſſ. tres *tantum divinis .... quantum*.

(r) Mſſ. duo, *invenerit*.

intenti cœleſtibus gerunt, incentivo quodam ipſius conſequendæ perfectionis inflammat; ut quod nunc in ænigmate cernunt, nec perfecte diſcernunt, tunc in illa revelatione conſpiciant.

CAPUT VI.

Quod perfectio Contemplativæ vitæ quæ hic heberi poteſt, perfectioni futuræ comparari non poſſit.

1. QUapropter non ſic contemplativæ vitæ ſublimitatem in futuro, ubi perfectio perficienda eſt, prædicavi, ut in præſenti eam negarem poſſe ab omnibus mundi contemptoribus apprehendi: ſi modo ſe ad eam tota devotione convertant; ſi deſiderio *ejus* accenſi, præſentia blandimenta faſtidiant, & longe fortiores effecti, quam ut eos terrenæ occupationes illaqueent, divinis rebus ac futuris promiſſionibus conſiderandis inhæreant. Sed ſi (a) conſideramus Apoſtoli Pauli ſermonem, quo inter eam ſcientiam quæ hic eſt, & eam quæ ibi futura eſt, diſcriminans ait: 1. Cor. 13. 9. *Ex parte ſcimus & ex parte prophetamus:* Contemplationem divinam quæ in hac vita eſt, illi futuræ conferre nec poſſumus, nec debemus: quando idem Apoſtolus adjungat & dicat: Ibid. v. 10. *Cum autem venerit quod perfectum eſt*, (b) in illa vita ſignificans, *tunc evacuabitur quod ex parte eſt:* (c) ac ſic quod modo ex parte ſentimus, tunc ad illam plenitudinem contemplationis divinæ perducti jam perfecte (d) videbimus.

2. Nec ſane quia ibi rerum omnium notitia non per partes, ſed ſimul & tota videbitur, ideo ſaltem qualiſcumque in hoc fragili corpo- Sap. 9. 15. re (e) deſperatur. *Etſi* enim *corpus quod corrumpitur, aggravat animam, & deprimit terrena inhabitatio ſenſum multa cogitantem*; tamen (f) in quantum poteſt humana mens, quam ſuus Creator ad ſuam fecit imaginem, ſtudeat etiam hic intelligibiliter Deum videre per fidem, ut eum plenius videat, cum pervenerit munere ipſius Conditoris ſui ad ſpeciem. Attende quam (g) divine ſanctus Apoſtolus ſpe- 2. Cor. 5. 7. ciem fidemque diſtinxit, ut diceret: *Per fidem ambulamus, non per ſpeciem*. (h) Fides ergo eſt per quam ambulatur, & ſpecies quæ videtur: quia in hac vita ubi per fidem bene vivendo proficimus, bonorum operum quodammodo paſſibus ambulamus, in (i) futura autem pervenientes ad ſpeciem, jam non erit quo velut proficiendo ulterius ambulemus, ſed ipſam ſpeciem ad quam per fidem ſpiritualiter ambulando pervenimus, inſatiabili delectatione videbimus.

CAPUT VII.

Quod Deum perfecte Sancti videre non poſſint, niſi cum ad beatitudinem futuræ vitæ pervenerint.

1. QUocirca ſic hortandi ſunt ad Contemplativam vitam, quicumque plene voluerint, & Deo (k) auxiliante potuerint, ut meminerint ſibi ipſius Contemplationis divinæ perfectionem, in illa beata vita, quæ futura eſt, reſervari; ut ibi Deum ſicuti eſt, perfecte videant, ubi & ipſi erunt vitæ æternæ ac regni cœleſtis conſecutione perfecti. Cæterum ſi hic perfecte potuiſſet ſubſtantiam Dei humana fragilitas contemplari, numquam ſanctus Evangeliſta dixiſſet, *Deum nemo vidit unquam*. Non 1. Joan. 12. dixit, Nemo videbit. Denique ut evidenter oſtenderet viſionem Dei non negatam eſſe ſanctis hominibus, ſed dilatam: (l) quod in præſenti tempore negavit, in futuro promiſit dicens: *Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt*. Matt. 5. 8. Neque hic dicit, Quoniam ipſi Deum vident. Igitur ſi Deus, qui in hac vita ſine alicujus elementi aſſumptione, nec potuit videri, nec poteſt, in futura vita videndus eſt: ibi eſt contemplationis divinæ ſperanda perfectio, ubi erit bonorum omnium plenitudo.

CAPUT VIII.

Quæ & quanta ſit in hac carne vitæ contemplativæ perfectio, vel qualiter ei perfruendæ mundi contemptores inhæreant.

PRoinde vitæ contemplativæ ſectator (m) ad conditorem ſuum corde illuminandus accedat, ipſi contemplando atque (n) infatigabiliter perfruendo vigilanter inſerviat, ipſum jugiter concupiſcat, præ amore ejus omnia, quibus inde poteſt averti, (o) refugiat, omnes cogitationes ſuas, ac totam ſpem ex illius * delectatione ſuſpendat, literarum divinarum ſacris meditationibus vacet, in his ſe divinitus illuminatus oblectet, ibi ſe totum velut in ſpeculo quodam (p) refulgente conſideret: quod in ſe pravum deprehenderit corrigat, (q) quod rectum eſt, teneat: quod deforme, componat: (r) quod pulchrum, excolat: quod ſanum, ſervet; quod infirmum, aſſidua lectione corroboret: Domini ſui præcepta infatigabiliter legat,

* *al. dilectione.*

(a) Mſſ. ſeptem, *conſideremus.*
(b) Mſ. Colb. unus, *illam vitam.*
(c) Mſſ. duo & Ed. Colon. *Ac ſi quodammodo.*
(d) Mſ. unus, *ſentiemus.*
(e) Sic Mſſ. omnes. At Edit. *deſperetur.*
(f) Mſ. Reg. unus, *in quantum valet.*
(g) In Mſ. uno alia manu, *digne.*
(h) Mſ. unus, *per quam videtur*. Editio Lugd. *Fides ergo per quam ambulamus, & ſpecies quæ videtur tenenda eſt.*
(i) Mſ. unus, *in futuro autem*. Edit. Lugd. cum Mſ. Reg. uno, *jam non erit quod.*
(k) Mſ. unus, *& adjuvante Domino*. Ed. Lugd. *pervenire potuerit.*
(l) Mſ. Reg. unus, *quod in præſenti negavit, in futuro tempore promiſit.*
(m) Mſſ. Colb. duo, *ut ad conditorem.*
(n) Mſ. unus, *inſatiabiliter perfruendo*. Mſ. alter, *inſatiabiliter conſequendo, vel utendo perfruendo, vigilanter inſerviat.*
(o) Mſſ. quinque, *fugiat.*
(p) Mſ. unus, *refulgentem.*
(q) Mſ. Camb. *quod rectum eſt.*
(r) Mſſ. duo Reg. & Camberon. *quod pulcrum ſervet, quod ſanum excolat.*

Digitized by Google

gat, (a) inexplebiliter diligat, efficaciter impleat, & quid ſibi cavendum quidve ſectandum ſit, ex eis ſufficienter inſtructus agnoſcat, myſteriis earumdem divinarum Scripturarum perſcrutandis inſiſtat, Chriſtum (b) ibi promiſſum legat, repræſentatum videat, prophetatam perditionem populi contumacis intelligat, (c) impleri lugeat, de ſalute gentium gaudeat, (d) ex præteritis quæ prædicta ſunt & impleta teneat, futuris promiſſionibus credat, ab ſtrepitu negotiorum ſæcularium (e) remotiſſimus, ea (f) ferventer excogitet, quibus animum ſuum in deſiderium futuræ remunerationis inflammet, ſtudiis ſpiritualibus, quibus in dies ſingulos melior ac melior fiat, invigilet, amet otium ſanctum, in quo exerceat animæ ſuæ negotium, mortuum ſibi deputet mundum, ac ſe mundi (g) blandientis illecebris exhibeat crucifixum; delectationi ſpectaculorum præſentium incomparabiliter anteponat ſui creatoris intuitum, ſemper ſe (h) proficiente ſucceſſu in faſtigium divinæ contemplationis attollat: nunquam ne ad momentum quidem a promiſſionibus futuris conſiderandis averſus, ad terrena reſpiciat; eo aciem mentis indeſinenter intendat, quo pervenire deſiderat: beatitudinem vitæ futuræ ante oculos (i) animi ſui proponat & diligat: nec metuat aliquid temporale, nec cupiat; ne aut metus amittendæ rei temporalis, aut cupiditas acquirendæ intenſionem mentis ejus emolliat; non eum blanda corrumpant, nec adverſa concutiant: non inflet opinio ſecunda, nec ſiniſtra dejiciat, nec falſa vituperatio ſive laudatio augeat (k) gaudia ejus, aut minuat: non gaudeat de temporalibus omnino, nec lugeat. Inter læta invictus, ac triſtia; una faciem (l) animi conſtantis obtineat, nec (m) pectori ejus ſtabilem firmitatem, quicquid promittit mundus aut minatur, excutiat: ſed idem ſemper ac ſibi ſimilis perſeverans, mundi hujus damna (n) ſimul & lucra non ſentiat. Et cum hæc & his ſimilia contemplativæ vitæ deſiderio affectus impleverit, non ſe hic jam ex omni parte perfectum, ſed perficiendum in illa beata vita, quæ futura eſt, immobiliter credat: atque (o) ad eam ſe, ubi Dei ſubſtantiam revelata facie videre poſſit, extendat.

Joan. 1.41.

CAPUT IX.

Quod tantum intereſt perfectionem vitæ iſtius & futuræ, quantum intereſt inter perfectos qui peccare nolunt, & eos qui jam peccare non poſſunt.

1. NAm ſicut hic (p) comparatione juſte viventium dicitur quiſque perfectus, quia juſtus præcepta facit, perfectus autem præcepta tranſcendit: ita idem collatus illis abſolute perfectis, qui in vita beata futuri ſunt, non eſt, ut ita dicam, perfecte perfectus; cui etſi dimiſſa eſt omnis iniquitas, non eſt adhuc ſanata, ſed (q) ſanatur ejus infirmitas: & ideo etſi (r) non peccat, ut ſit vere perfectus, peccare tamen poteſt: quia non eſt conſumpta omni infirmitate ſanatus: ac per hoc, ubi ab omni peccato mundatus peccare non poterit, ibi erit perfecte ſanus & ſumme perfectus.

2. Hic autem quantalibet quis excellentia ſanctitatis emineat, quantalibet eminentia perfectionis excellat, poteſt quidem fieri pro modulo hujus vitæ perfectus: ſed non eſt ſic de ſua perfectione ſecurus, ut non debeat eſſe de caſu ſollicitus: & utique ubi eſt ſollicitudo, non eſt abſoluta beatitudo. Quæ nequaquam perfecta credenda eſt, ſi ſecura non fuerit; nec ſecura erit, niſi omnem ſollicitudinem ſecuritas æterna conſumpſerit. Quapropter, qui dicuntur in hac vita beati, ſpe beatitudinis futuræ beati ſunt; (s) ipſa autem re non hic, ſed in illa vita beati futuri ſunt: quia ibi omnium beatorum beatitudo perfecta erit, ubi humana natura ſui gloriam conditoris, & ſuam perfecte beatificata viſura eſt, atque ei ſine ullo defectu ſuæ beatitudinis adhærebit.

CAPUT X.

Quod hic Sancti Deum in aſſumpta creatura viderint.

NEc moveat quod hic quoque a juſtis antiquis viſum legimus Deum: quia non eſt in hac humiliatione noſtra ſic viſus, ſicut in illa clarificatione videndus eſt: quandoquidem (t) ſine forma viſibilis creaturæ, in qua pro diſpenſatione temporum, ubi voluit, & quibus voluit juſtis apparuit, nec potuit, nec poteſt videri, ſed poterit cum ad ſupernam patriam peregrinatio noſtra pervenerit, & morta-

(a) Mſſ. tres *implebiliter*. Mſ. unus *inexplicabiliter*.
(b) Editi. *Chriſtum promiſſum*.
(c) Mſ. Colb. unus, *impletam*.
(d) Mſ. Colb. unus, *quæ de Chriſti morte prophetata ſunt & impleta plangat, futuris promiſſionibus*.
(e) Mſ. Colb. unus, *remotiſſimus exiſtat*. Alter, *ſed ea ferventer*.
(f) Mſ. Colb. unus, *frequenter*.
(g) Mſ. Colb. unus, *blandimentis & illecebris*. Mſ. Camber. *blandimentis illecebriſque*.
(h) Sic Mſſ. duo cum Edit. Lugd. Alii codices, *proficientem*.
(i) Mſ. unus, *animæ ſuæ*. Mſ. alter, *mentis ſuæ*.
(k) Mſ. unus *gaudium ejus*.
(l) Sic Mſſ. ſex. Editi, *animo conſtanti*.
(m) Sic Mſſ. quatuor. Ceteri cum editis, *pectoris*.
(n) Mſſ. ſeptem, *ſimul ac lucra*.
(o) Ita Mſſ. omnes, Editi vero, *ad eumdem*.
(p) Mſ. unus, *ex comparatione*. Mſ. alter, *ad comparationem*.
(q) Mſſ. duo, *ſanabitur*.
(r) Mſſ. duo, *ſi non peccat*.
(s) Mſ. Colb. unus, *ipſi autem Sancti non hic, ſed in illa vita beati ſunt*.
(t) Mſſ. Reg. duo & Edit. Lugd. *in forma*; ſed male, ut videtur.

le noſtrum immortalitas beata veſtierit ; atque ad contemplationem divinam (a), perceptionemque cæleſtium præmiorum omnes vere fideles fides ipſa, qua hic futura credebantur, impleta perduxerit.

CAPUT XI.

De qualitate glorificatorum corporum, quæ in reſurrectione futura ſunt.

IBi diverſi quidem ſexus corpora, ſed ſine ulla concupiſcentia corporali futura ſunt. Ibi erit omnium perfecta charitas, & nulla cupiditas. Ibi etiam corporales oculos nihil viſibilis creaturæ latebit, quia incorruptibilium corporum viſus utique incorruptibilis erit; & ita ſine comparatione vivacior quam hic fuit, ut ei aliquid viſibilium clauſum eſſe non poſſit. Corporibus quippe immortalitate donatis auferenda eſt tarditas, non integritas; neceſſitas, non voluntas, ut ibi ſine * temporis mora aut impedimento ponderis ſint, ubi eſſe voluerint; atque eo ſequatur ſine ulla difficultate ſpirituale jam corpus, quocunque ire voluerit ſpiritus, angelicæ beatitudinis æqualitate perfectus. Tunc filiorum, parentum, conjugum miſeria, qui ibi non fuerint, beatos contriſtare non poterit: quia nomina omnium neceſſitudinum corporalium, quæ hic noſtra fragilitas habuit, excellentia illius beatitudinis non admittit: ubi omnes quicumque fuerint, unum corpus erunt, & ſinguli de ſua vel de ſingulorum felicitate gaudebunt. Hæc de Contemplativa vita dicta ſufficiant.

Aug. de Civ. Dei l. 22. c. 27.

* *Alias temporum.*

Aug. lib. 1. retract. c. 13. & 19.

CAPUT XII.

Quantum inter Contemplativam & activam vitam interſit.

1. JAM nunc quid inter ipſam contemplativam & activam vitam interſit, breviter diſſeramus. Quod ut evidenter eluceat, ipſas ſibi invicem vitas, contemplativam ſcilicet & activam, prolatis earum virtutibus conferamus. Ad activam vitam pertinet inter humana proficere, & rebelles corporis motus rationis imperio temperare; ad contemplativam ſupra humana (b) deſiderio perfectionis aſcendere, & (c) indeſinenter augendis virtutibus incubare. Habet activa profectum, contemplativa faſtigium. Hæc facit hominem ſanctum, illa perfectum. Hujus vitæ eſt, nulli prorſus injurias irrogare: illius, irrogatas æquanimiter ſuſtinere. Immo, ut proprius dicam, executor activæ ſtudet in ſe peccanti dimittere; contemplativæ ſectator offenſas, quibus pulſatur, nec omnino concutitur, ignorare magis paratus eſt quam donare. Iſte iram patientiæ virtute compeſcit, immoderatis cupiditatibus parſimoniæ (d) frenum imponit; tangitur deſideriis carnalibus, nec conſentit; pulſatur mundi hujus curioſitate, nec rapitur; quatitur diabolica impugnatione, nec vincitur; & Deo ſuo devota mente ſubjectus, non atteritur diverſis tentationibus, ſed probatur. Ille omnes affectinnes, quibus vita mortalium variatur, ſanctis virtutibus vincit, cupiditatum ac perturbationum omnium liber beata quiete perfruitur, & illecebris ac voluptatibus factus expedita mente ſuperior, ineffabili gaudio divinæ contemplationis (e) erigitur. Iſte ſuſcipiendo peregrinum, veſtiendo nudum, gubernando ſubjectum, redimendo captivum, tuendo violenter oppreſſum, jugiter ſe ab omnibus iniquitatibus ſuis emaculat, & vitam ſuam (f) bonorum operum fructibus ditat: ille facultatibus ſuis in uſus pauperum diſtributis (g), ſimul ſe expoliavit mundo, & admovit ſe totis viribus cælo; res mundi mundo projecit, & ſe ipſum devota mente Chriſto reſtituit, a quo immortales divitias ſibi dari orat, ut pauper; protegi ſe quotidie poſtulat, ut infirmus; immortalitatis indumento veſtiri cupit, ut nudus; defendi ſe ab impugnatione inviſibilium hoſtium ſupplicat, ut fragilitate carnis oppreſſus, & cæleſtem ſibi donari patriam deſiderat, ut peregrinus.

2. Activa vita habet ſollicitum curſum, contemplativa gaudium ſempiternum. In hac acquiritur regnum, in illa percipitur. Hæc facit pulſare bonorum operum, velut quibuſdam manibus januam: illa vocat conſummatos in patriam. In hac contemnitur mundus, in illa videbitur Deus. Et ut multa prætercam, quæ commemorare non valeo, in hac vita activa qui immundi ſpiritibus extiterint fortiores, in illa contemplativa, quæ ſumme beata eſt, remunerante (h) Deo fient Angelis ſanctis æquales, atque in æternum cum illo regnabunt in illa civitate ſuperna felices. Itaque, quoniam de contemplativa vita in ſuperioribus multa jam dicta ſunt, & ſecundus liber ea, quæ de activa dicenda ſunt, continebit; ſufficiant iſta quæ diximus ut conſideremus, & reliqua, quæ de tertio capitulo uſque ad finem libri hujus ſequenti diſputatione tractabimus. Videamus nunc, utrum is, cui Eccleſiæ regendæ cura commiſſa eſt, contemplativæ vitæ fieri particeps poſſit.

CAPUT XIII.

Quod Sacerdotes ſancti contemplativæ vitæ fieri participes poſſint.

1. QUI diligenter ea quæ ſuperius de vita contemplativa dicta ſunt, conſiderat, & ſufficienter inſtructus intelligit, quando & ubi poſſit ejus perfectio comprehendi; non dubitabit, Eccleſiarum principes vitæ contemplativæ poſſe, & debere fieri ſectatores: quia ſive ſecundum opinionem quorundam nihil aliud

(a) Sic Mſ. Colb. unus. Reliqui tam. Mſſ. quam editi, *vel perceptionem*.
(b) Mſ. Colb. unus, *in deſiderio*.
(c) Mſſ. duo & Lugd. *propius*.
(d) Ita Mſſ. Reg. duo, & duo Colb. Alii cum Editis, *frenos*.
(e) Mſ. Cambr. *plenus efficitur*. Mſ. Reg. *efficitur*: alia manu, *afficitur*.
(f) Mſ. unus, *bonorum fructibus*. Mſ. alter, *bonorum ſuorum fructibus*.
(g) Mſſ. duo, *ſemel ſe*.
(h) Mſſ. tres, *Domino fiunt*.

aliud ſit vita contemplativa, quam rerum latentium futurarumque notitia, ſive (a) vacatio ab omnibus occupationibus mundi, ſive divinarum ſtudium litterarum, ſive, quod his (b) probatur eſſe perfectius, ipſa viſio (c) Dei; non video quid impedimenti ſanctis ſacerdotibus poſſit afferri, quominus ad hæc quatuor quæ commemoravi, perveniant. Duo enim, primum & ultimum, id eſt, rerum latentium futurarumque notitia, & ipſa viſio Dei, incomparabiliter præſtantiora erunt in illa vita beata, quam in iſta diverſis erroribus implicata: quandoquidem tam rerum omnium notitia, quam ipſa Dei ſubſtantia plene ac perfecte videbitur. Duo autem media, vacationem videlicet ab omnibus occupationibus mundi, & divinarum ſtudium litterarum, etiam hic poſſunt habere Pontifices; ſed illi qui ſe ab omnibus implicamentis negotiorum ſæcularium removentes, non torpent otio, ſed inſiſtunt perfectionis ſuæ negotio, & ab ſtultitia ſapientiæ ſæcularis averſi, verbo Dei infatigabiliter vacant, ſapientes veraciter fiunt, cæleſtia ſapiunt, terrena deſpiciunt, contradicentes ſanæ doctrinæ redarguunt, obedientes (d) inſtituunt, ſanctis virtutibus, quibus in dies ſingulos fiant Deo propinquiores, incumbunt (e), & tam ſuis quam omnium, qui (f) per eos erudiuntur, profectibus clati, hic quidem velut guſtum quendam contemplativæ vitæ, quo ad eam ferventius provocentur, accipiunt; ſed ibi jam in æternum felices effecti, de ejus perfectione gaudebunt. Proinde (g) non inflantur, quia hic omnium fidelium catholicorum honorantur ut capita: ſed lætantur potius, quia ibi Chriſti, qui eſt ſacerdotum ac fidelium omnium caput, clariora membra futuri ſunt.

2. (h) At ſi (quod abſit) ſæcularibus negotiis implicati, fundorum terminos ſine termino cupiditatis extendant, ac ſe paſſim exquiſitis delitiis (i) dedant, quæ (k) animum corpuſque debilitant: ſi gloriam non Chriſti, ſed ſuam, decepti vulgi adulantis honoribus quærant: pluſque de ſe alienæ linguæ, quam ſuæ conſcientiæ credant: ſi omne gaudium ſuum non in futurorum remuneratione, nec in ſanctitate vitæ, ſed in ſua tantum dignitate conſtituant, (l) & dum tales eſſe quales creduntur, amant, nunquam ſibi diſpliceant, ac placentes ſibi non ſint de ſua (m) correctione ſolliciti: quis non intelligat, tales, ſi in talibus perſeverent, nec ſe ante finem vitæ præſentis emendent, Contemplativæ vitæ participes eſſe non poſſe? ad quam non perveniunt, niſi qui ſtuduerint eſſe quod facti ſunt: nec affectant (n) videri, ſed eſſe quod ſunt; non alienis laudibus, ſed moribus ſuis eximii; nec ſolum de ſua dignitate, ſed potius de ſacerdotalis vitæ (o) nobilitate conſpicui: qui ſunt non appellatione tenus, ſed virtute pontifices, vitæ contemplativæ capaces, & gaudiorum cæleſtium cohæredes.

CAPUT XIV.

Ubi locutor ſe excuſat, quod Eccleſiæ magiſtros docere non audeat.

AC ne (p) cuipiam meus ſermo præſumptuoſus appareat, ſi quales non eſſe vel eſſe debeant omnes ſacerdotes (q) oſtendat; non generaliter, ſed de uno mihi video eſſe dicendum, & de te potiſſimum qui hoc mihi (r) (pace tua dixerim) temere delegaſti periculoſi ſermonis officium. Nec incognita vobis, ſed uſitata debeo comprehendere, quæ ſolemus inter nos mutua confabulatione conferre. Quibus breviter declaratis, non puto quod relationem meam, (s) magis quam diſputationem quiſquam juſte poſſit alicujus temeritatis arguere; quaſi patres meos audeam docere, a quibus normam vivendi accipere ſum paratus & diſcere.

CAPUT XV.

De negligentia ſacerdotis, qui doctrina ſua agendo contraria, perſonam non poteſt implere Doctoris.

REcolite ergo quanta & qualia, me audiente (t) atque probante, dicere ſoleatis de adminiſtratione pontificis, qui populi ſibi commiſſi cura poſthabita, ardentius bona præſentia deſiderat, quam futura: & oblitus quod non ſolum de ſe, ſed etiam de grege ſibi credito rationem paſtori paſtorum omnium (u) reddat, ſua ſuorumque detrimenta non cogitat: quem non delinquentium peccata contriſtant, nec proficientium bona lætificant; ſed de ſe tantum, plerumque autem nec de ſe omnino ſollicitus, quid a ſuis boni malive geratur, ignorat: qui

(a) Edd. Duac. & Colon. *Vocatio*.
(b) Mſ. Colb. unus, *quod bis eſt*.
(c) Mſſ. tres, *Domini*, & ſic paulo infra.
(d) Mſſ. duo, *inſtruunt*.
(e) Sic Mſſ. omnes cum Lugd. at Editi, *illi qui tam ſuis*.
(f) Edit. Colon. *inter eos*. Mſ. unus paulo poſt *provectibus*.
(g) Editi, *proinde vero*.
(h) Edit. Lugd. *Et ſi*. Et paulo poſt Mſſ. ſeptem, *implicati*. Editi, *impliciti*.
(i) Mſ. unus, *lædant*. Alter, *dent*. Alius, *edant*, Alius vero, *ditent*.
(k) Mſſ. duo Colb. *animam*.
(l) Sic Mſſ. quatuor, Reg. duo, & Colb. duo, cum Edit. Lugdon. quæ addit, *ſe*. Mſſ. duo alii, *tales ſe, quales*, &c. Editi vero Duac. & Colon. *nec dum tales eſſe ſe, quales creduntur ament*.
(m) Ita Mſſ. omnes cum Lugd. Duac. & Colon. *de ſua ſalute & correctione*.
(n) Sic Mſſ. omnes cum Lugd. Duac. & Colon. *videri eſſe, quod non ſunt*.
(o) Sic Mſſ. Colb. quatuor cum Lugdun. & Duac. Colon. *notabilitate*.
(p) Mſſ. duo Colb. & Colon. *cuiquam*.
(q) Mſ. Colb. unus, *oſtendam*.
(r) Mſ. unus, *ut tua pace dixerim*.
(s) In Mſ. Colb. uno & Regiis duobus deſunt hæc, *magis quam diſputationem*. Edit. vero Lugd. cum duobus Colbert. Mſſ. *relationem magis, quam diſputationem meam*, & poſtea Editi, *poſſet*.
(t) Edd. Duac. & Colon. *quæ probante*. Tum Mſſ. duo, *ſolebatis*.
(u) Mſ. Reg. unus, *reddet*.

non prædicat perſeverantiam juſtis, pœnitentiam (a) pravis, contemptum mundi converſis, futuras pœnas averſis: qui non poteſt dicere contemptoribus admonitionis ſuæ, Futurum cogitate (b) judicium, quod ipſe forte non cogitat: amatoribus mundi; Nolite diligere mundum, ſi eum mundi amor oblectat: ambitioſis: Ambitioni (c) finem imponite, ſi eum ambitio ruinoſa præcipiat: ebrioſis; (d) Ebrietatem cavete, ſi ſe mero uſque ad alienationem mentis ingurgitat. Sumptuoſis dapibus (e) crudus, non poteſt ſuis abſtinentiam laudare, quam calcat: vitio cupiditatis addictus, cupidis amorem non poteſt diſſuadere pecuniæ: inimicitiarum tenax, non audebit animos diſſidentium ſacerdotali tranquillitate componere: juſtitiam prædicare judicibus erubeſcit, quam ipſe perſonæ potentis favore corrumpit; nec defendit oppreſſos, ſi perſonas aut honorat, aut deſpicit; & quicquid boni non facit aut mali committit, nec (f) jubebit fieri, nec vetabit: quia neceſſariam (g) docendi auctoritatem contrarietate ſuæ actionis aut amittit, aut minuit.

CAPUT XVI.

Quale periculum maneat eos, qui Eccleſiam ſibi creditam vel relinquere volunt, vel ſtrenue gubernare contemnunt.

HÆC atque his ſimilia memorantes (h); Epiſcopatus vos accepti pœnituit: qui, ſicut adminiſtratorem ſuum, ſi (i) probe adminiſtretur, illuſtrat; ita contemptorem ſuum condemnat. Denique volentes Eccleſiam vobis creditam, velut impares ei regendæ dimittere, atque in aliquam ſolitudinem (k) non tam ſtudio quietis, quam ipſius officii veſtri deſperatione ſecedere: nulla res alia vobis exegit in melius mutare conſilium, niſi quod veriti eſtis periculum (l) majus incurrere: quoniam ſi periculoſum eſt navim inter fluctus caute non regere, quanto periculoſius eſt eam undis intumeſcentibus fluctuantem in tempeſtate relinquere? Ad quam ſicut (m) ſatius eſt non aſcendere, ita ſemel ſuſceptam convenit fluctuantis pelagi projecta formidine, ac ſpe perveniendi concepta, uſque in portum ſine ulla mercium jactura perducere. Quæ cum vobis comparatio placuiſſet, adjunxi: Et idcirco Eccleſia, quæ velut navis magna per mare mundi hujus enavigat, quæ diverſis tentationum fluctibus in hac vita contunditur, quæ diverſis immundorum ſpirituum perſecutionibus velut quibuſdam procelloſis fluctibus in diverſa jactatur, quæ ſcandalorum cautibus vadoſis illiditur, quæ (o) velut aggere arenæ gravantis cingitur, non relinquenda eſt, ſed regenda; quæ ſicut omnes quos vehit, perducit incolumes gubernatoris (o) vigilantia gubernata, ita non ſolum omnes quos habet, ſed etiam ipſum gubernatorem perdet ſubmerſa fluctibus aut ſoluta.

CAPUT XVII.

Ubi anxium quod Eccleſiam nec relinquere, nec regere poſſit, provocat, ſuggerendo quod eam melius regat exemplo.

HÆC atque (p) hujuſcemodi me proſequente, permoti graviter ingemuiſtis, vos in eam neceſſitatem fuiſſe perductos, quam nec implere aliquo ſtudio, nec ſine peccato relinquere valeretis: ac deinde, cum piis gemitibus veſtris, ea qua (q) vobis obſtrictus ſum cordis affectione compaſſus, orando vos (r) dixi poſſe perficere, quod non poſſetis docendo ſuggerere; pluſque fideles catholicos bonis exemplis, quam luculentis verbis ſolere proficere; eamque eſſe ſummam perfectamque doctrinam, quam converſatio ſpiritualis (s) oſtenderit, non quam inanis ſermo jactitarit; nec (t) a nobis in die judicii verba quærenda, ſed opera, nec facile (u) perſuaderi, eſſe poſſibile quod docet lingua, ſi a lingua vita diſſentiat; illud autem (x) probari poſſibile, quod ſive prædices, ſive non prædices, faciendo confirmas, & imitari volentibus cum quadam delectatione ipſius poſſibilitatis (y) inculcas: vos mea ſuggeſtione paululum delectati, hoc protinus, ſi me non habet oblivio, retuliſtis.

CAPUT XVIII.

Quod parum valeat exemplo agenda monſtrare, niſi etiam quæ ſint credenda docendo ſacerdos oſtenderit.

ET jam ſi tota perfectio in opere tantum, non etiam in fide conſiſteret, nec quid homo crediſſet, ſed quid egiſſet in die judicii quæreretur, quis erit tantæ arrogantiæ, qui Eccleſiaſticæ doctrinæ (z) auctoritate neglecta, de ſua ſibi juſtitia blandiatur? (aa) Cum non

ſolum

(a) Mſ. Colb. unus, *injuſtis*.
(b) Ed. Colon. *præjudicium*.
(c) Mſſ. qoinque, *ambitioni jam finem ponite*.
(d) Mſ. Camb. *ebrioſitatem*.
(e) Mſ. Colb. unus, *gravidus*.
(f) Mſ. Colb. unus, *nec jubet fieri, nec vetat*.
(g) Mſ. Colb. onus, *dicenti*.
(h) Mſſ. Colb. duo, *Epiſcopatum vos accepiſſe*.
(i) Mſ. unus, *provide*. Mſ. alter, *ſi probe miniſtretur*.
(k) Mſſ. ſeptem omittunt, *non*.
(l) Mſ. unus, *magis*. Mſſ. tres, *magis incumbere*.
(m) Mſ. unus, *ſanctius eſt*. Mſſ. ſeptem, *non accedere*.
(n) Mſſ. omnes, *quæ agere*.
(o) Mſſ. Colb. duo addunt, *ſui*.

(p) Mſſ. tres, *atque his ſimilia*.
(q) Mſ. unus, *a vobis adſtrictus ſum*.
(r) Sic editi. At Mſſ. quinque omittunt vocem, *dixi*. Mſ. alter, *orando vos poſſe perficere quod non poſſitis docendo ſuggererem*. Aliquis, *dicendo*. Alius, *non poteſtis*.
(s) Ita Editi. At Mſſ. tres *oſtendere, non quam … jactitaret*. Mſſ. duo, *jactaret*. Mſ. unicus, *jactaverit*.
(t) Sic Edit. Lug. cum Mſſ. ſex. Aliæ Edit. *a vobis*.
(u) Mſſ. quatuor, *perſuadere*.
(x) Mſſ. quatuor, *probare*.
(y) Mſ. unus, *indulgeas*.
(z) Mſſ. tres Colb. *utilitate*.
(aa) Mſſ. quinque, *At cum*. Mſ. alter, *aut cum*.

Digitized by Google

2. Theſſ. 1. 9. 1. Pet. 5. 3. ſolum ſecundum Apoſtolum, nos oporteat formam præbere fidelibus; ſed etiam eos ipſos fideles, qui nobis divinitus (a) inſtituendi commiſſi ſunt, inſtruere debeamus, de Patre, quomodo ſulus accipiatur ingenitus; de Filio, quomodo ex ipſo ſit genitus, de Spiritu ſancto, quomodo ex Patre & Filio (b) procedens, nec ingenitus poſſit dici, nec genitus: qualiter iſta tria unum ſint; & hoc unum non dividatur, ſed diſtinguatur in tria: quemadmodum nec Pater, nec Spiritus ſanctus, ſed ſolus Filius de ſolo Patre ineffabiliter natus, hominem totum ſine ulla mutatione ſubſtantiæ ſuæ ſuſceperit; ac ſe Deum & hominem verum per virtutes, paſſioneſque probaverit, comprehendi permiſerit, occidi voluerit, tertia die reſurrexerit, (c) in cælos hominem de nobis aſſumptum ſua virtute levaverit, ſuæ reſurrectionis exemplo nobis regeneratis in ſe ſpem feliciter reſurgendi præſtiterit; membra ſua nos fecerit; non credentibus ſibi, vel a ſe recedentibus ſupplicium comminatus ſit, & adhærentibus ſibi regnum cæleſte promiſerit.

CAPUT XIX.

De virtute fidei, quod ad eam non ſolum credere, intelligere, ſed etiam bene operari pertineat.

HÆC (d) & alia, & ſacerdos noſſe debet, ut doceat, & populus credere, ut (e) quæ doceatur, intelligat; (f) dicente Apoſtolo, *Niſi credideritis, non intelligetis.* Unde datur intelligi, quod non fides ex intellectu, ſed ex fide intellectus exiſtat: (g) nec qui intelligit, credat; ſed qui credit, intelligat, & qui intellexerit, bene agat: ſicut alibi ſcriptum eſt, *Noluit intelligere, ut bene ageret.* Non dixit, Non potuit, ſed *noluit intelligere*; ut nihil aliud nolle intelligere dictum, quam nolle credere noverimus; ac per hoc ut bene agat quis, intelligere ſtudeat, & ut intelligat, credat. Sed quia idem Apoſtolus dicit; *Fides ex auditu; auditus autem* (h) *per verbum Dei*; debet doctor Eccleſiæ prædicare, quod audiat crediturus: quia ſine prædicatione nullus erit auditus; eodem Apoſtolo (i) atteſtante atque dicente; *Quomodo audient ſine prædicante?* Si ergo quilibet ſine prædicante non audit, ſine auditu non credit, ſine fide non intelligit, ſine intellectu bene non agit; verbum (k) fidei prædicandum eſt (l), ut audiens credat, credens intelligat, & intelligens bonum opus perſeveranter exerceat: quoniam (m) eum qui poteſt uti liberæ voluntatis arbitrio, nec opera ſine fide, nec ſine operibus fides ſola juſtificat. Et ideo ſi corde creditur ad juſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem; (n) qui non crediderit, non habendo fidem, nec juſtitiam cordis habere poterit, nec ſalutem.

Iſa. 7. 9. juxta lxx. — Pſal. 35. 4. — Rom. 10. 17. — Ibid. v. 14.

CAPUT XX.

Quod nihil proſit ſacerdoti, etiam ſi bene vivat, ſi male viventem tacendo (o) non corrigat.

1. QUod vero dicit Apoſtolus, ut nos formam debeamus exhibere fidelibus, quid valebit, ſi is cui vel exhortandi bonos, vel caſtigandi malos cura commiſſa eſt, bene vivendo ſe imitandum bonis exhibeat, & malos tacendo non corrigat? Ad hoc enim, niſi me fallit opinio, ſancte vivendum eſt ſacerdoti, ne dicta ſua repugnantibus factis evacuet; ſi quod prædicat fieri debere, non faciat; aut ſi quod non facit, prædicare præſumpſerit. (p) Si autem aliter egerit, nihil apud eos, qui ejus vitam novere, proficit: quia ad hoc eſt Eccleſiæ Dei præpoſitus, ut non ſolum bene vivendo, alios exemplo ſuæ converſationis inſtituat; ſed etiam fiducialiter prædicando, (q) ſingulis ante oculos peccata ſua conſtituat: quæ pœna maneat duros, quæ gloria obedientes, oſtendat: (r) nullius ſalutem deſperando contemnat: animas emendari nolentium plangat, imitatus Apoſtolum; qui ait: *Ut lugeam multos ex his qui ante peccaverunt, & non egerunt pœnitentiam*: & iterum: *Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis ſcandalizatur, & ego non uror?*

1. Pet. 5. 3. — 2. Cor. 12. 21. — 2. Cor. 11. 29.

2. Quapropter ſciens quod ſi quibuslibet divitibus ac potentibus (s) parcat, male viventibus autem faveat, eos perdat ſimul & (t) pereat; & ſancte vivere debet propter exemplum, & (u) docere propter ſuæ adminiſtrationis officium: certus quod ei nihil ſua juſtitia ſuffra-

(a) Mſſ. duo, *tuendi*. Mſ. unus, *intuendi*. Mſ. alter, *inſtruendi*. Mſ. alius, *divino inſtituto commiſſi ſunt*.
(b) Mſ. unus, *ſit procedens, nec*.
(c) Sic Mſſ. tres Colb. Editi. *in cælo*. Mſ. alter, *in cælis*.
(d) Ita Mſſ. quinque. Editi, *& alia*.
(e) Mſſ. tres, *ut ea quæ docetur*.
(f) Mſ. unus, *dicam de* (forte *dicente*) *Propheta*, vel *propheta*.
(g) Mſ. Reg. unus, *nec quia intelligit credat, ſed quia*.
(h) Mſ. Colb. unus, *per verbum Chriſti*. Mſſ. duo, *per verbum*. Alii cum Editis, *per Verbum Dei*, juxta Græc. textum Apoſtoli.
(i) Editi, *conteſtante*, Mſ. unus, *teſtante*.
(k) Mſſ. tres, *verbum Dei*.
(l) Mſ. unus, *ut audiat & credat*.
(m) Hæc verba, *eum qui poteſt uti liberæ voluntatis arbitrio*, deſiderantur in Edit. Lugd. Mſſ. duo, *potentes uti*. Mſ. alter, *potentis uti*.
(n) Mſ. Camb. *quoniam qui*.
(o) Mſ. Colb. unus, *non arguat*. Mſſ. duo Reg. *Sacerdotibus etiamſi bene vivant . . . corrigant*.
(p) Mſſ. ſeptem, & Edit. Lugd. non habent hæc, *ſi autem aliter egerit*: in his deinde legitur, *proficiat*, non *proficit*. Mſ. unus, *proficiet*.
(q) Mſſ. Colb. duo. *ſingulis imitabilem ſe præbeat, atque ante oculos*.
(r) Mſ. Reg. unus, *nullus ſalutem deſperando, contemnat animas emendari nolentium, ſed plangat*.
(s) Mſſ. Reg. duo, & Camb. cum Edit. Lugd. *quibuslibet divitibus ac potentibus male viventibus parcat aut faveat*. Mſ. Colb. unus. *ac potentibus parcat aut faveat*.
(t) Mſ. unus, *perimat*.
(u) Mſ. unus, *& pie docere*.

ſuffragetur, de cujus manu anima pereuntis exigitur. Quando quicumque alius perierit, quem nulla docendi oeceſſitas manet, ſolus pœnas (a) ſceleris ſui dabit: ille autem, cui diſpenſatio verbi commiſſa eſt, etiamſi ſancte vivat, & tamen perdite viventes arguere aut erubeſcat, aut metuat, cum omnibus, qui eo tacente perierint, perit. Et quid ei proderit oon puniri ſuo, qui puniendus eſt alieno peccato? Mentior, (b) niſi hoc Dominus per Ezechielem Prophetam ſub cujuſdam terroris denutiatione loquitur, dicens
Ezech. 33. 7. ad eum: *Et tu, filii hominis, ſpeculatorem dedi te domui Iſrael*. Nec hoc tranſeunter debemus audire, quod ſacerdotem ſpeculatorem appellat: ut ſicut ſpeculatoris eſt, de loco editiori proſpicere, & plus omnibus contemplari; ita ſacerdos debet eſſe (c) propoſiti ſublimitate celſior cunctis, ac majoris ſcientiæ habere gratiam, qua poſſit ſub ſe viventes inſtruere.

3. Videamus jam quid divinus ſermo (d)
Ibidem. contineat. *Audiens*, inquit, *ex ore meo ſermonem, annuntiabis eis ex me:* ut hoc dicat ſacerdos, quod ex divina lectione didicerit, quod illi Deus inſpiraverit, non quod (e) præſumptione humaoi ſenſus invenerit. *Annuntiabis eis*, inquit, *ex me*. *Ex me*; (f) non ex te mea verba loqueris. Non eſt (g) quod ex eis, tamquam de tuis infleris. Ex me, inquit, eis annuntia. Sed jam quid annuntiet, audiamus: *Si me dicente ad impium, Impie, morte morieris*; (h) *non fueris locutus, ut cuſtodiat ſe impius a via ſua, ipſe impius in iniquitate ſua morietur, ſanguinem vero ejus de manu*
Ibid. v. 8. *tua requiram*. Quid potuit expreſſius, (i) quid apertius poteſt dici? Si impio, inquit, locutus oon fueris, ut ab impietate ſua ſe cuſtodiat, (k) & ille perierit, ſanguinem ejus de manu tua requiram. Hoc eſt dicere; Si ei peccata ſua non annuntiaveris, ſi eum non argueris, ut ab impietate ſua convertatur, & vivat: & te, qui non increpaſti, & ipſum, qui te tacente, peccavit, flammis perennibus perdam. Quis, rogo, tam ſaxei pectoris, quis tam ferreus erit, quem ſententia illa non terreat? quis tam alieous a fide, qui ſententiæ illi non credat?

CAPUT XXI.

Luctuoſa deſcriptio (l) ſacerdotis carnaliter viventis.

1. SED nos præſentibus delectati, dum in hac vita commoda noſtra, & honores inquirimus, non ut meliores, ſed ut ditiores; oec ut ſanctiores, ſed ut honoratiores ſimus (m) ceteris feſtinamus: oec gregem Domini, qui oobis paſcendus, tuenduſque commiſſus eſt; ſed noſtras (n) voluptates, dominationem, divitias, & cetera blandimenta (o) carnaliter cogitamus, paſtores dici volumus, nec tamen eſſe contendimus; officii noſtri vitamus laborem, appetimus dignitatem. Immundorum ſpirituum feras a grege dilacerando non pellimus, (p) & quod eis remanſerit, ipſi conſumimus; quando peccaotes divites, vel potentes, (q) non ſolum non arguimus, ſed etiam veneramur; ne nobis aut munera ſolita offenſi non dirigaot, aut obſequia deſiderata ſubducant: ac ſic muneribus eorum, & obſequiis capti, imo per hæc illis addicti, loqui illis de peccato ſuo aut de futuro judicio formidamus. Et ideo minaciter ſuperbiam noſtram divinus ſermo contundit; ſed noſter auditus nihil unde proficiamus admittit: quia præſentis vitæ capti dulcedine, quæ pœna (r) negligentiam noſtram maneat io æternum, oolumus cogitare.

2. In paſtores ergo iſta dicuntur, de quorum nobis inani appellatione blandimur: *Hæc dicit* Ezech. 34. 2. & ſeqq.
Dominus: Væ paſtoribus Iſrael, qui paſcebant ſemetipſos. Nonne greges paſcuntur a paſtoribus? Lac comedebatis, & lanis operiebamini: quod craſſum erat, occidebatis, gregem autem meum non paſcebatis. Quod infirmum fuit, non conſolidaſtis; & quod ægrotum, non ſanaſtis: quod (s) *fractum erat, non alligaſtis; & quod abjectum, non reduxiſtis. Quod perierat, non quæſiſtis, ſed cum auſteritate imperabatis eis, & cum potentia: & diſperſæ ſunt oves meæ, eo quod non eſſet paſtor, & facti ſunt in devorationem omnium beſtiarum agri*. Et paulo poſt: *Propterea paſtores, audite verbum Domi-* Ibid. v. 7. & ſeqq.
ni: Vivo ego, dicit Dominus Deus (t): *quia pro eo quod facti ſunt greges mei in rapinam, & oves meæ in devorationem omnium beſtiarum agri; eo quod non eſſet paſtor; neque enim quæſierunt paſtores gregem meum: ſed paſcebant paſtoees ſemetipſos, & gregem* (u) *meum non paſcebant: Propterea, paſtores, audite verbum Domini. Hæc dicit Dominus; Ecce ego ipſe ſuper paſtores: requiram gregem meum de manu eorum, & ceſſare eos faciam, ut ultra non paſcant gregem meum, nec paſtores amplius paſcant ſemetipſos*.

3. Quis ad hæc non contremiſcat? Quis iſta ſine intolerabili metu futuræ examinationis accipiat, niſi qui aut non intelligit, aut futura non credit? Sed (x) quia omnia, quæ Deus obſervari voluit, tam aperte poſuit, & ita nomiois
ſui

(a) Mſ. Reg. duo *ſuis ſceleribus*.
(b) Ita Mſſ. ſeptem. cum Edit. Lugd. Duac. & Colon. *ſi non*.
(c) Ita Mſſ. omnes Editi autem, *propoſita*.
(d) Mſ. Colb. unus, *obtineat*, Alter, *continuet*.
(e) Mſſ. duo Colb. *præſumptio*.
(f) Mſſ. duo, *non ex te verba loqueris*. Mſ. alter, *loqueris eis*.
(g) Editi, *quo in eis*. Mſſ. quinque, *quod ea eis*.
(h) Editi, *ſi non fueris*.
(i) Mſſ. quatuor, *quid apertius dici?* Editi, *quid apertius poteſt dici?*
(k) Mſ. unus, *ille quidem perit, ſanguinem autem ejus*.
(l) Mſſ. tres, *carnaliter viventium ſacerdotum*.
(m) Mſ. unus, *ceteris præeſſe feſtinamus*.
(n) Mſ. quatuor cum Edit. Lugd. *vanitates*.
(o) Abeſt vox *carnaliter* a Mſ. uno.
(p) Mſ. unus, *ſed quod*.
(q) Mſ. unus addit, *conſpicimus*.
(r) Mſ. ex Colb. unus, & Cambr. *negligentia noſtra immineat*.
(s) Mſſ. tres Colb. *fractum eſt*. Edit. Lugd. *quod fractum non alligaſti*.
(t) Mſſ. duo non habent hic, *quia*.
(u) Abeſt vox, *meum*, a Mſſ. ſex.
(x) Mſſ. quatuor carent hac particula, *quia*.

Digitized by Google

ſui auctoritate firmavit, ut ea (a) facilius (quod dictu quoque nefas eſt) contemnamus, (b) quam non intelligere vel non credere tam aperta, & divina fingamus: quando audimus; *Hæc dicit Dominus*; quis futurum eſſe non credat, quod dicit (c) Dominus, niſi qui (d) Deo non credit? Quod autem dicit: *Væ paſtoribus*, iſtud *væ*, pro maledicto (e) poni, & paſtorum nomine nos ſignificari quis non intelligat, niſi qui (f) futura non cogitat? (g) Greges Domini paſcendos paſtores facti ſuſcipimus; & nos ipſos paſcimus, quando non gregum utilitati proſpicimus, ſed quid foveat & augeat noſtras (h) voluptates, attendimus. Lac & lanas ovium Chriſti (i), oblationibus quotidianis ac decimis fidelium gaudentes accipimus, & curam paſcendorum gregum ac reficiendorum, a quibus perverſo ordine volumus paſci, deponimus. Non ſanamus ſpirituali conſilio peccatis infirmum, non ſacerdotali ope conſolidamus (k), aut reficimus diverſis tribulationibus fractum, non ad viam ſalutis revocamus (l) errantem, non requirimus ſollicitudine paſtorali, veniæ deſperatione jam perditum: ad hoc tantum potentes effecti, ut nobis in ſubjectos dominationem tyrannicam vindicemus; non ut afflictos contra violentiam potentium, qui in eos ferarum more ſæviunt, defendamus.

4. Inde eſt quod (m) tam a potentibus hujus mundi, quam a nobis, quod pejus eſt, nonnulli graviter fatigati depereunt, quos ſe de manu noſtra Dominus requiſiturum terribiliter
Ibidem. v. 10. comminatur, dicens: *Requiram oves meas de manu paſtorum, & ceſſare eos faciam, ut ultra non paſcant*. Quod quid eſt aliud, quam, paſtores qui ſemetipſos, non gregem meum paſcunt, ſublimitate ſuæ dignitatis expoliem; & inter reprobos, quia honorem ſuum noluerunt cuſtodire, projiciam? Horum & his ſimilium
Pſ. 54. 6. 7. conſideratione (n) perterritus; *Timor & tremor, ceciderunt ſuper me, & contexerunt me tenebræ, & dixi: Quis dabit mihi pennas ſicut columbæ, & volabo, & requieſcam?* Et hoc eſt totum propter quod imperitiæ meæ ac futuri finis recordatus ingemui, & volui ſarcina epiſcopatus mei depoſita, elongare fugiens, & manere in ſolitudine, & ibi expectare Dominum, qui me ſalvum faceret a puſillanimitate mea, & ab ipſa intolerabilium mihi ſollicitudinum tempeſtate.

CAPUT XXII.

Quod ſecundum ſermonem Prophetæ, culpa ſua pereant, qui ſacerdotum increpationes vel admonitiones perverſa voluntate contemnunt.

1. AD hæc ego (o) tunc: Sic, inquam, iſta invidioſis queſtubus jactas, & in ſuggillationem Pontificum, vel certe ipſius pontificatus exaggeras: quaſi (p) non ubi iſta legiſti, quibus rationabiliter permoveris, ibi & illa ſint, quæ a vobis prætermiſſa, breviter in excuſationem officii ſacerdotalis adtingam. Poſt illa verba, quibus negligentium ſacerdotum finis oſtenditur, de pontifice officium ſuum curante Propheta ſic loquitur: *Si autem adnuntiante te ad impium, ut a viis ſuis convertatur, non fuerit converſus a via ſua; ipſe impius in iniquitate ſua morietur, & tu animam tuam liberaſti*. Hic certe ſatis evidenter oſtenditur Ezech. 33. 9.
quod ſive proficiant, ſive non proficiant auditores, tacere eis non debeant ſacerdotes; nec ideo rei ſint, ſi forte eorum verba populi non (q) audiunt, vel audita contemnunt; ſed ſi ab eis corrigendis abſiſtunt: quia ſi nec exemplo vitæ præpoſitorum ſuorum, nec verbo doctrinæ populi contumaces emendati proficiunt, ipſi ſibi cauſa ſuæ perditionis exiſtunt, & Doctores ſuos quorum exempla ſimul ac verba deſpiciunt, involvere criminibus ſuis omnino non poterunt.

2. Quod idem Propheta evidentius alio loco
proſequitur dicens: *Speculator (r) ſi viderit gladium venientem ſuper terram, & cecinerit buccina, & annuntiaverit populo: audiens autem, quiſquis ille eſt, ſonum buccinæ, non ſe obſervaverit, veneritque gladius, & tulerit eum, ſanguis ipſius ſuper caput ejus erit: Sonum buccinæ audivit, & ſe non obſervavit, ſanguis ejus in ipſa erit. Si autem ſe cuſtodierit, animam ſuam ſalvabit*. Hic autem quid agere debeat qui fungitur ſpeculatoris officio, divinus ſermo ſatis oſtendit, ſcilicet ut quando viderit venientem gladium ſuper terram (s), iram Dei ſcilicet ſuper peccatores (t) operibus terrenis addictos, omnino non taceat, atque eis quamdiu inhæſerint iniquitatibus ſuis, (u) impendere divinæ indignationis interitum denuntiare non deſinat; ſed clare & publice arguat (quia hoc buccinæ nomen inſinuat:) ut ſic ſe a ſuis criminibus emendantes, ſupplicium futuræ damnationis effugiant. Quod ſi corripientem, ſi iram futu- Ezech. 33. 2. & ſeq.

(a) Mſſ. Camb. *ea non*.
(b) Mſ. Camb. *& nequaquam nos non intelligere tam aperta*.
(c) Ita Mſſ. quatuor. Editi *quis non futurum eſſe credat?*
(d) Mſſ. duo, *Deus*.
(e) Mſſ. duo, *ponit*: Mſ. unus, *ponitur*.
(f) Mſſ. quatuor, *futurum*.
(g) Ita Mſſ. omnes: at Editi, *Gregem Domini paſcendum paſtores facti ſuſcepimus*.
(h) Mſſ. quatuor, *voluntates*.
(i) Mſ. Camb. *videlicet oblationes quotidianas ac decimas*.
(k) Sic Mſſ. quinque. Editi, *atque reficimus*.
(l) Mſſ. tres, *erroneum*.
(m) Mſ. Camb. *non tam*.
(n) Sic Edit. Lugd. cum Mſſ. quinque. Alii vero, Duac. & Colon. *perterritus Propheta, Timor & tremor, inquit, ceciderunt ſuper me, & contexerunt me peccatorum meorum tenebræ*. Mſſ. duo ex his, *venerunt ſuper me*.
(o) Mſ. Reg. unus, *tecum*.
(p) Mſ. Reg. unus, *non ubi iſta quæ hic legiſti, quibus, &c.* Mſ. Colb. unus, *irrationabiliter*: ſed minus bene.
(q) Mſſ. tres, *audiant, contemnant... abſiſtant*.
(r) Mſſ. ſex, *cum viderit*.
(s) Ita Ed. Lug. & Mſſ. quatuor. Ed. Duac. & Colon. *hoc eſt iram Dei*.
(t) Mſ. unus, *terrenis actibus addictos*.
(u) Mſ. unus, *imminere*.

Digitized by Google

ſuturam, quæ contemtoribus (a) jam imminet, nunciantem homines terreni deſpiciunt, ſanguis eorum in ipſis erit: & ſacerdos qui eis peccata ſua non tacuit, pœnæ, quæ eos expectat, particeps eſſe non poterit.

CAPUT XXIII.

Quod ſacerdotes etiam qui aliter poſſunt, tam ſimpliciter docere debeant, ut omnes eos docentes intelligant.

NEC vero ſe per imperitiam Pontifex excuſabit, quaſi propterea docere non valeat, quod ei ſufficiens & luculentus ſermo non ſuppetat: quando nulla alia ſacerdotis doctrina debet eſſe quam vita; ſatiſque auditores poſſint proficere, ſi a doctoribus ſuis quod vident ſpiritualiter fieri, hoc ſibi etiam ſimpliciter au-
1. Cor. 11. 6. diant prædicari, dicente Apoſtolo: *Et ſi imperitus ſermone, ſed non ſcientia.* Unde datur intelligi, quod non ſe debeat Eccleſiæ doctor de accurati ſermonis oſtentatione jactare, ne videatur (b) Eccleſiam Dei non velle ædificare, ſed magis ſe quantæ ſit eruditionis oſtendere. Non igitur in verborum ſplendore, ſed in operum virtute totam prædicandi fiduciam ponat: non vocibus delectetur populi adclamantis ſibi, ſed fletibus; nec plauſum a populo ſtudeat expectare, ſed gemitum. Hoc ſpecialiter Doctor Eccleſiaſticus elaboret, quo fiant qui audiunt eum, ſanis diſputationibus meliores, non (c) vana aſſentatione fautores. Lacrymas quas vult a ſuis auditoribus fundi, ipſe primitus fundat, & ſic eos compunctione ſui cordis accendat. Tam ſimplex & apertus; etiamſi minus Latinus, diſciplinatus tamen, & gravis ſermo debet eſſe pontificis: ut ab intelligentia ſui (d) nullos, quamvis imperitos, excludat: ſed in omnium audientium (e) pectus cum quadam delectatione deſcendat.

CAPUT XXIV.

Quid interſit inter doctores, qui Eccleſiam ſimpliciter docentes ædificant, & eos qui eloquentiam ſuam luculentis declamationibus jactant.

DEnique alia eſt ratio declamatorum, & alia debet eſſe doctorum. Illi elucubratæ declamationis pompam totis facundiæ ſuæ viribus concupiſcunt: iſti ſobrio uſitatoque ſermone Chriſti gloriam quærunt. Illi rebus inanibus pretioſa verborum induunt ornamenta: iſti veracibus ſententiis ornant, & (f) commendant verba ſimplicia. Illi affectant ſuorum ſenſuum deformitatem tamquam velamine quodam phalerati ſermonis abſcondere: iſti eloquiorum ſuorum ruſticitatem ſtudent pretioſis ſenſibus venuſtare. Illi totam laudem ſuam in favore vulgi, iſti in virtute Dei conſtituunt. Illi plauſibiliter dicunt, & nihil auditoribus ſuis declamando (g) proficiunt: iſti uſitatis ſermonibus docent, & imitatores ſuos inſtituunt: quia * rationem ſuam nulla fucatæ compoſitionis (h) affectatione corrumpunt. * f. orationem.

CAPUT XXV.

Quales eſſe debeant ſacerdotes, qui volunt fieri vitæ contemplativæ participes.

1. QUocirca, ſi ſacerdotes ſancti (non quales illi ſunt, quos, judicandos atque damnandos, comminatio divina pronuntiat; ſed quales Apoſtolica doctrina commendat;) multos (i) ad Deum ſancte vivendo & prædicando convertant: ſi nihil (k) ex imperio, ſed omnia humiliter agant, ac ſe communes eis quibus ſunt præpoſiti, ſtudio ſanctæ dilectionis exhibeant: ſi infirmitates carnaliter viventium fratrum modo verborum ſalubrium medicaminibus curent, modo quas incurabiles judicant, patientiæ virtute ſuſtineant: ſi moribus ac prædicationibus ſuis non ſuam, ſed Chriſti gloriam quærant: nec verba ac facta ſua in (l) pretium favoris conciliandi miſerabiliter perdant; ſed quidquid ſibi ſacerdotaliter viventibus atque docentibus honoris impenditur, Deo ſemper adſcribant: ſi non inflentur officioſis occurrentium ſalutationibus, ſed graventur; nec honorari ſe, ſed onerari faventium ſibi laudibus credant: ſi conſolentur afflictos, paſcant egenos, veſtiant nudos, redimant captivos, ſuſcipiant peregrinos: ſi errantibus viam ſalutis oſtendant, (m) deſperatis ſpem veniæ conſequendæ promittant; currentes (n) impellant, remorantes accendant, & quidquid ad officium ſuum pertinet, conſtanter exerceant: quis ſic erit alienus a fide, ut dubitet tales contemplativæ (o) virtutis eſſe participes, quorum exemplo ſimul ac verbo plures fiunt regnorum cæleſtium coheredes?

2. Iſti ſunt miniſtri verbi, (p) adjutores Dei, oraculum Spiritus-ſancti. Per tales Deus placatur populo, populus (q) inſtruitur Deo. Iſti ſunt Apoſtolorum Domini ſucceſſores, qui Eccleſias, quas illi (r) editis mirabilibus fundaverunt, mirabiliter apoſtolicis præditi virtutibus regunt: qui fidem catholicam aut diſputationibus, aut ſi ita neceſſitas poſcat, membrorum ſuorum laceratione defendunt, pro qua totis (s) viribus retinenda, amiſſis facultatibus ſuis, etiam mori parati ſunt. Fidelium catholicorum

(a) Deeſt *jam* in Mſſ. quinque.
(b) Mſſ. duo, *non ædificare Eccleſiam velle.*
(c) Mſ. Colb. unus, *vanæ aſſentationis.*
(d) Mſ. Colb. unus, *nullus quamvis imperitus excludatur.*
(e) Mſ. unus, *pectora.*
(f) Edit. Lugd. ſola, *commodant.*
(g) Mſ. duo, & Edit. Lugd. *proſpiciunt.*
(h) Mſ. tres, *affectiones.*
(i) Mſſ. tres, *ad Dominum.*
(k) Mſſ. tres carent partic. *ex.*
(l) Mſ. Camb. *pretio.*
(m) Mſ. unus, *deſperantibus.*
(n) Mſ. unus, *impediant.*
(o) Mſſ. duo, *vitæ.*
(p) Ita Mſſ. cum Eddit. Lug. & Duac. Colon. vero, *auditores Dei.*
(q) Mſ. Colb. unus, *populi inſtituuntur.*
(r) Mſ. Camb. *judiciis.*
(s) Mſſ. ſex, & Edit. Lug. *viſceribus.*

licorum virtutibus creſcunt, qui per eos Deo auctore, proficiunt; & Deo ſuo inſeparabiliter adhærentes, in quo ſibi credunt ſolida ac permanſura bona repoſita, mundi hujus gaudia fugitiva faſtidiunt. Hactenus ſuper tribus capitulis ſermonem (a) laciniosæ diſputationis prolixitate produximus: in quo, quæ eſſet vitæ contemplativæ proprietas, quæ differentia ipſius & activæ, & qualiter contemplativæ (b) virtutis ſacerdotes (c) fieri participes poſſint, ſufficienter, ut opinor, oſtendimus. Ideoque huic tandem libro terminum dantes, in ſecundo volumine alia tria capitula, Deo conatum noſtrum veſtris orationibus, adjuvante, tractabimus; ut in tertio libro de reliquis quatuor, quibus vitiorum atque virtutum diſcutienda continetur ratio, diſſeramus.

(a) Mſ. Camb. *lacunoſe*.
(b) In Mſ. uno deeſt *virtutis*. In alio habetur, *Contemplativæ vitæ*.
(c) Mſ. unus, *participes eſſe poſſint*.

PRÆ-

Digitized by Google

P R Æ F A T I O
L I B R I   S E C U N D I.

1. SUPERIORI libro rationem Contemplativæ vitæ (a) complexus, pro viribus quas Dominus donare dignabitur, de actuali vita, ſicut promiſi, diſputare conſtitui. Quapropter (b) ſicut in præfatione primi voluminis feci, hic quoque officii mei (c) neceſſitatem paucis aperio: quia ſi potuiſſem ſine obedientiæ noxa quod jubebatis abnuere, numquam me propriæ voluntatis inſtinctu committerem obtrectatorum, malevolo (d) dente carpendum; qui nolentes advertere quam invitus hæc ſcribenda ſuſceperim, totum quod eſt veſtræ juſſionis, applicaturi ſunt (e) forte vitio vanitatis: maxime ſi de rebus talibus locuturus, quibus Eccleſiaſticorum pene omnium converſatio tenenda deſcribitur, aliquid tale poſuero, quod ſæculariter viventium mentes offendat: & (f) dum in deſcriptione Eccleſiaſticæ vitæ mores ſuos (quos (g) neſciri magis, quam emendari volunt) viderint publicari; in me tamquam ſuorum actuum proditorem, carnaliter commoti deſæviant, atque ea quæ fuerint, donante Deo, prolata, etſi rationabiliter dicta dijudicent, a me tamen dici non debuiſſe contendant: ſicque aut materiam diſputationis, aut perſonam diſputantis irrideant. Sed quoniam ſana mens incomparabiliter amplius obedientiæ fructum debet appetere, quam vitare injuſtæ obtrectationis opprobrium; (h) levius credidi me gravari reprehendentium dicta mea judicio, quam pertinacis inobedientiæ ſubjacere periculo. Proinde ſecutus, (i) quod vos mihi perficiendi facultatem precibus impetretis a Domino, qui juſſiſtis ut loquerer, & præſumptionem meam apud eos qui me judicaturi ſunt, excuſetis; opus ſuſceptum (k) vobis orantibus adjuvandus expediam.

2. Sed priuſquam membratim ſingula quæ propoſuiſtis abſolvam, univerſaliter de ipſa re, quæ in hoc libello tractanda eſt, pauca mihi video eſſe dicenda: quibus evidenter appareat, qua ratione mihi ſuccenſeri poſſe præfatus ſim, ab eis qui magis quis dicat, quam quid dicat adtendunt; nec rationem dictorum, ſed dignitatem dicentium (l) prava examinatione diſcutiunt; & quod facere aut fieri nolunt, dici quoque (m) ſibi faſtidiunt; paratiores aliquid doctrinæ, etiam quod ſcire cupiunt, ignorare, quam a perſona inferiore cognoſcere: cum veritas undecumque claruerit, non ſit ingenio humano deputanda, ſed Deo; nec aliquorum debeat credi, ſed omnium, quæ per ſe (n) tanta & talis eſt, ut non tunc ſit magna, ſi eam magni docuerint; ſed potius ipſa magnos faciat eos, a quibus doceri, vel (o) diſci potuerit. Voluiſtis itaque vobis proprietatem vitæ actualis exponi, ut vos cum veſtris ſecundum ipſam vixiſſe ſemper, & vivere probaretis; non qualiter vobis eſſet vivendum, (p) meis diſputationibus diſceretis. Siquidem converſatio religioſa actualis eſt vita, quæ docet, quomodo præpoſiti ſub ſe regant viventes, & diligant; ac non minus de eorum, quam de ſua ſalute ſolliciti, quod eis expedire ſciunt, paterna cura provideant: & qualiter præpoſito ſuo ſubjecti, tanquam capiti membra deſerviant, ac præcepta ejus velut imperium Dei ſummo amore cuſtodiant; hoc eſſe ſanctum, hoc ſibi ſalubre & neceſſarium judicantes, quod rectori ſuo placuerit; non quod eis in perniciem ſui arrogantia mentis vitioſæ dictaverit. Ideoque obedientiæ ac patientiæ virtute fundati majorum ſuorum non diſcutiunt conſtituta, ſed faciunt; & quando rigor exigit diſciplinæ, ut (q) ſeveriter arguantur, acceptam correptionem magnanimiter ferunt; nec motibus eorum a quibus fuerint objurgati, ſed ſuis negligentiis, quod caſtigantur, adſcribunt. Cives quoque ſuos plebeios & nobiles, divites ac potentes, qualiter tractare & regere debeant ſacerdotes, hujus libelli ſeries continebit. Quæ ego, ſicut ſæpe jam dixi, ſcribere non auderem ſi vobis negare aliquid (r) potuiſſem. Sed jam capitula ipſa diſſerenda ponamus. Quæſiſtis igitur utrum æquanimiter ſuſtinendi ſint divina præcepta calcantes, an pro modo peccati debeant eccleſiaſtica ſeveritate coargui.

(a) Mſ. Camb. *complexus ſum, nunc pro viribus.*
(b) Mſ. ſex, *quod in.*
(c) Mſſ. tres, *neceſſitate.*
(d) Mſ. Colb. unus, *malevolo denti.*
(e) Mſ. Colb. unus omittit, *forte.*
(f) Mſſ. quinque, *Et cum.*
(g) Mſſ. quatuor, *neſcire magis quam emendare.*
(h) Sic Mſ. Reg. unus. Lugd. vero cum Mſ. alio Reg. *levius me credidi gravari reprehendentium dictis, meo judicio.* Duac. & Colon. cum 4. Colb. Mſſ. *levius me credidi gravari reprehendentium dicta mea judicio.* Camb. autem, *gravare reprehendentium dicta mea judicio.*
(i) Mſſ. Camb. *ſecutus ſum .... ut opus ſuſceptum.*
(k) Mſ. unus, *veſtris orationibus adjuvantibus.*
(l) Mſ. ex Colb. unus, *pravo examine.*
(m) Mſ. unus non habet, *ſibi.*
(n) Mſſ. quinque, *talis ac tanta eſt.*
(o) Sic Mſſ. ſex. Editi *dici.*
(p) Edit. Lugd. *in eis.*
(q) Ita Mſſ. Colb. tres. Editi. *ſeveritate.* Mſſ. tres, *ſeveri acriter.*
(r) Mſ. unus, *poſſem.*

CA-

CAPITA LIBRI SECUNDI.

CAPUT PRIMUM.

QUOD pro diverſitate peccantium, alii portandi ſunt, alii caſtigandi.

CAPUT II.

De laude ſanctorum ſacerdotum.

CAPUT III.

De teſtimoniis apoſtolicis, vel de expoſitione eorum.

CAPUT IV.

Objectio, quare ſacerdotes ſancti, quorum cura eſt perdita viventes arguere, ſimulatores religionis æquanimiter ferant.

CAPUT V.

Reſponſio, ubi oſtenditur, quibus exigentibus cauſis quorumdam infirmitas blande tractetur.

CAPUT VI.

Quod illi peccata aliena impatienter accuſant, qui ſua non cogitant.

CAPUT VII.

Quantum remedii habeat confeſſio peccatorum, & quale mereatur occultatio doloſa ſupplicium.

CAPUT VIII.

Quod inique, & non ſimpliciter arguentes, vani ſint, ac divino judicio condemnandi.

CAPUT IX.

Quod ſacerdotes nihil proprii habere debeant, & Eccleſiæ facultates quaſi communes, utpote Deo rationem reddituri, ſuſcipiant.

CAPUT X.

Cum quo damno animæ ſuæ ab Eccleſia, quæ pauperes paſcit, accipiant illi qui ſibi de ſuo ſufficiunt.

CAPUT XI.

Qui ſint, qui etiam cum profectu animæ ſuæ opibus ſuſtentantur Eccleſiæ.

CAPUT XII.

Quid facere debeant clerici, quorum infirmitas non poteſt ſua contemnere.

CAPUT XIII.

Quæ ſint gaudia vera, vel veræ divitiæ, & (a) *quid impedimenti afferant bona præſentia amatoribus futurorum.*

CAPUT XIV.

Qualiter intelligatur, quod dicit Apoſtolus, Qui in ſacrario operantur, quæ de ſacrario ſunt edunt.

CAPUT XV.

De cupiditate, qualiter eis quos ſemel invaſerit dominetur.

CAPUT XVI.

Quod Deum perfectius illi poſſideant, qui terrenis poſſeſſionibus ex corde renuntiant.

CAPUT XVII.

Quod nihil proficiant, qui abſtinentes a cibis, vitiis ſerviunt; nec proſint illis facultates abjicere, qui ſuas faciunt voluntates.

CAPUT XVIII.

Quanta bona primus homo, abſtinentiæ bonum negligendo perdiderit.

CAPUT XIX.

De peccato primi hominis, & de malis quæ illum peccantem, Deo judicante, ſecuta ſunt.

CAPUT XX.

Quod omnia bona, quæ in Adam corrupti perdidimus, in Chriſto reparati (b) *recipiemus.*

CAPUT XXI.

Qualiter vivere debeant, qui Chriſtum imitari deſiderant.

CAPUT XXII.

(c) *Qua temperantia uti debeant, qui a voluptate delectabilium, vel ab immoderata perceptione ciborum communium, atque a vini immoderato uſu cupiunt abſtinere.*

CAPUT XXIII.

Quod utentes carnibus concupiſcentia carnium polluat, non natura.

CAPUT XXIV.

Quam utile ſit jejunio vel abſtinentiæ, advenientium charitatem plerumque (d) *præferre.*

JU-

(a) Mſſ. tres, *quod impedimentum.*
(b) M. Camb. *recipimus.*
(c) Editi. *Quali.*
(d) Mſ. Camb. *præferri.*

JULIANI POMERII
DE
VITA CONTEMPLATIVA
LIBER SECUNDUS.

CAPUT I.

Quod pro diverſitate peccantium alii portandi ſunt, alii caſtigandi.

1. SI una omnes ægritudine mentium laborarent, ac paribus animorum morbis affecti, nihil ab invicem diſcreparent, aut (a) ſuſtineri omnes neceſſe eſſet, aut argui. Nunc vero, propterea alii portandi ſunt, alii caſtigandi, quia pro diverſitate peccantium, modus quoque diverſus eſt (b) præceptorum. Et utique (c) ita peccatis diſſimilia ſunt adhibenda remedia, ſicut ex diſſimilibus cauſis veniunt ipſa peccata. Pleroſque enim peccandi conſuetudo delectat, alios ad peccandum occaſio alicujus lucri temporalis invitat, fragilitas nonnullos inclinat, quoſdam ignorantia boni facit neſcire quod peccant, & impedit (d) mali dulcedo, ne correpti aliquando ſapiant, quod ignorant. Taceo de illis, quos aliena delicta, quibus conſentiunt, decolorant. Illos etiam prætermitto, qui cupientes adipiſci quod diligunt, vel refugientes pati quod metuunt, aut fidem catholicam produnt (e), aut mendacio præſtantiam veritatis addicunt. (f) Illud vero dico: Quis neſciat (g), aliter homines cogitatione ſubita, aliter definitione delinquere, aliter ſermone, aliter opere, aliter neceſſitate, aliter (h) voluntate peccare?

2. Cum igitur tam multiplicibus, ac multum ab invicem (i) diſtantibus modis homines peccent, quis non intelligat uno modo eis non poſſe utique mederi quorum tam diverſi ſunt morbi? Et ideo dupliciter quidem fragilitas humana Dei præcepta contemnit, aut faciendo quod (k) vetuit, aut non faciendo quod juſſit: ſed (l) quomodo non ſolum ex illis cauſis quas commemuravi, ſed etiam ex aliis quas non commemoravi, in præceptis ſuis eum contemnunt, qui ejus præcepta non faciunt; ſic debent omnes modo docendo, modo exhortando, modo ſuſtinendo, modo increpando (m) curari, ut ſub ope Chriſti (n) nullius ſalus in hac vita debeat deſperari. Jam nunc ſi ſatis apparuit quod divina præcepta calcantes non ſolum portandi ſunt, ſed etiam caſtigandi; a quibus id fiat, qui, vel quo ordine, & quamdiu curandi ſint qui curantur, adjuvantibus me (o) meritis & orationibus veſtris, debeo declarare.

CAPUT II.

De laude ſanctorum ſacerdotum.

1. AC ne fidem meus ſermo velut humana conjectura non habeat, effectumque, dum ei parum creditur, perdat; ea quæ, adjuvante Domino, demonſtrare conſtitui, vera eſſe divinis teſtimoniis conabor oſtendere: ſi prius pauca de laude verorum ſacerdotum, qui ſunt Eccleſiarum magiſtri, protulero. Ipſis enim proprie animarum curandarum ſollicitudo *Exod. 30. 10.*
commiſſa eſt; qui pondus populi ſibi commiſſi (p) utiliter ſuſtinentes, pro peccatis omnium *Lev. 16. 2.*
velut pro ſuis infatigabiliter ſupplicant Deo, ac velut quidam Aaron incenſum contriti cor- *Num. 16. 46.*
dis, & humiliati ſpiritus offerentes, (q) quo placatur Deus, avertunt iram futuræ animadverſionis a populo; qui per Dei gratiam ſiunt divinæ voluntatis indices, Eccleſiarum Chriſti poſt Apoſtolos fundatores, (r) fidelis populi duces, veritatis aſſertores, pravæ doctrinæ hoſtes, omnibus bonis amabiles, & male ſibi conſciis etiam ipſo viſu terribiles, vindices oppreſſorum, patres in fide catholica regeneratorum, prædicatores cæleſtium, * primi (s) phalanges **ſ. primæ.*
inviſi-

(*a*) Mſ. Colb. unus, *ſuſtinere omnes neceſſe eſſet aut arguere.*
(*b*) Mſſ. Colb. tres, & Reg. unus, *peccatorum*. Mſ. alter Reg. *pœnitentium*.
(*c*) Mſ. Colb. unus, *ita peccatis diſſimilibus diſſimilia adhibenda ſunt remedia.*
(*d*) Mſ. unus *mala dulcedo.*
(*e*) Editi præter Lugd. *ac mendacio*. Mſ. Colb. unus, *aut mendacium præferunt veritati.*
(*f*) Editi Lugd. cum Mſſ. quinque, *illud dico*. Mſ. unus, *illud quidem*. Mſ. alter, *adhuc illud dico.*
(*g*) Mſ. Colb. unus, *aliter hominis cogitationes ſuperbia, aliter*, &c.
(*h*) Mſ. Colb. unus, *voluptate.*
(*i*) Mſ. unus *diſcrepantibus.*
(*k*) Mſ. unus, *quod vetat, aut non faciendo quod juſſit.*
(*l*) Mſ. omnes, *quoniam*, & paulo poſt. Mſſ. tres *Dominum contemnunt.*
(*m*) Mſſ. duo Regii cum Editis, *curare*. Mſſ. Colb. quatuor & Camb. *curari.*
(*n*) Mſ. Colb. unus, *nullus malus in hac vita*, &c. Mſ. Reg. unus, *nullius ſalus debeat deſperari.*
(*o*) Hæc, *meritis &*, abſunt a Mſſ. omnibus.
(*p*) Mſſ. ſex, *viriliter ſuſtinentes.*
(*q*) Mſ. Camb. *quo placatus Deus, avertit*. Mſ. Reg. unus, *quo placatus Deus, avertit iram furoris & animadverſionis*. Mſ. Reg. alter, *quo placatus avertit iram futuræ animadverſionis.*
(*r*) Mſ. Reg. unus, *fideles veritatis aſſertores*, omiſſis vocibus intermediis.
(*s*) Mſſ. tres juxta veterum codicum lectionem, *primi præliantes*, ſeu *præliatores*. Mſ. Colb. unus, *primi paleſtrites.*

Digitized by Google

inviſibilium prœliorum, exempla bonorum operum, documenta virtutum, & (a) forma fidelium. Ipſi ſunt (b) Eccleſiæ decus, in quibus amplius fulget Eccleſia: ipſi columnæ firmiſſimæ, quibus in Chriſto fundatis, innititur omnis multitudo credentium: ipſi januæ civitatis æternæ, per quos omnes qui credunt (c) in Chriſtum, ingrediuntur ad Chriſtum: ipſi janitores, quibus claves datæ ſunt regni cælorum: ipſi etiam diſpenſatores regiæ domus, quorum arbitrio in aula regis æterni dividuntur gradus, & officia ſingulorum.

2. Hi ſunt qui non ambiendo, ſed ſpiritualiter vivendo ſacerdotium meruerunt: quique non favoris humani ſuffragio, ſed divino munere ſublimati, nihil ſibi de (d) præſtantia ſui principatus applaudunt: quos non (e) inflat honor acceptus, ſed exercet labor impoſitus: (f) qui non excellentiam (g) ſuam cogitant provecti, ſed ſarcinam; nec gloriantur de officii dignitate, ſed ſudant potius conſtituti ſub onere. Tales divina Scriptura ſpeculatores appellat, qui ſpeculantur actus omnium, & qualiter unuſquiſque cum ſuis in domo, qualiter in civitate cum civibus vivat, intentione religioſæ curioſitatis explorant: quos bonos probaverint, honorando confirmant, quos deprehenderint vitioſos, arguentes emendant; aut ſi emendari noluerint, æquanimiter portant, habituri uberrimum fructum, aut de ſua diſtrictione, ſi correpti profecerint; aut de ſua patientia, etiam ſi illi quos ſuſtinent, emendari noluerint. *Ezech. 3. 17.*

CAPUT III.

De teſtimoniis apoſtolicis, & expoſitione eorum.

1. SED jam divina teſtimonia, ſicut promiſimus, proferamus. In Actibus Apoſtolorum Paulus Apoſtolus ſacerdotibus dicit: *Ecce ego ſcio, quod amplius non videbitis faciem meam vos omnes, inter quos ambulavi prædicans* (h) *regnum Jeſu Chriſti. Ideoquo conteſtor vos hodierna die, quia mundus ſum ab omnium ſanguine. Non enim ſubterfugi, quominus annunciarem vobis omne conſilium Dei. Attendite vobis & univerſo gregi, in quo vos Spiritus-ſanctus poſuit Epiſcopos, regere Eccleſiam Dei, quam* (i) *acquiſivit ſanguine ſuo.* Regnum Dei, inquit, inter vos ambulans prædicavi, ut me alienum ab omnium perditione ſervarem, qui verbo doctrinæ ſalutaris audito, nihil (k) promoventur ad ſalutem. Regnum Dei prædicat, qui de vita futura quæ non habet finem; de contemplarione divina, quæ non habet faſtidioſam ſatietatem; de ſanctorum beatitudine, quæ non habet defectionem; de angelorum ſimilitudine conſequenda prædicare non ceſſat: ita ut (l) ſi ad hæc ineffabilia bona qui audiunt, provocari noluerint, abſolutus ſit ille qui eis prædicando non tacuit. *Actor. 20. 25. & ſeq.*

2. Quod autem ſecutus adjungit: *Non enim ſubterfugi quominus annuntiarem vobis omne conſilium Dei:* quid aliud facit intelligi, niſi ut Eccleſiaſticus doctor diſpoſitionem Dei (quod conſilium Dei vocat Apoſtolus) eis quos docet aperiat? Aperit ergo diſpoſitionis divinæ conſilium quando docet ut patres pietatem filiis ſuis impendendo, eam mereantur a Domino, qui eſt omnium Pater, (m) ut filii honorem debitum (n) patribus ſuis exhibeant, non exhæredationis metu deterriti, ſed futuræ remunerationis deſiderio provocati: quia præceptum (o) Domini tam patres filios diligendo, quam filii honorificentiam ſuis exhibendo patribus complent, qui utrumque juſſit ut fieret: (p) docet ut mariti fidem conjugalis thori ſuis uxoribus ſervent; (q) ut uxores maritos ſuos non ſtudio formæ lenocinantis adhibito, aut accuratione veſtium diverſarum, ſed gravitate morum delectent, & operum ſanctitate; ut domini ſervos velut eorum in Chriſto conſervi miſericorditer tractent, & ſervi dominis ita ex corde deſerviant, ut voluntatem non ſolum dominorum ſuorum, ſed etiam Dei hoc ipſum jubentis, efficiant; ut inter ſe cives cum civibus, cum amicis amici, cum parentibus parentes veram concordiam teneant; ut in nullo negotio alter alterum callida fraude decipiat, (r) aut ne in communi contractu fidem, quam ſibi ſervari aliquis cupit, ipſe corrumpat. *Ibid. 27.*

3. His (s) & talibus & ſacerdos annuntiat prædicando, & obediendo populus accipit Dei conſilium, ſine quo non pervenitur ad regnum; in quo (t) ſolo executores divini conſilii, participes, Deo authore, futuri ſunt cæleſtium præmiorum. Deinde quod dicit Apoſtolus: *Attendite vobis & univerſo gregi, in quo vos Spiritus-ſanctus poſuit Epiſcopos regere Eccleſiam Dei, quam* (u) *acquiſivit ſanguine ſuo;* quis non videat quod tunc ſibi ſacerdotes attendunt, quando ſancte vivendo, ac voluntatem (x) Domini fiducialiter prædicando, Eccleſiæ Dei proſpiciunt; ut eis jam grave non ſit, infirmos Eccleſiæ *Act. 20. 28.*

(a) Mſſ. duo Colb. *forma vitæ*.
(b) Mſ. Camb. *duces Eccleſiæ*.
(c) Mſſ. ſex cum Lugd. non habent, *in Chriſtum*.
(d) Mſſ. Colb. duo, *de præſentia*.
(e) Ita Mſſ. Reg. duo. Alii vero cum Editis, *inflammat*.
(f) Mſſ. Colb. tres, *quia non*.
(g) Mſ. Colb. unus, *ſui cogitant provectus*.
(h) Mſ Colb. unus, *Jeſum Chriſtum*.
(i) Mſſ. ſex, *acquiſivit ſibi*.
(k) Mſſ. duo, *promovent*.
(l) Mſ. unus, *ſi hæc ineffabilia*, tum paucis interjectis, Mſſ. quatuor, *prædicanda non tacuit*.
(m) Ita Mſſ. ſeptem cum Edit. Lugd. In aliis vero hic inferuntur iſta. *Aperit divina conſilium pietatis, cum docet*.
(n) Mſ. Colb. unus, *parentibus*.
(o) Mſſ. ſeptem, *Dei*, quorum unus poſt pauca habet, *ſuis exhibendo parentibus*.
(p) Editio Lovanienſis anni 1565. Duac. & Colon. hic & poſt quatuor lineas addunt, *Docet:* quam vocem omittunt. Mſſ. omnes cum Lugd.
(q) Mſſ. duo, *& uxores*.
(r) Mſſ. quatuor: *ut ne*.
(s) Mſ. unus, *Hæc & talia ſacerdos*.
(t) Mſſ. duo, *ſoli excuſatores*.
(u) Mſſ. quatuor, *acquiſivit ſibi ſanguine ſuo*.
(x) Mſſ. ſeptem, *Dei*.

Digitized by Google

cleſiæ ſuſtinere, pro qoibus redimendis ſe dignatus eſt morti vitæ auctor offerre? Sed & ipſi qui docentur, ur ſapiant; qui increpantur, ut ſaltem objurgati proficiant; qui ſuſtinentur, ut de ſuis aliquando criminibus erubeſcant, & gaudium ſuis doctoribus, quorum patientia blande tractantur, (a) de utilitate ſuæ correctionis exhibeant; & ipſi, inquam, libenter audiant, quid eis apoſtolico ore (b) divinus ſermo præcipiat: *Obedite*, inquit, *præpoſitis veſtris & ſubjecti eſtote eis. Ipſi enim pervigilant, quaſi rationem pro animabus veſtris reddituri: ut cum gaudio hoc faciant & non gementes; hoc enim* (c) *expedit vobis*. Hebr. 13. 17.

4. Ergo doctoribus ſuis debent obedire qui audiunt, atque eis cum reverentia eſſe ſubjecti. Quod faciunt illi, qui caſtigati libenter accipiunt, nec increpantibus contradicunt. Quod vero ait: *Ipſi enim pervigilant, quaſi rationem reddituri pro animabus veſtris*; ſacerdotalem curam pro populo ſibi commiſſo ſatis oſtendit, qui tam in ſuis actibus, quam in prædicationibus vigilantes, ſollicite hoſtis antiqui rimantur inſidias, ne quem, velut dormiente paſtore, lupus (d) diabolus aſtuta fraude ſubripiat, & in damnum paſtoris abreptum, ſecum uſque ad ſupplicia ſempiterna perducat. Verum quia ex his qui arguuntur, aliqui ſe obedientes emendant, aliqui in ſua perverſitate perdurant, ideo de ſacerdotibus ait: *Ut cum gaudio hoc faciant, & non gementes*. Cum gaudio ſacerdotes (e) arguunt, quando correpti proficiunt; & triſtes hoc faciunt, quando ſe nihil proficere in ſuis contemptoribus ingemiſcunt: ac ſic hoc dicit illis expedire, ut cum gaudio, non gementes eos increpent ſacerdotes, qui doctores ſuos ſua correctione lætificant, & eorum gaudia incremento ſui profectus accumulant.

Ibidem. Ibidem.

CAPUT IV.

OBJECTIO: *Quare ſacerdotes ſancti, quorum cura eſt perdite viventes arguere, ſimulatores religionis æquanimiter ferant.*

1. NEcdum ſermonem de ſacerdotibus ſanctis, unde plura dicere conabar, impleveram, cum ecce ad me quidam de noſtris ingreſſus, quid dictarem (f) curioſus interrogat. Coi cum recitari feciſſem: Omnes, inquit, Epiſcopos tales eſſe debere, quales tuus ſermo deſcripſit, & nunc eſſe plures apud nos plenos ſacerdotalibus bonis, qualia veraciter prædicaſti, dubium non eſt; ſed cum ad eorum probetur officium pertinere, ut inquietos ſacerdotali auctoritate corripiant, rudes doceant, contradicentes ſanæ doctrinæ redarguant; (g) quid eſt quod non in omnes hæc eorum cura porrigitur; cur non & alios ſimili auctoritate caſtigant? Illos dico, qui velut converſi, ex priſtinis moribus nihil abjiciunt, non mente mutati, ſed veſte, nec actu, ſed habitu.

2. Hi ſunt, qui ſermone tantum, non opere, ſæculo renuntiaſſe contenti ſæculariter vivunt, & vitia ſua inani profeſſione vitæ melioris abſcondunt, ac religionis imaginariæ nomine palliati, opinionem virtutis pro virtute ſuſcipiunt: prædicant magna, nec faciunt; accuſant vitia, nec deponunt: publice ſibi diſplicere ſimulant, quod occulte committunt: magni ſtudent videri, non fieri: (h) laudant eos, quorum cupiunt prædicatione laudari: jejunant, ut vultus ſui pallorem perniciofis laudibus vendant. Ad reprehendendos alios promti, ſe non patiuntur a quibuslibet vel (i) leviter reprehendi. Ad faciem publicam patientiam fingunt, & in animo iracundiæ virus abſcondunt, ad nocendum parati, cum nocendi tempus invenerint: ſuorum actuum negligentes, fiunt aliorum procaci libertate cenſores. Impudenter ſe aſſuunt virginibus ſacris ac viduis, quibus tanto (k) inglutinantur affectu, ut facilius ab Eccleſiæ (quod dictu quoque nefas eſt) quam ab earum communione diſcedant. Qui etſi cum illis forte non (l) peccant, tamen malæ ſuſpicionis de ſe præbendo materiam, vitam ſuam maculis ſiniſtræ opinionis infamant.

3. Taceo de illis, qoi undante (m) lapſabundi corporis motu, defluentibus in talos veſtimentis incedunt, & vagis laterum flexibus quodammodo fluctuantes, animorum diſſolutionem veſtigiis ſinuoſa mobilitate nutantibus produnt. Illos quis ferat, qui (n) adumbratæ prætendentes honeſtatis imaginem, ad hoc pupillorum, ac viduarum cauſas, velut tuendas ſimulata pietate ſuſcipiunt, ut earum facultates ſuis adjiciant, & divites ex pauperibus facti, vel ex divitibus ditiores, tenuem cenſum (o) per nefas accumulent: ut cum fuerint exundante patrimonio ſumptuoſiores effecti, numquam (p) materia voluptatis gulæ ſuæ deficiat? Hos igitur tales quare non arguunt, qui arguendi poteſtatem divinitus acceperunt? (q) Non verentur, ne forte cum tam flagitioſe viventibus parcunt, videantur probare quæ faciunt? Quid quod eos etiam ad officium clericatus admittunt, & (proh nefas) quaſi parum ſit quod tales diſſimulata ſeveritate non increpant, inſuper & honorant?

CA-

(a) Ita Mſſ. omnes. Editi vero, *de utilitatis ſuæ profectu*.
(b) Mſ. unus, *Spiritus-ſanctus, id eſt, divinus ſermo*.
(c) In Mſ. uno, corrigitur *non expedit*, juxta textum Apoſtoli.
(d) Mſ. Colb. unus, *lupus, id eſt, diabolus*.
(e) Mſ. unus addit, *ſancti*.
(f) Mſſ. Colb. duo, *curioſius*.
(g) Mſ. Colb. unus, *quare non ad omnes hæc eorum correctio porrigitur*.
(h) Mſ. unus, *laudantes*.
(i) Edit. Lugd. *leniter*.
(k) Mſſ. quatuor, *adglutinantur*.
(l) Mſſ. tres, *non pereant*.
(m) Mſſ. quatuor, *laſſabundi*.
(n) Hæ quatuor voces, *adumbratæ prætendentes honeſtatis imaginem*, abſunt a Mſ. Camberonenſi.
(o) Mſſ. quatuor, *proh nefas*!
(p) Mſ. Colb. unus, *materiæ voluptatis gulæ ſuæ deficiant*. Colb. alter, *materia voluptati ac gulæ ſuæ deficiat*.
(q) Mſ. Colb. unus, *nec verentur ... approbare quæ faciunt*?

CAPUT V.

Reſponſio: Ubi oſtenditur, quibus exigentibus cauſis, quorumdam infirmitas blande tractetur.

1. EGO vero: Si recolis, inquam, quid de ſanctis ſacerdotibus fuerit diſputatum, ſufficiens accepiſti reſponſum. Eccleſiæ quippe doctoribus, ſicut ſupra jam diximus, & cenſura ineſſe debet, ut arguant; & patientia, ut emendari nolentes fortiter ferant, apoſtolico ſa-
1.Tim.4.2. tisfacientes imperio, qui Timotheo (a) præcepit, dicens: *Argue, obſecra, increpa in omni patientia & doctrina*. Quaſi diceret: Argue coæquales, obſecra ſeniores, increpa juniores. Sed propterea addidit, *In omni patientia & doctrina*: quia leniter caſtigatus exhibet reverentiam caſtiganti; aſperitate autem nimiæ increpationis offenſus nec increpationem recipit, nec ſalutem. Item alio loco idem Apoſtolus dicit:
Rom.15.1. *Vos qui firmiores eſtis, imbecillitates* (b) *infirmiorum ſuſtinete*. Suſtinent ergo æquanimiter ut infirmos, quos emendare non potuerint caſtigatos. Proinde quia nec (c) objurgari omnes expedit, nec omnes blande tractari; ſciunt ſancti ſacerdotes atque diſcernunt, quos debeant temperata ſeveritate corripere, & quos ſacerdotali magnanimitate portare: & ideo omnium quos per Dei gratiam curant, non voluntati,
* al. Dele. ſed utilitati proſpiciunt. * Denique alios honorari deformiter ambientes, quibus non expedire noverunt, non vitio alicujus invidiæ, ſed altæ prudentiæ conſilio prætermittunt, & alios latere cupientes honorant, ut eis aditum ad majores profectus aperiant. (d) Eos quos probant increpationem poſſe pati caſtigant, & impatientes objurgationis ut languidos palpant; non eis adulando, quod tales ſunt, ſed infirmitatibus talium compatiendo, ſi forte aliter ſanari non poſſunt.

2. Ceterum ſi Eccleſiæ communione priventur infirmi, qui curari adhibita increpatione non poſſunt; aut intolerabilis mole triſtitiæ ſupra modum gravati ſuccumbunt, & ſanctorum omnium vultus, per quos poſſent reſtitui Deo, refugiunt; aut certe ad omnem peccandi impudentiam, ſi fuerint exacerbati, proſiliunt, & quidquid mali occulte faciebant, publice perpetrabunt, in tantam veſaniam reparandæ ſalutis deſperatione prolapſi (e) ut ſeria verba corripientium in jocos exitiabiles impudenti urbanitate convertant, (f) ac male dicaces in ſe ex ipſa jactatione turpitudinis ſuæ, turpiter viventium malevolas lætitias paſcant (g). Propter hoc ergo, blanda pietate portandi ſunt, qui increpari pro ſua infirmitate non poſſunt. Et re vera, ſi peccanti ſalubrem pudorem, dum pro eo erubeſcis, incutias, ac verecundiam quam pro peccatis ejus aſſumis, in eum pia animi compaſſione transfundas; facile in illo (h) reprimis omnem peccandi licentiam, atque ei totam impudentiam demis licentioſæ turpitudinis hortatricem. Tunc mores ejus verecundia cuſtos integritatis ornabit, ut ei placeat quod ante ſordebat, quando (i) ſordidus erat; (k) & ſordeat quod ante placebat, quando ipſe bonis omnibus diſplicebat. Sanctos viros amando ſectabitur, & ſectando in eorum ſimilitudinem paulatim vitæ prioris emendatione formabitur, ut ei quam laborioſum fuit in ſublimitatem virtutis evadere, tam deforme ſit in vitia rurſus quibus ſe gaudet caruiſſe, diſcendere. Quia ſicut virtus oneroſa eſt vitioſo, ita virtutis amico (l) vitioſa voluptas amara eſt. Ecce quomodo peccantes omnes blande tractat aut increpat, qui nihil aliud, niſi eorum ſalutem, quibus vult prodeſſe, conſiderat.

CAPUT VI.

Quod illi peccata aliena impatienter accuſant, qui ſua non cogitant.

TAmdiu (m) enim quis peccata ſua, quæ noſſe, aut deflere debet, ignorat; quamdiu curioſe aliena conſiderat. (n) Quod ſi mores ſuos ad ſeipſum converſus aſpiciat, non requiret quod in aliis ſpecialiter reprehendat, ſed in ſe ipſo quod lugeat. Proinde fratrum noſtrorum vitia non facile debemus accuſare, ſed gemere: ut invicem onera noſtra portantes, legem Chriſti poſſimus implere; qui utique Gal. 6. 2.
non accuſavit peccata noſtra, ſed tulit, Evangeliſta dicente: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi*. Itaque ſi ille qui ſine ullo Joan.1. 29.
peccato fuit, nos peccatores ineffabili pietate ſuſtinuit, & ſuſtinere non deſinit, non interitum noſtrum deſiderans, ſed profectum, nec mortem peccantium, ſed ſalutem; quare nos exemplo noſtri Salvatoris & Domini non ſuſtineamus infirmos: cum & ipſi aut infirmi ſumus, & volumus a Deo portari; aut ſi ſani ſumus, poſſumus adhuc ut fragiles infirmari.

(a) Mſ. unus, Lugd. & Lov. *præcipit*.
(b) Mſſ. ſex, *infirmorum*.
(c) Mſſ. duo, *objurgare ... tractare*.
(d) Mſ. unus. *Et quos probant*.
(e) Mſ. Colb. unus, *ſevera*, alter, *ſerena*. Alii codices, *ſalutaria*.
(f) Mſ. Camb. *maledici in ſe*. Mſ. Colb. unus, *maledicas in ſe, &c.* Mſ. Colb. alter, & Reg. duo, *maledica in ſe, &c.* Sic & Edit. Lugd.
(g) Mſ. unus, *propterea ergo*.
(h) Mſ. unus, *reprimes ... demes*.
(i) Sic Mſſ. omnes, & Edit. Lugd. Lovan. vero, Duac. & Colon. *quando in ſordibus erat, & ſordibus erat*.
(k) Editi, *ut ſordeat*.
(l) Alias ſic legebatur. *Ita eſt amara vitioſa voluntas virtutis amico*. Mſſ. duo Colb. *vitioſa voluntas amara eſt*. Reg. *vitiorum voluntas*: & ab alia mano, *vitioſa voluptas*. Colb. alter, *vitioſa eſt amara voluptas*.
(m) Mſ. Colb. unus. *Quamdiu enim quis ... tamdiu curioſe*.
(n) Mſ. Reg. unus, *ad ſeipſum converſus adſpiciat*. Mſ. Reg. alter. *Quod ſi ad ſeipſum converſus adſpiciat*.

CAPUT VII.

Quantum remedii habeat confeſſio peccatorum: & quale mereatur occultatio doloſa ſupplicium.

1. HUC accedit quod & ipſa peccata ſic habentur occulta, vel aliena nobis, vel aliis noſtra, ut plerumque & ſanctus inter peccatores lateat, & famam ſancti obtineat peccator. Innocentem ſi ſe tueri non poteſt, ſuſpicio judicis (a) incauta condemnat, & reum calliditas ingenii vivacis excuſat. Verumtamen non divinum, ſed humanum fallunt iſta judicium. Et quid mirum, ſi animos aliorum quales ſint, ſine ipſorum confeſſione neſcimus, cum nos ipſos ita hodie noverimus, ut quales futuri ſimus (b) craſtino neſciamus? Cum vero nobis fratres quilibet noſtri peccata ſua, tamquam medicis vulnera quibus urgentur, aperiunt; operam dare debemus (c) ut quantocius ad ſanitatem, Deo auctore, perveniant; ne in pejus diſſimulata curatione proficiant. Ea autem crimina quorumlibet ſi ipſis criminoſis confiteri nolentibus undecumque claruerint; quæcumque non fuerint patientiæ leni medicamento ſanata, velut igni quodam piæ increpationis urenda ſunt, & curanda.

Excommunicationis uſus. 2. Quod ſi nec ſic quidem æquanimiter ſuſtinentis, ac pie increpantis medela (d) profecerit in eis, qui diu portati, & ſalubriter objurgati, corrigi noluerunt; tamquam (e) putres corporis partes debent ferro excommunicatinnis abſcidi: ne ſicut caro morbis emortua, ſi abſciſa non fuerit, ſalutem reliquæ carnis putredinis ſuæ contagione corrumpit; ita iſti, qui emendari deſpiciunt, & in ſuo morbo perſiſtunt, ſi moribus depravatis in ſanctorum ſocietate permanſerint, eos exemplo ſuæ (f) perditionis inficiant. Porro illi, quorum peccata humanam notitiam latent, nec ab ipſis confeſſa, nec ab aliis publicata; ſi ea confiteri, aut (g) emendare noluerint, Deum quem habent teſtem, ipſum habituri ſunt & ultorem. Et quid eis prodeſt humanum vitare judicium, cum, ſi in malo ſuo permanſerint, ituri ſint in æternum, Deo retribuente, ſupplicium? Quod ſi ipſi (h) ſibi judices fiant, & veluti ſuæ iniquitatis ultores hic in ſe voluntariam pœnam ſeveriſſimæ animadverſionis exerceant; temporalibus pœnis mutabunt æterna ſupplicia, & lacrymis ex vera cordis compunctione fluentibus reſtinguent æterni ignis incendia. At hi, qui in aliquo gradu eccleſiaſtico conſtituti aliquod occulte crimen admittunt, ipſi ſe vana perſuaſione decipiunt, ſi eis videtur propterea communicare, & officium ſuum implere debere, quod homines occultatione ſui criminis fallunt.

Pœnitentiæ utilitas.

3. Exceptis enim peccatis, quæ tam parva ſunt, ut caveri non poſſint, pro quibus expiandis quotidie Deo clamamus, & dicimus, *Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris*, illa crimina caveantur, Matt. 6. 12.
quæ publicata ſuos auctores humano faciunt damnari judicio. Qui autem ea commiſerint, & ideo prodere metuunt, ne ſententiam juſtæ excommunicationis accipiant; ſine cauſa communicant; immo vero dupliciter contra ſe iram divinæ indignationis exaggerant, quod & hominibus innocentiam fingunt, & contempto Dei judicio, abſtinere ſe ab altari propter homines erubeſcunt. Quapropter Deum ſibi facilius placabunt illi, qui non humano convicti judicio, ſed ultro crimen (i) agnoſcunt: (k) qui aut propriis illud confeſſionibus produnt, aut neſcientibus aliis quales occulti ſunt, ipſi in ſe voluntariæ excommunicationis ſententiam ferunt, & ab altari cui miniſtrabant, non animo, ſed officio ſeparati, vitam ſuam tamquam mortuam plangunt, certi quod reconciliato ſibi efficacis pœnitentiæ fructibus Deo, non ſolum amiſſa (l) recipiant, ſed etiam cives ſupernæ civitatis effecti, ad gaudia ſempiterna perveniant.

CAPUT VIII.

Quod inique, & non ſimpliciter arguentes vani ſint, ac divino judicio condemnandi.

JAM (m) de illis, qui levi ſuſpicione permoti, ſimpliciter viventes objurgant, ut & illos incondita correptione confundant atque dejiciant, & ſibi per hoc neſcio cujus diſtrictionis gloriam quærant; non eſt meum aliquid dicere, ſuper quibus tam perſpicue divinus ſermo pronuntiat, ut (n) expoſitore non egeat. Ait enim in Eccleſiaſtico Spiritus-Sanctus: *Eſt correptio mendax in* (o) *ira contumelioſi: & eſt* Eccli. 19. 25.
judicium quod non eſt bonum. Utique contumelioſi hominis & ſuperbi correptio, quæ dicitur mendax, (p) ſuperbiæ eſt, non alicujus humilitatis (q) judicium, & ideo non eſt bonum. Quid potuit evidentius, quid apertius dici, quam (r) ut contumelioſum diceret mendaciter arguentem. Quia & contumelioſus eſt qui mendaciter arguit, (s) & mendaciter ar-

(a) Mſ. unus, *incaute*.
(b) Mſ. unus, *in craſtino*.
(c) Mſ. unus, *quantocitius*.
(d) Mſſ. ſex, *proceſſerit*.
(e) Mſſ. duo, *putridæ*, unus, *putreſcentes*, Mſſ. quinque cum editis, *abſcidi*.
(f) Mſſ. tres, *vel emendari*.
(g) Mſ. unus, *perverſionis*.
(h) Deeſt *ſibi*, in edit. Lov. Duac. & Colon. habetur in Mſſ. omnibus & edit. Lugd. Mſ. unus, *Qui ſi ipſi*, &c.
(i) Editi, *cognoſcunt*. Mſſ. ſex, *agnoſcunt*.
(k) Mſſ. tres, *quia aut*: & infra, Mſſ. quatuor, *occulti ſint*.
(l) Mſ. unus, *recipient*, *ſed etiam .... pervenient*.
(m) Mſſ. duo Colb. *Tamen*.
(n) Mſſ. duo, *expoſitione*.
(o) Mſſ. ſeptem, *in ore contumelioſi* ... & paulo poſt Mſſ. ſex, *& eſt indicium*.
(p) Mſſ. duo, *ſuperbia eſt*.
(q) Mſſ. ſex, cum edit. Lugd. *indicium*.
(r) Edit. Lugd. *quam contumelioſum dicere*.
(s) In Mſſ. duobus Reg. deſunt hæc, *& mendaciter arguit*. In Colb. Mſ. uno, *quia & contumelioſus eſt, qui mendaciter arguit eum qui contumeliam facit*.

Digitized by Google

arguit, qui contumeliam facit. Item in Proverbiis:
Prov. 19. 5. *Teſtis falſus non erit impunitus, & qui arguit iniqua, non effugiet.* Quis eſt falſus teſtis, niſi qui hominem quemlibet de criminibus indiſcuſſis objurgat? Quem propterea inique increpantem dicit non impunitum futurum: quia innocentem nullis provocantibus meritis arguendo, (a) videri vult reum. (b) Quod autem dicit de eo qui inique arguit, *non effugiet*; quid aliud debet intelligi, niſi quia iram Dei non effugiet, qui aliquem non ſic corripit, ut emendet, ſed ut ſe procaciter jactet. Sed de contemptoribus præceptorum Dei, & de correptionis ac patientiæ virtute ſufficiant iſta quæ diximus: ne in uno capitulo juſto amplius immorati, aut cætera brevius quam neceſſe ſit tranſcurramus, aut intentionem veſtram longitudine nimium protelati voluminis oneremus. Videamus itaque quid nos etiam (c) continentia capituli ſequentis edoceat. Utrum, (d) inquit, congregandis fratribus, aut alendis expediat facultates Eccleſiæ poſſideri, an perfectionis amore contemni.

CAPUT IX.

Quod ſacerdotes (e) nihil proprii habere debeant, & Eccleſiæ facultates quaſi communes, pro quibus Deo rationem reddituri ſunt, ſuſcipiant.

1. EXpedit facultates Eccleſiæ poſſideri, & proprias perfectionis amore contemni. Non enim propriæ ſunt, ſed communes Eccleſiæ facultates; & ideo quiſquis omnibus quæ habuit, dimiſſis aut venditis, fit rei ſuæ contemptor; cum præpoſitus fuerit factus Eccleſiæ, omnium quæ habet Eccleſia, efficitur diſpenſator. (f) Deinde ſanctus Paulinus (ut ipſi melius noſtis) ingentia prædia, (g) quæ fuerunt ſua, vendita pauperibus erogavit) ſed cum poſtea factus eſſet Epiſcopus, non contempſit Eccleſiæ facultates, ſed fideliſſime diſpenſavit. Quo facto, ſatis oſtendit, & propria debere propter perfectionem contemni, & ſine impedimento perfectionis poſſe (h) quæ ſunt communia Eccleſiæ poſſideri. Quid ſanctus Hilarius? nonne & ipſe omnia (i) bona ſua aut (k) parentibus reliquit, aut vendita pauperibus, erogavit? Is tamen cum merito perfectionis ſuæ fieret Eccleſiæ Arelatenſis Epiſcopus, quod illa tunc habebat Eccleſia non ſolum poſſedit, ſed etiam acceptis fidelium numeroſis hereditatibus, ampliavit. Iſti ergo tam ſancti, & tam perfecti pontifices factis evidentibus clamant, poſſe, & debere fieri quod fecerunt. Qui utique homines tam ſæcularium, quam divinarum literarum ſine ambiguitate doctiſſimi, ſi ſcirent res Eccleſiæ debere contemni, numquam eas (l) debuerant, qui omnia ſua reliquerant, retinere.

2. Unde datur intelligi quod tanti ac tales viri (qui volentes (m) eſſe Chriſti diſcipuli, renuntiaverunt omnibus quæ habebant;) non ut poſſeſſores, ſed ut procuratores facultates Eccleſiæ poſſidebant. Et idcirco ſcientes nihil aliud eſſe res Eccleſiæ, niſi vota fidelium, pretia peccatorum, & (n) patrimonia pauperum; non eas vindicaverunt in uſus ſuos, ut proprias, ſed ut commendatas pauperibus diviſerunt. Hoc eſt enim poſſidendo contemnere, non ſibi, ſed aliis poſſidere; nec habendi cupiditate Eccleſiæ facultates ambire, ſed eas pietate ſubveniendi ſuſcipere. Quod habet Eccleſia, cum omnibus nihil habentibus habet commune, nec aliquid inde eis qui ſibi de ſuo ſufficiunt, debet erogare: quando nihil aliud ſit habentibus dare, quam perdere.

CAPUT X.

Cum quo damno animæ ſuæ ab Eccleſia, quæ pauperes paſcit, accipiant illi, qui ſibi de ſuo ſufficiunt.

NEC illi qui ſua poſſidentes dari ſibi aliquid volunt, ſine grandi peccato ſuo, (o) unde pauper victurus erat, accipiunt. De clericis quidem dicit (p) Spiritus-ſanctus; *Peccata* Oſee 4. 8.
populi mei (q) *comedunt*. Sed ſicut nihil habentes proprium, non peccata, ſed alimenta quibus indigere videntur, accipiunt; ita poſſeſſores, non alimenta quibus abundant, ſed aliena peccata ſuſcipiunt. Ipſi quoque pauperes, ſi ſe poſſunt ſuis artificiis aut laboribus expedire, non præſumant, quod debet debilis aut infirmus, accipere: ne forte Eccleſia, quæ poteſt omni ſolatio deſtitutis neceſſaria miniſtrare, ſi omnes etiam nihil indigentes accipiant, gravata, illis quibus debet, ſubvenire non valeat.

2. Qui autem Eccleſiæ ſerviunt, & labori ſuo velut debita reddi oportere credentes, ea quibus opus non habent, aut accipiunt libenter, aut exigunt; nimis carnaliter ſapiunt, ſi putant, quod Eccleſiæ fideliter ſervientes ſtipendia terrena, ac non potius præmia æterna percipiant. Secularis quippe militia quia cæleſtia non habet, terrena ſtrenue militantibus præſtat. Unde ſatis indignum eſt, ſi fidelis, & operoſa de-

(a) Ita Mſſ. omnes. Editi vero, *vult eſſe reum.*
(b) Mſ. unus, *Qui autem.* Mſ. alter, *dico de eo ... niſi quia iram.*
(c) Mſ. unus, *capituli ſequentis auctoritas edoceat.*
(d) Legendum forte, *inquam.*
(e) Mſſ. duo Reg. *nihil proprium habere debeant, ſed Eccleſiæ facultates tamquam communes, utpote Deo rationem reddituri ſuſcipiunt.*
(f) Mſſ. tres. *Denique*, cum edit. Lugd.
(g) Edit. Lugd. *quia.*
(h) Mſſ. quinque cum edit. Lugd. *poſſe Eccleſiæ, quæ ſunt profecto communia poſſideri.* Ex Colb. unus, *poſſe Eccleſiæ facultates, quæ ſunt communes poſſideri.*
(i) Mſſ. ſex, *omnia ſua.*
(k) Mſ. unus, *pauperibus.*
(l) Mſſ. Colb. duo & Reg. unus, *numquam eas habuiſſent.* Alii duo cum Camb. *haberent.* Regius alter, *ſuſcipere debuerant*; & in fine omittunt vocem, *retinere.*
(m) Mſſ. duo, *fieri.*
(n) Mſſ. quatuor, *patrimonium pauperum*; quorum unus, *& omnium defenſabile patrimonium pauperum.*
(o) Mſ. Camb. *ea unde.*
(p) Mſſ. tres, *dicit Propheta.*
(q) Mſſ. tres Colb. *comedent.*

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

devotio clericorum, propter ſtipendium temporale præmia ſempiterna contemnat. Quod ſi quilibet miniſter Eccleſiæ non habeat unde vivat: (a) non ei præmium reddat hic; ſed neceſſaria præſtet Eccleſia: ut in futuro præmium laboris ſui recipiat, quod in hac vita jam ſpe dominicæ promiſſionis (b) certus expectat. Illi quoque, qui (c) velut idonei nihil quidem ſibi dari velut debitum poſcunt, ſed tamen Eccleſiæ ſumptibus vivunt; non eſt meum dicere, quali peccato cibos pauperum præſumendo ſuſcipiant, qui Eccleſiam quam juvare de propriis facultatibus debuerunt, ſuis expenſis inſuper gravant; propter hoc fortaſſis in congregatione viventes, ne aliquos pauperes paſcant, ne advenientes (d) ſuſcipiant, aut ne ſuum cenſum expenſis quotidianis imminuant. (e) Quod ſi aliquid de fructibus ſuis Eccleſiæ, velut pro ipſa expenſa ſua contulerint; non ſe præferant inani jactantia illis, quos nihil habentes paſcit & veſtit Eccleſia: quia perfectior eſt ille, qui ſe mundi rebus expoliat, aut qui cum nihil habuerit, nec habere deſiderat; quam ille qui ex multis quæ poſſidet, Eccleſiæ aliquid præſtat, ac ſe de eo quod præſtiterit, forſitan jactat.

2. Dura ſunt quæ dico, nec ego diffiteor. Dura ſunt, ſed obſervare nolentibus. Ceterum (f) ſi fiant iſta; quæ difficilia non facientibus ſunt, ſtatim facilia facientibus fiunt. Non ergo ea quæ nolumus obſervare, impoſſibilitas nobis facit dura, ſed novitas. In uſum veniant, & neminem frequentata conturbant. Nam quæro, quid ſit eorum quæ dixi difficile? ut homo id quod opus non habet, ab Eccleſia non accipiat, an ut quod habet ſine cauſa contemnat? Si propter hoc non vult ſua relinquere ut habeat unde vivat; ut quid accipit unde rationem reddat? ut quid (g) peccatis alienis ſua multiplicat?

CAPUT XI.

Qui ſunt, qui etiam cum profectu animæ ſuæ opibus ſuſtentantur Eccleſiæ.

ITaque ſacerdos cui diſpenſationis cura commiſſa eſt, non ſolum ſine cupiditate, ſed etiam cum laude pietatis accipit a populo diſpenſanda, & fideliter diſpenſat accepta, qui omnia ſua (h) aut parentibus reliquit, aut pauperibus diſtribuit, aut Eccleſiæ rebus adjunxit, & ſe in numero pauperum paupertatis amore conſtituit: ita ut unde pauperibus ſubminiſtrat, inde & ipſe (i) tamquam pauper voluntarius vivat. Clerici quoque, quos paupertas, aut nativitas fecit, cum perfectione virtutis vitæ neceſſaria, ſive in domibus ſuis, ſive in congregatione viventes accipiunt: quia ad ea accipienda non eos habendi cupiditas ducit, ſed cogit vivendi neceſſitas.

CAPUT XII.

Quid facere debeant clerici, quorum infirmitas non poteſt ſua contemnere.

ILLI autem, qui tam infirmi ſunt, ut poſſeſſionibus ſuis renuntiare non poſſint, ſi ea quæ accepturi erant, diſpenſatori relinquant, nihil habentibus conferenda, ſine peccato poſſident ſua: quia & ipſi quodammodo ſua relinquunt, quando propriis contenti rebus, nihil eorum quæ labori, vel ordini ſuo deberi arbitrantur, accipiunt. Quod ſi putant ideo (k) accipi debere eorum quæ conferuntur Eccleſiæ, portionem, ne eam videantur abjicere, ſe vero non poſſe ſua relinquere, quod eis deforme ſit inter ſuos, pauperes reddi; noverint eſſe deformius, poſſeſſores de eleemoſynis pauperum paſci.

CAPUT XIII.

Quæ ſint gaudia vera, vel veræ divitiæ: & quid impedimenti afferant bona præſentia amatoribus futurorum.

1. HEU quam ſubtiliter nos ille decipiendi artifex fallit, quanta cæcitate oculos noſtræ mentis obducit, ne diſcernamus gaudendi avidi, unde juſtius gaudeamus, aut ne cupientes augeri divitiis, noverimus, quas quibus incomparabiliter præferamus. Nam gaudere quidem bonum eſt; ſed qui gaudet, ſi non inde gaudeat unde debet, non poteſt bonum eſſe quod gaudet. Siquidem gaudet & raptor, cum deſiderata rapuerit; gaudet & ebrioſus, cum (l) exoptatæ occaſionem potationis invenerit; gaudet & adulter, cum ad delectationem fruendi corporis concupiti pervenerit: ſed cum ſit gaudere bonum, de his atque hujuſmodi gaudere grande eſt malum. Hæc & his ſimilia ſunt, unde gaudere nos vult mundus, cum ſuis amatoribus (m) periturus. Hæc ſunt quæ repudiare debemus, ut de bona conſcientia, de ſanctitate morum, de acquiſitione virtutum, de dono Dei, & de promiſſione futuri regni ineffabiliter gaudeamus.

2. Ditari quoque divitiis grande eſt bonum: (n) ſed inde ditari unde non debeas, non eſt ha-

(a) Editi Lugd. & Lovan. *non ei præmium hic, ſed neceſſaria præſtat Eccleſia.* Mſſ. duo, *non ei reddidit hic, ſed neceſſaria præſtat Eccleſia.* Mſſ. tres, *non ei reddat hic, ſed neceſſaria præſtat Eccleſia.* Omnes Editi, *præſtat.*

(b) Mſſ. ſex non habent, *certus.*

(c) Editi, *qui vel idonei.* Mſſ. quinque, *velut.*

(d) Mſſ. ſex, *excipiant.*

(e) Mſ. unus, *Qui ſi.*

(f) Sic Mſſ. tres. Alii cum editis, *ſi faciant.*

(g) Ita Mſſ. omnes, & Lugd. At editi alii, *de peccatis.*

(h) Lugd. Edit. cum Mſ. Camb. hæc tantum habent, *aut relinquit, aut Eccleſiæ rebus adjungit, & ſe.* Mſſ. Reg. duo, & quatuor Colb. *aut reliquit, aut Eccleſiæ rebus injunxit, & ſe,* &c.

(i) Mſ. unus, *& ipſe jam tamquam.*

(k) Mſ. Reg. *ne ea.* Mſ. Camb. *ideo partes accipi debere earum quæ conferuntur Eccleſiæ portionum, ne eas videantur abjicere.*

(l) Mſ. unus, *exoptatam.*

(m) Mſ. unus, *perituros.*

(n) Mſſ. Colb. duo, *ſed non inde ditari unde debeamus.* Mſ. alter, *ſed non ditari unde debeas.*

Digitized by Google

habenda facoltas, ſed deteſtanda calamitas. Nihil eſt enim calamitoſius, nihilque miſerius eo qui iniquis acquiſitionibus creſcit, quem locupletem fraudes faciunt ac rapinæ. Illæ nobis ſunt ambiendæ divitiæ, quæ nos ornare (a) poſſint pariter & munire, quas nec acquirere poſſumus inviti, nec perdere, quæ nos contra hoſtiles impetus armant, a mundo diſterminant, Deo commendant, ditant (b) animas noſtras atque nobilitant, nobiſcum ſunt, intra nos ſunt. Divitiæ noſtræ credendæ ſunt pudicitia, quæ nos pudicos, juſtitia, quæ juſtos, pietas, quæ pios, humilitas, quæ humiles, manſuetudo, quæ manſuetos, innocentia, quæ innocentes, puritas, quæ puros, prudentia, quæ prudentes, temperantia, quæ temperantes, & charitas, quæ nos facit Deo & hominibus caros (c), virtutum potentes, ſeculi contemptores, ac bonorum omnium ſectatores. Hæc ſunt non omnium, ſed ſanctorum ſanctæ virtutes; non divitum ſuperborum, ſed humilium pauperum facultates; patrimonium cordium, divitiæ incorruptibiles morum, quibus non abundant (d), niſi qui illis carnalibus ex corde renuntiant. Quæ quamvis & ipſa ſint bona, utpote a bono Deo creata; tamen quia ſunt bonis maliſque communia, ſtudent ea ſpirituales viri contemnere, quo poſſint ad illa incomparabiliter meliora, quæ ſunt bonorum omnium propria, pervenire: quoniam non eſt tale bonum quod habent & mali, quale illud eſt, quod non habent (e) niſi boni.

3. Corporale bonum quando habent iniqui, ipſorum eſt præmium (f), quando habent juſti, non eſt eorum præmium, ſed temporale ſolatium. Item boni temporalis amiſſio fit exercitium juſti, & injuſti ſupplicium: quia & juſtus deſiderio cæleſtium captus, omnia temporalia ſive habeat, ſive amittat, omnino non ſentit; & iniquus quod cum delectatione (g) habet, ſine dolore non perdit. Propter hoc igitur eis, qui militant Deo, fugiendæ ſunt ex toto corde divitiæ, quas qui habere volunt, ſine labore non quærunt, ſine difficultate non inveniunt, ſine cura non ſervant, ſine anxia delectatione non poſſident, ſine dolore non perdunt. Apoſtolus autem Chriſti militibus (h) dicit:
1.Cor.7.32. *Volo vos ſine ſollicitudine eſſe*; &, *Radix omnium malorum eſt avaritia: quam quidam appetentes erraverunt a fide, & inſeruerunt ſe do-*
1. Tim. 6. 10. *loribus multis*. Ac ſic cenſus (i) iſte terrenus eis, a quibus vitioſe diligitur, non eſt voluptatum materia, ſed dolorum. Quapropter expedit facultates Eccleſiæ (k) poſſideri, ut inde vivant, qui non ſeculo, cujus gaudia fugitiva repudiant, ſed Deo (l) ſerviunt, cujus ineffabilia bona deſiderant.

CAPUT XIV.

Qualiter intelligatur, quod dicit Apoſtolus, Qui in ſacrario operantur, quæ de ſacrario ſunt edunt.

De talibus dicere videtur Apoſtolus: *Qui* 1.Cor.9.13.
in ſacrario operantur, quæ de ſacrario ſunt edunt: & qui altario deſerviunt, (m) *cum altario participant*. Qui niſi hoc de contemptoribus facultatum ſuarum vellet intelligi, numquam ſecutus adjungeret: *Ita & Deus or-* Ibid. 14.
dinavit his, qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivere. De Evangelio vivunt, qui nihil proprium habere volunt, qui nec habent, nec habere aliquid concupiſcunt; non ſuorum, ſed communium poſſeſſores. Quid eſt aliud de Evangelio vivere, niſi laborantem inde ubi laborat neceſſaria vitæ percipere? Apoſtolus tamen qui ſic Evangelium prædicavit, ut nec de Evangelio viveret, ſed neceſſaria ſibi ſuis manibus miniſtraret, de ſe confidenter (n) eloquitur: *Ego autem nullo horum uſus ſum*. Et Ibid. 15.
quare hoc dixerit, ſecutus aperuit dicens: *Expedit mihi magis mori, quam ut gloriam meam quis evacuet*. (o) Evacuari dicit gloriam ſuam, ſi ab eis, quibus prædicabat, voluiſſet, accipere vitæ (p) corporalis expenſam: nolebat quippe in præſenti laboris ſui fructum, ſed in futuro recipere. Si ergo ille, qui nihil habebat, noluit de Evangelio ubi laborabat, ſed ſuis manibus vivere, (q) ne gloriam ſuæ mercedis amitteret; quid nos, qui & propria nolumus amore poſſidendi, non vivendi neceſſitate, relinquere, & accipere inſuper volumus, non unde vivamus, ſed unde cenſum noſtrum incrementis damnabilibus augeamus?

CAPUT XV.

De cupiditate, qualiter eis, quos ſemel invaſerit, dominetur.

1. Jubet (r) ecce nobis imperioſa cupiditas, ut (s) divina parvipendentes poſſeſſionum terreſtrium damnoſa compendia cogitemus, (t) ut in eis totam ſollicitudinem curamque ponamus, (u) ut inde nos morbida vanitate jactemus, ut amplitudine patrimonii diffuſioris

 elati,

(a) Mſ. unus, *poſſunt*.
(b) Mſſ. tres Colb. *animos noſtros*.
(c) Mſſ. tres, *vitiorum impotentes, ſæculi contemptores*. Mſ. alter, *vitiorum impotentis ſæculi contemptores*.
(d) Editi, *niſi illi qui illis*. Mſſ. quatuor omittunt, *illi*. Mſſ. Colb. unus, *quæ non aliis dantur, niſi qui*.
(e) Mſſ. duo, *iniqui*. Mſ. alter, *quod habent boni*.
(f) Mſ. unus, *quando autem*, tum Mſ. alter caret hac voce, *eorum*.
(g) Mſſ. ſeptem, *habuit*.
(h) Mſ. unus, *dixit*.
(i) Mſ. unus, *cujus æſtimatus, iſte terrenus*.
(k) Mſſ. quatuor, *poſſidere*.
(l) Mſſ. quatuor, *deſerviunt*.
(m) Mſſ. tres, *cum altario participantur*. Mſ. duo, *cum altari participantur*.
(n) Mſſ. duo Reg. *loquitur*.
(o) Ita Mſſ. duo Reg. Alii cum editis, *evacuare*.
(p) Mſſ. quinque, *temporalis*.
(q) Mſ. Colb. unus, *ne gloriæ ſuæ mercedem*. Alter, *mercedis ſuæ gloriam*.
(r) Mſſ. quatuor, *Ecce enim jubet nobis*.
(s) Mſ. Reg. unus, *divina præcepta parvipendentes*.
(t) Mſ. unus, *& in eis*.
(u) Mſ. Camb. *unde nos*.

Digitized by Google

elati, fieri pauperes ſpiritu negligamus. (a) O facinus inauditum! Suavi jugo Chriſti contempto, ferreum cupiditatis imperium voluntaria mentium inclinatione ſuſcipimus; & Domini noſtri (b) levi onere, quod ſubjectos non onerat, ſed ſublevat, poſthabito, plumbeum pondus noſtris cervicibus (c) aggeramus, quod citius poteſt deponi, quam ferri: quia & ipſa cupiditas, quæ nobis ſubjici ultro volentibus hoc pondus imponit, contemni poteſt facilius quam expleri: & ideo qui ſe illi volentes dederint expugnanti, voluntatem reſiſtendi ulterius non habebunt tyrannice dominanti. Et hoc fit juſto Dei judicio, ut qui cupiditati reſiſtere (d) noluimus ingreſſuræ, jam reſiſtere nequeamus ingreſſæ.

2. O plangendum miſerabiliter mentis expugnatæ (e) ſervitium! O intolerandum (f) dæmoniacæ cupiditatis imperium! ut ex hoſtibus ſuis quos poteſt (g) vincere, victores faciat ſuos: promittit ingentia, & bonorum temporalium pollicitatione deceptos, impellit jam miſeros ac miſerandos in turpia. (h) Tenet nos lucrorum pœnaliter dulcium catenis addictos, & in ſua ditione captivos; nec trahit invitos, ſed, quod eſt deterius, (i) quocumque voluerit, volentes ducit. Vaſtat (k) in nobis quidquid verecundiæ ac pudoris invenerit: & quos jam ſuis triumphis addixit, adhuc tamquam (l) reſipiſcendi ſuſpectos omnibus viribus honeſtatis exarmat: ne quando contra eam qui bellare noluimus, rebellemus. Rapit nos, ac paſſim per omnia acquiſitionum genera cupidos acquirendi diſpergit. Non permittit animum liberum, non ſtabile corpus (m), vagante animo mobiliter, aut quietum: & velut quædam cadavera in paſtum feris avibus beſtiiſque projecta, captivos ſuos immundis ſpiritibus (n) tradit, non lacerandos, ſed avidiſſimis mortiferorum criminum faucibus devorandos; nec tamen ut eſſe jam deſinant, ſed ut pœnaliter vivant. Denique in vivis adhuc portant funera ſua corporibus, (o) id eſt, vivi ſimul & mortui. Hinc eſt, quod peccato viventes quantum nos congeſtarum operum (p) oblectet acceſſio, ipſa fruendi carnalibus delectatione ſentimus: & quantam virtutum ſuſtineamus inopiam, velut mortui virtutibus ignoramus.

CAPUT XVI.

Quod Deum perfectius illi poſſideant, qui terrenis poſſeſſionibus ex corde renuntiant.

1. HÆC ſunt (q) propter quæ, non explendis voluptatibus ac fovendis, ſed congregandis fratribus, aut alendis expedit facultates Eccleſiæ poſſidere: ut uno ſollicitudines omnium in ſua ſocietate viventium ſuſtinente, omnes, qui ſub eo ſunt, fructuoſa vacatione potiantur ſpiritualiter & quiete. Ideo interpoſui iſtud adverbium: quoniam qui otioſa quiete perfruitur, niſi ſpiritualiter vixerit, more pecudum vivit. Et ideo is, quem nulla corporeæ neceſſitatis cura ſollicitat, nulla occupatio domeſticæ ſollicitudinis inquietat, nullus litigator infeſtat, nullus calumnioſus exagitat; quid aliud curare debet, harum moleſtiarum & his ſimilium liber, niſi unde ad meliora proficiat, unde vitia ſua profectibus quotidianis imminuat, virtutes augeat, & pro carnalibus, quæ contempſit, ſpiritualia bona poſſideat; in his ſe divinitus adjutus exerceat, ea ſemper amplectatur ac diligat; & non ſolum omnibus aliis delectationibus ſuis, ſed etiam ipſis ſuæ carnis cruciatibus anteponat: ut qui nihil ſibi reliquit, quod formidaret amittere; ea, pro quibus omnia quæ habebat, abjecit, tanta fidei firmitate retineat, ut ſi neceſſe fuerit, pro eis libenter ſuum corpus impendat.

2. Proinde quem poſſidendi (r) delectat ambitio; Deum qui poſſidet omnia quæ creavit, expedita mente poſſideat, & in eo habebit quæcumque habere ſancte deſiderat. Sed quoniam nemo poſſidet Deum, niſi qui poſſidetur a Deo, ſit ipſe primitus Dei poſſeſſio, & (s) efficitur ei Deus poſſeſſor & portio. Et quid poteſt eo eſſe felicius, cui efficitur ſuus conditor cenſus, & hæreditas (t) ejus dignatur eſſe ipſa divinitas: ſi modo eum ſanctis operibus colat, omnes fructus ex illo percipiat, in illo, & de illo jugiter vivat, & nihil terrenum cum illo poſſideat? Quia omnium conditor, cui nihil eorum quæ fecit valet æquari, (u) non dignatur cum his

(a) Mſſ. quinque, *& o facinus*; quorum duo, *& hoc facinus*.

(b) Mſ. Camb. *levi oneri (quod ſubjectos non onerat, ſed honorat, nec deprimit omnino, ſed ſublevat) ſubjici contemnimus, hoc ergo levi onere poſthabito*, &c. ad hunc accedunt Mſſ. quatuor Colb. & Regius unus, excepto quod unus ex Colb. habet, *ſed ſublimat*. Regius alter ſic habet: *& Domini noſtri leve onus fugimus, quod ſubjectos non onerat, ſed honorat; nec deprimit omnino, ſed ſublevat, hoc ergo*. Alii codices habeant: *leve onus ſuperbe rejicimus*: cetera ut illi qui mox citantur.

(c) Mſſ. duo, *aggerimus*.

(d) Mſſ. quinque, *nolumus*.

(e) Mſ. unus, *vitium*.

(f) Mſſ. quatuor, *o execrandum*. Mſſ. item quatuor, *dominu cupiditatis*.

(g) Mſſ. omnes non habent, *vincere victores*; ſed legunt, *quos poteſt faciat ſuos*.

(h) Mſ. unus, *tenet nos pœnaliter lucrorum dulcium*.

(i) Edit Lugd. *quoſcumque*.

(k) Alias, *jam*.

(l) Mſ. Reg. unus, *reſipiſcendi ſine ſuſceptos?* Mſ. Camb. & alii, *jam reſipiſcendos ſuſceptos*.

(m) Alias, *vacante*.

(n) Mſſ. quatuor, *trudet*.

(o) Mſſ. tres, *id eſt, vivis ſimul & mortuis*. Mſ. unus, *idem?* forte, *iidem*. Mſſ. duo, *ſed iidem*, cum Lugd.

(p) Mſſ. tres, *prolectet*, Mſ. unus, *jactet*. Alias, *perlectet*.

(q) Mſ. Reg. unus, addit hic, *præcepta* .... Et ab alia manu, *poſſideri*.

(r) Mſ. unus, *non delectat*.

(s) Mſſ. ſeptem, *efficitur*.

(t) Abeſt, *ejus*, a Mſſ. ſex. Unus vero, *ipſu eſſe digna, nec eſſe divinitas*.

(u) Ita edit. Lugd. cum Mſſ. Colb. tribus & Regio uno. Regius alter, *dedignatur*, ſine particula negante. Aliæ editiones, *non dedignantur*, ſed minus recte, ut videtur.

his quæ condidit, poſſideri. (a) Denique quid ultra quærit, cui omnia ſuus conditor fit: aut (b) quid ei ſufficit, cui ipſe non ſufficit? Hunc poſſidebat, ab illo poſſidebatur ille, qui dicebat
Pſ. 118.57. in ſpiritu: *Portio mea* (c) *Dominus, dixi cu-*
Pſal. 15.5. *ſtodire legem tuam*. Et: *Dominus pars heredi-*
Num. 18. 21. *tatis meæ, & calicis mei*. Sed & ipſe cum di-
Deut. 18.1. cit: (d) *Filiis Levi non dabitis partem inter*
Ibidem. *fratres ſuos: ego Dominus portio eorum*. Satis oſtendit, quod hi, qui terrenæ hereditatis contempſerint portionem, Deum ſpiritualiter mereantur poſſidere: cujus ditati muneribus, omnia quæ preclara habentur in hoc mundo, faſtidiunt; & ipſum poſſidere vel ab ipſo poſſideri, eo ſolo perfrui, atque illi adhærere inſeparabiliter concupiſcunt.

3. Unde datur intelligi quod qui temporalia bona, qui ſeculi gaudia peritura ſectatur ac diligit, quæ & quanta ſit (e) divinæ dulcedinis multitudo non didicit. Quis enim cui Deus dignatur eſſe poſſeſſio, aliquid aliud quærit? aut quis non (f) pro amore illius omnia quæ putantur magna, contemnit? Ergo qui vult Deum poſſidere, renuntiet mundo, ut ſit illi Deus beata poſſeſſio. Nec renuntiat mundo, is quem terrenæ poſſeſſionis adhuc delectat ambitio: quia quamdiu ſua non (g) relinquit, mundo, cujus bona retinet, ſervit; & utique non poteſt mundo ſervire ſimul, & Deo: ac ſic propterea voluit Deus cultores ſuos omnibus renuntiare, propter quæ diligitur mundus; ut excluſa cupiditate mundi, divina in eis caritas poſſit augeri, vel perfici. Et ideo decimas atque primitias frugum, primogenita & ſacrificia pro peccato, (h) vel vota quæ ſibi Deus juſſit offerri, ſacerdotibus ac miniſtris diſtribui debere conſtituit; ut devotiſſimo populo vitæ neceſſaria miniſtrante, ipſi creatori ac paſtori ſuo liberis mentibus miniſtrarent, atque in (i) ejus cultu ſine ulla ſolicitudine corporali proficerent: ne terrenis occupationibus implicati, officio ſuo dignas excubias ſtrenue curare non poſſent.

4. Nunc autem, quod Chriſtiani temporis ſacerdotes magis ſuſtinent quam curant poſſeſſiones Eccleſiæ, etiam in hoc Deo (k) ſerviunt: quia ſi Dei ſunt ea quæ conferuntur Eccleſiæ, Dei opus agit, qui res Deo conſecratas non alicujus cupiditatis, ſed fideliſſimæ diſpenſationis intentione non deſerit. Quapropter poſſeſſiones, quas oblatas a populo ſuſcipiunt ſacerdotes, (l) non ſunt inter res mundi deputari credendæ, ſed Dei. Quoniam ſi veſtes, ac vaſa, & cetera, quæ in (m) ſacris uſui miniſtrantibus erant, ſancta vocabantur, nec in uſus humanos revocari jam poterant, divinis ſemel miniſteriis conſecratas; quomodo non ea quæ conferuntur Eccleſiæ, ſacra credenda ſunt? quibus non ut ſeculi rebus luxurioſe, ſed ſancte, ut Deo conſecratis, utuntur ad neceſſaria ſacerdotes: ut illis omnibus, qui ſe perfectionis amore ſub uno conſtituunt, & ſua ſibi non vindicant, Eccleſiæ (n) facultates ad hoc ipſum collectæ ſufficiant; & quicquid omnibus occupationibus abſoluti proficiunt, fructus illius, qui unus pro multis occupatus eſt, fiat; atque ita ille, qui ſollicitudines omnium ſub ſe (o) viventium portat, in congregatione ſua proficiente proficiat: ut ſicut illius occupatio omnium ſuorum facta eſt fructuoſa vacatio, ita omnium diſcipulorum perfectio glorioſa magiſtri honor habeatur & gloria.

CAPUT XVII.

Quod nihil proficiant, qui abſtinentes a cibis, vitiis ſerviunt: nec proſit illis facultates abjicere, qui ſuas faciunt voluntates.

1. ITem quæſiſtis quæ ſit abſtinentiæ credenda perfectio: & utrum tantum corpori, an & animæ debeat neceſſaria judicari. Si hominem totum virtus hæc quæ abſtinentia nominatur, perfecta ſanctificat, non ſolum corpori, ſed & animæ neceſſaria eſt; quia omnis homo ex corpore conſtat & anima. Sed in eis, qui diverſis vitiis ſubjacentes, aliquid ſibi eorum quæ uſui noſtro (p) conceſſa ſunt, interdicunt, abſtinentia quidem, (q) ſed carnalis & imperfecta eſſe debet intelligi: ea autem ſpiritualis atque perfecta cenſenda eſt, quæ abſtinentem tam ab illecebris carnalium voluptatum, quam a peccatis omnibus facit alienum; cujus nec animum deſideriorum morbi corrumpunt, nec imperio gulæ dominantis quæſitæ delitiæ vires corporis frangunt. Proinde ille abſtinens vere credendus eſt qui vitiorum omnium liber (r) effectus eſt; ac reciſis (s) corporalibus voluptatibus elaborat, non ut concupiſcentiam ſuæ carnis (t) exſatiet, ſed ut mortalem vitam neceſſariorum perceptione ſuſtentet. Quoniam quidem quidquid ſine quo poteſt vivi percipitur, non ſuſtentandæ vitæ, ſed (u) fovendæ luxuriæ carnis impenditur.

2. Hæc (x) itaque virtus, quæ abſtinentia non ſolum delicatorum ciborum, ſed etiam malorum omnium nuncupatur, cum omnibus omnino ne-

(a) Alias, *Deinde*.
(b) Mſſ. Colb. duo, *quis ei ſufficit*. Alius, *quid ſufficit cui*, &c. Alter vero, *aut quid ei deficit*, ſed male.
(c) Mſſ. duo Colb. *Domine*.
(d) Mſ. Colb. unus, *de filiis Levi: Non dabitis*.
(e) Sic Mſſ. omnes, editi vero, *multitudo ſupernæ dulcedinis*.
(f) Mſſ. Reg. duo, *præ amore*.
(g) Mſ. Camb. *reliquit*.
(h) Mſ. Reg. unus, *vel voto*.
(i) Mſ. Colb. unus, *in eo cultu*.
(k) Mſſ. quinque, *deſerviunt*.
(l) Mſſ. omnes, *non ſunt jam res mundi credendæ, ſed Dei*.
(m) Mſſ. tres, *in ſacro uſu miniſtrantibus*. Mſ. unus, *miniſtrationibus*.
(n) Mſſ. quinque, *facultas Eccleſiæ ad hoc ipſum collecta ſufficiat*.
(o) Sic Mſſ. omnes. At editi, *ſervientium*.
(p) Ita omnes Mſſ. At vero editi, *neceſſaria ſunt*.
(q) Mſ. Camb. *quidem eſt, ſed*, &c.
(r) Mſſ. tres, *effectus, reciſis*.
(s) Mſſ. Sex, *corporeis*. Eodem modo lectum fuiſſe alias in ora Editorum obſervatur. Editi, *corporalibus*.
(t) Mſ. unus, *exacuit*.
(u) Mſ. Camb. *movendæ*.
(x) Mſſ. quinque, *namque*.

no neceſſaria ſit, tum maxime illis familiarior, atque conjunctior eſſe credenda eſt, quibus juxta illud quod in Actibus Apoſtolorum legitur factum, unum cor, & anima una, divinæ charitatis igne conflata, & quibus ſub unius ordinatione viventibus omnia omnium communia fiunt: ſi tamen ita eis (a) una ſit vita, ſicut ſit una ſubſtantia; & nulla ſit in eis diverſitas animorum, quibus eſt communio facultatum: quia ut fieret & eſſet animorum ſancta conjunctio, neceſſaria eſt (b) facultatum judicata communio. Cæterum quid eis prodeſt, quod facultates ſuas abjiciunt, (c) qui voluntates proprias non relinquunt, cum ſit longe præſtantius voluntatibus propriis abrenuntiare, quam rebus? Res ſuas etiam mundi (d) hujus Philoſophi abjicere potuerunt, & nunc quilibet hæretici poſſunt: ſed nec illi, cum ſuæ (e) voluntatis fierent amatores, ſecundum voluntatem Dei vixerunt; & iſti dominicæ voluntati ſuæ voluntatis ſtudio contradicunt. Non ergo ea res nos Deo commendat quam & inimici Dei faciunt; ſed (f) illud, quod non niſi vere Chriſtiani, & per hoc amatores Dei perficiunt. Hi ſunt, qui (g) voluntatibus ſuis rebuſque projectis, ſuo ſe creatori ex toto corde ſubjiciunt, ac ſuum velle ex ejus voluntate ſuſpendunt: & ideo quidquid eis ſenſus carnis ſequendum faciendumque (h) ſuggeſſerit, juſtitiæ capti delectatione contemnunt.

Act. 4. 32.

CAPUT XVIII.

Quanta bona primus homo, abſtinentiæ bonum negligendo perdiderit.

1. QUod ſi primus homo voluiſſet (i) ſe in illa paradiſi beatitudine cuſtodire, ut a fructu unius interdictæ arboris jejunaſſet; nec ſtatum illum tantæ felicitatis amitteret, nec eum voluntaria ſalutaris præcepti tranſgreſſio neceſſitati corruptionis ac mortalitatis addiceret: ut tanta beneficia Dei ſui, quæ in natura ſuæ conditionis acceperat, aut corrumperet peccato corruptus, aut perderet. Quis enim ſufficienter enumeret, quæ & quanta bona (k) illi abſtinentiæ contemptus ademerit? (l) quod intellectualis mentis dignitate donatus, imaginem ſui creatoris accepit: quod ſoli Deo ſuo ſubjectus, omnia viſibilia ſibi ſubjecta conſpexit: quod ei ad videndi uſus affatim lignorum omnium, quæ erant in Paradiſo, feracitas divina juſſione ſervivit: quod arbor vitæ myſticum cibum non unde viveret, ſed unde vitam corporis non finiret, ſui Creatoris munere miniſtravit: qui cibus quamdiu perciperetur, ita percipientem ſe in uno ſtatu, ſacramenti cujuſdam latentis figurata ſignificatione, ſervaret; ut eum nec ulla infirmitate corrumpi, nec ætate mutari & ſeneſcere, nec diſſolui morte permitteret. Non inquietabat moleſta ſollicitudo quietum, non fatigabat labor anxius otioſum, non ſomnus opprimebat invitum, non amittendæ vitæ timor angebat (m) de immortalitate ſecurum. Habebat facilem victum corpus ex (n) omni parte ſanum, tranquillum motum, cor mundum, ignarus pœnalis mali, habitator paradiſi, expers peccati, capax Dei.

Damnum quod Adam peccando incurrit.

Geneſ. 2. 9.

2. Poſtremo quid eo felicius fuit, cui erat orbis ſubjectus, nullus infeſtus, liber animus, & viſibilis Deus? (o) Quandoquidem niſi ante peccatum Deum videre in aſſumptione viſibilis creaturæ ſoleret, quomodo ſe jam peccator effectus, a facie (p) Domini, quem numquam viderat, abſconderet? Potuit ergo ita videre Deum, priuſquam peccaret Adam, ſicut eum (q) Patriarchæ viderunt: ſed quando ait: *Vocem tuam audivi, & timui*; ex illa jam (r) videndi Deum ſanctitate ceciderat, jam ſe indignum videndi Deum reddiderat. *Vocem tuam*, inquit, *audivi, & timui; eo quod nudus eſſem, & abſcondi me*. O quantum ſecuritatis habent, qui ſibi bene ſunt conſcii: & quantum perturbatos humiliat perpetratio pudenda peccati, ſicut iſti qui ſe abſconderunt a facie Domini de ſua turpitudine (s), non de nuditate confuſi: qui non ideo erubeſcebant, quia veſte erant extrinſecus nudi, ſed quia (t) intrinſecus protectione divina nudati. Denique & ante peccatum nudi erant, & non erubeſcebant: quia nihil contra voluntatem Dei, unde confunderentur, admiſerant.

Gen. 3. 10.

Ibidem.

CAPUT XIX.

De peccato primi hominis, & de malis quæ illum peccantem, Deo judicante, ſecuta ſunt.

1. SED jam videamus, ſi placet, qualiter illi homines primi commiſerint tam grande peccatum, quod & ipſos de Paradiſo projecit in hoc vitæ pœnalis exilium, & in eis originaliter totum damnavit genus humanum. Et mihi quidem videtur quod non ederent de ligno prohibito, niſi tentati; nec tentarentur, niſi deſerti; nec deſererentur a Deo, niſi ipſi prius deſererent Deum; nec de-

ſere-

(a) Mſſ. quatuor, *una ſit vita*. Mſ. unus, *ſicut eſt una ſubſtantia*.
(b) Mſ. Colb. unus, *unitas communium facultatum*.
(c) Mſſ. duo Reg. *Si voluntates*.
(d) Editi, *quivis*.
(e) Ita Mſſ. Reg. duo. Colb. unus & alii Mſſ. Editi vero, *ſuæ voluptatis fuerint*.
(f) Mſ. Reg. unus, *ſed illa quam*.
(g) Mſſ. duo Colb. *voluptatibus*.
(h) Editi, *ſuggerit*.
(i) Mſſ. quatuor non habent, *ſe*. Mſ. Colb. unus, *voluiſſet illam paradiſi beatitudinem cuſtodire, ut, &c.*
(k) Mſ. Reg. unus, *illius abſtinentiæ*.
(l) Mſ. Reg. unus, *qui*.
(m) Mſ. unus Reg. *timor angebat. De immortalitate ſecurus habebat &c.*
(n) Mſſ. omnes, *ex omnibus partibus*.
(o) Ita Mſſ. duo Reg. & Camb. Editi. *Quoniam quidem*.
(p) Mſſ. duo Reg. *a facie Dei quam numquam vidiſſet*.
(q) Mſſ. tres Colb. *Patriarchæ ſancti*.
(r) Hæc verba, *videndi Deum*, abſunt a Mſ. Colb. uno: & fat recte.
(s) Mſ. Reg. unus, *non de timiditate*.
(t) Mſſ. quatuor Colb. cum Lugd. *intrinſecus*. Alii cum Lov. Duac. & Colon, *extrinſecus*.

ſererent Deum, niſi ſuperbirent, & ſimilitudinem Dei (a) damnabiliter appetiſſent: ad quam perventuri eſſent, ſine corporis morte, ſi (b) ſub Deo ſuo viventes, præceptum quod acceperant, cuſtodiſſent: ut qui poſſe non mori acceperant in natura, non poſſe mori conſequerentur in gloria: & ibi accepturi eſſent præmium non poſſe peccare, ſi hic eorum meritum fuiſſet, peccare noluiſſe. Non igitur a Creatore ſuo in creaturam divinitatis (c) affectatione collapſos moveret aperta concupiſcentia, niſi eos ante corrupiſſet occulta ſuperbia; nec eis per ſerpentem diabolus propinaret tam ferale conſilium, niſi prius eorum deprehenderet appetitum.
Gen. 3. 5. *Si*, inquit, *guſtaveritis de ligno ſcientiæ boni & mali, aperientur oculi veſtri, & eritis ſicut dii, ſcientes bonum & malum.* Hæc ſunt illa tria, quæ in mundo eſſe, & diligi non debere a dilectoribus Dei, conteſtatur ſanctus Joannes
1. Joan. 2. 15. 16. apoſtolus dicens: *Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo ſunt: quia omne quod in mundo eſt, concupiſcentia carnis eſt, & concupiſcentia oculorum, & ambitio ſeculi, quæ non eſt* (d) *ex Patre, ſed ex mundo eſt.* Quæ niſi illi, qui a dilectione Dei jam defecerant, diligere (e) cœpiſſent, numquam (f) male ſuaſi ſerpentis conſilio credidiſſent.

2. Itaque concupiſcentia carnis ab eis impleta eſt, quod de ligno vetito guſtaverunt; concupiſcentia oculorum, (g) quod ſibi aperiri oculos cupierunt; & ambitio ſeculi, quod ſe fieri poſſe quod Deus eſt, crediderunt. Proinde delectatione carnis, & oculorum curioſitate, ac ſeculi ambitione corrupti; a ligno vitæ, ex quo eis arcendæ mortis, ac ſalutis continuandæ (h) gratia præſtabatur, abſciſi ſunt; & morbidam qualitatem eorum corpora contraxerunt, ut juxta
Gen. 2. 17. ta ſententiam Dei, eo die credantur mortui, quo in eis pœnaliter facta eſt neceſſitas moriendi, & per lignum illud, quod (i) ſcientiæ boni & mali ex cauſa nomen accepit, a quo ſe abſtinere cum poſſent, miſeri neglexerunt, quid intereſſet inter bonum quod amiſerant, & malum quod incurrerant, ipſa pœna ſua (k) diſcernerent: qui ſi amiſſo tanto bono, nullum malum incurrerent, quale perdidiſſent bonum, forte neſcirent. Dulcior enim fit ſalus, cum dolor excruciat; & ſanitatis amiſſæ dulcedinem languoris amaritudo commendat: ac ſic, ad hoc illi malum non diſcendo, ſed experiendo ſentire cœperunt, quod melius ignorare; ut ex ipſa miſeria ſua ſentirent, quantam beatitudinem perdidiſſent; atque ita quos non moverat fortaſſis boni naturalis amiſſio, moveret ſaltem mali pœnalis juſta perpeſſio. Hæc per exceſſum neceſſarium (l) dicta ſunt nobis de primis hominibus; ut qui nolunt damnationis eorum ſubire ſupplicium, caveant prolapſionis exemplum.

CAPUT XX.

Quod omnia bona quæ in Adam corrupti perdidimus, in Chriſto reparati (m) *recipimus.*

QUamvis enim ex Adam ſimus carnaliter nati, non ipſum tamen debemus imitari, ſed Chriſtum, in quo renati ſumus, & vivimus, quando veterem converſationem ſalubriter innovati deponimus. Quid eſt imitari Adam, niſi pro carnalibus (n) deſideriis ac concupiſcentiis morte mulctari? Et quid eſt imitari Chriſtum, niſi carnalibus concupiſcentiis ac deſideriis crucifigi? Sicut aliud non eſt veterem converſationem deponere, quam non ſecundum carnem, quæ veteraſcit & moritur, ſed ſecundum Deum vivere, qui ſolus poteſt perſeverantes in ſe innovare perenniter, & (o) beare. Quapropter, ſicut quando in Adam fuimus omnes, ipſo cadente (p) cecidimus: ita (q) quia in Chriſto jam eſſe cœpimus, qui pro nobis omnibus dignatus eſt mori, & nos peccatis noſtris illi commortui, cum illo ſpiritualiter reſurgamus. In illo omnia bona quæ potuimus habere, perdidimus, in hoc etiam majora, & ſine fine habenda recepturi ſumus, ſi perſeveranter ejus veſtigia teneamus. Adam nos (r) obnoxiavit malis omnibus per propriam culpam, a quibus nos liberavit adventus Chriſti per gratiam. Ille in nos culpam ſuam tranſmiſit, & pœnam: hic, (s) qui culpam noſtram ſuſcipere, utpote conceptus & natus ſine peccato non potuit, de ſuſceptione pœnæ noſtræ culpam noſtram ſimul (t) abolevit, & pœnam: & ut totum dicam, Adam nobis eripuit paradiſum, Chriſtus (u) donavit cælum.

CA-

(a) Ita Mſſ. Colb. quatuor cum aliis. Editi, *miſerabiliter.*
(b) Mſſ. duo Reg. *ſi ſub Deo viventes.*
(c) Mſſ. quinque, *affectione.*
(d) Mſ. Colb. unus, *de Patre, ſed de mundo eſt.* Alter, *ex Patre, ſed de mundo.*
(e) Mſſ. tres, *concupiſceat.* Alii, *concupiſcerent.*
(f) Mſ. Colb. unus, *male ſuadentis.* Camb. *maleſuadi.*
(g) Mſ. Colb. unus, *dum ſibi*, Camb. *aperire oculos.*
(h) Mſ. Colb. unus, *grande promiſſum pendebat.*
(i) Mſſ. tres, *ſcientia.* poſt pauca. Mſ. unus omittit, *miſeri.*
(k) Lugd. *decernerent.*
(l) Mſ. Camb. *neceſſaria dicta ſunt.* Reg. unus, *dicta ſunt neceſſaria.* Mſ. unus, *a nobis.*
(m) Editi, *recipiemus.* Mſſ. Reg. duo & Camb. *recipimus.*
(n) Mſſ. Colb. tres & Camb. *concupiſcentiis ac deſideriis.*
(o) Mſſ. tres, *habere.* Mſ. alter, *beatificare.*
(p) Editi, *occidimus.* Mſſ. omnes, *cecidimus.*
(q) Mſſ. quatuor Colb. *qui ita.*
(r) Ita Mſſ. tres Colb. Editi, *ſub noxa habuit.* Alias legebatur, *ſubnoxiavit*, vel *ſubvocavit*, vel etiam, *obnoxiavit.*
(s) Mſſ. tres, *quia culpam.*
(t) Sola editio Lugd. *abolere potuit.*
(u) Mſſ. duo Colb. *donavit & cælum.*

CAPUT XXI.

Qualiter vivere debeant, qui Chriſtum imitari deſiderant.

1. ET ideo ſi in (a) illo eſſe volumus, quod eſſe debemus, ſicut ſanctus Joannes apoſtolus dicit, quomodo ille ambulavit, & nos ſpiritualiter ambulemus. Quid eſt ambulare ſicut ille ambulavit, niſi contemnere omnia proſpera quæ contempſit, non timere adverſa quæ pertulit, libenter facere quæ fecit, fieri docere quæ (b) mandavit, ſperare quæ promiſit, & ſequi quo ipſe præceſſit? (c) Quid eſt enim ſequi, niſi præſtare beneficia etiam ingratis, non retribuere ſecundum merita ſua malevolis, & orare pro inimicis, amare bonos, miſereri perverſis, invitare (d) averſos, ſuſcipere in charitate (e) converſos, & æquanimiter pati ſubdolos ac ſuperbos? Ad hoc etiam pertinet quod
Coloſſ. 3. 1. ait ſanctus Paulus apoſtolus: *Si reſurrexiſtis cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt quærite, ubi Chriſtus eſt in dextera Dei ſedens.* Illi reſurgunt cum Chriſto, qui moriuntur ſicut ille peccato: ea tamen diſtinctione ſervata, quod ille mortuus eſt peccato, non ſuo, ſed noſtro; unuſquiſque autem noſtrum, (f) non omnium moritur peccato, ſed ſuo.

2. Quid (g) eſt peccato mori, niſi damnandis operibus omnino non vivere, nihil concupiſcere carnaliter, nihil ambire? Ut (h) ſicut qui mortuus eſt carne, nulli jam detrahit (i), nullum adverſatur aut deſpicit, nullius pudicitiam callida circumventione corrumpit, nemini violentus exiſtit, neminem calumniatur aut opprimit; non invidet bonis, aut inſultat afflictis, non luxuriæ carnis inſervit, non vinolentiæ deditus, in ſe bibendi ſitim bibendo magis ac magis accendit; non odiorum facibus inardeſcit, non compendia injuſta ſectatur, non potentibus (k) aut divitibus adulatur, non inquieta curioſitate raptatur; non domeſticæ ſollicitudinis cura diſtenditur, non officioſis occurentium ſalutationibus delectatur, nec ſuperborum injuriis fatigatur; non eum ſuperbia inflat, non ambitio ventoſa præcipitat, non vana gloria turpiter jactat, non deſiderium (l) glorioſæ opinionis inflammat, non (m) diſtentio alieni actus illaqueat, non ad ſocietatem turpium turpitudinis amor invitat; non rabies inſani furoris exagitat, (n) non ſumptuoſarum delitiarum ſtudium mactat, non ardor animoſæ contentionis exanimat; non facit impudentem audacia, iniquum injuſtitia, ferum inclementia, varium inconſtantia, pertinacem contumacia, inſanum veſania, delitioſum gula, rebellem inobedientia, vanum jactantia, infidelem perfidia, levem facilitas (p) ſævum crudelitas, (o) manducatorem turpis edacitas, impatientem mobilitas, (q) mobilem inſtabilitas, vagum ſpiritualis infirmitas, iracundum animoſitas, ſuſpicioſum perverſitas, verboſum vanitas, (r) injurioſum malignitas: qui remotus eſt prorſus a ſecularibus illecebris, remotus ab (s) immunditiis & inimicitiis, remotus ab inſidiis alienis, remotus a rapinis vel occultioribus vel apertis, remotus a mendaciis ſive perjuriis, poſtremo remotus ab omni genere flagitiorum (t) atque facinorum, quibus carnaliter viventes Deum offendunt, & mortui (u) peccato non ſerviunt. Sicut, inquam, carne mortuus nec facere poteſt iſta quæ dixi, nec pati: ita & his, & talibus vitiis omnino non vivunt, qui (x) viventes Deo carnem ſuam cum vitiis & concupiſcentiis crucifigunt.

CAPUT XXII.

Quali temperantia uti debeant, qui a voluptate delectabilium, vel ab immoderata perceptione ciborum communium, atque a vini immoderato uſu cupiunt abſtinere.

1. MEmbra ſua, quæ ſunt ſuper terram, mortificant, quando inſolens corpus jejuniorum continuatione caſtigant; quando (y) intra neceſſarium modum ſuum temperant appetitum; quando non ſolum ſe a delicatioribus cibis moderata diſtrictione ſuſpendunt, ſed etiam in ipſis communibus nihil carni ſuæ pro deſiderio, ſed pro ſuſtentandæ vitæ neceſſitate permittunt; certi quod nec delitiæ quælibet, ſi abſque deſiderio percipiantur, officiunt, & viles cibi plerumque abſtinentiæ profectum, ſi appetenter accipiantur, impediunt. Hinc eſt, quod 2. Reg. 23. 16.
ſanctus David aquæ in ſe concupiſcentiam caſtigavit, atque eam ſibi a ſuis oblatam, ne deſiderio ſuo ex ea ſatisfacere videretur, effudit; 1.Paral.11. 18. & ſeq. 3.Reg.17.6.
& ſancto Heliæ perceptio carnium (z) non concupita non nocuit. Unde datur intelligi quod vera-

(a) Editi, *in illo*. Mſſ. omnes, *in Deo*.
(b) Editi, *quæ docuit*: Mſ. Camb. *docere quæ mandavit fieri*; ſic & Mſ. Colb. unus. Colb. duo, *facere quæ fecit, fierique mandavit*. Colb. alius, *docere quæ fieri mandavit*.
(c) Hæc verba, *Quid eſt enim ſequi, niſi*, non leguntur in Mſſ. Colb. quatuor, & Mſ. Camb. nec in editione Lugd.
(d) Edit. Lugd. *adverſos*.
(e) Mſ. Reg. unus, *perverſos*.
(f) Mſ. Reg. unus, *non hominum*.
(g) Mſ. unus, *Quid eſt peccato mori? Damnandis*, &c.
(h) Mſ. Camb. *ut quoniam*. Mſ. ſex, *ut ſicut mortuus carne, nulli jam*, &c.
(i) Mſ. Reg. unus, *nullum averſatur*. Mſ. unus Colb. *nulli adverſatur*.
(k) Mſ. unus, *ac divitibus*.
(l) Mſ. unus, *glorioſum*.
(m) Mſſ. quinque, *diſtinctio*.
(n) Mſ. Colb. unus, *non ſumptuoſarum litium*. Alter, *ſumptuoſorum laſcivientium*.
(o) Mſ. Colb. unus, *ſeverum*.
(p) Mſſ. omnes, *manducooem turpem*. Unus ex his, *manduconem turpis edacitas*.
(q) Mſ. Colb. unus, *immobilem ſtabilitas*.
(r) Mſſ. tres, *irriſorem*.
(s) Hæc verba, *ab immunditiis &*, abſunt a Mſſ. ſeptem, & editione Lugd.
(t) Mſſ. duo, *ſive facinorum*. Mſ. alter, *vel facinorum*.
(u) Mſ. unus, *peccando inſerviunt*.
(x) Mſſ. omnes, *qui ut vivant Deo*.
(y) Mſ. unus, *quando intra neceſſaria*.
(z) Mſ. unus, *non ab eo concupita*.

Digitized by Google

veraciter abſtinentes eſcarum non naturas, ſed concupiſcentias damnet, ac (a) voluptates ſuas deſiderati cibi, vel potus (b) abuſione mortificent. Qui autem non ſolum a qualitate, ſed etiam a quantitate ciborum cupiunt abſtinere nihil aliud ſtudent niſi ut quantum ſtomacho reficiendo, ac fami eximendæ ſatis eſſe videtur, indulgeant; nec expleant ſuos appetitus aviditate percipiendi, ſed comprimant, atque eis non ſaturitas edendi finem faciat, ſed voluntas: qui tam a cupiditate pretioſorum ciborum (c), quam a nimia perceptione viliom (d) continebunt; qui cibis nec lautioribus volunt (e) carne luxuriante diſſolvi, nec diſtentione ventris (f) vilibus onerari: quando abſtinentes viri nec delitioſi ſoleant eſſe, nec avidi.

Epheſ. 5. 18. 2. Jam de vino abſtinendo, vel percipiendo quid dicam, unde ſanctus Apoſtolus certam fixit regulam, dicens: *Nolite inebriari vino, in quo eſt luxuria?* Quaſi diceret: Luxuriam facit, & nutrit vini perceptio nimia, non natura; & propterea non uti vos vino, ſed inebriari prohibeo: quandoquidem infirmum ſtomachum moderatus uſus vini (g) confortat, ebrietas animum corpuſque debilitat. Denique Timotheo ſuo diſcipulo, qui ſe longa abſtinentiæ diſtrictione jam fregerat, & ſtomachum ſuum aquæ perceptione corruperat, modico vino (h) uti debere præcipit, dicens: *Noli adhuc aquam* 1. Tim. 5. 23. *bibere, ſed modico vino utere propter ſtomachum tuum, & frequentes tuas infirmitates.* Ac per hoc, nihil contra abſtinentiam faciunt, qui vinum non pro ebrietate, ſed tantum pro corporis ſalute percipiunt, nec hoc eis (i) offert voluntas, ſed permittit infirmitas: quæ ſi defuerit, a vino eſt abſtinendum, ne vini perceptio quæ infirmum ſuſtentat, ſanum corpus incendat. Quandoquidem vino uti, & uſui habere oleum, nullus dixerit eſſe peccatum; ſed hæc ideo non debemus carni deſideranti præſtare, ne cum illi licita concedere cœperimus, poſcat illicita, & ſibi obſequentes in minimis, in flagitia punienda compellat, ac naturali ordine perturbato, non ſpiritui corpus, ſed ſpiritus corpori dominanti deſerviat. Huc accedit quod & ipſam mentem abſtinentiæ fructus alacrem facit; carnem quoque non uſque ad laſſitudinem fatigatam, ſed ſpiritui (k) ordinanti ſubjectam mobilem reddit. Senſus etiam quos dicuntur craſſos efficere, vel gravare congeriæ delitiæ, conſuetudo parcitatis exonerat, & velut (l) quadam politura religioſæ exercitationis attenuat.

CAPUT XXIII.

Quod utentes carnibus carnium concupiſcentia polluat non natura.

1. CEterum ſi a quadrupedibus abſtinentes (m), phaſianis altilibus, vel aliis avibus pretioſis, aut piſcibus perfruantur; non mihi videntur reſecare (n) delectationes ſui corporis, ſed mutare; nec pro abſtinentia, ſed velut pro neſcio qua (o) immunditia, vel certe, quod eſt verius, (p) pro ſtomachi nauſeantis teneritudine delicias illas communes ac viles abjicere, quo poſſint aliis non ſolum carnibus, ſed etiam delicatioribus, ac pretioſioribus carnibus ſuas voluptates explere: cum, ſicut jam ſupra patuit, non aliquarum carnium, quæ uſui humano conceſſæ ſunt, nobis naturæ damnandæ ſint, quas Deus inſtituit; ſed carnales concupiſcentiæ fugiendæ, quas ſenſui carnis diabolus introduxit. Illi autem qui (q) parciores videri volunt, & gloriam ſibi velut de abſtinentia diſtrictiore conquirunt; ſic ab omnibus animalibus judicant temperandum, ut peregrinis pomis, ac ſorbitiunculis delicatis, ceteriſque aliis (r) cibis immanem ſui corporis impleant appetitum: cum ſpiritualis abſtinentia non aliquorum ciborum uſum, ſed deſiderium ſuadeat compeſcendum, & illi magis parſimoniæ ſervire (s) cenſendi ſint, qui ſibi non aliquarum rerum perceptiones, ſed delectationes corporis interdicunt.

2. Illi quoque, qui (t) negata ſibi vini perceptione, diverſorum poculorum potionibus inundantur; nequaquam mihi abſtinentiam videntur implere (u): quia ad hoc fortaſſis a vino ſe ſuſpendunt ut mereantur ab hominibus (x) laudem; & interdicti ſibi vini perceptionem compenſant ſuavioribus poculis voluptatum. In vini enim uſu non a vino tantum, ſed ab omnibus quæ accipientes inebriant, vel ab aliis quæ etſi non ebrietatem, ſuavitatem certe percepta conciliant, abſtinebit, ut ſit veritate abſti-

---

(a) MT. quinque, *voluntates ſuas.*
(b) Mſ. unus, *abſolutione.*
(c) Editi addunt hic, *animos*, quæ vox abeſt a Mſſ. omnibus.
(d) Mſſ. duo Colb. *continent.*
(e) Mſ. Colb. unus, *carnem luxuriantem.*
(f) Hæc vox, *vilibus*, abeſt ab editis: legitur in Mſſ. omnibus.
(g) Mſ. unus ex Colb. *ſanat.*
(h) Mſ. unus, *uti debere.*
(i) Mſ. unus, *profert.*
(k) Mſſ. omnes, *ordinate.*
(l) Mſſ. tres, *quadam politura.*
(m) Mſ. Colb. unus, *phaſianis, vel aliis avibus pretioſis aut piſcibus.* Mſ. alter, *phaſianis altilibus, capſis, pavonibus, & aliis,* &c.
(n) Mſſ. quatuor, *delectationem, ſed mutare.* Unus ex his, *ſed invitare.*
(o) Mſ. unus, *munditia.*
(p) Mſſ. duo, *propter ſtomachi nauſeantis teneritudinem.* Mſſ. tres *pro ſtomachi nauſeantis teneritudine delicata, illas communes ac viles carnes abjicere.* Mſſ. quatuor, *delicatas illas ac viles carnes abjicere*, cum editione Lugd.
(q) Mſ. unus, *pauciores.*
(r) Mſſ. duo, *ceteriſque inanimatis, ſui corporis.* Mſ. unus. *ceteriſque aliis minutiis.* Mſſ. Reg. duo, *ceteriſque aliis animi ſui & corporis, &c.* Ita & editio Lugd.
(s) Mſſ. duo, *cenſendi ſint.* Alii cum editis, *cenſendi ſunt*: ſed concinnior videtur priorum lectio.
(t) Mſſ. Reg. duo, *qui negant ſibi vini perceptionem, &c.*
(u) Hæc verba, *ab hominibus*, ſupplentur: ex Mſſ. ſex: & totidem Mſſ. habent, *qui & ad hoc*, &c.
(x) Mſſ. Colb. duo, *& interdicto ſibi vino comp. poculis ſuavioribus voluptatem.* Unus, *& interdicti ſibi vini compenſant poculis ſuavioribus voluptatem.* Alter, *& interdicti ſibi vini perceptionem compenſant poculi ſuavioris voluptate.*

Digitized by Google

abſtinentiæ (a) perfecte conſummatus; non ejus imagine foris ſplendidus, intus cavus, hominibus velut purus, & Deo ſimulatæ virtutis ſordibus plenus. Nec minus a cupiditate poſſidendi ſuperflua, quam a voluptate percipiendi nobis eſt abſtinendum. Quoniam cum omnia quæ habemus, pro noſtris uſibus habeamus (b), ea quibus uti nolis, ardenter habere velle, vel etiam lucris hinc inde quæſitis augere, nihil eſt aliud, quam non tolerandæ neceſſitati, ſed intolerandæ cupiditati ſervire. Nec poſſum dicere: Ut ſit unde quotidie pauperibus erogetur, mea poſſideo; quando nemo perfectius erogaverit eo, qui nihil ſibi perfectionis intentione (c) relinquit ex proprio.

CAPUT XXIV.

(d) *Quam utile ſit, jejunio, vel abſtinentia, advenientium caritatem plerumque præferre.*

1. VEruntamen ſic abſtinere, vel jejunare debemus, ut non nos jejunandi vel abſtinendi neceſſitati ſubdamus: ne jam non devoti, ſed inviti rem voluntariam faciamus. Si enim quoslibet advenientes jejunio intermiſſo, reficio, non (e) ſolvo jejunium, ſed impleo caritatis officium. Ceterum ſi propter abſtinentiam ſpiritnales fratres, quos novi mea remiſſione delectari, contriſto; abſtinentia mea non eſt virtus dicenda, ſed vitium: quoniam quidem ipſa abſtinentiæ ac jejuniorum continuatio, niſi fuerit, quando res exigit, prætermiſſa, & me inflat, & fratrem meum, cui caritas jubet ſervire, contriſtat; vel certe mihi nihil ineſſe caritatis fraternæ demonſtrant; cum ſine abſtinentia quemlibet hominem catholicum caritas ſola perficiat; & (f) omnes abſtinentia aut perdat ſine adiunctione caritatis aut pereat.

2. Quia ergo abſtinere aut jejunare etiam Manichæi, vel quilibet alii hæretici poſſunt; utpote qui omnes carnes non pro abſtinentia, ſed pro immunditia deteſtantes, corpora ſua panis & aquæ perceptione (g) conficiunt: non pro magno ducamus, quando ab his, quæ illi quoque rejiciunt, abſtinemus; ſed (h) quando abſtinentiam noſtram fides commendat, caritaſque conſummat, quas virtutes illi non habentes occidere ſe poſſunt (i), ædificari autem, aut perfici taliter abſtinendo non poſſunt. (k) Ipſis vero catholicis chriſtianis, qui ſive non valendo abſtinere, ſive nolendo, omnia uſui noſtro conceſſa, cum gratiarum actione percipiunt, non nos propter abſtinentiam præferamus: ne forte plus humilitatis, aliarumque virtutum habeant illi, unde (l) jure nobis abſtinentibus præferantur. Quocirca ſi volumus nobis (m) abſtinentiam noſtram jejuniaque noſtra proficere, a ſuperbia imprimis, quæ aut expellit omnes virtutes, aut minuit, & jactantia cunctis inimica virtutibus, atque ab omnibus omnino vitiis diſcedamus: ut proſit nobis quod a cibis (n) delectabilibus abſtinemus. Quia tunc nobis proderit, quod corpora noſtra, vel certe corporum incentiva rigore diſtrictioris abſtinentiæ caſtigamus; ſi carnalibus deſideriis abſoluti, ſanctis virtutibus floreamus. Sed jam finem liber (o) accipiat; ut de virtutibus ac vitiis, unde hic pauca tetigimus, latius ac plenius (p) in tertio volumine, donante (q) Deo, diſputemus.

(a) Mſſ. quatuor carent voce, *perfecte*. Mſ. unus, *vera abſtinentia perfecte conſummatis*.
(b) Edit. Lugd. *ea quibus uti nobis conceditur*. Mſſ. Colb. duo, *ea quibus utimur*. Mſ. alter, *ea quibus uti nobis non licet*. Mſ. Camb. *uti nobis libet*.
(c) Mſſ. quinque, *reliquit*.
(d) Mſ. nous. *Quod utile ſit*.
(e) Mſ. unus, *non ſolum jejunium, ſed*, &c.
(f) Mſſ. duo, *omnis abſtinentia*.
(g) Ita Mſſ. tres. Editi vero, *afficiunt*.
(h) Mſſ. ſex, *quod*.
(i) Mſſ. quatuor, *ædificare*.
(k) Mſſ. unus. *Ipſi vero*.
(l) Mſ. Colb. unus, *jure abſtinentiæ*.
(m) Mſ. Colb. unus, *dum abſtinemus, noſtra jejunia proficere*. In uno habetur vox, *abſtinentia*, abſque hac voce, *noſtram*. In duobus legitur *jejunia*, ſine hac voce, *noſtra*.
(n) Ita Mſſ. Editi vero, *a cibis delicatioribus abſtineamus*.
(o) Alias, *poſtulat*.
(p) Mſ. unus, *in uberiore volumine*.
(q) Mſſ. quinque, *Domino*.

PRÆ-

PRÆFATIO
LIBRI TERTII.

DE vita contemplativa, & quantum ab ea differat actualis; vel qualiter poſſitis ipſius contemplativæ virtutis fieri, (a) adjuvante Deo, participes (b), in primo volumine abſolvi. De actuali quoque vita, ubi quæ eſſet religioſæ increpationis utilitas, ac patientiæ virtus (c) oſtenſum eſt, & qualiter tractandæ eſſent Eccleſiæ facultates, vel de modo (d) ſpiritualis abſtinentiæ, quæ dicenda viſa ſunt, Deo donante, in ſecundo libro diſſerui. Nunc ſupereſt, ut diſputationem de vitiis atque virtutibus, non ingenio fretus, cujus mihi conſcius non ſum, ſed (e) orantibus vobis adjuvandus incipiam.

(a) Mſ. Colb. unus, *participes, Deo adjuvante, in primo*, &c.
(b) Mſſ. ſex, *primum volumen abſolvi*.
(c) Sic Mſ. Colb. unus. Alii cum Edd. *oſtenſa eſt*.
(d) Ita Mſſ. quatuor. Mſ. alter, *de motu*. Editi, *de dono*.
(e) Mſ. Colb. unus, *orationibus veſtris*.

CAPITA LIBRI TERTII.
DE VITA CONTEMPLATIVA.

CAPUT PRIMUM.

QUANTUM a veris virtutibus virtutum ſimilitudines diſtent.

CAPUT II.

Quod ſuperbia ſit malorum omnium cauſa.

CAPUT III.

Quod ſuperbia, ex qua procedunt omnia mala, humilitatis virtute vincatur, & omnia vitia tunc fugata depereant, ſi virtutibus cedant.

CAPUT IV.

De cupiditate (a), *quæ ita eſt mixta ſuperbiæ, ut nihil peccati fiat, quod non ex utraque procedat.*

CAPUT V.

Quo animi tormento invidos affligat invidia.

CAPUT VI.

In quæ & quanta mala concupiſcentia carnis erumpat, ſi (b) *eis mens corrupta conſentiat.*

CAPUT VII.

Quod etiam hi, quos ab (c) *impudicitia qualibet neceſſitas vetat, ſi vivere pudice conſueſcant, ad amorem caſtitatis aſcendant.*

CAPUT VIII.

Quibus indiciis poſſit oſtendi ſuperbia, quæ vel in perditis aperta eſt, vel in fictis occulta.

CAPUT IX.

Quibus ſignis invidorum declaretur invidia.

CAPUT X.

Quantis malis vanitas vanos involvat.

CAPUT XI.

De utilitate timoris, & quid efficaciter peccatis obſiſtat.

CAPUT XII.

De futuro judicio, vel æternitate ſupplicii, ac de qualitate gehennæ.

CAPUT XIII.

De laude caritatis.

CA-

(a) Mſſ. Regii duo, *quod ita ſit mixta*.
(b) Mſ. Camberon. *ſi ei*.
(c) Mſ. Camb. *ab impudentia*.

CAPUT XIV.

Qualiter poſſint ea quæ de caritate ſanctus Apoſtolus dixit, intelligi.

CAPUT XV.

Quantum perfectionis caritas in ſe fundatis exhibeat.

CAPUT XVI.

De qualitate virtutis, & qualiter ſibi conſentientes informet.

CAPUT XVII.

Quibus gradibus converſi in culmen perfectionis aſcendant.

CAPUT XVIII.

Quæ ſit quaternarii numeri credenda perfectio; & quod quatuor virtutes, quæ dictæ ſunt principales, ex fide viventes a Deo collatæ juſtificent.

CAPUT XIX.

De temperantiæ qualitate, vel opere.

CAPUT XX.

Quales eſſe debeant, quos animi fortitudo nobilitat.

CAPUT XXI.

De juſtitia, vel fide, quæ ex ipſa procedit.

CAPUT XXII.

De æqualitate, quod ad eamdem pertineat humanæ ſocietatis utilitas.

CAPUT XXIII.

Quod duo ſint injuſtitiæ genera.

CAPUT XXIV.

De liberalitate, & qualiter beneficentiæ opus debeat exerceri.

CAPUT XXV.

De differentia amorum, & quantum ab eis differat perfecta dilectio.

CAPUT XXVI.

Quid ſit, ſua cuique tribuere.

CAPUT XXVII.

Quod actualem vitam tres virtutes, ideſt, temperantia, fortitudo, juſtitiaque conſumment, & prudentia, quæ eſt quarta virtus, menti cognitionem rerum latentium præſtet.

CAPUT XXVIII.

De ſociali virtute: & quod non recte faciant, qui cum poſſint, nihil humanæ ſocietati proficiant.

CAPUT XXIX.

Quod de prudentiæ ac ſapientiæ fonte cognitionem omnium rerum bibant, qui percipiendæ ſcientiæ ferventer invigilant.

CAPUT XXX.

Quod prudentes nec aliis noceant, nec ſibi noceri permittant, & quod eis ibi ſit ſine admixtione alicujus erroris conſummata prudentia, ubi erit ſine ullo peccato vita perfecta.

CAPUT XXXI.

De affectionibus quatuor: quod inter vitia numerari non debeant, ſi earum uſus ex bona voluntate procedat.

CAPUT XXXII.

Quod hi affectus, ſine quibus in hac vita recta non vivitur, in illa futura beatitudine non ſint, quæ nec timorem habitura eſt, nec dolorem.

CAPUT XXXIII.

Qualiter virtutes quatuor, quæ dictæ ſunt principales, aut in præſenti nos a peccato defendant, aut in æternum nobiſcum ſine ullo peccato permaneant.

CAPUT XXXIV.

Ubi ſe locutor de toto opere excuſat.

JU-

Digitized by Google

JULIANI POMERII
DE
VITA CONTEMPLATIVA
LIBER TERTIUS.

CAPUT PRIMUM.

Quantum a veris virtutibus virtutum ſimilitudines diſtent.

QUÆSISTIS (a) quantum a veris virtutibus virtutum ſimilitudines diſtent. Non dico, quantum a medicamento venenum: quia medicamentum ita corpus aliquoties ſanat, ut id defendere a mortis neceſſitate non valeat, & venenum non auferri facit vitam corpori, quaſi auferenda non eſſet, niſi fuiſſet acceptum, ſed accelerat corporis mortem, quod erat aliquanto diutius forte victurum. Sed plane dico, a veris virtutibus tantum ſimilitudines diſtare virtutum, quantum diſtat a veritate mendacium: quia & ſimilitudo virtutis, quæ videtur virtus eſſe, (b) cum virtus non ſit, nihil eſt (c) aliud quam mendacium; & ideo non eſt virtus dicenda, ſed vitium. Et vera virtus eſt veritas, cui qui amanter adhæſerit, a peccati morte reſuſcitatus, mori ultra non poterit; niſi cum ab ea depravata voluntate receſſerit. Sicut e contrario virtutis ſimulatio, quæ eſt, ut dixi, mendacium veritati contrarium, animam ſeparat a Deo vita ſua, non interituram, ſed (d) in ſupplicio, quæ eſt illius mors, pœnaliter ſine fine victuram: Scriptura dicente:
Sap. 1. 11. *Os quod mentitur, occidit animam.* Ac per hoc ſicut virtus animam (e) ſibi veraciter inhærentem, ſi fuerit vera, juſtificat; ita ſimulata condemnat. Et quid (f) juſtificatio animæ, niſi ejus eſt vita perpetue beata, ac beate perpetua? Sicut condemnatio animæ pœna ejus eſt ſentienda, quæ mors probatur, & ipſa perpetua.

2. Itaque dupliciter rea eſt anima, ſi & bonum non faciat unde ſpiritualiter vivat; & appetat ſimilitudinem boni, ſub qua male vivat & lateat. Superbus vult (g) ſe credi conſtantem, prodigus liberalem (h), avarus diligentem, temerarius fortem, inhumanus parcum, guloſus humanum, ignavus quietum, timidus cautum. (i) Impudentia fiduciæ ſibi nomen adſcribit, procacitas appellationem libertatis (k) obtendit, eloquentiam fingit verboſitas, & curioſitatis malum ſub ſtudii ſpiritualis colore deliteſcit. Hæc etſi poſſunt ingenio humano diſcerni; tamen ſine dono Dei, quantum mihi videtur, nec virtutes poſſunt appeti, (l) vel haberi; nec earum ſimilitudines, quæ ſunt vitia virtutes imitantia, declinari: in tantum, ut infidelibus nihil profuiſſe credamus, etiamſi ſunt aliquas per corpus operati virtutes, quod (m) eas nec a Deo ſuo ſe accepiſſe crediderunt, nec ad eum, qui eſt finis bonorum omnium referre voluerunt. Et quid dico, nihil eis profuerunt? immo etiam nocuerunt, dicente (n) Apoſtolo: *Omne* *Rom. 14. 23.*
quod non eſt ex fide, peccatum eſt. Non dixit, Omne quod non eſt ex fide, nihil eſt: ſed dicendo, Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt, declaravit quod omnia bona aut ex fide geſta virtutes ſunt, quæ profecto juſtificant; aut ſi fuerint ſine fide, non ſunt aliqua bona credenda, ſed vitia; quæ non juvant ſuos operarios, ſed condemnant, inflatoſque præcipitant, atque a finibus æternæ ſalutis eliminant.

3. Sed quid ego (o) hæc de Infidelibus, unde nullus ambigere videtur, exaggero? cum ſanctus Apoſtolus etiam fideles quoſdam, qui credentes in Deum, non ſecundum Deum, ſed ſecundum hominem vivunt, carnales nominet, dicens: *Et ego, fratres, cum veniſſem ad vos,* *1. Cor. 3. 1. & 2.*
non vobis potui loqui, quaſi ſpiritualibus, ſed quaſi carnalibus: nondum enim poteratis, ſed nec adhuc quidem poteſtis, adhuc enim eſtis carnales. Et tamquam quæreremus, quid carnales velit intelligi, ſecutus adjunxit: *Cum enim ſit* *Ibid. 3.*
inter vos zelus & contentio, nonne carnales eſtis, & ſecundum hominem ambulatis? Quid poteſt his duabus animi peſtibus inveniri deterius, zelo & contentione; quibus carnales, qui ſecundum hominem vivunt, etiam in hac vita torquentur: cum & contentio hæreticos reddat, & zelus imitatores diaboli, Paradiſum primis hominibus invidentis efficiat? Ac ſic, quando fideles juſtitia, pietate, miſericordia, manſuetudine, humilitate, innocentia, ceteriſque virtutibus gaudent; aut ſecundum Deum vivunt, (p) & virtutes veras habere credendi ſunt, quæ ſpiritualiter viventes adeptæ ſanctificant, &

Deo

(a) Ita Mſſ. omnes, cum Lugd. Lovan. *Queritis*, Duac. & Colon. *Queretis*.
(b) Mſſ. quinque, *cum non ſit*. Mſ. unus, *& non eſt*.
(c) Mſſ. duo, *aliud niſi*.
(d) Abeſt, *in* a Mſſ. quinque. Mſſ. duo Colb. *a Deo, vitam ſuam non intuituram, ſed in ſupplicium*, &c.
(e) Mſ. Colb. unus, *animum veritati inhærentem*.
(f) Mſ. Colb. unus, *Et quid eſt juſtificatio animæ niſi ejus vita*.
(g) Mſ. unus Colb. *ſe videri*.
(h) Mſ. Colb. unicus, *largum diſſipator*.
(i) Edit. Colon. cum Mſſ. Colb. quatuor, *Imprudentia*.
(k) Editi, *oſtendit*. Mſſ. omnes, *obtendit*.
(l) Mſſ. duo Colb. *nec haberi*.
(m) Mſſ. duo Colb. *qui eas*.
(n) Mſſ. ſex, *ſancto Apoſtolo*.
(o) Mſ. Reg. unus, *quid ego hoc*.
(p) Mſ. unus, *& ſunt virtutes quæ*, &c.

Deo commendant; aut ſecundum hominem vivunt, & non ſunt veræ virtutes, ſed virtutum ſimilitudines, quæ nihil carnaliter viventibus proſunt.

4. Quapropter qui religioſe, qui continenter, qui ſobrie, qui miſericorditer vivit; ſi Deo, cujus munere ut bene vivat, adjuvatur, adſcribit, ſecundum Deum ſpiritualiter vivit: ſi vero omnia quæ bene facit, viribus ſuis adſcribat, quaſi etiam ſine adjutorio Dei ad bene agendum ſibi ſufficiat; ſecundum hominem carnaliter vivit: & ideo aut bene non vivit, aut nihil ei proderit, quidquid boni propter homines facit: quia humanis laudibus delectatus, hic jam temporalem mercedem recipit ſuorum operum, quæ temporaliter fecit. Igitur ille ſecundum hominem vivit, (a) qui ſecundum ſeipſum vivit; quia & ipſe homo eſt, & ſecundum ſeipſum vivit; qui ſi potuerit, eſſe cum quibus vult, pergit quo vult, dormit quando & quamdiu vult, loquitur quæ vult, & ubi vult, manducat, & bibit quando, & quod vult, & quantum vult; ridet, (b) ac jocatur inter quos vult: proſtremo quidquid naribus ſuave eſt, quidquid tactui blandum, quidquid oculis delectabile, quidquid ceteris ſenſibus carnis ſuæ jucundum, exercet, ac ſequitur qualiter vult, qui omnia licita vel (c) illicita carnaliter vult. Qui autem ſecundum Deum vivit, non quod eum carnaliter delectat, ſed quod ſpiritualiter ædificat facit, & omnia deſideria carnis ſpiritualis deſiderii delectatione compeſcit, futura præſentibus anteponit, carnem ſpiritui ſubdit, & quidquid cupit aut agit, non vult ex ſua, ſed (d) ex Dei ſui voluntate procedere, cui placere totis viribus concupiſcit.

5. Itaque, ſi utcumque jam claruit, quod virtutes veras non videantur habere qui ſimulant; & illi ſimulant, qui non ex fide, aut non propter Deum, ſed propter homines tantum boni aliquid operantur, eleemoſynis ac jejuniis, vel abſtinentiæ ceteriſque bonis operibus ſerviendo, non ut boni fiant, ſed ut ſe bonos hominibus fingant, nec ad recipiendam ſempiternam mercedem, ſed ad comparandam gloriam (e) popularem: videamus nunc quibus præcedentibus cauſis & ſubſequentibus incrementis, naſci ſoleant vitia, vel augeri; & quibus, adjuvante (f) Deo, (g) remediis poſſint velut quibuſdam medicamentis imminui, vel ſanari.

CAPUT II.

Quod ſuperbia ſit malorum omnium cauſa.

EST quidem hoc (h) caput valde perple-
xum, ſed ſi oretis illum qui dixit: *Non* Matt. 10. 20.
vos eſtis qui loquimini, ſed Spiritus Patris ve-
ſtri (i) *qui loquitur in vobis*; & alibi, *Dila-* Pſ. 80. 11.
ta os tuum, & ego adimplebo illud: ea quæ
mihi ut homini impoſſibilia ſunt, illuminante
Domino, vel docente, poſſibilia fiunt. Conſi-
deremus ergo quæ cauſæ præcedant, (k) quæ
vitia ſubſequantur. Quod (l) ut credibilius vi-
deatur, (m) non hoc a me prudentia veſtra
perquirat; ſed vobis, & mihi, vel omnibus Scri-
ptura divina conſulta reſpondeat: quæ velut ſi
jam quæreremus ab ea immobilem ſententiam
protulit, dicens: *Initium omnis peccati ſuper-* Eccli. 10.
bia. Quid poteſt apertius, quid probabilius di-
ci? *Initium*, inquit, non alicujus, *ſed omnis*
peccati ſuperbia: ut evidenter oſtenderet quod
ipſa ſit peccatorum omnium cauſa: quoniam non
ſolum peccatum eſt ipſa, ſed etiam nullum pec-
catum fieri potuit, poteſt, aut poterit ſine ipſa.
Siquidem (n) nihil aliud omne peccatum, niſi Iſa. 14. 13.
Dei contemptus eſt, quo ejus præcepta calcan- Luc. 10. 18.
tur. Quem contemptum Dei nulla res alia per-
ſuadet hominibus, niſi ſuperbia: quæ etiam in
ipſo diabolo, ut diabolus ex angelo fieret, æter-
næ perditionis extitit cauſa. Denique & ipſe
ſciens ſe per ſuperbiam de cæleſtibus corruiſſe,
& in hunc caliginoſi aeris carcerem truſum; ho-
mini ſubvertendo quem Deus fecerat ſine ullo
peccato, vitium perſuaſit ſerpentina calliditate
(o) ſuperbiæ, certius quod recepta ſuperbia,
quæ eſt malorum omnium cauſa, facile jam pec- Gen. 3. 24.
cata omnia, quæ non niſi ſuperbo concipiuntur
animo, perpetraret.

2. Hinc eſt, quod idem primus homo ſuperbi ſpiritus elatione corruptus, omnem poſteritatem ſuam quæ in illo radicaliter fuit, neceſſitati corruptionis ac mortalitatis addixit: ut corruptibilis & mortalis effectus, corruptibiles mortaleſque generaret; atque ita quod in illo egerat punienda ſuperbia, in omnibus ex illo natis pec-

(a) Hæc aberant ab Edit. Colon. & Mſſ. Regiis duobus: leguntur autem in Mſſ. Colb. tribus, & Editionibus Lugd. Lovan. & Duac. Mſ. Colb. unus, *quia & ipſe homo, & ſecundum ſeipſum vivit, qui ſecundum ſeipſum vivit*. Forte legendum; *quia & ipſe homo eſt, qui ſecundum ſeipſum vivit*.

(b) Mſſ. Reg. duo, Colb. quatuor, & Cambr. *jocatur*. Editi, *lætatur*. Totus hic locus diverſimode legitur in Mſſ. Colbert. In uno ſic. *Qui ſi poterit eſſe cum quibus vult, pergit, quando vult dormit, quando & quamdiu vult loquitur, quæ vult & ubi vult manducat ac bibit; quando & quod vult, & quantum vult ridet ac jocatur inter quos vult*. In ſecundo. *Qui ſi potuerit, eſt cum quibus vult, pergit quo vult, dormit quando & quamdiu vult, & ubi vult; manducat & bibit quando & quod vult; ridet & jocatur inter quos vult*. In tertio: *qui ſi potuerit, eſt cum quibus vult, pergit quo vult; dormit quando & quamdiu vult: loquitur quæ vult & ubi vult, manducat & bibit quando & quod vult; & quantumcumque vult ridet ac jocatur*, &c. In quarto: *qui ſi potuerit, eſt cum quibus vult, dormit quando & quamdiu vult, loquitur quæ vult & ubi vult, manducat & bibit quando & quod vult, & quantum vult; ridet ac loquitur inter quos vult*.

(c) Mſ. Camberonenſis, *& illicita*.

(d) Mſſ. tres Colb. *ex Dei voluntate*.

(e) Mſſ. duo, *ſæcularem*.

(f) Mſſ. ſex, *Domino*.

(g) Mſ. Colb. unus, *remediis poſſint imminui vel ſanari*. Mſ. alter Colb. *remediis poſſint imminui, & quibus medicamentis ſanari*.

(h) Mſſ. omnes, *hoc capitulum*.

(i) Mſſ. duo Reg. addunt, *cæleſtis*.

(k) Mſſ. tres, *quas vitia*: in quorum uno ab alia manu correctum eſt: *quas cauſas vitia*.

(l) Mſſ. Colb. tres, *audiatur*; unus, ſuadeatur.

(m) Mſ. unus, *non hoc a me*.

(n) Mſ. Reg. unus, *omne peccatum nihil aliud*.

(o) Mſ. unus, *vitium ... ſuperbiæ ingeſſit*.

Digitized by Google

peccati fieret (a) pœna. Et propterea (b) non eo modo jam poſſumus peccato reſiſtere, ſicut ille potuit, (c) cui nihil aliud fuit non peccare, quam nolle. Nobis autem irreprehenſibiliter vivere velle non ſufficit, niſi ipſum velle noſtrum, quod languida poſſibilitate deficit, divina virtus adjuverit. Quia illum ad non peccandum etiam juvare poterat adhuc ſana natura, (d) nos jam impedit vitiata: & illum peccare fecit ſola peccandi (e) voluntas: nos etiam cogit plerumque (f) peccati jam facta neceſſitas. Propter quod Deo clamamus & dicimus:
Pſ. 24. 17. *De neceſſitatibus meis* (g) *libera me*. Ac ſic
Eccl. 10. 15. ideo fortaſſis dicit Scriptura divina, *Initium omnis peccati ſuperbia*; quod ipſa præceſſit in diabolo, & (h) per ipſum ſubverſus eſt homo,
Rom. 5. 12. de quo dicit Apoſtolus: *Per unum hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertranſiit, in quo omnes peccaverunt*.

3. Ceterum nos qui primo homine peccante, peccavimus, non in noſtra ſeparata jam vita, ſed in ejus natura, (i) in qua fuimus, (k) & corruptionem velut de radice ſuperbiæ morbo (l) corruptæ contraximus, (m) & in ipſa corruptione noſtra omnes peccatorum cauſas habemus: qui non corruptibiles efficimur, quia (n) peccamus; ſed quia corruptibiles ſumus, omne peccatum ex ipſa corruptione noſtra committimus. Primus autem homo non ideo peccavit, quia corruptibilis fuit, ſed cum incorruptus eſſet, ſeipſum peccando corrupit, & corruptionem ſuam in nos propagatione transjecit: & idcirco ibi (o) nobis auferenda eſt tota mortalitas, omniſque corruptio, quæ facta eſt ex peccato, ubi erimus ſine ullo peccato: hic vero ubi non jam ſanata eſt, ſed adhuc ſanatur (p) per gratiam noſtra natura, quæ infirmata eſt per culpam; piis conatibus noſtris reſiſtit ipſa concupiſcentia vitioſa, non naturalis, ſed naturæ noſtræ indita pœnaliter & inſerta: quæ peccato facta eſt, & peccatum, ſi vicerit, facit. Quam licet quamdiu mortaliter vivimus, habeamus, non eam tamen ſtudio noſtræ voluntatis adjuvemus, (q) & vincimus: quam non eam in nobis ſentiendo, ſed ei conſentiendo, peccamus: nec ipſa ſtatim ut nos pulſaverit vincit; ſed ſi mentem noſtram (quod abſit) de ſublimitate propoſiti ſui in conſenſum peccati dejecerit.

CAPUT III.

Quod ſuperbia ex qua procedunt omnia mala, humilitatis virtute vincatur; & omnia vitia tunc fugata depereant, ſi virtutibus cedant.

1. PRoinde ſi ſuperbia eſt initium omnis peccati, & concupiſcentia pœna peccati, non poteſt aliter vinci concupiſcentia vitioſa, niſi prius caveatur humilitatis virtute ſuperbia, quæ ejus eſt inimica. (r) Superba voluntas facit Dei præcepta contemni, (s) humilitas cuſtodiri. Superbia ex angelis dæmones (t) fecit, humilitas homines ſanctis angelis ſimiles (u) reddit. Illa rebelles (x) diabolo ſubditos facit, hæc humiles Chriſto conjungit. Superbi cupiunt (y) in ſe, quod non faciunt, prædicari; humiles refugiunt, quidquid boni operantur, agnoſci. (z) Illi vitia ſua a ſe alienando, perverſitatem ſuæ voluntatis excuſant; & bona ſua ſuis viribus deputando, ſemetipſos turpiter jactant: illi ſi qua peccata commiſerint, voluntarie confitendo ſemetipſos accuſant; & omnia bona ſua divino muneri deputando, Deum jugiter laudant. Quapropter ſi virtus non habitat in animo vitioſo, ſuperbia humilitatis (aa) cedat imperio; quia non poteſt mens regnum (bb) habere virtutum, niſi prius jugum excuſſerit vitiorum. Tunc enim vitia (cc) fideliter expulſa diſcedunt, (dd) ſi virtutibus, cedant. Alioquin vel (ee) ſubſidunt ad tempus ejecta, vel redeunt; niſi virtutes in locis vitiorum, quæ fuerint depulſa, ſucceſſerint.

2. Quapropter pietas in nobis crudelitati reſiſtat, iram patientia fundata coerceat, pudicitia libidinem vincant; animoſitatem tranquilitas tollat, verboſitatem taciturnitas moderata compeſcat, delectatio ſpiritualis deſideria carnalia imminuat, abſtinentiæ rigor aculeos carnis obtundat, (ff) curioſitati ſtudium ſpirituale ſuccedat, ſobrietati cedat ebrietas, manſuetudini

(a) Mſ. Camb. *cauſſa*.
(b) Mſ. Reg. unus, *non quomodo jam volumus, poſſumus peccato reſiſtere, ſicut ille potuit*. Mſ. Reg. alter, *non quadammodo jam poſſumus, &c.*
(c) Mſ. Colb. unus, *qui non peccaret, ſi nollet*.
(d) Mſ. Colb. unus, *quæ non jam impedit vitiata*. Mſ. Regius unus, *impellit*. Alii, *impulit*. In uno ab alia manu, *jam non poteſt vitiata*.
(e) Ita Mſſ. ſex. Editi, *voluptas*: in Mſ. uno, *faciebat*.
(f) Mſ. Reg. *peccati jam facti*. Mſſ. Colb. duo, *peccandi jam facta*.
(g) Mſ. unus, *eripe me*.
(h) Mſſ. duo Colbert. *per ipſam*.
(i) Mſſ. quatuor, *in qua fuimus ille unus*. Mſ. alter, *in qua ſumus illi unus*. Mſ. alius, *in qua fuimus in ipſo unus*.
(k) Mſ. unus omittit *&*, quod habetur in aliis omnibus. Mſ. Camb. *illius corrupti corruptionem*.
(l) Sic Mſſ. ſex, unus vero, *corrupti*. Editi omnes, *conceptam*.
(m) Deeſt *&* in Mſſ. duobus.
(n) Mſ. unus, *peccavimus*: rectius alii, *peccamus*.
(o) Mſ. unicus, *a nobis*.
(p) Hæc verba, *per gratiam*, abſunt hic a Mſſ. ſex, Mſſ. vero Camber. & Colb. quatuor ſic habent: *ſed ſanatur noſtra natura, quæ eſt infirmata per culpam, ſanaturque per gratiam, piis, &c.*
(q) Mſ. Reg. unus, *ſed vincamus*. Mſ. Cambr. *adjuvamus, ſed vincimus*.
(r) Mſ. Colb. unus, *ſuperbia facit*.
(s) Mſſ. duo, *humilis*.
(t) Mſ. unus, *facit*.
(u) Mſ. Camb. *reddidit*.
(x) Mſ. Camb. addit, *Deo*.
(y) Mſ. unus, *ex ſe*.
(z) Mſ. Reg. unus, *illi vitam ſuam, alienando a ſe perverſitatem ſuæ voluntatis, excuſant*.
(aa) Mſ. Cambr. caret negatione.
(bb) Ita Mſſ. quatuor, Editi, *cedit*.
(cc) Mſ. Reg. unus, *regnum haberi*.
(dd) Mſſ. quinque, *fideliter expectorata*. Mſſ. Camb. dun, *fideliter ex pectore diſcedunt*.
(ee) Mſ. unus, *ſi virtutes ſuccedant*.
(ff) Mſ. unus, *ſubſidiunt*.

ſuccumbat immanitas, dominetur levitati maturitas, Dei & proximi caritate creſcente, conſumatur tota mundi cupiditas; excludat parcitas vera luxuriam, caſtiget induſtriæ vitius ignaviam, reprimat humilitas (a) profunda jactantiam, pellat ſimplicitas pura vecordiam, non impediat varietas (b) fugata conſtantiam, emendati mores augeant diſciplinam, frangat clementia religioſa ſævitiam, & funditus eradicet bonitas adquiſita malitiam, ut expulſione vitiorum celebretur introductio glorioſa virtutum. Sed de virtutibus in (c) capite ſequenti videbimus, nunc de vitiis, ut cœpimus, proſequamur.

CAPUT IV.

De cupiditate, (d) quæ ita mixta eſt ſuperbiæ, ut nihil peccati fiat, quod non ex utraque procedat.

1. SI (e) utcumque jam patuit, qualiter intelligatur, quod Scriptura dicit, *Initium omnis peccati ſuperbia*: hoc etiam videamus quod ſanctus Apoſtolus dicit; *Radix omnium malorum eſt cupiditas*: cum Spiritus-Sanctus, qui locutus eſt per Prophetam, per Apoſtolum quoque ipſe locutus ſit, nec ſibi (f) poſſit eſſe diverſus. Sollicite conſiderare debemus, quare ille initium omnis peccati ſuperbiam, hic radicem omnium malorum cupiditatem (g) nominari voluerit. An forte ſermonem propheticum Paulus apoſtolus, ut ſolet expoſuit? quandoquidem ſive initium omnis peccati, ſive radicem omnium malorum dicas, unum idemque (h) ſignificas. Porro cupiditas atque ſuperbia in tantum eſt unum malum, ut nec ſuperbus ſine cupiditate, nec ſine ſuperbia poſſit cupidus inveniri. Siquidem & diabolus, in quo tenet ſuperbia principatum, propriæ (i) poteſtatis, ac perditionis humanæ cupidus fuit; & ipſe homo per appetitum arboris interdictæ, ac divinæ ſimilitudinis affectationem, (k) morboſæ affectum cupiditatis oſtendit. De ſuperbia namque naſcuntur hæreſes, ſchiſmata, detractiones, invidia, verboſitas, jactantia, contentiones, animoſitates, ambitio, elatio, præſumptio, vanitas, inquietudo, mendacium, perjurium, & cetera ejuſmodi. Sed hæc quis dubitet ex cupiditate quoque procedere: cum omnes qui fuerint illis omnibus morbis, quos nominavi, (l) corrupti, habeantur & cupidi?

Eccli. 10. 15.

1. Tim. 6. 10.

2. Item cum guloſos, intemperantes, ebrioſos, avidos, rapaces, fornicarios, adulteros, ſtupratores, inceſtos flagitioſos cupiditas reddat; quando poſſunt ſine ſuperbia tales fieri, ſine qua omnino non poſſunt Dei præcepta contemni, quibus prohibentur illa omni mala, quæ ſuperius comprehendi? Ideoque ſi volumus conſummare noſtri certaminis curſum, caveamus imprimis cupiditatem atque ſuperbiam; non duo mala, ſed unum, a quo trahunt (m) omnes mali actus initium. Nam ſine ſuperbia quæ poſſunt ſaltem inchoari peccata, cum dicatur: *Initium omnis peccati ſuperbia*? Aut ſine cupiditate, quæ *eſt malorum omnium radix*, quæ poſſunt fieri mala; cum ſine radice omnia, aut nulla deputentur, aut mortua? Deinde ſi quodlibet peccatum perpetrare non poſſum, niſi (n) malæ delectationi conſentiam, quod cupiditatis eſt proprium; & Dei præcepta contemnam, quod eſt ſuperbiæ malum; quomodo non ex cupiditate, quæ eſt radix malorum omnium, & ex ſuperbia, quæ initium omnis peccati dicitur, procedit omne peccatum?

Eccli. 10. 15.

1. Tim. 6. 10.

CAPUT V.

Quo animi tormento invidos affligat invidia.

INvidus certe, qui alienum bonum, ſuum facit invidendo ſupplicium, nulla videtur ad invidendum concupiſcentia provocari, ſed tantum ſuperbiæ morbo vexari. Sed ſi animi ejus (o) pellem, qua præcipitatur (p) incenſus, ſubtiliter alteque rimemini; invenietis eum & perditionis ejus (q) cupidine, cujus cupit interitum, & (r) ſuperbiæ malo teneri, quo ſibi jugiter ingemiſcit meliorem cui invidet, anteferri. Quis facile poteſt, (s) quale ſit hoc malum, verbis exprimere, (t) quo invidus odio hominis perſequitur divinum munus in homine: cum potius amari homo debeat, etiam pro ſui meriti ſanctitate? Tantos invidus habet (u) juſta pœna tortores, quantos invidioſus habuerit laudatores. Si quidem invidioſum facit excellentia meriti, invidum pœna peccati: nec ei ab homine poteſt adhiberi remedium, cujus eſt vulnus occultum.

Invidiæ perniciés.

CA-

(a) Mſ. Colb. unus, *curioſitatem ſtudium ſpirituale ſuccidat.*
(b) Ita Mſ. Reg. unus: in altero tota hæc phraſis deſideratur. Alii codices habent, *varietas fucata.*
(c) Mſſ. quatuor, *in ſequenti capitulo.*
(d) Mſſ. duo, *quod ita mixta ſit.*
(e) Mſ. Colb. unus, *Sicut cuique.*
(f) Mſ. Cambr. *poſſint eſſe diverſi.* Edit. Lugd. *poſſit eſſe diverſus locutionis motus.*
(g) Mſſ. quatuor Colb. *nominare.*
(h) Editi, *ſignifices.*
(i) Ita Mſſ. omnes. Editi autem, *voluntatis.*
(k) Mſſ. ſex, *morbo ſe affectum.*
(l) Mſ. Colb. unus, *corrupti habeantur a cupiditate.*
(m) Mſ. Reg. unus, *omnia mala actus initium.* In eodem ab alia manu, *omnis mala actus initium.*
(n) Mſſ. omnes, *meæ delectationi.*
(o) Mſ. unus, *perniciem.*
(p) Mſ. unus, *inflammatus.*
(q) Mſſ. quinque, *cupidum.*
(r) Mſ. Cambr. *& ſuperbia mala.*
(s) In uno Mſ. deeſt, *quale ſit.*
(t) Mſ. unus, *quod invidus.*
(u) Mſ. unus, *juſtæ pœna.*

CAPUT VI.

In qua & quanta mala concupiſcentia carnis erumpat, ſi ei mens corrupta conſentiat.

1. QUID (a) concupiſcentiæ carnis addictus: numquid non videtur nihil habere ſuperbiæ; cum præſertim paſſio ipſa eum videatur humiliare luxuriæ? Et tamen niſi prius Deo rebellis exſiſteret, cujus ſalubre præceptum de pudicitia conſervanda, ſuperbi ſpicitus præſumptione (b) contemnit, nulla eum laſciviæ cupiditas provocaret. In animo ejus diu diſceptant Dei contemptus & metus: ſed aut contemptus Dei præponderat, & ſuperbus animus, recepta cupiditate, pudicitiam perdit; aut obtinet metus, & animus Deo ſubjectus cupiditati [al. ad.] ſimul ac ſuperbiæ contradicit. Pleroſque enim gula & abundantia vini turpiter in luxuriam ſolvunt, alios in injuriam pudicitiæ ſordidæ cogitatinnes incendunt, nonnullos de propoſito caſtitatis occaſiones oblatæ dejiciunt, quoſdam ſub impudicitiæ jugum exempla perdite viventium mittunt.

2. Sunt alii, quorum vitam lingua turpis inflammat, (c) aut turpem conſcientiam manifeſtat: qui prius inverecundos ſermones aut proferunt libenter, aut audiunt; ac deinde paulatim morbo creſcente, ab honeſtate (d) deficiunt, adtritoque pudore viles effecti, dum indecenter elegantes videri (e) volunt, paſſim jam turpibus verbis impudenter inſaniunt. Hoc enim loquuntur quique, quod diligunt; & delectabiliter audiunt, quod aſſiduis cogitationibus volvunt. Cogitatio quippe eſt, quæ mentem, ſicut turpis inquinat; ita ſi fuerit honeſta, purificat. Aut ſi non ex cogitatione facies mentis exiſtit, ſed qualitas cogitationis ex mente; non ſordidæ cogitationes mentem ſordidam reddunt, ſed ex mente ſordida ſordidæ cogitationes (f) exiliunt. Quod ſi ita eſt, pulcrorum corporum formæ per oculos irrepentes, animum non movent incorruptum; & quando corruptibiliter movent, non corrumpunt ſanum, ſed oſtendunt propria voluntate corruptum.

3. Turpia quoque verba per aures ingreſſa, quid prævalent, ſi non fuerint arbitrio mentis admiſſa? Quando autem prævalent, non (g) ipſam corrumpunt mentem, ſed jam corruptam ſponte reperiunt. Auribus enim caſtis obſcoeni ſermones cum ſnno deficiunt, nec ſecretum pudici cordis irrumpunt. Quid palpamen (h) tenerum, quod (i) menti jam vitioſæ blanditur, numquid poteſt ad animum admitti per tactum, ſi animus incorruptum ſervet profeſſionis ſuæ propoſitum? Ac ſic, prius integritatem ſui animus ſponte vitiatus amittit, & ſic delectationem tactus admittit. De cibi vel potus cavenda delectatione, jam dixi ſufficienter, ut arbitror, in ſecundo volumine, ubi quanta potui brevitate, perfectionem ſpiritualis abſtinentiæ commendavi.

4. Sed & hic hoc breviter dico, quod per os [Cap. 11. & 12.] carnis non irrumpit delectatio guſtus ad mentem, nec erumpit ſermo turpis ex mente, niſi ſe (k) voluntate mens ante corrumpat, quam recipiat aliquid unde corrumpatur, aut proferat. Ceterum ſi animus ſub Deo ſuo firmus ipſius Dei ſui munere perſeveret; nec quibuslibet deliciis lenocinantibus cedit (l), nec profert aliquid turpe, nec recipit. Jam de odoribus pauca perſtringam, ut totam tentationem quinque partiti ſenſus verbis includam. Quos odores per aditum narium aut affectat mens ægra, aut divinitus adjuta repudiat: (m) quæ ſi ſe ſuo creatori ſubjiciat, atque ei, qui eſt dignitas ejus & ſalus, amanter inhæreat, non ſolum nulla eam vitiornm fœditas decolorat, ſed nec delectatio ulla (n) carnalis effeminat. (o) Quod ſi a charitate ſui conditoris & illuſtratoris inflata reſiliat, ac ſe, relicto interiore ſolidoque bono, foras in exteriora bona projiciat: quidquid in ea nervorum poteſt eſſe, reſolvitur; quicquid virium, debilitatur & frangitur (p): tuncque ei actio ſpiritualis efficitur oneroſa, & ipſa in carnalibus fit inquieta: ita ut omnia quæ per ſenſum corporis ſentit, non vitianda, ſed jam vitiata turpiter concupiſcat: & quando corpus nihil ſenſibilium ſentit, ipſa ſibi delectabiliter recordando, ſenſarum rerum imagines repræſentat. Apud ſe intus audit ſine voce, quidquid (q) cantilenæ ſuavis ac jocationis obſcænæ per flexuoſos aurium meatus influxit. Ibi ei odor (r) male ſuavis corruptibiliter fragrat, qui per patulas narium cavernas irrepſit. Ibi eam ſapor oblectat, quem ad ſe per illecebram voluptuoſi guſtus admiſit. Ibi perſentit neſcio quid molliter blandum, quod ei exterior tactus impreſſit. Ibi colores varios & illices formas concupiſcibiliter videt, quas ei oculorum curioſitas nunciavit.

5. Quæ mens ita, abſentibus plerumque (s) corporibus, imaginibus corporum delectatur affecta carnaliter; ut nimia ſordidæ cogitationis in-

(a) Edit. Colon. cum Mſſ. duobus, *Qui concupiſcentiæ carnis addictus eſt, numquid*, &c.

(b) Mſſ. duo, *contemneret*. Mſ. Colb. unus, totum hunc locum ſic exhibet: *Tamen niſi prius Deo extiterit rebellis, cujus ſalubre præceptum eſt de pudicitia conſervanda, & ſuperbus ſpiritu præſumptionis contemneret, nulla eum, &c.*

(c) Mſſ. duo, *& turpem*.

(d) Mſ. unus, *decidunt*.

(e) Ediιio Colon. *ſolent*.

(f) Mſ. Cambr. *exeunt*.

(g) Mſſ. quatuor Colbert. *non corrumpunt*.

(h) Mſſ. Cambr. *terrenum*.

(i) Mſ. Reg. unus, *quod menti jam cupidæ vitioſe blanditur*.

(k) Mſſ. tres, *voluntaria mens*.

(l) Mſſ. tres addunt, *ſeducentibus*. Unus, *cedet* pro *cedit*.

(m) Mſ. unus, *quia ſi ſe*.

(n) Mſſ. Reg. duo, *carnis*.

(o) Mſſ. tres. *Quæ ſi a caritate*.

(p) Mſſ. omnes, *tunc ei*.

(q) Mſ. Colb. unus, *cantilena ſuavis aut jocationes obſcœnæ*.

(r) Mſ. Camb. *odor ſuavis*.

(s) Ita Mſſ. Colb. tres. In aliis deerat hæc vox, *corporibus*.

intentione defixa, non ſibi imagines corporum videatur amplexari, ſed corpora. Hinc eſt quod ille corporis fluxus, qui fit in dormientibus ſine culpa, interdum vigilantibus contingat (a) ex culpa. Aliud eſt enim quod (b) in dormiente fit, aliud quod vigilans facit. Ibi naturaliter plenitudo humoris expellitur; hic turpiter concupiſcentia publicatur. Sed hæc concupiſcentia illis vigilantibus hunc elicit fluxum, quibus per fœda colloquia ſordidum commoverit appetitum. Hi ſunt, quibus uſui eſt feminarum deſcriptio: Illa rudis eſt, illa (c) dicacola; illa deformis, illa formoſa; alterius placet ornatus, geſtus alterius; illius laudatur etiam ſine forma feſtivitas, illius ſola formoſitas. (d) Inde tranſitur ad mores, & aliam talibus commendat taciturnitas moderata, aliam turpem videri facit libertas incondita. Hæc & his ſimilia colloquentes, ſuggerunt concupiſcentiæ ſuæ materiam.

Lege Hieron. in primo Commentariorum Ezechielis proœmio & eumdem ad Paulinum de omnibus divinæ hiſtoriæ libris.

(e) Nec tamen ideo concupiſcunt, quia aut loquuntur libenter, aut audiunt; qui niſi concupiſcentiæ morbo corrupti eſſent, numquam vel loquerentur talia, vel audirent: quia non eos iſta corrumpunt, ſed corruptos oſtendunt.

6. Ac ne me iſta veraciter arguentem quiſquam judicet arguendum; noverit propter hoc forte ab antiquis fuiſſe decretum, ne qui adoleſcentium legerent Geneſeos librum, (f) ac partem pariter Ezechielis Prophetæ, vel Canticum canticorum, & cætera talia, in quibus generationes, & actus, & nomina quarumdam ſcripta ſunt mulierum. Quas licet ſecundum hiſtoriam fuiſſe credamus, earum tamen nominibus virtutes figuratas accipimus. Quoniam ſicut illæ non ſolum viris ſuis per ſanctos mores, ſed etiam extraneis, ſine diſpendio ſui pudoris, ob nimiam pulchritudinem placuerunt; ita ſanctæ virtutes & ſuos mirabiles omnibus reddunt, & extraneos quadam admiratione ſui perſtringunt. Hic eſt quod & ipſi qui vitioſe vivunt, virtutes vitiis anteponunt: quia aliud eſt quod faciunt morbo, aliud quod coguntur, (g) probare judicio. Sed ne forte hæc ſpiritualia ſecundum carnem adhuc carnales acciperent; nec virtutes cogitarent, quas mulieres illæ ſignificant, ſed ipſas (h) cogitando carnaliter deperirent; conſulto juniores legere ſunt illa prohibiti, quæ ſicut ſpiritualiter accepta vivificant, ita carnaliter intelligentibus, ipſa carnalis intelligentia, occaſiones carnalis concupiſcentiæ ſubminiſtrat. Earum quiſque nomina frequenter habet in ore, quarum deſideria vulnerato geſtat in corde, (i) ac turpitudinem quam exercere verecundatur in facto, tenet in animo, reus non humano judicio, ſed divino.

CAPUT VII.

Quod etiam hi, quos ab (k) impudicitia quælibet neceſſitas vetat, ſi vivere pudice conſueſcant, ad amorem caſtitatis aſcendant.

TAles pudicos aut temperatio corporum facit, aut timor ſupplicii temporalis ab impudicitiæ actione ſuſpendit, aut occaſio negata deſtituit. Sed licet voluntate ſit impudicus, qui neceſſitate pudicus eſt; tamen ſi & ille temperati corporis, de beneficio naturæ ſuæ, Deo auctori omnium naturarum gratias agat; & ille quem timor in bono pudicitiæ tenet; atque is cui facultatem mœchandi negat occaſio, vivere pudice conſueſcant: in virtutem (l) plerumque de neceſſitate proficiunt; & paulatim ipſius pudicitiæ delectatione creſcente, pudici veraciter fiunt: & ita proficiunt, ut jam non ſermone, ſed virtute ſordes impudicitiæ deteſtantes, non timore pœnæ carnalibus incentivis obſiſtant, quod eſt incipientium proprium: ſed exſecratione peccati refrænent inquietos carnis affectus, quod eſt caſtitatis conſummatæ faſtigium. Non quod animus umquam deſinat in hac carne cum vitiis habere conflictum; ſed quod eum alat ac provehat, & quantum fieri poteſt in præſenti vita, perficiat ipſa numeroſitas triumphorum: ſi modo non ſe in corpus ſenſibilium captus delectatione dejiciat; ſed exſecratione delectationum ſublimiter roboratus, ſupra corpus ſe corporalium victor attollat; ac Deo ſuo, ſub quo (m) eum viventem deſideria repudiata non vincunt, in æternum glorificandus adhæreat.

CAPUT VIII.

Quibus indiciis poſſit oſtendi ſuperbia, quæ vel in perditis aperta eſt, vel in fictis occulta.

1. JAM nunc videamus, quibus indiciis poſſit ſuperbia deprehendi: ut ſicut in ſuperioribus claruit nullum peccatum ſine illa poſſe committi; ita hic ſigna ejus eluceant, quibus cavenda poſſit oſtendi. Omitto illos, quos etiam ipſe habitus, & inceſſus ſuperbos (n) oſtendunt; quorum erecta cervix, facies torva, (o) truces oculi, & ſermo terribilis nudam ſuperbiam clamant: qui libidine (p) dominandi poſſeſſi, quos poſſunt, violenter ſibi ſubjiciunt, humana jura divinaque confundunt, honoribus intumeſcunt, paſſim cuncta diripiunt, ſuis criminibus gaudent, & ſeipſos, ſuperbiæ morbo corrupti, non capiunt. Hos ergo prætereo, in quibus

(a) Mſ. Colb. unus, *cum culpa*.
(b) Mſ. Colb. unus, *in dormientibus fit, aliud quod vigilans facit*. Alter, *in dormientibus fit, aliud quod in vigilantibus fit*.
(c) Mſſ. quinque, *decacula*.
(d) Mſ. unus, *Ita tranſitur*.
(e) Ita Mſſ. ſex. Edit. Lugd. & Lov. *Hæc tamen ideo concupiſcunt, quia*. Duac. & Colon. *Hæc tamen ideo concupiſcunt, qui aut, &c.* quibus concinit unus ex Colb. manuſcriptis.
(f) Editi, Lugd. *ac pariter Ezechielis Prophetæ*.
(g) Editi, *placere*. Mſſ. omnes, *probare*.
(h) Mſ. unus, *carnaliter cogitando*.
(i) Sic Mſſ. tres Colb. Alii cum Editis, *aut turpitudinem*.
(k) Mſ. Camb. *ab impudentia*.
(l) Mſſ. quatuor non habent, *plerumque*: cujus loco duo ex Colb. habent, *tales de neceſſitate proficiunt*.
(m) Editi Lov. & Lugd. *cum viventem*.
(n) Mſſ. tres, *oſtendunt*. Alii cum Editis, *oſtendit*.
(o) Mſ. Colb. unus, *atroces*.
(p) Mſſ. Reg. unus, & Cambr. *dominante*.

Digitized by Google

bus ſuperbia tam aperte regnat, ut nec dignetur ſe occulrare, nec valeat. Illos tantum dolendos oſtendo, atque eorum exempla cavenda denuncio, quos jam converſos & aliquantulum proficientes ſuperbia (a) occulte captivat, quos in profundum malorum fraudulenta (b) dominatione præcipitat, & ne inde umquam poſſint emergere, jugiter calcat. Ipſa in cordibus talium locum diabolo facit: ipſa el advenienri immunitum pectus familiariter pandit: ipſa introeuntem ſuſcipit: ipſa captis jus perdite vivendi conſtituit: ipſa (c) omnes virtutibus exarmat, quos ſemel invaſerit: ipſa quidquid in eis remanſerit, quod vitiis (d) poſſet obniti, ne contra ſe forte convaleſcat, interimit.

2. Inde eſt quod hi quos (e) ſuperbæ mentis tabes purulenta corruperit, ſeniorum ſuorum non obſervant imperata, ſed (f) judicant; de ſuis negligentiis objnrgatl, aut rebellant (g) inſolenter, aut murmurant; de loco ſuperiori diſceptant, præferri ſe etiam melioribus impudenter affectant; ſimplicitatem ſpiritualium fratrum irridenter (h) exagitant, ſuas ſententias procaciter jactant, obſequia delata faſtidiunt, negata pertinaciter quærunt, natales moribus anteponnnt, juniores ſuos (i) elati deſpiciunt, conferri ſibi aliquos poſſe non credunt, æquari ſenioribus (k) dedignantur, ſuper eos ſe ſolo animi tumore conſtituunt: non ſervant in obſequio reverenriam, in ſermone modeſtiam, in moribus diſciplinam: habent in intentione pertinaciam, in corde duritiam, in ſermocinatione jactantiam: in humilitate fallaces, in odio pertinaces, ſubjectionis impatientes, potentiæ ſectatores, omnibus bonis odibiles: ad opus bonum pigri, ad communionem (l) feri, ad obſequium duri, ad loquendum quod neſciunt promptii, ad ſupplantandum parati, ad omnia quibus ſubſiſtit faterna ſocietas inhumani: temerarii in audendo, clamoſi in loquendo, faſtidioſi in (m) audiendo, præſumptuoſi in docendo, (n) effrenati deformiter in cachinno, oneroſi amicis, infeſti quietis, ingrati (o) beneficiis, inflati obſequiis, & imperioſi ſubjectis.

3. Hæc ſunt ſuperbiæ graſſantis indicia, quibus Deus offenditur, & recedit, ac ſuperba corda deſtituit. His (p) malis diabolus paſtus exultat, invitatur, ut veniat, ſuperbas mentes intrat, ut teneat; erigit, ut allidat; fovet, ut perdat: qui (q) inexplebiliter de ipſa perditorum captivitate tripudiat; ut captivos ſuos, quos ſuperbiæ viribus ſibi ſubjecit, jure poſſideat, & omnia illa mala, quæ ſuperius comprehendi, per illos exerceat. Merito igitur per juſtum Dei judicium deſeruntur hujuſmodi occulto (r) damnati ſupplicio; quoniam non violenter addicti, ſed ſponte cedunt ſuperbiæ decipientis imperio; cui utique poſſunt, (s) ſi voluerint, repugnare liberæ voluntatis arbitrio; liberati per donum Spiritus-ſancti, & muniti. Verumtamen etiam tales, ſi ad recipiendam ſalutem divinitus animati, ſpem reſipiſcendi concipiant, nec ſe in peccatis ſuis deſperando contemnant, poterunt fructuoſæ ſatisfactionis medicamento ſanari, & ſuperbiam, quæ eos a Deo ſuo tumefactos excuſſerat, fundatæ humilitatis aſſumptione damnantes, vinculis æternæ damnationis abſolvi. Quod qualiter fieri poſſit, ſupra jam diximus, cum de ipſa ſuperbia, unde proceſſerit, quo pervenerit, & quid egerit, tractaremus. (t) Namque a diabolo proceſſit, ad hominem primum pervenit, & in ipſo totum genus humanum, velut in radice fructum, naturæ ſponte (u) peccantis vitiatione corrupit.

CAPUT IX.

Quibus ſignis invidiorum declaretur invidia.

1. ORdo ipſe exigere videtur, ut de invidia quoque pauca dicamus, quæ in tantum de ſuperbiæ fonte manavit, ut diabolus qui per ſuperbiam periit, hominem primum ſtatim, ſuccenſus invidiæ felle, perdiderit; (x) namque a diabolo proceſſit. Proinde, quia idem diabolus ſuperbiendo invidus, non invidendo ſuperbus apparuit; *Cap. 1.* non ſuperbia fructus invidiæ fuit, ſed invidia ex ſuperbiæ radice proceſſit. Unde, quoniam quantum invidos affligat invidia, (y) ſermo ſuperior jam prodidit, non hic (z) de illius ſupplicio dicendum videtur, quo ſuos animos invidi laniando conficiunt; ſed hoc tantum, donante Domino, debemus oſtendere, qualiter invidi ſancte viventium merita, ſua faciant invidenda peccata; & quantum in eis (aa) bonum corrumpat invidia, qui quidquid boni fieri, vel dici a ſanctis audierint, aut omnino (bb) non credunt, aut res bene geſtas in malum male interpretando convertunt. Omne malum,

(*a*) Mſſ. duo, *occulta*.
(*b*) Mſ. unus, *damnatione*.
(*c*) Mſſ. ſeptem, *ipſa omnibus bonis exarmat*.
(*d*) Mſſ. quinque, *poſſit obniti*. Mſ. unus, *quod virtuti ejus poſſit*.
(*e*) Mſſ. duo cum Duac. & Colon. *ſuperbiæ mentis*.
(*f*) Mſ. unus, *dijudicant*.
(*g*) Mſ. unus, *violenter*.
(*h*) Mſ. unus, *exaggerant*.
(*i*) Mſ. unus, *elate*.
(*k*) Mſ. unus, *dedignati*.
(*l*) Edit. Colon. & Mſſ. quatuor, *ad communionem feri*.
(*m*) Editi, *in videndo*. Mſſ. omnes, *in audiendo*.
(*n*) Ita Mſſ. duo Colb. & melius quidem quam *efferati*: quod legitur in aliis codicibus.
(*o*) Edit. Duac. & Colon. cum Mſ. uno, *beneficis*, alii, *beneficiis*.
(*p*) Mſ. Colb. unus. *His ſignis*.
(*q*) Mſ. Colb. unus, *inexplicabiliter*.
(*r*) Mſſ. ſex, *prædamnati*.
(*s*) Hæc, *ſi voluerint*, abſunt a Mſſ. Reg. duobus & Camb.
(*t*) Mſſ. quinque, *Namque*. Editi, *Nam quia*.
(*u*) Sic Mſ. Colb. unus, cum aliis. Editi cum quibuſdam Mſſ. *peccati*. Mſ. Reg. unus, *peccanti*: alia manu, *peccatis*, forte pro, *peccantis*.
(*x*) Mſſ. tres, *nam quia*. Edit. Lugd. *non quia*, ſed male.
(*y*) Mſ. unus, *ſuperius ſermo jam*.
(*z*) Mſ. Colb. unus, *de illorum ... quo*. Mſſ. tres, *de illius ... quod*.
(*aa*) Mſ. Camberon. *bonorum*. Mſſ. Reg. duo, *quantum vis bonum corrumpat invidia. Quidquid*, &c.
(*bb*) Mſ. unus, *non credant ... convertant*.

quod de illis mendax fama jactaverit, ſtatim, tamquam (a) ſi ipſi viderint, credunt. Feraliter eis qui illud verum non eſſe probare voluerint, contradicunt. Omnia ſuis æmulis fingunt, eorum profectu deficiunt, odia intra ſe abſcondunt, & in ſuos cruciatus enutriunt, proficientibus invident, peccantibus favent. De bonorum malis gaudent, de profectibus lugent, (b) inimicitiis gratuitis ardent, deprehendi (c) pectoris ſui malitiam timent, ſemper amari, numquam certi: amici diaboli, inimici etiam ſui, omnibus odioſi: ad gaudenda anxii, ad plangenda læti, utrobique (d) perverſi. Inter amicos (e) diſcordias ſeminant, (f) diſcordantes ad tempus, ſi poſſunt, in diſſenſione confirmant. (g) Opinionem bonorum mendaciis decolorant: in ſpiritualibus carnalia laudant, ut ſpiritualia bona eis deeſſe perſuadeant. Amicitias ſimulant, ut eos qui ſe incaute ſibi (h) commiſerint, qua poſſunt arte, decipiant. Odiorum ſibi occaſiones pravis ſuſpicionibus coacervant: dæmones, quorum ſectantur facta, lætificant. Sanctos viros quibus ſunt noti, contriſtant, velut amici in obſequio, hoſtes in animo. (i) Continentes in verbo, turpes in facto. Prodigi ſecretorum, (k) tenaces malorum, prompti ſuſpicionum malarum, inanes bonorum. Pleni ſordium, præditi fraudibus. Adverſarii corde virtutibus, pravi moribus, & inſidioſi cunctis (l) ſecum in ſimplicitate viventibus.

2. Hæc (m) & his ſimilia ſunt, quæ omnes invidos (n) bonis voto, ſive animo inimicos oſtendunt. In hæc mala deveniunt, qui inſectando (o) ſectandos, (p) & diligendos abominando, feraliter a communione (q) bonorum omnium ſeipſos excludunt: ut illud bonum jure non ſit in eis, quod perſequuntur in bonis. Conſiderate, obſecro, qualiter invidos punitura ſint mala ſua, quos etiam bona puniunt aliena. Ubi iſti fieri poterunt boni, qui ſunt in bono mali? aut quando bene malis uſuri ſunt, qui male bonis uti non deſinunt? Bene malis uſi ſunt Martyres ſancti, in teſtimonio Salvatoris noſtri veraces, & in caſtris ſpiritualibus ſtrenui bellatores; qui tribulationibus & damnis, ac variis cruciatibus affecti, pariter & probati, terrenis cæleſtia mutaverunt; & (r) de bono uſu malorum profecti ad gaudia bonorum perennium pervenerunt. Item bonis utitur invidus male, quia omnibus bonis quæ miſer execratur, abjunctus, animi ſui ſupplicio (s) relinquetur affligendus. Et quis ei poterit ſubvenire, qui ſe ſibi exhibet invidendo carnificem? Aut unde ſibi (t) parabit ſalutem, (u) qui de ſalutis materia contrahit (bonis male utendo) perniciem? Verumtamen ſi invidi quoque ſicut alii peccatores divinitus inſpirati, in ſpem recuperandæ ſalutis aſſurgant, ac ſibi quales ſunt, Deo placituri diſpliceant; ſi non imitentur Cain, qui poſtquam dominantis invidiæ furore excæcatus, germano ſuo vitam per ſcelus extorſit, & animam ſuam fraterni corporis morte percuſſam ſupplicio æternæ mortis addixit, conſequendæ veniæ deſperatione depreſſus, ait (x) ad Dominum, *Major eſt iniquitas mea, quam ut veniam merear*: hoc eſt dicere Deo; Indulgeri mihi non peto; quia peccatorum meorum magnitudine, indulgentiæ tuæ vincitur magnitudo. Gen. 4. 13.
Denique nuſquam legitur aut pœnituiſſe de ſuo ſcelere, aut veniam meruiſſe. Si ergo (y) hujus abhorrentes exemplum ſe ſibi auferant, & ſe Deo ſuo reſtituant, nec ſe in profundum malorum ſalutem deſperando projiciant: quis dubitet, immo quis non firmiter credat, eis prioris malitiæ veniam poſſe conferri, ſi modo invidiæ vulnere ſanato correcti, amaritudinem ſui pectoris dulcedine fraternæ dilectionis expellant, eos (z) ſimpliciter amando quos oderant, ut ad bonum fraternæ communionis ac pacis, bonorum omnium, quorum (aa) gravabantur meritis, adjuventur exemplis?

CAPUT X.

Quantis malis vanitas vanos involvat.

1. His (bb) itaque ſuper invidia diſputatis, quam gravi malo etiam vanitas vanos involvat, conſequenter expediam. Quæ ut facilius vitari poſſit, quid in ſe corruptionis habeat, breviter declaremus. Eſt enim vanitas, inflata quædam circa delectationes varias animi languentis affectio, potiendi honoris avida, ſimul & neſcia, morbo (cc) excellentiæ inanis (dd) afflata, cava, morbida, turbulenta, animorum levium domina, male fundatis omnibus blan-

(a) Mſ. unus, *ſi & ipſi*.
(b) Editi, *de inimicitiis*. Mſſ. non habent *de*.
(c) Mſſ. duo, *peccati*.
(d) Editi, *diſperſi*. Mſ. unus, *ubique perverſi*.
(e) Mſſ. duo, *diſcordiam*.
(f) Mſ. Colb. unus, *diſcordantes, ſi poſſunt, attentius in diſſenſione confirmant*.
(g) Mſſ. duo, *Opiniones*.
(h) Editi, *commiſerunt*.
(i) Mſ. unus, *incontinentes*. Alter, *compti*.
(k) Mſſ. quatuor Colb. totum hunc locum ita exhibent, *tenaces malarum ſuſpicionum, inanes bonorum, pleni ſordium*, &c.
(l) Mſ. unus non habet hanc vocem, *ſecum*.
(m) Mſſ. tres; *Hæc & alia ſunt*. Alii tres, *& talia ſunt*.
(n) Mſ. Colb. unus, *bonis voto ſui animi*. Alter, *bonis noto ſibi animo*.
(o) Mſ. Camb. *non ſectandos*.
(p) Mſſ. quatuor, *diligendo abominandos*.
(q) Mſ. unus, *bonorum hominum*.
(r) Mſ. Camb. *& de bono uſu, eo bono uſi malorum profectu, ad gaudia, &c.* Mſ. Colb. *& de bono uſu eo bene uſi malorum profectu, ad gaudia, &c.*
(s) Mſſ. duo, *relinquitur*.
(t) Mſſ. Reg. & Camb. *probet*.
(u) Ita Mſſ. ſeptem. Edit. Lugd. *qui de ſalute male utendo facit perniciem?* Editi alii, *qui de ſalutis materia, bonis male utendo facit perniciem*.
(x) Mſſ. quatuor, *ad Deum*.
(y) Mſſ. quatuor, *ab hujus abhorrentes exemplo*. Mſ. unus, *ab hujus abhorrendi*. Alter, *abhorrentis exemplo*. Alter, *hujus abhorrendi*, ſine *ab*.
(z) Abeſt vox: *ſimpliciter* a Mſſ. duobus Colb.
(aa) Mſ. unus, *gravantur*. Alter male, *gratulabantur*.
(bb) Mſſ. Colb. tres. *His ita*.
(cc) Mſ. unus, *ſcientiæ*.
(dd) Mſ. Reg. unus, *inflata*.

Digitized by Google

blanda, repugnantibus fumea, capiendis ſeductoria, captis invicta, ſimulatio quædam virtutum, (a) anima vitiorum, ſomes carnalium delectationum, labes morum, appetitio dignitatum, dulcis miſeris, amara perfectis, periculoſa dubiis, imperioſa ſubjectis, (b) infirma fundatis: (c) facile captivat, captivatos oblectat, ambitioſos vexat, anguſtos inflat, inflatos humiliat; cui ſerviunt tumidi, ſub qua jacent elati, quam inveniunt perditi, ad quam currunt lapſuri, in qua ſibi videntur ſtare, jam lapſi.

2. Hæc eſt vanitas, quæ non aliquas virtutes, ut putatur, (d) exantlat, ſed licentiam vitiorum, cum fuerit a vitioſis recepta corroborat: ceterum mentes virtutum plenas omnino non penetrat. Vacuos ergo, ac nullis fultos virtutibus tentat; & ipſos faſtu ruinoſæ ambitionis inflatos, in occulta dedecora quadam publice furendi delectatione præcipitat, (e) ſicut vacuam navem tempeſtas in diverſa tumidis fluctibus jactat, & in area, frumentis ſua gravitate manentibus, (f) leves ex ea ventus paleas raptat. Quod ſi ita eſt, non vitioſos facit vanitas, ſed oſtendit: (g) quæ illos ſuis afflatus vento circumfert, ac lubricis circumactos affectibus rotat: qui ſe ad omnes ejus impulſus ſtudio propriæ voluntatis accommodant: qui ſe de operibus, quorum ſibi conſcii non ſunt, turpiter jactant: qui ſe ab omnibus prædicari per nefas affectant: qui ſanctos viros ſui comparatione (h) depretiant: qui vitio auræ popularis elati, nihil ſibi perfectionis deeſſe exiſtimant. Occurrentium ſalutationibus gaudent, ſuis adulatoribus favent, (i) voluptatibus parent, omnibus turpibus placent. Geſtiunt docere quod neſciunt, credi de ſe ſublimia volunt, delectabilia gravibus anteponunt: execrantur verbo, quod animo concupiſcunt: appellationes virtutum vitiis ſuis (k) imponunt. Se ipſos fallunt, faventes ſibi (l) decipiunt. In promiſſione honeſta veloces, in exhibitione mendaces. A bono mutabiles, mali tenaces. In verbo graves, in animo turpes, ubique fallaces. Læti ad proſpera, fragiles ad adverſa. Inflati ad obſequia, anxii ad (m) opprobria. Immoderati ad gaudia, faciles ad humana, difficiles ſemper ad honeſta.

3. His (n) ergo & ſimilibus delinitos vanitas premit, nec eos aut ſuum morbum ſentire, aut ad medicum venire permittit. Et quid eſt ad medicum venire, niſi infirmum ſuas infirmitates agnoſcere, nec placere ſibi, ſed de factis quæ illi videbantur eſſe glorioſa, confundi? Quod certe illi non faciunt, qui deſiderio comparandæ opinionis incenſi, eis tantum operibus, quibus emitur favor humanus, inſerviunt, & (o) morum bona contemnunt; tantumque eos ardor humanæ laudis inflammat, ut laborioſa operoſa, quæ populus admiretur, & quibus fama diffunditur, ſine labore ſuſpiciant, & libenter exerceant. Inde eſt, quod jejunare, abſtinere, vigilare, Eccleſiam frequentare, vel pſallere, cum hæc omnia ſine labore non fiant, etiam cum delectatione illi faciunt, qui ex his hominibus placere concupiſcunt: non quod iſta & homines Dei non faciant; ſed quod illi probentur ea Deo magis, quam hominibus exhibere, qui ferventius ſtudent etiam moribus ſanctis excellere.

4. Ceterum ſi quiſquam foris, ubi poteſt magnus credi, (p) reſplendeat, & intus ubi Deus ſolus videt, ſqualleat; quis non intelligat, (q) quod illi omnes abſtinentiæ, ac jejuniorum, vigiliarumque continui labores, quos (r) nobis Dei amor, eis amor humanæ laudis, & inflammata vanitas facit tolerabiles, non ſint ornamenta morum, ſed velamina vitiorum? Quapropter (s) vera jejunia, abſtinentiæ, vigiliæ, eleemoſynæ, & cetera hujuſmodi, augere debent bonum noſtrum, non velare peccatum; nec pro juſtitia, ſed cum juſtitia Deo ſunt exhibenda: quoniam quidem multo attentius debent præcepta perficere, qui ea parati ſunt perfectionis (t) amore tranſcendere. Alioquin ſi invidi, ſi ſuperbi, ſi elati, ſi cupidi, hæc & his ſimilia mala pectoris ſui non reprimant, & tamen ſuum corpus jejuniis, ac labore abſtinentiæ, quamvis continuatæ, conficiant; nec illa eos opera impenſa vanitati juſtificant, & hæc vitia, quæ negligunt emendare, condemnant. Itaque licet (u) ubique libri hujus ſingulis quibuſque vitiis abſolutis, remedia quoque quibus (x) poſſint caveri vel emendari, ſubjecerim: hic tamen compendii gratia generalis quædam regula, (y) Domino illuminante, monſtranda eſt, cui regulæ (z) veraciter innitentes, omnibus peccatis obſiſtant. (aa) Nulla res ſic nos ab omni peccato ſervarit immunes, ſicut timor ſupplicii, & amor Dei.

(a) Mſ. Camb. *amica vitiorum*. Mſ. unus, *amor vitiorum*.

(b) Hæc verba, *infirma fundatis*, abſunt a Mſ. uno Colb.

(c) Mſſ. duo Camb. & Colb. unus, *reddunt incautos*. Mſſ. alii tres Colb. *faciles captivat*.

(d) Mſſ. duo Reg. & Cambr. *ſtrangulat*. Colb. unus, *exangulat*.

(e) Mſ. Camb. *ſic*.

(f) Mſſ. quinque, *levis*.

(g) Edit. Lugd. *Quod illos*. Mſſ. duo Colb. *quia illos*: tum Mſſ. Cambr. & Colb. unus, *ſui afflatos ventos*. Colb. alter, *ſui afflatu venti*. Alius, *ſui afflatos ventus*.

(h) Mſ. Camb. *depravant*.

(i) Mſſ. tres, *voluntatibus*.

(k) Mſſ. Reg. duo, *opponunt*. Mſ. Camb. *anteponunt*.

(l) Mſ. Colb. unus, *deſpiciunt*, *aut decipiunt*.

(m) Mſ. Colb. unus, *ad propria*.

(n) In Mſſ. quinque deeſt, *ergo*.

(o) Mſ. Reg. unus, *& majora bona*.

(p) Mſſ. duo, *ſplendeat*.

(q) Editi, *omnes illæ abſtinentiæ*.

(r) Mſſ. tres Colb. & Lugd. edit. *quod nobis tolerabiles vanitas facit*: omiſſis intermediis. Mſſ. Reg. duo, & Colb. unus, *quos nobis tolerabiles eo ardore humanæ laudis inflammata vanitas facit*. Edit. Duac. Lovan. & Colon. ut in textu.

(s) In Mſſ. tribus Colb. non habetur, *vera*.

(t) Ita Mſſ. quatuor Colb. Reliqui, *opere*.

(u) Hæc, *ubique libri hujus*, abſunt a Mſſ. uno Colb.

(x) Mſſ. tres, *poſſunt caveri*. Mſſ. duo, *ſubjecerimus*.

(y) Mſſ. duo, *Deo illuminante*.

(z) Alias, *velociter*.

(aa) Mſ. Reg. unus, *nec ulla res*. Alius, *nos ſi:*.

Dei. Sed de charitate, (a) quod Dominus, cujus donum charitas ipſa eſt, dederit poſtea diſſeremus.

CAPUT XI.

De utilitate timoris, & quod efficaciter peccatis obſiſtat.

NUnc (b) de timore ſupplicil pauca dicamus. Ad pœnam, quæ (c) peccatis debeiur, mens aote quam peccet, aſpicit: cruciaius, ac dolores, qui ſolent ſequi peccantem, carnalibus incentivis (d) opponat; & nihil eam peccati (e) oblectat, nec ad peccandum ulla delectatio (f) corporalis inclinat. Denique non ideo cedimus illecebris, ac (g) voluptatibus noſtris, quia repuguare nou poſſumus; ſed quia ſecuritatem nobis (h) occultandi criminis ipſi promittimus: & dum credimus colorari, vel redimi poſſe quod facimus; (i) ſpe præſumptæ impuoitaiis illecti, dominationem in nos noſtræ (k) voluptati permittimus. Ceterum, ſi eo tempore quo quis peccare deliberat, ſana mente conſideret, quæ pœna expectet in ſuis facinoribus ac flagitiis deprehenſos, quod ſupplicium convictos excruciet, qui tremor membra quatiai, pallor ora perfundat, quantum denique humiliet & execrabiles omnibus reddat: etiam ipſum ſordidæ opinionis opprobrium neſcio an poſſit quibuslibet vitiis accommodare conſenſum. Quid enim mali operis fieri poteſt onde nec erubeſcant etiam illi, quos ipſa flagiiia ſua delectant? Hinc eſt quod hi qui bona ſua vane ac deformiter jactant, dedecora, quibus remordentur, & humiliantur, occultant. (l) Quid quod in peccantem etiam ſine humano judicio conſcientiæ judicantis tormenta deſæviunt, & male ſibi conſciam mentem ipſæ etiam cogitationes ſecreti reatus, (m) cruciatoria recordatione conficiunt.

CAPUT XII.

De futuro judicio, vel æternitate ſupplicii, ac de qualitate gehennæ.

1. AGE jam cum ad illud ultimum jodicium venerimus, ab eo judice judicandi, qui nec falli occuliatione criminum poteſt, nec (o) ad impunitatem promerendam muneris alicujus oblatione corrumpi: cum cœperint omnium ſecreta revelari, & non ſolum actus ac verba, ſed etiam ipſæ cogitationes oſtendi: quid faciemus (o) ſub tanti judicis majeſtate? Quid excuſaiionis obtendore poterimus? Qua nos defenſionis arte purgabimus? Quæ nobis ſubventura eſt pœnitentia, (p) quam iu hac carne contempſimus? Quæ nos defenſura ſunt opera (q) bona, quæ in hac vita uou fecimus? (r) Ad quos apoſtolos, aut ad quos alios ſanctos confugituri ſumus, quorum exempla ſimul ac verba deſpeximus? An forte (s) aliquos ibi fragilitas corporis excuſabit? Sed excuſationi eorum reclamabunt omnium exempla ſanctorum, qui (t) cum fragilitate carnis in carne viventes, fragilitatem carnis io carne vincentes, quod fecerunt, utique fieri poſſe docuerunt: maxime, quia oec ipſi peccato ſua virtute, ſed (u) Domini miſerantis auxilio, reſtiterunt: qui ſe & non quærentibus, ut quæratur, atque in eum credaiur, oſtendit; & credentes in ſe, ne a peccato vincantur, invicta protectione defendit.

2. Quid ergo reſponſuri ſunt; ſi eis Dominus dicat: Si potuiſtis, quare non reſtitiſtis deſideriis peccatorum? ſi non potuiſtis, quare meum contra peccata noo quæſiſtis auxilium? aut vulnerati, quare (x) pœnitendo non adhibuiſtis vulneri veſtro remedium? (y) Nonne ad hæc obmuteſcentes, & quid excuſationis referant non habentes, dicet: *Ligate eos manibus & pedibus, & mittite in tenebras exteriores: ibi erit fletus & ſtridor dentium: ubi vermis (z) eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur.* Matt. 22. 13. Iſai. 66. 24. & Marc. 9. 44. Et quid eſt obmuteſcentes manibus & pedibus ligari; niſi in inferno, (aa) ubi Deo nemo

(a) Sic Mſſ. duo Colb. Editi vero, *quod Dominus ... donat*. Mſ. autem Colb. alius, *quam Dominus, qui caritas ipſa eſt donat*.
(b) Mſ. Colb. unus, *Hic de timore*. Io uno deeſt, *ſupplicii*.
(c) Mſſ. tres, *peccatis*. Unus, *peccato*. Alius, *pro peccatis*.
(d) Mſſ. duo, *ſupponat*.
(e) Mſ. Camb. *delectat*.
(f) Mſ. Colb. unus, *delectatio carnalis*.
(g) Mſ. unus, *voluntatibus*.
(h) Mſ. unus, Colb. *occultam diſcriminis*.
(i) Mſ. Colb. unus, *ſpe præſumpta & impunitate electi*, forte pro *illecti*.
(k) Mſſ. tres, *voluntati*.
(l) Edit. Lugd. *quidquid eſt unde in peccantem*.
(m) Mſ. Reg. unus, *& male ſibi conſcia mente, ipſæ etiam cogitationes ſecreti reatus, cruciatum ac recordationem conficiunt*. Mſ. Colb. unus, & Camb. *& male ſibi conſciam mentem ... cruciatu ac recordatione conficiunt*. Alter, *cruciant ac recordationibus conficiunt*.
(n) Mſ. unus, Colb. *ab impunitate promerenda*.
(o) Mſ. unus Reg. *ſub tanta*.
(p) Mſ. unus, *quam geſtare carne*.
(q) Mſ. unus caret hac voce, *bona*.
(r) Mſ. unus: *Ad quos Apoſtolos ibimus, aut ad quos alios, &c.*
(s) Mſ. Colb. unus, *aliqua ſe ibi*. Reg. unus, *aliqua ſibi*. Mſ. Camb. *aliqua fragilitas*.
(t) Hæ voces, *cum fragilitate carnis in carne viventes*, abſunt a Mſſ. Colb. quatuor, & Regiis duobus. Reg. unus: *in carne vivente*, (forte *viventes*) *ſuperaverunt: quod fecerunt, &c.* Alius, *vincentes tantum*.
(u) Mſſ. duo, *Dei*.
(x) Mſ. unus, *non pœnitendo*.
(y) Mſ. unus, *reddant*. Totum locum ſic præferunt alii codices. Mſ. Camb. *Numquid ad hæc obmuteſcentibus, & nil excuſationis habentibus dicit. Legatis manibus & pedibus mittite eos, &c.* Mſſ. Colb. duo, *obmuteſcentibus, & quid excuſationis referant* (unus ex his *reddant*) *non habentibus dicet, Legatis eorum manibus*, &c. Alius: *Ligate eos*, &c. Mſ. ex Regiis unus habet quoque: *Ligatis manibus & pedibus, mittite, &c.*
(z) Mſ. Reg. unus, *vermes eorum non morientur*.
(aa) Mſ. Colb. unus, *ubi Deum nemo confitetur, boni operis actione privari*. Mſ. alter, *Deo confitebitur*.

Digitized by Google

mo confitetur, actione privari? ſicut in exteriores tenebras mitti, nihil aliud erit niſi a Domino, qui eſt mentium lumen, expelli. Fletus autem & ſtridor dentium acerrimos eorum dolores oſtendunt, qui ſupplicio (a) æternæ mortis addicti, non (b) videndi ſenſum habituri ſunt, ſed dolendi. Quorum continuus gemitus, cruciatus æternus, dolor ſummus, pœnalis ſenſus, torquent animas, nec extorquent; puniunt corpora damnata, nec finiunt. Quos ideo ſibi deputatos ignis inextinguibilis (c) non exſtinguit; ut permanente ſentiendi (d) vita, pœna permaneat, & ad dolendum magis, quam (e) ad vivendum æternis corporibus compeditos habeat, quos in flammis (f) vivacibus immortalitas ſecundæ mortis occidat. Jam (g) vero
Iſa. 66. 24. quod dicit; *Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur*, ad totam refertur damnati hominis pœnam; quem inefficacis pœnitentiæ ignis exurit, & conſumentis conſcientiæ vermis immortaliter rodit. (i) Proinde omnes qui in gehenna dicuntur occidi, non id cum illis agitur, ut maximis conſumpti doloribus, aliquando deficiant; ſed ut in illis pœnaliter vivant.

2. Hæc & his ſimilia libenter audire vel legere, jugiter ante oculos mentis adducere, futura credere, ſine ulla perturbatione metuere, cogitare quale malum ſit ab illo gaudio divinæ contemplationis excludi, beatiſſima ſanctorum omnium ſocietate privari, fieri patriæ cæleſtis extorrem, mori vitæ beatæ, morti vivere ſempiternæ, in æternum ignem cum diabolo & angelis ejus expelli, ubi ſit mors ſecunda damnatis exilium, vita ſupplicium, non ſentire in illo igne quod illuminat, ſentire quod cruciat, exundantis incendii terribiles crepitus pati, barathri fumantis amara caligine oculos obcæcari, profundo gehennæ fluctuantis immergi, edaciſſimis in æternum dilaniari vermibus, nec finiri: hæc & multa ſimilia cogitare, nihil eſt aliud, quam vitiis omnibus repudium dare, & omnia blandimenta carnalia refrenare. Sed nos jam, ſi videtur, ab his terribilibus malis, quæ fidelium mentes ſalubri terrore concutiunt, atque ab omnibus vitioſis delectationibus abducunt, & quæ amatores voluptatum ſuarum tunc ſuæ damnationis experimento probabunt, quando jam, quod eſt omni infelicitate miſerius, ſe emendare non poterunt: ab his, inquam, terrificis ac triſtibus malis aſcendamus ad illa ſublimia, quibus proficientium mentes in ſpem promerendæ beatitudinis aſſurgunt (i), abjuratiſque terrenis, cæleſtia concupiſcunt. Et quoniam proficere cupientes a ſalubri timore incipiunt, & ad charitatem proficiendo perveniunt; nos quoque ſufficere judicantes quod de incipientium timore tractavimus, etiam de charitate; quod ipſe, cujus munus eſt, donaverit, diſputemus.

CAPUT XIII.

De laude Charitatis.

Charitas eſt ut mihi videtur, recta voluntas ab omnibus terrenis, ac præſentibus prorſus averſa, juncta Deo inſeparabiliter, & unitas, igne quodam Sancti-Spiritus, a quo eſt, & ad quem refertur (k), incenſa (l); inquinamenti omnis extranea, corrumpi neſcia, nulli vitio mutabilitatis obnoxia, ſupra omnia quæ carnaliter diliguntur excelſa, affectionum omnium potentiſſima, divinæ contemplationis avida, in omnibus ſemper invicta: ſumma actio- 1. Tim. 1. 5.
num bonarum, ſalus morum, finis cæleſtium præceptorum, mors criminum, vita virtutum, virtus pugnantium, palma victorum (m), anima ſanctarum mentium, cauſa meritorum bonorum, præmium perfectorum. In peccatis ſuis mortuos ſuſcitat, languentes ſanat, perditos inſtaurat (n), ſpem deſperatis inſpirat, pacificas mentes inhabitat: fructuoſa in pœnitentibus, læta in proficientibus, glorioſa in perſeverantibus, victorioſa in Martyribus, operoſa in omnibus omnino fidelibus. Quam fides (o) concipit, ad quam ſpes currit, cui profectus omnium ſervit, ex qua quidquid eſt boni operis (p) vivit: ſub qua obedientia creſcit, per quam patientia vincit, propter quam carnalia blandimenta devotio religioſa contemnit: ſine qua nullus Deo placuit, cum qua nec potuit aliquis peccare, nec poterit. Hæc eſt charitas vera,
germana, perfecta; quam *excellentiorem viam* 1. Cor. 12.
nominat ſanctus Apoſtolus. Et vere ipſa eſt 31.
via, quæ ducit per ſe ambulantes ad patriam: quia ſicut ſine via pervenit nullus quo tendit, ita ſine charitate, quæ dicta eſt via, non ambulare poſſunt homines, ſed errare.

CAPUT XIV.

Qualiter poſſint ea quæ de charitate ſanctus Apoſtolus dixit, intelligi.

1. Itaque jam qualis, & quanta ſit hæc cha-
ritas, non pedum via, ſed morum, A- 1. Cor. 13. 1.
poſtolo (q) docente diſcamus. *Si linguis*, inquit, *hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habuero; factus ſum velut æramentum ſonans, aut cymbalum tinniens.* Homi-

(a) Mſ. unus, *ſempiternæ*.
(b) Mſſ. tres, *non vivendi*.
(c) Mſſ. tres, *non extinguet*.
(d) Mſ. Reg. unus, *ſentiendi pœna, vita*. Mſ. Colb. unus, *ut permanendi ſentiendique vita in pœna permaneat*.
(e) Mſſ. duo, *ad videndum*.
(f) Mſ. unus, *veracibus*.
(g) Hæc, *vero quod dicit*, non ſunt in Mſſ. nec in Lugd. quorum quinque: *ad totam referuntur*. Unus vero, *jam quia vermis ... ad totam refertur*. Lugd. *reſervantur*.
(h) Mſ. unus, *Quoniam*.
(i) Mſſ. quatuor, *abdicatiſque*.
(k) Mſ. unus Colb. *accenſa*.
(l) Mſ. unus, *inquinamentis omnibus*.
(m) Mſ. unus, *amica*, Alter, *amor*.
(n) Editi Lov. Duac. & Colon. *inſtruat*, forte pro *inſtruit*.
(o) Mſ. unus, *concepit*.
(p) Mſ. Colb. unus, *viget*.
(q) Mſ. unus, *nos docentes*. Mſſ. quinque, *dicente*.

Digitized by Google

Hominum vel Angelorum linguis, inanem facundiam quorumdam ſignificatam debemus accipere (a), qui omnia quæcumque voluerint, accurate quidem, atque eloquenter enuntiant: ſed quamvis ornate copioſeque (b) differant; tamen ſi docendi officium vanitate placendi magis, quam conſulendi charitate ſuſcipiant; non ut (c) aliquos doceant, ſed ut ſe doctos oſtendant; nec profectum, ſed plauſum a ſuis auditoribus quærant; ſi totam (d) conſcientiæ diligentiam transferant male dicaces ad linguam, & ſtudioſius eloquentiam velint curare, quam vitam; ſi ſupercilio vanæ loquacitatis elati, dicta ſua magis cupiant laudari, quam fieri; nec ſint de ſanctitate operis, ſed de ſermonis (e) elucubrati venuſtate ſolliciti: numquid non tales merito æramento ſonanti, aut tinnienti cymbalo comparantur? qui in modum tinnientis æramenti, vel cymbali, præclara quæque magis appetunt ſonare, quam facere: nec erubeſcunt a ſeipſis aliter vivendo, quam prædicant diſcrepare: qui ut (f) quoquo modo (g) turpitudinem ſuæ converſationis obnubilent, honeſta prædicare non ceſſant: non tamen ut auditores ſui eorum prædicatione proficiant; ſed ut ipſi videantur curare quæ prædicant.

2. Sed videamus (h) quæ his annectat A-
Ibid. 2. poſtolus. *Si habuero*, inquit, *Prophetiam, & noverim myſteria omnia, & omnem ſcientiam: & ſi habuero omnem fidem, ita ut montes transferam: charitatem autem non habuero, nihil ſum*. Non ad hoc iſta dicit, quaſi aliqua bona ſine charitate habere aliqui (i) non poſſint: ſed quia nihil proſint habentibus ea, ſi a cha ritate defecerint. Ipſa autem & hic neceſſaria eſt, ut omnia bona, ſummum bonun (k) charitatis habentibus proſint, & ibi eis etiam (l) perfectior permanebit, cum omnes perſeverantes in ſe ad viſionem Dei perduxerit. Ceterum (m) prophetia, & myſteriorum omnium notitia, vel ſcientia, nec non & ipſa fid s, vel cetera talia, quæ non perfectioni fidelium, ſed fragilitati neceſſaria judicantur, in illa (n) perfectione ſanctorum, quo in charitate radicati (o) pervenire contendunt, pervenientibus neceſſaria eſſe non poterunt; cum illis incomparabiliter meliora, ac perfectiora ſucceſſerint. Quia nec prophetia ibi opus erit, cum ad illud quod futurum promittebat, impleta perduxerit: nec ſcientia, quæ velut lucerna quædam in hujus ſæculi nocte fideles illuminat, cum in illius vitæ die perpetuo Sol vivus juſtis effulſerit: nec myſteriorum notitia, aut ipſa fides neceſſaria erit, quando ad ea, quæ per myſterium ſignificabantur & credebantur ex fide, perfectio Chriſtiana pervenerit. Charitas vero hic quidem neceſſaria eſt, quæ nos ſeparat a diabolo, purificat a peccato, reconciliat Deo: ſed ibi perfecta erit, cum perfectos Deo, a quo eſt (p) donata, conjunxerit.

3. Adhuc Apoſtolus laudem divinæ charita-
tis amplificans, adjungit & dicit: *Si diſtribue-* 1. Cor. 13. 3.
ro in cibos pauperum omnes facultates meas, & ſi tradidero corpus meum (q), *ita ut ardeam: charitatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt*. Nec immerito. Si enim non quid, ſed propter quid faciamus, in illa ultima examinatione quærendum eſt; eleemoſynæ, vel (r) traditio corporis in mortem, quid proderunt non habentibus charitatem? Ipſa ergo habenda eſt, ipſa ſectanda, ſine qua nec eleemoſynæ, nec occiſio corporis, nec illa omnia ſuperius dicta, vel alia (s) quævis bona perducunt (t) aliquos ad ſalutem. Quia quælibet actio bona vel paſſio, niſi ex fide, quæ per di-
lectionem operatur (u), extiterit, nobis pro-
deſſe non poterit. Quapropter nihil eis peccati Gal. 5. 6.
damnabilis remanere poterit, nec deerit aliquid boni, quibus charitas, omnis inquinamenti mundatio, & bonorum omnium mater affluxerit.
Quoniam quidem ſi *charitas patiens eſt, beni-* 1. Cor. 13.
gna eſt, ſi *non æmulatur, non agit perperam, non* 4. & ſeq.
inflatur, non eſt ambitioſa, non quærit quæ ſua ſunt; non irritatur, non cogitat malum, non gaudet ſuper iniquitate, congaudet autem veritati; ſi *omnia ſuffert, omnia credit, omnia ſperat, omnia ſuſtinet* (x); & eos in quibus fuerit, omnibus his bonis quæ habet impertit: quid illis eſſe poteſt in hac vita perfectius, qui tantis abundant, charitate in ſe regnante, virtutibus?

4. Proinde quando videmus aliquos patientiæ (y) mole fundatos inconcuſſum pectus ſævientibus malis opponere; abundantia ſanctæ benignitatis (z) affectos, bonum ſuum velle cum omnibus habere commune, non aliquibus ardentis invidiæ facibus (aa) coqui; non agere perperam,

(a) Mſſ. duo, *quia omnia*.
(b) Mſſ. tres, *differtent*.
(c) Mſ. unus, *alios*.
(d) Deeſt vox, *conſcientiæ*, in uno Mſ. Reg.
(e) Mſ. unus, *elucubratione ſolliciti*.
(f) Mſ. unus, *quodammodo*.
(g) Mſ. unus, *turpitudinis ſuæ converſationem*.
(h) Mſſ. tres, *quæ hic annectat*. Mſ. alter, *quid de his adjungens annectat Apoſtolus*.
(i) Mſſ. quinque, ſcilicet Colb. tres & Regii duo, omittunt negantem particulam, *non*. Colb. unus, *quaſi non aliqua ... aliqui poſſint*.
(k) Mſſ. ſeptem, *charitatem*.
(l) Mſ. unus, *perfectiue*, Mſſ. tres, *perfectio*. Male in aliis *perfectio*, aut *profectior*.
(m) Mſſ. quatuor, *prophetiæ*.
(n) Editi addunt, *ſancta*; quæ vox non legitur in Mſſ.
(o) abeſt *pervenire*, a Mſſ. Colb. & Edit. Lugd. Mſ. unus, *intendunt*.
(p) Mſſ. duo, *a quo eſt eis donata*.
(q) Ita Mſſ. ſex. Editi, *ut ardeat*: & infra, *non habeam*.
(r) Editi, *traditiones*. Mſſ. *traditio*.
(s) Mſſ. duo, *quælibet*.
(t) Mſ. unus, *hominem*. Alter, *homines*.
(u) Mſſ. ſex, *extiterint ... poterunt*.
(x) Mſſ. Colb. quatuor omittunt particulam &: & infra tres ax his cum Reg. duobus, *& quid illis*.
(y) Mſ. Camb. *patientia bene fundatos*. Unus ex Colb. *patientia fundatos*.
(z) Mſ. unus, *affectuoſius*. Mſſ. Camb. *effectum bonum ſuum*, &c.
(aa) Mſ. unus, *coinquinari*. Editi & Mſ. unus, *non aliquibus ardentibus*.

Digitized by Google

peram, ſed ſimpliciter cum omnibus (a) quibuslibet puritatem exhibere; nullo faſtu perniciosæ vanitatis inflari; nihil eorum quæ ſunt aliena, crimine cupiditatis ambire; quæ ſua ſunt præ communionis bono non quærere; nulli malum, quibuslibet (b) irritatos injuriis, cogitare; non ſuper (c) alicujus, aut ſui operis iniquitate, ſed de veritate gaudere; (d) omnes inquietos, vel inquietudines, fundata animi tranquillitate, ſufferre, poſt hanc vitam pœnas divinitus comminatas credere (e) metuendo, præmia promiſſa ſperare gaudendo, revelationem filiorum Dei deſiderare fortiter ſuſtinendo: quando ergo videmus hæc, & (f) talia bona aliquos poſſe; noverimus, non eos magnitudine virtutis ſuæ poſſe, quod volunt ardenter, & faciunt; ſed de beneficio illius charitatis, quæ non eſt ex nobis, ſed diffuſa eſt in cordibus (Rom. 5. 5.) noſtris per Spiritum-ſanctum, qui datus eſt nobis.

CAPUT XV.

Quantum perfectionis charitas in ſe fundatis exhibeat.

1. Ergo ſi charitatem Deo exhibeamus & proximo, *de corde puro, & conſcientia* (1. Tim. 1. 5.) *bona, & fide non ficta*, facile peccato reſiſtimus, bonis omnibus abundamus, ſæculi blandimenta contemnimus, & omnia quæ difficilia ſunt humanæ fragilitati, vel aſpera, etiam cum (g) delectatione perficimus; ſi tamen Deum charitate perfecta, quæ nobis (h) ab illo eſt, ex toto corde, ex tota anima, & ex totis viribus diligamus. (Deut. 6. 5. Matt. 22. 37. Luc. 10. 27. Marc. 12. 30.) Ex ea enim parte quis peccat, ex qua minus diligit Deum: quem ſi ex toto corde diligamus, nihil erit in nobis unde peccati deſideriis ſerviamus. Et quid eſt diligere Deum, niſi (i) illi occupari animo, concipere fruendæ viſionis ejus affectum, peccati odium, mundi faſtidium; diligere etiam proximum, quem (Matt. 5. 43.) ipſe in ſe cenſuit diligendum (k): in ipſo amore ſervare legitimum modum, nec pervertere dilectionis ordinem conſtitutum? (Videtur Aug. c. 27. l. 1 de doct. Chriſt.) Ordinem dilectionis illi pervertunt, nec modum diligendi cuſtodiunt, qui aut mundum qui contemnendus eſt, diligunt, aut corpora ſua minus diligenda, plus diligunt; aut proximos non ſicut ſeipſos, aut Deum plus quam ſeipſos forte non diligunt.

2. Sed de mundo, quod diligi omnino non debeat, ipſius Dei noſtri per ſanctum Joannem apoſtolum vox eſt, dicentis: *Nolite diligere mundum.* (1. Joan. 2. 15.) Corpus autem noſtrum, quia pars noſtri eſt, ad hoc nobis eſt diligendum, ut ſaluti ejus, ac fragilitati naturaliter conſulamus, & agamus quatenus ſpiritui (l) ordinate ſubjectum, ad æternam ſalutem, accepta immortalitate, & incorruptione perveniat: non ſuis voluptatibus diffluendo, animæ rigorem ſibi cedentis emolliat, puritatem polluat, & totam dignitatem ſuæ (m) delectationis morbo corrumpat. Proximos autem tunc diligimus ſicut nos, ſi non propter aliquas utilitates noſtras, non propter ſperata beneficia vel accepta, non propter affinitates vel conſanguinitates; ſed propter hoc tantum, quod ſunt naturæ noſtræ participes, diligamus: quia non eos ſicut nos ipſos amamus, quando propter illa ſuperius dicta diligimus. Neque enim (n) ideo proximum tamquam ſeipſum diligit quiſque, quia ſibi frater, aut ſoror, pater aut filius; mater aut filius, nepos aut neptis eſt. Carnaliter quippe amat, qui taliter amat: quoniam non illi tantum proximi noſtri credendi ſunt, quos nobis gradus ſanguinis jungit; ſed proximi noſtri credendi ſunt omnes homines naturæ noſtræ, ſicut dixi, participes. Nam ſi propinquos noſtros, quamvis incompoſitos, turpes, ac male moratos plus quam quoslibet ſanctos, quos a nobis ſecundum ſanguinem vocamus extraneos, diligamus; non ſolum carnaliter diligimus, ſed etiam graviter in tali eorum dilectione peccamus.

3. Proinde ſecundum nos proximos omnes diligimus, quando ad mores bonos, & ad æternam vitam conſequendam, ſicut nobis, ſaluti eorum conſulimus: quando nos in eorum peccatis ac periculis cogitamus; & ſicut nobis ſubveniri (o) optamus, ita eis (p) pro viribus ſubvenimus; aut ſi facultas defuerit, voluntatem ſubveniendi tenemus. Quapropter hæc eſt proximi tota dilectio, ut bonum quod tibi conferri vis, velis & proximo; (q) & malum, quod tibi nolis accidere, nolis & proximo. Illi vero plus quam ſe diligunt Deum, qui pro ejus amore ſuæ ad tempus ſaluti non parcunt; ſeipſos tribulationibus ac periculis tradunt, nudari facultatibus propriis, patriæ ſuæ extorres fieri, parentibus & uxoribus ac filiis ſuis renunciare parati ſunt; & ut totum dicam, ipſam corporis mortem non ſolum non refugiunt, ſed etiam libenter excipiunt, ambientes a corporis ſui vita magis quam a Deo, (r) vita vitæ ſuæ, diſcedere.

4. Iſte

(a) Mſſ. Colb. tres & Camb. *quibus debet puritas exhiberi*. Mſ. Reg. unus, *ſed ſimplicitatem cum omnibus quibuslibet puritatis exhibere*.

(b) Mſ. unus, *inſtigatos*. Mſ. alter, *irrogatis*.

(c) Mſ. unus, *ac ſui*. Alias, *alicujus adverſis operis*.

(d) Mſ. unus, *omnes inquietudines vel inquietos fundata*, &c. Mſ. alter, *omnes inquietudines fortiter animi*, &c.

(e) Mſſ. quatuor, *non metuendo*.

(f) Mſ. unus, *& alia bona poſſe aliquos*.

(g) Mſſ. tres, *cum dilectione*.

(h) Editi cum quibuſdam Mſſ. *ex illo eſt*.

(i) Editi, *illi occupare animum*. Mſſ. tres, *illo*. (duo *illi*) *occupari animo*. Alias, *illi copulari animo*.

(k) Mſ. Colb. unus, *in ipſo ſervare amore legitimum morem, nec pervertere ordinem dilectionis. Conſtitutum ordinem dilectionis illi pervertunt*, &c.

(l) Mſ. unus, *ordinanti*.

(m) Mſſ. tres, *ſuæ dilectionis*.

(n) Mſſ. ſex, *ideo ſe diligit quiſque, quia ſibi frater aut ſoror*, &c.

(o) Mſſ. tres, *optaremus*.

(p) In uno Mſ. *pro viribus noſtris*. In alio deſunt hæc omnino.

(q) Hæc verba: *Et malum quod tibi nolis accidere, nolis & proximo*, deſunt in tribus manuſcriptis.

(r) Mſſ. duo, *a Deo vitæ ſuæ*.

Digitized by Google

4. Iſte igitur nobis dilectionis ordo ſervandus eſt, juxta illud quod dicit Spiritus-ſanctus; (a) *Cant. 2. 4.* *Ordinavit in me charitatem*; ut ſicut ordinata charitas poſcit, Deum principaliter diligamus; & propter ipſum, in ipſo ea quæ diligenda ſunt, tantum, quantum ipſe præcipit, diligamus. *Levit. 19. 18.* Ipſe enim (b) præcipit ut corpora noſtra propter nos, proximos (c) ſicut nos, & ipſum plus quam nos diligere debeamus: ita ſane, ut eis quos nobis conjunctiores familiaritas *Matt. 22.* facit, ſi eos fama non reprobat, & vita commendat, nos amplius impendamus, omnium profectus noſtros eſſe credamus, & de aliorum peccatis tamquam de noſtris miſericorditer lugeamus. Sic ergo poſſunt in hac vita illi eſſe perfecti, qui perfecte diligunt Deum: & illi perfecte Deum diligunt, qui volendo quod vult Deus, & nolendo quod non vult, nec ullis peccatis quibus offenditur, acquieſcunt; & ſemper ſe ad virtutes, quas ipſe dignatur donare, diligendas & habendas, extendunt. Hi ſunt, qui omnia bona quæ implere potuerint, ab illo ſe adjutos ut poſſint veraciter credunt; quidquid (d) mali commiſerint, vitio ſuæ voluntatis aſcribunt; quidquid boni non potuerint implere, ab illo ut poſſint jugiter petunt; cum potuerint, illi gratias agunt. Bona ejus quæ fuerint conſecuti, etiam aliis (e) conferri ſocialiter volunt, & uſque in ſuos inimicos dilectionis ſuæ latitudinem porrigentes, hoc omnes cupiunt eſſe quod ipſi ſunt. Satis de vitiis, eorumque remediis eſt diſputatum: nunc jam qualiter unaquæque virtus poſſit acquiri breviter diſſeramus.

CAPUT XVI.

De qualitate virtutis, & qualiter ſibi conſentientes informet.

1. OMnis ſancta virtus res eſt divina, incorporea prorſus atque mundiſſima: quam mentes inquinatæ non inquinant; ſed ipſa inquinatas emaculat: cujus participatione (f) formantur informia, ſuſcitantur mortua, (g) ſanantur infirma, corriguntur prava, reconciliantur (h) averſa. Hanc non habet niſi Deus, & is cui dederit Deus. Quæ in animo habitat, ſed (i) animum corpuſque ſanctificat: ad quam nullus accedit invitus, quam nullus amittit, niſi propria voluntate deceptus. Nemo eam ſibi conferre poteſt, cum poſſit auferre; alteri autem (k) nec conferre prævalet, nec auferre.

2. Itaque cum talis ac tanta virtus cuilibet inter voluptates ſuas adhuc marceſcenti refulſerit, atque (l) ei ad ſe concupiſcendam deſiderium ſalubre commoverit: protinus in animo ejus duarum delectationum contrariarum rixa conſurgit; & mentem voluntas adverſum ſe ancipiti delectatione (m) diviſam in diverſa ducit, ac reducit; modo reprehendendo quod elegerat, modo quod reprehenderat eligendo: atque ita in alterutrum latus (n) ſe cogitationum varietate verſantem, ipſa velut virtutis ac vitii (o) tepida medietas, vexat ac lacerat. Quoniam quidem quemlibet hominem, donec ſe in eo quod (p) elegerit certa definitione confirmet; quamdiu modo non vult quod volebat, modo velle incipit quod nolebat; velut in quodam deliberationis (q) incertæ bivio conſtitutum, diſcerpit ipſa diverſitas (r) voluntatum. Hinc eum virtus admonet ſuæ ſalutis, & (s) vocat; inde conſuetudo vitioſa diſcedere a ſe volentem (t) remoratur, & revocat, & pauliſper a ſe averſo, nec ad virtutem plene converſo, uſitatæ voluptatis admonitione blanditur, & omnes illecebras, quibus olim perdite fruebatur, oſtendit. Turpia quoque deſideria quibus (u) vinciatur, immittit, ac jam pene faſtidienti blandum neſcio quid molliter inſuſurrat: & ſupplicat, ne præponat mollibus dura, lætis triſtia, certis dubia, (x) præſenti voluptati futura: cogitet quam pœnale ſit atque difficile, dulcibus carere (y) deliciis, illecebris renunciare carnalibus, abſtinentiæ jugis gravari laboribus, jejuniorum ac vigiliarum continuatione torqueri, certa carnis afflictione præmium dubiæ remunerationis ambire, contra diabolum decipiendi peritum (z) reſiſtendo arma corripere, inſidias ejus ac fraudes vigilantis animi cautione vitare: quam (aa) denique miſerum ſit enormitate tantæ aſperitatis evictum, ac diabolica fraude deceptum, ad repudiata redire, voluptatibus quas abjecerat frui, & omnibus, quæ incaute laborioſum ſuſcipiendo propoſitum contemſerat, delectari.

3. His & talibus vitioſa conſuetudo, dubium (bb) ſanctæ definitionis affligit. Virtus contra, quæ continentia nominatur, (cc) morantem confidenter objurgat, ad delectationes puras, caſtaſque delicias, quibus fruuntur omnes ſui amatores, invitat: offert nudo juſtitiæ veſtimentum; illu-

(a) Mſſ. ſex, *Ordinate in me*.
(b) Mſſ. quinque, *precepit*. Sic & poſt pauca.
(c) Mſ. unus, *proximos ſicut & ipſum plusquam nos*, minus bene.
(d) Mſſ. duo, *male commiſerint*.
(e) Mſſ. quinque, *conferre*.
(f) Mſſ. tres, *firmantur infirma*.
(g) Mſ. unus, *ſanantur ægrota*.
(h) Mſſ. quatuor, *adverſa*: unus, *everſa*.
(i) Mſſ. quatuor, *animam*.
(k) Mſ. Colb. unus, *nec conferri prævalet, nec auferri*.
(l) Mſſ. tres, *atque eum ad ſe concupiſcendam deſiderio ſalubri commoverit*.
(m) Mſſ. ſex, *diviſa*. Editi paulo poſt non habent *ita*.
(n) Mſ. Colb. unus, *mutua ſe*.
(o) Mſ. unus ab alia manu, *trepida*. Mſ. alter, *velut inter virtutes ac vitia tepida medietas*.
(p) Mſ. unus, *elegerat*.
(q) Mſ. unus, *incerto bivio*.
(r) Mſſ. duo, *voluptatum*. Colon. *voluntatem*.
(s) Mſ. unus, *& advocat*.
(t) Mſſ. duo, *moratur*.
(u) Mſ. Colb. unus, *vincatur*. Alter, *vincebatur*.
(x) Mſſ. ſex, *præſentium voluptati, futura*.
(y) Mſſ. duo, *divitiis*.
(z) Mſſ. tres Colb. *reſiſtendi*. & poſt pauca. Mſſ. Camb. *arripere*.
(aa) Edit. Lugd. cum Mſſ. tribus, *deinde*.
(bb) Mſ. Colb. unus, *ſanctæ converſationis*.
(cc) Mſ. unus, *remorantem*.

Digitized by Google

illuminato ſui apparatus demonſtrat ornatum ; diffidenti de ſe, protectionis ſuæ promittit auxilium : hortatur & provocat, ut definitionis ambiguitate depoſita, propoſitum ſpirituale ſuſcipiat perſeveraturum ſe in ſuſcepto labore propoſiti ſui, non ſua poſſibilitare, ſed Domini miſeratione confidat, nec ſuis viribus, ſed gratiæ omnipotentis fretus auxilio, contra diabolicas impugnationes victricia arma (a) corripiat: cogitet quanti, & quantæ potuerunt, & poſſunt, quod ſe poſſe deſperat : unde illi, vel illæ potuerunt, inde ſe poſſe firmiter credat: certa ſpe ſpiritalia carnalibus, & terrenis cæleſtia, & futura præſentibus anteponat.

CAPUT XVII.

Quibus gradibus converſi in culmen perfectionis aſcendant.

1. CUM (b) vero quis perſuaſione (c) ac pulcritudine virtutis illectus, aliquantulum a priore converſatione receſſerit, ſtatim ei alia (d) tentatio, contra quam luctetur, occurrit. Nam quem carnalis voluptas ſuperata dimiſerit, mundi vanitas occupabit: ſicut nobis illi exemplo ſunt qui (e) delectationem ſibi ſativæ libidinis interdicunt, & ventoſæ vanitatis (f) licentiam ſuæ * voluptati permittunt. Turpitudini (g) concubitus contradicunt, & (h) ambitioni ſuccumbunt : utuntur deliciis ac veſtibus accuratis ad luxuriam, comatulis (i) pueris, ac potentibus equis ad pompam, accipitribus ac ſaginatis canibus ad venatum, venationibus crebris ad luxum, (k) ambitioſi apparatus jactantiam neceſſarium mentiuntur ornatum.

* *forte voluntati.*

2. Jam ridere (l) effuſe, vocem procacibus cachinnis attollere, turpes jocos libenter audire, aliorum pœnam ſuam facere fatigando lætitiam, urbanos quoſque quamvis turpes, explere deliciis, (m) ſerios neceſſatiis indigentes abjicere, domos ampliſſimas & ornatas extruere, facultates (n) ſuas indeſinenter augere, alienis pervadendis, ſi poſſibilitas patiatur, inhiare ; non rem cupiditatis, ſed neſcio cujus utilitatis exiſtimant: ut illa, quæ dixi, vel alia multa ſimilia, non ſolum libenter exerceant, ſed etiam hinc eos objurgantes irrideant, (o) ineptire credentes illos, qui licita & uſitata nobilibus crimine ambitionis infamant. Sed (p) qui hoc quoque malum divinitus adjutus vicerit, & ſpiritalis continentiæ viribus fultus, omnia quibus poteſt a perfectione retardari, calcaverit ; mentem ſuam ſanctæ virtuti, ſtudio bonæ voluntatis (q) inclinat: tunc delectabiliter, ac devote nutus omnes reginæ virtutis in ſe regnantis obſervat: ac ſic cum Deo ſuo unus ſpiritus factus, nihil aliud agit ſemper aut cogitat, niſi unde clarior (r) ac nobilior fiat, & oblectationes vitiorum omnium, puris delectationibus vincat.

CAPUT XVIII.

Quæ ſit quaternarii numeri credenda perfectio : & quod quatuor virtutes, quæ dictæ ſunt principales, ex fide viventes a Deo collatæ juſtificent.

VIdeamus nunc, an vera ſit Philoſophorum illa ſententia, qua quatuor virtutes, velut quoſdam virtutum omnium fontes ; vitia quoque quatuor, velut quaſdam origines malorum omnium definiunt. Principales quatuor eſſe virtutes non ſolum Philoſophi ſentiunt, ſed etiam noſtri conſentiunt. Sed quare quatuor, vel quæ ſint opera ſingularum, hoc Domino illuminante, debemus breviter demonſtrare. Quaternarium (s) numerum perfectioni ſacratum pene nullus ignorat. Siquidem totus orbis Oriente & (t) Occidente, Aquilone & Meridie, quatuor (u) determinari partibus ſive angulis invenitur: & ipſe Adam qui eſt humani generis pater, vel generale nomen, quod dicitur homo, quatuor litteris explicatur. Corpus quoque quatuor elementis (x) extructum, quaternarii numeri in ſe continet ſacramentum. Ipſius etiam animæ quatuor eſſe affectiones, quibus vel ad bona utimur, vel ad mala, & antiqui ſubtiliter invenerunt, & eorum inventa probantes poſteri ſuſceperunt.

2. Sed & quatuor flumina, quæ de paradiſi fonte procedunt, vel quatuor Evangelia, divini currus rotæ quatuor, & animalia, alæ eorum quatuor ac facies, dignitatem numeri hujus abunde commendant: & ideo (y) virtutes iſtæ quæ tantum continent perfectionis in numero, *Gen. 2. 10. Ezech 1. 6. & ſeq.*

(*a*) Mſſ. duo, *arma arripiat*.
(*b*) Mſſ. ſex. *Qui ſi perſuaſione*. Unus, *Qui perſuaſione*.
(*c*) Mſ. unus, *a pulcritudine*.
(*d*) Mſ. unus, *luctatio*.
(*e*) Mſ. Colb. unus, *delectationi ſibi ſuæ libidinis*.
(*f*) Mſ. Colb. unus, *delectationes anteponunt*.
(*g*) Mſ. Camb. *concupitæ*.
(*h*) Mſ. Colb. unus, *& deſiderio cupiditatis & ambitionis ſuccumbunt*.
(*i*) Mſſ. duo; *puerulis*. Unus, *puellis*. Alter, *cum maculis*, forte, *commatulis puerilibus*.
(*k*) Ita Mſſ. quatuor. Editi vero, *& ad ambitioſi apparatus jactantiam*. Mſ. Colb. unus, *& ambitioſi apparatus jactantia*.
(*l*) Mſ. Colb. unus. *Jam ridere, effuſam vocem procacibus cachinnis adtollere*.
(*m*) Ita Mſſ. ſex Editi, *ſervos*. Sed melior jam viſa erat prior lectio his qui appoſita voce, *ſerios* in margine ſubjunxerant, ita legi in Camb. Mſ. qui forte unicus illis occurrerat.
(*n*) Mſ. unus, *proprias*.
(*o*) Mſ. Colb. unus, *ineptos recenſentes illos, qui licita, & uſu conſuetudinario data nobilibus*. Et paulo poſt, Mſſ. quinque & Lugd. *infamant*.
(*p*) Alia, *ſi quis*.
(*q*) Ita Mſſ. quatuor. Mſ. alter, *inclinet*. Editi, *inclinaverit*.
(*r*) Mſſ. tres, *aut nobilior*.
(*s*) Mſ. unus, *perfectione*. Alter, *Quaternarium numero perfectionis ſacratum*.
(*t*) Mſſ. duo hic omittunt *&*, quod legitur in aliis codicibus.
(*u*) Mſſ. duo, *terminari*.
(*x*) Mſ. unus, *inſtructum*.
(*y*) Mſ. unus, *virtutes iſtas*.

Digitized by Google

mero, ſollicite conſiderare debemus, quantam ſanctitatem conferant animo Chriſtiano, & quam nihil perfectionis (a) uſquam ſit, quod in iſtis virtutibus non ſit. Nam ſi facit temperantia temperantem, prudentia prudentem, juſtitia juſtum, fortitudo fortem; eo qui temperanter, juſte, & prudenter agit, ac fortiter, neſcio quid poſſit eſſe perfectius. Itaque difficile quidem eſt nobis nomina virtutum, quæ ex illis quatuor, quas principales diximus, oriuntur, oſtendere: ſed cum proprietates, & actus earum cœperint aperiri, ex ipſis (b) affectionibus ſingularum, quæ virtutes ex quibus exiſtant, forſitan apparebit.

3. Verumtamen hoc imprimis noſſe, & tenere debemus; quod iſtæ quatuor virtutes, vel omnes quæ ex illis exiſtunt, dona ſint Dei: & quod nullus eas habet, habuit, aut habebit, niſi cui Deus, qui eſt omnium virtutum proprietas & origo, contulerit. Quoniam quicumque, quocumque tempore, in quacumque gente in Deum credentes ex fide vixerunt, illius dono temperantes ac prudentes, juſti, (c) ac fortes fieri utique potuerunt. Qui autem neſcientes Deum, vel etiam blaſphemantes, ſine fide vixerunt, nihil earum virtutum a Deo accipere, vel habere potuiſſe credendi ſunt.

CAPUT XIX.

De temperantiæ qualitate, vel opere.

1. SED jam videamus, quæ ſit proprietas ſingularum. Temperantia temperantem facit, abſtinentem, parcum, ſobrium, moderatum, pudicum, tacitum, (d) ſerium, verecundum. Hæc virtus (e) ſi in animo habitat, libidines frenat, affectus temperat, deſideria ſancta multiplicat, vitioſa caſtigat, omnia intra nos confuſa ordinat, (f) ordinata corroborat, cogitationes pravas removet, inſerit ſanctas, ignem libidinoſæ voluptatis exſtinguit, animi teporem deſiderio futuræ remunerationis accendit, mentem placida tranquillitate componit, & (g) totam ſemper ab omni vitiorum tempeſtate defendit. Temperantia intemperantiam noſtram ad (h) honeſtum modum redigit in cibo ipſo vel potu, ut contenti ſimus appoſitis: ne poſcamus impudenter, quod aut ille qui poſcitur forte (i) non habeat: aut alios quod deſiderio noſtro placet offendat, aut gulæ noſtræ intemperans appetitus appareat: nec judicemus eos qui volunt (k) cibis, quos ipſi percipimus, abſtinere; nec eis verecundiam faciamus, qui ea quibus ipſi abſtinemus, forte percipiunt, & Deo gratias agunt: certi quod ſatis miſerum ſit, aliquos de cibi vel potus perceptione damnare, aut nobis arrogare per abſtinentiam ſanctitatem.

2. Temperantiæ eſt quod reverentiam ſenioribus exhibemus, æquales germanitus honoramus, junioribus gratiam (l) paternæ dilectionis impendimus: quod præſtamus loquenti ſeniori ſilentium, quod ipſius ad loquendum præſtolamus imperium, quod non attollimus immoderatum in collocutionibus ſonum, quod (m) riſui prorumpere non permittimus in cachinnum, quod nulli detrahimus, nec (n) detrahentes æquanimiter ſuſtinemus: ſcientes, quod tam illi qui detrahunt, quam illi qui detrahentibus acquieſcunt, vanitatis morbo corrupti ſunt: (o) qui ad hoc alios viles videri volunt, ut ſe commendent eorum comparatione quos carpunt, & videantur ea vitia non habere, quæ malitioſe in aliis reprehendunt: quod malum temperantia tollit; cui qui ſervire voluerit, non quod reprehendat in fratribus, ſed unde Deum laudet attendit. Ac per hoc ipſius temperantiæ eſt, quod non ſolum temperantes in omnium membrorum officiis ſumus: ſed etiam quod omnia libenter, quæ nos moderatos ac ſobrios faciunt, obſervamus. Sed de temperantia hæc dicta ſufficiant, (p) ut & de fortitudine diſſeramus.

CAPUT XX.

Quales eſſe debeant, quos animi fortitudo nobilitat.

1. ANimi fortitudo ea debet intelligi, quæ non ſolum diverſis pulſata moleſtiis inconcuſſa permaneat, ſed etiam nullis voluptatum illecebris reſoluta ſuccumbat. Alioquin ſi impetus quidem malorum ſævientium frangat, ſi calamitatibus quibuslibet impactis (q) obſiſtat, ſi inter injuriarum ſæva, inter procellas angentium preſſurarum, inter inimicitias ac damna præſentia atque multimodas perſecutiones infatigata perſiſtat; & tamen de ipſa ſe adverſariorum ſuſtinentia jactet, nec de dono Dei (r), quo illuſtratur, exultet, ſed carnaliter ſe de vulgi favore, quo prædicatur, oblectet; pluſque gaudeat ex eo, quod laudatur, quam ex eo quod habet unde laudetur; & per hoc humanam laudem divinis (s) muneribus anteponat: quis dubitet hanc animi intentionem virtutem dici non poſſe? Quæ ſi virtus eſſet, fortiter etiam blandimen-

(a) Mſſ. quatuor, *umquam*.
(b) Mſ. Reg. unus, *affectibus*. Alter & Colb. unus cum Camb. *effectibus*.
(c) Mſſ. duo, *vel fortes*.
(d) In Mſſ. duobus Colb. deeſt vox, *ſerium*.
(e) Mſ. Colb. unus, *in animo ubi habitat*, abſque, *ſi*.
(f) Mſ. unus Colb. *infirma corroborat*.
(g) Mſ. Colb. unus, *& tutam ſemper ab omni vitiorum poteſtate defendit*.
(h) Mſ. unus, *ad omnem honeſtum*.
(i) Mſ. unus, *non habebat*. Mſ. unus, *aut ne alios*, &c. deſunt hæc in Mſ. uno Reg.
(k) Mſſ. duo, *a cibis*.
(l) Mſ. unus, *puræ dilectionis*.
(m) Mſſ. tres Colb. *quod riſum prorumpere non permittimus*. Alter, *riſus prorumpere non permittimus*. Mſ. Colb. unus, & Camb. *riſu prorumpere non audemus*.
(n) Mſ. Reg. unus, *nec detrahentem*. Mſ. Colb. unus, *& detrahentes*. Mſ. alter ex Regiis, *nec detrahenti, acquieſcimus, nec æquanimiter ſuſtinemus*.
(o) Mſſ. tres, *quia ad hoc*.
(p) Mſ. unus, *nunc de fortitudine*.
(q) Mſ. unus, *ſubſiſtat*.
(r) Mſ. unus, *qui illuſtratur*.
(s) Mſſ. Reg. duo & Camb. *operibus*.

dimentis talibus repugnaret; nec acquieſceret mollibus quæ, adjuvante Domino, dura quæque vel aſpera ſuperaſſet. Quoſdam namque inſuperabiles aſperis paſſionibus facit mundi cupiditas: in quibus non patientia laudanda eſt, ſed (a) miranda duritia.

2. Eos vero quos ad tolerantiam paſſionum fortes Dei charitas reddit, nulla delectatio carnis (b), nulla voluptas male blanda corrumpit. Quoniam (c) ſi non quid, ſed propter quid patiamur, plurimum refert: non in eis eſt patientia, qui æquanimiter patiuntur angentia, ſed in eis tantum, quos fortiter facit ſublimiore
Matt. 5. 10. juſtitia. Denique Dominus non ait, (d) *Beati qui perſecutionem patiuntur*, & tacuit; ſed adjecit; *propter juſtitiam*: ut evidenter oſtenderet quod patientiam veram non facit pœna, ſed cauſa: & ideo beatitudinem non perſecutionem patientibus, ſed propter juſtitiam patientibus repromiſit. Quod ſi ita eſt, ſuperandorum (e) malorum ſuſtinentia, tunc eſt vera patientia, ſi fuerit juſta: & in eis juſta eſt patientia quorum nec doloribus, nec voluptatibus (f) cedit mentis invictæ conſtantia. Sed hæc animi fortitudo ab illo eſt nobis, cui cum Propheta (g) canta-
Pſal. 117. 14. mus: *Fortitudo mea, & (h) laus mea Dominus, & factus eſt mihi in ſalutem*. Fortitudo noſtra eſt (i), quia ita nos contra omnia vitia invicta protectione corroborat, ut animum noſtrum (k) nec blanda diſſolvant, nec adverſa dejiciant: & tunc laus noſtra Dominus fit, ſi non nos de muneribus Dei, ſed divina in nobis cupiamus munera prædicari. Nec illi ſuam poſſunt jactare virtutem, quibus Dominus factus eſt in ſalutem.

3. Is ergo (l) cui Dominus eſt animi fortitudo, nullis carnalibus deſideriis cedat, nullis voluptatibus acquieſcat, ambitionem ac popularem gloriam vincat. Non eum pecuniæ amor addicat (m), non acerbitas (n) paſſionum damnorumque ſubjiciat. Sit illi Deus laus tota, perfecta gloria (o), delectatio pura, ſpes certa, ſecuritas firma, poſſibilitas ſana, ſanitas incorrupta: ut ei quidquid carnalibus placet, in hoc mundo diſpliceat; quidquid pretioſum videtur eſſe, vileſcat; quidquid nitidum, futurorum (p) contemplatione ſordeſcat: nec ab his quæ jam (q) per gratiam Dei eliſit, ſe patiatur elidi; quia & turpius videtur (r) animum ab his vitiis vinci, quæ vicerat; & nihil ei (s) prodeſt aliqua ſuperaſſe, ſi alicui, quod neglexerit ſuperare (t), ſubjaceat: quando non ille fortis haberi ſoleat, qui in adeundis laboribus periculiſque claruerit, aut (u) frenandis voluptatibus ac domandis inſtiterit; ſed ille magnus & ſublimis, ille potens atque dignus fortitudinis appellatione cenſendus eſt, qui nihil ſibi vitii rebellare, aut dominari permiſerit: (x) modo abſit (y) ignavia, ne nos id deſperemus poſſe, quod poſſumus; abſit præſumptio vitioſa, ne nobis hoc, quod per Dei gratiam poſſumus, adſcribamus. Quia ſive de munere Dei, quo fortes efficimur, deſperemus; ſive nos de noſtra poſſibilitate jactemus, idonei ad reſiſtendum vitiis eſſe non poſſumus. Et utique animi fortitudo tam deſperandi ignaviam debet excutere, quam jactantiæ contraire.

CAPUT XXI.

De juſtitia, vel fide, quæ ex ipſa procedit.

Hactenus de virtute, cui nomen eſt fortitudo, (z) diſputavimus. Videamus jam quid (aa) etiam juſtitia nobis afferat in hac vita præſidii, & qualiter ipſa quoque in eorum pectoribus, qui ſe illi (bb) tradiderint, nullis vitiorum valeat impugnationibus ſuperari. Fides enim, quæ eſt juſtitiæ fundamentum, quam nulla bona opera præcedunt (cc), & ex qua omnia bona procedunt; ipſa non a peccatis omnibus purgat, mentes noſtras illuminat, Deo (dd) conciliat, & cunctis participibus naturæ noſtræ conſociat; ſpem nobis futuræ remunerationis inſpirat, auget in nobis virtutes ſanctas, ac nos in earum poſſeſſione confirmat.

CAPUT XXII.

De æquitate: quod ad eamdem pertineat humanæ ſocietatis utilitas.

Ex juſtitia manat & æquitas, quæ nos facit ut omnium neceſſitates hominum noſtras eſſe dicamus, nec nobis tantum, ſed etiam generi humano (ee) nos natos eſſe credamus; & quid-

(a) Mſ. unus, *miſeranda*.
(b) Mſſ. tres addunt, *mala*. Unus, *non voluptat*.
(c) Mſ. unus, *Quoniam enim non quid*.
(d) Hæc vox *Beati*, aberat ab Editis: reſtituitur ex Mſſ. quinque.
(e) Mſſ. omnes hic addunt, *vel ſuperatorum*. Editi omittunt.
(f) Mſ. Camb. *cadit*.
(g) Mſ. Camb. *canimus*.
(h) Mſſ. quatuor, *& laudatio mea*.
(i) Mſſ. tres, *quæ ita*. Mſſ. duo, *qui ita*.
(k) Mſſ. duo, *nec blandimenta*.
(l) Mſſ. duo Colb. *cui factus eſt Dominus fortitudo*.
(m) Mſ. unus addit, *aliena*.
(n) Mſ. unus, *paſſionis damnorumque abjiciat*.
(o) Mſſ. quinque, *dilectio pura*.
(p) Mſ. unus, *comparatione*.
(q) Mſ. unus, *gratia Dei*.
(r) Mſſ. quatuor, *animus*.
(s) Mſ. Colb. unus, *prodeſt*: ceteri, *profit*.
(t) Mſ. unus, *ſubjiciatur*.
(u) Mſ. unus, *refrenandis*.
(x) Hæc vox, *modo*, inducta eſt in Mſ. Camb. in quo ſic. *Abſit igitur*.
(y) Mſ. ex Colb. unus, *pigritia miſera, inertia, ignavia, ne nos*.
(z) Hæc vox, *diſputavimus*, abeſt a Mſſ. quatuor: in altero habetur, *tractavimus*.
(aa) Mſſ. duobus deeſt, *etiam*. Mſ. Camb. poſt pauca, *offerat*.
(bb) Editi, *tradiderunt*. Mſſ. quinque, *tradiderint*.
(cc) Sic Mſſ. Reg. duo, & Colb. unus. Camb. vero, *ſed ex qua omnia bona procedunt*. Editi, *& ex quo omnia procedunt*. Quæ omnia abſunt a duobus Mſſ. Colb.
(dd) Mſſ. Colb. tres, *reconciliat*.
(ee) Mſ. Colb. *natos utiles eſſe*.

Terent. in Heauton. quidquid cuilibet homini nocere poteſt (a), tamquam ſi nobis noceat, evitamus: quia (b) qui homines ſumus, nihil humani a nobis alienum putare debemus. Siquidem belluatum eſt (c) ſibi vivere, nec ſuas utilitates in commune conferre. A quibus non ſolum mentis prærogativa, ſed etiam ſervata juris (d) æqualitate diſtamus, ſi nos in (e) omnium commodis vel incommodis cogitantes, ſicut noſtris utilitatibus ita omnium ſociorum (f) naturæ noſtræ vivamus. (g) Deinde ſi invicem perſequi, lacerare, vel perdere, ferarum eſt proprium; quis dubitet excellentiæ humanæ competere, ut ſe alterutrum juvent, inſtruant, ædificent, & utilitatem communem tamquam propriam current? Unde datur intelligi, quod qui opprimendis, (h) ac decipiendis hominibus (i), homines nati perſiliunt, in mores ferinos, (k) non naturæ, ſed vitæ mutatione degenerent.

CAPUT XXIII.

Quod duo ſint injuſtitiæ genera.

1. DUO ſunt injuſtitiæ genera; unum (l) quo injurias irrogamus, alterum quo (m) ab aliis irrogatas, cum poſſumus, propulſare negligimus. Quodam modo enim nos opprimimus quando oppreſſos cum defendere (n) poſſumus, ab oppreſſione, contemnimus. Nec mihi aliquid prodeſt, quod non circumvenio aliquem, neque decipio, ſi (o) decipi, aut circumveniri permitto. Hoc idem de peccatis (p) licet intelligi: quia ſi peccantem video, & non ſolum non arguo, ſed etiam (q) ei peccanti conſentio, participem me damnationis ejus efficio; & in omnibus peccantibus pecco, quando eos quos ſcio peccaſſe ſive peccare, quadam crudelis animi malignitate non increpo.

2. Nec vero audiendi ſunt illi, qui ſe dicunt propterea delinquentes (r) objurgare non poſſe, ne eos qui (s) ſe emendare noluerint, ſibi faciant inimicos. Qui dum parcunt eorum voluntati, ſaluti non parcunt. (t) At ſi non ex jactantia; ſed ex miſericordia, & cum quadam pietate compatientis animi caſtigemus (u), & illi nos ſentiant non minus peccatis ſuis moveri, quam noſtris: aut in bonum ſtatum reformati, nobiſcum Deo (x) gratias agunt; aut ſi eos in peccato tenet adhuc peccandi dulcedo, & (y) ſalutem ſuam nobis curæ eſſe cernentes, malum reddere pro bono voluerint (z); male debemus eorum inimicitias, qui noluerint emendari, contrahere; quam Dei offenſam, dum peccantes palpamus, incurrere. Sed de his quoniam in libro ſecundo plura jam diximus, reliquas juſtitiæ partes, ut cœpimus, exequamur. *Cap. 1. & 2.*

CAPUT XXIV.

De liberalitate: & qualiter beneficientiæ opus debeat exerceri.

1. DE juſtitiæ (aa) adhuc fonte procedunt liberalitas, beneficentia, charitas & cetera ejuſmodi, quibus multipliciter juvari homines poſſunt. Liberalitas (bb) eſt quæ etiam in eos qui nihil indigere videntur, exſuberat; in qua liberalitate rei familiaris ponitur amplitudo. Beneficentiæ multa ſunt opera, quibus neceſſitati laborantium miſericorditer ſubvenitur, & de terreno cenſu regni cæleſtis hereditas comparatur: ſi modo abſque ulla oſtentatione opus beneficentiæ fiat, nec nos ad miſericordiam faciendam turpis amor gloriæ popularis impellat. Inventi ſunt quidam, qui diverſis quidem diverſorum neceſſitatibus ſubvenirent; ſed aut appetitu comparandæ opinionis impulſi, aut carnali pietate commoti, aut ſpe recipiendi quod darent, aut reddendi quod accepiſſent neceſſitate (cc) conſtricti.

2. Sunt alii quos ad largiendum aliquid in pauperes ſola movet verſuta cupiditas: qui (dd) ad hoc aliqua erogant, ut hic majora recipiant; & quidquid eis velut pauperum (ee) paſtoribus datum fuerit (ff) erogandum, eſurientibus illis pro quibus ſuſtentandis accipiunt, totum, aut

prope

(a) Mſ. unus, *id quaſi*.

(b) Mſ. unus ex Colb. *quia homines ſumus, unde & humanitas dictu, qua nos invicem tuemur, ſicut mortales; nihil humani a nobis*, &c.

(c) Deeſt vox, *ſibi*, in Mſ. uno.

(d) Mſ. Colb. unus, *a quibus non ſolum meritis, gratia præmiſſa, vel propriæ dignitatis prærogativa, ſed etiam ... æquabilitate diſtabimus*. Mſſ. tres & Lugd. *æquitate diſtamus*.

(e) Mſ. unus, *in omnium lucris, commodis*, &c.

(f) In Editis interſeritur vox, *utilitate*, quæ abeſt a manuſcriptis omnibus; quæ omiſſio recto ſenſui loci hujus proficit.

(g) Mſ. unus, *Denique*.

(h) Mſſ. tres, *aut*.

(i) In Lugd. deeſt vox, *homines*. Legitur in aliis omnibus.

(k) Mſ. unus, *non naturæ, ſed vitii*. Mſ. alter, *non natura, ſed vita*.

(l) Mſſ. duo, *unum quod ... alterum quod*.

(m) Mſ. unus, *aliis irrogaunt*.

(n) Mſ. unus, *poſſimus*.

(o) Mſſ. tres, *ſi decipienti circumvenire permitto*. Mſ. alter, *quod non circumvenio neque decipio, ſed decipi*, &c.

(p) Mſſ. quatuor, *debet*.

(q) Mſ. unus, *ejus peccatis*.

(r) Mſ. Colb. unus, *increpare, vel objurgare*.

(s) Mſſ. duo, *emendari noluerint*.

(t) Mſ. Colb. unus, *Ac ſi*. Alter, *Si non*. Alius, *Aut ſi*.

(u) Mſſ. duo, *ut illi*.

(x) Mſſ. duo, *gratias agunt*. Mſ. Colb. unus, *aut in bono nobiſcum ſtatim*. Alter, *aut in bonum ſtatim Deo gratias agunt*.

(y) Mſ. unus, *ſalutis ſuæ nobis curam eſſe*.

(z) Sic editio Lugd. Aliæ, *magis malle*. Ex Colb. Mſ. unus, *magis debemus eorum inimicitias, qui noluerint emendari contrahere*.

(aa) Mſ. unus, *De juſtitia autem adhuc*.

(bb) Additur, *eſt*, ex Mſſ. quatuor, aberat ab Editis.

(cc) Mſſ. duo, *conſtricti ſunt. Aliquos*, &c. Ita & Lugd. Alter, *conſtricti ſunt. Alii quos*. Mſ. alius, *conſtricti ſunt. Alii ſunt quos*.

(dd) Mſſ. Reg. unus, *propter hoc ... ut hinc majora*. Alius, & Colb. unus, *ad hoc ... ut majora*. Duo Colb. *ad hoc ... ut hinc majora*.

(ee) Mſ. Camb. *patribus*.

(ff) Mſ. unus, *ad erogandum*.

Digitized by Google

prope totum quod acceperint, in ſuas voluptates expendunt: &, quod eſt deterius, inter munificos ac miſericordes haberi, vel etiam præ illis prædicari turpiter concupiſcunt. Ab his omnibus, & horum ſimilibus, longe diverſi ſunt (a) illi, qui non ſe in operibus ſuis, ſed Deum cupiunt prædicari: quos ad opus bonum ſpes futuræ remunerationis adducit; & ipſum ſolum volunt habere ſui operis teſtem, a quo ſe recepturos credunt tota fidei firmitate mercedem.

CAPUT XXV.

De differentia amorum, & quantum ab eis differat perfecta dilectio.

ITaque jam de charitate, unde plura in hoc libro ſupra diſſerui, quia locus exigit, ut hic quoque pauca perſtringam. Taceo de carnali amore, qui incipiens a conjugio, manat in filios: quia talem amorem cum pecoribus habemus, beſtiiſque communem. Propinquorum (b) etiam prætereo: quia & ipſe adhuc ad carnem pertinere videtur, & ſanguinem. Nec de illo aliquid dico, quo etſi amicos amamus, tamen etiam (c) ipſe refertur ad aliquod commodum temporale. Non quod hi amores honeſti non ſint, cum ſint omnibus naturales; ſed quod his omnibus (d) ſit ille incomparabili diverſitate præſtantior, quo Deum gratis diligimus, & amicum. Ceterum qui amicum propter commodum quodlibet amat, non amicum convincitur amare, ſed commodum. Et utique qui aliquem propter rem temporalem quam libet amaverit, cum res ipſa (e) ut pote temporalis deſierit eſſe, amare ceſſabit. Qui autem diligit propter Deum, ſicut Deus æternus (f) eſt, ita in æternum ipſa amici dilectio permanebit. Et ideo Deus, (g) quo nihil eſt majus aut melius propter quod diligatur, propter ſeipſum perfecte diligitur. Si vero ſaltem propter (h) illa quæ præſtat, amatur; non utique gratis amatur: quia jam illud propter quod diligitur, ei, quod dictu quoque nefas eſt, antefertur. Ipſe quippe eſt omnibus amatoribus ſuis vita beata, ac ſalus æterna, & regnum, gaudiumque perpetuum. Hæc accipient qui Deum diligunt: quia ſolus erit illis omnia, quando ipſe fuerit in omnibus omnia.

CAPUT XXVI.

Quid ſit ſua cuique tribuere.

QUapropter ſi in hac vita juſtitiam conamur implere, cujus juſtitiæ opus eſt proprium ſua cuique tribuere, Deo nos, a quo ſumus facti, reddamus: nec dominari nobis ea, quibus ſumus naturaliter præpoſiti, permittamus. Dominetur vitiis ratio, ſubjiciatur corpus animo, animus Deo, & impleta eſt (i) hominis tota perfectio. Ac per hoc, & nos juſtitiæ facti participes, ſua cuique tribuimus, ſi inferiora melioribus, & virtutibus carnalia oblectamenta ſubdamus: (k) & ſicut viventia vita carentibus, ſenſibilia viventibus, intellectualia ſenſibilibus, immortalia mortalibus, ratiocinando præponimus: ita bene vivendo voluptuoſis utilia, utilibus honeſta, honeſtis ſancta (l), ſanctis perfecta omnia præferamus. Verumtamen nec corpus ſpiritui, nec appetitus obtemperare poterit rationi; niſi Deus qui ipſum ſpiritum creavit & corpus, delectatus cogitationibus noſtris, requieſcat in nobis: ac tamquam verus agricola in agro ſuo, (m) corde noſtro proficiat: (n) ut quidquid in eo fides plantat, devotio rigat, ipſe ad incrementum conſummatæ maturitatis adducat: atque ita nobis voluntarie ſibi ſubjectis deſideria mala ſubjiciat, ut ex ipſis actibus noſtris, qui ſit habitator noſter, & cujus in nobis (o) fiat voluntas, appareat.

CAPUT XXVII.

Quod actualem vitam tres virtutes, id eſt, temperantia, fortitudo, juſtitiaque conſumment: & prudentia, quæ eſt quarta virtus, menti cognitionem rerum latentium præſtet.

HIC eſt ordo naturæ atque juſtitiæ, quem (p) qui tenere voluerit & obſervare, perfectionem vitæ actualis implebit. Cui actuali vitæ tres illæ virtutes (de quibus quæ dicenda (q) juſſa ſunt, Deo donante, dixi) proficiunt. Siquidem temperantia, & animi fortitudo, atque juſtitia ſpiritalis eſt actio ſine qua nihil omnino valet illa quæ ad prudentiam videtur pertinere cognitio. Quia nihil nobis proderit implenda didiciſſe, niſi ea quæ didicimus, ſtudeamus implere. Ergo vis (r) animi, quæ in appetitum rationemque dividitur, ad perfe-

(a) Mſ. unus, *alii qui*.
(b) Mſſ. ſeptem, *quoque*.
(c) Mſ. unus, *etiam ipſi referuntur*.
(d) Mſſ. Colb. duo, *incomparabili neceſſitate*. Quorum unus, *dum gratis diligimus & amicos, & ceteros*.
(e) Mſſ. ſex, *utpote temporalis*. Unus ex his, *ut puta*. Editi hic carent, *utpote*.
(f) Mſ. unus caret ſubſtantivo, *eſt*.
(g) Mſ. Colb. unus, *quia nihil eſt … majus aut melius, propter quid diligatur*. Colb. alter, & Lugd. cum Lovan. *quo nihil eſt … majus aut melius, propter quod diligatur*. Mſſ. duo Reg. *propter quod diligitur, propter ſeipſum perfecte diligitur*. Editi, *propter quid diligitur*; alii, *diligatur? Propter ſeipſum perfecte diligitur*.
(h) Mſ. unus, *propter ipſa*.
(i) Mſ. Colbert. unus, *omnis perfectio*. Alter, *& impleta erit in nobis tota perfectio*.
(k) Mſſ. quatuor Colb. *ut ſicut*.
(l) Mſ. Colb. unus, *ſanctis & perfectis perfectiora præferamus*.
(m) Mſſ. ſeptem, *in agro ſuo corde noſtro*. Editi, *ſic in corde noſtro*.
(n) Mſſ. ſex, *& quidquid*.
(o) Mſſ. tres, *ſit voluntas*.
(p) Mſ. unus, *ſi quis*.
(q) Mſſ. omnes, *viſa ſunt*. Unus ex his totum ſic exhibet. *Quum actualem vitam tres illæ virtutes… perficiunt*.
(r) Mſſ. duo, *vis animæ*.

Digitized by Google

ctionem bonæ actionis implendam, cognitionemque rerum latentium conſequendam, his quatuor virtutibus, unde (a) etiam jam diu diſſervimus, adjuvatur. (b) Quarum tribus, temperantia ſcilicet, & animi fortitudine, atque juſtitia informatur ipſe appetitus, ut actio fiat: prudentia vero rationem, quæ eſt acies mentis, illominat: ut & ratio appetitum (c) gubernet, & rationi appetitus obtemperet. Nam virtus omnis (ſicut veteribus placet) tribus in rebus (d) fere verſatur: quarum una eſt in perſpiciendo, quid in (e) quaque re verum, ſincerumque ſit, quod prudentiæ munus eſt proprium, (f) de quo loco ſuo videbimus: altera, quæ animi perturbatos affectus, quos Græci dicunt πάθη (g) coercet ac temperat, ut omnes appetitiones, quas illi (h) ὁρμὰς vocant, rationi obedientes efficiat: tertia ut his quibus (i) congregamur, uti velimus (k) ad eorum ſalutis & noſtræ plenitudinem capiendam. Quæ omnia ad reliquarum trium virtutum pertinere videntur officium: quibus temperantia & fortitudo plurimum valent in coercendis animi perturbationibus, ac frenandis, (l) quas perturbationes nonnulli paſſiones, alii ægritudines vocant. Quibus modificatis, & quadam temperantiæ ac fortitudinis lege compoſitis, omnes virtutes in homine ſuo creatori ſubjecto, ſine ullis vitiorum contradictionibus regnant.

CAPUT XXVIII.

De ſociali virtute: & quod non recte faciant, qui cum poſſint, nihil humanæ ſocietati proficiunt.

1. JUſtitia vero qua fiunt juſti, qui eam fuerint operati, ſocialis quædam virtus accipitur eo quod ipſa beneficiis, (m) quæ aliis præſtat, augetur. Quis enim non eo ipſo proficit, quo proficere alium cupit? Quis non miſericordem ſibi Deum facit, qui miſericors erga laborantes vel errantes extiterit? Aut quomodo non augebit in ſe omnia bona ſua, (n) qui ea non ſolum non invidet habentibus, ſed etiam non habentibus, in quantum poteſt divinitus inſpiratus impertit? Ex quo videndum eſt utrum juſte faciant (o) illi, qui ſe removentes ab occupationibus cunctis, ac ſtudiis ſpiritualibus offerentes, nihil humanæ ſocietati proficiunt; & deſideria ſua commodis (p) omnium præferentes, utilitatem communem deſideratæ vacationis electione contemnunt. Cum profecto laborantibus opem ferre nolle, cum (q) poſſis, & communi bono poſthabito, otioſa quiete frui (r) velle, nihil habeat æquitatis. Cui æquitati qui ſerviunt, omnes omnium bono vivunt, (s) ac velut ſibi invicem nati, ſalutem mutuam tuentur ac diligunt. Ac per hoc, contra juſtitiam faciunt hi, qui merito ſuæ converſationis vel eruditionis electi, otioſum ſtudium fructuoſæ utilitati regendæ multitudinis anteponunt; & cum (t) poſſint laboranti Eccleſiæ ſubvenire, operoſæ adminiſtrationis laborem, fruendæ quietis contemplatione refugiunt.

2. Sed quoniam ſunt multi, qui ſe impares tantæ ſarcinæ norunt, tales juſte ſe, etiam quæſiti, non offerunt: ne videantur non Eccleſiaſticos labores velle ſuſcipere, ſed honores (u) ambire: cum dignitas Eccleſiaſtica nec ambienda ſit, nec vitanda. Qui vero præeſſe & prodeſſe populis poſſunt, ſi quæſiti non fuerint, juſte ſeipſos percipiendæ ſapientiæ ſtudiis tradunt. Verumtamen ſi & illi qui lucris per ſe proficientium creſcunt, & illi qui in ſe ipſis ſub Deo ſuo ſapientiæ ſpiritualis perceptione proficiunt, in propoſito ſuo permaneant; itineribus quidem diverſis incedunt, ſed ad unam patriam tendunt, & ad unum regnum diſparibus (x) militantes officiis, Chriſto Rege omnium vocante, perveniunt. Quis enim neſcit, quod ſicut (y) otium ſtudioſum ineffabilem ſuavitatem ſapientiæ cæleſtis infundit a carnalibus otioſo; ita ſpiritalis occupatio laborum ſanctorum multiplices (z) afferat fructus humanæ ſocietatis utilitatibus occupato? In ipſis quoque ſtudiis ſpiritalibus quantum poſſint Eccleſiaſtici viri proficere, quis ſufficienter enumeret: cum & inferiores docendo, ſeipſos exerceant, & conferendo cum æqualiter eruditis, cautiores in pluribus fiant; & ab eruditioribus audiendo, male ſibi perſuaſa deponant, recta firmius teneant, occulta cognoſcant; & confirmentur in eis, quorum (aa) dubiis fluctoabant? Sed quoniam diſputationis ordo depoſcit ut etiam de prudentia, quæ principalis virtus quarta ponitur, pauca dicamus, de juſtitia ſufficiant iſta quæ diximus.

CA-

(a) Mſſ. omnes, *unde ecce jam diu*.
(b) Mſſ. tres. *Quibus tribus*.
(c) Mſ. unus, *juvet*. Hæc verba, *ut & ratio, &c.* deſunt in Mſ. uno.
(d) Editi *vere*. Mſſ. ſex, *fere*.
(e) Mſſ. tres, *in quaque re*. Unus, *in unaquaque re*. Editi, *in qua re*.
(f) Mſ. unus, & Lugd. cum Lovan. *de qua*.
(g) Mſ. unus: *vocant πάθη*. Alter, *dicunt pathos*.
(h) Mſ. unus, *ormas dicunt*.
(i) Mſ. unus, *congredimur*.
(k) Mſ. unus, *ad eorum ſalutem noſtra plenitudine*. Alius, *ad eorum ſalutes, & noſtram plenitudinem*.
(l) Mſ. Colb. unus, *quas nonnulli paſſiones*, omiſſa voce hac, *perturbationes*, quæ legitur in aliis.
(m) Mſ. unus, *augeatur*. Mſſ. duo, *quæ modo aliis præſtat adjungitur*.
(n) Mſ. unus, *quæ non ſolum*.
(o) Mſſ. duo, *aliqui ſe removentes*.
(p) Mſ. unus, *commodis omnibus*.
(q) Mſ. unus, *poſſis*. Alias, *poſſint*.
(r) Deeſt vox, *velle*, a Lugd.
(s) Mſ. unus, *in hac velut*.
(t) Mſ. unus, *cum poſſent*.
(u) Mſ. unus, *ſed ad honores*.
(x) Mſ. unus, *militantium*.
(y) Ita Mſſ. omnes, at Editi, *otioſum ſtudium*.
(z) Mſſ. duo, *affert*. quatuor, *afferet*.
(aa) Mſſ. quatuor, *dubii*.

Digitized by Google

CAPUT XXIX.

Quod de prudentiæ ac ſapientiæ fonte cognitionem omnium rerum bibant, qui percipiendæ ſcientiæ ferventer invigilant.

1. PRudentiam & ſapientiam plerique in indagatione veri, & inventione conſtituunt. Credo propterea quod nec ſapiens (a) rite dici poſſit, cui (b) prudentia; nec prudens, cui ſapientia deſit. Quapropter ſi nihil aliud prudentiæ ac ſapientiæ munus accipitur, niſi inquiſitio & comprehenſio veritatis; qui veritatem prudenter quærere, & ſapienter invenire (c) potuerit, is prudens, is ſapiens jure vocabitur. Hoc idcirco præmiſerim, ut quidquid de prudentia fuerit diſputatum, id totum etiam de ſapientia dictum poſſit intelligi. Quia ita ſibi hæ duæ virtutes implicatæ ſunt & unitæ, (d) & ita quælibet earum ſine altera non poteſt eſſe; ut nec imprudens (e) ſapientia, nec inſipiens poſſit dici prudentia. Si ergo tota humanæ vitæ perfectio in actione & cognitione conſiſtit; ſicut (f) impleri actionem temperantiæ, ac fortitudinis, juſtitiæ conſummatione probavimus; ita cognitionem rerum provenire conſecutione prudentiæ comprobemus.

2. Cognitio rerum, quæ de prudentiæ (g) ac ſapientiæ procedit fonte, (h) ſpiritales omnes a carnalibus vitiis defecatos illuſtrat; & ab omni delectatione noxiæ curioſitatis averſos, deſiderio contemplandæ (i) virtutis inflammat: ut humanarum rerum, divinarumque ſcientiam conſecuti, prudentes ac ſapientes veraciter fiant, proſpiciant imminentia mala ſimul & caveant, nec putent ulla eſſe mala, niſi ea quæ malos (k) efficiant: nec eis ullæ perturbationes, velut ignaris earum, modeſtiæ aliquid, aut tranquillitatis excutiant: inter fallentia & ſolida bona diſcernant: nihil in hoc mundo caſu aut injuſte, ſed omnia, Deo volente, (l) ac permittente, fieri prudenter accipiant; aliter intelligentes aut doceant ſapienter, aut arguant: dolores varios ac diverſas infirmitates quæ mortaliter viventes affligunt, non ſemper peccati præcedentibus ſequi; ſed plerumque ex ipſa conditione mortalitatis (m) accidere corruptibiliter natis intelligant: & (n) ſcientes ſe non damnari adverſis (o) præſentibus, ſed probari: ex ipſa tolerantia paſſionum occaſionem comparandæ ſibi patientiæ viriliter agentes arripiant; nec ipſi aliis noceant, nec ſibi (p) nocere permittant.

3. Tales Dominus in Evangelio fieri (q) præcepit, dicens: *Eſtote prudentes, ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ*: quia nec ſimplices circumvenire aliquos poſſunt, nec prudentes ſe circumveniri permittunt. Ceterum ſi in contractu quolibet, ſive in colloquio, vel in alia quaque re, ſe decipi quiſque non ſinat, & alium tamen ipſe decipiat; iſte non habet prudentiam, quæ ſalutis magis quam perditionis eſt cauſa, ſed ſimulat. Quoniam quidem (r) hoc virtus a vitio diſtat, quod illud corrumpit ſana, hæc ſanat vitii acceſſione corrupta: ac ſic, aut omnibus (s) quibus poteſt, prodeſſe feſtinat veraciter prudens, ut ejus meritis omnium, qui per eum Deo acquiruntur, fructus accreſcat: aut ſi cogitat de perditione cujuſpiam, vel de caſu pereuntis exultat; neceſſe eſt ut prius pereat ipſe quam alium perdat, & ab ipſo ea perditio, qua perire alium cupit, incipiat.

Matt. 10. 16.

CAPUT XXX.

Quod prudentes nec aliis noceant, nec ſibi noceri permittant: & quod eis ibi ſit ſine admixtione alicujus erroris conſummata prudentia, ubi erit ſine ullo peccato vita perfecta.

1. HI (t) ergo qui prudentiæ (u) participatione prudentes effecti, Deo ſuo non pedibus, ſed ſanctis moribus appropinquat; ex ea parte, qua ſunt Dei dono prudentes, (x) nec ſuo perire poſſunt, nec alieno peccato: ex eo autem quod necdum ita eſt eorum perfecta prudentia, ſicut in illa vita erit, ubi perfecte viventibus ullus error obrepere (y) omnino non pote-

(a) Mſſ. tres, *recte*.
(b) Mſſ. quatuor, *deeſt*, *nec prudens cui ſapientia deeſt*.
(c) Mſſ. quatuor, *potuerit*. Editi cum aliis Mſſ. *poterit*.
(d) Mſſ. tres, *ut ita quælibet ... non poſſit*. Editi, *ut una quælibet earum ſine altera non poſſit eſſe*.
(e) Mſſ. tres, *ſapiens*, *nec inſipiens poſſit dici prudens*.
(f) Ita Mſſ. Camb. Reg. duo, & Colb. unus. Colb. alter, *ſicut impleri actionem temperantiæ, fortitudinis atque juſtitiæ conſummatione*. Mſ. alter ex Colb. *ſicut in pleriſque actionem temperantiæ ac fortitudinis, atque juſtitiæ conſummationem probavimus*. Editi, *ſicut in pleriſque actionem temperantiæ ac fortitudinis, atque juſtitiæ conſummatione probavimus*.
(g) Sic Mſſ. ſeptem, in quorum unico legitur hæc vox, *procedit*: in aliis autem, *quæ de prudentiæ fonte confertur*.
(h) Mſ. Colb. unus, *ſpirituales a carnalibus*. Alius, *ſpiritales omnibus carnalibus vitiis*, &c. Colb. alter & Camb. *Carnales omnes a carnalibus vitiis defecatos illuſtrat, & ſpiritales omnes ab omni dilectione noxiæ curioſitatis*. Unus ex Colbert. *vanæ curioſitates*. Alius, *dilectione*, ut mox citati.
(i) Mſſ. tres, *veritatis*.
(k) Editi Duac. & Colon. *efficiunt*.
(l) Mſſ. duo, *vel permittente*.
(m) Mſſ. duo, *accedere*.
(n) Mſ. Camb. *ſciant*.
(o) Deeſt vox, *præſentibus*, in Mſ. uno Colb.
(p) Mſſ. duo, *noceri*.
(q) Mſ. unus, *præcipit*.
(r) Mſ. Reg. unus, *hæc virtus*.
(s) Mſ. Colb. unus, *quibus poteſt prodeſſe, feſtine ac veraciter prodeſt, ut ei ex meritis omnium, quæ per eum Deo acquiruntur, fructus accreſcat*. Mſ. alter Colb. *feſtinat ut veraciter prudens*.
(t) Mſ. Reg. unus, *ſi ergo qui*.
(u) Editi, *participes*.
(x) Mſ. unus Colb. hic addit, *nec ſua perpeti poſſunt, nec aliena peccata*.
(y) Mſſ. quatuor Colb. *omnino jam non poterit*.

poterit; etiam prudentes aliquoties peccatis fallentibus acquieſcunt; non voluntate depravati, ſed humano errore, ut homines, lapſi; nec adhuc tota prudentiæ ac ſapientiæ (a) perceptione perfecti; ſicut ibi erunt, ubi nec ignorare aliquid, nec peccare jam poterunt.

2. Hic vero, ſi potuiſſet a peccato recte factum perfecte diſcerni, (b) numquam ab oc- Pſal. 18. 13. cultis ſuis oraret ille mundari qui ait: *Ab occultis meis munda me, Domine, & ab alienis parce ſervo tuo*. Quibus verbis ſatis oſtendit quod illi quoque, qui ſancte per (c) donum Sancti ſpiritus vivunt, tamen propter (d) aliquas infirmitates (e) humanas quas (f) trahunt, ſive ſcientes, ſive neſcientes, (g) aliquoties aut ſuo peccato cedunt, aut alieno conſentiunt. In hac (h) igitur vita, ubi aut voluntate, aut errore, aut infirmitate peccatur; quicumque divinitus adjuti voluntate non peccant, utique irreprehenſibiliter vivunt. Sed quia poteſt eos error, aut infirmitas peccatis involvere, ab illo ſe illuminari fideliter (i) poſtulent & ſanari, cui exultans ille clamabat in Pſal. 26. 1. ſpiritu, dicens; *Dominus illuminatio mea, & ſalus mea, quem* (k) *timebo?* ut cum illuminatio, per donum (l) prudentiæ ac ſapientiæ collata detraxerit cæcitatem, & ſanaverit per gratiam Dei ſalus (m) refuſa languorem; nunc mens illuminata divinitus & ſanata, nec in eis quæ cavenda vel appetenda ſunt, humano decipiatur errore, ut aut pro veris falſa defendat, aut pro falſis vera (n) rejiciat; & ſine ullo infirmitatis obſtaculo bonum quod elegerit, implere prævaleat.

3. Sed alia eſt ſalus hujus vitæ qua mortaliter vivitur, alia illius ubi mortale noſtrum immortalitate donabitur; & aliter ſalvi facti ſumus in ſpe, aliter ſalvi erimus in re. Hic ita ſalvi facti ſumus, ut adhuc perire poſſimus; ibi quicumque ſalvus (o) fuerit, perire ultra non poterit: ac per hoc, ſcientia quæ cognitionem rerum nobis in hujus ſæculi nocte viventibus præſtet, plenitudini futuræ collata, pars ſcientiæ eſt credenda, non tota. Propter quod 1. Cor. 13. 9. & 10. dicit ſanctus (p) Apoſtolus: *Ex parte enim ſcimus, & ex parte prophetamus: cum autem venerit quod perfectum eſt, evacuabitur quod ex parte eſt*. (q) Hic evacuari aſſerit, conſummari: quoniam quidem pars ſcientiæ (r) quæ eſt perficienda, perfectis non evacuanda eſt, ſed implenda. Proinde ubi erit omnium fidelium catholicorum ſalus plena, corruptibilitas nulla, & immortalitas beata; ibi erit prudentiæ (s) ac ſapientiæ perfectio vera, & rerum omnium cognitio tota, quando ſcientia ad perfectum fuerit partis evacuatione perducta.

CAPUT XXXI.

De affectionibus quatuor: quod inter vitia numerari non debeant, ſi earum uſus ex bona voluntate procedat.

1. VIdeamus nunc, quid diligentia diſputationis inveniat etiam de quatuor affectionibus, quas vitia eſſe ſtultitia ſapientum mundi hujus exiſtimat. (t) Nam ſi timere, ac dolere, cupere, vel lætari omnino non poſſent niſi peccatores aut perditi; recte non affectus aliqui poſſent dici, ſed morbi. At cum (u) tales animorum motus inveniantur in ſanctis Apoſtolis & Prophetis; quis ita deſipiat (x), ut eos vitia credat, ex quibus Deo placuerunt illi qui vitiis plus quam ceteri homines reſtiterunt? Itaque Paulus apoſtolus de timore ſic loquitur: *Timeo autem ne ſicut ſerpens ſeduxit* 2. Cor. 11. 3. *Evam ſua aſtutia, ſic & veſtri ſenſus corrumpantur a caſtitate, quæ eſt in Chriſto* (y). Item de cupiditate fiducialiter dicit: *Cupio diſ-* Philip. 1. 23. *ſolvi, & eſſe cum Chriſto*. Sed & de triſtitia, quam alii dolorem appellant, idem vas electionis & doctor gentium ait: *Quia triſtitia ma-* Rom. 9. 2. *gna mihi eſt, & continuus dolor cordi meo pro fratribus meis, qui ſunt cognati mei ſecundum carnem*. (z) Sed & de lætitia ad Romanos ſcribens, cum dixiſſet, *Veſtra* (aa) *obedientia* Rom. 16. 19. (bb) *in omnem locum divulgata eſt. Gaudeo*, inquit, (cc) *de vobis, ſed volo vos ſapientes eſſe in bono, & ſimplices in malo*. Hunc timorem vel dolorem, hanc cupiditatem, hoc gaudium qui reprehendere voluerit, ipſum (dd) reprehendit Apoſtolum, qui per tales affectiones non ſolum Deo placuit, ſed etiam quoſdam inter criminoſos, quod eſſent (ee) ſine affectu, culpavit. Sed & Propheta, dicendo; *Lætatus* Pſ. 121. 1. *ſum in his quæ dicta ſunt mihi*; & ex perſona Do-

(a) Mſ. Camb. *perfectione*.
(b) Mſſ. tres, *unmquam ſe ab occultis*.
(c) Editi, *ſecundum donum*. Mſſ. ſex, *per donum*.
(d) Mſſ. Reg. ſex, *reliquias*.
(e) Mſ. unus, *humanæ vitæ*.
(f) Mſ. unus, *tribuunt*.
(g) Alias, *aliquatenus*.
(h) Mſ. unus, *autem*.
(i) Mſ. unus, *poſtulant*.
(k) Editi, *trepidabo*. Mſſ. ſex, *timebo*.
(l) Mſſ. duo, *ſcientiæ ac ſapientiæ*.
(m) Edit. Duac. & Colon. *infuſa languorem*. Mſ. Colb. unus, *repulſo languore*.
(n) Mſ. unus, *retineat*.
(o) Editi, *fuerit ... poterit*.
(p) Mſ. unus, *ſanctus Paulus apoſtolus*.
(q) Ita Mſſ. ſex. Mſ. alter, *Hic evacuari aſſerit, id eſt conſummari*. Unus ex prædictis, *Hinc evacuari*. Editi, *Hic evacuari aſſerit, illic conſummari*, ubi vox, *illic*, ſuperflua videtur ex proxime ſequentibus.
(r) Editio Lugd. ſola, *pars ſcientiæ eſt perficienda, perfectaque non evacuanda eſt, ſed implenda*.
(s) Editi, *ac ſcientiæ*. Mſſ. quatuor, *ac ſapientiæ*. Mſſ. alii duo, *ſapientiæ ac prudentiæ*.
(t) Mſſ. duo, *ſi enim ... non poſſunt*. Unus, *poſſint*.
(u) Mſ. unus, *talis animorum motus inveniatur*.
(x) Mſ. unus, *aut vitia credat*.
(y) Mſſ. tres. *Idem*.
(z) Mſſ. quatuor. *Nam & ad Romanos ſcribens, cum dixiſſet*.
(aa) Mſſ. duo addunt hic, *autem*.
(bb) Mſſ. duo, *in omni loco*.
(cc) Mſſ. tres, *in vobis*. Unus, *ſed tamen volo vos ſapientes eſſe*.
(dd) Mſ. unus, *reprehendat*.
(ee) Mſ. Reg. unus, *ſine affectione*. Edit. Lugd. *quod eſſet ſine culpa, culpavit*.

Digitized by Google

Pſ. 68. 23. Domini, *Suſtinui qui* (a) *ſimul mecum contriſtaretur, & non fuit:* talem lætitiam, triſtitiamque commendat. Cum vero alius dicit, Eccli. 1. 27. *Timor Domini expellit peccatum*; &, Sap. 6. 21. *Concupiſcentia ſapientiæ perducit ad regnum:* non ſolum non reprehendit, ſed etiam laudat ſpiritalis concupiſcentiæ, (b) & divini timoris affectum.

2. Non ergo has affectiones habendo, ſed eis male utendo delinquimus. Quia humanorum affectuum proprietas hominis indicat (c) Creatorem; qualitas, (d) bonam vel malam ſignificat voluntatem: ac ſic, motus hi qui in (e) hominibus affectiones ſunt, iidem ipſi in bene utentibus virtutes, & in male viventibus paſſiones, ſive perturbationes, aut, ut quidam volunt, ægritudines fiunt. Nec audiendi ſunt Stoici, qui eas penitus (f) eradicari poſſe, & debere contendunt: quoniam omnino nullus eſt ſenſus, ubi timendi, vel dolendi, cupiendi, ſive gaudendi nullus invenitur affectus. Denique quaſi & ipſos pœniteret ſuæ ſententiæ, excepta triſtitia, quam cadere in ſapientis animum negant, (g) reliquos affectus (h), nominibus immutatis, ineſſe ſapientibus dicunt: cautionem pro timore, pro lætitia gaudium, & voluntatem pro cupiditate ponentes. Quaſi ſapiens non timeat, ſed caveat; & velit, non cupiat; nec lætetur in hac vita, ſed gaudeat. Non autem credunt ejus contriſtari animum, quod triſtitia, quæ accidere ſolet ex (i) commiſſo peccato, ſapientem, quem putant nullum habere peccatum, ſtimulare non poſſit aliqua recordatione peccati. Quod eſſe vaniſſimum Dominus noſter Matth. 26. 37. Luc. 19. 41. Joan. 11. 35. ſecundum carnem natus oſtendit, qui & triſtis fuit, & flevit: nec tamen ea triſtitia qua triſtis fuit, ei ex (k) peccatis ſuis acceſſit, qui ſine peccato conceptus & natus, non ſolum non peccavit, ſed etiam peccare non potuit.

3. Ut autem de ſuis quoque litteris iſtorum revincantur ineptiæ, qui putant ſapientem contriſtari, vel dolere non poſſe, legant illud quod Cicer. lib. 3. Tuſcul. quæſt. de indolentia. eorum doctiſſimus ait: „Nam omnino non dolere, non ſine magna mercede contingit immanitatis in animo, ſtuporis in corpore." De timore autem quem illi ponunt in malo, Pſ. 18. 10. Scriptura noſtra loquitur, dicens: *Timor Domini ſanctus*, (l) *permanens in ſæculum ſæculi*. Sed quod vere fatendum eſt, ab illo alio timore 1. Joan. 4. 18. pœnali diſtinguitur, de quo dicit Apoſtolus: *Timor non eſt in charitate, ſed perfecta charitas foras mittit timorem*. Quia ille peccare volentes deterret a malo, & invitos tenet in bono: iſte autem de quo dicit Propheta, *Qui ſine timore eſt, non poteſt juſtificari*, Eccli. 1. 28. magis incremento (m) charitatis augetur; & aliter quis timet, ne malum quo puniatur, incurrat; aliter, ne bonum quo delectatur, amittat. Non igitur omnis timor haberi debet in vitio, ſed ille tantum, de quo ſcriptum eſt, *Quia timor pœnam habet*. 1. Joan. 4. 18. Ceterum iſte, de quo dicitur, *Timor Domini expellit peccatum*; &, *Qui ſine timore eſt, non poteſt juſtificari*; &, *Timor Domini ſanctus, permanens in ſæculum ſæculi:* non eſt inter vitia numerandus, ſed potius intelligendus eſt vitiis inimicus. (n)

4. Jam illud quod dicunt, Boni volunt, mali cupiunt; vel, Boni gaudent, mali, lætantur: quis ſanæ mentis (o) admittat? immo quis ſana mente non redarguat? Cum & Scriptura noſtra hominem malæ voluntatis increpet dicens; *Noli velle mentiri omne mendacium:* & Eccleſ. 7. 14. Tullius orator ampliſſimus cupiditatem ponat Tull. lib. 1. invect. in Catil. (p) in bono, ubi dicit; Cupio, patres conſcripti, me eſſe clementem: & apud illos Virgilius gaudium vituperet, dicens: Virgil. l. 6. Æn. 733.

Hinc metuunt, cupiuntque, dolent, gaudentque.

Item cum in malum malæ (q) mentis gaudia, & apud nos lætitia ponatur (r) in bonum, Propheta dicente: *Lætamini in Domino, & exultate juſti?* Pſ. 31. 11.

5. Proinde omnes juſti & tota morum ſanctitate perfecti, ſine aliqua Stoicorum diſtinctione ſuperflua, timent & cavent, volunt & cupiunt, lætantur & gaudent, contriſtantur & dolent: ſed intereſt (s) multum, quid timeant aut caveant, velint aut cupiant, unde lætentur aut gaudeant, contriſtentur aut doleant. Metuunt hereditatem regni cæleſtis amittere; cupiunt ad cæleſtem patriam pervenire; dolent tentati, gaudent de (t) tentationibus liberati: ac per hoc, recta mens (u) rectos habet affectus, perverſa, perverſos.

6. Sanctus Auguſtinus Epiſcopus, acer ingenio, ſuavis eloquio, ſæcularis litteraturæ peritus, in Eccleſiaſticis laboribus operoſus, in quotidianis diſputationibus clarus, in omni ſua a-

(a) Mſ. unus, *qui ſimul contriſtaretur*. Alius, *qui mecum contriſtaretur*.
(b) Mſſ. duo *vel divini*.
(c) Alias, *creaturam*: melius, *naturam*.
(d) Mſſ. quatuor, *bona vel mala*.
(e) Mſ. unus, *in omnibus*; nec male.
(f) Mſſ. tres, *eradicare poſſe & debere*.
(g) Mſſ. duo, *reliquos tres affectus*.
(h) Mſ. unus, *omnibus ineſſe ſapientibus*.
(i) Mſ. Colb. unus, *ex admiſſo peccato ... poſſit aliqua recordatio peccati*. Alius, *non poſſe aliquam recordationem peccati*.
(k) Mſ. unus, *ex peccato ſuo*.
(l) Mſ. unus, *permanet*.
(m) Editi, *veritatis*, Mſſ. quinque, *charitatis*.
(n) Mſ. unus. *Nam illud*. Alter, *Jam aliud*.
(o) Edit. Lugd. *admittit animo, quis*, &c.
(p) Mſſ. tres, *in bonum*.
(q) Edit. Lovan. *malæ gentis*. Lugd. *Item cum in malum malæ mentis gaudia apud nos & bonæ lætitia ponatur in bonum*. In Mſ. Regio deſunt hæc, *cum in malum*. Mſ. Colb. unus, *Item malæ mentis gaudia*. Alter Colb. *Item ſunt & malæ mentis gaudia, & apud nos*, &c.
(r) Mſſ. duo, *in bono*. Unus ex his, *ponitur in bono*.
(s) Mſ. unus, *malum quod timeant, bonum quod velint*.
(t) Mſ. unus, *de tentatione*.
(u) Mſſ. quatuor, & Lugd. *rectos hos habet affectus*.

poterit; etiam prudentes aliquoties peccatis fallentibus acquieſcunt; non voluntate depravati, ſed humano errore, ut homines, lapſi; nec adhuc tota prudentiæ ac ſapientiæ (a) perceptione perfecti; ſicut ibi erunt, ubi nec ignorare aliquid, nec peccare jam poterunt.

2. Hic vero, ſi potuiſſet a peccato recte factum perfecte diſcerni, (b) numquam ab occultis
Pſal. 18. 13. ſuis oraret ille mundari qui ait: *Ab occultis meis munda me, Domine, & ab alienis parce ſervo tuo*. Quibus verbis ſatis oſtendit quod illi quoque, qui ſancte per (c) donum Sancti ſpiritus vivunt, tamen propter (d) aliquas infirmitates (e) humanas quas (f) trahunt, ſive ſcientes, ſive neſcientes, (g) aliquoties aut ſuo peccaro cedunt, aut alieno conſentiunt. In hac (h) igitur vita, ubi aut voluntate, aut errore, aut infirmitate peccatur; quicumque divinitus adjuti voluntate noo peccant, utiqoe irreprehenſibiliter vivunt. Sed quia poteſt eos error, aut infirmitas peccatis involuere, ab illo ſe illuminari fideliter (i) poſtulent & ſanari, cui exultans ille clamabat in
Pſal. 26. 1. ſpiritu, dicens; *Dominus illuminatio mea, & ſalus mea, quem* (k) *timebo?* ut cum illuminatio, per donum (l) prudentiæ ac ſapientiæ collara detraxerit cæcitatem, & ſanaverit per gratiam Del ſalus (m) refuſa languorem; nunc mens illuminata divinitus & ſanata, nec in eis quæ cavenda vel appetenda ſunt, humano decipiatur errore, or aut pro veris falſa defendat, aut pro falſis vera (n) rejiciat; & ſine ullo infirmitatis obſtaculo bonum quod elegerit, implere prævaleat.

3. Sed alia eſt ſalus hujus vitæ qua mortaliter vivitur, alia illius ubi mortale noſtrum immortalitare donabitur; & aliter ſalvi facti ſumus in ſpe, aliter ſalvi erimus io re. Hic ita ſalvi facti ſumus, ut adhuc perire poſſimus; ibi quicumque ſalvus (o) fuerit, perire ultra non poterit: ac per hoc, ſcientia quæ cognitionem rerum nobis in hujus ſæculi nocte viventibus præſtet, plenitudini futuræ collata, pars ſcientiæ eſt credenda, non tota. Propter quod
1. Cor. 13. 9. & 10. dicir ſanctus (p) Apoſtolus: *Ex parte enim ſcimus, & ex parte prophetamus: cum autem venerit quod perfectum eſt, evacuabitur quod ex parte eſt*. (q) Hic evacuari aſſerit, conſummari: quoniam qnidem pars ſcientiæ (r) quæ eſt perficienda, perfectis non evacuanda eſt, ſed implenda. Proinde ubi erit omnium fidelium catholicorum ſalos plena, corruptibilitas nulla, & immortalitas beata; ibi erit prudentiæ (s) ac ſapientiæ perfectio vera, & rerum omnium cognitio tota, quando ſcientia ad perfectum fuerit partis evacuatione perducta.

CAPUT XXXI.

De affectionibus quatuor: quod inter vitia numerari non debeant, ſi earum uſus ex bona voluntate procedat.

1. VIdeamus nunc, qoid diligentia diſputationis inveniat etiam de quatuor affectionibus, quas vitia eſſe ſtultitia ſapientium mundi hujus exiſtimat. (t) Nam ſi timere, ac dolere, cupere, vel lætari omnino non poſſent niſi peccatores aur perditi; recte non affectus aliqui poſſent dici, ſed morbi. At cum (u) tales animorum motus inveniantur in ſanctis Apoſtolis & Prophetis; quis ita deſipiat (x), ut eos vitia credar, ex quibus Deo placuerunt illi qui vitiis plus quam ceteri homines reſtiterunt? Itaque Paulus apoſtolus de timore ſic loquitur: *Timeo autem ne ſicut ſerpens ſeduxit* 2. Cor. 11. 3.
Evam ſua aſtutia, ſic & veſtri ſenſus corrumpantur a caſtitate, quæ eſt in Chriſto (y). Item de cupiditate fiducialiter dicit: *Cupio diſ-* Philip. 1. 23.
ſolvi, & eſſe cum Chriſto. Sed & de triſtitia, quam alii dolorem appellant, idem vas electionis & doctor gentium ait: *Quia triſtitia ma-* Rom. 9. 2.
gna mihi eſt, & continuus dolor cordi meo pro fratribus meis, qui ſunt cognati mei ſecundum carnem. (z) Sed & de lætitia ad Romanos ſcribens, cum dixiſſet, *Veſtra* (aa) *obedientia* Rom. 16. 19.
(bb) *in omnem locum divulgata eſt. Gaudeo*, inquit, (cc) *de vobis, ſed volo vos ſapientes eſſe in bono, & ſimplices in malo*. Hunc timorem vel dolorem, hanc cupiditatem, hoc gaudium qui reprehendere voluerit, ipſum (dd) reprehendit Apoſtolum, qui per tales affectiones non ſolum Deo placuit, ſed etiam quoſdam inter criminoſos, quod eſſent (ee) ſine affectu, culpavit. Sed & Propheta, dicendo; *Lætatus* Pſ. 121. 1.
ſum in his quæ dicta ſunt mihi; & ex perſona Do-

(a) Mſ. Camb. *perfectione*.
(b) Mſſ. tres, *numquam ſe ab occultis*.
(c) Editi, *ſecundum donum*. Mſſ. ſex, *per donum*.
(d) Mſſ. Reg. ſex, *reliquias*.
(e) Mſ. unus, *humanæ vitæ*.
(f) Mſ. unus, *tribuunt*.
(g) Alias, *aliquatenus*.
(h) Mſ. unus, *autem*.
(i) Mſ. unus, *poſtulant*.
(k) Editi, *trepidabo*. Mſſ. ſex, *timebo*.
(l) Mſſ. duo, *ſcientiæ ac ſapientiæ*.
(m) Edit. Duac. & Colon. *infuſa languorem*. Mſ. Colb. unus, *repulſo languore*.
(n) Mſ. uuus, *retineat*.
(o) Editi, *fueris ... poteris*.
(p) Mſ. unus, *ſanctus Paulus apoſtolus*.
(q) Ita Mſſ. ſex. Mſ. alter, *Hic evacuari aſſerit, id eſt conſummari*. Unus ex prædictis, *Hinc evacuari*. Editi, *Hic evacuari aſſerit, illic conſummari*, ubi vox, *illic*, ſuperflua videtur ex proxime ſequentibus.
(r) Editio Lugd. ſola, *pars ſcientiæ eſt perficienda, perfectaque non evacuanda eſt, ſed implenda*.
(s) Editi, *ac ſcientiæ*. Mſſ. quatuor, *ac ſapientiæ*. Mſſ. alii duo, *ſapientiæ ac prudentiæ*.
(t) Mſſ. duo, *ſi enim ... non poſſunt*. Unus, *poſſint*.
(u) Mſ. unus, *talis animorum motus inveniatur*.
(x) Mſ. unus, *aut vitia credat*.
(y) Mſſ. tres. *Idem*.
(z) Mſſ. quatuor. *Nam & ad Romanos ſcribens, cum dixiſſet*.
(aa) Mſſ. duo addunt hic, *autem*.
(bb) Mſſ. duo, *in omni loco*.
(cc) Mſſ. tres, *in vobis*. Unus, *ſed tamen volo vos ſapientes eſſe*.
(dd) Mſ. unus, *reprehendas*.
(ee) Mſ. Reg. unus, *ſine affectione*. Edit. Lugd. *quod eſſet ſine culpa, culpavit*.

Pſ. 68. 21. Domini, *Suſtinui qui* (a) *ſimul mecum contriſtaretur, & non fuit:* talem lætitiam, triſtitiamque commendat. Cum vero alius dicit, *Eccli. 1. 27.* *Timor Domini expellit peccatum*; &, *Sap. 6. 21.* *Concupiſcentia ſapientiæ perducit ad regnum:* non ſolum non reprehendit, ſed etiam laudat ſpiritalis concupiſcentiæ, (b) & divini timoris affectum.

2. Non ergo has affectiones habendo, ſed eis male utendo delinquimus. Quia humanorum affectuum proprietas hominis indicat (c) Creatorem; qualitas, (d) bonam vel malam ſignificat voluntatem: ac ſic, motus hi qui in (e) hominibus affectiones ſunt, iidem ipſi in bene utentibus virtutes, & in male viventibus paſſiones, ſive perturbationes, aut, ut quidam volunt, ægritudines fiunt. Nec audiendi ſunt Stoici, qui eas penitus (f) eradicari poſſe, & debere contendunt: quoniam omnino nullus eſt ſenſus, ubi timendi, vel dolendi, cupiendi, ſive gaudendi nullus invenitur affectus. Denique quaſi & ipſos pœniteret ſuæ ſententiæ, excepta triſtitia, quam cadere in ſapientis animum negant, (g) reliquos affectus (h), nominibus immutatis, ineſſe ſapientibus dicunt: cautionem pro timore, pro lætitia gaudium, & voluntatem pro cupiditate ponentes. Quaſi ſapiens non timeat, ſed caveat; & velit, non cupiat; nec lætetur in hac vita, ſed gaudeat. Non autem credunt ejus contriſtari animum, quod triſtitia, quæ accidere ſolet ex (i) commiſſo peccato, ſapientem, quem putant nullum habere peccatum, ſtimulare non poſſit aliqua recordatione peccati. *Matth. 26. 37.* Quod eſſe vaniſſimum Dominus noſter ſecundum carnem natus oſtendit, qui & triſtis *Luc. 19. 41. Joan. 11. 35.* fuit, & flevit: nec tamen ea triſtitia qua triſtis fuit, ei ex (k) peccatis ſuis acceſſit, qui ſine peccato conceptus & natus, non ſolum non peccavit, ſed etiam peccare non potuit.

3. Ut autem de ſuis quoque litteris iſtorum revincantur ineptiæ, qui putant ſapientem contriſtari, vel dolere non poſſe, legant illud quod *Cicer. lib. 3. Tuſcul. quæſt. de indolentia.* eorum doctiſſimus ait: „ Nam omnino non dolere, non ſine magna mercede contingit immanitatis in animo, ſtuporis in corpore. “ De timore autem quem illi ponunt in malo, *Pſ. 18. 10.* Scriptura noſtra loquitur, dicens: *Timor Domini ſanctus,* (l) *permanens in ſæculum ſæculi.* Sed quod vere fatendum eſt, ab illo alio timore *1. Joan. 4. 18.* pœnali diſtinguitur, de quo dicit Apoſtolus: *Timor non eſt in charitate, ſed perfecta charitas foras mittit timorem.* Quia ille peccare volentes deterret a malo, & invitos tenet in bono: iſte autem de quo dicit Propheta, *Qui ſine timore eſt, non poteſt juſtificari,* *Eccli. 1. 28.* magis incremento (m) charitatis augetur; & aliter quis timet, ne malum quo puniatur, incurrat; aliter, ne bonum quo delectatur, amittat. Non igitur omnis timor haberi debet in vitio, ſed ille tantum, de quo ſcriptum eſt, *Quia timor pœnam habet.* *1. Joan. 4. 18.* Ceterum iſte, de quo dicitur, *Timor Domini expellit peccatum;* &, *Qui ſine timore eſt, non poteſt juſtificari;* &, *Timor Domini ſanctus, permanens in ſæculum ſæculi:* non eſt inter vitia numerandus, ſed potius intelligendus eſt vitiis inimicus. (n)

4. Jam illud quod dicunt, Boni volunt, mali cupiunt; vel, Boni gaudent, mali, lætantur: quis ſanæ mentis (o) admittat? immo quis ſana mente non redarguat? Cum & Scriptura noſtra hominem malæ voluntatis increpet dicens; *Eccleſ. 7. 14.* *Noli velle mentiri omne mendacium:* & Tullius orator ampliſſimus cupiditatem ponat *Tull. lib. 1. invect. in Catil.* (p) in bono, ubi dicit; Cupio, patres conſcripti, me eſſe clementem: & apud illos Virgi- *Virgil. l. 6. Æn. 733.* lius gaudium vituperet, dicens:

Hinc metuunt, cupiuntque, dolent, gaudentque.

Item cum in malum malæ (q) mentis gaudia, & apud nos lætitia ponatur (r) in bonum, Propheta dicente: *Pſ. 31. 11.* *Lætamini in Domino, & exultate juſti?*

5. Proinde omnes juſti & tota morum ſanctitate perfecti, ſine aliqua Stoicorum diſtinctione ſuperflua, timent & cavent, volunt & cupiunt, lætantur & gaudent, contriſtantur & dolent: ſed intereſt (s) multum, quid timeant aut caveant, velint aut cupiant, unde lætentur aut gaudeant, contriſtentur aut doleant. Metuunt hereditatem regni cæleſtis amittere; cupiunt ad cæleſtem patriam pervenire; dolent tentati, gaudent de (t) tentationibus liberati: ac per hoc, recta mens (u) rectos habet affectus, perverſa, perverſos.

6. Sanctus Auguſtinus Epiſcopus, acer ingenio, ſuavis eloquio, ſæcularis litteraturæ peritus, in Eccleſiaſticis laboribus operoſus, in quotidianis diſputationibus clarus, in omni ſua a-

(a) Mſ. unus, *qui ſimul contriſtaretur.* Alius, *qui mecum contriſtaretur.*
(b) Mſſ. duo *vel divini.*
(c) Alias, *creaturam*: melius, *naturam.*
(d) Mſſ. quatuor, *bona vel mala.*
(e) Mſ. unus, *in omnibus*; nec male.
(f) Mſſ. tres, *eradicare poſſe & debere.*
(g) Mſſ. duo, *reliquos tres affectus.*
(h) Mſ. unus, *omnibus ineſſe ſapientibus.*
(i) Mſ. Colb. unus, *ex admiſſo peccato ... poſſit aliqua recordatio peccati.* Alius, *non poſſe aliquam recordationem peccati.*
(k) Mſ. unus, *ex peccato ſuo.*
(l) Mſ. unus, *permanet.*
(m) Editi, *veritatis,* Mſſ. quinque, *charitatis.*
(n) Mſ. unus. *Nam illud.* Alter, *Jam aliud.*
(o) Edit. Lugd. *admittit animo, quis,* &c.
(p) Mſſ. tres, *in bonum.*
(q) Edit. Lovan. *malæ gentis.* Lugd. *Item cum in malum malæ mentis gaudia apud nos & bonæ lætitia ponatur in bonum.* In Mſ. Regio deſunt hæc, *cum in malum.* Mſ. Colb. unus, *Item malæ mentis gaudia.* Alter Colb. *Item ſunt & mala mentis gaudia, & apud nos,* &c.
(r) Mſſ. duo, *in bono.* Unus ex his, *ponitur in bono.*
(s) Mſ. unus, *malum quod timeant, bonum quod velint.*
(t) Mſ. unus, *de tentatione.*
(u) Mſſ. quatuor, & Lugd. *rectos hos habet affectus.*

Digitized by Google

ction e (a) compoſitus, in expoſitione (b) fidei noſtræ catholicus, in quæſtionibus abſolvendis acutus, in revincendis hæreticis circumſpectus, & (c) in explicandis Scripturis canonicis cautus; ipſe ergo, quem in his libellis pro poſſibilitate ſecutus ſum, hanc quæſtionem, de qua agitur, hoc modo determinat, dicens. „ Hi „ motus, hi affectus de amore (d) boni, & „ de ſancta charitate venientes, ſi vitia vocanda ſunt, ſinamus ut ea quæ (e) vere vitia „ ſunt, virtutes vocentur. Sed cum rectam rationem (f) ſequantur iſtæ affectiones, quan„ do ut oportet, adhibentur; quis ea tunc (g) „ morbos, & vitioſas paſſiones audeat dicere? Quas affectiones ut ex mortalitatis conditione nobis ineſſe monſtraret, & huic vitæ neceſſarias, non futuræ, poſt aliquanto idem Doctor adjungit, & dicit: „ Etiam cum rectas & ſe„ cundum Deum (h) habemus has affectio„ nes, hujus vitæ ſunt, non illius quam futu„ ram ſperamus. “

Aug. lib. 14. de Civit. Dei cap. 9.

Ibidem.

CAPUT XXXII.

Quod hi affectus, ſine quibus in hac vita recte non vivitur, in illa futura beatitudine non ſint, quæ nec timorem habitura eſt, nec dolorem.

AC ſic niſi ex conditione noſtræ infirmitatis nobis ineſſent affectus iſti, numquam plerumque dolendo, vel flendo eis (i) cederemus inviti. Sed idcirco eos huic neceſſarios vitæ ſentimus, quia in hac mortalitate ſine eis omnino recte non vivimus. Quando ſi non timeat quiſque vel caveat, ne aut ipſe quamdiu mortaliter (k) vivit, aut alius quem in Chriſto diligit, (l) a fide ſua deficiat; ſi nec de ſuo, nec de proximi ſui peccato contriſtetur, nec doleat, de profectu lætetur aut gaudeat, ſi nihil boni velit aut cupiat; non ſolum recte non vivit, ſed etiam ſenſum ipſius humanitatis amittit. In illa autem vita beata, ad quam, conſumpta omni corruptibilitate (m) ac mortalitate, (n) pervenient, quicumque ibi futuri ſunt, (o) ubi nec fletus ullus poteſt eſſe, nec gemitus: habebunt omnes ſancti amorem perfectum, timorem nullum, & gaudium ſempiternum. Ibi (p) eis erit voluntas recta, cupiditas nulla: quoniam fruendo cæleſtibus bonis, ad quæ pervenire cupiebant, nihil eis deerit quod ulterius concupiſcant, & in illa regione perpetuæ ſecuritatis ac pacis perfecte beati, nec timoris ſtimulos paſſuri ſunt, (q) nec doloris. Sed timor ille, non quem charitas foras mittit, ſed quem charitas nutrit, ideo fortaſſis in ſæculum ſæculi permanebit, quia in ſæculum ſæculi permanebunt illa, ad quæ timor ipſe perduxerit.

CAPUT XXXIII.

Qualiter virtutes quatuor, quæ dictæ ſunt principales, aut in præſenti nos a peccato defendat, aut in æternum nobiſcum ſine ullo peccato permaneant.

1. PORro illæ virtutes quatuor, de quibus pauca perſtrinxi, (r) etſi ibi erunt, longe tamen alio modo quam in hac vita ſunt, ubi contra vitia ſine intermiſſione confligunt, & pro ipſo ancipiti dubiæ (s) concertationis eventu, modo negligentes, qui ſibi nolunt obedire, deſtituunt; modo ad alios, quibus diſplicent ſua peccata, vel accedunt (t) Deo miſerante, vel redeunt. Nam ibi etſi erit temperantia, non ut deſideria mala vel vitia refrenet, (u) aut vincat; ſed ut eos, quos hic ab (x) intemperantiæ impugnatione defendit, ibi perficiat: ut ex omni parte perfectis præmii ſui beata (y) perceptio perfecte ſufficiat.

2. Ibi (z) erit & animi fortitudo; non ut aliqua mala propulſet, aut æquanimiter ferat, ſed ut ſine ullis malis beatos fortiter in æterno bono contineat. Ibi in omnibus perfectis erit perfecta juſtitia, non ut inter virtutes diſcernat & vitia, ubi nec ipſa erunt (aa) jam corpora vitioſa; ſed ut perfectis præmia tribuat ſempiterna. Quod tunc fiet, quando omni concupiſcentia carnali conſumpta, nec adverſus carnem ſpiritus, nec caro adverſus ſpiritum concupiſcet: ſed animus Deo ſubjectus, cum carne ſibi ſubjecta in pace ſempiterna regnabit, & Creatori ſuo in æternum feliciter adhærebit. Jam prudentia, quæ hic quoque habetur clara, ubi in ænigmate quodam prudentes illuminat, qualis ibi

Gal. 5. 17.

(*a*) Mſ. unus, *contemptus*. Duo, *compunctus*. Unus, *convictus*.
(*b*) Editi, *in expoſitione ſua*. Deeſt *ſua*, in Mſſ. quatuor, in quorum duobus habes, *fidei ſanctæ*.
(*c*) Mſſ. tres, *in explanandis*. Unus, *in explorandis*.
(*d*) Mſ. unus, *de amore bono*.
(*e*) Editi, *vera vitia*. Mſ. Reg. unus, *vere vitia ſunt*.
(*f*) Mſſ. quatuor & Lugd. *ſequuntur*: in quo, *ubi oporteat adhibentur*.
(*g*) Sic Mſ. unus, Colb. & Lugd. editio: atque nova editio operum S. Auguſtini, tom. 10. Alii codices noſtri, *morbidas ſed vitioſas*. Ex Colb. unus, *quis eas morbo tunc ſuo vitioſas*.
(*h*) Mſſ. tres, *habeamus*.
(*i*) Sic Mſſ. quinque. Unus, *concederemus*. Editi, *crederemus*. Deeſt, *vel flendo*, in Mſ. Colb. unico.
(*k*) Mſſ. duo, *non vivitur*.
(*l*) Particula, *a*, aberat ab Editis: habetur ex Mſſ. quinque.
(*m*) Iſtud, *ac mortalitate*, abeſt a Mſſ. quinque.
(*n*) Mſ. unus, *pervenient*. Alii omnes, *perveniunt*.
(*o*) Mſ. unus, *ibi nec*.
(*p*) Mſſ. quatuor carent hac voce, *eis*.
(*q*) Mſ. unus, *nec dolores*.
(*r*) Mſſ. duo, *& ibi erunt*.
(*s*) Edit. Lugd. *converſationis*.
(*t*) Mſſ. duo, *Domino miſerante*.
(*u*) Mſ. unus, *ac vincat*. Alter, *ut vincat*.
(*x*) Mſ. Camb. *ab intemperantiæ morbo impugnante*. Mſ. Colb. unus, *ab intemperantia morbo impugnatione defendit*.
(*y*) Mſſ. duo, *perceptione*.
(*z*) Editi. *Ibi enim*. Mſſ. quinque. *Ibi erit*. Unus, *Ibi &*.
(*aa*) Mſſ. duo, *nec ipſa erunt corpora*.

ibi erit, ubi (a) veritatem perfectis, qnos hic ejus inquiſitio delectabat, ſine ullis figuris fallentibus demonſtrabit: ut prudentiæ ac ſapientiæ plenaria (b) perceptione divinitus illuſtrati, omnia illa, quæ hic perfecte cupiebant noſſe, nec poterant, ſine ullo impedimento corruptionis ac mortalitatis agnoſcant: & non ſolum creaturarum omnium (c) rationes, ſed etiam ipſam ſui Creatoris eminentiam facie revelata conſpiciant?

CAPUT XXXIV.

Ubi ſe de toto opere locutor excuſat.

1. ITaque, ſi placet, hujus quoque libelli jam terminus fiat: ne amplius juſto productus, non ſolum de (d) ſui ſqualore, ſed etiam de nimia prolisitate diſpliceat. Hoc ſane (e) omnes, qui hæc (f) forte lecturi ſunt, conteſtor, & obſecro, ut quidquid in rebus ipſis, quæ utcumque digeſtæ ſunt, (g) reprehenſione dignum invenerint, vitio meæ ruſticitatis aſcribant, & mihi dignanter indulgeant: qui dum (h) ſtudeo præceptum jubentis implere, etiam majora viribus meis præſumpſi ſuſcipere. Ea autem, quæ ſecundum fidem catholicam dicta probaverint, deputent Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat: & pro his omnibus, (i) illi mecum gratias agant. Jacob. 1. 5.

2. Ceterum de accuratione dictionis elucubratæ non ſatago; nec mihi (k) pudori eſt, ſi diſputatio mea, quæ forte probatur in rebus, aliquos verborum inanium ſectatores horrore incomptæ orationis offendat: quia quod ab homine doctore ſtudendo non didici, id exhibere loquendo non potui. Et tamen cum ſententiarum vivacitatem ſermo ex induſtria cultus enervet (l) & totam vim dictorum ſplendor elaboratus evacuet; quis non judicet me (m) affectationem compoſitionis debuiſſe contemnere, etiam ſi eam potuiſſem, velut dicendi peritus, implere? Quapropter ea mihi viſa eſt compoſitio ſatis ornata, quæ conceptiones animi cum neceſſaria quadam perſpicuitate proferret, non quæ illecebris aurium deſerviret. Ea eſt enim, niſi fallor, judicata latinitas, quæ breviter & aperte, obſervata dumtaxat uſitatorum verborum proprietate, res intelligendas enunciat; non quæ (n) vernantis eloquii venuſtate atque amœnitate luxuriat: & prudentibus viris non placent phalerata, ſed fortia: quando non res pro verbis, ſed pro rebus enunciandis verba ſunt inſtituta.

(a) Mſ. Camb. *veritate perfectos*.
(b) Mſ. Camb. *perfectione*.
(c) Editi, *rationem*. Mſſ. omnes, *rationes*.
(d) Mſ. unus, *de ſuo ſqualore*.
(e) Mſſ. tres, *omnibus*.
(f) In uno Mſ. deeſt, *forte*.
(g) Ita Mſ. Colb. unus. Alii autem codices, *reprehenſionis invenerint*.
(h) Mſ. unus, *dum ſtudui*.
(i) Deeſt, *illi*, in editis. Habetur in omnibus Mſſ.
(k) Sic Mſſ. Regius unus. Alius, *pudor eſt*. Editi, *pudoris eſt*, minus latine.
(l) Aberant hæc ab Edit. Colon. & Mſſ. Colb. quatuor.
(m) Mſſ. quinque, *affectionem*.
(n) Mſ. Camb. *verſutis*, Mſ. Reg. unus, *verſutis*. Alter, *verſatis eloquio*, &c.

AD-

Digitized by Google

A D M O N I T I O
IN LIBRUM DE PROMISSIONIBUS
ET PRÆDICTIONIBUS DEI.

CASSIODORUS *in libro Inſtitut. divin. litter. capite primo*, *hortatur ut aſſidue & attente legantur libri tres*, *in quibus ſanctus Proſper omnes verbi divini auctoritates in centum quinquaginta tribus capitulis*, *ad inſtar centum quinquaginta trium piſcium*, *quos Evangelica retia de hujus ſaculi tempeſtuoſa profunditate traxerunt*, *complexus eſt*. *Quæ vix eſt ullus dubitandi locus ab eo dici de hocce opere*, *cui titulus eſt*, de Promiſſionibus & Prædictionibus Dei. *Hanc enim illius fuiſſe mentem*, *inde conjicitur*, *quod ipſemet*, *libri ejuſdem cap.* 17. *de Hiſtoricis Chriſtianis ſermonem perſequens*, *de Proſpero ita loquatur:* Sanctus quoque Proſper Chronica ab Adam ad Genſerici tempora, & urbis Romæ deprædationem uſque perduxit. *Quibus verbis hunc Proſperum qui Chronica ſcripſit*, *eumdem ſe exiſtimare ſatis innuit*, *quem tres libros totius divinæ auctoritatis elucubraſſe antea teſtatus erat: uterque enim ſanctus illi reputatur*. *At Chronica illa Caſſiodorum Proſperi noſtri opus intellexiſſe ex eo quiſque intelliget*, *quod Gennadius* Chronica ejuſdem nomine prætitulata *vidiſſe ſe teſtetur in Catalogo*, *ex quo ſua haud dubie mutuatus eſt Senator*, *qui jam citato capite*, *hujus operis lectionem impenſe commendat*.

Cap. 14.

Joan. 21. 11. *Hoc vero opus hodie in quinque partes*, *ut ab auctore exierat*, *diſtributum habetur*. *Ille autem ad centum quinquaginta tres illos piſces*, *quos Apoſtoli poſt Chriſti Reſurrectionem*, *uno retis jactu cepiſſe referuntur in Evangelio*, *alludens*; *ſub centum quinquaginta tribus titulis* (*ut notavit Caſſiodorus*) *omnes Chriſti Domini promiſſiones*, *per totum Scripturæ ſacræ campum diffuſas*, *voluit contineri: quas ideo ille in unum collegit*, *ut eas vere a Chriſto fuiſſe impletas*, *aut impoſterum certo certius implendas fore demonſtraret*. *Cum autem Promiſſiones illæ partim ante legem*, *partim ſub lege factæ*, *tandem tempore manifeſtatæ hominibus gratiæ*, *impletæ inveniantur*; *non defuere qui hocce opus nomine* libri ante legem, ſub lege, & ſub gratia *deſignarent*. *Caſſiodorus vero locum ex parte tertia petitum tamquam ſancti Proſperi dictum producit*.

Cap. 8. Pſ. 11. p. 40. 2.

Doctiſſimus quoque Annalium Eccleſiaſticorum conditor ad annum æræ Chriſtianæ 441. *auctorem operis de Promiſſionibus & Prædictionibus Dei Proſperum eſſe ſcribit: atque ita illum longis itineribus per Italiam Africamque circumducit: tum illi nova bella contra Pelagianos attribuit*, *quæ omnia ex eodem fonte manant*. *In utriuſque ſupra memorati auctoris ſententiam multi*, *re maturius non examinata*, *toti deſcenderunt*. *Nec tamen facile definiam*, *an ex ſola utriuſque auctoritate recte concludi poſſit hujus operis auctori Proſperi nomen fuiſſe*. *Quæ conjectura a quibuſdam non improbata*, *ab aliis omnino refutatur*. *Hos inter Eminentiſſimus Cardinalis Noriſius*, *Hiſtoriæ Pelagianæ libro ſecundo*, *capite decimo-quarto*, *rem pro vero ſimili ſupponens*, *libri auctorem putat agnoſci poſſe ſanctum Proſperum Regienſem Epiſcopum*, *alium a Proſpero Aquitano*, *quem umquam Epiſcopali dignitate auctum fuiſſe non credit vir doctiſſimus*.

At vero de hac conjectura quidquid fuerit, *ex ea illud ſaltem in res noſtras accederet*, *quod & ejus etiam auctoritate confirmari poſſet*, *Proſperum noſtrum librorum de quibus hic agitur*, *auctorem dici nullatenus poſſe*, *ſed alterum iis eſſe neceſſario aſſignandum*. *Quæ res tam ex eruditorum criticorum judicio*, *quam ex librorum horum lectione & ſtili eorum guſtu non difficile evincitur*. *Nam*, *ut optime notarunt jam Philippus Labbeus in libro de Scriptoribus Eccleſiaſticis*, *in Proſpero*; *ac etiam accuratius ſupra dictus Henricus Noriſius*, *Hiſtoriæ Pelagianæ libro ſecundo cap.* 14. *vel ipſomet teſte auctore*, *non Aquitanus*, *ſed Africa-*

fricanus fuit: quippe qui præterquam quod inter multos hæreticos, de Donatiſtis præcipue, Maximianiſtiſque loquitur, Ticoniumque hominem inter Donatiſtas celebrem citat; eventus quoque quoſdam ſingulares, qui in Africa contigerunt, ut teſtis eorum oculatus in medium adducit. Nam Carthagine degebat adoleſcens adhuc, cum ea in urbe ſanctus Pontifex Aurelius templum illud Deæ Cæleſtis longe lateque diffamatum Chriſto vero cæleſti Regi dedicavit: quod ſatis indicat rem narrans, Parte tertia, Promiſſione 38. *ſubjungenſque ſtatim*, Ipſe tunc aderam cum ſociis & amicis. *Atque dum ſeſe, ut adoleſcentium ætas ſolet, impatiens circumquaque verteret, & dum ſingula curioſe cum amicis aſpiceret, mirum quoddam & incredibile ſe ingeſſit aſpectui, titulus videlicet æneis grandioribuſque litteris in fronte templi conſcriptus:* AURELIUS PONTIFEX DEDICAVIT. *Cum igitur templum Cæleſtis eodem ipſo aſſertore Africano, paucis poſt lineis, Deo conſecratum fuerit occaſione legis ab Honorio Theodoſii junioris filio latæ, qua templa omnia cum ſibi adjacentibus ſpatiis Eccleſiis contulit, ſimulque idolorum ſimulacra confringi indulſit; ſupereſt ut hoc facinus contigerit poſt annum* 399. *quo datum hoc cum aliis iſtiuſmodi Edictum, vel talis facultas conceſſa, idque, ut obſervat, Paſchali ſolemnitate recurrente.*

Eodem etiam Carthagini conſtituto, Aſpare. VI. Conſule (ſi recta codicum cenſeri poſſit lectio,) contigit ſignum, ut ait, monſtruoſum diabolicumque, quod, *inquit*, quis illius patriæ civis ignorat? *Hoc deinde fuſius narrat, de juvencula quadam Araba natione, quæ in pœnam aſpectus impudici, a dæmone arrepta, nihil cibi vel poculi per ſeptuaginta ferme dies trajicere valens, in monaſterio puellarum a Sacerdote collocata eſt, ubi per duas hebdomadas nihil cibi aut potus ſumens cum manſiſſet, die tandem quinto-decimo* : aſcendente nobiſcum (*ait ille*) Sacerdote, ut matutinum ſacrificium illic offeretur, puellam Præpoſitus ad altare perduxit, &c. *Quibus verbis inſignis facti teſtem oculatum ſe prædicat, qui in Africæ metropoli tunc temporis degeret, & aliqua forte apud Clerum illum dignitate vel officio cohoneſtatus eſſet; quod innuere videntur illa narrationis verba:* Aſcendente nobiſcum Sacerdote, &c. *Ibi ergo degebat Aſpare VI. Conſule, hoc eſt ad annum* 434. *quo contra Genſericum invaſorem acriter armis decertabatur. Proſper vero hoc eodem anno adverſus Maſſilienſes pertinacius in ſancti Auguſtini doctrinam tumultuanses calamum reſumens, Caſſiani illorum anteſignani ſcripta nervoſa reſponſione percellere tandem coactus fuerat.* *De promiſſ. & prædiſ. dimid. temp. c. 6.*

Refert quoque ſe noviſſe cum Carthaginem advenit quidam ſub ſpecie Monachi, qui quædam ſigna curationum ſe operari jactabat circa ægros, quos oleo, neſcio cujus mortui eſſe infuſo, liniebat: qui tamen cum fraudem ſuam proditam cognovit, ſtatim ex illa urbe aufugit. *Ibidem.*

Si autem ſcriptor iſte anno circiter 400. *in adoleſcentia conſtitutus Carthaginem incoluit, & ibi ſedem adhuc fixam retinebat anno* 434. *difficile eum alium quam Carthaginenſem, vel ſaltem Africanum dixeris: multoque minus in tanto temporis intervallo eumdem, non mediocris nominis virum, Auguſtino tum in hac metropoli, tum ex Provinciæ Synodorum occaſione in his regionibus ſæpius diverſanti, de facie notum fuiſſe negaveris. At Proſper noſter & Aquitanus fuiſſe omnium hucuſque conſenſione perhibetur, & Hipponenſi Antiſtiti de facie ignotus ſuomet teſtimonio proditur. Nam ad eumdem ſcribens, ſic habet:* Ignotus quidem tibi facie, ſed jam aliquatenus, ſi reminiſcaris, animo ac ſermone compertus, &c. *Hinc patet eum qui hos libros*, de Promiſſionibus & Prædictionibus Dei *elucubravit, eſſe omnino diverſum a ſancto Proſpero Aquitano. Ne dicamus Gennadium in catalogo Scriptorum Eccleſiaſticorum, alioſve qui poſt ipſum Eccleſiaſticos Scriptores recenſuerunt, nuſquam eos tractatus Proſpero tribuiſſe.* *In Epiſtola ad Auguſt. in capite hujus voluminis, in ipſo epiſtolæ principio.*

His omnibus teſtimoniis adde etiam non dubium in ſtilo dicendique charactere diverſitatem inter auctorem iſtorum librorum, & Proſperum Aquitanum; de qua quivis æquus rerum æſtimator facile judicabit. Auctoris quippe oratio humilis, jeju-

jejuna, & ſimplex; Proſperi loquendi genus abundans, dives viribus, & nervis valens, locupleſque ſententiis. Fruſtra vero quis dixerit exaratum hoc opus a Proſpero juniore: eum ſit hominis ætate provecti, ut ipſe auctor de ſe teſtatur, & ex multis locis conſtat. Scribebat autem regnante Valentiniano III. at, ut videtur, defuncta jam Placidia: & ſic poſt annum 450. & ante 455. In multis Auguſtinum ſequitur, & identidem ipſum citat. Denique Lovanienſes Doctores, qui ſancti Proſperi opera typis mandari curarunt, fatentur hoc opus ſtilo & eruditioni ſancti Proſperi ſibi videri imparem, textumque in multis locis depravatum & mutilum. Cui nos vitio, in quantum licuit, ope manuſcripti Remigiano-Remenſis annorum 800. & veterum editionum mederi conati ſumus.

Id autem nunc cum aliqua cura expendere non pigebit, unde tandem factum ſit, ut hic Proſpero fœtus adſcriptus, & inter ejus opera fuerit recenſitus. Nam etſi ex ſtili ſimilitudine non potuerit error prodire, cum tanta ſit inter utrumque auctorem diverſitas ſtili; ne quid etiam dicatur de loquendi formulis plane diſparibus: non ſic tamen lapſus occaſio naſci nequivit ex affectuum ſtudiorumque ſatis magna inter utroſque affinitate. Nam præterquam quod hic ſcriptor in Auguſtini lectione ſatis ſe verſatum prodit, cujus adeoque verba & auctoritatem aſſumit in hoc opuſculo, non ſecus ac Proſper in ſuis; id etiam ingenue fatendum eſt, Africanum iſtum in aliis multis Proſperi genium quaſi ſibi propoſuiſſe ſequendum & imitandum. Patet id primo ex prima operis linea, ubi toties laudatam a Proſpero Pauli 1. Corinth. 3. ỽ. 7. ſententiam, Neque qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat, &c. *adducit & ipſe præfationis initio: tumque* de agricoltura cæleſtis & regalis patrimonii, *quam excoluerunt Apoſtoli, loquitur ad mentem omnino Proſperi, quem in iſtis frequentem fuiſſe facile animadvertitur. Sed & alia ſuppetunt hujus imitationis argumenta. Nam 2. tum in præfatione totius operis, tum in ſequenti prologo, diſtributionis præſcriptæ methodus Proſperianum genium aliquatenus ſpirat, quod vel ex hac loquendi formula ſatis eluceſcit:* Sub gratia manifeſta, quæ occultis ſemper interfuit: *ubi* occultum manifeſto *opponitur, ad eum modum quo ſæpe ſæpius in Proſpero hæ voces ſibi invicem correſpondentes leguntur. Et paulo poſt ſententia Auguſtiniana citatur ab illo, quam Proſper antea defloraſſe, & ſuis ex Auguſtino excerptis inſeruiſſe reperitur. 3. In multis operæ titulis quædam aſſumuntur argumenta pertractanda, quæ Proſper occupaverat, immo & interdum illius verba depromuntur. Namque Proſperiana penitus eſt hæc phraſis parte 1. Præd. 3. ubi diaboli ſententiam eos manere dicit, qui ejus faciunt voluntatem. Quæ frequenter in Proſperi noſtri reſponſis adverſus calumniatores Gallos uſurpatur. Sed & alii conſequenter tituli.*

Ex his igitur aliiſque ſimilibus, quæ facile in his libris reperientur, pronum eſt credere, ſciolos quoſdam hac argumentorum conſonantia deluſos, viri Auguſtinianæ doctrinæ ſtudioſi, ſed anonymi, fœtum non contemnendum, Aquitano ejuſdem fideli diſcipulo & acerrimo vindici tribuere primum cœpiſſe, unde & in illius operum collectionem titulus ille, cum aliis ſimiliter adulterinis tractatuum inſcriptionibus irrepſit. Id certe proclivius eſt credere, quam alium Proſperum, eumque ſanctitatis fama decoratum admittere, cujus nulla ſupereſt memoria, nullus in horum temporum monumentis apex reperiri perhibetur.

IN LIBRUM

PROMISSIONUM ET PRÆDICTIONUM DEI. INCERTI AUCTORIS.

PRÆFATIO.

1. Cor. 3. 7. PAULUS Apoſtolus dicit: *Neque qui plantat, eſt aliquid, neque qui rigat; ſed qui incrementum dat Deus.* In hac igitur agricultura cæleſtis & regalis patrimonii, quam excoluerunt Apoſtoli, Patriarchæ, & Prophetæ, inter ceteros dominicos canes, ipſe catellus dum limites circumeo, ex divinis Scripturis, duce gratia, centum quinquaginta tria capitula venando confeci: in quibus ſunt promiſſiones Dei centum & tres: prædicta quinquaginta, diſtributa hoc modo. Populus ante legem promiſſiones quas credendo vidit, & videndo credidit, habuit, XIX. Quas credidit, & populo poſt ſe (a) videndas reliquit, VI. Prædicta quæ vidit, XII. Quæ credidit, III. Populus ſub lege promiſſiones quas credendo vidit, & credidit, XVIII. Quam creditam poſt ſe videndam reliquit, unam. Prædicta quæ vidit, XIX. Quæ credidit II. Populus ſub gratia Promiſſiones (b) habebat, XL. Quas ante nos vidit, XXXII. Nos quas vidimus, & videmus impleri, VII. Et unam, finis mundi, quam omnes credimus. Dimidium temporis, Prædicta quæ in fide ſunt, XII. Quæ vidimus, II. Promiſſiones quæ in fide & in fine venturæ ſunt, VI. Tredecim (c) etiam gloriæ Sanctorum in fide ſunt: quia ſoli Sancti ea percipient (d) facta. Promiſſiones impletæ, LXXXIV. Implendæ XIX. Prædicta impleta, XXXV. Implenda XV. Quis igitur durus (e) adeo & (f) ferrei ferreus ſenſus eſt qui dubitet impleri pauca, cum tot jam cernat impleta.

(a) Editiones Lugd. & Lovan. *videnda*. Mſ. Remigianus, *videndo*.

(b) Mſ. Remigianus, *habet*, nec male. Editi omnes, *habebat*.

(c) Mſ. Rsmigianus, *autem*.

(d) Mſ. Remig. *Fratres promiſſiones implete*.

(e) Mſ. Remig. *adhuc*.

(f) Edit. Lugd. non habet hanc vocem, *ferrei*; ſic & Mſ. Remigianus.

CA-

CAPITA PRIMÆ PARTIS.

1. PROMISSIO. *Ex libris Geneſeos creaturæ, eſt in Adam, & in Evam: Chriſtum, eſt Eccleſiam.* (a)
2. PRÆDICTIO: *In mandato contempto duas ſequi mortes.*
3. PRÆD. *Diaboli ſententiam* (b) *eos manere, qui ejus fecerunt* (c) *voluntates.*
4. PRÆD. *In maledicto mulieris ſequi originale peccatum.*
5. PRÆD. *In Adam omnibus poſteris labor, ſudor, & dolor.*
6. PRÆD. *In Cain & Abel duorum populorum, Chriſtianorum & Judæorum.*
7. PRÆD. (d) *In diluvio, arcæ, quæ ſignificavit Eccleſiam.*
8. PRÆD. *In tribus filiis Noe, gentes quas Chriſtus Dominus ſparſas invenit, collegit.*
9. PRÆD. *In Heber, gens Hebræa, quæ primatum Chriſtiano populo tradidit.*
10. PROM. *In Abrahæ vocatione, terra viventium Chriſtianorum populo futura.*
11. PROM. *In Abrahæ ſemine multiplicari ut ſtellas populum Chriſtianum.*
12. PROM. *In ſacerdotio Abrahæ, regale Eccleſiæ ſacerdotium.*
13. PROM. *In nominis perfectione, qua in fide pater gentium eſt Abraham.*
14. PRÆD. *In circumciſione, quæ corde circumciditur Chriſtianus.*
15. PROM. *In Iſaac nato, qui riſus dicitur, quid* (e) *oſtendas in Chriſto.*
16. PRÆD. *In Sodomæ & Gomorrha, futuri judicii* (f) *diem.*
17. PRÆD. *In Iſaac immolando, Chriſti Paſſio.*
18. PROM. *In juratione Dei, qua ſemen ejus in Chriſto ſupra numerum extenditur.*
19. PRÆD. *Ex femore Abrahæ Chriſtum hominem ſuſcepturum.*
20. PROM. *In geminis Rebeccæ, populos duos, Chriſtianos & Judæos.*
21. PROM. *In eoſdem, quæ geſſerint per figuram.*
22. PROM. *In Eſau, ex cujus ſemine Job, & Chriſtus in gentibus per fidem.*
23. PROM. *In Jacob, cui per viſum Chriſtus lapis angularis oſtenſus eſt.*
24. PROM. *In ipſius Jacob claudicatione, non credituros omnes Judæos.*
25. PROM. *In filiis Jacob, & in Joſeph, qui geſſit figuram Chriſti.*
26. PROM. *In eodem, qui ut Chriſtus Dominus, miſſus eſt ad viſitandas oves.*
27. PROM. *In eodem, in quo caſtitas patiendo* (g) *muneratur.*
28. PROM. *In eodem Joſeph: quia Chriſti paſſio figuratur.*
29. PROM. *In eodem, Chriſtus reſurrectio eſt figuratæ.*
30. PROM. *In eodem, qui ut Chriſtus Dominus ſuos dilexit inimicos.*
31. PROM. *In eodem figuratæ gratiæ.*
32. PROM. *Deſcenſionis Jacob in Ægyptum, & Chriſti Domini in mundum.*
33. PROM. *In Moyſe, qui perſonam habuit mediatoris Chriſti Domini.*
34. PRÆD. *In* (h) *eodem, qui ut Chriſtus pacem intulit jurgantibus.*
35. PRÆD. *In eodem, qui ut Chriſtus Dominus diabolum interfecit.*
36. PRÆD. *In eodem, cum flagris, ut Pharao, cæditur diabolus.*
37. PROM. *Paſchæ figuratæ, tranſitus Chriſti ad Patrem.*
38. PROM. (i) *In baptiſmo, in mari Rubro.*
39. PROM. *Panis cæleſtis in manna, quod eſt Chriſtus.*
40. PROM. *In ſigno crucis expugnare inimicos.*

(*a*) Mſ. Remigiano-Remenſis totum ſic habet: *Promiſſio creaturæ, quæ & in Adam & Evam, Chriſtum & Eccleſiam ſignificat.*
(*b*) Mſ. Remigianus, *in eos.*
(*c*) Mſ. Remig. *voluntatem.*
(*d*) Editi. *In diluvium.* Mſ. *& arcam.* Edit. Lugd. Lovan. & Duac. *Arca.*
(*e*) Mſ. Remig. *oſtenditur.*
(*f*) Mſ. Remig. *diei.*
(*g*) Edit. Colon. *numeratur.*
(*h*) Edit. Lugd. & Lov. *In eo.*
(*i*) Mſ. Remig. *Figurata in baptiſmo, ut in mari rubro.*

DE PROMISSIONIBUS ET PRÆDICTIONIBUS DEI INCERTI AUCTORIS LIBER

PARS PRIMA.

PROLOGUS.

1. OMnis fidei ratio ſpe dilectioneque concluditur. Etenim diligendo quiſque promiſſum quod credit, (a) fidem commodat, donec potiatur omni quod ſperat. Convictionem rerum, quæ non videntur eſſe fidem, [*Heb. 11. 1.*] Paulus Apoſtolus definiit: cujus diſpenſatione [*Geneſ. 1. 1.* *Sap. 11. 18.*] Creator omnium Deus, omnia ex nihilo formare dignatus eſt (ut Scriptura ſancta (b) loquitur) ex materia inviſa, ſumma mediis, & media imis libratione perpendens. Nam quædam inviſibilia viſibilibus præferens, rationalia irrationabilibus, & ſenſata inſenſibilibus, & viventia [*Ibid. v. 21.*] vitæ expertibus, in menſura, numero, & pondere cuncta diſpoſuit. Quibus pro modo ſubſiſtentibus rebus, rationale animal hominem terrenis præferens creaturis; & ſoli ad imaginem & ſimilitudinem ſuæ divinitatis condito (c) tribuit [*Gen. 1. 26.* *Eccleſ. 1. 26.*] liberam voluntatem. Huic & legem dedit ſemper vivendi, ſi mandata ſervaret; (d) moriendi, [*Gen. 3. 3.* *Rom. 5. 12.*] ſi ſui Creatoris præcepta contemneret. Verum ſerpentina fraude (e) diabolus, ſuperbia qua ipſe cum ſociis ceciderat, homine decepto, dum ſe cum tota ſtirpe humani generis Adam per inobedientiam præcipitaret in mortem, Creatori præjudicium, bene condita natura, inferre non potuit. Mortem licet cauſa prævaricationis invenerit, vitæ tamen eſſentiam, in quantum eſt, nec in morte dimiſit. Immortalis quippe anima creata, in hoc ſtadio mundi labe (f) vitiata, corporis ſubverſa eluvie, flagitiorum gravata ponderibus, niſi ſanguine redempta fuerit Salvatoris, ablutaque ſpiritali unda, contagio inflicti vulneris carens, decorem collatæ gratiæ (g) inviolata fide ſervaverit, eam in æternam pœnam cum carne victuram Evangelica fides [*Matt. 25.* *Joan. 5. 29.*] adnuntiat. Quæ bonis æternam vitam, malis æternam pœnam, ea auctoritate firmavit, qua omnia, quæ a principio mundi prædixit, implevit.

2. Verum ne longum procemium hujus libei humanus ſterilifque ſenſus extendat, quem in tres partes & dimidiam diſtributum, juvante illo cujus munere loquimur, divina teſtimonia collecta undique, conjunctaque ſupplebunt; ex omnibus divinis ſcripturis, quæ Prædicta, quæve ſint Promiſſiones Dei, ut occurrerint, per capitula decerpenda ſuſcepimus; ſignantes triſaria tempora ab exordio mundi uſque in finem, in diverſis populis conſiſtere, ante legem, ſub lege, ſub gratia manifeſta, quæ occultis ſignis ſemper interfuit. Quorum tripartita diviſio hæc eſt. A prima conditione primi hominis uſque ad Moyſen, ante legem eſt. A Moyſe, cui lex [*Exod. 20. 1. & ſeqq.*] data eſt in monte Sina, uſque in adventum Salvatoris Domini noſtri Jeſu Chriſti, ſub lege eſt. Manifeſtato autem eo in carne, crucifixo, reſurgente, atque aſcendente in cælum, uſque nunc, & in finem mundi, cum illo ipſo brevi ſpatio (h) Antichriſti, tempus agitur gratiæ. Quibus tribus temporibus moderatione ſui Creator juſtiſſimus Deus ita jura promiſſaque ſua ordinavit; ut non omnia fidei tantum credenda committeret, ſed pleraque intuenda oculis commendaret: e quibus illa, quæ futura ſperabantur, ex his quæ videbantur, crederentur implenda. [*Sententia eſt apud Proſperum 214. In lib. ſent.*] Singulis igitur prædictis temporibus ſingulas partes hujus libri, ut promiſimus, (i) conſignabimus, quæ promiſſa ſunt, quæve Chriſto & Eccleſiæ figuratæ exhibita: quæ credita relicta ſint, intuenda futuris, capitula per ordinem poſita demonſtrabunt.

CAPUT PRIMUM.

PROMISSIO: (k) *Ex libro Geneſeos creatura, eſt in Adam, & in Evam: Chriſtum, & Eccleſiam.*

IN principio (l) fecit Deus cælum & terram, mare, omniaque eorum; in cælo fulgentia, [*Geneſ. 1.*] gradientia in terris, in aere volantia, natantia in aquis. Quibus perfectis, dixit Deus: *Fa-*

(a) Mſ. Remig. *fide commendat*.
(b) Editi, *proloquitur*. Mſ. Remig. *eloquitur*.
(c) Mſ. Remig. *attribuit*.
(d) Mſ. Remig. *moriturum*.
(e) Sic Lugd. & Mſ. Remig. Aliæ editiones, *diaboli*.
(f) Mſ. Remig. *vitiato*.
(g) Mſ. Remig. *inviolata fides*.
(h) Mſ. Remig. *ante iſtum*.
(i) Mſ. Remigiano-Remenſis totum locum ſic præfert. *conſignavimus: quæ promiſſa ſint intuenda futuris, quave Chriſto & Eccleſiæ figurate exhibita, quæ credita relicta ſint, capitula per ordinem poſita demonſtrabunt.*
(k) In Mſ. Remigiano titulus talis eſt: *Promiſſio ex libri Geneſeos, credita & viſa.*
(l) Edit. Colon. *creavit*.

Ibid. v. 26. *Faciamus hominem ad imaginem & ſimili-*
tudinem noſtram. (a) Eoque formato ex limo
Gen. 2. 1. terræ, *inſufflavit in faciem ejus ſpiritum vi-*
Ibid. v. 18. *tæ, & factus eſt homo in animam viventem.*
Et dixit Deus: Non eſt bonum ſolum hominem
eſſe: Faciamus ei adjutorium (b) *ſimile illi,*
v. 21. *conſiliarium.* Et paulo poſt: *Immiſit Deus ſo-*
porem in Adam, & obdormivit. Et ſumpſit u-
nam de coſtis ejus, & formavit eam in mulie-
rem: & adduxit eam ad Adam, (c) ut vide-
v. 22. re quid eam vocaret. *Dixitque Adam: Hoc*
v. 23. *nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea;*
v. 24. *hæc vocabitur,* (d) *Virago, quoniam de viro*
ſuo ſumpta eſt. Propter hoc, inquit, *relinquet*
homo patrem & matrem, & adhærebit uxori
ſuæ, & erunt duo in carne una. Hoc (e) ita-
que factum eſſe, ut rem gereret & figuram,
Apoſtolus Paulus teſtis eſt. Exponens quippe
hunc locum in epiſtola ad Epheſios, ait: *Sa-*
Epheſ. 5. 32. *cramentum hoc magnum eſt; ego autem dico in*
Chriſto & in Eccleſia. Sacramentum igitur ma-
gnum quod promiſſum ſperavit Adam, ſibi con-
junctam vidit, quam credidit conjugem: nobis
per fidem (f) vivorum ſignavit futuram Eccle-
ſiam: matrem appellavit omnium vivorum ea
Gen. 3. 20. ſcilicet cauſa, qua ex latere Adæ dormientis
formata Eva, ex latere Chriſti in cruce pen-
dentis formandam, ut factum eſt, prævidit Ec-
cleſiam, quæ vere eſt mater omnium vivorum.
Hæc eſt enim illa *mulier, quæ cuſtoditur per*
tempus & tempora, (g) *& dimidium temporis*
Apoc. 12. 14. *a conſpectu ſerpentis,* ut in Apocalypſi de Ec-
cleſia dicitur.

CAPUT II.

PRÆDICTIO: (h) *In mandato contem-*
to duas ſequi mortes.

PRædixit Deus Adæ & mulieri ejus mortem
Gen. 2. 16. ſecuturam, ſi vetita tetigiſſent, dicens: *Ex*
omni ligno Paradiſi edetis, de ligno autem di-
gnoſcentiæ boni & mali non edetis ex eo. Qua
die autem ederitis, morte moriemini. Præce-
ptum autem, fallente diabolo, contemnentes,
Gen. 3. 6. vetitum tetigerunt. Quod peccatum dum vir
excuſat per mulierem, mulier per ſerpentem,
Rom. 5. 14. mortem prædictam non tantum ſibi, quantum
ſuis etiam poſteris propinarunt. Hanc enim ex-
pendit omne ſimul genus humanum, aliam ſi-
Joan. 8. 51. gnificans perpetuam mortem, cujus expers erit
omnis qui mandata Chriſti ſervaverit: eum vero
qui monita ſalutaria Domini noſtri Jeſu Chriſti
(i) temnenda duxerit, ſine ulla dubitatione ſu-
Apoc. 20. 6. ſcipiet. *Beatus* enim *& ſanctus* (ait Joannes
apoſtolus) *qui habet partem in hac prima re-*
ſurrectione, (k) *in qua ſecunda mors non ha-*
bet poteſtatem. Et Dominus: *Qui audit,* (l) Joan. 5. 24.
inquit, *verba mea, & credit ei qui me miſit,*
habet vitam æternam; & in judicium non ve-
niet, ſed tranſiliet a morte ad vitam.

CAPUT III.

PRÆDICTIO: *Diaboli ſententiam eos ma-*
nere, qui fecerint ejus voluntates.

In Geneſi credita & viſa.

SEquitur in ſerpentem diabolum prolata præ-
dictaque ſententia, in qua metuendum quid-
dam reperitur, quod ei inter cetera dictum eſt:
Terram manducabis omnibus diebus vitæ tuæ. Gen. 3. 14.
Terrenis enim cupiditatibus inhiantes animæ,
terræ ſimiles comparantur, eaſque impias Pro-
pheta David in primo Pſalmo deſignat, dicens;
Erunt tamquam pulvis, quem projicit ventus a Pſal. 1. 4.
facie terræ. Et Jeremias Propheta: *Recedentes* Jerem. 17. 13.
a te, ait, *in terra ſcribentur.* Job etiam dicit: Job 9. 24.
Terra tradita eſt in manus impii. Item David: Pſ. 102. 14.
Memento Domine, quoniam terra ſumus. Se ve-
ro exui a terra, quam peccati merito ſerpens
comedendam accepit, in alio Pſalmo dicit; *Sal-* Pſ. 68. 15.
va me de luto, ut non inhæream. Item alibi: Pſ. 43. 25.
Hæſit in terra venter noſter: exſurge, Domine,
auxiliare nobis, & redime nos propter nomen
tuum. Item alibi: *Ne tradas me, Domine, a* Pſ. 139. 9.
deſiderio meo peccatori. Propter quod, quotidie
monendos nos per ſacerdotes cenſuit divina cle-
mentia, cor ſurſum erigere; noſque profitemur
habere ad Dominum: ſi tamen ſponſio noſtra
firma ſit, ut quod verbis proferimus, (m) jugi
gratia factis etiam compleamus.

CAPUT IV.

PRÆDICTIO: *In maledicto mulieris ſe-*
qui originale peccatum.

Prædictum peccatum originale. In Ge-
neſi credita & viſa.

MUlieri autem dixit Deus: *Multiplicans* Gen. 3. 16.
multiplicabo (n) *gemitus & dolores tuos:*
in triſtitia paries filios. Sic naſci trangreſſorum
filios David Propheta confirmat: *In iniquitati-* Pſ. 50. 7.
bus inquit, *conceptus ſum,* (o) *& in peccatis*
in utero me aluit mater mea. Salomon quoque
paria teſtatur: *Grave,* ait, *jugum ſuper filios* Eccli. 40. 1.
Adam, a die exitus de ventre matris eorum,
uſque

(a) Mſ. Remig. *rumque formatum ... inſufflavit, dictum eſt, in faciem.*

(b) Mſ. Remig. *ſimilem illi conſiliarium.*

(c) Hæc non ſunt pars textus ſacri, in Vulgata, nec in Hebræo.

(d) Mſ. Remig. *mulier.*

(e) Mſ. Remig. *Hoc ita.*

(f) Mſ. Remig. *virorum ſignavit futuram Eccleſiam matrem, propter quod eamdem mulierem ſuam Adam matrem appellavit omnium virorum. Hæc eſt enim,* &c. Omiſſis quæ intermedia leguntur in editis codicibus.

(g) Mſ. Remig. *& dimidium tempus a conſpectu ſerpentis.* Reliqua deſunt.

(h) In Mſ. Remig. titulus. *Prædixit Deus Adæ & mulieri ejus mortem ſecuturam, ſi vetita tetigiſſent* tum: a linea; *In Geneſi credita & viſa.* Deinde caput II. incipit: *Ex omni ligno, &c.*

(i) Mſ. Remig. *non temenda.*

(k) Sic Mſ. Remig. Editi vero, *in qua mors.*

(l) Hæc vox, *inquit*, legitur in Mſ. Remigiano, non vero in editis.

(m) Mſ. Remig. *adjuti gratia.*

(n) Mſ. Remig. *gemitus tuos.*

(o) Sic Mſ. Remig. Editi, *cum peccatis.*

Digitized by Google

uſque in diem ſepulturæ in matrem omnium. Sap. 7. 3. v. 4. Item ipſe: *Et ego natus accepi*, dicit, *communem aerem, & in ſimiliter factam decidit terram, primam vocem ſimilem omnibus emiſi plorans, in involumentis nutritus ſum & curis magnis. Nemo enim ex Regibus aliud habuit* v. 5. v. 6. *nativitatis initium. Unus eſt enim omnibus introitus ad vitam, & ſimilis exitus.* Ibid. c. 12. 11. Et paulo poſt: *Semen enim erat maledictum ab initio.* Iſai. 1. 4. Et Iſaias: *Semen nequam*, ait, *filii ſceleſti, dereliquiſtis Dominum.* Job 14. 4. ſec. LXX. Ibidem. ſec. Vulg. Levit. cap. 12. Job etiam dicit: *Nullus eſt immunis a ſorde, nec infans, cujus eſt unius diei vita ſuper terram.* Item ipſe: *Nemo poteſt facere mundum de immundo conceptum ſemine, niſi tu qui ſolus mundus es.* Pro cujus expiatione maledicti ſeminis, immunditia parientis mulieris & infantis, ſacrificia ſunt legalia inſtituta, uſque ad Chriſtum regnantem: qui ſui corporis oblato ſacrificio, ſalvos facit puſillos cum magnis. Matt. 1. 21. *Ipſe enim ſalvum faciet populum ſuum*, dictum eſt, *a peccatis eorum.* Hæc tamen quæ prædicta ſunt, ita cernuntur impleta, ut uſque in finem mundi ſupplenda doceantur.

CAPUT V.

PRÆDICTIO: *In Adam omnibus poſteris labor, ſudor, & dolor.*

Prædicta propagataque ſententia. In Geneſi credita & viſa.

Gen. 3. 17. & ſeq. ADæ autem dixit Deus: *Quoniam audiſti vocem mulieris tuæ*, (a) *plus quam me, & tetigiſti de arbore, de qua ſola præceperam tibi ne manducares ex ea, & manducaſti: maledicta terra in operibus tuis, ſpinas & tribulos pariet tibi: in triſtitia & gemitu edes pabulum agri tui, in ſudore vultus tui manducabis panem tuum, donec revertaris in terram, de qua ſumptus es: quoniam terra es & in terram ibis.* Hanc prædictam pœnam peccati, quam radix humani generis Adam pro ſententia excepit, ac ſuis poſteris tamquam ramis (b) Rom. 5. 12. transfudit, *per unum hominem*, dicit Apoſtolus, *peccatum* intraſſe *in mundum, & ita in omnes homines* pertranſiſſe, *in quo omnes peccaverunt.* Humus enim, quæ Creatoris imperio (c) fertilis, ſalubreſque ex ſe herbas, ſine ulla cultura homini ante produxit, poſt ærumnis ſentibuſque referta eſt; ut in ſudore ac labore ex ea omnem hominem edere panem oporteat, donec recurrat in mortem. Non tantum prædicta audire iſta meruimus, quam etiam probata expendere. Unde & David dicit: Pſ. 103. 23. Pſ. 127. 2. 2. Theſſ. 3. 10. Matt. 20. 9. *Exibit homo ad opus ſuum, & ad operationem ſuam uſque ad veſperam.* Et iterum: *Labores manuum tuarum manducabis.* Apoſtolus quoque dicit: *Qui non vult operari, nec manducet.* Et Dominus uſque in undecimam horam operarios mittit ad vineam.

CAPUT VI.

PRÆDICTIO: *In Cain & Abel, duorum populorum, Chriſtianorum & Judæorum.*

Prædictio figurata, duorum populorum ſcilicet. In Geneſi credita & viſa.

EX primis igitur hominibus mortalibus jam effectis, duo filii procreati ſunt, ambo mortales, Cain major, minor Abel: paſtor ovium unus, alius agricola. Hi dum terram incolunt laboribus jam obnoxiam judicio divinæ ſententiæ, ſeque a propriis paterniſque delictis expiare contendunt, ex primitiis frugum ſuarum ſacrificia obtulerunt. Minoris Abel ex ovibus oblatum, acceptabile ſuſcipitur ſacrificium, repudiatur Cain, non recte diviſa terræ particula. Invidia hinc naſcitur: præſciaque divinitas futurorum, indicit patientiam furenti, diciturque ad Cain: *Peccaſti, quieſce, ad te converſio ejus, & tu dominaberis ejus*: Gen. 4. 7. id eſt, ut peccato ſuo ipſe dominaretur, nec fieret ſervus peccati, ſi præcipienti humilis obediret. Verum Cain contumax, ſuique impatiens, inſiliit ſuper Abel in campum, & occidit eum. Proh nefas! hæccine ſunt, Cain, germanitatis fœdera? hæccine principia bonæ naturæ? hæccine bonæ indolis ſpes eſt, ut ante te norit pater homicidam quam filium? Sed his auſibus, facinus ſuum Cain multis (d) etiam vinculis connodavit. Effectus contemptor divini mandati, ſuperbiæ caput, auctor invidiæ, princeps illatæ mortis, & primus in hominibus parricida.

2. Hic initia bellandi inſtituit, ut reus innoxium ſanguinem (e) diffundat, livoris plenus gloriam (f) impetit alienam. Nam præclara hinc fulſere martyria, dum juſti occiduntur ab impiis. Sed ut omne nobis quod actum eſt, proficere demonſtraret divina providentia, fratrem a fratre requirit, (g) quem jam occiſum noverat; negantem, terra (h) teſte, convicit: *Vox*, Gen. 4. 10. inquit, *ſanguinis fratris tui clamat ad me de terra.* Cain figuraſſe Judaicum populum terrenis deſideriis inhiantem, Abel Chriſtum paſtorem ovium, ab eo populo occiſum, nullus jam ambigit Chriſtianus, cujus ſacrum ſanguinem omnis nunc terra accipiens, (i) clamat: Amen (quod eſt, Verum:) ut neganti Judæo quod occiderit Chriſtum, recte dicatur a Deo: *Vox ſanguinis fratris tui clamat ad me de terra.* Gen. 4. 31. Ibid. v. 18. 22. & 24. 4. Reg. 2. 11. Pro Abel quem occidit Cain, natus eſt Seth, ex quo per ordinem ſucceſſionis venit Enoch: qui Deo dum placeret, translatus eſt ne guſtaret mor-

(a) Hæc verba, *pluſquam me*, adduntur ex Mſ. Remig.
(b) Mſ. Remig. *infudit.*
(c) Mſ. Editi, *fertiles.* Mſ. Remig. *fertilis.*
(d) Mſ. Remig. *multis ex vinculis.*
(e) Mſ. Remig. *fundat.*
(f) Mſ. Remig. *impetrat:* nec male, ſi referas ad mox ſequentia: *præclara hinc fulſere martyria, dum &c.*
(g) Mſ. Remig. *qui jam occiſum noverit.*
(h) Mſ. Remig. *teſtante.*
(i) Mſ. Remig. *clamat tamen quod verum, ut negante Judæo quod occiderat Chriſtum.*

Digitized by Google

Apoc. 11. 3. mortem, Heliæ ſociandus, ut duo teſtes idonei ſecundo Chriſti adventui præparentur, (a) in confutationem Antichriſti, & in gloriam judicantis Filii Dei: de quibus ſuo loco teſtimonia proferemus.

CAPUT VII.

PRÆDICTIO: *In diluvium arce, quæ ſignificavit Eccleſiam.*

In Geneſi credita & viſa. Prædictum diluvium.

1. DUM filii Dei a propoſito (b) deſciſcerent ſanctitatis, Deus Noe juſtum ſic *Gen. 6. 13. & ſeq.* admonuit: *Finis*, inquit, *univerſæ carnis venit coram me: repleta eſt enim terra iniquitate eorum, & ego diſperdam eos cum terra. Fac tibi arcam de lignis quadratis, tricameratam facies arcam, & bituminabis intrinſecus & extrinſecus; & ſic facies eam. Trecentorum cubitorum erit longitudo arcæ, quinquaginta cubitorum latitudo, & triginta cubitorum altitudo ipſius. Feneſtram facies in arca, & in cubito conſummabis eam. Oſtium autem arcæ pones ex latere. Ecce adducam diluvium aquæ ſuper terram, & interficiam omnem carnem, in qua eſt ſpiritus vitæ, ſub cælo.* Dum igitur fides commodat ac præparat mentem, crediique futurum quod ſperat implendum, myſticæ juſſioni & fabricæ obediens Noe, arcam, qua ſe cum mundis immundiſque animalibus, ut præceptum fuerat, conderet, fabricavit: geometrica quippe menſura, quæ ut fertur, ſexies tantum quam (c) noſtra ſe extendit.

1. Cor. 3. 10. 2. De his (d) autem adſcriptis numeris, quantum divinis adjutus fuero, colligens pauca, architecti illius noſtri Pauli apoſtoli ſententiam introducam: qui illius arcæ figuratam fabricam, omnemque ejus ſpiritalem conſtructionem ad Eccleſiam ſanctam referens, inſtar in ea crucis expreſſit. Ait enim in epiſtola ad Epheſios: *Ephes. 3. 14. & ſeq.* *Flecto genua mea ad Patrem Domini noſtri Jeſu Chriſti, ut det vobis, ſecundum divitias gratiæ ſuæ, virtutem, habitare Chriſtum per fidem in cordibus veſtris, in charitate radicati atque fundati, ut valeatis comprehendere cum omnibus ſanctis, quæ ſit altitudo, latitudo, longitudo & profundum; ſcire etiam ſupereminentem ſcientiæ charitatem Chriſti.* Quinque ſententias (e) in quinque articulis dixit, ut pote is qui dixerat: *1. Cor. 14. 19.* *Volo quinque (f) verba mente mea in Eccleſia loqui.* Quinque ergo iſtæ ſententiæ ad prædictæ arcæ menſuras pertinere hac ratione monſtrantur. Quinarius enim numerus ex pari & impari conſtitutus, habet duo, & tria. Tria a trinitate; duo a duobus præceptis, quæ conjuncta quinarium formant. Huic additur unus, propter unitatem individuæ Trinitatis, & efficitur ſenarius perfectus, omni ex parte ſibimet reſpondens, in primam, tertiam ac dimidiam. De quo numero multi jam dixere majores. Hi igitur quinarius & ſenarius conjuncti numeri, ac multiplicati in invicem, extenduntur ad prædictæ arcæ menſuras quinarias. Propter quod quinta die, excepto homine, univerſa quæ creata ſunt (g) fecerit Deus: atque in quinque libris Moyſi univerſa legis mandata conſcripta ſunt: & quod perficiendæ legis cauſa, quinta feria ad patibulum traditus fuerit ipſe Salvator & Dominus. Senarius vero numerus hoc continet, quod ſexta die formatus eſt homo: & ſexta ætate ſæculi ad redemptionem mundi hominem ſuſceperit Verbum Dei: & ſexta feria ſuſpenſus in cruce, noſtrum omne pretium ex ſuo latere, tamquam per oſtium arcæ, pretioſum ſanguinem fuderit: ex quo columba Eccleſia tanto ſangui- *Gen. 8. 8.* ne dotata proceſſit. (h) Propter quod & corvus hæreticus exiens, humani cadaveris cupiditate naufragus, ad arcam Eccleſiam redire noluit. De quo intus poſita munda animantia clamant: *Ex nobis exiit, ſed non erat ex nobis:* *1. Jo. 2. 19.* *nam ſi ex nobis eſſet, manſiſſet utique nobiſcum.* Hi igitur duo, ut dixi, numeri, quinarius & ſenarius, dum multiplicantur in invicem, ſupplent tricenarium. Quinquies enim ſeni, & ſexies quini ductus numerus tricenarium (i) format. Et ipſi ſunt triginta cubiti, qui in altitudine arcæ præcepti ſunt conſtrui, ad ſublimem partem pertinentes ſpei: in qua caput eminus confixum eſt Crucifixi. Omnis enim ſpes in capite. Propter quod & ipſum caput noſtrum triginta annorum dignatus eſt crucifigi. Rurſum quinarius numerus in decalogo multiplicatus, propter decem præcepta legis. Decies enim quini, & quinquies deni numerus ductus, quinquaginta efficiunt. Et hi in latitudine arcæ ponuntur, qui ad charitatis ſpatia in cruce ſignantur, in qua manus infixæ ſunt Crucifixi. Decem enim præcepta digito Dei (k) dicuntur *Pſ. 133. 2.* eſſe conſcripta, noſque ipſi manus noſtras levare in ſancta jubemur. Item quinarius & ſenarius numeri in quinquagenario multiplicati, arcæ longitudinem ſupplent. Quinquagies enim ſeni, & ſexagies quinis trecentos efficiunt, qui noſtræ arcæ (l) longitudini patientiæ adſcribuntur, in qua corpus extenſum eſt Crucifixi: cui dicitur, *Chriſtus pro vobis paſſus eſt, relinquens vobis* *1. Pet. 2. 21.* *exemplum, ut ſequamini veſtigia ejus. Quoniam* *Rom. 6. 6.* *vetus homo noſter ſimul cum illo affixus eſt cruci*: patienteſque eſſe jubemur uſque in (m) adventum Domini. Profundum vero crucis, di- *Jac. 5. 7.* luvii magnitudinem ſignificat, qua & illa & noſtra arca portatur. Quoniam ſunt judicia *Pſal. 35. 7.* Dei (ut ſcriptum eſt) ſicut abyſſus multa.

3. Quod

(a) Mſ. Remig. *in confutatione Antichriſti & in gloria.*
(b) Mſ. Remig. *deficerent.*
(c) Edit. Lugd. *quam noſtræ.* Mſ. Remig. *geometricam quippe menſuram, quæ, ut fertur, ſexiens tantum quam noſtra eſt extenditur.*
(d) Mſ. Remig. *tamen.*
(e) Mſ. Remig. *in quinque articulos dixit: ut puto biſque.*
(f) Mſ. Remig. *verba mea in Eccleſiam loqui.*
(g) Mſ. Remig. *fecerat*: & paulo infra, *fuerat*: ubi editi, *fuerit.*
(h) Mſ. Remig. *Per quod.*
(i) Mſ. Remig. *facit.*
(k) Mſ. Remig. *docentur.*
(l) Mſ. Remig. *longitudine.*
(m) Hæc vox, *Domini*, habetur ex Mſ. Remig.

Gen. 6. 14. 3. Quod vero dictum eſt: *Tricameratam facies eam*: hanc fabricam prædictus architectus 1. Cor. 13. 13. noſter Paulus expreſſit: *Manet*, inquit, *fides*, *ſpes*, *charitas*, *tria hæc*. Nam cum in prima ac ſecunda habitatione, beſtiæ, pecora, ſerpentes, aveſque in fide & ſpe manſerint: in tertia Ibidem. Noe cum ſuis in charitate manens (quia *major horum omnium charitas*) diluvium formidare non 1. Jo. 4. 16. potuit. *Qui enim manet in charitate, in Deo manet, & Deus in illo* (a) *permanet*: *quia Deus charitas eſt*. Feneſtram vero arcæ melius (b) accipimus reſpectum in ſalutem animarum, Epheſ. 4. 3. quæ ſunt bitumine intrinſecus & extrinſecus ſociatæ & colligatæ invicem in unitate Spiritus-(c) ſancti, & in vinculo pacis. In cubito dictum eſt conſummari arcam: ſic enim decuit Rom. 10. 4. (d) ſignificare Eccleſiæ unitatem. Quoniam *finis legis Chriſtus ad juſtitiam omni credenti*. Unde & ille dives in Evangelio, diluvium (e) hujus vitæ formidans, ait ipſi Domino rerum: Luc. 18. 18. *Magiſter bone, quid faciens vitam æternam conſequar?* Et Dominus, prædictæ arcæ illi men-Ibid. v. 20. ſuras oſtendens: *Præcepta*, inquit, *noſti?* Cumque ei plurima dixiſſet ex numero, ille (f) v. 21. velut quadratus arcæ cupiens ſociari; *Omnia hæc* (g) *mandata*, inquit, *feci*: *quid adhuc mihi supereſt?* Et Dominus perfectionem arcæ Matt. 19. 21. noſtræ deſignans in uno cubito conſiſtere: *Si vis*, inquit, *perfectus eſſe*, *vade*, *vende omnia quæ habes*, *da pauperibus*, *& veni ſequerere me*. Quod cum ille facere nequiviſſet, quia omni ex parte quadratus non fuit, ad cubitum perfectionis (h) arcæ non meruit pertingere. Ibid. v. 22. *Abiit enim*, ut dictum eſt, *contriſtatus*.

Gen. 7. 17. 4. Quod vero quadraginta diebus & quadraginta noctibus diluvium factum eſt ſuper terram, non tantum præteriti in hoc numero, quantum etiam præſentis temporis animatum diluvium oſtendit; quæ in ſcopulis ſæculi, atque in gurgite flagitiorum, diverſarumque (i) voluptatum naufragis fluctibus ſubmerguntur. Exod. 4. 18. (k) Propter quæ evadenda quadraginta diebus 3. Reg. 19. 8. Moyſes, quadraginta diebus Helias, quadraginta diebus & ipſe Salvator jejunia conſecraſ-Matt. 4. 2. ſe, hac tripartita ratione monſtrantur: tamquam prædictis tribus temporibus neceſſaria, Gen. 8. 13. ante legem, ſub lege, ſub gratia. Finis igitur diluvii, ſexcenteſimo primo anno Noe terminatus, finem mundi ſignificat poſt ſex, ut dictum, ætates ſæculi, & breve Antichriſti ſpatium. Tot enim ætatibus etiam hominis longævi vita protenditur, donec ab infantia recurrat in ſenium. Nunc vero Eccleſia, * aut arca, velut munda & immunda animalia, bonos maloſque portare cognoſcitur, uſque in prædictum finem:

* forte ut. Mali quoque ſunt in Eccleſia.

de quo Dominus, & Salvator noſter in Evangelio teſtatus eſt, dicens; ſic futurum adventum ſuum quemadmodum fuit in diebus Noe, ſubito manducantibus ac bibentibus, ementibus & vendentibus. Matt. 24. 37. Credidit igitur Noe quæ prædicta vidit in arca. Credidit quæ (l) futura erat nobis præſentanda Eccleſia: nobiſcum ſperat, quæ erit ultimo judicio declaranda.

CAPUT VIII.

PRÆDICTIO: *In tribus filiis Noe, gentes quas Chriſtus Dominus ſparſas invenit, collegit.*

Prædictæ gentes: (m) ex tribus filiis Noe. In Geneſi creditum & viſum.

EX tribus igitur filiis Noe, Sem, Cham, Japhet, totidemque nuribus ejus, mortalium fecunditas dum accreviſſet; radix peccati ſuperbia, mundo pereunte diluvio, ipſa perire non potuit. Turris ſuperba a ſuperbis extruitur, cujus caput cælum hactenus occuparet. Hujus cœpta a vero artifice Deo per confuſionem linguarum in irritum deducuntur: ſic enim Gen. 11. 4. ſcriptum eſt; *Ecce labium unum eſt omni terra*, *& hoc cœperunt facere*, (n) *& nunc non* Ibid. v. 6. *deficient ab eis omnia quæcumque aggreſſi ſunt facere*. Et dixit Deus, *Venite deſcendamus*, *& confundamus ibi linguas eorum*. v. 7. Deus trinitas loquitur. Deſcendere vero Deum, eſt humanos actus inſpicere, vel eorum ſenſibus propinquare. Quæ (o) ut prædicta ſunt, mox impleta ſunt. Confuſæ quippe linguæ non tantum diſpoſita ſupplere nequiverunt, Ibid. v. 8. quantum etiam diſperſæ per orbem gentes quaſque ſuo (p) diſtinxere eloquio. Attamen Creatoris & judicis impleta cenſura; per humilem Chriſti gratiam, charitas uno ſub dogmate congregavit, quæ ſuperba impietas (q) male diſperſerat. *Omnis* Philip. 2. 11. ergo nunc in unum *lingua confiteatur*, *quod* Gen. 9. 21. *Dominus Jeſus Chriſtus*, qui eſt turris fortitudinis, *in gloria eſt Dei Patris*. Quem inebriatum, ut Noe ex vinea, nudatumque in Paſſione, Cham filius irridens, in Canaam filio maledictum excipiens, gentibus propinavit. Quod Galat. 3. 13. abſtulit Jeſus Dominus qui pro nobis factus eſt maledictum.

(a) Mſ. Remig. *manet*.
(b) Mſ. Remig. *accepimus*.
(c) In Mſ. Remig. deeſt *Sancti*, juxta textum Apoſtoli, ad quem alludere videtur auctor.
(d) Mſ. Remig. *ſignificari Eccleſia in unitatem*: forte melius, *ſignificari Eccleſiæ unitatem*.
(e) Mſ. Remig. *hujus vitæ*. Editi, *hujuſmodi*.
(f) Mſ. Remig. *Ille vero velut quadratus*.
(g) Mſ. Remig. caret hac voce, *mandata*.
(h) Mſ. Remig. addit, *noſtræ*.
(i) Editio Lugd. *voluntatum*.
(k) Editi, *propter quod*. Reliqua ſupplentur ex Mſ. Remig.
(l) Mſ. Remig. *futura erans ... nobiſcum. Sperat-que ad ultimum judicium declaranda*.
(m) Hæc addimus ex Mſ. Remig. in quo caput VIII. ſic incipit: *his nominibus Sem, Cham & Japhet, &c.* forte, *his hominibus*.
(n) Sequentia abſunt a Mſ. Remig. & Edit. Lugd. uſque ad: *Et dixit Deus*.
(o) In Mſ. Remig. *Quæ prædicta ſunt, mox & impleta ſunt*.
(p) Mſ. Remig. *creavere*.
(q) Additur, *male*, ex Mſ. Remig.

Digitized by Google

CAPUT IX.

PRÆDICTIO: *In Heber gens Hebræa, quem primatum Chriſtiano populo tradidit.*

Prædicta gens Hebræa, a quo exorta ſit, primatum habens in omnibus linguis. (a) In Geneſi creditum & viſum.

INter ceteros quos linguarum confuſio per gentes diviſit, (b) unus Heber dictus eſt, [Gen. 11. 14.] in quo, ut fertur, Hebræa prima lingua reſedit, unde etiam Hebræa gens nomen accepit. Primam vero Hebræam eſſe linguam, myſticus ille titulus a Pilato conſcriptus oſtendit. Erat enim (c) is tribus linguis inſignitus, Hebræa, Græca, & Latina: [Joan. 19. 20.] quæ linguæ primatum fere in omnibus retinentes linguis, eidem Creatori (d) in titulo conſignatæ ſunt, eo ordine divino, quo prædicta ante quam fierent, Propheta David teſtatus eſt, dicens: *Tituli inſcriptionem ne corrumpat.* [Pſal. 58. 1. Joan. 19. 19.] Regem enim Judæorum crucifixum ille ſcripſerat Judex. Hunc ſua lingua (e) Hebræi dum legerent, quæ primo in loco poſita erat, poſtulantes mutandum, (f) divinitus actus Pilatus, *Quod ſcripſi*, inquit, *ſcripſi*: [Ibid. v. 22.] ut & tituli inviolata, ſicut promiſſum eſt, maneret integritas, & lingua Hebræa ſub teſtimonio in principalem locum, quem poſt amiſit, merito ſignaretur. [Gen. 11. 17. & ſeqq.] Ex iſto igitur Heber currit progenies uſque ad Abraham, a quo, ut quidam dicunt, * Abræi, ſicut ab Heber Hebræi appellati ſunt. [* ſ. Abrahæi.] Primitivum vero eſſe hunc populum, licet ipſe Dominus atteſtetur, dicens, *Primitivus meus Iſrael*; [Exod. 4. 22.] in Deuteronomio libro plenius oſtenditur. [Deut. 32. 8. ſec. LXX.] *Cum diſpartiretur Altiſſimus* (dictum eſt) *nationes, ſtatuit terminos gentium ſecundum numerum angelorum Dei. Et facta eſt portio ejus Jacob, ſeries hæreditatis ejus Iſrael.* Sed hic Jacob, qui appellatus eſt Iſrael, ex quo tramite veniat per ordinem recurramus, ut Abrahæ, cujus hic nepos eſt, promiſſa ſuppleantur.

CAPUT X.

PROMISSIO: *In Abrahæ vocatione, terra viventium Chriſtiano populo futura.*

Promiſſio facta & figurata. (g) In Geneſi credita & viſa.

EX ſemine igitur Sem filii Noe, natus eſt Heber, [Gen. 10. 29. Gen. 11. 16. & ſeqq.] cujus fuit filius Phaleg, ſub quo diviſæ ſunt linguæ. Phaleg genuit Reu: Reu genuit Seruch: Seruch genuit Nachor: Nachor genuit Thare: Thare genuit Abram, qui poſtea dictus eſt (h) Abraham: cujus nepos fuit Jacob. Hunc (i) Abraham apud Chaldæos genitum Scriptura teſtatur. [Gen. 11. 28. Rom. 4. 11.] Ex qua gente vocatus, dum primus (k) crederet, pater fidei, gratia vocantis, meruit appellari. Chaldæi aſtronomiæ dediti, dum callide poſitiones ſiderum perſcrutantur, multum errantes, circa cultum religionemque divinam, Creatorem (l) omnium rerum minime perquirentes, *evanuerunt*, ut Paulus dicit, [Rom. 1. 21. Gen. 12. 1.] *in cogitationibus ſuis, & obſcuratum eſt inſipiens cor eorum.* E quibus Abraham non (m) callidæ creaturæ, ſed calore divini cultus accenſus, ab ſtultis & inſipientibus Domini munere ſegregatus eſt. *Exi*, inquit ei Deus, *de terra tua & de cognatione tua, & veni in terram quamcumque tibi oſtendero.* Ad præceptum vocantis, prima ſede cognationeque relicta, per fidem credit quæ non vidit, donec videre mereatur omne quod credit. Exiens igitur de terra Chaldæorum habitavit Charræ, [Act. 7. 4.] in qua omnibus (n) repletus eſt divitiis. Terræ quoque ipſius, in ſpe ſui ſeminis futuram ſuſcepit hæreditatem. Cum etiam ex anu (o) & ſterili conjuge, vergens quoque ipſe in ſenium, (p) per promiſſionem expectat heredem, hic nobis pater fidei oſtendit, nec incolatus noſtri longos exitus formidandos, & in Chriſto Domino ſemper ſperandum: cujus per gratiam (q) terra viventium, ſempiterna potiemur hereditate: de qua David Propheta dicit; *Credo videre bona Domini in terra viventium.* [Pſ. 26. 13.]

CAPUT XI.

PROMISSIO: *In Abrahæ ſemine multiplicari, ut ſtellas, populum Chriſtianum.*

Promiſſio multiplicandi ſeminis Abrahæ: In Geneſi credita & viſa.

F*Actus eſt ſermo Domini ad Abraham per viſum dicens: Noli timere Abraham, ego te protego, merces tua multa erit valde.* [Gen. 15. 1. & ſeqq.] *Dixitque Abraham; Domine, quid dabis mihi? ego enim ſum abſque liberis, & filius præpoſitus* (r) *domui meæ, hic Damaſcus Eliezer. Dixitque Abraham. Quia non dediſti mihi ſemen, vernaculus meus mihi heres erit. Statimque ſermo Domini ad eum; Non erit hic heres tuus; ſed qui egredietur de utero tuo, ipſum habebis heredem. Eduxitque eum foras, & ait illi: Suſpice in cælum, & numera ſtellas, ſi poteris numerare eas. Et dixit: Sic erit ſemen tuum.*

Cre-

(*a*) Hæc addimus ex fide Mſ. Remig.
(*b*) Abeſt vox, *unus*, a Mſ. Remig. & edit. Lugd. & Lov.
(*c*) Mſ. Remig. *bis tribus*.
(*d*) Mſ. Remig. *in titulum*.
(*e*) Editi, *Hebraici*.
(*f*) Mſ. Remig. *divinitus actus, Pilatus*.
(*g*) Supplentur hæc ope Mſ. Remig. cui deeſt prior titulus.
(*h*) Ita legimus in Mſ. Remig. Aberant vero hæc ab editis, *Abraham, qui poſtea dictus eſt*.
(*i*) Mſ. Remig. *Abram*.
(*k*) Mſ. Remig. *crediderit*.
(*l*) Mſ. Remig. *rerum omnium munimine*.
(*m*) Mſ. Remig. *callide creatura*; ſola editio Lugd. *non calidæ creaturæ*.
(*n*) Mſ. Remig. *repletus divitiis, terræ quoque*.
(*o*) Mſ. Remig. *& ex ſterili*.
(*p*) Mſ. Remig. *promiſſionis*.
(*q*) Mſ. Remig. *terram viventium, ſempiternam potiemur hereditatem*.
(*r*) Mſ. Remig. *domus mea*.

Digitized by Google

Credidit autem Abraham Deo, & deputatum eſt ei ad juſtitiam. Hæc Paulus (a) firmat Apoſtolus dicens: *Igitur fides*, ait, *ex auditu; auditus autem per verbum Chriſti:* [Rom. 10. 17.] Et Iſaias ait: *Niſi credideritis, non intelligetis.* [Iſai. 7. 9. ſec. LXX.] Fundamentum omnis rei futuræ, fides eſt: cujus culmen ædificii terras cælumque obtinuit in Chriſto Jeſu, qui eſt ex ſemine Abrahæ.

CAPUT XII.

PROMISSIO: *In ſacerdotio Abrahæ, regale Eccleſiæ ſacerdotium.*

Promiſſio qua Abraham, poſcente Deo ſacrificium, ſacerdos oſtenditur. (b) In Geneſi credita, & viſa.

[Gen. 15. 6. & ſeqq.] 1. SEcundo oraculo dixit Dominus ad Abraham: *Ego ſum qui eduxi te de terra Chaldæorum, ut darem tibi terram iſtam, & poſſideres eam. At ille ait: Domiue, unde ſcire poſſum quod poſſeſſurus ſum eam. Et Dominus: Sume, inquit, vaccam triennem, & capram trimam, & arietem trimum, turturem quoque & columbam.* (c) *Qui tolleus univerſa hæc, diviſit ea per medium, & utraſque partes contra invicem poſuit: aves autem non diviſit. Deſcenderuntque volucres ſuper cadavera diviſa, & abegit eas Abraham. Cumque ſol occumberet; ſopor irruit ſuper Abraham, & horror magnus & tenebroſus invaſit eum. Dictumque eſt ad eum: Sciens prænoſce, quod peregrinum erit ſemen tuum in terra non ſua, & ſubjicient eos ſervituti, & affligent annis quadringentis. Gentem autem cui ſervierint, judicabo ego; dicit Dominus. Poſt hæc egredientur cum magna ſubſtantia. Tu autem ibis ad patres tuos nutritus in ſenecta bona. Quarta autem generatione revertentur huc: necdum enim impletæ ſunt iniquitates Amorrhæorum.* In hac promiſſione, & in hoc ſacrificio tripartito, (quod in præſenti ita actum eſt, ut tamen alia futura ſignaret;) tria tempora quæ ſuperius dicta ſunt, in tribus his animalibus, ſpiritalis lector, agnoſce: vaccam trimam, ante legem laſcivientem plebem ſine jugo legis: [Vide Aug. lib. 16. de civit. Dei, cap. 24.] capram trimam, ſub lege quam immolare debet plebs legem tranſgrediens, pro peccato: arietem trimum, ſub gratia perfectum ſacrificium, quod figurate pro filio idem offerens Abraham, arietem noſtrum Chriſtum triennem, tribus temporibus prædicatum, pro peccato populi ara crucis excepit. [Iſai. 53. 5. & 8.] Quoniam *pro iniquitate populi*, ait Iſaias, *ductus eſt ad mortem, & livore ejus omnes & ſanati ſumus.*

2. Quod vero hæc animalia contra invicem diviſa poſita ſunt, diviſiones & ſchiſmata, quæ ſeſe invicem impugnarent, futura apoſtolus Paulus oſtendit, dicens: [1. Cor. 11. 19.] *Oportet & hæreſes eſſe, ut probati manifeſti fiant in vobis.* Nam & ante legem, ut hæreticorum, Cain repudiatum eſt ſacrificium: [Gen. 4. 5.] & in lege, Chore, Dathan, & Abiron, dum hæreſum ſchiſmarumque auctores, vivos terra voravit. [Num. 16. 32.] Et ſub gratia, multarum hæreſum dogmata, & aves circa diviſa cadavera mortuorum reſidentes, abiguntur a Paulo, cum dicit; *Diviſus eſt Chriſtus?* (d) *Numquid Paulus pro vobis crucifixus eſt? aut in nomine Pauli baptizati eſtis?* [1. Cor. 1. 13.] Præceptum eſt autem Abrahæ in illo ſacrificio; ut turturem caſtum, & ſimplicem columbam non divideret. Quoniam ſpiritales filii caſti, & ſimplices virgines, dum in charitate ſacrificium illibatæ fidei offerunt, dividi omnino non poſſunt. Peregrinum vero eſſe in hac vita ſemen (e) eorum, qui Domino ſuo canunt, teſtatur David dicens? *Inquilinus ſum & peregrinus, ſicut omnes patres mei.* [Pſ. 38. 13.] (f) Et vexari in Ægypto annis quadringentis, dum gemunt & dicunt: *Heu me, quia peregrinatio mea elongata eſt*, [Pſ. 119. 5.] ſatis in promptu eſt. Quarta vero generatione ad libertatem reverti ex hac Ægyptia ſervitute, noſtra a peccato eruta libertas oſtenditur, quæ tribus ſæpe dictis expletis temporibus, (g) in quartam, quam regenerationem Dominus appellat, [Matt. 19. 28.] declarata per reſurrectionem veram, omnis noſtra libertas exurgat: impletis (h) peccatis Amorrhæorum, eorum ſcilicet qui non credunt Dei Evangelio. Quoniam *qui non credit*, ut Dominus dicit, *jam judicatus eſt.* [Joan. 3. 18.]

CAPUT XIII.

PROMISSIO: *In nominis perfectione, qua in fide, pater gentium eſt Abraham.*

In Geneſi credita & viſa. Promiſſio figurata.

TErtio oraculo promiſſio divina, etiam in ejus nomine firmatur. (i) Abram ante vocatus, Abraham eum creator Dominus nuncupat, cujus nominis proprietas deſignatur: [Gen. 17. 5.] *Patrem*, inquit, *multarum gentium poſui te:* ut hæc promiſſio, non ad ſolam progeniem carnis Abrahæ, ex qua populus Judaicus veniebat, crederetur pertinere. De qua gloriati in Evangelio (k) dixerunt: *Nos patrem habrmus Abraham:* [Matt. 3. 9. & Luc. 3. 8.] reſponſumque eſt ab eo, qui & vocabulum tale dederat & fidem: *Nolite*, inquit, *in hoc gloriari; potens eſt enim Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ:* [Rom. 4. 18.] ut eſſet Abraham in Chriſto pater multarum gentium per fidem: cum unius tantum gentis fuerit per generationem.

(a) Editi Lovan. Duac. & Colon. *affirmat.*
(b) Hæc addita ex Mſ. Remig. in quo omittitur prior titulus.
(c) In Mſ. Remig. *Tollenſque.*
(d) Mſ. Remig. addit, *in vobis.*
(e) Mſ. Remig. *Sanctorum.*
(f) Ita Mſ. Editi vero, *Ut vexati.*
(g) Mſ. Remig. *in quarta.*
(h) Mſ. Remig. *ſubpletis.*
(i) Mſ. Remig. *Abram ante vocitatus Abraham, creator Dominus voluit nuncupari: cujus.*
(k) Mſ. Remig. *dixerant.*

CAPUT XIV.

PRÆDICTIO: *In Circumciſione, qua corde circumciditur Chriſtianus.*

Prædictio figurata.

[Gen. 17. 10. & ſeq.] HUic Abrahæ jam vocato per fidem, pactum quoddam circumciſionis indicitur, in ſigno veteris teſtamenti, quod ipſe, ſuique [v. 14.] poſteri ſervare præcipiuntur: omnemque animam perituram de populo, quæ circumciſionem minime celebraſſet. Quæritur fortaſſe, cur (a) placuerit Deo circumcidi omne dumtaxat maſculinum, eorum qui ſe ad obediendum Deo voverant. Grandi autem ſacramento res hæc acta eſt, quæ media & præterita tempora reſpiceret, ac futura. Nam primæ prævaricationis cauſa, (b) ea parte corporis ſerpentis veneno homo percuſſus; ardore libidinis æſtuans puduit ex his, quæ pudenda creata non erant; eaque (c) operienda verecundia ſtatuit, quæ fuerant inverecunde nudata. Idcirco creator & judex Deus, in ea parte corporis ſignum circumciſionis indixit, temperans morbum male conceptæ libidinis ex copula (d) debita: ut per continentiæ bonum atque integritatis decus id repararet, quod fuerat vitiatum. Circumciſio quippe cordis, quæ in novo fulget teſtamento, [Matt. 19. 12. Jerem. 9. 26.] in illo ſigno figurata eſt: quia *ſunt ſpadones, qui ſe ipſos caſtraverunt propter regnum Dei*. Et filios Iſrael, incircumciſos corde, Deus increpat, & objurgat.

CAPUT XV.

PROMISSIO: *In Iſaac nato, qui riſus dicitur, quid oſtendat in Chriſto.*

Promiſſio figurata. (e) In Geneſi credita & viſa.

[Gen. 18. 1. & ſeq.] RUrſum eidem Abrahæ ad ilicem Mambræ in tribus viris divina majeſtas apparuit, proxime de filio ſuſcipiendo ferens promiſſionem, ac ſupra dicta confirmans; a quo etiam Sara uxor ejus inquiritur. Dixit enim Deus Abraham: *Ubi eſt Sara uxor tua? Qui dixit;* [Ibid. v. 9. & ſeq.] *In tabernaculo eſt. Dixitque illi Dominus: Re-* [Ibid. v. 13.] *vertar ad te hoc tempore opportune, & habebit* [Gen. 21. 2.] *Sara filium; Audiens vero hæc Sara, cum eſſet in oſtio tabernaculi poſt eum, riſit intra ſeipſam dicens: Nondum factum mihi eſt uſque in hoc tempus, & dominus meus ſenior eſt. Ait Dominus ad Abraham: Quare riſit Sara intra ſeipſam dicens; Ergo ego vere pariam quæ ſenui? numquid nihil poteſt verbum Dei? Rurſumque confirmat; Revertar igitur ad te opportune; & habebit Sara filium.* Timendo negat Sara riſiſſe, quod riſerit convincitur veritate. Quæ concipiens & pariens, appellatum eſt nomen ejus Iſaac, quod interpretatur riſus. Ob quam rem & ipſa Sara, cum jam parvulum portaret in manibus: *Riſum*, inquit, *mihi fecit* (f) *Deus. Omnis eum qui audierit* ſenem [Ibid. v. 6.] & ſterilem peperiſſe, *congratulabitur mihi in riſu*. (g) Proles riſus excipitur, (h) in qua benedictionem promiſſam omnium gentium ſuſcepit Abraham. Gentes enim quæ Chriſto (i) per illum ſenem in carne venienti nunc credunt, (k) in riſum a Judæis ſuum Salvatorem confitentur, eumque glorificantes, agnoſcunt illius contumelioſam Paſſionem ſuam eſſe veram libertatem.

CAPUT XVI.

PRÆDICTIO: *In Sodoma & Gomorrha futuri judicii diem.*

In Geneſi credita & viſa. Prædictio facta & figurata.

IMpiarum civitatum ſubverſionem prædictam Sodomorum & Gomorrhæorum, eidem fideli famulo Abrahæ Dominus demonſtravit dicens; *Clamor Sodomorum & Gomorrhæorum mul-* [Gen. 18. 20. & ſeq.] *tiplicatus eſt, & peccata eorum valde* (l) *nimia. Deſcendens*, inquit, *videbo ſi clamorem, qui venit ad me*, (m) *conſummaverint: ſin autem, ut ſciam.* Deſcendit, ut hic dictum eſt, Deus: quia famulo gratiſſimo non celavit ſuum juſtum judicium, ac per quamdam pactionem, quam ſupplex humiliſque interceſſor acceperat, Deum cognoſcens jure prædictas velle perdere civitates, ut iraſcentem mitigaret, hoc modo: *Ne perdas*, inquit, (n) *pariter juſtum cum* [Ibid. v. 23. & 24.] *impio. Et erit juſtus quomodo & injuſtus? Si fuerint quinquaginta juſti in civitate, perdes illos? Non remittes* (o) *omnem locum cauſa illorum quinquaginta juſtorum?* (p) Cumque promiſiſſet Deus non ſe perditurum, ſi quinquaginta juſtos in illis reperiſſet locis; ex eo loquendi ſumpſit audaciam, pias precantis adhi- [Ibid. v. 26. & 27. & ſeq.] bens voces, limum pulveremque ſeſe confitens, Dei ſententiam, (q) a quinquaginta uno ad decem, mira ſerenitate ſuſpendit. Quorum exiguum numerum minime reperiiſſe dicitur. E- [Gen. 19. 17. & ſeq.] ruenſque Loth cum uxore & duabus filiabus ejus, de populis & civitatibus quas cœleſti igne conſumpturus erat; eos, quos liberavit, admonuit

---

(a) Mſ. Remig. *placuerat*.
(b) Sic Mſ. Remig. Editi omnes, *a parte*.
(c) Locum emendamus ex Mſ. Remig. alias, *pavere verecundiæ ſtatuit*.
(d) Ita Mſ. Remig. Editi, *debitum*.
(e) Suppletur ex Mſ. Remig. qui priori titulo mutilus legitur.
(f) Mſ. Remig. *Dominus*.
(g) Mſ. Remig. *Prolis riſus*.
(h) Editi, *in quo*.
(i) Mſ. Remig. *per illam ſeriem in carne venientem*.
(k) Forte una voce, *inriſum*, pro *irriſum*.
(l) Sic Mſ. Remig. Editi, *invifa*.
(m) Mſ. Remig. *conſummabunt*.
(n) Mſ. Remig. addit vocem, *Domine*.
(o) Mſ. Remig. *omni loco cauſam illorum*.
(p) Mſ. Remig. *Cumque promittentis Dei ſumpſiſſet audaciam, non ſe*.
(q) Ita omnino in Mſ. Remigiano. In editis vero: *pro quinquaginta juſtis, addens quadraginta quinque, mira celeritate ſuſpendit*.

nuit non ſtare in tota regione illa, neve retro reſpicerent. Quæ uxor Loth præcepta contemnens retroque reſpiciens, ſtatua ſalis effecta, ſun exemplo fatuos condivit, in propoſito ſancto quo tendunt proficientes, nnxia curioſitate retro non debere reſpicere, nec poſſe evadere *Luc. 17. 32.* tales ſtatuta ſupplicia, hæc femina demonſtravit, quæ quod evaſerat, perdidit. Tales Do- *Matth. 10. 15. & 11. 24.* minus in Evangelio increpat dicens: *Remiſſius erit terra Sodomorum in die judicii, quam vobis*. Quos vero Chriſti gratia liberat, admo- *2 Cor. 6. 17.* net per Apoſtolum: *Exite de medio eorum, & ſeparamini, dicit Dominus*. Item ipſe: *Quæ* *Philip. 3. 13.* *retro oblitus, in ea quæ ante ſunt extentus*. *Ne-* *Luc. 9. 62.* *mo enim in retro attendens, & ponens manum ſuam ſuper aratrum, aptus eſt regno Dei*. Cum Dominus diceret: *Mementote*, ait, *uxoris Loth*. Securi igitur diem judicii expectant, (a) qui- *Luc. 17. 32.* bus in cruce Domini gloriantibus, mundus eis crucifixus eſt, & ipſi mundo. Terruit enim *Gal. 6. 14.* Dominus corda fidelium, dicens, *Ut factum eſt* *Luc. 17. 28.* *in diebus Loth, ita futurum adventum filii ho-* *Luc. 21. 34.* *minis*; ne gravatos in crapulis & ebrietatibus eos ſubitaneus inveniat dies. De quo dicit A- *1. Theſ. 5. 2.* poſtolus: *Quia dies Domini*, (b) *ſicut fur in nocte, ita veniet*.

CAPUT XVII.

PRÆDICTIO: *In Iſaac immolando, Chriſti Paſſio.*

(c) Prædictio figurata. In Geneſi credita & viſa.

Gen. 22. 1, 2. T*Entavit Deus Abraham dicens. Abraham, Abraham. Et dixit: Ecce ego. Et Dominus: Accipe filium tuum unigenitum, quem diligis, Iſaac, & vade in terram excelſam, & offer ibi eum holocauſtum ſuper unum montium, quem tibi dixero*. Eum ſibi jubet offerri holocauſtum in quo ſemen Abrahæ ut ſtellas cæli multiplicari, & in eo gentes benedici, tot jam oraculis (d) divinitus ipſe promiſerat. Non tamen cunctatur pater in filio implere quæ juſ- *Hebr. 11. 19.* ſa ſunt, *ſciens*, ut Paulus dicit, *quod etiam ex mortuis poſſet eum Dominus excitare*. (e) Sed ejus qui tentatur in filio, non tantum collatæ fidei virtus demonſtratur, quantum etiam nobis imitanda proponitur: (f) & ut præcepti novi *Matth. 10. 37.* ex Evangelio maneret auctoritas; *Qui amat* *Luc. 14. 26.* *patrem aut matrem ſuper me, non eſt me dignus, aut qui amat filium aut filiam plus quam me, non eſt me dignus*. Nam cum eum nec dum proli ſciret idoneum, Deo tamen (g) jubenti ea intentione paruit Abraham, qua ſciebat Deum nec immemorem promiſſionum ſuarum, & myſticum quoddam futuræ Paſſionis dominicæ geri ſacramentum: illum ſcilicet reſpiciens diem noſtræ redemptionis, de quo Dominus in Evangelio increpans Judæos dicit: *Abrahem pa-* *Joan. 8. 56.* *ter veſter* (h) *concupivit videre diem meum; & vidit, & gaviſus eſt*. Diem ſcilicet Paſſionis Filii Dei in ſuo filio figuratum vidit Abraham: quod unico filio non pepercit: quod velut ad aram crucis triduo cum inſonti victima convolavit; quod patiens, ac ſine voce, (i) ſimilis agno coram tondenre ſe, filius patri, ut percuteret, pia colla præbuit; quod ſe ligno quod portaverat ipſe, ſuſpendi Iſaac non reluctatus eſt; quod aries cornibus in vepre detentus, ſpinis cnronatum Chriſtum oſtendens, pro Iſaac immolandus apparuit; quod ideo Iſaac immolatus non eſt, quia reſurrectio Filio Dei ſervata eſt. Hæc omnia credens Abraham videre meruit per figuram, quæ nos per gratiam impleta eſſe cognoſcimus.

CAPUT XVIII.

PRÆDICTIO: *In juratione Dei, qua ſemen ejus in Chriſto ſupra numerum extenditur.*

Promiſſio figurata Abrahæ. (k) In Geneſi credita & viſa.

PER (l) *memetipſum juravi*, *dicit Domi-* *Gen. 22. 16. & ſeqq.* *nus* (m) *propter quod non pepercisti filio tuo dilectiſſimo propter me, benedicam tibi, & multiplicabo ſemen tuum ſicut ſtellas cæli, & velut arenam quæ eſt in littore maris. Et poſſidebit ſemen tuum civitetes inimicorum ſuorum, & benedicentur in ſemine tuo omnes gentes terræ, quia obediſti voci meæ*. Multiplicatum quidem ſemen Abrahæ, atque ad grandem numerum perveniſſe, liber Numerorum oſtendit: non tamen ſcimus eſſe innumerum. Promiſſio vero Dei ut ſtellas cæli, & ut arenam maris, quæ numerari nequeunt, continet: quam in Chriſto per fidem gentium, quarum pater eſt Abraham, benedictionem eſſe ſuppletam, & ipſe rerum ordo demonſtrat; ſimul & oracula Prophetarum, quæ filios Abrahæ, non tantum ex ſemine carnis, ſed fide vocari ad infinitum numerum, per David, ceteroſque teſtantur. *Bene-* *Pſ. 71. 17.* *dicentur*, inquit, *in eo omnes tribus terræ*. *O-* *Ibid. v. 11.* *mnes gentes beatum dicent eum*. Item; *Adorabunt eum omnes Reges terræ: omnes gentes ſervient illi*. Et Iſaias. *Erit radiu Jeſſe, & qui* *Iſa. 11. 10.* *exurget* (n) *regnare in gentibus, in eo gentes ſperabunt*. Apoſtolus quoque Paulus, fractos *Rom. 11. 18.*

 ramos,

(a) Mſ. Remig. *qui in cruce Domini gloriantes, mundus eis*, &c.

(b) Mſ. Remig. *ſicut fur, ita in nocte veniet*.

(c) Mſ. Remig. *Promiſſio*, idemque addit hæc: *In Geneſi*, &c.

(d) Mſ. Remig. *divinitas ipſa*.

(e) Mſ. Remig. *ſed ei qui tentatur in filio, non tanta conlata fides virtus*.

(f) Mſ. Remig. *quibus præcepti novi ex Evangelio manaret auctoritas*.

(g) Mſ. Remig. *jubente*.

(h) Mſ. Remig. *cupivit*.

(i) Mſ. Remig. *ſimilis agni, tundenti ſe Filius Patri*, &c.

(k) Additio hæc habetur ex Mſ. Remig. in quo deſideratur anterior titulus.

(l) Editi, *Per me juravi*.

(m) Editi, *propterea*.

(n) Mſ. Remig. *regere ... in eum*.

Digitized by Google

Ibid. v. 19. & 20. ramos, Judæos dicit per incredulitatem, atque (a) in fide radicis Abrahæ gentes, ut oleaſtro, Rom. 15. 9. Ezech. 11. 19. & 36. 26. fuiſſe inſertas. Item ipſe: *Gentes autem ſuper miſericordiam glorificate Deum*: miſericordia qua ablato, ut promiſit, corde lapideo, daret eis cor carneum. Lapides enim appellat, lapideos Luc. 19. 40. deos colentes, cum dicit: (b) *Dico vobis, ſi hi tacuerint, lapides clamabunt*. Mirum in modum qui erant lapides, per gratiam facti filii Matth. 6. 9. Exod. 32. 1. clamant: *Pater noſter qui es in cælis*: & qui erant filii, effecti lapides dicunt; *Fac nobis deos, qui nos præcedant*; quia derelinquentes Deum vivum, ſervierunt Baal, & idolis gentium. Gentes e contrario, ſpretis idolis, ſecuti ſunt Deum vivum. Quæ nos videmus impleri. (c) Illa ſcilicet (d) quæ promiſſa ſunt in ſemine ſuo futuro per Chriſtum, quæ & credidit Abraham.

CAPUT XIX.

PRÆDICTIO: *Ex femore Abrahæ Chriſtum hominem ſuſcepturum.*

Prædictam carnem Chriſti ex femore Abrahæ venturam, ſequens myſtica actio oſtendit. In Geneſi credita & viſa.

Gen. 24. 2. 3. VOcat (e) Abraham præpoſitum domus ſuæ, & ait illi: *Pone manum tuam* (f) *ſub femore meo, & jura per Deum cæli, quia non accipies uxorem filio meo, ex filiabus terræ hujus, cum quibus ego habito; ſed ex tribu mea accipies illi uxorem*. In femore Abrahæ Deum cæli fuiſſe, hic ordo oſtendit, quod Abraham genuit Iſaac; Iſaac Jacob; Jacob, duodecim Patriarchas; in quibus Judas, ex cujus tribu Joan. 1. 3. David: de quo per ſeriem generationum, virgo Maria quæ peperit Chriſtum, qui eſt Deus cæli, quia per ipſum facta ſunt omnia.

CAPUT XX.

PROMISSIO: *In geminis Rebeccæ populos duos, Chriſtianos & Judæos.*

In Geneſi credita & viſa. Promiſſio facta & figurata.

Gen. 25. 21. CUM (g) idem Iſaac Rebeccam propinquam ſibi accepiſſet uxorem, eam ſentiens ſterilem, pro gignenda prole, Deum, qui multiplicem promiſerat, deprecatus eſt: ſtatimque ut (h) popoſcit, accepit. Cum autem concepiſſet Rebecca; gemini geſtiebant in utero ejus. At illa (i) ægre ferens, *Si ſic mihi futurum* Ibid. v. 22. *erat*, ait, *ut quid mihi hoc?* Abiit autem Iſaac cum ea interrogare Dominum, atque hujuſmodi reſponſum accepit: *Duo*; inquit, *populi in* Ibid. v. 23. *utero tuo ſunt, & duæ plebes de ventre tuo* (k) *prodibunt: & populus populum ſuperabit, & major ſerviet minori*. Suſcepit duos promiſſos filios Iſaac, duoſque populos fide tantum futuros agnoſcens, quos illa myſtica actio nobis revelatos exhibuit. Eſau quippe, dum prior piloſus prodiret ex utero, minoris Jacob manus emiſſa Ibid. v. 25. poſt eum, plantam ejus apprehendit; quod factum mirum magnumque viſum præbuit. Idem Ibid. v. 30. & ſeq. igitur Jacob (l) minor lenis, in ipſa jam pueritia per cocturam rubram lenticulæ majorem fratrem ſupplantans, abſtulit ejus primatus; nec vacuum eſſe potuit tanti myſterii ſacramentum. Lenis ille minor Jacob, lenem mitemque (m) ſignabat populum Chriſtianum, ea lenitate præditum, qua innocuum gentilis furor crediderat (n) abſumendum. Hic igitur lenis populus per cocturam (o) rubram, Paſſionem ſcilicet Chriſti ſanguine rubratam, edaci & ſævienti Judaico populo, cujus figuram geſtabat Eſau, qui etiam Edom dictus eſt, petenti voluntarie obtulit: ac primatus quos habuit ille vendidit, iſte ſuſcepit. Judæus quod naſcendo habuit, per concupiſcentiam perdidit: Chriſtianus per gratiam, (p) quod in natura non habuit, acquiſivit.

CAPUT XXI.

PROMISSIO: *In eoſdem, quæ geſſerint per figuram.*

In Geneſi credita & viſa. Promiſſio facta & figurata.

1. EA vero quæ in duobus iſtis geminis acta ſunt, quam mira, quam grandia, quam juxta promiſſiones Dei (q) ſacramentis omnia plena ſint, breviter, ut juſtum fuerit, explicare contendam. Cæcatus Iſaac pater eorum exterioribus oculis, lumine vero interiore Gen. 27. 1. & ſeq. fulgente, promittit Eſau primitivo filio benedictionem, ſi deſideraras eſcas ex ſua venatione filius præpararet patri. Pergit ille implere quæ juſſa ſunt. Mater, quæ audierat benedictionem Ibid. v. 5. & ſeq. majori promiſſam, divinitus acta, ut minori Jacob proveniat, prophetica arte compoſita myſticam (r) artem parat. Veſtem accepit primogeniti ſui, quæ erat apud illam in domo, hac junio-

(a) Mſ. Remig. *in fidem radices*.
(b) Mſ. Remig. *cum dicit Judæis: Si vos tacueritis, lapides clamabunt*.
(c) Hæc duo verba: *Illa ſcilicet*, abſunt a Mſ. Remig.
(d) Mſ. Remig. *quæ promiſſa in ſemine ſuo futura per Chriſtum credidit Abraham*.
(e) Mſ. Remig. *vocans*.
(f) Mſ. Remig. *ſuper*.
(g) Mſ. Remig. *Et idem ... eamque ſentiens ... Dominum, qui multiplicem*, &c.
(h) Mſ. Remig. *poſci. Concipiens namque Rebecca*.
(i) Ita Mſ. Remig. Editi vero, *hæc referens*. Tum Mſ. *Si ſic mihi incipiet fieri, ut quid*.
(k) Mſ. Remig. *prodient*.
(l) Editi hic & infra, *junior*, ubi Mſ. Remig. habet *minor*.
(m) Mſ. Remig. *deſignavit*.
(n) Editi, *ab Eſau*, nullo recto ſenſu, ut videtur: at Mſ. Remig. *ad ſumendum*, forte pro *abſumendum*, ut notat vox, *furor*, prævia.
(o) Vox, *rubrum*, eſt ex Mſ. Remig.
(p) Mſ. Remig. *quam*.
(q) Mſ. Remig. addit, *Dei*, deeſt in editis.
(r) Mſ. Remig. *fraudem*.

Digitized by Google

juniorem induit: ac ſuper brachia ejus, & nudam cervicem pelles hœdorum impoſuit: (a) aptavitque eum qui erat, ut poſſet intueri quod non erat; tamquam jam nobis illum figuratum oſtenderet Chriſtum, qui accepit non carnem *Rom. 8. 3.* peccati, ſed *ſimilitudinem carnis peccati*. Legem quoque veteris teſtamenti, tamquam veſtem primogeniti excipiens, non eam ſe ſolvere Do- *Matt. 5. 17.* minus veniſſe dixerit, ſed implere. Sic compoſitus minor filius ille Jacob, qui fratri jam primatus abſtulerat, uſurpat inſuper (b) & benedictionem, offerens patri paratas a matre eſcas, *Gen. 27. 18.* & dicit: *Pater. At ille: Quis es tu fili? Ego ſum, inquit, primogenitus tuus Eſau. Feci ſicut locutus es mihi*. Cumque pater vocem filii *Virgil.* minoris agnoſceret, palpandum æſtimans, (c) habitu membra majoris invenit. Turbatuſque in filiis, factus eſt (ut ait quidam) gratus error parentibus. (d) Acceptis igitur epulis quas paraverat mater, filius offerebat: pater quas libenter accepit, hujuſmodi benedictionem mino- *Ibid. v. 27. & ſeq.* ri filio dedit. *Ecce*, inquit, *odor filii mei, ſicut odor agri pleni, quem benedixit Dominus. Det tibi*, inquit, *Deus a rore cœli & a fertilitate terræ multitudinem frumenti, vini, & olei: & ſerviant tibi gentes, & adorabunt te principes: & eris dominus fratris tui*, (e) *& adorabunt te filii patris tui: & qui te benedixerit, erit benedictus; & qui te maledixerit, erit maledictus*. Hæc omnia Chriſto Domino conveniunt, poſt ejus odorem benedictæ concurrunt omnes gentes.

2. Venit, peractis illis, & filius primogeni- *Ibid. v. 31. & ſeq.* tus Eſau ex minoris gratia jam reprobus. Offert & ipſe eſcas patri, & dicit: *Exurgat pater meus, & manducet de venatione filii ſui, ut benedicat me anima tua*. Ad hæc pavefactus pater: *Et quis eſt*, inquit, *qui venatus eſt mihi, & intulit prius quam tu introires; & benedixi illum, & benedictus eſt?* Benedictus poſterior populus Chriſtianus, jam patri (f) di- *Pſ. 4. 7. 8.* cit: *Dediſti lætitiam in corde meo*: (g) *a fructu frumenti, vini, & olei ſui multiplicati ſunt*. Majori autem populo Judæo pater dicit: *Pſ. 49. 9. & 23.* *Non accipiam de domo tua vitulos, neque de* *Gen. 27. 35.* *gregibus tuis hircos. Sacrificium enim laudis* *Malac. 1. 2.* *glorificabit me. Venit enim frater tuus cum do-* *Rom. 9. 13.* *lo, & accepit benedictionem tuam*. Quia igi- *Malach. 1. 11.* tur Jacob Deus dilexit, Eſau autem odio habuit: propterea ſuppleto tempore, ſacrificiis Judæorum exploſis, ſacrificium mundum, ut prædictum eſt, offerri nomini ejus omnis nunc populus Chriſtianus agnoſcit, qui per gratiam Judæo & primatum & benedictionem abſtulit. (h) *Gen. 27. 29.* De iſto enim dictum eſt: *Eris dominus fratris tui*. Ceterum (i) in illis geminis non provenit. Minor enim & munera majori obtulit, & *Gen. 33. 3.* famulum (k) ſe eſſe profeſſus, eum humilis adoravit; ut res, quæ tunc ſignata eſt per litteram, nobis nunc (l) manifeſtaretur in gratia.

CAPUT XXII.

PROMISSIO. *In Eſau, ex cujus ſemine Job, & Chriſtus in gentibus per fidem.*

In Geneſi credita & viſa. Promiſſa præmia virtuti, & patientiæ.

Ex ſemine Eſau Idumæa gens, in qua in- *Gen. 36. 1. Job 1. 12.* ter ceteros duces, Job ille fortiſſimus athleta Dei enituit, in exemplum omnis patientiæ productus, ut agoniſtico certamine principem totius militiæ diabolum ſuperaret fultus auxilio Dei. Vir namque cum eſſet juſtus, ac ſine querela Deo, eumque in confuſione diaboli qualis eſſet, Deus oſtendere dignaretur; *Ani-* *Ibid. v. 8. & ſeq.* *madvertiſti*, inquit Deus diabolo, (m) *ad puerum meum Job? non enim eſt ſimilis illi* (n) *quiſquam in terris. Et diabolus; Numquid Job*, ait, *gratis colit Deum? Nonne tu benedixiſti domum ejus, & pecora ejus multiplicaſti? Sed mitte manum tuam, & tange* (o) *omnia quæ habet, & ſcies an in facie benedicat tibi. Ecce*, inquit Deus, (p) *omnia quæ habet in tuas manus do, ſed ipſum cave ne tangas*. Fit grande certamen. Perfidus apoſtaticuſque angelus, fidelem Dei famulum inſectatur, atque, ut illi eſt plena a ſeipſo procreata malitia, vaſtat, fugat, diſperditque omnia innocentis (q) bona; & cum omni hæreditate, omnem ſimul (r) conſumpſit hæredem. Tot tamen jaculis emiſſis, illæſus manet Job; cujus, ut militis Dei, uno ictu percutitur diabolus. *Nudus exii*, inquit, *Ibid. v. 21.* *de utero matris meæ, nudus revertar in terram. Dominus dedit, & Dominus abſtulit: ſicut Domino placuit, ita factum eſt. Sit nomen Domini benedictum*. Hoc ſuperatus certamine, aliud majus inimicus indicit. *Mitte*, inquit Deo, *ma-* *Job 2. 5.* *num tuam, & tange carnes illius, & oſſa, & ſcies an* (s) *in facie benedicat tibi*. Mitte manum tuam, nihil eſt aliud quam, Da poteſta- *Matt. 8. 32.* tem. Hanc enim nec in porcis habuit diabolus, niſi ille dediſſet, qui ſub hac auctoritate & Job *Job 2. 6.* ei tradidit, ut præcepti non excederet modum. *Ecce*, inquit Deus *trado tibi illum; tantum animam illius cuſtodi*. Quem percuſſum gravi vulnere, putrefacta totius corporis compagine, omnibus artubus ſolutis, ſanie profluente, ebullientibus vermibus, dum in corrupto corpore integer animus conſiſteret, ſentiretque diabolus in-

(a) Mſ. Remig. *aptabatque eum ... ut poſſe invenire* forte pro *inveniri*.
(b) Editi carent hic particula, *&*.
(c) Mſ. Remig. *habitum majoris invenit*.
(d) Mſ. Remig. *Satiatur igitur epulis, quas paraverat mater, filius offerens* (forte *offerebat*), *pater libenter accepit, hujuſmodi benedictionem*.
(e) Mſ. Remig. *ſervient tibi*.
(f) Mſ. Remig. *dixit*.
(g) Mſ. Remig. *A tempore*.
(h) Mſ. Remig. *Ad iſtum*.
(i) Mſ. Remig. *illis*, ſine *in*.
(k) Mſ. Remig. *ſe ſe profeſſus*.
(l) Mſ. Remig. *manifeſtetur gratia*.
(m) Mſ. Remig. *in puero meo*.
(n) Mſ. Remig. non habet, *quiſquam*.
(o) Mſ. Remig. *cuncta quæ habet*.
(p) Mſ. Remig. *omnia quæcumque*.
(q) In Edit. antiquis deeſt hæc vox, *bona*.
(r) Mſ. Remig. *concluſit*.
(s) Mſ. Remig. *in faciem*.

intrinſecus fortem, quem forinſecus debilem æſtimabat; mulierem viro ſuo, illo articulo quam ſibi neceſſariam dimiſerat, armat, atque per uxorem fortiſſimum virum ſuo pulſat ex latere.

2. Cum & mulier venenata jacula, quæ ab inimico ſumpſerat, infunderet, ait inter cetera: *Ibid. v. 9.* *Dic aliquod verbum* (a) *in Dominum, & morere*. Statimque ille ruinam primi hominis recordatus, Evam novam, atque in illa illum i- *Ibid. v. 10.* nimicum qui præliabatur expugnans, ait: *Tamquam una ex inſipientibus mulieribus locuta es. Si bona accepimus de manu Domini, mala quare non toleramus?* His divinis jaculis (b) proſtratus inimicus, ſuperatuſque per gratiam, pio homini perverſus angelus ceſſit, & humilis patientiæ pietas omnem moleſtiam ſuperbiæ debellavit. Jam enim (c) per juſtum virum potentem tranſitura Chriſti veſtigia in gentes ſignabantur: de quibus David ex perſona ejus dicit: *Pſ. 107. 10.* *In Idumæa extendam calceamentum meum*. Ja- *Jacob. 5. 11.* cobus quoque Apoſtolus ad exemplum patientiæ credentium corda confirmans ait: *Patientiam Job audiſtis, & finem Domini vidiſtis, quia miſericors Dominus & miſerator eſt*. Dupla enim præmia Job victor accepit. Pugnantibus vero ſuis, & ſua gratia juvante vincentibus, (d) centupla hic ſe daturum Dominus pollicetur, & *Matt. 19. 29.* vitam æternam in futuro ſæculo largiturum. Quod in (e) Valentiano Valentis fratre vide- *Marc. 10. 30.* mus impletum: qui dum pro Chriſto militiam tribunatus ſprevit, hujus mundi regnum adeptus eſt, & verus Chriſti confeſſor vitam adquiſivit æternam.

CAPUT XXIII.

PROMISSIO, *In Jacob; cui per viſum Chriſtus, lapis angularis, oſtenſus eſt.*

Promiſſio figurata. In Geneſi credita & viſa.

Gen. 28. 10. & ſeq. JAcob quoque filius Iſaac, nepos Abrahæ, per quaſdam res ſecum mirabiliter geſtas accepit promiſſionem. Fugiens enim fratris inſidias, locum ei manſionis præbuit ſolis vergentis excurſus. (f) Illic lapidem capiti ſuppoſitum, talia ſibi revelata in ſomnio narrat. Scalam miræ granditatis, cujus caput cælum hactenus occuparet, oſtenſam: per quam Angeli Dei aſcendentes & deſcendentes erant, Dominum quoque incumbere in ipſam, ſibique dixiſ- *Ibid. v. 13.* ſe: *Terram in qua dormis, tibi dabo eam & ſemini tuo poſt te*. Qui evigilans, in ſacramento lapidem quem ad caput habuit, eminus erigens, eumque liniens oleo, Chriſtum nobis lapidem angularem conſecravit: de quo Propheta dicit: *Lapidem quem reprobaverunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli*. *Pſ. 117. 22.* Et Iſaias, *Ecce*, *Iſa. 28. 16.* *inquit, pono in Sion lapidem angularem, electum, pretioſum; & qui crediderit in illum, non confundetur*. Hic lapis angularis Chriſtus Nathanaeli venienti ad ſe, ſomnium quod Jacob viderat, expoſuit; *Videbitis*, inquit, *cælos* *Joan. 1. 51.* *apertos, & angelos Dei aſcendentes & deſcendentes ad filium hominis. Qui enim deſcendit*, *Epheſ. 4. 10.* Chriſtus *ipſe eſt, & qui aſcendit ſuper omnes* *Matt. 7. 14.* *cælos, ut adimpleret omnia*. Scalam vero anguſtam viam ponens, quæ ducit ad vitam.

CAPUT XXIV.

PROMISSIO: *In ipſius Jacob claudicatione, non credituros omnes Judæos.*

Promiſſio facta & figurata. In Geneſi credita & viſa.

IPSI quoque Jacob revertenti de Meſopotamia cum uxoribus, filiis, famuliſque ſuis, angelus in via occurrit; qui cum eo ſacratam luctam gerens, (g) & angelus ab homine ſuperari ſe paſſus eſt, victorque a victo exegit benedictionem. *Non te*, inquit, *dimittam niſi* *Gen. 32. 26. & ſeq.* *benedixeris me. Dixitque ei angelus; Quod tibi nomen eſt? At ille ait, Jacob. Jam*, (h) inquit, *non vocaberis Jacob, ſed erit Iſrael nomen tuum; quia prævaluiſti cum Deo, & cum hominibus potens eris. Tetigitque angelus latitudinem femoris ejus, clauduſque effectus eſt Jacob per omnes dies*. Claudicatio iſta, quæ ex femore ejus facta eſt, populum ipſum (i) Hebræum ſignificat claudicantem: quibus (k) ait Helias Propheta; *Quid claudicatis ambobus in-* *3. Reg. 18. 21.* *guinibus? Si Deus eſt, ite poſt illum*. Et Da- *Pſ. 17. 46.* vid dicit; *Filii alieni, inveteraverunt, & claudicaverunt a ſemitis ſuis:* (l) quod recto itinere ex illo populo, viam Chriſtum ſequi non voluit, claudicans per errores variis ſemitis aberravit; quem Videns Deum (quod Iſrael ap- *Gen. 3. 28.* pellatur) per gratiam Chriſtianus populus apprehendit.

CAPUT XXV.

PROMISSIO: *In filiis Jacob, & in Joſeph, qui geſſit figuram Chriſti.*

Promiſſio facta & figurata. In Geneſi credita & viſa.

1. DUodecim filios, quos duodecim Patriarchas Scriptura teſtatur, ex ſuis feminis ſuſcepit Jacob. Non quod (m) liberet ſan- *Gen. 36.* ctos

(a) Editiones veteres, *in Domino*.
(b) Sic Mſ. Remig. At Editi: *proſtratus eſt inimicus, ſuperatuſque per gratiam, per hominem, perverſus angelus, & humilis, &c.*
(c) Editio Lugd. & Mſ. Remig. *per iſtum*.
(d) Mſ. Remig. *centuplicia*.
(e) Forte *Valentiniano*: mox Mſ. Remig. *vidimus impletum*.
(f) Mſ. Remig. *ſuo illic ... appoſitum*.

(g) Mſ. Remig. non habet particulam, *&*.
(h) Mſ. Remig. addit hic. *ultra quidem*.
(i) Mſ. Remig. *Hebræorum*.
(k) Mſ. Remig. non habet vocem, *ait*.
(l) Sic Mſ. Remig. Editi. *Quod*. Tum Mſ. *noluit*. Editi, *non voluit*.
(m) Mſ. Remig. *non quod liber & ſanctus vir*: forte, *liberet ſanctos viros plurimas habere*, &c. *ſed quod multiplicandæ proli daret Deus licentiam*.

Digitized by Google

ctos viros plurimas habere mulieres, concopi-
ſcentiæ ſcilicet cauſa, ſed quod gratia multipli-
candæ prolis daret Deus licentiam, (a) qui &
unam permiſit, & poſtea aliquando prohibuit.
Deut.25.5. Nam com in lege dixerit: *Maledictus homo qui
non ſuſcitaverit ſemen in Iſrael;* per Salomo-
nem autem prophetam huic licentiæ terminum
Eccle. 3.5. dedit. *Tempus*, ait, *mittendi lapides, & tem-
pus colligendi lapides. Tempus amplectendi, &
tempus continendi ab amplexu.* (b) In his igi-
tur duodecim Patriarchis Judas dictus eſt, ex
quo Judæi, Joſeph, & Benjamin germani, ex
patre Jacob & ex matre Rachel: quorum actio
(c) omnis Chriſtum ſonat, & Eccleſiam. Di-
Gen. 37. 3. ctum eſt enim: *Jacob diligebat Joſeph.* Dicit &
Matt.3.17. Deus de Filio; *Hic eſt Filius meus dilectus, in
Gen.37. 3. quo bene complacui. Fecit*, inquit, *Jacob Joſeph
tunicam variam.* (d) Dicitur & huic noſtro
Pſ. 44. 10. Joſeph Chriſto: *Adſtitit regina a dextris tuis
in veſtitu deaurato, circumamicta varietate.*
Gen. 37. 5. Somniavit Joſeph ſomnium, narravitque fratri-
bus ſuis. *Putabam nos*, ait, *ligare gremia in
campo. Surrexit gremium meum & erectum eſt.
Converſa autem gremia veſtra adoraverunt gre-
mium meum.*

2. Hoc in Chriſto futurum, idem (e) Jacob
oſtendit in benedictione, quam a patre accepe-
Gen.49. 8. rat Judas, dicente: *Adorabunt te filii patris
Pſ. 94. 6. tui.* Hi enim dicuot; *Venite, adoremus & pro-
Matt. 6.9. ſternamus ei*, qui jam dicunt: *Pater noſter qui
Joan.12.32. es in cælis.* Et ipſe in Evangelio; *Cum exal-
Gen. 37.9. tatus fuero a terra, traham omnia*, ait, *ad me
ipſum.* Rurſum alia ſacramenta vidit in ſo-
mnio, & hæc ſuis fratribus indicavit. *Quaſi
ſol*, inquit, *& luna & undecim ſtellæ adora-
bant me.* Dicitur & de noſtro Joſeph Chriſto
Pſ. 148. 3. Domino per prophetam: *Laudate eum ſol &
Pſ. 18. 2. luna, laudate eum omnes ſtellæ & lumen:* &;
Habacuc.3. *Cæli enarrant gloriam Dei.* Et Habacuc: *E-
11.Joſ.X. levatus eſt*, inquit, *ſol, & luna ſtetit in ordi-
ne ſuo.* Luna ex decedentibus mortalibus con-
ſtans Eccleſia, poſtea quam ſol Chriſtus exalta-
tus eſt, reſurgens ordine integro; hæc ſtetit in
fide, fulgentibus ſtellis ei qui numerat eas. Di-
ſcipulis enim ſuis, quorum (f) certus eſt nu-
Matt.5.16. merus, ait, *Luceant opera veſtra, ſicut lumina-
Philip. 2. ria in mundo.*
15.

CAPUT XXVI.

PROMISSIO: *In eodem, qui ut Chriſtus Do-
minus miſſus eſt ad viſitandas oves.*

In Geneſi credita & viſa. (g) Præfigu-
rata promiſſio.

1. MIttitur Joſeph a patre ad viſitandos
fratres ſuos, & oves. Dicit & no- Gen.37.13.
ſter Joſeph Chriſtus Dominus, *Non ſum miſſus* Matt. 15.
niſi ad oves quæ periere domus Iſrael. Dictum 24.
eſt: *Oderunt Joſeph fratres ejus, propter ſomnia* Gen.37.11.
ejus. Clamat & hic noſter Joſeph Chriſtus de Pſ. 34. 19.
Judæis fratribus: *Quoniam odio habuerunt me* Joan.15.25.
gratis. (h) Viſo Joſeph, fratres ejus dixere:
Ecce ſomniator ille venit: venite, occidamus Gen.37.19.
illum, & videamus quæ erunt ſomnia ipſius. Sap. 2. 12.
Et apud Salomonem de noſtro Joſeph impios
dixiſſe refertur: *Venite, occidamus juſtum, quo-
niam inſuavis eſt nobis.* Et ſequitur: *Promit-* Ibid. 21.
tit ſcientiam Dei ſe habere, & filium Dei ſe & ſeq.
*nominat. Videamus ſi ſermones illius veri ſunt,
& tentemus* (i) *an ſuccedant quæ ventura ſunt
illi.* Hæc quoque in Evangelio ipſe confirmat
de filio qui ad cultores vineæ miſſus eſt, quo-
modo dixerint: *Hic eſt heres: venite, occidamus* Matt. 21.
illum, & noſtra erit hereditas. Accipientes Jo- 38.
ſeph fratres ejus expoliaverunt (k) illum tuni- Gen.37.23.
cam illam variam, & miſere illum in lacum. 24.
Hoc & noſter Joſeph de ſua Paſſione per Pro-
phetam dicit: (l) *Projecere me*, inquit, *in* Pſ. 87. 7.
lacum exteriorem, in tenebris & in umbra Matt. 27.
mortis. 33.

2. Tunicam vero (m) expoliatam de ſuper Joan.19.24.
contextam Evangelica auctoritas narrat: quam Pſ. 2. 21.
etiam milites dividere noluerunt, unitatem Ec-
cleſiæ firmantes, a cujus ſorte excluduntur hæ-
retici: quoniam ſorte provenit, ut eam unus,
id eſt, unitas poſſideret. *Accipientes*, inquit, Gen.37.31.
*hædum de capris fratres Joſeph, inquinaverunt
tunicam ejus ſanguine*, quam patri ſub falſa
teſtatione (n) proferunt, quod beſtia nequam
comediſſet illum. Tria illa genera ſacrificiorum,
quæ Abraham obtulit mutato ordine, omne
ſuum tempus obſervat. Pro Iſaac, aries: pro
Joſeph, hœdus ex capris: pro filio perdito re-
deunte ad patrem, (o) ex juvenco vitulus ſagi-
natus occiditur. *Venite*, inquit unus ex fratri- Luc.15.23.
bus, *venumdemus Joſeph, & non occidamus il-* Gen.37.27.
lum. Hoc & Judæi de Chriſto, quem vendi-
tum tradiderunt Pilato ad necem, dixerunt:
Nobis non licet interficere quemquam. Et ven- Joan.18.31.
dide-

(a) Mſ. Remig. *qui & tunc permiſit, & poſtea
prohibuit.*
(b) Mſ. Remig. *His igitur inter duodecim Pa-
triarchas.*
(c) Mſ. Remig. *omnem Chriſti ſonat Eccleſiam.*
(d) Mſ. Remig. *Dicitur.*
(e) Mſ. Remig. *idem Jacob in benedictione acce-
perat, dicente: Adorabunt.*
(f) Mſ. Remig. *certus eſt numerus.* Editi, *nullus
eſt.* Et infra, *in mundum.*
(g) Primus titulus non legitur in Mſ. Remig.
Secundus autem ſic habet. *Per figuratam promiſſio-
nem mittitur Joſeph a patre, ad viſitandos fratres &
oves: In Geneſi credita & viſa.* Tum vero caput 26.
incipit ab his verbis: *Dicit, &c.*
(h) Mſ. Remig. *Videntes fratres ejus, de Joſeph
dixerunt: Ecce.*
(i) Hæ duæ voces, *an ſuccedant*, non leguntur
in Mſ. Remig.
(k) Vox, *illum*, habetur ex edit. Lugd. Mſ. Re-
migiano, *expoliaverunt eum tunica illa varia, &
miſerunt illum.*
(l) Mſ. Remig. *projecerunt.*
(m) Mſ. Remig. *expoliatum de ſuper textam.*
(n) Mſ. Remig. *proferrent.*
(o) Verba hæc, *ex juvenco*, abſunt a Mſ. Re-
mig.

Digitized by Google

Gen. 37. 28. diderunt Joſeph fratres ejus Iſmaelitis negotiatoribus euntibus in Ægyptum (a) viginti aureis. Venditum autem noſtrum Joſeph Chri-
Zach. 11. 12. ſtum, Zacharias & Jeremias Prophetæ teſtan-
Matt. 27. 9. tur. *Dederunt*, inquit, *pretium* (b) *adpretiati triginta aureos*. Quod etiam Judam a Judæis
Matt. 26. 15. accepiſſe Evangelia narrant: ea ratione, qua diſtractus Chriſtus a Judæis tranſiret ad gentes.
Matt. 26. 15. Luc. 22. 5. Judas enim ſimul cum pretio & vitam perdidit: Judæi & pretium & Chriſtum quem (c) comparaverant, amiſerunt: gentes vero lucrum gratiæ poſſidendo poſſeſſæ ſunt.

CAPUT XXVII.

PRÆDICTIO: *In eodem, quo caſtitas patiendo muneratur.*

In Geneſi credita & viſa. Promiſſio facta & figurata, qua afflictus non deſeritur (d) Joſeph.

Gen. 37. 36. 1. ISmaelitæ vendiderunt Joſeph in Ægypto cuidam præpoſito (e) cocorum Pharaonis. Nec hoc quidem vacat, quod dictum eſt. Præpoſito cocorum. (f) Coco enim illa rubra veſtis Paſſionis Chriſti ſignatur, qua poſterior populus Chriſtianus, ut ſæpe dictum eſt, primatum auferat populo qui ſemper vendere, nec novit Chriſtum gratia comparare. Fuit dictum:
Gen. 39. 2. *Dominus eſt Joſeph*: & noſter dicit; *Non ſum*
Joan. 8. 16. *ſolus, quia mecum eſt qui miſit me Pater. Im-*
Gen. 39. 7. *miſit uxor Domini ejus oculos in Joſeph; & ait illi: Dormi mecum.* Cumque ille reſiſteret, gratiam quam apud ſuum dominum invenerat narrans, (g) & ſancto timore Dei, quo plenus erat, metuens offendere, aliud opportunum tempus mulier auſcultans, attraxit illum a veſti-
Ibid. v. 12. mentis, dicens: *Veni, dormi mecum*. At ille relinquens veſtimenta ſua in manibus ejus, fugit & exiit foras. Cumque ejus dominus, ſuus maritus, adveniſſet: (h) (notum quid furens femina poſſit:) mentita eſt iniquitas ſibi, falſa pro veris affirmat, violentiam ſe dicit perpeſſam fuiſſe quam fecerat. O impudica mulier! Ardet amans, (i) vulnus alit venis, & cæco carpitur igni: amat, & perſequitur: concupiſcit, & ſævit. Et quia ei ad ſtuprum non conſentit, trucidandum eum ſtatuit, quæritque perire quem (k) diligit. Hanc impudicam mulierem Ægyptiam impiæ idolatriæ merito com-
Pſal. 44. 3. paraverim. Immiſit enim & hæc oculos in Joſephum noſtrum; vidit ſpecioſum forma præ filiis hominum, eumque ad illicitum conſenſum a veſtimentis ſuis adtraxit.

2. Quæ ſunt veſtimenta noſtri Joſeph Chriſti, niſi ſancti Martyres? de quibus per Iſaiam prophetam ſuo corpori Eccleſiæ dicit: *Vivo ego,* Iſai. 49. 18.
dicit dominus, quia omnibus illis veſtieris. Et Cant. 5. 10.
in Canticis canticorum: *Quam rubicunda ſunt tibi veſtimenta?* Et Jacob benedictione prophe- Gen. 49. 11.
tica: *Lavabit*, inquit, *in vino ſtolam ſuam, & veſtem ſuam in ſanguine uvæ*. Cum igitur adtrahuntur Chriſtiani, ut ſacrificantes idolis in anima fornicentur, quid aliud quam in ſuis veſtimentis Chriſtus adtrahitur? Teneantur Chriſtiani, dicit impia, impudicaque doctrina; aut conſentiant, aut eis carceres, exilia, gladii, ignes, beſtiæ, ceteraque ſupplicia præparentur. In his noſter Joſeph Chriſtus a veſtimentis adtrahitur. Cum vero ſuis dicit, *Nolite timere eos* Matt. 10. 28.
qui corpus occidunt; eique reſpondent, *Propter* Pſ. 43. 22.
te morte afficimur tota die; reliquit veſtimenta Rom. 8. 36.
ſua in manibus ejus. Quod vero dictum eſt,
Fugit & exiit foras, relinquens veſtimenta ſua; Gen. 39. 12.
animam liberatam oſtendit, quæ clamat per
David: *Anima noſtra ſicut paſſer erepta eſt de* Pſ. 123. 7.
laqueo venantium.

CAPUT XXVIII.

PROMISSIO: *In eodem Joſeph*, (l) *qua Chriſti Paſſio figuratur.*

In Geneſi credita & viſa. Promiſſa Chriſti Paſſio per figuras.

TRaditur Joſeph in carcerem. Noſter Jo- Gen. 39. 20.
ſeph Chriſtus, ut Iſaias dicit, *inter ini-* Iſa. 53. 12.
quos deputatus eſt. Inter ſontes inſontem Dei
ſapientia dum gubernat, quæ *deſcendit cum il-* Sap. 10. 13.
lo, ut ſcriptum eſt, *in foveam, in vinculis non dereliquit illum*. Exclamat hic noſter Joſeph
Chriſtus: *Factus ſum ſicut ſine adjutorio, inter* Pſal. 87. 5.
mortuos liber. Quod vero ſequitur; gratiam, Gen. 39. 21.
qua plenus erat, inveniſſe apud præpoſitum carceris, univerſaſque claves, totamque cuſtodiam traditam fuiſſe manibus Joſeph: illud (m) intelligendum fuit, ut cui cælum in ſole, ſtellis, ac luna, & in manipulis terra, inferna quoque carceris ſubderentur: ut noſtro Joſeph Chriſto
omne genuflectatur, cæleſtium, terreſtrium, & Phil. 2. 10.
infernorum. Neque illud a ſacramento Domini- Gen. 40. 3.
cæ Paſſionis eſſe æſtimo alienum, quod duo Pharaonis ſpadones, cum eo in illa paſſione detruſi ſunt: ut trium crucifixorum quodam modo

do

(a) Mſ. Remig. *triginta aureis*.
(b) Mſ. Remig. *appretiatum triginta argenteos*.
(c) Mſ. Remig. *comparaverunt*.
(d) Mſ. Remig. *juſtus*.
(e) Mſ. Remig. & Lugd. hic & paulo poſt, *coquorum*. Qui edit. Lovan. Duac. & poſteriores curarunt, hic notant in margine, quod in hoc opere Proſper (quem illi hujus libri auctorem crediderunt) lectione LXX. Interpretum utatur. Quod obſervandum non ſolum de hocce loco, ſed etiam de pluribus aliis, in quibus auctor ſcripturas aliter citat quam in Vulgata noſtra legi conſueverit.
(f) Edit. Lovan. Duac. & Colon. *Cocco enim*. Lugd. *Cocco enim*. Mſ. Remig. *coctura illa rubra, & hic Paſſionis Chriſti ſignatur*.
(g) Mſ. Remig. *& ſpiritum timoris Dei*.
(h) Alludere videtur auctor ad hunc verſum initio libri quinti Æneidos Virgilianæ:

Notumque furens quid femina poſſit.

(i) Hic quoque verſus integer inſeritur ex primis libri quarti ejuſdem Æneidos.
(k) Mſ. Remig. dilexit.
(l) In Mſ. Remig. *Promiſſa Chriſto Paſſio, præfigurata, in Geneſi credita & viſa*.
(m) Mſ. Remig. *ſupplendum*.

Digitized by Google

Ibid. 21. 22. do numeros ſuppleretur. E quibus noſter Joſeph Chriſtus revelando myſteria, unum puniret per debitum ſupplicium, alterum per indebitam gratiam liberaret. Hæ ſacratæ actiones tunc in rebus actæ ſunt figuratis, ut nobis revelanda omnia ſervarentur.

CAPUT XXIX.

PROMISSIO: *In eodem Joſeph Chriſti Reſurrectio eſt figurata.*

In Geneſi credita & viſa. (a) Promiſſa Reſurrectio figurata.

Gen. 41. 1. POST duos annos dierum, tertio incipiente,
de carcere educitur Joſeph. Et noſter Jo-
ſeph Chriſtus Dominus die tertio a mortuis re-
ſurrexit. Præſentatur Pharaoni: mundo reſur-
rectio declaratur. Exponit Joſeph Pharaoni ſo-
mnia, ac futuræ famis arcendæ gratia, ex a-
bundantia annorum ſeptem, per ſapientem vi-
rum condi debere frumenta, & impleri horrea
ſalubri conſilio inſtruit. Et noſter Joſeph Chri-
ſtus Dominus mundo per ſeptenarium numerum
Joan. 12. 24. currenti in finem tale conſilium dedit. *Niſi e-
nim*, ait, *granum tritici cadens in terram mor-
tuum fuerit, ipſum ſolum manet: ſi autem mor-
tuum fuerit*, (b) *multum fructum adfert. Quia
qui ſeminant in lacrymis, in gaudio metent.*
Pſ. 125. 5. Data eſt Joſeph a Pharaone (c) in tota Ægy-
pto poteſtas. Et noſter Joſeph Chriſtus Domi-
Matt. 28. 18. nus poſt Reſurrectionem dicit: *Data eſt mihi
Gen. 41. 47. 48. 49. omnis poteſtas in cælo & in terra.* Miſit Joſeph
ſuos per totam Ægyptum, & collegit frumen-
tum multum quaſi arenam maris. Et noſter Jo-
ſeph Chriſtus Dominus miſit ſuos per mundum,
Matt. 28. 19. dicens: *Ite, baptizate gentes in nomine Patris,
& Filii, & Spiritus-ſancti.* Et collectus eſt
credentium numerus ſine numero, quaſi arena
maris. Conſtituit Joſeph horrea per univerſam
Ægyptum: & per totum mundum Chriſtus Do-
minus conſecravit eccleſias, de quo Joannes di-
Luc. 3. 17. cit: *Frumenta recondit in horreo.* Aperuit Jo-
ſeph horrea tempore famis, & miniſtrabat po-
Gen. 41. 56. pulis. Hoc & de noſtro dictum eſt: *Oculi Do-
Pſ. 33. 16. mini ſuper juſtos.* Et ſequitur; *Ut eruat a mor-
te animas eorum, & paſcat eos in fame.* Fa-
Amos 8. 11. mem vero animæ Amos Propheta oſtendit: *Da-
bo eis, ait Dominus, famem, non panis & a-
quæ, ſed famem audiendi verbum Dei.* Et in
Matt. 24. 12. Evangelio ipſe Dominus: *Quia abundavit ini-
quitas, refrigeſcet charitas multorum.* In hac
fame poſitis, noſter Joſeph Chriſtus Dominus
ex horreis ſuis nobis divinam ſui corporis (d)
annonam adminiſtrat, quam guſtantes, videmus
quam ſuavis eſt Dominus. Dictum eſt, quod
adquiſierit Joſeph Pharaoni totam Ægyptum.
Pſal. 33. 9. Gen. 47. 20. 2. Cor. 5. 19. Et de noſtro dicitur: *Deus erat in Chriſto mun-
dum reconcilians ſibi.*

CAPUT XXX.

PROMISSIO: *In eodem, qui ut Chriſtus Dominus ſuos dilexit inimicos.*

In Geneſi credita & viſa. Promiſſa (e) ſublimitas eis qui benefecerunt inimicis.

VEnerunt in Ægyptum fame compulſi fra- Gen. 42. 3.
tres Joſeph, ab eo quem vendiderant,
ſub pretio comparare frumenta. Venerunt ad
noſtrum Joſeph Chriſtum Dominum, qui eum
crucifixerunt, ut ejus refecti cibario, famem,
qua eorum animæ vexabantur, auferrent. Ado-
rant illi; adorant illi. Videns Joſeph fratres
ſuos, agnovit eos, ipſi vero non cognoverunt
illum. Hoc & in noſtro impletum eſt, quod Ibid. v. 8.
ſui, fratres non cognoverunt illum; *Si enim* (f) 1. Cor. 2. 8.
*eum cognoviſſent, numquam Dominum gloriæ
crucifixiſſent.* Alienatus eſt Joſeph a fratribus
ſuis, eiſque per interpretem dixit: *Exploratores* Gen. 42. 9.
eſtis, conſiderare (g) *veſtigia hujus terræ veni-
ſtis.* Hoc & noſter Joſeph Chriſtus Dominus
per interpretem Petrum ait perſecutoribus: *Vos* Act. 3. 14. & 15.
*ſanctum & juſtum negaſtis, & principem vitæ
æternæ interemiſtis.* Pœnitent fratres Joſeph ex
his quæ geſſerunt. Dicitur his: *Pœnitemini.* Ibid. v. 19.
Dicunt illi, *In peccato ſumus de fratre noſtro*;
& Ruben illis: *Numquid non dixi vobis, noli-* Gen. 42. 21.
te vexare puerum? & non me audiſtis. Ecce Ibid. v. 22.
ſanguis ejus exquiritur. Et Judæi qui Pilato
dixerant, *Sanguis ejus ſuper nos, & ſuper fi-* Matt. 27. 25.
lios noſtros; dicunt Apoſtolis: *Quid faciemus,* Act. 2. 37.
viri fratres, monſtrate nobis. Ut exploratores
non eſſe crederentur fratres Joſeph, duodecim
(h) ſe filios unius patris eſſe teſtantur; unum
non eſſe, cum ipſe eſſet cui iſta narrabant, a-
lium minorem apud patrem eſſe confirmant.
Audiens Joſeph germani ſui factam mentionem, Gen. 42. 15. & ſeq.
ejus deſiderio inardeſcens: In hoc, inquit, pro-
babo exploratores vos non eſſe, ſi frater veſter
junior venerit vobiſcum. Accipienſque Simeo-
nem ab eis, vinxit coram ipſis, tradiditque in
cuſtodiam. Si noſtrum Beniamin juniorem fra-
trem, quem requirit Joſeph noſter Chriſtus, ad-
vertas: ipſe eſt ille Paulus ex Saulo, ex tribu,
ut ipſe dicit, Beniamin, qui ſe aſſerit mini-
mum Apoſtolorum. Simeonem ligatum, tribus Phil. 3. 5.
vinculis negationis quem timor ligavit, & amor Act. 13. 21. 1. Cor. 15. 9.
ſoluit, poſſemus accipere Petrum. Sed melius
per ipſum ligari & ſolvi peccata cognoſcimus,
cui dictum eſt: *Quæcumque ligaveris ſuper ter-* Matt. 16. 19.
*ram, ligata erunt & in cælo: & quæ ſolveris
ſuper terram ſoluta erunt & in cælo.*

CA-

(a) Mſ. Remig. *Promiſſio reſurrectionis figurata; In Geneſi &c.*
(b) Mſ. Remig. *multum fructum.*
(c) Mſ. Remig. *In tota terra Ægypti.*
(d) Mſ. Remig. *præbet annonam.*
(e) Mſ. Remig. *ſublimitatis eis qui benefaciunt. In Geneſi*, &c.
(f) In Mſ. Remig. deeſt, *eum.*
(g) Hæc lectio eſt LXX. Interpretum.
(h) Editi, *ſed filios.*

CAPUT XXXI.

PROMISSIO: *In eodem Joſeph figuratæ gratiæ.*

In Geneſi credita & viſa. (a) Promiſſio facta & figurata.

[Gen.42.25. Rom.11.6. Gen.43.2. Act.2.41. 1.Cor.15.9. Gen.43.29. 30.] JUſſit Joſeph fratrum ſuorum ſaccos impleri frumento, & reddi unicuique pretium quod attulerant, ut gratia (b) noſtri Chriſti non eſſet ex operibus, alioqui gratia jam non eſſet gratia. Secundo fratres Joſeph cum Beniamin veniunt, ut promiſerant: ſecundo ex Judæis (c) tria millia veniunt ad Chriſtum, ſubſequente minimo Apoſtolorum Paulo. Vidit Joſeph Beniamin fratrem ſuum ex una matre & lacrymatus eſt: vidit (d) Jeſus Paulum ſævientem in [1.Cor.15.8.] Eccleſiam matrem, & miſeratus eſt. Idem enim Paulus tamquam abortivo ſibi dicit apparuiſſe Jeſum. Beniamin autem (e) eo exitio natus eſt, ut matrem præcipitaret in mortem: unde [Gen.35.18.] *filius doloris* dictus eſt. Dicit & Beniamin Pau- [1.Cor.15.9.] lus noſter: *Non ſum dignus vocari Apoſtolus, quia perſecutus ſum Eccleſiam Dei*. Dixit Joſeph (f) præpoſito domus ſuæ de fratribus ſuis: [Gen.43.16.] *Introduc iſtos in domum: mecum enim manducabunt panem*: dicit & noſter per Prophetam [Prov.9.5. Pſ.67.19.] fratribus ſuis; *Venite, edite de meis panibus, & bibite vinum quod miſcui vobis*. Munera dedit Joſeph fratribus ſuis: & noſter Joſeph Chriſtus dedit dona hominibus, cum Sanctum- [Gen.43.22.] ſpiritum dedit (g) diſcipulis ſuis. Beniamin autem minori fratri ampliora Joſeph dedit, quam fratribus munera. Hoc prædicat & Beniamin [1.Cor.15.10.] Paulus noſter; *Plus*, inquit, *omnibus* (h) *il-* [Gen.44.1.] *lis laboravi: non ego autem, ſed gratia Dei mecum*. Rurſum jubet Joſeph ſaccos fratrum ſuorum impleri frumentis, & reddi pretia. Hoc & fratres noſtri Joſeph clamant, accepiſſe (i) [Joan.1.16. Gen.44.2.] ſe *gratiam pro gratia*. Poculum ſuum Joſeph in ſacco Beniamin clam juſſit immitti; quod requiſitum, cum fratres perturbaret ſuos, inventum eſt poculum in ſacco Beniamin. Calix Paſſionis Chriſti datus occulte per gratiam in corpore Pauli cognoſcitur, quem prædicans, cum omnem ſynagogam perturbaret in dictis, inventum etiam in ſuo ſacco ipſe fatetur, cum [Gal.6.17.] dicit: *Ego enim ſtigmata Domini noſtri Jeſu Chriſti in corpore meo porto*. Cum autem jam vellet cognoſci Joſeph a fratribus ſuis, emiſit vo- [Gen.45.3.] cem, dicens: *Ego ſum Joſeph frater veſter. Adhuc pater meus vivit?* Et noſter Joſeph Chriſtus, ut ſe oſtenderet fratribus ſuis, dixit in Pſalmis: *Adnuntiabo nomen tuum fratribus meis*: [Pſ.21.23.] quos docuit dicere; *Pater noſter qui es in cælis*. Dixit Joſeph fratribus ſuis: *Nolite* (k) [Matt.6.9.] *metuere, non vos huc me miſiſtis, ſed Deus*: [Gen.45.5.] Dicit (l) & de noſtro Joannes Apoſtolus; *Ad* [1.Joan.4.9.] *hoc enim miſit Deus Filium ſuum in mundum, ut vivamus per eum*. Et ipſe in Evangelio: *Sic ſcriptum eſt*, ait, *& ſic oportebat pati Chri-* [Luc.24.26.] *ſtum, & introire in gloriam ſuam.*

CAPUT XXXII.

PROMISSIO: *Deſcenſionis Jacob in Ægyptum & Chriſti domini in mundum.*

In Geneſi credita & viſa. Promiſſio facta & figurata.

JUbetur Jacob viſitatus in Luza deſcendere in [Gen.46.3. & ſeq.] Ægyptum: apparuit (m) enim illi Deus, dicens; *Ne timeas deſcendere in Ægyptum: in gentem enim magnam conſtituam te illic, & filius tuus Joſeph ponet digitos ſuos ſuper oculos tuos. Deſcendit autem Jacob in Ægyptum cum animabus* (n) *ſeptuaginta quinque, occurritque illi Joſeph filius ſuus, quem cum vidiſſet: Video te, fili, amodo libenter moriar*. Quiddam ſubſimile in noſtro Joſeph reperitur. Cum enim venerabilis ille ſenex Simeon, pater ætate, non generatione, vidiſſet Chriſtum, cujus ex cauſa in hac luce, velut in Ægypto, decrepitus tenebatur; *Nunc*, inquit, (o) *dimittis ſervum* [Luc.2.29.] *tuum Domine, ſecundum verbum tuum in pace. Quia viderunt oculi mei ſalutare tuum*. In animarum numero ſeptuaginta quinque deſcendit. Davidicus etiam Pſalmus exclamat: *Notus in* [Pſal.75.1.] *Judæa Deus, in Iſrael magnum nomen ejus*. Quia igitur Iſrael, videns Deum interpretatur, (p) omnis illuminatus gratia, Judæus & Græcus, neceſſe eſt ut ex hac Ægyptia ſervitute liberetur, tametſi duro jugo diaboli deprimitur Pharaonis. Crevit, dicit liber Exodi, plebs, [Exod.1.7.] & multiplicata eſt in Ægypto. Hoc fit per fidem ſeminis Abrahæ, ut in Chriſto multiplicetur, ſicut promiſſum eſt, tamquam arena maris: licet Pharao diabolus ſæviens pœnas exqui- [Gen.22.17.] rat, quibus interficiat innocentes, necandos in [Exod.1.22.] fluvio, (q) quod multiplicari videt, minuendos arbitrans, ne populus augeatur. Augetur Dei juſſu moriendo populus, fruſtrata potentia ſævientis: quod etiam noſtris provenit Martyribus,

---

(a) In Mſ. Remig. *Promiſſa gratia ſub figurata*, forte pro *ſub figura. In Geneſi, &c.*

(b) Mſ. Remig. *noſtro Joſeph Chriſto*.

(c) Mſ. Remig. *quinque millia*.

(d) Mſ. Remig. *vidit Deus*.

(e) Editi Lovan. & Duac. *ex eo exitio*, minus bene.

(f) Mſ. Remig. *ad præpoſitum*.

(g) Sic Mſ. Remig. Editi vero, *hominibus ſuis*.

(h) Mſ. Remig. caret voce, *illis*.

(i) Hoc pronomen, *ſe*, aberat ab editis, legitur in Mſ. Remig.

(k) Mſ. Remig. *timere*.

(l) Particulam *&* addit Mſ. Remig. cum edit. Lugd.

(m) Mſ. Remig. addit, *enim*, ſolus.

(n) Auctor ſequitur editionem LXX. Interpretum, & Stephanum Actuum cap. ſeptimo verſu decimo quarto. Eaque de re invenies gravem diſputationem apud Auguſtinum de Civitate Dei, libro decimo ſexto, capite quadrageſimo.

(o) Mſ. Remig. *dimitte*.

(p) Mſ. Remig. *omnes illuminatos gratia, Judæos & Græcos, neceſſe eſt ut ex hac Ægyptia ſervitute liberentur*.

(q) Melius forte legeretur, *quos multiplicari*. Mſ. Remig. ſtatim, *vidit*.

Matt. 2. 16. bus, & maxime parvulis; qui pro Chriſto ab Herode occiſi, pretioſa grana dum ſata ſunt, fidei ſeges multa ſurrexit Eccleſiæ.

CAPUT XXXIII.

PROMISSIO: *In Moyſe, qui perſonam habuit Mediatoris Chriſti Domini.*

In Exodo credita & viſa. Promiſſio facta & figurata Mediatoris.

Exod. 2. 22. Act. 7. 21. IN *illo tempore natus eſt Moyſes, & erat acceptus Deo, qui nutritus eſt tribus menſibus in domo patris ſui.* Et hi tres menſes tribus Exod. 2. 3. ſæpe dictis temporibus reſpondent. Cumque eum amplius celare non poſſent, accepit mater ejus capſam, linitque a foris bitumine, & miſit infantem in eam, projecitque in amnem. Figuræ ſuccedunt figuris, dum tamen omnes actiones Chriſtum Eccleſiamque ſignificent. Tria quædam etiam in iſto Moyſe acta, noſtro mediatori comparanda (a) repetimus, futurum ſcilicet in carne ſacerdotem, aquam fluminis in baptiſmo, lignum etiam quo pependit in cruce. Deſcendens filia Pharaonis (b) lavari in flumine, Ibid. v. 5. & ſeqq. cujus noſter Moyſes per lignum conſecraverat aquas, (c) agnovit quod de infantibus Hebræorum eſſet, eumque ſuſcipiens educavit ut filium. Dum deſcenderet ad Chriſtum doctrina hujus mundi, abluta ſpiritali unda depoſuit ſuperbiam, ſuſcipienſque quaſi grandis parvum per humilem gratiam, Eccleſiæ ſociata perſonæ, quæ filia Chriſti, efficitur mater. Propter quod Pſ. 44. 17. 1. Cor. 1. 27. ſcriptum eſt: *Pro patribus tuis nati ſunt tibi filii*: Sic dum erudiendum ſuſcepit, eruditur. *Stulta* enim *mundi elegit Deus, per quæ ſapientiam mundi evacuet*. Omnis etenim philoſophia Chriſtianæ ceſſit doctrinæ, quam utiliter expugnans, inimicorum jaculis deſtruxit inimicos. Sicut Moyſes ab Ægyptiis eruditus, illico expugnavit Ægyptios, ut in rubro mari tamquam in baptiſmo, omnis ſuperbia mergeretur. Per Exod. 14. 27. Moyſem filii Iſrael ab Ægyptiis, & per Chriſtum a ſpiritibus immundis animæ liberantur. Exod. 2. 11. & ſeq. Adultus factus Moyſes vidit quemdam Ægyptium injuriam facientem cuidam ex gente ſua; quem vindicavit, ac defenſionem dedit, mactando Ægyptium, eumque obruit in arena. Hoc agit & Moyſes noſter Mediator Chriſtus, eruens animas de poteſtate tenebrarum, in illa multitudine (d) ſpiritalis ſeminis Abrahæ, quæ crevit ut arena maris. Obruit Ægyptum, dum Matt. 8. 29. clamant dæmonia expulſa: *Quid nobis & tibi, Jeſu fili David? veniſti ante tempus perdere nos?*

CAPUT XXXIV.

PRÆDICTIO: *In eodem Moyſe, qui ut Chriſtus pacem intulit jurgantibus.*

Prædictio facta & figurata, qua cum his qui oderunt pacem, jubemur eſſe pacifici. (e) In Geneſi credita & viſa.

1. V*idit Moyſes alia die ſecum Hebræos altercantes, cœpitque eos componere ad pacem, dicens: Viri fratres, ut quid alterutrum nocetis? Dixitque ille qui alteri injuriam faciebat: Quis te ſtatuit judicem, vel principem nobis? Numquid & me vis occidere, quemadmodum occidiſti heſterna die Ægyptium?* Exod. 2. 13. Act. 7. 26. Et noſter Moyſes Mediator Chriſtus clamat per David: *Cum his qui (f) oderunt pacem, eram pacificus: cum loquebar illis, impugnabant me gratis.* Pſ. 119. 7. Et alibi: *Retribuebant mihi mala pro bonis.* Pſ. 34. 12. Fugit Moyſes in illo ſermone, & factus Exod. 2. 15. Pſ. 54. 8. eſt transfuga in terra Madian. Dicit & noſter: *Ecce elongavi fugiens, & manſi in eremo.* Exod. 2. 21. Accepit Moyſes uxorem filiam Jethri ſacerdotis Madian; ut noſtrum Mediatorem ex alienigenis ſumpſiſſe conjugem ſignaret Eccleſiam. Exod. 3. 1. *Paſcebat*, dictum eſt, *Moyſes oves Jethri ſoceri ſui in eremo.* Et noſter Mediator Chriſtus paſcens oves dicit: *Paſtor bonus animam ſuam ponit* Jo. 10. 11. *pro ovibus ſuis.* Exod. 3. 2. Terribili viſione motus Moyſes pergit videre, cur ignis in montem deſcenderat, rubum minime concremaret. (g) Noſter Luc. 12. 49. Moyſes teſtatur ignem ſe veniſſe mittere in terram, quem utiliter vult amplius inflammari. Ipſe enim dicit: Ego ſum ignis, vitia, non homines conſumens. Vocatus Moyſes dum pergit (h) in montem conſcendere, dicitur ei; *Solve* Exod. 3. 5. Iſai. 52. 7. *calceamenta de pedibus tuis*: ut ſint liberi & ſpecioſi pedes Mediatoris (i) annuntiantes bonum.

2. Jubetur Moyſes pergere ad filios Iſrael, Rom. 10. 15. & ad Pharaonem Regem Ægypti, ut populum Exod. 17. & ſeqq. Dei (quorum clamor duræ ſervitutis aſcenderat) dimitteret ex terra ſua, (k) mediationemque futuram ſuſciperet. Per Matthæum dicit noſter Mediator: *Non ſum miſſus, niſi ad oves* Matt. 15. 24. *quæ perierunt domus Iſrael.* Excuſat Moyſes; quod ſit (l) impeditus lingua & gracili voce. Dicit & noſter Judæis: *Sermo meus non capit* Joan. 8. 37. *in vobis.* Rurſum inſtanti Deo ut pergeret, omni ex parte excuſat Moyſen dicens; *Domine,* Exod. 4. 13. *provide alium quem mittas*: ut vox Mediatoris noſtri, infirmitatis humanæ ſuſceptæ ſignaretur dicentis: *Pater, ſi fieri poteſt, tranſeat a* Matt. 26. 39. *me calix iſte.* Dicitur Moyſi, ut ſibi ſociet Gen. 4. 14. Aaron fratrem ſuum, ipſeque ad Deum agenda

(a) Mſ. Remig. *reperimus*. Editi, *reperiuntur*: minus congruenter mox ſecuturis: tum a Mſ. abeſt vox, *ſcilicet*.
(b) Mſ. Remig. *lavare*.
(c) Mſ. Remig. *cognovit*.
(d) Mſ. Remig. *ſpiritali*.
(e) Hæc ſupplentur ex Mſ. Remig.
(f) Mſ. Remig. *oderant* .... *debellabant me gratis*.
(g) In Mſ. Remig. hæc phraſis longe aliter habetur: ſcilicet, poſt vocem, *concremaret*. *Ignem ſe veniſſe mittere in terram noſter Mediator affirmat, quem utiliter vult amplius inflammari.*
(h) Mſ. Remig. *montem conſcendere*.
(i) Sic legimus in Mſ. Remig. Editi vero: *Ut ſint liberi & ſpecioſi pedes Mediatoris annunciantis bona.*
(k) Mſ. Remig. *Mediatoris ſuſciperet perſonam*: *dicit*, &c.
(l) Mſ. Remig. *tardus lingua, & gracilis voce.*

da ſuſcipiat, ille ad populum: (a) eique ſigna & prodigia in manu & in virga traduntur. [Pſ. 2. 8.] Dicitur & noſtro Mediatori: *Dabo tibi gentes hereditatem, & poſſeſſionem tuam fines terræ: reges eos in virga ferrea*. Paulum vero electum qui loqueretur ad populum, (b) per Aaron ſignificatum poſſumus intelligere, de quo Mediator noſter in Deum, ipſe oſtendit Ananiæ di- [Act. 9. 15.] cens: *Vas eſt mihi electionis homo iſte, ut ferat nomen meum coram gentibus, & Regibus, & filiis Iſrael*. Sic enim Moyſes & Aaron (c) Hebræo populo prædicantes, miſſos ſe a Deo, ut eos ex Ægypto eruerent, firmaverunt: quos audiens populus (d) ingeniculans adoravit; [Exod. 4. 30.] quibus & ſigna facientibus credidit. Prædicante vero Paulo gentibus, ac Judæis ſalutem animarum per Chriſtum fiducialiter (e) promittente; ſigna dum faceret, ad agnitionem Dei populum mira celeritate convertit, ipſoſque Reges ex futuro Dei judicio (f) eruit.

CAPUT XXXV.

PROMISSIO: *In eodem Moyſe, qui ut Chriſtus Dominus, diabolum interfecit.*

In Exodo credita & viſa. Prædictio facta & figurata, qua diabolus a Dei miniſtris expugnatur.

[Exod. 5. 1. & ſeqq.] INgreſſi itaque Moyſes & Aaron ad Pharaonem, non tantum juſſione divina verba quæ audierant narraverunt, quantum ſigna quæ data [Exod. 7. 10. & ſeqq.] fuerant exhibentes. Virga quam manu Moyſes portabat, coram Pharaone projecta, effecta eſt ſerpens. Magi quoque Pharaonis, ut (g) divina potentia ſuperarentur, talia ſigna facere permiſſi, projicientes virgas ſuas (h) etiam ipſi ſerpentum ſpecies oſtenderunt, voravitque ſerpens Moyſis Magorum ſerpentes: ut noſtri ducis Chriſti (i) virga doctrinæ omnium paganorum hæreticorumque dogmata, divina virtute conſumpſit. Non tantum (k) ut hac actione figurata ſignarent, quantum etiam prophetæ David præ- [Pſ. 109. 2. Exod. 4. 6.] conia reſonarent dicentis: *Virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion, dominare in medio inimicorum tuorum*. Aliud ſignum Moyſes coram populo oſtentat, in ſinum ſuum manum mittens, (l) eaque producta, leproſa ſicut nix effecta eſt; rurſum reducta productaque, reſtituta eſt in colore ſuo. In ſinu ſignatur oratio pro peccato, dicente David: *Oratio mea in ſinum meum convertebatur*. [Pſ. 34. 13.] Quod vero manus de ſinu producta nivem demonſtravit, ſignificavit Mediatoris Chriſti Domini fuſa oratione pro nobis, noſtra etiam peccata purgari. Sic per Iſaiam ipſe oſtendit: *Si fuerint peccata veſtra* [Iſai. 1. 18.] (m) *ut coccinum, ut nivem dealbabo*. (n) Eique cantat Eccleſia: *Lavabis me, & ſuper nivem dealbabor*. [Pſ. 50. 9. 1. Joan. 2. 1.] *Advocatum* enim *habemus apud Patrem, Jeſum Chriſtum Dominum, & ipſe eſt exoratio pro delictis noſtris*.

CAPUT XXXVI.

PRÆDICTIO: *In eodem, cum flagris, ut Pharao, cæditur diabolus.*

(o) Jam prædictæ plagæ indurato Pharaoni, ejuſque populo præſentatus, quibus judicatus. In Exodo credita & viſa.

1. SIcut promiſſum eſt Abrahæ, filios Iſrael, [Gen. 15. 14.] quos captivos diu tenuerant, inviti tandem aliquando dimittant: mox quoque ipſe Pharao digno exitio cum ſuis ſupplicioque periturus dimiſit. Decem ſane plagas illatas Ægypto, [Exod. 7. & ſeqq.] comparandas decem præceptis quæ accepit populus in deſerto, hac ratione, Domino adjuvante, ſuſcepimus demonſtrare, qua ſibimet reſpondentia (p) comprobentur. PRIMA PLAGA ÆGYPTIORUM, per Moyſem aquas fuiſſe in ſanguinem converſas: & primum præceptum (q) continet: *Audi Iſrael. Ego ſum* [Deut. 6. 4. Exod. 20. 2.] *Dominus Deus tuus, qui te eduxi de terra Ægypti. Non erunt tibi* (r) *dii præter me. Non facies tibi ullam ſimilitudinem*. Qui igitur relicto uno vero Deo, diis falſis ſerviunt, in carne & ſanguine volutantur: *& caro & ſanguis*, [1. Cor. 15. 50.] *regnum Dei non hereditabunt*. Corrupti enim mores elementum aquæ corruptum habere meruerunt. Ideo aquæ in ſanguinem mutantur, [Pſ. 105. 37. 38.] quia ſacrificantes filios & filias ſuas (s) dæmoniis, effuderunt ſanguinem innocentem, puri liquoris fontem verum Deum Chriſtum repudiantes: cujus gratia ex fluxu ſanguinis mulier [Matt. 9. 22. Luc. 8. 44.] ſanata, animam ab idololatriæ fluxu erutam demonſtravit. (t) SECUNDA PLAGA ÆGY- [Exod. 8. 3.] PTIO-

---

(a) Emendamus ex Mſ. Remig. In editis hactenus. *Et quæ ſigna*, ſenſu minus cohærente.

(b) Mſ. Remig. ſtatim poſt iſta, *ad populum, cum noſter Mediator*, &c.

(c) Mſ. Remig. *Hebræorum populum*.

(d) Mſ. Remig. *in geniculis*.

(e) Mſ. Remig. *promittentem*.

(f) Mſ. Remig. *terruit*, nec male: nam videtur auctor ad id forte alludere quod legitur Act. c. 24. v. 25. *Diſputante illo* (Paulo) *de juſtitia & caſtitate, & de judicio futuro tremefactus Felix reſpondit*, &c.

(g) Mſ. Remig. *ut divina potentia ſuperaretur, talia ſigna facere permiſſi ſunt, projicientes*.

(h) Mſ. Remig. *etiam ipſæ*, referendo ad virgas.

(i) Mſ. Remig. *virga doctrinaque*.

(k) Hæc particula, *ut*, abeſt ab editis veteribus & Mſ. Remigiano, etſi loci hujus recto ſenſui utilis videatur. Idem vero Mſ. *Non tantum hæc actio figurata ſignare, quantum etiam Propheta David præconia reſonare dicentes*.

(l) Mſ. Remig. *eamque producens nix effecta eſt*. Tum *reducens producenſque*.

(m) Mſ. Remig. *phœnices*.

(n) Mſ. Remig. *Eique*. Editi, *Et quæ*.

(o) Abeſt hic titulus a Mſ. Remig in quo titulus prior ſic legitur: *Prædictio facta & figurata, in eo cum flagris, ut Pharao, ceditur diabolus. In Exodo credita & viſa*; quæ poſtrema verba aberant ab editis.

(p) Edit. Duac. *comprobantur*.

(q) Mſ. Remig. *continetur*.

(r) Mſ. Remig. *dii alii*.

(s) Mſ. Remig. *dæmonibus*.

(t) In Mſ. Remig. hic interferuntur hæc verba: *In Exodo credita & viſa*.

Digitized by Google

PTIORUM EST, ſcaturiens ranarum multitudo, fœtido ſqualore omnem contaminans Ægyptum. Secundum quoque mandatum in lege [Exod. 20. 7.] eſt: *Non accipies nomen Domini tui in vanum.* (a) *Non enim mundabit Dominus talem.*

2. [Ibidem.] Omnis itaque hæreticus, perjurus, ſacrilegusque, dum aliud ſonat lingua, (b) quam nomen Domini, fœtore diſputationis ſuæ, ranarum [Pſ. 11. 3.] in ſimilitudinem clamitat contra Deum. *Labia doloſa in corde & corde* loquuntur mala. Nec immerito his animantibus comparantur, qui in lacunar rebaptizatorum confectas ſordes non abluunt, ſed potius cumulant delicta. [Exod. 8. 17.] TERTIA PLAGA ÆGYPTIORUM EST, cyniſes toto aere vibrantes, morſu quoque peſtifero mediis [Ibid. v. 18.] æſtibus (c) infeſtantes Ægyptios: in qua plaga omnis magorum doctrina defecit; profeſſique ſunt digitum Dei eſſe in illa; (d) ipſis quoque vexatis, vacua inaniſque eorum remanſit aſtutia. [Exod. 20. 8. 10.] Et tertium præceptum in lege eſt: Vacatio ſabbati niſi fuerit obſervata, perituram animam de populo ſuo. Quam vacationem Propheta David, ex perſona Domini (e) adnuntiat dicens: [Pſ. 45. 11.] *Vacate, & videte quoniam ego ſum Deus.* Hi igitur qui votum voventes ſeſe offerunt Deo, ejuſque verbo vacantes, ſpiritale ſabbatum obſervant: ut Maria quæ meliorem partem elegit. [Luc. 10. 42.] A quo declinantes in ſtrangulatione, dum mundanis curis innodantur, morſu peſtifero prædictæ plagæ læduntur (f) in anima redimenda per ducem Jeſum, [Luc. 6. 5.] qui Dominus eſt ſabbati.

3. [Exod. 8. 24.] QUARTA PLAGA ÆGYPTIORUM EST, cynomyia, caninæ ſcilicet muſcæ, ſecretis etiam membris pœnas morſibus infligentes. [Exod. 20. 12.] Et quartum mandatum in lege eſt: honorandos eſſe parentes. Quod primum ad homines refertur mandatum, quoniam (g) ſuperiora divinitati videntur adſcripta. Hi vero qui non ea honeſtate venerantur parentes, qua mandatum eſt, canibus ſimiles, rabiem ſuæ fœditatis exercentes, (h) longævi in terra eſſe non poſſunt. [Matt. 7. 6.] Neque talibus ſanctum dandum Dominus in Evangelio dicit: [Matt. 15. 27.] a quorum conſortio Chananæa fide mundata, humili pioque latratu, & ſibi gratiam & filiæ ſalutem, nullis præcedentibus meritis, impetravit. [Exod. 9. 6.] QUINTA PLAGA ÆGYPTIORUM EST, omnium pecorum jumentorumque repentinus interitus. Et quintum [Exod. 20. 13.] mandatum legis eſt: *Non occides.* Non igitur qui gladio tantum, verum etiam qui odio ſæviunt, homicidæ ſunt. Dicit enim Joannes Apoſtolus: *Qui odit fratrem ſuum, homicida eſt.* [1. Joan. 3. 15.] Tales veluti Ægyptia animalia repentino impetu corruunt. Quia *omnis homicida non habet in ſe vitam* (i) *manentem.* [Ibidem.] [Exod. 9. 9.] SEXTA PLAGA ÆGYPTIORUM EST, veſicæ ebullientes, ulceraque manantia. Et ſextum mandatum legis eſt: *Non mœchaberis.* [Exod. 20. 14.] Quid enim mœchi in anima patiantur, compacta plaga demonſtrat. Niſi enim ulcera (k) turpiſſimi amoris ebullienſque libido rationem animi perturbarent, adulter utique non eſſet: [Prov. 6. 32.] neque, ut ſcriptum eſt, per inopiam ſenſus perditionem animæ ſuæ acquireret. Et licet hujuſmodi puniantur etiam hic legibus humanis; *fornicatores* (l) etiam *& adulteros*, ut Paulus noſter dicit, *judicabit Deus.* [Hebr. 13. 4.] [Exod. 9. 23.] SEPTIMA PLAGA ÆGYPTIORUM EST, grando cum igne permixta, non tantum omne animal, quantum etiam arbuſta ipſa virgultaque ſubvertens. Septimumque mandatum eſt: *Non furaberis.* [Exod. 20. 15.] (m) Comparatio hæc eſt. Fur parietibus domibuſque infert alienis quod ſæviens grando agit in campis: obnoxiuſque eſt legi generali, qua dictum eſt: [Tob. 4. 16.] *Quod tibi fieri non vis, alii ne feceris.* [Exod. 20. 16.]

4. [Exod. 10. 14.] OCTAVA PLAGA ÆGYPTIORUM EST, locuſtarum multitudo vexans omnia, radicituſque exterminans. Et mandatum octavum in lege eſt: *Falſum teſtimonium* (n) *non dices adverſus proximum tuum.* Falſarius enim multa variaque confingens, rodit ut locuſta famam, vitam, actuſque alienos, donec totum adverſus quem falſa confingit, radicitus exterminet. Sed *falſus teſtis non erit impunitus.* [Prov. 19. 5. & 9.] NONA PLAGA ÆGYPTIORUM EST, tenebræ denſiſſimæ, [Exod. 10. 22.] plenæ imaginibus terroribuſque feralibus. Et nonum mandatum legis eſt: [Ib. 20. 17.] *Non concupiſces uxorem proximi tui.* Quid deterius (o) eſt concupiſcentia mala, quæ ita totam excæcat mentem, ut non tantum timorem Dei, quantum etiam ipſas pœnas legum infamemque mortem oblivioni dans, nihil in mœcho remaneat luminis, (p) quem totum ferales occupant tenebræ? Quos vero ex his gratia liberat, admonet & per Apoſtolum dicens: [Epheſ. 5. 8.] *Fuiſtis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino: ſicut filii lucis ambulate.* [Exod. 12. 29.] DECIMA PLAGA ÆGYPTIORUM EST: omnium primogenitorum mors: Et decimum mandatum eſt in lege, *Non concupiſces ullam rem proximi tui.* [Ib. 20. 17.] Primitivam vero eſſe concupiſcentiam malam, Pharaoni diabolo (q) oſtendit illud, quod & [Iſai. 14. 13.] ipſe concupivit eſſe quod non erat; & Adam, [Gen. 3. 5.]

(a) In Mſ. Remig. *Non enim mandavit Dominus Deus tale.*

(b) Mſ. Remig. *quam eſt nomen Domini Dei.*

(c) Mſ. Remig. *infeſtantes.*

(d) Mſ. Remig. *ipſi quoque vexati.*

(e) Mſ. Remig. *denuntiat.*

(f) Sic Mſ. Remig. pro qun editi, *in animam redimendæ.*

(g) Mſ. Remig. addit hic, *tria ſuperiora.*

(h) Emendamus ex Mſ. Remig. Editi hactenus, *longe.*

(i) Mſ. Remig. addit hic vocem, *æternam.*

(k) Editi habebant, *peſſimi.* Mſ. Remig. *turpiſſimi.*

(l) Mſ. Remig. *vero ... judicat.*

(m) Longe aliter in Mſ. Remig. *Comparatur enim fur grandini: hoc enim & iſte, clam effractis parietibus, domibus infert ... obnoxius fur.*

(n) Sic. Mſ. Remig. Editi, *non dices.* Recentiores editiones, *noli dicere.*

(o) Mſ. Remig. omittit verbum ſubſtantivum, *eſt.*

(p) Sic legitur in Mſ. Remig. In editi vero, *quod non totum occupent ferales tenebræ.*

(q) Ita Mſ. Remig. At vero editi codices, *Pharaoni diabolus per illud oſtendit:* excepto Lugd. in quo particula, *per*, non habetur. In aliis vero quaſi addititia diverſo caractere, aut uncis duobus deſignatur.

(a) qui per cupiditatem præcipitavit ſe in mortem. Vitia vero angelorum ejus per quem mors introivit in orbem terrarum, (b) ut primitiva Ægyptiorum in hoc mundo tamquam in Ægypto, dux noſter interfecit; dum nos docet renuntiare diabolo, pompis, (c) & angelis e-
Rom. 5. 20. jus: ut ubi abundavit peccatum, ſuperabundet gratia.

CAPUT XXXVII.

PROMISSIO: *Paſchæ figuratæ, & tranſitus Chriſti ad Patrem.*

In Exodo credita & viſa. (d) Promiſſio facta & figurata.

Exod. 12. 10. 1. PAſcha, quod eſt tranſitus, in quo omnis actio fidei noſtræ, Paſſioniſque dominicæ agitur ſacramentum, jubet Deus Moyſi ſic fieri, ut ab Ægyptiis Hebræi vaſa aurea, & argentea, & veſtem poſcerent: quibus ſublatis expoliarent Ægyptios, commodantes urgente neceſſitate primæ amiſſæ ſobolis. Si quoque dum metuunt, ocyus Hebræos cum univerſis quæ de-
Sap. 10. 17. Exod. 12. 4. & ſeqq. derant, pepulerunt: ut *redderetur juſtis*, ait Propheta, *merces laborum* illorum. Duas enim Ægyptiis conſtruxerunt civitates, pro quibus ſpolia illa non ſunt furto ablata, ſed merces eſt reddita. Tranſitus vero ipſe myſticus hic fuit: agnum ſine macula, anniculum juſſione divina per tabernacula occidendum, ac de ejus ſanguine poſtes domus liniendos, non comminuendo os ex illo, cum picridibus & azymis, ſuccinctis lumbis in omni feſtinatione comedendum, nihil ex eo relinquendum in mane. Quæ omnia figurata dum fuerint, quomodo ſunt impleta, Evangelica auctoritas narrat, quæ nobis carnes Agni uſque in mane quod veſperum non habebit, id eſt, uſque in reſurrectionem, comedendas præcipit, *non in fermento veteri, ſed in a-*
1. Cor. 5. 8. *zymis ſinceritatis*: (e) ſignatis ſane ſanguine poſtibus, quorum in frontibus (f) Crux ejus elucet. Cum picridibus dictum eſt, amaram vitam lugendo agentibus. Sed beati, quia ipſi
Matt. 5. 5. conſolabuntur.

2. Sane expoliatos Ægyptios a noſtris, hac ratione colligimus, quod omnis mundialis ſcientia, qua inflati ſuper ea ſuperbiebant, moraliſque ſapientia tranſiit ad Chriſtum, ut ea humilis (g) recta fide poſſideat, populuſque jure ſuperbus amittat. Expulſi Hebræi per eremum
Exod. 14. 3. ductitantur: quia omni Chriſtiano renuntianti mundo, arcta illi anguſtaque neceſſaria eſt via, Matt. 7. 14. quæ ducit ad vitam. Huic populo columna nubis in die, & columna ignis per noctem iter oſtendit: quoniam (h) Chriſtiani hominis greſſus a Domino diriguntur, & vias ejus volet. Exod. 13. 21. Pſ. 36. 23. Ubi vero populum eremus ac rubri maris litus excepit, induratus Pharao, ut totus cum ſuis periret, curribus equitibuſque conjunctis, ſecutus eſt fugientes. Hoc agit ſæviens diabolus cum Exod. 14. 6. vitiis angeliſque ſuis, dum noſtros a ſe fugientes inſequitur. Omnis enim qui his renuntiat, ad baptiſmum tamquam ad Rubrum mare feſtinans hoſtem fugit, (i) ut Salvator eum inveniat.

CAPUT XXXVIII.

PROMISSIO: *In baptiſmo, ut in mari Rubro.*

In Exodo credita & viſa. Promiſſio (k) facta & figurata in baptiſmo.

DIxit Dominus ad Moyſem: *Quid clamas* Exod. 14. 15. & ſeq. *ad me? Dic filiis Iſrael, & jungant ſe, & tu leva virgam tuam ſuper mare, & divide illud, & intrent filii Iſrael per medium mare, per ſiccum. Ego enim indurabo cor Pharaonis & Ægyptiorum omnium, ut inſequantur eos, & magnificabor in Pharaone, & in omni exercitu ejus*. Cumque id fieret, mare exſequendo judicium ſui Creatoris & Regis, (l) ſententiæ divina juſſa complevit. Dein puniendo rebelles, innocuis viam, reſciſſis undis, ſuſ- Ibid. v. 22. & ſeqq. penſoque gurgite, ſicco pulvere gradientibus præbuit: reductaque in ſeſe unda hoſtes in ima demerſit. (m) Et vindex aqua ſacrata verbo, rubrata ſanguine, ligno Crucis in myſterio virgæ percuſſa, ſalutem ad Salvatorem (n) venienti miniſtravit, peccata vero cum auctore diabolo, ut Ægyptios cum ſuo rege, in profundo detruſit. Hic eſt Deus noſter de quo Micheas (o) dicit Propheta: *Ipſe convertetur, &* Mich. 7. 19. Exod. 15. 17. *miſerebitur noſtri, & demerget in profundum maris omnia peccata noſtra*. Poſt dura (p) exilia, poſt labores eremi, ac Rubri maris tranſitum, Dei populum victrix palma ſuſcepit: quamvis Marath aqua amara fatigaverit ſitien- Ibid. v. 23. tem: quæ ligno in eam miſſo, dulcis effecta oſtendit, ſitientem Chriſtianum ſtatim ut amarum Paſſionis poculum biberit, ligni (q) Cru- Gal. 6. 14. cis dulcedine, omni amaritudine liberandum. Unde & Paulus dicit: *Mihi abſit gloriari, niſi* Exod. 15. 17.

in

(a) Sic Mſ. Remig. At vero Lugd. *qui cupiditate præcipitavit in mortem*. Duac. & Colon. *qui cupiditate præcipitavit*, omiſſo *ſe*. Lugd. vero, *qui cup ditatem præcipitavit in mortem*.
(b) Ita Mſ. Remig. Alias editi, *in primitiva*.
(c) Mſ. Remig. caret his vocibus, *& angelis*, legitque, *diabolo & pompis ejus*.
(d) Sic Mſ. Remig. & Lugd. edit. Alii codices, *Prædictio*.
(e) Mſ. Remig. addit, *& veritatis*.
(f) Mſ. Remig. omittit pronomen, *ejus*.
(g) Mſ. Remig. *recte*.
(h) Mſ. Remig. diverſo ordine legit ſic, *Chriſtiani a Domino greſſus hominis ..... & viam ejus volet*.
(i) Mſ. Remig. *ut Salvatorem inveniat*.
(k) Hæc verba, *facta &*, deſunt in Mſ. Remig.
(l) Mſ. Remig. *ſententia divina*, forte legendum, *ſententiæ divinæ juſſa*.
(m) Editio Lugd. *En vindex aqua*.
(n) Mſ. Remig. *venientibus*.
(o) Mſ. Remig. *dixit*.
(p) Mſ. Remig. *exitia*.
(q) Mſ. Remig. omittit particulam, *&*, quæ legitur in editis.

in Cruce Domini (a) *noſtri Jeſu Chriſti: per quem mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo*. Idem enim locus, qui illi populo requiem præbuit in duodecim fontibus aquarum, ex ſeptuaginta palmarum arboribus, noſtris in myſteriis ſacratus fuit. Namque poſt baptiſmum, duodecim Apoſtolorum fontium fluenta puræ doctrinæ exuberant ſatiandis (b) pectoribus, Pſ. 67. 27. quibus ſacer pſalmus inſonat: *In Eccleſiis benedicite Dominum Deum de fontibus Iſrael*. In ſeptuaginta vero arboribus palmarum, omnis numerus ſanctorum Martyrum in millibus conſignatur, qui pro veritate uſque ad mortem cer- Phil. 3. 14. tantes, palmam *ſupernæ vocationis* accipiunt. Hos etiam Apocalypſis Joannis apoſtoli deſignat Apoc. 7. 9. dicens: *Vidi turbam multam, quam dinumerare nullus hominum poterat, ex omni tribu, populo, & lingua. Et induti erant alba veſte, & palmæ fuerunt in manibus eorum*, quas vincentibus illa palma (c) Sapientia dedit, quæ Eccli. 24. 18. exaltata eſt in Cades.

C A P U T XXXIX.

PROMISSIO: *Panis cæleſtis in manna, quod eſt Chriſtus.*

(d) Promiſſa manna de cælo.

Exod. 16. 2. Conſumptis panibus quos ſecum attulerat ex Ægypto, panem a Moyſe murmurando popoſcit, carnes etiam deſiderans Ægypti. Verum mediator ille Moyſes panem eis & carnem Ibid. v. 8. (e) ocyus a Domino impetravit. Jubetur populus (f) mane panem, in veſperum carnes accipere. Sed hæc figuræ noſtræ fuerunt. Panem enim illum ſanctum qui de cælo deſcendit, ſuſcepit primo populus manducandum, poſtea carnem Chriſti in Paſſione confectam: de qua ipſe Joan. 6. 54. Exod. 16. 20. Dominus dicit: *Niſi manducaveritis carnem filii hominis, non habebitis vitam in vobis*. Sane ſub certa diurna menſura, manna ſanctus populus veſcebatur: quam ſi quis (g) excederet, vermibus corruptum putrefactumque projiciebat; avaritiæ atque intemperantiæ ſuæ cupiditate fruſtratus. Tales doctor gentium Paulus expro- 1. Tim. 6. 8. 9. brat dicens: *Victum & tegumentum habentes, his contenti ſimus. Nam qui volunt divites fieri, incidunt in deſideria multa ſtulta & noxia; quæ mergunt hominem in interitum & perditionem*. (h) *Radix enim omnium malorum eſt cupiditas*. Hæc eſt putredo & hi vermes eorum, qui pereunte mundo cupiunt ſuas augeri divitias, nec ſunt diurno pane contenti. Sed idem populus in deſerto potandæ aquæ cauſa, adverſus Moyſem rurſus murmuravit. Petenti Moyſi a Domino dictum eſt: *Præcedam te*, inquit, *in* Exod. 17. 6. Sec. LXX. *Coreb: & ſtabo ſuper petram, & tu veniens percuties petram*, (i) *& exibit aqua, & bibet populus meus*. Hoc factum eſt. Et David teſtatur. Pſal. 77. 15. *Diſrupit in deſerto petram, & potavit eos, ſicut in abyſſo multa*. Quæ ſit vero hæc petra, Paulus exponit apoſtolus, omne quod tunc actum eſt in myſterio, Chriſto Domino adſignans: 1. Cor. 10. & ſeqq. *Patres*, inquit, *noſtri omnes ſub nube fuerunt, & omnes per mare tranſierunt, & omnes in Moyſem baptizati in nube & in mari. Et omnes eſcam ſpiritalem manducaverunt, & omnes eumdem potum ſpiritalem biberunt*. (k) *Bibebant enim de ſpiritali ſequenti petra: petra autem erat Chriſtus*. Hæc petra etiam nos ſatians dicit: *Qui biberit ex aqua quam* (l) Joan. 4. 13. 14. *ego dedero, non ſitiet umquam: ſed fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam*. Hæc petra percuſſa in Cruce, ſanguinem produxit & Jo. 19. 34. aquam, (m) quibus ſobrie inebriamur.

C A P U T XL.

PROMISSIO: *In ſigno Crucis expugnare inimicos.*

In Exodo credita & viſa. Promiſſio figurata, qua omnes noſtros adverſarios ſigno Crucis expugnare præcipimur.

1. Huic populo, in quo omnis noſtra figurata actio (n) eſt, Amalech & omnis cum ſuo duce gens adverſa occurrit, bel- Exod. 17. 8. lum rudi plebi indicens, (o) quam a ſe credebat facile ſuperandam. Conſerta pugna, adver- Ibid. v. 11. & ſeqq. ſarii dum plurimum prævalerent, extendens Moyſes manus ad Deum, Crucifixi inſtar expreſſit. Quo ſigno cadentes hoſtes, (p) dum manus Moyſi inclinarentur, adverſarius fortior vincebat. Ut autem manus Moyſis ſtabiles fierent, Aaron & Ur ſuſtentantibus manus ejus, & quadam ſtabilitate firmantibus, cadens fugienſque Amalec omnis extinctus eſt. Si noſtri Mediatoris hic reſpiciamus ſignum, cum per David canentem recordemur, *Elevatio manuum mearum* Pſ. 140. 2. *ſacrificium veſpertinum*, cujus in Paſſione, ſol Luc. 23. 44. & luna habitum curſumque mutavit; quis ſpiritus adverſarius, quæve inimica poteſtas huic ſigno poterit obviare, ac non potius (q) omnis aufugiat? Si tamen ſpes pugnantis ex manibus Crucifixi pendeat, per quam quotidie (r) eruimur de poteſtate tenebrarum.

2. Nunc jam recurrentes omnes figuratas actio- Coloſſ. 1. 13. nes temporis ante legem, cum omnia quæ geſta

(a) Mſ. Remig. *Domini mei*.
(b) Sic Mſ. Remig. Editi, *peccatoribus*.
(c) Mſ. Remig. *ſapientiæ*.
(d) Ita Editiones antiquæ omnes, licet neutrius generis modo cenſeatur hæc vox, *manna*, ſi pro cæleſti pane uſurpetur.
(e) Mſ. Remig. *toties*.
(f) Mſ. Remig. *in mane*.
(g) Mſ. Remig. *ſcateſcere*.
(h) Hæc reliqua loci Apoſtolici verba deſumuntur ex Mſ. Remig. omiſſa ſunt in editis.
(i) Mſ. Remig. *& exiet*.
(k) Mſ. Remig. *Bibebant de ſpiritali petra*.
(l) Vox *ego*, abeſt a Mſ. Remig.
(m) Mſ. Remig. *quibus Sacramentis quotidie ſobrie debriamur*.
(n) Mſ. Remig. *verſabatur*.
(o) Mſ. Remig. *quam ſe credebat facile ſuperare*.
(p) Mſ. Remig. *dum manus Moyſi ſtabiles fierent, Aaron & Ur ſuſtentabant manus ejus, & quadam ſtabilitate firmantes, cadens*, &c.
(q) Mſ. Remig. addit vocem, *omnis*.
(r) Mſ. Remig. *eruemur*.

ſunt, ita ille populus promiſſa ſuſceperit: ut ipſe quoque fide multo (a) longius proſpiciens ſibi credenda, poſteris videnda reliquerit. Quia igitur ad montem Sina per certas prædictiones promiſſioneſque perductus eſt populus, in quo Moyſes legem (b) a Domino percipiens, regendis tribubus jura cœleſtia (c) panderet (unde æſtimo quod ideo nuncupentur, Judæi, tamquam portantes vel ſequentes jus Dei:) huc uſque tempus ante legem concluſum, lector, agnoſce, tamquam unum diem quatuor ex cardinibus mundi ſurgentem, Patriarcharum ſcilicet procerum, Abraham, Iſaac, & Jacob, Orientis radio fulgente (d) Melchiſedech rege & ſacerdote, in duodenario horarum numero. Qui ex illis progeniti, noſtri quoque Patriarchæ nuncupantur: ut in veſperum concluſum aliud tempus ſub lege, velut alius dies per ceteros numeros inchoatus exurgat.

(a) Deeſt vox, *longius*: ab antiquioribus editionibus, & Mſ. Remigiano, in quo pro voce, *multo*, legimus, *multa*.
(b) Mſ. Remig. *legem Domini*.
(c) Mſ. Remig. *panderentur*.
(d) Mſ. Remig. *Melchiſedech Regem & Sacerdotem*.

FINIS PRIMÆ PARTIS.

(a) IN-

Digitized by Google

(a) INCIPIT PARS SECUNDA legis tempore, quo per Moyſem Legiſlatorem annis XL. gubernatus in eremo eſt populus Dei, & deinceps uſque in adventum Domini & Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti. Quæ pars promiſſa prædictaque continens, connexis capitulis ſubſequitur.

CAPITA SECUNDÆ PARTIS.

1. PRÆDICTIO: *IN monte leges datæ, & Chriſti Domini mandata in monte.*
2. PROMISSIO: *Facta & figurata domus Dei in Eccleſia ſancta.*
3. PROM. *In Aaron: ſacerdotium figuratum in Chriſto.*
4. PRÆD. *In populis vindicta, qui prævaricati, & qui mandata Chriſti non ſervaverunt.*
5. PROM. *In ſacrificiis omnibus Chriſtum Dominum figuratum.*
6. PRÆD. *In lepræ inſpectione: hæreticos varios ſimulaſſe.*
7. PRÆD. *In eſcis mundis & immundis, eleemoſynis munda omnia fieri.*
8. PRÆD. *In eſcis deſideratis Ægypti, Chriſtum mannam renuiſſe.*
9. PRÆD. *In Moyſe, Chriſto Domino & Eccleſiæ fratres detraxiſſe.*
10. PRÆD. *In virga Aaron germinante, confirmatio ſacerdotii Chriſti Domini.*
11. PRÆD. *In æneo ſerpente, Chriſtum Dominum a morſu diaboli liberantem.*
12. PROM. *In eis, qui pro Chriſto parentes contempſerint, venire benedictionem.*
13. PRÆD. *In Moyſe tranſeunte, Jeſum ſignaſſe Dominum rectorem.*
14. PROM. *In Jeſu Nave, Jeſu Domini figuram oſtendit, terrenam expugnantem civitatem.*
15. PROM. *Per Jeſum Dominum animæ a proſtitutione idolorum liberantur.*
16. PROM. *Per Jeſum Dominum omnia vitia expugnanda.*
17. PRÆD. *In figura Eccleſiæ Delbora hoſtem ſuperavit.*
18. PROM. *In figura Gedeon Gratiam Domini Chriſti commendat.*
19. PRÆD. *In Abimelech concubinæ filium, hæreticos ſignat.*
20. PROM. *In Jephte, figuretæ carnis Chriſti, immolatio virginis.*
21. PROM. *In Samſon, Nazareus Dominus Chriſtus, fortis in capite.*
22. PRÆD. *In eodem, quod ligatus Chriſtus Dominus a Judæis, vincula omnia diſrupit.*
23. PRÆD. *In Ruth, Eccleſia ex gentibus Judæis illudens.*
24. PROM. *In Samuele, Chriſtus Dominus dux, ſacerdos & Propheta ſacerdotes arguens.*
25. PROM. *In David, Chriſtum paſtorem cytharizantem.*
26. PROM. *In eodem, inimicos diligentem, lapſos reparantem.*
27. PRÆD. *In Abiſac, animas Chriſti gratiæ calore ferventes.*
28. PRÆD. *In Roboam, ſciſſuram hæreſeon, e quibus Chriſtus ſuas colligit oves.*
29. PROM. *In Helia Chriſtum, & in viduæ miſericordiæ principatum.*
30. PROM. *In Heliſæo, diſcipulos Chriſti duplum accipientes ſpiritum.*
31. PROM. *In eodem, cum mortuum figuratum Chriſtus Dominus gratia ſuſcitavit.*
32. PRÆD. *In Ezechia, quam ſuos Chriſtus docet in bono non debere efferri.*
33. PRÆD. *In regibus peccantibus, qui ſecum populum in captivitatem ducant.*
34. PRÆD. *In Daniele, qui Chriſtum Dominum ſuis viſionibus enarravit.*
35. PRÆD. *In eodem, dum eum de lacu leonum eruit, ut Chriſtum Dominum a Judæis.*
36. PROM. *In Ezechiele, manifeſta reſurrectio per Chriſtum Dominum.*
37. PRÆD. *In Eſdra, domus Dei, id eſt, per Chriſtum Dominum reſtauratio.*
38. PRÆD. *In eodem, cum in figura Eccleſiæ parabolam pandit.*
39. PRÆD. *In Tobia, ex piſce Chriſto & dæmonia fugari, & illuminari cæcos.*
40. PRÆD. *In Machabæis, qui & martyria, & ipſum Chriſtum Regem natum ſuſceperunt.*

(a) Mſ. Remig. *Præfatio partis ſecundæ.* Legis *tempora populi Dei, quibus per Moyſem legiſlatorem annis XL. gubernatus in eremo eſt, & deincept uſque ad adventum Domini & Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti pars ſecunda: ipſius legis promiſſa prædictaque continens, connexis capitulis ſubſequatur.*

INCERTI AUCTORIS, DE PROMISSIONIBUS ET PRÆDICTIONIBUS DEI.

PARS SECUNDA.

CAPUT PRIMUM.

PRÆDICTIO: *In monte leges datæ: & Chriſti Domini mandata in monte.*

Prædictio facta & figurata. In Exodo credita & viſa.

Exod. c. 19. 20. & 34. 1. VOCANS Deus Moyſem in monte Sina, legem in tabulis lapideis conſcriptam, ut populo traderet, dedit, quam rite ſervans terram promiſſionis acciperet. Noſter vero Mediator Jeſus Dominus (cujus figuram geſtabat etiam Moyſes) adſcendens montem cum *Matt. 5. 2.* diſcipulis ſuis, quibus modis beati homines fierent, legem non in tabulis lapideis, ſed in ta- *2. Cor. 3. 3.* bulis cordis carnalibus Dei ſpiritu ſcripſit; qua (a) non terra, ſed cælo atque vita potiantur *Exod. c. 21. & ſeqq.* æterna qui ejus mandata ſervaverint. Sed eidem cetero populo, prælatis decem præceptis, per Moyſem cæleſtia jura traduntur: de ſucceſſione heredum: de ceſſante herede: fidelem amicum & domeſticum (b) loco heredis debere ſuccedere: de furto in quadruplum reſtituendo: de depoſitis ſeu commodatis, caſu vel vi aliqua ſublatis: de puniendis adulteris: de virgine vitiata in agro, vel in civitate: de muliere prægnante percuſſa: oculum pro oculo; dentem pro dente, & cetera quæ (c) in his juris divini tenet auctoritas. Populus ſub lege ea teſtificatione ſuſcepit a Moyſe, qua ſpopondit omnia eſſe facturum. Mactans itaque Moyſes in ſacrificio *Exod. 24. 8. Heb. 9. 9.* vitulum, ſanguinem ipſius in teſtimonium accipiens cum hyſſopo & lana coccinea, populum ipſumque librum aſperſit, dicens: *Hic ſanguis* *Matt. 1. 27.* *teſtamenti quod vobis mandavit Deus.* Ad hæc (d) Mediator noſter Chriſtus Dominus, legem non vacuans, ſed adimplens, non tantum liberis & potentibus, quantum etiam ignobilibus ſerviſque facientibus præcepta ſua; Teſtamentum novum ſuo ſanguine conſecravit, non ſine hyſſopo, quod (e) mixtum aceto in Paſſione bibit: in quo Teſtamento, diſcretio nulla eſt *Matt. 27. 48. Marc. 15. 36. Joan. 19. 29.* perſonarum. Ait enim Apoſtolus Paulus: *Non eſt Judæus, neque Græcus, non eſt ſervus, neque liber, non eſt maſculus, neque femina. Omnes enim vos eſtis unum in Chriſto Jeſu*: qui *Gal. 3. 28.* eſt fidelium indiviſa ſempiternaque hereditas. Fidem ſervandam proximo (f) commodanti, vel deponenti, per eumdem Apoſtolum mandat. *Bonum*, inquit, *o Timothee, depoſitum cuſtodi.* *2. Tim. 1. 14.* Et iterum: *Non quæ ſua ſunt quiſque intendentes*, (g) *ſed & quæ aliorum.* *1. Cor. 13. 5. Philip. 2. 4.* Et per Prophetam Salomonem: *Fideli homini totus mundus divitiarum eſt: infideli autem, nec obolus.* *Epheſ. 4. 28.* Item Paulus: *Qui furabatur, jam non furetur.* *2. Cor. 11. 2.* Ipſe quoque virgini caſtæ timet ſerpentinam diaboli corruptionem, cum ſe, pio affectu concipiens, ſpiritu prægnantem eſſe confirmat, dicens: *Filioli mei, quos iterum parturio, donec Chriſtus formetur in vobis.* *Gal. 4. 19.* Hos omni ex parte illæſos edere cupit, cum dicit: *In Chriſto enim Jeſu per Evangelium ego vos genui.* *1. Cor. 4. 15.*

2. (h) Addidit quoque noſter Mediator novæ legis mandata, veteris (i) Teſtamenti temperans vindictam. *Levit. 20. 10.* Nam cum (k) illic adulteros puniendos ſtatuit, hic adulteram ea pietate liberat, qua legem non deſtruit, dicens: *Vade, & noli amplius peccare.* *Joan. 8. 11.* Non ſolum non mœchandum; ſed nec oculis conſentiendum ad concupiſcentiam. *Matt. 5. 27.* Homicidium non tantum perpetrandum non eſſe, quantum qui odit fratrem, homicidam eſſe. *1. Jo. 3. 15.* Oculum pro oculo nullatenus expetendum, verum inſuper malum pro malo reddendum non eſſe. Qui abſtulerit tunicam, *Matt. 5. 38. & ſeq.* dimittendum illi & pallium. Qui percuſſerit in maxillam, præbendam illi & alteram. Qui angariaverit, duplum cum illo eundem. Benefaciendum inimicis. (l) Orandum pro perſequentibus; & cetera quæ ab ipſo cæleſti juris conditore mandantur in Evangelio; non eſſe contraria legi hinc oſtenduntur, quod ibi mandatum fuerit, animal in via ſi ceciderit inimici, erigendum eſſe, nec prætereundum: doloſe non lo- *Exod. 23. 4. 5. & ſeq.* quendum cum proximo: neque pignus pauperis retinendum uſque in veſperum: ſeptimo anno ſata frumenta non metenda, fructuſque omnes ejuſdem anni, proſelytis, viduis & orphanis relinquendos: eodemque anno dandam Hebræis ſervis libertatem. Decimas omnium fructuum primitiaſque in domum Domini inferendas: debitum, ſeptimo ſuppleto anno, non repetendum; relaxatis etiam pignoribus. Quinquageſimo vero

anno

(a) Mſ. Remig. *non terram, ſed cælum atque vitam patiantur æternam, qui … ſervaverint.*
(b) Mſ. Remig. *locum heredis ſuccedere.*
(c) Mſ. Remig. *in ea lege.*
(d) Mſ. Remig. *Mediator Dei Chriſtus.*
(e) Mſ. Remig. *mixto aceto.*
(f) Mſ. Remig. *commendanti.*
(g) Mſ. Remig. *ſed de ea quæ.*
(h) Mſ. Remig. & Lugd. *Addit quoque.*
(i) Abeſt vox hæc *teſtamenti*, a Mſ. Remig.
(k) Mſ. Remig. *ille … non deſtruat.*
(l) Mſ. Remig. *orando.*

Digitized by Google

anno reddenda omnia prædia, quæ cautionum nexu obſtrinxerant, pecunia non recepta. Et omnia, quæ, ut dixi, novi ac veteris mandata continent, diſcuſſa, nulla ex parte ſibimet repugnantia inveniuntur. Cum & in novo Teſtamento non parva terribiliaque exempla vindictæ proceſſerint: dum ſpiritui immundo ſupetbus 1. Tim. 1. 20. traditur *ut diſcat non blaſphemare*. Dum adul- 1. Cor. 5. 5. teri traduntur *Sathanæ* (a) *in æternum interi-* Act. 5. 5. 9. *tum carnis, ut ſpiritus ſalvus ſit in die Domini noſtri Jeſu*. Dum fraudantes mendaceſque Anania & Saphira ſubita morte plectuntur. Matt. 22. 13. Dum manibus pedibuſque ligatis in tenebras exteriores mittitur, qui veſtem non habuerit nu- 1. Tim. 1. 5. ptialem: quæ eſt *charitas de corde puro, conſcientia bona, & fide non ficta*. Et quæcumque alia ex veteribus ſignis in novo ſuppleta noſcuntur, ſacro, ut dictum eſt, ſanguine Mediatoris, ſimul cum ipſo populo conſecrata ſunt.

C A P U T II.

PROMISSIO: *Domus Dei in Eccleſiam ſancta.*

Promiſſio facta & ſignata. (b) In Exodo credita & viſa.

Exod. 26. 30. 1. EIdem Moyſi dicitur: *Vide ut facias tabernaculum, quemadmodum tibi monſtratum eſt in ſancto monte*. Et ex quibus rebus oblatis illud tabernaculum ſurgat, indicitur. Ib. c. 25. 3. *Dabunt*, inquit Deus, (c) *in oblatione filii Iſrael lanam hyacinthinam, byſſum tortum, purpuram, coccum bis tinctum*. E quibus opere vario tentoria tabernaculi, ſimulque & veſtis ſacerdotalis confecta, myſtica omnia in tempore Exod. 26. 1. & ſeqq. futuræ Eccleſiæ revelarentur. In opertoria ſane tabernaculi pelles hyacinthinas, aliaſque rubratas, & undecim vela ex pilis caprarum conficienda, divina auctoritas mandat. Quæ omnia ſigna fuiſſe, ipſius legis reſonant teſtimonia. In hyacinthino colore pallor quidam eſt cum ſplendore concordans, jejuniis eleemoſyniſque conveniens. Unde & ſanctus Raphael archangelus Tob. 12. 9. ad Tobiam: *Bona eſt*, inquit, *oratio, cum jejunio, & eleemoſyna*. In jejuniis pallor, in eleemoſynis ſplendor refulget, qui hyacinthi fi- Apoc. 19. 8. guram (d) oſtendunt. *Byſſum* vero, *mundum*, ut Apocalypſis dicit, *juſtitiæ ſanctorum ſunt*. Quod dictum eſt, *tortum: per multas tribula-* Act. 14. 21. *tiones oportet* juſtos *introire in regnum Dei*. Purpura veſtis eſt regia, qua ipſe Rex noſter Chriſtus Dominus in ſua Paſſione indutus eſt. In cocco bis tincto martyria ſancta rutilant: quæ ſemel baptiſmo Chriſti in ſanguine tinguntur, atque ſuo effuſionis cruore (e) denuo ſunt retincti. Sic enim & ipſe tinctus eſt Dominus ſemel in Jordane, iterum in Paſſione, de qua dicit diſcipulis ſuis: *Baptiſma habeo baptizari* Luc. 12. 50. *quod vos ignoratis*. Hoc pelles rubratæ, hya- Exod. 26. 31. cinthinæque teſtantur. Centum per centum cubitos duo latera tabernaculi protenduntur: aliaque duo frontalia, quinquaginta per quinquaginta: tanquam miſericordia & veritas occur- Pſ. 84. 11. rentes ſibi, juſtitia & pax oſculantes invicem; quatuor ex partibus conjunctis angulis dignum tabernaculum (f) demonſtrarent; futurum templum Dei Eccleſiam, quæ in centenario & quinquagenario numero Pſalmorum miſericordiam & Pſ. 100. 1. judicium ſuo Domino cantat.

2. Neque (g) ſine myſterio undecim velis ci- Exod. 26. 14. licinis tabernaculum de ſuper operitur; quo reum eſſe oſtendat totum mundum Deo, ac ſub (h) pœnitentiam degere. Ipſius enim numerus Pſalmi habet principium: *Salvum me fac, Deus,* Pſ. 11. 2. *quoniam defecit ſanctus*. Et cur (i) defecerit narrat: *Quoniam diminutæ ſunt*, ait, *veritates a filiis hominum*: pro quibus ſalvandis Veritas ipſa (k) de cælo deſcendit, quæ dignata eſt habitare cum hominibus in terra. Interiora vero Exod. 27. 10. tabernaculi, his ex rebus ornantur. Bis denæ in parte columnæ ex lignis imputribilibus, non tam ſanctos apoſtolos, quam doctores quoque Eccleſiarum præſignant, quos etiam Paulus oſtendit, dicens: *Petrus & Joannes, qui videban-* Gal. 2. 9. *tur columnæ eſſe, dextras dederunt mihi & Barnabæ ſocietatis*. Barnabas enim in apoſtolatum eſt ſuſceptus in ordine, Domino præcipiente & dicente: *Separate mihi Barnabam & Paulum in* Act. 13. 2. *opus, in quod provocavi eos*. In quo opere ipſa Sapientia fabricans ſibi domum, ſubdidit colu- Prov. 9. 1. Pſ. 74. 4. mnas ſeptem: quas, terra cum defluxiſſet peccatis incurſantibus, columnas ejus ipſa confirmavit. Harum igitur columnarum numerus in duabus partibus tabernaculi (l) quadraginta ſunt, quadrageſimum diem Aſcenſionis Domini demonſtrantes, in qua ſuis ait diſcipulis: *Vos ſe-* Luc. 24. 49. *dete in civitate, donec induamini* (m) *virtute ex alto*. (n) Ternis feris connectuntur columnæ: quoniam fidei, ſpei, & charitatis trinitatis vinculo doctores Eccleſiarum ſalubriter adſtringuntur: ex (o) baſis argenteis, capitibuſque aureis, tamquam in operibus (p) miſericordiæ: ut ſanctitate virginali columnarum omne decus Hebr. 9. 3. exurgat. Sancta Sanctorum in interioribus ſunt tabernaculi, habentia arcam Teſtamenti refertam myſteriis. In quam (q) ingreditur ſacer- Ibid. v. 7. dos in anno ſemel cum ſanguine alieno: ex qua

(a) Mſ. Remig. *in interitu*.
(b) Mſ. Remig. omiſſo primo titulo, hic addit, *domus Dei*, cetera habet ut editi.
(c) Mſ. Remig. *in oblationem*.
(d) Sic Mſ. Remig. Editi omnes, *oſtendit*.
(e) Mſ. Remig. *denuo tincti*.
(f) Mſ. Remig. *demonſtrant*.
(g) Mſ. Remig. *ſine hoc myſterio*.
(h) Mſ. Remig. *pœnitentia*.
(i) Mſ. Remig. *deficeret*.
(k) Mſ. Remig. *deſcendit de cælis*.
(l) Emendamus ope Mſ. Remigiano-Remenſis: & quidem ad fidem textus Exodi cap. 27. num. 10. & 11. Editi habebant, *undecim*: cui lectioni repugnat applicatio quadrageſimi diei Aſcenſionis, quæ ab auctore ſtatim inſtituitur.
(m) Mſ. Remig. *virtutem*.
(n) Mſ. Remig. *Externis*.
(o) Sic Mſ. Remig. Editi, *vaſis*, mendoſe, ut videtur ex Exodo.
(p) Mſ. Remig. non habet vocem, *miſericordiæ*, ſed legit, *in operibus & in ſanctitate*.
(q) Mſ. Remig. *ingreditur ſacerdos*. Editi, *ingrediuntur ſacerdotes*. Vide Hebr. c. 9. v. 7.

Digitized by Google

accipiens reſponſum divinum, illud verbum re-
ſonat; Quod Verbum carnem ſuſcipiens, noſtram
ob redemptionem, conſecravit arcam non vete-
Coloſſ. 2. 3. ris, ſed novi Teſtamenti: *In qua ſunt omnes*
Hebr. 9. 11. *theſauri ſapientiæ* (a) *& ſcientiæ abſconditi*.
Ibid. v. 28. Ad quam cum ſuo ſanguine verus ipſe Princeps
ſacerdotum introiit ſemel in ſancta: quoniam
ſemel Chriſtus oblatus eſt, ut multorum pecca-
Pſ. 131. 8. ta portaret. Cui dicit Propheta: *Exurge, Do-
mine, in requiem tuam, tu & arca ſanctitatis
tua*. Menſam quoque poſitam (b) & aram, quæ
carnem ſacram & ſacrificantis exciperet; quid
aliud in his quam Crucem intelligimus, in qua
noſter Agnus immolatus eſt? ipſe Sacerdos &
victima panem ſanctificatum, ſuum ſacratum
corpus, in ſua menſa confirmans. Cui lucerna
ſeptiformi Spiritu accenſa toti lucet tabernacu-
lo. Quoniam fulgur illius, ut lumen (c) eſt:
atria vero hujus ſpiritalis tabernaculi, corda
piorum ſunt confitentium & laudantium Deum.
Pſ. 99. 4. De quibus Propheta dicit David: *Atria ejus in
hymnis, confitemini ei*.

CAPUT III.

PROMISSIO: *In Aaron, ſacerdotium fi-
guratum in Chriſto*.

Promiſſio facta & figurata. In Exodo cre-
dita & viſa.

Exod. 29. 21. PRæcepit Dominus Moyſi, ut Aaron fra-
trem ſuum ex oleo ſanctificato unctum, ſa-
cerdotio conſecraret: ut unctum, noſtrum præ
Pſ. 44. 8. participibus ſuis (d) Chriſtum Dominum, no-
men ipſum unctionis oſtenderet. Ipſius quoque
Exod. 28. 4. Aaron veſtis, myſtica taxatione deſcribitur. *In-
dues*, inquit, *eum tunicam talarem ex lana
hyacinthina, ſcapuliſque ejus ſuperhumerale im-
Ibid. v. 14. & 21. pones. Duos lapides* (e) *ſmaragdos, ſculptos
Ibid. v. 16. & ſeq. ſingulos ſingulis* (f) *nominibus filiorum Iſrael,
e quibus catenulæ ex aureo puriſſimo, percurren-
tes umbones ultimos humeralis apportent*. Qua-
dratum quoque ex diverſis coloribus pretioſiſque
duodecim lapidibus, fibulam rationalem ſacer-
dotis in pectore collocandam, quæ duas princi-
Ibid. v. 10. pales partes ſuperhumeralis aſtringat. Cingulum
Ibid. v. 13. quoque lumbis ejus dandum, atque in ora tala-
ris tunicæ quinquaginta tintinnabula aurea, to-
tidemque mala granata in medio tintinnabulo-
rum poni jubentur: ut omnis veſtis ex ſupradi-
ctis (g) ſpeciebus vario opere confecta fulgeret.
Ibid. v. 31. Capiti quoque ipſius hæc imponenda præcepta
ſunt. Cidarim ex byſſo mundo, mitram quoque
ex qua lamina conſcripta in titulum pendens,
caput frontemque ſacerdotis conſecraret. Quæ
ſingula noſtro Chriſto Domino ſacerdoti conve-
Apoc. 19 8. 1. Cor. 11. 3. niunt. Nam cidaris ex byſſo in capite ejus, ju-
ſtitiæ, ut diximus, ſanctorum ſunt. Quoniam Joan. 13. 10.
omnis viri caput Chriſtus eſt, a quo eſt omnis
juſtitia. Quod mitram regalem, indicat ſacer-
dotium ſpiritaleque connubium. Quod titulus
conſcriptus, in Paſſione ſacerdoti noſtro Pilatus
impoſuit. Tunica talaris, viſcera ſunt miſeri-
cordiæ Dei noſtri: de quibus Apoſtolus dicit;
Induite vos, ſicut electos Dei, viſcera miſeri- Coloſſ. 3. 12.
cordiæ. Superhumerale vero, principatum ejus
oſtendit de quo dicit Iſaias: *Datus eſt vobis fi-* Iſai. 9. 6.
lius, & *factus eſt principatus ſuper humeros e-
jus*. Duo lapides in humeris, duo præcepta ſunt
dilectionis Dei & proximi, quibus duodecim
tribuum ſculpta nomina continentur, duodecim
diſcipulos in hoc numero jam deſignantes, quos
noſter Sacerdos in humeris perfecta dilectione
portavit. *Cum* enim *dilexiſſet*, ait evangeliſta Joan. 13. 1.
Joannes, diſcipulos *ſuos, uſque in finem dilexit
eos*. (h) Ex his catenulæ portantes umbones:
fructus ſunt *ſpiritus: charitas, gaudium, pax,* Gal. 5. 22.
*longanimitas, benignitas, bonitas, fides, man-
ſuetudo, continentia*. Rationalis in pectore, ex
pretioſis moribus omnis eſt doctrina pontificis:
ut ſit, ſicut Apoſtolus dicit, habens rationale Rom. 12. 1.
obſequium. Præcinctum ſane noſtrum Sacerdo- Pſal. 92. 1.
tem nonageſimus ſecundus Pſalmus oſtendit; *In-
duit*, inquit, *Dominus fortitudinem & præcin-
ctus eſt*. In quinquaginta vero tintinnabulis, to-
tidemque malis granatis, linguæ ſunt Eccleſia-
rum, quæ per Sanctum ſpiritum die Penteco- Act. 2. 3.
ſtes in ſpecie ignis diviſæ diſcipulis inſederunt.
Ut etiam numerus ipſe oſtendit: ex quo mala
granata omnis Eccleſia per mundum, connexos, Epheſ. 4. 3.
ut grana intrinſecus, continens populos in vin-
culo pacis, & gratiæ, unum eos (i) tegmen
operiat charitatis. Reſonantibus enim in tintin-
nabulis Apoſtolis, mala granata ſtatim mota
ſunt, in Actibus Apoſtolorum dicentia: *Nonne* Act. 2. 7.
*hi qui loquuntur, natione ſunt Galilæi? Et quo-
modo agnoſcimus in illis ſermonem in quo nati
ſumus?* Et ſequitur: *Variis enim linguis ma-* Ibid. v. 4.
gnificabant Deum. Sed hæc (k) omnia greſſi-
bus liberi ſacerdotis moventur, dum ingreditur
in Sancta Sanctorum, quo pro nobis noſter Heb. 9. 12.
jam Mediator aſcendit, apparere ante faciem
Dei.

CAPUT IV.

PRÆDICTIO: *In populis vindicta, qui
prævaricati, & qui mandata Chriſti
non ſervavere*.

Prædictio facta & figurata. In Exodo cre-
dita & viſa.

1. DUM hæc quæ ſupra diximus, in mon-
te Sina Moyſi facienda mandantur, po-
pulus prævaricatus a Deo, idololatriæ crimen
in-

(a) Mſ. Remig. addit, *& ſcientiæ*.
(b) Ita Mſ. Remig. Editi, *& arcam*.
(c) Mſ. Remig. addit, *eſt*: tum idem Mſ. *corda
piorum ſunt*: ubi Editi, *piorum ſcilicet*.
(d) Mſ. Remig. addit, *principem ſacerdotem*,
forte, *ſacerdotum*.
(e) Vulg. *Onychinos*. LXX. Interpretes, *ſmaragdos*.
(f) Mſ. Remig. *ſingulis humeris, e quibus*.
(g) Mſ. Remig. *rebus*.
(h) Mſ. Remig. *Et hit*.
(i) Mſ. Remig. *tegumen*.
(k) Mſ. Remig. *omnibus*.

Digitized by Google

incurrit. Fingit (a) per Aaron vitulum ex auro, eique in contumeliam Dei veri victimas ſacrificiaque obtulit, dicens: *Hi dii tui, Iſrael, qui te eduxerunt de terra Ægypti*. [*Ibid. ℣. 4.* *Pſ. 105. 20.*] *Et obliti ſunt Deum qui liberavit eos, qui fecit magnalia in Ægypto, mirabilia in terra Cham, & terribilia in mari rubro*. Per noſtrum quoque Sacerdotem hujuſmodi apoſtaticæ animæ in Evangelio increpantur. [*Jo. 15. 24.*] Sic enim ait: *Niſi feciſſem in eis ſigna quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent: nunc autem excuſationem non habent de peccato ſuo*. Sequiturque ex gravi culpa vindicta. [*Exod. 32. 7. & ſeqq.*] *Dixit autem Dominus ad Moyſem; Deſcende celeriter: prævaricatus eſt enim populus tuus, quem eduxiſti ex Ægypto. Fecerunt ſibi deos aureos, eiſque dixerunt: Hi dii tui, Iſrael, qui te eduxerunt de terra Ægypti. Et nunc ſine me, deleam eos, & faciam te in gentem magnam, ampliorem que quam hæc eſt*. Pius Dominus (b) dat intercedendi tempus, cum dicit: [*Ibid. ℣. 11. & ſeqq.*] *Sine me*. Non enim Deus (c) ex hominis, ſed homo ex Dei voluntate pendebat. Cumque multis modis precaretur Dominum Moyſes, ſeipſum pro peccato populi offerens, noſtrum Mediatorem ſub figura expreſſit, qui animam ſuam pro impiis poſuit. [*Rom. 5. 6.*] *Chriſtus* enim, ut Apoſtolus dicit, *pro impiis mortuus eſt*.

2. Nec tamen illud tam grande peccatum caret vindicta: quoniam peccatum impunitum eſſe non poteſt. Deſcendens enim de monte Moyſes, diffluentem populum dum videret, ſtans in medio caſtrorum, ait: [*Exod. 32. 26.*] *Si quis eſt* (d) *Domini, veniat ad me*. Cumque una tantum ex duodecim tribubus ad eum tranſiret, præceptum ei tale dedit: [*Ibid. ℣. 27. & ſeqq.*] *Hæc dicit Dominus: Accipiat unuſquiſque veſtrum gladium in manu ſua, & pertranſeat a caſtris uſque in caſtra, & percutiat unuſquiſque patrem, fratrem, filium*. Quod cum incunctanter feciſſent: *Impleviſtis*, ait Moyſes, *manus veſtras hodie Domino unuſquiſque in filio & in fratre*, (e) *ut daretur ſuper vos benedictio*. Tales in his diſcipulos noſtri Mediatoris oſtendit, quibus ait (f) Dominus Jeſus: [*Luc. 14. 26.*] *Si quis venit ad me, & non odio habet patrem, matrem*, (g) *fratres, filios, inſuper & animam ſuam, non poteſt meus diſcipulus eſſe*. Et iterum ſcriptum eſt: [*Deut. 33. 9.*] (h) *Qui dicit patri ſuo & matri ſuæ; Neſcio vos, & fratribus ſuis; Ignoro illos: & filios ſuos oderunt; ii teſtamentum tuum ſervabunt*. Quod ſancti fecere Martyres vocati per gratiam, felicitate perpetua munerati.

C A P U T V.

PROMISSIO: *In ſacrificiis omnibus Chriſtum Dominum figuratum.*

Promiſſio facta & figurata. In Exodo credita & viſa.

1. Rurſum Moyſes ſecundo montem jubetur aſcendere. Eique (i) mandatur, [*Exod. 34. 2.* *Ibid. ℣. 10. & ſeqq.*] quæ in ſacrificiis ex animalibus avibuſque populus offerat, ſub certa menſura ſimilaginis conſperſæ ex oleo, pro peccato, pro ſolemnibus, pro votivis, vel certis Neomeniis, diebuſque feſtivis. Vitulum, dictum eſt, ſine macula, referens ad Chriſtum veritatem, quæ ſigna ſunt rerum. [*Pſ. 68. 32.*] *Placebit*, dictum eſt, *Deo ſuper vitulum novellum cornua producentem & ungulas*. Agnum anniculum ſine macula: ipſe eſt [*Joan. 1. 29.*] *Agnus Dei, qui tollit* (k) *peccata mundi*. Ovem ex grege, (l) idem ipſe de quo Iſaias dicit: [*Iſa. 53. 7.*] *Sicut ovis ad immolandum ductus eſt*. Arietem ex grege, (m) idem ipſe eſt Chriſtus Dominus, qui dicit per Prophetam: [*Pſ. 91. 11.*] *Exaltabitur ſicut unicornis cornu meum*. Et Habacuc; [*Habac. 3. 4.*] *Cornua*, inquit, *in manibus ipſius ſunt*. Hœdum ex grege: ipſe eſt Chriſtus Dominus, qui non propria, ſed aliena peccata portans, (n) pelles, e quibus cilicia collatæ pœnitentiæ texuntur, ſuo intulit tabernaculo: qui & per David dicit; [*Pſ. 74. 11.*] *Omnia cornua peccatorum confringam, & exaltabuntur cornua juſti*. In turture vero & columba Eccleſiam agnoſcimus. [*Pſ. 83. 4.* *Cant. 6. 8.*] *Quoniam turtur invenit ſibi nidum ubi ponat pullos ſuos*. Unamque dicit eſſe columbam, ſponſam, electam ſuam. Cujus pullos in ſacrificium offerri jubet dum dicit Dominus Jeſus: [*Matt. 19. 14.* *Rom. 6. 4. 6.*] *Sinite parvulos venire ad me*: (o) *talium eſt enim regnum cælorum*. Quoniam & parvuli dum ejus baptiſmo conſecrantur, ſimul cum illo ſepeliuntur in morte, ut etiam in eis evacuetur corpus peccati.

2. Illa vero diſtinctio peccatorum ignorantiæ & ſcientiæ, [*Levit. c. 2. 1. 4. & ſeq.*] pro quibus ſacrificium contriti cordis, ut ſimilago frixa ex oleo, offertur; etiam in noſtro ſejungitur ſacrificio, cum dicit anima: [*Pſal. 24. 7.*] *Delicta juventutis & ignorantiæ meæ ne memineris*. Quæ beatus Petrus minus cautus incurrit, dum prædicenti Domino paſſionem ſuam, ignorans eam per Legem atque Prophetas promiſſam fuiſſe: [*Matt. 16. 22.* *Marc. 8. 33.*] *Abſit a te*, ait, *Domine, propitius tibi eſto, non fiet iſtud*. (p) Et Dominus, *Vade retro Sathana; non enim ſapis* (q) *quæ Dei ſunt, ſed quæ ſunt hominum*. Quod peccatum ignorantiæ, & ſcientiæ negationis, ſimul & juventutis (de qua præſumens dixerat Domino: *Ani-*

(a) Sic Mſ. Remig. At editi, *Fingitur per Aaron vitulus*: ſed concinnior videtur lectio Mſ. codicis.
(b) Mſ. Remig. *dat locum intercedendum*: forte *intercedendi ſibi, cum dicit*.
(c) Mſ. Remig. *ex homine*.
(d) Mſ. Remig. *ad Dominum*.
(e) Mſ. Remig. *dari vobis benedictionem*.
(f) Mſ. Remig. addit vocem, *Dominus*.
(g) Editi, *fratrem*. Mſ. Remig. *fratres*.
(h) Mſ. Remig. *Qui dicit patri & matri, Non novi vos: inſuper & filios ſuos oderunt*.
(i) Mſ. Remig. *mandantur*.
(k) Sic Mſ. Remig. Editi, *peccatum*.
(l) Mſ. Remig. *ipſe eſt*.
(m) Mſ. Remig. *in manu*.
(n) Mſ. Remig. *pilos ... texuerunt*.
(o) Hæc adduntur ex Mſ. Remigiano.
(p) Mſ. Remig. *Et Chriſtus: Redi*.
(q) Mſ. Remig. addit; *ea, ait*.

Joan. 13. 37. *Animam pro te ponam*) reſpectus atque compunctus omnia flendo (a) delevit. Docuitque in his peccatorem præſumptoremque dicere; Pſ. 29. 8. Pſ. 40. 5. *Avertiſti faciem tuam, & factus ſum conturbatus. Sana animam meam, quia peccavi tibi.* Pro votivis vero (b) & ſolemnibus quæ (c) Chriſti Domini offerat populus, Paulus apoſto- Hebr. 13. 15. 16. lus oſtendit. (d) *Offeramus* inquit, *ſacrificium laudis ſemper Deo, id eſt, fructum labiorum confitentium nomini ejus. Beneficentiæ autem & communionis nolite oblivisci: talibus enim ſacrificiis placatur Deus.*

CAPUT VI.

PRÆDICTIO: *In lepræ inſpectione, hæreticos varios ſimilaſſe.*

Prædictio facta & figurata. In Levitico credita & viſa.

Levit. cap. 13. & 14. Ibid. ℣. 4. 1. JUbet Deus Moyſi, ut lepræ inſpectio atque purgatio, hujuſmodi ſacrificiis expietur. Par gallinarum offerendum ſacerdoti, ex quibus unam offerat, (e) aliamque relinquat. Similiter quæ ex hircis ceteriſque pecudibus. Sed hæc myſteria noſter Sacerdos Jeſus (f) Dominus evidenter oſtendit in Evangelio Matt. 24. 40. dicens; *Duo erunt in agro, unus aſſumetur, alius relinquetur: & duæ in molendino, una aſſumetur, alia relinquetur.* Quantum autem (g) interſit inter aſſumi & relinqui, columba Gen. 8. 9. corvuſque dimiſſi ex arca oſtendunt. Columbam enim Noe ad ſe recipiens in arcam, ſervandam ſacrificio cuſtodivit; corvum vagantem erran- Matt. 25. 2. temque relinquens. Sic agnos ab hœdis diſcerni, ſic virgines ſapientes a ſtultis voluit ſegregari: animas ſcilicet per gratiam; quas digna oblatione purificans, ſacrificio contriti cordis (quod ſimilago frixa ex oleo ſignavit) ſecum in æternam Jeruſalem, cujus ſpiritalis ſponſus eſt, (h) introducit in patriam, repulſis hære- Levit. 13. 46. ticis: quia leproſi foras extra caſtra mittuntur. Nec prætereundum exiſtimo, ipſam diſtinctionem lepræ, ut datum fuerit, aliqua ex parte diſcutere. Nam lepra in capite Manichæos, Priſcillianos, compliceſque eorum demonſtrat. 1. Cor. 11. 3. Etenim cum *viri caput Chriſtus* ſit, *caput vero Chriſti Deus:* Deo ipſi capiti dum adverſarium neſcio quem principem tenebrarum diſputantes opponunt; ipſi in capite ſui erroris adſperſi lepra, foris extra caſtra pelli meruerunt. Lepra in barba, Arrianos, Photinianos, Neſtorianoſque deſignat: qui noſtrum Pontificem Chriſtum, dum minorem in divinitate, aut ſolum hominem, non Deum & hominem prædicant, aliterque de Chriſto ſentiunt, quam tenet, (i) tradiditque fides Catholica; leproſi in barba eum laceſſunt, quem in ſimilitudinem Aaron, David Propheta introducit; verum Principem ſacerdotum Chriſtum Dominum dicens: Pſ. 132. 1. 2. *Ecce quam bonum, & quam jucundum habitare fratres in unum. Sicut unguentum in capite, quod deſcendit* (k) *in barba, in barba Aaron.* Hi igitur qui unitatem Catholicam relinquentes, unguentum quod in noſtri Pontificis barbam deſcendit, erroris ſui dogmate fœdandum exiſtimarunt; ut leproſi in barba inventi, etiam ipſi extra caſtra pulſi ſunt. Lepra in corpore, Donatiſtæ, Maximianiſtæ, Luciferiani, ceterique ſimilibus erroribus obvoluti, dum per totum mundum Chriſti corpus, Domini Eccleſiam, humanis calumniis inſectantur, (l) in lepra corporis ſui ejecti, niſi a vero Sacerdote (m) Chriſto charitate mundati fuerint, caſtra eos populi Dei non ſuſcipiunt.

2. Pelagiani vero omni ex parte lepræ macula turpantur, dum capiti & corpori nebulas (o) ſuas perverſæ doctrinæ infundere contendunt. Capiti: quod Deus ante peccatum, mortalem hominem fecerit: qui *mortem non fecit, nec lætatur in perditione vivorum: creavit enim, ut eſſent, omnia.* Sap. 1. 13. 14. Corpori: quod gratia Dei neceſſaria (o) homini non ſit, quod Chriſtus gratis Gal. 2. 21. mortuus ſit, quod unum baptiſma in minoribus majoribuſque diviſum ſit: cum unum conſecratum ſit in remiſſionem omnium peccatorum. Sic in toto lepræ macula vitiati, e caſtris dominicis etiam ipſi pulſi ſunt. Cum vero hæc noſter Sacerdos inſpicit, variaſque dirimit plagas, utrum ſit tetra in Manichæis, an rubea in Arrianis, an in Pelagianis alba, vel varia; *Quoniam oportet,* ait Paulus, *& hæreſes eſſe, ut probati manifeſti fiant in vobis.* 1. Cor. 11. 19. Quamdiu in his variis erroribus, velut in lepræ maculis animæ detinentur, caſtra eos, ut dictum eſt, dominica non admittunt. Ex quibus omnibus hæreſibus, compuncti Dei gratia, dum mundandi redeunt, in illis quodammodo decem leproſis noſtro ſe offerunt Sacerdoti. Luc. 17. 12. & ſeqq. Eoſque juxta Legis præceptum dum ad ſacerdotem Judæorum mittit, euntes in via, id eſt, in hac vita, potentia Verbi mundavit. Pro quorum mundatione ſacrificium ſeipſum obtulit gallina illa pretioſa, quæ dicit: Matt. 23. 37. *Quoties volui, Jeruſalem, colligere filios tuos, ſicut gallina colligit pullos ſuos ſub alas, & noluiſti?* Colligit ſane etiam (p) illa nolentes, quos ad unitatis ſuæ membra pertinere cognoſcit; quoniam 2. Tim. 2. 19. *novit Dominus qui ſunt ejus.* Luc. 17. 15. Unus enim ex decem mundatis reverſus gratias egit noſtro Pontifici: 1. Cor. 1. 31. quia unitas cognoſcit, non in ſe, ſed in Domino gloriandum, quæ ſpem noluit habere in homine, Jerem. 17. 5. quæ intellexit (q) bonam voluntatem a Domino

(a) Mſ. Remig. *abluit.*
(b) Mſ. Remig. *vel ſolemnibus.*
(c) Mſ. Remig. *Chriſto Domino.*
(d) Mſ. Remig. *Offerimus.* Et paulo poſt: *Bene autem facere, & communicatores eſſe, nolite oblivisci.*
(e) Mſ. Remig. *alterumque.*
(f) Mſ. Remig. *Jeſus Chriſtus.*
(g) Mſ. Remig. *intereſſet.*
(h) Mſ. Remig. *introducat.*
(i) Mſ. Remig. *traditque.*
(k) Mſ. Remig. *in barbam barbam.*
(l) Mſ. Remig. *ex lepra.*
(m) Mſ. Remig. *Chriſti charitate.*
(n) Mſ. Remig. *ſuæ.*
(o) Mſ. Remig. addit, *homini.*
(p) Mſ. Remig. *illa nolente*, ſcilicet Jeruſalem.
(q) Mſ. Remig. *bona voluntate ad Dominum præparari.*

Digitized by Google

no præparari, quæ vere libera eſſe voluit, quoniam cognovit (a) quod eam Filius liberavit. Hi vero qui (b) mundanti ingrati, vel in erroris ſui lepræ maculis perſiſtunt, in caſtris dominicis ſuſcipi omnino non poterunt. (c) Contra quos excluſos claudens oſtium dicturus eſt noſter Pontifex; *Non novi vos*: ut a longe illi dimiſſi foris remaneant, carnales, malefici, & omnes homines qui operantur & faciunt mendacium. Multa (d) hic dicere non oportuit, cum * Origenes ſingula diſcutiens, quæ recta fide ſenſit Domino conſignaverit Chriſto.

Prov. 16. Jer. LXX. Joan. 8. 36. Luc. 13. 25. Apoc. 22. 15. * *Super Leviticum.*

CAPUT VII.

PRÆDICTIO: *In eſcis mundis, & immundis, eleemoſynis munda omnia fieri.*

(e) Prædictio facta & figurata. In Levitico credita & viſa.

1. INter omnia mandata quæ ad erudiendum Dei populum, Moyſi in monte Sina a Deo tradebantur, expleto ordine ſacrificiorum, animalia munda ab immundis quæ populus in eſcam ſumeret, iſta ſunt (f) diſtinctione ſignata. Ruminantia, quæque fiſſa ungula, habenda munda eſſe, & in eſcam ſumenda. Quæ animas ſignant ruminantes verbum Dei, ex fiſſa ungula, duorum ſcilicet præceptorum. De avibus quoque vel piſcibus nominatim mandata ſunt, quæ contingere, quæve abnuere populus debuiſſet. Quam legem in tabulis lapideis, juxta duritiam cordis Judæorum, datam, Dominus in Evangelio teſtatus eſt. Verum cum de (g) his ſingulis priores noſtri patres, quibus revelatum eſt, allegoricas omnes diſputationes longo volumine ſplendidoque ſtylo conſcripſerint, quid opus fuit cuncta proſequi? cum de compendio noſter Mediator Jeſus Dominus, in quo iſta omnia perſonabant, vecordes Judæos, qui Legem littera, non ſpiritu ſequebantur, increpaverit, dicens: *Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ: quia decimatis mentam, cyminum, & omne olus, mundantes catinum & calicem, cum intus pleni ſitis rapina & iniquitate*. Eiſque ſingularis ipſe tranſiens, ſingulare ſacrificium oſtendit, dicens: *Verumtamen dico vobis, date eleemoſynam, & ecce vobis munda ſunt omnia*.

Levit. 11. 3. & ſeqq. Matt. 19. 8. Matt. 23. 23. Pſ. 140. 10. Luc. 11. 41.

2. O quam breve compendioſumque ſacrificium, quod intrinſecus atque extrinſecus totumque hominem mundat! *Eleemoſyna a morte liberat, & ipſa purgat peccata*. (h) *Eleemoſyna non patitur ire in tenebris*. Eleemoſyna munus bonum eſt omnibus facientibus eam, coram ſummo Deo. Hæc eſt quæ perpetuos ignes extinguit: hæc eſt quæ reſiſtit peccatis: hæc eſt quæ Chriſtum paſcit eſurientem in paupere: hæc veſtit nudum: hæc viſitat infirmum: hæc peregrinum hoſpitio (i) recipit: hæc quæ omnem anguſtiam (k) carceris tollit: hæc omnem inopiam finit: hæc divitibus confert remedia: hæc vitam æternam comparat: hæc fœnerat Deum: hæc continet regnum cælorum: hæc eſt quæ diſcernit agnos ab hœdis: hæc eſt quæ ad dexteram collocat Judicis: hæc angelis ſociat: hæc ex ſervis filios Dei fieri præſtat. Concurrite omni ex genere peccatores, concurrite omnes ex vitiis erroribuſque leproſi: concurrite omnes quolibet flagitio maculati atque immundi, pœnitentes, voventeſque: concurrite ad tam magnum, compendioſum, utileque ſacrificium, cum omni lætitia offerentes. *Hilarem enim datorem diligit Deus*. Prout quiſque (l) quod offerat habuerit, hoc offerat munus. (m) Quod ita noſter Princeps ſacerdotum inſtituit, acceptumque præ omnibus eſſe mandavit, ut uſque ad duo minuta calicemque aquæ frigidæ menſuras hujus perduxerit ſacrificii: pacem promittens, etſi hæc deſunt, hominibus bonæ voluntatis. Iſta ſunt poſteriora Dei, quæ faciem ejus dum videre non poſſet Moyſes, ſpiritu ſunt ei revelata prophetico, in Chriſto Jeſu Domino & homine, qui eſt æternus Princeps omnium ſacerdotum. (n) Hæc in Levitico ſuppleta noſcuntur.

Tob. 4. 11. Matt. 25. 35. Ibid. v. 33. Ibid. v. 34. 2. Cor. 9. 7. Marc. 12. 42. Matt. 10. 42. Luc. 2. 14. Exod. 33. 20.

CAPUT VIII.

PRÆDICTIO: *In eſcis deſideratis Ægypti, Chriſtum manna renuiſſe.*

Prædictio facta & figurata. In libro Numerorum credita & viſa.

IN Numerorum libro populus, principibus ſibimet a Moyſe conſtitutis, certa ſub deſcriptione quantus ſit deſignatur. Immemor quoque factus libertatis & (o) gratiæ Ægyptiæ, idem eſcas deſiderans, adverſum Deum & Moyſem murmuraſſe compertus eſt. *Quis nos*, inquiunt, *cibabit* (p) *carne? Rememorati enim ſumus piſcium quos manducabamus in Ægypto gratis, cucumeres, porros, allium, & cepas. Nunc autem*, ajunt, *arida facta eſt anima noſtra, nihilque aliud niſi manna in oculis noſtris*. Repudiantur dulcia, deſiderantur amara. Hoc periculoſa graviſque animæ ingerit ægritudo, ut noxia ſumere (q) velit, & quæ utilia ſunt ac ſaluti proficiunt, ſpernat ac renuat. Sic repudiaverunt manna Chriſtum, dicentes: *Nos ſcimus quia*

Num. 1. 2. & 26. Num. 11. 4. 5. Jo. 9. 29.

(a) Sic Mſ. Remig. At editi, *etiam*.
(b) Editi, *mundati*. Mſ. Remig. *mundanti*.
(c) Mſ. Remig. *Contra quos claudens dicturus eſt*.
(d) Mſ. Remig. *hinc dicere*.
(e) Mſ. Remig. *Promiſſio*. Idem vero caret priori titulo.
(f) Mſ. Remig. caret hac voce, *diſtinctione*.
(g) Mſ. Remig. habet hanc vocem, *his*. Editi non habent.
(h) Hæc pars additur in Mſ. Remigiano.
(i) Editi, *accipit*. Mſ. Remig. *recipit*.
(k) Mſ. Remig. *etiam carceris*.
(l) Mſ. Remig. omittit has voces, *quod offerat*.
(m) Mſ. Remig. *Quod dicat noſter princeps Sacerdotum inſtitus*.
(n) Hæc ultima verba capitis non legimus in Mſ. Remig. ſed addontur ſecundo titulo capitis ſubſequentis.
(o) Mſ. Remig. & gratias Ægiptias. *Forte pro, & gratiæ*, Ægiptias idem eſcas deſiderans.
(p) Mſ. Remig. *carnibus*.
(q) Mſ. Remig. *vellet*.

Jo. 5. 46. Jo. 6. 33. *quia cum Moyſe locutus eſt Deus, hic vero neſcimus unde ſit*. Eoſque increpans dicit: *Si crederetis Moyſi, crederetis* (a) *utique & mihi: de me enim ille ſcripſit. Ego enim ſum panis vivus, qui de cælo deſcendi*. Nonne manna ſanctum repudiaverunt, quando Pilato volenti Jo. 18. 40. Jeſum dimittere, dixerunt: *Noli ipſum dimittere, ſed Barrabam*. Barrabas autem fuit inſignis latro, quem ſibi dimitti poſcentes, velut porros, cepas, allium, (b) aſperas lacrymoſaſque Ægyptias eſcas, ex latronis ſceleribus ſe deſideraſſe profeſſi ſunt. Sane murmurantibus, carnes divina majeſtas exhibuit, non quæ reficerent, ſed quæ vexarent potius comedentes. Num. 11. 33. Pſ. 77. 30. 1. Cor. 2. 14. Prov. 21. 25. Quoniam igitur *animalis homo non percipit quæ ſunt ſpiritus Dei*, &, *in concupiſcentiis eſt omnis ſegni*, recteque ſpiritalis petiit auferri a ſe *ventris concupiſcentias*; oſtenſum eſt, impium eſſe (c) ea deſiderare vel peti a Deo quæ ſunt animæ perniciosa; & maxime quod cum murmure poſtulatur. Eccli. 23. 6. (d) Fugiat anima tali deſiderio Deum offendere, ſi terram promiſſionis cupit intrare.

CAPUT IX.

PRÆDICTIO: *In Moyſe, Chriſto Domino & Eccleſiæ fratres detraxiſſe*.

Prædictio facta (e) & figurata. In libro Numeri credita & viſa.

Num. 12. 3. 1. ERAT, dicit Scriptura, *Moyſes mitis præ omnibus hominibus* (f) *qui erant ſuper terram*. In hac manſuetudine noſter reſonat Mediator, Pſ. 85. 5. cui dicit David: *Tu, Domine, ſuavis ac mitis es*. Matt. 11. 29. Et ipſe in Evangelio; *Tollite jugum meum ſuper vos, & diſcite a me quia mitis ſum & humilis corde*. Num. 12. 1. Detraxerunt Aaron & Maria Moyſi germano ſuo, quod Æthiopiſſam accepiſſet uxorem. Luc. 15. 2. Detraxerunt & noſtro Domino ſui fratres, quod cum publicanis & peccatoribus veſceretur. Quibus cum dixiſſet, Matt. 9. 12. *Non eſt opus ſanis medicus, ſed male habentibus; Non veni vocare juſtos, ſed peccatores in pœnitentiam*; oſtendit illam Æthiopiſſam ſe accepiſſe ex gentibus, Cant. 1. 4. quæ dicit, *Fuſca ſum, & decora, filiæ Jeruſalem*. Num. 12. 10. Maria quæ detraxerat, illico ex vindicta pœnam lepræ ſuſcepit, quam metuere animæ debent, quæ Chriſto detrahunt & Eccleſiæ. Dicit enim de talibus per prophetam: Pſ. 108. 4. *Pro eo ut diligerent me, detrahebant mihi, ego autem orabam*. Num. 12. 13. Oratione enim Moyſis, Maria mundata indulgentiam meruit, ut talis anima tanto exorante Pontifice, omni ex culpa ſanetur. Num. 13. 3. & ſeqq. Juſſu tamen divino Moyſes, duodecim electos de plebe viros explorandam Chananæorum terram miſit, quibus in mandatis dedit, non tantum civitates hominesque proſpicere, quantum etiam ſecum ex terræ fructibus aſportare. Pergentes dum agunt quæ juſſa ſunt, vallis eos quædam excepit; ex qua botrum abſcindentes pro magnitudine phalangæ impoſitum, ſimul cum malis granatis ficuſque portantes ad caſtra redeunt, fructus oſtendunt, ea narrantes quæ viderant. In tribus his fructibus, myſteria Chriſti Domini reſonant Eccleſiæ, Botrus in Chriſto, vox Eccleſiæ in Canticis Canticorum: *Botrus cypri, fratruelis meus*. Cant. 1. 13. Quod ligno portatur, (g) crucifixum agnoſce. Habac. 3. 2. ſec. LXX. Quod in medio duorum exploratorum; Habacuc Propheta; *In medio*, inquit, *duorum animalium cognoſceris*. Cant. 7. 12. (h) Item Eccleſia de ſeipſa in eodem Cantico: *Floruit*, inquit, *vitis, floruerunt mala granata*. Gen. 3. 7. Ficus vero, cujus ex foliis tranſgreſſores primi homines ſibi ſuccinctoria fecerunt, oſtendunt originale peccatum quod per mala granata Eccleſiæ, botrique ſanguinem abſolvitur, qui fuſus eſt in remiſſionem omnium peccatorum.

Num. 13. 33. & ſeq. 2. Hi autem qui cum exploratoribus adſcenderant, his dictis populum terruerunt: Terræ illius promiſſæ audaces eſſe homines, magnoſque viros, civitateſque munitas. Gigantes ſe quoque illic vidiſſe confirmant, quorum in conſpectu ipſi ut locuſtæ fuerint ſuper terram. Num. 14. 1. & ſeqq. Philip. 3. 13. Horum metu perculſus populus, rurſum adverſus Moyſem murmuravit, ſibique ſtatuit eligere ducem, qui eos reduceret in Ægyptum. Hoc malum eorum eſt, qui liberati per baptiſmum metu dæmonum, non ante, ſed retro reſpiciunt, Dei beneficia ejuſque mira facta obliti: (i) deſperantes erga ſe impleri promiſſa Dei, eligunt ad eum reverti, cui jam renuntiaverant; illum cui crediderant ſpernentes, ejuſque potentiam abnegantes. Hos increpans dicit: Jerem. 2. 27. (k) *Verterunt ad me dorſum ſuum, & non facies ſuas*. 2. Petr. 2. 21. Et Petrus apoſtolus: *Melius illis erat non cognoſcere viam ſalutis, quam cognoſcentes retro reſpicere a tradito ſibi ſancto mandato. Contingit illis res veri Proverbii*: Prov. 26. 11. *Canis reverſus ad vomitum, & ſus lota in* (l) *volutabro luti*. Num. 14. 6. Jeſus vero filius Nave, & Caleph (m) Jephonæ qui terram inſpexerant, ſimul cum Moyſe & Aaron ſacerdotibus proſtrati, agunt pietatis officia, ab intentione deſperatæ voluntatis populum revocant, dicentes: Ib. v. 9. *Nolite metuere populum terræ: quoniam devotio* (n) *nobis ſunt. Diſceſſit enim* * *tempus ab illis, Dominus autem in nobis eſt: nolite timere eos*. * Sic. vo. Interpretes. Quæ omnia ſubverſione idolorum etiam (o) populo reſonant Chriſtiano, ne ſint homines apoſtatæ a Deo,

qui

(a) Hæc particula, *utique*, additur ex Mſ. Remig.
(b) Sic Mſ. Remig. Editi vero, *aſperas lacrymas, abſque Ægyptiis eſcis . . . deſideraſſe*, ſine particula, *ſe*.
(c) Mſ. Remig. *ea deſideria*.
(d) Mſ. Remig. *Fugiat animo tale deſiderium . . . cupit videre*.
(e) Hæc ſupplentur ex Mſ. Remig.
(f) Sic Mſ. Remig. Editi vero, *qui ſunt*.
(g) Sic Mſ. Remig. Editi, *crucifixum ſignificat. Agnoſce quod, &c.*
(h) Mſ. Remig. *Inter hæc*.
(i) Sic Mſ. Remig. At vero Editi, *deprecantes*.
(k) Mſ. Remig. *Poſuerunt*.
(l) Mſ. Remig. *in volutabris ceni*.
(m) Mſ. Remig. *Sephone*.
(n) Mſ. Remig. *nobis eſt*.
(o) Mſ. Remig. *populum reſonant Chriſtianum*.

qui (a) dæmones metuunt, a quibus jam per Dei gratiam liberati ſunt. Quorum pompam inanem deſcribens Jeremias, ait: [Baruc. 6. 3. & ſeqq.] *Inter cetera ingreſſi in Babyloniam, videbitis ibi deos aureos & argenteos portari in humeris*. Ipſi autem ſunt manufacta & inania; ſed neque præſtare, neque nocere poſſunt, ideo quod nihil ſint: [Iſa. 8. 13. 1. Pet. 3. 15.] *ne ergo timueritis eos. Dominum autem ſanctificate in cordibus veſtris, & ipſe erit vobis timor*, (b) ſicut Iſaias ait. De dæmonum autem cultoribus Jeremias ſcribens ait: [Bar. 3. 26. & ſeqq.] *Ibi fuerunt gigantes illi nominati ſcientes prælium. Non hos elegit Dominus, nec viam ſcientiæ dedit eis. Et perierunt, propter quod conſilium non habuerunt*. Et Salomon: [Sap. 14. 6.] *Ab initio*, ait, *cum perirent ſuperbi gigantes*. Contra quorum ſuperbiam humilis Chriſti populus victor (c) exurgit.

[Num. 14. 10.] 3. Sed cur Hebræus populus, indignatus vellet lapidare peccantes (d) ſe, honor Domini apparuit in tabernaculo. Sic enim ſemper audacia malorum comprimitur præſentia divinæ virtutis. Cumque exacerbantes ſe Dominus perdere voluiſſet, mitis ille præ omnibus Moyſes, gratiæ interceſſionis verba quæ proferret, invenit: [Ibid. ℣. 13.] *Audient*, inquit, *Ægyptii, cum contriveris hunc populum, & dicent: Quoniam non potuit illos introducere in terram quam juravit illis, proſtravit illos in deſerto. Et nunc exaltetur manus tua, Domine, ſicut dixiſti: Ego ſum* [Ibid. ℣. 18. & ſeqq.] *Deus patiens, & multum miſericors, & verax*. Quibus precibus propitiatus Deus, ita temperavit iram ſuam, ut tamen peccantes ſequeretur digna vindicta. Non ipſos intraturos in requiem promiſſæ terræ, teſtificando prædixit: excepto Jeſu Filio Nave, & Caleph filio (e) [Ibid. ℣. 30.] Jephonæ. Omneſque defuncti in eremo, filii eorum obedientes ſuſceperunt hereditatem, quam illi amiſerant contumaces. Sic noſter Mediator Jeſus Dominus, rebelli adverſum ſe eodem populo, & cum Herode de ſua nece conferente; ſpretis atque (f) in hujus vitæ eremo mortuis, [Matt. 2. 16.] etiam in anima, Judæis, filiis eorum ſempiternam hereditatem dedit, quos pro eo impius Herodes occidit.

CAPUT X.

PRÆDICTIO: *In virga Aaron germinante, confirmatio ſacerdotii Chriſti Domini.*

Prædictio facta & figurata. In libro Numerorum credita & viſa.

[Num. 16. & ſeq.] 1. Contemptores præceptorum ſuorum, officiumque ſacerdotale uſurpare volentes Chore, Dathan & Abiron, præſens Dei judicium dum puniret, (g) condemnans in illis omnes hæreticos (ut jam ſupra * poſuimus) [* Parte 1. c. 12.] ſignum quoddam (h) indicit Moyſi, quod a ſe electum confirmet principem ſacerdotum. *Dixit Dominus Moyſi: (i) Sic dices filiis Iſrael, ut dent omnes principes illorum ſinguli (k) in tribubus virgas ſuas*. [Num. 17. 2.] Duodecim igitur virgas accipiens Moyſes, & virgam Aaron inter virgas illorum, poſuit eas coram Domino, intulitque in tabernaculum teſtimonii. Et factum eſt, in craſtinum introiit Moyſes & Aaron in tabernaculum. Et ecce germinavit virga Aaron ex domo Levi, & produxit germen, florem, germinavit & nuces. Quo profecto ſigno quietum [Ibid. ℣. 10.] populum eſſe jubet, dicens; (l) *Deſinet murmuratio eorum a me, & non morientur ſic omnes*. [Ibid. ℣. 8.] Hæretici pereunt contra Domini Sacerdotem legitimum murmurantes. Quod vero floreſcens virga Aaron produxit nuces, noſtrum hæc Chriſtum Dominum indicant Sacerdotem: de quo dicit Iſaias: [Iſai. 11. 1.] *Exiet virga de radice Jeſſe, & flos de radice ejus aſcendet*. In nuce vero mundum, Eccleſiamque in mundo oſtendi, qui pie quærit, intelligit. Ex duabus quippe partibus conjunctis, tamquam intra cameram cœli, & ſpatia terræ, velut quatuor partes orbis, (m) intrinſecus cum populis continentur: tenue quoddam corium habens in medio ſui, ut maria diffuſa per partes.

2. Eccleſiæ quoque myſteria hæc in ea ſunt, duorum veteris & novi Teſtamentorum operta ſecretis, quatuor cornua Crucis, quibus orbis redimitur: & aquam baptiſmi in medio ſui habens, qua virens ſemper fructificanſque floreſcit. Hujus pomi arbor celſa petens, opacis ramis, adſperſa per tenues molleſque ſurculos, aut ſingulas in unitate, aut (n) binas in duobus præceptis, aut ternas in trinitatis numero, quatuorve connexas in quatuor Evangeliis, gemmarum in modum producens, ſui artifici pulcritudinem, operaque mira declarat. Harum expreſſus ſuccus (o) ex tegmine, quædam in ſe tincta alba colorat, ac medendi gratia exaſperatis faucibus adhibetur. Hæc virentium nemorum fronde veſtita tegmina fovent æſtuantes, in requiem ſuorum ſcilicet (p) foliorum, [Jer. 1. 11.] temperanique flatu ſuo ægrotantis incendia. Nec immerito Jeremiæ Prophetæ jubet Dominus (q) baculum ſibi nuceum facere debere, in quo omnis Eccleſia in mundo, (r) & mundus in ea Chriſti ſuſtentetur auxilio, ejuſque gratia ſufferatur, quæ canit in Pſalmis, & dicit: *Virga tua & baculus tuus ipſa me conſoleta ſunt*. [Pſ. 22. 4.]

CA-

(a) Mſ. Remig. *dæmones*: Editi, *homines*.
(b) Mſ. Remig. *Eſaias autem dæmonum cultores deſcribens, ait*.
(c) Mſ. Remig. *exurgeret*.
(d) Ita Mſ. Remig. At editi, *pro ſe*.
(e) Mſ. Remig. *Sephone*.
(f) Mſ. Remig. *in hujus vita eremo*. Editi, *in hac vita*.
(g) Mſ. Remig. *contemnens*.
(h) Mſ. Remig. *prædicit*.
(i) Mſ. Remig. *Dic*.
(k) Editi, *in tribus*.
(l) Mſ. Remig. *deſinet*.
(m) Mſ. Remig. *intrinſecus continetur, cum populus tenue*, &c.
(n) Mſ. Remig. *geminas*.
(o) Mſ. Remig. poſt hæc verba, *ex tegmine, fovet æſtuantes* ſubjicit, ceteris prætermiſſis.
(p) Mſ. Remig. *filiorum*.
(q) Alludit Auctor ad Jerem. 22. 1. *Virgam nuceam*, ſeu *baculum amigdalinum, ego video*.
(r) Hæc verba, *& mundus in ea*, omittuntur in Mſ. Remig.

CAPUT XI.

PRÆDICTIO : *In æneo ſerpente, Chriſtum Dominum a morſu diaboli liberantem.*

Prædictio facta & figurata. In Numerorum libro credita & viſa.

Num. 20. 2. Exod. 17. 5. 1. SItiens rurſum in alia eremi parte populus, adverſus Moyſem & adverſus Dominum murmuravit. (a) E petra qua, ut prius aderat, Moyſes produci poſſe aquam diffidit, is qui talia vel ampliora ſigna jam fecerat, ex hoc offenſam incurrens, quod non (b) clarificaverit Deum coram filiis Iſrael; Num. 20. 10. non ipſum introducturum populum in terram promiſſionis, vindex ſententia divina confirmat. Ibi Aaron Ibid. ℣. 29. in Or monte defunctus, Eleazarum filium ſacerdotemque dimiſit. Moyſes paululum reſervatur, cujus in locum (c) Jeſus Nave filius tranſit, qui populum in terram promiſſionis induxit. Recte huic nomini etiam terrena hereditas diſtribuenda ſervata eſt: quoniam non Act. 4. 12. Phil. 2. 10. *eſſe aliud nomen ſub cælo datum hominibus, in quo nos oporteat ſalvari*. Apoſtolica eſt ſententia præfinitum, quæ noſtrum ducem Chriſtum Jeſum Dominum oſtendit, ſuis hæreditatem perpetuam ſeipſum diſtribuentem, & qui (d) eum Pſ. 15. 6. percipientes, dicunt: *Hereditas mea præclara eſt mihi*.

Num. 21. 5. & ſeqq. 2. Dum vero idem populus pergit per certas gentes, quas ei Dominus mandaverat extirpandas, quarum ſcilicet ex culpa idololatriæ, ſuppletis peccatis jam finis advenerat, fatigatus itinere adverſum Dominum murmurans ſerpentum morſibus vexatus in eremo eſt, pœnitenſque Moyſem ſupplicem pro ſe Domino fieri preci-Sap. 12. 10. bus exorat. Verum ille ſemper pius & miſericors Deus, qui partibus judicans dat locum pœnitentiæ, remedium exaltati ſerpentis in ligno, contra mortiferos ſerpentum morſus dedit. Jubetur enim Moyſes æneum formare ſerpentem, eumque alto ligno confixum, populo præcipere, ut ſi quis ſe vulneratum cujuſlibet ſerpentis morſu ſentiret, ſtatim æneum reſpiceret ſerpentem, cujus aſpectu continuo (e) ſanaretur. Hic etiam ſic ille illuditur ſerpens diabolus, de quo Pſ. 103. 26. per David dicitur: *Draconem quem finxiſti, ad illudendum ei*. Cum enim in hujus vitæ eremo diverſis ex vitiis, jam conſecratis in baptiſmo tamquam in mari rubro, peſtiferos morſus infixerit diabolus, ſtatim exaltatum in ligno Crucis Jeſum Dominum reſpiciat, id eſt, a cæle-Joan. 3. 15. ſti medico non recedat, ut *omnis qui* viderit & *crediderit in eum* (ſicut ipſe in Evangelio dicit) *non pereat, ſed habeat vitam æternam*.

CAPUT XII.

PROMISSIO : *In eis, qui pro Chriſto parentes contempſerint, venire benedictionem.*

Promiſſio facta & figurata. In Numeris credita & viſa.

1. BEnedictum a Deo populum, Balaac Rex Moab conducens Balaam prophetam ex gentibus (licet unius veri Dei vatem) ut malediceret invitavit: Num. 22. 7. & ſeqq. quem maledictum exiſtimabat ſe facile ſuperaturum. Sed propheta a Domino requirit, utrum pergat an maneat. (f) Prohibeturque a Domino ne veniat, ac Regi mandat, ſibimet interdictum. Aliis nuntiis Rex, ampliora munera promittens, prophetam hortatur ut veniat. Rurſum ille ab eo qui jam prohibuerat, corde perverſo quærit tentans, utrum locus daretur eundi. Ibid. ℣. 15. & ſeq. Huic recte reſonat Scriptura: *Non tentabis Dominum Deum tuum*. Deut. 6. 16. Matt. 4. 7. Datur igitur jam mente ſaucio pergendi poteſtas, ita ut (g) ſi quid Dominus in os ejus dediſſet, hoc ipſe proferret. Dum vadit (h), avaritiæ ſuæ jam corde captivus; obvius ei angelus, jumento ipſius quo (i) vehebatur ſe potius manifeſtare voluit, quam illi: quia *homo cum in honore eſſet, non intellexit, comparatus eſt jumentis inſenſatis, & non ſimilis, ſed pejor factus eſt illis*. Num. 22. 18. Pſ. 48. 23. *Subjugale enim* (ut Petrus apoſtolus dicit in epiſtola ſua) *humana voce reſpondens, vetuit prophetæ dementiam*. 2. Petr. 2. 16.

2. Tunc coram Rege conductus ille propheta, dum cogitat maledicere, benedixit: Num. 23. 16. cap. 23. & 24. illorum deputatus ex numero, quos propheta David deſignat, dicens: (k) *Maledicent illi, & tu benedices*: Pſ. 108. 28. Pſ. 61. 5. & alibi; *Ore ſuo benedicebant*. (l) Hoc exitus poſterior docuit. Suppletam enim benedictionem propheticam, (m) qua etiam per talem, Adventum unici Filii ſui ex illo populo Deus gentibus promittebat. Quo vaticinio actus dixit inter cetera: *Orietur ſtella ex Jacob, & exurget homo ex Iſrael, & confringet omnia regna terræ*. Num. 24. 17. Matt. 2. 2. Quæ de Chriſto Domino dicta, Evangelia divina atteſtantur. Is igitur qui maledicere voluit, (n) nec valuit, conſilium nequiſſimi ſerpentis exquiſitum Regi dedit. Speciosas quaſque feminas, quarum forma ornatuſque ferrum virtutemque (o) molliret, electas e ſuo populo ad concitandam libidinem (p) Hebraico populo dimittendas. Num. 24. 14. c. 25. 2. & c. 31. 16. Harum ex concupiſcentia perſuaſi, ſacrificantes idolis ac ſacrificata veſcen-

(a) Editio recentior: *E petraque*.
(b) Edit. Colon *glorificaverit*.
(c) Mſ. Remigianus, *Jeſus Nave tranſeat .... repromiſſionis*.
(d) Mſ. Remig. *qui ei*.
(e) Mſ. Remig *ſanabatur*.
(f) Mſ. Remig. *prohibituſque regi mandat, ne venires ad non ſibimet interdictum*.
(g) Mſ. Remig. *ſicut*.
(h) Mſ. Remig. addit vocem, *iter*.
(i) Mſ. Remig. *vectabatur*.
(k) Mſ. Remig. *Maledicunt illi, & tu benedicis*.
(l) Mſ. Remig. addit, *& corde ſuo benedicebant*: forte, *maledicebant*. *Hoc enim*.
(m) Mſ. Remig. & Edit. Lugd. *quam etiam*.
(n) Hæc verba, *nec valuit*, ſupplentur ex Mſ. Remig. Aberant ab editionibus antiquioribus dempta Lugd. in qua habetur, *nec potuit*.
(o) Mſ. Remig. *molleſceret*.
(p) Mſ. Remig. *Hebræo*.

Digitized by Google

ſcentes, offenſo Deo, totum pene Iſrael in mortem duxere captivum. Divina quippe manu percuſſi, dum plurima multitudo caderet in deſer-
Num. 25. 8. to, tota pene ſynagoga periiſſet, niſi Phinees ſacerdos, adulteros mente & corpore ferro transfodiens, iram Dei (a) hoc facto placaſſet. Ad-
Apoc. 2. 14. monetur Joannes apoſtolus in Apocalypſi, ſeribere angelo, id eſt, rectori Eccleſiæ Pergami, quod in plebe ejus eſſent *tenentes doctrinam Balaam, qui docebat Ballac mittere ſcandalum*
Num. 25. 2. (b) *ſub oculis filiorum Iſrael, edere de ſacrificia, & fornicari*: eſſe etiam nunc tales oſtendens, quos aut vindex ira (c) conſumit, aut objurgatos ſub pœnitentia, indulta gratia liberat Sacerdotis.

CAPUT XIII.

PRÆDICTIO: *In Moyſe tranſeunte, Jeſum ſignaſſe Dominum rectorem.*

Prædictio facta & figurata. In Deuteronomio eredita & viſa.

Deut. 8. 39. & 32. MOyſes vicinum ſe dum cognoſceret ſepulturæ, populo omnem recapitulans legem, benedictionibus maledictionibuſque, atque terribili illo Deuteronomii cantico, totam ſynagogam aſtrinxit, teſtem inducens cælum & terram, nihil ſe ex mandatis Domini celaſſe, omnique vigili cura egiſſe, ne quid exiſteret, quod læderet populum: monetque a præceptis Domini non diſcedendum, neque ab eo in aliquo delinandum; metuendumque eſſe (d) proſperis, ne ſequantur adverſa. Addit quoque prophetico ſpiritu eis futura deſignans, poſt ſuum obitum relicto vero Deo, poſt gentium eos vana & no-
Deut. 32. 16. xia concurſuros (e) ſimulacra: quorum ex cultu peccatorum ponderibus gravati, in ima (f) merganiur: eoſque dimitti a Deo, ſi ipſi dimiſerint Deum. Quibus dictis, omnes tribus my-
Deut. 33. 2. & ſeqq. ſtica benedictione conſignans, Jeſu filio Nave
Deut. 31. 9. tradita gubernanda plebe, ipſe jam provectus
Deut. 34. 1. ætate, ad Dominum ex hac vita migravit. Commendavit quoque noſter Mediator Jeſus
Jo. 14. 2. Jo. 13. 1. Dominus fidem ac pacem ſuam diſcipulis ſuis tranſiens de hoc mundo ad Patrem, eoſque, ut Joannes evangeliſta dicit, uſque in finem diligens erudiit. Illud quoque propheticum futu-
Act. 20. 29. Matt. 24. 5. rum diſcentibus per ſuum Paulum apoſtolum mandans, quod poſt ejus obitum introirent graves lupi non parcentes gregi, & ex ipſis diſcipulis exurgerent pſeudoprophetæ loquentes per-
Phil. 3. 2. verſa. De quibus in epiſtola ſua dicit: *Videte canes, videte malos operarios, videte conciſionem*. Commendanſque (g) omnes Deo & verbo gratiæ ejus, ulterius non viſuros faciem ſuam Paulus affirmat, eoſque Domino Jeſu tradidit gubernandos, qui eſt cum ſuis uſque in conſummationem ſæculi. Act. 20. 32. Matt. 28. 20.

CAPUT XIV.

PROMISSIO: *In Jeſu Nave, Jeſu Domini figuram oſtendit, terrenam expugnantem civitatem.*

Promiſſio facta & figurata. In Jeſu Nave credita & viſa.

1. JEſus Nave filius, jubente Deo, manu Moyſi conſecratus, dux effectus eſt populi. Neque enim, quod ſæpe dicendum, & decebat Dei populum in terram promiſſionis alium introducere, niſi illum qui & nominis & rei (h) ſacramenta ſalutemque portaret. Hic Deut. 31. 7.
exploratores duos in Jericho mittit, quæ prima Joſue 2. 1.
in civitatibus promiſſæ terræ eſſe videbatur. Miſit & noſter Jeſus Dominus exploratores duos, qui ſui primi adventus terram (i) prædicando concuterent, Zachariam ſcilicet ſacerdotem, ejuſque filium Joannem: de quo idem pater ſa-
cerdoſque eidem ſuo filio dicit: *Tu puer Prophe-* Luc. 1. 76.
ta Altiſſimi vocaberis: præibis enim ante faciem Domini, præparare vias ejus. Item de ipſo
Joanne angelus: *Præcedet*, inquit, *ante eum in* Ibid. 17.
ſpiritu & virtute Heliæ. Exploratores terræ il-
lius excepit Rahab meretrix, quæ eos abſcon- Joſue 2. 1.
dens, a ſuis perſequentibus liberavit. Et quos (k) Dominus Jeſus miſit, ſuſcepit anima fornicaria, quæ nominis Jeſu expectans ſalutem, a proſtitutione idololatriæ, per coccinum, ſignum ejus (l) ſacri ſanguinis, liberata eſt.

2. Has animas ex hac fornicatione (m) ve-
nientes, etiam Thamar illa nurus Judæ in ſuis Gen. 38. 27.
(n) geminis ſignat, dum minor ejus filius manum prior ex utero (o) cœpit mittere, & accepto ſigno coccino, poſterior natus eſt: gentium in ſe populum oſtentans, qui vagus, dum prior manum miſiſſet in ſacris idolorum, poſterior ad Chriſtum per ſignum ejus ſanguinis baptiſmo renatus advenit. Sub lino illa Rahab ex-
ploratores abſcondit. Sub lino (p) & noſtri Je- Jer. LXX. Interpretes.
ſu Domini exploratores fuiſſe abſconſos Iſaias
Propheta teſtatur, dicens: *Arundinem quaſſa-* Iſa. 42. 3.
tam non comminuet, & linum fumigans non extinguet; gentem ipſam Judæam ſignans, quæ ut linum, fumigans in ſacrificiis, omnem uſque ad Chriſtum (q) rectam celavit prophetiam:
ipſoſque præcurſores noſtri Chriſti Jeſu: a quo Matt. 12. 20.
non extincta nunc uſque ſervatur; ut quæ in ea adhuc tecta latent, (r) futuro in tempore reve-

(a) Mſ. Remig. cum recent. edit. *hoc modo*.
(b) Mſ. Remig. *in oculis*.
(c) Mſ. Remig. *conſumet*.
(d) Mſ. Remig. *proſpera*.
(e) Mſ. Remig. addit vocem hanc, *ſimulacra*.
(f) Editi, *merguntur*.
(g) Mſ. Remig. ſupplet vocem, *omnes*.
(h) Mſ. Remig. addit, *futura*.
(i) Mſ. Remig. *prædicandam*.
(k) Mſ. Remig. *noſter Jeſus Dominus*.
(l) Mſ. Remig. *ſacro ſanguine*.
(m) Emendamus ope Mſ. Remigiani. Alias editi, *vehementer*.
(n) Mſ. Remig. *criminibus*. Sed ut, videtur, minus bene.
(o) Mſ. Remig. *mitteret*.
(p) Mſ. Remig. *& noſtros*.
(q) Mſ. Remig. *texit & celavit*.
(r) Sic Mſ. Remig. Editi, *latent futura, in tempore revelentur*.

velentur. Metu (a) enim Jeſu ducis ſuos territos cives mulier illa explorantibus prodidit, ut etiam illud impleretur, quod de noſtro Jeſu Domino dictum eſt: [Iſai. 64. 2.] *A facie tua gentes turbabuntur, cum feceris mirabilia.* [Jeſue 2. 2.] Reverſi exploratores ad Jeſum, cum omnia quæ egerant, retuliſſent; juſſu divino duodecim tribuum Iſrael jubet caſtra moveri, ſimulque omnes tranſire Jordanem, arca præeunte: quæ (b) jam in figura, ut dictum eſt, noſtri Jeſu ducis (c) ſacramenta portaret.

[Ibid. ℣. 16.] 3. Hæc dum in medio fluminis moraretur, diviſas in partes inferior unda dum iret, ſuperiorque immota ſubſiſteret, ſolum ſiccum ipſe alveus præbuit tranſeuntibus. [Jeſue 4. 1.] Statimque præcepto Domini duodecim lapides a ſingulis tribubus de medio fluminis Jeſus juſſit auferri: quibus, in ſacrato numero duodecim Apoſtoli noſtri Jeſu ſignarentur. Tranſeunte autem populo; [Ibid. ℣. 18.] famulatu, quem unda Dei juſſu præbuerat, ſuppleto: rurſum recurrens in ſe ſe fluvius lætos per ſe reddidit tranſeuntes. [Jeſue 5. 2.] Baptiſmi & hic inſtar expreſſum, ut hi qui in eremo nati rubri maris Sacramenta non noverant, Jordanis in tranſitu abluti, circumciſionem ex cultellis (d) ſuſciperent petrinis. Omnis enim ſub noſtro Jeſu conſecratus in baptiſmo, ex petra corde circumciditur: quia omnis virtus ejus in petra firmatur. [1. Cor. 10. 4.] Quam petram Chriſtum eſſe jam ſupra (e) oſtenditur.

CAPUT XV.

PROMISSIO: *Per Jeſum Dominum anima a proſtitutione idolorum liberantur.*

Prædictio facta & figurata. In Jeſu Nave credita & viſa.

[Jeſue 6. 1. & ſeqq.] 1. JEricontа Dei populus cum Jeſu duce veniens, eamque munitam omni ambitu proſpiciens civitatem, obſidione vallavit. Mirabilis autem in divinis præceptis illic videtur (f) initus eſſe conflictus: actumque eſt quodammodo certamen ſpiritale, ſeptem tubarum clangoribus ſepties in die ſeptimana tota recurrente, die ultimo (g) tubis concrepantibus, jubilantibus cunctis, omnis illa ſuperba murorum conſtructio, non humana, ſed divina manu concuſſa intercidit. [Ibid. ℣. 20.] Subverſa civitas, concremataque cum populis incendio, ſola (h) ex eo Rahab cum ſuis per ſignum ſanguinis potuit liberari. [Ibid. ℣. 17.] His tubis, hoc fremitu jubilantum, præcepto Jeſu Domini etiam noſter pugnat exercitus. [Iſai. 11. 2.] Nam ſeptiformi ſpiritu, ſapientiæ & intellectus, conſilii & fortitudinis, ſcientiæ & pietatis, ac timoris Dei, [Pſ. 97. 6.] dum reſonant qui canunt in tubis ductilibus, & voce tubæ corneæ, jubilarque populus in conſpectu Regis Domini, [Pſal. 118. 164.] ſepties in die dum laudes dicunt ſuper judicia juſtitiæ ejus, omnis Jerico civitatis (i) terrenæ ſuperbia debellatur. Concrematur incendio ab eo de quo dicitur: [Jeſue 6. 24. Pſal. 96. 3.] *Ignis ante eum (k) precedet; & inflammabit in circuitu inimicos ejus.* In qua ſpes ſalutis datur fornicariæ animæ pœnitenti, dum ſigno ſanguinis Jeſu Domini liberata, dicitur elatis & tumidis: [Matt. 21. 31.] *Meretrices & publicani precedent vos in regnum Dei.* Tales quippe animas invenit Jeſus Dominus noſter, ſive in Judæis, ſive in gentibus. Quarum exemplo ut a ſua proſtitutione tranſirent ad legitimum virum, [Oſee 1. 2.] jubetur Oſee Prophetæ mulierem accipere fornicariam, atque ex ea procreare filios, ut ſit jam uxor, quæ paulo ante fuerat meretrix, habeatque filios, quæ ſtudebat filios non habere, nec jam libidini, ſed ſuſcipiendæ ſerviat proli.

2. Evidentius hoc per Jeremiam prophetam exponitur, cum tota arguitur Judæa: [Jerem. 3. 1.] *Si contaminata fuerit mulier*, ait Dominus, *numquid revertetur ad eum vir ſuus? Et tu fornicata es in paſtoribus multis, & ſic revertere ad me, dicit Dominus.* Et per Oſeam: [Oſee 1. 10. & c. 2. 23. Rom. 9. 25.] *Vocabo non plebem meam, plebem meam; & non dilectam, dilectam.* Apoſtolus quoque Paulus, hujuſmodi animas ſalubriter objurgat, dicens: [1. Cor. 5. 1.] *Auditur in vobis fornicatio, & talis fornicatio, qualis nec* (l) *inter gentes.* Sed tales etiam ſua gratia Jeſus noſter Dominus dum ſuſcipit ad ſalutem, divinitate illa potentiæ ſuæ fornicariam, virginem facit. Quam pronubus in ſe Paulus caſto ſpiritualique connubio componit, dicens: [2. Cor. 11. 2.] *Aptavi enim vos uni viro virginem caſtam exhibere Chriſto.* De qua filios non carne, ſed ſpiritu excipiens, facit Eccleſiam virginem, matrem [Pſ. 112. 9.] filiorum fecunditate (m) lactantem. Quos ſecum admonet Joannes apoſtolus dicens: [1. Joan. 3. 2.] *Cariſſimi, fili Dei ſumus, & necdum apparuit* (n) *quid erimus.* Conjungit & Paulus: [Rom. 8. 17.] *Si autem filii, & heredes; heredes quidem Dei, coheredes autem Chriſti.*

CAPUT XVI.

PROMISSIO: *Per Jeſum Dominum omnia vitia expugnanda.*

(o) Promiſſio facta & figurata. In Jeſu Nave credita & viſa.

EXpugnat Jeſus Nave filius Chananæum, Cethæum, Phereſæum, ceteraſque gentes, [Joſue 12. 3. & ſeq. cap.] quarum terras populo ſuo Dominus in hereditatem promiſerat. Expugnat & noſter Jeſus Domi-

---

(a) Mſ. Remig. *Metu tamen Jeſu duce.*
(b) Mſ. Remig. habet, *in figura.* Editi carent particula, *in.*
(c) Mſ. Remig. *omnia ſacramenta.*
(d) Mſ. Remig. *ſuſceperint.*
(e) Mſ. Remig. *oſtendimus.*
(f) Corrigimus ex fide Mſ. Remig. In editis legebatur, *illic videtur virtus fuiſſe. Conflictus, actumque*, &c.
(g) Mſ. Remig. addit vocem, *tubis.*
(h) Mſ. Remig. *ex ea.*
(i) Mſ. Remig. *terrena.*
(k) Mſ. Remig. *ardebit.*
(l) Mſ. Remig. *in gentibus.*
(m) Editiones antiquiores, *lactantem*, recentiores vero, *lætantem*: prioribus ſuvet Mſ. Remig.
(n) Editiones veteres, *quod erimus.*
(o) Sic Mſ. Remig. cum Edit. Colon. & poſterioribus: Antiquiores vero, *prædictio.*

Dominus idololatriam, ſuperbiam, invidiam, luxuriam, ceteraque vitia, ut ſuis ſeipſum præparet æternam hereditatem. [*Pſ. 77. 54.*] In ſuniculo Jeſus Nave filius, victori populo terram diviſit. Dixit & noſter triumphans in Chriſto Jeſu populus; [*Pſ. 15. 6.*] *Funes ceciderunt mihi in præclaris. Nam & hereditas mea præclara eſt mihi.* [*Num. 27. 8.*] Jubet Dominus filiis Salphat, quia virum heredem non reliquit, paternam ſuſcipere hereditatem: ut in his animæ auxilio (a) humano deſtitutæ ſignarentur, [*Pſ. 15. 5.*] quas dum reſpicit Deus, dicunt: *Dominus portio hereditatis meæ & calicis mei; tu es, qui reſtitues mihi hereditatem meam.* Terminos poſitos quæque tribus inviolata fide cuſtodit. [*Prov. 22. 28.*] Dicitur & noſtro populo. *Non tranſgredieris terminos æternos quos poſuerunt patres tui.* [*Joan. cap. 21.*] E mundo migraturus Jeſus, ultima conteſtationis ſuæ verba, ſicut Moyſes, hæc populo tradidit: A mandatis Domini non diſcedendum, ſi vellent ſemper eſſe liberi, & ab inimicorum inſidiis alieni: nihilque ſe ab eis accepiſſe, vel eos in aliquo læſiſſe confirmat. Et ſuos Jeſus noſter Dominus tranſiens, hac pactione (b) [*Joan. 8. 31.*] conſtringit: *Si feceritis*, inquit, *quæ mando vobis, vere mei diſcipuli eſtis, & cognoſcetis veritatem, & veritas liberabit vos.* Quibus cum dediſſet exercendorum miraculorum poteſtatem, ne quid ab aliquo ſperarent, quod ipſi non de- [*Matt. 10. 8.*] derant, (c) dixit, *Gratis date*. [*Judic. 1. 1.*] Poſt abſceſſum Jeſu populus ille non Ducem, ſed Judices regendos accepit. Et cum noſter Jeſus Dominus tranſiret de hoc mundo ad Patrem, rectores Eccleſiæ ſuæ per univerſum inſtituit mundum.

CAPUT XVII.

PRÆDICTIO: *In figura Eccleſiæ Delbora hoſtem ſuperavit.*

(d) Prædictio facta & figurata. In Judicum (e) credita & viſa.

[*Jud. 2. 8.*] PRimus Judas inter ceteros Judices fuit qui judicarunt Iſrael. De cujus tribu, ut ſæpe diximus, Dominus Chriſtus huic mundo in carne, Judex omnium animarum præſentatus eſt. [*Jud. 2. 11. & ſeq.*] Relicto vero Deo, populus Iſrael oblitus mandatorum Moyſi & Jeſu ſamulorum Dei, ſervivit idolis gentium, (f) eoſque ſequens vindicta, per confines inimicos vexavit. Hoc & nunc agitur, dum renati per baptiſmum filii Dei, vanis ſuperſtitionibus curiſque hujus ſæculi implicantur, vinculiſque peccatorum ſuorum unuſquiſque conſtringitur. [*Prov. 5. 22. Pſal. 106. 6.*] *Clamaverunt* filii Iſrael *ad Dominum*, cum preſſuram paterentur: *& de neceſſitatibus eorum liberavit eos.* Dicit etiam noſter Dominus per Prophetam: [*Iſai. 58. 9.*] *Erit cum* (g) *clamaveritis ad me & dixeritis, Pater! exaudiam vos ut populum ſanctum.* Cujus in manifeſtatione, clamantem ad patrem filium perditum, cum magna miſeratione pius pater in E- [*Luc. 15. 17.*] vangelio (h) pœnitentem ſuſcipit redeuntem. (i) Subſequens in judicibus (k) Delbora pro- [*Jud. 4. 4.*] phetes, mater ſurrexit in Iſrael, quæ judicavit populum annis quadraginta. Hujus in tempore Siſaram Regem Jabin adverſus plebem Domini rebellantem, divina virtus in manu ſeminæ concluſit (l): illum ſcilicet terribilem curribus, equitibus, populiſque metuendum. [*Ibid. 4. 21.*] Nec eum (m) ferro, ſed ſemina virum ligno confixit, palo ac malleo tempora illius transfodiens: quæ noſtræ matris Eccleſiæ ſimilitudinem gerens, (n) voce reſonaret in Pſalmis: [*Pſ. 19. 8. 9.*] *Hi in curribus & hi in equis, nos autem in nomine Dei noſtri magnificabimur. Ipſi obligati ſunt pedes, & ceciderunt, nos vero ſurreximus & erecti ſumus.* Hæc & alia cantat ſancta Eccleſia expugnans idola, idolorumque cultores, nec non & vicinos hoſtes ſuos hæreticos. Qui dum adverſus eam caſtra conſtituunt, non timere cor ſuum dicit; &, [*Pſ. 26. 3.*] *Si exurgat*, ait, *in me bellum, in illud ego ſperabo.* [*Pſ. 128. 1. 4.*] Et in alio Pſalmo: *Sæpe expugnaverunt me a juventute mea, etenim non potuerunt mihi.* Quia *Dominus juſtus*, (o) per Crucis lignum *contrivit cervices peccatorum*.

CAPUT XVIII.

PROMISSIO: *In figura Gedeon gratiam Domini Chriſti commendat.*

Promiſſio facta & figurata. In Judicum credita & viſa.

1. RUrſum pro peccato idololatriæ affligitur populus, cum deprimente Madian. [*Jud. 6. 1.*] Miſſus angelus Domini ob redemptionem eorum, Gedeon filium Joas unum ex Hebræis ad judicandum præliandumque pro eo mittens, hoc dicto inſtruit: [*Ib. v. 12. 13.*] *Dominus tecum, potens in virtute*, Et Gedeon. *Si Dominus nobiſcum eſt*, ait, *quare nos invenerunt mala hæc?* Et angelus. [*Ib. v. 14.*] *Vade*, (p) ait: *in manu enim tua liberabitur Iſrael de manu Madian*. Cumque Gedeon (q) [*Pſ. 112. 8.*] ex minima tribu ſe eſſe in Iſrael coram Domino fateretur, ab eo qui exaltat humilem, eumque ſedere facit cum principibus populi ſui, roboratus, ſtatim aram Baal, quam filii Iſrael [*Jud. 6. 25. & ſeq.*] con-

(a) Mſ. Remig. addit vocem hanc, *humano*.
(b) Mſ. Remig. *conſtringens*.
(c) Mſ. Remig. *Gratis, dixit, date*.
(d) In Editione Colon. & recentioribus, *Promiſſio*.
(e) Mſ. Remig. & recentiores editiones hic, & in ſequentibus capitulorum titulis addunt vocem, *libro*, quæ licet omiſſa, ſubintelligitur in antiquioribus editionibus.
(f) Mſ. Remig. *eumque*.
(g) Mſ. Remig. *Cum clamantes ad me dixeritis*.
(h) Deeſt vox illa, *pœnitentem* in Mſ. Remig.
(i) In Mſ. Remig. præſens caput dividitur ante hoc verbum: *Subſequens*: cui præfigitur titulus, *Prædictio facta & figurata: in Judicum credita & viſa*.
(k) Mſ. Remig. legit, *Debbora*.
(l) Editi addebant hic vocem, *illum*; quæ ex Mſ. Remig. judicatur ſuperflua.
(m) Mſ. Remig. *ferrum ... lignum*.
(n) Mſ. Remig. *vocem*.
(o) Mſ. Remig. *Crucis ligno*.
(p) Mſ. Remig. *inquit*.
(q) Editi, *in minima*.

conſtruxerant, ſubvertit. Hunc populus pro hoc
facto inſectatus, (a) in domum patris ſui fu-
gientem obſedit. Cumque impetum populi de-
clinaſſet, pater ejus Joas furentem plebem his
Ibid. v. 31. mitigavit verbis: *Numquid vos*, ait, *judicatis
Baal, aut ſalvum facitis eum? Qui* (b) *in
eum injurias ingeſſit, morietur* (c) *in mane.*
Ibid. v. 31. *Si Deus eſt; ipſe ſe vindicabit*. Verum cum
populus placatus abſcederet, ſpiritus Domini in-
duit Gedeon, eumque virtute ſubfultum ad præ-
liandum mittit, ſignum victoriæ voluntati ejus
aſſignans. Duo tamen ipſe popoſcit, quæ in
magno myſterio uſque in tempus velata noſce-
rentur. *Volo*, inquit, *Domine, ut vellus quod
eſt in area, impleatur aqua, & area ſicca ſit.*
Factum eſt. Sicca area, ros (d) omne deſcen-
dit in vellus: quod expreſſum pelvim replevit
aqua. Vellus repletum in area ſicca, (e) a-
gnoſcimus ſynagogam, Eccleſia tunc ſicca in fi-
de gentium: quæ cum nullo imbre ſupernæ do-
ctrinæ rigaretur, ſynagoga, ut vellus, repleta
Jo. 13. 5. erat divinis oraculis ſacriſque myſteriis. Quod
vera virtus Jeſus Dominus eo uſque expreſſit in
pelvim, ut propinquante Paſſione, pedes in ea
lavans ſuis diſcipulis, omnem ſynagogæ gloriam
vacuans, tamquam vellus expreſſum inanem re-
linqueret: gentibus gratiam novi Teſtamenti
miniſtrans, quam in ſecundo ſigno evidenter o-
Judic. 6. 39. ſtendit. *Volo, Domine*, inquit Gedeon, *ut vel-
lus ſiccum ſit, & area omnis compluatur.*

2. Utrumque factum, futurumque in Chriſto
& per Chriſtum, David Propheta (f) confir-
Pſ. 71. 6. mat dicens in Pſalmo ſeptuageſimo primo: *De-
ſcendet ſicut pluvia in vellus*; (quod pertinet
ad ſynagogam:) *& ſicut guttæ diſtillantes ſu-
per terram*; (quod pertinet ad Eccleſiam.) Et
Deut. 32. 2. in Deuteronomio: *Excipiatur*, inquit, *ſicut plu-
via pronuntiatio mea, & deſcendant, velut ros,
verba mea.* In vellere ros, tunc refertam ſyna-
gogam; & pluvia in area, nunc repletam Ec-
cleſiam gratia oſtendit. Dicit & Iſaias prophe-
Iſa. 55. 10. 11. ta: *Sicut ros aut pluvia* (g) *deſcendens non
diſcedit, quouſque inebriet terram & germinet,
& det panem ad edendum his qui eam colunt:
ita* (h) *& verbum quodcumque exierit ex ore
meo, non revertetur, quouſque perficiat quæ vo-
lui*. Perfectis igitur univerſis ſacramentis, quæ
aliis (i) condita tegebantur in vellere: Judæo-
rum ſcilicet ſynagogam inanem remanſiſſe, o-
mnis jam mundus (k) agnoſcit: aream vero,
Eccleſiam per omnes gentes gratia repletam,
fecunditate credentium populorum. Sed eidem
Gedeoni præceptum eſt, congregato agmine (l)
egredi ad præliandum contra inimicos populi
Dei. Verumtamen quia ſacramentis omnia te-
gebantur, idem qui ductabatur exercitus, ad a-
quam probandus acceſſit. *Dixit* enim *Dominus* Judic. 7. 4.
ad Gedeon: (m) *Deduc populum ad aquam;
adhuc enim multi ſunt tecum: eritque, qui
lambens lingua*, (n) *ut canis biberit, ſtatues
eos ſeorſum, ceteros dimittes* (o) *e caſtris*. Re-
pertique ſunt trecenti viri. *Hos*, inquit Domi- Ib. v. 2.
nus, (p) *adduces tecum: ne dicat Iſrael, Quo-
niam manus meæ ſalvum me fecerunt*. Sic enim
(q) agit divina providentia gratiam commen-
dans, ut non in ſe quiſquam, ſed in Domino
glorietur. *Quoniam non in multitudine exer-* 1. Cor. 1. 31. 1. Reg. 14. 6.
*citus potentia eſt belli, ſed de cœlo eſt forti-
tudo Dei.*

3. Præliantur autem milites Domini hoc mo- Judic. 7. 16.
do, ſuccincti lumbis, hydriaſque portantes in
manibus, faces quoque (r) ſuccenſas, igniti
mente & corpore, in hoc victoriæ (s) ſigno;
Gladius Domini & Gedeon. Explorans igitur Ib. v. 18.
Gedeon per noctem caſtra partis adverſæ, ſen-
tienſque quibus ſomniis Dominus eorum terrue-
rit adverſarios, diluculo ſuos ad milites (t) re-
dit, eoſque ut certa victoria potitos, adloqui-
tur: jubetque Dei milites hydrias (u) e ſuis
manibus in terram projicere, ac protinus in ad-
verſarios omni cum fiducia proſilire. Ita etiam
ſub noſtro Judice Jeſu Domino, noſter vicit &
vincit exercitus. Cui præcipitur: *Sint lumbi* Luc. 12. 35. Apoc. 1. 16.
*veſtri accincti & lucernæ ardentes portantes,
gladium bis acutum, verbum Dei*. Quorum
fortium corpora martyrum (x) in terra illiſa,
velut hydriæ, dum concrepant, eorum ſcilicet
qui pro veritate certant uſque ad mortem, ſuo
grandi ſonitu omnes fugavere inimicos. Horum
triumphus ſuavi cantu reſonat dicentium: *Habe-
mus theſaurum iſtum* (y) *in vaſis fictilibus, ut* 2. Cor. 4. 7.
eminentia virtutis ſit Dei, & non ex nobis. 1. Cor. 15. 57.
Gratias agentes *Deo, qui dedit* eis *victoriam:
per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum*. Tran-
ſierunt enim & noſtri probandi per ignem & Pſ. 65. 12.
aquam, lambentes lingua ut canes Domini:
quos David memorat, dicens: *Lingua ca-* Pſ. 67. 24.
num tuorum ex inimicis ab ipſo. Hi enim
pro eo nunc latrant, qui eum aliquando (z)
oderant, quorum latratu omnia Chriſti fugatur
adverſarius.

CA-

(a) Mſ. Remig. caret particula, *in*.
(b) Mſ. Remig. *qui ei*.
(c) Mſ. Remig. *uſque mane*.
(d) Mſ. Remig. addit, *omne*: tum pro voce, *pel-
vim*, habet, *lebetem*.
(e) Mſ. Remig. *agnoſcimus Eccleſiam tunc ſiccam
in fide gentium*.
(f) Mſ. Remig. *confirmans dicit*.
(g) Mſ. Remig. addit, *Propheta*: deinde locum
Iſaiæ ſic habet: *ſicut ros aut pluvia deſcendit quo-
uſque . . . & dat*.
(h) Mſ. Remig. *ita ut verbum quocumque ... non
revertitur quoadusque quod volui*.
(i) Mſ. Remig. *abſcondita tangebantur*.
(k) Mſ. Remig. *agnoſcet*.
(l) Mſ. Remig. *egrediatur præliando*.
(m) Mſ. Remig. *Adduc*.
(n) Sic Edit. Mſ. Remig. vero, *ut canes bibe-
rint*.
(o) Mſ. Remig. *in caſtris*.
(p) Mſ. Remig. *adduc*.
(q) Mſ. Remig. *ait*.
(r) Mſ. Remig. addit hic: *portantes*.
(s) Mſ. Remig. *ſignum*.
(t) Mſ. Remig. & Lugd. editio, *rediit, eoſque ut
certam jam victoriam potitos*.
(u) Mſ. Remig. *e ſuis*. Editi, *ejus*.
(x) Mſ. Remig. *in terram reliſa*, forte, *illiſa*.
(y) Mſ. Remig. addit hic, *abſconditum*.
(z) Editi, *adorant*.

CAPUT XIX.

PRÆDICTIO : *In Abimelech concubinæ filium, hæreticos ſignat.*

Prædictio facta & figurata. (a) In Judicum credita & viſa.

Judic.9.1. & ſeq. ABimelech filius ex concubina, poſt obitum
patris ſui Gedeon, interfectis a ſe ſeptua-
ginta legitimis ejus filiis, ſollicitato populo, Ju-
Ibid. ℣. 7. dex effectus eſt in Iſrael. Unus e ſeptuaginta
dum evaſiſſet abſconditus, tranſeuntem, ſub qua-
dam parabola, totum increpat Iſrael: quod in-
fructuoſa ligna ſilveſtria, vitem & ficum dum
ſibi peterent regem, reſpondiſſe fructuoſa infru-
ctuoſis, non ſe poſſe relinquere fructus pingue-
Gal. 4. 21. dinis ſuæ; & (b) ire regnare in lignis. Hæc
figura (c) præſumptam audaciam hæreticorum
oſtendit: qui cum ſint non filii liberæ, ſed an-
cillæ; ut ſilveſtria ſilveſtribus, id eſt, infructuo-
ſis animabus, ea intentione, delictorum ſpinis
obruti, potentantur, ut filios veri Regis &
Judicis in anima (d) rebaptizando interficiant.
Judic.9.53. Hunc tamen Abimelech audacem principem mu-
lier (e), e muro miſſo fragmento molæ, quaſ-
ſato capite occidit. Sic (f) etiam decet perire
hæreticos, qui caput noſtrum Chriſtum Domi-
num, contumelioſa diſputatione expugnare (g)
dum nituntur; quoniam heredes eſſe non pote-
Gen.21.10. runt ancillæ filii, ſed liberæ: Eccleſia ut mu-
Gal. 4. 30. lier ex gentibus, molam aſinariam eorum collo
Matt.18.6. adligans, eos mergit in profundum.

CAPUT XX.

PROMISSIO : *In Jephthe immolata carnis Chriſti immolatio virginis.*

Promiſſio facta & figurata. In Judicum credita & viſa.

Judic.11.6. 1. JEphthe (h) quoque ordine ſubſequente,
Dei populum per annos ſex judicavit. Hic
dum bellum gerit adverſus filios Ammon,
viditque ſibi adverſarios prævalere, temeraria
præſumptione votum vovit, quod ſi inimicos
Ibid. ℣.30. vincere contigiſſet, quidquid ei primitus ex do-
mo ſua obviam fieret, offerret in ſacrificium.
Cujus audacia hoc modo correpta eſt, ut non
animal cujuſque pecoris (i) exiſtimatum, ſed
unica filia virgo, triumphantis more occurrens
affligeret gravius de promiſſione victorem. Quam
reſpiciens: *Heu mihi*, ait, *filia! Offenſio facta* Ibid. ℣.35.
*es in oculis meis. Vovi enim ſuper te votum
Deo, & non poterit averti. Dixitque ei filia:
Si in me aperuiſti os tuum, pater, ad Domi-
num, fac ita ut promiſiſti: propter quod fecit*
(k) *Dominus vindictam de inimicis ſuis.* In-
duciaſque petit a patre, quibus in monte cum
ſodalibus ſuis fleret virginitatem ſuam. Quæ
conſummato tempore reverſa, (l) ſui ſacrificii
ex ea Jephthe vota complevit. *Et hæc*, ut di- Ibid. ℣.39.
ctum eſt, *non noverat virum*. Quæritur fortaſ-
ſe, cur non ei præceperit Deus parcere debere
unicæ filiæ, ſicut Abrahæ unico juſſit (m) ut
parceret filio? Naſciturque famoſa illa & ad Gen.22.12.
ſolvendum difficilis quæſtio, quam revelante Do-
mino, hoc modo perſolvam. Primo quod Deus
non popoſcerat a Jephthe, tentando eum, (n)
ſicut ab Abraham: ſed hic ſponte vovit, non,
ut dixi, tentatus a Deo, ſed ipſe quodammodo
tentans Deum. Secundo, * dignum fuit ut non * forte, indignum.
taxata victima, canem, vel ſubjugale, aut
quodlibet aliud (o) indignum pecus ſibi primi-
tus occurrens, ut promiſerat, immolaret. Quia
ergo non tentatus tentare voluit Deum, hoc ei
occurrit quod (p) probaret virtutem, votum,
& animum promittentis.

2. Sed hunc Jephthe Paulus Apoſtolus in e- Heb.11.32.
piſtola ad Hebræos, inter ceteros fide plenos,
ex hoc ipſo operatum dicit fuiſſe juſtitiam:
commemorans Barach, Samſon, Samuelem,
ceteroſque heroas noſtros; ne ſola terrena civi-
tas plauſu vanitatis ſuos extolleret cives, ſi pro
ea filium Torquatus occidit, ſi Mutius dexte-
ram porrexit in flammas, ſi Curtius ſe præci-
pitem dando voragini, pro ejus (q) ſævitia vi-
ta privavit: cum longe (r) celſiora noſtri, &
multi ac multiplicia fecerint cives Jeruſalem cæ-
leſtis civitatis magnæ. Hujus tamen Jephthe o-
peratio juſtitiæ admonet nos inquirere myſteria
actionis Dominicæ, velut (s) datum fuerit
tantæ rei explicare ſecretum. Hæc itaque figu-
rata myſteria ad Judicem Ducemque noſtrum
Jeſum Dominum ita (t) referunt, ut cognoſca-
mus eum pro noſtra redemptione de inimicis
noſtris vindictam volentem ſuſcipere, unicam
virginem carnem ſuam, (u) tamquam filiam
immolaſſe. Et a ſeipſo quippe formatus in ute-
ro dicitur per David prophetam: *Mater Sion* Pſ. 86. 5.
*dicet; Homo & homo factus eſt in ea, & ipſe
fundavit eam Altiſſimus.* Hæc occurrit in hora

G 2 Paſ-

(a) Hæc adduntur ex Mſ. Remigiano.
(b) Mſ. Remig. addit, *ire*.
(c) Mſ. Remig. *præſumpta*.
(d) Ita Mſ. Remigiano, cum edit. Lugd. Ceteri, *baptizando*.
(e) Mſ. Remig. *muro emiſſo fragmento molæ*: Editi carebant voce hac: *molæ*.
(f) Editi, *enim* Mſ. Remig. *etiam*.
(g) Mſ. Remig. addit, *dum*: & poſt pauca, *adligans*: ubi aliæ editiones habebant, *adſignans*, in hoc ultimo Mſ. concinit editio Lugd. ſola.
(h) Mſ. Remig. *Ipſo quoque ordine ſubſequente Jephthe Dei populum*.
(i) Mſ. Remig. *æſtimatum*.
(k) Mſ. Remig. *fecerat ... de inimicis tuis*.
(l) Mſ. Remig. *ſua ſacrificia ex ea Jephthe votum implevit*.
(m) Mſ. Remig. *parcere*.
(n) Mſ. Remig. *ſicut Abraham*.
(o) Ita Mſ. Remig. & quidem melius, ut videtur, quam quod legebatur in editis, *dignum* tum Mſ. *immolari*.
(p) Mſ. Remig. *provocaret*.
(q) Editiones antiquiores, & Mſ. Remig. *ſævitia*, recentiores, *ſervitio*.
(r) Mſ. Remig. *celſiores*.
(s) Mſ. Remig. *doctum ... explanare*.
(t) Mſ. Remig. *ita ferant*, forte, *referant*.
(u) Editi, *eamque*: emendantur ex Mſ. Remig.

Coloſſ. 2. 15. Paſſionis, cum Creator ejus, *principatus & poteſtates aeris hujus* (a) *exemplaret, fiducialiter triumphans eas in ſemetipſo*. Occurrit, inquam, in hora de qua (b) in Evangelio di-
Jo. 12. 27. cit: *Pater, quod dicam? Tranſeat hæc hora.*
Judic. 11. 37. *Sed propterea veni in hanc horam*, (c) ut is, qui eam creaverat, immolaretur.

Matt. 26. 30. Luc. 22. 44. Matt. 26. 38. 40. 2. Quod vero illa petit inducias, ut fleret in monte virginitatem ſuam cum ſodalibus ſuis: aſcendit in montem Jeſus cum (d) ſodalibus propinquante Paſſione, illic orans, ut Evangeliſta teſtatur, ſudans: pro lacrymis, guttæ ſanguinis ſtillare videbantur in terram. Admonuitque ſodales ſuos vigilare, & orare, ne intrarent in tentationem: adjiciens, triſtem eſſe animam ſuam uſque ad mortem. Deſcendens vero de monte, hanc quam pro nobis ſuſceperat carnem, ſine corruptione virginem, quæ non noverat virum, obtulit ſacrificium Deo Patri. Quoniam & hic aperuit os ſuum ſuper carnem
Pſ. 88. 35. ſuam, dicens per Prophetam: *Quæ* (e) *proce-*
Jo. 10. 17. *dunt de labiis meis, non reprobabo*. Et ipſe in
Jo. 15. 13. Evangelio: *In hoc me*, ait, *diligit Pater meus, quoniam animam meam pono pro ovibus meis*. Et iterum: *Majorem hac charitatem nemo habet, quam ut animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis*. Neque enim vel in morte, caro il-
Pſ. 15. 9. 10. la corrupta eſt: de qua dicit in Pſalmo; *Caro mea* (f) *requieſcet in ſpe. Quoniam non derelinques animam meam apud inferos, neque dabis Sanctum tuum videre corruptionem*. Vivit itaque Deo, qui vitam iſtam finit propter Deum.
Philip. 1. 21. *Mihi enim vivere*, ait Apoſtolus, *Chriſtus eſt, & mori lucrum*.

CAPUT XXI.

PROMISSIO: *In Samſon, Nazaræus Dominus Chriſtus, fortis in capite.*

Promiſſio facta & figurata. (g) In Judicum credita & viſa.

Judic. 13. 2. 1. MAnue dictus eſt in tempore illo, quo Judices Dei populum gubernabant, cujus uxor ſterilis fuit. Huic angelus Domini
Ibid. ℣. 3. aſtitit promittens filium talem futurum. *Ferrum*, inquit, *non aſcendet ſuper caput ejus, & vinum & ſiceram non bibet: quoniam Nazaræus erit puer a die nativitatis, uſque in finem mortis*. Jam Nazaræus, virtus ſonat in capite:
1. Cor. 11. 3. quoniam *viri caput Chriſtus*. Natus eſt igitur Samſon ille fortiſſimus, plenus, ut dictum eſt, virtute ex coma capitis ſui, qui judicavit Iſrael annos viginti. Hujus omnis actio in figura Chriſtum Dominum reſonat. Cujus geſtorum ordinem adjutus Dei gratia (h) ita percurram.
Deſcendit, dicit Scriptura, *Samſon in* (i) *Tamnatha, & dilexit illic mulierem alienigenam*, Judic. 14. 1.
ſuoſque parentes petiit ut eam ſortiretur uxorem. Deſcendit & noſter de cælo fortiſſimus,
de quo dicit angelus ad Mariam; *Quoniam Nazaræus vocabitur*: ut ſibi dilectas ex gentibus Matt. 2. 23.
animas ſociaret, & fide conjungeret. Dum pergit Samſon videre deſponſatam ſibi, catulus Judic. 14. 5. 6.
leonis ei obviam factus eſt, quem repletus ſpiritu (k) diſcerpſit, eumque miſit per partes.
Rurſum rediens declinanſque viam, dum cada- Ibid. ℣. 8.
ver inſpicit animantis, favum mellis in ore leonis ſuſpiciens abſtulit: idque comedens ſuis ex eo parentibus dedit, neque illis factum ſui operis intimavit. Hoc & noſter Nazaræus Jeſus Dominus egit. Diſcerpſit populum Judæorum, (l) ut catulum leonis, miſitque per partes: de quo
Balaam propheta gentilis ait: *Catulus leonis* Num. 23. 24.
(m) *in via fortiſſimus Iſrael*. Hujus particulas per orbem ſparſas propheta David teſtatur: di- Pſ. 58. 12.
cens ipſi forti noſtro Domino: *Diſperge illos in virtute tua*. (n) Quod factum non credimus, ſed videmus.

2. Favum vero mellis, quod in ore leonis hujus invenit, legem ſpiritalem populi ejus, auditor, intellige, quod apes Patriarchæ atque Prophetæ conſtruentes, in eum mella infuderint divini eloquii. Hoc ex ore leonis mortui abſtulit, qui repulſis Judæis, legem ipſam etiam gentibus miniſtravit. Idque (o) comedens corpus fortiſſimi noſtri Judicis Chriſti Domini, dicit: *Quam dulcia* (p) *faucibus verba tua, ſu-* Pſal. 118. 103.
per mella & favos ori meo. Et Salomon ait:
Favi mellis, ſermones boni. Dedit ex eo, di- Prov. 16. 24.
ctum ut eſt, parentibus ſuis, ſive diſcipulis,
cum *aperuit ſenſum eorum, ut intelligerent ſcri-* Luc. 24. 45.
pturas; ſive his qui ex Judæis tranſierunt ad fi- Pſ. 33. 9.
dem Chriſti, ut etiam ipſi guſtantes viderent,
quam ſuavis eſt Dominus. Hujus actionis ænig- Judic. 14. 10.
ma Samſon in convivio nuptiarum protulit, ſub certa ſponſione triginta ſindonum, totidemque ſtolarum viris qui aderant, ſi propoſita narraviſſent. *Ex devorante*, inquit, *exiit eſca, &* Ib. ℣. 14.
ex forti (q) *dulce*. Quam propinquante ſolutionis die cum intelligere nequiviſſent, ejus mulierem (r) minis terroribuſque coactam explorare faciunt ſenſus viri, ac per ipſam propoſitionis

(a) Id eſt, palam traduceret, ac oſtentui ludibrioque haberet: id enim ſignificat, παραδειγματίζειν.

(b) Mſ. Remig. *Evangelium dicit*.

(c) Mſ. Remig. *ut eam qui creaverat immolaret*.

(d) Mſ. Remig. *cum diſcipulis ſuis ..... illa orans*.

(e) Mſ. Remig. *procedunt ... non faciam irrita, non reprobabo*.

(f) In Mſ. Remig. *requieſcis ... derelinquis*.

(g) Editi. *In Juda*. Emendantur ope Mſ. Remig.

(h) Abeſt vox, *ita*, a Mſ. Remig.

(i) Mſ. Remig. *in Tamna*.

(k) Editio Lugd. *diſcerpſit*. Aliæ omnes, ſuffragante Mſ. Remig. *diſperſit*. At patet ex textu Scripturæ & ſequentibus, ubi dicitur; *Diſcerpſit populum*, priorem lectionem anteponendam.

(l) Editi, *& catulum*.

(m) Sic Mſ. Remig. Editi vero, *Juda*.

(n) Mſ. Remig. *Quod factum nos credimus dum videmus*.

(o) Ita Mſ. Remig. At editi, *Idque comedit ... ut dicit*.

(p) Sic legitur in editionibus veteribus & Mſ. Remig. licet recentiores addant vocem, *meis*: in quo Mſ. habetur: *eloquia tua ſuper mel & favos*.

(q) Mſ. Remig. *dulcis*.

(r) Sic Mſ. Remig. cui accedere videntur Lugd. & Lovan. ubi legitur, *nimis terroribus*. Alii codices, *nimiis terroribus*.

tionis ſolutione comperta, parabolam pandunt, dicentes: *Quid dulcius melle, & fortius leone?* (*Ib. ℣. 18.*) *Quibus ille ait: Si non* (a) *domaſſetis vitulam meam, numquam intelligeretis parabolam meam.* Magnum igitur illud pietatis dominicæ ſacramentum, quod in Lege fuit velatum, fuitque, abſconditum a ſæculis in Deo; revelatum per Chriſtum, manifeſtatum eſt in gentibus. (*Coloſſ. 1. 26. 1. Tim. 3. 16.*) Sane a ſe proſtratos exuens ſpoliis, promiſſa Samſon omni celeritate perſolvit: ut de noſtro quod dictum fuerat etiam ſignaretur, *Fortium dividet ſpolia.* (*Judic. 14. 19. Iſa. 53. 12. Rom. 8. 3.*) Salubriter enim noſter ſuos occidit inimicos, dum peccato peccatum occidit in carne, reddens ſpoliorum promiſſiones, non merita meritis, ſed pro malis bona conferens miſeris.

(*Judic. 15. 1.*) 3. Pergens vero Samſon ad diem feſtum Hebræi populi, ut cum ſuis agere potuiſſet, mulierem ejus viro alii parentes tradiderunt. Hoc faciunt leves vileſque animæ, quæ conſortium unici ſponſi Chriſti caſto fidelique corde minime retinentes, cuilibet ſe hæreticæ tradunt ſociantque doctrinæ. Admonetque Apoſtolus animas unius ſponſi Chriſti, pudico amore cubile ſervantes: *Videte ne quis vos ſeducat ullo modo.* (*2. Theſſ. 2. 3.*) Reverſus igitur Samſon, cum cognoſceret uxorem ſuam alteri viro fuiſſe conjunctam, inſidiis illam gentem pro dolore confecit. (*Judic. 15. 1.*) Trecentis itaque vulpibus apprehenſis, earum in invicem caudas innectens, faces his ardentes poſuit, (b) eaſque per ſegetes Allophilorum ire dimiſit, omneſque eorum fruges miro compendio ſuccendit. Dicit quidem & noſter fortis Dominus, hæreticos ſignans: *Capite nobis vulpes puſillas exterminantes vineas*: (*Cant. 2. 15.*) quibus ſunt faces incendii potius erroris, quam divini amoris. Nec ſunt in capite, ſed in cauda. Ardent enim ſtudiis perverſiſque doctrinis, quibus imperitos vel potius (c) peritos vaporis ſui aſperſione afflantes, omnes eos, quaſi ignis (d) agreſte fœnum, conſumunt. Quoniam in conſpectu noſtri Judicis Chriſti Domini ignis ardebit, eruntque, ut dicit Propheta, *omnes alienigenæ, ſtipula: & ſuccendet eos adveniens dies, dicit Dominus.* (*Pſ. 96. 3. Mal. 4. 1. Judic. 15. 6.*) Illa vero mulier, quæ relicto tanto viro, alii ſe credidit ſociandam, incendio cum ſuis parentibus a ſuis civibus dignoſcitur eſſe conſumpta: ut omnis anima hæretica cum ſuis parentibus, id eſt, doctoribus, igni (e) inextinguibili, peccatis traducentibus, exuratur. Quoniam *traducent illos ex adverſo iniquitates illorum*, cum eis dixerit Dominus: *Diſcedite a me in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis ejus.* (*Sap. 4. 20. Matt. 25. 41.*)

CAPUT XXII.

PRÆDICTIO: *In eodem Samſon, quod ligatus Chriſtus Dominus a Judæis, vincula omnia dirupit.*

Prædictio facta & figurata. (f) In Judicum credita & viſa.

1. IDem Samſon in illo populo aliam dilexit mulierem, quam dum pergeret accipere, (*Judic. 15. 15.*) ſoli tranſeunti viam inimicorum inſidiæ irruerunt. Cui virtus divina ſtatim adfuit. Adprehenſa etenim aſini maxilla, mille viros ex ea proſtravit, ceteroſque vertit in fugam, Qui cum (*Ibid. ℣. 19.*) ſiti præliando deficeret, invocato Deo, ex rima ejus maxillæ aqua profluens priſcæ virtuti reddidit ſatiatum, cumque adverſariis ſuperatis fecit eſſe victorem. Si noſtrum fortem Dominum reſpicias hoc animali vectatum, tantumdem, atque ampliorem numerum ab eo proſtratum invenies inimicorum: cum ei dicit David propheta: *Cadent a latere tuo mille, & decem millia a dextris tuis: tibi autem non appropinquabunt.* (*Pſ. 90. 7.*) Quoniam ſitienti corpori ejus, ex latere, tamquam ex rima, ſanguis & aqua manavit, qua ſatiata omnis anima Chriſtiana dicit: *Super aquas refectionis educavit me, animam meam convertit.* (*Jo. 19. 34. Pſ. 22. 2.*) Poſt illud mirabile prælium, Samſon ſociavit ſibi aliam quam dilexit mulierem, nomine Dalila. (*Judic. 16. 4.*) Duas illas mulieres (ut ipſa actio myſtica multipliciter diſcuſſa revelat) duas illas exiſtimo civitates, quas Ezechiel propheta his vocabulis conſignavit, Oolla & Ooliba, Samariam ſcilicet & Hieruſalem: (*Ezech. 23. 4. 3. Reg. 12. 16.*) Samariam, quæ ſciſſuram regni in undecim particulis ſuſcepit, tamquam illa prima mulier, quæ relicto legitimo viro, ſe hæreticis tradidit: Hieruſalem vero, ut hæc Dalila, quæ myſteria Paſſionis Chriſti Domini, ordinata omni actione concluſit.

2. Quæ res geſtæ ita ſequuntur. Dixerunt Allophyli ad Dalilam: Seduc virum tuum, & indicet tibi in quo ſit virtus ejus, & dabimus tibi ſinguli mille centum argenteos. (*Judic. 16. 5.*) Ecce eſt illa triplex venditio. (*Gen. 37. 28.*) Venditur Chriſtus in Joſeph ante Legem, venditur in Samſon ſub Lege, venditur a Juda Judæis ſub gratia. (*Matt. 26. 15.*) Seducit Dalila mulier virum illis ſuadentibus, & dicit: (*Judic. 16. ℣. 7.*) *Indica mihi in quo infirmari poſſit virtus tua.* Aperuit quodam modo os ſuum Samſon in parabolis, & dixit: *ſi ligatus fuero nervis humidis*, id eſt, recentibus, *infirmabor, & ero ſicut omnes homines.* Sinit ſe fortis his vinculis colligari: inſidiantibuſque adverſariis, (g) ac dicente illi uxore, *Philiſtiim* (h) *ſuper te, Samſon*; ita illa vincula virtute diſſolvit, tamquam ſtupa cum tetigerit ignem; adverſarioſque omnes

(a) Mſ. Remig. *dominaretis vitulæ meæ, numquam intellexiſſetis.*

(b) Hæc verba, *eaſque per ſegetes Allophylorum ire dimiſit, omneſque eorum ſegetes miro*: quæ habebantur in Mſ. Remig. & editione Lugdunenſi, ab editionibus illi poſterioribus exciderant, non ſine ſenſus loci iſtius detrimento.

(c) Mſ. Remig. *perituros.*

(d) Mſ. Remig. *ut agreſte fœnum.*

(e) Mſ. Remig. *inæſtimabilis.*

(f) Hæc ſupplentur ex Mſ. Remig. cui deeſt prior titulus.

(g) Mſ. Remig. *ac dicentibus.*

(h) Mſ. Remig. *ad te.*

vertit in ſugam . Noſter etiam Dominus (a)
fortitudinis, apud Jeruſalem velut his vinculis
ſe ligari permiſit. Adducunt enim ad eum (b)
Phariſæi mulierem in adulterio deprehenſam, &
Jo. 8. 5. dicunt tentantes : *Magiſter, modo hanc deprehendimus. Moyſes juſſit hujuſmodi lapidari: tu vero quid de ea ſtatuis?* Nervorum velut ex
Lege vinculis ſe crediderant ligaſſe Jeſum, &
maxime recentium cum dixerunt, *modo*. (c)
Ibid. v. 7. Quæ noſter fortis hoc reſponſo diſrupit: *Qui*,
inquit, *veſtrum ſine peccato eſt, prior in illam lapidem mittat*. Quo audito, unus poſt alterum diſceſſerunt, ut illud vinculum, quo ligaverant, ita ſolveretur; quemadmodum dixit
Pſ. 67. 3. Propheta: *Sicut fluit cera a facie ignis, ſic pereant peccatores a facie Dei*.

3. Rurſum Allophyli per mulierem inſidias
Judic. 16. 11. tendunt; dicitque mulier ad Samſon: *Indica jam mihi, in quo infirmetur virtus tua*. Et
Samſon: *Si ligatus fuero*, ait, *funibus novis, infirmabor, & ero ſicut omnes homines*. Cumque id fieret, *Adverſarii ad te*, (d) inquit,
Samſon. At ille repletus ſpiritu (e) diſrupit
funes a brachiis ſuis, tamquam filum, ſparſit,
omneſque fugavit adverſarios. Ligari ſe ſinit &
noſter Dominus, fortis, (f) dum ſecundo ve-
Matt. 22. 16. niunt ad eum Phariſæi & dicunt: *Magiſter, ſcimus quia in veritate doces; & nullius perſonam accipis. Licet tributum dare Cæſari, an non?* In hac tentatione fortem noſtrum bicipiti
quaſi laqueo ligaverunt. Sed ſpiritu virtutis,
fortis noſter nodos omnes illa voce diſrupit:
Ib. v. 18. *Quid me*, inquit, *tentatis, hypocritæ? adferte mihi numiſma cenſus. At illi attulerunt ei denarium. Et Dominus: Cujus eſt imago & ſuperſcriptio? Dixerunt, Cæſaris. Reddite*, ait Dominus, *Cæſari quæ ſunt Cæſaris, & Deo quæ Dei ſunt*: His dictis mira celeritate vincula illa
diſrupit ille ſuſceptus homo, qui Deo ſuo ca-
Pſ. 115. 16. nit in Pſalmis: *Dirupiſti vincula mea, tibi ſacrificabo ſacrificium laudis*.

4. Tertio ſollicitat mulier virum. (g) *Quo-*
Judic. 16. 13. *uſque*, inquit, *illudis me? Indica jam mihi in quo infirmetur virtus tua*. Pene eadem verba &
Jo. 10. 24. Judæi dixerunt noſtro Judici Chriſto. *Quouſque*,
inquiunt, *animas noſtras* (h) *tollis? Si tu es Chriſtus, dic nobis palam*. Sed Samſon tertio
ſe ligari hoc modo permiſit: *Si alligati fuerint*,
ait, *capilli capitis mei in palo orſorio, infirmabor, & ero, ſicut omnes homines*. Quod cum
faceret mulier: *Iidem inſidiantes ad te*, (i)
inquit, *Samſon*. At ille exurgens, diſruptis omnibus, fugatos plagatoſque inimicos proſtravit. Fit & noſtro forti Jeſu Domino hujuſmodi colligatio, velut in orſorio palo contextio
capillorum. Dicunt Scribæ & Phariſæi ad Je-
ſum: *Scripſit nobis Moyſes, quod ſi quis mortuus* Matt. 22. 24. & ſeq.
fuerit non habens filios, accipiat uxorem ejus frater ipſius, & ſuſcitet ſemen fratri ſuo. Septem autem fratres erant: (k) *accepit uxorem fratris ſecundus & tertius, & mortui ſunt non relictis filiis; poſtea vero omnes eam acceperunt; ſine liberis mortua eſt & mulier: in reſurrectione*, ajunt, *cujus erit uxor?* Quanto vehementius ſe ligaſſe noſtrum fortem crediderunt,
tanto velocius ſolvit quam intulerant quæſtio-
nem. Et vere ſicut poteſtatem habens; quia Matt. 7. 29.
nec ligari his tentationibus poſſet, niſi ipſe per-
mitteret. *Filii*, inquit, *ſæculi hujus generant* Luc. 20. 34.
& generantur: qui autem digni fuerint ſæculum illud contingere, neque nubent neque nubentur. Non enim jam mori poterunt, quoniam ſunt ſi-
miles angelis & filiis Dei. Quibus dictis, o- Ib. v. 40.
mni confuſione proſtrati, ejus fugati ſunt inimici. Et venit hora mortis Samſon. Dicit & no-
ſter: *Venit hora ut clarificetur filius hominis*. Jo. 12. 23. Ib. v. 24.
Niſi enim granum tritici cadens in terram, mortuum fuerit, ipſum ſolum manet: ſi autem mortuum fuerit, multum fructum adfert.

5. Inſtante, & flente mendaciter eoram ſe
muliere, *puſillanimis factus eſt*, ait Scriptura,
Samſon uſque ad mortem: ut (l) noſtri figura-
ta actio impleretur, dicentis: *Triſtis eſt anima* Matt. 26. 38.
mea uſque ad mortem. Si raſi, inquit Samſon,
fuerint capitis mei capilli, infirmabor, & ero ſicut omnes homines. Ante quam hæc fierent,
mittit mulier ad viros dicens *Adferte argentum*, Judic. 16. 17.
jam enim mihi omnia veraciter indicavit. Fit
certa traditio, quam ſupplevit Judas percepto
argento: impleturque in Samſon per figuram,
quod (m) in noſtro Chriſto Domino actum eſt
etiam manifeſte. Nam quod eum accipiens mulier dormire fecit in ſinu ſuo, hoc eſt, quod
noſter fortis Dominus dicit: *Non expedit mori* Luc. 13. 33.
Prophetam extra Jeruſalem. Quod eum inebriavit poculo mortifero, hoc eſt quod & Dominus
noſter dixit: *Dederunt in eſcam meam fel, &* Pſ. 68. 22.
in ſiti mea potaverunt me aceto. Quod vero novacula adhibita raſit caput ejus, hoc eſt quod
eum in loco Calvariæ crucifixit. Raſo capite
Samſon, diſceſſit & virtus: & noſter pendens
in ligno clamavit: *Deus, Deus meus, reſpice* Pſ. 21. 1. & 68. 5.
me, quare me dereliquiſti? Et iterum: *Multiplicati ſunt ſuper capillos capitis mei qui me oderunt gratis*. Effoderunt inimici Samſon duos
oculos ejus. Duæ partes, velut (n) lumina,
diſcipulorum effuſæ ſunt ad tempus, (o) alii
negando, alii fugiendo: pro quibus clamat no-
ſter fortis; *Oculi mei defecerunt ſperando in* Pſ. 68. 4. & 12. 4.
Deum meum; & iterum: *Illumina oculos meos, ne umquam obdormiam in mortem*. Quod factum in diſcipulis novimus, quando illo reſurgen-

(a) Mſ. Remig. *forti manu*.
(b) Mſ. Remig. Editi, *foris*.
(c) Mſ. Remig. *Quod* ... & paulo poſt, *Si quis, inquit*.
(d) Mſ. Remig. *inquiunt*.
(e) Sic Mſ. Remig. Editi, *diſrumpens* ... *ſpargit*.
(f) Mſ. Remig. *hoc ſecundo*; *veniunt ad eum rurſum*.
(g) Mſ. Remig. *vel quo uſque* ... *indica jam mihi*. Editi; *indica, inquit, mihi*.
(h) Mſ. Remig. *ſuſpendis*.
(i) Mſ. Remig. *inquiunt*.
(k) Mſ. Remig. *accepit unus ex eis uxorem, & ſecundus & tertius, & omnes mortui ſunt*.
(l) Ita Mſ. Remig. cum edit. antiquis: recentioribus addita fuerat hic vox, *Domini*.
(m) Mſ. Remig. hæc habet in accuſandi caſu: *in noſtrum Chriſtum Dominum*.
(n) Mſ. Remig. *luminum*.
(o) Hæ voces, *alii negando*: ſupplentur ex Mſ. Remig.

Luc. 24. 31. gente, *aperti ſunt oculi eorum, eumque cognoverunt in fractione panis*. Accipientes inimici Samſon, ligaverunt eum ferro. Hoc clavi indicant Crucifixi.

6. Quæ vero illudentes fecerunt, dando palmas in facie, ſputis linire, flagellis cædere: hæc Iſa. 50. 6. omnia Iſaias propheta prædixit, & impleta in Chriſto Domino ſancta Evangelia teſtantur, ubi velut cæcatum illudunt Judæi, dum calamo percutientes caput ejus, dicunt: *Prophetiza nobis,* Matt. 27. 30. 30. Marc. 15. 19. 18. 19. Luc. 22. 64. Matt. 26. 68. *Chriſte, quis te percuſſit?* Unum vero extremum in morte ſua miraculum fecit Samſon, quod etiam noſter Dominus & fortis implevit. Creſcente coma capitis, cum ei creviſſet & virtus, ad templum ductus ab inimicis, Judic. 16. 22. & ſeq. quo omnis populus ille convenerat dare laudes & victimas diis ſuis, quod eis acerrimum ſuum tradiderant hoſtem; illic poſitus, puero qui ſibi ducatum præbebat, ut ejus manibus columnas ſupra quas totum illud ædificium ferebatur, traderet imperavit. Quas (a) ſingulis manibus adprehendens, invocato Deo, ſemel ſe adhuc confirmari petit: atque impetu ſpiritus columnas evellens, omne illud ædificium cum populis cadens, plures Samſon occidit in morte ſua, quam occiderat in vita ſua. Noſter etiam Dominus manifeſtius quod ille myſtice fecerat exhibuit: duos angulos mundi, circumciſionem ſcilicet ac præputium, velut duas columnas, in ſua morte movens, omnem culturam idololatriæ ſubvertit: Epheſ. 2. 14. & ſeq. *ſolvens inimicitias in carne ſua, ut duos conderet in ſe, in unum novum hominem; faciens pacem,* (b) *ut reconciliet utraque in uno corpore Deo, per Crucem, interficiens inimicitias in ſemetipſo*. Hucuſque (c) in Judicum figurata, quæ acta ſunt, occurrerunt.

CAPUT XXIII.

PRÆDICTIO: *In Ruth, Eccleſia ex Gentibus Judæis illudens.*

Prædictio facta & figurata. In Ruth credita & viſa.

Ruth. 1. 4. Ruth in illo populo dicta eſt, quæ cum eſſet alienigena, id eſt, ex Moabitis veniens, ſub lege Dei & populo poſita, ea egit, quæ figuram geſtarent Eccleſiæ venientis ex gentibus. Cuidam enim ex populo Hebræo ſe in Ibid. c. 3. 7. 9. & 12. conjugio matrimonii obtulit. At ille ſervans mandata legis, non ſpecie tractus juvenculæ, non adoleſcentiæ ſuæ captus ardore, ſaſe ingerentem ad eum mittit, cui propinquiori ex lege debebatur. Recuſat eam is qui jure divino Deut. 25. 9. Ruth. 4. 7. 10. pulſatus eſt. Excalciandum lex cenſuit qui propinquam accipere noluiſſet: qua nota iſte vexatus, illa illi ſociata eſt, qui locum (d) in propinquiori ſervaverat. Sic Eccleſia (e) gentium etiam populo Iſraelitico in fide Chriſti Domini, in propinquiori ſeſe obtulit: quam ſuſcipere nolens rite excalciatus eſt gloria collatæ legis, & infamiæ nota inuſtus: quoniam *noluit benedictionem, & longe fiet ab eo*. Pſ. 108. 18. Sicut Apoſtolus eidem populo dicit: *Vobis primo oportuit* (f) *adnuntiari verbum Dei: ſed quoniam expuliſtis* Act. 13. 46. *illud, nec vos dignos vitæ æternæ judicaſtis, ecce convertimus nos ad gentes*. Domus enim excalciati in illo populo, hoc crimine notabatur. Qui vero eam poſterior accepit, populus eſt, *calciatos pedes* habens *in præparatione Evangelii* Epheſ. 6. 15. *pacis*. Quod Evangelium adnuntiat, Booz & Matt. 1. 5. & ſeq. Ruth Obed genuiſſe, cujus per ſucceſſionem ſeminis, uſque ad Joſeph & Mariam, ipſiuſque Chriſti Domini nativitatem perventum eſt.

CAPUT XXIV.

PROMISSIO: *In Samuele Chriſtus Dominus, Dux, Sacerdos, & Propheta, ſacerdotes arguens.*

Promiſſio facta & figurata. In Regum (g) credita & viſa.

1. Anna uxor Elchanæ, quæ ſterilis fuit, 1. Reg. 1. 11. & ſeq. votum vovit Deo, ſi ei daret filium, eum ab infantia uſque ad ſenium futurum in domo (h) Domini. Datus, atque ex ea natus eſt Samuel, quem ablactatum, ut promiſerat, 1. Reg. 1. 4. reddidit Domino. Ejuſque gratiæ fuit, dum parvulus verſaretur in templo, ut & divina reſponſa acciperet, & ei futura Dominus nuntiaret. Sed is non tantum in figura mutavit ordinem ſacerdotii, quantum in illo tria quædam inveniuntur, quæ Chriſto ſunt Domino conſignanda. Dux enim & ſacerdos atque propheta effectus eſt populi. Ducem ſi quæris Chriſtum, Daniel Propheta de ipſo: *Dux*, ait, *militiæ* Dan. 9. 25. *cæleſtis*. Sacerdotem ſi quæris Chriſtum, David Pſ. 109. 4. dicit: *Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech*. Prophetam ſi quæris Chriſtum, ipſe de ſeipſo in Evangelio dicit: *Non eſt* Luc. 4. 24. *propheta ſine honore niſi in patria ſua*. 1. Reg. 2. 12. Dum igitur filii Heli ſacerdotis maligne agerent, indebite præſumentes partes alias veſci ex carnibus immolandis, quas illis non mandaverat Deus: ac primitus ſibi, poſtea Deo debere offerri: inſectantes etiam mulieres venientes ad templum, cum eis flagitia perpetrabant. 1. Reg. 4. 1. Quibus ſceleribus confectis iratus Deus, prælium eis adverſæ gentis immiſit. In quo non tantum cæſus populus, quantum etiam illi ipſi ſacerdotes interfecti. Ipſa quoque arca Dei ab hoſtibus capta eſt. Sic enim Deus Iſrael iraſcitur peccantibus ſacerdotibus, ut etiam ſacratis locis ſuis vaſiſque non parcat. Dicit enim David: *Repulit Deus tabernaculum ſuum, in quo habitabat* Pſ. 77. 60. 61.

(a) Mſ. Remig. *ſingulas ſingulis*.
(b) Mſ. Ramig. *& commutare utroſque inane . . . in ſemetipſum*.
(c) Sic Mſ. Remig. ſubintellecto, *libris*: Editi vero, *in Judiciis*.
(d) Mſ. Remig. *propinquo reſervaverat*.
(e) Mſ. Remig. *ex gentibus*.
(f) Mſ. Remig. *annunciare . . . convertimur ad gentes*.
(g) Recentiores addidarant hic vocem, *libris*; & in ſequentibus quibuſdam capitum titulis, quam uno conſenſu omittunt antiquiores codices, cum Mſ. Remig. etſi ſubaudienda non dubitetur.
(h) Mſ. Remig. *Domino*.

tabat in hominibus : & tradidit eos in manus gentium & dominati ſunt eorum , qui oderunt Pſ. 10. 40. eos . Et iterum : *Repulit eos Deus ſanctificatio-* 1. Reg. 2. 25. *nem ſuam* . Item alibi : *Si peccaverit populus , exorabit pro eo ſacerdos ; ſi autem ſacerdos* (a) *peccaverit , quis exorabit pro illo ?*

2. (b) Hei mihi ! Cum magno gemitu & inexplebili fletu dicam : dicam præcurrentibus peccatis , impieque agentibus nobis , noſtris quo- 1. Reg. 5. 2. que hæc mala provenire temporibus . Arcam vero Dei quam cœperant hoſtes , ea veneratione colendam eſſe crediderunt , ut in templo Dei ſui Dagon , collocandam arbitrarentur . Sub cujus potentia , ſequenti die idolum ſuum eliſum proſtratumque viderunt . Sed hoc caſui dantes , eum rurſum uncis fortioribus , validioribuſque Ibid. v. 3. defigunt . Quem poſtera die confractum comminutumque coram arca intuentes , quidnam illud eſſet minime repererunt : ipſaque gens graviori Ibid. v. 6. atrocique plaga percuſſa eſt , quam David Pro- Pſ. 77. 66. 1. Reg. 6. 2. pheta ſub quodam pudore teſtatur , dicens : *Percuſſit inimicos ſuos retrorſum , opprobrium ſempiternum dedit illis* . Nec valuerunt hujus turpitudinis evadere ultimam pœnam , niſi arcam Dei quam ceperant , (c) donis appoſitis , reddidiſſent . Videant , metuantque reges & gentes , quæ penes ſe ſacrata omnipotentis Dei vaſa nunc uſque captiva retinent , eaque reddere detre- Philip. 2. 9. ctant . Quæ enim mala ventura credimus eis , qui nomen illud quod eſt ſuper omne nomen , Ibid. v. 10. in vaſis ejus ſacratis honorare noluerunt : cum ſic punitos arcam Dei honorantes divina teſtetur hiſtoria , ob quam viſam & hic cœperit vindictam facere Deus de inimicis ſuis ?

1. Reg. 8. 5. 3. Idem vero ille contumax Hebræus populus , ſpreto Samuelis ducatu , ſibi Regem fieri Ibid. v. 7. petiit . Iratuſque Dominus ait Samueli : *Non te iſti , ſed me ſpreverunt* : ut illud tunc ſignaretur quod poſt dixerunt Pilato , ſpernentes Do- Jo. 19. 15. minum Jeſum Regem : *Nos non habemus regem* 1. Reg. 9. 1. *niſi ſolum Cæſarem* . Dedit tamen eis Dominus regem Saul , filium Cis de tribu Benjamin , qui eos regia potentia afflixit annis quadraginta . Omnis itaque anima quæ (d) legem Chriſti Domini & jugum repudiat , ſic meretur affligi , quibus dum dominantur mali duces , principes , 1. Reg. 12. 13. ſacerdotes , audiunt : *Dedi vobis regem ſecundum cor veſtrum* . Ipſi quoque caveant qui has accipiunt poteſtates , ſi cupiditate dominantis , nec conſulentis affectu ſuſcipiunt : ſi miniſtrari eligunt , ac non potius miniſtrare . Quod Dominus per ſemetipſum , & per Prophetam Oſee Oſee 12. 7. increpat , dicens : *Chanaan in manu ejus ſtatera* (e) *injuſtitiæ , dominationem* (f) *enim elegit* . Matt. 20. 27. 28. Et in Evangelio ipſe : *Qui voluerit major eſſe in vobis , erit veſter ſervus : ſicut Filius hominis non venit miniſtrari , ſed miniſtrare* .

CAPUT XXV.

PROMISSIO : *In David , Chriſtum paſtorem cytharizantem* .

Promiſſio facta & figurata . (g) In Regum credita & viſa .

1. CUM idem ipſe rex Saul ſuperbia captus , Dei præcepta contemneret , ſpretus a 1. Reg. 15. Deo , David ille (quod dicitur manu fortis ?) 1. Reg. 16. 13. parvus licet in fratribus , (h) unctionis regiæ ſacramenta ſuſcepit : paſtor ſane ovium , ut noſtrum ſignaret paſtorem unctum Chriſtum Dominum , qui dicit : *Ego ſum Paſtor bonus* . E- Jo. 10. 11. 1. Reg. 17. 35. ripuiſſe ſe prædam ex ore leonis David fatetur . Et noſter manu fortis de ore leonis diaboli , & Petrum negantem , & latronem eripuit confitentem . Suavi ſono cytharizans David , non tan- Luc. 22. 61. & 23. 43. tum animalium mulcebat auditus , quantum et- 1. Reg. 16. 23. iam in ipſo Saule vexationem (i) mali ſpiritus temperabat . Si noſtri manu fortis Chriſti Domini cytharam reſpicias perſonantem ; (k) quam ligno Crucis , carnis membrorumque ſuorum chordis aptaram , plectro dum tangit ſancti Spiritus , omne animal replens benedictione , Pſ. 144. 16. ipſum quoque diabolum fugavit de cordibus inimicorum , pro quibus orans in Cruce ſuavem illum ſonum protulit , dicens : *Pater , ignoſce* Luc. 23. 34. *illis , quia neſciunt quid faciunt* . Idem tamen David dum Sauli regi gratus eſſet ex cythara , eumque turbatum nunciis Goliæ cognoſceret , qui ſub conditione ſervitutis provocaret ſingulare certamen , contra potentem illum virum hic ſe David parvus opponit . *Non* , inquit , *corruat* 1. Reg. 17. 32. *cor domini mei : ego ibo* , (l) *& pugnabo huic Allophylo* . Cui Saul : *Non potes* , ait : *quia tu puer es , & ille vir bellator eſt a juventute ſua* . *Et leonem* , ait David , *& urſum occidit* Ibid. v. 36. *ſervus tuus* . *Sic erit iſte unus ex illis* : ex ſemine ſuo , ut promiſſum fuerat , ſignans illum eſſe venturum , qui conculcavit leonem & dra- Pſ. 90. 13. conem .

3. Suſcepto itaque prælio , renuit David Saulis arma , quibus erat indutus . Quinque enim ſi- 1. Reg. 17. 39. bi lapides leves eligens de torrente , (m) fundibula manu capta , non in ſpecie regis regem , ſed magnum hoſtem parvus paſtor expugnat . Ita noſter Paſtor Chriſtus Dominus , ſapientiam hujus mundi , tamquam illa arma rejiciens , in quinque lapidibus *ſtulta mundi elegit quibus* 1. Cor. 1. 27. *confunderet fortia* . Omnis etenim ille terribilis 1. Reg. 17. 49. 51. ambitus ſuperbi , uno ictu lapidis fronte percuſſus proſtratus eſt , ſuoque gladio dignoſcitur eſſe truncatus . Ex quinque enim libris Legis unus lapis prædictus , fundibula carnis locutus , manu forti expreſſus , totam ſuperbiam diaboli eliſit , ſuoque peremit gladio , dum mortem morte oc-ci-

(a) Mſ. Remig. addit vocem , *peccaverit* .
(b) Edit. Colon. & Mſ. Remig. *Heu mihi* .
(c) Mſ. Remig. *anis appoſitis* .
(d) Mſ. Remig. *quæ leve Chriſti Domini jugum* .
(e) Mſ. Remig. cum Lugd. edit. *juſtitiæ* .
(f) Mſ. Remig. *minime elegit* .
(g) Hæc adduntur titulo huic , & aliquot aliis ope Mſ. Remigiano-Remenſis.
(h) Mſ. Remig. *unctionem regiam ſacramento* .
(i) Mſ. Remig. *maligni* .
(k) Mſ. Remig. *quam lignum Crucis ... aptat plectro , dum tangit ſanctus Spiritus* .
(l) Mſ. Remig. *expugnabo hunc Allophylum* .
(m) Mſ. Remig. *fundibulo manu capto* .

Digitized by Google

[Sap. 2. 24.] cidit. *Invidia enim diaboli mors introiit in orbem terrarum*. Hanc ſuſcepit innocuus Paſtor ille bonus, qui pro ſuis animam poſuit, ut ſua [Jo. 10. 11.] morte diabolum debellaret. Extincto, proſtrato[1. Reg. 18. 8.]que hoſte, adverſus David Saul inique invidiam concepit ex victoria: retribuenſque mala pro bonis, fugat, odit, perſequitur innocentem. Dicit & noſter Dominus de talibus: [Pſ. 34. 12. & 108. 5.] *Retribuebant mihi mala pro bonis, & odium pro dilectione mea*. (a) [1. Reg. 19. 20. & ſeq.] Quod vero David per latebras montium, per ſpeluncas & per deſerta, Saule perſequente, diſcurrit: corporis ſui noſter Dominus, id eſt, ſanctorum membrorum ſuorum, Martyrum videlicet in hac figura perſecutiones expreſſit: de quibus apoſtolus Paulus dicit: [Hebr. 11. 38.] *Cum his dignus non eſſet orbis terrarum, per deſerta errabant, & per ſpeluncas, & per cavernas terræ*.

[1. Reg. 24. 4.] 4. Quod vero perſecutorem ſuum Saulem non occidit David, cum ei traderetur in manibus, abſcindenſque pinnam chlamydis ejus, ſe odienti pepercit: hoc quotidie agit noſter Paſtor (b) & Rex Chriſtus Dominus, circa oſores perſecutoreſque ſuos: a quibus dum abſcindit vitium magnum ſuperbiæ, parcit etiam regibus ſævientibus: quia non vult mortem impiorum, (c) [Ezech. 18. 21.] ſed ut revertantur, & vivant. Quod in omnibus ſuis fecit, & facit inimicis ille, ille (d) [Rom. 3. 4.] qui non ex meritis, ſed gratis juſtificat impium. [1. Reg. 21. 10.] Eumdem David declinantem rurſum inſidias Sau[1. Reg. 26. 1.]lis, gentes excipiunt. Sic ſe noſter Chriſtus Dominus ſævientibus ſubtrahens Judæis, gentibus dedit. Prodiderunt Allophyli Sauli regi, quod David eſſet penes eos abſconditus in Geth. Proditum & noſtrum Regem idem propheta, di[Pſ. 40. 8.]cens: *Adverſum me*, inquit, *ſuſurrabant omnes inimici mei, adverſum me cogitabant mihi mala*. [Pſ. 2. 2.] Et iterum: *Aſtiterunt reges terræ, & principes convenerunt in unum, adverſus Dominum,* [1. Reg. 21. 13.] *& adverſus Chriſtum ejus*. Sed David proditum ſe ſe cognoſcens, agit quædam, immo per eum aguntur futura myſteria, arreptitium ſimulans; ſalivæ ejus in barbam (e) defluebant, ferturque, ut dicit Scriptura, *totus in manibus ſuis*. Talem gentis illius rex adſpiciens, a ſe projiciendo dimittit, dicens: [Ib. V. 14.] *Quid mihi introduxiſtis iſtum fanaticum?* Nihil enim in Lege dictum geſtumve eſt, quod vacuum eſſe poſſit, aut a figurata actione ſit aliquatenus alienum. Dicunt enim & noſtro Domino Judæi inimici: *Samaritanus es, & dæmonium habes*. [Jo. 8. 48.] Quem [Luc. 4. 29.] conſpuentes etiam de quibuſdam civitatibus miſerunt foras. Portatus eſt quippe & Jeſus Dominus in manibus ſuis, dum ſuum corpus in ſanctificato pane geſtans manibus ſuis, dixit: [Luc. 22. 19. 1. Cor. 11. 24.] *Hoc eſt corpus meum quod pro vobis tradetur*. De quibus myſteriis, qui etiam illud noſſe deſiderat, quomodo ſit David ſaltans ante arcam nudatus coram ſervis & ancillis ſuis, ut Chriſtum crucifixum præſentibus viris & feminis demonſtraret *, venerandæ memoriæ Auguſtini Epiſcopi dicta inſpiciat, quibus latius in his pervagatus pene omnia comprehendit. [* Vide Auguſt. Enarr. in Pſ. 33. n. 5. & ſeq.]

CAPUT XXVI.

PROMISSIO: *In eodem David, inimicos diligentem, lapſos reparantem*.

Promiſſio facta & figurata. In Regum credita & viſa.

UT promiſſionis ordo poſcebat, unctus David (f) in totum Iſrael, non partem, ut prius, excepit gubernandum, extincto Saule in prælio. [2. Reg. 1. 6.] Quem graviter occiſum doluit, eumque inſuper vindicavit, omniſque ad eum con[2. Reg. 5. 17. & 18.]gregatus eſt Iſrael. Hoc etiam nunc agitur, dum noſter Rex Chriſtus Dominus ſuos plurimum diligit inimicos, & vindicat: totus ad eum, ut promiſſum eſt, colligitur mundus: cui dictum eſt: [Pſ. 2. 8.] *Dabo tibi gentes hereditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ*. Et licet jam pene omnes occupaverit gentes, ſupereſt tamen, ut plenitudo gentium cum intraverit, totus prædeſtinatus Iſrael ſalus fiat; [Rom. 11. 25. 26.] ut per eum omnis mundus reconcilietur Deo. Ea vero quæ David ſublimatus geſſit in regno, eos reſpiciunt qui præſumptione quadam ſuperbiæ lapſi, per pœnitentiam emendati Chriſti corpori ſociantur Eccleſiæ * ſecundæ. [* forte fecundo.] Quippe res, ut ait quidam, ſapientum animos fatigant. Quibus hic David elatus, duo principalia quæ Lex prohibet, adulterium, homicidiumque (g) commiſit. [2. Reg. 12. 1. & ſeqq. Ibid. 12. 1. & ſeqq.] Monituſque per Nathan prophetam, dum magna compunctione cordis (h) actus ageret pœnitentiam (quoniam peccata impunita eſſe non poſſunt) mortem licet repentinam evaſerit, in his tamen quæ geſſit, conſtat graviter vindicatum. Jam enim ex ore prophetæ audierat: [2. Reg. 12. 12.] *Feciſti in abſcondito, patieris in ſole*. Qua ſententia omnis ſtatus domus ejus iſto ordine perturbatus eſt. Unus e filiis ipſius, ſororis ſuæ, ex alia licet matre, turpi concupiſcentia captus, clam oppreſſit, vitiavitque virginem. Germanus puellæ Abſalon, ſtupratorem interfecit fratrem. [2. Reg. 14. 14. Ibid. V. 10. Ibid. V. 18. c. 15. 2. 16. & c. 16. 22.] Quo facto perculſus Abſalon, a facie ſui patris aufugiens, totum ſollicitat Iſrael, rebelliſque effectus fugat, atque inſequitur patrem, thorum quoque ejus in concubinis ſcelerate contaminans. Quæ patienter David ferens, ea in ſe puniri juſtitia vindicante cognovit, quæ ſibi ut videbatur, (i) abſcondite commiſerat. Quorum geſta lex divina dum reſonat, ſpeculum ſe eſſe oſtendit, non celans ipſorum quoque facta majorum, ac ſplendoris ſui ſerenitate, ut pulcritudines, ita (k) etiam fœditates quorumcumque demonſtrans: ea veritate pollens,

quæ

(a) Mſ. Remig. *Quid vero*.
(b) Ita Mſ. Remig. Editi, *& rerum*, nullo ſenſu.
(c) Mſ. Remig. *tantum ut revertamur & vivamus*.
(d) In Mſ. Remig. legitur ſemel, *ille*.
(e) Mſ. Remig. *recurrunt*.
(f) Mſ. Remig. omittit particulam, *in*, nec male.
(g) Mſ. Remig. addit, *ſimul*.
(h) Mſ. Remig. *tactus*.
(i) Editiones antiquiores, *abſolute*, nec videtur correctus error in Mſ. Remig. ſed in editionibus recentioribus emendatur.
(k) Particula, *etiam*, additur ex edit. Lugd.

quæ reatus etiam ſuorum & probat, & vindicat, non ſane ſine miſericordia, quæ totum (a) regit totumque oſtendit; & lapſus tanti viri, & ſententiam juſti Judicis, & indulgentiam clementiſſimi Patris. Poſitus (b) eſt hic vero exemplum ſobriis animabus: ut diſcant amplius metuere proſpera, quam formidare adverſa. *Oſee 6. 1.* In tribulatione quippe, ut propheta dicit, memores ſumus Dei. Periculoſum eſt autem animæ dimitti in voluptatibus ſuis, cum ipſe dicat Do- *Apoc. 3. 19.* minus: *Ego quos amo redarguo, & caſtigo.*

CAPUT XXVII.

PROMISSIO: *In Abiſac, animas Chriſti gratia calorem ferventes.*

Prædictio facta & figurata. In Regum credita & viſa.

3. Reg. 1. 3. & ſeqq. 1. HUIC ipſi David jam ſenili ætate confecto Abiſac Sunamitis virgo, quæ regem calefaceret, applicatur, nullam ob cauſam (c) concubitus: quæ etiam poſt obitum ejus virgo reperta eſt. Hæc (d) ſimilitudo animam ſignat Dei gratia caſtitatis calore ſuccenſam, quæ frigidas in fide animas, ut membra Regis magni ſuo accendit affectu. Canit enim de ſe ipſa *Pſ. 16. 3.* in Pſalmis: *Igne me examinaſti, & non eſt inventa in me iniquitas.* Alioſque ſuo flatu cale- *Pſ. 65. 16.* faciens, dicit: *Venite, & audite, & narrabo vobis omnibus, qui timetis Dominum, quanta fecit animæ meæ.* (e) Defecto itaque rege, Sa- *3. Reg. 2. 10. & 12.* lomon patri David ſucceſſit in regnum. In cujus nomine multa divina promiſſa dum reſonant, ne quis ipſi perſonæ deputaret quæ fue- *Ib. 11. 4.* rant figurata, dum (f) a præceptis Domini declinaret, & vitam in ſenectute & ſapientiam ſimul amiſit: ut pacifico Chriſto Domino (quod Salomon interpretatur) omnia illa quæ (g) figurata fuerant, ſervarentur. Quæ tamen, ut propheta ex perſona Chriſti Domini geſſerit, ut donatum fuerit, parumper excurram.

2. In principio regni ejus viſus eſt ei Domi- *3. Reg. 3. 5.* nus per ſomnium dicens: *Pete tibi aliquam petitionem.* Nihilque aliud (h) expetit quam ſa- *1. Cor. 1. 24.* pientiam. Chriſtum ergo petit, quia *Chriſtus* *3. Reg. 3. 9.* *eſt Dei virtus, & Dei ſapientia. Dabis,* inquit, *Domine, ſervo tuo cor ſapiens ad judicandum gubernandumque populum tuum.* Quæ *Ibid. v. 16. &c.* petitio dum placeret, (ut donum collatæ ſapientiæ omni populo panderetur,) duæ mulieres aſtiterunt regi, quæ ſimul in conclavi commanentes, uno in tempore filios procrearunt. E quibus una dormiens cum ſuum parvulum præfocaſſet, ſociæ dormienti ſuppoſuit, (i) ejuſque vivum ſibimet uſurpavit. Expletis igitur (k) nocturni ſomni officiis, dum clarus ſolis ortus redderet aſpectibus diem, torpore omni diſcuſſo, mulier quæ vivum perdiderat, dum ſuis uberibus crederet applicandum, reſpiciens mortuum, non agnovit ſuum. A furante igitur dum vivum repetit, atque illa pro invaſo fortiter contradicit, in hac controverſia concertantes regi ſe pariter obtulerunt. Cumque cujus eſſet vivus parvulus demonſtrari non poſſet; ſapientia illa Chriſtus quæ regi fuerat tributa, gladium afferri juſſit, non quo parvulum feriret, ſed quo denuo parturientis matris viſcera demonſtraret. *Dividite,* ait rex ſuis, *parvulum* *Ibid. v. 25.* *vivum in duas partes, & date dimidium huic, & dimidium huic.* Vera mater, ut tantum vivat, adverſariæ totum cedit: falſa, ne vera poſſideat, dimidium petit. Sic hæreticorum noſtro ſub Rege Chriſto animæ judicantur: quibus dum vera mater Catholica nomen ſuum vivum jurgantibus offert totum, illi volentes diſcedere petunt dimidium. Sed Rex noſter qui venit gla- *Matt. 10. 34.* dium mittere in terram, hæreticorum fraudes removens, veræ matri petenti vitam, vivum reddidit ſtatum. Quoniam *vitam petiit,* ait *Pſ. 20. 5.* Propheta, *& dediſti ei.* Idem vero ipſe parvulus non diviſus, vere Catholicæ matris filius, judicium pacifici ſummi Regis Chriſti Domini laudat, & dicit: *Vivet anima mea, laudabit* *Pſal. 118. 175.* *te, & judicia tua adjuvabunt me.*

3. Templum idem Salomon Domino ſuo fabricavit illud amplum, mirabili ambitu conſtructum, omni cum regia potentia dedicatum. Quod pater ejus dum voveret, implere permiſ- *3. Reg. c. 6. 7. & 10.* ſus non eſt. Multas enim bellando proſtraverat gentes, eique dictum eſt; quod (l) plurimum *2. Reg. 7. 5. 1. Paralip. 22. 8. & 9.* ſanguinis effudiſſet in terra, non ipſum, ſed ejus filium pacificum debere conſtruere (m) domum Deo. Sed quoniam (n) illud, ſpiritale hoc ædificium ſignat, ſcriptum eſt: Altiſſimum (o) non habitare in ædificiis manu hominum *Act. 17. 24. 1. Petr. 2. 5.* factis. Propter quod Rex noſter vera pax Chriſtus Dominus, ex lapidibus vivis domum conſtruens ſpiritalem, fidelium corda ſuorum, non tantum ſingula templa in ſingulis, ſed unum ex omnibus templum fecit. Quibus dicit Apoſto- *1. Cor. 3. 16. 1. Petr. 2. 5. Epheſ. 2. 4.* lus; *Neſcitis quia templum Dei eſtis, & Spiritus-ſanctus habitat in vobis?* In quo ſpiritales hoſtiæ, per ipſum Principem ſacerdotum offeruntur Deo. *Ipſe enim eſt pax noſtra qui fecit utraque unum.* Pacificus (p) Salomon omne tempus cum gentibus habuit quietum, pacem Do-

(*a*) Veteres editiones, *totum egit*, nec repugnat, Mſ. Remigianus.

(*b*) Sic Mſ. Remig. Editiones veteres, *poſitus verum hic*: recentiores; *poſitus vero in exemplum.*

(*c*) Mſ. Remig. *concupiſcentiæ.*

(*d*) Editi, *in ſimilitudinem*: recentior, *in ſimilitudine.*

(*e*) Mſ. Remig. *Defuncto*. Editi omnes, *Defecto*.

(*f*) Mſ. Remig. *a viis.*

(*g*) Mſ. Remig. *ſignata.*

(*h*) Mſ. Remig. *expetiit.*

(*i*) Hæc verba; *ejuſque vivum ſibimet uſurpabit*, addimus ope Mſ. Remig. faventibus ſequentibus verbis, *quæ vivum perdiderat*, ſcilicet a contubernali ſuffuratum.

(*k*) Mſ. Remig. *nocturnis officiis.*

(*l*) Mſ. Remig. *plurimum ſanguinem fudiſſet.*

(*m*) Mſ. Remig. *domum Dei.*

(*n*) Mſ. Remig. caret hac voce, *illud.*

(*o*) Mſ. Remig. *non habere ædificium manu factum hominum.*

(*p*) Mſ. Remig. *Salomon pacificum omne tempus cum gentibus habuit: pacem.*

Domino largiente. Qui cum ſe totum ſapientiæ dediſſet, ſententias quaſque (a) & ethicas, id eſt immortales partes adſcribens, ænigmata etiam myſtica dum conderet, (b) præclare regni ipſius fama nuntii ſparſa eſt per orbem. (c)
3. Reg. 10. 1. Ad videndum igitur talem, *Regina Auſtri venit a finibus terræ audire ſapientiam Salomonis*. Cujus cum miraretur doctrinam, muneribus oblatis, laudibus præferens præſentiam, ejus a conſpectu diſceſſit.

4. Hoc ex facto Rex noſter Chriſtus Domi-
Matt. 12. 42. Luc. 11. 31. nus Judæos increpat, quod regina Auſtri omnes moras regiaſque neceſſitates abrumpens, neque granditate itineris præpedita, omni cum feſtinatione venerit videre atque audire ſapientem: ipſi vero ultro ad ſe venientem Sapientiam ipſam contempſerunt. Merito dicit exurgere hanc in judicio cum illa generatione, & condemnare eam. Sed hæc regina noſtram ſanctam oſtendit
Pſ. 44. 10. Eccleſiam, de qua dicitur ipſi Regi noſtro. *Adſtitit Regina a dextris tuis*, quæ ab ortu ſolis uſque ad occaſum nunc (d) accurrit, Chriſtum Dominum audire Sapientiam: laudans nomen Domini muneraque offerens, quoniam ſublimia fecit univerſa. Itaque quæ de Salomone dicta, vel ab eo prophetice geſta ſunt, recte Chriſto Domino conſignantur. Ceterum ipſe, ut ſupra dictum eſt, elatus, in ſenio fornicatus mente & corpore, Domino ipſum deſerente, male obiit; metuendum exemplum poſteris relinquens, ne felicitate hujus vitæ turbati Chriſtum deſerant, qui eſt ſuorum æterna felicitas.

CAPUT XXVIII.

PRÆDICTIO: *in Roboam, ſciſſuram hæreſum, e quibus Chriſtus ſuas colligit oves.*

Prædictio facta & figurata. In Regum credita & viſa.

3. Reg. 12. 16. & ſeq. 1. REgnante Roboam filio Salomonis, & tam ſuo quam etiam peccato paterno conſtricto, cum pene totum poſt idolorum culturam perverteret Iſrael, regnum e manibus ejus ſciſſum eſt. Jeroboam (e) quippe ſervus Salomonis, judicio divino in (f) undecim tribubus ampliorem regni partem ſuſcepit. Per quam diviſionem Samaria & Jeruſalem regum Juda & Iſrael ſuorum principum per ſucceſſionem ordinem ſervaverunt. Sed hæc hæreticorum ſchiſmaticorumque, ſicut ſæpe dictum eſt, oſtentat figuram, donec ille qui unitatem facit, & diligit, alias oves quas habet extra ſuum ovile, ſua gratia illuſtrante adducat, ut, ſicut promittere dignatus eſt, ſit *unus grex & unus paſtor*. Jo. 10. 16.
Non omnes nunc in ordine exequimur reges; ſed eos tantum quorum temporibus aliqua vel geſta vel dicta ſunt, quæ Redemptoris noſtri nunciaverunt adventum, brevitatis intuitu, & lectori faſtidium minime inferentes.

2. Achab igitur peſſimo rege regnante in Ju- 3. Reg. 16. 30.
dæa, Elias propheta ad arguendum regem & populum mittitur, quod relicto Deo ſecuti fuerint Baal. Cumque Jezabel uxor Achab regis, in- 3. Reg. 18. 3. & 31. 3. Reg. 19. 1. &c.
comprehenſibili judicio illo Dei quo datur poteſtas malis, prophetas Domini occidiſſet, Elias orando (g) in ſterilitate a facie ſe regis abſcondit. Suppletoque triennio & ſex menſibus, cum totam Judæam ſæva fames affligeret, Elias jubetur ſeipſum præſentare regi. Cumque Domino, interfectis omnibus prophetis, ſolum ſe relictum eſſe dixiſſet, ait ei reſponſum divinum: *Reliqui mihi ſeptem millia virorum, qui non* 3. Reg. 19. 14. Rom. 11. 4.
curvaverunt genua ante Baal. Hinc (h) etiam ſanctorum comprimitur elatio, ne quis ſe in quolibet bono opere arbitretur neceſſarium Deo: cum omne (i) opus ſuum per quem vult, impleat Deus, *quoniam omnia ſerviunt* illi. Ho- Pſ. 118. 91.
mo enim Deo, non Deus homine indigere monſtratur. Unde ait ille ſanctus propheta: *Dixi Domino, Deus meus es tu: quoniam bonorum* Pſ. 15. 2.
meorum non eges. Elias vero quæ fuerant divinitus imperata, coram rege & populo, per myſticum illud ſacrificium veſpertinum, ignem cælitus impetrando perfecit. Quo noſter per figu- 3. Reg. 18. 38. Ibid. v. 40.
ram vitulus immolatus, ſacerdotes omnes idololatriæ, ſicut Elias, cum ipſo errore Baal ſimul extinxit, replens terram (k) gratiæ pluvia, qua fames fidelis animæ repellatur.

3. Quod vero in eremo conſtituto eidem E- 3. Reg. 17. 6.
liæ, juſſu divino corvi mane panem & carnes veſpere miniſtrarunt, totius corporis Domini figura monſtrata eſt, (l) quando prius in præceptis panem, poſtea carnem dominicæ Paſſionis Judæi, ut corvi, gentibus miniſtrarunt, tetri colore, voce (m) raucisona, odore fœtidi, horrentes aſpectu. Quibus avibus ſimiles Judæi, carnem Crucis ex ligno decoctam gentibus præparantes, ut corvi, una & raucisona voce Pilato clamaverunt: *Crucifige, Crucifige*. Hanc Jo. 19. 6.
comedunt, qui audiunt dicentem: *Niſi mandu-* Jo. 6. 54.
caveritis carnem filii hominis, & biberitis ſanguinem (n) *ejus, non habebitis vitam in vobis*. Tria tamen etiam hic tempora & dimidium temporis in tribus annis & ſex menſibus (ſicut & ſuperius memoravimus) cæleſtis pluvia, Dei

alto

(*a*) Ita editiones omnes, & Mſ. Remig. qui pro, *immortales*, habet, *mortales*, forte pro, *morales*; unde ſuſpicamur legendum eſſe, *ſententias quaſque ethicas, id eſt, morales ſcribens*.
(*b*) Mſ. Remig. *præclara ... fama nuntiis ſparſere per orbem*. Vocem *nuntii*, aut *nuntiis*, ſuperfluam eſſe ſuſpicantur: & forte legendum: *præclara regni ipſius fama ſparſa eſt per orbem*.
(*c*) Mſ. Remig. *ad viſitandum ... videre*.
(*d*) Mſ. Remig. *nunc occurrit Chriſto Domino*, forte, *Domini audire Sapientiam*.
(*e*) Mſ. Remig. *quoque*.
(*f*) Mſ. Remig. *in duodecim tribus*, forte, *in decem tribus*.
(*g*) Mſ. Remig. *indicta ſterilitate*: id eſt, cum prophetaſſet futuram mox ſterilitatem.
(*h*) Mſ. Remig. *enim*.
(*i*) Sic Mſ. Remig. cum edit. Lugd. & Lovan. Duac. vero & Colon. *omne tempus*.
(*k*) Mſ. Remig. *gratia & pluvia*.
(*l*) Mſ. Remig. *quæ*: forte, *qua*.
(*m*) Mſ. Remig. *carniſona*.
(*n*) Editi, *hujus*.

Digitized by Google

alto judicio, negatur eis qui carnem ejus non comedentes, neque ejus ſanguinem bibendo redempti, ab ejus corpore inveniuntur alieni.

CAPUT XXIX.

PROMISSIO: *In Elia Chriſtum, & in vidua miſericordiæ principatum.*

Prædictio facta & figurata. In Regum credita & viſa.

[3. Reg. 17. & ſeqq.] DIXIT Dominus Eliæ: *Vade in Sarepta Sidoniæ: ecce enim mandavi mulieri viduæ, ut paſcat te illic*. Et hic myſticas actiones ſpiritalis lector (a) agnoſcit. Neque enim defecerat omnipotens, quanto vellet tempore per eaſdem aves ſuum paſcere prophetam. Quem tamen neceſſarium viduæ ſciebat, cui ex fame copiam, potentia verbi, per ſuum miniſtrum voluit præparari. Hanc viduam in agro duo minuta, ut duo præcepta, colligentem divino nutu proſpiciens Elias, actus etiam ſpiritalis ſitis ardore, aquam a muliere popoſcit. Quæ dum pergit afferre, & puſillum panis petit ab ea propheta. Illa vero teſtando dicit modicum ſe farris habere in hydria, & (b) parum olei in oleario, unius ſcilicet & cum liberis (c) diei victum, (d) quo abſumpto, eſſet moritura cum liberis. Ex hoc ipſo ſibi propheta prius offerri jubet, tum etiam ſibi ſuiſque filiis præparandum: (e) ut miſericordia primum occupet locum: [Pſ. 88. 15.] quam præire ante faciem Dei Scriptura teſtatur. (f) Ex ipſo enim omnis copia. *Quoniam hæc dicit Dominus*, aït Elias, [3. Reg. 17. 14.] *Hydria farinæ non deficiet, & capſaces olei non minuetur, uſque in diem quo dabit Dominus pluviam ſuper terram*. Sic anima miſericors fœneratur Deum, ſic dum dat in neceſſitate, ſibi conſulit ad ſalutem. Sic repletur anima, quæ corpore, abſcedente Domino, (g) caſtigantem diligens, unius thori fidem pudico amore cuſtodit, ſacramento farris, & olei unctione munita; ſecura expectans (h) gratam pluviam, cum ei dixerit [Matt. 25. 21.] Dominus: *Euge, bone ſerve & fidelis, quoniam in modico fidelis fuiſti, ſupra multa te conſtituam, intra in gaudium Domini tui*. Cujus in [Luc. 21. 2. & ſeqq.] ſimilitudinem & illa laudatur a Domino, quæ duo minuta vidua dum mitteret in gazophylacium, plus omnibus eam miſiſſe dixit ille (i) qui vidit, quia ſibi nihil dimiſit.

CAPUT XXX.

PROMISSIO: *In Eliſæo, diſcipulos Chriſti duplum accipientes ſpiritum.*

Promiſſio facta & figurata. In Regum credita & viſa.

1. ELias diſcipulum Eliſæum reliquit, (k) quia tempus aſſumptionis ſuæ, Domino revelante, cognoſcens ait diſcipulo: [4. Reg. 2. 9. & 10.] *Pete tibi aliquam petitionem, prius quam tollar a te. At ille ait: Volo ut ſpiritus qui in te eſt*, (l) *duplex in me fiat. Dixitque ei Elias: Durc petiſti: verumtamen ſi me reſpexeris euntem, fiet tibi*. Hac promiſſione factus certior Eliſæus (m) ut optato petitionis ſuæ omni ex parte potiretur, ita inhæſit magiſtro, ut nulla eum ab illo neceſſitas ſequeſtraret. Cumque propheta ſtudium vellet exercere diſcipuli, neceſſario ſe per devia ſequi illum ſuſtinentem imperat. At ille ait: [Ibid. v. 2. 4. & 6.] *Vivit Dominus, & vivit anima tua, ſi dimiſero te quocumque ieris*. Hoc actum eſt; donec ad eum perventum eſt locum, ubi curru igneo ſuſceptus, quaſi uſque in cælum pervectus eſt. Atque ita intentio diſcipuli vigilavit, ut raptum ſibi magiſtrum fletu ac voce magna ſequeretur dicens: [Ibid. ℣. 12.] *Pater mi Elias, Pater mi, auriga Iſrael!* His vocibus perculſus Elias, ſpiritale illi viaticum ac pignoris donum, ſuum (n) palliolum dimiſit. [Ibid. ℣. 14.] Quo percepto, reſciſſo ex eo, & percuſſo ex eo Jordane fluvio, quem per ſeipſum non valuerat, pallii adjutorio pertranſiit. Unde & prophetarum filii dicunt: (o) *Requievit ſpiritus Eliæ ſuper Eliſæum*. [Ibid. ℣. 15.]

2. Et in hac myſtica actione, ſimilitudo Domini & magiſtri noſtri Jeſu Chriſti. Cum enim dixiſſet diſcipulis ſuis: [Jo. 14. 12.] *Qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipſe faciet*: ut dupla ſe dona Chriſtus dediſſe oſtenderet, adjecit: *Et majora horum faciet*. Sed hoc inhærentibus (p) ſibi, nec in aliquam partem a ſe declinantibus: quos edocuit dicens: *Si quis mihi miniſtraverit me ſequatur, & ubi ego fuero, illic erit & miniſter meus*. His, & duplum ſpiritum hoc modo infudit: ſemel poſt Reſurrectionem, quando inſufflavit in faciem eorum, dicens: [Jo. 20. 22. & 23.] *Accipite Spiritum-ſanctum. Si cui dimiſeritis peccata, dimiſſa erunt: ſi cui detinueritis, detenta erunt in cælis*: ſecundo vero cum nube ſuſceptus, vectantibus angelis, ipſis quoque diſcipulis oculis (q) deducentibus, ait: [Luc 24. 49. Act. 2. 4.] *Vos ſedete in civitate, donec induamini virtutem ex alto*. Iſque die Pentecoſtes in linguis igneis donum Sanctum-ſpi-

---

(a) Mſ. Remig. *agnoſce*.
(b) Mſ. Remig. *& perparvum*, forte, *perparum*.
(c) Mſ. Remig. *in die*.
(d) Mſ. Remig. *quo ſumpto eſſe morituram*.
(e) Mſ. Remig. addit, *poſtea*.
(f) Mſ. Remig. *Ex ipſa enim omnis domus replebatur*.
(g) Mſ. Remig. *caſtitatem*.
(h) Mſ. Remig. *gratiæ pluviam*.
(i) Mſ. Remig. *qui dedit*.
(k) Mſ. Remig. *qui tempus ... agnoſcens ait ad diſcipulum*.
(l) Veteres editiones, *duplum*, ut Mſ. Remig. Recentiores, *duplex*.
(m) Mſ. Remig. *in aviditatem petitionis*.
(n) Mſ. Remig. *pallium*.
(o) Mſ. Remig. *Spiritus Domini reſedit in Eliſæo*.
(p) Hæc verba: *ſibi nec in aliquam partem* ... uſque ad iſta; *illic erit & miniſter meus*, ſupplemus ex fide Mſ. Remigiano Remenſis.
(q) Mſ. Remig. *oculis elevantibus*, forte, *oculos elevantibus*, tum infra, poſt 11. lin. idem. Mſ. *Eiſque*.

Digitized by Google

ſpiritum miſit. Non hic duos Spiritus intelligere debemus, cum unus ſit Spiritus-ſanctus; ſed ipſe idem Spiritus eſt, cariſmatum dona diſpenſans: ita multipliciter prærogatus ab ipſa individua Trinitate, ut in ea non duo, ſed unus ſit Spiritus. Quoniam, ut Paulus apoſtolus
Epheſ. 4. 5. dicit: *Unus Deus, una fides, unum baptiſma, unus Spiritus*. Unde & ipſe Eliſæus non ait magiſtro; (a) *Spiritus qui in te eſt* duo ſint, ſed, *duplo ſit in me*. Hoc duplum expoſuit Dominus cum dixit: *Donec induamini virtutem ex alto*: ut ampliora per eos faceret, quam fecerat per ſeipſum. (b) Tactu ſuæ fimbriæ a
Matt. 9. 20. fluxu ſanguinis mulierem ſanavit: diſcipulorum
Act. 5. 15. vero umbra infirmitates omnes. Ipſi reſurgenti, (c) palpantes videnteſque vix crediderunt, etiam ipſi diſcipuli: aſcendenti in cælum, illis prædicantibus, in eum, quem non viderunt, totus credidit mundus. Poſtremo, amplius eſt impium juſtificare, quam reſuſcitare mortuum. Quæ omnia per ſuos diſcipulos idem ipſe fecit,
Joan. 15. 5. qui eis hanc tribuit poteſtatem, dicens: *Sine me nihil poteſtis facere*.

CAPUT XXXI.

PRÆDICTIO: *In eodem Eliſæo, cum mortuum figuratum. Chriſtus Dominus gratia ſuſcitavit.*

(d) Prædictio facta & figurata. In Regum credita & viſa.

4. Reg. 4. 8. 1. IDem ipſe Eliſæus dum excurrit per diverſa, annuntians verbum Domini, quædam eum mulier Sunamitis hoſpitio ſuſcepit. Cui pro munere ſterilitate ſublata, filium ei impetravit a Domino. Quæ ſuſcipiens parvulum e-
Ibid. v. 16. & ſeq. nutriit. Adultus vero (e) ad patrem in agrum dum pergeret, ſolis ardore percuſſus recurrens domum, æſtuans in ſinu matris ſpiritum emiſit. Statim mulier ad hominem Dei recurrit, in Carmelo pedibus ejus provoluta, filium, quem ejus gratia ſuſceperat, (f) nuntiat fuiſſe defunctum. Celatum ſibi hoc a Domino propheta miratur: ut noſtri Domini Jeſu totam figuram impleat (g) propheta, qui cum omnia (h) norit, aliqua ſe neſcire ſimulat. Ut illud
Joan. 11. 34. Marc. 13. 32. de Lazaro: *Ubi poſuiſtis illum?* Et: *De die & hora nemo ſcit, neque Angeli, neque Filius*: cum eo die & ea hora ipſe venturus ſit Filius. Et illud, narrantibus duobus diſcipulis de Paſſione ejus & dicentibus ei: *Neſcis quæ facta ſunt in Jeruſalem ante tertium diem?* & ipſe Luc. 24. 18. & 19.
in quo facta ſunt, neſcienti ſimilis dicit, *Quæ?* Sed hæc quæ celantur, aut in magno aguntur myſterio, aut intentio cordis extenditur in Deum, ut quantum non capit, avidius noſſe quærat: & cum quæſita non intellexerit, amplius metuat, ſciens divinum eſſe atque profundum, quidquid mortalibus noſſe fuerit denegatum.

2. Agit vero Eliſæus quæ ſunt dominicæ a- 4. Reg. 4. 29.
ctionis ſacramenta. Mittit per ſervum ſuum baculum, quod ſupra exanime corpus poſitum, mortuum vitæ reſtituat. Miſit & Dominus per Moyſem ſervum ſuum Legem, quæ mortuum mundum, ſicut illud baculum, vivificare non poruit: quia *ſi data eſſet lex, quæ poſſet vivi-* Gal. 3. 21.
ficare, ut Apoſtolus dicit, *omnino ex Lege eſſet juſtitia*: quia *littera occidit, ſpiritus autem vivificat*. Poſtea ipſe Eliſæus deſcendit (i) magnus ad parvum, ſalvator ad ſalvandum, vivus ad mortuum. Deſcendit & noſter Dominus. 2. Cor. 3. 6.
Qui deſcendit, ipſe eſt & qui aſcendit ſuper Epheſ. 4. 10.
omnes cælos, ut adimpleret omnia. (k) Quæ omnia? Quæ myſtice geſſit Eliſæus. Ut enim 4. Reg. 4. 34.
mortuum parvulum ſuſcitaret, juvenilia membra (l) contexit. Et Dominus Jeſus *ſeipſum exina-* Philip. 2. 7.
nivit formam ſervi accipiens: parvum ſe illi parvo coaptavit; ut efficeret (m) iſtud *corpus* Phil. 3. 21.
humilitatis noſtræ conforme corpori gloriæ ſuæ. 4. Reg. 4. 34. Pſal. 18. 7.
Jacens ſubter ſe frigidum, ſuo calore ſuccendit. Similiter & noſter (n) Salvator Dominus mundum, a cujus calore non eſt jam qui ſe abſcondat, inſufflavit (o) ille tertio jacenti, ut trina confeſſio infunderetur credenti. Sic ſuſcitatus eſt mortuus, dum a morte perpetua juſtificatus eſt impius.

3. Multa & varia ſigna Spiritus Domini fecit per Eliſæum, ſicut eadem Regum narrat hiſtoria. Quæ omnia perſequi longum eſt. Pauca tamen exequar, cum ſint (p) cuncta ſigna futurorum Chriſto Domino coaptanda, qui per Iſaiam dicit, *Spiritus Domini ſuper me: propter* Iſa. 61. 1.
quod unxit me, bene evangelizare pauperibus Luc. 4. 18.
miſit me, dimittere quaſſatos in requiem, reddere captivis libertatem, & cæcis viſum. Jordanem Eliſæus eo Spiritu operante, tranſiit, quo noſter Dominus Jeſus eumdem fluvium ſuo in baptiſmo conſecravit. Inſultantes ſibi pro- 4. Reg. 2. 24.
pheta beſtiis tradidit pueros. Et noſter Jeſus Matt. 2.
Dominus (q) de parvulis in Paulo dicit: *No-* 21.
lite pueri effici mentibus. E quibus quoſdam 4. Reg. 2. 24.
beſtiis, (r) id eſt, immundis ſpiritibus tradidit,

(a) Reſtituimus locum hunc ex Mſ. Remig. antea legabatur: *Fiant in me duo ſpiritus, ſed duplex ſpiritus. Quem expoſuit*. In edit. Lugd. *ait magiſtro ſpiritu*. Cetera per parentheſim quamdam, ut dubia addiderant Lovan. Duac. & Colon. & his recentiores editiones.
(b) Sic Mſ. Ramig. At Editi, *Tactus namque*.
(c) Mſ. Remig. *palpantibus videntibuſque*.
(d) In Mſ. Remig. *Promiſſio*.
(e) Editi, *cum patre*. Mſ. Remig. *ad patrem*. melius.
(f) Mſ. Remg. *nuntians*.
(g) Editi, *prophetia*.
(h) Mſ. Remig. *noverit, aliquid*.
(i) Hæc ipſa leges apud Auguſtinum ſermone 26. de verbis Pſalmi 94. & Apoſtoli Galat. 3. pag. 141. novæ editionis: & aumdem ſenſum reperias in ſermone 136. da verbis Evangeliſtæ Joannis 9. pag. 663. itam novæ aditionis.
(k) Hæc verba, *Quæ omnia*, addit Mſ. Remig.
(l) Mſ. Ramig. *contraxit*.
(m) Mſ. Remig. *iſte*, ſcilicet, Chriſtus.
(n) Vox hæc, *Salvator*, abeſt a Mſ. Remig.
(o) Mſ. Remig. *illi ... ut trina confeſſione*.
(p) Mſ. Remig. *tota*.
(q) Mſ. Ramig. *per Paulum dicit*, nec habet, *de parvulis*.
(r) Hæc varba, *id eſt, immundis ſpiritibus*, addit Mſ. Remig.

2. Cor. 24. 23. 1. Tim. 1. 20. dit, *ut diſcant non blaſphemare*. Rex Iſrael
ad perimendum Eliam quinquagenos viros tri-
bus vicibus cum tribunis miſit, quos cæleſti in-
4. Reg. 1. 9. 11. & 13. cendio propheta conſumpſit. Dicitur etiam de
Pſal. 96. 3. noſtro propheta & Domino, quod *ignis ante*
4. Reg. 6. 14. *eum ardebit, & inflammabit in circuitu inimi-*
Ibid. ℣. 22. *cos ejus*. Ipſum poſtea regem cum omni exer-
citu ſe obſidione vallantem, quadam cæcitate
percuſſos hoſtes, captivos in Samariam induxit.
Quibus reddito viſu, ſimul & indulgentiam im-
petravit. Hæc licet in multis ſignentur, evi-
dentius tamen in Paulo, & qui cum eo Eccle-
ſiam (a) perſequebantur, Dominus oſtendit.
Act. 9. 8. Cæcatus quippe proſtratuſque in via, captivus
Dei dum fieret, reddito lumine, qui fuerat
perſecutor, factus eſt prædicator: atque in ipſo
1. Tim. 1. 16. oſtendit *Deus omnem longanimitatem ad infor-*
mationem eorum, qui credituri ſint illi in vi-
tam æternam.

4. Reg. 5. 1. & ſeqq. 4. Item Naaman Syrus amicus regis ad re-
gem Iſrael directus eſt, ut ab Eliſæo lepræ
macula mundaretur. Quem reſpiciens homo Dei
juſſit eum (b) ſepties in Jordane tingi; ſi vel-
let corporis ſui maculas auferri. Quod cum fa-
Ibid. ℣. 14. ceret, mundatus eſt. Munera homini Dei offe-
renda credidit: quæ jure divino renuens, gra-
tiam gratis datam noſtri præſignavit Chriſti Do-
mini, quam in Evangelio ſuis diſcipulis com-
Matt. 10. 8. mendavit, dicens: *Gratis accepiſtis, gratis da-*
te. Septiformi Spiritu mundari animam a vi-
tiis, quibus interior exteriorque homo polluitur,
aqua etiam ipſa demonſtrat, qua tinguntur con-
Matt. 28. 19. ſecrati *in nomine Patris, & Filii, & Spiritus-*
4. Reg. 5. 20. & ſeq. *ſancti*. Giezi vero puer Prophetæ, qui ſecutus
Naaman Syrum, compoſito mendacio, vendere
voluit quod propheta gratis dederat, ea lepræ
percuſſus macula, qua ille mundatus fuerat, hæ-
reticorum figuram oſtendit: qui ſuæ rapacitatis
cæcitate compulſi, dum venditant ſuis velut ex-
piationes videlicet peccatorum, ipſi quoque ma-
culis quibus illi fuerant aſperſi, inſigniuntur.
Ut merito audiant a Domino: *Non novi vos.*
Matt. 7. 23. *Diſcedite a me omnes qui operati eſtis iniqui-*
tatem.

CAPUT XXXII.

PRÆDICTIO: *In Ezechia, qua ſuos Chriſtus docet in bono non debere efferri.*

Prædictio facta & figurata. In Regum credita & viſa.

4. Reg. 18. 1. & ſeqq. DUM (c) alternanter reges Iſrael, alii a viis
Domini declinantes erroribus implicantur, a-
lii fideliter viam Domini gradiuntur, ad Ezechiam
Ibid. ℣. 4. regem ordo perductus eſt. Hic exterminans o-
mnia ſimulacra, omnemque idolorum culturam
ſubvertens, pene totum Iſrael errantem conver-
4. Reg. 20. 1. tit ad Dominum. Huic divinum datum eſt re-
ſponſum, ut ordinare ac diſponere deberet do-
mum ſuam, quod ipſe jam iret in mortem. Qui
cum flens oraſſet dicens: *Memento Domine, quo-* Ibid. ℣. 3. & 6.
modo ambulaverim in via tua: quindecim anni
ſub hoc ſigno ei adjiciuntur ad vitam. (d)
Duodecim enim gradus ſol, curſu quo aſcende- Ibid. ℣. 11.
ſat, deſcendit. Quod mire eveniſſe finitimi dum
adverterent reges, nuntios ad Ezechiam mile-
runt; quærentes quidnam illud eſſet oſtenti. E-
latuſque in bono, non tantum pro ſe factum
narrat, quantum & jactantiæ gratia univerſa re-
galia eis domus ſuæ & vaſa oſtendit. Indigna- Ibid. ℣. 13.
tuſque Dominus per prophetam Iſaiam regem Ibid. ℣. 16.
increpat, teſtans venire dies, quibus illa omnia
quæ monſtraverat, captiva in Babyloniam cum
populo ducerentur. Nec immerito noſter Rex
per apoſtolum Joannem in Apocalypſi nos ad-
monet, dicens: *Tene quod habes, ne quis alius* Apoc. 3. 11.
accipiat coronam tuam. Item alibi: *Beatus qui* Ibid. c. 16. ℣. 15.
vigilat, & ſervat veſtimenta ſua, ne nudus
ambulet. Et in Evangelio: *Non ſciat ſiniſtra* Matt. 6. 3.
tua quid faciat dextera tua: admonens in bo- 2. Cor. 1. 12.
nis operibus, quæ Dei dona ſunt, non eſſe in
homine, ſed in Domino gloriandum: ne quod
humilis (e) accipit, ſuperbus amittat.

CAPUT XXXIII.

PRÆDICTIO: *In Regibus peccantibus, qui ſecum populum in captivitatem ducunt.*

Prædictio facta & figurata. In Regum credita & viſa.

REgnante Joſia, atque Sedechia filio ejus, 4. Reg. 22. 1. & 23.
populus omnis Iſrael utilia vincla legis,
quibus regebatur, abrumpens, multis ex gravi-
bus (f) culpis totius pietatis auctorem Deum
ad magnam iracundiam provocavit. Jeremiam Jer. 22. 2. & ſeqq.
Prophetam ad objurgandum, corrigendumque re-
gem & populum Dominus miſit, prædicens, ſi
converſi legis mandata ſervarent, ſuo in loco
ſemper manere illæſos: ſi vero monentem ſe
contemnerent, in Babyloniam ire captivos. Spre-
tis igitur & mandatis & prædicantis verbis,
dum malis auſibus rex & populus ſuis peccatis
urgentibus premerentur, ſententiam divinam Je-
remias plebi jam captæ, & regibus per epiſto-
lam expreſſit dicens: *Propter peccata quæ pecca-* Baruch. 4. 1. & 2.
ſtis ante Deum, ducemini in Babyloniam: &
eritis illic per tempus longum, uſque ad gene-
rationes ſeptem. Rex igitur Nabuchodonoſor, 4. Reg. 25. 1. & ſeqq.
comprehenſis regibus Juda, totum Iſrael capti-
vum tranſmigravit in Babyloniam, effoſſis ocu-
lis in itinere regi Sedechiæ: ut duorum prophe-
tarum de eodem Rege prædicta implerentur. Je-
remias (g) dixit, viſurum regem Babyloniam:
Ezechiel, non viſurum. Qui dum ſibi quaſi Jer. 24. 3.
contrariate viſi eſſent, hoc modo utrumque vi- Ezech. 12. 13.
de-

(a) Editi, *inſequebantur*. Mſ. Remig. melius, *perſequebantur*.
(b) Mſ. Remig. addit, *ſepties*, quod aberat ab editis.
(c) Ita antiquiores editiones, cum Mſ. Remig. Recentiores vero, *alternantes*.
(d) Mſ. Remig. *quindecim*. In Vulgata leguntur tantum, *decem*.
(e) Mſ. Remig. *accepit*.
(f) Mſ. Remig. *culpis*. Editi, *cauſis*.
(g) Editi, *dicit*.

detur impletum: cum exemptis oculis adductus Sedechias Babyloniam, & vidit, quia præſens fuit, & non vidit, quia in via oculos perdidit. Admonet noſter Dominus ſuos hujus exemplo, *Joan. 12. 35.* & dicit: *Ambulate dum lucem habetis, ne vos tenebræ comprehendant*. Contemptores vero mandatorum ſuorum, etiam reges, cæcos eſſe idem *Matt. 15. 14.* Dominus in Evangelio dicit; *Cæci ſunt duces & cæcorum. Cæcus autem dum* (a) *cæcum ducit, ſimul in foveam cadunt*, quæ eſt dura captivi- *Apoc. 2.21.* tas animæ impœnitentis: de qua dicitur; *Dedi illi tempus, ut pœnitentiam ageret, & pœnitere non vult*. Sic donec suppleretur menſura per annos ſeptuaginta, in Babylonia populus ille captivus fuit.

4. Reg. 25. 13. 14. 15. 2. Vaſa ſane omnia templi Dei idem rex Nabuchodonoſor per ſuos abripuit. Væ peccatis hominum, dum pro his ſacrificia ipſa conculcantur ab exteris, quæ ſemper pro remediis fue- *Thren.1.1. & ſeqq.* runt in ſalutem. Quo gemitu, quibus amariſſimis fletibus, qua animi anguſtia hæc deſcripſerit Jeremias, Threni ejus indicant: tabernaculum Domini fuiſſe pollutum, diem feſtum ductum in oblivionem, ſabbata omniaque ſolemnia exterminata; ſacerdotes & principes, parvulos, ſenes, juvenes, virgineſque ſuas (b) partem gladium comediſſe, partem remanſiſſe captivam. En dolorum noſtrorum ulcera; en luctus noſtri opprobrii, en peccata grandia, quorum ex cauſis etiam nos hæc videre meruimus, amplioreque pœnarum plaga quaſi vulnerati curari nolumus. Eliſi ſtare nos credimus, expulſi exiliatique, ut oportuit, non dolemus: ſatisfactio (c) nulla, mœſtitia nulla, manet ira, *Ibid. c.5.2.* nec veniam poſtulamus. *Hereditas noſtra converſa eſt alienis: domus noſtræ peregrinis*. Sic caſtigati non plangimus, ſic emendari nolumus ſuſcipere diſciplinam. Recedamus a malis quibus Dominum offendimus, pœniteamus in his quæ ſacratis ejus contumelioſa ingeſſimus. Superbia noſtra humilitate curetur. Collatum tempus (d) remediis non ſpernamus: (e) ne is cujus placidam mitemque ſenſimus miſericordiam, non pœnitentibus æternam conſtituat, pœnalemque ſententiam. Paratus eſt enim ignoſcere ille Dominus qui dicit: *Convertimini ad me, & conver- Zach. 1. 3. Luc. 15.18. tar ad vos*: ſi modo voces filii cum pœnitentia revertentis pius Pater agnoſcat.

3. (f) In eadem captivitate, Danielem & *Dan.10.11. c. 2. v. 7.* Ezechielem narrat hiſtoria prophetaſſe. Daniel vir deſideriorum, (qui Balthaſar a rege nuncupatus eſt) tres viros gentis ſuæ amicos habuit *Dan. 9. 25.* Ananiam, Azariam, Miſaelem. Omnis vero ejus prophetia myſteriis licet plena ſit, quædam tamen pars ejus ita elucet claritate ſui fulgoris, ut etiam tempus ſignaverit quo venturus eſſet ipſe Salvator & Dominus. Duodecim ſane cum ſint propheticæ viſiones ejus, in Hebræo decem reperiuntur. Quas duodecim, Domino donante, certa cum comparatione percurram. In prima, contra impudicos ſeniores caſtitatem Suſannæ defendit. *Dan.13.11.* Hoc agit Jeſus Dominus, dum adverſus ſceleratos hæreticos Eccleſiæ ſuæ integritatem tuetur, quam perverſis ſuis diſputationibus vitiare contendunt. Quos etiam per apoſtolum Paulum notat, dicens: *Ex his ſunt qui 2.Tim.3.6. penetrant domos, & captivas ducunt mulierculas oneratas peccatis, quæ ducuntur variis deſideriis*. In ſecunda ipſe Daniel, ſuique amici *Dan. 1. 8.* ſtatuerunt legis ſuæ mandata ſervantes, ex cibis menſæ regis, quibus ceteri eorum ſodales veſcebantur, non contaminari. Deſideriis hujus mundi non ſolum contaminatus non eſt noſter Magiſter & Dominus, verum etiam ſuos amicos prohibuit, dicens: *Nolite diligere mundum, ne- Joan. 2.15. & 16. que ea quæ in mundo ſunt. Omne enim quod in mundo eſt, concupiſcentia carnis eſt, & concupiſcentia oculorum, & ambitio ſæculi*. Quæ omnia, velut eſcas illas regias, repudianda oſtendit. Et per apoſtolum Paulum evidentius mandans: *Eſca ventri*, ait, *& venter eſcis. Deus 1.Cor.6.13. autem & hunc, & has evacuebit*: ut ſit animæ unus cibus ipſe Salvator, qui ei varios diverſoſque ſapores exhibeat.

2. In tertia, ſacramentum divinæ diſpoſitionis, quod regi oſtenſum fuerat, itaque erat (g) oblitus; non humana doctrina Daniel qua in- *Dan. 2. 1. &c.* ſtructus erat, ſed Domino revelante, & ſomnium & interpretationem ſomnii regi narravit. Qua- *Ibid. v.30. &c.* tuor regna in quatuor metallis, e quibus ſtatua formata ante faciem ejus (h) aderat, mundo exurgere. Caput aureum, ipſum eſſe Babylonicum Orientis: Pectus & brachia ejus argentea, Macedonicum Septentrionis: Venter & femora ærea, Punicum Meridiani: Crura ferrea & digiti pedum partim ferrei, partim fictiles, ultimum Romanum, videlicet Occidentis: ſicut & vir eruditiſſimus Oroſius hiſtoriographus poſuit. Quod regnum tamquam ferrum comminuit omnia, & domuit. Chriſti quoque regnum ſub- *Ib. v. 44. & 45.* jungit Daniel in lapide abſciſſo de monte ſine manibus concidentium; tamquam ſine manibus complectentium, Deum hominem ex Virgine natum. Qui cum illam ſtatuam percuſſiſſet, omnes ejus partes redegit in pulverem, eaque auferens ſpiritus venti, locus ejus inventus non eſt: ipſum autem lapidem, qui percuſſit ſtatuam, factum eſſe montem magnum & impleſſe omnem faciem terræ. (i) Vacuatis enim omni- *Ibid. v.35.* bus regnis, regnum Chriſti Domini exurget, quod nulli alteri populo relinquetur: quoniam permanebit in æternum. Hoc nunc orando omnis ejus petit Eccleſia, cum dicit: *Adveniat Luc. 11. 2. regnum tuum*. *Dan. 3. 16. &c.* In quarta, ſtatuam, imaginemque ſuam Nabuchodonoſor quam ſtatuerat adorandam, cum tres prædicti amici Danielis adorare noluiſſent, camino detruſi, illud mirum divinitus præbuit, quod fugato incendio, ipſos

potius

(a) Mſ. Remig. *cæcum ducens*.
(b) Mſ. Remig. addit hanc vocem, *partem*.
(c) Mſ. Remig. *nulla mæſtitia manet iram, nec veniam*.
(d) Mſ. Remig. *remedii*.
(e) Ita Mſ. Remig. Editi vero, *ne is quem placidum mitemque ſenſimus, iracundiam non pœnitentibus æternam conſtituat, pœnalemque ſententiam*.
(f) Emendatur locus hic ad Mſ. Remig. Editi, *in eamdem captivitatem*.
(g) Editi, *oblatus*: ſed melius Mſ. Remig. *oblitus*.
(h) Editi, *aderat*. Mſ. Remig. *erat*.
(i) Mſ. Remig. *Vacuatiſque*.

potius miniſtros regiæ joſſionis vorax flamma conſumpſit. Tres vero viri illæſi, hymnum Regi vero dum canerent in medio camini, ſecum *Joan. 4. 25.* Filium Dei habere meruerunt. Quem revelante graria rex ipſe cognovit, qui ſuos veros adoratores figmenta vaniſſima contemnentes, a flammis præſentis ſæculi, ad cæleſtem gloriam perducit triumphantes.

CAPUT XXXIV.

PRÆDICTIO: *In Daniele, qui Chriſtum Dominum ſuis viſionibus enarravit.*

Prædictio facta & figurata. In Daniele credita & viſa.

Dan. 4. 2. &c. Ib. ℣. 19. &c. 1. QUinta vero viſio continet ſomnium ejuſdem regis, quod Daniel ita interpretatus eſt. Arborem magnificam quam viderat, ſub cujus ramis omnes beſtiæ, pecora, aveſque habitarent, ipſum eſſe regem. Præcidendam vero cum Dominus juſſiſſet, ſervata dumtaxat radice: regnum ejus auferendum ab eo, ipſumque cum beſtiis manſurum. Capillos ejus ut mulieris, & ungues ejus ut aquilæ creſcere, fœnum ut bos edere, donec ſeptem divinitus tempora juſſa complerentur: dans conſilium regi eleemoſynis ſua peccata redimere debere. Quod cum facere neglexiſſet, prædicta omnia regi advenerunt, ſuppletaque menſura temporum, regnum quod amiſerat, recuperavit. *Ibid. ℣. 31. Pſ. 79. 6. Pſ. 118. 10. Luc. 22. 61.* Sic præſumptores cæduntur, ſic caſtigantur ſuperbi ab eo *qui potat in lacrymis, in menſura:* quia ſunt judicia ejus ſuavia. Sic Petrum apoſtolum negantem, dum reſpectum flentem videret, in eum locum reſtituit, quem præſumptor amiſerat. Sic in ſuis interfectoribus ſacrum ejus ſanguinem (a) fundentibus, pro quibus oravit, eumdem ſanguinem propinavit bibendum, quo regiam ſuſciperent dignitatem. Sic quotidie Rex noſter lapſos reparas, quibus collatæ gratiæ cæleſtis regni donum ſervat in poſterum. *Dan. 7. 4. &c.* In ſexta ex quatuor ſibi apparentibus beſtiis (b) illius ſupradictæ, quatuor partium orbis regna confirmat. Quibus quartam beſtiam grandiorem fuiſſe atque terribilem, idem propheta teſtatur, habentem cornua decem, ac de medio eorum cornu aliud parvum aſcendens, tria ex illis ante faciem ejus excuſſa ſunt cornua, donec vetuſtus dierum ſedit in judicio. Sed hæc eo modo (c) ſunt expoſita, quo regna illa quatuor ſibimet ſuccedentia. *Ibid. ℣. 23.* Beſtia quarta, quæ omnibus regnis eminens domavit omnem terram, ſubjecitque eam. Poſt ipſam uno tempore decem reges exurgent: & poſt eos, ille qui nomen perditionis ſuæ, id eſt, Antichriſti, portaturus eſt. De quo ſuo loco, ut jam promiſſum eſt, divina teſtimonia proferentur. In ſeptima ex ariete & hirco, Perſarum atque Græcorum ſibi prælia *Dan. 8. 3. &c.* revelata deſcribit. Sub perſona quoque Antichriſti, qui corde ſuo dum magnificabitur, dolo corrumpet multos, donec veniat qui venturus eſt Jeſus Dominus, & non tardabit. *Ibid. ℣ 25. Habac. 2. 3.*

3. In octava, idem vir deſideriorum Daniel, providam juſtitiam Dei judicantem reges ſuperbos ea ratione inſinuat, qua Baltaſar Rex cœnam faciens principibus ſuis, vaſa templi Dei *Dan. 5. 1. &c.* quæ Nabuchodonoſor pater ejus abſtulerat * prolata, biberit in eis concubinis, principibuſque ſuis, laudans deos ſuos aureos & argenteos, ligneos & lapideos: ſtatimque in conſpectu ejus exierunt articuli manus hominis, & ſcripſerunt in pariete regis domus: qua viſione turbatus rex, cum omnes quos habuit curioſos, ſcripturam legere nequiviſſent, Daniel accitus, cauſa vaſorum domus Dei id factum fuiſſe, regem conſtanter objurgans, ſcripturam etiam recitavit: *Mane, Thecel, Phares:* eamque interpretatus eſt, *Mane; Numeravit Deus regnum tuum, & implevit illud. Thecel:* (d) *Ponderatus es, & inventus es minus habens. Phares; Diviſum eſt regnum tuum, & datum eſt Medis & Perſis.* *Ibid. ℣. 25.* Promiſſa itaque munera quæ Daniel abnuerat, cum rex contuliſſet prophetæ, ſuppleto vitæ curſu, ut prædictum fuerat, regnum reliquit Medis & Perſis. Videant, videant ſuperbi reges, qui auſu mentis ſuæ vaſa domus Dei diripientes, quæ juſte ille miniſtris peccantibus tradidit, ſine ulla reverentia contrectantes, Deo, cujus nomine conſecrata ſunt, videntur contumelias irrogaſſe. Quorum finis utique mors eſt, quæ non habet finem.

** Edit. ſublata. Ibid. ℣. 3.*

CAPUT XXXV.

PRÆDICTIO: *In eodem, dum eum de lacu leonum eruit, ut Chriſtum Dominum a Judæis.*

(e) Prædictio facta & figurata. In Daniele credita & viſa.

Dan. 6. 1. &c. 1. IN nona: Darius Medus ſucceſſit in regnum: qui cum ſatrapas centum viginti ſtatueret in regno ſuo, tres ei præpoſitos conſtituit. Daniel unus erat ex tribus, gratiam habens in oculis regis. Exquirunt (f) invidi adverſum Dei ſervum conſilium, ac regi perſuadent diebus triginta petitionem a nullo deo vel *Ibid. ℣. 4. &c.* homine, niſi a ſolo rege eſſe poſcendam: in eo pœna interpoſita, qua ſi quis præceptum regis contemneret, in vivarium miſſus leonibus in eſca daretur. Quod præceptum propoſitum reperiens propheta, Dominum ſuum tribus temporibus diei ſolita oratione precatus eſt. Detentum ut contumacem regi offerunt, quem cum eripere invidis non valeret, Deo ſuo prophetam ſub hac confeſſione dimiſit, qua eum de mortis periculo ſolus poſſet eruere. Quod & factum eſt. Ex hac tamen mœſtitia incœnatus rex dum neque cibum neque ſomnum caperet, diluculo ad videndum Danielem ipſe perrexit. Quem vivum illæ-

---

(a) Hæc verba, *fundentibus, pro quibus oravit, eumdem ſanguinem*, in Mſ. Remig. reperta huic loco reſtituimus. In illo tamen paulo poſt legitur, *ſuſceperit*, non *ſuſciperent*, ut in editis.

(b) Mſ. Remig. *illi ſupradictæ*.

(c) Mſ. Remig. *ſint expoſita*.

(d) Mſ. Remig. *Ponderatum eſt in ſtatera, & inventum eſt*.

(e) Mſ. Remig. *Premiſſio*.

(f) Mſ. Remig. *invidia ... conſilia*.

illæſumque reſpiciens, Deo vero dans gloriam, educi de lacu præcepit, eoſque qui Danielem criminati erant, in lacum miſit, & devorati ſunt continuo in conſpectu ejus. In his etiam ſup- *Eccli. 27. 29.* pleta eſt prophetia, dicens: *Qui foveam fodit proximo*, (a) *incidet in eam. Et qui ſtatuet laqueum proximo, peribit in illo.* Et ipſe noſter Jeſus Domino, in quo omnia iſta figurata *Pſ. 56. 7.* ſurgebant, per prophetam dicit: *Foderunt ante* *Ibid. ℣. 4.* *faciem meam foveam, & inciderunt in eam.* Et iterum: *Miſit Dominus miſericordiam ſuam & veritatem ſuam, & liberavit animam meam de medio catulorum leonum.*

2. In Decima: Propinquante fine temporis *Dan. 9. 2. Jerem. 21. 11. & 29. 10. Ibid. ℣. 21.* ſeptuaginta annorum deſolationis Jeruſalem, quam per Jeremiam prophetam Dominus prædixerat: Daniel cum omni fletu & jejunio orationem fudit pro ſe ac pro delictis populi ſui, miſerationem Domini implorans. Oranti Gabriel aſtitit archangelus, eique futura myſteria revelavit, ſeptuaginta hebdomadas breviatas eſſe in populo ejus, & (b) in civitate ſancta, ut conſummentur peccata, & ſignentur delicta, & ut finiatur injuſtitia, & adducatur juſtitia ſempiterna. Impleri quoque viſus prophetarum, & ungi Sanctum ſanctorum ab exitu ſermonis in reſpondendo. Et iterum ædificabitur Jeruſalem, uſque ad Chriſtum ducem hebdomadæ ſeptem, & hebdomadæ (c) ſexaginta duæ. Et rurſum ædificabitur platea & muri in anguſtia temporum. Et poſt hebdomadas ſeptuaginta duas, interibit chriſma; & judicium non erit in eo: *Ibid. ℣. 26.* vel ſicut Hebræus habet interpres: *Occidetur Chriſtus, & non erit ejus populus, qui eum negaturus eſt. Et civitatem & ſanctuarium diſſipabit populus cum duce veniente, & finis ejus vaſtitas, & poſt finem belli ſtatuta deſolatio. Confirmabit autem pactum* (d) *multis hebdomada una, & in medio hebdomadæ deficiet hoſtia & ſacrificium, & in templo erit abominatio deſolationis, & uſque ad conſummationem & finem perſeverabit deſolatio.* Ad confutandum errorem Judæorum hæc ſibi revelata ſcripſit Daniel. Qui ergo expectant adhuc venturum Chriſtum, credituri ſunt Antichriſto. Sic enim eos Dominus Jeſus in Evangelio increpat, *Joan. 5. 43.* dicens: *Ego veni in nomine Patris mei, & non credidiſtis mihi: alius veniet in nomine ſuo, & ipſi credetis.*

3. Labore ingenioque magno beatæ memoriæ Hieronymus, (e) per ſupputationes annorum regum Babyloniæ ſeptuaginta hebdomadas, uſque ad noſtri Redemptoris nativitatem Chriſti Domini annos quadringentos nonaginta perduxit: (f) ſejungens ſeptem in reſtauratione templi hebdomadas, ſexaginta & duas uſque ad Domini nativitatem, & uſque ad Paſſionem ipſius, & unam vaſtationis quæ facta eſt a Veſpaſiano duce, vel Tito filio ejus. Inimici igitur Domini Judæi fallentes ſemetipſos, cum multiplicia prophetata de Chriſto, ad quaſque ſuorum regum perſonas referre contendunt; huic prophetæ Danieli volentes nolenteſque colla ſubmittunt: qui non tantum ſigna omnia ſupra ſcripta conſcripſit, quantum etiam tempora ipſa adventus Domini deſignavit. Quæ omnia luce clarius impleta omnis jam mundus (g) agnoſcit. Gloriam igitur Chriſti Domini diffuſam in gentibus, eumque, ut ſcriptum eſt, omnem terram adorantem, Judæi adhuc credere nolunt, *Pſ. 65. 4.* nobiſcum intuentes impleri omnia, quæ prædicta ſunt oraculis prophetarum.

4. In undecima, eidem Prophetæ revelata *Dan. 11. 1. &c.* ſunt ſub perſona bellantium regum, ipſius facta *Iſa. 6. 11. & c. 13. 9. 10.* Antichriſti, anguſtiæque ultimi temporis, reſurrectio etiam mortuorum, qualiter impii, quali- *Ezech. c. 38. & 39.* ter vel ſancti reſurgant. Hæc & Iſaiæ, & Ezechieli ita oſtenſa ſunt, quemadmodum eorum dicta Evangelica firmat auctoritas.

5. In duodecima, ſpectaculum quoddam lætiſſimum, non tantum regi, quantum etiam ſpiritalibus mentibus exhibuit Daniel. Bel quippe *Dan. 14. 2. &c.* idolum, quod omnes Babylonii ſimul cum rege cultui habebant, magnos regios apparatus velut quotidie comedens, quos ſacerdotes cum ſuis per occultum intrantes oſtium conſumebant. Daniel eorum fraudem ſubtili arte demonſtrans, (h) ſeri in pavimento templi cinerem ſuis præcepit. Signatis igitur foribus annulo regis, in poſterum diem venientibus, non illa ab illo figmento conſumi, virorum ac mulierum impreſſa veſtigia demonſtrarunt. Confeſſione etiam ſacerdotum occultum eſt illud oſtium proditum, per quod introeuntes omnia devorabant. Contracto itaque *Ibid. ℣. 22. &c.* regia juſſione figmento; draconem, quem ſimul ut divinum ſuſpiciebant, ſine gladio & fuſte ita peremit Daniel, quemadmodum ſciebat corruptibilem poſſe corrumpi: docens & oſtendens, unum & ſolum verum Deum eſſe colendum, relictis vanis ſuperſtitionibus, quibus non tantum Babylonios, quantum etiam totum mundum ſub poteſtate dæmonum captivum teneri propheta cernebat. (i) A quorum dominatu Chriſti Domini gratia liberandum, præconio etiam ſuo (k) futuro tempore deſignavit. Sed quoniam, ut ait quidam, Veritas odium parit (unde & Paulus noſter dicit: *Inimicus factus* *Gal. 4. 16.* *ſum vobis verum prædicans*); pro munere veræ *Dan. 14. 30. &c.* religionis oſtenſæ, in lacum leonum Babylonii devorandum propheta miſerunt. Nec defuit divina potentia, quæ & cuſtodiam (l) ſolitam ſuo, & prandium per ejus ſocium miniſtraret incluſo. Cujus ob meritum gratiæ, ferales leonum impetus in ovium manſuetudinem commu-

(a) Mſ. Remig. *incidit ... ſtatuit ... deperiet.*
(b) Editi, *in civitatem ſanctam, ut conſummaventur peccata, & ſignarentur.*
(c) Mſ. Remig. *hebdomdas VI. & hebdomadæ LXXII.* Lugd. *hebdomadæ ſeptem, & hebdomadæ ſeptuaginta duæ.*
(d) Mſ. Remig. *multum ... & in medio hebdomadis.*
(e) Lege hanc ſeptuaginta duarum hebdomadarum expoſitionem apud Hieronymum, libro in Danielem prophetam, capite nono.
(f) Mſ. Remig. *ſed jungens ... ſeptuaginta duas.*
(g) Mſ. Remig. *agnoſcens.*
(h) Mſ. Remig. *ſterni.*
(i) Mſ. Remig. *A quarum*; intellige, *ſuperſtitionum.*
(k) Mſ. Remig. *futura tempora.*
(l) Mſ. Remig. *ſolidam.*

tavit. Educto itaque Daniele, cum rex miraretur illæſum, inimici ejus in eſcam leonum dati ſunt ut perirent. Non ſine ſigno ejus Domini hæc acta ſunt qui pro ſuis orat, dicens: *Ne tradideris beſtiis animam confitentem tibi*. *Pſ. 73. 19.* *1. Petr. 5. 8.* *Rugiens* enim ille *leo* diabolus qui *circuit quærens quem devoret*, (a) inimicos noſtri Prophetæ Chriſti Domini quos reperit, accepta poteſtate conſumit.

CAPUT XXXVI.

PROMISSIO: *In Ezechiele, manifeſta reſurrectio per Chriſtum Dominum.*

Prædictio facta & figurata. In Ezechiel credita & viſa.

1. EZechiel quoque propheta inter cetera quæ arcanis recondita ſcripſit, reſurrectionem ſibi oſtenſam, quæ futura eſt mortuorum, hoc modo (b) intimavit. *Ezech. 37. 1. &c.* In campum ſe quemdam adductum, qui erat plenus oſſibus mortuorum, illic potentia verbi Dei unumquodque os ſuis partibus conjongi, carnes, nervos, cuteſque aſcendere, eiſque vitales auras infundi eo Spiritu ipſe vidit, quo nos futoram ſperamus & credimus reſurrectionem. Multa quoque ſub figura *Ezech. 28. 2. &c.* regis Tyri de Antichriſto narrans, deſcribit etiam civitatem, quæ congregatur (c) ex gentibus ex lapidibus vivis, Jeruſalem cæleſtem: cujus portam Orientalem clauſam ſemper oſtendit, dicens: *Ezech. 44. 2.* *Hæc porta clauſa erit, ſolus princeps ſacerdotum* (d) *tranſibit per eam, & ipſa clauſa erit principi*; Mariæ virginalem uterum ſignans, quæ ſemper virgo integra protulit Salvatorem. Solus enim Chriſtus Dominus, ut ait beatæ memoriæ Auguſtinus Epiſcopus, (e) per inviolata matris virginea viſcera, membra infantis eduxit, qui poſt Reſurrectionem per clauſa oſtia membra juvenis introduxit: ſolus peccatum non habens infantilis ætatis exortu, qui peccatum non habuit grandioris ætatis acceſſu, ipſo dicente: *Jo. 14. 30.* *Ecce venit princeps hujus mundi, & in me nihil inveniet.*

2. In hac captivitate Babyloniæ etiam Eſdra *1. Eſdr. 2. 1. &c.* ſacerdos & propheta fuit, qui gratus in conſpectu regis dum eſſet, & cum flentem rex aſpiceret, qua ex cauſa triſtis eſſet ab eo perquirens, ſolemnia (f) religionis ac populi ſui agi ſolere eo tempore firmat, a quibus ſe alienum eſſe (g) docebat. Dat rex eundi licentiam, jubetque (h) reſtaurari templum Dei. Veniens quoque Eſdras ad Jeruſalem, zelo legis accenſus, purgandam a vitiis primitus plebem ſtatuit. Quoniam *Sap. 6. 26.* *Rex ſapiens*, ut propheta dicit, *populi ſtabilimentum eſt*. Reperto itaque libro Moyſis oſtendit inter cetera, etiam hinc iram *1. Eſdr. 10. 1. &c.* Dei fuiſſe ſuccenſam, quod contra Dei mandatum ex alienigenis ſibi populus accepiſſet uxores: perſuaſitque cenſura qua valuit, ſuas quiſque cum filiis projiceret mulieres. Nulla itaque (i) detenti carnali dulcedine, cum ſibi vellent Deum eſſe propitium, incunctanter quæ fuerant imperata, fecere: ut populi Chriſtiani figuram oſtenderet, quos admonet & Princeps omnium ſacerdotum dicens: *Matt. 19. 29.* *Si quis dimiſerit domum, aut agrum, aut uxorem, aut filios cauſa nominis mei, & hic multiplicia accipiet, & vitam æternam conſequetur.*

CAPUT XXXVII.

PRÆDICTIO: *In Eſdra, domus Dei, id eſt, per Chriſtum Dominum reſtauratio.*

Prædictio facta & figurata. In Eſdra credita & viſa.

1. TEmplum quoque Dei dum reſtauraret Eſdras, *1. Eſdr. 4. 1. &c.* invidia quorumdam malorum, qui ſocii fabricæ, nec tamen ſocii religione eſſe voluerunt, cum eos incircumciſos non ſuſciperet Eſdras, malitioſe regi inſinuantes, ab opere templi ceſſatum eſt uſque ad Cyrum regnantem. Qui divino actus imperio, *Ibid. v. 24.* *Jer. 25. 12. & 29. 10.* ſuppletis annis ſeptuaginta, quos Jeremias ex ore Domini prædixerat, omnem populum, ſimulque & vaſa domus Dei ex Babylonica captivitate ad Jeruſalem dimiſit, adjiciens munera rex, e quibus præcepit ut fabrica ſurgeret templi. Quod *1. Eſdr. 5. 16.* ſub Dario cœptum, uſque ad perfectionem ejus quam Cyrus fieri & juſſit & juvit, anni evoluti ſunt quadraginta ſex. De quibus Judæi, Domino reſtaurationem ſui corporis (k) promittenti, ac dicenti, *Joan. 2. 19.* *Solvite templum hoc, & in triduo ſuſcitabo illud*, non intelligentes illius dicti ſacramentum, dixerunt: *Ibid. v. 20.* *Quadraginta & ſex annis conſtructum eſt*, Et quomodo hic dicit: *Triduo ſuſcitabo illud?* (l) A Salomone enim ea celeritate conſtructum eſt, qua omnia præparante David patre repererat. Non ergo Salomonis fabricæ (m) emenſa tempora Judæi dixerunt, ſed Eſdræ, cui, ne perficeret, fuerat interdictum.

2. Reparato itaque templo ac muro Jeruſalem, juxta Danielis tempora conſtituta (quo exotante ſimul cum Zacharia populus manſit in Jeruſalem) ſeptuaginta hebdomadarum uſque ad Chriſti Domini nativitatem, ut ſupra * diximus, tempora (n) cucurrerunt. ** Cap. 1.* Cujus indulgentia, etiam nunc animæ de captivitate ſæculi (o) in compunctione cordis ſuppleta (p) menſura,

(a) Mſ. Remig. *inimicus ... ſumit*.
(b) Sic Mſ. Remig. At vero editi, *initiavit*.
(c) Editi, *in gentibus & lapidibus*.
(d) Mſ. Remig. *tranſiit*.
(e) Hæc leguntur apud Auguſtinum epiſt. ad Voluſianum, alias 3. nunc 137. c. 2. pag. 405. novæ editionis. Et lib. 5. contra Julianum cap. 15. pag. 656. n. 57. item nov. edit.
(f) Editi, *regionis*.
(g) Recentiores edit. *dicebat*.
(h) Mſ. Remig. *reſtaurare*.
(i) Editi, *tenenti*.
(k) Mſ. Remig. *promittentis ac dicenti*. Editi *promittente ac dicente*.
(l) Editi, *A Salomone autem ... qui*.
(m) Editi, *priora*. Mſ. Remig. *tempora*.
(n) Editi, *concurrerunt*. Mſ. Remig. *cucurrerunt*.
(o) Mſ. Remig. *in compunctionem*.
(p) Mſ. Remig. *menſura gratiæ liberantur*.

Pſ. 89. 15. & 16. ſura, gratia & miſericordia liberantur. Jucundantur enim pro illis diebus, quibus ſunt humiliati, (a) annis quibus viderunt mala, donec aſpiciat Dominus ſuper ſervos ſuos, & in opera *Pſ. 2. 11.* ſua. Serviamus igitur Domino in timore, & exultemus ei cum tremore, quouſque seducamur ad civitatem, quam Rex & Sacerdos noſter reſtaurat Jeruſalem cæleſtem: ut in templo corporis ejus, quod triduo ſuſcitavit, ſacrificium laudis ei jugiter offeramus.

CAPUT XXXVIII.

PRÆDICTIO: *In eodem, cum in figura Eccleſiæ parabolam pandit.*

(b) Prædictio facta & figurata. In Eſdra credita & viſa.

3. Eſdr. 3. 4. &c. 1. REX Babyloniæ Artaxerxes dum ſuos vellet exercere captivos, tres elegit prudentes Judæos, quorum ſententias Eſdras ſacerdos ſcripſit. Unus vinum omni rei prætulit: alius regem: tertius Zorobabel mulieres, ac ſuper omnia veritatem. Qui cum ſuas ſententias protuliſſent, ſapientior omnibus judicatus eſt Zorobabel, qui mulieres, ac ſupra omne veritatem *Gen. 3. 6.* aſtruxerat. Et re vera quid muliere fortius, quæ primum Adam ita illexit virum, ut Dei præcepta contemneret? Quid fortius muliere, cujus ſpecies omni ſe (c) cupiditati extollit? Quid fortius muliere, quæ & regiam fortitudinem emollit, & virum? Quid etiam in bono, for- *Luc. 1. 41. Jo. 19. 25.* tius muliere; quæ credidit integram ſe Chriſtum parere veritatem? Quid fortius muliere, quæ fugientibus diſcipulis, myſteria ipſius Crucis in- *Marc. 16. 9.* trepida ac plena fiducia (d) aſpexit? Quid fortius muliere, quæ prima præ omnibus viris excurrens, videre meruit Dominum reſurgentem? Quæ cum in typo Eccleſiæ hæc Eſdra (e) ſcri- *Eſther. 2. 7.* pſerit, ſubſecuta eſt etiam actio figurata. Eſther enim quæ a Mardochæo fuerat in filiam educata, dum aulam regiam Mardochæus curaret, a *Ibid. 7. 3.* Deo qui exaltat humiles ad regiam Eſther perducta eſt dignitatem. Hæc cum populum ſuum, agente amico regis Aman cauſa Mardochæi, (f) donatum intelligeret morti, gladiuſque eorum *Eſther. 5. 9. &c.* cervicibus immineret, animam ſuam Eſther pro ſuo populo ponens, invocato divino auxilio penetralia regis ingreſſa eſt, quo mulieri non vo- *Ibid. c. 15. v. 11.* catæ accedere non licebat. Quam cum rex indignatus aſpiceret, illa quoque (g) pudore tabuiſſet: *Convertit*, ut dictum eſt, *cor ejus Deus in lenitatem*: eique rex multa bona promittens, dum ejus ſalutem reparare contenderet, ad con- *Eſther 5.* vivium cum Aman venturum ſe, ut regina poſcerat, non negavit. Illic narrans quæ ſecum & cum ſuo populo acta erant, Aman eo ligno *Ib. c. 7. 8. &c.* crucifigi rex ſtatuit, quo Mardochæum idem *Ibid. v. 9.* Aman ſuſpendere ſtatuerat innocentem: (h) ut cogitanti nequiſſima, ſicut ait propheta, ſuper ipſum volverentur.

2. Sic Eccleſia ſancta ligno Crucis perimit *Pſ. 93. 7.* inimicos. Sic ſe pro ſuis, periculis (i) hujus mundi opponit. Sic datis in morte, ſuis laboribus vitam conferendo miniſtrat: ut pote regina, quæ a ſuo Rege ſponſo & Domino admonetur, eique dicitur: *Libera eos, qui ducuntur ad mortem, & redime eos qui occiduntur.* *Prov. 24. 11.* Cujus beneficiorum refugia, ipſi quoque eius appetunt inimici. Nec impari etiam loco Judith ſancta, ordine ſubſequente ponitur, quæ etiam ipſa figuram ſanctæ Eccleſiæ perſonamque (k) ſuſcipiat. Nam cum dux militiæ regis Babylonis Betuliam Holofernes obſidione cinxiſſet, ſubla- *Judith. 7. 10. &c.* tiſque aquis ſiti totam affligeret civitatem, primores ejus in deditionem ſtatuerunt tradere Holoferni.

3. Hæc diſponentibus Judith obſtitit, pauco- *Judith 7. 9. 10. &c.* rum dierum inducias poſcens. Quibus jejuniis orationibuſque ſupplex Regem regum & Domi- *Ibid. c. 9. v. 1. &c.* num dominorum exoravit. Exuta igitur veſte *Ibid. c. 10. 3. &c.* viduali, ſeſe omni ex parte, mente, corpore, moribuſque componens, mirabilem cunctis exhibuit: eo uſa conſilio, quo, cuſtode Deo, credebat pulchritudine captum hoſtem poſſe perimere, ſuam pudicitiam illo ſervante, qui dator *Judith. 13. 10.* & cuſtos eſt caſtitatis. Quæ cum illæſa caput hoſtis afferret, quam viri non valuerant, femina patriæ reddidit libertatem. Noſtram, ut diximus, cujus hæc figuram geſtabat, ſi (l) agnoſcas Eccleſiam, vides quemadmodum poſtea quam ejus vir Chriſtus Dominus paſſus reſurgenſque aſcendit in cælum, omni mœſtitia, ut recte viduali depulſa, ſit induta pulcritudine ab eo, de quo in Iſaia Propheta dicit: *Induit me* *Iſai. 61. 10.* *veſtimento* (m) *ſalutari, & ſtola jucunditatis circumdedit me, ſicut ſponſam ornatam monilibus ſuis.* Miſſa eſt enim & hæc in vulnere capitis inimicorum; quoniam corpus illius eſt qui confregit caput draconis magni. Non pepercit & hæc animæ ſuæ ſicut illa, quoniam ipſa eſt quæ dicit per Joannem apoſtolum: *Sicut Chriſtus pro* *1. Jo. 3. 16.* *nobis animam ſuam poſuit, ita & nos debemus pro fratribus* (n) *animas ponere.* Quod feciſſe in ſanctis martyribus conſtat, quæ eſt benedicta apud omnipotentem Deum.

(*a*) Mſ. Remig. addit vocem, *annis*; & paulo poſt, *reſtaures*, ut edit. recentiores.
(*b*) Mſ. Remig. *Promiſſio*.
(*c*) Mſ. Remig. Duac. & Colon. *cupiditate*.
(*d*) Mſ. Remig. addit, *conſtanter*.
(*e*) Mſ. Remig. *ſcripſerat*.
(*f*) Mſ. Remig. *donatum*: Editi, *damnatum*.
(*g*) Editi, *tacuiſſet*. Mſ. Remig. *pudore tabuiſſet*.
(*h*) Ita Mſ. Remig. ac editi, *ut qui cogitant in me nequiſſima, ſicut ait Propheta, ſuper ipſos volverentur*.
(*i*) Sic Mſ. Remig. At vero in editis, *hujuſmodi*.
(*k*) Mſ. Remig. *figuratam ſanctam Eccleſiam, perſonamque ſuſcipiat*. Colon. & recentiores, *figuram ſanctæ Eccleſiæ, perſonamque ſignificat*.
(*l*) Mſ. Remig. *ſi agnoſcis*.
(*m*) Mſ. Remig. *ſalutaris, & ſtolam*.
(*n*) Mſ. Remig. *animam*.

CAPUT XXXIX.

PRÆDICTIO: *In Tobia, ex piſce Chriſto, & dæmonia fugari, & illuminari cæcos.*

(a) Prædictio facta & figurata.

[Tob. 1. 1. &c.] 1. TObias quoque captivus apud Ninivem fuit, (b) ea religionis ſuæ patientia præditus, quia ſciebat iram Domini æquo animo ſuſtinendam. Dignis operibus confeſſionibuſque ſatisfaciens Deo, moribus quoque ſanctis [Tob. 4. 23.] filium erudiit. Cui in mandatis dedit neque penuriam paupertatis, neque labores diutumi exilii formidandos, ſi modo in mandatis Domini perſeverans diſcederet ab omni iniquitate, & bene ageret. Et hæc, fulgente juſtitia interioris luminis, itinera dum cæcus corpore, filio recta [Tob. 5. 11. Tob. 9. 5. &c.] monſtraret; Raphael archangelus miſſus a Deo, non tantum captivis ſolatia, quantum etiam beneficia cæleſtia orantibus miniſtravit: filio pro [Tob. 6. 19. Tob. 8. 3.] recipienda pecunia ducatum præſtans, filiam Raguelis ei uxorem dedit, a qua Aſmodeum dæmonium nequiſſimum expulit, qui illi jam ſeptem occiderat viros. (c) Reductus locuples [Tob. 6. 11. Tob. 11. 15.] cum uxore filius, ipſi quoque Tobiæ ex jecinoribus piſcis quibus & dæmonium fugaverat, oculorum maculas auferens, priſtinum reddidit viſum. Eoſque monuit ſemper glorificare Deum, & in bonis operibus permanere. Hic Tobias Chriſtum Dominum inter cetera præconia ſuæ [Tob. 14. 24.] laudis propheravit, dicens: *Nationes multæ de longinquo venient, habitatores a noviſſimis partibus terræ ad nomen Domini Dei, & munera ſua in manibus habentes Regi cælorum offerent cum lætitia:* quod nos nunc videmus impleri. Myſticum vero actionis hujus hoc eſt, quod ex interioribus piſcis & dæmon fugatus eſt & Tobias illuminatus.

[Luc. 8. 2. Marc. 16. 9.] 2. Hoc (d) egit piſcis magnus ex Paſſione ſua Chriſtus purgans Mariam, a qua expulit ſeptem dæmonia: animæ ſic captæ deſperationem tollens, quam ſeptem ſpiritus nequiores dum vexaverint, purgari, ſanarique etiam talem neceſſe eſt per jecinora noſtri piſcis, ſi pœnitens reverſa intelligat, quia ex illa ſpiritus maligni fugentur, eoſque caveat inimicos. Nam ſpiritus malus, eſt ſpiritus ſuperbiæ: nequior illo ſimulatio humilitatis. Spiritus malus, ſpiritus invidiæ: nequior illo ſimulatio caritatis. Spiritus malus, ſpiritus mendacii: nequior illo ſimulatio veritatis. Spiritus malus, ſpiritus luxuriæ: nequior illo ſimulatio caſtitatis. Spiritus malus, ſpiritus avaritiæ: nequior illo ſimulatio miſericordiæ. Spiritus malus, ſpiritus intemperantiæ: nequior illo ſimulatio parcitatis. Spiritus malus, ſpiritus erroris: nequior illo ſimulatio religionis. His igitur poſſeſſa, cum ſint poſteriora ejus deteriora prioribus, piſcis noſtri liberatur medicina: quia [Rom. 5. 20.] *ubi abundavit delictum, ſuperabundavit & gratia.* Qui tributum pro ſe & pro Petro, & cæcato lumen reddidit Paulo, ſatians ex ſe ipſo in littore diſcipulos, & toti ſe offerens mundo ἰχθὺς. [Matt. 17. 26. Act. 9. 18. Jo. 21. 13.] Namque Latine piſcem ſacris litteris, majores noſtri hoc interpretati ſunt, ex Sibyllinis verſibus colligentes, quod eſt, *Jeſus Chriſtus Filius Dei Salvator*, piſcis in ſua Paſſione decoctus, cujus ex interioribus remediis, quotidie illuminamur, & paſcimur.

CAPUT XL.

PRÆDICTIO: *In Machabæis, qui & martyria, & ipſum Chriſtum Regem natum ſuſceperunt.*

Prædictio facta & figurata. In Machabæis credita & viſa.

1. POſt redditam libertatem ex captivitate Babyloniæ, Machabæi ducatum Hebræo populo præbuerunt. [Machab. 1. 1. &c.] Quorum virtus ita enituit, ut non tantum Macedones & * Ptolomæus rex Ægypti, quantum eos ipſi Romani in amicitiarum fœdera convocarent. [* Leg. Ptolemæus.] Illic apud Judæos in quadam parte quam Romani jam ceperant, Antiocho regnante, [1. Machab. 8. 2. Mach 7. 1. &c.] præclara illa femina Machabæorum mater, pro ſpe æternæ vitæ, legitimiſque ſuis, ne vetitas carnes ſuillas filii ſui tangerent, uno die ſeptem martyres edidit Deo, quos terra contempta, non huic mundo, ſed (f) ipſi peperit cælo: ſuo exemplo nos admonens pereuntia contemnere, appetere ſempiterna, velocius finienda finire, quo poſſent certantes atque vincentes illud apprehendere, quod non habet finem. Sic ipſa ſtatim ſecutura, filios præmiſit ad vitam, [Ibid. v. 41.] quam veram ſciens, omnique metu carentem, ſibi ſuiſque filiis fideli teſtimonio acquiſivit. Propter quam & alios in bello mortuos Judas Machabæus duodecim millia talentorum Jeroſolimam miſit offerre ſacrificium [2. Machab. 12. 43.] pro mortuis, bene & optime de reſurrectione cogitans. Hac exoratione ſancta Eccleſia ſuos agit filios, quibus contemptum mortis inculcans, ad veram vitam Chriſtum tranſire compellit, ut ſit ipſa in regno Dei perfecta cum filiis qui ei dicunt: [Rom. 8. 35.] *Quis nos ſeparabit a caritate Chriſti? Tribulatio? an anguſtia? an perſecutio? an fames? an nuditas? an periculum? an gladius?*

2. Sanè apud Machabæos ultimus dux & Pontifex fuit Hircanus. [1. Machab. 16. 24.] Nam fratrem ejus Ariſtobolum Pompejus magiſtratus populi Romani dum Jeroſolymam expugnaret, vinctum cum liberis Romam miſit, ſicut Joſephi narrat hiſtoria (g). Impleta tamen Jacob patriarchæ prophetia dicentis: [Gen. 49. 10.] *Non deficiet princeps ex Juda, neque dux de femoribus ejus, donec veniat cui repoſita ſunt omnia, & ipſe erit expectatio gentium.* (h) Intuemur quieſcente ordine regum

Juda

(a) Mſ. Remig. *Promiſſio.*
(b) Mſ. Remig. *ea religionis ſuæ potentia.* Colon. & recent. *ea religione ſua patientia.*
(c) Mſ. Remig. *Reductum locupletem ... filium.*
(d) Editi, *agie.*
(e) Mſ. Remig. *Promiſſio.*
(f) Mſ. Remig. *ipſa.*
(g) Rem fuſe narrat Joſephus libro 14. Antiquitatum, cap. octavo.
(h) Mſ. Remig. *Intueamur quieſcentium ordinem regum.*

Juda & Iſrael, vel Levitico ſacerdotio, cum Herodes rex alienigena Hebræo populo imperavit, ceſſante etiam unctione, quam Daniel propheta prædixerat ceſſaturam: ne unctos reges vel ſacerdotes ſequeretur ille populus, (a) præſente jam æterno Rege & Sacerdote Chriſto, qui eſt *expectatio gentium*. Herodes igitur (cujus patrem ex Idumæis, matrem vero ex Arabia fuiſſe idem Joſephus (b) dicit) a Cæſare Auguſto attributum ſibi illius gentis, eo tempo-
Luc. 2. 1. re ſumpſit imperium, quo Cæſar pacati orbis totius ſub edicto deſcriptionem fieri præcepir. Itaque eo anno profeſſionis illius quæ facta eſt præſide Sytiæ Cirino, natus eſt Chriſtus Dominus, in qua deſcriptione venit & Paulus. Sic
Act. 22. 28. enim intelligendum eſt, quod Tribuno Lyſiæ dixit: *Ego autem natus ſum* Romanus. Omnes enim pretio comparabant hujus nominis dignitatem: hic vero Judæus cum dixit natum ſe eſſe Romanum, clarius oſtendit in illa ſe deſcriptione veniſſe, nato jam (c) Johanne præcurſore & præcone (d) veri Regis & Judicis, a quo tempus gratiæ ſumpſit initium.

3. Huc uſque, juvante Domino, ſub Lege figuratas promiſſiones prædictaque ut datum eſt colligere valui. Secundum & hic tempus, velut ſecundum diem ex quatuor partibus mundi ſurgentem prophetarum (e) patrum, orientali plaga migrante, Iſaia, Jeremia, Ezechiele, ac Daniele tribus in partibus conſtitutis: duodenario & hic Prophetarum minorum, tamquam horarum numero diem ſecundum velut in veſperum concludens: ut tempus tertium manifeſtatæ gratiæ ſimul cum ipſo æterno die, aſcriptis capitulis, tertia pars libri ſumat initium. Amen.

(a) Ita Mſ. Remig. Editi vero, *præſertim veniente Rege*, &c.
(b) Libro Antiquitatum 14. capite duodecimo, in fine.
(c) Mſ. Remig. addit hanc vocem, *Johanne*.
(d) Editi, *Domini regis*.
(e) Mſ. Remig. *procerum*.

FINIS SECUNDÆ PARTIS.

INCERTI AUCTORIS,

DE

PROMISSIONIBUS ET PRÆDICTIONIBUS DEI.

PARS TERTIA.

DE TEMPORE GRATIÆ.

PRÆFATIO.

QUONIAM Chriſti Domini gratia rutilante, illuſtratus jam mundus eluxit; non reor adhuc, ut ſupra factum eſt, figuratas promiſſiones, ſeu prædicta diſcutiens, huic tertiæ parti prælatis capitulis conſignare. Præſertim quia Lex omnis & prophetia Chriſtum Dominum ſonuit & Eccleſiam. Cujus cæleſtis Regis & Judicis adventum, præconia omnium ſpirituum eo ordine nuntiarunt, quo per linguas etiam inimicorum ſuorum veritas clamitaret. Quia *& dæmones credunt & contremiſcunt:* (a) confeſſique ſunt præſenti: (Jacob.2.19. Luc. 4. 34.) *Scimus qui ſcis, quid veniſti ante tempus torquere nos?* Quare, juvante Domino, placuit huic operi non tantum eorum vaticinia inſerere, qui Dei Spiritu acti ſunt, quantum & eorum, qui errantium ſpirituum ſeductione decepti, *cognoſcentes Deum, non ſicut Deum glorificaverunt.* (Rom.1.21.) Pauca itaque de multis expendens, & quædam Sibyllæ, vel quorumcumque congrua de Chriſto Domino dicta ſubjungens, primo in loco Joannem præconem præcurſoremque ipſius ſingularis Regis & veri Judicis introducam. Cui teſtimonium ipſa Veritas præbuit, quod *in natis mulierum nemo exſurrexit major Joanne Baptiſta;* (Matt. 11. 11. Ibid.℣.13.) in quo Lex omnis & Prophetia ceſſavit.

(*a*) Editi, *faſſique … qui adveniſti.*

PARTIS TERTIÆ ARGUMENTA.

1. PROMISSIO: *De Joanne Baptiſta Præcurſore Chriſti.*
2. PROMISSIO: *De cælo venturi Regis & Judicis Chriſti.*
3. PROM. *De Verbo Deo & homine.*
4. PROM. *De nato Chriſto ex Virgine.*
5. PROM. *De Chriſto poſito in præſepio.*
6. PROM. *De ſtellæ ſigno.*
7. PROM. *De pace & ſalute Nativitatis ejus.*
8. PROM. *De fuga in Ægyptum.*
9. PROM. *De parvulis pro Chriſto occiſis.*
10. PROM. *De Chriſto, quod in templo ex Iſaia Judeos convicit.*
11. PROM. *De uncto Chriſto per columbam.*
12. PROM. *De electione Diſcipulorum.*
13. PROM. *De miraculis Chriſti.*
14. PROM. *De Chriſto, quod mare pedibus ambulavit.*
15. PROM. *De Chriſto, quod populos mirabiliter pavit in eremo.*
16. PROM. *De Chriſto, quod portatus aſello eſt.*
17. PROM. *De Chriſto, quod expulit de templo mercatores.*
18. PROM. *De traditore Chriſti oſtenſo.*
19. PROM. *De injuriato Jeſu.*
20. PROM. *De Chriſto ſpinis coronato.*
21. PROM. *De Chriſti Cruce & vulneribus.*
22. PROM. *De eo, quod inter latrones crucifixus eſt.*
23. PROM. *De veſtimentis ſorte diviſis.*
24. PROM. *De felle & aceto.*
25. PROM. *De Chriſto lancea in latere percuſſo.*
26. PROM. *De obſcurato Sole in Paſſione.*
27. PROM. *De ſepultura Chriſti Domini.*
28. PROM. *De Sanctorum corporibus in morte Domini ſuſcitatis.*
29. PROM. *De diei tertiæ Reſurrectione.*
30. PROM. *De incredulis Diſcipulis increpatis.*
31. PROM. *De Aſcenſione Chriſti in cælum, & donis Spiritus-ſancti.*
32. PROM. *De exortu Eccleſiæ.*
33. PROM. *De teſtamento, cantico, & homine novo.*
34. PROM. *De Martyribus.*
35. PROM. *De vocatione Gentium.*
36. PROM. *De fide regum.*
37. PROM. *De jugo legis Chriſti, quod reges, genteſque acceperunt.*
38. PROM. *De ſubverſione idolorum, atque templorum.*
39. PROM. *De menſa Chriſti generali Regibus & pauperibus.*
40. PROM. *De Evangelio omnibus gentibus prædicato, & fine.*

TEM-

Digitized by Google

TEMPUS GRATIÆ.

PROMISSIO PRIMA IMPLETA.

De Joanne Baptiſta præcurſore Chriſti.

(a) Credita & viſa.

Iſa. 40. 3. &c. ISaias Propheta: *Vox*, ait, *clamantis in eremo; Parate viam Domino, rectas facite ſemitas Dei noſtri. Omnis rivus implebitur, & omnis mons & collis humiliabitur. Et erunt tortuoſa in directum, & aſpera in vias planas. Et videbit omnis caro ſalutare Dei.* Joan. 1. 19. &c. Firmat hæc Joannes Evangeliſta, dicens: *Hoc teſtimonium eſt Joannis* de Chriſto, *quando ad eum miſerunt* Principes ſacerdotum interrogantes, utrum ipſe eſſet Chriſtus. *Et confeſſus eſt, & non negavit, dicens: Quia non ſum. Qui ei dixerunt; Elias es tu? & dixit, Non. Quis ergo es?* ajunt: *dic, ut habeamus renuntiare his qui nos miſerunt: quid de teipſo dicis? Qui dixit; Ego ſum vox clamantis in eremo, parate viam Domino, ſicut dicit Iſaias Propheta.* Act. 13. 25. Teſtatur & Petrus in Actibus Apoſtolorum, dicens; *Cum impleretur curſus,* (b) *Joannes dicebat; Quem me ſuſpicamini eſſe, non ſum ego, ſed ecce venit poſt me de cujus pedibus non ſum dignus ſolvere corrigiam calceamentorum ejus.* Fatetur & (c) Sibylla Erythræa, dicens:

Judicii ſignum: tellus ſudore madeſcet.
Jam æquantur campis montes, & cærula ponti.

Seque ipſam exponens adjunxit.

Non erit in rebus hominum ſublime, vel altum.

Quod impletum per Chriſtum Dominum ipſi cognoſcimus & videmus.

PROMISSIO II. IMPLETA.

(d) *De cælo venturi Regis, & Judicis Chriſti.*

Credita & viſa.

Pſal. 18. 7. & 144. 13. DAvid Propheta: *A ſummo cælo*, ait, *egreſſio ejus.* Et iterum: *Regnum tuum, regnum omnium ſæculorum.* Pſal. 46. 9. Item ipſe: *Regnavit Dominus ſuper omnes gentes.* Et Iſaias: Iſa. 33. 17. & 19. 1. *Regem cum claritate videbitis.* Item: *Ecce Rex tuus*, ait, *venit ſedens ſuper nubem levem:* carnem ſcilicet nullum pondus habentem peccati. Matt. 2. 1. Firmat hæc Evangelium Matthæi, dicens: *Magi ab Oriente venerunt dicentes: Ubi eſt qui natus eſt Rex Judæorum?* Teſtatur & Paulus: 1. Tim. 1. 17. 6. & 15. *Regi*, ait, *ſæculorum.* Et iterum: *Oſtendet beatus & ſolus potens Rex regum, & Dominus dominorum.* Fateturque Sibylla.

E cælo Rex adveniet per ſæcla futurus.

PROMISSIO III. IMPLETA.

(e) *De Verbo Deo & homine.*

Credita & viſa.

Pſ. 106. 20. Baruch. 3. 36. &c. DAvid Propheta; *Miſit*, ait, *Verbum ſuum, & ſanavit eos.* Et Jeremia; *Hic Deus noſter, & non eſt alius abſque eo, qui invenit omnem viam prudentiæ, & dedit eam Jacob* (f) *electo ſibi: poſt in terris viſus eſt & cum hominibus converſatus eſt.* Et Habacuc Propheta: *Ambulavit*, ait, *Verbum & exiit in campos.* Habac. 3. 5. ſec. LXX. (g) Firmat hæc Joannes Evangeliſta, dicens; Joan. 1. 14. *Verbum caro factum eſt; & habitavit in nobis.* Philip. 2. 6. &c. Teſtatur & Paulus; *Cum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt* (h) *eſſe æqualis Deo; ſed ſemetipſum exinanivit formam ſervi accipiens, in ſimilitudinem hominum factus, & habitu inventus ut homo.* Fateturque Sibylla:

Scilicet (i) *in carne præſens ut judicet orbem.*

PROMISSIO IV. IMPLETA.

(k) *De nato Chriſto ex Virgine.*

Credita & viſa.

Iſa. 7. 14. Luc. 1. 26. &c. ISaias Propheta: *Ecce*, ait, *Virgo in utero accipiet, & pariet filium, & vocabitis nomen ejus, Emmanuel:* quod (l) interpretatur, Nobiſcum Deus. Firmat hoc Lucas Evangeliſta, dicens: *Miſſus eſt Gabriel Angelus ad Virginem deſponſatam, cui nomen erat Maria: qui & ingreſſus ſic eam ſalutavit: Ave*, inquit, *gratia*

 plena,

(a) Hæc verba adduntur huic titulo & paucis ſequentibus ex Mſ. Remigiano-Remenſi. Abſunt vero ab editis.

(b) Mſ. Remig. *Johannis.*

(c) De Sibyllarum dictis citatis hic, & in capitulis ſequentibus legi poterit Auguſtinus, capite 23. libri decimi octavi de Civitate Dei.

(d) Mſ. Remig. *E cælo venturi judicis Regis Chriſti. Credita & viſa.*

(e) Mſ. Remig. *Verbum Dei hominem ſuſcepiſſe.* Lugd. & Lovan. *De Verbo Dei & homine.*

(f) Mſ. Remig. *electo ſuo.*

(g) Mſ. Remig. hic inſerit iſta. *Iſaias etiam propheta dicit. Grave cor per omnia; & homo eſt, & quis cognoſcet illum?* Quæ cum non legantur in Iſaia, forte alludit ad Jeremiæ cap. 17. verſ. 9. *Pravum eſt cor omnium & inſcrutabile, quis cognoſcet illud?*

(h) Mſ. Remig. cum recentioribus edit. *eſſe ſe æqualem.*

(i) Ita legitur apud Auguſtinum loco ſupra citato. Lugdun. *ſcilicet ut carne præſens, & judicet orbem.* Lov. Duac. Colon. cum recentioribus, *Scilicet in carnem præſens, & judicet orbem.*

(k) Mſ. Remig. habet tantum iſta. *Ex Virgine natus.*

(l) Editi, *interpretatum;* forte, *eſt interpretatum*, ut Matth. 1. v. 23.

Ibid. ℣. 28. *plena, Dominus tecum.* Et paulo poſt: *Spiritus-ſanctus*, ait, *ſuperveniet in te, & virtus Altiſſimi obumbrabit tibi: propterea quod naſcetur ex te ſanctum, vocabitur Filius Dei.* Te-
Gal. 4. 4. ſtatur & Paulus, dicens: *Cum autem venit plenitudo temporis, miſit Deus Filium ſuum factum ex muliere*: Hebræam locutionem ſequens, quæ omnes feminas mulieres nominat. Fatetur & Sibylla:

> *Dum cernent*, inquit, *increduli, atque fideles.*

> Dicit Maro: *Jam nova progenies cælo demittitur alto,*
> *Jam redit & virgo.*

Redit, dixit, quia virgo adhuc Eva mortem intulit mundo, rediens virgo Maria (a) protulit Salvatorem.

PROMISSIO V. IMPLETA.

(b) *De Chriſto in præſepi poſito.*

Credita & viſa,

Iſa. 1. 3. ISaias Propheta: *Agnovit*, ait, *bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe domini ſui.* Et
Habac. 3. 2. ſec. LXX. Luc. 2. 6. & 7. Abacuc: *In medio*, inquit, (c) *duum animalium cognoſceris.* Firmat hæc Lucas Evangeliſta dicens: *Cum autem impleti ſunt dies Mariæ, peperit filium, & pannis eum involuit, & poſuit in præſepe, quoniam non erat locus in di-*
Ibid. ℣. 11. *verſorio.* Et Angelus ad paſtores: *Natus eſt* (d) *vobis*, ait, *Chriſtus Dominus in civitate David: & hoc vobis ſignum. Invenietis infantem pannis obvolutum & poſitum in præſepe.* Teſtatur
2. Cor. 8. 9. & Paulus dicens: *Pauper factus eſt, cum dives eſſet, ut ejus paupertate nos ditaremur.* Fatetur & Sibylla:

> *Cum jacet incultus deſiſis* (e) *in vepribus Orbis.*

PROMISSIO VI. IMPLETA.

(f) *De ſtella ſigno.*

Credita & viſa.

Num. 24. 17. BAlaam Propheta ex gentibus, *Orietur*, inquit, *ſtella ex Jacob, & exſurget homo ex Iſrael, & confringet omnia regna terræ.* Et I-
Iſa. 9. 2. ſaias Propheta: *Gentium populus*, ait, *ſedens tenebris vidit* (g) *lucem magnam.* Et David Pſ. 71. 10.
dixit: *Reges Tharſis & inſulæ munera offerent, reges Arabum & Saba dona adducent.* Item I- Iſa. 60. 6.
ſaias: *Omnes a Saba venient, ferentes aurum, thus & lapidem pretioſum, ſalutare Domini bene nuntiabunt.* Firmat hæc Matthæus Evangeliſta dicens: *Ecce ſtella quam viderant Magi in* Matth. 2. 9. &c.
Oriente, præibat eos, donec venit & ſtetit ſupra locum, ubi erat puer. Videntes autem ſtellam, gaviſi ſunt gaudio magno. Ingreſſi itaque invenerunt puerum & matrem ejus. Apertiſque theſauris obtulerunt ei munera: aurum, ut Regi: *thus*, ut Sacerdoti: *& myrrham*, (h) ut
morituro pro nobis. Teſtatur & Paulus: *Deus*, 2. Cor. 4. 6.
inquit, *qui dixit de tenebris lumen clareſcere, claruit in cordibus noſtris: ad illuminationem gloriæ ſcientiæ ejus* (i) *in faciem Chriſti Jeſu:* Fateturque Sibylla, dicens:

> *Exuret terras ignis*, (k) *pontumque, polumque.*

Dicit & Maro quædam congrua:

> *Stella facem ducens multa cum luce cu-* Æneid. 2. ℣. 694.
> *currit:*
> (l) *Muneribus cumulant, & ſanctum ſi-* Ib. ℣. 700.
> *dus adorant.*

PROMISSIO VII. IMPLETA.

(m) *De pace & ſalute Nativitatis ejus.*

Credita & viſa.

PER Iſaiam Prophetam: *Datus eſt*, ait, (n) Iſa. 9. 6.
nobis filius. Et paulo poſt: *Adducam pacem* Ibid. ℣. 7.
ſuper principium ejus, pax & ſalus illi magna eſt, poteſtatis & pacis ejus non erit terminus.
Firmat hæc Lucas Evangeliſta dicens: *Continuo* Luc. 2. 13.
facta eſt cum Angelo multitudo exercitus cæleſtis, laudantium & dicentium: Gloria in excelſis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Et ipſe: *Pacem meam*, ait, *do vobis*, Jo. 14. 27.
(o) *pacem meam relinquo vobis.* Teſtatur &
Paulus apoſtolus, dicens: *Ipſe eſt enim pax no-* Epheſ. 2. 14.
ſtra, qui fecit utraque unum. Fatetur & Maro:

> *Pacatumque reget patriis virtutibus orbem.* Eclog. 4. ℣. 17.

PRO-

(a) Mſ. Remig. *vitam protulit.*
(b) Mſ. Remig. *In præſepe poſitum.*
(c) Sic editiones veteres omnes. Mſ. Remig. & poſteriores, *duorum.*
(d) Mſ. Remig. *nobis.*
(e) Ita Mſ. Remig. & Auguſt. liber de Civitate Dei. At editi, *cum vepribus.*
(f) Mſ. Remig. *per ſtellam declarata*, &c.
(g) Mſ. Remig. *lumen magnum.*
(h) Sic Mſ. Remig. At editi, *pro dominica ſepultura.*
(i) Hæc duo, *in faciem*, addimus ex Mſ. Remig.
(k) Corrigimus ex libro Auguſtini de Civitate Dei, & ejuſdem verſus lectione, infra Promiſ. 14. in Mſ. Remig. Editiones omnes noſtræ præferebant, *pontum populumque.*
(l) Prima pars hujus verſus non reperitur in Virgilio.
(m) Mſ. Remig. ſic habet titulum hunc: *Promiſſio impleta conlatæ in nobis ſalutis & pacis*, &c.
(n) Mſ. Remig. *vobis.*
(o) Mſ. Remig. *pacem relinquo.*

Digitized by Google

PROMISSIO VIII. IMPLETA.

(a) *De fuga in Ægyptum.*

Credita & viſa.

Oſee 11. 1. Matt. 2. 15. PER Oſeam Prophetam: *Ex Ægypto*, ait, *vocavi Filium meum*. Hoc firmat Evangeliſta Matthæus: *Angelus Domini*, ait, *apparuit Joſeph in ſomnis, dicens: Surgens accipe puerum & matrem ejus, & fuge in Ægyptum. Quæſiturus eſt enim Herodes puerum, ut eum perdat*. Ad hoc enim in Ægyptum Chriſtus introductus eſt, ut, ſicut apoſtolus Paulus dicit:
Rom. 5. 20. *Ubi abundavit delictum*, ſuperabundaret gratia.

PROMISSIO IX. IMPLETA.

De parvulis pro Chriſto occiſis.

Jerem. 31. 15. IN Jeremia Propheta: *Vox*, inquit, *in Rama audita eſt, fletus & ululatus, Rachel plorans filios ſuos, & noluit conſolari, quia non ſunt*. Et per David dicens: *Innocentes & recti adhæſerunt mihi*. Item (b) alibi: *Ex ore infantium & lactentium perfeciſti laudem*. Firmat hæc Evangeliſta Matthæus. *Herodes vero*, (c) ait, *ut vidit quia illuſus eſſet a Magis, iratus eſt valde, & miſit, & occidit omnes pueros qui erant in Bethleem & in omnibus regionibus ejus, a bimatu & infra, ſecundum tempus quod exquiſierat a Magis*. Teſtatur & Joannes in Apocalypſi: *Hi ſunt*, dictum eſt, *qui venerunt ex magna tribulatione, & laverunt ſtolas ſuas, & candidas eas fecerunt in ſanguine Agni*. Numeruſque eorum ex omni tribu Iſrael oſtenſus eſt *centum quadraginta quatuor millia ſignati*: quos etiam a nolente Jeruſalem Chriſtus ſuo numero ſociavit: quia, ſicut Paulus dicit: *Quos prædeſtinavit, illos & vocavit*. Ad hæc Maro:

(Margin: Pſ. 24. 21. — Pſal. 8. 4. — Matt. 2. 16. — Apoc. 7. 14. — Ibid. ℣. 4. — Rom. 8. 30.)

Æneid. 6. ℣. 426. *Infantumque animæ* (d) *flentes in limine primo.*
Eclog. 4. verſ. 23. Item: *Ipſa tibi blandos fundent cunabula flores.*

PROMISSIO X. IMPLETA.

(e) *De puero Jeſu, qui in templo ſeniores Judæorum ex Iſaia propheta convicit.*

Iſai. 61. 1. ISaias Propheta ex perſona Chriſti Domini: *Spiritus Domini*, ait, *ſuper me. Propter quod unxit me, bene evangelizare pauperibus miſit me, curare contribulatos corde, prædicare captivis remiſſionem, & cæcis viſum*. Firmat hæc Evangelium Lucæ, dicens; *Venit Jeſus in templum, & accepit librum Iſaiæ*. Qui cum legiſſet ea quæ ſupra poſita ſunt, ait illis: *Amen dico vobis, quia hodie impleta eſt Scriptura iſta in auribus veſtris. Et mirabantur omnes qui erant in templo, dicentes: Quomodo hic legit, qui litteras non didicit?* Teſtatur apoſtolus Petrus. *Non enim*, ait, *voluntate humana allata eſt umquam prophetia, ſed Spiritu-ſancto acti locuti ſunt homines Dei*. Dicit & Paulus; *Superædificati ſuper fundamentum apoſtolorum & prophetarum, ipſo ſummo angulari lapide exſiſtente Chriſto Jeſu.*

(Margin: Luc. 4. 16. — Joan. 7. 15. — 2. Pet. 1. 21. — Epheſ. 2. 20.)

PROMISSIO XI. IMPLETA.

(f) *De Chriſto uncto per columbam, poſteaquam eum Joannes in Jordane baptizavit.*

Iſa. 35. 1. Iſe. LXX. ISaias propheta: (g) *Exaltabuntur*, ait, *deſerta Jordanis*. Et ſequitur: *Plebs mea videbit altitudinem Dei, & claritatem Domini*. Dicit & David: *Fluminis impetus lætificat civitatem Dei*. Item ipſe: *Unxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ præ participibus tuis*. Firmat hæc Evangelium Matthæi, dicens: *Venit Jeſus a Galilæa in Jordanem, ut baptizaretur a Joanne. Et prohibebat eum Joannes dicens: Ego a te debeo baptizari, & tu venis ad me. Reſpondit ei Jeſus: Sine modo, ſic enim decet implere nos omnem juſtitiam. Tunc tinxit eum: & baptizato Jeſu*, (h) *ſtatim aſcendit de aqua, & aperti ſunt ei cæli, & vidit Spiritum ſanctum deſcendentem de cælo ſicut columbam, & manentem ſuper eum. Et vox facta eſt de cælo, dicens, Hic eſt Filius meus dilectus, in quo bene complacui*. Teſtatur in hoc Petrus apoſtolus, dicens: *Et hanc vocem audivimus de cælo delatam, cum eſſemus cum illo in ſancto monte*. Tertio enim hæc de cælo ſonuit vox, ſicut norunt qui Evangelia (i) intente legunt, vel audiunt. Per columbam vero unctionem intelligit, qui novit poſt diluvium ramum oleæ columbam ad arcam portaſſe.

(Margin: Pſal. 45. 5. — Pſal. 44. 8. — Matt. 3. 13. &c. — 2. Petr. 1. 18. — Gen. 8. 11.)

PROMISSIO XII. IMPLETA.

(k) *De electione diſcipulorum.*

Jer. 16. 16. PER Jeremiam prophetam: *Mittam*, inquit, *ad eos piſcatores, & piſcabuntur eos, & venatores, & venabuntur eos*. Firmat hoc Evangelium Marci: *Invenit Jeſus*, ait, *Simonem Petrum, & Andream fratrem ejus, juxta mare Galilææ componentes retia, & ait illis; Venite poſt me, & faciam vos piſcatores hominum.*

(Margin: Marc. 1. 16.)

(a) Ve-

(a) Mſ. Remig. *qua in Ægypto ductus eſt parvulus.*
(b) Mſ. Remig. *ibi.*
(c) Mſ. Remig. & Lugd. addunt, *ait*.
(d) Sic Mſ. Remig. conformiter textui Virgiliano. Editi noſtri, *ſtantes*.
(e) Mſ. Remig. *qua puer in templo.*
(f) Mſ. Remig. *In Chriſtum unctum*, &c.
(g) Alludere videtur auctor ad locum Iſaiæ 44. 26. ſecundum LXX. ubi tamen ſermo eſt de deſertis Idumeæ, non Jordanis. Vide Græca.
(h) Mſ. Remig. *ſtatim ut aſcendit de aqua, aperti ſunt.*
(i) Mſ. Remig. *intente legunt*. Editi, *intelligunt*.
(k) Mſ. Remig. *Qua diſcipulos Chriſtus piſcatores elegit.*

Pſ. 103. 18. (a) Venantibus *dedit montes altiſſimos cervis*,
petram refugium erinaciis, & leporibus: piſcan-
Pſal. 8. 9. tibus vero, *Volucres cæli*, *&* *piſces maris*, *qui*
perambulant ſemitas maris. Quod breviter ex-
Pſ. 46. 10. ponit David dicens: *Principes populorum conve-*
nerunt cum Deo Abraham. Fatetur & Sibylla:

Celſum cum ſanctis; ævi jam termino in
ipſo.

PROMISSIO XIII. IMPLETA.

(b) *De Miraculis Chriſti*.

Credita & viſa.

Iſa. 35. 4. *&c*. ISaias propheta: *Exhortamini*, ait, *qui eſtis*
puſillanimes, *confortamini*, *&* *jam nolite ti-*
mere. Ecce enim Deus noſter retribuet judicium,
ipſe veniet, *&* *ſalvos nos faciet. Tunc aperien-*
tur oculi cæcorum, *&* *aures ſurdorum audient.*
Tunc (c) *ſaliet claudus ſicut cervus*, *&* *plana*
erit lingua mutorum. Firmat hoc Evangelium
Matt. 11. 2. *&c*. (d) Marci dicens: *Venerunt diſcipuli Joannis*
miſſi ab eo ad Jeſum, *&* *dicunt ei: Hæc dicit*
magiſter; Tu es qui veniſti, *an alium expecta-*
mus? Reſpondit eis Jeſus: Ite, *dicite Joanni*
quæ vidiſtis *&* *audiſtis. Cæci vident*, *claudi*
ambulant, *ſurdi audiunt*, *leproſi mundantur*,
pauperes evangelizantur: & *beatus qui non fue-*
rit ſcandalizatus in me. Teſtatur & Petrus in
Actibus apoſtolorum: *Jeſus*, ait, *qui venit be-*
Act. 10. 38. *nefaciens* *&* *curans in plebe omnem infirmita-*
Idem Evang. 4. v. 32. *tem*, *quia Deus erat in eo*. Dicit ad hæc &
Maro:

Ipſa Deum vitam accipiet.

PROMISSIO XIV. IMPLETA.

(e) *De Chriſto*, *quod mare pedi-*
bus ambulavit.

Credita & viſa.

DAvid propheta: *In mari eſt via tua*, *&*
Pſ. 76. 20. *ſemitæ tuæ*, *in aquis multis*. Dicit &
Habac. 3. 10. Habacuc; *Diſpergens aquas* (f) *itineris*, *dedit*
abyſſus vocem ſuam. Firmat hæc Evangelium
Matthæi, dicens; *Quarta autem noctis vigilia*
Matt. 14. 25. *&c*. *venit Jeſus ad diſcipulos ſuos*, *ambulans ſupra*
mare. Videntes vero eum diſcipuli timuerunt,
dicentes, *Quia phantaſma eſt. Accedens autem*
e! eos Jeſus dixit eis: Ego ſum, *nolite timere.*
Sap. 14. 1. Salomon etiam dicit: *Dediſti in mari viam*, *&*
inter fluctus ſemitam firmiſſimam: oſtendens quo-
niam potes etiam ſine rate tranſeuntes mare ſer-
vare. Quod etiam in Petro Jeſus feciſſe cogno- *Matt*. 14. 8.
ſcitur. Teſtatur & Paulus in naufragio aſtitiſſe *Act*. 27. 24.
ſibi Jeſum dicentem: *Ne timeas*, *Paule: ecce*
enim donavit tibi Deus omnes qui tecum navi-
gant. Ex quibus nullus hominum periit niſi na-
vis tantum. Sibylla vero (g) ſupra dicta ad
utrumque reſpondit:

Exuret terras ignis, *pontumque* (h) *po-*
lumque.

PROMISSIO XV. IMPLETA.

(i) *De Jeſu*, *quod mirabiliter populos*
pavit in deſerto.

Credita & viſa.

DAvid propheta: *Satiavit*, ait, *animam* *Pſ*. 106. 9.
inanem, *&* *animam eſurientem bonis re-*
plevit. Et Iſaias dicit: (k) *Cibabit te in he-* *Iſa*. 58. 14.
reditate patris tui Jacob. (l) Firmant hæc E- *Marc*. 6. 14.
vangeliſtæ: quod Jeſus juſſit diſcipulis ſuis, *Luc*. 9. 12.
quinquagenos in fœno diſcumbere; & ex quin-
que panibus & duobus piſcibus, hominum quin-
que millia pavit in eremo, & ex reliquiis duo-
decim cophini repleti ſunt. Teſtatur & Pau-
lus: *Omnes*, ait, *enim de uno pane participa-* 1. *Cor*. 10. 17.
mus. Et iterum: *Sanctificantur omnia per ver-* 1. *Tim*. 4. 5.
bum Dei *&* *orationem*. Et ad hoc ſignum ſupra
dicta Sibylla reſonat.

PROMISSIO XVI. IMPLETA.

(m) *De Jeſu*, *quod portatus aſello eſt*.

Credita & viſa.

ZAcharias propheta: *Dicite*, ait, *filiæ Sion*: *Zach*. 9. 9.
Ecce Rex tuus venit tibi juſtus *&* (n)
ſalvans ipſe manſuetus, *ſedens ſuper ſubjuga-*
lem aſinam *&* *pullum novellum*. Hæc omnes *Matt*. 21. 5.
Evangeliſtæ confirmant, quod Jeſus ſederit in *Marc*. 11. 7.
pullo aſinæ, eique indumenta ſua populus ſtra- *Luc*. 19. 35. *Joan*. 12. 14.
verit. In hoc facto Jeſus Cornelium oſtendit *Act*. 10. 1. *&c*.
ex gentibus venientem ad fidem, in quo ſedit *Ibid*. v. 15.
gratia vocantis. Quoniam in diſco illo gentes
mundatas Petro Dominus oſtendit, credente
Cornelio.

PRO-

(a) Mſ. Remig. *Venantibus*, cui reſpondet mox, *piſcantibus vero*: Editi, *Venientibus*.
(b) Mſ. Remig. *Mirabilium quæ fecit Jeſus*, &c.
(c) Mſ. Remig. *aſcendit*.
(d) Fortaſſe legendum, *Evangelium Matthæi*. Hæ enim non leguntur in Marco, ſed in Matthæo cap. 11. v. 2. & ſequentibus. Quem errorem, nullo codice Mſ. aut edito juvante, emendare non tentavimus.
(e) Mſ. Remig. *qua Chriſtus mare*, &c.
(f) Mſ. Remig. *inceſſu*.
(g) Edit. Lugdun. *ſupradictum*.
(h) Mſ. Remig. *pontumque polumque*: Editi, *pontum populumque*. Vide ſupra notam in hunc eumdem verſum Promiſ. 6.
(i) Mſ. Remig. *Qua Jeſus mirabiliter*, &c.
(k) Lugd. *Cibavit te*. Mſ. Remig. *in hereditatem*.
(l) Mſ. Remig. *Firmat hæc Evangeliſta*.
(m) Mſ. Remig. *Qua Jeſus portatus aſello eſt*, &c.
(n) Mſ. Remig. *Salvator*.

PROMISSIO XVII. IMPLETA.

(a) *De Jeſu, quod de templo Dei expulit * mercatores.*

* alias, peccatores.

Credita & viſa.

Pſ. 68. 10. Pſal. 118. 139. Pſ. 70. 15. PER David prophetam ipſe dicit: *Comedit me zelus domus tuæ: quoniam obliti ſunt verborum tuorum inimici mei.* Item ibidem; *Quoniam non cognovi* (b) *negotiationem, introibo in potentiam Domini.* Matt. 21. 12. Jo. 2. 15. Et hæc Evangeliſtæ confirmant: Jeſum Dominum ex flagello reſticulæ pepuliſſe de templo ementes & vendentes columbas; & menſas nummulariorum evertit dicens: Matt. 21. 13. *Domus mea domus orationis vocabitur, vos autem feciſtis eam ſpeluncam latronum.* 1. Cor. 3. 17. Teſtatur & Paulus: *Si quis*, inquit, *templum Dei violaverit, violabit illum Deus.* 1. Cor. 10. 11. Et iterum: *Scripta autem ſunt hæc ad correptionem noſtram, in quos finis ſæculorum obvenit.* In quo etiam amatores pecuniæ notat inter cetera; & proditores, qui, ut columbas, innocentes prodendo diſtrahunt. Hinc eſt etiam illud Maronis:

--- Paulatim ac decolor ætas,
Æneid. 8. ỹ. 326. *Et belli rabies & amor ſucceſſit habendi.*

PROMISSIO XVIII. IMPLETA.

(c) *De Chriſto Domino, qui ſui traditorem oſtendit.*

Credita & viſa.

Pſ. 40. 10. PER David prophetam ipſe dicit: *Qui edebat panes meos,* (d) *amplificavit ſuper me calcaneum.* Ibid. ỹ. 7. Item ibi: *Egrediebatur*, ait, *foras, & loquebatur in eodem: adverſum me ſuſurrabant omnes inimici mei, adverſum me cogitabant mihi mala.* Pſ. 54. 13. Et iterum: *Si inimicus maledixiſſet mihi, ſuſtinuiſſem utique: & ſi is qui oderat me, ſuper me magnum verbum dixiſſet, abſconderem me utique ab eo. Tu autem homo unanimis, dux meus & notus meus, qui ſimul mecum dulces capiebas cibos.* Et apertius: Pſal. 87. 9. *Traditus ſum*, ait, *& non egrediebar.* Zach. 11. 13. Dicit & per Zachariam: *Dederunt mercedem meam triginta argenteos.* Matt. 27. 9. Hæc omnes Evangeliſtæ confirmant: quod Jeſus Dominus diſcumbentibus diſcipulis dixerit: Joan. 13. 18. *Scitis quia unus ex vobis* (e) *tradet me?* Cumque ſinguli dicerent: Marc. 14. 18. *Numquid ego ſum Rabbi?* ait; *Cui intinctam buccellam dedero, ipſa eſt.* Dicente vero Juda: Luc. 22. 21. *Numquid ego ſum, magiſter?* ait illi *Jeſus: Tu dixiſti. Et continuo cum accepiſſet buccellam, introiit in eum ſatanas. Et abiit, & exiit foras, ut eum traderet Judæis.* Matt. 27. 4. *Et iterum abiit Judas, & retulit argentum principibus ſacerdotum, dicens: Peccavi tradendo ſanguinem juſtum.* 1. Cor. 11. 23. Teſtatur & Paulus: *Dominus Jeſus*, ait, *ea nocte qua tradebatur, accepit panem:* & cetera quæ uſque ad traditionem acta ſunt. Fateturque Sibylla:

Tradetur, ſontes (f) *æternum flamma cremabit.*

(g) PROMISSIO XIX. IMPLETA.

De contumeliis in Jeſum.

Iſai. 50. 6. PER Iſaiam prophetam: *Ipſe dorſum meum,* ait, *poſui ad flagella, maxillas vero meas ad palmas, faciem vero meam non averti a fœditate ſputorum.* Thren. 3. 30. Et Jeremias dicit: *Dabit percutienti ſe maxillam,* (h) *ſaturabitur opprobriis.* Et hæc omnes Evangeliſtæ confirmant; quod flagellatum Jeſum eis Pilatus tradidit crucifigendum, eique palmas & colaphos dabant, dicentes: Matt. 26. 67. *Propheteiza nobis, Chriſte, quis te percuſſit?* Teſtatur in his & Petrus apoſtolus dicens: 1. Petr. 2. 21. &c. *Chriſtus pro* (i) *nobis paſſus eſt, vobis relinquens exemplum ut ſequamini veſtigia ejus. Qui cum malediceretur, non remaledicebat; cum pateretur, non comminabatur; commendabat autem* (k) *judicanti ſe juſte.* Fatetur Sibylla alia; „ (l) In manus, inquit, impiorum poſtea veniet, dabunt Deo alapas manibus inceſtis, & impurato ore expuent venenatos ſputos. Dabit vero ipſe ad verbera ſanctum dorſum, & colaphos accipiens tacebit; ne quis agnoſcat quod Verbum, vel unde veniat. Quæ omnia impleta in Chriſto Domino, omnis jam mundus agnoſcit “.

PROMISSIO XX. IMPLETA.

(m) *De Chriſto ſpinis coronato.*

Pſ. 31. 4. PER David (n) ipſe: *Converſus ſum*, ait, *in ærumna, dum infigeretur ſpina.* Et hoc Evan-

(a) Mſ. Remig. *Qua Jeſus de templo.*
(b) Mſ. Remig. *negotiationem.* Editi, *litteraturam.*
(c) Mſ. Remig. *Qua Chriſtus Dominus ſuum proditorem oſtendit.*
(d) Mſ. Remig. *ampliavit.*
(e) Mſ. Remig. *tradit.*
(f) Emendamus ex libro Auguſtini de Civ. Dei 18. c. 23. Codices noſtri Proſperiani habebant, *æterna*, contra leges carminis.
(g) Mſ. Remig. *Promiſſio facta & figurata, & impleta contumeliarum Jeſu.*
(h) Mſ. Remig. *ſatiabitur.*
(i) Mſ. Remig. *pro vobis.*
(k) Mſ. Remig. *judicanti juſte*, quod melius reſpondet voci *commendabat*; & conforme eſt Græco textui: editi vero antiquiores: *commendabat autem judicanti ſe injuſte*, pro quo recentior quædam editio, *commodabat autem judicanti ſe injuſte.*
(l) Hæc eadem Sibyllæ verba fuſius refert S. Auguſtinus citato libro 18. de Civitate Dei cap. 23. num. 2. tamquam a ſe deſumpta ex libro Lactantii primo c. 6. *Inſerit etiam Lactantius* (ait ſanctus Doctor) *operi ſuo quædam de Chriſto vaticinia Sibyllæ, quamvis non exprimat cujus: ſed quæ ipſe ſingillatim poſuit, ego arbitratus ſum conjuncta eſſe ponenda, tamquam unum ſit prolixum, quæ ille plura commemoravit & brevia.*
(m) Mſ. Remig. *Quia ſpinis coronatus eſt Chriſtus.*
(n) Editi, *ipſum.* Melius Mſ. Remig. *ipſe*: ſcilicet Chriſtus dicit: tum *configeretur.*

Matt. 27. 29. Marc. 15. 17. Jo. 19. 18. Gen 22, 13. Evangeliſtæ confirmant, quod ſpineam coronam (a) impoſuerunt capiti ejus, & Crucem ſuam portans exiit. Hoc etiam aries ille ſignavit, qui in ſpinis cornibus detentus immolatus eſt pro Iſaac. Fatetur & Sibylla: * Ut inferis loquatur, & corona ſpinea coronetur.

* Apud Auguſt. eod. c. 22. l. 18. de Civ.

PROMISSIO XXI. IMPLETA.

(b) *De Chriſti Cruce & vulneribus.*

Iſa. 53. 7.
ISaias propheta: *Sicut ovis*, ait, *ad victimam ductus eſt, & ſicut agnus coram tondente* (c)
Ibid. v. 8.
ſe, non aperuit os ſuum. Et iterum: *Pro iniquitate populi mei ductus eſt ad mortem.* Dicit
Pſ. 21. 17.
& per David: *Foderunt manus meas & pedes; dinumeraverunt omnia oſſa mea.* Jeremias etiam
Thren. 4. 20.
dicit; *Ante faciem noſtram Chriſtus Dominus*
Jer. 11. 19.
comprehenſus eſt in corruptionem eorum. Item ipſe; *Venite*, ait, *mittamus lignum in panem*
Matt. 27. 33.
ejus. Firmant hæc omnes Evangeliſtæ, quod *venientes ad locum* (d) *qui dicitur Golgotha, quod eſt Calvariæ locus, ibi eum crucifixerunt.*
1. Petr. 2. 24.
Teſtatur in hæc Petrus apoſtolus dicens: *Peccata noſtra pertulit in corpore ſuo ſuper lignum.*
2. Cor. 13. 4.
Dicit & Paulus; *Et ſi crucifixus eſt ex infirmitate; ſed vivit in virtute Dei.*

PROMISSIO XXII. IMPLETA.

Quod Chriſtus in medio latronum ſit crucifixus.

Iſa. 53. 12. & 9. 2. Cor. 12. 5.
ISaias propheta: *Inter ſceleratos*, inquit, *deputatus eſt, qui peccatum non fecit, cujus livore ſanati ſumus omnes.* Firmat hoc Evan-
Jo. 19. 18.
gelium Joannis dicens: *Cum eo alios duos hinc & inde latrones crucifixerunt, in medio autem*
1. Petr. 4. 15. & 16.
Jeſum. Dicit ad hæc Petrus apoſtolus: *Nemo autem veſtrum patiatur quaſi homicida, aut fur, aut maledicus: ſi vero quaſi Chriſtianus, non erubeſcat, glorificet autem Dominum in hoc nomine.*

PROMISSIO XXIII. IMPLETA.

Quod veſtimenta ejus diviſa, & ſortem ſuper tunicam ejus miſerunt.

Pſ. 21. 19.
PER David prophetam: *Ipſi diviſerunt ſibi*, ait, *veſtimenta mea, & ſuper veſtem meam miſerunt ſortem.* Firmat hæc Joannes Evange-
Jo. 19. 23. & 24.
liſta: *Milites vero*, ait, *crucifigentes Jeſum, acceperunt veſtimenta ejus, & fecerunt quatuor partes. Similiter & tunicam, quæ erat de ſuper contexta per totum, dixerunt; Non ſcindamus eam, ſed ſortiamur de illa cujus ſit.* Hanc tunicam (e) unam eſſe Eccleſiam Catholicam, apoſtolus Paulus oſtendit, dicens: *Chriſtus di-* Ephes. 5. 25. &c.
lexit Eccleſiam, & ſeipſum tradidit pro ea, ut eam ſanctificaret, mundans eam lavacro aquæ in verbo: ut exhiberet ſibi ipſe glorioſam Eccleſiam, non habentem maculam aut rugam, aut aliquid hujuſmodi, ſed ut ſit ſancta & immaculata.

PROMISSIO XXIV. IMPLETA.

De Chriſto, (f) *qui felle & aceto potatus eſt.*

PER David prophetam ipſe: *Dederunt*, ait, Pſ. 68. 22.
in eſcam meam fel, & in ſiti mea potaverunt me aceto. Et hæc omnes Evangeliſtæ confirmant. *Sciens Jeſus*, ait Joannes, *quia omnia* Jo. 19. 28. &c.
conſummata ſunt, ut impleretur Scriptura, ait, *Sitio. Vas poſitum erat aceto plenum*, & (g) *ſpongia plena aceto: hyſopo circumponentes, obtulerunt ori ejus. Cum ergo accepiſſet Jeſus acetum* plenum felle, *ait; Conſummatum eſt, & inclinato capite, tradidit ſpiritum.* Et per David hanc herbam non tacuit dicens: *Aſperges* Pſ. 50. 9.
me hyſopo, & mundabor. Fatetur & Sibylla: Apud Auguſtin. ubi ſupra.
„ Ad cibum autem, ait, fel, & ad ſitim ace-
„ tum dederunt, (h) inhoſpitalitatis hanc
„ monſtrabunt menſam". (i) Ad hæc quoque Virgilianum illud reſpondet:

Occidet & ſerpens, & fallax herba veneni. Eclog. 4. v. 44.
Occidet: tunc enim diabolus victus eſt.

PROMISSIO XXV. IMPLETA.

(k) *De Chriſto, quod lancea percuſſus, & ex latere ejus, ſanguis & aqua manavit.*

ZAcharias propheta: *Videbunt in quem pu-* Zach. 12. 10.
pugerunt. Et iterum in lege dictum eſt: Exod. 12. 46.
Os non comminuetis ex eo. Jeremias vero dicit:
Dabis in foſſura os ſuum. Firmant hæc (l) Thren. 3. 30.
Evangeliſtæ, dicente Joanne: *Ad Jeſum autem* Jo. 19. 33. &c.
cum veniſſent milites, *cumque vidiſſent mortuum, non fregerunt ejus crura*, ut latronum; *ſed unus e militibus lancea latus ejus aperuit, & continuo exiit ſanguis & aqua.* Teſtatur in
his Petrus apoſtolus: *Scientes*, ait, *quia non* 1. Petr. 1. 18.
auro vel argento redempti eſtis a vana veſtra converſatione paternæ (m) *traditionis, ſed pretioſo ſanguine Agni immaculati.* Dicit & Joan-
nes apoſtolus: (n) *Tria ſunt quæ teſtimonium* 1. Jo. 5. 8.
dicunt, ſpiritus, ſanguis & aqua. Et ſequi-
tur: *Si teſtimonium hominum* (o) *acceperimus,* Ibid. v. 9.
teſti

(a) Hæc verba, *impoſuerunt capiti ejus*, deſunt in Mſ. Remigiano, nec male.

(b) Mſ. Remig. *Crucis & vulnerum.*

(c) Mſ. Remig. *coram tondente, ſic non.*

(d) Mſ. Remig. non habet, *qui dicitur*, nec hanc vocem, *locus.*

(e) Mſ. Remig. *unicum eſſe.*

(f) Mſ. Remig. *quod fel & acetum accepit.*

(g) Ita legimus in Mſ. Remig. In editis vero, *aceto plenum: ſpongiam plenam aceto, hyſopum circumponentes.*

(b) Mſ. Remig. *inhoſpitalitatem hanc monſtrabant.*

(i) Mſ. Remig. *Ad hæcque .... Occidit .... Occidit.*

(k) Mſ. Remig. *De percuſſione lateris ejus lancea.*

(l) Editi addunt vocem, *omnes.* Mſ. Remig. omittit. Solus Joannes e quatuor, latus Chriſti lancea apertum fuiſſe narrat.

(m) Mſ. Remig. *traditionis veſtræ.*

(n) Mſ. Remig. *Tres ſunt qui teſtimonium dant.*

(o) Mſ. Remig. *accepimus.*

* Ubi ſupra. *teſtimonium Dei majus eſt*. Fatetur & * Sibylla
increpans Judæam gentem : „ Ipſe enim inſi-
„ piens, ait, tuum Deum non intellixiſti, lu-
„ dentem mortalium (a) ſenſibus, & ſpinis co-
„ ronaſti, & horridum fel miſcuiſti.

PROMISSIO XXVI. IMPLETA.

(b) *Quod in Chriſti Paſſione ſol lunaque obſcurati ſunt.*

Joel. 2. 10. Iſai. 13. 10. (c) JOel propheta : *Ante faciem ejus*, ait, *con-
fundetur terra & movebitur cælum, ſol
& luna contenebreſcent, & ſidera abſcon-
dent lumen ſuum*. Et hæc Evangeliſtæ dicentes
Matt. 27. 45. confirmant : *Poſtquam crucifixus eſt Jeſus, tenebræ
factæ ſunt per univerſam terram a ſexta hora uſ-
Ibid. ℣. 51. que in nonam*. Et iterum ; *Poſtquam emiſit ſpi-
ritum Jeſus, velum templi ſciſſum eſt in duas
partes a ſummo uſque ad deorſum*. Dicit &
2. Cor. 3. 16. Paulus apoſtolus : (d) *Cum converſi fuerint ad
Chriſtum, auferetur velamen*. „ Fatetur & Si-
„ bylla : Templi vero velum, ait, ſcindetur,
„ & medio die nox erit tenebroſa nymbis in
„ tribus horis.

PROMISSIO XXVII. IMPLETA.

De ſepultura Chriſti Domini.

Pſal. 87. 5. & 6. PER David prophetam ipſe : *Factus ſum*,
ait, *ſicut homo ſine adjutorio* (e) *in mor-
tuis liber, & ſicut vulnerati dormientes proje-
cti* (f) *in monumentis*. Item (g) in eodem :
Pſ. 15. 10. *Non derelinques*, ait, *animam meam apud in-
feros, neque dabis Sanctum tuum videre corru-
Matt. 27. 57. ptionem*. Hic etiam Matthæus & ceteri Evan-
geliſtæ teſtantur, quod Joſeph ab Arimathia,
permittente Pilato, acceperit corpus Jeſu, &
linteaminibus (h) obvolutum poſuerit in monu-
Marc. 15. 42. mento novo. Teſtatur & Paulus dicens Corin-
Luc. 23. 50. thiis : *Tradidi enim vobis in primis quod & ac-
Jo. 19. 38. cepi, quia Chriſtus mortuus eſt pro peccatis no-
1. Cor. 15. 3. ſtris ſecundum Scripturas, & quia ſepultus eſt,
& quia reſurrexit tertia die ſecundum Scriptu-
* Ubi ſupra. ras*. Fatetur & * Sibylla. „ Et morte morie-
„ tur, ait, tribus diebus, ſomno ſuſcepto.

PROMISSIO XXVIII. IMPLETA.

(i) *Quod in morte Chriſti ſanctorum corpora ſurrexerunt.*

ISaias propheta dicit : *Exurgent mortui, &* (k) Iſa. 26. 19.
excitabuntur qui in monumentis ſunt, & (l)
*exultabunt omnes qui ſunt in terra. Ros enim
qui a te eſt, medicina illis eſt*. Hæc firmat
Matthæus Evangeliſta, dicens : *Terra mota eſt*, Matt. 27. 51. &c.
*& petræ ſciſſæ ſunt, & monumenta aperta ſunt,
& multa corpora ſanctorum dormientium ſurre-
xerunt. Et exeuntes de monumentis poſt Reſurre-
ctionem ipſius, venerunt in ſanctam civitatem,* Coloſſ. 3. 1.
& apparuerunt multis. Dicit & Paulus : *Si con-
ſurrexiſtis cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt quæri-
te, ubi Chriſtus eſt in dextera Dei ſedens*. Te-
ſtatur & Petrus apoſtolus dicens : *Ideo & mor-* 1. Petr. 4. 6.
tuis evangelizatum eſt. Fatetur & Sibylla : * Apud Aug. n. 7. effringet :

*Tartareumque chaos monſtravit terra dehi-
ſcens.*
Inquirens tetri portas (m) *infringet a-
verni :*
Sanctorum ſed enim cunctæ lux libera carni.

PROMISSIO XXIX. IMPLETA.

(n) *Quod tertia die a mortuis reſurrexit.*

OSee Propheta dicit : *Poſt biduum* (o) *ſa-* Oſee 6. 3.
*nabit nos. Die tertia ſurgemus, & ante
lucem paratum eum inveniemus*. Dicit (p) & Pſal. 62. 2.
per David. *Ipſe exurgam ante lucem*. Item i-
bi : *Exſurrexit tamquam dormiens Dominus, qua-* Pſ. 77. 25.
ſi (q) *potens crapulatus a vino*. Hæc Matthæus
& ceteri Evangeliſtæ confirmant quod *venientes
principes ſacerdotum dixerunt Pilato ; Domine* Matt. 27. 52. &c.
rememorati ſumus, quod ſeductor ille (r) *dixe-
rit adhuc vivens ; Poſt tertium diem reſurgam :
Jube ergo cuſtodiri ſepulcrum*. Dixerat enim
eis. *Generatio hæc generatio nequam eſt, ſignum
quærit*, (s) *& ſignum non dabitur illi, niſi
Jonæ Prophetæ. Sicut enim Jonas fuit in ventre* Matt. 12.
ceti tribus diebus & tribus noctibus ; ita opor- 39. & 40.
tet & Filium hominis in corde terræ eſſe (t) Matt. 28. 1. &c.
*tribus diebus & tribus noctibus. Veſpere autem
ſabbati, quæ luceſcit in prima ſabbati venit
Maria Magdalene & alia Maria videre ſepul-
crum. Et ecce terræ motus factus eſt magnus.
Angelus enim Domini deſcendit de cælo, &*
(a) *ae-*

(a) In Auguſtino, *mentibus, ſed & ſpinis*. Mſ. Remig. *ſed ſpinis*. Editi, *mortalium ſenſibus, & ſpinis*.

(b) Mſ. Remig. *De obſcurato ſole in Paſſione*.

(c) Sic Mſ. Remig. & quidem melius quam editi, qui habent, *Iſaias*. Hic enim locus expreſſius & fuſius habetur in Joele, quam in Iſaia.

(d) Mſ. Remig. *Cum tranſierit*.

(e) Mſ. Remig. *inter mortuos*.

(f) Mſ. Remig. *in monumentis*. Editi, *in monumento*.

(g) Mſ. Remig. addit hoc, *in eodem*.

(h) Mſ. Remig. *linteaminibus novis*.

(i) Mſ. Remig. *De corporibus ſanctorum reſuſcitatis*.

(k) Mſ. Remig. *ſuſcitabuntur*.

(l) Mſ. Remig. *& lætabuntur quæ ſuper terram ſunt*.

(m) Mſ. Remig. *& frigida*.

(n) Mſ. Remig. *De die Reſurrectionis tertiæ*.

(o) Mſ. Remig. *ſanavit ... reſurgemus*.

(p) Mſ. Remig. *per prophetam David*.

(q) Mſ. Remig. cum recentioribus edd. *potens*. Antiquiores edit. *potans*.

(r) Editi, *dixerat*.

(s) Mſ. Remig. *& non dabitur illis, niſi ſignum Jonæ*.

(t) Hæc verba, *tribus diebus & tribus noctibus*, abſunt a Mſ. Remigiano.

(a) *accedens revolvit lapidem & ſedebat ſuper*
eum. Fuit autem adſpectus ejus (b) *metuendus,*
& veſtimenta ejus velut nix: metu autem ejus
expaverunt cuſtodes & facti ſunt veluti mortui.
Dixit autem angelus mulieribus: Nolite timere
vos, ſcio enim quod Jeſum, qui crucifixus eſt,
quæritis: non eſt hic; ſurrexit enim, ſicut di-
2. Tim. 2. 8. *xit.* Teſtatur & Paulus Timotheo: *Memor e-*
ſto, ait, *Chriſtum Jeſum reſurrexiſſe a mortuis*
ſecundum Evangelium meum. Et Corinthiis:
1. Cor. 15. 20. *Chriſtus*, ait, *reſurrexit a mortuis primitiæ dor-*
mientium. Quæritur hic quomodo primitiæ di-
catur, cum & ipſe ſuſcitaverit mortuos, & E-
lias atque Eliſæus a mortuis (c) excitaverunt?
Reſpondetur quod hi qui ſuſcitati ſunt, denuo
mortui, cum ſic dormientibus hodieque requieſ-
cunt: Chriſtum autem Paulus apoſtolus dicit
Rom. 6. 9. ideo primitias dormentium, quia *ſurgens ex*
mortuis, jam non moritur, & mors ei ultra
* Apud *non dominabitur*. Fatetur & Sibylla: * Tunc
Aug. c. 2. ab inferis regreſſus, ad lucem veniet primus,
reſurrectionis principio revocatis oſtenſo.

PROMISSIO XXX. IMPLETA.

(d) *De Incredulis diſcipulis increpatis.*

Oſee 11. 10. OSee Propheta dicit; *Sicut leo rugiet Do-*
minus, quia ipſe rugiet & obſtupeſcent
filii aquilarum. Juxta illud dictum Jacob:
Gen. 49. 9. *Adſcendiſti recumbens, dormiſti ut leo*. Firmat
Marc. 16. 14. hoc Evangelium Marci: *Diſcumbentibus illis*
(e) *undecim*, ait, *apparuit illis Jeſus, & in-*
crepavit incredulitatem eorum & duritiam cor-
dis, quia eis qui viderant eum (f) *reſurrexiſ-*
ſe, non crediderunt. Et Thomæ in Joanne di-
Jo. 20. 27. xit: *Injice huc digitum tuum, & vide manus*
meas: & manum tuam mitte in latus meum,
& noli eſſe incredulus, ſed fidelis. Teſtatur &
1. Joan. 1. 1. Joannes in Epiſtola ſua, dicens: *Quod audivi-*
mus, quod vidimus noſtris oculis, & manus no-
ſtræ contrectaverunt de verbo vitæ, & vita pa-
1. Cor. 15. 5. & ſeq. *lam facta eſt nobis*. Et Paulus dicit: *Apparuit*
Cephæ, poſtea undecim. Deinde apparuit plus
quam quingentis fratribus ſimul, ex quibus plu-
Ibid. ℣. 12. *res manent uſque adhuc*. Item: *Si Chriſtus præ-*
dicatur quia reſurrexit a mortuis, quomodo di-
cunt quidam in vobis, quia reſurrectio mortuo-
rum non eſt? Dicit & Maro:

Eclog. 4. v. 13. & 14. *Te duce, ſi qua manent ſceleris veſtigia*
noſtri,
Irrita perpetua ſolvent formidine terras.

PROMISSIO XXXI. IMPLETA.

(g) *De Aſcenſione Chriſti in cœlum, & donis Spiritus-ſancti.*

DAvid propheta dicit: *Aſcendit in altum,* Pſ. 67. 19.
captivam duxit captivitatem, dedit dona
hominibus. (h) Item ipſe: *Aſcendit ſuper Che-* Pſ. 17. 11.
rubin & volavit, volavit ſuper pennas vento-
rum. Et iterum: *Domini eſt* (i) *aſſumpcio &* Pſ. 88. 19.
Sancti Iſrael regni noſtri. Item dicit: *Emitte* Pſ. 103. 30.
Spiritum tuum, & creabuntur, & renovabis
faciem terræ. Firmant hæc Evangeliſtæ, dicen-
te ipſo in Marco: *Signa autem credentes hæc* Marc. 16. 17.
ſubſequentur; in nomine meo dæmonia ejicient,
linguis loquentur novis. Et alibi: *Ego*, inquit, Luc. 24. 49.
(k) *promiſſum Patris mei mittam vobis, vos*
autem ſedete in civitate, donec induamini vir-
tute ex alto. Et poſtquam hæc locutus eſt, aſ- Marc. 16.
cendit in cœlum, & ſedet ad dexteram Dei. 19. & 20.
Teſtantur & Actus Apoſtolorum. *Nubes*, ait, Act. 1. 9.
ſuſcepit eum, & (l) *ſublatus eſt a diſcipulis:*
Et quomodo contemplantes erant, cum iret in Ibid. ℣. 10. & 11.
cœlum, duo viri aſtiterunt eis in albis, qui &
dixerunt: Viri Galilæi, quid ſtatis intuentes in
cœlum? Hic Jeſus, qui aſſumptus eſt a vobis;
ſic veniet quemadmodum eum vidiſtis euntem in
cœlum. Et iterum: *Die autem Pentecoſtes fue-*
runt omnes diſcipuli eadem (m) *animatione ſi-* Act. 2. 1. & ſeqq.
mul in unum. Et factus eſt de cœlo ſubito ſo-
nus, quaſi ferretur flatus vehemens, & implevit
totum illum locum, in quo erant (n) *ſedentes.*
Et viſæ ſunt illis linguæ diviſæ quaſi ignis, &
inſedit in unumquemque eorum, & loquebantur
variis linguis, prout Spiritus dabat eis pronun-
tiare. Et iterum: *Spiritu-ſancto*, ait, *miſſo de* 1. Pet. 1. 12. Tit. 3. 6.
cœlo, quem ditiſſime effudit ſuper nos, & ſuper
omnes credentes.

PROMISSIO XXXII. IMPLETA.

De exortu Eccleſiæ.

DAvid propheta dicit: *Qui habitare facit* Pſ. 112. 9.
ſterilem in domo matrem filiorum lætan-
tem. Et Iſaias: *Lætare*, ait, *ſterilis, quæ non* Iſa. 54. 1.
paris, erumpe & exclama quæ non parturis; Gal. 4. 27.
quia multi filii deſertæ magis quam ejus quæ
habet virum. Et quomodo hæc pariat, in E-
vangelio (o) Marci ipſe Dominus oſtendit: *Ite,* Matt. 28. 19.
ait diſcipulis, (p) *baptizate omnes gentes in*
nomine Patris, & Filii, & Spiritus-ſancti.
(a) Item

(a) Mſ. Remig. *& acceſſit ... & ſedit.*
(b) Mſ. Remig. *glorioſus.*
(c) Mſ. Remig. *reſuſcitaverint*. Editi, *excitave-runt*, forte, *excitaverint.*
(d) Mſ. Remig. *Qua incredulos diſcipulos in-crepat.*
(e) Mſ. Remig. addit hic; *undecim.*
(f) Mſ. Remig. *reſurrexiſſe a mortuis non credi-derant.*
(g) Mſ. Remig. hoc habet dumtaxat, *Aſcenſionis Domini.*
(h) Mſ. Remig. *Item: ipſe aſcendit:* ut & recen-tiores diſtinxerant.
(i) Mſ. Remig. *Aſſumptio noſtra, & Sancti Iſrael Regis noſtri.*
(k) Mſ. Remig. *promiſſionem ... virtutem ... & ſedit.*
(l) Mſ. Remig. *ſublevatur eſt a diſcedentibus.*
(m) Mſ. Remig. *admiratione*: tum editi, *in uno.*
(n) Sic Mſ. Remig. At editi, *credentes.*
(o) Hæc verba Chriſti, baptiſmi formam diſcipu-lis præſcribentia leguntur in Matthæo, non vero in Marco: unde vero acciderit hic error, an ex ama-nuenſium vitio, an ex eo quod auctor ipſe ibi memoria ſit lapſus, plurium Manuſcriptorum defectu judicare nobis non licuit.
(p) Mſ. Remig. *baptizate omnes gentes*. Editi, *baptizantes in nomine*, &c.

Digitized by Google

[Joan. 3. 5.] (a) Item ait : *Si quis non renatus fuerit ex aqua & Spiritu, non intrabit in regnum Dei.* [Act. 1. 8.] Et in Actibus apoſtolorum : *Eritis*, inquit, *mihi teſtes* (b) *in totam Judæam & Samariam, & uſque in fines terræ.* [1. Petr. 2. 2.] Dicit & Petrus : *Sicut modo geniti infantes* (c) *rationale & ſine dolo lac* (d) *concupiſcite, ut in eo creſcatis in ſalutem.* [1. Cor. 4. 15.] Teſtatur & Paulus : *Si decem millia pædagogorum habeatis in Chriſto, ſed non multos patres. In Chriſto enim Jeſu per Evangelium vos genui.*

PROMISSIO XXXIII. IMPLETA.

(e) *De Teſtamento novo, cantico novo, homine novo.*

[Jer. 31. 31. Hebr. 8. 8.] JEremias propheta : *Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & conſummabo ſuper domum Iſrael, & ſuper domum Juda Teſtamentum novum,* (f) *non ſecundum Teſtamentum quod dedi patribus eorum.* [Jer. 31. ℣. 33. & 34.] (g) Et paulo poſt : *Hoc eſt Teſtamentum quod diſpono ad eos, dans leges meas in mentibus eorum, & in cordibus eorum* (h) *ſuperſcribam eas : & non docebit unuſquiſque fratrem ſuum dicens ; Cognoſce Dominum. Quia omnes cognoſcent me a majore, uſque ad minorem eorum.* [Iſa. 43. 19.] Et per Iſaiam : *Ecce ego nova facio, quæ nunc orientur.* [Iſa. 62. 2.] E iterum : *His vero qui mihi ſerviunt, nomen nominabitur novum.* Intelligitur utique Chriſtianom, quod nomen terras obtinuit. [Pſal. 95. 1.] Dicit & David : *Cantate Domino canticum novum : cantate Domino omnis terra.* Quis hæc niſi cæcos corde, impleta non videat : Firmat (i) hæc Dominus io Evangelio Matthæi. [Matt. 13. 52.] *Omnis*, ait, *ſcriba, eruditus in regno Dei, ſimilis eſt viro proferenti de* (k) *theſauris ſuis nova & vetera.* [Joan. 3. 6.] Et iterum : *Quod naſcitur* (l) *de Spiritu, ſpiritus eſt.* Teſtatur & [1. Cor. 15. 47. & 49.] Paulus : *Primus*, ait, *homo de terra terrenus, ſecundus homo de cælo,* (m) *cæleſtis. Quomodo portavimus imaginem terreni ; induamus & imaginem ejus qui de cælo eſt.* [Epheſ. 4. 23.] Et iterum : *Renovamini*, ait, *ſpiritu mentis veſtræ, & induite novum hominem,* (n) *eum qui ſecundum Deum creatus eſt.* [2. Cor. 5. 17.] Item : *Si qua*, ait *in Chriſto nova creatura, vetera tranſierunt, & ecce facta ſunt nova.* Dicit & Maro :

[Eclog. 4. v. 8. & 9.]
Quo ferrea primum ;
Deſinet, ac toto ſurget gens aurea mundo.

PROMISSIO XXXIV. IMPLETA.

(o) *De Martyribus.*

[Pſ. 43. 22.] PER David prophetam dicunt : *Propter te morte afficimur tota die, deputati ſumus ut oves occiſionis.* [Ibid. ℣. 11.] Et iterum ; *Dediſti nos tamquam oves ad eſcam.* [Pſ. 115. 6.] Item ibi : *Prætioſa in conſpectu Domini, mors ſanctorum ejus.* Firmat hæc ipſe [Matt. 10. 16.] io Evangelio, dicens : *Ecce ego mitto vos ſicut oves in medio luporum.* [Ibid. ℣. 39.] Et iterum ; *Qui perdiderit animam ſuam, propter me, in vitam æternam conſervabit illam.* [Luc. 21. 16.] Item : *Trademini autem a fratribus, cognatis & amicis, & morte afficient ex vobis : & eritis odio omnibus propter nomen meum. Qui autem ſuſtinuerit uſque in finem, hic ſalvus erit.* [Joan. 12. 24.] Et io Joanne : *Niſi* ait, *granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipſum ſolum manet ; ſi autem mortuum fuerit, multum fructum adfert.* Teſtatur & Joannes apoſtolus, [1. Joan. 3. 16.] dicens : *Sicut Chriſtus pro nobis animam poſuit, ſic & nos debemus pro fratribus animas ponere.* [Rom. 8. 38. & 39.] Dicit & Paulus ; *Certus ſum enim, quia neque mors, neque vita, neque* (p) *angeli, neque principatus, neque præſentia, neque futura* (& concludit) *neque creatura alia poterit nos ſeparare a charitate Dei, quæ eſt in Chriſto Jeſu Domino noſtro.*

Ad hæc illud Maronis :

[Eclog. 4. ℣. 15. 16.]
(q) *Permixtoſque*, ait, *Divis videbit,*
Heroas divis, & ipſe videbitur illis.

Decem ſane perſecutiones a Nerone uſque ad Diocletianum & Maximianum fuiſſe Oroſius Hiſtoriographus, veluti decem plagas Ægyptias, ſcripſit. Alias ſane quamplures, beatæ memoriæ Auguſtinus (r) ſcriptis ſuis inſeruit. (s) Quas haud procul a nobis & ſenſit & vidit, nobiſque memorias ſui martyrii conſecratas tradidit venerandas, credens & ipſe augmenta Eccleſiæ, quæ nos videmus impleri. Sane noſtris temporibus apud Perſas perſecutionem factam novimus, imperante Arcadio (t) religioſo & Chriſtiano principe : qoi ne traderet ad ſe confugientes Armenios, bellum cum Perſis confecit. Eo ſigno, ante quam potitus victoria, jam coeuntibus in prælium militibus, aeriæ cruces in veſtibus paruere. Unde etiam victor auream monetam eodem cum ſigno Crucis fieri præcepit,

---

(a) Mſ. Remig. *Et illud.*
(b) Mſ. Remig. *in tota Judaa.*
(c) Mſ. Remig. *rationabiles.*
(d) Edit. Duac. Colon. & recentiores, *concupiſcentes*. Mſ. Remig. cum Lugd. & Lovan. *concupiſcite.*
(e) Mſ. Remig. *In teſtamento*, &c. ut in editis.
(f) Hæc verba, *non ſecundum teſtamentum*, ſupplet Mſ. Remigianus.
(g) Mſ. Remig. *Et Paulus apoſtolus.* Hunc Prophetæ locum ex parte recitat Apoſtolus, Hebr. 10. 16.
(h) Mſ. Remig. *ſcient.*
(i) Mſ. Remigianus, *autem & Dominus.*
(k) Mſ. Remig. *de theſauro ſuo.*
(l) Mſ. Remigianus his interſerit, *ex carne caro eſt quod naſcitur :* quæ ab editis omnibus omittuntur.
(m) Hæc vox legitur in Mſ. Remig. & recentioribus editis, non vero in antiquioribus, Lugd. Lovan. Duac. & Colon.
(n) Mſ. Remigianus caret hac voce, *eum.*
(o) Mſ. Remig. *in Martyres.*
(p) Editi, *angelus.*
(q) Apud Virgilium .... *diviſque videbit Permixtos heroas, & ipſe videbitur illis.*
(r) Legatur cap. 52. libri decimi octavi de Civitate Dei ubi ex profeſſo diſſerit ſanctus Auguſtinus : an impletis decem perſecutionibus, quæ præceſſerunt, nulla ſuperſit, præter eam quæ in ipſo antichriſti tempore eſt futura.
(s) Mſ. Remig. *quas ut procul aliis populus ſenſit, nobiſque memoriæ ſuæ.*
(t) Mſ. Remig. *glorioſo.*

pit, (a) quæ in uſu totius orbis & maxime Aſiæ hodieque perſiſtit.

PROMISSIO XXXV. IMPLETA.

(b) *De Vocatione Gentium.*

Pſ. 49. 1. & 2. DAvid propheta dixit: *Deus Deorum Dominus locutus eſt, & vocavit terram. A ſolis ortu uſque ad occaſum.* Et
Iſa. 52. 14. & 15. Iſaias: *Mirabuntur gentes multæ ſuper eum, & continebunt os*
Iſa. 42. 22. *ſuum reges. Quibus non eſt nuntiatum* (c) *de eo, videbunt; & qui non audierunt, intelli-*
Iſa. 51. 4. *gent.* Item: *Virtutes ejus in inſulis pronuntia-*
Iſa. 60. 8. & 9. *bunt.* Item (d) Iſaias dicit: *Gentes quæ non noverunt te, invocabunt te, & populi qui ignorabant te, ad te confugient.* Item ipſe de apoſtolis: *Qui ſunt hi, qui ut nubes volabunt, adducere filios tuos de terra longinqua?* Et ite-
Iſa. 49. 12. rum; *Ecce hi de longinquo veniunt: hi autem ab Aquilone & mari: hi autem de terra Perſa-*
Pſ. 17. 45. *rum.* Et per David dicitur: *Populus quem non cognovi, ſervivit mihi, in auditu auris obaudivit mihi.* Firmat hæc Dominus in Evan-
Matt. 8. 11. gelio: *Multi,* ait, *ab Oriente, & Occidente venient, & recumbent cum Abraham & Iſaac & Jacob in regno Patris* (e) *ſui.* Teſtatur &
1. Petr. 2. 10. Petrus: *Qui aliquando,* ait, *non populus, nunc*
Rom. 11. 13. *autem populus Dei.* Dicit & Paulus: *Vobis dico gentibus; Quandiu quidem ego ſum gentium apoſtolus, miniſterium meum* (f) *glorificabo, ſi quo modo ad æmulationem provocare potero carnem meam, ut ſalvos faciam aliquos ex illis.*
Ibid. v. 25. Et iterum: *Cæcitas,* ait, *ex parte contigit in*
Apoc. 13. 8. *Iſrael .... & ſic omnis Iſrael ſalvus* (g) *fieret.* *Omnis,* dicit, *qui ſcriptus eſt in libro vitæ Agni, qui occiſus eſt ab origine mundi.*

PROMISSIO XXXVI. IMPLETA.

(h) *Quod reges Chriſtum in Eccleſia perſequentes, ad eam humiles adducentur.*

Pſ. 71. 11. IN David propheta: *Adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes ſervient illi.* Et
Iſa. 60. 12. Iſaias propheta: *Gentes,* ait, *& reges qui tibi*
Iſa. 49. 22. &c. *non ſervierint, peribunt.* Et iterum: *Ecce,* ait Dominus, *tollo in gentes manum meam, & in inſulas tollam ſignum meum: & adducent filios tuos in gremio, filias autem tuas ſuper humeros* (i) *tollent. Et erunt reges nutritores tui, & principes feminæ eorum pſaltrices tuæ. Et ſuper faciem terræ adorabunt te, & pulverem tuorum pedum lingent.* Firmat hæc Dominus in
Evangelio, dicens: *Regina Auſtri exurget* (k) Matt. 12. 42.
in judicio cum generatione hac, & condemnabit eam. Venit enim a finibus terræ audire ſapien-
tiam Salomonis. Et ecce plus quam Salomon Luc. 11. 31.
hic. Ideo, *plus hic,* quia ad illum una, ad iſtum omnia regna venerunt. Sicut nunc nos, (l) qui tanta credidimus & credimus, hæc impleri & cernimus & vidimus. Fatetur & Sibylla, dicens:

> * *Et coram hoc Domino reges ſiſtentur ad unum.* * Apud Auguſt. ubi ſupra.

PROMISSIO XXXVII. IMPLETA.

Jugum legis Chriſti etiam reges ſuſcepiſſe.

DAvid propheta dicit: *Nunc reges intelligi-* Pſ. 2. 10. &c.
te, (m) *erudimini omnes qui judicatis terram. Servite Domino in timore, & exultate ei cum tremore. Continete* (n) *diſciplinam, ne quando iraſcatur Dominus, & pereatis de via*
juſta. Et iterum: *In conveniendo populos in u-* Pſ. 101. 23.
num, (o) *& reges ut ſerviant Domino.* (p)
Dicit & Salomon: *Diligite juſtitiam, qui judi-* Sap. 1. 1.
catis terram. Firmat hæc Dominus in Evange-
lio, dicens: *Tollite jugum meum ſuper vos, &* Matt. 11. 29.
diſcite a me, quia mitis ſum & humilis corde.
Et iterum: *In qua menſura menſi fueritis, in* Matt. 7. 2.
ea remetietur vobis. Teſtatur in hæc Jacobus
apoſtolus: *Judicium,* (q) inquit, *ſine miſeri-* Jacob. 2. 13.
cordia illi qui non fecerit miſericordiam. Superexaltat enim miſericordia judicium. Paulus et-
iam orandum *pro regibus* (r) cenſet, *& pro his* 1. Tim. 2. 2.
qui in ſublimitatibus ſunt, ut quietam & tranquillam vitam agamus. Ad hæc Maro, ait:

> *Diſcite juſtitiam moniti, & non temnere divos.* Æneid. 6. v. 620.

PROMISSIO XXXVIII. IMPLETA.

(s) *De ſubverſione idolorum, atque templorum.*

1. IN lege ſua Dominus per Moyſem dicit: Deut. 7. 5. & 12. 3.
Aras eorum ſubvertetis, & lucos eorum (t) *ſuccidetis, & ſculptilia eorum igni concremabitis.* Et Iſaias propheta: *Fugient omnia* Iſai. 19. 1.
manufacta Ægypti. Item ipſe: *Abſcondent deos* Iſai. 2. 19. Sec. LXX.
ſuos in ſpeluncis & cavernis petrarum, (u) *ne-*
que ibi celabunt eos. Jeremias etiam dicit: *Dii* Jer. 10. 11.
qui cælum & terram non fecerunt, pereant (x) *de*
ſub

(a) Mſ. Remig. *qui uſut.*
(b) Mſ. Remig. *Advocationis gentium.*
(c) Editi, *a Deo.*
(d) Mſ. Remig. *ipſe.*
(e) Mſ. Remig. *Patris mei.*
(f) Mſ. Remig. *honorificabo, ſi quando.*
(g) Editi, *fiet.*
(h) Mſ. Remig. *Qua Reges ... adducuntur.*
(i) Mſ. Remig. *portabunt.*
(k) Mſ. Remig. addit, *in judicio.*
(l) Mſ. Remig. *qui tanta credimus impleri, & cernimus & videmus.*
(m) Mſ. Remig. ſupplet verbum, *erudimini.*
(n) Mſ. Remig. *& doctrinam.*
(o) Editi antiquiores, *& regna.* Mſ. Remig. cum recentioribus, *& reges.*
(p) Mſ. Remig. *Item & Salomon.*
(q) Mſ. Remig. *facit ... judicium.*
(r) Mſ. Remig. *cenſuit.*
(s) Mſ. Remig. *In ſubverſione.*
(t) Mſ. Remig. *ſuccendetis.*
(u) Hic locus Iſaiæ ſecundum verſionem 70. Interpretum ita refertur, ut pars poſterior, *neque ibi, &c.* ejuſdem verſionis ſenſum magis quam verba exprimat.
(x) Mſ. Remig. *de cælo.*

Digitized by Google

Zach.13.2. *ſub cælo & terra*. Et per Zachariam Dominus dicit: *Perdam nomina idolorum de terra*. David quoque dicit: *Omnes dii* (a) *gentium dæmonia*. Hæc Dominus in Evangelio Lucæ
Pſ. 95. 5. Luc.11.17. Matt. 12. 31. firmat, dicens: *Omne regnum diviſum in ſemetipſum deſolabitur*. (b) *Quod ſi & ſathanas in ſemetipſum diviſus eſt, quomodo ſtabit regnum ejus? quia dicitis in Beelzebub ejicere me dæmonia. Quod ſi ego in Beelzebub ejicio dæmonia, filii veſtri in quo expellunt? Propterea ipſi judices erunt veſtri*. Teſtatur & Paulus di-
1. Cor. 8.4. cens: *Scimus quia nihil eſt idolum* (c) *in hoc mundo, & quia nullus Deus, niſi unus*. Fate-
* Ubi ſup. tur & * Sibylla.

Rejicient ſimulacra viri, cunctam quoque gazam.

2. Multa igitur hæc, quæ de Chriſto dicta, (d) & in Chriſto acta ſunt, nos credimus, quæ ante nos populus videns iſta credidit, quæ nos videmus impleri. Namque, ut de noſtris, temporibus aliquid dicamus: Conſtantino Chriſtiano Imperatore regnante, & ſchiſma Donatianum conſutatum eſt (e) ejus judicio, & Arius eſt divina auctoritate punitus. Theodoſii vero religioſi principis imperio, per Jovium & Gaudentium comites (f) templa omnia clauſa, expoliataque vana figmenta, quis noſtrum permittitur ignorare? Cui Symmachus ille, mirabili eloquio & ſcientia præditus, tamen paganus, (g) præconio laudum in conſiſtorio recitato, ſubtili arte qua valuit, aram Victoriæ in Senatu reſtitui, Chriſtiano, ut noverat, principi intimavit. Quem ſtatim a ſuis aſpectibus pulſum, in centeſimo lapide, rhedæ non ſtratæ impoſitum ea die, manere præcepit. Eutropius quoque, præpotens (h) patricius, & animo ac mente paganus, cum in contumeliam Eccleſiæ edictum obreptitie ab Arcadio Chriſtiano Imperatore exculperet; ut ſi quis ad eam confugeret, etiam ab altari ſublatus pœnas lueret ampliores; divino judicio ſuæ ſententiæ prior ipſe propinatus eſt. Offenſam quippe prædicti regis incurrens, ad ejus refugium quam oderat convolavit. Quem ſancta mater pietatis gremio ſuum excepit inimicum. Cui per venerabilem ſacerdotem Joannem impetrans veniam, (i) oſori & ſuperbo vitam contulit & ſalutem: ejus
Act. 9. 5. exemplo cunctos admonens inimicos, *vanum eis eſſe contra ſtimulum calcitrare*. Honorius etiam Theodoſii minor filius Chriſtiana religione ac devotione præditus, templa omnia cum ſuis adjacentibus ſpatiis, Eccleſiis contulit, ſimulque eorum ſimulacra confringenda in poteſtatem dedit.

3. Quæ (k) vero eodem imperante in hac Dei promiſſione acta ſint, quantum memoriam gratia divina juverit, duo vel tria loca (l) memoriter ac breviter excurram. Apud Alexandriam in templo Serapis hoc argumentum dæmonis fuit. Quadriga ferrea nulla baſi ſubfulta, nullis uncis inhæs parietibus colligata, in aere pendens cunctis ſtuporem, ac velut divinum ſubſidium oculis mortalium exhibebat. Quam tamen lapis magnes, qui ferrum ſibimet (m) attributum ſuſpendit, eo loco cameræ affixus, totam illam machinam ſuſtentabat. Itaque cum quidam Dei ſervus inſpiratus intellexiſſet; magnetem lapidem ſtatim ut cameræ ſubtraxit, omne illud oſtentum cadens confractum comminutumque, oſtendit divinum non eſſe, quod mortalis homo (n) firmaverat.

4. Apud urbem Romam ſpecus quidam fuit, in quo draco miræ magnitudinis mechanicæ arte formatus, gladium ore geſtans, oculis rutilantibus, gemmis metuendus, ac terribilis apparebat. Huic annue devotæ virgines floribus exornatæ, eo modo (o) in ſacrificio dabantur, quatenus inſciæ munera deferentes gradum ſcalæ, (p) quo certe ille arte diaboli draco pendebat, contingentes, impetus venientis gladii perimeret, ut ſanguinem funderet innocentem. Et hunc quidam monachus bene ob meritum cognitus Stiliconi tunc patricio, eo modo ſubvertit. Baculo, manu ſingulos gradus palpando, inſpiciens; ſtatim ut illum tangens fraudem diabolicam (q) reperit; eo tranſgreſſo deſcendens, draconem ſcidit, miſitque in partes; oſtendens & hic deos non eſſe qui manu fiunt.

5. Apud Africam Carthagini Cæleſtis ineſſe ferebant templum nimis amplum, omnium deorum ſuorum ædibus vallatum. Cujus platea (r) lithoſtrata, pavimento ac pretioſis columnis & mœnibus decorata, prope in duobus fere millibus paſſuum protendebatur. Cum diutius clauſum incuria, ſpinoſa virgulta circumſepta obruerent, velletque populus Chriſtianus uſui veræ religionis vindicare, (s) dracones, aſpideſque illic eſſe ob cuſtodiam templi, gentilis populus clamitabat. Quo magis (t) Chriſtiani fervore ſucceſi, ea facilitate omnia amoverunt illæſi, qua templum ſuo vero cæleſti Regi & Domino conſecrarent. Nam cum ſancta Paſchæ ſolemnis ageretur feſtivitas, collecta illic, & undique omni curioſitate etiam adveniens multitudo Sacerdotum multorum, pater & dignæ memoriæ nominandus antiſtes Aure-

(a) Mſ. Remig. addit, *gentium*. Aberat ab editis.
(b) Ita Mſ. Remig. At editi, cum diſtinctione. *Etſi Sathanas*.
(c) Mſ. Remig. *in mundo*.
(d) Sic Mſ. Remig. Editi vero, *& de Chriſto*.
(e) Sic Mſ. Remig. At editi, *ex judicio*.
(f) Reſtituimus ex Mſ. Remig. Antea editi, *omnia templa expoliata, quæ vana figmenta*.
(g) Mſ. Remig. *præconia* ... *recitans*.
(h) Sic Mſ. Remig. Editi, *plurimum, anima & mente*.
(i) Mſ. Remig. *illuſori*.
(k) Mſ. Remig. *viro eodem*.
(l) Mſ. Remig. *memorans*.
(m) Editiones poſteriores, *attritum*.
(n) Mſ. Remig. *formaverat*.
(o) Colon. & recentiores edit. *in ſacrificium*.
(p) Sic Mſ. Remig. Editi, *quo tota illa diaboli arte pendebat*.
(q) Editi, *reſpexit*.
(r) Mſ. Remig. *lithoſtrato pavimento*.
(s) Mſ. Remig. *draconem* ... *ad cuſtodiam*.
(t) Mſ. Remig. *Chriſtiano* ... *templum ſuum*.

lius, cæleſtis jam patriæ civis, cathedram illic loco Cæleſtis & habuit, & ſedit. Ipſe tunc aderam cum ſociis & amicis: atque (ut ſe adoleſcentium ætas impatiens circumquaque vertebat); dum curioſi ſingula quæque pro magnitudine inſpicimus, mirum quoddam & incredibile noſtro ſe ingeſſit aſpectui: titulus æneis grandioribuſque litteris in frontiſpicio templi conſcriptus: AURELIUS PONTIFEX DEDICAVIT. Hunc legentes populi mirabantur. Præſago tunc ſpiritu acta, quæ præſcius Dei ordo certo iſto fine concluſerat. Cumque a quodam pagano falſum vaticinium, velut ejuſdem Cæleſtis, proferretur, quod rurſus & via, & templa priſco ſacrorum ritui redderentur: Ille, ille, inquam, verus Deus, cujus prophetica vaticinia neſciunt omnino mentiri nec fallere, ſub Conſtantio & Auguſta Placidia, quorum nunc filius (a) Valentinianus pius & Chriſtia- *Nota tempus quo hos libros ſcripſit.* nus imperat, Urſo inſiſtente tribuno, omnia illa templa ad ſolum uſque perducta, agrum reliquit in ſepulturam ſcilicet mortuorum, ipſamque viam ſine memoria ſui nunc Vandalica manus evertit.

6. Novi quoque ipſe in quadam parte Mauritaniæ provinciæ de ſpelæis & cavernis ita antiqua producta ſimulacra, quæ fuerant abſconſa, ut omnis illa cum clericis in ſacrilegio perjurii civitas teneretur. Quid vero per ceteras provincias in re hac actum ſit, & omnibus notum eſt, & exitus ipſi demonſtrant. Doluit hæc futura Hermes ille Triſmegiſtus, & mœrens inter cetera ſcripſit, dicens: „ Tunc terra iſta, „ ſanctiſſimas ſedes delubrorum atque templo„ rum, mortuorum erit cadaverumque pleniſſi„ ma futura “. At Spiritus Dei ante prædixit: ſpiritus etiam dæmonum confitendo tacere nequiverunt, & maxime qui ipſi dixerant Do- *Marc. 1. 24.* mino: *Qnid veniſti ante tempus* (b) *perdere nos*: Hic tanta deorum illa turba certorum atque incertorum quos Varro prodit: illi etiam proceres & electi dii cum ipſo rege ſuo Jove fulmina vibrante conſilio potentiaque (ut eorum cultores ferunt) metuendi, armiſque terribiles, hic hic aliquid, ſi non pro mundo, ſaltem pro ſe (c) oportebat agere, ne ſcilicet unus eos perderet Crucifixus. Periiſſe vero & nos novi- *Pſal. 9. 7.* mus, & David propheta confirmat dicens: *Periit memoria eorum cum ſtrepitu, & Dominus in æternum manet.*

PROMISSIO XXXIX. IMPLETA.

Reges, mediocres, (d) & panperes ad unam Chriſti menſam pariter conventnros.

Iſa. 10. 6. ISaias propheta: *Tnne*, ait, *una paſcent ſimnl lupus enm agno, & pardus acquieſcet hædo, & bos & leo & agnus ſimul manducabnnt paleas, & puer puſillus paſcet eos.* Et David dicit: *Qnoniam ecce reges terræ collecti ſnnt & convenerunt in nnum, ipſi videntes ita admirati ſnnt.* *Pſal. 47. 5. & 6.* Item ipſe: *Quis eſt*, ait, *qualis Dominus Deus noſter, qui in altis habitat, & humilia reſpicit? Qni erigit a terra inopem, & de ſtercore exaltat pauperem. Ut collocet eum cum principibus, cum principibus populi ſni?* *Pſ. 112. 5. & ſeq.* Dicit & Salomon: *Puſillum & magnum ipſe fecit, & æqualiter cura eſt illi pro omnibus.* *Sap. 6. 8.* Et iterum: *Sapientia*, ait, *fabricavit ſibi domum & ſnbdidit columnas ſeptem, mactavit* (e) *ſuas hoſtias, miſcuit in cratere vinum ſnum, & paravit ſnam menſam, miſit ſervos ſuos convocans & dicens: Venite, edite de meis panibns, & bibite vinum quod miſcui vobis.* *Prov. 9. 1. & ſeqq.* Firmat hæc Dominus in Evangelio, in cœna illa quam dives ipſe magnus paravit filio ſuo. *Miſit*, ait, *ſervos, ut venirent invitati, & excuſaverunt hoc modo. Unus dixit: Villam emi, eo* (f) *videre illam, habe me excuſatum. Alins dixit; Quinque juga boum emi. Alius dixit; Uxorem duxi.* *Luc 14. 16. & ſeqq.* In his tribus excuſationibus *concupiſcentia carnis* eſt, *& concupiſcentia oculorum, & ambitio ſæculi*: *1. Jo. 2. 16.* quibus detenti Judæi, vocati ad cœnam Chriſti venire noluerunt. *Ite*, *Matt. 22. 9.* ait pater familias, *circa plateas & vicos, & quos inveneritis adducite*. Ex his adductæ ſunt gentes. *Adhuc*, inquit, *locus vacuus eſt. Ite*, *Luc. 14. 22. 23.* ait, *circa ſepes ac vias, & qnos inveneritis, cogite intrare*. Et ex his divites, reges, & quoſdam hæreticos (quos habet extra ovile ſuum) coactos (g) adducit ille qui dicit: *Nemo venit ad me niſi Pater qui miſit me, traxerit eum.* *Jo. 6. 44.* Etiam venientibus dicit: *Qui manducat carnem meam & bibit ſanguinem meum, habet vitam æternam, & ego ſuſcitabo illum in noviſſimo die.* *Ibid. ℣. 55.* Qui vero iſti ſunt, Paulus apoſtolus oſtendit: *Non eſt*, inquit, *Judæus neque Græcus, non eſt ſervus, neque liber, non eſt maſculns & femina. Omnes enim vos nnum eſtis in Chriſto Jeſu.* *Gal. 3. 28.* Huic etiam capitulo, quæ ſupra poſuimus, verba Sibyllæ conveniunt dicentis:

(h) *Dejiciet colles, valles extollet ab imo.*
Non erit in rebus hominum ſnblime, vel altum.
Apud Auguſtin. ubi ſupra. Eclog. 4. v. 22.

Cui conſonans Maro dicit:

Nec magnos metuent armenta leones.

PROMISSIO XL. IMPLETA.

Quod eum omnes crediderint gentes, veniet finis.

(i) ISaias Propheta: *Adorabnnt*, inquit, *enm de locis ſuis omnes inſulæ gentium.* *Sophon. 2. 11.* Et per Malachiam prophetam. *A ſolis ortu uſque* *Malac. 1. 11.*

(a) Emendamus ex Mſ. Remig. Antea legebatur, *Valentinus* in omnibus editis.
(b) Mſ. Remig. *torquere nos*.
(c) Mſ. Remig. *agerent*.
(d) Mſ. Remig. addit, *& pauperes*.
(e) Mſ. Remig. *ſuis hoſtias*.
(f) Mſ. Remig. *& ideo non poſſum venire, & alius*.
(g) Mſ. Remig. *adducet*.
(h) Apud Auguſtinum, & in Mſ. Remig. *dejiciet*. In editis vero, *dejecit*.
(i) Si auctor ipſe citavit Iſaiam, lapſus memoriæ eſt. Ipſa verba ſunt Sophoniæ 2. ℣. 11. ſecundum LXX.

que ad occaſum, clarum erit nomen meum in gentibus, dicit Dominus. (a) *Et ſacrificium mundum inferetur nomini meo in omni loco.*
Iſa. 11. 9. Item Iſaias: *Quia repleta eſt terra ut cognoſcat Deum, quaſi aqua multa tegens mare.* Firmat hæc Dominus in Evangelio Matthæi,
Matt. 24. 14. dicens; *Et prædicabitur Evangelium hoc in teſtimonium omnibus gentibus, & tunc veniet finis.* De fine mundi per Aggeum Prophetam
Agg. 2. 7. ſec. LXX. Iſa. 13. 9. hæc ſigna data ſunt; (b) *Ecce ego, dicit Dominus, ſemel adhuc commovebo cælum ac terram, & ponam orbem terræ deſertum, & civitates ita ut non habitentur.*
Habac. 1. 9. ſec. LXX. Habac. 3. 17. & ſeq. Ex Habacuc dicit: *Conſummatio in impios veniet.* Et iterum: *Ficus*, ait, (c) *non dabunt fructum ſuum, & non erunt naſcentia in vineis. Mentietur opus olivæ & campi non adferent eſcas. Deficient ab eſca oves, non erunt in præſepibus boves. Ego autem*, ait, *exultabo in Domino.* Ipſi quoque ſapientes mundi in hæc atteſtati ſunt, ut
Saluſtius Præfat. in bellum Jugurt. circa initium. eſt illud Salluſtii: „ Neceſſe eſt ut omnia orta „ occidant, & aucta ſeneſcant. Accademici etiam novi, omnia vergentia (d) in interitum „ incerta eſſe putaverunt. Et Plato: Si initium mundo dedit, dedit & finem. Unde „ (e) & alius dicit: (f) Quid eſt hoc? iſtud „ in quo eſt aliquid extremum ". Quæ Dominus ipſe rerum omnium dans ſigna confirmat;
Matt. 24. 33. *Cum videritis*, (g) ait, *hæc omnia fieri, ſcitote quoniam in proximo eſt finis.* Dicit & Joannes apoſtolus;
1. Jo. 2. 17. *Mundus tranſibit & concupiſcentia ejus.* Extrema autem futura, dimidium temporis quod ſubſequitur, (h) adnexis capitulis demonſtrabit: ut hoc tertium tempus, tamquam tertium diem, ex quatuor Evangeliſtis, velut cardinibus mundi, ſurgentem, orientali radio migrante Joanne Evangeliſta, Matthæo, Marco, Luca, tribus in partibus conſtitutis, & in duodenario (i) diſcipulorum horarum numero, veſperum quo paſſus eſt Dominus, concludamus. Ut ipſe dies qui a mortuis reſurrexit, cum æternus venerit in majeſtate, æternos nos faciat ſecum (k) vivere, ſemperque Deum donet ſine fine laudare.

(*a*) Mſ. Remig. *& David ſacrificium.*
(*b*) Mſ. Remig. *Zachariam.* At vero prima pars, *Ecce ego ... terram*, verba continet Aggæi 2. 11. juxta LXX. Secunda pars, *& ponam, &c.* eſt Iſaiæ 13. 9.
(*c*) Sic Mſ. Remig. Editi, *non dabit ... naſcentia in eis.*
(*d*) Forte Ciceronem loquitur, qui lib. de ſenectute n. 69. ait, *Quid eſt in hominis vita diu .... ſed mihi ne diuturnum quidem quidquam videtur, in quo eſt aliquid extremum:*
(*e*) Hæc duo verba, *in interitum*, abſunt ab editionibus antiquis, nec legimus in Mſ. Remig. habentur autem in recentioribus, nec male: optandum tamen ut alicujus codicis antiquioris auctoritate fulciantur.
(*f*) Mſ. Remig. *& Tullius.*
(*g*) Ita legitur in Mſ. Remig. In editis omittuntur hæc duo, *ait ... fieri.*
(*h*) Editi, *connexit.*
(*i*) Mſ. Remig. addit hic, *etiam.*
(*k*) Mſ. Remig. *invenire*, forte, *inveniri.*

FINIS TERTIÆ PARTIS, DE TEMPORE SUB GRATIA.

Digitized by Google

lius, cæleſtis jam patriæ civis, cathedram illic loco Cæleſtis & habuit, & ſedit. Ipſe tunc aderam cum ſociis & amicis: atque (ut ſe adoleſcentium ætas impatiens circumquaque vertebat); dum curioſi ſingula quæque pro magnitudine inſpicimus, mirum quoddam & incredibile noſtro ſe ingeſſit aſpectui: titulus æneis grandioribuſque litteris in frontiſpicio templi conſcriptus: AURELIUS PONTIFEX DEDICAVIT. Hunc legentes populi mirabantur. Præſago tunc ſpiritu acta, quæ præſcius Dei ordo certo iſto fine concluſerat. Cumque a quodam pagano falſum vaticinium, velut ejuſdem Cæleſtis, proferretur, quod rurſus & via, & templa priſco ſacrorum ritui redderentur: Ille, ille, inquam, verus Deus, cujus prophetica vaticinia neſciunt omnino mentiri nec fallere, ſub Conſtantio & Auguſta Placidia, quorum nunc filius (a) Valentinianus pius & Chriſtianus imperat, Urſo inſiſtente tribuno, omnia illa templa ad ſolum uſque perducta, agrum reliquit in ſepulturam ſcilicet mortuorum, ipſamque viam ſine memoria ſui nunc Vandalica manus evertit. *Nota tempus quo hos libros ſcripſit.*

6. Novi quoque ipſe in quadam parte Mauritaniæ provinciæ de ſpelæis & cavernis ita antiqua producta ſimulacra, quæ fuerant abſconſa, ut omnis illa cum clericis in ſacrilegio perjurii civitas teneretur. Quid vero per ceteras provincias in re hac actum ſit, & omnibus notum eſt, & exitus ipſi demonſtrant. Doluit hæc futura Hermes ille Triſmegiſtus, & mœrens inter cetera ſcripſit, dicens: „ Tunc terra iſta, „ ſanctiſſimas ſedes delubrorum atque templo„ rum, mortuorum erit cadaverumque pleniſſi„ ma futura “. At Spiritus Dei ante prædixit: ſpiritus etiam dæmonum confitendo tacere nequiverunt, & maxime qui ipſi dixerant Domino: *Quid veniſti ante tempus* (b) *perdere nos*: Hic tanta deorum illa turba certorum atque incertorum quos Varro prodit: illi etiam proceres & electi dii cum ipſo rege ſuo Jove fulmina vibrante conſiſſo potentiaque (ut eorum cultores ferunt) metuendi, armiſque terribiles, hic hic aliquid, ſi non pro mundo, ſaltem pro ſe (c) oportebat agere, ne ſcilicet unus eos perderet Crucifixus. Periiſſe vero & nos novimus, & David propheta confirmat dicens: *Periit memoria eorum cum ſtrepitu, & Dominus in æternum manet.* *Matt. 8. 29.* *Pſal. 9. 7.*

PROMISSIO XXXIX. IMPLETA.

Reges, mediocres, (d) & pauperes ad unam Chriſti menſam pariter conventuros.

Iſa. 11. 6. ISaias propheta: *Tunc*, ait, *una paſcent ſimul lupus cum agno, & pardus acquieſcet hædo, & bos & leo & agnus ſimul manducabunt paleas, & puer puſillus paſcet eos.* Et David dicit: *Quoniam ecce reges terræ collecti ſunt & convenerunt in unum, ipſi videntes ita admirati ſunt.* Item ipſe: *Quis eſt*, ait, *qualis Dominus Deus noſter, qui in altis habitat, & humilia reſpicit? Qui erigit a terra inopem, & de ſtercore exaltat pauperem. Ut collocet eum cum principibus, cum principibus populi ſui?* Dicit & Salomon: *Puſillum & magnum ipſe fecit, & æqualiter cura eſt illi pro omnibus.* Et iterum: *Sapientia*, ait, *fabricavit ſibi domum & ſubdidit columnas ſeptem, mactavit* (e) *ſuas hoſtias, miſcuit in cratere vinum ſuum, & paravit ſuam menſam, miſit ſervos ſuos convocans & dicens: Venite, edite de meis panibus, & bibite vinum quod miſcui vobis.* Firmat hæc Dominus in Evangelio, in cœna illa quam dives ipſe magnus paravit filio ſuo. *Miſit*, ait, *ſervos, ut venirent invitati, & excuſaverunt hoc modo. Unus dixit: Villam emi, eo* (f) *videre illam, habe me excuſatum. Alius dixit; Quinque juga boum emi. Alius dixit; Uxorem duxi.* In his tribus excuſationibus *concupiſcentia carnis* eſt, *& concupiſcentia oculorum, & ambitio ſæculi*: quibus detenti Judæi, vocati ad cœnam Chriſti venire noluerunt. *Ite*, ait pater familias, *circa plateas & vicos, & quos inveneritis adducite.* Ex his adductæ ſunt gentes. *Adhuc*, inquit, *locus vacuus eſt. Ite*, ait, *circa ſepes ac vias, & quos inveneritis, cogite intrare.* Et ex his divites, reges, & quoſdam hæreticos (quos habet extra ovile ſuum) coactos (g) adducit ille qui dicit: *Nemo venit ad me niſi Pater qui miſit me, traxerit eum.* Etiam venientibus dicit: *Qui manducat carnem meam & bibit ſanguinem meum, habet vitam æternam, & ego ſuſcitabo illum in noviſſimo die.* Qui vero iſti ſunt, Paulus apoſtolus oſtendit: *Non eſt*, inquit, *Judæus neque Græcus, non eſt ſervus, neque liber, non eſt maſculus & femina. Omnes enim vos unum eſtis in Chriſto Jeſu.* Huic etiam capitulo, quæ ſupra poſuimus, verba Sibyllæ conveniunt dicentis:

Pſal. 47. 5. & 6. *Pſ. 112. 5. & ſeq.* *Sap. 6. 8.* *Prov. 9. 1. & ſeq.* *Luc 14. 16. & ſeqq.* *1. Jo. 2. 16.* *Matt. 22. 9.* *Luc. 14. 22. 23.* *Jo. 6. 44.* *Ibid. ℣. 55.* *Gal. 3. 28.*

(h) *Dejiciet colles, valles extollet ab imo.*
Non erit in rebus hominum ſublime, vel altum.
Cui conſonans Maro dicit:
Nec magnos metuent armenta leones.

Apud Auguſtin. ubi ſupra. Ecloga 4. v. 22.

PROMISSIO XL. IMPLETA.

Quod cum omnes crediderint gentes, veniet finis.

(i) ISaias Propheta: *Adorabunt*, inquit, *eum de locis ſuis omnes inſulæ gentium.* Et per Malachiam prophetam. *A ſolis ortu uſque* *Sophon. 2. 11.* *Malac. 1. 11.*

(a) Emendamus ex Mſ. Remig. Antea legebatur, *Valentinus* in omnibus editis.
(b) Mſ. Remig. *torquere nos.*
(c) Mſ. Remig. *agerent.*
(d) Mſ. Remig. addit, *& pauperes.*
(e) Mſ. Remig. *ſuis hoſtias.*
(f) Mſ. Remig. *& ideo non poſſum venire, & alius.*
(g) Mſ. Remig. *adducet.*
(h) Apud Auguſtinum, & in Mſ. Remig. *dejiciet.* In editis vero, *dejecit.*
(i) Si auctor ipſe citavit Iſaiam, lapſus memoriæ eſt. Ipſa verba ſunt Sophoniæ 2. ℣. 11. ſecundum LXX.

que ad occaſum, clarum erit nomen meum in gentibus, dicit Dominus. (a) *Et ſacrificium mundum inferetur nomini meo in omni loco.*
Iſa. 11. 9. Item Iſaias: *Quia repleta eſt terra ut cognoſcat Deum, quaſi aqua multa tegens mare.* Firmat hæc Dominus in Evangelio Matthæi,
Matt. 24. 14. dicens; *Et prædicabitur Evangelium hoc in teſtimonium omnibus gentibus, & tunc veniet finis.* De fine mundi per Aggeum Prophetam hæc ſigna data ſunt; (b) *Ecce ego, dicit Dominus, ſemel adhuc commovebo cælum ac terram, & ponam orbem terræ deſertum, & civitates ita ut non habitentur.* Et Habacuc dicit: *Conſummatio in impios veniet.* Et iterum: *Ficus*, ait, (c) *non dabunt fructum ſuum, & non erunt naſcentia in vineis. Mentietur opus olivæ & campi non adferent eſcas. Deficient ab eſca oves, non erunt in præſepibus boves. Ego autem*, ait, *exultabo in Domino.* Ipſi quoque ſapientes mundi in hæc atteſtati ſunt, ut eſt illud Salluſtii: „ Neceſſe eſt ut omnia orta „ occidant, & aucta ſeneſcant. Accademici etiam novi, omnia vergentia (d) in interitum „ incerta eſſe putaverunt. Et Plato: Si ini„ tium mundo dedit, dedit & finem. Unde „ (e) & alius dicit: (f) Quid eſt hoc? iſtud „ in quo eſt aliquid extremum “. Quæ Dominus ipſe rerum omnium dans ſigna confirmat;
Matt. 24. 33. *Cum videritis*, (g) ait, *hæc omnia fieri, ſcitote quoniam in proximo eſt finis.* Dicit & Joan-
1 Jo. 2. 17. nes apoſtolus; *Mundus tranſibit & concupiſcentia ejus.* Extrema autem futura, dimidium temporis quod ſubſequitur, (h) adnexis capitulis demonſtrabit: ut hoc tertium tempus, tamquam tertium diem, ex quatuor Evangeliſtis, velut cardinibus mundi, ſurgentem, orientali radio migrante Joanne Evangeliſta, Matthæo, Marco, Luca, tribus in partibus conſtitutis, & in duodenario (i) diſcipulorum horarum numero, veſperum quo paſſus eſt Dominus, concludamus. Ut ipſe dies qui a mortuis reſurrexit, cum æternus venerit in majeſtate, æternos nos faciat ſecum (k) vivere, ſemperque Deum donet ſine fine laudare.

Agg. 2. 7. ſec. LXX. Iſa. 13. 9. Habac. 1. 9. ſec. LXX. Habac. 3. 17. & ſeq. Salluſtius Præfat. in bellum Jugurt. circa initium.

(a) Mſ. Remig. *& David ſacrificium.*
(b) Mſ. Remig. *Zachariam.* At vero prima pars, *Ecce ego ... terram*, verba continet Aggæi 2. 11. juxta LXX. Secunda pars, *& ponam*, *&c.* eſt Iſaiæ 13. 9.
(c) Sic Mſ. Remig. Editi, *non dabit ... naſcentia in eis.*
(d) Forte Ciceronem loquitur, qui lib. de ſenectute n. 69. ait, *Quid eſt in hominis vita diu .... ſed mihi ne diuturnum quidem quidquam videtur, in quo eſt aliquid extremum:*
(e) Hæc duo verba, *in interitum*, abſunt ab editionibus antiquis, nec legimus in Mſ. Remig. habentur autem in recentioribus, nec male: optandum tamen ut alicujus codicis antiquioris auctoritate fulciantur.
(f) Mſ. Remig. *& Tullius.*
(g) Ita legitur in Mſ. Remig. In editis omittuntur hæc duo, *ait ... fieri.*
(h) Editi, *connexis.*
(i) Mſ. Remig. addit hic, *etiam.*
(k) Mſ. Remig. *invenire*, forte, *inveniri.*

FINIS TERTIÆ PARTIS, DE TEMPORE SUB GRATIA.

Digitized by Google

(a) DIMIDIUM TEMPORIS,

AD CUJUS FINEM IMPLENDÆ SUNT VISIONES IN SCRIPTURIS SANCTIS FACTÆ DE ANTICHRISTO.

PROLOGUS.

IN hoc dimidium temporis, finem mundi, & ſigna quæ (b) futura ſunt, ipſiuſque Antichriſti facta, ſuperbiam ejus, breviſque temporis poteſtatem, Domino donante, & operante ejus gratia, adſcriptis capitulis ex divinis teſtimoniis probanda ſuſcepimus, oſtendentes ſane prius ac demonſtrantes quid fuerit qui nunc diabolus dicitur, qualiſve ab auctore bonorum omnium formatus ſit, tum etiam lapſus ejus ruinam & finem, ex omni prophetiæ vel novi Teſtamenti auctoritate breviter (c) intimabo: ne ſint faſtidio, ſi cuncta fuerint huic operi aſcripta.

(a) In Mſ. Remig. ſequens opus ſic ſumatur. *Incipit ſub gratia dimidium temporis; in ſignis Antichriſti.*

(b) Mſ. Remig. *ventura ſunt.*

(c) Mſ. Remig. *intimanda.*

DIMIDII TEMPORIS CAPITA.

1. PRÆD. *DE angelo per ſuperbiam effecto diabolo.*
2. PRÆD. *De elatione ejus.*
3. PRÆD. *De præcipitio ejus, & aerio carcere.*
4. PRÆD. *De diabolo ligato, & miſſo in abyſſum.*
5. PRÆD. *De myſteriis iniquitatis, quæ diabolus agit per ſuos.*
6. PRÆD. *De ſignis Antichriſti.*
7. PRÆD. *De muliere, & beſtia qua portatur.*
8. PRÆD. *De decem regibus.*
9. PRÆD. *De moribus Antichriſti.*
10. PRÆD. *De perſecutionibus ejus.*
11. PRÆD. *De ſuperbia Antichriſti.*
12. PRÆD. *De Antichriſto convincendo, quod Chriſtus non ſit.*
13. PRÆD. *De miſſione Eliæ & Enoch.*
14. PRÆD. *De veſtimento Chriſti.*
15. PRÆD. *De paſſione Eliæ & Enoch.*
16. PROM. *De eorum reſurrectione.*
17. PRÆD. *De adventu Filii Dei & hominis.*
18. PROM. *De reſurrectione carnis.*
19. PROM. *De judicio Chriſti Domini.*
20. PROM. *De igne purificatorio.*

Digitized by Google

DIMIDIUM TEMPORIS.

CAPUT PRIMUM.

Quomodo creatus eſt angelus, qui per ſuperbiam diabolus factus eſt.

(a) Prædictio impleta.

Ezech. 28. 12. &c. PER Exechielem dicit de eo Dominus: *Tu ſignaculum ſimilitudinis, plenus ſapientia & perfectus decore, in paradiſo Dei tui fuiſti. Omnis lapis pretioſus operimentum tuum, in medio lapidum igneorum ambulaſti, perfectus in viis tuis a die conditionis tua, donec inventa* *Iſa. 14. 12.* *eſt iniquitas tua*. Et Iſaias: *Quomodo*, ait, *cecidit Lucifer, qui mane oriebatur?* Firmat *Joan. 8. 44.* hæc Dominus in Evangelio: *Vos*, ait Judæis, *a patre diabolo eſtis. Ille enim homicida fuit ab initio, & in veritate non ſtetit*. In veritate (b) factus eſt in qua non ſtetit: quia ſubditus Creatori eſſe noluit, cujus potentiam nec malus evaſit.

CAPUT II.

Qua elatione ceciderit diabolus.

Prædictio impleta.

Iſa. 14. 13. & 14. ISaias propheta de eo: (c) *Dicebas*, ait, *in corde tuo: In cælum adſcendam ſuper aſtra Dei, exaltabo ſolium meum, ſedebo in monte teſtamenti in lateribus aquilonis. Aſcendam ſuper altitudinem nubium, & ero ſimilis Altiſſi-* *Ezech. 28. 17.* *mo*. Et (d) in Ezechiele: *Levatum eſt*, ait, *cor tuum in decore tuo, perdidiſti (e) omnem ſapientiam*. (f) Firmat hæc Dominus in E- *Jo. 12. 31.* vangelio: *Nunc*, ait, *judicium eſt mundi, nunc princeps hujus mundi miſſus eſt deorſum*. Teſtatur & Petrus apoſtolus in epiſtola ſua ad gen- *2. Petr. 2. 4.* tes: *Deus enim*, ait, *angelis peccantibus non pepercit*. Parcit tamen peccantibus hominibus: quia homo diabolo ſeducente peccavit, ille vero ſeipſum peccando ſeduxit.

CAPUT III.

Quo fuerit præcipitatus diabolus.

Prædictio impleta. (g)

Iſa. 14. 15. ISaias propheta: *Veruntamen*, ait, *in infernum demergeris, in profundum laci*. Et paulo poſt: *Tu autem projectus es de ſepulcro* *Ibid. ℣. 19.* *tuo, quaſi ſtirps inutilis*. (h) Et per Ezechielem Dominus de eo: *In terram projeci te, ante faciem regum dedi te, ut cernerent te, & multitudinem iniquitatum tuarum. Et iniquitate negotiationis tua perdidiſti ſanctificationem tuam*. *Ezech. 28. 17. & 18.* Firmat hæc Dominus in Evangelio dicens: *Videbam ſathanam ſicut fulgur de cælo cadentem*. *Luc. 10. 18.* Tunc enim amplius cecidit, quando ſe ab eo Jeſus (i) tentari permiſit, oſtendens *Matt. 4. 1.* nequitias ſeductionis ejus, & docens ſuos quemadmodum debeant reſiſtere tentatori. Dicit & Petrus apoſtolus: *Carceribus caliginis inferi retrudens, tradidit in judicio puniendos ſervari*. *2. Petr. 2. 4.* Et in Apocalypſi Joannis dicitur: *Miſſus eſt draco ille magnus, ille ſerpens antiquus qui vocatur diabolus & ſathanas, qui ſeducit totum orbem terra: & præcipitatus eſt in terram, & angeli ejus cum eo miſſi ſunt*, ruinoſam ejus *Apoc. 12. 9. & ſeqq.* ſuperbiam ſequentes. *Væ* dictum eſt *terra & mari: quoniam deſcendit diabolus ad vos, iram magnam habens, ſciens quia breve tempus habet in (k) negotiatione ſeductionis ſua*. *Ibid. ℣. 12.* Quæ egerit decipiendo (l) elatos & cupidos, ſuperiores partes hujus libri continent. Nunc vero in brevi, id eſt in fine temporis, quæ futuræ ſint ejus fallaciæ, ſignis, ut dictum eſt, præcurrentibus exſequamur.

CAPUT IV.

De diabolo ligato, & miſſo in abyſſum.

Prædictio impleta. (m)

DAvid propheta dicit: *Draconem quem finxiſti ad illudendum ei*. Et iterum: *Tu contriviſti capita draconum ſuper aquas, tu confregiſti caput draconis magni, & dediſti eum in eſcam populis Æthiopibus*. *Pſ. 103. 26. Pſ. 73. 13. & 14.* Et in libro Job dicitur: *Hoc eſt initium figmenti Domini, quod fecit ut illudatur ab angelis ejus*. *Job 40. 14.* Firmat hæc (n) Evangeliſta dicens: *Rogabant Jeſum dæmonia, ne eos mitteret in abyſſum*. *Luc. 8. 31.* Et alibi dixit Jeſus diſcipulis ſuis: *Ecce dedi vobis poteſtatem calcandi ſerpentes & ſcorpiones, & (o) non vobis nocebunt*. *Luc. 10. 19.* Item Dominus: *Nemo*, ait, *intrat in domum fortis, ut vaſa domus ejus diripiat, niſi prius alligaverit fortem*. *Matt. 12. 29.* Super hæc teſtatur Apocalypſis Joannis: *Vidi*, ait, *angelum deſcendentem de cælo habentem (p) catenam magnam in manu ſua: & apprehendit* *Apoc. 20 1. & ſeq.*

(a) In Mſ. Remig. *Prædictio impleta, qua creatus eſt, &* ut in editis: & ita in ceteris capitibus tituli diſponuntur.

(b) Mſ. Remig. addit hic, *a veritate*.

(c) Ita Mſ. Remig. At editi, *Dicebat ... ſuo*.

(d) Mſ. Remig. *& Ezechiel*.

(e) Mſ. Remig. *ſapientiam tuam*.

(f) Hæc verba: *Firmat hæc Dominus in Evangelio*, quæ exciderant ab editis, reſtituimus ope Mſ. Remig.

(g) Mſ. Remig. ſubjungit his, *credita tantum*.

(h) Mſ. Remig. addit hæc, *pollutus & obvolutus*, nec plura loci prophetici.

(i) Editi omnes, *tutare*: at errore manifeſto: cui emendando non ſuccurrit Mſ. Remig.

(k) Mſ. Remig. *in negotiatione ſua*.

(l) Mſ. Remig. *elatus & cupidus*.

(m) Mſ. Remig. addit hic, *credita tantum*: omittitque hæc: *& miſſo in abyſſum*.

(n) Mſ. Remig. addit hic, *Joannes*. At quæ hic citantur, leguntur in Luca, nullibi in Joanne.

(o) Mſ. Remig. *non vos*.

(p) Emendamus ex Mſ. Remig. Editi, *cathedram*.

draconem illum magnum, illum ſerpentem antiquum, qui vocatur diabolus & ſathanas, & alligavit eum mille annis, & miſit in abyſſum. Et clauſit, & ſignavit ſuper eum, ne ultra ſeduceret nationes, donec finiantur mille anni: poſt hæc oportet eum ſolvi in brevi tempore. Hic expoſuit quod in eodem libro (a) dictum eſt (Ibid. ꝟ. 7.) Gog, & Magog, verba Hebræa, (quæ Latine Tectum & Detectum dicuntur:) ut ſic accipiamus Tectum, quod in abyſſum miſſus ſit diabolus clauſam ſignatamque ſuper eum: Detectum vero, *quia oportet eum ſolvi* & produci *in brevi tempore*.

2. Mille vero anni, aut a parte totum (2. Petr. 3. 8.) accipiendi ſunt, (ut Petrus dicit apoſtolus: *Unus dies enim Domino, ſicut mille anni, & mille anni, ſicut dies unus*;) aut *ab exitu ſermonis*, (Dan. 9. 25.) quando a Daniele *ſeptuaginta hebdomada* taxatæ ſunt futuræ *uſque ad Chriſtum ducem*. Nam tunc eſſe bellum factum, ut Michael & angeli ejus pugnarent cum dracone, & Danieli angelus oſtendit dicens, miſſum ſe eſſe ut pugnaret cum principe regni Perſarum: *Et non eſt*, ait, *qui me adjuvet, niſi Michael princeps veſter.* In quo bello diabolus victus, (b) præcipitatus & vinctus eſt, (c) ſicut eidem prophetæ in initio, ita Joanni in fine temporis oſtenſum eſt. Ut illi quadringenti nonaginta anni, & iſti qui excurrunt ab adventu Salvatoris, uſque in (d) ſolutionem ejuſdem diaboli, (e) concludant mille annos, in quibus ligatus eſt diabolus, ne ultra ſeduceret nationes, quas antea poſſederat (De civit. Dei l. 20. c. 7. n. 2.) in idololatriis. „ Quanta autem virtute, ut ait „ beatæ memoriæ Auguſtinus, pollebunt tunc „ ſancti, qui luctaturi ſunt cum diabolo ſoluto, cum quo ligato tantis periculis dimica- (2. Theſſ. 2. 7.) „ tur? " *Jam enim*, ut Paulus dicit, *myſterium iniquitatis operatur*. Sed quæ ſint ejus myſteria, juvante Domino, ſubter adnexis capitulis continebitur.

CAPUT V.

(f) *Quomodo per omnes ſuos diabolus myſteria iniquitatis operatur.*

Prædictio impleta.

(Apoc. 19. 20.) APocalypſis Joannis dicit: *Apprehenſa eſt beſtia, cum illo pſeudo-propheta qui fecerat ſigna, quibus ſignis ſeduxit eos, qui acceperunt ſcriptionem beſtiæ in fronte & in manu* (Apoc. 14. 9.) *ſua*. Inſcriptio in fronte & in manu hæc eſt, non tantum diaboli facta imitari, quantum & gloriari in ejus malis operibus, ut ſub figura Chriſti, Antichriſti facta exerceant. Quos etiam Dominus Jeſus in Evangelio teſtatus eſt, dicens: *Multi venient in nomine meo dicentes: Ego ſum Chriſtus, & multos ſeducent: nolite ire poſt eos.* (Matt. 24. 5.) Et apoſtolus Joannes: *Audiſtis*, (1. Joan. 2. 18.) ait, *quia Antichriſtus venit: nunc multi Antichriſti facti ſunt.* Et qui iſti ſint oſtendit. *Ex* (Ibid. ꝟ. 19.) *nobis*, inquit, *exierunt, ſed non erant ex nobis. Si enim fuiſſent ex nobis, manſiſſent utique nobiſcum.* Hæreticos omnes oſtendit, & maxime Arianos, quos nunc videmus multos ſeducere, aut potentia temporali, aut induſtria (g) mali ingenii, aut certe abſtinentia parcitatis, vel quorumlibet ſignorum deceptione, dicente Apoſtolo: *Ipſe enim ſathanas transfigurat ſe velut angelum lucis. Non ergo magnum, ſi miniſtri ejus transfigurantur, ſicut miniſtri juſtitiæ: quorum finis ſecundum operationem ipſorum*: (2. Cor. 11. 14. & 15.) cum eis dixerit Dominus jactantibus ſe in mirabilibus: *Non novi vos. Diſcedite a me omnes qui operati eſtis iniquitatem.* (Matt. 7. 23. Pſ. 6. 9.) (h) Iniquitas enim eſt ſcindere unitatem, tamquam (i) veſtem Chriſti, tamquam retia piſcantium apoſtolorum lacerantes. A quorum conſortio alieni inveniuntur omnes hæretici, qui relicta pace communionis & panis unius (k) Dei & apoſtolorum, in ſuis non Eccleſiis, ſed plateis prædicant, & eorum memoriis non communicant, ſeparati a toto Catholicum ſibi nomen adſciſcunt: cum in ipſa Jeruſalem Jacobus & Stephanus primus martyr, Joannes apud Epheſum, Andreas & ceteri per totam Aſiam, Petrus & Paulus apoſtoli in urbe Roma gentium Eccleſiam (in qua Chriſti Domini doctrinam erudierunt) pacatam unamque poſteris tradentes, ſanguine, memoriiſque ſuis ex dominica Paſſione ſacrarunt. Huic generali Eccleſiæ communicans Chriſtianus, eſt (l) Catholicus. Ab hac ſegregatus hæreticus eſt, & Antichriſtus: qui cum palam manifeſtatus fuerit, ampliora ſigna eum eſſe facturum, ſequentia demonſtrabunt.

CAPUT VI.

De ſignis Antichriſti.

Prædictio impleta. (m)

1. IN libro Job de Antichriſto dicitur: *Virtus ejus in lumbis eſt, & potentia ejus ſuper* (Job 40. 11.) *umbilicum ventris.* Et iterum: *Non eſt*, ait, (Job 41. 24. & 25.) *ſu-*

(a) Mſ. Remig. *ſcriptum eſt*.
(b) Ita legimus in Mſ. Remig. quæ lectio textui ſacro ſuperius allato conformior nobis viſa eſt, quam quod Editi habebant, *victus eſt & principatus ejus*.
(c) Mſ. Remig. *ſicut prophetæ initio*.
(d) Editi antiquiores uno conſenſu, *ſollicitudinem*, Mſ. Remig. & recentiores, *ſolutionem*. Et quidem melius: cum hoc referatur ad id quod legitur ſupra ex Apocalypſis, cap. 20. 3. *Poſt hæc oportet eum ſolvi in brevi tempore.*
(e) Mſ. Remig. *concludantur mille anni ... antea deceperat*.
(f) Mſ. Remig. *Promiſſio impleta, qua per omnes ſuos diabolus myſteria operatur: a nobis credita & viſa.*
(g) Recentiores, *mala*. Veteres, *mali*. Mſ. Remig. *mali ingenii*.
(h) Hæc verba, *Iniquitas enim eſt ſcindere unitatem*, ſupplemus ex Mſ. Remig. Aberant ab editis omnibus.
(i) In editione Lugdunenſi hoc in margine notatum legitur: *Veſtem ſupra poſuit pro Eccleſia, ut hic: retia vero hic* [illegible], *pro doctrina Evangelica ponit, qua homines veluti piſcantur apoſtoli.*
(k) Mſ. Remig. *dicta apoſtolorum*.
(l) Mſ. Remig. *& Catholicus*.
(m) Mſ. Remigianus *Signorum Antichriſti, nobis credita & viſa*.

ſuper terram poteſtas quæ comparetur ei qui ſic factus eſt ut nullum timeret. Omne ſublime videt, ipſe eſt rex ſuper univerſos filios ſuperbiæ. 2. Theſſ. 2. 9. & 10. Dicit & Paulus apoſtolus: *Secundum operationem ſathanæ in omni virtute, ſignis & prodigiis mendacii, & in omni ſeductione iniquitatis his qui pereunt.* Et Dominus in Evangelio. Matt. 24. 24. & 25. *Exurgent*, inquit, *pſeudochriſti*, & *pſeudoprophetæ, & dabunt ſigna magna, & prodigia, in quibus ſeducantur, ſi dici poteſt, etiam ipſi electi. Ecce*, ait, *prædixi vobis.* Quamquam apoſtolus Paulus aliquos tacite memoret 1. Tim. 4. 2. 2. Tim. 2. 17. cap. 4. 9. c. 1. 15. & c. 4. 14. *cauteriatum habentes conſcientiam* alios aperte, ut Hymenæum & Philetum, Demam, Hermogenem, & Alexandrum ærarium, quorum errores, doctrinaſque varias & multa mala commemorat. Nec defuturos poſt ſuum abſceſſum lupos graves, Act. 20. 29. Epheſ. 2. 2. ipſumque qui *etiam nunc operatur in filiis diffidentiæ*, ipſe teſtatur.

2. Noſtris quoque temporibus (a) Aſpero VI. Coſ. Carthagini conſtituto, hoc ſignum diabolicum monſtroſumque, quod illic accidit, quis illius patriæ civis ignorat? Quædam juvencula Araba natione, ancillæ Dei habitum geſtans, (b) cum in balneo lavans ſimulacrum quoddam Veneris impudice reſpiceret & ſeipſam, eique ſe conſimilans, domicilium ſe diabolo præbuit. 1. Petr. 5. 8. Nota jejunium præſtigioſum. Statim ille leo qui rugiens circuit, quem quærebat, invenit. Meatus igitur gutturis ipſius occupans, nullum cibum, nullumque potum trajiciens per ſeptuaginta ferme dies totidemque noctes, jejunium ſibi diabolus ex (c) captato poſſeſſoque vaſe exhibuit. Hoc monſtrum parentes puellæ per tot dierum ſpatia auferri poſſe ſperantes, dum juge malum ulterius tolerare non poſſent, ſimul cum filia ſeſe ingeſſerunt ſacerdoti, quæ acta erant fideliter intimantes. Hoc tantum puella fatebatur, avem quamdam noctis medio apparere, quæ ſibi ore neſcio quid infunderet. Stupor tunc inerat cunctis videre puellam nullis indiciis (d) diuturni jejunii fœdatam, nullo pallore ſeu tabe, vel debilitate confectam: quin potius robuſtam ſucco viſcerum, mole membrorum. Cumque incredibilia viderentur quæ dicebantur, habito conſilio, in monaſterio puellarum, in quo reliquiæ ſancti Stephani ſitæ ſunt, ſacerdos puellam (e) ſimul & præpoſito commendavit. Illic prima tantum die apparuiſſe illam avem adſeruit, ſibique increpaſſe quod neque fame neque ſiti compulſa illum appeteret locum, quo ſibi accedere non liceret. Per duas ſane hebdomadas nihil cibi vel poculi ſumens in monaſterio manſit.

3. Accidit autem ut quintus decimus dominicus illuceſceret dies. Adſcendente nobiſcum ſacerdote, ut matutinum illic ſacrificium ſolito offerretur; puellam præpoſitus ad altare perduxit, eo inceſſu & habitu quo ſolent rubore perfuſæ ex epulis poculiſque mulieres advenire. Sed ut ſe illa proſtravit altari, clamore fletus ſui cunctis adſtantibus gemitus lacrymaſque (f) induxit, quibus tantum malum auferendum præſens plebs Dominum exorabat. Erat enim jam indecens murmur in populo. Peracto itaque ſacrificio, cum eadem inter ceteras brevem particulam Corporis Domini tinctam a ſacerdote perciperet, ſemihora mandens trajicere non valuit, nondum illo fugato, de quo dicit apoſtolus: *Quæ conſonantia Chriſti ad Belial?* Et iterum: 2. Cor. 6. 15. 1. Cor. 10. 20. & 21. *Non poteſtis calicem Domini bibere, & calicem dæmoniorum. Non poteſtis menſæ Domini participare, & menſæ dæmoniorum.* Manu igitur faciem ejus ſuſtentante ſacerdote, ne ſanctum projiceret, a quodam diacono ſuggeſtum eſt, ut calicem ſalutarem gutturi ejus pontifex applicaret. Quod ut factum eſt, ſtatim ut locum illum quem diabolus obſederat, Salvatoris imperio reliquit, Sacramentum quod ore geſtabat cum laude Redemtoris tranſglutiſſe puella clamavit. Hinc lætitia, hinc voces in gloriam Dei, quod poſt (g) octoginta & quinque dies, diabolo expulſo, puella de poteſtate fuerit eruta inimici. Oblatio itaque rurſum gratiarum actionis pro ea fit, Sacrificiique percipiens certam partem, priſco eſt reddita uſui. Tunc etiam dum hæc aguntur, Spiritu divino actus diaconus ejuſdem tituli ſtatuam illam ſublatam confregit in pulverem, omnemque inſidiantis aſtutiam ſuperavit divina Majeſtas.

4. Novimus etiam adveniſſe illuc quemdam ſub ſpecie monachi, qui quædam ſigna curationum ſe operari fatebatur. Cumque circa cæcos & claudos phantaſticos quoſdam ageret luſus, eoſque oleo, neſcio cujus mortui (h) oſſe infuſo, liniret; ut ſibi viſus greſſuſque redditos æſtimabant, (i) diſcedentes in illis quibus antea tenebantur infirmitatibus permanebant. Sed in his proditum ſeſe cognoſcens ſeductor ille, aufugit.

5. In Aſia vero ſive ipſum, ſive alium talia feciſſe, quidam Chriſtianus religioſus (k) & nobilis enarravit. In Italia quoque, nobis apud Campaniam conſtitutis, dum venerabilis, & Apoſtolico honore nominandus Papa Leo Manichæos ſubverteret, & contereret Pelagianos, & maxime Julianum: ambiens tum quidam Flo-

(a) Ex hoc textu, quo deſignatur factum Aſpare VI. Conſule Carthagini conſtituto accidiſſe, pronum eſt credere Aſpari ſexies Conſulatum obtigiſſe: quod tamen faſtis Conſularibus repugnare contendit vir doctiſſimus. Unde merito ſuſpicatur legendum potius V. C. *Viro Clariſſimo*, aut V. I. Conſ. *Viro Illuſtri Conſule*, quod in annum cadet 434. Quamquam ægre concedi poſſe putet tunc temporis fuiſſe Aſparem Carthagini.

(b) Mſ. Remig. *quæ cum in balneo lavans, ſimulacrum quoddam Veneris in puero reſpiciens .... ut domicilium ſe diabolo præbuit, ſtatim ille*, &c.

(c) Edit. Lugd. Lovan. Duac. & Colon. *ex capto poſſeſſoque vaſe*. Recentiores, *ex capto*. Mſ. Remig. *ex appetito poſſeſſoque*.

(d) Mſ. Remig. *diuturno jejunio*.

(e) Supplendam hic credimus vocem, *incluſit*, aut aliquam ejuſdem ſenſus.

(f) Mſ. Remig. *indixit*.

(g) Hunc numerum deſignat Mſ. Remig. qui ex ſeptuaginta & quindecim diebus jejunii puellæ illius ſupra notatis exurgit: Editi omnes, *Octoginta & duos*, nec difficile fuit LXXXII. ex LXXXV. fieri a Librariis.

(h) Sic Mſ. Remig. Editi, *oſſis liniret*.

(i) Mſ. Remig. *diſcedentibus illis*.

(k) Sic Mſ. Remig. Editi, *& nobis*.

rus nomine, ſpiritu ſeductionis arreptus, virtutem & meritum ſibi ſancti Soſii martyris aſſignans, cum haud procul a Neapolitana eivitate in ſubverſionem animarum quædam promitteret faceretque illicita, a germano venerabilis Noſtriani epiſcopi, & Herio presbytero, ſimul cum clericis prædictæ Eccleſiæ detentus & coercitus, (a) ſiea præfatæ provinciæ (b) liminibus pulſus eſt. Multa ſane per diverſas terras agit ille, qui ſuæ perditionis ſocios quærit. Ideoqne pauca ipſius in hoc opere intimanda credidi, ut qui poſt nos futuri ſunt, legendo cognoſcant, qua eautela, Deo juvante, ſuperare valeant inimicum.

CAPUT VII.

De muliere, & beſtia a qua portatur.

Prædictio implenda.

Apoc. 17. 1. &c. IN Apocalypſi Joannes apoſtolus dicit: *Venit unus ex ſeptem angelis ſanctis, & locutus eſt mecum, dicens: Veni, oſtendam tibi judicium meretricis magnæ ſedentis ſuper aquas multas. Et duxit me in ſpiritu, & vidi mulierem ſedentem ſuper beſtiam habentem capita ſeptem & cornua decem, ferentem poculum in manu ſua, plenum execrationibus immunditia & fornicatio-* Ibid. ℣. 6. *ne totius terræ.* Et paulo poſt: *Vidi mulierem illam ebriam ſanctorum ſanguine, & ſanguine Martyrum Chriſti Jeſu.* Hæc eſt (c) Babylon illa magna per mundum expolianda trophæis: ejuſque filia eſt miſera, quæcumque facta ejus & ſuperbiam imitatur. Nec eam uno in loco exiſtimes civitatem, quæ tota eſt ſparſa in orbe. Pſal. 136. 8. De qua dicit & propheta David: *Filia Babylonis miſera, beatus,* ait, *qui retribuet tibi retributionem tuam, quam retribuiſti nobis.* Et Apoc. 18. 6. & ſeqq. in Apocalypſi Joannis dicitur: *Reddite ei ſicut & ipſa reddidit vobis: in poculo, quo miſcuit vobis, miſcete ei duplum. Et in quantum ſe clarificavit & (d) poteſtatis habuit, in tantum date ei cruciatus, & luctus. Quia dicit: Sedeo regina, & vidua non ſum, nec luctus viſura ſum. Ideoque una hora plagæ ejus advenerunt, mors, fames, & luctus. (e) Et ipſa igni cremabitur, quoniam fortis eſt Dominus qui eam judicabit.*

2. Quis autem non intelligat, quam dicat ferentem poculum plenum execrationibus immunditiæ, & (f) fornicationis totius terræ? Æterna eum (g) dicitur quæ temporalis eſt, utique nomen eſt blaſphemiæ: eum mortales licet reges, (h) in ea dicantur Divi, eiſque ſupplices dicunt, Numini veſtro, altaribus veſtris, perennitati veſtræ, & cetera: quæ vanitas, non veritas (i) tradit, atque execrabilia ſunt. Hæc enim æterno Deo debentur. Sane in ſacris ſacrilegis, & mollibus tunc ſacerdotibus, ad fornicationem idolatriæ omnes gentes invitans, ſeipſam in ſubditis contaminavit. De quibus ſacer inſonat Pſalmus: *Perdidiſti omnes qui fornicantur abs te.* Pſ. 72. 27. Verumtamen quia ſunt in ea cives ſupernæ patriæ Jeruſalem, qui dicunt: *Mihi autem adjungi Deo bonum eſt:* dicitur Ibid. ℣. 28. eis: *Exi de ea populus meus, ne particeps ſis* Apoc. 18. 4. *delictorum ejus, & ne perſtringaris plagis ejus.* Exeunt enim hi qui non (k) faſtus ejus, ſed humilem viam Chriſtum ſequuntur: qui non rapinam, ſed miſericordiam diligunt, qui *pacem* Hebr. 12. 14. *& ſanctificationem* cuſtodiunt, *ſine qua nemo* Ezech. 9. 4. *poterit videre Deum,* qui gemunt, & dolent ob iniquitates quæ fiunt in medio eorum, nec ſunt jugum ducentes cum infidelibus. Quos etiam Dominus in Evangelio, ſuo exhortatur alloquio, dicens inter cetera: *Beati mites, quia ipſi poſ-* 2. Cor. 6. 14. *ſidebunt terram. Beati miſericordes, quia ipſi* Matt. 5. 4. & ſeq. *miſericordiam conſequentur. Beati pacifici, quia ipſi filii Dei vocabuntur. Beati lugentes, quia ipſi conſolabuntur. Beati qui perſecutionem patiuntur propter juſtitiam, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum.* Teſtatur & Paulus, dicens: *Tantum qui modo tenet, teneat, donec de me-* 2. Theſſ. 2. 7. &c. *dio fiat: & tunc revelabitur iniquus, quem* Iſa. 11. 4. *Dominus Jeſus interficiet ſpiritu oris ſui, & evacuabit in illuminatione præſentia ſua.*

CAPUT VIII.

De decem regibus, quos Antichriſtus inveniet.

Promiſſio (l) implenda.

1. IN Apocalypſi Joannes, *Dixit,* ait, *mihi* Apoc. 17. 7. & 8. *Angelus: Propter quid admiratus es? Ego dicam tibi ſacramentum hujus mulieris, & beſtiæ qua portatur. Beſtia quam vidiſti, fuit, & non eſt; ſed aſcenſura eſt ex abyſſo & itura in interitum. Illa ſeptem capita ejus, ſeptem mon-* Ibid. ℣. 9. & ſeq. *tes ſunt, ſupra quos mulier ſedit; & reges ſeptem ſunt; unde quinque ceciderunt, unus ſupereſt, alius nondum venit, & cum venerit, oportet* (m) *brevi tempore illum manere. Beſtia quæ fuit & non eſt, & ipſa octavo loco eſt, cum ſit ex ſeptem, & in perditionem ibit. Et decem cornua quæ vidiſti, decem reges ſunt: hi regnum nondum acceperunt, ſed poteſtatem regni una hora accipient poſt beſtiam.* Hoc a Daniele Dan. 7. 7. oſtenſum eſt, beſtia quarta, quæ grandior omnibus beſtiis fuit, tot cornua habens.

2. Sed quod ibi dicit, cornu minus ſurrexiſſe, Ibid. ℣. 8. (n) & tria cornua excluſiſſe ante ſe, hic ſeptem reges nominat, illis tribus expulſis: ipſum autem

---

(a) Mſ. Remig. *coercitus digne.*
(b) Mſ. Remig. *hominibus.*
(c) Editi antiquiores, & Mſ. Remig. *Babylonia:* recentiores, *Babylon.*
(d) Mſ. Remig. *poteſtates ... luctum.*
(e) Mſ. Remig. *Et ipſam igni cremabunt ... qui eam judicavit.*
(f) Mſ. Remig. *fornicatione.*
(g) Mſ. Remig. *diceritur,*
(h) Mſ. Remig. *in hoc dicuntur.*
(i) Editio Lugd. *tradidit, utque.* Mſ. Remig. *trudidit, utique.* Ceteri codices, *tradit.*
(k) Mſ. Remig. *faſtus eos.*
(l) Mſ. Remig. *implenda.* Editi, *impleta.*
(m) Mſ. Remig. *breve tempus.*
(n) Hæc verba, *& tria cornua excluſiſſe*, deſumuntur ex Mſ. Remig.

tem octavum Antichriſtum eſſe, cum ſit ex ſeptem. Ergo, in quantum datur exiſtimatio, aut priores reges memorat, qui truculentiores fuerunt (a) in religionem Chriſtianam; aut ex decem, tribus extinctis, ſeptem futuros, qui & ipſi ſæviant in Eccleſiam. Omnes ſane hæreticos
Ibid. ℣. 24. Arianos vult intelligi, cum dicit; *Hi adverſus Agnum pugnabunt, & Agnus vincet eos*. Pugnant enim exſufflando & rebaptizando membra Agni, quæ jam Chriſtus ſuo ſanguine ſacrave-
Joan. 17. 12. rat. *Sed nemo periit*, ait Dominus, *niſi filius perditionis*. Octavum igitur (b) regem, quem dicit Antichriſtum, quidam Neronem intelligi volunt: ut ipſe ſit beſtia, *quæ fuit & non eſt, & iterum venturus eſt*. Sed ſive ipſius formam & ſpeciem corporis ſumat, & in ea appareat
Tob. 5. 8. (ſicut e contrario angelus ſanctus in Tobiæ libro, ſpeciem & ſimilitudinem Azariæ, Ananiæ magni ſuſcepit,) ſive in alterius ſpeciem appareat Antichriſtus; ipſius tamen Neronis luxuriem & ſpurcitiam ſævitiamque morum habiturum, Daniel propheta teſtatur, quæ in ſequenti capitulo demonſtranda ſunt.

CAPUT IX.

De moribus Antichriſti.

Prædictio implenda.

Dan. 11. 14. DAniel propheta dicit angelum dixiſſe ſibi: *Filii quoque prævaricatorum populi tui extollentur, ut impleant viſionem*. Et paulo poſt:
Ibid. ℣. 20. &c. *Stabit*, ait, *in loco regis viliſſimus & indignus decore regio, & in paucis diebus conteretur, non in furore, nec in prælio. Et faciet juxta voluntatem ſuam rex, & elevabitur, & magnificabitur adverſus omnem Deum, & adverſus Deum deorum loquetur magnifica, & diriget, donec compleatur iracundia: perpetrata eſt quippe definitio. Et Deum patrum ſuorum non reputabit, & erit in concupiſcentiis feminarum, & Deum quem ignoraverunt patres ejus colet, & Deum Moazi in loco ſuo ſtatuet*. Hic oſtenditur quod ex Judæis de tribu Dan, quæ hodieque in Perſide eſt, veniat Antichriſtus, juxta propheticam
Geneſ. 49. 16. & 17. benedictionem Jacob patriarchæ dicentis: *Dan judicabit populum, ſicut aliæ tribus. Fiat Dan coluber in via, ceraſtes in ſemita, mordens ungulas equi, ut cadat aſcenſor ejus retro*. Statimque verum Chriſtum Dominum venturum o-
Ibid. ℣. 18. ſtendit, dicens: *Salutare tuum expectabo, Domine*. Hoc etiam in Evangelio quod ſupra poſui-
Joan. 5. 43. mus, teſtatus eſt Dominus Judæis dicens: *Veni ego in nomine Patris mei, & non credidiſtis mihi; alius (c) veniet in nomine ſuo, & ipſi credetis*. Quos prævaricatores legis Paulus re-
2. Theſſ. 2. 10. & 11. darguens, oſtendit Antichriſto credituros. *Pro eo quod dilectionem veritatis non receperunt ut ſalvi fierent, ideo mittet illis Deus operationem erroris, ut credant mendacio, & judicentur omnes, qui non (d) crediderunt veritati, ſed conſenſerunt iniquitati*. Notandum ſane, poſt beſtiam hæc omnia eſſe ventura: id eſt, ſublato regno in quo mulier (e) ſedet ebria ſanctorum ſanguine, quæ nos credentes, poſteris videnda relinquimus.

CAPUT X.

(f) *De perſecutionibus Antichriſti.*

Prædictio implenda.

IN viſione Danielis angelus de Antichriſto: Dan. 11. 28.
Cor ejus, ait, *adverſus teſtamentum ſanctum*.
Item ibi: *Brachia ex eo exurgent, & pollnent* Ibid. ℣. 31. &c.
ſanctuarium fortitudinis, & auferent juge ſacrificium; & dabunt abominationem in deſolationem, & impii in teſtamentum ſimulabunt fraudulenter. Et hic Arianos ſignat præcurſores Antichriſti. *Populus autem*, ait, *ſciens Deum ſuum obtinebit*, (g) *& docti in populo plurimi. Et erunt in gladio, & in flamma, & in captivitate, & in rapina dierum. Cumque corruerint, ſublevabuntur auxilio modico, & applicabuntur eis plurimi fraudulenter. Et de eruditis ruent, ut conflentur & eligantur & dealbentur ſancti uſque ad tempus præfinitum*. Item ibi: *In tem-* Dan. 12. 1. &c.
pore illo, dictum eſt, *conſurget Michael princeps magnus, qui ſtat pro filiis populi tui: & veniet tempus, quale non fuit ab initio ex quo gentes eſſe cœperunt, uſque ad tempus illud. Et in tempore illo ſalvabitur populus tuus omnis, qui inventus fuerit ſcriptus in libro vitæ*. Fir-
mat hæc (h) Dominus in Evangelio: *Cum vi-* Matt. 24. 15.
deritis, ait, *vaſtationem deſolationis, quæ dicta eſt in Daniele propheta, qui legit intelligat*. Et
iterum: *In diebus autem illis erit tribulatio &* Dan. 9. 27. Matt. 24. 21. & 22.
anguſtia, qualis non fuit ab initio. Et niſi breviaſſet Deus dies illos, non remanſiſſet omnis caro: ſed propter electos breviabuntur dies illi.
Teſtatur & Joannes in Apocalypſi. *Data eſt*, Apoc. 13. 5. &c.
ait, *poteſtas beſtiæ loquendi magna, & aperuit os ſuum in blaſphemia adverſus Deum, blaſphemare nomen ejus & tabernaculum ejus. Et data eſt ei poteſtas faciendi bellum cum ſanctis, & vincere, & occidere eos. Et data eſt ei poteſtas in omni tribu, & lingua, & gente, & adorabunt eam omnes, qui non ſunt ſcripti in libro vitæ Agni* (i), *qui occiſus eſt ab origine ſeculi*. Hic etiam martyria Chriſti Domini refulgent, ut ſicut primus ejus adventus millia infantium, ita ſecundus electorum ſuppleat (k) numerum.

CA-

(a) Edit. antiq. *in religione Chriſtiana*, nec emendantur a Mſ. Remig. Sed recentiores caſum accuſandi poſuere.
(b) Mſ. Remig. *regem*. Lugdun. & Colon. *regum*. Lovan. & Duac. *regum*.
(c) Mſ. Remig. *venit ... & ipſi creditis*.
(d) Mſ. Remig. *credunt*.
(e) Mſ. Remig. *ſedit*.
(f) Mſ. Remig. *Ad perſecutionem*.
(g) Mſ. Remig. *& docebunt plurimos*.
(h) Mſ. Remig. addit, *Dominus*.
(i) Mſ. Remig. *qui eſt ab origine*.
(k) Editi, *numerus*. Mſ. Remig. melius, *numerum*.

CAPUT XI.

De ſuperbia Antichriſti.

(a) Prædictio implenda.

Ezech. 28. 2. EZechiel propheta: *Elevatum eſt*, ait, *cor tuum, & dixiſti, Deus ego ſum, & in cathedra Dei ſedeo in corde maris: cum ſis homo & non Deus. Et dediſti cor tuum quaſi cor Dei*. *2. Theſſ. 2. 3. & 4.* Dicit & Paulus apoſtolus: *Cum venerit refuga primum, & revelatus fuerit homo peccati filius perditionis, qui ſuperextollitur ſupra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita ut in templo Dei ſedeat, oſtentans ſe tamquam ſit Deus*. *Matt. 24. 23.* Et Dominus in Evangelio: *Cum vobis dixerint, Ecce hic eſt Chriſtus, ecce illic*, (b) *nolite credere*. *Apoc. 13. [illegible]* Et in Apocalypſi Joannis: *Vidi*, ait, *beſtiam aſcendentem de terra, & habebat cornua duo Agni ſimilia, & loquebatur ſicut draco*. *Ibid. ℣. 13. & 14.* Et paulo poſt: *Et fecit ſigna magna, ita ut ignem faceret de cælo deſcendere in terram ſub oculis hominum, & ſeduxit eos, qui habitant terram, propter ſigna quæ data ſunt ei facere*. Hic metuant curioſi, & maxime Judæi. Qui *Judæi ſigna petunt*, ut Apoſtolus di- *1. Cor. 1. 22.* cit, *& Græci ſapientiam quærunt*. Unde quidam conjiciunt in templum Salomonis Antichriſtum eſſe ſeſſurum, vel ſe efferre ſignis, quibus Chriſtus eſſe credatur. Nam & præcones mendacii ſui habiturum oſtenſum eſt, cum dictum ſit duo cornua habiturum Agni ſimilia. Dicit *Apoc. 16. 13. & 14.* etiam Joannes in Apocalypſi: *Vidi*, inquit, *ex ore draconis & ex ore beſtiæ, & ex ore pſeudoprophetæ ſpiritus tres immundos exeuntes velut ranas: ſunt enim ſpiritus dæmoniorum, facientes ſigna. Exibunt ad reges totius orbis terræ congregare illos in pugnam, ad diem illum magnum Omnipotentis*. Quod enim in Daniele di- *Dan. 11. 31.* ctum eſt; (c) *Examina ex eo exurgent*; hic aperte dictum eſt, exire velut præcones ejus ſpiritus tres immundos, tamquam in tres partes orbis, id eſt, Aſiæ, Europæ, & Africæ: qui & ſignis perſuadeant Antichriſtum ipſum eſſe Chriſtum. Sed eum non eſſe, ſequentia demonſtrabunt.

CAPUT XII.

De Antichriſto convincendo, quod Chriſtus non ſit.

Prædictio implenda.

ANtichriſtus in qua ſuperbia ſit venturus, ſuperius dicta declarant. Non ergo erit humilis ejus adventus, ſicut de Chriſto omnis *Iſa. 53. 8.* reſonat prophetia, Iſaia dicente: *In humilitate judicium ejus ſublatum eſt*, (d) *generationem autem ejus quis enarrabit? quia tolletur a terra vita ejus*. *Ibid. ℣. 7.* Non ducetur ſicut ovis ad victimam, id eſt, ad Paſſionem, ut Chriſtum ductum Evangelia teſtantur & prophetiæ. *Thren. 3. 30.* Non dabit percutienti ſe maxillam, nec ſputa & colaphos accipiens tacebit: quæ in Chriſto facta ita credimus, ut ea omnis prædicit prophetia. Non ponet dorſum ſuum ad flagella, nec ſatiabitur opprobriis: *Ibidem.* quod Chriſtum impleſſe, omne Evangelium prædicat & prophetia. Non dividentur veſtimenta ejus, & in tunicam ſortem nemo miſſurus eſt: quod in Chriſti veſte factum (e) Evangelia teſtantur & prophetiæ. Non crucifigetur, nec fel (f) & acetum accipiet: *Joan. 19. 31.* quod Chriſtum percepiſſe & Evangelia dicunt & pro- *Pſ. 21. 16.* phetiæ. *Matt. 27. 34.* Non ſuſcipiet latus ejus lanceam, & vulnera clavorum in eo non erunt: *Pſ. 68. 22.* quæ in Chriſto etiam poſt Reſurrectionem fuiſſe, & Evan- *Jo. 19. 30.* gelia teſtantur & prophetiæ. *Pſ. 21. 17.* Sanguine ſuo non redimet mundum: *Matt. 27. 31.* quod in Chriſto omnis prædicat prophetia. *Matt. 27. 50. & 28. 6.* Non morietur, & tertia die reſurget: *1. Cor. 15. 3. & 4.* quod Chriſtum feciſſe & Evangelia teſtantur, apoſtolicæ quoque litteræ & prophetiæ. *Oſee 6. 3.* Non aſcendet in cælum, nec Spiritum-ſanctum in linguis igneis ſuper diſcipulos effundet: quod Chriſtum impleſſe, omne Evangelium ſonat & prophetia. Super hæc mundus ipſe jam teſtis eſt totus.

2. Quare his examinatis atque perſpectis, (g) intelligant qui poſt nos futuri ſunt, *Joan. 16. 5. & 7.* Antichriſtum non eſſe Chriſtum. *Act. 2. 3.* Cujus finem Apocalypſis ipſa demonſtrat. *Joel. 2. 28.* *Iſa. 44. 3.* *Apoc. 20. 2. & 10.* *Venit*, ait, *angelus & apprehendit draconem, & beſtiam, & pſeudoprophetas. Iſti vivi ſimul miſſi ſunt in ſtagnum ardens igne & ſulphure, & cruciabuntur illic in ſæcula ſæculorum*. Hic finis erit diaboli & angelorum ejus, & eorum hominum, qui ſub nota & ſigno, (h) ad ejus ſocietatem tranſierunt. Sicut etiam Daniel & Ezechiel prophetæ de ejus fine teſtantur. In his autem quæ dicta ſunt, bene facient qui tunc fuerint intendere prophetiæ, *ſicut lucernæ in obſcuro loco, donec ipſe* *2. Petr. 1. 19.* *dies* qui venturus eſt, *clareſcat in cordibus* credentium. Alia vero ſigna ultima, quæ futura ſunt, ſequentia demonſtrabunt.

CAPUT XIII.

(i) *De miſſione Eliæ & Enoch.*

Promiſſio implenda.

Mal. 4. 5. & 6. IN Malachia propheta: *Ecce*, ait, *dicit Dominus; mittam vobis Eliam Theſbitem, prius quam veniat dies Domini magnus & manifeſtus, qui reſtituet cor patris ad filium, & cor hominis ad proximum ſuum, ne veniens percutiam terram funditus*. Sic enim illi prophetæ con-

---

(a) Editi, *Promiſſio*. Mſ. Remig. *Prædictio*.

(b) Mſ. Remigianus, *nolite credere*. Editi, *nolite ire poſt eos*.

(c) Sic Editi cum Mſ. Remig. At vero in textu Græco LXX. quem ſequitur auctor noſter, legitur *ſemina*, [illegible]: quæ vox facile ab amanuenſi minus caute mutari potuit in aliam vocem, *examina*.

(d) Mſ. Remig. *nativitatem ... quis enarravit? quia tollitur*, &c.

(e) Mſ. Remig. *& Evangelium teſtatur*.

(f) Mſ. Remig. *vel acetum*.

(g) Editi, *intelligunt*. Mſ. Remig. *intelligant*.

(h) Mſ. Remig. *ejus ſocietatis*.

(i) Mſ. Remig. *In miſſione*.

convertent corda patrum ad filios, ut oſtendant, quæ patriarchæ vel prophetæ dixerunt de Chriſto in humilitate venturo, convincentes Antichriſtum non eſſe Chriſtum. Hoc (a) evidentius Apoc. 11. 3. & 4. Apocalypſis Joannis oſtendit. *Dabo*, ait Domi- Ibid. ℣. 6. nus, *duobus martyribus meis, & prophetabunt diebus mille ducentis ſexaginta, amicti ſaccis. Hi ſunt duæ olivæ, & duo candelabra conſiſtentia in conſpectu Domini terræ*. Et paulo poſt: *Hi (b) habent poteſtatem claudendi cælum, ne imbrem pluat per dies prophetiæ eorum. Et poteſtatem habent omnium aquarum convertendi eas in ſanguinem, percutere terram in omni plaga, quotieſcumque voluerint*. Ecce & Exod. 7. 3. 2. Tim. 3. 8. hic tripartita etiam teſtium diviſio. Contra Pharaonem duo teſtes Dei miſſi ſunt, Moyſes & Aaron: & duo Magi Pharaonis, Jamnes & Mambres reſiſtentes Moyſi, qui ſimul cum ſuo rege perierunt: & contra Neronem duo, Petrus & Paulus apoſtoli; at e contrario, Simon magus, qui & ſe perdidit, & Neronem decepit: & contra Antichriſtum duo, Enoch & Elias prophetæ, adverſus quos tres pſeudoprophetæ Apocal. 16. 13. Antichriſti conſurgent. Ideo hic plus unus, quia Apoc. 8. 6. & cap. 9. 1. & ſeqq. ſupra unus minus: ut ſenarius numerus ex utriſque partibus ſuppleatur, propter ſex dies creaturæ in principio diſpoſitos, & ſex angelos canentes tubis, totidemque plagas mundo inferentes; ut ſeptimus finem laborum, requiemque ſanctorum ſignificet, tamquam ſeptimus dies, qui mane tantum, (c) & veſperum non habebit. Quam requiem ſabbati omni præcepto divinitas ipſa ſervandam commendat, ut vacantes ab omni opere malo mane adſiemus: ut con- Pſal. 5. 5. Pſ. 102. 4. templemur eum, *qui coronat in miſeratione & miſericordia omnes*, juſte judicans, & inique neminem damnans. Sed de his Tyconius multa conſcripſit. Conſummationem vero perfectionemque temporum trium annorum & ſex menſium, qui dicti ſunt dies mille ducenti ſexaginta, & menſes faciunt quadraginta & duos, non tantum Apoc. 12. 6. Apocalypſis Joannis, quantum & Daniel propheta commendant: quibus civitatem ſanctam calcari (d) ut exiſtimatur ab hæreticis, & maxime Arianis, qui tunc plurimum poterant: Dan. 12. 11. & c. 11. 2. Ezech. 38. 3. & 6. Gog & Magog, ut quidam dixerunt, Gothos & Mauros, Getas & Maſſagetas, (e) per quorum ſævitiam ipſe jam diabolus Eccleſiam vaſtat, & tunc amplius (f) perſequentur. Ceſſare etiam facient juge ſacrificium, propterea admo- Apoc. 16. 15. net Dominus, dicens: *Venio cito. Beatus qui vigilat, & ſervat veſtimenta ſua, ne nudus ambulet*. Quæ autem ſint veſtimenta ſervanda, ſequens capitulum demonſtrabit.

CAPUT XIV.

De veſte ſervanda Chriſtianis.

(g) Prædictio implenda.

PAulus apoſtolus dicit: *Quotquot in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis*. Gal. 3. 27. Et Dominus in Evangelio: *Qui ſemel*, ait, *lotus eſt, non opus habet lavare niſi pedes tantum, quia eſt mundus totus*. Joan. 13. 10. Omnis itaque ab hæreticis rebaptizatus, aut voluntarie veſtem ſuam Chriſtum amiſit, aut in perſecutione deficiens indumentum quod habuit, (h) perdit. Dum igitur tempus eſt, recurrat expoliatus & nudus pœnitendo ad pium Patrem, qui redeunti perdito filio, Luc. 15. 22. & primam ſtolam reddi jubet, ſimul & annulum dignitatis. Qui adhuc (i) tortuoſis Ibid. ℣. 16. hæreticorum diſputationibus, velut ſiliquis porcorum paſci deſiderat, panis recordetur & patris, fugiat latrones expoliatores ſuos, (k) pudeat Dei filium Antichriſti factum eſſe mancipium. Sponte vel compunctus redeat, ut veſtiatur, ne nudus exhibitus judicetur. (l) Hæc illi cum perditis filiis acturi ſunt Dei teſtes. In his Elias & Enoch ſuum martyrium con- Apoc. 11. 7. & 10. ſummabunt, ſicut capituli ſequentis narrat auctoritas.

CAPUT XV.

(m) *De paſſione Eliæ & Enoch.*

Prædictio implenda.

IN Apocalypſi Joannis dicitur: *Cum finierint martyrium ſuum, beſtia quæ* (n) *aſcendet de abyſſo, faciet cum his bellum, & vincet eos, & occidet eos, & corpora eorum jacebunt in platea civitatis illius magnæ, quæ vocatur ſpiritualiter Sodoma, & Ægyptus, ubi & Dominus eorum crucifixus eſt*. Apoc. 11. 7. & 8. Hæc platea conſcientia eſt omnium impiorum, in mundo plaudentium in morte ſanctorum, quod acerrimis quaſi caruerint inimicis. Propter quod *corpora eorum* Ib. 9. & 10. *non ſinent poni* (o) *in ſepulcris, quia hi videlicet duo prophetæ cruciaverunt eos, qui habitant terras*: quibus occiſis, *Cum dixerint, Pax &* 1. Theſſ. 5. & 2. 3. *ſecuritas, tunc illis adveniet repentinus interitus, ſicut dolor partus* (p) *habenti in utero, & non effugient. Quia dies Domini* (ut Paulus dicit apoſtolus) *ſicut fur, ita in nocte veniet*.

CA-

(a) Mſ. Remig. *evidenter*.
(b) Editi, *habebunt*: & poſtea Mſ. Remig. *claudere*.
(c) Mſ. Remig. *nam veſperum*.
(d) Sic Lugdun. & Lovan. qui tamen habent, *poterunt*, non *poterant*. Mſ. Remig. *ut æſtimatur.... poterunt*. Colon. & recentiores, *ut exiſtimatum .... qui plurimum poterant*. Intelligendum videtur, quo tempore de his Tyconius ſcribebat.
(e) Videri poteſt hac de re S. Auguſtinus, libro 20. de Civitate Dei cap. 11.
(f) Mſ. Remig. *perſequitur*, forte, *perſequetur*.
(g) Mſ. Remig. *Promiſſio implenda in veſte ſervanda*.
(h) Editi, *perdidit*. Mſ. Remig. *perdit*.
(i) Mſ. Remig. *tortorioſis*, quod nomen ſi latine dicatur, a torquendo ductum credetur.
(k) Mſ. Remig. addit hic: *pudeat Chriſtum* (forte, *Chriſtianum*) *nudatum*.
(l) Mſ. Remig. *Hæc illis*.
(m) Mſ. Remig. *In paſſione*.
(n) Mſ. Remig. *aſcendit*.
(o) Mſ. Remig. *in ſepulcris*. Editi, *in ſepulcro*.
(p) Editi, *habentis*.

CAPUT XVI.

De reſurrectione Eliæ & Enoch.

(a) Promiſſio implenda.

Apoc. 11. 11. APocalipſis Joannis dicit: *Poſt tres & dimidium diem ſpiritus vitæ a Deo intravit in illos, & ſteterunt ſuper pedes ſuos.* De his 1. Theſſ. 4. 15. arbitror apoſtolum dixiſſe Paulum: *Et mortui in Chriſto reſurgent primi.* Tres igitur & dimidius dies, tribus annis & ſex menſibus reſpondent, quibus poteſtas erit Antichriſto: eiſque Apoc. 11. 12. ſuppletis, coram oculis inimicorum Elias & E- 2. Theſſ. 2. 8. noch adſcendentes in cælum, ibunt in occurſum Chriſto vero Regi & judici venienti: Qui An- Luc. 1. 32. & 33. tichriſtum omneſque ejus *interficiet ſpiritu oris* Mich. 4. 7. *ſui, ut regnet in domo Jacob* ipſe, de quo dictum eſt; *Regni ejus non erit finis.*

CAPUT XVII.

(b) *De adventu claritatis Filii Dei & hominis.*

Promiſſio implenda.

Pſ. 49. 3. 1. DAvid propheta dicit: *Deus manifeſtus veniet, Deus noſter, & non ſilebit. I-* Amos 5. 18. *gnis ante eum ardebit, & in circuitu ejus tem-* Malac. 3. 1. &c. *peſtas valida.* Dicit & propheta Malachias: *Væ deſiderantibus diem Domini, & ut quid vobis illam?* Item: *Ipſe ſubito veniet in templum ſuum Dominus, quem vos ignoratis, & Angelus teſtamenti, quem vos vultis. Ecce veniet, dicit Dominus. Et quis ſuſtinebit introitum ejus? aut quis* (c) *reſiſtet in aſpectu ejus? quia ipſe introibit ſicut ignis conflatorii.* Dicit & I- Iſa. 66. 15. ſaias: *Ecce dies Domini ſicut ignis veniet, & ſicut procella currus ejus, reddere in ira vindictam, & retributionem in flamma ignis.* Dicit Matt. 24. 27. & Dominus in Evangelio: *Sicut enim fulgur exiens ab Oriente pergit in Occidentem, ſic erit* Ibid. v. 29. & 30. *& adventus filii hominis.* Et iterum: *Sol tenebrabitur, & luna non dabit lumen ſuum, & ſtellæ de cælo erunt decidentes, & virtutes cælorum movebuntur: & tunc videbunt Filium hominis venientem in nubibus cum virtute magna & gloria.*

2. Teſtatur & Apocalypſis Joannis dicens: Apoc. 6. 12. &c. *Sol factus eſt niger ut ſaccus cilicinus, & luna ſanguinea facta eſt, & ſtellæ ceciderunt,* eo modo *quo ficus vento magno agitata amittit acerbos fructus ſuos. Et cælum receſſit, ut liber cum evolvitur, & omnis mons & inſula* (d) *de locis ſuis motæ ſunt, & reges terræ maximique tribuni, & divites, & nobiles, & ſervi abſconderunt ſe in ſpeluncis & petris montium, dicentes montibus & petris: Cadite ſuper nos, & abſcondite nos a conſpectu Patris ſedentis ſuper thronum, & ab ira Agni, quoniam venit dies magnus iræ illorum. Et quis poterit ſtare?* Dicit & Paulus apoſtolus: *Ipſe Dominus in juſ-* 1. Theſſ. 4. 15. *ſu, in voce Archangeli, & in tuba Dei deſcendet de cælo.* Fatetur & Sibylla inter cetera Apud Auguſt. lib. 18. de civit. c. 23. dicens:

Eripitur ſolis jubar, & chorus interit aſtris:
Volvetur cælum: (e) *lunaris ſplendor obibit.*
Sed tuba tum ſonitum triſtem (f) *demittet ab alto*
Orbe, gemens facinus miſerum varioſque labores,
Tartareumque chaos monſtrabit terra dehiſcens.

3. Multa per ſingula capita etiam neceſſaria teſtimonia prætermiſi, ſuſcepti operis modum cogitans. Quare adventus Filii Dei, ſicut bonis lætitiam infert, ita malis exitium. Nunc enim cum vivimus, & tempus eſt corrigendi, actus moreſque mutemus. Sequitur autem reſurrectio mortuorum.

CAPUT XVIII.

(g) *De reſurrectione carnis.*

Promiſſio implenda.

EZechiel propheta: *Dixit mihi Dominus: Fi-* Ezech. 37. *li hominis, prophetiza ſuper oſſa hæc, &* 4. & ſeqq. *dic: Hæc dicit Dominus: Ecce ejiciam vos de monumentis veſtris, &* (h) *inducam ſuper vos nervos, & imponam carnes, & extendam cutem. Et dabo ſpiritum meum in vos, & vivetis, & ſcietis quia ego ſum Dominus.* Et Iſaias: *Exſurgent mortui, & excitabuntur qui in* Iſa. 26. 19. *monumentis ſunt.* Et ipſe in Evangelio: *Veniet,* Jo. 5. 28. inquit, *hora quando omnes qui in monumentis ſunt, audient vocem Filii Dei, & procedent qui bona egerunt, in reſurrectionem vitæ, qui mala egerunt, in reſurrectionem judicii.* Teſtatur & Paulus hæc in *ictu oculi* fieri, *in noviſſi-* 1. Cor. 15. 52. *ma tuba:* (i) *Canit enim,* ait, *tuba, & mor-* Apoc. 20. 13. *tui reſurgunt incorrupti, & nos immutabimur.* Et Apocalypſis, *Exhibuit,* ait, *mare quos penes ſe habebat mortuos, ſimiliter & mors, & infernus.* Hic illa abſolvenda ſeſe ingerit quæſtio, quæ inſipientium gentiliumque ore profertur. Quomodo reſurgant ii, quorum cadavera belluæ beſtiæque comederint, ipſæque ab aliis beſtiis, avibus, canibuſque conſumtæ ſint. Ignorantes omnia quæ ex terra creata ſunt, (k) in eamdem materiam reſoluta recidere: ac facile eſſe

(a) Mſ. Remig. *Promiſſio, in eorum reſurrectione Eliæ & Enoch.*
(b) Mſ. Remig. *In adventu,* &c.
(c) Mſ. Remig. *reſiſtit.*
(d) Mſ. Remig. *de loco ſuo.*
(e) Editiones noſtræ, *luminaris*, contra leges verſuum. Correximus ex Auguſtini lib. 18. de Civit. Dei cap. 23.
(f) Editi Proſperiani, *dimittit*; & infra, *monſtravit*. Emendamus ex libro Auguſtini mox citato.
(g) Mſ. Remig. *Reſurrectionis.*
(h) Mſ. Remig. *induam.*
(i) Mſ. Remig. *Canet ... & mortui reſurgant.*
(k) Mſ. Remig. *in eadem materia reſoluta recedere.*

Digitized by Google

eſſe potentiæ Creatoris, ex ea rurſum reparare quæ fuerant, qui potuit inter cetera primum ex illa hominem formare qui non erat. Si quem vero movet, (a) quod ſcriptum eſt in primo
Pſal. 1. 5. Pſalmo quod non reſurgunt *impii in judicio*: intelligat non eos ad judicium, ſed ad pœnam reſurgere, juxta illam Domini ſententiam:
Jo. 3. 18. *Qui non credit*, ait, *jam judicatus eſt*. Fatetur & Sibylla:

> *Sic animæ cum carne aderunt, quas* (b) *judicat ipſe.*

Ubi ſupra. Reſurgentibus cunctis, judicium ſequitur.

CAPUT XIX.

(c) *De judicio Christi Domini.*

Promiſſio implenda.

Pſ. 49. 6. 1. DAvid propheta dicit: *Annuntiabunt cæli juſtitiam, quoniam Deus judex eſt.*
Ibid. v. 4. Item; *Advocavit cælum ſurſum, & terram; ut*
Pſal. 95. 13. *diſcerneret populum ſuum.* Item: *Ipſe judicavit*
Matt. 25. 31. &c. *orbem terræ in æquitate.* Firmat hæc Dominus in Evangelio. *Cum venerit*, ait, *Filius hominis in claritate ſua, congregabuntur ante eum omnes gentes, & ſeparabit eos ab invicem, ſicut ſeparat paſtor oves ab hædis. Oves ponet a dexteris, hædos autem a ſiniſtris. Tunc dicet his qui a dextris ſunt; Venite benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum eſt ab origine mundi. Eſurivi enim & dediſtis mihi manducare*, & cetera quæ pertinent opera miſericordiæ, in quibus eſt ſacrificium magnum purgans omne peccatum, ipſo dicente Domino:
Matt. 9. 13. *Miſericordiam volo* (d) *magis quam ſacrificium.*
Matt. 25. 41. & 42. Siniſtris autem dicturus eſt: *Ite in ignem æternum quem præparavit Pater meus diabolo & angelis ejus. Eſurivi enim*, ait, *& non dediſtis mihi manducare*: & cetera ſimiliter quæ ad
1. Tim. 6. 9. crudelitatis exitia pertinent, *quæ mergunt hominem in interitum & perditionem*, dum avari non paſcunt Chriſtum eſurientem in paupere,
Matt. 25. 45. qui dicit: *Quandiu uni ex minimis meis non feciſtis, neque mihi feciſtis.* Sequiturque inter
Ibid. v. 46. partes lata ſententia judicantis. *Ibunt*, dictum eſt, *impii, in combuſtionem æternam.*

2. Cor. 5. 10. 2. Teſtatur & in hæc Paulus apoſtolus. *Omnes*, ait, *aſtabimus ante tribunal Chriſti, ut referat unuſquiſque ſecundum ea quæ per corpus geſſit, ſive bonum, ſive malum.* Et Apocalypſis Joannis dicit:
Apoc. 20. 12. & 13. *Vidi mortuos tam magnos quam minimos, ſtantes in conſpectu throni Dei. Dehinc aperti ſunt libri, & alius liber apertus eſt, qui eſt vitæ* uniuſcujuſque hominum: *& judicati ſunt mortui ex ipſis ſcripturis librorum, ſecundum facta ſua.* Libri aperti, conſcientiæ ſingulorum. Alius liber qui omnium continet actus, juſtitia Dei eſt cuncta producens in lucem: (e)
1. Cor. 4. 5. de qua dicit Paulus: *Donec veniat Dominus, & illuminet abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit cogitationes cordis, & tunc laus erit unicuique a Deo.* Concludit Joannis Apocalypſis:
Apoc. 20. 14. & 15. *Mors & infernus miſſi ſunt in ſtagnum ignis, & qui non ſunt inventi in libris vitæ, miſſi ſunt in ſtagnum ignis*, in quo *cruciabuntur in ſæcula ſæculorum.* Sicut dicit & Iſaias: (f)
Iſ. v. 10. Iſa. 66. 24. *Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur, & erunt uſque* (g) *ad ſatietatem viſionis univerſæ carni.* (h) Fatetur & Sibylla:

> *Occultos actus retegens tunc quiſque loquetur* — *Ubi ſupra.*
> *Secreta, atque Deus reſerabit pectora luci;*
> *Tunc erit & luctus, ſtridebunt dentibus omnes.*

Et paulo poſt:

> *Et coram hic Domino reges ſiſtentur ad unum.*
> *Decidet e cælis ignisque & ſulphuris amnis.*

Poſt hæc ſequitur, per ignem purificatorium, quoſdam fideles homines ipſaque elementa purgari.

CAPUT XX.

De igne * *purificatorio.*

* Mſ. Rem. purgatorio.

Promiſſio implenda.

Pſ. 101. 27. & 28. DAvid propheta: *Omnia ſicut* (i) *veſtimentum veteraſcent: & ſicut opertorium mutabis ea, & mutabuntur, tu autem ipſe idem*
Pſ. 65. 10. *es.* Item ipſe: (k) *Igne nos examinaſti, ſicut*
Ibid. v. 12. *examinatur argentum.* Et iterum: *Tranſivimus per ignem & aquam, & induxiſti nos in refrigerium.* Et Malachias propheta:
Malac. 3. 2. ſeq. *Ipſe* (l) *introit*, ait, *ſicut ignis conflatorii, & ſedebit conflans*,

---

(a) Mſ. Remig. *Ex quo quem movet.* Hæc vero quæ ſequuntur, *quod ſcriptum eſt in primo Pſalmo*, ex eodem Mſ. codice ſuppletur. In editis hoc ſolum legebatur: *Si quem vero movet quod impii in judicio non reſurgunt, intelligat*, &c.

(b) Mſ. Remig. *animæ a carne.* Apud Auguſtinum poſtea, *quas judicet ipſe.*

(c) Mſ. Remig. *In judicio.*

(d) Mſ. Remig. *pluſquam.*

(e) Editi, *De quo.*

(f) Mſ. Remig. *Vermes eorum non morientur, & ignis eorum non extinguitur.*

(g) Mſ. Remig. *& erunt ad viſionem univerſæ carni.*

(h) Hunc locum reſtituimus ex libro Auguſtini ſæpe citato. In editis noſtris legebatur: *Fatetur & Sibylla, occultos actus tunc detegens. Quis loquetur ſecreta?*

> *Atque Deus reſeravit pectora luci;*
> *Tunc erit & luctus, ſtridebunt dentibus omnes.*

Et paulo poſt:

> *Et coram hoc Domino reges ſiſtentur ad unum.*
> *Decidet e cælo ignis & ſulphuris amnis.*

Ubi auctori libri hujus tribuebatur quod ex Sibylla fuerat ab eo citatum, & leges metri infringebantur.

(i) Mſ. Remig. *ſicut veſtimenta ... & ſicut opertoria.*

(k) Mſ. Remig. *Igniſti nos, ſicut ignitur argentum.*

(l) Recentiores editiones, *introibit.*

flans, & purgans ſicut argentum & aurum, (a) *& purgavit filios Levi.* Et in Evangelio Matthæus hæc de Domino confirmat dicens:
Matt. 3. 11. & 12. *Hic eſt qui baptizat in Spiritu-ſancto & igni, ferens ventilabrum in manu ſua, & purgabit aream ſuam. Frumenta recondet* (b) *in horreo, paleas comburet igni inextinguibili.* Et iterum
Matt. 5. 18. ipſe Dominus dicit: *Prius quam cælum & terra tranſeat, jota unum, aut unus apex non cadet ex lege,* (c) *qui non impleatur.* Et Pe-
2. Petr. 3. 7. trus apoſtolus: *Qui autem nunc ſunt cæli, eodem verbo repoſiti ſunt, igni reſervandi in diem*
Ib. ꝟ. 12. *judicii.* Et paulo poſt: *Properantes,* ait, *ad præſentiam Domini, per quam cæli ardentes ſolventur, & elementa ignis ardore decoquentur.*
Rom. 8. 21. Dicit & Paulus: *Quia & ipſa creatura liberabitur a ſervitute* (d) *corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei.* Fatetur & Sibylla dicens:

Omnia ceſſabunt, tellus confracta peribit: Ubi ſupra.
Sic pariter fontes torrentur, fluminaque
igni.

His igitur peractis, cum reſpicientes impii Sap. 5. 3. & ſeqq.
juſtos dixerint: *Hi ſunt quos habuimus aliquando* (e) *in deriſum, & in ſimilitudinem improperii. Nos inſenſati vitam illorum æſtimabamus inſaniam, & finem illorum ſine honore: quomodo computati ſunt inter filios Dei, & inter ſanctos ſors illorum eſt!* infructuoſam tunc agentes
pœnitentiam, cum ſcriptum ſit! *In inferno au-* Pſ. 6. 6.
tem quis confitebitur tibi? redactiſque malis in tenebris exterioribus, in quibus nulla lux, nulluſque dies erit, ac vox illa terribilis & metuen-
da ſonuerit; *Auferatur impius, & non videat* Iſa. 26.10.
claritatem Domini ſanctorum: tunc (f) ſequetur eminens illuſtriſque gloria, quæ aliis eſt intimanda capitulis.

(a) Editi, *purgabit.* Mſ. Remig. *purgavit.*
(b) Mſ. Remig. *in horrea.*
(c) Mſ. Remig. *donec omnia impleantur.*
(d) Mſ. Remig. *interitus in libertate.*
(e) Mſ. Remig. *in riſu & in ſimilitudine.*
(f) Mſ. Remig. *ſequitur ..... quæ aliis eſt intimanda capitulis.* Editi, *alia eſt intimanda capitulo.*

FINIS DIMIDII TEMPORIS.

GLO-

GLORIÆ REGNIQUE SANCTORUM CAPITA.

1. PROM. *De cælo novo, & de terra nova.*
2. PROM. *De commutatione ſanctorum.*
3. PROM. *De nova Jeruſalem.*
4. PROM. *De eo quod ſancti fulgebunt ut ſol.*
5. PROM. *De ſanctorum, ſicut ſtellarum, in gloria differentia.*
6. PROM. *De virginitate ſanctorum.*
7. PROM. *De inexplicabili dono ſanctorum.*
8. PROM. *De facie ad faciem videndo Deum.*
9. PROM. *De revelata facie ſanctorum.*
10. PROM. *De eo quod tradat Filius regnum Deo & Patri.*
11. PROM. *De jugi cantico* Alleluja.
12. PROM. *De innovatione omnium.*
13. PROM. *De eo quod Deus ſit omnia in omnibus.*

DE GLORIA REGNOQUE SANCTORUM.

CAPUT PRIMUM.

De cælo novo & de terra nova.

(a) Promiſſio implenda, credendaque.

Apoc. 21. 1. 2. Petr. 3. 13. APOCALYPSIS Joannis dicit; *Vidi cælum novum & terram novam.* Teſtatur & Petrus: *Novos vero cælos & novam terram, ſecundum ipſius promiſſa, expectamus, in quibus juſtitia inhabitat.* Et David dicit: Pſ. 26. 13. *Credo videre bona Domini in terra viventium.* Hæc impii non videbunt.

CAPUT II.

De commutatione ſanctorum.

Promiſſio implenda, atque primo credenda.

Epheſ. 4. 13. PAulus dicit apoſtolus: *Donec occurramus omnes in virum perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti.* In quam ſancti, omnis ætas, & uterque ſexus, cum hac gloria ad tricennalem juventutem (in qua Chriſtus Dominus paſſus) tranſeant cum ipſo Rege ſuo, quem impii non videbunt.

CAPUT III.

De nova Jeruſalem.

Promiſſio implenda, & credenda prius.

Apoc. 21. 2. APocalypſis dicit: *Jeruſalem novam vidi a Deo deſcendentem, aptatam & exornata,* Gal. 4. 26. (b) *ut ſponſa marito.* Dicit & Paulus: *Quæ ſurſum eſt Jeruſalem, libera eſt, quæ eſt mater* Apoc. 22. 5. & 6. 20. 4. *noſtra.* In hac civitate *non erit nox, nec lumen lucernæ opus erit, non luctus, neque mors, neque clamor, ſed nec dolor* (c) *ullus, quia priora abierunt.* Et hujus patriæ gloriam impii non videbunt.

CAPUT IV.

De eo quod ſancti fulgebunt ut ſol.

Promiſſio implenda, & credenda.

DOminus in Evangelio: *Tunc, ait, juſti fulgebunt ſicut ſol in conſpectu Patris ſui:* Matt. 13. 43. quoniam *erunt æquales Angelis Domini.* Et Luc. 20. 36. hanc gloriam impii non videbunt.

CAPUT V.

De ſanctorum, ſicut ſtellarum, in gloria differentia.

Promiſſio implenda, & credenda.

PAulus apoſtolus dicit: *Stella a ſtella differt* 1. Cor. 15. *in gloria, ſic & reſurrectio mortuorum.* 41. & 42. Quomodo alii pro (d) confeſſione martyrii, alii pro integritate virginali, alii pro continentia viduali, alii pro pudicitia conjugali, diverſis honoribus ſine invidia fulgeant, impii non videbunt.

CAPUT VI.

De virginitate ſanctorum.

Promiſſio implenda, & credenda.

APocalypſis Joannis dicit: *Hi ſunt qui cum* Apoc. 14. 4. *mulieribus ſe non coinquinaverunt, virgines enim permanſerunt. Hi ſunt qui ſequuntur Agnum quocumque ierit.* Quo ſequantur virgines,

(a) Omnes tituli 13. capitum ſequentium in Mſ. Remig. his duabus vocibus continentur, *Promiſſio implenda.*
(b) Edit, poſteriores *ut ſponſam.*
(c) Editi omnes, *dolor.*
(d) Sic Mſ. Remig. At vero editi, *pro conſeſſione.*

nes, quo eum ſequi nequeant non virgines, impii non videbunt.

CAPUT VII.

De inexplicabili dono ſanctorum.

Promiſſio implenda, & credenda.

1. Cor. 2. 9. PAulus dicit apoſtolus: *Quod oculus non vidit, & auris non audivit, nec in cor hominis aſcendit, quæ præparavit Deus diligentibus ſe.* Sancti cum hæc acceperint, impii non videbunt.

CAPUT VIII.

De facie ad faciem videndo Deum.

Promiſſio implenda.

1. Cor. 13. 12. PAulus dicit Apoſtolus: *Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem.* Quemadmodum ſancti videant Deum Trinitatem, Patrem in Filio, Filium in Patre, Spiritum-ſanctum & in Patre & in Filio, impii non videbunt.

CAPUT IX.

De revelata facie ſanctorum.

Promiſſio implenda.

2. Cor. 3. 18. PAulus dicit apoſtolus: *Nos*, ait, *revelata facie gloriam Domini ſpeculantes, in eamdem imaginem transformamur a gloria in gloriam tamquam a Domini ſpiritu.* Et hæc impii non videbunt.

CAPUT X.

De eo quod tradat Filius regnum Deo & Patri.

Promiſſio implenda.

1. Cor. 15. 24. QUomodo (a) tradat Filius regnum Deo & Patri, ſicut Paulus dicit apoſtolus, impii non videbunt.

CAPUT XI.

De jugi cantico Alleluja.

Promiſſio implenda.

Apoc. 19. 1. 3. 4. 6. QUomodo jugi cantico, ut Apocalypſis dicit, ſancti cantent *Alleluja* ſine defectu, ſine fine; impii nec audient, nec videbunt.

CAPUT XII.

De innovatione omnium.

Promiſſio implenda.

QUomodo innoventur omnia (ut Iſaias Propheta & Apocalypſis dicunt) permaneantque in æternum: & quomodo ex ligno vitæ ſive corruptione cibum ſancti capiant, & de fonte Chriſto, non neceſſitate, ſed poteſtate bibant, impii non videbunt. Iſa 43. 19. Apoc. 21. 1. Ib. 6. 22. 14.

CAPUT XIII.

Quod Deus ſit omnia in omnibus.

Promiſſio implenda.

QUomodo erit *Deus omnia in omnibus*, ut Paulus dicit apoſtolus, impii non videbunt: quia ſoli ſancti & redempti his voluptatibus & deliciis cæleſtibus perfruentur. Hæc eſt civitas, virtus & ſalvatio noſtra. Hæc eſt Jeruſalem cæleſtis perpetua. His in ea poſitis ſanctis verus Deus Rex. 1. Cor. 15. 28.

Nec metas rerum, nec tempora ponit,
Imperium ſine fine dedit. Æneid. 1. v. 81. & 286.

Hi ſunt qui regnant cum Rege Chriſto: de quo dicit Daniel: *Regnum ejus alteri populo non derelinquetur*, quoniam regnabit in infinita ſæcula, *& regni ejus non erit finis.* Dan. 2. 44. & 7. 100. Luc. 1. 33.

Peroratio (b) ſancti Proſperi, & concluſio hujus fideliſſimi utiliſſimique libri ſui.

1. JUvante (c) gratia Dei, hunc concluſi librum, tribus ejus primis partibus quadragena capitula adnotando, velut quadragenos dies, quibus in hujus vitæ curriculis Moyſes, Elias & Dominus Jeſus jejunia celebrarunt. Ter enim quadragies ducta centum viginti faciunt. Accedunt alia viginti, in Dimidia parte finis mundi, & ſunt centum quadraginta. Tredecim quoque in gloria ſanctorum ſuperadduntur, & perficiunt centum quinquaginta tria. In quo numero ſacrati illi piſces reti veritatis incorrupto, poſt Reſurrectionem Domini juſſione capti ſunt, millia ſanctorum ſignificantes, quos Dominus ex omni genere, tribu, & lingua, per omne tempus congregans, nobis infinitum ſibi cognitum numerum conſecravit. Habes primam piſcandi voluptatem, ſi hujus rei amator es, Lector ſpiritalis; præſertim quia in hoc libro, ut exiſtimo omnes (d) voluptates, omneſque affectiones invenies. Ingredere ergo huc, *adoleſcens, & huc avocare,* *hic* Joan. 21. 11 Eccli. 32. 15.

(a) Editi, *tradidit*. Mſ. Remig. *tradat*.
(b) De Proſpero nulla hic mentio in codice Mſ. Remigianus Remenſi, ſed in editis tantum. An vero cuidam hujuſce nominis tribui poſſit, etſi Proſpero Aquitano omnino non debeat tribui hoc opus, vide in Admonitione prævia huic libro.
(c) Mſ. Remig. *Jubente gratia Dei in CL. capitulis concluſi.*
(d) Mſ. Remig. *voluntates*.

Digitized by Google

hic lauda, & age conceptiones tuas. Nam ſi te fortaſſis tabulæ luſus invitat, (a) in aſſe uno duo & tria, quina & ſena habes quibus nume- [Gen. 6. 15.] ris menſuræ arcæ conſurgunt, trinæ unitatis teſſeras volvens; calculos (b) movens etiam in bonis operibus candidos, in paſſione purpureos, [Apoc. 2. 17.] (c) ſpectante illo qui dicit: *Vincenti dabo calculum, & per calculum nomen novum, quod nemo ſcit, niſi qui accipit*. In calculis eburneis nomina Proconſulum conſcripta Carthagini in foro coram populo a præſenti judice ſub certis vocabulis citabantur, & erat ſolemnis dies albi citatio. Hi qui avaritiam ſuperantes rempublicam fideliter egerant abſque flagitiis (d) favoribuſque, etiam abſentes honorabantur. Eos vero quos rapacitas vicerat, populus convitiis ſibiliſque notabat.

2. Habes igitur quid vincas, qui rempublicam gubernando ludis in ſæculo. Avaritiam vince, [1. Tim. 6. 10.] quæ *radix eſt omnium malorum*: nec jam terrenæ, quæ quocumque modo labuntur, ſed cæleſtes æternæque (e) alliciant poteſtates. Si venandi eſt affectio, habes montes altiſſimos, cervos velociter apoſtolorum prophetarumque dicta [Pſ. 103. 18.] percurrentes. Habes & in campis *petram, refugium erycii & leporibus*, quos in ſimplicitate cordis Chriſtus Dominus per ſuos canes venatur, ut ſpinis careant delictorum. Si ſpectandi voluptas eſt, habes hic aurigam ſpiritalem Chri- [4. Reg. 2. 11.] ſtum Eliam, qui curru igneo uſque ad metas [Exod. 14. 23.] pervectus eſt cæli, curruſque pharaonis demerſos in profundo. In munere habes Danie- [Dan. 6. 22.] [4. Reg. 2. 24.] lem ſanctum, leonem non ferro, ſed oratione vincentem; urſoſque vexantes eos, qui Eliſæum prophetam contumeliis laceſſerant. Habes quoque in ſancto ſpectaculo non mimicas turpitudines, ſed Chriſto ſacratas virgines. Habes (f) [Gen. 25. 2.] [2. Reg. 6. 5.] Caballiſtarum loco, Rebeccæ geminos myſticæ ludentes. Habes David coram arca ſaltantem, & nudatum in Paſſione Chriſtum, coram ſervis & ancillis ſuis, illa ipſa ſua hiſtoria exhibentem. Habes poſtremo fletus, planctuſque Jeremiæ decantatos, non arte tragica, ſed prophetica.

[Gen. 6. 14.] 3. Ædificandi ſi eſt (g) affectus, habes fabri- [Exod. 26. 7. &c.] cam mundi, menſuras arcæ, ambitum tabernaculi, faſtigium templi Salomonis, (h) ipſius [3. Reg. 6. 2. &c.] per mundum membra Eccleſiæ, quam illa omnia figurabant. Epulandi ſi eſt delectatio; ha- [Prov. 9. 1. 2.] bes hic Sapientiæ paratam menſam, in qua eſt Panis Angelicus, & vitulus ſaginatus, ſobrieque inebrians poculum ſalutare. Neque flores ſancti deſunt huic convivio, lilia virginum, (i) continentium violæ, & roſeæ coronæ martyrum. Reſtat, ut arbitror, muſicorum voluptas; habes organum ex diverſis fiſtulis ſanctorum apoſtolorum, doctorumque omnium Eccleſiarum, aptatum quibuſdam accentibus, gravi, acuto, & circumflexo, (k) quod muſicus ille Dei Spiritus, per Verbum tangit, implet, & reſonat; habens *clavem David, qui claudit, & nemo aperit; aperit & nemo claudit*: [Apoc. 3. 7.] chriſmatis oleo & aqua baptiſmi cuncta conſecrans, ac decorans. Ad hujus organi ſuaviſſimas & dulciſſimas voces pervenerunt *Principes conjuncti pſallentibus, in medio adoleſcentularum tympaniſtriarum*. [Pſ. 67. 26.] Et quæ ſint hæc ſequitur: *In Eccleſiis benedicite Dominum*. Hæ adoleſcentulæ Eccleſiæ dum tympanum tangunt, id eſt, pellem mortui animantis extenſam in ligno, ſcilicet Chriſtum prædicant crucifixum. Hujus tympani tam magnus ſonus totius mundi jam mulcet auditus.

4. Nec decem chordarum Pſalterium huic [Pſ. 143. 9.] deeſt convivio, dum (l) in concluſione centum quinquaginta Pſalmorum laudant ſancti Dominum *in ſono tubæ, in pſalterio & cithara, in* [Pſ. 150. 3. & ſeqq.] *tympano & choro, in chordis & organo, in cymbalis bene ſonantibus, in cymbalis jubilationis*, quoniam *omnis ſpiritus laudat Dominum*. [Pſal. 28. 9.] Hæc in templo Dei mei proſpiciens in quo omni quiſque dicit, Gloria: quoniam adhuc paſ- [Rom. 7. 5.] ſiones, quæ per legem ſunt, operantur in membris noſtris, ut fructum ferant morti, multiſque vitiis implicati tenemur in hac vita quæ tota tentatio eſt, ſacrificium ex adipibus vitulorum patriarcharum & prophetarum, caprarum [Job 7. 1.] pinguium, & arietum, apoſtolorum ducum gregis, pro peccato animæ meæ, ac mundatione totius hominis mei in hoc libro & confeſſionem vovi, & in ara contriti cordis immolavi holocauſta, non ſine incenſo orationum omnium ſanctorum, [Apoc. 8. 4.] quibus me ab omni peccato expiari poſſe confido. Quieſcat invidus lector, ne ſicut [Gen. 4. 8.] Cain ferro, iſte dente, vel lingua percutiat. *Filii* enim *hominum dentes eorum arma & ſagittæ, & lingua eorum gladius acutus*. [Pſ. 56. 5.] Si quid autem diſplicet, ſi pius eſt, emendet in miſericordia, & arguat in lenitate, oretque pro nobis, ut ſimul in arca inter munda animalia re- [Pſ. 140. 5.] perti, in cubito perfectionis ejus pariter adnexi, charitatem Domini, trinæ majeſtatis unitatem [1. Cor. 12. 31.] (m) ſupereminentem viam, duce gratia, ſequamur omnes; eodem manente in nobis, & nobis in illo: *A quo omnia, per quem omnia, qui eſt* [Rom 11. 36.] [Rom. 1. 25.] *Deus benedictus in ſæcula*, (n) *Amen*.

(a) Ita Lugd. & Lovan. cum Mſ. Remig. Duac. & Colon. *in eſſe uno*: ſed minus bene, ut videtur.

(b) Mſ. Remig. addit hoc nomen, *movens*.

(c) Mſ. Remig. *expectante*, melius Mſ. Remig. *ſpectante*.

(d) Mſ. Remig. *abſque ſuffragiis*.

(e) Mſ. Remig. *illuceant*.

(f) Lugd. & Lovan. *Cadaliſtarum*; ſed melius legitur, *Caballiſtarum* ex Mſ. Remig. & Duac. Colonienſique editionibus. *Caballiſtarum* vero nomine intelligi credimus ab auctore eos qui equorum agitatione & curſu in arena contendebant.

(g) Mſ. Remig. *affectio*.

(h) Mſ. Remig. *ipſiuſque*.

(i) Editi, *continentiæ*. Mſ. Remig. *continentium*.

(k) Editi, *quos*: melius Mſ. Remig. *quod*, ſcilicet organum.

(l) Sic Mſ. Remig. At editi, *incluſione*.

(m) Emendamus ex Mſ. Remig. Editi, *per eminentem*.

(n) Mſ. Remig. *in ſæcula ſæculorum. Amen*.

PROMISSIONUM ET PRÆDICTIONUM DEI, FINIS.

ADMONITIO
IN CHRONICON ALTERUM
SUB TIRONIS PROSPERI NOMINE VULGATUM, QUOD A QUIBUSDAM VOCATUR
PSEUDOCHRONICON.

PRÆTER Chronicon illud ſancti Proſperi, quod ad calcem genuinorum ejus operum exhibuimus, quodque Proſpero Aquitano ſancti Auguſtini diſcipulo omnes, ſi perpaucos exceperis, libenter tribuunt; prodiit etiam Chronicon aliud, ſub nomine Tironis Proſperi a viro eruditiſſimo Petro Pithœo e Manuſcripto codice Bibliothecæ ſancti Victoris Pariſienſis primo in lucem editum. Quod quidem, ſicut ordinarium ſancti Proſperi Chronicon, ab anno 379. *incipiens, ad annum uſque* 455. *protenditur. Auctori operis iſtius nomen Proſperi indidit Pithœus, motus auctoritate Manuſcriptorum Sigeberti & Mariani: ſed de ſuo addit; illud ipſum eſſe verum Proſperi Chronicon, cujus ita ingenium referre contendit, ut non immerito ſibi videatur membrum eſſe amplioris ejus, quod ipſius nomine ab orbe condito, ad captam a VVandalis Romam Gennadius Maſſilienſis Presbyter ſe legiſſe teſtatur; miretur que unde factum ſit, ut aliud Chronicon (ſcilicet antea vulgatum) per Conſules digeſtum, hactenus in omnibus Hieronymiani Chronici editionibus Proſperi titulo ſubjungeretur: quod etſi cum iſto non pauca habet communia, ut pote ad ejuſdem ætatis hiſtoriam pertinentia, alterius tamen genii eſſe facile intelliget, qui utrumque attentius legerit.*

Duchesn. tom. 1. Hist. Gall. p. 196.

Equidem non ægre fatebimur Pithœo, utrumque hoc Chronicon unius ejuſdemque auctoris fœtum dici non poſſe. Alias, ut ait Bucherius, concedendum eſſet, ab uno eodemque ore calidum frigidumque (ut ajunt) flamen ſimul poſſe prodire. Sed mirum omnino talem virum eam in opinionem veniſſe, quod iſtud Chronicon, etſi valde confuſum perturbatumque (quod ipſe lubens agnoſcit;) licet mendis in rectam Chronologiæ rationem refertum; in quo vix aliquid delibatur de Pelagianis: in quo id unum de Auguſtino obſervatur, quod plurima libris innumeris diſſeruerit; in quo demum ex Auguſtino orta dicitur Prædeſtinatorum hæreſis, ſancto Proſpero certo certius ignota, cum talem nullibi impugnaſſe aut retuliſſe legatur: mirum (inquam) quod tale opus Proſpero dignius haberi debeat, ejuſque ingenium magis referre, quam alterum illud Chronicon, quod profecto & clarius eſt, & majori ordine digeſtum; ex quo lux maxima aſpergitur in omnem ſancti Auguſtini & Pelagianæ hæreſeos hiſtoriam: & in quo denique cum maxima venerationis teſtificatione laudantur ſanctus Auguſtinus, ſanctuſque Leo, qui ambo ſancti Proſperi magiſtri jure merito poſſunt appellari. Unde in hoc a Pithœi opinione diſſentit omnino Jacobus Sirmondus; novumque hoc Chronicon Magni Proſperi libris accenſeri non patitur.

Buch. Cycl. p. 242. Noris hist. Pelag. l. 2. cap. 11. p. 208.

Pithœus vero, cui contrarium pro perſuaſo erat, Chronici ſui auctorem Tironis Proſperi nomine deſignaverat; etſi ſolum Proſperi nomen præferrent illi codices manu exarati, unde opuſculum iſtud hauſerat. Quod quidem immerito ab illo factum agnovit Sirmondus. Hinc eſt quod hoc Tironis nomen ſortitum fuiſſe non legatur in editionibus a Du-Cheſnio, vel Scaligero procuratis. Cum autem hoc Proſperi nomen ſine alio addito, videatur ſanctiſſimo gratiæ Chriſti defenſori deſignando conſecratum; vulgo auctor Chronici Pithœani ſub hoc nomine Tironis Proſperi ſolet notari; ne cum altero Proſpero confundi putetur.

Prædest. c. 3. p. 15. — Ibidem.

At vero in hoc maxime lapſus eſt Pithœus, quod præſtitit, cum de Prædeſtinatianis actum eſt. Etſi enim eo loci legebatur in duobus, quos in manibus habuit,

Pag. 20.

buit, *Manuſcriptis*; Prædeſtinatorum hæreſis, quæ AB AUGUSTINO accepiſſe dicitur initium, his temporibus ſerpere exorſa: (*a*) *&* *in altero tantum horum pro diverſa lectione appoſitum fuerat*, AB AUGUSTINI LIBRIS MALE INTELLECTIS; *eademque in Chronico Sigeberti habebantur: quo unico argumento ſatis evincebatur, auctorem operis non Proſperum agnoſci debere, ſed quemdam ſancti Auguſtini adverſarium; & omni fide indignum eſſe, qui hæreſim aliquam ab Auguſtino ortum habuiſſe dixerit: Pithœus tamen, neglectis Manuſcriptis, lectionem Sigeberti ſubſtituit: quæ licet minus odii ſcriptori conciliet, tamen nec ipſa a ſancto Proſpero prodire ullatenus potuit. Unde etiam Sirmondus, cujus intererat Pithœi patrocinium ſuſcipere, ut ejus quem Hæreſis Prædeſtinarianæ teſtem primarium aſſumpſerat, fidem ſartam tectam tueretur, Pithœum hac in re culpare coactus, confeſſuſque eſt, ab illo in Chronico ſuo ſcribi debuiſſe*, Ab Auguſtino: *ut poſtea a Philippo Labbeo editum habetur, in Bibliotheca nova Manuſcriptorum: etſi ille (quod non facile credat, niſi qui legerit) dubitat adhuc numquid tale Chronicon pro Proſperiano non ſit agnoſcendum.* Pag. 10. Lib. Bibl. nov. to. 1. p. 18. & 10. Idem de Script. Eccl. to. 2. pag. 260. Mang. to. 2. p. 118.

Nec deſunt qui hoc operis Proſperiano nomini ſuppoſitum putent, ut inde tum ipſe, tum ſanctus Auguſtinus in contemptum & invidiam venirent. Quæ conjectura nec ſolidis fundamentis, nec probationibus debitis inniti videtur. Hincmarus enim, quem obſervant de hoc Chronico tacuiſſe, aut illud fortaſſe non noverat, aut certe eo uti aliis de cauſſis noluit. Igitur magis pronum eſt credere, aut illud a Proſpero quodam ſancti Proſperi gratiæ vindicis æmulo concinnatum; aut, cum in primis exemplaribus cujuſvis auctoris nomine careret, impoſitum ei poſtea fuiſſe nomen ſancti Proſperi, qui Chronicon ejuſdem ætatis ſcripſiſſe palam noſcebatur; aut denique a Semipelagiano quodam e Provincia, penes quem erat germanum ſancti Proſperi Chronicon, illud pro libito mutatum, diminutum, aut interpolatum fuiſſe: licet forte is homo de illo unquam in lucem emittendo non cogitaret. In hanc ultimam ſententiam deſcenderunt tum Joſ. Antelmius Diſſertatione octava, de veris operibus ſanctorum Patrum Leonis & Proſperi, tum doctiſſimus auctor Bibliothecæ Auctorum Eccleſiaſticorum tom. 4. in Proſpero: Quorum judicio adhærendum nos quoque facile credimus. Antelm. De op. Leon. & Prosp. p. 306. Dupin. Bibliot. to. 4. p. 400.

(*a*) Sic legitur etiam in Manuſcripto codice annorum forte 500. qui fuerat V. C. Claudii Joli Præcentoris, & Canonici Eccleſiæ Metropolitanæ Pariſienſis: poſtea vero ex ejus dono factus eſt Venerabilis Capituli ejuſdem Eccleſiæ. In hoc enim a prima manu habetur, *ab Auguſtino:* a poſteriori vero, & charactere recentiori ſubſtitutum eſt, *ab Auguſtini libris male intellectis*. Idipſum quoque quaſi pro correctione notatum in margine Mſ. ſancti Victoris per nos viſi: & ſimiliter a manu recentiori ſubſtitutum in Codice Oyſelliano notat Ph. Labbeus, in Bibl. nov. Mſſ.

CHRONICON PROSPERI
TIRONIS AQUITANI.

A morte Valentis Imperatoris, ad captam a Genſerico Urbem, longe aliud ab eo quod hactenus B. Hieronymi Chronico ſubjunctum eſt: ex edit. Pithæi.

GRATIANUS I. I. IGITUR (a) Valente a Gothis in Thracia concremato, Gratianus cum fratre Valentiniano regnat annos ſex. Hic parvulum fratrem habens, regni conſortem, probatæ ætatis virum Theodoſium in ſocietatem regni adſciſcit. Hic Gratianus valde religioni favens & Eccleſiis per omnia promptus fuit.

Martinus Turonenſium Epiſcopus apoſtolicis virtutibus inſignis habetur.

THEODOSIUS. II. Theodoſius in Orientis partibus laſſam Rempublicam reparavit.

III. Maximus Tyrannus in Britannia a militibus Imperator conſtituitur.

IV. Incurſantes Pictos & Scotos Maximus ſtenue ſuperavit.

Priamus quidam regnat in Francia, quantum altius colligere potuimus.

V. Ambroſius libros contra Arianorum perfidiam luculentiſſimos ad Gratianum Auguſtum ſcribit.

VI. Maximus in Gallias transfretavit & conflictu contra Gratianum habito, eumdem fugitantem Lugduni interfecit.

THEODOSIUS. Theodoſius annis XI.

I. Maximus timens Orientalis Imperii Principem Theodoſium cum Valentiniano fœdus iniit.

Apud Treveros Manichæi deprehenſi, ſummo Maximi ſtudio exterminati.

II. Juſtina mater Valentiniani Arianis favens, in Ambroſium & omnem Mediolanenſem Eccleſiam diverſa injuriarum genera congerit.

Reliquiæ Gervaſii & Prothaſii (b) Martyrum, ab Ambroſio primum Mediolani repertæ.

Hymni Ambroſii compoſiti, qui numquam ante in Eccleſiis Latinis modulis canebantur.

III. Maximus indignum ducens contra Eccleſiæ ſtatum agi, locum irrumpendi quod cum Valentiniano junxerat fœdus, invenit. Valentinianus veritus imminentem jam cervicibus ſuis Tyrannum, ad Theodoſium confugit.

Hæc ponuntur translato in margine. *Honorius & Arcadius* XXXII. CCC.

Theodoſius & Joannes XXV. & XXII.

Valentinianus & Martianus III. CCCC. XXV.

Auguſtinus Mediolani rethoricam adprime docens, omiſſis ſcholis, ad fidem rectam convertitur, cum ante Manichæus fuiſſet.

IV. Theodoſius cum exercitu ad Italiam tranſgrediens, Maximum interfecit, & Valentinianum proprio regno reddidit.

Juſtina, quæ Eccleſias vexaverat, ne regnum cum filio reciperet, morte præventa eſt.

Immane Theſſalonicæ geſtum facinus extincti populi, egregio pœnitentiæ exemplo Imperator religioſus eluit.

V. Hæreſis Apollinariſtarum ab Apollinare cœpta.

Arriani, qui totum pene Orientem (c) atque Occidentem commaculaverant, Edicto glorioſi Principis Eccleſiis ſpoliantur, quæ Catholicis deputatæ ſunt.

VI. Joannes Ægyptius Monachus, qui ob vitæ puritatem prophetiæ gratiam a Domino meruit, inſignis habetur.

Poſt Damaſum Romanæ Eccleſiæ regimen XXXVI. Syricius (d) ſuſcipit.

VII. Apud Alexandriam defuncto Petro Timotheus, & poſt hunc Theophilus Epiſcopi conſtituuntur.

Jeroſolymis poſt Cyrillum Joannes Eccleſiam recipit.

Apud Antiochiam defuncto Miletio ſubſtituitur Flavianus.

Ingens inter noſtros contentio oborta, quod ſcilicet Epiſcopi, qui ab hæreticis depulſi fuerant, nollent bis ab Imperatore dejectis, alios quam ſe ſubſtitui Sacerdotes.

Terribile in cælo ſignum columnæ per omnia ſimile apparuit.

VIII. Apud Alexandriam templa deſtructa, in quibus Serapis antiquiſſimum & notiſſimum templum, quod quaſi quædam columna ruentem ſuſtinebat idololatriam.

IX. X. Valentinianus Viennæ ab Arbogaſte Comite ſuo extinguitur, in cujus locum tyrannidem Eugenius invadit.

XI. Ad vindicandum Valentiniani interitum, & opprimendam Eugenii tyrannidem, Theodoſius in Italiam tranſgreditur, aperto Dei favore conſpirantibus in idipſum elementis.

Eugenio ſuperato Theodoſius XI. regni ſui anno (e) diem obit.

Arcadius & Honorius XXXII. annis. ARCADIUS & HONORIUS.

I. Conſtantinopolis eminentem iram Dei, igne ſuper nubem terribiliter fulgente formidans, toto ad pœnitentiam animo converſa ſubterfugit.

Rufinus Boſphoritanus cum ad ſummam militiæ perveniſſet, præferri ſibi Stiliconem non ferens, ab eodem interficitur, Hunnorum, quo fulciebatur, præſidio (f) ſuperato.

II. Clau-

(a) In Mſ. Jolienſi, hæc præfixa leguntur. *Hucuſque Hieronymus Presbyter ordinem præcedentium digeſſit annorum. Quæ ſequuntur Proſper digeſſit.*

(b) Aberat vox hæc, *martyrum*, ab edit. Pithœana.

(c) Deſunt in Mſ. Victor. hæc verba, *atque occidentem*.

(d) Uterque Mſ. Victor. & Jol. *ſuſcepit*.

(e) Mſ. Victor. *diem obiit*.

(f) Sic reſtituimus ex Mſ. Victor. & Jol. antea legebatur apud Pithœum, *ſuperatur*.

Digitized by Google

II. Claudianus Poeta admiratione dignus habetur.

(a) Gildo Africanus in rebellione commota conſueta Romanis ſtipendia ſubtraxit.

Prudentius Lyricus poeta noſter, Hiſpanus (b) genere illuſtri, ingenii ſui robur exercet.

III. Stilico magiſter militiæ Gildonem Mauritaniæ interfecit, Africa ad priſtinum jus redacta.

Romanæ Eccleſiæ Cathedram XXXVII. Innocentius tenet.

IV. Toto orbe Romano antiquæ ſuperſtitionis templa deſtructa.

Paulinus, Nolanus poſtmodum Epiſcopus, admirabili exemplo, venditis omnibus, cum eſſet dominus innumerabilium prædiorum, religionem expeditus elegit.

V. Joannes Conſtantinopolites Epiſcopus dictis factiſque clareſcit.

Martinus poſt egregie actam vitam, corpore exuitur.

VI. Pelaglus veſanus doctrina execrabili Eccleſias commaculare conatur.

VII. Contentio ex doctrina Origenis Synodum apud Alexandriam movit, cujus extitit ſententia, ut extra Eccleſism fieret, quicumque ſupradicti viri opera probaviſſet.

VIII. Solis facta defectio.

Auguſtinus plurima libris (c) innumeria diſſerit.

IX. Severus ex diſciplina S. Martini ejus vitam tribus explicat libris.

X. Sæva Italiæ Barbarici motus tempeſtaa incubuit. Si quidem Radagaius rex Guthorum Italiæ limitem vaſtaturus tranſgreditur. Ex hoc Ariani, qui Romano procul (d) fuerant orbe fugati, barbararum nationum, ad quas ſe contulere præſidio, erigi cœpere.

XI. Multis ante vaſtatis urbibus Radagaius occubuit: cujus in tres partes per diverſos principes diviſus exercitus aliquam repugnandi Romanis aperuit facultatem. Inſigni triumpho exercitum tertiæ partis hoſtium, circumactis Hunnorum auxiliaribus, Stilico uſque ad internecionem delevit.

XII. Archadius Orientis Imperium gubernans vitam explet, parvum admodum Theodoſium filium Imperii ſucceſſorem relinquens.

Cæleſtinus XXXVIII. Romanam Eccleſiam gubernavit.

XIII. Diverſarum gentium rabies Gallias dilacerare exorſa, immiſſu quam maxime Stiliconis, indigne ferentis filio ſuo regnum negatum.

XIV. Uticæ in foro Trajani terra diebus ſeptem mugitum dedit.

Inter alia multum Reipublicæ Stiliconis morte conſultum eſt, qui ſaluti Imperatoris tendebat inſidias.

Neſtorius Conſtantinopolites Epiſcopus ad hæreſim, quæ in Chriſto Deum ab homine ſeparat, vertitur.

Joannes Comes Africæ occiſus eſt a populo.

XV. Proculus Maſſilienſis Epiſcopus clarus habetur, quo annuente magna de ſuſpecto adulterio Remedij Epiſcopi quæſtio agitatur.

Hac tempeſtate præ * valetudine Romanorum, vires funditus attenuatæ Britanniæ. * Mſ. viribus, forte invaletudine,

XVI. Saxonum incurſione devaſtata Galliarum parte, partem Wandali atque Alani vaſtavere: quod reliquum fuerat Conſtantinus tyrannus obſidebat.

Hiſpaniarum partem maximam Suevi occupavere.

Ipſa denique orbis caput Roma deprædationi Gothorum fœdiſſime objicitur.

XVII. Conſtantinus tyrannus patuit.

XVIII. Rurſum alia prædatio Galliarum, Gothis, qui Alarico duce Romam ceperant, Alpes tranſgredientibus.

XIX. Jovinus tyrannidem poſt Conſtantinum invadit, (e) induſtria viri ſtrenui, qui ſolus tyranno non ceſſit, * Dardani. * Conſule notas Philippi Labbei ad Olympiodorum.

Atauulfus, qui poſt Alaricum Gothis imperitabat, a ſocietate Jovini avertitur.

Saluſtius quoque & Sebaſtianus occiſi.

Valentia nobiliſſima Galliarum civitas a Gothis effringitur, ad quam ſe fugiens Jovinus contulerat.

XX. Ingens in Galliis fames.

Aquitania Gothis tradita.

Patroclus Arelatenſis Epiſcopus infami mercatu Sacerdotia venditare auſus.

Heraclianus Comes Africæ, qui in Romanæ urbis reparationem ſtrenuum exhibuerat miniſterium, nova quædam molitus interimitur.

XXI. Placidia ſoror Imperatoris diu captiva, poſtea etiam Regis uxor, Rege fraude ſublato, (f) Conſtantis connubio copulatur.

XXII. Gothi cum ſe iterum Atauulfo perempto moviſſent, Conſtantis repelluntur occurſu.

XXIII. Prædeſtinatorum hæreſis, quæ (g) ab Auguſtino accepiſſe dicitur initium, his temporibus ſerpere exorſa.

XXIV. Triceſimus nonus Xiſtus Romanam Eccleſiam regit.

XXV. Solis hoc anno facta defectio.

XXVI. Faramundus regnat in Francia.

XXVII. Signum in cælo mirabile apparuit.

Maximus tyrannus Hiſpaniarum dominatum vi obtinet.

XXVIII. Honoratus, Minervius, Caſtor, Jovianus ſingulorum monaſteriorum Patres in Galliis florent.

XXIX. Conſtantio dignitas Imperii ab Honorio ſponte delata, qua vix octo menſibus uſus interiit Valentiniano * octo annorum filio derelicto. * Labb. in marg. non octo.

(a) In Biblioth. Mſſ. Phil. Labbei non legitur, *Gildo Africanus*, ſed *Africa*.

(b) In Mſ. Jol. *Hiſpanum genere, illuſtre ingenii ſui, &c.* Sic & Bibl. Labbei.

(c) Duo Mſſ. Victor. Jol. *innumerabilibus*.

(d) In editione Pithœana aberat hæc vox, *fuerant*.

(e) In Biblioth. Mſſ. Labbei ſtatim a linea habetur. *Induſtria viri ſtrenui, qui ſolus tyranno non ceſſit, Dardani, Atauulfus, qui poſt, &c.*

(f) Biblioth. Mſſ. Labbei hic & articulo ſequenti, *Conſtantii*.

(g) Pro his verbis, *Ab Auguſtino*. Pithœus ſcripſerat, *ab Auguſtini libris male intellectis*: qua de re vide Admonitionem præviam huic opuſculo.

XXX. Maximus tyrannus de regno dejicitur, ac Ravennam perductus ſublimem ſpectaculorum pompam tricennalibus Honorii præbuit.

XXXI. *Placidia* cum inſidias fratri tenderet, deprehenſa eſt, & (a) Romam exilio relegata.

XXXII. Honorius Ravennæ defunctus.

Nullo jure debitum Joannes ex Primicerio Notariorum regnum ſumit, qui vulneratum multis cladibus reliquit Imperium.

THEODOSIUS. Theodoſius annos XXVII.

I. Placidia ad Theodoſium auxilium precatum mittit.

Sigiſvultdeus ad Africam contra Boniſacium properavit.

II. In Galliis Exuperantius Præfectus a militibus interficitur.

Muro Carthago circumdata, quæ ex tempore, quo vetus illa deſtructa eſt, ſanctione Romanorum, ne rebellioni eſſet, munimento murorum non eſt permiſſa vallari.

Joanne ab exercitu Orientis victo & peremto, Ravenna deprædatione vaſtata eſt.

Aetius, Gaudentii Comitis a militibus in Galliis occiſi filius, cum Chunnis Joanni opem laturus Italiam ingreditur.

III. Valentinianus Romæ Imperator factus.

IV. Arelas a Gothis per Aetium liberatur.

V. Placidia tandem illata optato regno.

Clodius regnat in Francia.

VI. Caſſianus compertas in Ægypto (b) vitas Patrum, doctrinaſque & regulas, libris ad plurimos datis exprimit.

VII. Aetius Ihutungorum gentem (c) delere intendit.

VIII. Viginti ferme millia militum in Hiſpaniis contra Wandalos pugnantium cæſa: Wandali in Africam transfretantes ingentem, lacerata omni provincia, Romanis cladem dedere.

IX. Conſulatu Aetius edito, (d) Bonifacium, qui ab Regina accitus ex Africa fuerat declinans, ad munitiora aſcendit.

Aſperitas nimii frigoris etiam ſaluti plurimorum pernicies exſtitit.

Bonifacius contra Aetium certamine habito (e) perculſus, victor quidem, ſed moriturus abſcedit.

X. Cum ad Chunnorum gentem, cui tunc Rugila præerat, poſt prælium ſe Aetius contuliſſet, impetrato auxilio ad Romanum ſolum (f) regreditur.

Gothi ad ferendum auxilium a Romanis acciti.

Germanus Epiſcopus (g) Antiſſiodori virtutibus & vitæ diſtrictione clareſcit.

XI. Aetius in gratiam receptus.

Rugila Rex Chunnorum, cum quo pax firmata, moritur, cui Bleda ſuccedit.

XII. Gallia ulterior Tibatonem principem rebellionis ſecuta, a Romana ſocietate diſcedit, a quo tracto initio, omnia pene Galliarum ſervitia in Bagaudam conſpiravere.

XIII. Bellum contra Burgundionum gentem memorabile exarſit, quo univerſa pene gens cum Rege * Peretio deleta.

XIV. Capto Tibatone, & ceteris ſeditionis partim principibus vinctis, partim necatis, Bahaudarum commotio conquieſcit.

* *forte*, per *Æ*tium, ſicut legitur in Biblioth. Labbei.

XV. Theodoſianus liber, omnium legum legitimorum Principum in unum collatarum, hoc primum anno editus.

Silvius turbatæ admodum mentis, poſt militiæ in Palatio (h) exacta munera, aliqua de religione conſcribit.

XVI. Eccleſiæ Romanæ xl. Leo ſuſcepit principatum.

XVII. Pacatis motibus Galliarum, Aetius ad Italiam regreditur.

Deſerta Valentinæ urbis rura Alanis, quibus Sambida præerat, partienda traduntur.

XVIII. Britanniæ uſque ad hoc tempus variis cladibus, eventibuſque laceratæ, in ditionem Saxonum rediguntur.

XIX. Alani, quibus terræ Galliæ ulterioris cum incolis dividendæ a Patritio Aetio traditæ fuerant, reſiſtentes armis ſubigunt, & expulſis dominis terræ, poſſeſſionem vi adipiſcuntur.

XX. Sabaudia Burgundionum reliquiis datur, cum indigenis dividenda.

XXI. Carthago a Wandalis capta cum omni ſimul Africa lacrymabili clade & damno Imperii Romani potentiam dejecit. Ex hoc quippe a Wandalis poſſidetur.

XXII. Thracia Hunnorum incurſione concutitur.

XXIII. Bleda Chunnorum rex Attilæ fratris fraude percutitur, cui ipſe ſuccedit.

XXIV. Nova iterum Orienti conſurgit ruina, qua ſeptuaginta non minus civitates Chunnorum deprædatione vaſtatæ, cum nulla ab Occidentalibus ferrentur auxilia.

XXV. Meroveus regnat in Francia.

Eudoxius arte Medicus, pravi ſed exercitati ingenii, in Bagauda id temporis mota delatus, ad Chunnos confugit.

XXVI. Eucherius Lugdunenſis Epiſcopus, & (i) Hilarius Arelatenſis egregiam vitam morte conſummant.

XXVII. Hæreſis neſaria a quodam Archimandrita commota, cui favorem præbens Theodoſius obiit, ſeptem ſuper viginti annis in Imperio exactis. Cui Marianus ſubſtituitur.

Placidia quoque poſt irreprehenſibilem (k) converſationem hoc anno vitam explevit, filio viceſimum quintum annum (l) in imperio conſummante.

Va-

(a) Bibl. nov. Mſſ. Labb. *Rom. in exilium.*
(b) Ita Mſ. Victor. Editio Pithœana vero, *vias Patrum ... exponit.*
(c) Mſ. Victor. *deleri intendit.*
(d) Mſſ. Victor. & Jol. hic & aliis in locis, *Bonifacium.* Iidemque poſtea, *conſcendit.*
(e) Mſ. Jol. & Bibl. Labb. *percuſſus.*
(f) Ita Mſſ. Vict. & Jol. Editi, *revertitur.*
(g) Mſ. Jol. *Antiſſiodori.*
(h) Mſſ. Jol. *exactæ munera.* Sic & Labb. in Bibl. Mſſ.
(i) Vox hæc, *Hilarius*, deſideratur in edit. Pithœana.
(k) Mſ. Jol. *converſionem.*
(l) Edit. Pith. *in ipſo.*

Valentinianus & Martianus.

VALENTINIANUS & MARTIANUS. I. Hac tempeſtate valde miſerabilis Reipublicæ ſtatus apparuit, cum ne una quidem ſit abſque barbaro cultore provincia: & infanda Arianorum hæreſis, quæ ſe nationibus barbaris miſcuit, Catholicæ nomen fidei, (a) toto orbe diffuſa, præſumat.

Attila Gallias ingreſſus, quaſi jure debitam poſcit uxorem: ubi gravi clade inflicta & accepta, ad propria recedit.

II. Plurima hoc anno ſigna apparuerunt.

(b) Inſperata in Galliis clade accepta, furiatus Attila Italiam petit, quam incolæ metu ſolo territi præſidio nudavere.

III. Synodus Chalcedonenſis, ubi Eutyche Dioſcoroque damnatis, omnes qui ſe ab eis retraxerunt, in communionem recepti, confirmata univerſaliter fide, quæ de Incarnatione Verbi, ſecundum Evangelicam & Apoſtolicam doctrinam per ſanctum Papam Leonem prædicabatur.

Attila in ſedibus ſuis mortuo, magna primum inter filios ipſius certamina de obtinendo regno exorta, deinde aliquot gentium, quæ Hunnis parebant, defectus ſecuti, cauſas & occaſiones bellis dederunt, quibus ferociſſimi populi mutuis incurſibus contererentur.

IV. Inter Valentinianum Auguſtum & Aetium patricium, poſt promiſſæ invicem fidei ſacramenta, poſt pactum de conjunctione filiorum, diræ inimicitiæ convaluerunt; & unde fuit gratia charitatis augenda, inde exarſit fomes odiorum; incentore, ut creditum eſt, Heraclio Spadone, qui ita ſibi Imperatoris animum inſincero famulatu adſtrinxerat, ut eum facile in quæ vellet impelleret. Cum ergo Aetius placita inſtantius repetit, & cauſam filii (c) commonis agit, Imperatoris manu & circumſtantium gladiis crudeliter confectus eſt, Boetio Præfecto Prætorii ſimul perempto, qui ei multa amicitia (d) copulatus erat.

V. Mortem Aetii mors Valentiniani non longo poſt tempore conſecuta eſt, tam imprudenter non declinata, ut interfecti Aetii amicos armigeroſque ejus ſibimet ſociaret. Qui concepti facinoris opportunitatem diſſimulanter aucupantes, egreſſum extra urbem Principem, & ludo geſtationis intentum inopinatis ictibus confoderunt, Heraclio ſimul, ut erat proximus, interempto, & nullo ex multitudine regia ad ultionem tanti ſceleris accenſo.

Ut autem hoc parricidium perpetratum eſt, Maximus vir gemini Conſulatus & Patriciæ dignitatis ſumpſit Imperium. Qui cum periclitanti Reipublicæ profuturus per omnia crederetur, non ſero documento quid animi haberet probavit: ſic quidem, ut interfectores Valentiniani non ſolum (e) non plecteret, ſed etiam in amicitiam reciperet, uxoremque ejus Auguſti amiſſionem viri lugere prohibitam, intra pauciſſimos dies in conjugium ſuum tranſire cogeret. Sed hac incontinentia non diu potitus eſt. Nam poſt alterum menſem, nunciato ex Africa Genſerici Regis adventu, multiſque nobilibus ac popularibus ex urbe fugientibus, cum ipſe quoque, data cunctis abeundi licentia, trepide vellet abſcedere, a famulis Reginæ dilaniatus & membratim dejectus in Tyberim, ſepultura quoque caruit.

Poſt hunc Maximi exitum, confeſtim ſecuta eſt multis digna lacrymis (f) Romana captivitas, & Urbem omni præſidio vacuam Genſericus obtinuit, occurrente ſibi extra portas ſancto Leone Epiſcopo: cujus ſupplicatio ita eum, Deo agente, lenivit; ut cum omnia in poteſtate ipſius eſſent, tradita ſibi civitate, ab igne tamen & cæde atque ſuppliciis abſtineret. Per quatuordecim igitur dies ſecura & libera ſcrutatione omnibus opibus ſuis Roma vacuata eſt: multaque millia captivorum, (g) prout quique aut ætate, aut arte, placuerunt, cum Regina & filiabus ejus Carthaginem (h) abducta ſunt. (i).

(a) Mſ. Jol. *toto orbe diffuſæ*. Idem notatur a Labb. in margine Bibl. Mſſ.

(b) Editio Pithœana, *Inſperata Galliis*.

(c) Mſ. Jol. *cominus agit*. Labbeus in marg. Bibl. Mſ. *cominus*, *alias*, *commotius*.

(d) Mſ. Vict. *copulatus fuerat*.

(e) Abeſt ab edit. Pithœana particula, *non*, ſed errore manifeſto.

(f) Mſ. Victor. & edit. Pith. *Romana captivitas*. Jol. Mſ. *Romæ captivitas*.

(g) Hæc Verba, *prout quique aut ætate, aut arte placuerunt*, non leguntur in Mſ. Victorino.

(h) Mſ. Victor. *abducti ſunt*.

(i) In Mſ. Jolienſi in fine hujus operis ſubjungitur, ſive ab ipſo auctore, ſive a ſcriba amanuenſi, rubro caractere: *Hucuſque Proſperi Chronographia, in qua Dominicæ Incarnationis annos non annotavimus: quia in ſubſequenti Chronographia, eadem pene, & eo amplius, quæ a Proſpero, a Sigeberto Monacho ſub annis Domini recitantur a CCC. LXXXI. Dominicæ Incarnationis incepta, quo Jeronimus Presbyter Chronicorum ſuorum finem fecerat.* In utroque vero Manuſcripto, Jolienſi & Victorino, ſequitur Chronicon Sigeberti Monachi Genblacenſis.

FINIS PRIMÆ PARTIS APPENDICIS.

Digitized by Google

APPENDICIS

PARS SECUNDA.

CONTINENS

VARIA SCRIPTA ET MONUMENTA:

QUORUM LECTIO OPERIBUS SANCTI PROSPERI, AC HISTORIÆ SEMIPELAGIANÆ LUCEM AFFERT.

ADMONITIO
IN SECUNDAM PARTEM APPENDICIS
OPERUM SANCTI PROSPERI.

APPENDICIS *operum ſančti Proſperi ſecundam partem compegimus ex multis ſcriptis & monumentis, quorum pars maxima ex ſančti Auguſtini operibus deſumitur: quibus quidem Opera ipſa ſančti Proſperi, totaque Semipelagianorum Hiſtoria lucem accipient (niſi nos fallit opinio) lectoribus profuturam.*

Id vero conſilii tunc maxime cepimus, dum attendimus ſanctum Proſperum, cujus nova inſtauratur Editio, in omnibus libris ſuis ſe ſančti Auguſtini exhibuiſſe diſcipulum, vindicem, immo & in plerisque, ut ita loquamur, abbreviatorem. Ex his vero quæ exhibituri ſumus Auguſtini excerptis: 1. non infidelis diſcipulus agnoſcetur; ſi Proſperi ſcripta cum his Auguſtini locis, quæ de eadem materia tractant, attente conferantur. 2. vindex æquus laudabitur; cum animadvertetur, ea tantum Auguſtinianæ doctrinæ capita, quæ ab æmulis carpebantur, ex ipſis ſanctiſſimi Magiſtri ſui principiis, immo ſæpius & verbis, ab ipſo clare & ſolide fuiſſe defenſa. 3. denique, abbreviatæ Auguſtini ſententiæ explicationeſque plures, quæ apud Proſperum aliquid obſcuritatis ex brevitate contraxiſſe poſſent forte videri, lectis ipſiſſimis, unde hauſtæ ſunt, Auguſtini locis, plenæ luci, in gratiam tardioris etiam ingenii hominum, ſine dubio reſtituentur.

Hoc ipſum quoque a nobis præſtandum ferme exigit ſanctus Proſper ipſe, cum libro contra Collatorem, capite alias quadrageſimo tertio, nunc vigeſimo primo reſpondet illis qui, ut pondus omne quod conciliabatur ab Auguſtini diſcipulis doctrinæ ab ipſo defenſæ, ex inſigni illo præconio, quo ſanctus Cæleſtinus Pontifex Auguſtinum, ejuſque libros ornaverat, in ſua ad Epiſcopos Galliarum epiſtola, uno verbo elevarent: Contra iſtam (*ut ait ſanctus Proſper, loco mox citato*) clariſſimæ laudationis tubam, contra iſtam ſacratiſſimi teſtimonii dignitatem audebant malignæ interpretationis murmur emittere, & perſpicuæ ſinceriſſimæque ſententiæ, nubem obliquæ ambiguitatis obtendere: ut ſcilicet quia in Epiſtola Papæ librorum, pro quibus actum eſt, non eſt expreſſus titulus, hinc eos appareret non probatos, & iſtam in ſanctum Auguſtinum laudationem pro anteriorum ſcriptorum meritis fuiſſe collatam. *Loquebatur autem ibi ſanctus Proſper de libris de Prædeſtinatione Sanctorum, & de dono Perſeverantiæ, ad ſe & ad Hilarium a ſancto Pontifice directis: nec non de libris de Baptiſmo parvulorum, ſive de peccatorum meritis & remiſſione.*

Ut ergo ſancti Doctoris conſonum in omnibus libris ſenſum evincat, tamquam de

de cauſa ſua ſecurus, ſubjicit: Maneat plane, maneat iſta conditio, ut horum librorum novitas repudiata videatur, ſi in eadem cauſa ejuſdem viri diſſentit antiquitas; & ut inutile aut incongruum judicetur, quod ab his quæ contra Pelagianos condidit diſſonans invenitur. *Tum ſtatim ſubdit*: Ut itaque omittamus ea volumina, in quibus ab exordio Epiſcopatus ſui, multo prius quam impugnatores gratiæ exurgerent, pro gratia diſputavit: LEGANTUR tres ad Marcellinum ipſius libri: Ad ſanctum Paulinum Nolanum Epiſcopum epiſtola retractetur: Ad beatiſſimum quoque Apoſtolicæ Sedis tunc Presbyterum Xiſtum, nunc vero Pontificem, emiſſæ paginæ recurrantur. Ad ſanctum Pinianum, ad Valerium comitem, ad ſervos Chriſti Timaſium & Jacobum diſtinctim edita volumina revolvantur. Sex libri priores contra Julianum: unus ad Aurelium Carthaginis Epiſcopum, de geſtis Paleſtinis: alius ad Paulum & Eutropium Sacerdotes; contra Pelagii & Cæleſtii quæſtiones: & ad beatæ memoriæ Papam Bonifacium quatuor volumina recenſeantur. Et ſi in his omnibus operibus, multiſque aliis, quæ enumerare longum eſt, idem doctrinæ ſpiritus, eadem prædicationis forma præceſſit; agnoſcant Calumniatores ſuperfluo ſe objicere, quod his libris non ſpeciale, neque diſcretum teſtimonium ſit perhibitum, quorum in cunctis voluminibus norma laudatur. Apoſtolica enim Sedes, quod a præcognitis ſibi non diſcrepat, cum præcognitis probat, & quod judicio jungit, laude non dividit. Qui ergo hos proxime editos libros refutant, anterioribus acquieſcant, & iis quæ pro gratia Chriſtiana ſunt ſcripta conſentiant.

Quo ſancti Proſperi loco moti lectores ſtudioſi, deſiderabunt forte ipſos cauſæ hujus titulos ſibi ſtatim exhiberi. Quod ut facilius præſtetur, viſum eſt ea ſupradictorum librorum loca, cum quibuſdam affinibus, quæ diſputata Proſperum inter & Semipelagianos capita ſpectarent, fuſius hic exhibere, annexis quibuſdam ejuſdem ſancti Doctoris locis, quibus Semipelagianorum tela, etiam antequam ipſi orirentur, eliſa deprehenduntur. Quo fiet ut a nemine vana tanti doctrinæ Auguſtinianæ vindicis defenſio judicetur.

Eadem de cauſa librum de Correptione & Gratia totum in ipſo hujus partis Appendicis noſtræ principio damus. Quia cum ab Auguſtino ſcriptus eſſet, ad ſedandos Adrumetinorum tumultus, & a diſcipulis ejus in Gallias adlatus fuiſſet ad comprimenda Maſſilienſium murmura; illis quidem ſatisfecit, his vero novorum tumultuum occaſio extitit, & totius concertationis, quæ maximam Proſperianorum operum partem occupat caput & initium effectus eſt.

Cetera fere omnia quæ infra edentur, in hunc uſum deſtinantur, ut Sententiæ plures ex Auguſtino per Proſperum noſtrum excerptæ; illæ maxime, quæ magis ſenſum quam verba ipſa ſancti Auguſtini referrent, omni obſcuritate diſcuſſa, indubitato intellectui redderentur. Quod ipſum de excerptis Expoſitionum quarumdam in Pſalmos a centeſimo ad centeſimum quinquageſimum dici omnino deſideramus.

Quod quidem pene neceſſarium onus impoſuiſſe nobis videntur eruditiſſimi ſancti Auguſtini operum Editores Monachi Ordinis ſancti Benedicti e Congregatione ſancti Mauri (quorum doctis vigiliis tot nominibus devinctos ſe agnoſcunt litterarum Sacrarum & Eccleſiaſticarum ſtudioſi) cum illi in margine eorum operum S. Proſperi, ex quibus tertiam partem Appendicis tomo decimo Editionis novæ ſancti Auguſtini ſuffixæ confici voluerunt, pluribus in locis in margine appoſuere hanc vocem VIDE: *cum alia Auguſtini loca citarent abſque tali monito. Qua quidem agendi ratione ſatis indicarunt hujuſcemodi locis aliquid difficultatis obſcuritatiſve ſupereſſe, unde fuſiori Auguſtini locorum lectione indigerent. Tam doctorum Virorum judicio adhærere, & eorumque veſtigiis (quoad licuit) inſiſtere utile ſanumque nobis fore viſum eſt. Lectorum denique commodo proſpicientes, ſingula ex infra ſecuturis Excerptis in ipſo opere Proſperiano ad oram libri adnotare curavimus.*

S. AU-

S. AURELII AUGUSTINI
HIPPONENSIS EPISCOPI,
DE CORREPTIONE ET GRATIA,
AD VALENTINUM ET CUM ILLO MONACHOS ADRUMETINOS,
LIBER * UNUS.

* Scriptus anno Chriſti 420. aut 421. paulo poſt Paſcha.

PRINCIPIO dicit quænam ſit catholica fides de lege, de libero arbitrio & de gratia. Gratiam Dei per Jeſum Chriſtum eam eſſe docet, qua ſola homines liberantur a malo, & ſine qua nullum prorſus faciunt bonum, non ſolum monſtrante ipſa quid faciendum ſit, ſed etiam præſtante ipſa ut id cum dilectione faciant, cum iis Deus inſpirationem bonæ voluntatis atque operis largiatur. Correptionem hominum malorum, qui hanc gratiam non acceperunt, nec injuſtam eſſe, cum ſua voluntate mali ſint; nec inutilem, tametſi fatendum eſt nonniſi per Deum fieri ut proſit. Perſeverantiam in bono magnum re vera eſſe Dei munus: nec tamen ideo ejus qui non perſeveraverit, negligendam eſſe correptionem: & qui non accepto hoc dono fuerit ſua voluntate relapſus in peccatum, eum non correptione tantum, ſed ſi uſque ad mortem in malo permanſerit, etiam æterna damnatione dignum eſſe. Cur hoc donum ille accipiat, ille non accipiat, eſſe inſcrutabile. En prædeſtinatis nullum perire poſſe: ac ſubinde perſeverantiam, quam non omnes accipiunt qui hic filii Dei appellantur, iis omnibus dari qui vere filii ſunt præſcientia & prædeſtinatione Dei. Reſpondet ad quæſtionem quæ de Adamo ſe offert, quomodo ipſe non perſeverando peccavit, qui perſeverantiam non accepit. Oſtendit tale primum ipſi datum eſſe adjutorium, ſine quo non poſſet permanere ſi vellet, non quo fieret ut vellet: nunc vero per Chriſtum dari, non ſolum ſine quo permanere non poſſumus, etiam ſi velimus, verum etiam tantum ac tale, quo fiat ut velimus. Prædeſtinatorum, quibus proprium eſt hujuſmodi donum, probat certum eſſe numerum, neque augendum, neque minuendum: & cum ignotum ſit quis ad eum numerum pertineat, qui non pertineat, medicinalem correptionem adhibendam eſſe omnibus peccantibus, ne vel ipſi pereant vel alios perdant. Concludit demum, nec gratia prohiberi correptionem, nec correptione negari gratiam.

I. LECTIS litteris veſtris, Valentine frater dilectiſſime, & qui ſimul ſervitis Deo, quas per fratrem Florum, & eos qui cum illo ad nos venerunt, miſit caritas veſtra, egi Deo gratias, quod veſtram in Domino pacem, & in veritate conſenſionem, & in caritate flagrantiam veſtro nobis reddito ſermone cognovi. Quod autem ad ſubverſionem quorumdam apud vos molitus eſt inimicus, Deo miſerante & ejus inſidias in ſuorum ſervorum provectum mirabili bonitate vertente, ad hoc potius valuit, ut nulli veſtrum deſtruerentur in pejus, ſed nonnulli inſtruerentur in melius. Non itaque opus eſt omnia identidem retractare, quæ ſufficienter vobis pleno libro * diſputata tranſmiſimus: quem quomodo ſuſceperitis, reſcripta indicat veſtra. Veruntamen ſemel lectum nullo modo arbitremini ſatis vobis innoteſcere potuiſſe. Si ergo eum fructuoſiſſimum habere vultis, non vos pigeat relegendo habere notiſſimum, ut diligentiſſime ſciatis quibus & qualibus quæſtionibus ſolvendis atque ſanandis, non ibi humana, ſed divina occurrat auctoritas, a qua recedere non debemus, ſi volumus pervenire quo tendimus.

* *Lib. de gratia & libero arbitrio.*

De lege, gratia, & libero arbitrio fides catholica.

2. Dominus autem ipſe non ſolum oſtendit nobis a quo malo declinemus, & quod bonum faciamus, quod ſolum poteſt legis littera: verum etiam adjuvat nos, ut declinemus a malo, & faciamus bonum, quod nullus poteſt ſine ſpiritu gratiæ: quæ ſi deſit, ad hoc lex adeſt, ut reos faciat & occidat. Propter quod dicit Apoſtolus, *Littera occidit, ſpiritus autem vivificat.* Qui ergo legitime lege utitur, diſcit in ea malum & bonum, & non confidens in virtute ſua confugit ad gratiam, qua præſtante declinet a malo, & faciat bonum. Quis autem confugit ad gratiam, niſi cum a Domino greſſus hominis diriguntur, & viam ejus volet? Ac per hoc & deſiderare auxilium gratiæ, initium gratiæ eſt: de quo ait ille, *Et dixi, nunc cœpi; hæc eſt immutatio dexteræ excelſi.* Liberum itaque arbi-

Pſ. 36. 27.

2. Cor. 3. 6. Legitimus legis uſus. *Pſ. 36. 23.* Deſiderare gratiam initium gratiæ eſt.

Pſ. 76. 11.

Liber in bono nullus, niſi per Chriſti gratiam fuerit liberatus.
Jo. 8. 36.
Jo. 15. 5.
Pſ. 26. 9.

arbitrium & ad malum & ad bonum faciendum confitendum eſt nos habere: ſed in malo faciendo liber eſt quiſque juſtitiæ ſervuſque peccati; in bono autem liber eſſe nullus poteſt, niſi fuerit liberatus ab eo qui dixit, *Si vos Filius liberaverit, tunc vere liberi eritis*. Nec ita ut, cum quique fuerit a peccati dominatione liberatus, jam non indigeat ſui liberatoris auxilio: ſed ita potius, ut ab illo audiens, *Sine me nihil poteſtis facere*; dicat ei & ipſe, *Adjutor meus eſto, ne derelinquas me*. Hanc fidem, quæ ſine dubio VERA & PROPHETICA & APOSTOLICA & CATHOLICA FIDES eſt, etiam in fratre noſtro Floro inveniſſe me gaudeo: unde hi potius corrigendi ſunt, quos quidem propitio Deo correctos eſſe jam exiſtimo, qui eum non intelligebant.

Caput II. Gratia Dei per Jeſum Chriſtum quænam ſit.
2. Cor. 13. 7.

3. INTELLIGENDA eſt enim gratia Dei per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum, qua ſola homines liberantur a malo, & ſine qua nullum prorſus ſive cogitando, ſive volendo & amando, ſive agendo faciunt bonum: non ſolum ut monſtrante ipſa quid faciendum ſit ſciant, verum etiam ut præſtante ipſa faciant cum dilectione quod ſciunt. Hanc quippe inſpirationem bonæ voluntatis atque operis poſcebat Apoſtolus eis, quibus dicebat, *Oramus autem ad Deum, ne quid faciatis mali, non ut nos probati appareamus, ſed ut vos quod bonum eſt faciatis*. Quis audiat, & non evigilet, atque fateatur a Domino Deo nobis eſſe, ut declinemus a malo, & faciamus bonum? Quando quidem non ait Apoſtolus, monemus, docemus, hortamur, increpamus: ſed ait, *Oramus ad Deum, ne quid faciatis mali, ſed quod bonum eſt faciatis*. Et tamen etiam loquebatur eis, & faciebat illa omnia quæ commemoravi; monebat, docebat, hortabatur, increpabat: ſed ſciebat hæc omnia non valere, quæ plantando & rigando faciebat in aperto, niſi eum pro illis exaudiret orantem, qui dat incrementum in occulto. Quoniam ſicut idem doctor gentium dicit, *Neque qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus*.

1. Cor. 3. 7.
Phil. 2. 13.
Rom. 8. 14.
Pſ. 84. 13.
1. Cor. 4. 7.

4. Non ſe itaque fallant, qui dicunt, *Ut quid nobis prædicatur atque præcipitur, ut declinemus a malo & faciamus bonum, ſi hoc nos non agimus, ſed id velle & operari Deus operatur in nobis*. Sed potius intelligant, ſi filii Dei ſunt, ſpiritu Dei ſe agi, ut quod agendum eſt agant; & cum egerint, illi a quo aguntur gratias agant. Aguntur enim ut agant, non ut ipſi nihil agant; & ad hoc eis oſtenditur quid agere debeant, ut quando id agunt ſicut agendum eſt, id eſt, cum dilectione & delectatione juſtitiæ, ſuavitatem quam dedit Dominus, ut terra eorum daret fructum ſuum, accepiſſe ſe gaudeant. Quando autem non agunt, ſive omnino non faciendo, ſive non ex caritate faciendo; orent, ut quod nondum habent accipiant. Quid enim habebunt, quod non accepturi ſunt? aut quid habent, quod non acceperunt?

Caput III. Correptio non negligenda.

5. *Ergo*, inquiunt, *præcipiant tantummodo nobis quid facere debeamus qui nobis præſunt, & ut faciamus orent pro nobis: non autem nos corripiant & arguant, ſi non fecerimus*. Immo omnia fiant: quoniam doctores Eccleſiarum Apoſtoli omnia faciebant, & præcipiebant quæ fierent, & corripiebant ſi non fierent, & orabant ut fierent. Præcipit Apoſtolus dicens, *Omnia veſtra cum caritate fiant*. Corripit dicens, *Jam quidem omnino delictum eſt in vobis, quia judicia habetis vobiſcum. Quare enim non magis iniquitatem patimini? quare non potius fraudamini? Sed vos iniquitatem facitis, & fraudatis, & hoc fratres. An neſcitis, quia injuſti regnum Dei non poſſidebunt?* Audiamus & orantem: *Vos autem*, inquit, *Dominus multiplicet, & abundare faciat in caritate in invicem & in omnes*. Præcipit, ut habeatur caritas: corripit, quia non habetur caritas: orat, ut abundet caritas. O homo, in præceptione cognoſce quid debeas habere, in correptione cognoſce tuo te vitio non habere, in oratione cognoſce unde accipias quod vis habere.

1. Cor. 16. 14.
1. Cor. 6. 7. &c.
1. Theſſ. 3. 12.
Uſus præcepti, correptionis, & orationis.

Caput IV.

6. *Quomodo*, inquit, *meo vitio non habetur, quod non accepi ab illo, a quo niſi detur, non eſt omnino alius unde tale ac tantum munus habeatur?* Patimini me paululum, fratres mei, non adverſum vos, quorum rectum eſt cor cum Deo, ſed adverſus eos qui terrena ſapiunt, vel adverſus ipſas humanas cogitationes, pro cæleſtis & divinæ gratiæ veritate certare. Hoc enim dicunt, qui in ſuis malignis operibus ab hujus gratiæ prædicatoribus corripi nolunt: *Præcipe mihi quid faciam: & ſi fecero, age pro me gratias Deo, qui mihi ut facerem dedit: ſi autem non fecero, non ego corripiendus ſum, ſed ille orandus eſt, ut det quod non dedit, id eſt, ipſam qua præcepta ejus fiunt, fidelem Dei & proximi caritatem. Ora ergo pro me ut hanc accipiam, & per hanc ex animo cum bona voluntate quæ præcipit faciam. Recte autem corriperer, ſi eam mea culpa non haberem, hoc eſt, ſi eam poſſem mihi dare vel ſumere ipſe, nec facerem, vel ſi dante illo ego accipere noluiſſem. Cum vero & ipſa voluntas a Domino præparetur, cur me corripis, quia vides me ejus præcepta facere nolle; & non potius ipſum rogas, ut in me operetur & velle?*

Prov. 8. ſec. LXX.

Caput V. Correptionis neceſſitas & utilitas.

7. Ad hæc reſpondemus: Quicumque Dei præcepta jam tibi nota non facis, & corripi non vis, etiam propterea corripiendus es, quia corripi non vis. Non vis enim tibi tua vitia demonſtrari; non vis ut feriantur, fiatque tibi utilis dolor, quo medicum quæras: non vis tibi tu ipſe oſtendi, ut cum deformem te vides, reformatorem deſideres, eique ſupplices, ne in illa remaneas fœditate. Tuum quippe vitium eſt quod malus es, & majus vitium corripi nolle, quia malus es: quaſi laudanda vel indifferenter habenda ſint vitia, ut neque laudentur neque vituperentur; aut vero nihil agat timor correpti hominis, vel pudor, vel dolor; aut aliud agat, cum ſalubriter ſtimulat, niſi ut rogetur bonus, & ex malis qui corripiuntur, bonos faciat, qui laudentur. Quod enim vult pro ſe fieri qui corripi non vult, & dicit, Ora potius pro me; ideo corripiendus eſt, ut faciat etiam ipſe pro ſe. Dolor quippe ille, quo ſibi diſplicet, quando ſentit correptionis aculeum, excitat eum in * majoris orationis affectum; ut Deo miſerante, incremento caritatis adjutus deſinat agere pudenda & dolenda, & agat laudanda atque gratanda. Hæc eſt correptionis utilitas, quæ nunc major, nunc minor pro peccatorum diverſita-

* ſ. majorem.
Correptio ſalubris, quando ſupernus medicus reſpicit.

ſitata ſalubriter adhibetur; & tunc eſt ſalubris, quando ſupernus medicus reſpicit. Non enim aliquid proficit, niſi cum facit ut peccati ſui quemque pœniteat. Et quis hoc dat, niſi qui reſpexit apoſtolum Petrum negantem, & fecit flentem? Unde & apoſtolus Paulus poſtea quam dixit, cum modeſtia corripiendos eſſe di-

2. Tim. 2. 25.

verſa ſentientes, protinus addidit, *Ne qaando det eis Deus pœnitentiam ad cognoſcendam veritatem, & reſipiſcant de diaboli laqaeis.*

8. Cur autem iſti qui corripi nolunt, dicunt, *Tantam præcipe mihi, & ora pro me, at quod præcipis faciam?* Cur non potius ſecundum ſuum pravum ſenſum & iſta duo reſpuunt, & dicnnt, Nec ut præcipias mihi, nec ut ores pro me volo? Qnis enim hominum oſtenditur oraſſe pro Petro, ut daret ei Deus pœnitentiam; qua ſe negaſſe Dominum flevit? Quis hominum Paulum divinis præceptis ad fidem Chriſtianam pertinentibus erudivit? Cum ergo audirentur præ-

Gal. 1. 11.

dicans Evangelium, & dicens, *Notum enim vobis facio, fratres, Evangelium quod evangelizatum eſt a me, qaia non eſt ſecundum hominem; neque enim ego ab homine accepi illad, neque didici, ſed per revelationem Chriſti Jeſa*: t reſponderetur ei, Quid nobis moleſtus es, ut abs te accipiamus atque diſcamus, quod tu non ab homine accepiſti neque didiciſti? Potens eſt ille qui tibi dedit, ſic & nobis dare quomodo tibi. Porro ſi hoc non audent dicere; ſed patiuntur ſibi Evangelium ab homine prædicari; quamvis etiam poſſit non per hominem homini dari: concedant etiam corripi ſe debere a præpoſitis ſuis, a quibus Chriſtiana graria prædicatur; quamvis non negetur Deus poſſe, quem velit etiam nullo homine corripiente corrigere, & ad dolorem ſalubrem pœnitentiæ occultiſſima & potentiſſima medicinæ ſuæ poteſtate perducere. Et ſicut non eſt ab oratione ceſſandum pro eis quos corrigi volumus, etiam ſi nullo hominum orante pro Petro, Dominus reſpexit eum, & fecit eum ſuum peccatum flere: ita non eſt negligenda correptio, quamvis Deus quos voluerit, etiam non correptos, faciat eſſe correptos. Tunc autem correptione proficit homo, cum miſeretur atque adjuvat, qui facit quos voluerit etiam ſine correptione proficere. Sed quare iſti ſic, illi aliter, atque alii aliter, diverſis & innumerabilibus modis vocentur ut reformentur, abſit ut dicamus judicium luti eſſe debere, ſed figuli.

CAPUT VI.
1. Cor. 4. 7.

9. *Apoſtolas*, inquiunt, *ait*, *Quis enim te diſcernit? Qaid autem habes quod non accepiſti? Si autem & accepiſti, quid gloriaris quaſi non acceperis? Cur ergo corripimur, argaimur, reprehendimur, accuſamur? Quid facimus, qai non accepimas?* Qui hæc dicunt, extra culpam ſe videri volunt, in hoc quod non obediunt Deo: quia utique ipſa obedientia munus ejus eſt; quæ neceſſe eſt ut ſit in eo cui caritas ineſt, quæ ſine dubio ex Deo eſt, & dat eam

1. Jo. 4. 7.
Cur juſte corripiantur qui non obediunt Deo tametſi gratiam obediendi nondum acceperint.
Eccl. 7. 30.
Rom. 9. 20.

Pater filiis ſuis. *Hanc*, inquiunt, *non accepimas, quid itaque corripimar, qaaſi nos eam nobis dare poſſimas, & noſtro arbitrio dare nolimus?* Nec attendunt, ſi nondum regenerati ſunt, primam eſſe cauſam, cur objurgati quod ſint inobedientes Deo, ſibi debeant diſplicere, quia fecit Deus hominem rectum ab initio humanæ creaturæ, & non eſt iniquitas apud Deum. Ac per hoc prima pravitas qua Deo non obeditur, ab homine eſt; quia ex rectitudine, in qna eum Deus primitus fecit, ſua mala voluntate decidens, pravus effectus eſt. An vero ideo pravitas iſta corripienda non eſt in homine, quia non ejus propria qui corripitur, ſed communis eſt omnibus: Immo vero corripiatur & in ſingulis, quod eſt omnium. Non enim propterea cujuſquam non eſt, quod ab eo

Originale peccatum quomodo alienum & noſtrum. Rom. 5. 12.

nullus immunis eſt. Peccata quidem iſta originalia ideo dicuntur aliena, quod ea ſinguli de parentibus trahunt: ſed non ſine cauſſa dicuntur & noſtra, quia in illo uno omnes, ſicut dicit Apoſtolus, peccaverunt. Corripiatur ergo origo damnabilis, ut ex dolore correptionis voluntas regenerationis oriatur: ſi tamen qui corripitur filius eſt promiſſionis, ut ſtrepitu correptionis forinſecus inſonante ac flagellante, Deus in illo intrinſecus occulta inſpiratione operetur & velle. Si autem jam regeneratus & juſtifica-

Ibidem.

tus in malam vitam ſua voluntate relabitur, certe iſte non poteſt dicere, Non accepi: quia acceptam gratiam Dei ſuo in malum libero amiſit arbitrio. Qui ſi correptione compunctus ſalubriter ingemit, & ad ſimilia bona opera vel etiam meliora revertitur: nempe hic apertiſſime utilitas correptionis apparet. Sed per hominem correptio ſive ex caritate ſit, ſive non ſit, tamen ut correpto proſit, non niſi per Deum fit.

10. An adhuc & iſte nolens corripi, poteſt dicere, *Qaid ego feci, qui non accepi*: quem conſtat accepiſſe, & ſua culpa quod acceperat amiſiſſe? *Poſſam*, inquit, *poſſum omnino, qaando me argais, quod ex bona vita in malam mea volantate relapſas ſum, dicere adhuc, Quid ego feci, qai accepi? Accepi enim fidem, qua per dilectionem operatar: ſed in illa aſqae in finem perſeverantiam non accepi, An quiſquam dicere audebit iſtam perſeverantiam non eſſe donum Dei, & hoc tam magnum bonam ita eſſe noſtrum, at qaiſqaie id habaerit, non ei poſſit Apoſtolus dicere, Quid enim habes quod non accepiſti; qaoniam hoc ſic habet ut non acceperit?* Ad hæc nos negare quidem non poſſumus, etiam perſeverantiam in bono proficientem uſque in finem, magnum eſſe Dei munus: nec eſſe niſi ab illo, de quo ſcriptum eſt, *Omne datam optimam & omne donam perfectum de ſurſum eſt, deſcendens a Patre luminum.*

1. Cor. 4. 7.
Perſeverantia omnis donum eſt Dei.
Jacob. 1. 17.

2. Tim. 2. 25.

Sed non ideo eſt ejus qui non perſeveravit, negligenda correptio, ne forte det illi Deus pœnitentiam, & reſipiſcat de diaboli laqueis. Correptionis quippe utilitati hanc ſententiam ſubjunxit Apoſtolus, dicens, ſicut ſupra commemoravi: *Cum moleſtia corripientem diverſa ſentientes, ne quando det illis Deus pœnitentiam.* Ibidem. Nam ſi dixerimus iſtam perſeverantiam tam laudabilem tamque felicem ſic eſſe hominis, ut ei non ſit ex Deo; illud primitus evacuamus, quod ait Dominus Petro, *Ego rogavi pro te, ne deficiat fides taa.* Luc. 22. 32. Quid enim ei rogavit, niſi perſeverantiam uſque in finem? Quæ profecto ſi ab homine homini eſſet, a Deo poſcenda non eſſet. Deinde cum dicit Apoſtolus, *Oramus autem ad Deum, ne quid faciatis mali*; 2. Cor. 13. 7. procul dubio perſeverantiam eis orat ad Deum. Neque enim nihil mali facit, qui bonum deſerit,

& a

Digitized by Google

& a quo declinare debet, inclinatur in malum, non perſeverans in bono. Illo etiam loco ubi dicit, *Gratias ago Deo meo in omni memoria veſtri ſemper in omni prece mea pro omnibus vobis cum gaudio deprecationem faciens, ſuper communione veſtra in Evangelio a prima die uſque nunc, confidens hoc ipſum, quoniam qui cœpit in vobis opus bonum, perficiet uſque in diem Chriſti Jeſu*: quid aliud eis quam perſeverantiam in bono uſque in finem, de Dei miſeratione promittit? Itemque ubi dicit, *Salutat vos Epaphras, qui ex vobis eſt ſervus Chriſti Jeſu, ſemper certans pro vobis in orationibus, ut ſtetis perfecti & pleni in omni voluntate Dei*: quid eſt, *ut ſtetis*, niſi ut perſeveretis? Unde dictum eſt de diabolo, *In veritate non ſtetit*: quia fuit ibi, ſed non permanſit. Nam utique illi in fide jam ſtabant. Nec aliud oramus, cum oramus, ut qui ſtat, ſtet, niſi ut perſeveret. Item Judas apoſtolus, cum dicit, *Ei autem qui potens eſt conſervare vos ſine offenſione, & conſtituere ante conſpectum gloriæ ſuæ immaculatos in lætitia*: nonne apertiſſime oſtendit donum Dei eſſe, in bono perſeverare uſque in finem? Quid enim aliud donat, qui conſervat ſine offenſione, ut conſtituat ante conſpectum gloriæ ſuæ immaculatos in lætitia, niſi perſeverantiam bonam? Quid eſt etiam quod in Apoſtolorum Actibus legimus, *Audientes autem gentes gaviſæ ſunt, & exceperunt verbum Domini, & crediderunt quotquot erant ordinati in vitam æternam?* Quis in æternam vitam potuit ordinari, niſi perſeverantiæ dono? Quandoquidem *qui perſeveraverit uſque in finem, hic ſalvus erit*. Qua ſalute, niſi æterna? Cum vero in Oratione dominica Deo Patri dicimus, *Sanctificetur nomen tuum*: quid aliud dicimus, quam ut nomen ejus ſanctificetur in nobis? Quod cum jam per lavacrum regenerationis effectum ſit, quare quotidie a fidelibus poſcitur, niſi ut in eo quod factum eſt in nobis, perſeveretur in nobis? Nam & beatus Cyprianus hoc ſic intelligit: exponens quippe eamdem orationem, *Dicimus*, inquit, *Sanctificetur nomen tuum: non quod optemus Deo, ut ſanctificetur orationibus noſtris; ſed quod petamus a Deo, ut nomen ejus ſanctificetur in nobis. Ceterum a quo Deus ſanctificatur, qui ipſe ſanctificat? Sed quia ipſe dixit, Sancti eſtote, quoniam & ego ſanctus ſum; id petimus & rogamus, ut qui in baptiſmo ſanctificati ſumus, in eo quod eſſe cœpimus, perſeveremus*. Ecce glorioſiſſimus martyr hoc ſentit, quod in his verbis quotidie fideles Chriſti petunt, ut perſeverent in eo quod eſſe cœperunt. Nullo autem dubitante, quiſquis a Domino ut in bono perſeveret precatur, donum ejus eſſe talem perſeverantiam confitetur.

Philip. 1. 3. & ſeq. — *Coloſſ. 4. 12.* — *Jo. 8. 44.* — Diabolus in veritate fuit, ſed non permanſit. — *Judæ 24.* — *Act. 13. 48.* — *Matt. 10. 22.* — *Matt. 6. 9.* — *Lev. 19. 2.*

Caput VII. Qui non accepto perſeverantiæ dono, relapſi ſunt, & in peccato mortui, juſte damnandi.

11. QUÆ cum ita ſint, corripimus tamen eos juſteque corripimus, qui cum bene viverent, non in eo perſeverarunt. Ex bona quippe in malam vitam ſua voluntate mutati ſunt; & ideo correptione, & ſi nihil eis correptio profuerit, ſed in vita perdita uſque ad mortem perſeveraverint, etiam divina in æternum damnatione ſunt digni. Nec ſe excuſabunt dicentes, ſicut modo dicunt, *Quare corripimur?* ita tunc, Quare damnamur, quandoquidem ut ex bono reverteremur ad malum, perſeverantiam non accepimus qua permaneremus in bono? nullo modo hac excuſatione a juſta damnatione ſe liberabunt. Si enim, ſicut veritas loquitur, nemo liberatur a damnatione quæ facta eſt per Adam, niſi per fidem Jeſu Chriſti; & tamen ab hac damnatione non ſe liberabunt qui poterunt dicere, non ſe audiſſe Evangelium Chriſti, cum fides ex auditu ſit: quanto minus ſe liberabunt qui dicturi ſunt, perſeverantiam non accepimus. Juſtior enim videtur excuſatio dicentium, Non accepimus audientiam, quam dicentium, Non accepimus perſeverantiam: quoniam poteſt dici, Homo, in eo quod audieras & tenueras, in eo perſeverares ſi velles; nullo modo autem dici poteſt, Id quod non audieras, crederes ſi velles.

Rom. 10. 17.

12. Ac per hoc & qui Evangelium non audierunt, & qui eo audito in melius commutati perſeverantiam non acceperunt, & qui Evangelio audito venire ad Chriſtum, hoc eſt, in eum credere noluerunt, quoniam ipſe dixit, *Nemo venit ad me, niſi ei datum fuerit a Patre meo*, & qui per ætatem parvulam nec credere potuerunt, ſed ab originali noxa ſolo poſſent lavacro regenerationis abſolvi, quo tamen non accepto mortui perierunt; non ſunt ab illa conſperſione diſcreti, quam conſtat eſſe damnatam, euntibus omnibus ex uno in condemnationem. Diſcernuntur autem non meritis ſuis, ſed per gratiam Mediatoris, hoc eſt, in ſanguine ſecundi Adam juſtificati gratis. Itaque cum audimus, *Quis enim te diſcernit? quid autem habes quod non accepiſti? ſi autem & accepiſti, quid gloriaris quaſi non acceperis?* ab illa perditionis maſſa quæ facta eſt per primum Adam, debemus intelligere neminem poſſe diſcerni, niſi qui hoc donum habet, quiſquis habet, quod gratia Salvatoris accepit. Hoc autem apoſtolicum teſtimonium tam magnum eſt, ut beatus Cyprianus ad Quirinum ſcribens, ipſum ſubjecerit illi titulo, in quo ait, In nullo eſſe gloriandum, quando noſtrum nihil ſit.

Qui perſeverantiam non acceperunt, non ſunt diſcreti a maſſa perditionis. — *Jo. 6. 66.* — *1. Cor. 4. 7.* — *Lib. 3. teſtimoniorum titulo, ſeu cap. 4.*

13. Quicumque ergo ab illa originali damnatione iſta divinæ gratiæ largitate diſcreti ſunt, non eſt dubium quod & procuratur eis audiendum Evangelium; & cum audiunt, credunt; & in fide quæ per dilectionem operatur, uſque in finem perſeverant; & ſi quando exorbitant, correpti emendantur, & quidam eorum etſi ab hominibus non corripiantur, in viam quam reliquerant redeunt; & nonnulli accepta gratia, in qualibet ætate, periculis hujus vitæ mortis celeritate ſubtrahuntur. Hæc enim omnia operatur in eis, qui vaſa miſericordiæ operatus eſt eos, qui & elegit eos in Filio ſuo, ante conſtitutionem mundi per electionem gratiæ. *Si autem gratia, jam non ex operibus, alioquin gratia jam non eſt gratia*. Non enim ſic ſunt vocati, ut non eſſent electi; propter quod dictum eſt, *Multi enim vocati, pauci vero electi*: ſed quoniam ſecundum propoſitum vocati ſunt, profecto & electi ſunt per electionem, ut dictum eſt, gratiæ, non præcedentium meritorum ſuorum; quia gratia illis eſt omne meritum.

Gal. 5. 6. — *Rom. 11. 6.* — *Matt. 20. 16.* — Electio gratiæ, non meritorum. Electorum & prædeſtinatorum nullus perit.

14. De talibus dicit Apoſtolus, *Scimus quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum*,

Rom. 8. 28. & ſeq.

num,

num, his qui ſecundum propoſitum vocati ſunt: quoniam quos ante præſcivit, & prædeſtinavit, conformes imaginis Filii ſui, ut ſit ipſe primogenitus in multis fratribus: quos autem prædeſtinavit, illos & vocavit; quos autem vocavit, ipſos & juſtificavit, quos autem juſtificavit, ipſos & glorificavit. Ex illis nullus perit, quia omnes electi ſunt. Electi ſunt autem, quia ſecundum propoſitum vocati ſunt: propoſitum autem, non ſuum, ſed

Rom. 9. 13.

Dei; de quo alibi dicit, *Ut ſecundum electionem propoſitum Dei maneret, non ex operibus, ſed ex vocante dictum eſt ei, quia major ſerviet minori*: & alibi,

2 Tim. 1. 9.

Non ſecundum opera noſtra, inquit, *ſed ſecundum ſuum propoſitum & gratiam*.

Rom. 8. 30.

Cum ergo audimus. *Quos autem prædeſtinavit, illos & vocavit*; ſecundum propoſitum vocatos debemus agnoſcere: quoniam inde

Ibid. 28.

cœpit, dicens, *Omnia cooperatur in bonum, his qui ſecundum propoſitum vocati ſunt*: ac deinde ſubjunxit, *Quoniam quos anteprǽſcivit, & prædeſtinavit conformes imaginis Filii ſui, ut ſit ipſe primogenitus in multis fratribus*: atque his præmiſſis ſubdidit, *Quos autem prædeſtinavit, illos & vocavit*.

Vocatio duplex.

Eos itaque vult intelligi, quos ſecundum propoſitum vocavit; ne putentur in eis eſſe aliqui vocati & non electi, propter illam dominicam ſententiam,

Matt. 20. 16.

Multi vocati, pauci electi. Quicumque enim electi, ſine dubio etiam vocati: non autem quicumque vocati, conſequenter electi. Illi ergo electi, ut ſæpe dictum eſt, qui ſecundum propoſitum vocati, qui etiam prædeſtinati aique præſciti. Horum ſi quiſquam perit, fallitur Deus: ſed nemo eorum perit, quia non fallitur Deus. Horum ſi quiſquam perit, vitio humano vincitur Deus: ſed nemo eorum perit, quia nulla re vincitur Deus. Electi autem ſunt ad regnandum cum Chriſto; non quomodo electus eſt Judas ad o-

Electio ad regnum.

pus cui congruebat. Ab illo quippe electus eſt, qui novit bene uti etiam malis, ut & per ejus opus damnabile illud propter quod ipſe venerat, opus venerabile compleretur. Cum itaque

Jo. 6. 71.
Electio per miſericordiam & per judicium.

audimus, *Nonne ego vos duodecim elegi, & unus ex vobis diabolus eſt*: illos debemus intelligere electos per miſericordiam, illum per judicium; illos ad obtinendum regnum ſuum, illum ad fundendum ſanguinem ſuum.

15. Merito ſequitur vox ad regnum electo-

Rom. 8. 31. & ſeq.

rum, *Si Deus pro nobis, quis contra nos? Qui Filio proprio non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit eum, quomodo non & cum illo nobis omnia donavit? Quis accuſabit adverſus electos Dei? Deus qui juſtificat? Quis condemnat? Chriſtus qui mortuus eſt, magis autem qui & reſurrexit, qui eſt in dextera Dei, qui & interpellat pro nobis?* quam fortis autem perſeverantiæ uſque in finem munus acceperint, ſe-

Ibid. 35. & ſeqq.

quantur & dicant: *Quis nos ſeparabit a charitate Chriſti? tribulatio, an anguſtia, an perſecutio, an fames, an nuditas, an periculum,*

Pſ. 43. 22.

an gladius? Sicut ſcriptum eſt, Quia propter te mortificamur tota die, æſtimati ſumus ut oves occiſionis. Sed in his omnibus ſupervincimus per eum qui dilexit nos. Certus ſum enim, quia neque mors, neque vita, neque angelus, neque principatus, neque præſentia, neque futura, neque virtus, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos ſeparare a charitate Dei, quæ eſt in Chriſto Jeſu Domino noſtro.

2. Tim. 2. 19.

16. Illi ſignificati ſunt ad Timotheum, ubi cum dictum fuiſſet, Hymenæum & Philetum fidem quorumdam ſubvertere: mox additum eſt,

Gal. 5. 6.

Firmum autem fundamentum Dei ſtat, habens ſignaculum hoc, Scivit Dominus qui ſunt ejus. Horum fides, quæ per dilectionem operatur, profecto aut omnino non deficiet, aut ſi qui ſunt quorum deficit, reparatur ante quam vita iſta finiatur, & deleta quæ intercurrerat iniquitate, uſque in finem perſeverantia deputatur.

Quicumque non perſeverant, non ſunt a maſſa perditionis prædeſtinatione diſcreti.

Qui vero perſeveraturi non ſunt, ac ſic a fide Chriſtiana & converſatione lapſuri ſunt, ut tales eos vitæ hujus finis inveniat; procul dubio nec illo tempore, quo bene pieque vivunt, in iſtorum numero computandi ſunt. Non enim ſunt a maſſa illa perditionis præſcientia Dei & prædeſtinatione diſcreti; & ideo nec ſecundum propoſitum vocati; ac per hoc nec electi: ſed

Matt. 20. 16.

in eis vocati, de quibus dictum eſt, *Multi vocati*; non in eis de quibus dictum eſt, *pauci vero electi*. Et tamen quis neget eos electos, cum credunt, & baptizantur, & ſecundum Deum vivunt? Plane dicuntur electi a neſcientibus quid futuri ſint, non ab illo qui eos novit non habere perſeverantiam, quæ ad beatam vitam perducit electos, ſcitque illos ita ſtare, ut præſcierit eſſe caſuros.

CAPUT VIII.

17. HIC ſi a me quæratur, cur eis Deus perſeverantiam non dederit, quibus eam qua Chriſtiane viverent, dilectionem dedit: me ignorare reſpondeo. Non enim arroganter, ſed agnoſcens modulum meum, audio dicentem A-

Rom. 9. 20.
Rom. 11. 33.

poſtolum, *O homo, tu quis es qui reſpondeas Deo?* &, *O altitudo divitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei, quam inſcrutabilia ſunt judicia ejus, & inveſtigabiles viæ ejus?*

Perſeverantia cur uni detur, alteri non detur, inſcrutabile.

Quantum itaque nobis judicia ſua manifeſtare dignatur, gratias agamus: quantum vero abſcondere, non adverſus ejus conſilium murmuremus, ſed hoc quoque nobis ſaluberrimum eſſe credamus. Tu autem quiſquis inimicus ejus gratiæ ſic interrogas, ipſe quid dicis? Bene, quod te non negas eſſe Chriſtianum, & catholicum jactas. Si ergo confiteris, donum Dei eſſe perſeverare in bono uſque in finem; cur hoc donum ille accipiat, ille non accipiat, puto quod mecum pariter neſcis, & ambo hic inſcrutabilia judicia Dei penetrare non poſſumus.

Quæſtioni cur perſeveret quiſque vel non perſeveret, quidam per liberum arbitrium hominis ſic reſpondent, ut id contra gratiam defendant.
Luc. 22. 32.

Aut ſi ad liberum arbitrium hominis, quod non ſecundum Dei gratiam, ſed contra eam defendis, pertinere dicis ut perſeveret in bono quiſque, vel non perſeveret, non Deo donante ſi perſeveret, ſed humana voluntate faciente; quid moliturus es contra verba dicentis, *Rogavi pro te, Petre, ne deficiat fides tua?* An audebis dicere etiam rogante Chriſto ne deficeret fides Petri, defecturam fuiſſe ſi Petrus eam deficere voluiſſet, hoc eſt, ſi eam uſque in finem perſeverare noluiſſet? quaſi aliud Petrus ullo modo vellet, quam pro illo Chriſtus rogaſſet ut vellet. Nam quis ignorat, tunc fuiſſe

Prov. 8. ſec. LXX.
Voluntas non libertate gratiam, ſed gratia libertatem conſequitur.

perituram fidem Petri, ſi ea qua fidelis erat, voluntas ipſa deficeret; & permanſuram, ſi eadem voluntaa maneret? Sed quia *præparatur voluntas a Domino*; ideo pro illo Chriſti non poſſet eſſe inanis oratio. Quando rogavit, niſi

ut

ut haberet in fide liberrimam, fortiſſimam, invictiſſimam, perſeverantiſſimam voluntatem? Ecce quemadmodum ſecundum gratiam Dei, non contra eam, libertas defenditur voluntatis. Voluntas quippe humana non libertate conſequitur gratiam, ſed gratia potius libertatem, & ut perſeveret delectabilem perpetuitatem, & inſuperabilem fortitudinem.

Exempla quædam obſtupeſcendorum judiciorum Dei.

18. Mirandum eſt quidem, multumque mirandum, quod filiis ſuis quibuſdam Deus quos regeneravit in Chriſto, quibus fidem, ſpem, dilectionem dedit, non dat perſeverantiam; cum filiis alienis ſcelera tanta dimittat, atque impertita gratia faciat filios ſuos. Quis hoc non miretur? quis hoc non vehementiſſime ſtupeat? Sed etiam illud non minus mirum eſt, & tamen verum, atque ita manifeſtum, ut nec ipſi inimici gratiæ Dei quomodo id negent valeant invenire, quod filios quoſdam amicorum ſuorum, hoc eſt, regeneratorum bonorumque fidelium, ſine baptiſmo hinc parvulos exeuntes, quibus utique ſi vellet hujus lavacri gratiam procuraret, in cujus poteſtate ſunt omnia, alienat a regno ſuo, quo parentes mittit illorum, & quoſdam filios inimicorum ſuorum facit in manus Chriſtianorum venire, & per hoc lavacrum introducit in regnum, a quo eorum parentes alieni ſunt; cum & illis malum, & iſtis bonum meritum nullum ſit parvulis, ex eorum propria voluntate. Certe hic judicia Dei, quoniam juſta & alta ſunt, nec vituperari poſſunt, nec penetrari. In his eſt & illud de perſeverantia, de qua nunc diſputamus. De utriſque ergo exclamemus, *O altitudo divitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei, quam inſcrutabilia ſunt judicia ejus.* *Rom. 11. 33.*

19. Nec miremur nos veſtigare non poſſe inveſtigabiles vias ejus. Ut enim alia innumerabilia taceam, quæ aliis dantur, aliis non dantur hominibus a Domino Deo, apud quem non *Rom. 2. 11.* eſt acceptio perſonarum, nec tribuuntur iſta meritis voluntatum, ſicut ſunt celeritates, vires bonæ valetudinis, & pulcritudines corporum, ingenia mirabilia, & multarum artium capaces naturæ mentium; vel quæ accedunt extrinſecus, ut eſt opulentia, nobilitas, honores, & cetera hujuſmodi, quæ quiſque ut habeat, non niſi in Dei eſt poteſtate: ut non immorer etiam in baptiſmate parvulorum, (quod nullus iſtorum poteſt dicere, ſicut illa, ad regnum Dei non pertinere), cur illi parvulo detur, illi non detur; cum ſit utrumque in poteſtate Dei, & ſine illo ſacramento nemo intret in regnum Dei: ut ergo hæc taceam vel relinquam, illos ipſos intueantur de quibus agitur. De his enim diſſerimus, qui perſeverantiam bonitatis non habent, ſed ex bono in malum deficiente bona voluntate moriuntur. Reſpondeant, ſi poſſunt, cur illos Deus, cum fideliter & pie viverent, non tunc de vitæ hujus periculis rapuit, ne malitia mutaret intellectum eorum, & ne fictio deciperet animas eorum. *Sap. 4. 11.* Utrum hoc in poteſtate non habuit, an eorum mala futura neſcivit? Nempe nihil horum niſi perverſiſſime atque inſaniſſime dicitur. Cur ergo non fecit? Reſpondeant qui nos irrident, quando in rebus talibus exclamamus, *Quam inſcrutabilia ſunt judicia ejus, & inveſtigabiles viæ ejus!* *Rom. 11. 33.* Neque enim hoc non donat Deus quibus voluerit, aut vero Scriptura illa mentitur, quæ de morte velut immatura hominis juſti ait, *Raptus eſt, ne melitia mutaret intellectum ejus, aut ne fictio deciperet animam ejus.* *Sap. 4. 11.* Cur igitur hoc tam magnum beneficium aliis dat, aliis non dat Deus, apud quem non eſt iniquitas, nec acceptio perſonarum, & in cujus poteſtate eſt quamdiu quiſque in hac vita maneat, quæ tentatio dicta eſt ſuper terram? *Rom. 9. 14. & 2. 11. Job 7. 1.* Sicut ergo coguntur fateri, donum Dei eſſe ut finiat homo vitam iſtam, ante quam ex bono mutetur in malum; cur autem aliis donetur, aliis non donetur, ignorant: ita donum Dei eſſe in bono perſeverantiam ſecundum Scripturas, de quibus teſtimonia multa jam poſui, fateantur nobiſcum; & cur aliis detur, aliis non detur, ſine murmure adverſus Deum dignentur ignorare nobiſcum.

Caput IX. Filii Dei quidam ſecundum ſuſceptam temporaliter gratiam, quidam ſecundum æternam Dei præſcientiam.

20. NEC nos moveat, quod filiis ſuis quibuſdam Deus non dat iſtam perſeverantiam. Abſit enim ut ita eſſet, ſi de illis prædeſtinatis eſſent & ſecundum propoſitum vocatis, qui vere ſunt filii promiſſionis. Nam iſti cum pie vivunt, dicuntur filii Dei: ſed quoniam victuri ſunt impie, & in eadem impietate morituri, non eos dicit filios Dei præſcientia Dei. Sunt enim filii Dei, qui nondum ſunt nobis, & ſunt jam Deo; de quibus ait evangeliſta Joannes, *quia Jeſus moriturus erat pro gente, nec tantum pro gente, ſed etiam ut filios Dei diſperſos congregaret in unum:* *Jo. 11. 51.* quod utique credendo futuri erant per Evangelii prædicationem; & tamen ante quam eſſet factum, jam filii Dei erant in memoriali Patris ſui inconcuſſa ſtabilitate conſcripti. Et ſunt rurſus quidam, qui filii Dei propter ſuſceptam vel temporaliter gratiam dicuntur a nobis, nec ſunt tamen Deo: de quibus ait idem Joannes, *Ex nobis exierunt, ſed non erant ex nobis; quod ſi fuiſſet ex nobis, permanſiſſent utique nobiſcum.* *1 Jo. 2. 19.* Non ait, Ex nobis exierunt, ſed quia non manſerunt nobiſcum, jam non ſunt ex nobis: verum ait, *Ex nobis exierunt, ſed non erant ex nobis*; hoc eſt, & quando videbantur in nobis, non erant ex nobis. Et tamquam ei diceretur, unde id oſtendis? *Quod ſi fuiſſent*, inquit, *ex nobis, permanſiſſent utique nobiſcum.* Filiorum Dei vox eſt: Joannes loquitur, in filiis Dei loco præcipuo conſtitutus. Cum ergo filii Dei dicunt de his qui perſeverantiam non habuerunt, *Ex nobis exierunt, ſed non erant ex nobis*; & addunt, *Quod ſi fuiſſent ex nobis, permanſiſſent utique nobiſcum:* quid aliud dicunt, niſi non erant filii, etiam quando erant in profeſſione & nomine filiorum? *Reprobi quidam veram habent ad tempus juſtitiam, etiam ſi non in ea perſeverant.* non quia juſtitiam ſimulaverunt; ſed quia in ea non permanſerunt. Neque enim ait, Nam ſi fuiſſent ex nobis, veram, non fictam juſtitiam tenuiſſent utique nobiſcum: ſed, *ſi fuiſſent*, inquit, *ex nobis, permanſiſſent utique nobiſcum.* In bono illos volebat procul dubio permanere. Erant itaque in bono, ſed quia in eo non permanſerunt, id eſt, non uſque in finem perſeveraverunt, non erant, inquit, ex nobis, & quando erant nobiſcum; hoc eſt, non erant ex numero filiorum, & quando erant in fide filiorum: quoniam qui vere filii ſunt, præſciti & prædeſtinati *Rom. 8. 29. & 30. Jo. 11. 52. Matt. 20. 16.*

Digitized by Google

ſtinati ſunt conformes imaginis Filii ejus, & ſecundum propoſitum vocati ſunt ut electi eſſent. Non enim perit filius promiſſionis, ſed filius perditionis.

21. Fuerunt ergo iſti ex multitudine vocatorum: ex electorum autem paucitate non fuerunt. Non igitur filiis ſuis prædeſtinatis Deus perſeverantiam non dedit: haberent enim eam ſi in eo filiorum numero eſſent: & quid haberent, quod non accepiſſent, ſecundum apoſtolicam veramque ſententiam? Ac per hoc tales filii Filio Chriſto dati eſſent, quemadmodum ipſe dicit ad Patrem, *ut omne quod dediſti mihi, non pereat, ſed habeat vitam æternam*. Hi ergo Chriſto intelliguntur dari, qui ordinati ſunt in vitam æternam. Ipſi ſunt illi prædeſtinati & ſecundum propoſitum vocati, quorum nullus perit. Ac per hoc nullus eorum ex bono in malum mutatus finit hanc vitam; quoniam ſic eſt ordinatus, & ideo Chriſto datus, ut non pereat, ſed habeat vitam æternam. Et rurſus quos dicimus inimicos ejus, vel parvulos filios inimicorum ejus, quoſcumque eorum ſic regeneraturus eſt, ut in ea fide quæ per dilectionem operatur, hanc vitam finiant; jam & ante quam hoc fiat, in illa prædeſtinatione ſunt filii ejus, & dati ſunt Chriſto Filio ejus, ut non pereant, ſed habeant vitam æternam.

[Margin: 1. Cor. 4. 7. — Jo. 3. 15. & 6. 40. — Dati Chriſto qui intelligantur.]

22. Denique ipſe Salvator, *Si manſeritis*, inquit, *in verbo meo, vere diſcipuli mei eſtis*. Numquid in his computandus eſt Judas, qui non manſit in verbo ejus? Numquid in his computandi ſunt illi, de quibus Evangelium ſic loquitur, ubi Dominus, cum commendaſſet manducandam carnem ſuam & bibendum ſanguinem ſuum, ait Evangeliſta, *Hæc dixit in ſynagoga docens in Capharnaum. Multi ergo audientes ex diſcipulis ejus dixerunt, Durus eſt hic ſermo, quis poteſt eum audire? Sciens autem Jeſus apud ſemetipſum, quia murmurarent de hoc diſcipuli ejus, dixit eis, Hoc vos ſcandalizat? Si ergo videritis filium hominis aſcendentem ubi erat prius? Spiritus eſt qui vivificat, caro autem non prodeſt quidquam. Verba quæ ego locutus ſum vobis, ſpiritus & vita ſunt. Sed ſunt quidam ex vobis qui non credunt. Sciebat enim ab initio Jeſus, qui eſſent credentes, & quis traditurus eſſet eum; & dicebat, Propterea dixi vobis, quia nemo venit ad me, niſi fuerit ei datum a Patre meo. Ex hoc multi diſcipulorum ejus abierunt retro, & jam non cum illo ambulabant*. Numquid non & iſti diſcipuli appellati ſunt, loquente Evangelio? Et tamen non erant vere diſcipuli, quia non manſerunt in verbo ejus, ſecundum id quod ait, *Si manſeritis in verbo meo, vere diſcipuli mei eſtis*. Quia ergo non habuerunt perſeverantiam, ſicut non vere diſcipuli Chriſti, ita nec vere filii Dei fuerunt, etiam quando eſſe videbantur & ita vocabantur. Appellamus ergo nos & electos, & Chriſti diſcipulos, & Dei filios, quia ſic appellandi ſunt, quos regeneratos pie vivere cernimus: ſed tunc vere ſunt quod appellantur, ſi manſerint in eo propter quod ſic appellantur. Si autem perſeverantiam non habent, id eſt, in eo quod cœperunt eſſe non manent, non vere appellantur quod appellantur & non ſunt: apud eum enim hoc non ſunt, cui notum eſt quod futuri ſunt, id eſt, ex bonis mali.

[Margin: Jo. 8. 31. — Joan. 6. 59. & ſeq. Ibid. 60. & ſeq. — Diſcipuli Chriſti duobus modis dicti. Jo. 8. 31.]

23. Propter hoc Apoſtolus, cum dixiſſet, *Scimus quoniam diligentibus Deum omnia cooperatur in bonum*: ſciens nonnullos diligere Deum, & in eo bono uſque in finem non permanere, mox addidit, *his qui ſecundum propoſitum vocati ſunt*. Hi enim in eo quod diligunt Deum, permanent uſque in finem; & qui ad tempus inde deviant, revertuntur, ut uſque in finem perducant, quod in bono eſſe cœperunt. Oſtendens autem quid ſit ſecundum propoſitum vocari, mox addidit ea quæ jam ſupra poſui, *Quoniam quos ante præſcivit, & prædeſtinavit conformes imaginis Filii ejus, ut ſit ipſe primogenitus in multis fratribus. Quos autem prædeſtinavit, illos & vocavit*, ſcilicet ſecundum propoſitum; *quos autem vocavit, ipſos & juſtificavit; quos autem juſtificavit, ipſos & glorificavit*. Illa omnia jam facta ſunt, *præſcivit, prædeſtinavit, vocavit, juſtificavit*; quoniam & omnes jam præſciti ac prædeſtinati ſunt, & multi jam vocati atque juſtificati: quod autem poſuit in fine, *illos & glorificavit*, (ſi quidem illa gloria eſt hic intelligenda, de qua idem dicit, *Cum Chriſtus apparuerit vita veſtra, tunc & vos cum illo apparebitis in gloria*:) nondum factum eſt. Quamvis & illa duo, id eſt, *vocavit* & *juſtificavit*, non in omnibus facta ſint, de quibus dicta ſunt: adhuc enim uſque in finem ſæculi multi vocandi & juſtificandi ſunt: & tamen verba præteriti temporis poſuit de rebus etiam futuris, tamquam jam fecerit Deus, quæ jam ut fierent ex æternitate diſpoſuit. Ideo de illo dicit & propheta Iſaias, *Qui fecit quæ futura ſunt*. Quicumque ergo in Dei providentiſſima diſpoſitione præſciti, prædeſtinati, vocati, juſtificati, glorificati ſunt, non dico etiam nondum renati, ſed etiam nondum nati, jam filii Dei ſunt, & omnino perire non poſſunt. Hi vere veniunt ad Chriſtum; quia ita veniunt, quomodo ipſe dicit, *Omne quod dat mihi Pater, ad me veniet; & eum qui venit ad me, non ejiciam foras*. Et paulo poſt, *Hæc eſt*, inquit, *voluntas ejus qui miſit me Patris, ut omne quod dedit mihi non perdam ex eo*. Ab illo ergo datur etiam perſeverantia in bono uſque in finem; neque enim datur, niſi eis qui non peribunt; quoniam qui non perſeverant peribunt.

[Margin: Rom. 8. 28. — Ibid. 29. — Secundum propoſitum vocati, ſoli prædeſtinati. — Col. 3. 4. — Præteriti pro futuri temporis verbis cur Scriptura utatur. — Iſa. 45. Sec. LXX. — Electi perire non poſſunt. — Jo. 6. 37. — Ibid. 39.]

24. Talibus Deus diligentibus eum omnia cooperatur in bonum; uſque adeo prorſus omnia, ut etiam ſi qui eorum deviant & exorbitant, etiam hoc ipſum eis faciat proficere in bonum, quia humiliores redeunt atque doctiores. Diſcunt enim in ipſa via juſta cum tremore ſe exultare debere, non ſibi arrogando tamquam de ſua virtute fiduciam permanendi, nec dicendo in abundantia ſua, Non movebitur in æternum. Propter quod eis dicitur, *Servite Domino in timore, & exultate ei cum tremore, ne quando iraſcatur Dominus, & pereatis de via juſta*. Neque enim ait, & non veniatis ad viam juſtam; ſed, *ne pereatis*, inquit, *de via juſta*: quid oſtendens, niſi eos eſſe commonitos, qui jam ambulant in via juſta, ut in timore Deo ſerviant, id eſt, *non altum ſapiant, ſed timeant*? quod ſignificat, non ſuperbiant, ſed humiles

[Margin: Electis Deus facit etiam peccata proficere in bonum. — Pſ. 29. 7. — Pſ. 2. 11. — Serviendum Domino in timore, & exultandum cum tremore. — Rom. 11. 20. — Rom. 12. 16.]

ſint:

ſint: unde & alibi dicit, *Non alta ſapientes, ſed humilibus conſentientes*: exultent Deo, ſed cum tremore; in * nullo gloriantes, quando noſtrum nihil ſit; ut qui gloriatur, in Domino glorietur: ne pereant de via juſta, in qua jam ambulare cœperunt, dum ſibi hoc ipſum aſſignant, quod in ea ſunt. His verbis uſus eſt & Apoſtolus, ubi ait, *Cum timore & tremore veſtram ipſorum ſalutem operamini*. Et oſtendens quare cum timore & tremore: *Deus eſt enim*, inquit, *qui operatur in vobis & velle & operari pro bona voluntate*. Non enim habebat hunc timorem & tremorem, qui dicebat in abundantia ſua, *Non movebor in æternum*. Sed quia filius erat promiſſionis, non perditionis, expertus Deo paululum deſerente quid eſſet ipſe: *Domine*, inquit, *in voluntate tua præſtitiſti decori meo virtutem; avertiſti faciem tuam a me, & factus ſum conturbatus*. Ecce doctior, & ob hoc etiam humilior, tenuit viam, jam videns & confitens, in voluntate ſua Deum decori ejus præſtitiſſe virtutem: quod ſibi ipſe tribuens & de ſe præſumens in tali abundantia quam præſtiterat Deus, non de illo qui eam præſtiterat dicebat, *Non movebor in æternum*. Factus eſt ergo conturbatus, ut ſe inveniret, & humiliter ſapiens, non ſolum æternæ vitæ, verum etiam in hac vita piæ converſationis & perſeverantiæ, in quo ſpes habenda eſſet, addiſceret. Hæc vox & apoſtoli Petri eſſe potuit: dixerat quippe & ipſe in abundantia ſua, *Animam meam pro te ponam*: ſibi feſtinando tribuens, quod ei fuerat a Domino poſtea largiendum. Avertit autem ab illo faciem Dominus, & factus eſt conturbatus, ita ut eum mori pro illo metuens ter negaret. Sed rurſus convertit ad eum faciem ſuam Dominus, & culpam lacrymis diluit. Quid eſt enim aliud, *Reſpexit eum*; niſi faciem, quam paululum ab illo averterat, revocavit ad eum? Factus ergo fuerat conturbatus: ſed quia didicit non de ſe ipſo fidere, etiam hoc ei profecit in bonum, faciente illo qui diligentibus eum omnia cooperatur in bonum; quia ſecundum propoſitum vocatus erat, ut nemo eum poſſet eripere de manu Chriſti, cui datus erat.

* Cyprian. lib. 3. teſt. c. 4.

Jer. 9. 23. Philip. 2. 12. Ibid. 13. Pſ. 29. 7. Ibid. 8. Jo. 13. 37. Luc. 22. 61.

25. Nemo ergo dicat, non eſſe corripiendum qui exorbitat de via juſta, ſed ei reditum & perſeverantiam a Domino tantum eſſe poſcendam: nemo prudens & fidelis hoc dicat. Si enim ſecundum propoſitum vocatus eſt iſte, procul dubio illi, etiam quod corripitur, Deus cooperatur in bonum. Utrum autem ita ſit vocatus, quoniam qui corripit neſcit; faciat ipſe cum charitate quod ſcit eſſe faciendum: ſcit enim talem corripiendum; facturo Deo aut miſericordiam, aut judicium: miſericordiam quidem, ſi a maſſa perditionis ille qui corripitur, gratiæ largitate diſcretus eſt, & non eſt inter vaſa iræ quæ perfecta ſunt in perditionem, ſed inter vaſa miſericordiæ quæ præparavit Deus in gloriam: judicium vero, ſi in illis eſt damnatus, in his non eſt prædeſtinatus.

Rom. 9. 22. & 23.

Cap. X. An Adamus acceperit perſeverantiæ donum.

26. HIC exoritur alia quæſtio, non ſane contemnenda, ſed in adjutorio Domini, in cujus manu ſunt & nos & ſermones noſtri, aggredienda atque ſolvenda. Quæritur enim a nobis, quantum attinet ad hoc donum Dei, quod eſt in bono perſeverare uſque in finem, quid de ipſo primo homine ſentiamus, qui certe ſine ullo vitio factus eſt rectus. Nec dico: Si perſeverantiam non habuit, quomodo ſine vitio fuit, cui tam neceſſarium Dei donum defuit? Huic namque interrogationi facile reſpondetur, eum perſeverantiam non habuiſſe, quia in eo bono, quo ſine vitio fuit, non perſeveravit: cœpit enim habere vitium ex quo cecidit; & ſi cœpit, ante quam cœpiſſet, utique ſine vitio fuit. Aliud eſt enim non habere vitium; & aliud eſt in ea bonitate, in qua nullum vitium eſt, non manere. Eo quippe ipſo quod non dicitur numquam ſine vitio fuiſſe, ſed dicitur ſine vitio non permanſiſſe, procul dubio demonſtratur ſine vitio fuiſſe, in quo bono non permanſiſſe culpatur. Sed illud magis quærendum operoſiuſque tractandum eſt, quomodo reſpondeamus eis, qui dicunt, *Si in illa rectitudine in qua ſine vitio factus eſt, habuit perſeverantiam, procul dubio perſeveravit in ea: & ſi perſeveravit, utique non peccavit, nec illam ſuam rectitudinem Deumque deſeruit. Eum autem peccaſſe, & deſertorem boni fuiſſe, veritas clamat. Non ergo habuit in illo bono perſeverantiam; & ſi non habuit, non utique accepit. Quomodo enim & accepiſſet perſeverantiam, & non perſeveraſſet? Porro ſi propterea non habuit, quia non accepit; quid ipſe non perſeverando peccavit, qui perſeverantiam non accepit? Neque enim dici poteſt, ideo non accepiſſe, quia non eſt diſcretus a maſſa perditionis gratia largitate. Nondum quippe erat illa in genere humano perditionis maſſa ante quem peccaſſet, ex quo tracta eſt origo vitiata.*

Quomodo peccaverit Adam non perſeverando, ſi perſeverantiæ donum non accepit.

Reſponſio.

27. Quapropter ſaluberrime confitemur, quod rectiſſime credimus, Deum Dominumque rerum omnium, qui creavit omnia bona valde, & mala ex bonis exoritura eſſe præſcivit, & ſcivit magis ad ſuam omnipotentiſſimam bonitatem pertinere, etiam de malis bene facere, quam mala eſſe non ſinere, ſic ordinaſſe angelorum & hominum vitam, ut in ea prius oſtenderet, quid poſſet eorum liberum arbitrium, deinde quid poſſet ſuæ gratiæ beneficium, juſtitiæque judicium. Denique angeli quidam, quorum princeps eſt qui dicitur diabolus, per liberum arbitrium a Domino Deo refugæ facti ſunt. Refugientes tamen ejus bonitatem, qua beati fuerunt, non potuerunt ejus effugere judicium, per quod miſerrimi effecti ſunt. Ceteri autem per ipſum liberum arbitrium in veritate ſteterunt, eamque de ſuo caſu numquam futuro certiſſimam ſcire meruerunt. Si enim nos de ſcripturis ſanctis noſſe potuimus ſanctos Angelos jam nullos eſſe caſuros; quanto magis hoc ipſi revelata ſibi ſublimius veritate noverunt? Nobis quippe beata ſine fine vita promiſſa eſt, & æqualitas Angelorum: ex qua promiſſione certi ſumus, cum ad illam vitam poſt judicium venerimus, non inde nos eſſe lapſuros: quod ſi de ſe ipſis Angeli neſciunt, non æquales, ſed beatiores erimus. Veritas autem nobis eorum promiſit æqualitatem. Certum eſt igitur hoc eos noſſe per ſpeciem, quod nos per fidem, nullam ſcilicet ruinam cujuſquam ſancti Angeli jam futuram. Diabolus vero & angeli ejus, etſi beati erant ante quam caderent, & ſe in mi-

Angeli per liberum arbitrium ſteterunt.

De ſua perſeverantia ſunt ſecuri. Matt. 22. 30.

Dæmones ante lapſum beati, ſed non plene.

miſeriam caſuros eſſe neſciebant, erat tamen adhuc quod eorum adderetur beatitudini, ſi per liberum arbitrium in veritate ſtetiſſent, donec illam ſummæ beatitudinis plenitudinem, tanquam præmium ipſius permanſionis acciperent, id eſt, ut magna per Spiritum ſanctum data abundantia charitatis Dei, cadere ulterius omnino non poſſent, & hoc de ſe certiſſime noſſent. Hanc plenitudinem beatitudinis non habebant: ſed quia neſciebant ſuam miſeriam, minore quidem, ſed tamen beatitudine futuram ſine ullo vitio fruebantur. Nam ſi ſuum caſum futurum noſſent æternumque ſupplicium, beati utique eſſe non poſſent, quos hujus tanti mali metus jam tunc miſeros eſſe compelleret.

Abundantia a charitatis Dei facit ut beati cadere non poſſint.

28. Sic & hominem fecit cum libero arbitrio, & quamvis ſui futuri caſus ignarum, tamen ideo beatum, quia & non mori & miſerum non fieri in ſua poteſtate eſſe ſentiebat. In quo ſtatu recto ac ſine vitio, ſi per ipſum liberum arbitrium manere voluiſſet, profecto ſine ullo mortis & infelicitatis experimento, acciperet illam, merito hujus permanſionis, beatitudinis plenitudinem, qua & ſancti Angeli ſunt beati, id eſt, ut cadere non poſſet ulterius, & hoc certiſſime ſciret. Nam neque ipſe poſſet etiam in paradiſo beatus eſſe, immo ibi non eſſet, ubi eſſe miſerum non deceret, ſi eum ſui caſus præſcientia timore tanti mali miſerum faceret. Quia vero per liberum arbitrium Deum deſeruit, juſtum judicium Dei expertus eſt, ut cum tota ſua ſtirpe, quæ in illo adhuc poſita tota cum illo peccaverat, damnaretur. Quotquot enim ex hac ſtirpe gratia Dei liberantur, a damnatione utique liberantur, qua jam tenentur obſtricti. Unde etiam ſi nullus liberaretur, juſtum Dei judicium nemo juſte reprehenderet. Quod ergo pauci in comparatione pereuntium, in ſuo vero numero multi liberantur, gratia fit, gratis fit, gratiæ ſunt agendæ quia fit, ne quis velut de ſuis meritis extollatur, ſed omne os obſtruatur, & qui gloriatur, in Domino glorietur.

Primus homo per liberum ſuum arbitrium ſtare & ipſe potuit.

Hominum poſt lapſum liberatio gratuita.
Rom. 3. 19.
Jer. 9. 23.

CAPUT XI.

Diſtinctio gratiæ ante & poſt lapſum datæ.

29. QUID ergo? Adam non habuit Dei gratiam? Immo vero habuit magnam, ſed diſparem: ille in bonis erat, quæ de bonitate ſui Conditoris acceperat: neque enim ea bona & ille ſuis meritis comparaverat, in quibus prorſus nullum patiebatur malum. Sancti vero in hac vita, ad quos pertinet liberationis hæc gratia, in malis ſunt, ex quibus clamant ad Deum, *Libera nos a malo*. Ille in illis bonis Chriſti morte non eguit: iſtos a reatu & hereditario & proprio, illius Agni ſanguis abſolvit. Ille non opus habebat eo adjutorio, quod implorant iſti cum dicunt: *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captivantem me in lege peccati, quæ eſt in membris meis. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? Gratia Dei per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum*. Quoniam in eis caro concupiſcit adverſus ſpiritum, & ſpiritus adverſus carnem, atque in tali certamine laborantes ac periclitantes dari ſibi pugnandi vincendique virtutem per Chriſti gratiam poſcunt: ille vero nulla tali rixa de ſe ipſo adverſus ſe ipſum tentatus atque turbatus, in illo beatitudinis loco ſua ſecum pace fruebatur.

Matt. 6. 13.
Adam ante lapſum ſanguine Chriſti non indiguit.

Rom. 7. 23.
Gal. 5. 17.

30. Proinde etſi non interim lætiore nunc, verumtamen potentiore gratia indigent iſti: & quæ potentior quam Dei unigenitus Filius, æqualis Patri & coæternus, pro eis homo factus, & ſine ſuo ullo vel originali vel proprio peccato ab hominibus peccatoribus crucifixus? Qui quamvis die tertio reſurrexit, numquam moriturus ulterius; pertulit tamen pro mortalibus mortem, qui mortuis præſtitit vitam, ut redempti ejus ſanguine, tanto ac tali pignore accepto dicerent, *Si Deus pro nobis, quis contra nos? Qui Filio ſuo proprio non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit eum, quomodo non & cum illo omnia nobis donavit?* Deus ergo naturam noſtram, id eſt, animam rationalem carnemque hominis Chriſti ſuſcepit, ſuſceptione ſingulariter mirabili vel mirabiliter ſingulari, ut nullis juſtitiæ ſuæ præcedentibus meritis Filius Dei ſic eſſet ab initio quo eſſe homo cœpiſſet, ut ipſe & Verbum quod ſine initio eſt, una perſona eſſet. Neque enim quiſquam tanta rei hujus & fidei cæcus eſt ignorantia, ut audeat dicere, quamvis de Spiritu ſancto & Virgine Maria filium hominis natum, per liberum tamen arbitrium bene vivendo, & ſine peccato bona opera faciendo meruiſſe, ut eſſet Dei Filius, reſiſtente Evangelio atque dicente, *Verbum caro factum eſt*. Nam ubi hoc factum eſt, niſi in utero virginali, unde fuit initium hominis Chriſti? Itemque virgine requirente, quomodo fieret quod ei per Angelum nuntiabatur, Angelus reſpondit, *Spiritus-ſanctus ſuperveniet in te, & virtus Altiſſimi obumbrabit tibi: propterea, quod naſcetur ex te ſanctum, vocabitur Filius Dei. Propterea*, inquit: non propter opera, quæ nondum nati utique nulla ſunt; ſed *propterea* quia *Spiritus ſanctus ſuperveniet in te, & virtus Altiſſimi obumbrabit tibi, quod naſcetur ex te ſanctum, vocabitur Filius Dei*. Iſta nativitas profecto gratuita conjunxit in unitate perſonæ hominem Deo, carnem Verbo. Iſtam nativitatem bona opera ſecuta ſunt, non bona opera meruerunt. Neque enim metuendum erat, ne illo ineffabili modo in unitatem perſonæ a Verbo Deo natura humana ſuſcepta, per liberum voluntatis peccaret arbitrium, cum ipſa ſuſceptio talis eſſet, ut natura hominis a Deo ita ſuſcepta, nullum in ſe motum malæ voluntatis admitteret. Per hunc Mediatorem Deus oſtendit eos, quos ejus ſanguine redemit facere ſe ex malis deinceps in æternum bonos, quem ſic ſuſcepit, ut numquam eſſet malus, nec ex malo factus ſemper eſſet bonus.

Rom. 8. 32.

Incarnatio Verbi.

Hæc fuit poſtea Neſtorianorum hæreſis.

Jo. 1. 14.

Luc. 1. 35.

31. Iſtam gratiam non habuit homo primus, qua numquam vellet eſſe malus: ſed ſane habuit, in qua ſi permanere vellet, numquam malus eſſet, & ſine qua etiam cum libero arbitrio bonus eſſe non poſſet. Sed eam tamen per liberum arbitrium deſerere poſſet. Nec ipſum ergo Deus eſſe voluit ſine ſua gratia, quam reliquit in ejus libero arbitrio. Quoniam liberum arbitrium ad malum ſufficit, ad bonum autem parum eſt, niſi adjuvetur ab omnipotenti bono. Quod adjutorium ſi homo ille per liberum non deſeruiſſet arbitrium, ſemper eſſet bonus: ſed deſeruit, & deſertus eſt. Tale quippe

Primus homo gratiam ſibi ad perſeverandum neceſſariam acceperat, ſed in ejus reliſtam arbitrio.

erat,

erat, adjutorium, quod deſereret cum vellet, & in quo permaneret ſi vellet; non quo fieret ut vellet. Hæc prima eſt gratia quæ data eſt primo Adam: ſed hac potentior eſt in ſecundo Adam. Prima eſt enim qua fit ut habeat homo juſtitiam ſi velit: ſecunda ergo plus poteſt, qua etiam fit ut velit, & tantum velit, tantoque ardore diligat, ut carnis voluntatem contraria concupiſcentem voluntate ſpiritus vincat. Nec illa quidem parva erat, qua demonſtrata eſt etiam potentia liberi arbitrii, quoniam ſic adjuvabatur, ut ſine hoc adjutorio in bono non maneret, ſed hoc adjutorium ſi vellet deſereret. Hæc autem tanto major eſt, ut parum ſit homini per illam reparare perditam libertatem, parum ſit denique non poſſe ſine illa vel apprehendere bonum, vel permanere in bono ſi velit, niſi etiam efficiatur ut velit.

Potentior eſt gratia in Chriſto data, qua efficitur ut homo in bono permanere velit.

32. Tunc ergo dederat homini Deus bonam voluntatem, in illa quippe eum fecerat qui fecerat rectum: dederat adjutorium, ſine quo in ea non poſſet permanere ſi vellet; ut autem vellet, in ejus libero reliquit arbitrio. Poſſet ergo permanere ſi vellet: quia non deerat adjutorium per quod poſſet, & ſine quo non poſſet perſeveranter bonum tenere quod vellet. Sed quia noluit permanere, profecto ejus culpa eſt, cujus meritum fuiſſet, ſi permanere voluiſſet: ſicut fecerunt Angeli ſancti, qui cadentibus aliis per liberum arbitrium, per idem liberum arbitrium ſteterunt ipſi, & hujus permanſionis debitam mercedem recipere meruerunt, tantam ſcilicet beatitudinis plenitudinem, qua eis certiſſimum ſit ſemper ſe in illa eſſe manſuros. Si autem hoc adjutorium vel angelo vel homini, cum primum facti ſunt, defuiſſet; quoniam non talis natura facta erat, ut ſine divino adjutorio poſſet manere ſi vellet, non utique ſua culpa cecidiſſent: adjutorium quippe defuiſſet, ſine quo manere non poſſent. Nunc autem quibus deeſt tale adjutorium, jam pœna peccati eſt: quibus autem datur, ſecundum gratiam datur, non ſecundum debitum; & tanto amplius datur per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum, quibus id dare Deo placuit, ut non ſolum adſit ſine quo permanere non poſſumus, etiam ſi velimus; verum etiam tantum ac tale ſit, ut velimus. Fit quippe in nobis per hanc Dei gratiam in bono recipiendo & perſeveranter tenendo, non ſolum poſſe quod volumus, verum etiam velle quod poſſumus. Quod non fuit in homine primo: unum enim horum in illo fuit, alterum non fuit. Namque ut reciperet bonum, gratia non egebat, quia nondum perdiderat: ut autem in eo permaneret, egebat adjutorio gratiæ, ſine quo id omnino non poſſet: & acceperat poſſe ſi vellet, ſed non habuit velle quod poſſet; nam ſi habuiſſet, perſeveraſſet. Poſſet enim perſeverare ſi vellet: quod ut nollet, de libero deſcendit arbitrio; quod tunc ita liberum erat, ut & bene velle poſſet & male. Quid erit autem liberius libero arbitrio, quando non poterit ſervire peccato, quæ futura erat & homini, ſicut facta eſt Angelis ſanctis, merces meriti? Nunc autem per peccatum perdito bono merito, in his qui liberantur factum eſt donum gratiæ, quæ merces meriti futura erat.

Dona gratiarum Adamo in creatione collata.

Angelorum bonorum permanſio, & malorum caſus per liberum arbitrium.

Adjutorium Angelo & primo homini neceſſarium ſi tunc defuiſſet, non ſua culpa, cecidiſſent: nunc quibus deeſt, pœna eſt peccati.

Liberrimum tunc erit arbitrium, cum peccato ſervire non poterit.

33. QUAPROPTER bina iſta quid inter ſe differant, diligenter & vigilanter intuendum eſt, poſſe non peccare, & non poſſe peccare, poſſe non mori, & non poſſe mori, bonum poſſe non deſerere, & bonum non poſſe deſerere. Potuit enim non peccare primus homo, potuit non mori, potuit bonum non deſerere. Numquid dicturi ſumus, non potuit peccare, qui tale habebat liberum arbitrium? Aut non potuit mori, cui dictum eſt, *Si peccaveris, morte morieris?* Aut non potuit bonum deſerere, cum hoc peccando deſeruerit, & ideo mortuus ſit? Prima ergo libertas voluntatis erat, poſſe non peccare; noviſſima erit multo major, non poſſe peccare: prima immortalitas erat, poſſe non mori; noviſſima erit multo major, non poſſe mori: prima erat perſeverantiæ poteſtas, bonum poſſe non deſerere; noviſſima erit felicitas perſeverantiæ, bonum non poſſe deſerere. Numquid quia erunt bona noviſſima potiora atque meliora, ideo fuerunt illa prima vel nulla vel parva?

Caput XII. Poſſe non peccare, mori, bonum deſerere, & non poſſe peccare, mori, bonum deſerere, quid differant.
Gen. 2, 17.

Duplex libertas, immortalitas, perſeverantia.

34. Itemque ipſa adjutoria diſtinguenda ſunt. Aliud eſt adjutorium ſine quo aliquid non fit, & aliud eſt adjutorium quo aliquid fit. Nam ſine alimentis non poſſumus vivere, nec tamen cum adfuerint alimenta, eis fit ut vivat qui mori voluerit. Ergo adjutorium alimentorum eſt ſine quo non fit, non quo fit ut vivamus. At vero beatitudo quam non habet homo, cum data fuerit, continuo fit beatus. Adjutorium eſt enim non ſolum ſine quo non fit, verum etiam quo fit propter quod datur. Quapropter hoc adjutorium & quo fit eſt, & ſine quo non fit: quia & ſi data fuerit homini beatitudo, continuo fit beatus; & ſi data numquam fuerit, numquam erit. Alimenta vero non conſequenter faciunt ut homo vivat: ſed tamen ſine illis non poteſt vivere. Primo itaque homini, qui in eo bono quo factus fuerat rectus acceperat poſſe non peccare, poſſe non mori, poſſe ipſum bonum non deſerere, datum eſt adjutorium perſeverantiæ, non quo fieret ut perſeveraret, ſed ſine quo per liberum arbitrium perſeverare non poſſet. Nunc vero ſanctis in regnum Dei per gratiam Dei prædeſtinatis non tale adjutorium perſeverantiæ datur, ſed tale ut eis perſeverantia ipſa donetur; non ſolum ut ſine iſto dono perſeverantes eſſe non poſſint, verum etiam ut per hoc donum non niſi perſeverantes ſint. Non ſolum enim dixit, *Sine me nihil poteſtis facere*: verum etiam dixit, *non vos me elegiſtis, ſed ego elegi vos, & poſui vos, ut eatis, & fructum afferatis, & fructus veſter maneat.* Quibus verbis eis non ſolum juſtitiam, verum etiam in illa perſeverantiam ſe dediſſe monſtravit. Chriſto enim ſic eos ponente ut eant, & fructum afferant, & fructus eorum maneat, quis audeat dicere, non manebit? quis audeat dicere, Forſitan non manebit? *Sine pœnitentia ſunt enim dona & vocatio Dei*: ſed vocatio eorum qui ſecundum propoſitum vocati ſunt. Pro his igitur interpellante Chriſto ne deficiat fides eorum, ſine dubio non deficiet uſque in finem: ac per hoc perſeverabit uſque in finem, nec eam niſi manentem vitæ hujus inveniet finis.

Adjutorium ſine quo aliquid non fit, & adjutorium quo aliquid fit.

Perſeverantiæ adjutorium quale primo homini datum: quale nunc datur prædeſtinatis.

Jo. 15. 5.
Ibid. 16.

Rom. 11. 29.

35. Major quippe libertas eſt neceſſaria adverſus tot & tantas tentationes, quæ in paradiſo non fuerunt, dono perſeverantiæ munita atque

Major nunc & in ſanctis libertas, quam ante in Adamo.

firmata, ut cum omnibus amoribus, terroribus,
erroribus ſuis vincatur hic mundus: hoc ſancto-
* id eſt Adam. rum martyria docuerunt. Denique ille * & ter-
rente nullo, & inſuper contra Dei terrentis im-
perium libero uſus arbitrio, non ſtetit in tanta
felicitate, in tanta non peccandi facilitate: iſti
autem, non dico terrente mundo, ſed ſæviente
ne ſtarent, ſteterunt in fide; cum videret ille
bona præſentia quæ fuerat relicturus, iſti futura
1. Cor. 7. 25. quæ accepturi fuerunt non viderent. Unde hoc,
2. Tim. 1. 7. niſi donante illo, a quo miſericordiam conſecu-
ti ſunt ut fideles eſſent, a quo acceperunt ſpiri-
tum, non timoris, quo perſequentibus cederent,
ſed virtutis & charitatis & continentiæ, quo
cuncta minantia, cuncta invitantia, cuncta cru-
ciantia ſuperarent? Illi ergo ſine peccato ullo
data eſt, cum qua conditus eſt, voluntas libera,
& eam fecit ſervire peccato: horum vero cum
fuiſſet voluntas ſerva peccati, liberata eſt per il-
Joan. 8. 36. lum qui dixit, *Si vos Filius liberaverit, tunc
vere liberi eritis*. Et accipiunt tantam per i-
ſtam gratiam libertatem, ut quamvis, quamdiu
hic vivunt, pugnent contra concupiſcentias pec-
catorum, eiſque nonnulla ſubrepant, propter
Matt. 6. 12. quæ dicant quotidie, *Dimitte nobis debita no-
ſtra*; non tamen ultra ſerviant peccato quod eſt
ad mortem, de quo dicit Joannes apoſtolus,
1. Joan. 5. 16. *Eſt peccatum ad mortem, non pro illo dico ut
roget*. De quo peccato (quoniam non expreſſum
eſt) poſſunt multa & diverſa ſentiri: ego autem
dico id eſſe peccatum, fidem quæ per dilectio-
Peccatum ad mortem quid. nem operatur, deſerere uſque ad mortem. Huic
peccato ultra non ſerviunt, non prima conditio-
ne, ſicut ille, liberi; ſed per ſecundum Adam
Dei gratia liberati, & illa liberatione habentes
Rom. 6. 18. liberum arbitrium quo ſerviant Deo, non quo
captiventur a diabolo. Liberati enim a peccato
ſervi facti ſunt juſtitiæ, in qua ſtabunt uſque
in finem, donante ſibi illo perſeverantiam, qui
eos præſcivit, & prædeſtinavit, & ſecundum
propoſitum vocavit, & juſtificavit, & glorifica-
vit; quoniam illa quæ de his promiſit, etiam
Rom. 4. 3. & 20. futura jam fecit: cui promittenti *credidit Abra-
ham, & deputatum eſt illi ad juſtitiam*. *Dedit*
enim *gloriam Deo, pleniſſime credens*, ſicut ſcri-
ptum eſt, *quia quæ promiſit, potens eſt & facere*.

Deus bonos non tantum præſcit, ſed ipſe facit. Ib. 19. 20. & 21. 36. Ipſe ergo illos bonos facit, ut bona fa-
ciant. Neque enim propterea eos promiſit A-
brahæ, quia præſcivit a ſe ipſis bonos futuros.
Nam ſi ita eſt, non ſuum, ſed eorum eſt quod
promiſit. Non autem ſic credidit Abraham, ſed,
*non eſt infirmatus in fide, dans gloriam Deo
& pleniſſime credens, quia quæ promiſit, po-
tens eſt & facere*. Non ait, quæ præſcivit,
potens eſt promittere; aut, quæ prædixit, po-
tens eſt oſtendere; aut, quæ promiſit, potens
eſt præſcire; ſed, *quæ promiſit, potens eſt &
facere*. Ipſe igitur eos facit perſeverare in bo-
no, qui facit bonos. Qui autem cadunt & pe-
reunt, in prædeſtinatorum numero non fuerunt.
Quamvis ergo de omnibus regeneratis & pie vi-
Rom. 14. 4. ventibus loqueretur Apoſtolus, dicens, *Tu quis
es qui judices alienum ſervum? Suo domino ſtat
aut cadit*: continuo tamen reſpexit ad prædeſti-
natos, & ait, *Stabit autem*: & ne hoc ſibi ar-
rogarent, *Potens eſt enim Deus*, inquit, *ſtatue-
re eum*. Ipſe itaque dat perſeverantiam, qui
ſtatuere potens eſt eos qui ſtant, ut perſeveran-
tiſſime ſtent; vel reſtituere qui ceciderunt, *Do- Pſ. 145. 8.
minus* enim *erigit eliſos*.

37. Ut ergo non acciperet hoc donum Dei, Voluntati ſanæ commiſſa eſt perſeverandi, vel non perſeverandi poteſtas.
id eſt, in bono perſeverantiam primus homo,
ſed perſeverare vel non perſeverare in ejus relin-
queretur arbitrio, tales vires habebat ejus vo-
luntas, quæ ſine ullo fuerat inſtituta peccato,
& nihil illi ex ſe ipſo concupiſcentialiter reſiſte-
bat, ut digne tantæ bonitati & tantæ bene vi-
vendi facilitati perſeverandi committeretur arbi-
trium: Deo quidem præſciente quid eſſet factu-
rus injuſte; præſciente tamen, non ad hoc co-
gente: ſed ſimul ſciente quid de illo ipſe face-
ret juſte. Nunc vero poſtea quam eſt illa ma- Majoribus donis adjuvanda noſtra infirmitas.
gna peccati merito amiſſa libertas, etiam ma-
joribus donis adjuvanda remanſit infirmitas.
Placuit enim Deo, quo maxime humanæ ſu- 1. Cor. 1. 29. Nemo gloriari poteſt coram Deo.
perbiam præſumptionis extingueret, *ut non glo-
rietur omnis caro coram ipſo*, id eſt, omnis ho-
mo. Unde autem non glorietur caro coram i-
pſo, niſi de meritis ſuis? quæ quidem potuit
habere, ſed perdidit; & per quod habere po-
tuit, per hoc perdidit, hoc eſt, per liberum
arbitrium: propter quod non reſtat liberandis
niſi gratia liberantis. Ita ergo non gloriatur
omnis caro coram ipſo. Non enim gloriantur
injuſti, qui non habent unde; nec juſti, quia
ex ipſo habent unde, nec habent gloriam ſuam
niſi ipſum, cui dicunt, *Gloria mea & exal- Pſ. 3. 4.
tans caput meum*. Ac per hoc ad omnem ho-
minem pertinet quod ſcriptum eſt, *Ut non glo- 1. Cor. 1. 29. Ibid. 31.
rietur omnis caro coram ipſo*. Ad juſtos autem
illud, *Qui gloriatur, in Domino glorietur*. Hoc
enim Apoſtolus apertiſſime oſtendit, qui cum
dixiſſet, *Ut non glorietur omnis caro coram i- 2. Cor. 10. 17.
pſo*: ne putarent ſancti ſine gloria ſe remanſiſ-
ſe, mox addidit, *Ex ipſo autem vos eſtis in* 1. Cor. 1. 30.
*Jeſu Chriſto, qui factus eſt nobis ſapientia a
Deo, & juſtitia, & ſanctificatio, & redem-
ptio, ut quemadmodum ſcriptum eſt, Qui glo- Jer. 9. 24.
riatur, in Domino glorietur*. Hinc eſt quod in Job. 7. 1.
hoc loco miſeriarum, ubi tentatio eſt vita hu- 2. Cor. 12. 9.
mana ſuper terram, *virtus in infirmitate perfi-
citur*: quæ virtus, niſi *ut qui gloriatur, in Do-
mino glorietur*?

38. Ac per hoc nec de ſe ipſa perſeverantia Quale nunc donum perſeverantiæ datur electis.
boni voluit Deus ſanctos ſuos in viribus ſuis,
ſed in ipſo gloriari: qui eis non ſolum dat ad-
jutorium quale primo homini dedit, ſine quo
non poſſint perſeverare ſi velint; ſed in eis et-
iam operatur & velle: ut quoniam non per-
ſeverabunt, niſi & poſſint & velint, perſeve-
randi eis & poſſibilitas & voluntas divinæ gra-
tiæ largitate donetur. Tantum quippe Spiritu-
ſancto accenditur voluntas eorum, ut ideo poſ-
ſint, quia ſic volunt; ideo ſic velint, quia
Deus operatur ut velint. Nam ſi in tanta in-
firmitate vitæ hujus (in qua tamen infirmitate
propter elationem reprimendam perfici virtutem
oportebat) ipſis relinqueretur voluntas ſua, ut in
adjutorio Dei ſine quo perſeverare non poſſent,
manerent ſi vellent, nec Deus in eis operaretur
ut vellent; inter tot & tantas tentationes infir-
mitate ſua voluntas ipſa ſuccumberet, & ideo per-
ſeverare non poſſent, quia deficientes infirmitate
nec vellent, aut non ita vellent infirmitate vo-
luntatis ut poſſent. Subventum eſt igitur infir-
mitati voluntatis humanæ, ut divina gratia in-
de-

Digitized by Google

Gratia, qua infirmæ voluntati ſubvenitur, eam indeclinabiliter & inſuperabiliter agitur.

declinabiliter & inſuperabiliter ageretur; & ideo, quamvis infirma, non tamen deficeret, neque adverſitate aliqua vinceretur. Ita factum eſt, ut voluntas hominis invalida & imbecilla in bono adhuc parvo perſeverare per virtutem Dei: cum voluntas primi hominis fortis & ſana in bono ampliore non perſeveraverit, habens virtutem liberi arbitrii; quamvis non defuturo adjutorio Dei ſine quo non poſſet perſeverare ſi vellet, non tamen tali quo in illo Deus operaretur ut vellet. Fortiſſimo quippe dimiſit atque permiſit facere quod vellet; infirmis ſervavit, ut ipſo donante inviſtiſſime quod bonum eſt vellent, & hoc deſerere inviſtiſſime nollent. Dicente ergo Chriſto, *Rogavi pro te ne deficiat fides tua*, intelligamus ei dictum, qui ædificatur ſuper petram. Atque ita homo Dei non ſolum quia miſericordiam conſecutus eſt ut fidelis eſſet, verum etiam quia fides ipſa non deficit, *qui gloriatur, in Domino glorietur*.

Luc. 22. 32.

Caput XIII. Prædeſtinatorum certus & definitus eſt numerus.

39. Hæc de his loquor, qui prædeſtinati ſunt in regnum Dei, quorum ita certus eſt numerus, ut nec addatur eis quiſquam, nec minuatur ex eis: non de his, qui, cum annuntiaſſet & locutus eſſet, multiplicati ſunt ſuper numerum. Ipſi enim vocati dici poſſunt, non autem electi, quia non ſecundum propoſitum vocati. Certum vero eſſe numerum electorum, neque augendum neque minuendum, quamvis & Joannes Baptiſta ſignificet, ubi dicit, *Facite ergo fructum dignum pœnitentiæ; & nolite dicere apud voſmetipſos, Patrem habemus Abraham; potens eſt enim Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ*; ut oſtendat ſic iſtos eſſe amputandos ſi non fecerint fructum, ut non deſit numerus qui promiſſus eſt Abrahæ: tamen apertius in Apocalypſi dicitur, *Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam*. Si enim alius non eſt accepturus niſi iſte perdiderit, certus eſt numerus.

Pſ. 39. 6. Matt. 3. 8. & 9. Apoc. 3. 11.

Nemo de ſalute & prædeſtinatione ſua certus & ſecurus. Rom. 11. 20.

40. Quod autem etiam perſeveraturis ſanctis ſic iſta dicuntur, quaſi eos perſeveraturos habeatur incertum: non aliter hæc audire debent, quibus expedit non altum ſapere, ſed timere. Quis enim ex multitudine fidelium, quamdiu in hac mortalitate vivitur, in numero prædeſtinatorum ſe eſſe præſumat? Quia id occultari opus eſt in hoc loco, ubi ſic cavenda eſt elatio, ut etiam per ſatanæ angelum, ne extolleretur, tantus colaphizaretur Apoſtolus. Hinc Apoſtolis dicebatur, *Si manſeritis in me*: dicente illo qui eos utique ſciebat eſſe manſuros. Et per Prophetam, *Si volueritis & audieritis me*: cum ſciret ipſe in quibus operaretur & velle. Et ſimilia multa dicuntur. Nam propter hujus utilitatem ſecreti, ne forte quis extollatur, ſed omnes etiam qui bene currunt timeant, dum occultum eſt qui perveniant: propter hujus ergo utilitatem ſecreti credendum eſt quoſdam de filiis perditionis, non accepto dono perſeverandi uſque in finem, in fide quæ per dilectionem operatur incipere vivere, & aliquamdiu fideliter ac juſte vivere, & poſtea cadere, neque de hac vita prius quam hoc eis contingat auferri. Quorum ſi nemini contigiſſet, tamdiu haberent homines iſtum ſaluberrimum timorem, quo vitium elationis opprimi-

2. Cor. 12. 7. Jo. 15. 7. Iſa. 1. 19. Phil. 2. 13. Propter periculum Deus perſeveraturis etiam non perſeveraturos admiſcet.

tur, donec ad Chriſti gratiam qua pie vivitur pervenirent, deinceps jam ſecuri numquam ſe ab illo caſuros. Quæ præſumptio in illo tentationum loco non expedit, ubi tanta eſt infirmitas, ut ſuperbiam poſſit generare ſecuritas. Denique etiam hoc erit, ſed tunc, quod jam eſt in angelis, etiam in hominibus erit, quando ulla ſuperbia eſſe non poterit. Numerus ergo ſanctorum per Dei gratiam Dei regno prædeſtinatus, donata ſibi etiam uſque in finem perſeverantia, illuc integer perducetur, & illic integerrimus jam ſine fine beatiſſimus ſervabitur, adhærente ſibi miſericordia Salvatoris ſui, ſive cum convertuntur, ſive cum præliantur, ſive cum coronantur.

41. Nam & tunc eſſe illis Dei miſericordiam neceſſariam ſancta ſcriptura teſtatur, ubi ſanctus de Domino Deo ſuo dicit animæ ſuæ, *Qui coronat te in miſeratione & miſericordia*. Dicit etiam Jacobus apoſtolus, *Judicium ſine miſericordia illi qui non fecit miſericordiam*: ubi oſtendit etiam in illo judicio, in quo juſti coronantur, injuſtique damnantur, alios cum miſericordia, alios ſine miſericordia judicandos. Propter quod etiam mater Machabæorum filio ſuo dicit, *Ut in illa miſeratione cum fratribus te recipiam*. *Cum enim rex juſtus*, ſicut ſcriptum eſt, *ſederit in throno, non adverſabitur ante eum omne malum. Quis gloriabitur caſtum ſe habere cor, aut quis gloriabitur mundum ſe eſſe a peccato?* Ac per hoc etiam ibi Dei miſericordia neceſſaria eſt, qua fit beatus, cui non imputavit Dominus peccatum. Sed tunc pro bonorum operum meritis juſto judicio etiam ipſa miſericordia tribuetur. Cum enim dicitur, *Judicium ſine miſericordia illi qui non fecit miſericordiam*; manifeſtatur in his in quibus inveniuntur bona opera miſericordiæ, judicium cum miſericordia fieri; ac per hoc etiam ipſam miſericordiam meritis bonorum operum reddi. Non ſic eſt nunc, quando non ſolum nullis bonis, ſed etiam multis malis operibus præcedentibus, miſericordia ejus prævenit hominem, ut liberetur a malis, & quæ fecit, & quæ facturus fuerat niſi Dei gratia regeretur, & quæ paſſurus fuerat in æternum niſi erueretur a poteſtate tenebrarum, & transferretur in regnum Filii charitatis Dei. Veruntamen quia & ipſa vita æterna, quam certum eſt bonis operibus debitam reddi, a tanto Apoſtolo gratia Dei dicitur, cum gratia non operibus reddatur, ſed gratis detur; ſine ulla dubitatione confitendum eſt, ideo gratiam vitam æternam vocari, quia his meritis redditur, quæ gratia contulit homini. Recte quippe ipſa intelligitur quæ in Evangelio legitur, *Gratia pro gratia*, id eſt, pro his meritis quæ contulit gratia.

Etiam in judicio neceſſaria nobis erit miſericordia Dei. Pſ. 102. 4. Jacob. 2. 13. 2. Mach. 7. 29. Prov. 20. 8. ſec. LXX. Pſ. 31. 2. Miſericordia in extremo judicio pro bonorum operum meritis juſto judicio piis retribuetur. Col. 1. 13. Vita æterna merces & gratia. Rom. 6. 23. Jo. 1. 16.

42. Hi vero qui non pertinent ad hunc prædeſtinatorum numerum, quos Dei gratia ſive nondum habentes ullum liberum ſuæ voluntatis arbitrium; ſive cum arbitrio voluntatis, ideo vere libero, quia per ipſam gratiam liberato, perducit ad regnum. Hi ergo qui non pertinent ad iſtum certiſſimum & feliciſſimum numerum, pro meritis juſtiſſime judicantur. Aut enim jacent ſub peccato quod originaliter generatione traxerunt, & cum illo hereditario debito hinc exeunt; quod non eſt regeneratione dimiſſum, aut per liberum arbitrium alia inſuper ad-

Reprobi diverſi generis pro meritis puniendi.

Digitized by Google

diderunt: arbitrium, inquam, liberum, ſed non liberatum; liberum juſtitiæ, peccati autem ſervum, quo volvuntur per diverſas noxias cupiditates, alii magis, alii minus; ſed omnes mali, & pro ipſa diverſitate diverſis ſuppliciis judicandi. Aut Gratiam Dei ſuſcipiunt, ſed temporales ſunt, nec perſeverant, deſerunt & deſeruntur. Dimiſſi enim ſunt libero arbitrio, non accepto perſeverantiæ dono, judicio Dei juſto & occulto.

CAPUT XIV. Correptio & gratia, non ſe invicem tollunt.

43. Patiantur ergo homines ſe corripi, quando peccant, nec de ipſa correptione contra gratiam argumententur, nec de gratia contra correptionem: quia & peccatis juſta pœna debetur, & ad ipſam pertinet juſta correptio, quæ medicinaliter adhibetur, etiamſi ſalus ægrotantis incerta eſt: ut ſi is qui corripitur, ad prædeſtinatorum numerum pertinet, ſit ei correptio ſalubre medicamentum; ſi autem non pertinet, ſit ei correptio pœnale tormentum. Sub iſto ergo incerto ex charitate adhibenda eſt, cujus exitus ignoratur; & pro illo cui adhibetur, orandum eſt ut ſanetur. Cum autem homines per correptionem in viam juſtitiæ ſeu veniunt, ſeu revertuntur, quis operatur in cordibus eorum ſalutem, niſi ille qui quolibet plantante atque rigante, & quolibet in agris vel arbuſtulis operante dat incrementum Deus, cui volenti ſalvum facere nullum hominum reſiſtit arbitrium? Sic enim velle ſeu nolle in volentis aut nolentis eſt poteſtate, ut divinam voluntatem non impediat, nec ſuperet poteſtatem. Etiam de his enim qui faciunt quæ non vult, facit ipſe quæ vult.

Correptioni conjungenda oratio.

1. Tim. 2. 4.

44. Et quod ſcriptum eſt, quod *vult omnes homines ſalvos fieri*, nec tamen omnes ſalvi fiunt, multis quidem modis intelligi poteſt, ex quibus in aliis, * opuſculis noſtris aliquos commemoravimus: ſed hic unum dicam. Ita dictum eſt, *Omnes homines vult ſalvos fieri*, ut intelligantur omnes prædeſtinati; quia omne genus hominum in eis eſt. Sicut dictum eſt Phariſæis, *Decimatis omne olus*: ubi non eſt intelligendum niſi omne quod habebant; neque enim omne olus quod erat in toto terrarum orbe decimabant. Secundum iſtum locutionis modum, dictum eſt, *Sicut & ego omnibus per omnia placeo*. Numquid enim qui hoc dixit, placebat etiam tam multis perſecutoribus ſuis? Sed placebat omni generi hominum, quod Chriſti congregabat Eccleſia; ſive jam intus poſitis, ſive introducendis in eam.

* Omnes homines quomodo Deus ſalvos fieri velit. *Enchirid. c. 103. lib. 22. de Civ. Dei, c. 2 & 2. & ſupra lib. 4. contra Julian. cap. 8.*

Luc. 11. 42.

1. Cor. 10. 33.

Pſ. 134. 6.

Iſa. 45. ſec. LXX.

Exempla Scripturæ quibus probatur Deum magis habere in ſua poteſtate voluntates hominum, quam ipſi ſuas.

45. Non eſt itaque dubitandum, voluntati Dei, qui *in cælo & in terra omnia quæcumque voluit fecit*, & qui etiam illa *quæ futura ſunt fecit*, humanas voluntates non poſſe reſiſtere, quo minus faciat ipſe quod vult: quandoquidem etiam de ipſis hominum voluntatibus, quod vult, cum vult, facit. Niſi forte (ut ex multis aliqua commemorem) quando Deus voluit Sauli regnum dare, ſic erat in poteſtate Iſraelitarum ſubdere ſe memorato viro, ſive non ſubdere, quod utique in eorum erat poſitum voluntate, ut etiam Deo valerent reſiſtere. Qui tamen hoc non fecit, niſi per ipſorum hominum voluntates, ſine dubio habens humanorum cordium quo placeret inclinandorum omnipotentiſſimam poteſtatem. Sic enim ſcriptum eſt: *Et dimiſit Samuel populum, & abiit unuſquiſque in locum ſuum; & Saul abiit in domum ſuam in Gabaa; & abierunt potentes quorum tetigit Dominus corda cum Saule. Et filii peſtilentes dixerunt, Quis ſalvabit nos? hic? Et inhonoraverunt eum, & non attulerunt ei munera.* Numquid aliquis dicturus eſt, non iturum fuiſſe cum Saul quemquam eorum, quorum tetigit corda Dominus ut irent cum illo; aut iſſe aliquem peſtilentium, quorum ut hoc facerent corda non tetigit? Item de David, quem Dominus in regnum ſucceſſu proſperiore conſtituit, ita legitur, *Et ambulabat David proficiens, & magnificabatur, & Dominus erat cum illo.* Hoc cum præmiſſum fuiſſet, paulo poſt dictum eſt, *Et Spiritus induit Amaſai principem triginta, & dixit, Tui ſumus, o David, & tecum futuri, fili Jeſſe. Pax, pax tibi, & pax adjutoribus tuis, quia auxiliatus eſt tibi Deus.* Numquid iſte poſſet adverſari voluntati Dei, & non potius ejus facere voluntatem, qui in ejus corde operatus eſt per Spiritum ſuum quo indutus eſt, ut hoc vellet, diceret, & faceret? Item paulo poſt ait eadem Scriptura, *Omnes hi viri bellatores, dirigentes aciem corde pacifico venerunt in Hebron, ut conſtituerent David ſuper omnem Iſrael.* Sua voluntate utique illi conſtituerunt regem David. Quis non videat? quis hoc neget? Non enim hoc non ex animo, aut non ex bona voluntate fecerunt, quod fecerunt corde pacifico: & tamen hoc in eis egit, qui in cordibus hominum quod voluerit operatur. Propter quod præmiſit Scriptura, *Et ambulabat David proficiens, & magnificabatur, & Dominus omnipotens erat cum illo.* Ac per hoc Dominus omnipotens qui erat cum illo, adduxit illos ut eum regem conſtituerent. Et quomodo adduxit? Numquid corporalibus ullis vinculis alligavit? Intus egit, corda tenuit, corda movit, eoſque voluntatibus eorum, quas ipſe in illis operatus eſt, traxit. Si ergo cum voluerit reges in terra Deus conſtituere, magis habet in poteſtate voluntates hominum, quam ipſi ſuas; quis alius facit ut ſalubris ſit correptio, & fiat in correpti corde correctio, ut cæleſti conſtituatur in regno?

1. Reg. 10. 25.

1. Par. 11. 9.

1. Par. 12. 18.

Ibid. 38.

CAPUT XV. Correptione pro culparum diverſitate diverſa. Excommunicatione pœna major in Eccleſia non eſt.

46. CORRIPIANTUR itaque a præpoſitis ſuis ſubditi fratres correptionibus de charitate venientibus, pro culparum diverſitate diverſis, vel minoribus vel amplioribus. Quia & ipſa quæ damnatio nominatur, quam facit epiſcopale judicium, qua pœna in Eccleſia nulla major eſt, poteſt, ſi Deus voluerit, in correptionem ſaluberrimam cedere atque proficere. Neque enim ſcimus quid contingat ſequenti die; aut ante finem vitæ hujus de aliquo deſperandum eſt; aut contradici Deo poteſt, ne reſpiciat & det pœnitentiam, & accepto ſacrificio ſpiritus contribulati cordiſque contriti, a reatu quamvis juſtæ damnationis abſolvat, damnatumque ipſe non damnet. Paſtoralis tamen neceſſitas habet, ne per plures ſerpant dira contagia, ſeparare ab ovibus ſanis morbidam: ab illo, cui nihil eſt impoſſibile, ipſa forſitan ſeparatione ſanandam. Neſcientes enim quis pertineat ad prædeſtinatorum numerum, quis non pertineat: ſic affici debemus charitatis affectu, ut omnes velimus ſalvos fieri. Hoc quippe fit, cum ſingulos quoſque,

Quoniam incertum nobis eſt quos Deus ſalvare decreverit, omnium & ſingulorum debemus procurare ſalutem, voto, prædicatione, & correptione.

que, ut occurrerint, cum quibus id agere valeamus, ad hoc conamur adducere, ut juſtificati ex fide pacem habeant ad Deum: quam prædicabat etiam Apoſtolus, cum dicebat, *Pro Chriſto ergo legatione fungimur, tamquam Deo exhortante per nos, obſecramus pro Chriſto, reconciliari Deo.* Quid eſt enim ei reconciliari, niſi pacem ad illum habere? Propter quam pacem etiam ipſe Dominus Jeſus dixit diſcipulis ſuis, *In quamcumque domum intraveritis, primum dicite, Pax huic domui: & ſi ibi fuerit filius pacis, requieſcet ſuper illum pax veſtra; ſin autem, ad vos revertetur.* Cum hanc evangelizant pacem, de quibus prædictum eſt, *Quam ſpecioſi pedes eorum qui annuntiant pacem, qui annuntiant bona!* nobis quidem tunc incipit eſſe quiſque filius pacis, cum obedierit & crediderit huic Evangelio, & ex fide juſtificatus pacem ad Deum habere cœperit: ſecundum autem prædeſtinationem Dei, jam filius pacis erat. Neque enim dictum eſt, Super quem requieverit pax veſtra, fiet filius pacis: ſed, *Si ibi fuerit*, inquit, *filius pacis, requieſcet ſuper illam domum pax veſtra.* Jam ergo & ante quam illi annuntiaretur hæc pax; filius pacis ibi erat, ſicut eum noverat atque præſcierat non Evangeliſta, ſed Deus. Ad nos ergo qui neſcimus quiſnam ſit filius pacis, aut non ſit, pertinet nullum exceptum facere, nullumque diſcernere; ſed velle omnes ſalvos fieri, quibus prædicamus hanc pacem. Neque enim metuendum eſt ne perdamus eam, ſi ille cui prædicamur, non eſt filius pacis, ignorantibus nobis: ad nos enim revertetur, id eſt, nobis proderit iſta prædicatio, non & illi: ſi autem ſuper eum pax prædicata requieverit, & nobis, & illi.

Rom. 5. 1. — 2.Cor.5.20. — Luc. 10. 5. & 6. — Iſa. 52. 7.

47. Quia ergo nos qui ſalvi futuri ſint neſcientes, omnes quibus prædicamus hanc pacem ſalvos fieri velle Deus jubet, & ipſe in nobis hoc operatur, diffundendo iſtam charitatem in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum qui datus eſt nobis: poteſt etiam ſic intelligi, quod *omnes homines Deus vult ſalvos fieri*; quoniam nos facit velle: ſicut *miſit Spiritum filii ſui clamantem, Abba, pater*, id eſt, nos clamare facientem. De ipſo quippe Spiritu, alio loco dicit, *Accepimus Spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba, pater.* Nos ergo clamamus, ſed ille clamare dictus eſt, qui efficit ut clamemus. Si ergo clamantem Spiritum recte dixit Scriptura, a quo efficitur ut clamemus; recte etiam volentem Deum, a quo efficitur ut velimus. Ac per hoc, quia & corripiendo nihil aliud debemus agere, niſi ut ab iſta pace quæ eſt ad Deum non recedatur, aut ad eam qui receſſerat revertatur, nos agamus ſine deſperatione quod agimus. Si filius pacis eſt quem corripimus, requieſcet ſuper eum pax noſtra: ſin autem ad nos revertetur.

Rom. 5. 5. Alia interpretatio loci Apoſtoli. Qui vult omnes homines ſalvos fieri. 1.Tim.2.4. Gal. 4. 6. Rom. 8.15.

48. Quamvis itaque etiam dum quorumdam fides ſubvertitur, firmum Dei fundamentum ſtet, quoniam ſcivit Dominus qui ſunt ejus: non tamen ideo nos pigri & negligentes eſſe debemus in corripiendis, qui corripiendi ſunt. Neque enim fruſtra dictum eſt, *Corrumpunt mores bonos colloquia mala*: &, *Peribit infirmus in tua ſcientia frater, propter quem Chriſtus mortuus eſt.* Non argumentemur contra iſta præcepta ſalubremque terrorem dicentes, Et corrumpant mores bonos colloquia mala, & pereat infirmus, quid ad nos? Firmum fundamentum Dei ſtat, & nemo perit niſi filius perditionis. * Abſit ut iſta garrientes, ſecuros nos in hac negligentia eſſe debere credamus. Verum eſt enim, quia nemo perit, niſi filius perditionis: ſed ait Deus per Ezechielem prophetam, *Ille quidem in peccato ſuo morietur, ſanguinem vero ejus de manu ſpeculatoris requiram.*

*2. Tim. 2. 19. — 1. Cor. 15. 33. — 1.Cor.8.11. — *Cap.XVI. — Jo. 17. 12. — Ezech. 3. 18.*

49. Proinde quantum ad nos pertinet, qui prædeſtinatos a non prædeſtinatis diſcernere non valemus, & ob hoc omnes ſalvos fieri velle debemus; omnibus, ne pereant, vel ne alios perdant, adhibenda eſt a nobis medicinaliter ſevera correptio: Dei eſt autem illis eam facere utilem, quos ipſe præſcivit & prædeſtinavit conformes imaginis filii ſui. Si enim aliquando timore non corripimus, ne aliquis inde pereat: cur non etiam timore corripimus, ne aliquis inde plus pereat? Neque enim dilectionis viſcera majora geſtamus quam beatus Apoſtolus, qui dicit, *Corripite inquietos, conſolamini puſillanimes, ſuſcipite infirmos, patientes eſtote ad omnes, videte ne quis malum pro malo alicui reddat.* Ubi intelligendum eſt tunc potius malum pro malo reddi, ſi corripiendus non corripitur, ſed prava diſſimulatione negligitur. Dicit etiam, *Peccantes coram omnibus corripe, ut cæteri timorem habeant.* Quod de his peccatis accipiendum eſt quæ non latent, ne contra Domini ſententiam putetur locutus. Ille enim dicit, *Si peccaverit in te frater tuus, corripe eum inter te & ipſum.* Verumtamen & ipſe ſeveritatem correptionis eo uſque perducit, ut dicat, *Si nec Eccleſiam audierit, ſit ibi tamquam ethnicus & publicanus.* Et quis magis dilexit infirmos, quam ille qui pro omnibus eſt factus infirmus, & pro omnibus ex ipſa eſt infirmitate crucifixus? Quæ cum ita ſint, nec gratia prohibet correptionem, nec correptio negat gratiam: & ideo ſic eſt præcipienda juſtitia, ut a Deo gratia, qua id quod præcipitur fiat, fideli oratione poſcatur: & hoc utrumque ita faciendum eſt, ut neque juſta correptio negligatur. Omnia vero hæc cum charitate fiant: quoniam charitas nec facit peccatum, & cooperit multitudinem peccatorum.

Rom. 8.29. — 1.Theſſ. 5. 14. & 15. Correptione non malum, ſed bonum pro malo redditur. — 1. Tim. 5. 20. Publice publica tantum corripienda peccata. — Matth. 18. 15. — ibid. 17. — 1.Petr.4.8.

EX LIBRO I.

S. AUGUSTINI EPISCOPI

Contra duas Epiſtolas Pelagianorum, cap. 3. & 4.

CAPUT III. Gratia non ſecundum merita datur.

SED ne forte dicant (Pelagiani) ad hoc eſſe adjutos, ut haberent poteſtatem fieri filii Dei ; ut autem hanc accipere mererentur, prius cum libero arbitrio, nulla adjuti gratia receperunt : hæc eſt quippe intentio qua gratiam deſtruere moliuntur, ut eam dari ſecundum merita noſtra contendant : ne forte ergo hanc evangelicam ſententiam ſic dividant, ut meritum ponant in eo quod dictum eſt, Quotquot autem receperunt eum ; ac deinde non gratis datam, ſed huic merito redditam gratiam in eo quod ſequitur, Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri : numquid ſi quæratur ab eis, quid ſit, receperunt eum, dicturi ſunt aliud, niſi crediderunt in eum ? Ut igitur & hoc ſciant ad gratiam pertinere, legant quod ait Apoſtolus : In nullo expaveſcatis ab adverſariis, quæ quidem eſt illis cauſſa perditionis, veſtræ autem ſalutis : & hoc a Deo ; quia vobis donatum eſt pro Chriſto, non tantum ut credatis in eum, ſed ut etiam patiamini pro eo. Nempe utrumque dixit eſſe donatum. Item quod ait, Pax fratribus & caritas cum fide a Deo Patre & Domino Jeſu Chriſto. Legant etiam quod ipſe Dominus ait, Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater qui miſit me, traxerit eum. Ubi ne quiſquam putet aliud dictum eſſe, venire ad me, quam credere in me ; paulo poſt cum de ſuo corpore & ſanguine loqueretur, & ſcandalizati eſſent plurimi in ſermone ejus, ait : Verba quæ ego locutus ſum vobis, ſpiritus & vita ſunt ; ſed ſunt quidam ex vobis qui non credunt. Deinde ſubjunxit Evangeliſta : Sciebat enim Jeſus ab initio, qui eſſent credentes, & quis traditurus eſſet eum, & dicebat, Propterea dixi vobis, quia nemo poteſt venire ad me, niſi fuerit ei datum a Patre meo. Sententiam ſcilicet iteravit qua dixerat, Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater qui miſit me, traxerit eum. Et hoc propter credentes & non credentes ſe dixiſſe manifeſtavit, exponens quod dixerat, niſi Pater qui miſit me, traxerit eum : idipſum aliis verbis repetendo in eo quod ait, Niſi fuerit ei datum a Patre meo. Ille quippe trahitur ad Chriſtum, cui datur ut credat in Chriſtum. Datur ergo poteſtas ut filii Dei fiant, qui credunt in eum, cum hoc ipſum datur ut credant in eum. Quæ poteſtas, niſi detur a Deo, nulla eſſe poteſt ex libero arbitrio : quia nec liberum in bono erit, quod liberator non liberaverit ; ſed in malo liberum habet arbitrium, cui delectationem malitiæ vel occultus vel manifeſtus deceptor inſevit, vel ſibi ipſe perſuaſit.

Margin notes: Fidem donum eſſe Dei. *Philip. 1. 28. & 29.* — *Epheſ. 6. 23.* — *Jo. 6. 44.* — Venire ad Chriſtum credere eſt. — *Ib. 64. &c.* — *Ibid. 66.* — Trahi a Patre quis dicatur. — Liberum arbitrium unde liberum in bono.

Non itaque, ſicut dicunt nos quidam dicere, & * iſte audet inſuper ſcribere ; *omnes in peccatum*, velut inviti, *carnis ſuæ neceſſitate coguntur* : ſed ſi jam in ea ætate ſunt, ut propriæ mentis utantur arbitrio, & in peccato ſua voluntate retinentur, & a peccato in peccatum ſua voluntate præcipitantur. Neque enim agit in eis etiam qui ſuadet & decipit, niſi ut peccatum voluntate committant, vel ignorantia veritatis, vel delectatione iniquitatis, vel utroque malo & cæcitatis & infirmitatis. Sed hæc voluntas quæ libera eſt in malis, quia delectatur malis, ideo libera in bonis non eſt, quia liberata non eſt. Nec poteſt homo boni aliquid velle, niſi adjuvetur ab eo qui malum non poteſt velle, hoc eſt gratia Dei per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum, Omne enim quod non eſt ex fide peccatum eſt. Ac per hoc bona voluntas quæ ſe abſtrahit a peccato, fidelis eſt, quia juſtus ex fide vivit. Ad fidem autem pertinet credere in Chriſtum. Et nemo poteſt credere in eum, hoc eſt venire ad eum, niſi fuerit illi datum. Nemo igitur poteſt habere voluntatem juſtam, niſi nullis præcedentibus meritis acceperit veram, hoc eſt, gratuitam deſuper gratiam.

Margin notes: Concludit non admittere ſe impius liberum arbitrium. * Julianus. — Non poteſt homo boni aliquid, niſi fidem per gratuitam gratiam acceperit. *Rom. 14. 23.* — *Hebr. 2. 4. Rom. 1. 17.*

3. Hoc iſti nolunt elati & ſuperbi, nec purgando defenſores, ſed extollendo præcipitatores liberi arbitrii. Qui non ob aliud nobis hæc dicentibus indignantur, niſi quia gloriari in Domino dedignantur. Timuit tamen Pelagius epiſcopale judicium Palæſtinum : & cum ei fuiſſet objectum, quod diceret gratiam Dei ſecundum merita noſtra dari ; negavit ſe dicere, & eos qui hoc dicerent anathematizando damnavit. * Nec aliud tamen defendere invenitur in libris, quos poſtmodum ſcripſit ; fraudem ſe putans hominibus judicantibus feciſſe mentiendo, aut neſcio quomodo ſuum ſenſum verbis ambiguis obtegendo.

Margin notes: CAPUT IV. Pelagiani præcipitatores liberi arbitrii. *V. lib. de geſtis Palæſtinis, c. 4.* — * *Infra.*

Ex eodem Libro primo contra duas Epiſtolas Pelagianorum, cap. 19. & 20.

VOS autem in bono opere ſic putatis adjuvari hominem gratia Dei, ut in excitanda ejus ad ipſum bonum opus voluntate, nihil eam credatis operari. Quod ſatis ipſa tua verba declarant. Cur enim non dixiſti, hominem Dei gratia in bonum opus excitari, ſicut dixiſti, *in malum diaboli ſuggeſtionibus incitari* ; ſed aiſti, *in bono opere a Dei gratia ſemper adjuvari* ? tamquam ſua voluntate, nulla Dei gratia bonum opus aggreſſus, in ipſo jam opere divinitus adjuvetur, pro meritis videlicet voluntatis bonæ, ut reddatur debita gratia, non donetur indebita : ac ſic gratia jam non ſit illud quod Pelagius in judicio Paleſtino ficto corde damnavit, gratiam Dei ſecundum merita noſtra dari. Dic mihi, obſecro, quid boni Paulus adhuc Sau-

Margin notes: CAPUT XIX. Initium bonæ voluntatis donum gratiæ. — *Rom. 11. 6. V. lib. de geſtis Pelagii c. 14. Act. 9. 1.*

Digitized by Google

Saulus, volebat, ac non potius magna mala, quando ſpirans cædem pergebat ad vaſtandos horrenda mentis cæcitate ac furore Chriſtianos? Quibus meritis bonæ voluntatis Deus illum ab his malis ad bona, mirabili & repentina vocatione convertit? Quid ego dicam, quibus meritis, cum ipſe clamet, Non ex operibus juſtitiæ quæ fecimus nos, ſed ſecundum ſuam miſericordiam ſalvos nos fecit? Quid illud quod jam commemoravi dixiſſe Dominum, Nemo poteſt venire ad me, quod intelligitur, credere in me; niſi ei datum fuerit a Patre meo? Utrum jam volenti credere pro meritis bonæ voluntatis hoc datur: an potius ut credat, ipſa voluntas, ſicut Sauli, deſuper excitatur, etiamſi tam ſit averſus a fide, ut credentes etiam perſequatur? Ut quid enim nobis Dominus præcepit, ut oremus pro eis qui nos perſequuntur? Numquid hoc oramus, ut eis pro bona eorum voluntate gratia Dei retribuatur, ac non potius ut mala in bonum voluntas ipſa mutetur? Sicut credimus, tunc a ſanctis quos perſequebatur, non inaniter oratum eſſe pro Saulo, ut ad fidem quam vaſtabat, voluntas ejus converteretur. Et illius quidem converſio deſuper facta, manifeſto etiam miraculo apparuit: quam multi inimici Chriſti quotidie ſubito Dei occulta gratia trahuntur ad Chriſtum. Quod verbum ſi non ex Evangelio poſuiſſem, quanta de me propter hoc iſte dixiſſet; cum etiam nunc obluctetur non mihi, ſed illi qui clamat, Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater qui miſit me traxerit eum? Non enim ait, duxerit, ut illic aliquo modo intelligamus præcedere voluntatem. Quis trahitur, ſi jam volebat? Et tamen nemo venit, niſi velit. Trahitur ergo miris modis ut velit, ab illo qui novit intus in ipſis hominum cordibus operari, non ut homines, quod fieri non poteſt, nolentes credant, ſed ut volentes ex nolentibus fiant.

Tit. 3. 5.

Venire ad Chriſtum eſt credere *Joan.* 6. 66. *V. ſupra c.* 3.

Vis gratiæ. *Mat.* 5. 44.

Act. 8. 39.

Act. 9.

Joan. 6. 44.

Trahit Pater faciens ut volentes ex nolentibus fiant.

Caput XX. Gratiæ vis demonſtratur. 2. *Paralip.* 30. 12. *Ezech.* 36. 26. & 27.

Hoc verum eſſe non conjectura ſuſpicamur humana, ſed evidentiſſima divinarum Scripturarum auctoritate dignoſcimus. Legitur in Paralipomenon libris: Et quidem in Juda facta eſt manus Dei; ut daret illis cor unum, ut facerent præceptum regis & principum in verbo Domini. Item per Ezechielem prophetam Dominus dicit: „ Dabo eis cor aliud, & ſpiritum novum „ dabo eis, & evellam cor eorum lapideum de „ carne eorum, & dabo eis cor carneum, ut „ in præceptis meis ambulent, & juſtificationes „ meas obſervent, & faciant eas. “ Quid eſt autem quod Eſther illa regina orat & dicit, Da ſermonem concinnum in os meum, & verba mea clarifica in conſpectu leonis, & converte cor ejus in odium impugnantis nos? Ut quid iſta in oratione dicit Deo, ſi non operatur Deus in cordibus hominum voluntatem? Sed forte hoc mulier inſipienter oravit. Videamus ergo utrum inaniter præmiſſus fuerit orantis affectus, & conſecutus non fuerit exaudientis effectus. Ecce ingreditur ad regem. „ Ne multa dicamus: „ Et quia non ordine ſuo ingrediebatur, magna neceſſitate compulſa, intuitus eſt eam, „ ſicut ſcriptum eſt, velut taurus in impetu indignationis ſuæ. Et timuit regina, & converſus eſt color ejus per diſſolutionem, & inclinavit ſe ſuper caput delicatæ ſuæ, quæ „ præcedebat eam. Et convertit Deus, & tranſtulit indignationem ejus in lenitatem. “ Jam ſequentia commemorare quid opus eſt, ubi Deum compleviſſe quod illa rogaverat, divina ſcriptura teſtatur, operando in corde regis, quid aliud, quam voluntatem, qua juſſit & factum eſt, quod ab eo regina popoſcerat? Quam Deus jam, ut fieret, exaudierat, qui cor regis, antequam mulieris ſermonem poſcentis audiſſet, occultiſſima & efficaciſſima poteſtate convertit, & tranſtulit ab indignatione ad lenitatem, a voluntate lædendi, ad voluntatem favendi: ſecundum illud Apoſtoli, Deus operatur in vobis & velle. Numquid homines Dei qui hæc ſcripſerunt, immo ipſe Spiritus Dei, quo auctore per eos iſta conſcripta ſunt, oppugnavit liberum hominis arbitrium? Abſit: ſed omnipotentis in omnibus judicium æquiſſimum, & auxilium miſericordiſſimum commendavit. Sufficit enim ſcire homini, quod non eſt iniquitas apud Deum. Jam quomodo iſta diſpenſet, faciens alios ſecundum meritum vaſa iræ, alios ſecundum gratiam vaſa miſericordiæ; quis cognovit ſenſum Domini, aut quis conſiliarius ejus fuit? Si ergo ad honorem gratiæ pertinemus, non ſimus ingrati, tribuendo nobis quod accepimus. Quid enim habemus, quod non accepimus?

Eſther 14. 13.

Deus voluntatem in cordibus hominum operatur. *Eſther* 15. 8. *& ſeq.*

Eſther 15.

Occultiſſima & efficaciſſima poteſtate Deus convertit hominis voluntatem. *Philip.* 2. 13.

Liber Eſther ſcriptura ſacra.

Rom. 9. 14. *Ibid.* 22.

Rom. 11. 34. 1. *Cor.* 4. 7.

Ex Libro ſecundo ejuſdem contra duas Epiſtolas Pelagianorum, cap. 5. 6. 7. 8. 9. 10.

Caput VI. Gratiæ nomine cur fatum a Catholicis aſſeri calumniantur Pelagiani.

UNDE autem hoc eis viſum fuerit nobis objicere, quod fatum aſſeramus ſub nomine gratiæ, cum aliquanto attentius cogitarem; prius eorum verba quæ conſequuntur inſpexi. Sic enim hoc nobis objiciendum putarunt: *Sub nomine*, inquiunt, *gratiæ ita fatum aſſerunt, ut dicant, quia niſi Deus invito & reluctanti homini inſpiraverit boni, & ipſius imperfecti, cupiditatem, nec a malo declinare, nec bonum poſſit arripere*. Deinde aliquanto poſt, ubi ipſi quæ defendant, commemorant, quid de hac re ab eis diceretur, attendi. *Baptiſma*, inquiunt, *omnibus neceſſarium eſſe ætatibus confitemur: gratiam quoque adjuvare uniuſcujuſque bonum propoſitum, non tamen reluctanti ſtudium virtutis immittere, quia perſonarum acceptio non eſt apud Deum*. Ex his eorum verbis intellexi, ob hoc illos vel putare, vel putari velle, fatum nos aſſerere ſub nomine gratiæ, quia gratiam Dei non ſecundum merita noſtra dicimus dari, ſed ſecundum ipſius miſericordiſſimam voluntatem, qui dixit, Miſerebor cui miſertus ero, & miſericordiam præſtabo cui miſericors fuero. Ubi conſequenter adjunctum eſt, Igitur non volentis, neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei. Poſſet etiam hinc quiſpiam ſimiliter ſtultus fati aſſertorem Apoſtolum putare vel dicere. Verum hic ſe iſti ſatis aperiunt. Cum enim propterea nobis calumniantur, dicentes nos fatum gratiæ nomine aſſerere, quia non ſecundum merita noſtra dari dicimus Dei gratiam; procul dubio confitentur, quod ipſi eam ſecundum noſtra merita dari dicunt: ita cæcitas eorum occultare ac diſſimulare non potuit, hoc ſe ſapere atque ſentire, quod ſibi objectum Pelagius in epiſcopali judicio Palæſtino ſubdolo timore damnavit. Objectum quippe illi eſt ex ver-

Coloſſ. 3. 25. Gratia datur ſecundum Dei miſericordiſſimam voluntatem. *Rom.* 11. 15. *Exod.* 9. 13. *Ibid.* 16.

verbis quidem diſcipuli ſui Cæleſtii, quod etiam ipſe diceret, *gratiam Dei ſecundum merita noſtra dari*. Quod ille deteſtans, vel quaſi deteſtans, ore dumtaxat anathematizare non diſtulit: ſed ſicut ejus libri poſteriores indicant, & iſtorum ſectatorum ejus nudat aſſertio, ficto corde ſervavit, donec poſtea, quod tunc metu texerat negantis aſtutia, etiam in litteras proferret audacia. Et adhuc non reformidant, nec ſaltem verecundantur epiſcopi Pelagiani litteraa ſuas catholicis Orientalibus epiſcopis mittere, quibus nos aſſertores fati eſſe criminantur, quia non dicimus gratiam Dei ſecundum merita noſtra dari, quod Pelagius epiſcopos Orientales metuens, & dicere non auſus, & damnare compulſus eſt.

CAPUT VI. Fati criminatio retorquetur in Pelagianos.

Itane vero, filii ſuperbiæ, inimici gratiæ Dei, o novi hæretici Pelagiani, quiſquis dicit, gratia Dei omnia hominis bona merita præveniri, nec gratiam Dei meritis dari, ne non ſit gratia, ſi non gratis datur, ſed debita merentibus redditur; fatum vobis videtur aſſerere? Nonne etiam vos ipſi qualibet intentione neceſſarium baptiſmum omnibus ætatibus dicitis? Nonne in hac ipſa epiſtola veſtra iſtam de baptiſmo ſententiam, & de gratia juxta poſuiſtis? Cur non vos baptiſmus, qui datur infantibus, ipſa vicinitate commonuit, quid ſentire de gratia debeatis? Hæc enim verba ſunt veſtra: *Baptiſma omnibus neceſſarium eſſe infantibus confitemur: gratiam quoque adjuvare uniuſcujuſque bonum propoſitum, non tamen reluctanti ſtudium virtutis immittere, quia perſonarum acceptio non eſt apud Deum*. In his omnibus verbis veſtris de gratia quod dixiſtis, interim taceo: de baptiſmate reddite rationem, cur illud dicatis omnibus eſſe ætatibus neceſſarium, quare ſit neceſſarium parvulis dicite: profecto quia eis boni aliquid confert, & idem aliquid nec parvum, nec mediocre, ſed magnum eſt. Nam etſi eos negatis attrahere quod in baptiſmo remittatur originale peccatum: tamen illo regenerationis lavacro adoptari ex filiis hominum in Dei filios non negatis; immo etiam prædicatis. Dicite ergo nobis, quicumque baptizati in Chriſto parvuli de corpore exierunt, hoc tam ſublime donum quibus præcedentibus meritis acceperunt? Si dixeritis hoc eos parentum pietate meruiſſe: reſpondebitur vobis, cur aliquando piorum filiis negatur hoc bonum, & filiis tribuitur impiorum? Nonnumquam enim de religioſis orta proles in tenera ætate atque ab utero recentiſſima prævenitur morte, ante quam lavacro regenerationis abluatur; & infans natus ex inimicis Chriſti miſericordia Chriſtianorum baptizatur in Chriſto: plangit baptizata mater non baptizatum proprium; & ab impudica expoſitum, baptizandum caſta fetum colligit alienum. Hic certe merita parentum vacant, vacant vobis fatentibus ipſorum etiam parvulorum. Scimus enim vos non hoc de anima humana credere, quod ante corpus terrenum alicubi vixerit, & aliquid operata ſit vel boni vel mali, unde iſtam in carne differentiam mereretur. Quæ igitur cauſſa huic parvulo baptiſmum procuravit, illi negavit? An ipſi fatum habent, quia meritum non habent? aut in his eſt acceptio a Domino perſonarum? Nam utrumque dixiſtis, prius fatum, acceptionem poſtea perſonarum: ut quoniam utrumque refutandum eſt, remaneat quod vultis adverſus gratiam introducere meritum. Reſpondete igitur de meritis parvulorum, cur alii baptizati, alii non baptizati de corporibus exeant, nec parentum meritis vel polleant vel careant tam excellenti bono, ut fiant filii Dei ex hominum filiis, nullis parentum, nullis meritis ſuis. Nempe reticetis; & vos ipſos potius in eo quod nobis objicitis, invenitis. Nam ſi ubi non eſt meritum conſequenter eſſe dicitis fatum, & ob hoc in gratia Dei meritum hominibus vultia intelligi, ne fatum cogamini confiteri; ecce vos potius aſſeritis fatum in baptiſmate parvulorum, quorum nullum eſſe fatemini meritum. Si autem in baptizandis parvulis, & nullum meritum omnino præcedere, & tamen fatum non eſſe conceditis; cur nos quando dicimus gratiam Dei propterea gratis dari; ne gratia non ſit, & non tamquam debitam meritis præcedentibus reddi, fati aſſertores eſſe jactatis? non intelligentes, in juſtificandis impiis, ſicut propterea merita non ſunt, quia Dei gratia eſt; ita propterea non eſſe fatum, quia Dei gratia eſt; ita propterea non eſſe acceptionem perſonarum, quia Dei gratia eſt.

Coloſſ. 3. 25. (margin note beside "apud Deum")

Adoptionem parvulorum in baptiſmate agnoſcebant Pelagiani.

Ut infans unus præ altero ad baptiſmi gratiam perveniat, non ſit parentum merito, ſed gratia Dei.

Fati nomine quid intelligatur.

Fatum quippe qui affirmant, de ſiderum poſitione ad tempus quo concipitur quiſque vel naſcitur, quas conſtellationes vocant, non ſolum actus & eventa, verum etiam ipſas noſtraa voluntates pendere contendunt: Dei vero gratia non ſolum omnia ſidera & omnes cælos, verum etiam omnes angelos ſupergreditur. Deinde fati aſſertores & bona & mala hominum fato tribuunt: Deus autem in malis hominum merita eorum debita retributione perſequitur; bona vero per indebitam gratiam miſericordi voluntate largitur; utrumque faciens, non per ſtellarum temporale conſortium, ſed per ſuæ ſeveritatis & bonitatis æternum altumque conſilium. Neutrum ergo pertinere videmus ad fatum. Hic ſi reſpondetis, hanc ipſam Dei benevolentiam, qua non merita ſequitur, ſed bona indebita gratuita bonitate largitur, fatum potius eſſe dicendum: cum hanc Apoſtolus gratiam vocet, dicens, „Gratia ſalvi facti eſtis per fidem: & hoc non „ex vobis, ſed Dei donum eſt, non ex operi„bus, ne forte quis extollatur: nonne attenditis, nonne perſpicitis, non a nobis divinæ gratiæ nomine fatum aſſeri, ſed a vobis potius divinam gratiam fati nomine nuncupari.

Epheſ. 2. 8.

CAPUT VII. Refellit calumniam de perſonarum acceptione.

Acceptio perſonarum non eſt, ubi iniquitas non eſt.

Mat. 20. 9.

ITEMQUE acceptio perſonarum ibi recte dicitur, ubi ille qui judicat relinquens cauſſæ meritum de qua judicat, alteri contra alterum ſuffragatur, quia invenit aliquid in perſona quod honore vel miſeratione ſit dignum. Si autem quiſpiam duos habeat debitores, & alteri velit dimittere debitum, alterum exigere; cui vult donat, ſed neminem fraudat: nec acceptio perſonarum dicenda eſt, quando iniquitas nulla eſt. Alioquin eis qui parum intelligunt, poteſt acceptio perſonarum videri, ubi vineæ dominus operariis, qui una hora illic opus fecerunt, tantum dedit, quantum illis qui pertulerunt pondus diei & æſtus, æquales faciens in mercede, quorum tam magna diſtantia fuerat in labore. Sed quid reſpondit de hac veluti acceptione perſonarum adverſus patrem-familias murmurantibus?

Digitized by Google

Ib. 11. & c.

bus? Amice, inquit, non facio tibi injuriam. Nonne ex denario convenisti mecum? Tolle quod tuum eſt, & vade. Volo autem & huic noviſſimo dare ſicut & tibi. An non licet mihi quod volo facere? An oculus tuus nequam eſt, quia ego bonus ſum? Nempe hic tota juſtitia eſt: Hoc volo: Tibi, inquit, reddidi, huic donavi; neque ut huic donarem, tibi aliquid abſtuli, aut quod debebam vel minui vel negavi.

Divina electio non habet perſonarum acceptionem, etiam ſi ea meritis non procedat.

Rom. 8. 28.

An non licet mihi facere quod volo? An oculus tuus nequam eſt, quia ego bonus ſum? Sicut ergo hic nulla eſt acceptio perſonarum; quia ſic alius gratis honoratur, ut alius debito non fraudetur; ſic etiam cum ſecundum propoſitum Dei vocatur alius, alius non vocatur, vocato datur gratuitum bonum, cujus boni eſt vocatio ipſa principium; non vocato redditur malum, quia omnes rei ſunt ex eo, quod per unum hominem peccatum intravit in mundum.

Rom. 5. 12.

Et in illa quidem operariorum ſimilitudine, ubi unum denarium acceperunt, qui una hora, & qui duodecies tantum laboraverunt, qui utique ſecundum rationes humanas, ſed vanas, pro quantitate laboris ſui duodecim denarios accipere debuerunt, utrique in bono coæquati, non alii liberati, alii damnati ſunt: quia & illi qui plus laboraverunt, & quod ſic vocati ſunt ut venirent, & quod ſic paſti ut non deficerent, ab ipſo patre familias habuerunt.

Rom. 9. 18. & 21.

Ubi autem dicitur, ergo cui vult miſeretur, & quem vult obdurat, qui facit aliud vas in honorem aliud in contumeliam: bonum quidem immerito & gratis datur, quia ex eadem maſſa eſt cui non datur; malum vero merito & debitum redditur, quia in maſſa perditionis malum malo non male redditur; & ei cui redditur malum eſt, quia ſupplicium ejus eſt; ei vero a quo redditur, bonum eſt, quia recte factum ejus eſt. Nec ulla eſt acceptio perſonarum in duobus debitoribus æqualiter reis, ſi alteri dimittitur, alter exigitur, quod pariter ab utroque debetur.

Exemplo rem illuſtrat.

Sed ut id quod dicimus alicujus exempli manifeſtatione clareſcat, conſtituamus aliquos ab aliqua meretrice geminos editos, atque ut ab aliis colligerentur expoſitos: horum ſine baptiſmo expiravit unus, alius baptizatus. Quod hic fatum fortunamve fuiſſe dicamus, quæ omnino nulla ſunt? Quam perſonarum acceptionem, cum apud Deum nulla eſſet, etiam ſi in iſtis ulla eſſe potuiſſet: qui utique nihil habebant, unde alter alteri præferretur, meritaque nulla propria, ſive bona, quibus mereretur alius baptizari; ſive mala, quibus alius ſine baptiſmate mori? An aliqua parentum fuerunt, ubi fornicator pater, meretrix mater? Sed qualiacumque illa fuerint, non utique iſtis tam diverſa conditione morientibus ulla diverſa, ſed utrique communia. Si ergo nec fatum, quia nullæ ſtellæ iſta decernunt; nec fortuna, quia non fortuiti caſus hæc agunt; nec perſonarum nec meritorum diverſitas hoc fecerunt: quid reſtat, quantum ad baptizatum attinet, niſi gratia Dei quæ vaſis factis in honorem gratis datur; quantum autem ad non baptizatum, ira Dei, quæ vaſis factis in contumeliam pro ipſius maſſæ meritis redditur? Sed in illo qui baptizatus eſt, gratiam Dei vox confiteri cogimus, & meritum ejus nullum præceſſiſſe convincimus: de illo autem ſine baptiſmate mortuo, cur ei defuerit ſacramentum, quod & vos fatemini omnibus ætatibus neceſſarium, & quid illo modo in eo fuerit vindicatum, vos videritis, qui non vultis eſſe originale delictum.

Quæſtionem non ſolvendo ſolvit Apoſtolus.

Nobis in duobus iſtis geminis unam procul dubio habentibus cauſſam, difficultatem quæſtionis cur alius ſic, alius vero ſic mortuus eſt, velut non ſolvendo ſolvit Apoſtolus: qui cum & ipſe de duobus geminis tale aliquid propoſuiſſet, propter quod non ex operibus, quia nondum operati fuerant aliquid boni vel mali, ſed ex vocante dictum eſt, Major ſerviet minori: &, Jacob dilexi, Eſau autem odio habui: & hujus profunditatis horrorem uſque ad hoc perduxiſſet, ut diceret, Ergo cujus vult miſeretur, & quem vult obdurat: ſenſit continuo quid moveret, & ſibi verba contradicentis, quæ apoſtolica auctoritate coerceret, oppoſuit. Ait enim: Dicis itaque mihi, quid adhuc conqueritur? nam voluntati ejus quis reſiſtit? Reſponditque iſta dicenti: „ O homo, tu quis es qui reſpondeas „ Deo? Numquid dicit figmentum ei qui ſe „ finxit, quare ſic me feciſti. An non habet „ poteſtatem figulus luti ex eadem maſſa facere „ aliud quidem vas in honorem, aliud in con„ tumeliam? Deinde ſecutus, tam magnum ab„ ditumque ſecretum, quantum aperiendum eſ„ ſe hominibus judicavit, aperuit dicens: Si au„ tem volens Deus oſtendere iram, & demon„ ſtrare potentiam ſuam, attulit in multa pa„ tientia vaſa iræ quæ perfecta ſunt in perdi„ tionem, & ut notas faceret divitias gloriæ „ ſuæ in vaſa miſericordiæ quæ præparavit in „ gloriam. “ Hoc eſt gratiæ Dei, non ſolum adjutorium, verum etiam documentum: adjutorium ſcilicet in vaſis miſericordiæ; in vaſis autem iræ documentum: in eis enim oſtendit iram, & demonſtrat potentiam ſuam, quia tam potens eſt bonitas ejus, ut bene utatur etiam malis; & in eis notas facit divitias gloriæ ſuæ in vaſa miſericordiæ, quoniam quod ab iræ vaſis exigit juſtitia punientis, hoc vaſis miſericordiæ dimittit gratia liberantis: nec beneficium, quod quibuſdam gratis tribuitur, appareret, niſi Deus aliis ex eadem maſſa pariter reis juſto ſupplicio condemnatis, quid utriſque deberetur oſtenderet. Quis enim te diſcernit? ait idem Apoſtolus, homini tamquam de ſemetipſo & de ſuo proprio bono glorianti: Quis enim te diſcernit? utique ab iræ vaſis, a maſſa perditionis, quæ per unum omnes miſit in damnationem. Quis te diſcernit? Et tamquam reſpondiſſet, Diſcernit me fides mea, propoſitum meum, meritum meum. „ Quid enim habes, inquit, „ quod non accepiſti? Si autem & accepiſti, „ quid gloriaris quaſi non acceperis? “ hoc eſt, quaſi de tuo ſit, unde diſcerneris. Ergo ille diſcernit, qui unde diſcernatis impertit, pœnam debitam removendo, indebitam gratiam largiendo: ille diſcernit, qui cum tenebræ eſſent ſuper abyſſum, dixit, Fiat lux, & facta eſt lux, & diviſit, hoc eſt, diſcrevit inter lucem & tenebras. Non enim cum ſolæ eſſent tenebræ, quid diſcerneret invenit: ſed lucem faciendo diſcrevit; ut juſtificatis impiis dicatur, Fuiſtis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino: ac ſic qui gloriatur, non in ſeipſo, ſed in Do-

mino

Rom. 9. 17.

Ibid. 18.

Ibid. 19. & c.

Electio ex maſſa perditionis gratuita. Ibid. 20. & 23.

Cur non omnes ex maſſa perditionis liberentur.

1. Cor. 4. 7.

Gen. 1. 3.

Epheſ. 5. 8. 2. Cor. 10. 17. Rom. 5. 11.

mino glorietur. Ille diſcernit, qui de nondum natis neque qui aliquid egerant boni aut mali, ut ſecundum electionem propoſitum ejus maneret, non ex operibus, ſed ex ſeipſo vocante dixit, Major ſerviet minori: atque idipſum commendans poſtea per Prophetam; Jacob, inquit, dilexi, Eſau autem odio habui. Electinnem quippe dixit, ubi Deus non ab alio factum quod eligat invenit, ſed quod inveniar ipſe facit: ſicut de reliquiis Iſrael ſcriptum eſt, „ Reliquiæ per electionem gratiæ factæ ſunt. Si „ autem gratia, jam non ex operibus; alinquin gratia jam non eſt gratia. Propter quod profecto deſipitis, qui dicente veritate, Non ex operibus, ſed ex vocante dictum eſt; vos dicitis, Ex futuris operibus, quæ Deus illum facturum eſſe præſciebat, Jacob fuiſſe dilectum: atque ita contradicitis Apoſtolo dicenti, Non ex operibus: quaſi non poſſet, dicere, Non ex præſentibus, ſed futuris operibus. Sed ait, Non ex operibus, ut gratiam commendaret: „ Si autem „ gratia, jam non ex operibus; alioquin graria „ jam non eſt gratia. „ Præcedit namque non debita, ſed gratuita gratia, ut per illam fiant bona opera: ne ſi præceſſerint bona opera, tamquam operibus reddatur gratia, ac ſic gratia jam non ſit gratia.

Gen. 25. 23. Mal. 1. 2.

Rom. 11. 5. & 6.

Electionem futuris operibus adſcribentes Pelagiani deſipiunt.

Sed ut vobis auferretur omnis veſtræ caliginis latebra, propterea geminos tales propoſui, qui neque parentum meritis juvarentur, & ambo infantiæ primordio unus baptizatus, alter ſine baptiſmate morerentur; ne diceretis Deum ſicut de Jacob & Eſau contra Apoſtolum dicitis, opera eorum futura præſciſſe. Quomodo enim præſcivit ea futura, quæ illis in infantia morituris, quia præſcientia ejus falli non poteſt, præſcivit potius non futura? Aut quid prodeſt eis qui rapiuntur ex hac vita, ne malitia mutet intellectum eorum, aut ne fictio decipiat animam eorum, ſi peccatum etiam quod non eſt factum, dictum, cogitatum, tamquam commiſſum fuerit, ſic punitur? Quod ſi abſurdiſſimum, inſulſiſſimum, dementiſſimum eſt, quoslibet homines ex his peccatis, quorum nec reatum ex parentibus trahere, ſicut dicitis, nec ea non ſolum committere, ſed nec ſaltem cogitare potuerunt, eſſe damnandos; redit ad vos frater ille geminus baptizati non baptizatus, & tacitus quærit a vobis, unde fuerit a fraterna felicitate diſcretus, cur illa infelicitate punitus, ut illo in Dei filium adoptato, ipſe non acciperet omnibus ætatibus neceſſarium, ſicut fatemini, ſacramentum; ſi quemadmodum nulla eſt fortuna vel fatum, vel apud Deum acceptio perſonarum, ita nullum eſt gratiæ ſine meritis donum, nullum originale peccatum. Huic prorſus infanti linguam veſtram vocemque ſubmittitis, huic non loquenti quid loquamini non habetis.

Pelagiani convincuntur in parvulis geminis, uno poſt baptiſma, altero ſine baptiſmatis gratia mortuo. *Sap. 4. 11.*

Jam nunc videamus, ut poſſumus, hoc ipſum quod volunt præcedere in homine, ut adjutorio gratiæ dignus habeatur, & cui merito ejus non tamquam indebita tribuatur, ſed debita gratia retribuatur; ac ſic gratia jam non ſit gratia: videamus tamen quid illud ſit. *Sub nomine*, inquiunt, *gratiæ ita fatum aſſerunt, & dicant, quia niſi invito & reluctanti homini inſpiraverit boni, & ipſius imperfecti, cupiditatem, nec a malo declinare, nec bonum poſſit arripere.*

Cap. VIII. Boni etiam imperfecti cupiditas donum gratiæ eſt, alioquin gratia ſecundum merita daretur.

Jam de fato & gratia quam inania loquantur oſtendimus: nunc illud eſt quod debemus advertere, utrum invito & reluctanti homini Deus inſpiret boni cupiditatem, ut jam non ſit reluctans, non ſit invitus, ſed conſentiens homo, & volens bonum. Iſti enim volunt, in homine ab ipſo homine incipere cupiditatem boni, ut hujus cœpti meritum etiam perficiendi gratia conſequatur: ſi tamen hoc ſaltem volunt. Pelagius enim facilius dicit impleri quod bonum eſt, ſi adjuvet gratia. Quo additamento, id eſt, addendo, facilius, utique ſignificat hoc ſe ſapere, quod etiam ſi gratiæ defuerit adjutorium, poteſt, quamvis difficilius, impleri bonum per liberum arbitrium. Sed iſtis, quid in hac re ſentiant, non de illo auctore hujus hæreſis præſcribamus: permittamus eos cum ſuo libero arbitrio eſſe liberos & ab ipſo Pelagio; atque iſta verba eorum, quæ in hac cui reſpondemus epiſtola poſuerunt, potius adtendamus.

Diſcipuli Pelagii ex parte a præceptoris doctrina recedunt.

Hoc enim nobis objiciendum putant, quod *invito & reluctanti homini Deum* dicamus *inſpirare*, non quanticumque *boni*, ſed *& ipſius imperfecti cupiditatem*. Fortaſſis ergo ipſi eo modo ſaltem ſervant locum gratiæ, ut ſine illa putent hominem poſſe habere boni, ſed imperfecti cupiditatem; perfecti autem non facilius per illam poſſe, ſed niſi per illam omnino non poſſe. Verum & ſic gratiam Dei dicunt ſecundum merita noſtra dari; quod in Oriente Pelagius Eccleſiaſticis geſtis damnari timendo damnavit. Si enim ſine Dei gratia per nos incipit cupiditas boni; ipſum cœptum erit meritum, cui tamquam ex debito gratiæ veniat adjutorium: ac ſic gratia Dei non gratis donabitur, ſed ſecundum meritum noſtrum dabitur. Dominus autem ut reſponderet futuro Pelagio, non ait, Sine me difficile poteſtis aliquid facere: ſed ait, Sine me nihil poteſtis facere. Et ut reſponderet futuris etiam iſtis in eadem ipſa Evangelica ſententia, non ait, Sine me nihil poteſtis perficere: ſed, facere. Nam ſi perficere dixiſſet, poſſent iſti dicere, non ad incipiendum bonum; ſed ad perficiendum, eſſe Dei adjutorium neceſſarium. Verum audiant & Apoſtolum. Dominus enim cum ait, Sine me nihil poteſtis facere: hoc uno verbo initium finemque comprehendit. Apoſtolus vero tamquam ſententiæ Dominicæ expoſitor apertius utrumque diſtinxit, dicens, Quoniam qui in vobis opus bonum cœpit, perficiet uſque in diem Chriſti Jeſu. Sed in ſcripturis ſanctis apud eumdem Apoſtolum, iſto unde loquimur, amplius invenimus. Loquimur enim nunc de boni cupiditate, quam ſi volunt a nobis incipere, a Domino perfici, videant quid reſpondeant dicenti Apoſtolo: „ Non quia idonei ſumus „ cogitare aliquid quaſi ex nobiſmetipſis, ſed „ ſufficientia noſtra ex Deo eſt. “ Cogitare, ait, aliquid, utique bonum: minus eſt autem cogitare quam cupere. Cogitamus quippe omne quod cupimus, nec tamen cupimus omne quod cogitamus; quoniam nonnumquam & quod non cupimus cogitamus. Cum igitur minus ſit cogitare quam cupere; poteſt enim homo cogitare bonum, quod nondum cupit, & proficiendo poſtea cupere, quod antea non cupiendo cogitavit: quomodo ad id quod minus eſt, id eſt,

V. lib. de geſtis Pelagii, c. 14. infra.

Joan. 15. 5.

Phil. 1. 6.

2. Cor. 3. 5. Aliud cogitare, aliud cupere.

ad co-

ad cogitandum aliquid boni non ſumus idonei tamquam ex nobiſmetipſis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt; & ad id quod eſt amplius, id eſt, ad cupiendum aliquid boni ſine divino adjutorio idonei ſumus ex libero arbitrio? Neque enim & hic Apoſtolus ait, Non quia idonei ſumus cogitare quod perfectum eſt, tamquam ex nobiſmetipſis: ſed cogitare, ait, aliquid, cui contrarium eſt nihil. Unde eſt illud Domini; Sine me nihil poteſtis facere. *Joan. 15. 5.*

CAPUT IX. *Prov. 16. 1.* Scripturas interpretatur quibus abutuntur Pelagiani. *Joann. 15. 5.*

Sed nimirum quod ſcriptum eſt, *Hominis eſt præparare cor, & a Domino reſponſio linguæ:* non bene intelligendo falluntur, ut exiſtiment cor præparare, hoc eſt bonum inchoare, ſine adjutorio gratiæ Dei ad hominem pertinere. Abſit ut ſic intelligant filii promiſſionis, tamquam cum audierint Dominum dicentem, Sine me nihil poteſtis facere: quaſi convincant eum dicentes; Ecce ſine te poſſumus cor præparare: aut cum audierint a Paulo apoſtolo, Non quia idonei ſumus cogitare aliquid quaſi ex nobiſmetipſis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt: tamquam & ipſum convincant dicentes, Ecce idonei ſumus ex nobiſmetipſis præparare cor, ac per hoc & boni aliquid cogitare. Quis enim poteſt ſine bona cogitatione ad bonum cor præparare? Abſit ut ſic intelligant, niſi ſuperbi ſui arbitrii defenſores & fidei catholicæ deſertores. Ideo quippe ſcriptum eſt, *Hominis eſt præparare cor, & a Domino reſponſio linguæ:* quia homo præparat cor, non tamen ſine adjutorio Dei, qui ſic tangit cor, ut homo præparet cor. In reſponſione autem linguæ, id eſt, in eo quod præparato cordi lingua divina reſpondet, nihil operis habet homo, ſed totum eſt a Domino Deo. *2. Cor. 3. 5.*

Ps. 80. 11.

Nam ſicut dictum eſt, *Hominis eſt præparare cor, & a Domino reſponſio linguæ:* ita etiam dictum eſt, Aperi os, & adimplebo illud. Quamvis enim niſi adjuvante illo, ſine quo nihil poſſumus facere, os non poſſumus aperire: tamen nos aperimus illius adjumento & opere noſtro; implet autem illud Dominus ſine opere noſtro. Nam quid eſt præparare cor, & os aperire, niſi voluntatem parare? Et tamen in eiſdem litteris legitur, Præparatur voluntas a Domino: &, Labia mea aperies, & os meum annunciabit laudem tuam. Ecce Deus admonet, ut præparemus voluntatem in eo quod legimus, *Hominis eſt præparare cor:* & tamen ut hoc faciat homo, adjuvat Deus; quia præparatur voluntas a Domino. Et, Aperi os, ita dicit jubendo, ut nemo poſſit niſi ipſe id faciat adjuvando, cui dicitur, Labia mea aperies. Numquid iſtorum aliqui ita deſipiunt, ut aliud os, aliud labia eſſe contendant, & mirabili vanitate hominem dicant os aperire, labia hominis Deum? Quamquam Deus illos, & ab hac abſurditate compeſcit, ubi ad Moyſen famulum ſuum dicit, Ego aperiam os tuum, & inſtruam te quæ debeas loqui. In ſententia ergo illa ubi dicitur, Aperi os, & adimplebo illud, quaſi unum eorum videtur ad hominem pertinere, alterum ad Deum: in hac autem ubi dicitur, Ego aperiam os tuum, & inſtruam te, utrumque ad Deum. Quare hoc, niſi quia in uno iſtorum cooperatur homini facienti, alterum ſolus facit. *Prov. 8. sec. LXX. Ps. 50. 17.*

Nulla bona facit homo quæ non facit Deus ut faciat homo.

Quapropter multa Deus facit in homine bona, quæ non facit homo: nulla vero facit homo, quæ non facit Deus ut faciat homo. Proinde cupiditas boni non homini a Domino eſſet, ſi bonum non eſſet: ſi autem bonum eſt, non niſi ab illo nobis eſt, qui ſumme atque incommutabiliter bonus eſt. Quid eſt enim boni cupiditas, niſi charitas, de qua Joannes apoſtolus ſine ambiguitate loquitur, dicens, Charitas ex Deo eſt? Nec initium ejus ex nobis, & perfectio ejus ex Deo, ſed ſi charitas ex Deo, tota nobis ex Deo eſt. Avertat enim Deus hanc amentiam, ut in donis ejus nos priores faciamus, poſteriorem ipſum: quoniam miſericordia ejus præveniet me, & ipſe eſt cui fideliter veraciterque cantatur, Quoniam prævenisti eum in benedictionibus dulcedinis. Et quid hic aptius intelligitur, quam ipſa de qua loquimur cupiditas boni? Tunc enim bonum concupiſci incipit, quando dulceſcere cœperit. Quando autem timore pœnæ, non amore juſtitiæ fit bonum, nondum bene fit bonum; nec fit in corde quod fieri videtur in opere, quando mallet homo non facere, ſi poſſet impune. Ergo benedictio dulcedinis, eſt gratia Dei, qua fit in nobis ut nos delectet & cupiamus, hoc eſt amemus quod præcipit nobis, in qua ſi nos non prævenit Deus, non ſolum non perficitur, ſed nec inchoatur ex nobis. Si enim ſine illo nihil poſſumus facere, profecto nec incipere, nec perficere: quia ut incipiamus dictum eſt, Miſericordia ejus præveniet me; ut perficiamus, dictum eſt, Miſericordia ejus ſubſequetur me.

1. Joan. 4. 7. Boni cupiditas charitas, quæ tota ex Deo. *Ps. 58. 11. Psal. 20. 4.* Timor pœnæ, amor juſtitiæ. Benedictio dulcedinis gratia Dei. *Joan. 15. 5. Ps. 58. 11. Ps. 22. 6.*

CAPUT X. Secundum cujus propoſitum vocentur electi.

Quid eſt ergo, quod in conſequentibus, ubi ea quæ ipſi ſentiunt commemorant, dicunt ſe confiteri, *gratiam quoque adjuvare uniuſcujuſque bonum propoſitum, non tamen reluctandi ſtudium virtutis immittere?* Hoc quippe ita dicunt, velut homo a ſeipſo ſine adjutorio Dei habeat propoſitum bonum ſtudiumque virtutis, quo merito præcedente dignus ſit adjuvari Dei gratia ſubſequente. Putant enim fortaſſe ita dixiſſe Apoſtolum, Scimus quia diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, iis qui ſecundum propoſitum vocati ſunt ſancti: ut propoſitum hominis vellet intelligi, quod propoſitum tamquam bonum meritum ſequatur miſericordia vocantis Dei: ignorantes ideo dictum eſſe, qui ſecundum propoſitum vocati ſunt, ut Dei, non hominis propoſitum intelligatur, qui eos, quos præſcivit & prædeſtinavit conformes imaginis Filii ſui, elegit ante mundi conſtitutionem. Non enim omnes vocati, ſecundum propoſitum ſunt vocati, quoniam multi vocati, pauci electi. Ipſi ergo ſecundum propoſitum vocati, qui electi ante mundi conſtitutionem mundi. De hoc propoſito Dei dictum eſt & illud, quod jam commemoravi de geminis Eſau & Jacob, „ Ut „ ſecundum electionem propoſitum Dei mane„ ret, non ex operibus, ſed ex vocante dictum „ eſt, quia major ſerviet minori. Hoc pro„ poſitum Dei & illo commemoratur loco, ubi „ ad Timotheum ſcribens, ait: Collabora E„ vangelio ſecundum virtutem Dei ſalvos nos „ facientis & vocantis vocatione ſua ſancta, „ non ſecundum opera noſtra, ſed ſecundum „ ſuum propoſitum & gratiam, quæ data „ eſt nobis in Chriſto Jeſu ante ſæcula æterna,

Rom. 8. 28. Matt. 20. 16. Secundum propoſitum vocati. *Rom. 9. 11. 2. Tim. 1. 8. &c.*

mani-

„ manifeſtata autem nunc per adventum Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti “. Hoc eſt ergo propoſitum Dei unde dicitur: *Rom. 8. 28.* Omnia cooperatur in bonum, iis qui ſecundum propoſitum vocati ſunt. Hominis autem propoſitum bonum adjuvat quidem ſubſequens gratia, ſed nec ipſum eſſet, niſi præcederet gratia. Studium quippe hominis, quod dicitur bonum, quamvis cum eſſe cœperit, adjuvetur gratia, non tamen incipit ſine gratia: ſed ab illo inſpiratur, de quo dicit Apoſtolus, *2. Cor. 8. 16.* Gratias autem Deo qui dedit idem ſtudium pro vobis in corde Titi. Si ſtudium quiſque ut pro aliis habeat, Deus dat; ut pro ipſo ſe habeat, quis alius eſt daturus.

Nihil homini jubetur quod a Deo non detur.

Quæ cum ita ſint, nihil in ſcripturis ſanctis homini a Domino video juberi, propter probandum liberum arbitrium, quod non inveniatur vel dari ab ejus bonitate, vel poſci propter adjutorium gratiæ demonſtrandum: nec omnino incipit homo ex malo in bonum per initium fidei commutari, niſi hoc in illo agat indebita & gratuita miſericordia Dei. De qua ſuam cogitationem recolens quidam, ſicut legimus in Pſalmis: *Pſ. 76. 10. & 11.* „ Numquid oblivíſcetur, inquit, miſereri Deus, aut continebit in ira ſua miſerationes ſuas? Et dixi, nunc cœpi, hæc mutatio dexteræ excelſi “. Sic itaque Dei gratia cogitetur, ut ab initio bonæ mutationis ſuæ uſque in finem conſummationis, qui gloriatur *2. Cor. 10. 17.* in Domino glorietur. Quia ſicut nemo poteſt, bonum perficere ſine Domino, ſic nemo incipere ſine Domino.

Ex libro quarta ejuſdem contra duas Epiſt. Pelagianorum, cap. 6. 9. & 11.

CAPUT VI. De laude liberi arbitrii.

ITEM quod adverſus Manichæos (*Pelagiani*) laudant liberum arbitrium, adhibentes propheticum teſtimonium, *Iſa. 1. 19. & 20.* *Si volueritis & audieritis me, quæ bona ſunt terræ comedetis; ſi autem nolueritis & non audieritis, gladius vos conſumet*: quid eis hoc prodeſt? quandoquidem non tam contra Manichæos defendunt, quam contra catholicos extollunt liberum arbitrium. Sic enim volunt intelligi quod dictum eſt, Si volueritis & audieritis me; tamquam in ipſa præcedente voluntate ſit conſequentis meritum gratiæ; ac ſic gratia jam non ſit gratia, quæ non eſt gratuita, cum redditur debita. Si autem ſic intelligerent quod dictum eſt, Si volueritis; ut etiam ipſam bonam voluntatem illum præparare confiterentur, de quo ſcriptum eſt, *Prov. 8. ſec. LXX.* Præparatur voluntas a Domino: tamquam catholici uterentur hoc teſtimonio, & non ſolum hæreſim Manichæorum vincerent, ſed novam Pelagianorum non conderent.

Quid eis prodeſt, quod in laude ipſius liberi arbitrii, *gratiam dicunt adjuvare uniuſcujuſque bonum propoſitum?* Hoc ſine ſcrupulo acciperetur catholice dictum, ſi non in bono propoſito meritum ponerent, cui merito jam merces ſecundum debitum, non ſecundum gratiam redderetur, ſed intelligerent & confiterentur etiam ipſum bonum propoſitum, quod conſequens adjuvat gratia, non eſſe potuiſſe in homine, ſi non præcederet gratia. Quomodo enim eſt hominis bonum propoſitum ſine miſerante prius Domino: cum ipſa ſit bona voluntas, quæ præparatur a Domino? Quod autem cum dixiſſent, *gratiam quoque adjuvare uniuſcujuſque propoſitum bonum*, mox addiderunt, *non tamen reluctanti ſtudium virtutis immittere*, poſſet bene intelligi, ſi non ab iſtis, quorum ſenſus notus eſt, diceretur. *Reluctantes Dei gratia prævenit, ut volentes fiant.* Reluctanti enim prius auditus divinæ vocationis ipſa Dei gratia procuratur, ac deinde in illo jam non reluctante ſtudium virtutis accenditur. Verumtamen in omnibus *Pſ. 58. 11.* quæ quiſque agit ſecundum Deum, miſericordia ejus prævenit eum. Quod iſti nolunt, quia non eſſe catholici, ſed Pelagiani volunt. Multum enim delectat impietatem ſuperbam, ut etiam id quod cogitur confiteri a Domino datum, non ſibi donatum videatur eſſe, ſed redditum: ut ſcilicet filii perditionis, non promiſſionis, ipſi credantur ſe bonos feciſſe, & Deus jam bonis a ſe ipſis effectis, pro illo eorum opere debitum præmium reddidiſſe.

Teſtimonia Scripturæ pro gratia.

Ita namque illis tumor ipſe aures cordis obſtruxit, ut non audiant, *1. Cor. 4. 7.* Quid enim habes, quod non accepiſti? non audiant, *Jo. 15. 5.* Sine me nihil poteſtis facere: non audiant, *1. Jo. 4. 7.* Charitas ex Deo eſt: non audiant; *Rom 12. 3.* Deus partitus eſt menſuram fidei: non audiant, *Jo. 3. 8.* Spiritus ubi vult ſpirat; &, *Rom. 8. 14.* Qui Spiritu Dei aguntur, hi filii ſunt Dei: non audiant, *Jo. 6. 66.* Nemo poteſt venire ad me, niſi fuerit ei datum a Patre meo: non audiant quod Eſdras ſcribit, *1. Eſdr. 7. 27.* Benedictus eſt Dominus Deus patrum noſtrorum, qui dedit in cor regis, clarificare domum ſuam, quæ eſt in Jeruſalem: non audiant quod per Jeremiam dicit Dominus, *Jerem. 32. 40. & 41.* Et timorem meum dabo in cor eorum, ut a me non recedant; & viſitabo eos, ut bonos eos faciam: maximeque illud per Ezechielem prophetam, ubi prorſus Deus oſtendit, *Ezechielis ea de re locus inſignis.* nullis ſe hominum bonis meritis provocari, ut eos bonos faciat, id eſt obedientes mandatis ſuis; ſed potius hæc eis ſe retribuere bona pro malis, propter ſeipſum hoc faciendo, non propter illos. „ Ait enim, *Ezech. 16. 22. & ſeq.* Hæc dicit „ Dominus Deus, Ego facio, non propter „ vos, domus Iſrael, ſed propter nomen meum „ ſanctum; quod polluiſtis in gentibus, quo „ intraſtis illuc, & ſanctificabo nomen meum „ magnum quod profanatum eſt in gentibus, „ & profanaſtis in medio eorum; & ſcient „ gentes, quia ego ſum Dominus, dicit Ado„ nai Dominus, cum ſanctificatus fuero in vo„ bis ante oculos eorum, & accipiam vos de „ gentibus, & congregabo vos ex omnibus ter„ ris, & inducam vos in terram veſtram; & „ aſpergam ſuper vos aquam mundam, & „ mundabimini ab omnibus immunditiis ve„ ſtris, & mundabo vos, & dabo vobis cor „ novum, & ſpiritum novum dabo in vobis; „ & auferetur cor lapideum de carne veſtra, „ & dabo vobis cor carneum; & ſpiritum „ meum dabo in vobis, & faciam ut in juſti„ ficationibus meis ambuletis, & judicia mea „ obſervetis & faciatis. Et poſt aliquanta per „ eumdem ipſum prophetam: *Ibid. 32. & ſeq.* Non propter vos, „ inquit, ego facio, dicit Dominus Deus; „ notum erit vobis: confundimini & erubeſcite „ de viis veſtris, domus Iſrael. Hæc dicit Do„ minus Deus, In die quo mundabo vos ab „ omnibus iniquitatibus veſtris, & conſtituam „ civi-

Digitized by Google

„ civitates, & ædificabuntur deſerta, & terra „ exterminata operabitur, pro eo quod exterminata eſt ante oculos omnis prætereuntis. „ Et dicent, Terra illa exterminata, facta eſt „ ſicut hortus voluptatis, & civitates deſertæ „ & exterminatæ & effoſſæ, munitæ ſederunt. „ Et ſcient gentes quæcumque relictæ fuerint „ in circuitu veſtro, quia ego Dominus ædificavi deſtructas, plantavi exterminatas. Ego „ Dominus locutus ſum, & feci. Hæc dicit „ Dominus, Adhuc hoc inquiram domui Iſrael ut faciam eis: multiplicabo eos ſicut oves „ homines, ſicut oves ſanctas, ſicut oves Jeruſalem in diebus feſtis ejus: ſic erunt civitates „ illæ deſolatæ, plenæ ovium hominum, & „ ſcient quia ego Dominus “.

Ex illis verbis Jeremiæ & Ezechielis probatur gratiam gratuitam & efficacem.

Quid remanſit pelli morticinæ unde poſſit inflari, & dedignetur quando gloriatur, in Domino gloriari? Quid ei remanſit, quando quidquid dixerit ſe feciſſe, ut eo præcedente hominis merito, ab homine exorto, Deus ſubſequenter faciat quo dignus eſt homo, reſpondebitur, reclamabitur, contradicetur, Ego facio, ſed propter nomen meum ſanctum, non propter vos ego facio, dicit Dominus Deus? Nihil ſic evertit Pelagianos dicentes gratiam Dei ſecundum merita noſtra dari. Quod quidem ipſe Pelagius, etſi non corrigendo, tamen orientales judices timendo damnavit. Nihil ſic evertit hominum præſumptionem dicentium, Nos facimus, ut mereamur cum quibus faciat Deus. Reſpondet vobis, non Pelagius, ſed ipſe Dominus, Ego facio, & non propter vos, ſed propter nomen meum ſanctum. Quid enim poteſtis facere boni de corde non bono? Ut autem habeatis cor bonum, Dabo, inquit, vobis cor novum, & ſpiritum novum dabo vobis. Numquid poteſtis dicere. Prius ambulavimus in juſtificationibus ejus, & judicium ejus obſervavimus, & fecimus ut digni eſſemus, ut quibus gratiam ſuam daret? Quid enim boni faceretis homines mali, & quomodo iſta bona faceretis, niſi boni eſſetis? Ut autem homines ſint boni quis facit, niſi ille, qui dixit, Et viſitabo eos, ut eos bonos faciam? Et qui dixit, Spiritum meum dabo in vobis, & faciam ut in juſtificationibus meis ambuletis, & judicia mea obſervetis & faciatis? Itane nondum evigilatis? Nondum auditis, Faciam ut ambuletis, faciam ut obſervetis, poſtremo faciam ut faciatis? Quid adhuc vos inflatis? Nos quidem ambulamus, verum eſt; nos obſervamus, nos facimus: ſed ille facit ut ambulemus, ut obſervemus, ut faciamus. Hæc eſt gratia Dei bonos faciens nos, hæc eſt miſericordia ejus præveniens nos. Quid merentur deſerta, & exterminata, & effoſſa; quæ tamen ædificabuntur, & operabuntur, & munientur? Numquid hæc pro meritis deſertionis, exterminationis, effoſſionis ſuæ? Abſit. Iſta enim merita mala ſunt, hæc munera bona. Redduntur itaque malis bona: gratuita ergo, non debita; & ideo gratia. Ego, inquit Dominus, Ego Dominus: Nonne te iſta vox comprimit, o humana ſuperbia, quæ dicis, Ego facio, ut merear a Domino ædificari atque plantari? Nonne audis, Non propter vos ego facio: Ego Dominus ædificavi deſtructas, plantavi exterminatas: Ego Dominus locutus ſum, & feci: non tamen propter vos, ſed propter nomen meum ſanctum? Quis multiplicat ſicut oves homines, ſicut oves ſanctas, ſicut oves Jeruſalem? Quis facit ut civitates illæ deſolatæ plenæ ſint ovium hominum, niſi ille qui ſequitur & dicit, Et ſcient quia ego Dominus? Sed quibus ovibus hominibus implet, ſicuti eſt pollicitus, civitates, utrum quas invenit, an quas facit? Pſalmum interrogemus: ecce reſpondet, audiamus: „ Venite adoremus & procidamus „ ei, & ploremus ante Dominum qui fecit nos, „ quia ipſe eſt Deus noſter, & nos populus paſcuæ ejus, & oves manus ejus. Ipſe igitur „ facit oves, quibus deſolatas impleat civitates “. Quid mirum? Quando quidem illi unicæ ovi dicitur, hoc eſt Eccleſiæ, cujus membra ſunt omnes oves homines: Quoniam ego ſum Dominus qui facio te. Quid mihi obtendis liberum arbitrium, quod ad faciendam juſtitiam liberum non erit, niſi ovis fueris? Qui facit igitur oves homines, ipſe ad obedientiam pietatis humanas liberat voluntates.

V. Lib. de geſtis Pelagian. c. 14. infra.

Jerem. 32. 40.
Ezech. 36. 27. &c.

Meritis malis redduntur bona munera.

Pſ. 94. 6. & 7.

Sed quare iſtos homines oves facit, & iſtos non facit, apud quem non eſt acceptio perſonarum? Ipſa eſt quæſtio quam beatus Apoſtolus curioſius quam capacius proponentibus, ait, O homo tu quis es ut reſpondeas Deo? Numquid dicit figmentum ei qui ſe finxit, Quare ſic me feciſti? Ipſa eſt quæſtio, quæ ad illam pertinet altitudinem quam perſpicere volens idem Apoſtolus, quodam modo expavit, & exclamavit: „ O altitudo divitiarum ſapientiæ „ & ſcientiæ Dei: quam inſcrutabilia ſunt ju„ dicia ejus, & inveſtigabiles viæ ejus! Quis „ enim cognovit ſenſum Domini, aut quis „ conſiliarius ejus fuit? Aut quis prior dedit „ illi, & retribuetur ei? Quoniam ex ipſo, & „ per ipſum, & in ipſo ſunt omnia, ipſi gloria in ſæcula ſæculorum “. Non itaque iſtam ſcrutari audeant inſcrutabilem quæſtionem, qui meritum ante gratiam, & ideo jam contra gratiam defendentes, priores volunt dare Deo, ut retribuatur eis, priores utique dare quodlibet ex libero arbitrio, ut ſit gratia retribuenda pro præmio: & ſapienter intelligant, vel fideliter credant, etiam quod ſe putant priores dediſſe, ab illo ex quo ſunt omnia, percepiſſe, Cur autem iſte accipiat, ille non accipiat, cum ambo non mereantur accipere, & quiſquis eorum acceperit, indebite accipiat, vires ſuas metiantur, & fortiora ſe non ſcrutentur. Sufficiat eis ſcire, quod non ſit iniquitas apud Deum. Cum enim nulla merita inveniſſet Apoſtolus, quibus Jacob geminum apud Deum præcederet fratrem: „ Quid ergo dicemus, in„ quit? Numquid eſt apud Deum iniquitas? „ Abſit. Moyſi enim dicit, Miſerebor cui mi„ ſertus fuero; & miſericordiam præſtabo, „ cui miſericors fuero. Igitur non volentis, „ neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei “. Grata ſit ergo nobis ejus gratuita miſeratio, etiam ſi hæc profunda inſoluta ſit quæſtio. Quæ tamen eatenus ſolvitur, quatenus eam ſolvit idem Apoſtolus, dicens: „ Si autem Deus „ volens oſtendere iram & demonſtrare potentiam ſuam, adtulit in multa patientia vaſa „ iræ, quæ perfecta ſunt in perditionem, &

„ ut

Cur Deus alios oves facit, alios non facit.

Rom. 9. 11.
Rom. 9. 20.

Rom. 11. 33. &c.

Inſcrutabilis quæſtio.

Eccli. 3. 22.

Rom. 9. 14. &c.

Miſeratio gratuita.

Ib. 22. & 23.

Digitized by Google

„ ut notas faceret divitias gloriæ ſuæ in vaſa miſericordiæ, quæ præparavit in gloriam. Ira qoippe non redditur, niſi debita, ne ſit iniquitas apud Deum: miſericordia vero etiam cum præbetur indebita, non eſt iniquitas apud Deum. Et hinc intelligunt vaſa miſericordiæ, quam gratuita illis miſericordia præbeatur, quod iræ vaſis cum quibus eſt eis perditionis cauſſa & maſſa communis, ira debita & juſta rependitur. Hæc jam ſatis ſint adverſus eos qui per arbitrii libertatem deſtruere volunt gratiæ largitatem.

Ira non redditur niſi debita.

Ex eodem libro quarto contra duas Epiſtolas Pelagianorum, cap. 9.

CAPUT IX. Cypriani teſtimonia de gratia Dei.

JAM vero gratiam Dei quemadmodum adverſus illos prædicet Cyprianus, obi de Oratione Dominica diſputat, evidente apparet. Ait enim: *Dicimus, Sanctificetur nomen tuum: non quod optemus Deo ut ſanctificetur orationibus noſtris, ſed quod petamus ab eo ut nomen ejus ſanctificetur in nobis. Ceterum a quo Deus ſanctificatur, qui ipſe ſanctificat? Sed quia ipſe dixit, Sancti eſtote, quoniam & ego ſanctus ſum: id petimus & rogamus, ut qui in baptiſmo ſanctificati ſumus, in eo quod eſſe cœpimus perſeveremus.* Et alio loco in eadem epiſtola: *Addimus quoque*, inquit, *& dicimus, Fiat voluntas tua in cælo & in terra: non ut Deus faciat quod vult, ſed ut nos facere poſſimus quod Deus vult. Nam Deo quis obſiſtit, quo minus quod velit faciat? Sed quia nobis a diabolo obſiſtitur, quo minus per omnia noſter animus atque actus Deo obſequatur, oramus & petimus ut fiat in nobis voluntas Dei. Quæ ut fiat in nobis, opus eſt Dei voluntate, id eſt, ope ejus & protectione: quia nemo ſuis viribus fortis eſt, ſed Dei indulgentia & miſericordia tutus eſt.* Item alio: *Fieri autem petimus*, inquit, *voluntatem Dei in cælo & in terra, quod utrumque ad conſummationem noſtræ incolumitatis pertinet & ſalutis. Nam cum corpus e terra & ſpiritum poſſideamus e cælo, ipſi terra & cælum ſumus, & in utroque, id eſt, in corpore & ſpiritu ut Dei voluntas fiat oramus. Eſt enim inter carnem & ſpiritum colluctatio, & diſcordantibus adverſus ſe invicem quotidiana congreſſio, ut non quæ volumus, ipſa faciamus, dum ſpiritus cæleſtia & divina quærit, caro terrena & ſæcularia concupiſcit. Et ideo petimus inter duo iſta ope & auxilio Dei concordiam fieri; ut dum in ſpiritu & carne voluntas Dei geritur, quæ per eum renata eſt anima ſervetur. Quod aperte atque manifeſte apoſtolus Paulus ſua voce declarat: Caro, inquit, concupiſcit adverſus ſpiritum, & ſpiritus adverſus carnem: hæc enim invicem adverſantur, ut non quæ vultis, ipſa faciatis.* Et paulo poſt: *Pateſt & ſic intelligi*, inqoit, *fratres dilectiſſimi, ut quoniam mandat & docet Dominus etiam inimicos diligere, & pro his quoque qui nos perſequuntur orare, petamus & pro illis qui adhuc terra ſunt, & nec dum cæleſtes eſſe cœperunt, ut & circa illos voluntas Dei fiat, quam Chriſtus hominem conſervando & redintegrando perfecit.* Itemque alio: *Hunc autem panem*, inquit, *dari nobis quotidie poſtulamus, ne qui in Chriſto ſumus, & Euchariſtiam quotidie ad cibum ſalutis accipimus, intercedente aliquo graviore delicto dum abſtenti & non communicantes a cæleſti pane prohibemur, a Chriſti corpore ſeparemur.* Et aliquanto poſt in eadem: *Quando autem rogamus*, inquit, *ne in tentationem veniamus, admonemur infirmitatis & imbecillitatis noſtræ, dum ſic rogamus, ne quis ſe inſolenter extollat, ne quis ſibi ſuperbe atque arroganter aliquid aſſumat, ne quis aut confeſſionis aut paſſionis gloriam ſuam ducat; cum Dominus ipſe humilitatem docens dixerit; Vigilate, & orate, ne veniatis in tentationem; ſpiritus quidem promtus eſt, caro autem infirma: ut dum præcedit humilis & ſubmiſſa confeſſio, & datur totum Deo, quidquid ſuppliciter cum timore & honore Dei petitur, ipſius pietate præſtetur.* Item ad Quirinum, in quo opere ſe Pelagius vult ejus imitatorem videri, ait in libro tertio*: *In nullo gloriandum quando noſtrum nihil ſit.* Cui propoſito teſtimonia divina ſubjungens, inter cetera poſuit Apoſtolicum illud, quo iſtorum maxime ora claudenda ſunt: *Quid enim habes quod non accepiſti? Si autem accepiſti, quid gloriaris, quaſi non acceperis?* Item in epiſtola de patientia: *Eſt enim nobis*, inquit, *cum Deo virtus iſta communis; inde patientia incipit, inde claritas ejus & dignitas caput ſumit, origo & magnitudo patientiæ Deo auctore procedit.*

Matt. 6. 9.
Levit. 19. 2.
Matt. 6. 10.
Gal. 5. 17.
Matt. 5. 44.
Matt. 6. 11.
Ibid. 13.
* Cap. 4.
1. Cor. 4. 7.

Numquid iſte ſanctus tam memorabilis Eccleſiarum in verbo veritatis inſtructor, liberum arbitrium negat eſſe in hominibus, quia Deo totum tribuit quod recte vivimus? Numquid legem Dei culpat, quia non ex ipſa juſtificari hominem ſignificat, quando quidem quod illa jubet, a Domino Deo precibus impetrandum eſſe declarat? Numquid ſub nomine gratiæ fatum aſſerit, quamvis dicat, in nullo gloriandum, quando noſtrum nihil ſit? Numquid, ſicut illi, Spiritum-ſanctum adjutorem ita credit eſſe virtutis, tamquam ipſa virtus quæ ab hoc adjuvatur, oriatur ex nobis, quando noſtrum nihil eſſe aſſerens, propter hoc Apoſtolum dixiſſe commemorat, Quid enim habes quod non accepiſti? virtutemque excellentiſſimam, hoc eſt, patientiam, non a nobis dicit incipere, ac deinde adjuvari Spiritu Dei; ſed ab ipſo caput, ab ipſo originem ſumere. Poſtremo nec propoſitum bonum, nec ſtudium virtutis, nec mentes bonas ſine gratia Dei incipere eſſe in hominibus confitetur, cum dicit, in nullo gloriandum, quando noſtrum nihil ſit. Quid tam in libero arbitrio conſtitutum, quam quod lex dicit, non adorandum idolum, non mœchandum, non homicidium perpetrandum. Iſta autem ſunt atque hujuſmodi crimina, quæ ſi quiſquam commiſerit, a corporis Chriſti communione removetur. Et tamen ſi beatiſſimus Cyprianus his non committendis exiſtimaret noſtram ſufficere voluntatem, non ſic intelligeret quod in oratione Dominica dicimus, Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie; ut hoc nos petere aſſeveraret, ne intercedente aliquo graviore delicto, dum abſtenti & non communicantes a

Crimina quæ a corporis Chriſti communione removent.

Matt. 6. 11.

cæle-

cæleſti pane prohibemur, a Chriſti corpore ſeparemur. *Gratia ante merita bona.* Reſpondeant certe hæretici novi, quid bonorum meritorum præcedat in hominibus inimicis nomini Chriſtiano? Non ſolum enim non habent bonum, ſed habent etiam peſſimum meritum. *Ibid. 20.* Et tamen etiam ſic Cyprianus intelligit, quod in oratione dicimus, Fiat voluntas tua in cælo & in terra: ut & pro ipſis, qui propter hoc terra intelliguntur oremus. Oramus ergo non ſolum pro nolentibus, verum etiam pro repugnantibus & oppugnantibus. Quid ergo petimus, niſi ut fiant ex nolentibus volentes, ex repugnantibus conſentientes, ex oppugnantibus amantes? A quo, niſi ab illo de quo ſcriptum eſt, Præparatur voluntas a Domino? *Prov. 8. ſec. LXX.* Diſcant ergo eſſe catholici, qui dedignantur, ſi quid mali non faciunt, & ſi quid boni faciunt, non in ſe ipſis, ſed in Domino gloriari.

Ex eodem libro quarto contra duas Epiſtolas Pelagianorum. Cap. 11.

Caput XI. Ambroſii contra Pelagianos teſtimonia de gratia Dei.

SED & jam glorioſiſſimo martyri Cypriano, ad illos cumulatius redarguendos beatiſſimum addamus Ambroſium: quoniam & ipſum Pelagius ita laudavit, ut ne ab inimicis quidem in ejus libris quod reprehenderetur, diceret inveniri, &c.

Pelagiani dicunt ab homine incipere meritum per liberum arbitrium, cui Deus ſubſequens gratiæ tribuat adjumentum. Etiam hic eos refellit venerandus Ambroſius, dicens in expoſitione Iſaiæ prophetæ: *Quia humana cura ſine divina ope imbecilla eſt ad medendum, Deum auxiliatorem requirit.* Item in libro * qui inſcribitur, De fuga ſæculi: *Frequens nobis*, inquit, *de effugiendo ſæculo iſto eſt ſermo; atque utinam quam facilis ſermo, tam cautus & ſollicitus affectus. Sed quod pejus eſt, frequenter irrepit terrenarum illecebra cupiditatum, & vanitatum offuſio mentem occupat, ut quod ſtudeas vitare, hoc cogites animoque volvas. Quod cavere difficile eſt homini, exuere autem impoſſibile. Denique voti magis eam eſſe rem, quam effectus, teſtatur Propheta dicendo, Declina cor meum in teſtimonia tua, & non in avaritiam. Non enim in poteſtate noſtra ſunt cor noſtrum & noſtræ cogitationes, quæ improviſo effuſæ mentem animumque confundunt, atque alio trahunt quam tu propoſueris: ad ſæcularia revocant, mundana inferunt, voluptuaria ingerunt, illecebroſa intexunt: ipſæque in tempore quo elevare mentem paramus, inſertis inanibus cogitationibus ad terrena plerumque dejicimur. Quis autem tam beatus, qui in corde ſuo ſemper adſcendat? Sed hoc ſine auxilio divino qui fieri poteſt? Nullo profecto modo. Denique ſupra eadem Scriptura dicit: Beatus vir cujus eſt auxilium ejus abs te, Domine, adſcenſus in corde ejus.* Quid apertius & ſufficientius dici poteſt? Sed ne Pelagiani forte reſpondeant, eo ipſo quo divinum auxilium poſcitur, præcedere hominis meritum, idipſum meritum eſſe dicentes, quia orando fit dignus cui gratia divina ſubveniat: adtendant quid idem vir ſanctus dicat in expoſitione Iſaiæ. *Et orare Deum*, inquit, *gratiæ ſpiritalis eſt. Nemo enim dicit Dominum Jeſum, niſi in Spiritu-ſancto.* Unde & exponens Evangelium ſecundum Lucam, *Vides utique*, inquit, *quia ubique Domini virtus ſtudiis cooperatur humanis, ut nemo poſſit ædificare ſine Domino, nemo cuſtodire ſine Domino, nemo quidquam incipere ſine Domino.* Numquid quoniam hæc dicit vir tantus Ambroſius, & gratiam Dei, ſicut filio promiſſionis congruit, grata pietate commendat, ideo deſtruit liberum arbitrium? aut eam vult intelligi gratiam, quam diverſis locutionibus Pelagiani nolunt niſi legem videri, ut videlicet non ad faciendum quod cognoverimus, ſed ad agnoſcendum quid faciamus, nos Deus adjuvare credatur! Si hoc iſtum hominem Dei ſapere exiſtimant, quid de ipſa lege dixerit, audiant. In libro * de fuga ſæculi: *Lex*, inquit, *os omnium potuit obſtruere, non potuit mentem convertere.* Item alio loco, * in eodem libro: *Lex*, inquit, *factum damnat, non aufert malitiam.* Videant fidelem & catholicum virum Apoſtolo conſentire dicenti, Scimus autem, quia quæcumque lex loquitur, his qui in lege ſunt loquitur, ut omne os obſtruatur, & reus fiat omnis mundus Deo; quia non juſtificabitur ex lege omnis caro coram illo. Ex eo enim Apoſtolico ſenſu illa ſumſit & ſcripſit Ambroſius.

Marginal notes: * Cap. 1. — Pſ. 118. 36. — Pſal. 83. 6. — 1. Cor. 12. 3. — Lib. 2. in cap. 1. Lucæ, n. 80. de Jeſu baptizato. — * Cap. 3. — * Cap. 4. Rom. 3. 19. & 20.

Ex libro quarto ejuſdem contra Julianum, Cap. 3.

CUM ergo divinitus adjuvatur homo, non tantum *ad capeſſendam perfectionem adjuvatur*, quod ipſe poſuiſti, utique volens intelligi, eum per ſe incipere ſine gratia, quod perficit gratia: ſed potius quod Apoſtolus loquitur, ut qui in vobis opus bonum cœpit, perficiat uſque in finem. *Philip. 1. 6.* In quo enim vis *hominem*, ſicut loqueris, *ad aliquid laudabile generoſi cordis ſtimulis incitari*, in hoc eum vis non in Domino; ſed in libero arbitrio gloriari: ac ſic priorem dare, ut retribuatur illi; eoque modo gratia jam non ſit gratia, quia non eſt gratuita. *Rom. 11. 35. & 6.* *Bonam* dicis *hominum naturam, quæ talis gratiæ opitulationem meretur.* Quod gratanter audirem, ſi hoc propterea quia rationalis natura eſt, diceres: neque enim gratia Dei per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum lapidibus aut lignis pecoribuſque præſtatur: ſed quia imago Dei eſt, meretur hanc gratiam; non tamen ut ejus bona voluntas poſſit præcedere gratiam, ne vel ipſam prior det, ut retribuatur illi, ac ſic gratia jam non ſit gratia, dum non datur gratuita, ſed redditur debita. Quid eſt ergo, quod ſecundum modum veſtrum, *effectum voluntatis humanæ dona cæleſtia me* credideras *nuncupaſſe*; tamquam voluntas hominis ſine Dei gratia moveretur ad bonum, ut ei debitus a Deo retribueretur effectus? Itane oblitus fueras, nos cum ſcriptura dicere contra vos, Præparatur voluntas a Domino; vel quod in nobis Deus operatur & velle? *Prov. 8. ſec. LXX. Philip. 2. 13.* O ingrati gratiæ Dei, o inimici gratiæ Chriſti, & ſolo vocabulo Chriſtiani! Nonne pro inimicis ſuis orat Eccleſia?

Quid orat, obſecro, ſi ut eis ſuæ voluntatis retribuatur pretium, quid eis orat, niſi grande ſupplicium? Quod jam contra eos eſt, non pro eis: orat autem pro eis: non ergo quia eſt illis voluntas bona, ſed ut convertatur in bonam voluntas mala: quoniam præparatur voluntas a Domino; &, Deus eſt enim ut ait Apoſtolus qui operatur in vobis & velle.

Virtutes gentium.

Sed acerbiſſimi gratiæ hujus Inimici *exempla* nobis *oppoſitis impiorum, quos dicitis alienos a fide abundare virtutibus, in quibus ſine adjutorio gratiæ, ſolum eſt naturæ bonum, licet ſuperſtitionibus mancipatum, qui ſolis libertatis ingenitæ viribus, & miſericorder crebro, & modeſti, & caſti inveniuntur, & ſobrii.* Hæc dicens ecce jam & illud quod gratiæ Dei tribueras, abſtuliſti, ipſum ſcilicet voluntatis effectum. Non enim auſi, velle eos eſſe miſericordes, modeſtos, & caſtos, & ſobrios, & ideo non eſſe, quod nondum per gratiam fuerint conſecuti bonæ hujus voluntatis effectum: ſed ſi & eſſe voluerunt, & ſunt, jam in eis voluntatem & effectum voluntatis invenimus; quid remanſit quod gratiæ reſervemus in tam evidentibus, quibus dixiſti eos abundare virtutibus. Quanto ſatius, ſi te impios ita laudare delectat, ut non audiens dicentem Scripturam, Qui dicit impium juſtum eſſe, maledictus erit in populo, & odibilis in gentibus, etiam virtutibus veris eos prædices abundare: quanto, inquam, ſatius hæc ipſa in eis dona Dei eſſe fateberis, ſub cujus occulto judicio, nec injuſto, alii fatui, alii tardiſſimi ingenii, & ad intelligendum quodam modo plumbei, alii obliviosi, alii acuti memoresve naſcuntur, alii utroque munere præditi, & acute intelligentes, & tenaciſſimæ memoriæ theſauro cognita recondentes; alii natura lenes, alii leviſſimis de cauſſis ira facillima ardentes, alii ad vindictæ cupiditatem inter utroſque mediocres … alii timidiſſimi alii audaciſſimi, alii neutrum; alii hilares, alii triſtes, alii ad nihil horum proclives: nec eorum quæ commemoravi aliquid inſtituto ac propoſito, ſed natura; unde medici audent iſta tribuere temperationibus corporum; Quod etſi probari, vel nulla exſiſtente, vel omni finita quæſtione potuiſſet; numquid ſibi quiſque corpus condidit, & hoc ejus tribuendum eſt voluntati, quod mala iſta naturalia magis minuſve perpetitur? Nam prorſus ea non perpeti cum hic vivitur, nullo modo, nulla ratione quiſquam poteſt. Nec tamen ſive maximis, ſive minimis urgeatur, fas eſt ut dicat ei qui ſe finxit, quamvis omnipotenti, juſto, & bono, Quare ſic me feciſti? Et de jugo gravi quod eſt ſupra filios primi Adam, nemo liberat niſi ſecundus Adam. Quanto ergo tolerabilius illas quas dici in impiis eſſe virtutes, divino muneri potius, quam eorum tribueres tantummodo voluntati: licet ipſi hoc neſciant, donec ſi ex illo ſunt prædeſtinatorum numero, accipiant ſpiritum, qui ex Deo eſt, ut ſciant quæ a Deo donata ſunt eis.

Prov. 24. 24.

Dei judicium in variis hominum affectionibus & ingeniis.

Iſa. 45. 9. Eccli. 40. 1.

1. Jo. 4. 9.

Vera virtus niſi in juſto eſſe non poteſt.

Rom. 1. 17.

Sed abſit ut ſit in aliquo vera virtus, niſi fuerit juſtus. Abſit autem ut ſit juſtus vere, niſi vivat ex fide. Juſtus enim ex fide vivit. Quis porro eorum qui ſe Chriſtianos haberi volunt, niſi ſoli Pelagiani, aut in ipſis etiam forte tu ſolus, juſtum dixerit infidelem, juſtum dixerit impium, juſtum dixerit diabolo mancipatum? ſit licet ille Fabricius, ſit licet Fabius, ſit licet Scipio, ſit licet Regulus, quorum me nominibus, tamquam in antiqua Romana curia loqueremur, putaſti eſſe terrendum. Verum tu in hac cauſſa, & ſi ad ſcholam Pythagoræ provoces vel Platonis, ubi eruditiſſimi atque doctiſſimi viri multo excellentiore ceteris philoſophia nobilitati veras virtutes non eſſe dicebant, niſi quæ menti quodam modo imprimuntur a forma illius æternæ immutabiliſque ſubſtantiæ, quod eſt Deus; etiam illic adverſus te quantum donat, qui nos vocavit, pietatis libertate clamabo: Nec in iſtis eſt vera juſtitia. Juſtus ex fide vivit. Fides ex auditu, auditus autem per verbum Chriſti: finis legis Chriſtus ad juſtitiam omni credenti. Quomodo ſunt vere juſti quibus vilis eſt humilitas veri juſti? Quo enim propinquaverunt intelligentia, inde ſuperbia receſſerunt: quia cognoſcentes Deum, non ſicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt, ſed evanuerunt in cogitationibus ſuis, & obſcuratum eſt inſipiens cor eorum. Dicentes enim ſe eſſe ſapientes ſtulti facti ſunt. Quomodo eſt in eis vera juſtitia, in quibus non eſt vera ſapientia? Quam ſi eis tribuerimus, nihil erit cauſſæ cur non eos ad illud regnum pervenire dicamus, de quo ſcriptum eſt, Concupiſcentia ſapientiæ deducit ad regnum. Ac per hoc Chriſtus gratis mortuus eſt, ſi homines ſine fide Chriſti ad fidem veram, ad virtutem veram, ad juſtitiam veram, ad ſapientiam veram, quacumque re alia, quacumque ratione perveniunt. Prorſus ſicut de lege veriſſime ait Apoſtolus, Si per legem juſtitia, ergo Chriſtus gratis mortuus eſt: ita veriſſime dicitur, Si per naturam voluntatemque juſtitia, ergo Chriſtus gratis mortuus eſt. Si per doctrinas hominum qualiſcumque juſtitia, ergo Chriſtus gratis mortuus eſt. Per quod enim eſt vera juſtitia, per hoc etiam regnum Dei. Deus namque ipſe, quod abſit, erit injuſtus, ſi ad ejus regnum verus non admittitur juſtus: cum & ipſum ejus regnum juſtitia ſit, quemadmodum ſcriptum eſt, Non eſt regnum Dei eſca & potus, ſed juſtitia, & pax, & gaudium. Porro ſi veram juſtitiam non habent impii; profecto nec alias virtutes comites ejus & ſocias, ſi quas habent, veras habent: quia cum non ad ſuum referuntur auctorem dona Dei, hoc ipſo mali his utentes efficiuntur injuſti: ac per hoc nec continentia ſive pudicitia vera virtus eſt impiorum.

Confer. l. 5. de civ. Dei cap. 19. & 20. & l. 19. c. 21. infra.

Rom. 10. 17. & 4.

Rom. 1. 21. & 22.

Sap. 6. 21.

Gal. 2. 21.

Si per naturam voluntatemque juſtitia, gratis mortuus eſt Chriſtus.

Rom. 14. 17.

Tu vero tam male accipis quod ait Apoſtolus, Nam qui in agone contendit, ab omnibus continens eſt: ut continentiam, tam magnam virtutem, de qua ſcriptum eſt, quod nemo eſſe poteſt continens, niſi Deus det, etiam choraulas & hujuſmodi turpes infameſque perſonas habere contendas. Hi enim quando in agone decertant, ab omnibus continent, ut corruptibilem coronam accipiant: a cujus tamen vana cupiditate non continent. Hæc enim cupiditas vana ac per hoc prava, vincit

1. Cor. 9. 25.
Sap. 8. 21.

Cupiditas cupiditate alia pellitur.

in

in eis, & frenat alias pravas cupiditates: propter quod dicti ſunt continentes. Sed ut graviſſimam faceres injuriam Scipionibus, continentiam quam in eis tanto eloquio prædicaſti, dediſti & hiſtrionibus; ignorans Apoſtolum, cum exhortaretur homines ad virtutem, ſic exemplum de vitioſa hominum affectione ſumſiſſe, quemadmodum alio loco Scriptura, cum ad amorem ſapientiæ homines hortaretur, quærendam dixit eſſe ſicut pecuniam. Numquid propterea ſancta ſcriptura dicenda eſt laudaſſe avaritiam? Sed quia notum eſt, amatores pecuniæ quantis patienter laboribus doloribuſque ſubdantur, a quantis ſe contineant voluptatibus, ſive cupiditate augendi pecuniam, ſive timore minuendi, quanta lucrum ſagacitate ſectentur, & prudenter damna devitent, quam timeant plerumque aliena diripere, & aliquando ſua ſibi ablata contemnunt, ne repetendo & litigando plus perdant: recte admoniti ſumus ſic amare ſapientiam, ut eam nobis theſaurizare avidiſſime cupiamus, atque ut nobis magis magiſque adquiratur, nec aliqua ex parte minuatur, & perferamus moleſtias, & libidines refrenemus, & proſpiciamus in poſterum, & innocentiam beneficentiamque ſervemus. Quod cum facimus, ideo veras virtutes habemus, quia verum eſt propter quod facimus, id eſt, hoc naturæ noſtræ conſentaneum eſt ad ſalutem & veram felicitatem.

Prov. 2. 4.

Non enim abſurde virtus definita eſt, ab eis qui dixerunt, Virtus eſt animi habitus, naturæ modo atque rationi conſentaneus. Verum dixerunt, ſed quid ſit conſentaneum liberandæ atque beatificandæ naturæ mortalium neſcierunt. Neque enim omnes homines naturali inſtinctu immortales & beati eſſe vellemus, niſi eſſe poſſemus. Sed hoc ſummum bonum præſtari hominibus non poteſt, niſi per Chriſtum & hunc crucifixum, cujus morte mors vincitur, cujus vulneribus natura noſtra ſanatur. Ideo juſtus ex fide Chriſti vivit. Ex hac enim fide prudenter, fortiter, temperanter, & juſte, ac per hoc his omnibus veris virtutibus recte ſapienterque vivit, quia fideliter vivit, Si ergo ad conſequendam veram beatitudinem, quam nobis immortalem fides quæ in Chriſto eſt vera promittit, nihil proſunt homini virtutes; nullo modo veræ poſſunt eſſe virtutes. An placet tibi ut veras virtutes avarorum eſſe dicamus, cum lucrorum vias prudenter excogitant, cum pro adquirenda pecunia ſæva atque aſpera multa fortiter tolerant, cum varias cupiditates quibus ſumptuoſe vivitur, temperanter ſobrieque caſtigant, cum abſtinent ab alieno, & de ſuo ſæpe amiſſa contemnunt, quod videtur ad juſtitiam pertinere, ne jurgiis & judiciis plura conſumant? Cum enim agitur aliquid prudenter, fortiter, temperanter, & juſte, omnibus quatuor virtutibus agitur, quæ ſecundum tuam diſputationem veræ virtutes ſunt, ſi ad cognoſcendum utrum veræ ſint, hoc tantummodo intuendum quod agitur, nec cauſſa quærenda eſt cur agatur: unde ne tibi videar calumniari, ipſa tua verba jam ponam. *Cunctarum*, inquis, *origo virtutum in rationali animo ſita eſt, & affectus omnes per quos aut fructuoſe aut ſteriliter boni ſumus, in ſubjecto ſunt mentis noſtræ, prudentia, juſtitia, temperantia, fortitudo. Horum igitur affectuum vis cum ſit in omnibus naturaliter*, inquis, *non tamen ad unum finem in omnibus properat: ſed pro judicio voluntatis, cujus nutui ſerviunt, aut ad æterna, aut ad temporalia diriguntur. Quod cum ſit, non in eo quod ſunt, non in eo quod agunt, ſed in eo ſolo variant quod merentur. Nec nominis ſui igitur*, inquis, *poſſunt, nec generis ſuſtinere diſpendium, ſed ſolius quod appetiverunt præmii aut amplitudine ditantur, aut exilitate fruſtrantur*. Hæc ubi didiceris neſcio: jam tamen cernis, ut arbitror, conſequens eſſe, ut vera ſit virtus, avarorum prudentia, qua excogitant genera lucellorum; & avarorum juſtitia, qua graviorum damnorum metu facilius ſua nonnumquam contemnunt, quam uſurpant aliquid alienum; & avarorum temperantia, qua luxuriæ, quoniam ſumptuoſa eſt, cohibent appetitum, ſoloque neceſſario victu tegumentoque contenti ſunt; & avarorum fortitudo, qua, ut ait Horatius, Per mare pauperiem fugiunt, per ſaxa, per ignes; qua denique cognovimus quoſdam irruptione barbarica, ad ea prodendæ quæ habebant, nullis hoſtium tormentis potuiſſe compelli. Ergo virtutes iſtæ tali fine turpes atque deformes, & ideo nullo modo germanæ veræque virtutes, tibi tamen ita veræ videntur & pulcræ, *ut nec nominis ſui poſſint, nec generis ſuſtinere diſpendium, ſed ſolius quod appetiverunt præmii exilitate fruſtrentur*, id eſt, terrenorum commodorum fructu, non cæleſtium præmiorum. Nec aliud erit quam vera juſtitia Catilinæ, comprehendere multos amicitia, tueri obſequio, cum omnibus communicare quod habebat: & fortitudo vera erit ejus, quod frigus, famem, ſitim ferre poterat: & vera patientia, quod patiens erat inediæ, algoris, vigiliæ, ſupra quam cuiquam credibile eſt. Quis hæc ſapiat, niſi deſipiat?

Virtutis definitio ex Cicerone, lib. 2. de Inventione.

Immortalitatis & beatitudinis appetitus naturalis.

Rom. 1.17.

Horat. lib. 1. epiſt. 1.

Saluſt. in Catil.

Sed videlicet homo eruditus eorum vitiorum veri ſimilitudine falleris, quæ finitima videntur & propinqua virtutibus, cum abſint ab eis quam longe abſunt a virtutibus vitia. Nam ſicut conſtantia eſt virtus, cui contraria eſt inconſtantia: vitium eſt tamen ei quaſi finitimum pertinacia, quæ conſtantiam videtur imitari. Quo utique vitio careas, cum hæc quæ dico vera eſſe cognoveris; ne tibi in errores velut amando conſtantiam, manendum pertinaciter arbitreris. Ita omnibus virtutibus non ſolum ſunt vitia manifeſta diſcretione contraria, ſicut prudentiæ temeritas: verum etiam vicina quodam modo, nec veritate, ſed quadam ſpecie fallente, ſimilia; ſicut ipſi prudentiæ non temeritas vel imprudentia, ſed aſtutia: quod tamen vitium eſt, quamvis in ſcripturis ſanctis, & in bono accipiatur quod dictum eſt, Aſtuti ut ſerpentes; & in malo, quod in paradiſo erat ſerpens prudentiſſimus omnium beſtiarum. Nec illorum vitiorum, quæ finitima virtutibus diximus, poſſunt omnium facile nomina reperiri: verum etſi non invenitur quemadmodum nuncupentur, cavenda ſunt.

Vitia virtutibus affinia.

Matt. 10. 16.
Gen. 3. 1.

Virtutes a vitiis, non officiis, ſed finibus diſcernuntur.

Noveris itaque, non officiis, ſed finibus a vitiis diſcernendas eſſe virtutes. Officium eſt autem quod faciendum eſt; finis vero propter quod faciendum eſt. Cum itaque facit homo aliquid ubi peccare non videtur, ſi non propter hoc facit propter quod facere debet, peccare convincitur. Quæ tu non attendens, fines ab officiis ſeparaſti, & virtutes veras officia ſine finibus appellandas dixiſti. Ex quo te tanta abſurditas ſequitur, ut veram cogaris appellare juſtitiam, etiam cujus dominam repereris avaritiam. Si quidem manus abſtinere ab alieno, ſi officium cogites, poteſt videri eſſe juſtitiæ: ſed cum quæritur, quare fiat, & reſpondetur, ne plus pecuniæ litibus pereat; quomodo jam hoc factum veræ poterit eſſe juſtitiæ, cum ſerviat avaritiæ? Quales virtutes Epicurus induxit voluptatis ancillas, quæ omnino quidquid facerent, propter illam vel adipiſcendam facerent vel tenendam. Abſit autem ut virtutes veræ cuiquam ſerviant, niſi illi vel propter illum cui dicimus, Deus virtutum, converte nos. Proinde virtutes quæ carnalibus delectationibus vel quibuſque commodis & emolumentis temporalibus ſerviunt, veræ prorſus eſſe non poſſunt. Quæ autem nulli rei ſervire volunt, nec ipſæ veræ ſunt. Veræ quippe virtutes Deo ſerviunt in hominibus, a quo donantur hominibus: Deo ſerviunt in Angelis, a quo donantur & angelis, Quidquid autem boni fit ab homine, & non propter hoc fit, propter quod fieri debere vera ſapientia præcipit, etſi officio videatur bonum, ipſo non recto fine peccatum eſt.

V. lib. 5. de Civit. Dei, cap. 20. infra.

Pſ. 79. 8.

Veræ virtutes Deo ſervire debent.

Poſſunt ergo aliqua bona fieri, non bene facientibus a quibus fiunt. Bonum eſt enim ut ſubveniatur homini pericliranti, præſertim innocenti: ſed ille qui hoc facit, ſi amando gloriam hominum magis quam Dei facit, non bene bonum facit: quia non bonus facit, quod non bona voluntate facit. Abſit enim ut ſit vel dicatur voluntas bona, quæ in aliis vel in ſeipſa, non in Domino gloriatur. Ac per hoc nec ejus fructus ille dicendus eſt; Arbor enim mala bonos fructus non facit: ſed potius bonum opus eſt illius, qui etiam per malos bene facit. Quapropter dici non poteſt quantum te iſta fallat opinio qua dixiſti, *omnes virtutes affectus eſſe, per quos aut fructuoſe aut ſteriliter boni ſumus*. Fieri enim non poteſt ut ſteriliter boni ſimus: ſed boni non ſumus quidquid ſteriliter ſumus. Arbor enim bona bonos fructus facit. Abſit autem ut Deus bonus, a quo ſecuris paratur arboribus non facientibus fructum bonum, excidat & in ignem mittat arbores bonas. Nullo modo igitur homines ſunt ſteriliter boni: ſed qui boni non ſunt, poſſunt eſſe alii minus, alii magis mali.

Matth. 7. 18.

Supr. n. 10.

Nemo ſteriliter bonus.

Matth. 3. 10.

Unde & illi quos commemorare voluiſti, *de quibus ait Apoſtolus, Gentes legem non habentes ipſi ſunt lex, qui habent opus legis ſcriptum in cordibus ſuis*: quid te adjuvent omnino non video. Per hos enim probare conatus es, etiam alienos a fide Chriſti, veram poſſe habere juſtitiam, eo quod iſti, teſte Apoſtolo, naturaliter quæ legis ſunt faciunt. Ubi quidem dogma veſtrum, quo eſtis inimici

Rom. 2. 14.

Qui ſunt apud Apoſtolum gentes naturaliter quæ legis ſunt facientes.

V. lib. de Spirit. & lit. c. 26. infra.

Joan. 1. 29. & 20.

gratiæ Dei, quæ datur per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum, qui tollit peccatum mundi, evidentius expreſſiſti: introducens hominum genus, quod Deo placere poſſit ſine Chriſti fide, lege naturæ. Hoc eſt unde vos maxime Chriſtiana deteſtatur Eccleſia. Sed quid vis eſſe iſtos? Utrum veras virtutes habent, & ſteriliter boni ſunt, quia non propter Deum; an etiam Deo ex his placent, atque ab illo vita remunerantur æterna? Si ſteriles dixeris; quid ergo eis prodeſt, quod ſecundum Apoſtolum defendent eos cogitationes ſuæ, *Rom. 2. 15.* in die qua judicabit Deus occulta hominum? Si autem qui defendentur cogitationibus ſuis, eo quod naturaliter opera fecerint legis, non ſunt ſteriliter boni, & ob hoc inveniunt æternam mercedem apud Deum, proculdubio propterea juſti ſunt, quia ex fide vivunt.

Nam teſtimonium illud quod ex Apoſtolo *Rom. 14. 23.* poſui, Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt: ſicut tibi viſum eſt accepiſti, & expoſuiſti, non ut ſapit, ſed ut ſapis. De cibis e- *Ibidem.* nim Apoſtolus loquebatur. Verum cum dixiſſet: Qui autem diſcernit, ſi manducaverit, damnatus eſt, quia non ex fide: hanc peccati ſpeciem de qua agebat, generali voluit probare ſententia, mox inferens, Omne enim quod non eſt ex fide, peccatum eſt. Sed ut hoc tibi de cibis tantum intelligendum eſſe concedam: quid de alio dicturus es teſtimonio, quod identidem poſui; nec inde aliquid diſputaſti, quia non inveniſti quomodo in tuam poſſes detorquere ſententiam, quod ad Hebræos *Hebr. 11. 6.* ſcriptum eſt, Sine fide impoſſibile eſt placere? Nempe ut hoc diceretur, de tota vita hominis agebatur, in qua juſtus ex fide vivit: & tamen cum ſine fide impoſſibile ſit placere Deo, tibi virtutes ſine fide ſic placent, ut eas veras prædices, eiſque bonos eſſe homines; & rurſus, quaſi te pœnituerit laudis illarum, ſteriles pronuntiare non dubites.

Illi ergo qui naturali lege ſunt juſti, aut placent Deo: & ex fide placent; quia ſine fide impoſſibile eſt placere: & ex qua fide placent, niſi ex fide Chriſti? quoniam ſicut legitur in Actibus Apoſtolorum, In illo Deus definivit fidem omnibus, ſuſcitans eum a mortuis. Ideoque dicuntur ſi- *Act. 17. 31.* ne lege naturaliter quæ legis ſunt facere, quia ex gentibus venerunt ad Evangelium, non ex circumciſione, cui lex data eſt; & propterea naturaliter, quia ut crederent, ipſa in eis eſt per Dei gratiam correcta natura. Nec per eos potes probare quod vis, etiam infideles veras poſſidere virtutes: ſunt quippe iſti fideles. Aut ſi fidem non habent Chriſti, profecto nec juſti ſunt, nec Deo placent, cui ſine fide placere impoſſibile eſt. Sed ad hoc eos in die judicii cogitationes ſuæ defendent, ut tolerabilius puniantur, quia naturaliter quæ legis ſunt utcumque fecerunt, ſcriptum habentes in cordibus opus legis hactenus, ut aliis non facerent quod perpeti nollent: hoc tamen peccantes, quod homines ſine fide, non ad eum finem iſta opera retulerunt, ad quem referre debuerunt. Minus enim Fabricius quam Catilina punietur, non quia iſte bonus, ſed quia ille magis malus: & minus impius

quam

quam Catilina Fabricius, non veras virtotes habendo, ſed a veris virtutibus non plurimum deviando.

An ſorte & iſtis qui exhibuerunt terrenæ patriæ Babylonicam dilectionem, & vittute civili, non vera, ſed veri ſimili dæmonibus, vel humanæ gloriæ ſervierunt, Fabriciis videlicet, & Regulis, & Fabiis, & Scipionibus, & Camillis, ceteriſque talibus, ſicut infantibus, qui ſine baptiſmo moriuntur, proviſuri eſtis aliquem locum inter damnationem regnumque cælorum; ubi non ſint in miſeria, ſed in beatitudine ſempiterna, qui Deo non placuerunt, cui ſine fide placere impoſſibile eſt, quam nec in operibus, nec in cordibus habuerunt? Non opinor perditionem veſtram uſque ad iſtam poſſe impudentiam proſilire. *Erunt ergo*, inquis, *in damnatione ſempiterna, in quibus erat vera juſtitia?* O vocem impudentia majore præcipitem! Non erat, inqoam, in eis vera juſtitia: quia non actibus, ſed finibus penſantur officia.

Sed facete ac lepide homo elegantiſſimus & urbaniſſimus, *Si dicatur*, inquis, *quia caſtitas infidelium caſtitas non eſt; eadem fronte dicetur, quia corpus paganorum corpus non ſit, & oculi paganorum ſenſum non habeant intuendi, & frumenta quæ in paganorum naſcuntur agris, frumenta non ſint: & multa*, inquis, *alia quæ tanta abſurditatis ſunt, ut riſum poſſint intelligentibus commovere*. Non plane riſum, ſed fletum potius intelligentibus veſter commovet riſus, ſicut mentibus amicorum ſanctum fletum commovet riſus phreneticorum. Itane contra ſcripturas ſanctas infidelis animam fornicari negas, aut eſſe in animo fornicante veram caſtitatem dicis; & rides, & ſanus es? Unde, quomodo, qua ratione iſtud fieri poteſt? Prorſus nec illa eſt caſtitas vera, nec ſanitas veſtra. Prorſus, inquam, nec vera eſt caſtitas animi fornicantis, & vera eſt inſania hominis dicentis hoc dedecus & ridentis. Nos autem abſit ut dicamus, quod corpus paganorum corpus non ſit, & cetera hujuſmodi. Neque enim eſt conſequens, ut ſi non eſt vera virtus qua gloriatur impius, non ſit verum corpus quod operatur Deus. Sed plane poſſumus dicere, hæreticorum frontem non eſſe frontem, ſi non membrum quod fecit Deus, ſignificare intelligamus frontis nomine, ſed pudorem. Quid ſi non in eo ipſo libro meo *, cui reſpondiſſe te jactas, ante præſtituerem, ne in hac ſententia, qua dicimus, Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt, etiam illa intelligantur infidelium, quæ dona ſunt Dei, ſive in animi, ſive in corporis bonis. Ibi enim ſunt & iſta quæ inaniter garris, corpus, & oculi, & membra cetera. In eo genere ſunt etiam quæ in agris paganorum frumenta naſcuntur, quorum Deus creator eſt, non pagani. An non tu ipſe inter cetera etiam iſta verba mea poſuiſti, ubi dixi: *Anima enim & corpus & quæcumque bona animæ & corporis naturaliter inſita, etiam in peccatoribus dona Dei ſunt; quoniam Deus, non ipſi iſta fecerunt: de his autem quæ faciunt dictum eſt, Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt*. Hanc brevem, ſed utique apertam ſententiam meam ſi mente tenuiſſes, puto quod tam improbus non fuiſſes, ut nos poſſe dicere aſſereres, quia *corpus paganorum corpus non ſit, & oculi paganorum ſenſum non habeant intuendi, & frumenta quæ in paganorum naſcuntur agris frumenta non ſint*. Ut enim tibi tamquam de ſomno excitato eadem verba mea repetam, quæ tuæ memoriæ fortaſſis ut hæc diceres exciderunt; *Hæc etiam in peccatoribus dona Dei ſunt, quoniam Deus, non ipſi iſta fecerunt: de his autem quæ faciunt dictum eſt, Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt*. Sed cum inſana dicis, & rides, phrenetico es ſimilis. Cum autem vera quæ dico abs te paulo ante commemorata, & hinc ipſi operi tuo quo mihi reſpondere videris inſerta, ſic non attendis, ſic obliviſceris; non jam phreneticis, ſed lethargicis compara="true"aris.

Frontem hæreticorum non eſſe frontem. Rom. 14. 23. * Libro primo de nuptiis & concupiſc. cap. 3.

Ibidem.

Si gentilis, inquis, *nudum operuit, numquid quia non eſt ex fide, peccatum eſt?* Prorſus in quantum non eſt ex fide, peccatum eſt; non quia per ſe ipſum factum, quod eſt nudum operire, peccatum eſt, ſed de tali opere non in Domino gloriari, ſolus impius negat eſſe peccatum. Quod ut intelligas, quamvis jam ſatis inde fuerit diſputatum; tamen quia magna res eſt, adhuc pauliſper auſculta. Ecce eadem commemor quæ ipſe poſuiſti: *Si gentilis*, qui non vivit ex fide *nudum operuerit, periclitantem liberaverit, ægri vulnera foverit, divitias honeſtæ amicitiæ impenderit, ad teſtimonium falſum nec tormentis potuerit impelli*, quæro abs te, utrum hæc opera bona bene faciat, an male? Si enim quamvis bona, male tamen facit; negare non potes eum peccare, qui male quodlibet facit. Sed quia eum non vis, cum facit iſta, peccare; profecto dicturus es, & bona facit, & bene. Fructus ergo bonos facit arbor mala: quod fieri non poſſe Veritas dicit. Noli præcipitare ſententiam, diligenter conſidera, quid te reſpondere conveniat. An dicis hominem infidelem arborem bonam? Placet ergo Deo: neque enim bono poteſt non placere quod bonum eſt. Et ubi erit quod ſcriptum eſt, Sine fide impoſſibile eſt Deo placere? An reſpondebis, non in quantum infidelis eſt, ſed in quantum homo eſt, arbor bona eſt? De quo ergo Dominus ait, Non poteſt arbor mala bonos fructus facere? Quando quidem quicumque erit, aut homo, aut angelus erit. Sed ſi homo in quantum homo eſt, arbor bona eſt; profecto & angelus, in quantum angelus, arbor bona eſt. Hæc enim Dei ſunt opera, qui naturarum conditor eſt bonarum. Ac per hoc nulla erit arbor mala, de qua dictum eſt, quod non poſſit facere fructus bonos. Quis infidelis ita infideliter ſapiat? Non itaque in quantum homo eſt, quod eſt opus Dei; ſed in quantum malæ voluntatis eſt, quiſque arbor mala eſt, & bonos fructus facere non poteſt. Vide itaque utrum infidelem voluntatem audeas bonam dicere voluntatem.

Matt. 7. 18.

Hebr. 11. 6. Occupatio. Matt. 7. 18.

Arbor quænam bona, vel mala.

Sed forte dicturus es, Miſericors voluntas bona eſt. Recte iſtud diceretur, ſi quemadmodum fides Chriſti, id eſt, fides quæ per dilectionem operatur, ſemper eſt bona, ita mi-

Occupatio. Gal. 5. 6.

Miſericordia non ſemper bona.
[illegible] 1. Reg. 15. 23. & 9.

miſericordia ſemper eſſet bona. Si autem reperitur & miſericordia mala, qua perſona pauperis accipitur in judicio; propter quam poſtremo rex Saul meruit a Domino, & utique miſericorde, damnari, quia contra ejus præceptum captivo regi per humanum pepercit affectum: attentius cogita, ne forte miſericordia bona non ſit, niſi quæ hujus bonæ fidei fuerit. Immo reſponde, ut hoc ſine dubitatione perſpicias, utrum bonam miſericordiam exiſtimes infidelem. Porro ſi vitium eſt male miſereri, proculdubio vitium eſt infideliter miſereri. Quod ſi & ipſa per ſeipſam naturali compaſſione opus eſt bonum, etiam iſto bono male utitur, qui infideliter utitur, & hoc bonum male facit, qui infideliter facit; qui autem male facit aliquid, profecto peccat.

Bona opera quæ faciunt infideles, eſſe Dei Dona.

Ex quo colligitur, etiam ipſa bona opera quæ faciunt infideles, non ipſorum eſſe, ſed illius qui bene utitur malis. Ipſorum autem eſſe peccata, quibus & bona male faciunt; quia ea non fideli, ſed infideli, hoc eſt, ſtulta & noxia faciunt voluntate: qualis voluntas, nullo Chriſtiano dubitante, arbor eſt mala, quæ facere non poteſt niſi fructus malos, id eſt, ſola peccata. Omne enim, velis, nolis, quod non eſt ex fide, peccatum eſt. Et ideo Deus iſtas arbores non poteſt diligere, & ſi tales permanſerint, diſponit excidere: quia ſine fide impoſſibile eſt placere. Sed ita hic immoror, quaſi iſtas arbores non jam tu ipſe ſteriles pronuntiaveris. Quomodo igitur, obſecro, aut non jocaris, in his diſputationibus, aut deliras, qui ſterilium fructus arborum laudas? Qui utique aut nulli ſunt, aut ſi mali ſunt, laudandi non ſunt: aut ſi fructus boni ſunt, profecto ſteriles arbores non ſunt, immo & bonæ ſunt, quarum fructus boni ſunt, & debent Deo placere, cui bonæ arbores non poſſunt niſi placere, falſumque erit quod ſcriptum eſt, Sine fide impoſſibile eſt placere.

Rom. 14. 23.
Hebr. 11. 6.

Occupatio.

Sed reſponſurus es, quid, niſi vana? *Ego*, inquit, *ſteriliter bonos dixi homines qui non propter Deum faciendo bona quæ faciunt, non ab eo vitam conſequuntur æternam*. Juſtus ergo Deus & bonus bonos in mortem eſt miſſurus æternam? Piget jam dicere, quam multa te ſequantur inſana, talia ſentientem, talia dicentem, talia ſcribentem, in talibus me, quod ſimiliter non deſipiam velut cenſorie reprehendentem. Sed breviter accipe, ne forte cum in rebus ipſis tantum erres quantum errari plurimum poteſt, videar tecum certare de verbis. Aut ergo intellige quod ait Dominus, Si oculus tuus nequam eſt, totum corpus tuum tenebroſum erit; ſi autem oculus tuus ſimplex eſt, totum corpus tuum lucidum erit: & hunc oculum agnoſce intentionem, qua facit quiſque quod facit; & per hoc diſce, eum qui non facit opera bona intentione fidei bonæ, hoc eſt, ejus quæ per dilectionem operatur, totum quaſi corpus, quod illi velut membris, operibus conſtat, tenebroſum eſſe, hoc eſt plenum nigredine peccatorum. Aut certe quoniam ſaltem concedis opera infidelium, quæ tibi eorum videntur bona, non tamen eos ad ſalutem ſempiternam regnumque perducere: ſcito nos illud bonum hominum dicere, illam voluntatem bonam, illud opus bonum, ſine Dei gratia quæ datur per unum Mediatorem Dei & hominum nemini poſſe conferri; per quod ſolum homo poteſt ad æternum Dei donum regnumque perduci. Omnia proinde cetera quæ videntur inter homines habere aliquid laudis, videantur tibi virtutes veræ, videantur opera bona, & ſine ullo facta peccato. Quod ad me pertinet, hoc ſcio, quia non ea facit voluntas bona: voluntas quippe infidelis atque impia non eſt bona. Dicantur ſecundum te hujuſmodi voluntates arbores bonæ, ſufficit quod apud Deum ſteriles ſunt, ac per hoc non bonæ; ſint inter homines fructuoſæ, inter quos ſunt & bonæ, te auctore, te laudatore, ſi vis etiam plantatore: dum tamen illud, velis, nolis, obtineam, quod amor mundi, quo quiſque amicus eſt hujus mundi, non eſt a Deo: amorque fruendi quibuſcumque creaturis ſine amore Creatoris, non eſt a Deo: amor autem Dei quo pervenitur ad Deum, non eſt niſi a Deo Patre per Jeſum Chriſtum cum Spiritu-ſancto. Per hunc amorem Creatoris, bene quiſque utitur creaturis. Sine hoc amore Creatoris, nullis quiſquam bene utitur creaturis. Hoc ergo amore opus eſt, ut bonum beatificum ſit & pudicitia conjugalis, ut ſit ejus intentio quando utitur conjugis carne, non in voluptate libidinis, ſed in voluntate propaginis; ſi autem vicerit, & propter ſeipſam, non propter filios propagandos fieri aliquid extorſerit & voluptas, veniale peccatum ſit propter nuptias Chriſtianas.

Matt. 6. 22. & 23. Oculus intentio eſt operantis.

Sine amore Creatoris nemo bene utitur creaturis.
Bonum beatificum.

Ex eodem libro IV. contra Julianum, Cap. 8.

Caput VIII.

ALIA deinde mea verba proponis, & multum adverſus ea nihil dicis, replicans quædam quæ ſuperiore diſputatione conſumpta ſunt: quæ ſi & ego repetere velim, quis erit finis? Inter quæ dicis etiam illud veſtrum contra Chriſti gratiam, ſæpe a vobis inaniter dictum; quod ſcilicet *appellatione gratiæ, bonos fieri homines fatali neceſſitate dicamus*: cum vobis ora obſtruant, & linguas premant, qui loqui nondum valent. Cum enim loquaciſſime laboretis aſtruere ac perſuadere, quod Pelagius in Paleſtinorum epiſcoporum cognitione damnavit, *gratiam Dei ſecundum merita noſtra dari*: nulla tamen merita poteſtis aſſerere parvulorum, per quæ diſcernantur qui eorum in Dei filios adoptantur, ab eis qui ſine hujus gratiæ conſecutione moriuntur.

Matt. 7. 7.

Calumniaris me dicere, *Nihil ſtudii expectari ab humana voluntate debere, contra illud evangelicum quo ait Dominus: Petite, & accipietis; quærite, & invenietis; pulſate, & aperietur vobis; omnis enim qui petit accipit, & qui quærit invenit, & pulſanti aperietur*. Ibi enim vos, ut video, ponere jam cœpiſtis merita gratiam præcedentia, quod eſt petere, quærere, pulſare; ut his meritis debita illa reddatur, ac ſic gratia inaniter nuncupetur: tamquam gratia nulla præceſſerit, & cor tetigerit, ut beatificum bonum peteretur a Deo, ut quæreretur Deus, ut pulſaretur ad Deum;

Beatificum bonum.

Digitized by Google

Pſ. 58. 11. Matt. 5. 44.

Deum; fruſtraque ſit ſcriptum, Miſericordia ejus præveniet me: fruſtra etiam nos pro inimicis noſtris jubeat orare, ſi non eſt ejus averſa & adverſa corda convertere.

1. Tim. 2. 4.

Sed ponis apoſtolicum teſtimonium, *& ab eo* dicis *pulſantibus aperiri, qui omnes vult ſalvos fieri, & in agnitionem veritatis venire*: ut videlicet intelligamus, docentibus vobis, ideo non omnes ſalvos fieri, & in agnitionem veritatis venire, quia ipſi nolunt petere, cum Deus velit dare; nolunt quærere, cum Deus velit oſtendere; nolunt pulſare, cum Deus velit aperire. Sed hunc ſenſum veſtrum infantes illi ipſa ſua taciturnitate convincunt, qui nec petunt, nec quærunt, nec pulſant; immo etiam cum baptizantur, reclamant, reſpuunt, reluctantur; & accipiunt tamen, & inveniunt, & aperitur eis, & intrant in regnum Dei, ubi ſit eis æternitatis ſalus, & agnitio veritatis; longe pluribus infantibus in illam gratiam non adoptatis ab eo qui vult omnes homines ſalvos fieri, & in agnitionem veritatis venire.

Matt. 23. 37.

Quomodo velit Deus omnes ſalvos fieri. *Rom. 5. 18.*

Vide lib. 1. de peccatorum meritis, c. 28. infra.

Quibus dicere non poteſt, Volui, & noluiſtis: quia ſi voluiſſet, quis eorum qui nondum habent voluntatis ſuæ arbitrium, voluntati ejus omnipotentiſſimæ reſtitiſſet? Cur ergo non ſic accipimus quod dictum eſt, Qui omnes vult homines ſalvos fieri & in agnitionem veritatis venire, quomodo & illud accipimus, quod idem dixit Apoſtolus, Per unius juſtificationem in omnes homines ad juſtificationem vitæ? (hos enim omnes Deus vult ſalvos fieri, & in agnitionem veritatis venire, in quos omnes per unius juſtificationem gratia pervenit ad juſtificationem vitæ): ne dicatur nobis, Si Deus vult omnes homines ſalvos fieri, & in agnitionem veritatis venire, ſed ideo non veniunt, quia ipſi nolunt; cur tot millia parvulorum, qui non percepto baptiſmate moriuntur, non veniunt in regnum Dei, ubi certa eſt agnitio veritatis? Numquid aut homines non ſunt, ut non pertineant ad id quod dictum eſt, omnes homines? Aut aliquis poterit dicere, Deus quidem vult, ſed ipſi nolunt; qui nondum velle ſeu nolle iſta noverunt; quando nec ii, qui parvuli baptizantur atque moriuntur, & per illam gratiam ad agnitionem veritatis quæ in regno Dei eſt certiſſima veniunt, ideo veniunt, quia ipſi renovari Chriſti baptiſmate voluerunt? Cum ergo nec illi propterea non baptizentur quia volunt; cur Deus qui vult omnes homines ſalvos fieri, & in agnitionem veritatis venire, tam multos in regnum ſuum, ubi eſt certa veritatis agnitio, qui nullo ei reſiſtunt voluntatis arbitrio, patitur, non venire?

Occupatio.

Niſi forte dicturus es, ideo parvulos non in eorum numero deputandos, quos Deus omnes vult ſalvos fieri, quia ea ſalute, quæ hic intelligenda eſt ſalvi ſunt ipſi, nihil trahentes omnino peccati. Atque ita te intolerabilior ſequetur abſurditas. Iſto enim modo benevolentiorem facis Deum omnibus impiiſſimis & ſceleratiſſimis hominibus, quam innocentiſſimis & puriſſimis ab omni labe peccati: quando quidem illos, quia vult eos omnes ſalvos fieri, vult etiam intrare in regnum ſuum: hoc eſt enim illis conſequens, ſi ſalvi fuerint: ſed qui nolunt, ipſi ſibi obſunt. Immenſum vero numerum parvulorum, qui ſine baptiſmate moriuntur, ſuo regno adjici non vult, quos neque ulla peccata, ſicut putatis, impediunt; &, quod nullus ambigit, ejus reſiſtere voluntati contraria voluntate non poſſunt. Sic fit, ut eſſe Chriſtianos omnes velit, quorum multi nolunt; non omnes velit, quorum eſt nemo qui nolit: quod abhorret a vero. Novit Dominus qui ſunt ejus: & in eorum ſalute atque in ſuum regnum introductione certa eſt voluntas ejus. Sic ergo debet intelligi quod dictum eſt, Omnes homines vult ſalvos fieri, & in agnitionem veritatis venire: quemadmodum intelligitur quod dictum eſt, Per unius juſtificationem in omnes homines ad juſtificationem vitæ.

2. Tim. 2. 19. *1. Tim. 2. 4.* *Rom. 5. 18.*

Occupatio.

Quod apoſtolicum teſtimonium ſi eo modo intelligendum putas, ut dicas omnes poſitos eſſe pro multis, qui juſtificantur in Chriſto: (multi quippe alii non vivificantur in Chriſto:) reſpondebitur tibi, ſic etiam illic ubi dictum eſt, Omnes homines vult ſalvos fieri, & in agnitionem veritatis venire; omnes poſitos eſſe pro multis, quos ad iſtam gratiam vult venire. Quod multo convenientius propter hoc intelligitur dictum, quia nemo venit, niſi quem venire ipſe voluerit. Nemo poteſt venire ad me, inquit Filius, niſi Pater qui miſit me, traxerit eum. Et, Nemo poteſt venire ad me, niſi fuerit ei datum a Patre meo. Omnes ergo qui ſalvi fiunt, & in agnitionem veniunt veritatis, eo volente ſalvi fiunt, eo volente veniunt. Quia & qui nondum ſicut parvuli utuntur voluntatis arbitrio, eo volente regenerantur: & qui jam utuntur voluntatis arbitrio, niſi eo volente ac ſubveniente a quo præparatur voluntas, velle non poſſunt.

Jo. 6. 44. & 66. *Prov. 8. ſec. LXX.*

Occupatio.

Ubi ſi dixeris mihi, Cur ergo non convertit omnium nolentium voluntates? Reſpondebo, Cur non omnes morituros adoptat lavacro regenerationis infantes, quorum adhuc nullas, & ideo nec contrarias invenit voluntates? Si hoc profundius eſſe perſpicis, quam ut abs te valeat inveniri: utrumque utrique noſtrum profundum ſit, cur & in majoribus & in minoribus Deus velit alteri & nolit alteri ſubvenire: dum tamen certum & immobile teneamus, non eſſe iniquitatem apud Deum, qua quemquam ſine malis meritis damnet; & eſſe bonitatem apud Deum, qua multos ſine bonis meritis liberet: demonſtrans in eis quos damnat quid omnibus debeatur; ut hinc diſcant quos liberat, quæ ſibi pœna debita relaxetur, & quæ indebita gratia condonetur,

Rom. 9. 14.

Fato fieri quod merito non fit, Pelagianorum eſt ſententia. *V. lib. 2. contra duas epiſt. Pelagian. c. 5. & 6. ſupra.*

Hæc ut Chriſtianis cordibus convenit cogitare neſcitis, & vos potius ſecundum veſtram ſententiam *fato iſta* dicitis *fieri*. Veſtra quippe, non noſtra ſententia eſt, *fato fieri quod merito non fit*. Et ne ſecundum iſtam definitionem fato fiant hominibus, ſi merito non fiant, quæcumque fiunt, ideo merita vel bona vel mala, quantum poteſtis, aſſeritis, ne fatum ſit conſequens, ſi merita negaveritis. Ac per hoc dicitur vobis, Si ea quæ nullis meritis præſtantur hominibus, fato fieri jam neceſſe eſt, & ideo merita adſtruenda ſunt, ne fatum

ſit conſequens, ſi merita non ſunt: fato baptizantur, fato intrant in regnum Dei parvuli, quorum bona merita nulla ſunt; & rurſus fato non baptizantur, fato non intrant in regnum Dei parvuli, quorum mala merita nulla ſunt. Ecce puſilli qui fari nequeunt, vos potius aſſertores fati eſſe convincunt. Nos autem cum vitiatæ originis mala merita eſſe dicamus, gratia dicimus intrare parvulum in regnum Dei, quoniam bonus eſt Deus; & alium merito non intrare, quoniam juſtus eſt Deus, & in neutro eſſe fatum, quoniam quod vult facit Deus.

Pſ. 100. 1.

Sed cum ſciamus ab eo, cui miſericordiam & judicium fideli voce cantamus, illum ſecundum judicium damnari, illum ſecundum miſericordiam liberari; cum iſtum potius quam illum damnet aut liberet, nos qui ſumus qui reſpondeamus Deo? Numquid dicit figmentum ei qui ſe finxit, Quare ſic me feciſti? An non habet poteſtatem figulus luti ex eadem maſſa originis vitiatæ atque damnatæ facere aliud vas in honorem ſecundum miſericordiam, & aliud in contumeliam ſecundum judicium; Ideo non utrumque in honorem, ne hoc meruiſſe ſe exiſtimet tamquam inculpata natura; ideo non utrumque in contumeliam, ut judicio ſuperexſultet miſericordia. Ac per huc nec damnatus ex debito de ſupplicio juſte queritur, nec liberatus gratis de merito ſuperbe gloriatur; ſed potius humiliter gratias agit, quando in illo a quo debitum exigitur, quid in eadem cauſſa ſibi donetur agnoſcit.

Rom. 9. 20.

Jacob. 2. 13.

Aſſeris me in alio libro meo dixiſſe, *Negari liberum arbitrium, ſi gratia commendetur; & iterum negari gratiam, ſi liberum commendetur arbitrium.* Calumniaris: non hoc a me dictum eſt, ſed propter ipſius quæſtionis difficultatem videri hoc poſſe dictum eſt putaſi. Non eſt multum ut ipſa verba mea ponam, unde videant qui hæc legunt, quemadmodum ſcriptis meis inſidieris, & qua conſcientia vel tardis vel ignaris cordibus abutaris, ut ideo te exiſtiment reſpondere, quia non vis tacere. In noviſſimis enim partibus primi libri mei ad ſanctum Pinianum, cujus eſt titulus, De gratia contra Pelagium: *Iſta*, inquam, *quæſtio ubi de arbitrio voluntatis & Dei gratia diſputatur, ita eſt ad diſcernendum difficilis, ut quando defenditur liberum arbitrium, negari Dei gratia videatur; quando autem aſſeritur Dei gratia, liberum arbitrium putetur auferri, & cetera.* Tu autem vir honeſtus & verax, abſtuliſti verba quæ dixi, & dixiſti quod ipſe finxiſti. Ego enim dixi, *iſtam quæſtionem ad diſcernendum eſſe difficilem*: non autem dixi, non poſſe diſcerni. Multo minus ergo dicerem, quod me dixiſſe mentiris, *negari liberum arbitrium, ſi gratia commendetur; & negari gratiam, ſi liberum commendetur arbitrium.* Redde verba mea, & vaneſcet calumnia tua. Repone ſuis locis, ubi dixi, *videatur*; ubi dixi, *putetur*: ut appareat de re tanta quibus abs te fraudibus diſputetur. Non dixi, *negari gratiam*; ſed, *ut negari gratia videatur.* Non dixi, *negari arbitrium liberum vel auferri*; ſed dixi, *ut putetur auferri.* Et promittis, *cum libri ipſi ventilari cœperint, quod abs te illa ſententiarum mearum & nudabitur & confodietur impietas.* Quis non exſpectet ſapientiam diſſerentis, qui fidem cognoverit mentientis?

Lib. de gra. Chriſt. cap. 47. infra.

Quid eſt autem quod loqueris, *Nihil pertinere ad laudem gratiæ, ſi id donet ſuis, quod peccata impiis largiuntur?* Propter pudicitiam ſcilicet conjugalem, quam tibi habere videntur & impii. Homo contentioſe, virtus donatur vera per gratiam, non quæ vocatur, & non eſt. Ut quid autem *pudicitiam & virginitatem* quaſi ejuſdem generis jungis? Pudicitia res eſt animi, virginitas corporis. Denique & illa integra in animo permanente, poteſt iſta de corpore violenter auferri; & cum iſta integra manet corpori, poteſt illa in animo laſciva voluntate corrumpi. Propter quod ego non dixi, Verum conjugium, ſive viduitas, ſive virginitas; ſed, *Vera pudicitia, ſive conjugalis, ſive vidualis, ſive virginalis dicenda non eſt, niſi quæ veræ fidei mancipatur.* Conjuges enim & viduæ & virgines poſſunt eſſe, & pudicæ non eſſe, ſi contaminata voluntate mœchantur, ſi ſpiritu impuro ſtupra perpetranda decernunt: in quibus tamen veram pudicitiam dicis eſſe, etiamſi animo fornicentur; quod facere omnes impios eloquentia divina teſtatur.

Pudicitiæ & virginitatis diſcrimen.

Lib. 2. de nupt. & concupiſc. cap. 4. infra.

Quis autem noſtrum dicit, *conjugalium membrorum malum eſſe conſertum*, in quo nuptiæ bene utuntur ad propagandos filios concupiſcentiæ malo? Quæ concupiſcentia malum non eſſet, ſi ſola generandi cauſſa ad licitum concubitum moveretur. Nunc vero cum ei reſiſtit conjugalis pudicitia, limes eſt mali; & ideo bonum eſt. Unde non *crimen ejus*, ſicut calumniando loqueris, *impunitum ſit per religionem*: quia nullius eſt criminis, quando per fidei bonum bene utitur libidinis malo. Neque hic dici poteſt, ut putas, *Faciamus mala, ut veniant bona*: quia ex nulla ſui parte malum ſunt nuptiæ. Non enim earum malum eſt, quod in homines quos parentes gignunt, non fecerunt, ſed invenerunt. In primis autem conjugibus, qui ex nullis parentibus nati ſunt, per peccatum accidit carnalis concupiſcentiæ diſcordioſum malum, quo nuptiæ bene uterentur; non per ipſas nuptias, ut inde merito damnarentur. Quid ergo quæris, *utrum in conjugibus Chriſtianis conventuum voluptatem, pudicitiam, an impudicitiam nominem?* Ecce reſpondeo, non ipſa nominatur pudicitia, ſed ejus mali bonus uſus; quo uſu bono fit, ut illud malum nec impudicitia dici poſſit. Impudicitia eſt enim ejuſdem mali uſus flagitioſus; ſicut pudicitia virginalis, nullus. Salva igitur pudicitia conjugali, malum de malo naſcendo trahitur, quod renaſcendo purgetur.

Rom. 3. 8.

Sed propter hoc, inquis, *libidinis malum, etiam de conjugibus Chriſtianis proles criminoſa profertur, ſequitur ut pudicitia virginalis ſit felicitatis illatrix: & quia in impiis invenitur*, inquis, *antecellunt infideles pudicitiæ virtute ſublimes, Chriſtianis libidinis tabe polluris.* Non eſt ita ut dicis; multum falleris. Nec libidinis enim tabe polluuntur, qui libidine bene utuntur; quamvis generent libidinis tabe pollutos,

In infidelibus virginitas carnis eſſe poteſt, non pudicitia virginalis.

tos, & ideo regenerandos: nec in impiis invenitur pudicitia virginalis, quamvis inveniatur virginitas carnis; quia vera pudicitia non poteſt habitare in animo fornicante. Ac per hoc non anteponitur virginale bonum impiorum bono conjugali fidelium: ſed conjuges bene utentes malo anteponuntur virginibus male utentibus bono. Et ideo cum fideles conjugati bene utantur libidinis malo, non *apud nos* (ut calumniaris) *propter fidem exercetur impunitas criminis*, ſed in eis propter fidem vera non falſa virtus eſt caſtitatis.

Quid autem ad nos pertinet quia Manichæos dicere affirmas, *Si quis homicidium conſcientia formidante commiſerit, reus eſt, quia timuit: ſi autem aliquod facinus exſultante perpetrarit audacia, velut credens ſe ex fide facere quod male facit, evaſit culpam?* quod quidem numquam audivi dicere Manichæos. Sed quid ad nos, ſive etiam ipſis calumnieris: cum hoc catholica fides non dicat, quam tenemus, & cujus te pondere urgemus. Nos enim ea quæ videntur opera bona, dicimus non eſſe vere bona

Hebr. 11. 6. ſine fide: quoniam opera vere bona neceſſe eſt Deo placere, cui ſine fide quia impoſſibile eſt placere, profecto quod vere opus eſt bonum, ſine fide non poteſt eſſe. Verumtamen illa opera quæ apertiſſime mala ſunt non facit fides quæ per dilectionem operatur: quia dilectio proximi malum non operatur.

Bona igitur concupiſcentia naturalis, inquis,

Gal. 5. 6. Rom. 13. 10. erubeſcis enim dicere carnalis, *quæ cum intra modum ſuum tenetur*, inquis, *nulla mali adſperſione turpatur*. Quomodo tenetur intra modum ſuum, quæſo te; quomodo tenetur, niſi cum ei reſiſtitur? Cur autem reſiſtitur, niſi ne impleat deſideria mala? Quomodo eſt igitur bona?

Ex libro quinto ejuſdem contra Julianum, cap. 4.

Caput VI. *Rom. 2. 4.*

AIT, inquis, *Apoſtolus*, *Bonitas Dei ad pœnitentiam te adducit*. Verum eſt, conſtat; ſed quem prædeſtinavit adducit: quamvis ipſe ſecundum duritiam ſuam & cor impœnitens, quantum ad ipſum attinet, theſaurizet ſibi iram in die iræ & revelationis juſti judicii

Ibid. 5. & 6. Dei, „ qui reddet unicuique ſecundum opera „ ejus. Quamlibet enim præbeat patientiam; „ niſi ipſe dederit, quis agit pœnitentiam “? An oblitus es quod idem ipſe doctor ait,

2. Tim. 2. 25 & 26. Pſ. 35. 7. Ne forte det illis Deus pœnitentiam ad cognoſcendam veritatem, & reſipiſcant a diaboli laqueis? Sed judicia ejus multa abyſſus. Nos certe ſi eos, in quos nobis poteſtas eſt, ante oculos noſtros perpetrare ſcelera permittamus, rei cum ipſis erimus: quam vero innumerabilia ille permittit fieri ante oculos ſuos, quæ utique ſi noluiſſet, nulla ratione permitteret: &

2. Pet. 3. 9. 2. Tim. 2. 19. Rom. 8. 28. Matt. 22. 14. tamen juſtus & bonus eſt. Et quod præbendo patientiam dat locum pœnitentiæ nolens aliquem perire, novit Dominus qui ſunt ejus, & omnia cooperatur in bonum, ſed his qui ſecundum propoſitum vocati ſunt. Non enim omnes qui vocati ſunt, ſecundum propoſitum ſunt vocati. Multi enim vocati, pauci vero electi. Qui ergo electi, hi ſecundum propoſitum vocati. Unde & alibi dicit, Secundum virtutem Dei ſalvos nos facientis, & vocantis vocatione ſua ſancta, non ſecundum opera noſtra, ſed ſecundum ſuum propoſitum & gratiam, quæ data eſt nobis in Chriſto Jeſu ante ſæcula æterna. Denique & hic cum dixiſſet, Omnia cooperatur in bonum his qui ſecundum propoſitum vocati ſunt: continuo ſubdidit, „ Quoniam quos ante præſcivit, & præ„ deſtinavit conformes imaginis Filii ejus, ut „ ſit primogenitus in multis fratribus: quos „ autem prædeſtinavit, illos & vocavit; & „ quos vocavit, ipſos & juſtificavit; quos au„ tem juſtificavit, ipſos & glorificavit. “ Hi ſunt ſecundum propoſitum vocati. Ipſi ergo electi, & hoc ante mundi conſtitutionem, ab eo qui vocat ea quæ non ſunt tamquam ſint, Sed electi per electionem gratiæ. Unde dicit idem doctor & de Iſrael: Reliquiæ per electionem gratiæ factæ ſunt. Et ne forte ante conſtitutionem mundi ex operibus præcognitis putarentur electi, ſecutus eſt, & adjunxit; Si autem gratia, jam non ex operibus; alioquin gratia jam non eſt gratia. Ex iſto numero electorum & prædeſtinatorum, etiam qui peſſimam duxerunt vitam, per Dei benignitatem adducuntur ad pœnitentiam, per cujus patientiam non ſunt huic vitæ in ipſa ſcelerum perpetratione ſubtracti, ut oſtendatur & ipſis & aliis coheredibus eorum, de quam profundo malo poſſit Dei gratia liberare: Ex his nemo perit, quacumque ætate moriatur. Abſit enim ut prædeſtinatus ad vitam ſine ſacramento Mediatoris finire permittatur hanc vitam. Propter hos Dominus ait, Hæc eſt autem voluntas ejus qui miſit me Patris, ut omne quod dedit mihi; non perdam ex eo. Ceteri autem mortales qui ex iſto numero non ſunt, & ex eadem quidem maſſa ex qua & iſti, ſed vaſa iræ facti ſunt, ad utilitatem naſcuntur iſtorum. Non enim quemquam eorum Deus temere ac fortuito creat, aut quid de illis boni operetur ignorat: cum & hoc ipſo bonum operetur, quod in eis humanam creat naturam, & ex eis ordinem ſæculi præſentis exornat. Iſtorum neminem adducit ad pœnitentiam ſalubrem & ſpiritalem, qua homo in Chriſto reconciliatur Deo, ſive illis ampliorem patientiam, ſive non imparem præbeat. Quamvis ergo omnes ex eadem maſſa perditionis & damnationis ſecundum duritiam cordis ſui & cor impœnitens, quantum ad ipſos pertinet, theſaurizent ſibi iram in die iræ, quo redditur unicuique ſecundum opera ſua: Deus tamen alios inde per miſericordem bonitatem adducit ad pœnitentiam, alios ſecundum juſtum judicium non adducit. Habet enim poteſtatem adducendi & trahendi, ipſo Domino dicente, Nemo venit ad me, niſi Pater qui me miſit, traxerit eum. Numquid autem Achab regem ſacrilegum & impium adduxit ad pœnitentiam, aut ſaltem per mendacem ſpiritum jam ſeducto atque decepto, patientiam & longanimitatem præbuit? Nonne in eo ſtatim, propter quod erat ſeductus, morte rapiente completum eſt? Quis eum dicat non peccaſſe, ſpiritui credendo mendaci?

Duplex vocatio Dei. *2. Tim. 1. 8. & 9. Rom. 8. 28. &c.*

Ephef. 1. 4. Rom. 4. 17. Rom. 11. 5.

Electio, non ex præcognitis operibus. *Ibid. 6.*

Joan. 6. 39. Reprobi ad electorum naſcuntur utilitatem.

Joan. 6. 44. 3. Reg. 22.

Digitized by Google

daci? Quis dicat hoc peccatum pœnam non ſuiſſe peccati, venientem de judicio Dei, ad quem legit mendacem ſpiritum, ſive miſſum, ſive permiſſum? Quis horum aliquid dicit, niſi qui dicit quod vult, & quod verum eſt audire non vult?

Quis vero ita deſipiat, ut cum audierit quod
Pſ. 139. 9. in Pſalmo canitur, Ne tradas me, Domine, a deſiderio meo peccatori: hoc dicat oraſſe hominem, ne Deus ſit patiens erga illum; ſi * *Deus non tradit ut mala fiant, niſi patientem*
* *Julian., ut videtur, ſententia.* Matt. 6. 13. *bonitatem præbendo cum fiunt?* Quid eſt autem quod quotidie dicimus, Ne nos inferas in tentationem; niſi ut non tradamur concupiſcentiis noſtris? Unuſquiſque enim tentatur a concu-
Jac. 1. 14. piſcentia ſua abſtractus & illectus. An forte hoc a Deo petimus, ut non ſit erga nos patiens bonitas ejus? Non ergo ejus invocamus miſericordiam, ſed potius iracundiam provocamus. Quis iſta ſapiat ſanus; immo quis vel furioſus hæc dicat? Tradit ergo Deus in paſſiones ignominiæ, ut fiant quæ non conveniunt; ſed ipſe convenienter tradit: & fiunt eadem peccata, & peccatorum ſupplicia præteritorum, & ſuppliciorum merita futurorum: ſicut tradidit Achab in pſeudoprophetarum mendacium ſicut
3. Reg. 22. 3. Reg. 12. tradidit Roboam in falſum conſilium. Facit hæc miris & ineffabilibus modis, qui novit juſta judicia ſua, non ſolum in corporibus hominum, ſed & in ipſis cordibus operari. Qui non facit voluntates malas; ſed utitur eis ut voluerit, cum aliquid inique velle non poſſit. Exaudit propitius, non exaudit iratus: & rurſus non exaudit propitius, exaudit iratus. Parcit propitius, non parcit iratus: & rurſus non parcit propitius, parcit iratus: atque in his omnibus bonus perſeverat & juſtus. Sed ad hæc
2. Cor. 2. 16. quis idoneus? utique ad hæc ejus perſcrutanda & inveſtiganda judicia, quis homo idoneus, quem corruptibile aggravat corpus, etiam ſi habeat jam ſancti Spiritus pignus?

Ex libro ſexto ejuſdem contra Julianum, cap. 2.

NAſcuntur (parvuli) per carnis concupiſcentiam, renaſcuntur per ſpiritus gratiam. Illa de mundo eſt, hæc venit in mundum, ut de mundo eligantur qui prædeſtinati
2. Cor. 5. 19. ſunt ante mundum. Cum autem dixiſſet Apoſtolus; Deus erat in Chriſto, mundum reconcilians ſibi; quomodo id faciat, mox adjunxit, atque ait, Non reputans illis delicta eorum. Totus ergo mundus ex Adam reus; Deo non negante manum formationis operi ſuo, ſeminibus inſtitutis quamvis paterna prævaricatione vitiatis: & cum per Chriſtum reconciliatur mundus, de mundo liberatur; eo liberante qui venit in mundum, non de mundo eligendus, ſed ele-
Rom. 11. 5. cturus, non meritorum electione, ſed gratiæ: quia reliquiæ per electionem gratiæ ſalvæ factæ ſunt.

Ex eodem libro ſexto contra Julianum, cap. 14.

SIc autem incredibile vis videri, *quod in utero baptizatæ, cujus corpus eſt templum Dei, formatur homo futurus ſub diabolo, niſi Deo renaſcatur ex Deo:* quaſi non majoris admirationis ſit, quod Deus & ubi non habitat operatur. Non enim habitat in corpore ſubdito peccatis: & tamen operatur hominem in utero me- Sap. 1. 4.
retricis. Attingit enim ubique propter ſuam Sap. 7. 24. & 25.
munditiam, & nihil inquinatum in eum incurrit. Et quod multo eſt mirabilius, aliquando Occulta Dei judicia.
adoptat in filium, quem format in utero immundiſſimæ feminæ, & aliquando non vult eſſe ſuum filium, quem format in utero ſuæ filiæ. Ille quippe ad baptiſmum neſcio qua proviſione pervenit; ille repentina morte non pervenit. Atque ita Deus, in cujus poteſtate ſunt omnia, facit eſſe in Chriſti conſortio, quem formavit in diaboli domicilio; & non vult eſſe in regno ſuo, quem formavit in templo ſuo. Aut ſi vult, cur non facit quod vult? Non enim quod ſoletis de majoribus dicere, Deus vult, & parvulus non vult. Certe hic ubi fati nulla eſt immobilitas, nulla fortunæ temeritas, nulla perſonæ dignitas, quid reſtat niſi miſericordiæ veritatiſque profunditas? Ut ſciamus, & ex hoc incomprehenſibili comprehendamus juxta duos homines, unum per quem peccatum intravit in mundum, alterum qui tollit peccatum mundi, omnes filios concupiſcentiæ carnalis undecumque naſcantur, ad jugum grave filiorum Adam merito pertinere; & ex his omnes filios gratiæ ſpi- Eccl. 40. 1.
ritalis undecumque renaſcantur, ad jugum ſuavem filiorum Dei ſine merito pervenire. Proinde conditionem ſuam gerit, qui in alterius corpore, quod eſt templum Dei, ita conſtruitur, ut non ideo ſit & ipſe templum Dei, quia ædificatur in templo Dei. Matris quippe corpus ut eſſet templum Dei, gratiæ beneficium eſt, non naturæ: quæ gratia non conceptione, ſed regeneratione confertur. Nam ſi ad matris cor- Infans in utero matris non eſt pars corporis matris.
pus id quod in ea concipitur pertineret, ita ut ejus pars deputaretur, non baptizaretur infans, cujus mater batizata eſt aliquo mortis urgente periculo, cum eum geſtaret in utero. Nunc vero cum etiam ipſe baptizatur, non utique bis baptizatus habebitur. Non itaque ad corpus maternum cum eſſet in utero pertinebat: & tamen creabatur in templo Dei non templum Infidelitas in infantem trajicitur.
Dei. Ita in femina fideli creatus eſt infidelis, & in eum parentes infidelitatem trajecerunt, quam non habebant quando ex ipſis natus eſt, ſed tunc habebant, quando & ipſi ſimiliter nati ſunt. Trajecerunt ergo, quod jam non erat in eis, propter ſemen ſpiritale quo regenerati ſunt; ſed erat in eorum carnali ſemine quo eum generaverunt.

Ex eodem libro ſexto contra Julianum, cap. 24.

CUM vero *multos*, quod dixit poſtea; non vis intelligi *omnes*, quod prius dixerat, i- Quos multos appellat Apoſtolus cum ait: *Peccatores conſtituti ſunt multi*.
deo exiſtimans dictum fuiſſe multos, ne omnes intelligerentur: poteris hoc dicere & de ſemine Abrahæ, cui promiſſæ ſunt omnes gentes, non omnes gentes ei fuiſſe promiſſas, quia dictum Gen. 22. 18. Gen. 17. 5.
eſt alio loco; Patrem multarum gentium poſui te. Eſt autem ſanus intellectus, ideo ſic locutam Scripturam, quia poſſunt eſſe aliqua omnia, quæ non ſunt multa: ſicut omnia dicimus Evangelia, & tamen brevi numero, id eſt, quaternario continentur. Et rurſus poſſunt aliqua

Digitized by Google

qua eſſe multa, non tamen omnia: ſicut multos dicimus credere in Chriſtum, nec tamen omnes credunt. Non enim omnium eſt fides, ait
2. Teſſ. 3. 2. Apoſtolus. Quod autem dictum eſt, In ſemine
Gen. 22. 18. tuo benedicentur omnes gentes terræ: & Patrem multarum gentium poſui te, eaſdem omnes,
Gen. 17. 5. Rom. 5. 12. &c. multas; & eaſdem multas, omnes eſſe monſtratum eſt. Ita etiam cum dictum eſt, Per unum in omnes tranſiſſe peccatum; & poſtea, Per unius inobedientiam peccatores conſtitutos multos: ipſi ſunt multi, qui & omnes. Similiter cum dictum eſt, Per unius juſtificationem in omnes homines ad juſtificationem vitæ: & rurſus dictum eſt, Per unius obedientiam juſti conſtituentur multi: non aliquibus exceptis, ſed eoſdem multos, omnes oportet intelligi: non quia o-
V. infra lib. 1. de peccat. meritis, c. 28. mnes homines juſtificantur in Chriſto; ſed quia omnes qui juſtificantur, non aliter poſſunt juſtificari quam in Chriſto. Sicut poſſumus dicere in aliquam domum per unam januam intrare omnes; non quia omnes homines intrant in eamdem domum, ſed quia nemo intrat niſi per illam. Omnes ergo ad mortem per Adam, o-
1. Cor. 15. 22. mnes ad vitam per Chriſtum. Quia ſicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes vivificabuntur: id eſt, ex prima origine generis humani nemo ad mortem, niſi per Adam, & nemo per Adam, niſi ad mortem: & nemo ad vitam, niſi per Chriſtum, & nemo per Chriſtum, niſi ad vitam.

Vos autem dum non omnes, ſed multos, ſive per Adam condemnatos eſſe, ſive per Chriſtum liberatos vultis intelligi, horrenda perverſitate Chriſtianæ religioni eſtis infeſti. Si enim ſalvi erunt aliqui ſine Chriſto, & juſtificantur aliqui ſine Chriſto; ergo Chriſtus gratis mortuus eſt. Erat enim & alius modus, ſicut vultis, in natura, in libero arbitrio, in lege naturali, ſive conſcripta, quo poſſent ſalvi & juſti eſſe qui vellent. Juſtas autem imagines Dei,
Occupatio. quis niſi injuſtus prohiberet a regno Dei? Hic forte dicis, Sed facilius per Chriſtum. Numquid non poſſet etiam de lege dici: Eſt per legem
Gal. 2. 21. juſtitia, ſed facilius per Chriſtum. Et tamen
1. Tim. 2. 5. ait Apoſtolus, Si per legem juſtitiam, ergo Chriſtus gratis mortuus eſt. Non eſt itaque præter unum mediatorem Dei & hominum, hominem Chriſtum Jeſum, aliud nomen ſub cælo,
Act. 4. 12. in quo oporteat ſalvos fieri nos. Et ideo di-
1. Cor. 15. 22. ctum eſt, In Chriſto omnes vivificabuntur:
Act. 17. 31. quoniam in illo Deus definivit fidem omnibus, ſuſcitans illum a mortuis. Veſtrum autem dogma id perſuadere conatur, velut inculpatæ prædicatione naturæ, & potentiæ liberi arbitrii, & legis ſive naturalis ſive per Moyſen datæ, ut & ſi opus ſit, neceſſe tamen non ſit ad Chriſtum pro æterna ſalute tranſire: eo quod per ſacramentum mortis & reſurrectionis ejus (ſi tamen vel hoc putatis) commodior via ſit, non quod alia via eſſe non poſſit. Unde quantum vos deteſtari debeant Chriſtiani, conſiderantes, renuntiate vobis, etiam tacentibus nobis.

CONSTITUTIO VALENTINIANI III.

Ad Amacium PP. Galliarum, de conveniendis per Patroclum Arelatenſem epiſcopis quibuſdam Pelagianis.

Impp. THEODOSIUS & VALENTINIANUS Cæſar AMACIO V. inl. PP. Galliarum.

PRivilegia Eccleſiarum, vel clericorum omnium, quæ ſæculo noſtro tyrannus inviderat, prona devotione revocamus, &c.

Diverſos vero, epiſcopos nefarium Pelagiani & Cæleſtiani dogmatis errorem ſequentes; per Patroclum ſacroſanctæ legis antiſtitem præcipimus conveniri: quos quia confidimus emendari, niſi intra viginti dies ex conventionis tempore, intra quos deliberandi tribuimus facultatem, errata correxerint, ſeſeque catholicæ fidei reddiderint, Gallicanis regionibus expelli, atque in eorum loco ſacerdotium fidelius ſubrogari: quatenus præſentis erroris macula de populorum animis tergeatur, & futuræ bonum diſciplinæ juſtioris inſtituatur.

Sane quia religioſos populos nullis decet ſuperſtitionibus depravari, Manichæos omneſque hæreticos vel ſchiſmaticos ſive Mathematicos omnemque ſectam Catholicis inimicam ab ipſo adſpectu urbium diverſarum exterminari debere præcipimus; ut nec præſentiæ quidem criminoſorum contagione fœdentur. Judæis quoque vel paganis cauſſas agendi, vel militandi licentiam denegamus, quibus Chriſtianæ legis nolumus ſervire perſonas, ne occaſione dominii ſectam venerandæ religionis immutent. Omnes igitur perſonas erroris infauſti jubemus excludi, niſi his emendatio matura ſubvenerit. Data * VII. Id. Jul. Aquileiæ Coſſ. Theodoſio Auguſto XI. & Valentiniano Cæſare. ** Anno Christi 425 die 9 Julii.*

CONCILII AFRICÆ UNIVERSALIS

Carthagine, habiti anno 418. contra hæreſim Pelagii & Cæleſtii.

Canones IV. V. & VI.

GLorioſiſſimis Imperatoribus Honorio XII. & Theodoſio VIII. Conſulibus. Kalendis Maiis, Carthagine in ſecretario baſilicæ Fauſti, cum Aurelius epiſcopus in univerſali Concilio conſediſſet, adſtantibus diaconis, placuit omnibus epiſcopis, quorum nomina, & ſubſcriptiones indictæ ſunt, in ſancta ſynodo Carthaginenſis Eccleſiæ conſtitutis, &c.

IV. Item placuit ut quicumque dixerit gratiam Dei, qua juſtificamur per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum, ad ſolam remiſſionem peccatorum valere, quæ jam commiſſa ſunt, non etiam ad adjutorium ut non committantur, anathema ſit.

V. Item quiſquis dixerit, eamdem gratiam Dei per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum propter hoc tantum nos adjuvare ad non peccandum, quia per ipſam nobis revelatur & aperitur intelligentia mandatorum, ut ſciamus quid

quid appetere, & quid vitare debeamus, non autem per illam nobis præſtari, ut quod faciendum cognoverimus etiam facere diligamus, atque valeamus, anathema ſit. Cum enim dicat Apoſtolus, Scientia inflat, caritas vero ædificat; valde impium eſt, ut credamus ad eam quæ inflat, nos habere gratiam Chriſti, & ad eam quæ ædificat non habere; cum ſit utrumque donum Dei, & ſcire quid facere debeamus, & diligere ut faciamus, ut ædificante caritate ſcientia non poſſit inflare. Sicut autem de Deo ſcriptum eſt, qui docet hominem ſcientiam, ita etiam ſcriptum eſt, Caritas ex Deo eſt.

1. Cor. 8. 1.
Pſ. 93. 10.
1. Jo. 4. 7.

VI. Item placuit, ut quicumque dixerit, ideo nobis gratiam juſtificationis dari, ut quod facere per liberum jubemur arbitrium, facilius poſſimus implere per gratiam, tamquam & ſi gratia non daretur, non quidem facile, ſed tamen poſſimus etiam ſine illa implere divina mandata; anathema ſit. De fructibus enim mandatorum Dominus loquebatur, ubi non ait, Sine me difficile poteſtis facere: ſed ait, Sine me nihil poteſtis facere.

Joan. 15. 5.

Ex libro S. Auguſtini, de Geſtis Pelagii, cap. 14. 15. 16. 17. & 35.

CAPUT XIV. Capitula Cæleſtii capitalia.

HInc jam objiciuntur Pelagio alia Cæleſtii capitula capitalia, & ſine dubitatione damnanda, quæ niſi anathematizaſſet, cum his ſine dubio damnaretur. In tertio capitulo ſcripſiſſe Cæleſtium, *Gratiam Dei & adjutorium non ad ſingulos actus dari, ſed in libero arbitrio eſſe, vel in lege ac doctrina.* Et iterum: *Dei gratiam ſecundum merita noſtra dari, quia ſi peccatoribus illam det, videtur eſſe iniquus:* & his verbis intuliſſe, *Propterea & ipſa gratia in mea voluntate poſita eſt, ſive dignus fuerim ſive indignus. Si enim per gratiam omnia facimus; quando vincimur a peccato, non nos vincimur, ſed Dei gratia, quæ voluit nos adjuvare omni modo, & non potuit:* Et iterum ait: *Si gratia Dei eſt, quando vincimus peccata; ergo ipſe eſt in culpa quando a peccato vincimur, quia omnino cuſtodire nos aut non potuit, aut noluit.* Ad iſta Pelagius reſpondit: *Hæc utrum Cæleſtii ſint, ipſi viderint qui dicunt ea Cæleſtii eſſe; ego vero numquam ſic tenui, ſed anathematizo qui ſic tenet.* Synodus (Paleſtina, ſeu Dioſpolitana) dixit, *Recipit te ſancta Synodus, ita verba reproba condemnantem.* De his certe omnibus, & Pelagii eadem anathematizantis manifeſta reſponſio eſt, & epiſcoporum illa damnantium abſolutiſſima judicatio. Utrum ea Pelagius, an Cæleſtius, an uterque, an neuter illorum, an alii ſive cum ipſis, ſive ſub nomine illorum ſenſerint, ſive adhuc ſentiant, ſit dubium vel occultum: ſatis tamen hoc judicio declaratum eſt, eſſe damnata, & Pelagium ſimul fuiſſe damnandum, niſi hæc etiam ipſe damnaret. Nunc certe poſt hoc judicium, quando contra hujuſmodi ſententias diſputamus, adverſus damnatam hæreſim diſputamus.

Dicam etiam aliquid lætius. Superius metuebam, cum diceret Pelagius, *adjuvante gratia Dei poſſe eſſe hominem ſine peccato,* ne forte eamdem gratiam poſſibilitatem diceret eſſe naturæ a Deo conditæ cum libero arbitrio, ſicut in libro illo eſt, quem tamquam ejus * accepi, cui reſpondi, & eo modo neſcientes judices falleret: nunc vero cum anathematizat eos, *qui gratiam Dei & adjutorium non ad ſingulos actus dicunt dari, ſed in libero arbitrio eſſe, vel in lege atque doctrina;* ſatis evidenter apparet, eam illum dicere gratiam, quæ in Chriſti Eccleſia prædicatur, quæ ſubminiſtratione ſancti Spiritus datur, ut ad noſtros actus ſingulos adjuvemur: unde & oramus ſemper adjutorium opportunum, ne inferamur in tentationem. Nec illud jam metuo, ne forte ubi dixit, *Non poſſe eſſe ſine peccato, niſi qui ſcientiam legis habuerit,* atque id ita expoſuit, *ut ad non peccandum in legis ſcientia poneret adjutorium,* eamdem legis ſcientiam Dei gratiam velit intelligi. Ecce anathematizat qui hoc ſentiunt: ecce nec naturam liberi arbitrii, nec legem atque doctrinam vult intelligi gratiam, qua per actus ſingulos adjuvamur. Quid ergo reſtat, niſi ut eam intelligat quam dicit Apoſtolus, ſubminiſtratione „ Spiritus-ſancti dari? de qua dicit Domi-„ nus, Nolite cogitare quomodo aut quid lo-„ quamini; dabitur enim vobis in illa hora „ quid loquamini: non enim vos eſtis qui lo-„ quimini, ſed ſpiritus Patris veſtri qui loquitur in vobis. Nec illud metuendum eſt ne forte ubi ait, *Omnes voluntate propria regi;* idque expoſuit, *ideo ſe dixiſſe, propter liberum arbitrium, cui Deus adjutor eſt eligenti bona,* etiam hic per naturam liberi arbitrii & per doctrinam legis adjutorem dixerit. Cum enim recte anathematizaverit eos *qui dicunt gratiam Dei & adjutorium non ad ſingulos actus dari, ſed in libero arbitrio eſſe, vel in lege ac doctrina:* profecto Dei gratia vel adjutorium ad ſingulos actus datur, excepto libero arbitrio, vel lege atque doctrina; ac per hoc per ſingulos actus a Deo regimur, quando recte agimus; nec fruſtra orantes dicimus; Itinera mea dirige ſecundum verbum tuum, ne dominetur mihi omnis iniquitas.

V. Auguſt. V. Aug. Gratia Dei lib. de geſtis Pelag. c. 6. ſupra.

* Lib. Pelagii a Jacobo & Timaſio acceptus, cui reſpondit Auguſt. lib. de nat. & grat.

Gratia quænam in Eccleſia prædicetur.

V. Auguſt. hoc lib. c. 1.

Phil. 1. 19.
Matt. 10. 19.
Auguſt. hoc lib. cap. 3.
Pſal. 118. 133.

Sed quod iſta ſequitur me rurſum ſollicitat. Cum enim de quinto capitulo libri Cæleſtii huic fuiſſet objectum, quod *affirment unumquemque hominem omnes virtutes poſſe habere & gratias, & auferant diverſitatem gratiarum, quam Apoſtolus docet:* Pelagius reſpondit, *Dictum eſt a nobis, ſed maligne & imperite reprehenderunt. Non enim auferimus gratiarum diverſitatem: ſed dicimus donare Deum ei, qui dignus fuerit accipere, omnes gratias, ſicut Paulo apoſtolo donavit.* Ad hoc Synodus dixit, *Conſequenter & eccleſiaſtico ſenſu & ipſe ſenſiſti de dono gratiarum, quæ in ſancto Apoſtolo continentur.* Hic dicet aliquis, Quid ergo ſollicitat? An tu negabis omnes virtutes & gratias fuiſſe in Apoſtolo? Ego vero, ſi illæ accipiantur omnes, quas uno quodam ipſe Apoſtolus commemoravit loco, quas & epiſcopos intellexiſſe arbitror, ut hoc approbarent, & pronuntiarent *ſenſu eccleſiaſtico dictum*, non eas dubito habuiſſe apoſtolum Paulum. Ait enim, Et quoſdam quidem poſuit „ Deus in Eccleſia, primo apoſtolos, ſe-„ cundo prophetas, tertio doctores, deinde vir-„ tutes, deinde donationes ſanitatum, adjuto-„ ria, gubernationes, genera linguarum. Quid ergo, dicemus quod hæc omnia non habuerit apo-

1. Cor. 12. 28.

apoſtolus Paulus? Quis hoc audeat dicere? Nam eo ipſo quod Apoſtolus erat, habebat utique apoſtolatum. Sed habebat & prophetiam. An
1. Tim. 4. 1. non prophetia ejus eſt? „ Spiritus enim manifeſte dicit, quia in noviſſimis temporibus re-
1. Tim. 2. 7. „ cedent quidam a fide, intendentes ſpiritibus „ ſeductoribus, doctrinis dæmoniorum. “ Ipſe
Act. 28. 3. Ibid. 14. 9. erat & doctor gentium in fide & veritate: & operabatur virtutes & ſanitates; nam mordentem viperam manu excuſſit illæſa, & paralyticus ad verbum ejus reſtituta continuo ſalute ſurrexit. Adjutoria quæ dicat, obſcurum eſt; quoniam vis hujus verbi late patet: quis tamen huic & iſtam gratiam defuiſſe dicat, per cujus laborem ſalutem hominum ſic conſtat adjutam? Quid vero ejus gubernatione præclarius, quando & per eum Dominus tunc tot Eccleſias gubernavit, & per ejus epiſtolas nunc gubernat? Jam genera linguarum, quæ illi deeſſe potuerunt,
1. Cor. 14. 18. cum ipſe dicat, Gratias Deo, quod omnium veſtrum lingua loquor? Quia ergo iſtorum omnium nihil apoſtolo Paulo defuiſſe credendum eſt, propterea reſponſionem Pelagii, *omnes gratias ei donatas eſſe dicentis*, judices approbaverunt. Sed ſunt & aliæ gratiæ, quæ hic commemoratæ non ſunt. Neque enim quamvis eſſet apoſtolus Paulus multum excellens membrum corporis Chriſti, nullas plures & ampliores gratias accepit ipſum totius corporis caput, ſive in carne, ſive in anima hominis, quam creaturam ſuam Verbum Dei in unitatem perſonæ ſuæ, ut noſtrum caput eſſet, & corpus ejus eſſemus, aſſumſit. Et re vera ſi eſſe poſſent in ſingulis omnia, fruſtra de membris corporis noſtri ad hanc rem data ſimilitudo videretur. Sunt enim quædam communia omnibus membris, ſicut ſanitas, ſicut vita: ſunt autem alia etiam ſingulis propria, unde nec auris ſentit colores, nec oculus voces; propter
1. Cor. 12. 17. quod dicitur, Si totum corpus oculus, ubi auditus? Si totum auditus, ubi odoratus? Quod quidem non ita dicitur, tamquam impoſſibile Deo ſit, & auribus præſtare ſenſum videndi, & oculis audiendi. Quid tamen faciat in Chriſti corpore quod eſt Eccleſia, & quam diverſitatem * Eccleſiarum velut per membra diverſa, ut eſſent dona etiam ſingulis propria, ſignificaverit Apoſtolus, certum eſt. Quapropter, & qua cauſſa hi qui illud objecerunt, auferri noluerint diſtantiam gratiarum, & qua cauſſa epiſcopi propter Paulum apoſtolum, in quo dona omnia, quæ loco uno commemoravit, agnoſcimus, id quod reſpondit Pelagius potuerint approbare, jam clarum eſt.

* *l.* gratiarum.

Quid eſt ergo, unde me de hoc capitulo ſollicitum factum eſſe prædixi? Hoc videlicet, quod ait Pelagius, *Donare Deum ei, qui fuerit dignus accipere, omnes gratias, ſicut Paulo apoſtolo donavit*. Nihil eſſem de hac ejus reſponſione ſollicitus, niſi quo adtinet ad hanc cauſſam, cujus maxime cura gerenda eſt, ne ſcilicet gratia Dei, nobis tacentibus, & tantum malum diſſimulantibus, oppugnetur. Cum ergo non ait, Donare Deum cui voluerit; ſed ait, *Donare Deum ei, qui fuerit dignus accipere, omnes gratias*; non potui, cum legerem, non eſſe ſuſpicioſus. Ipſum quippe gratiæ nomen, & ejus nominis intellectus aufertur, ſi non gratis datur, ſed eam qui dignus eſt accipit. An forte quis dicet, Apoſtolo me facere injuriam, quia eum gratia dignum fuiſſe non dico? Immo tunc facio, & illi injuriam, & mihi pœnam, ſi quod ipſe dicit, non credo. An ille gratiam non ita definivit, ut eam ſic, quod daretur gratis, appellatam oſtenderet? Nempe ipſe dixit:
Si autem gratia, jam non ex operibus; alioquin gratia jam non eſt gratia. Unde item dixit, Rom. 11. 6.
Ei autem qui operatur, merces non imputatur ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum. Quiſquis ergo dignus eſt, debitum eſt ei; ſi autem debitum eſt, gratia non eſt: gratia quippe donatur indignis, ut reddatur debitum dignis: ipſe autem facit ut habeant quæcumque redditurus eſt dignis, qui ea quæ non habebant donavit indignis. Rom. 4. 4.

Hoc forte dicet: Ego non ex operibus, ſed ex fide dixi Apoſtolum dignum fuiſſe, cui tantæ illæ gratiæ donarentur; non enim opera, quæ bona ante non habuit, ſed tamen fides ejus hoc meruit. Quid enim putamus quod fides non operetur? Immo ipſa veraciter operatur, quæ per dilectionem operatur. Quantumlibet autem opera infidelium prædicentur, ejuſdem Apoſtoli ſententiam veram novimus & invictam, Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt. Ideo vero ſæpe dicit, non ex operibus, ſed ex fide, nobis juſtitiam deputari, cum potius fides per dilectionem operetur, ne quiſquam exiſtimet ad ipſam fidem meritis operum perveniri, cum ipſa ſit initium, unde bona opera incipiunt; quoniam, ut dictum eſt, quod ex ipſa non eſt, peccatum eſt. Hinc & Eccleſiæ dicitur in Cantico canticorum, Venies, & tranſies ab initio fidei. Quapropter quamvis bene operandi gratiam fides impetret: ipſam certe fidem ut haberemus, nulla fide meruimus; ſed in ea nobis danda, in qua Dominum ſequeremur, miſericordia ejus prævenit nos. An ipſam nobis nos dedimus, & ipſi nos ipſos fideles fecimus? „ Prorſus etiam hic clamabo, Ipſe „ fecit nos, & non ipſi nos. Nihil vero aliud „ apoſtolica doctrina commendat, ubi ait: Di„ co autem per gratiam Dei, quæ data eſt mi„ hi, omnibus qui ſunt in vobis, non plus ſa„ pere, quam oportet ſapere, ſed ſapere ad „ temperantiam, ſicut unicuique Deus partitus „ eſt menſuram fidei “. Hinc eſt quippe & illud: Quid enim habes, quod non accepiſti? Quando & hoc accepimus, unde incipit quidquid in noſtris actibus habemus boni.

Gal. 5. 6. Opera infidelium. Rom. 14. 23. Fides initium unde bona opera incipiunt. Cant. 4. 8. ſec. LXX. Fides donum gratia Dei. Pſ. 58. 11. Pſ. 99. 3 Rom. 12. 13. 1. Cor. 4. 7.

Quid eſt ergo quod idem dicit Apoſtolus, 2. Tim. 4. 7.
„ Bonum certamen certavi, curſum conſumma„ vi, fidem ſervavi; de cetero ſupereſt mihi „ corona juſtitiæ, quam reddet mihi Dominus „ in illo die juſtus judex; “ ſi hæc non redduntur dignis, ſed donantur indignis? Hoc qui dicit, parum conſiderat coronam reddi non potuiſſe digno, niſi gratia data eſſet indigno. Ait enim, Bonum certamen certavi: ſed idem ipſe ait, Gratias Deo, qui dedit nobis victoriam per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum. Ait, Curſum conſummavi: ſed ipſe idem ait, Non volentis, neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei. Ait, Fidem ſervavi: ſed ipſe idem ait, Scio cui credidi, & certus ſum, quia potens eſt depoſitum meum ſervare in illum diem, id eſt, commendatum meum: nam codices nonnulli non

1. Cor. 15. 57. Rom. 9. 16. 2. Tim 1. 12.

habent

habent *depoſitum*; ſed quod eſt planius, *commendatum*. Quid autem commendamus Deo, niſi quæ oramus ut ſervet, in quibus & ipſa eſt fides noſtra? Nam qnid aliud * apoſtolo Petro Dominus commendavit orando, unde illi ait: Ego rogavi pro te, Petre, ne deficiat fides tua; niſi ut ejus ſervaret fidem, ne tentationi cedendo deficeret? Quocirca, o beate Paule, magne gratiæ prædicator, dicam, nec timeam; (quis enim mihi minus ſuccenſebit iſta dicenti, quam tu, qui ea dicenda dixiſti & docenda docuiſti?) dicam, inquam, nec timeam: redditur quidem meritis tuis corona ſua, ſed Dei dona ſunt merita tua.

* *forte de apoſtolo.*
Luc. 22. 32.

Redditur ergo debitum præmium Apoſtolo digno: ſed ipſum apoſtolatum indebitum gratia donavit indigno? An hoc me dixiſſe pœnitebit? Abſit: ejus enim teſtimonio ab hoc invidia defenſabor, nec me quiſquam vocabit audacem, niſi qui fuerit auſus ipſum vocare mendacem. Ipſe clamat, ipſe teſtatur, ipſe ut in ſe Dei dona commendet, nec in ſe ipſo, ſed in Domino glorietur, non ſolum nulla ſe habuiſſe dicit merita bona, ut apoſtolus fieret, ſed etiam mala merita ſua dicit, ut Dei gratiam manifeſtet & prædicet. Non ſum, inquit, idoneus vocari apoſtolus: quod quid eſt aliud, quam, non ſum dignus? nam hoc plerique latini codices habent. Hoc eſt nempe quod quærimus: nempe iſto munere apoſtolatus illæ omnes gratiæ continentur. Non enim decebat aut oportebat, apoſtolum non habere prophetiam, aut non eſſe doctorem, aut non clareſcere virtutibus, donationibuſque ſanitatum, aut adjutoria non præbere, aut Eccleſias non gubernare, aut linguarum generibus non excellere. Omnia hæc unum nomen apoſtolatus complectitur. Ipſum igitur conſulamus, ipſum potius audiamus: dicamus ei Sancte Paule apoſtole, Pelagius monachus dignum te dicit fuiſſe, qui acciperes omnes gratias apoſtolatus tui, tu ipſe quid dicis? Non ſum, inquit, dignus vocari apoſtolus. Ita ne ut deferam honorem Paulo, Pelagio magis de Paulo credere audebo, quam Paulo? Non faciam: me namque potius onerabo, quam illum honorabo, ſi fecero. Audiamus etiam, cur non ſit dignus vocari apoſtolus: Quia perſecutus ſum, inquit, Eccleſiam Dei. Faciens igitur tantum mali, unde meruiſti tantum boni? Audiant reſpondentem omnes gentes: Sed gratia Dei ſum id quod ſum. Numquid aliter eſt gratia commendata, niſi quia eſt indigno data? Et gratia ejus, inquit, in me vacua non fuit. Hoc & aliis præcipit, ut etiam arbitrium voluntatis oſtendat, ubi ait, Præcipientes autem & rogamus, ne in vacuum gratiam Dei ſuſcipiatis. Unde autem probat quod gratia ejus in eo vacua non fuit, niſi ex eo quod ſeqnitur, Sed plus omnibus illis laboravi? Proinde non laboravit ut gratiam acciperet, ſed accepit ut laboraret: atque ita, unde ad accipienda debita præmia fieret dignus, gratiam gratis accepit indignus. Nec ipſum ſane laborem ſibi auſus eſt arrogare. Cum enim dixiſſet, Plus omnibus illis laboravi: continuo ſubiecit, Non ego, ſed gratia Dei mecum. O magnum gratiæ præceptorem, confeſſorem, prædicatorem! Quid eſt hoc? Plus laboravi, non ego? Ubi ſeſe extulit aliquantum voluntas, ibi continuo vigilavit pietas, & tremuit humilitas, quia ſe agnovit infirmitas.

1. Cor. 2. 32.
1. Cor. 15. 9.
Pelagius monachus.
Ibid. 10. Gratia indigno data.
2. Cor. 6. 1.

Merito, quod geſta indicant, etiam hoc uſus eſt teſtimonio ſanctus Joannes Jeroſolymitanæ antiſtes Eccleſiæ, ſicut interrogatus quæ apud illum ante judicium geſta fuerint, coepiſcopis noſtris, qui ſimul in illo judicio præſidebant ipſe narravit. Ait enim, tunc quibuſdam ſuſurrantibus, & dicentibus, quod *ſine Dei gratia* diceret Pelagius *poſſe hominem perfici*, id eſt, quod ſuperius dixerat, *eſſe poſſe hominem ſine peccato*: *Culpans*, inquit, *ſuper hoc etiam intulit, quia & apoſtolus Paulus multum laborans, ſed non ſecundum ſuam virtutem, ſed ſecundum gratiam Dei dixit: Amplius omnibus illis laboravi; non ego autem, ſed gratia Dei mecum: & iterum. Non eſt volentis, neque currentis, ſed miſerentis Dei: & illud; Niſi Dominus ædificaverit domum, in vanum laboraverunt, qui ædificant eam, & alia multa ſimilia diximus*, inquit, *de ſcripturis ſanctis. Illis autem non ſuſcipientibus, quæ dicebantur a nobis de ſanctis Scripturis, ſed adhuc ſuſurrantibus, dixit Pelagius, Et ego ſic credo: anathema ſit, qui dicit abſque adjutorio Dei poſſe hominem ad profectum omnium venire virtutum.*

Joannes Epiſcopus Jeroſolymitanus.
1. Cor. 15. 10.
Rom. 9. 16.
Pſ. 126. 1.

CAPUT XV.

Hæc narravit epiſcopus Joannes, audiente Pelagio, qui utique poſſet honorifice dicere, Fallitur ſanctitas tua, non bene meminiſti, non dixi ad iſta teſtimonia, quæ de Scripturis commemoraſti, *Ego ſic credo*: quoniam non ea ſic intelligo, quod gratia Dei ſic laboret cum homine, ut quod non peccat, non volentis, neque currentis, ſed miſerentis ſit Dei.

CAPUT XVI.

Sunt enim quædam expoſitiones epiſtolæ Pauli, quæ ſcribitur ad Romanos, quæ * ipſius Pelagii eſſe dicuntur, ubi hoc quod Scriptum eſt, *Non volentis, neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei: non ex perſona Pauli* aſſerit *dictum: ſed eum voce interrogantis & arguentis uſum fuiſſe, cum hoc diceret: tamquam hoc dici utique non deberet*. Non ergo cum epiſcopus Joannes plane iſtam ſententiam eſſe Apoſtoli agnovit, eamque ideo commemoravit, ne Pelagius ſine Dei gratia non peccare quemquam putaret, & dixit reſpondiſſe Pelagium, *Et ego ſic credo*; neque cum hoc præſens audiret, reſpondit, Non ſic credo. Oportet ut illam expoſitionem perverſam, ubi hoc non ſenſiſſe Apoſtolum, ſed potius redarguiſſe intelligi voluit, aut ſuam neget, aut corrigere atque emendare non dubitet. Nam quidquid dixit epiſcopus Joannes de abſentibus fratribus noſtris ſive coepiſcopis Herote ac Lazaro, ſive de Presbytero Oroſio, ſive de aliis quorum ibi non ſunt nomina expreſſa, credo quod intelligat ad eorum præjudicium non valere. Si enim præſentes eſſent, poſſent eum fortaſſe, abſit ut dicam, convincere de mendacio, ſed forte commemorare, quid forte fuiſſet oblitus, aut in quo eum fefellerit Latinus interpres, etſi non ſtudio mentiendi, certe alienæ linguæ minus intellectæ nonnulla difficultate: præſertim quia non in geſtis agebatur, quæ, improbi ne mentiantur, boni autem ne aliquid obliviſcantur, utiliter inſtituta ſunt. Si quis autem memoratis fratribus noſtris ex hoc aliquid quæſtionis intulerit, eoſque ad judicium epiſcopale vocaverit, ſibi ut poterunt,

* *Auguſt. lib. 3 de peccat. merit. cap. 1. Rom. 9. 16.*
Heros & Lazarus, Oroſius.

Digitized by Google

terunt, aderunt: nobis hic laborare qoid opus eſt; qoando ne ipſi quidem judices, poſt coepiſcopi noſtri narrationem aliquid inde pronuntiare voluerunt?

Cap. XVII. Cum ergo Pelagius præſens, ad illa teſtimonia Scripturarum dixiſſe ſe ita credere tacitus agnoverit, qoomodo illud Apoſtoli teſtimonium paulo ſuperius recolens, & inveniens eum di-
1. Cor. 15. 9. xiſſe, Non ſum dignus vocari Apoſtolus, quia perſecutus ſum Eccleſiam Dei, ſed gratia Dei ſum id quod ſum; non vidit, non ſe dicere debuiſſe, cum ageretur de abundantia gratiarum, quas idem accepit Apoſtolus, *dignum fuiſſe qui acciperet;* cum ipſe ſe non ſolum dixerit, ſed & aliam cauſſam reddens, probarit indignum, & eo ipſo gratiam vere gratiam commendaverit? Sed ſi forte illud jam dudum a ſancto Joanne narratum, cogitare vel meminiſſe non potuit, recentiſſimam ſuam reſponſionem reſpiceret, & quæ paulo ante de Cæleſtio ſibi objecta anathematizaverit adverteret. Nempe etiam inter illa eſt, qood objectum eſt dixiſſe Cæleſtium, *Dei gratiam ſecundum merita noſtra dari.* Si ergo veraciter hoc Pelagius anathematizavit, quid eſt quod dicit, gratias omnes Apoſtolo ſecundum meritum datas? An aliud eſt dignum eſſe accipere; aliud, ſecundum meritum accipere? & poteſt aliqua ſubtilitate diſputationis oſtendere, dignom eſſe aliquem, ſed non mereri? Verumtamen Cæleſtius, vel quis alius, cujus omnes ſuperiores anathematizavit ſententias, nec de hoc verbo eum nebulas obtendere atque
Supra c. 14. n. 30. in eis latere permittit. Urget enim, & dicit: *Et ipſa gratia in mea voluntate poſita eſt, ſive dignus fuerim ſive indignus.* Si ergo recte hoc a Pelagio veraciterque damnatum eſt, obi dicitur, *Dei gratiam ſecundum merita & dignis dari:* quo corde cogitavit, quoque ore protulit
Ibid. n. 30. quod ait, *Dicimus donare Deum ei, qui fuerit dignus accipere, omnes gratias?* Quis non iſta ſi diligenter adverterit, fiat de illius reſponſione ſollicitus?

Cur ergo, ait aliqois, hoc judices approba-
Benigne interpretatur quod incautius a judicibus geſtum in cauſſa Pelagii. verunt? Fateor, ideo jam ambigo: ſed nimirum, aut breve dictum eorum audientiam & intentionem facile ſubterfugit, aut aliquo modo id recte poſſe accipi exiſtimantes, cujus de hac re confeſſiones liquidas ſibi habere videbantur, pene de uno verbo nihil ei controverſiæ movendum putarunt. Quod & nobis forſitan contigiſſet, ſi cum eis in illo jodicio ſediſſemus. Si enim pro eo quod poſitum eſt dignus, poſitum eſſet prædeſtinatus, vel aliquid hujuſmodi, nihil certe ſcrupuli tangeret atque angeret animum: & tamen ſi dicator, eum qui per electionem gratiæ juſtificatur, nullis quidem præcedentibus meritis bonis, ſed deſtinatione dignum vocari, ſicut electus vocatur, utrum vel certe, vel minima offenſione intelligentiæ dici poſſit, difficile judicatur. Nam quantum ad me attinet, ab hoc verbo facile tranſirem, niſi me liber ille, cui reſpondit, ubi omnino nullam dicit Dei gratiam, niſi naturam noſtram cum
* ſ. gratis creatam. libero arbitrio * gratiam creaturam, de ipſius Pelagii ſenſo ſollicitum redderet, ne forte hoc verbum non de negligentia locutionis, ſed de diligentia dogmatis curarit inſerere.

Caput XXXV. Hæc eſt illius judicii poſtrema ſententia. Synodus dixit: *Nunc quoniam ſatisfactum eſt nobis proſecutionibus præſentis Pelagii monachi, qui quidem piis doctrinis conſenſit, contraria vero Eccleſiæ fidei reprobat & anathematizat; communionis eccleſiaſticæ eum eſſe & catholicæ confitemur.* Duo quædam ſatis perſpicua de Pelagio monacho ſancti epiſcopi judices ſuæ ſententiæ brevitate complexi ſunt: onum quidem, *piis eum conſentire doctrinis:* alterum autem, *Eccleſiæ fidei reprobare & anathematizare contraria.* Pelagius propter hæc duo communionis eccleſiaſticæ & catholicæ pronuntiatus eſt, &c.

Hæc omnia, & ſi quæ argumentationes ad ea V. Aug. in fragmento ſermonis contra Pelagianos, infra.
confirmanda interpoſitæ ſunt, ſua negantem, & anathematizantem Pelagium judices approbaverunt: & ideo pronuntiaverunt eum contraria eccleſiaſticæ fidei reprobando & anathematizando, damnaſſe. Ac per hoc qoomodolibet ea Cæleſtius poſuerit aot non poſuerit, vel Pelagius ſenſerit aut non ſenſerit, tanta mala tam novæ hujus hæreſis illo eccleſiaſtico judicio damnata gaudeamus, & Deo gratias agamos, laudeſque dicamus.

DE PELAGIANIS IN COMMUNIONEM,

Niſi facta ab iis erroris abjuratione, non recipiendis.

EPISTOLA * LEONIS PAPÆ

* Inter Leonis epiſtolas olim 86. nunc 6. Scripta circiter anno Chr. 444.

Ad Aquilejenſem epiſcopum.

Caput I.

RElatione ſancti fratris & coepiſcopi noſtri Septimii, quæ in ſubditis habetur, agnovimus quoſdam presbyteros, diaconos, ac diverſi ordinis clericos, quos Pelagiana ſive Cæleſtiana hæreſis habuit implicatos, ita in veſtra provincia ad communionem catholicam perveniſſe; ut nolla ab eis damnatio proprii exigeretur erroris; & paſtoralibus excubiis nimium Matth. 13. 25.
dormitantibus, lopos ovium pellibus tectos in Matt. 7. 15.
ovile dominicum, non depoſitis beſtialibus animis introiſſe: & quod per auctoritatem canonum decretorumque noſtrorum ne inſontibus quidem conceditur uſurpaſſe, ut relictis Eccleſiis, in quibus clericatum aut acceperant, aut receperant, inſtabilitate ſua per diverſa circumferantur, amantes ſemper errare, & numquam in fundamento apoſtolico permanere. Quoniam qui nollo diſcuſſi examine, nullo ſunt præjudicio ſuæ profeſſionis obſtricti, hunc maxime expetunt fructum, ut ſub velamento communionis plures domos adeant, & per falſi nominis ſcientiam, multorum corda corrumpant. Quod utique efficere non poſſent, ſi Eccleſiarum præſules neceſſariam diligentiam in talium receptione ſervaſſent, ne cuiquam eorum evagari in diverſa licuiſſet.

Ne ergo hoc ulterius audeatur, neve per Caput II.
quorumdam negligentiam introducta pernicies, ad everſionem multarum tendat animarum, hac noſtri auctoritate præcepti, induſtriæ tuæ fra- Quomodo Pelagiani recipiendi.
ternitatis indicimus, ut congregata apud vos ſynodo provincialium ſacerdotum, omnes ſive presbyteri, ſive diaconi, ſive cujuſque ordinis clerici, qui de Pelagianorum Cæleſtianorumque

con-

Digitized by Google

conſortio, in communionem catholicam ea imprudentia ſunt recepti, ut non prius ad damnationem ſui coartarentur erroris, nunc ſaltem, poſtea quam hypocriſis eorum ex quadam parte detegitur, ad veram correctionem, quæ & ipſis prodeſſe, & nullis poſſit nocere, cogantur. Damnent apertis profeſſionibus ſuis ſuperbi erroris auctores, & quidquid in doctrina eorum univerſalis Eccleſia exhorruit, deteſtentur: omniaque decreta ſynodalia, quæ ad exciſionem hujus hæreſeos Apoſtolicæ ſedis confirmavit auctoritas, amplecti ſe, & in omnibus approbare, plenis, & apertis, ac propria manu ſubſcriptis proteſtationibus eloquantur. Nihil in verbis eorum obſcurum, nihil inveniatur ambiguum. Quoniam novimus hanc iſtorum eſſe verſutiam, ut in quacumque particula dogmatis exſecrandi, quam a damnandorum ſoliditate diſcreverint; nihil ſibi ſenſuum ſuorum exiſtiment eſſe non ſalvum.

Verſutia Pelagianorum.

CAPUT III. De gratia Chriſti quid ſentiendum.

Cumque omoes definitiones ſuas ad ſubrependi facilitatem improbare ſe ſimulent atque deponere, hac ibi tota arte fallendi, niſi intelligantur, excipiunt, ut *gratia Dei ſecundum meritum dari accipientium* ſentiatur. Quæ utique niſi gratis detur, oon eſt gratia, ſed merces, retributioque meritorum, dicente beato Apoſtolo: *Gratia ſalvi facti eſtis per fidem, & hoc non ex vobis, Dei enim donum eſt; non ex operibus, ne forte quis extollatur. Ipſius enim ſumus figmentum creati in Chriſto Jeſu, in operibus bonis, quæ præparavit Deus, ut in illis ambulemus.* Omnis itaque bonorum operum donatio, divina præparatio eſt: * nec propria quiſquam juſtificatur virtute, quoniam gratia unicuique principium juſtitiæ, & bonorum fons, atque origo meritorum eſt. Sed ab iſtis ideo per naturalem induſtriam dicitur præveniri, ut quæ ante gratiam proprio clara ſit ſtudio, nullo videatur peccati originalis vulnere ſauciata: falſumque ſit quod Veritas ait, *Quoniam filius hominis venit quærere & ſalvare quod perierat.*

Epheſ. 2. 8. & 10.

* al. quia non prius cuiſquam juſtificatur virtute, quam gratia, quæ unicuique, &c.

Luc. 19. 10.

CAPUT IV.

Cavendum ergo dilectioni tuæ eſt, magnaque diligentia providendum, ne per hujuſmodi homines extincta dudum ſcandala ſuſcitentur: & de exciſo olim dogmate aliquod in provincia tua ejuſdem mali germen oriatur: quod non ſolum in radicibus ſuis creſcat, ſed etiam ſanctæ Eccleſiæ ſobolem veneno ſui odoris inficiat. Qui correctos ſe videri volunt, ab omni ſuſpicione ſe purgent, & obediendo nobis, probent ſe eſſe noſtros. Quorum ſi quiſquam ſalubribus præceptis ſatisfacere detrectarit, ſive ille clericus, ſive ſit laicus, ab Eccleſiæ ſocietate pellatur, ne perditor animæ ſuæ ſaluti inſidietur alienæ.

CAPUT V. Diſciplina Eccleſiæ eſt ut ne liceat tranſire de Eccleſia ad Eccleſiam.

Illam quoque partem eccleſiaſticæ diſciplinæ, qua olim a ſanctis patribus, & a nobis ſæpe decretum eſt, ut nec in presbyteratus gradu, nec in diaconatus ordine, nec in ſubſequenti officio clericorum ab Eccleſia ad Eccleſiam cuiquam tranſire ſit liberum, ut in integrum revoces admonemus. Et unuſquiſque non ambitione illectus, non cupiditate ſeductus, non perſuaſione hominum depravatus, ubi ordinatus eſt, perſeveret: ita ut ſi quis *ſua quærens non quæ Jeſu Chriſti*, ad plebem & Eccleſiam ſuam redire neglexerit; & ab honoris privilegio, & a communionis vinculo habeatur extraneus. Non autem dubitet dilectio tua, nos, ſi (quod non arbitramur) neglecta fuerint, quæ pro cuſtodia canonum, & pro fidei integritate decernimus, vehementius commovendos: quia inferiorum ordinum culpæ ad nullos magis referendæ ſunt, quam ad deſides negligenteſque Rectores, qui multam ſæpe nutriunt peſtilentiam, dum auſteriorem diſſimulant adhibere medicinam.

Philip. 2. 21.

Excommunicatio.

Prælatorum deſidia.

Ex libro primo S. Auguſtini Epiſcopi de peccatorum meritis, & remiſſione ad Marcellinum, cap. 11.

CAPUT XI. Rom. 5. 14.

SED *regnavit*, inquit, *mors ab Adam uſque ad Moyſen*; id eſt, a primo homine uſque ad ipſam etiam legem, quæ divinitus promulgata eſt, quia nec ipſa potuit regnum mortis auferre. Regnum enim mortis vult intelligi, quando ita dominatur in hominibus reatus peccati, ut eos ad vitam æternam, quæ vera vita eſt, venire non ſinat, ſed ad ſecundam etiam, quæ pœnaliter æterna eſt, mortem trahat. Hoc regnum mortis ſola in quolibet homine gratia deſtruit Salvatoris, quæ operata eſt etiam in antiquis ſanctis, quicumque ante quam in carne Chriſtus veniret, ad ejus tamen adjuvantem gratiam, non ad legis litteram, quæ jubere tantum, non adjuvare poterat, pertinebant. Hoc namque occultabatur in vetere Teſtamento pro temporum diſpenſatione juſtiſſima, quod nunc revelatur in novo. Ergo in omnibus *regnavit mors ab Adam uſque ad Moyſen*, qui Chriſti gratia non adjuti ſunt, ut in eis regnum mortis deſtrueretur: *etiam in eis qui non peccaverunt in ſimilitudinem prævaricationis Adæ*, id eſt, qui nondum ſua & propria voluntate ſicut ille peccaverunt, ſed ab illo peccatum originale traxerunt: *qui eſt forma futuri*; quia in illo conſtituta eſt forma condemnationis futuris poſteris, qui ejus propagine crearentur, ut ex uno omnes in condemnationem naſcerentur, ex qua non liberat niſi gratia Salvatoris. Scio * quidem pleroſque Latinos codices ſic habere: *Regnavit mors ab Adam uſque ad Moyſen in eos qui peccaverunt in ſimilitudinem prævaricationis Adæ*, quod etiam ipſum qui ita legunt, ad eumdem referunt intellectum; ut in ſimilitudinem prævaricationis Adæ peccaſſe accipiant, qui in illo peccaverunt, ut ei ſimiles crearentur, ſicut ex homine homines, ita ex peccatore peccatores; ex morituro morituri, damnatoque damnati. Græci autem codices, unde in Latinam linguam interpretatio facta eſt, aut omnes, aut pene omnes, id quod a me primo poſitum eſt, habent.

Regnum mortis quod apud Apoſtolum.

Antiqui ſancti non pertinebant ad legis litteram, ſed ad gratiam Chriſti venturi.

Ibidem.

Ibidem.

* Confer epiſt. ejuſd. 157. n. 19. infra.

Sed non, inquit, *ſicut delictum, ita & donum. Si enim ob unius delictum multi mortui ſunt, multo magis gratia Dei & donum in gratia unius hominis Jeſu Chriſti, in multos abundavit*: non *magis multos*, id eſt, multo plures homines, neque enim plures juſtificantur, quam condemnantur; *ſed multo magis abundavit*. Adam quippe ex uno delicto ſuo reos genuit: Chriſtus autem etiam quæ homines delicta propriæ voluntatis ad originale in quo nati

Rom. 5. 15.

ſunt

ſunt addiderunt, gratia ſua ſolvit atque donavit, quod evidentius in conſequentibus dicit.

Caput XIII. Ibid. 18. Caput XV.

Itaque ſicut per unius delictum in omnes homines ad condemnationem, ita & per unius juſtificationem in omnes homines ad juſtificationem vitæ... Porro ſi propterea Chriſtus unus eſt in quo omnes juſtificentur, quia non ſola ejus imitatio juſtos facit, ſed per ſpiritum regenerans gratia: propterea & Adam unus eſt in quo omnes peccaverunt, quia non ſola ejus imitatio peccatores facit, ſed per carnem generans pœna. Ob hoc etiam dictum eſt, *omnes* & *omnes*. Neque enim qui generantur per Adam, iidem ipſi omnes per Chriſtum regenerantur: ſed hoc recte dictum eſt, quia ſicut nullius carnalis generatio niſi per Adam, ſic ſpiritalis nullius, niſi per Chriſtum. Nam ſi aliqui poſſent carne generari, non per Adam, & aliqui generari ſpiritu non per Chriſtum, non liquide *omnes*, ſive hic, ſive ibi dicerentur. Eoſdem autem omnes poſtea multos dicit; poſſunt quippe in aliqua re omnes eſſe qui pauci ſunt: ſed multos habet generatio carnalis, multos & ſpiritalis; quamvis non tam multos hæc ſpiritalis, quam illa carnalis. Verumtamen quemadmodum illa omnes habet homines, ſic iſta omnes juſtos homines: quia ſicut nemo præter illam homo, ſic nemo præter iſtam juſtus homo: & in utraque multi: *Sicut enim per inobedientiam unius hominis peccatores conſtituti ſunt multi, ita per obedientiam unius hominis juſti conſtituentur multi.*

Quomodo & *omnes* per Adam peccatores, & *omnes* per Chriſtum juſti. V. infr. ad cap. 28.

Ex eodem libro S. Auguſtini de peccatorum meritis & remiſſione, cap. 21.

Caput XXI. Jo. 3. 39. Epheſ. 2. 3. Inſcrutabile cur infantes alii diſcedant fruſtrati baptiſmo, alii non. Rom. 9. 14. Per fidem ad intellectum pervenitur.

BENE autem non ait: *ira Dei* venit ſuper eum; ſed *manet ſuper eum*. Ab hac quippe ira, quo omnes ſub peccato ſunt, de qua dicit Apoſtolus, *Fuimus enim & nos aliquando naturaliter filii iræ, ſicut & ceteri*, nulla res liberat, niſi gratia Dei per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum. Hæc gratia cur ad illum veniat, ad illum non veniat, occulta eſſe cauſſa poteſt, injuſta non poteſt. *Numquid* enim *iniquitas apud Deum? abſit*: Sed prius ſanctarum ſcripturarum auctoritatibus colla ſubdenda ſunt, ut ad intellectum per fidem quiſque perveniat.

Pſ. 35. 7. Rom. 11. 33.

Neque enim fruſtra dictum eſt: *Judicia tua ſicut abyſſus multa*. Cujus abyſſi altitudinem veluti expaveſcens, exclamat Apoſtolus, *O altitudo divitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei!* Præmiſerat quippe ſententiam miræ profunditatis, dicens, *Concluſit enim Deus omnes in incredulitate, ut omnium miſereatur*. Cujus profunditatis velut horrore percuſſus, *O altitudo*, inquit, *divitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei! quam inſcrutabilia judicia ejus, & inveſtigabiles viæ ejus? Quis enim cognovit ſenſum Domini, aut quis conſiliarius illius fuit, aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Quoniam ex ipſo, per ipſum, & in ipſo ſunt omnia, ipſi gloria in ſæcula ſæculorum, amen.* Valde ergo parvum ſenſum habemus ad diſcutiendam juſtitiam judiciorum Dei; ad diſcutiendam gratiam gratuitam, nullis meritis præcedentibus non iniquam, quæ non tam movet cum præſtatur indignis, quam cum æque indignis aliis denegatur.

Nam & hi quibus videtur injuſtum, ut parvuli ſine gratia Chriſti de corpore exeuntes, non ſolum regno Dei, quo & ipſi fatentur eos niſi per baptiſmum renatos intrare non poſſe, verum etiam vita æterna & ſalute priventur; quærentes quomodo juſtum ſit, ut alius ab originali impietate ſolvatur, alius non ſolvatur, cum eadem ſit utriuſque conditio: ipſi reſpondeant ſecundum ſuam ſententiam, quomodo identidem juſtum ſit, ut huic præſtetur baptiſmus, quo intret in regnum Dei, illi non præſtetur, cum ſit utriuſque par cauſſa. Si enim movet, cur ex his duobus, cum ex æquo ambo ſint originaliter peccatores, alius ab hoc vinculo ſolvitur, cui conceditur baptiſmus; alius non ſolvitur, cui talis gratia non conceditur: cur non pariter movet, quod ex duobus originaliter innocentibus, alius accipit baptiſmum, quo in regnum Dei poſſit intrare; alius non accipit, ne ad regnum Dei poſſit accedere? Nempe in utraque cauſſa ad illam exclamationem reditur, *O altitudo divitiarum!* Ex ipſis deinde baptizatis parvulis, dicatur mihi, cur alius rapitur, ne malitia mutet intellectum ejus, & alius vivit, impius futurus? Nonne ſi ambo raperentur, ambo in regnum cælorum ingrederentur? Sap. 4. 11.
Et tamen non eſt iniquitas apud Deum. Quid, Rom. 9. 14.
illud quem non moveat, quem non in tanta altitudine exclamare compellat, quod alii parvuli ſpiritu immundo vexantur, alii nihil tale patiuntur; alii etiam in uteris matrum, ſicut Jeremias, ſanctificantur, cum omnes, ſi eſt originale peccatum, pariter rei ſint; ſi non eſt, Jerem. 1. 5.
pariter innocentes ſint? Unde iſta tanta diverſitas, niſi quia inſcrutabilia ſunt judicia ejus, & inveſtigabiles viæ ejus?

Caput XXII. Refellit eos qui putant animas ob delicta alibi commiſſa, in corpora meritis ſuis convenientia detrudi, in iiſque magis minuſve affligi. Rom. 9. 11.

An forte illud jam exploſum repudiatumque ſentiendum eſt, quod animæ prius in cæleſti habitatione peccantes, gradatim atque paulatim ad ſuorum meritorum corpora veniant, ac pro ante geſta vita magis minuſve corporeis peſtibus affligantur? Cui opinioni quamvis ſancta Scriptura apertiſſime contradicat, quæ cum gratiam commendaret; *Nondum*, inquit, *natis, nec qui aliquid egerant boni aut mali, ut ſecundum electionem propoſitum Dei maneret, non ex operibus, ſed ex vocante dictum eſt, quod major ſerviet minori*: nec ipſi tamen qui hoc ſentiunt, evadunt hujus quæſtionis anguſtias, ſed in eis coartati & hærentes ſimiliter, *O altitudo*, exclamare coguntur. Unde enim fit ut homo ab ineunte pueritia modeſtior, ingenioſior, temperantior, ex magna parte libidinum victor, qui oderit avaritiam, luxuriam deteſtetur, atque ad virtutes ceteras provectior aptiorque conſurgat, & tamen eo loco ſit, ubi ei prædicari gratia Chriſtiana non poſſit? *Quomodo* enim *invocabunt in quem non crediderunt? aut quomodo credent ei quem non audierunt? Quomodo autem audient ſine prædicante?* Rom. 10. 14.
Alius autem tardus ingenio, libidinibus deditus, flagitiis & facinoribus coopertus, ita gubernetur, ut audiat, credat, baptizetur, rapiatur, aut ſi detentus hic fuerit, laudabiliter hic vivat? Ubi duo iſti tam diverſa merita contraxerunt, non dico, ut iſte credat, ille non cre-

credat, quod eſt propriæ voluntatis; ſed ut iſte audiet quod credat, ille non audiat; hoc enim non eſt in hominis poteſtate: ubi, inquam, hæc tam diverſa merita contraxerunt? Si in cælo egerunt aliquam vitam, ut pro ſuis actibus propellerentur vel laberentur in terras, congruiſque ſuæ ante actæ vitæ corporeis receptaculis tenerentur: ille utique melius ante hoc mortale corpus vixiſſe credendus eſt, qui eo non multum meruit prægravari, ut & bonum haberet ingenium, & concupiſcentiis ejus mitioribus urgeretur, quas poſſet facile ſuperare; & tamen eam ſibi gratiam non meruit prædicari, qua ſola poſſet a ſecundæ mortis pernicie liberari. Ille autem pro meritis deterioribus, ſicut putant, graviori corpori implicitus, & ob hoc cordis obtuſi cum carnis illecebris ardentiſſima cupidine vinceretur, & per nequiſſimam vitam peccatis priſtinis, quibus ad hoc venire meruerat, addere pejora terrena; aut in cruce

Luc. 23. 43.

tamen audivit, *Hodie mecum eris in paradiſo*; aut alicui cohæſit Apoſtolo, cujus prædicatione mutatus, & per lavacrum regenerationis ſalvus effectus eſt: ut ubi abundavit peccatum, ſuperabundaret gratia. Quid hinc reſpondeant, omnino non video, qui humanis conjecturis juſtitiam Dei defendere, & ignorantes altitudinem gratiæ, fabulas improbabiles texuerunt.

Cedamus igitur & conſentiamus auctoritati ſanctæ ſcripturæ quæ neſcit falli nec fallere, & ſicut nondum natos ad diſcernenda merita eorum aliquid boni vel mali egiſſe non credimus, ita omnes ſub peccato eſſe, quod per unum hominem intravit in mundum, & per omnes homines pertranſiit, a quo non liberat niſi gratia Dei per Dominum noſtrum Jeſum

* CAPUT XXIII.

Chriſtum, minime dubitemus. * Cujus medicinalis adventus non eſt opus ſanis, ſed ægrotantibus: quia non venit vocare juſtos, ſed peccatores: in cujus regnum non intrabit niſi qui renatus fuerit ex aqua & Spiritu, nec præter regnum ejus ſalutem ac vitam poſſidebit æternam. Quoniam qui non manducaverit carnem ejus; & qui incredulus eſt Filio, non habebit vitam, ſed ira Dei manet ſuper eum. Ab hoc peccato, ab hac ægritudine, ab hac ira Dei, cujus naturaliter filii ſunt, qui etiam ſi per ætatem non habent proprium, trahunt tamen originale peccatum, non liberat niſi Agnus Dei qui tollit peccata mundi, non niſi Medicus qui non venit propter ſanos, ſed propter ægrotos, non niſi Salvator, de quo dictum eſt generi humano, *Natus eſt vobis hodie Salvator*: non niſi Redemptor, cujus ſanguine

Luc. 2. 11.

deletur debitum noſtrum. Nam quis audeat dicere, non eſſe Chriſtum infantium ſalvatorem nec redemptorem? Unde autem ſalvos facit, ſi nulla in eis eſt originalis ægritudo peccati? Unde redimit, ſi non ſunt per originem primi hominis venumdati ſub peccato? Nulla igitur ex noſtro arbitrio, præter baptiſmum Chriſti, ſalus æterna promittatur infantibus, quam non promittit ſcriptura divina, humanis omnibus ingeniis præferenda.

Chriſtus etiam infantium Salvator & Redemptor.

Ex eodem libro primo de peccatorum meritis & remiſſione. Cap. 25.

ITAQUE illud quod in Evangelio poſitum eſt, *Erat lumen verum, quod illuminat omnem venientem in hunc mundum*, ideo dictum eſt, quia nullus hominum illuminatur niſi illo lumine veritatis, quod Deus eſt: ne quiſquam putaret ab eo ſe illuminari, a quo audit ut diſcat, non dico, ſi quemquam magnum hominem, ſed nec ſi angelum ei contingat habere doctorem. Adhibetur enim ſermo veritatis extrinſecus vocis miniſterio corporalis, verumtamen, *neque qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus.* Audit quippe homo dicentem vel hominem vel angelum, ſed ut ſentiat & cognoſcat verum eſſe quod dicitur, illo lumine intus mens ejus adſpergitur, quod æternum manet, quod etiam in tenebris lucet. Sed ſicut ſol iſte a cæcis, quamvis eos ſuis radiis quodam modo veſtiat, ſic ab ſtultitiæ tenebris non comprehenditur.

Deus quomodo omnem hominem illuminet.

1. Joan. 9.

Aliter Deus, aliter homo docet.

1. Cor. 3. 7.

Sol ſapientiæ ubique lucet, ſed a ſtultis non videtur.

Cur autem cum dixiſſet, *quod illuminat omnem hominem*; addiderit, *venientem in hunc mundum*: unde hæc opinio nata eſt, quod in exortu corporali ab utero matris recentiſſimo illuminet mentes naſcentium parvulorum: quamvis in Græco ita ſit poſitum, ut poſſit etiam intelligi lumen ipſum veniens in hunc mundum: tamen ſi hominem venientem in hunc mundum, neceſſe eſt accipi, aut ſimpliciter dictum arbitror, ſicut multa in Scripturis repeeriuntur, quibus etiam detractis nihil ſententiæ minuatur; aut ſi propter aliquam diſtinctionem additum eſſe credendum eſt, fortaſſe hoc dictum eſt, ad diſcernendam ſpiritalem illuminationem ab iſta corporali, quæ ſive per cæli luminaria, ſive quibuſque ignibus illuminat oculos carnis; ut hominem interiorem dixerit venientem in hunc mundum, quia exterior corporeus eſt, ſicut hic mundus; tamquam diceret, Illuminat omnem hominem venientem in corpus, ſecundum illud quod ſcriptum eſt: *Sortitus ſum animam bonam, & veni in corpus incoinquinatum*. Aut ergo ſic dictum eſt, ſi diſtinctionis alicujus gratia dictum eſt, *Illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*; tamquam dictum eſſet; Illuminat omnem interiorem hominem; quia homo interior cum veraciter fit ſapiens, non niſi ab illo illuminatur qui eſt lumen verum: aut ſi rationem ipſam, qua humana anima rationalis appellatur, quæ ratio adhuc velut quieta & quaſi ſopita, tamen inſita & quodam modo inſeminata in parvulis latet, illuminationem voluit appellare, tamquam interioris oculi creationem; non reſiſtendum eſt, tunc eam fieri, cum anima creatur, & non abſurde hoc intelligi, cum homo venit in mundum. Verumtamen etiam ipſe, quamvis jam creatus oculus, neceſſe eſt in tenebris maneat, ſi non credat in eum qui dixit, *Ego lux in ſæculum veni, ut omnis qui credit in me non maneat in tenebris*. Quod per ſacramentum baptiſmatis in parvulis fieri non dubitat mater Eccleſia, quæ cor & os maternum eis præſtat, ut ſacris myſteriis imbuantur, quia non-

ἐρχόμενον.

Sap. 8. 19.

Jo. 12. 46.

Digitized by Google

nondum poſſunt corde proprio credere ad juſtitiam, nec ore proprio confiteri ad ſalutem. *Rom. 10. 10.* Nec ideo tamen eos quiſquam fidelium fideles appellare cunctatur, quod a credendo utique nomen eſt: quamvis hoc non ipſi, ſed alii pro eis inter ſacramenta reſponderint.

Ex eodem libro primo de peccatorum meritis & remiſſione, cap. 28.

CAPUT XXVIII. Collige omnes egere morte Christi, ut salventur. *1. Petr. 1. 5.*

QUÆ cum ita ſint, neminem umquam eorum, qui ad Chriſtum acceſſerunt per baptiſmum, ſana fides & ſana doctrina putavit exceptum a gratia remiſſionis peccatorum, nec eſſe poſſe alicui præter regnum ejus, æternam ſalutem. Hæc enim parata eſt revelari in tempore noviſſimo, hoc eſt in reſurrectione mortuorum, pertinentium non ad mortem æternam, quæ ſecunda mors appellatur, ſed ad vitam æternam, quam promittit non mendax Deus ſanctis & fidelibus ſuis, cujus vitæ participes omnes non vivificabuntur niſi in Chriſto, ſicut in Adam omnes moriuntur. *1. Cor. 15. 22.* Quemadmodum enim omnes omnino pertinentes ad generationem voluntatis carnis non moriuntur, niſi in Adam in quo omnes peccaverunt; ſic ex his omnes omnino pertinentes ad regenerationem voluntatis ſpiritus, non vivificantor, niſi in Chriſto, in quo omnes juſtificantur. *Rom. 5. 18.* Quia ſicut per unum omnes ad condemnationem, ſic per unum omnes ad juſtificationem. Nec eſt ullus ulli medius locus, ut poſſit eſſe niſi cum diabolo, qui non eſt cum Chriſto. Parvuli non baptizati, ubi futuri. Hinc & ipſe Dominus volens auferre de cordibus male credentium iſtam neſcio quam medietatem, quam conantur quidam parvulis non baptizatis tribuere, ut quaſi merito innocentiæ ſint in vita æterna, ſed quia non ſunt baptizati non ſint cum Chriſto in regno ejus, definitivam protulit ad hæc ora obſtruenda ſententiam, ubi ait: *Matt. 12. 30.* *Qui mecum non eſt, adverſum me eſt*. Conſtitue igitur quemlibet parvulum: ſi jam cum Chriſto eſt, ut quid baptizatur? Si autem, quod habet veritas, ideo baptizatur, ut ſit cum Chriſto, profecto non baptizatus non eſt cum Chriſto, & quia non eſt cum Chriſto, adverſus Chriſtum eſt; neque enim ejus tam manifeſtam debemus aut poſſumus infirmare vel immutare ſententiam. Unde igitur adverſus Chriſtum, ſi non ex peccato, neque enim ex corpore & anima, quæ utraque Dei creatura eſt. Porro ſi ex peccato, quod in illa ætate, niſi originale & antiquum? Quomodo omnes per Adam ad condemnationem, & omnes per Christum ad justificationem. Una eſt quippe caro peccati, in qua omnes ad damnationem naſcuntur, & una eſt caro in ſimilitudine carnis peccati, per quam omnes a damnatione liberantur. Nec ita dictum eſt omnes, velut quicumque naſcuntur in carne peccati, iidem ipſi omnes mundari intelligantur per carnem ſimilem carnis peccati, *2. Theſſ. 3. 2.* *non enim omnium eſt fides*, ſed omnes pertinentes ad generationem connubii carnalis, non naſcuntur niſi in carne peccati, & omnes pertinentes ad generationem connubii ſpiritalis non mundantur, niſi per carnem ſimilem carnis peccati: hoc eſt, illi per Adam ad condemnationem, iſti per Chriſtum ad juſtificationem. Tamquam ſi dicamus, verbi gratia, una eſt obſtetrix in hac civitate, quæ omnes excipit, & unus eſt hic litterarum magiſter, qui omnes docet: neque ibi intelligi poſſunt omnes, niſi qui naſcuntur, neque hic omnes, niſi qui diſcunt: non tamen omnes qui naſcuntur, litteras diſcunt. Sed cuivis claret, quod & illic recte dictum eſt, omnes excipit, præter cujus manus nemo naſcitur; & hic recte dictum eſt, omnes docet, præter cujus magiſterium nemo diſcit.

Vide Aug. hoc lib. c. 15. & lib. de nat. & grat. c. 41. & de nupt. & concup. lib. 2. c. 27. & lib. 4. contra Julian. c. 8. & lib. 6. c. 24. & lib. de praedeſt. Sanct. c. 8. & Ep. 217. c. 6. n. 19.

Ex libro ſecundo ejuſdem de peccatorum meritis & remiſſione, cap. 17. 18. 19. & 29.

Adverſus ſuperbiam divina medicina.

NULLIUS proinde culpæ humanæ in Deum referas cauſſam. Vitiorum namque omnium humanorum cauſſa ſuperbia eſt. Ad hanc convincendam atque auferendam talis medicina cælitus venit: ad elatum hominem per ſuperbiam, Deus humilis deſcendit & miſericordiam, gratiam claram manifeſtamque commendans in ipſo homine, quem tanta præ participibus ſuis charitate ſuſcepit. Gratia in Christo claruit. Neque enim & ipſe ita Verbo Dei conjunctus, ut ipſa conjunctione unus filius Dei, & idem ipſe unus filius hominis fieret, præcedentibus ſuæ voluntatis meritis fecit. Unum quippe illum eſſe oportebat: eſſent autem & duo, & tres, & plures, ſi hoc fieri poſſet, non per Dei proprium donum, ſed per hominis liberum arbitrium. Hoc ergo præcipue commendatur, hoc in ſapientiæ atque ſcientiæ theſauris in Chriſto abſconditis, quantum exiſtimare audeo, præcipue docetur & diſcitur. Qui fiat ut justitia nunc magis minusve delectet. Ideo quiſque noſtrum bonum opus ſuſcipere, agere, implere, nunc ſcit, nunc neſcit, nunc delectatur, nunc non delectatur, ut noverit non ſuæ facultatis, ſed divini muneris eſſe vel quod ſcit, vel quod delectatur: ac ſic ab elationis vanitate ſanetur, & ſciat quam vere non de terra iſta, ſed ſpiritaliter dictum ſit, *Dominus dabit ſuavitatem, & terra noſtra dabit fructum ſuum*. Tanto autem magis delectat opus bonum, quanto magis diligitur Deus, ſummum atque incommutabile bonum, & auctor qualiumcumque bonorum omnium. Ut autem diligatur Deus, *charitas* ejus *diffuſa eſt in cordibus noſtris*, non per nos, ſed *per Spiritum-ſanctum qui datus eſt nobis*.

V. hoc lib. c. 19. & lib. de nat. & grat. c. 27. & 28. & de corrept. & grat. c. 2. Pſ. 84. 13. Rom. 5. 5.

CAPUT XVIII. Voluntas bona a Deo.

SED laborant homines invenire in noſtra voluntate, quid boni ſit noſtrum quod nobis non ſit ex Deo: & quomodo inveniri poſſit ignoro. Excepto enim quod Apoſtolus ait, cum de bonis hominum loqueretur, *1. Cor. 4. 7.* *Quid enim habes, quod non accepiſti? Si autem & accepiſti, quid gloriaris, quaſi non acceperis?* Ipſa etiam ratio, quæ de iis rebus a talibus qoales ſumus, iniri poteſt, quemlibet noſtrum quærentem vehementer anguſtat, ne ſic defendamus gratiam, ut liberum arbitrium auferre videamur; rurſus ne liberum ſic aſſeramus arbitrium, ut ſuperba impietate ingrati Dei gratiæ judicemur.

V. Aug. lib. de grat. Chr. c. 47. & lib. de grat. & lib. arb. c. 1.

Effugium Pelagianorum.

Namque illud Apoſtoli quod commemoravi ſic defendere quidam voluerunt, ut dicerent, *ideo quidquid etiam bonæ voluntatis habet homo, Deo tribuendum eſſe, quia & hoc in illo eſſe non poſſet, ſi homo ipſe non eſſet: cum vero ut ſit aliquid atque homo ſit, non habeat niſi a*

Deo, cur non auctori Deo tribuatur etiam quidquid in illo eſt bonæ voluntatis, quod non eſſet, niſi eſſet in quo eſſet? Sed hoc modo etiam illud dici poteſt, malam quoque voluntatem Deo auctori tribuendam: quia nec ipſa eſſe poſſet in homine, niſi homo eſſet in quo eſſet: ut autem homo ſit, Deus auctor eſt: ita & ejus malæ voluntatis, quæ niſi hominem haberet ubi eſſet, eſſe omnino non poſſet, quod nefas eſt dicere.

Liberum arbitrium, quod huc atque illuc liberum flectitur. Bona quædam quorum uſus eſſe non poteſt malus. 1. Cor. 4. 7.

Quapropter niſi obtineamus, non ſolum voluntatis arbitrium, quod hunc atque illuc liberum flectitur; atque in eis naturalibus bonis eſt, quibus & male uti malus poteſt; ſed etiam voluntatem bonam, quæ jam in eis bonis eſt quorum eſſe uſus non poteſt malus, niſi ex Deo nobis eſſe non poſſe, neſcio quemadmodum defendamus quod dictum eſt: *Quid enim habes quod non accepiſti?* Nam ſi nobis libera quædam voluntas ex Deo eſt, quæ adhuc poteſt eſſe vel bona vel mala, bona vero voluntas ex nobis eſt; melius eſt id quod a nobis, quam quod ab illo eſt. Quod ſi abſurdiſſime dicitur, oportet fateantur etiam bonam voluntatem nos divinitus adipiſci. Quamquam voluntas mirum ſi poteſt in medio quodam ita conſiſtere, ut nec bona nec mala ſit. Aut enim juſtitiam diligimus, & bona eſt; & ſi magis diligimus, magis bona; ſi minus, minus bona eſt; aut ſi omnino non diligimus, non bona eſt. Quis vero dubitet dicere voluntatem nullo modo juſtitiam diligentem, non modo eſſe malam, ſed etiam peſſimam voluntatem? Si ergo voluntas aut bona eſt, aut mala, & utique malam non habemus ex Deo; reſtat ut bonam voluntatem habeamus ex Deo: alioquin neſcio, cum ab eo juſtificamur, quo alio munere ipſius gaudere debeamus. Et hinc ſcriptum arbitror, *Paratur voluntas a Domino*, Et in Pſalmis, *A Domino greſſus hominis dirigentur, & viam ejus volet*. Et quod Apoſtolus ait, *Deus eſt enim qui operatur in vobis & velle & operari pro bona voluntate*.

Voluntas omnis aut bona, quæ juſtitiam diligit, aut mala, quæ non diligit.

Prov. 8. 35. Pſ. 36. 23. Phil. 2. 13.

Quocirca quoniam quod a Deo nos avertimus, noſtrum eſt, & hæc eſt voluntas mala; quod vero ad Deum nos convertimus, niſi ipſo excitante atque adjuvante non poſſumus, & hæc eſt voluntas bona; quid habemus quod non accepimus? Si autem accepimus? quid gloriamur, quaſi non acceperimus? Ac per hoc, *ut qui gloriatur, in Domino glorietur*, quibus hoc Deus donare voluerit, ejus miſericordiæ eſt, non meriti illorum: quibus autem noluerit, veritatis eſt. Juſta namque peccatoribus pœna debetur, quoniam *miſericordiam & veritatem diligit Dominus Deus*: & *miſericordia & veritas occurrerunt ſibi*: & *univerſæ viæ Domini miſericordia & veritas*. Et quis explicet, quam crebro hæc duo conjuncta divina ſcriptura commemoret? Aliquando etiam mutatis nominibus, ut gratia pro miſericordia ponatur: unde eſt, Et *vidimus gloriam ejus, gloriam quaſi Unigeniti a Patre, plenum gratia & veritate*. Aliquando pro veritate judicium: ſicut eſt, *Miſericordiam & judicium cantabo tibi, Domine*.

1. Cor. 1. 31. Pſ. 83. 12. Pſ. 84. 11. Pſ. 24. 10. Jo. 1. 14. Pſ. 100. 1.

Cur alii convertantur, alii pro averſione ſua puniantur, conſilium eſt juſtitiæ occultioris penes Deum.

Quare autem illos velit convertere, illos pro averſione punire: quamquam & in beneficio tribuendo nemo juſte reprehendat miſericordem, & in vindicta exercenda nemo juſte reprehendat veracem; ſicut in illis evangelicis operariis, aliis placitam mercedem reddentem, aliis etiam non placitam largientem, nullus juſte culpaverit: conſilium tamen occultioris juſtitiæ penes ipſum eſt. * Nos quantum conceſſum eſt ſapiamus, & intelligamus, ſi poſſumus, Dominum Deum bonum ideo etiam ſanctis ſuis alicujus operis juſti aliquando non tribuere vel certam ſcientiam, vel victricem delectationem, ut cognoſcant non a ſeipſis, ſed ab illo ſibi eſſe lucem, qua illuminentur tenebræ eorum, & ſuavitatem, qua det fructum ſuum terra eorum.

Matt. 20. 9.

CAPUT XIX.

Per gratiam & cognitio boni & delectatio.

Cum autem ab illo illius adjutorium deprecamur, ad faciendam perficiendamque juſtitiam, quid aliud deprecamur, quam ut aperiat quod latebat, & ſuave faciat quod non delectabat? quia & hoc ab illo eſſe deprecandum, ejus gratia didicimus, dum antea lateret; ejus gratia diliximus, dum antea non delectaret: *ut qui gloriatur* non in ſe, ſed *in Domino glorietur*. Extolli quippe in ſuperbiam, propriæ voluntatis eſt hominum, non operis Dei: neque enim ad hoc eos compellit aut adjuvat Deus. Præcedit ergo in voluntate hominis appetitus quidam propriæ poteſtatis, ut fiat inobediens per ſuperbiam. Hic autem appetitus, etiam ſi non eſſet, nihil moleſtum eſſet, & cum hoc voluit homo, ſine difficultate noluiſſet: ſecutum eſt autem ex debita juſta poena tale vitium, ut jam moleſtum eſſet obedire juſtitiæ. Quod vitium niſi adjuvante gratia ſuperetur, ad juſtitiam nemo convertitur, niſi operante gratia ſanetur, juſtitiæ pace nemo perfruitur. Cujus autem gratia vincitur & ſanatur; niſi illius cui dicitur, *Converte nos Deus ſanitatum noſtrarum, & averte iram tuam a nobis*? Quod & ſi facit, miſericordia facit, ut dicatur, *Non ſecundum peccata noſtra fecit nobis, neque ſecundum iniquitates noſtras retribuit nobis*. Et quibus non facit, judicio non facit. Et quis dicet illi, Quid feciſti, cui miſericordia & judicium pia ſanctorum mente cantatur? Idcirco etiam ſanctos & fideles ſuos in aliquibus vitiis tardius ſanat, ut in his eos minus quam implendæ ex omni parte juſtitiæ ſufficit delectet bonum, ſive cum latet, ſive cum etiam manifeſtum eſt: ut quantum pertinet ad integerrimam regulam veritatis ejus, non juſtificetur in conſpectu ejus omnis vivens. Nec in eo ipſo vult nos damnabiles eſſe, ſed humiles, commendans nobis eamdem gratiam ſuam: ne facilitatem in omnibus aſſecuti, noſtrum putemus eſſe quod ejus eſt: qui error multum eſt religionis pietatique contrarius. Nec ideo tamen in eiſdem vitiis nobis permanendum eſſe exiſtimemus, ſed adverſus ipſam maxime ſuperbiam, propter quam in eis humiliamur, & nos vigilanter conemur, & ipſum deprecemur ardenter, ſimul intelligentes, & quod ſic conamur, & quod ſic deprecamur, dono illius nos habere: ut in omnibus non ad nos reſpicientes, ſed ſurſum cor habentes, Domino Deo noſtro gratias agamus, & cum gloriamur in illo gloriemur.

Auxilium gratiæ neceſſarium.

Pſ. 84. 5. Pſ. 102. 10. Miſericordia datur, vel judicio non datur. Pſ. 142. 2.

Contra ſuperbiam imprimis vigilandum.

Digitized by Google

Ex eodem libro ſecundo de peccatorum meritis & remiſſione, cap. 29.

Caput XXIX. Omnes prædeſtinati per unum mediatorem Chriſtum, & per unam eamdemque fidem ſalvantur. *V. Aug. epiſt. 157. ad Hilarium n. 14.*

QUÆ cum ita ſint, ex quo per unum hominem peccatum intravit in hunc mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertranſiir, uſque in finem carualis hujus generationis & corruptibilis ſæculi, cujus filii generant & generantur, nullo exſiſtente homine de quo in hac vita conſtituto veraciter dici poſſit, quod nullum habeat omnino peccaium, excepto uno Mediatore, qui nos Creatori noſtro per remiſſionem reconciliat peccatorum: idem ipſe Dominus noſter hanc ſuam medelam nullis generis humani temporibus ante ultimum futurum adhuc judicium denegavit eis, quos per certiſſimam præſcientiam, & futuram beneficentiam ſecum regnatnros in vitam prædeſtinavit æternam. Namque ante nativitatem carnis infirmitatemque paſſionis & virtutem reſurrectionis ſuæ, earum rerum futurarum fide eos qui tunc fuerant, informabat ad hereditatem ſalutis æternæ, quarum rerum præſentium fide informavit eos, qui cum gererentur aderant, atque impleri prædicta cernebant, quarum etiam præteritarum fide qui poſtea fuerunt, & nos ipſos, & qui deinde futuri ſunt, informare non ceſſat. Una ergo fides eſt quæ omnes ſalvos facit, qui ex carnali generatione ſpiritaliter renaſcuntur, terminata iu eo, qui venir pro nobis judicari & mori judex vivorum & mortuorum. Sed hujus unius fidei pro ſignificationis opportunitate per varia tempora ſacramenta variata ſunt.

Parvulorum quoque ſalvator Chriſtus. *Luc. 2. 11. Matt. 1. 21.*

Idem ipſe itaque Salvator eſt parvulorum atque majorum, de quo dixerunt Angeli, *Natus eſt vobis hodie Salvator*: & de quo dictum eſt ad Virginem Mariam; *Vocabis nomen ejus Jeſum, ipſe enim ſalvum faciet populum ſuum a peccatis eorum*: ubi aperte demonſtratum eſt, cum hoc nomine quo appellatus eſt Jeſus, propter ſalutem quam nobis tribuit, nominari: Jeſus quippe Latine Salvator eſt. Quis eſt igitur qui audeat dicere Dominum Chriſtum tantum majoribus non etiam parvulis eſſe Jeſum? qui venit in ſimilitudine carnis peccati, ut evacuaret corpus peccati, in quo infirmiſſimo nulli uſui congruis vel idoneis inſantilibus membris, anima rationalis miſerabili ignorantia prægravatur. Quam plane ignorantiam nullo modo crediderim fuiſſe in iuſante illo, in quo Verbum caro factum eſt, ut habitaret in nobis, nec illam ipſius animi infirmitatem in Chriſto parvulo fuerim ſuſpicatus, quam videmus in parvulis. Per hanc enim etiam, cum motibus irrationabilibus perturbantur, nulla ratione, nullo imperio, ſed dolore aliquando, vel doloris terrore cohibentur: ut omnino videas illius inobedientiæ filios quæ movetur in membris repugnans legi mentis, nec cum vult ratio, conquieſcit: verum & ipſa ſæpe vel dolore corporis, tamquam vapulando compeſcitur, vel paveſcendo, vel tali aliquo animi motu, non tamen voluntate præcipiente comprimitur. Sed quia in eo erat ſimilitudo carnis peccati, mutationes etiam ætatum perpeti voluit ab ipſa exorſus infantia, ut ad mortem videatur etiam ſeneſcendo illa caro pervenire potuiſſe, niſi juvenis fuiſſet occiſus. Quæ tamen mors in carne peccati inobedientiæ debita redditur, in ſimilitudine autem carnis peccati obedientiæ voluntate ſuſcepta eſt. Ad eam quippe iturus eamque paſſurus hoc ait: *Ecce venit princeps mundi hujus, & in me nihil inveniet: ſed ut ſciant omnes quia voluntatem Patris mei facio, ſurgite, eamus hinc*. His dictis perrexit ad indebitam mortem, factus obediens uſque ad mortem.

Chriſtus etiam infans ignorantia caruit & animi infirmitate.

Chriſti caro ſeneſcendo ad mortem etiam ventura fuiſſe videtur.

Jo. 14. 30.

Ex fragmento ſermonis contra Pelagianos, in Eugypii Tomo 2. cap. 287. aut 288. num. 4. & 5.

Tom. 1. nov. edit. op. Aug. p. 1910.

Præceptis liberum arbitrium, oratione auxilium gratiæ neceſſarium oſtenditur.

ERGO, fratres, quando præcipitur, agnoſcite voluntatis arbitrium, quando orarur quod præcipitur, agnoſcite gratiæ beneficium. Utrumque enim in Scripturis habes: & præcipitur & oratur; quod præcipitur, hoc oratur. Videte quod dico. Præcipitur ut intelligemus. Quomodo præcipitur ut intelligamus? *Nolite eſſe ſicut equus & mulus non habentes intellectum*. Audiſti quia juſſum eſt: pete, ut poſſis implere quod juſſum eſt. Quomodo, inquis, peto? Audi Scripturam. Quid tibi juſſum eſt? *Nolite eſſe ſicut equus & mulus, non habentes intellectum*. Quia juſſum eſt, agnoviſti voluntatem: audi quia oratur, ut agnoſcas gratiam. *Da mihi intellectum, ut diſcam mandata tua*. Juſſum eſt ut habeamus ſapientiam: quia juſſum eſt lege. Ubi legis, inquit? Audite: *Qui inſipientes eſtis in populo & ſtulti, aliquando ſapite*. Jam ille quid dicit? Vides quomodo nobis præcepit Deus ur ſapiamus. Ergo ſapientia in noſtra eſt poteſtate? Jam dixi, præceptum audivi, voluntatem cognovi: audi orationem, ut gratiam tu poſſis agnoſcere. De ſapientia igitur, quæ juſſa eſt nobis, audiamus quid dicat apoſtolus Jacobus: *Si quis autem veſtrum indiget ſapientia, poſtulet a Deo, qui dat omnibus affluenter*. Jubetur nobis continentia. Ubi jubetur? Apoſtolus ad Timotheum, *Contine teipſum*. Juſſio eſt, præceptio eſt; audiendum eſt, faciendum eſt: ſed niſi Deus adjuvet, remanemus. Conamur quidem facere voluntate, & nititur aliquid voluntas: non præſumat poteſtas, niſi adjuvetur infirmitas. Certe enim juſſum eſt: *Contine teipſum*. Audi alium locum Scripturæ: *Et cum ſcirem*, inquir, *quia nemo eſſe poteſt continens, niſi Deus det, & hoc ipſum erat ſapientiæ, ſcire cujus eſſet hoc donum*. Et quid, inquit, feci? *Adii Dominum, & deprecatus ſum*. Quid opus eſt multa requirere, Fratres mei? Quidquid nobis jubetur, orandum eſt ut impleatur: ſed non ſic, ut dimittamus nos, & quomodo ægri jaceamus ſupini, & dicamus, Pluat Deus eſcas ſuper facies noſtras; ut prorſus nos nihil agere velimus; & cum eſca compluta ſuerit ſuper os noſtrum, dicamus etiam, Deus glutiat de nobis. Aliquid & nos agere debemus, ſtudere debemus, conari debemus, & in eo gratias agere, in quo potuerimus, in eo quod non potuerimus, orare. Quando gratias agis, caves ne damneris ingratus: quando autem quod non-

Pſ. 31. 9. *Pſ. 118. 73.* *Pſ. 93. 8.* *Jacob. 1. 5.* *1. Tim. 5. 22.* *Plures ibidem.* *Sap. 8. 21.*

nondum habes petis, caves ne remaneas inanis, quia impediris.

Objectio Pelagianorum. Cogitare ergo iſta, Fratres mei, quiſquis ad vos acceſſerit, & dixerit vobis, Quid ergo nos facimus, ſi nihil habemus in poteſtate, niſi Deus det omnia? Ergo non nos coronabit Deus, ſed ſe coronabit. Jam videtis, quia de illa vena venit: vena eſt, ſed venenum habet, percuſſa eſt enim a ſerpente, ſana non eſt. Hoc enim agit hodie ſatanas, quomodo per venena hæreticorum ejiciat ab Eccleſia, ſicut tunc per venena ſerpentis ejecit de paradiſo. Illum (*Pelagium*) nemo dicat abſolutum eſſe ab *Pelagius quomodo abſolutus.* epiſcopis: abſoluta eſt, ſed confeſſio, quaſi correctio ipſa eſt abſoluta. Quia ea quæ dixit ante epiſcopos, catholica videbantur: quæ autem ſcripſit in libris ſuis, epiſcopi qui abſolverunt, neſcierunt; & forſitan correctus eſt. Deſperare enim de homine non debemus, qui forte fidei Catholicæ adjungi ſe maluit, & ad ejus gratiam auſiliumque confugit, forte hoc factum ſit: tamen non hæreſis eſt abſoluta, ſed homo hæreſim negans.

Ex libro ejuſdem ad Marcellinum de Spiritu & Littera. Cap. 10. n. 17.

Rom. 3. 27. IDEO dicit, *Ubi eſt ergo gloriatio tua? Excluſa eſt. Per quam legem? factorum? Non, ſed per legem fidei.* Sive gloriationem dixerit laudabilem, quæ in Domino eſt, eamque excluſam, id eſt, non ut abſcederet pulſam, ſed ut emineret expreſſam. Unde & excluſores dicuntur quidam artifices argentarii. *Excluſores. Pſ. 67. 31.* Hinc eſt illud in Pſalmis: *Ut excludantur ii qui probati ſunt argento*, hoc eſt, ut emineant qui probati ſunt eloquio Domini. Nam & a- *Pſ. 11. 7.* libi dicitur: *Eloquia Domini eloquia caſta, argentum igne examinatum.* Sive gloriationem vitioſam de ſuperbia venientem commemorare voluerit, eorum ſcilicet, qui cum ſibi juſte videntur vivere, ita gloriantur, quaſi non acceperint: eamque non per legem factorum, ſed per legem fidei dicit excluſam, id eſt, ejectam & abjectam; quia per legem fidei quiſque cognoſcit, ſi quid bene vivit, Dei gratia ſe habere, & ut perficiatur in dilectione juſtitiæ, non ſe aliud conſecuturum.

Ex eodem libro, & cap. 26. & ſeq.

CAPUT XXVI. Quæſtio in locum Apoſtoli, de gentibus, quæ naturaliter facere legem, eamque habere ſcriptam in cordibus dicuntur. Rom. 2. 14.

VIdendum eſt autem quomodo dicat Apoſtolus, *Cum enim gentes quæ legem non habent, naturaliter quæ legis ſunt faciunt, hi legem non habentes, ipſi ſibi ſunt lex, qui oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis:* ne videatur non eſſe certa diſtantia novi teſtamenti, quod leges ſuas Dominus in cordibus populi ſui ſe ſcripturum eſſe promiſit, quando quidem hoc gentes naturaliter habeant. Pertractanda igitur hæc quæſtio, quæ non mediocris exorta eſt. Dicet enim aliquis, Si Deus hinc diſcernit a vetere teſtamento novum, quod in vetere legem ſuam ſcripſit in tabulis, in nova autem ſcripſit in cordibus: fideles novi teſtamenti unde diſcernuntur a gentibus quæ habent opus legis ſcriptum in cordibus ſuis quo naturaliter quæ legis ſunt faciunt: quaſi jam illo populo vetere potiores, qui legem accepit in tabulis, & novo populo priores, cui hoc præſtantur per teſtamentum novum, quod his natura jam præſtitit?

Reſpondetur, intelligendum de fidelibus novi teſtamenti. Rom. 1. 16.

An forte eas gentes commemoravit Apoſtolus, ſcriptam in cordibus habere legem, quæ ad novum pertinent teſtamentum? Ad hoc enim unde venerit, intuendum eſt. Primo Evangelium commendans, ait: *Virtus enim Dei eſt in ſalutem omni credenti, Judæo primum & Græco. Juſtitia enim Dei in eo revelatur ex fide in fidem, ſicut ſcriptum eſt, Juſtus autem ex fide vivit.* Deinde loquitur *Rom. 1. 18.* de illis impiis, quibus propter ſuperbiam nec cognitio Dei profuit, quia non ſicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt. Inde tranſit *Rom. 2. 3.* ad eos qui judicant, & agunt talia, qualia condemnant, nimirum propter Judæos, qui de lege Dei gloriabantur; quamvis adhuc eos nominatim non exprimat, & ideo dicit, *Ira* *Ibid. 8.* *& indignatio, tribulatio & anguſtia in omnem animam hominis operantis malum, Judæi primum & Græci: gloria autem & honor & pax omni operanti bonum, Judæo primum & Græco. Non eſt enim perſonarum acceptio apud Deum. Quicumque enim ſine lege peccaverunt, ſine lege & peribunt; & quicumque in lege peccaverunt, per legem judicabuntur. Non enim auditores legis juſti ſunt* *Ibid. 14.* *apud Deum, ſed factores legis juſtificabuntur.* His verbis hoc unde agitur ſubjungit, & dicit, *Cum gentes quæ legem non habent naturaliter ea quæ legis ſunt faciunt:* & cetera quæ jam ſupra commemoravi. Proinde non videtur alios hic ſignificaſſe ſub nomine gentium, quam eos quos nomine Græci ſupra ſignificabat, cum diceret, *Judæo primum &* *Rom. 1. 16.* *Græco.* Porro ſi Evangelium *virtus Dei eſt* *Rom. 2. 8.* *in ſalutem omni credenti, Judæo primum & Græco;* & *ira & indignatio & tribulatio & anguſtia in omnem animam hominis operantis malum, Judæi primum & Græci: gloria autem & honor & pax omni operanti bonum, Judæo primum & Græco;* iſte autem Græcus nomine gentium ſignificatus eſt naturaliter quæ legis ſunt facientium, & quæ ſcriptum habent opus legis in cordibus ſuis, profecto ad Evangelium pertinent gentes, quibus lex in cordibus ſcripta eſt; eis quippe credentibus virtus Dei eſt in ſalutem. Quibus autem gentibus bene operanti- *Ibidem 22. & 23.* bus gloriam & honorem pacemque promitteret, extra Evangelii gratiam conſtitutis? Quia *Rom. 3. 23.* enim perſonarum acceptio non eſt apud Deum, & non auditores legis, ſed factores juſtificabuntur; ideo ſive Judæus ſive Græcus, hoc eſt, quilibet ex gentibus crediderit, ſalutem in Evangelio pariter habebit. *Non enim eſt diſtinctio* ſicut poſtea dicit: *Omnes enim peccaverunt, & egent gloria Dei, juſtificati gratis per gratiam ipſius.* Unde autem factorem legis Græcum juſtificari diceret, ſine gratia Salvatoris?

Factores legis, non per opera, ſed per gratiam juſtificantur. Rom 2. 13. Rom. 3. 24. & 28.

Neque enim contra ſeipſum diceret, quod ait *factores legis juſtificabuntur*: tamquam per opera, non per gratiam juſtificentur: cum dicat gratis juſtificari hominem per fidem ſine operibus legis, nihil aliud volens intelligi in eo quod dicit *gratis*, niſi quia juſtificationem ope-

ra

Digitized by Google

ra non præcedunt. Aperte quippe alibi di-
Rom. 11. 6. cit, *Si gratia, jam non operibus, alioquin gra-*
Rom. 2. 13. *tia jam non eſt gratia*. Sed ſic intelligendum
eſt, *factores legis juſtificabuntur*, ut ſciamus
eos aliter non eſſe factores legis, niſi juſtifi-
centur: ut non juſtificatio factoribus accedat,
ſed ut factores juſtificatio præcedat. Quid eſt
enim aliud, juſtificati, quam juſti facti, ab il-
lo ſcilicet qui juſtificat impium, ut ex impio
Rom. 4. 5. fiat juſtus? Si enim ita loqueremur, ut dice-
remus, homines liberabuntur; hoc itaque in-
telligeretur, eis qui jam homines eſſent acce-
dere liberationem: ſi autem diceremus, homi-
nes creabuntur; non utique intelligeretur eos
creari qui erant, ſed ipſa creatione homines
fieri. Ita ſi dictum eſſet, factores legis ho-
norabuntur; non recte acciperemus niſi ho-
norem illis qui eſſent factores legis accedere:
cum vero dictum eſt, *factores legis juſtifica-*
buntur; quid aliud dictum eſt, quam, ju-
ſti juſtificabuntur? factores enim legis utique
juſti ſunt. Ac per hoc tantumdem eſt ac ſi
diceretur, factores legis creabuntur, non qui
erant, ſed ut ſint: ut ſic intelligerent etiam
Judæi legis auditores, indigere ſe gratia juſtifi-
catoris, ut poſſint eſſe factores. Aut certe ita
dictum eſt, *juſtificabuntur*, ac ſi diceretur, ju-
ſti habebuntur, juſti deputabuntur; ſicut dictum
Luc. 10. 29. eſt de quodam, *Ille autem volens ſe juſtifica-*
re, id eſt, ut juſtus haberetur, & deputaretur.
Unde aliter dicimus, Deus ſanctificat ſanctos
Aliter ſanctificantur ſancti, aliter ſanctificatur nomen Dei. ſuos: aliter autem, *Sanctificetur nomen tuum*.
Nam illud ideo, quia ipſe illos facit eſſe ſan-
ctos, qui non erant ſancti: hoc autem ideo,
ut quod ſemper apud ſe ſanctum eſt, ſanctum
Matt. 6. 9. etiam ab hominibus habeatur, id eſt, ſancte
timeatur.

Rom. 2. 14. Si ergo gentes commemorans, naturaliter
quæ legis ſunt facientes & ſcriptum habentes
opus legis in cordibus, illos intelligi voluit
qui credunt in Chriſtum; quia non ſicut Ju-
Quomodo locus Apoſtoli cum loco Prophetæ concordat. dæi præmiſſa ſibi lege veniunt ad fidem: non
eſt cur eos conemur diſcernere ab iis quibus
Dominus per Prophetam promittens teſtamen-
tum novum, dixit leges ſuas ſe ſcripturum in
Jerem. 31. 33. cordibus eorum; quia & ipſi per inſertionem,
Rom 11. 24. quam oleaſtro præſtitam dicit, ad eamdem
Gal. 3. 6. oleam, hoc eſt ad eumdem Dei populum per-
tinent: potiuſque concordat prophetico etiam
hoc apoſtolicum teſtimonium, ut hoc ſit per-
tinere ad teſtamentum novum, legem Dei ha-
bere non in tabulis, ſed in cordibus ſcriptam,
hoc eſt, in intimo affectu juſtitiam legis am-
plecti, ubi fides per dilectionem operatur.
Gal. 3. 8. *Quia ex fide juſtificat gentes Deus*: Quod
Gen. 22. 18. *ſcriptura prævidens, prænuntiavit Abrahæ,*
dicens, In ſemine tuo benedicentur omnes gen-
tes: ut per hanc promiſſionis gratiam olivæ
inſereretur oleaſter, & fierent fideles gentes fi-
Gal. 3. 16. lii Abrahæ *in ſemine Abrahæ, quod eſt Chri-*
ſtus, ſectantes ejus fidem, qui non accepta in
tabulis lege, nondumque habens ipſam circum-
Gen. 15. 6. ciſionem, *credidit Deo, & deputatum eſt*
illi ad juſtitiam. Ac ſic tale erit hoc quod
de ejuſmodi gentibus dixit Apoſtolus, quod
Rom. 4. 3. *opus legis ſcriptum habeant in cordibus ſuis*;
Rom 2. 15. quale eſt illud ad Corinthios, *non in tabulis*
2. Cor. 3. 3. *lapideis, ſed in tabulis cordis carnalibus*. Ita

enim fiunt de domo Iſrael, cum præputium eo-
rum in circumciſionem deputatur, eo quod
juſtitiam legis non præciſione carnis oſtendunt,
ſed cordis charitate cuſtodiunt: quoniam *ſi* Rom. 2. 26.
præputium juſtitias legis cuſtodiat, nonne præ-
putium ejus, inquit, *in circumſionem deputa-*
bitur? Et propterea in domo veri Iſrael in quo Jo. 1. 47.
dolus non eſt, participes ſunt teſtamenti novi, Rom. 9. 9.
quia dat Deus legem in mentes ipſorum, & in Rom. 11. 40.
cordibus eorum ſcribit eas digito ſuo, Spiritu-
ſancto, quo ibi diffunditur caritas, quæ legis
eſt plenitudo.

Nec moveat quod *naturaliter* eos dixit, *quæ* Caput XXVII.
legis ſunt facere, non ſpiritu Dei, non fide, Legem fieri naturaliter, idem quod ſecundum naturam gratia reparatam.
non gratia. Hoc enim agit ſpiritus gratiæ,
ut imaginem Dei, in qua naturaliter facti ſu-
mus, inſtauret in nobis. Vitium quippe con-
tra naturam eſt, quod utique ſanat gratia pro-
pter quam Deo dicitur, *Miſerere mei, ſana* Rom 2. 14.
animam meam, quoniam peccavi tibi. Pro- Pſ. 40. 5.
inde naturaliter homines quæ legis ſunt faciunt:
qui enim hoc non faciunt, vitio ſuo non fa-
ciunt. Quo vitio lex Dei eſt deleta de cor-
dibus: ac per hoc, vitio ſanato, cum illic
ſcribitur, fiunt quæ legis ſunt naturaliter:
non quod per naturam negata ſit gratia, ſed
potius per gratiam reparata natura. *Per unum* Rom. 5. 12.
quippe *hominem peccatum intravit in mundum,*
& per peccatum mors, & ita in omnes ho-
mines pertranſivit, in quo omnes peccaverunt:
& ideo quia *non eſt diſtinctio, egent gloria* Rom. 3. 22.
Dei, juſtificati gratis per gratiam ipſius.
Qua gratia in interiore homine renovato juſti-
tia ſcribitur, quam culpa deleverat, & hæc
miſericordia ſuper genus humanum per Jeſum
Chriſtum Dominum noſtrum. *Unus enim Deus,* 1. Tim. 2. 5.
unus & mediator Dei & hominum homo Chri-
ſtus Jeſus.

Si autem hi qui naturaliter quæ legis ſunt Et â Apoſtolus illic de infidelibus intelligatur, non tollitur data differentia novi Teſtamenti.
faciunt, nondum ſunt habendi in numero eo-
rum quos Chriſti juſtificat gratia, ſed in eo-
rum potius, quorum etiam impiorum, nec
Deum verum veraciter juſteque colentium,
quædam tamen facta vel legimus, vel novi-
mus vel audimus, quæ ſecundum juſtitiæ re- V. lib. 4. contra Julian. c. 3.
gulam non ſolum vituperare non poſſumus, ve-
rum etiam merito recteque laudamus: quam-
quam ſi diſcutiantur quo fine fiant, vix inve-
niantur quæ juſtitiæ debitam laudem defenſio-
nemque mereantur: * verumtamen quia non * Caput XXVIII.
uſque adeo in anima humana imago Dei terre-
norum affectuum labe detrita eſt, ut nulla in
ea velut lineamenta extrema remanſerint, un-
de merito dici poſſit etiam in ipſa impietate
vitæ ſuæ facere aliqua legis vel ſapere; ſi hoc
eſt quod dictum eſt, quia *gentes quæ legem non* Rom 2. 14.
habent, hoc eſt, legem Dei, *naturaliter quæ*
legis ſunt faciunt, & quia *hujuſmodi homi-*
nes ipſi ſibi ſunt lex, & ſcriptum opus legis ha-
bent in cordibus ſuis, id eſt, non omnino mo-
do deletum eſt, quod ibi per imaginem Dei
cum crearentur impreſſum eſt: etiam ſic illa
differentia non perturbabitur, qua diſtat a ve-
tere teſtamentum novum, eo quod per novum
ſcribitur lex Dei in corde fidelium, quæ per
vetus in tabulis ſcripta eſt. Hoc enim illic
ſcribitur per renovationem, quod non omni
modo deletum eſt per vetuſtatem. Nam ſi-

ut ipſa imago Dei renovatur in mente credentium per teſtamentum novum, quam non penitus impietas aboleverat; nam remanſerat utique id quod anima hominis niſi rationalis eſſe non poteſt: ita etiam ibi lex Dei non ex omni parte deleta per injuſtitiam, profecto ſcribitur renovata per gratiam. Nec illam inſcriptionem, quæ juſtificatio eſt, poterat efficere in Judæis lex in tabulis ſcripta, ſed ſolum prævaricationem. Nam & ipſi homines erant, & vis illa naturæ inerat eis, qua legitimum aliquid anima rationalis & ſentit & facit: [Pſ. 18. 8.] ſed pietas quæ in aliam vitam transfert beatam & æternam, legem habet immaculatam, convertentem animas, ut ex illo lumine [Pſ. 4. 7.] renoventur, fiatque in eis, *Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui, Domine*. Unde averſi obſoleſcere meruerunt: renovari autem niſi gratia Chriſtiana, hoc eſt, niſi Mediatoris inter- [1.Tim.2.5.] ceſſione non poſſunt. *Unus enim Deus, unus & mediator Dei & hominum homo Chriſtus Jeſus, qui dedit ſemetipſum redemptionem pro omnibus*. A cujus gratia ſi alieni ſunt illi, de quibus agimus, qui ſecundum illum mo- [Rom. 2.14.] dum, de quo ſuperius ſatis diximus, *naturaliter quæ legis ſunt faciunt*, quid eis proderunt *excuſantes cogitationes, in die qua judicabit Deus occulta hominum*, niſi forte ut [Peccata venialia.] mitius puniantur? Sicut enim non impediunt a vita æterna juſtum quædam peccata venialia, ſine quibus hæc vita non ducitur; ſic ad ſalutem æternam nihil proſunt impio aliqua bona opera, ſine quibus difficillime vita cujuſli- [1. Cor. 15. 41.] bet peſſimi hominis invenitur. Verumtamen ſicut in regno Dei velut ſtella ab ſtella in gloria differunt ſancti; ſic & in damnatione pœnæ ſempiternæ tolerabilius erit Sodomæ quam alteri civitati, & erunt quidam duplo [Luc.10.12.] amplius quibuſdam gehennæ filii: ita nec illud in judicio Dei vacabit, quod in ipſa impietate damnabili magis alius alio minuſve peccaverit.

Quid ergo hinc Apoſtolus efficere voluit, quod jactantiam cohibens Judæorum, cum di- [Rom. 2.13.] xiſſet, *Non auditores legis juſti ſunt apud Deum, ſed factores legis juſtificabuntur*; continuo ſubjecit de his qui *legem non habentes, naturaliter quæ legis ſunt faciunt*: ſi non illi ſunt intelligendi, qui pertinent ad gratiam Mediatoris, ſed illi potius, qui cum Deum verum vera pietate non colant, habent tamen quædam opera bona in vita impia? An forte hoc ipſo probandum credidit, quod ſupra dixe- [Ibid. 11.] rat, quia *non eſt perſonarum acceptio apud* [Rom.3. 29.] *Deum*; & quod poſtea dixit, quia *non Judæorum eſt Deus tantum, ſed & gentium*: quod quantulacumque legis opera naturaliter inſita non invenirentur in eis, qui legem non acceperunt, niſi ex reliquiis imaginis Dei; quam non contemnit cum in eum credunt, apud quem [Gratia novo Teſtamento promiſſa per Prophetam, Jerem. 31. 33.] non eſt acceptio perſonarum? Sed quodlibet horum accipiatur, conſtat gratiam Dei promiſſam eſſe teſtamento novo etiam per Prophetam; eamdemque gratiam in eo definitam, ut ſcribantur leges Dei in cordibus hominum, perveniantque ad eam cognitione Dei, ubi non docebit unuſquiſque civem ſuum vel fratrem ſuum, dicens, Cognoſce Deum, quia omnes cognoſcent eum a minore uſque ad majorem eorum. [Rom. 5. 5.] Hoc donum Spiritus-ſancti eſt, quo diffunditur charitas in cordibus noſtris: charitas non quælibet, ſed charitas Dei de corde puro & [1.Tim.1.5.] conſcientia bona, & fide non ficta, ex qua [1. Cor. 13. 12.] juſtus in hac peregrinatione vivens, ad ſpeciem [Pſ. 26. 4.] quoque perducitur poſt ſpeculum & ænigma, & quidquid erat ex parte, ut facie ad faciem cognoſcat, ſicut & cognitus eſt. Unam enim petiit a Domino, & hanc requirit, ut inhabitet in domo Domini per omnes dies vitæ ſuæ, ad hoc ut contempletur delectationem Domini.

[CAPUT XXIX.] Nemo itaque glorietur ex eo quod videtur [1. Cor. 4. 7.] habere, tamquam non acceperit, aut ideo ſe [Juſtitia ex dono Dei.] putet accepiſſe, quia littera extrinſecus, vel ut legeretur apparuit, vel ut audiretur inſonuit. [Gal. 2. 21.] Nam *ſi per legem juſtitia, ergo Chriſtus gra-* [Pſ. 67. 19.] *tis mortuus eſt*. Porro autem ſi non gratis [Epheſ. 4. 8.] mortuus eſt, adſcendit in altum, captivam du- [Luc. 8. 18. & 19. 26.] xit captivitatem, & dedit dona hominibus: in- [Rom. 3.30.] de habet, quicumque habet. Quiſquis autem inde ſe habere negat, aut non habet, aut id quod habet auferetur ab eo. *Unus* enim *Deus qui juſtificat circumciſionem ex fide, & præputium per fidem*: quod non ad aliquam differentiam dictum eſt, tamquam aliud ſit *ex fide*, & aliud *per fidem*, ſed ad varietatem locutionis. Alio quippe loco cum de gentibus diceret, [Gal. 3. 8.] hoc eſt de præputio: *Prævidens*, inquit, *ſcriptura quia ex fide juſtificat gentes Deus*. Itemque cum de circumciſione loqueretur, unde erat ipſe; *Nos*, inquit, *natura Judæi, & non* [Gal. 2. 15.] *ex gentibus peccatores, ſcientes quia non juſtificatur homo ex operibus legis, niſi per fidem Jeſu Chriſti, & nos in Jeſum Chriſtum credimus*. Ecce & præputium dixit juſtificari ex fide, & circumciſionem per fidem, ſi tamen circumciſio juſtitiam fidei teneat. Sic enim *gentes* [Rom. 9.30.] *quæ non ſectabantur juſtitiam, apprehenderunt juſtitiam, juſtitiam autem quæ ex fide eſt*: impetrando eam ex Deo, non ex ſemetipſis præſumendo. *Iſrael vero perſequens legem juſtitiæ, in legem juſtitiæ non pervenit. Quare? quia non ex fide, ſed tamquam ex operibus*: id eſt, tamquam eam per ſemetipſos operantes, non in ſe credentes operari Deum. *Deus eſt enim qui o-* [Philip. 2. 13.] *peratur in nobis & velle & operari pro bona volumate*. Ac per hoc *offenderunt in lapidem* [Rom. 9.32.] *offenſionis*. Nam quid dixerit, *quia non ex fide, ſed tamquam ex operibus*: apertiſſime expoſuit, dicens, *Ignorantes enim Dei juſtitiam, & ſuam* [Rom. 10.3.] *volentes conſtituere, juſtitiæ Dei non ſunt ſubjecti. Finis enim legis Chriſtus ad juſtitiam omni credenti*. Et adhuc dubitamus quæ ſint opera legis, quibus homo non juſtificatur, ſi ea tamquam ſua crediderit ſine adjutorio & dono Dei, quod eſt *ex fide Jeſu Chriſti*? & circumciſionem ceteraque talia ſuſpicamur, quia etiam de his ſacramentis aliis in locis talia quædam leguntur? Sed hic utique non circumciſionem tamquam ſuam juſtitiam volebant conſtituere: quia & ipſam Deus præcipiendo conſtituit. Nec de illis operibus hoc intelligi poteſt, de quibus Dominus eis dicit, *Rejicitis mandatum Dei, ut traditio-* [Matt.15.3.] *nes veſtras ſtatuatis*: *Quia perſequens*, inquit, [Marc. 7. 9.] *legem juſtitiæ, in legem juſtitiæ non pervenit Iſrael*. [Rom. 9.31.] Non dixit, perſequens traditiones ſuas, ideſt, con-

confectans. Hæc ergo ſola diſtantia eſt, quia i-
Exod. 20. 17 pſum, *Non concupiſces*, & cetera mandata ejus ſancta & bona ſibi tribuebant: quæ ut poſſit homo facere, Deus operatur in homine per fidem Jeſu Chriſti, qui finis eſt ad juſtitiam omni credenti, id eſt, cui per ſpiritum incorporatus, factuſque membrum ejus, poteſt quiſque illo incrementum intrinſecus dante, operari juſtitiam: de cujus operibus etiam ipſe dixit, quia *ſine me*
Joan. 15. 5. *nihil poteſtis facere*.

Levit. 18. 5. Ideo quippe proponitur juſtitia legis, quod qui fecerit eam, vivet in illa, ut cum quiſque infirmitatem ſuam cognoverit, non per ſuas
Rom. 10. 5. vires, neque per litteram ipſius legis, quod fieri non poteſt, ſed per fidem concilians juſtificatorem perveniat, & faciat, & vivat in ea. Opus enim quod qui fecerit, vivet in eo, non fit niſi a juſtificato. Juſtificatio autem ex
Ibid. 6. fide impetratur: de qua ſcriptum eſt, *Ne dixeris in corde tuo, quis adſcendit in cælum? hoc eſt Chriſtum deducere: aut quis deſcendit in abiſſum? hoc eſt Chriſtum a mortuis reducere. Sed quid dicit? Prope eſt verbum in ore tuo, & in corde tuo: hoc eſt*, inquit, *verbum fidei: quia ſi confitearis in ore tuo quia Dominus eſt Jeſus, & credideris in corde tuo quia Deus illum ſuſcitavit a mortuis, ſalvus eris*. In tantum juſtus in quantum ſalvus. Per hanc enim fidem credimus, quod etiam nos Deus a mortuis excitet: interim ſpiritu, ut in novitate
Tit. 2. 12. ejus gratiæ temperanter & juſte & pie vivamus in hoc ſæculo; poſt etiam carne noſtra ad immortalitatem reſurrectura, quod eſt meritum ſpiritus, qui eam in reſurrectione ſibi congrua, hoc eſt in juſtificatione præcedit. *Conſepulti e-*
Rom. 6. 4. *nim ſumus Chriſto per baptiſmum in mortem, ut quemadmodum Chriſtus reſurrexit a mortuis per gloriam Patris, ſic & nos in novitate vitæ ambulemus*. Fide igitur Jeſu Chriſti impetramus ſalutem, & quantum nobis inchoatur in re, &
Joel. 2. 32. quantum perficienda exſpectatur in ſpe. *O-*
Rom. 10. 13. *mnis enim qui invocaverit nomen Domini ſal-*
Pſ. 30. 20. *vus erit*. *Quam multa multitudo*, ait Pſalmiſta, *dulcedinis tuæ, Domine, quam abſcondiſti timentibus te, perfeciſti autem ſperantibus in te!* Ex lege timemus Deum, ex fide ſperamus in Deum: ſed timentibus pœnam abſconditur gratia. Sub quo timore anima laborans, quando concupiſcentiam malam non vicerit, nec timor ille quaſi cuſtos ſeverus obſceſſerit, per fidem confugiat ad miſericordiam Dei, ut det quod jubet, atque inſpirata gratiæ ſuavitate per Spiritum-ſanctum, faciat plus delectare quod præcipit, quam delectat quod impedit. Ita multa multitudo dulcedinis ejus, hoc eſt, lex fidei, caritas ejus conſcripta in cordibus atque diffuſa, perficitur ſperantibus in eum, ut anima ſanata non timore pœnæ, ſed amore juſtitiæ operetur bonum.

Caput XXX. Liberum ergo arbitrium evacuamus per gra-
Rom. 3. 31. tiam? Abſit: ſed magis liberum arbitrium ſtatuimus. Sicut enim lex per fidem, ſic liberum arbitrium per gratiam non evacuatur, ſed ſtatuitur. Neque enim lex impletur, niſi libero arbitrio: ſed per legem cognitio peccati, per fidem impetratio gratiæ contra peccatum, per gratiam ſanatio animæ a vitio peccati, per animæ ſanitatem libertas arbitrii, per liberum arbitrium juſtitiæ dilectio, per juſtitiæ dilectionem legis operatio. Ac per hoc, ſicut lex non evacuatur, ſed ſtatuitur per fidem, quia fides impetrat gratiam, qua lex impleatur: ita liberum arbitrium non evacuatur per gratiam, ſed ſtatuitur, quia gratia ſanat voluntatem, qua juſtitia libere diligatur. Omnia hæc quæ velut catenatim connexui, habent voces ſuas in ſcripturis ſanctis. Lex dicit, *Non concupiſces*: *Exod. 20. 17.*
Fides dicit, *Sana animam meam, quoniam pec-* *Pſ. 40. 5.*
cavi tibi. Gratia dicit, *Ecce ſanus factus es,* *Joan. 5. 14.*
jam noli peccare, ne quid tibi deterius contin- *Pſ. 29. 3.*
gat. Sanitas dicit, *Domine Deus meus excla-* *Pſ. 53. 8.*
mavi ad te, & ſanaſti me. Liberum arbitrium *Pſ. 118. 85.*
dicit, *Voluntarie ſacrificabo tibi*. Dilectio juſtitiæ dicit, *Narraverunt mihi injuſti delectationes, ſed non ſicut lex tua, Domine*. Ut quid ergo miſeri homines aut de libero arbitrio audent ſuperbire ante quam liberentur, aut de ſuis viribus, ſi jam liberati ſunt? Nec attendunt in ipſo nomine liberi arbitrii utique libertatem ſonare. *Ubi* autem *ſpiritus Domini, ibi liber-* *2. Cor. 3. 17.*
tas. Si ergo ſervi ſunt peccati, quid ſe jactant
de libero arbitrio? *A quo enim quis devictus* *2. Petr. 2. 19*
eſt, huic & ſervus addictus eſt. Si autem liberati ſunt, quid ſe jactant velut de opere proprio, & gloriantur quaſi non acceperint? An ita ſunt liberi, ut nec illum velint habere Do-
minum, qui eis dicit, *Sine me nihil poteſtis fa-* *Joan. 15. 5.*
cere: &, *Si vos Filius liberaverit, tunc vere* *Joan. 8. 36.*
liberi eritis?

Quæret aliquis, utrum fides ipſa, in qua ſa- *Caput XXXI. Fides an ſit in noſtra poteſtate.*
lutis vel ad ſalutem connexionis hujus, quam commemoravi, eſſe videtur exordium, in noſtra conſtituta ſit poteſtate? quod facilius videbimus, ſi prius quid ſit poteſtas aliquanto diligentius perſpexerimus. Cum enim duo quædam ſint, velle & poſſe, unde nec qui vult continuo poteſt, nec qui poteſt continuo vult; quia ſicut volumus aliquando quod non poſſumus, ſic etiam aliquando poſſumus quod nolumus: ſatis evolutis ipſis etiam vocabulis reſonat, quod ab eo quod eſt velle, voluntas; ab eo autem quod eſt poſſe, poteſtas nomen accepit. Quapropter ſicut qui vult habet voluntatem, ita poteſtatem qui poteſt. Sed ut poteſtate aliquid fiat, voluntas aderit. Neque enim dici ſolet quiſpiam poteſtate feciſſe, ſi quid fecit in-
vitus. Quamquam ſi ſubtilius advertamus, et- *Invitus facere quomodo quis dicatur.*
iam quod quiſque invitus facere cogitur, ſi facit, voluntate facit: ſed quia mallet aliud, ideo invitus, hoc eſt, nolens facere dicitur. Malo quippe aliquo facere compellitur, quod volens evitare vel a ſe removere, facit quod cogitur. Nam ſi tanta voluntas ſit, ut malit hoc non facere, quam illud non pati; cogenti procul dubio reſiſtit, nec facit. Ac per hoc ſi facit; non quidem plena & libera voluntate, ſed tamen non facit niſi voluntate: quam voluntatem quia effectus conſequitur, non poſſumus dicere poteſtatem defuiſſe facienti. Si enim cogenti cedens vellet facere, nec poſſet; ei voluntatem adfuiſſe licet extortam, ſed poteſtatem defuiſſe diceremus. Cum vero ideo non faciebat, quia nolebat, erat utique poteſtas, ſed voluntas deerat, quamdiu cogenti reluctando non fecit. Hinc eſt quod etiam illi qui cogunt, vel qui ſuadent, ſolent dicere, Quod habes in poteſtate quare non facis, ut

hoc

hoc malo careas? Et qui omnino facere non poſſunt, quæ ideo coguntur ut faciant, quia poſſe creduntur, ſolent excuſando reſpondere & dicere, Facerem, ſi eſſet in poteſtate. Quid igitur ultra quærimus, quando quidem hanc dicimus poteſtatem, ubi voluntati adjacet facultas faciendi? Unde hoc quiſque in poteſtate habere dicitur, quod ſi vult, facit; ſi non vult, non facit.

An fides in poteſtate ſit.

Attende jam illud quod excutiendum poſuimus, utrum fides in poteſtate ſit? De hac enim fide nunc loquimur, quam adhibemus cum aliquid credimus, non quam damus cum aliquid pollicemur; nam & ipſa dicitur fides. Sed aliter dicimus, Non mihi habuit fidem: aliter, Non mihi ſervavit fidem. Nam illud eſt, Non credidit quod dixi: illud, Non fecit quod dixit.

Fides duplex.

1. Cor. 10. 13.

Secundum hanc fidem qua credimus, fideles ſumus Deo: ſecundum illam vero qua fit quod promittitur, etiam Deus ipſe fidelis eſt nobis. Hoc enim dicit Apoſtolus, *Fidelis Deus, qui non vos permittat tentari ſuper id quod poteſtis.* De illa itaque fide quærimus, utrum in poteſtate ſit, qua credimus Deo, vel credimus in Deum. Hinc enim ſcriptum eſt, *Credidit Abraham Deo, & deputatum eſt illi ad juſtitiam:* &, *Credenti in eum qui juſtificat impium, deputatur fides ejus ad juſtitiam.*

Gen. 15. 6. Rom. 4. 3. & 5.

Fides in poteſtate, quia nullus credit niſi voluerit. Rom. 13. 1. 1. Cor. 4. 7. Omnis poteſtas, ſed non omnis voluntas a Deo.

Vide nunc utrum quiſque credat, ſi noluerit; aut non credat ſi voluerit. Quod ſi abſurdum eſt: quid eſt enim credere, niſi conſentire verum eſſe quod dicitur? conſenſio autem utique volentis eſt: profecto fides in poteſtate eſt. Sed ſicut Apoſtolus dicit, *Non eſt poteſtas, niſi a Deo.* Quid igitur cauſſæ eſt, cur non & de iſta nobis dicatur, *Quid enim habes quod non accepiſti?* Nam & ut credamus Deus dedit. Nuſquam autem legimus in Scripturis ſanctis, Non eſt voluntas niſi a Deo. Et recte non ſcriptum eſt, quia verum non eſt: alioqui etiam peccatorum, quod abſit, auctor eſt Deus, ſi non eſt voluntas niſi ab illo: quoniam mala voluntas jam ſola peccatum eſt, etiam ſi deſit effectus, id eſt, ſi non habeat poteſtatem. Porro cum voluntas mala poteſtatem accipit implere quod intendit, ex judicio Dei venit, apud, quem non eſt iniquitas.

Rom. 9. 14.

Punit enim etiam iſto modo; nec iden injuſte, quia occulte. Ceterum iniquus puniri ſe ignorat, niſi cum manifeſto ſupplicio ſenſerit nolens, quantum mali ſit quod perpetravit volens. Hoc eſt quod de quibuſdam Apoſtolus ait, *Tradidit illos Deus in concupiſcentias cordis illorum, ut faciant quæ non conveniunt.*

Rom. 1. 24.

Hinc & Dominus Pilato, *Non haberes in me*, inquit, *poteſtatem, niſi data eſſet tibi de ſuper.*

Joan. 19. 11.

Sed cum poteſtas datur, non neceſſitas utique imponitur. Unde cum David Saulis occidendi poteſtatem accepiſſet, maluit parcere, quam ferire.

1. Reg. 24. & 26. 9.

Unde intelligimus malos accipere poteſtatem ad damnationem malæ voluntatis ſuæ, bonos autem ad probationem bonæ voluntatis ſuæ.

CAPUT XXXII. Quæ fides laudanda.

CUM ergo fides in poteſtate ſit, quoniam cum vult quiſque credit: & cum credit, volens credit; deinde quærendum eſt, immo recolendum, quam fidem tanta conflictatione commendet Apoſtolus. Non enim quodlibet credere bonum eſt: nam unde eſt illud. *Fratres, nolite omni ſpiritui credere, ſed probate ſpiritum qui ex Deo eſt?*

1. Joan. 4. 1. 1. Cor. 13. 7.

Nec in laudibus charitatis quod dictum eſt, *Omnia credit*, ſic accipiendum eſt, ut charitati cujuſpiam derogemus, ſi non quod audierit, ſtatim crediderit. Quid quod eadem charitas admonet, non facile de fratre mali aliquid eſſe credendum, & cum tale aliquid dicitur, hoc ad ſe magis judicat pertinere ne credat. Poſtremo ipſa charitas quæ omnia credit, non omni ſpiritui credit: ac per hoc, omnia quidem credit, ſed Deo; quia non dictum eſt, Omnibus credit. Nulli itaque dubium eſt, eam fidem ab Apoſtolo commendari, qua creditur Deo.

Rom. 4. 3. Fides eorum qui ſub lege ſunt, alia a fide filiorum.

Sed adhuc aliquid diſcernendum eſt: quoniam & illi qui ſub lege ſunt, & timore pœnæ juſtitiam ſuam facere conantur, & iden non faciunt Dei juſtitiam, quia charitas eam facit, quam non libet niſi quod licet, non timor, qui cogitur in opere habere quod licet, cum aliud habeat in voluntate, qua mallet, ſi fieri poſſet, licere quod non licet: & illi ergo credunt Deo nam ſi omnino non crederent, nec pœnam legis utique formidarent. Sed hanc fidem commendat Apoſtolus qui dicit, *Non enim accepiſtis ſpiritum ſervitutis iterum in timorem, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba, pater.*

Rom. 8. 15.

Timor ſervilis.

Timor ergo ille ſervilis eſt; & ideo quamvis in illo Domino credatur, non tamen juſtitia diligitur, ſed damnatio timetur. Filii vero clamant, *Abba, pater*, quarum duarum vocum una eſt ex circumciſione, altera ex præputio, Judæi primum & Græci: *quoniam unus eſt Deus qui juſtificat circumciſionem ex fide & præputium per fidem.*

Rom. 2. 9.

Rom. 3. 30.

Cum autem clamant, aliquid petunt: & quid petunt, niſi quod eſuriunt & ſitiunt? Et hoc quid eſt, niſi quod de illis dictum eſt, *Beati qui eſuriunt & ſitiunt juſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur?*

Matt. 5. 6.

Hoc ergo tranſeant qui ſub lege ſunt, ut ex ſervis filii fiant: nec ſic tamen ut ſervi eſſe deſiſtant; ſed ut tamquam filii Domino & patri liberaliter ſerviant, quia & hoc acceperunt: *dedit* enim *poteſtatem* ille Unicus, *filios Dei fieri credentibus in nomine ejus:*

Joan. 1. 12.

eoſque admonuit petere, quærere, pulſare, ut accipiant, & inveniant, & aperiatur eis; addens increpationem, & dicens, *Si vos cum ſitis mali noſtis bona data dare filiis veſtris, quanto magis Pater veſter qui in cælis eſt, dabit bona petentibus ſe?*

Matt. 7. 11. 1. Cor. 15. 56. Rom. 7. 8.

Cum ergo virtus peccati lex inflammaverit aculeum mortis, ut occaſione accepta peccatum per mandatum operetur omnem concupiſcentiam, a quo petenda eſt continentia, niſi ab illo qui novit bona data dare filiis ſuis? An forte neſcit inſipiens, quod nemo poſſit eſſe continens, niſi Deus det?

Sap. 8. 21.

Hoc ergo ut ſciat, ipſa indiget ſapientia. Cur itaque non audit Patris ſui Spiritum dicentem per Apoſtolum Chriſti, vel ipſum Chriſtum qui dicit in Evangelio ſuo, *Petite, & accipietis;* loquentem etiam in Apoſtolo ſuo, & dicentem, *Si quis veſtrum indiget ſapientia, poſtulet a Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat, & dabitur illi; poſtulet autem in fide, nihil hæſitans?*

Matt. 7. 7. Jacob. 1. 5.

Rom. 1. 17. Ibid. 4. 2.

Hæc eſt fides ex qua juſtus vivit: hæc eſt fides, per quam excluditur gloriatio; ſive ut * abſcedat qua in nobis inflamur, ſive ut emineat qua in Domino gloriamur: hæc eſt fides qua impetra-

Ibid. 3. 27. *V. hoc lib. c. 10. n. 17.

Gal. 5. 5. tratur largitas ſpiritus, de quo dicitur, *Nos enim ſpiritu ex fide ſpem juſtitiæ expectamus*. Ubi quidem quæri adhuc poteſt, utrum ſpem juſtitiæ dixerit, qua ſperat juſtitia, an qua ſperatur ipſa juſtitia: quoniam juſtus ex fide vivens ſperat utique vitam æternam; itemque fides e- 2. Cor. 4. 16. ſuriens & ſitiens juſtitiam renovatione de die in diem interioris hominis proficit in ea, & ſperat in ea ſatiari in vita æterna, ubi fiet id quod in Pſalmo de Deo dicitur; *Qui ſatiat in bonis de-* Pſ. 102. 5. *ſiderium tuum*. Hæc eſt fides qua ſalvi fiunt de Epheſ. 2. 8. quibus dicitur. *Gratia ſalvi facti eſtis per fidem; & hoc non ex vobis, ſed Dei donum eſt; non ex operibus, ne forte quis extollatur. Ipſius enim ſumus figmentum creati in Chriſto Jeſu in operibus bonis, quæ præparavit Deus ut in illis*

Fides per dilectionem, non per timorem operatur. *ambulemus*. Poſtremo hæc eſt fides, quæ per dilectionem operatur, non per timorem; non formidando pœnam, ſed amando juſtitiam. Unde ergo iſta dilectio, id eſt, charitas per quam Gal. 5. 6. Rom. 5. 5. fides operatur, niſi unde illam fides ipſa impetravit? Neque enim eſſet in nobis, quantacumque ſit in nobis, niſi diffunderetur in cordibus noſtris per Spiritum-ſanctum qui datus eſt nobis. Rom. 5. 5. Pſal. 3. 9. Gal. 2. 16. Charitas quippe Dei dicta eſt diffundi in cordibus noſtris, non qua nos ipſe diligit, ſed qua nos facit dilectores ſuos: ſicut juſtitia Dei, qua juſti ejus munere efficimur, & Domini ſalus, qua nos ſalvos facit, & fides Jeſu Chriſti, qua nos fideles facit. Hæc eſt juſtitia Dei, quam non ſolum docet per legis præceptum, verum etiam dat per ſpiritus donum.

Caput XXXIII. Voluntas credendi unde.

SED conſequens eſt paulum quærere, utrum voluntas illa qua credimus, etiam ipſa Dei donum ſit, an ex illo naturaliter inſito libero adhibeatur arbitrio. Si enim dixerimus eam non eſſe donum Dei, metuendum eſt ne exiſtimemus inveniſſe nos aliquid, quod Apoſtolo increpan- 1. Cor. 4. 7. ti & dicenti; *Quid enim habes quod non accepiſti? ſi autem & accepiſti, quid gloriaris quaſi non acceperis?* reſpondere poſſumus. Ecce habemus voluntatem credendi, quam non accepimus: ecce ubi gloriamur, quod non accepimus. Si autem dixerimus, etiam hujuſmodi voluntatem non eſſe niſi donum Dei, rurſus metuendum eſt; ne infideles atque impii non immerito ſe velut juſte excuſare videantur, ideo non credidiſſe, quod dare illis Deus iſtam noluit Phil. 2. 13. voluntatem; Nam illud quod dictum eſt, *Deus eſt enim qui operatur in nobis & velle & operari pro bona voluntate*: jam gratiæ eſt, quam fides impetrat, ut poſſint eſſe hominis opera bona, quæ operatur fides per dilectionem, quæ diffunditur in corde per Spiritum-ſanctum qui * Confer. l. 2. de peccatorum meritis, cap. 18. 1. Tim. 2. 4. datus eſt nobis. * Si natura, quare non omnibus, cum ſit idem Deus omnium creator? Si dono Dei, etiam hoc quare non omnibus, cum omnes homines velit ſalvos fieri, & in agnitionem veritatis venire.

Liberum arbitrium media vis. Prius igitur illud dicamus, & videmus utrum huic ſatisfaciat quæſtioni, quod liberum arbitrium naturaliter adtributum a Creatore animæ rationali, illa media vis eſt, quæ vel intendi ad fidem, vel inclinari ad infidelitatem poteſt: & ideo nec iſtam voluntatem qua credit Deo, dici poteſt homo habere quam non acceperit, quando quidem vocante Deo ſurgit de libero arbitrio, quod naturaliter cum crearetur accepit. Vult autem Deus omnes homines ſalvos fieri, & in agnitionem veritatis venire; non ſic tamen, ut eis adimat liberum arbitrium, quo vel bene vel male utentes juſtiſſime judicentur. Quod cum fit, infideles quidem contra voluntatem Dei faciunt, cum ejus Evangelio non credunt: nec ideo tamen eam vincunt, verum ſe ipſos fraudant magno & ſummo bono, maliſque pœnalibus implicant, experturi in ſuppliciis poteſtatem ejus, cujus in donis miſericordiam contemſerunt. Ita voluntas Dei ſemper invicta eſt: vinceretur Voluntas Dei ſemper invicta. autem, ſi non inveniret quid de contemptoribus faceret, aut ullo modo poſſent evadere quod de talibus ille conſtituit. Qui enim dicit, verbi gratia, Volo ut hi omnes ſervi mei operentur in vinea, & poſt labores requieſcentes epulentur, ita ut quiſquis eorum hoc noluerit, in piſtrino ſemper molat: videtur quidem quicumque contemſerit, contra voluntatem Domini ſui facere, ſed tunc eam vincet, ſi & piſtrinum contemnens effugerit: quod nullo modo fieri poteſt ſub Dei poteſtate. Unde ſcriptum eſt, *Semel lo-* Pſ. 61. 12. *cutus eſt Deus*, hoc eſt, incommutabiliter: quamquam & de unico Verbo poſſit intelligi. Deinde ſubjungens quid incommutabiliter ſit locutus: *Duo hæc*, inquit, *audivi, quoniam poteſtas Dei eſt, & tibi Domine miſericordia, quia tu reddes unicuique ſecundum opera ſua*. Ille igitur reus erit ad damnationem ſub poteſtate ejus, qui contemſerit ad credendum miſericordiam ejus. Quiſquis autem crediderit; eique ſe a peccatis omnibus abſolvendum, & ab omnibus vitiis ſanandum, & calore ac lumine ejus accendendum illuminandumque commiſerit, habebit ex ejus gratia opera bona, ex quibus etiam ſecundum Opera bona ex gratia. corpus a mortis corruptione redimatur, coronetur, boniſque ſatietur, non temporalibus, ſed æternis, ſupra quam petimus & intelligimus.

Hunc ordinem tenuit Pſalmus, ubi dicitur, Epheſ. 3. 20. Pſ. 102. 2. *Benedic anima mea Dominum, & noli oblivisci omnes retributiones ejus: qui propitius fit omnibus iniquitatibus tuis: qui ſanat omnes languores tuos, qui redimit de corruptione vitam tuam, qui coronat te in miſerationem & miſericordia, qui ſatiat in bonis deſiderium tuum*. Et ne forte hæc tanta bona hujus vetuſtatis, hoc eſt, mortalitatis deformitas deſperaret; *Renovabitur*, ibid. 5. inquit, *ſicut aquilæ juventus tua*. Tamquam diceret, Hæc quæ audiſti ad novum hominem & ad novum pertinent teſtamentum. Recole mecum eadem ipſa paululum, obſecro te, & inſpice delectabiliter laudem miſericordiæ, hoc eſt, gratiæ Dei. *Benedic*, inquit, *anima mea Dominum, & noli oblivisci omnes retributiones ejus*: non ait, tributiones, ſed retributiones ejus, Gal. 5. 17. Rom. 7. 23. quia retribuit bona pro malis. *Qui propitius fit omnibus iniquitatibus tuis*: hoc agitur in baptiſmatis ſacramento. *Qui ſanat omnes languores* ibid. 18. *tuos*: hoc agitur in vita fidelis hominis, dum caro concupiſcit adverſus ſpiritum, & ſpiritus adverſus carnem, ut non quæ volumus faciamus; dum alia lex in membris repugnat legi Gal. 5. 6. Pſ. 102. 4. mentis; dum velle adjacet, perficere autem bonum non: qui languores vetuſtatis, ſi perſeverante intentione proficimus, de die in diem creſcente novitate ſanantur, ex fide quæ per dilectionem operatur. *Qui redimit de corruptione* Prov. 10. 8. & 9. *vitam tuam*: hoc fit in ultima reſurrectione mor-

Matth. 16. mortuorum. *Qui coronat te in miſeratione &*
27. *miſericordia:* hoc fit in judicio, ubi cum rex
In judicio juſtus ſederit in throno redditurus unicuique ſe-
Dei miſeratio & mi- cundum opera ejus, quis gloriabitur mundum ſe
ſericordia. eſſe a peccato? Ideo illic neceſſarium fuit com-
memorare miſerationem & miſericordiam Domi-
ni, ubi jam exigi debita & reddi merita ſic poſ-
ſent videri, & nullus eſſet miſericordiæ locus.
Coronat ergo in miſeratione & miſericordia, ſed
etiam ſic ſecundum opera. Segregabitur enim ad
Matt. 25. dexteram, cui dicatur: *Eſurivi, & dediſti mi-*
35. *hi manducare*: quoniam *judicium ſine miſericor-*
Jacob. 2. 13. *dia; ſed illi qui non fecit miſericordiam. Bea-*
Matt. 5. 7. *ti autem miſericordes, quoniam ipſorum miſere-*
bitur Deus. Jam vero cum ſiniſtri ierint in am-
buſtionem æternam, juſti autem in vitam æter-
Matth. 25. nam. Quia *hæc eſt*, inquit, *vita æterna, ut*
46. *cognoſcant te unum verum Deum, & quem mi-*
Joan. 17. 3. *ſiſti Jeſum Chriſtum*, illa cognitione, illa viſio-
Pſ. 102. 5. ne, illa contemplatione ſatiabitur in bonis ani-
mæ deſiderium. Hoc enim ſolum ei ſat eſt, ul-
tra non habet quod appetat, quo inhiet, quod
Joan. 14. 8. requirat. Nam deſiderio hujus ſatietatis ardebat
qui Domino Chriſto ait: *Oſtende nobis Patrem,*
Joan. 17. 1. *& ſufficit nobis.* Cui reſponſum eſt: *Qui me*
videt, videt & Patrem. Quia ipſa eſt vita
æterna, ut cognoſcant unum verum Deum te,
& quem miſiſti Jeſum Chriſtum. Sed ſi ille qui
* Hic & vidit Filium, vidit & Patrem, profecto qui *
infra forte videt Patrem, & Filium videt, & Spiritum ſan-
Vidit. ctum Patris & Filii. Ita nec arbitrium liberum
Pſ. 102. 2. tollimus, & benedicit anima noſtra Dominum,
Rom. 10. 3. non obliviſcens omnes retributiones ejus: nec i-
gnorans Dei juſtitiam, ſuam vult conſtituere,
ſed credit in eum qui juſtificat impium, & vi-
vit ex fide, donec ad ſpeciem perducatur; fide
Rom. 4. 5. ſcilicet quæ per dilectionem operatur. Quæ di-
Galat. 5. 6. lectio diffunditur in cordibus noſtris, nec per
Rom. 5. 5. ſufficientiam propriæ voluntatis, nec per litte-
ram legis, ſed per Spiritum-ſanctum qui datus
eſt nobis.

CAPUT XXXIV. HÆC diſputatio, ſi quæſtioni illi ſolvendæ
Voluntas ſufficit, ſufficiat. Si autem reſpondetur, caven-
credendi a dum eſſe ne quiſquam Deo tribuendum putet
Deo. peccatum, quod admittitur per liberum arbi-
1. Cor. 4. 7. trium, ſi in eo quod dicitur, *Quid habes, quod*
non accepiſti? propterea etiam voluntas qua cre-
dimus, dono Dei tribuitur, quia de libero exſi-
ſtit arbitrio, quod cum crearemur accepimus.
Attendat & videat, non ideo tantum iſtam vo-
luntatem divino muneri tribuendam, quia ex li-
bero arbitrio eſt, quod nobis naturaliter concrea-
tum eſt; verum etiam quod viſorum ſuaſionibus
agit Deus, ut velimus, & ut credamus, ſive
extrinſecus per evangelicas exhortationes, ubi &
mandata legis aliquid agunt, ſi ad hoc admo-
nent hominem infirmitatis ſuæ, ut ad gratiam
juſtificantem credendo confugiat, ſive intrinſecus,
ubi nemo habet in poteſtate quid ei veniat in
mentem, ſed conſentire vel diſſentire propriæ
V. lib. 1. ad voluntatis eſt. His ergo modis quando Deus
Simplicia- agit cum anima rationali, ut ei credat, neque
num, q. 2. enim credere poteſt quodlibet libero arbitrio, ſi
nulla ſit ſuaſio vel vocatio cui credat; profecto
& ipſum velle credere Deus operatur in homi-
ne, & in omnibus miſericordia ejus prævenit
nos: conſentire autem vocationi Dei, vel ab ea
diſſentire, ſicut dixi, propriæ voluntatis eſt.

Quæ res non ſolum non infirmat quod dictum
eſt, *Quid habes quod non accepiſti?* verum et- 1. Cor. 4. 7.
iam confirmat. Accipere quippe & habere ani-
ma non poteſt dona, de quibus audit, niſi con-
ſentiendo: ac per hoc quid habeat, & quid ac-
cipiat, Dei eſt: accipere autem & habere acci-
pientis & habentis eſt. Jam ſi ad illam profun-
ditatem ſcrutandam quiſquam nos coartet, cur
illi ita ſuadeatur, ut perſuadeatur, illi autem
non ita; duo ſola occurrunt interim quæ reſ-
pondere mihi placeat: *O altitudo divitiarum!*
&, *Numquid iniquitas apud Deum?* Cui reſ- Rom. 11. 33.
ponſio iſta diſplicet; quærat doctiores, ſed ca- Rom. 9. 14.
veat ne inveniat præſumptores,

EX EPISTOLA EJUSDEM AD PAULINUM,

Alias CVI. *nunc* CLXXXVI. *cap.* 1. *& ſeq.*

GRATIA Dei per Jeſum Chriſtum Domi-
num noſtrum (quod fides vera & catholi-
ca tenet ſemper Eccleſia) puſillos cum magnis a
morte primi hominis ad vitam ſecundi hominis
transfert; non ſolum peccata delendo, verum
etiam ad non peccandum recteque vivendum eos
qui jam uti poſſunt voluntatis arbitrio ſic ad-
juvando, ut niſi adjuvet, nihil pietatis atque
juſtitiæ, ſive in opere, ſive etiam in ipſa vo-
luntate habere poſſimus. *Deus quippe operatur*
in nobis, & velle & operari pro bona vo- Phil. 2. 13.
luntate.

NAM quis nos niſi qui *venit quærere & ſal-* CAPUT II.
vare quod perierat, ab illa perditionis maſſa &
concretione diſcernit? Unde Apoſtolus interro-
gat, dicens, *Quis enim te diſcernit?* Ubi ſi di- 1. Cor. 4. 7.
xerit homo, Fides mea, voluntas mea, bonum
opus meum: reſpondetur ei, *Quid enim habes* Ibidem.
quod non accepiſti? Si autem & accepiſti, quid
gloriaris quaſi non acceperis? Hoc utique totum
ideo, non ut homo non glorietur; ſed ut qui
gloriatur, in Domino glorietur; non ex operi- 1. Cor. 1. 31.
bus, ne forte quis extollatur. Non quia bona
opera fruſtrantur, cum Deus reddat unicuique
ſecundum opera ejus, ſitque gloria & honor, & Rom. 2. 6.
pax omni operanti bonum: ſed quia opera ex Ibid. 10.
gratia, non ex operibus gratia: quoniam fides Gal. 5. 6.
quæ per dilectionem operatur, nihil operaretur, Rom. 5. 5.
niſi ipſa dilectio Dei diffunderetur in cordibus
noſtris per Spiritum-ſanctum qui datus eſt no-
bis. Nec ipſa fides eſſet in nobis, niſi Deus u- Rom. 12. 3.
nicuique partiretur menſuram fidei.

Bonum eſt igitur homini, ut cum totis viri-
bus liberi arbitrii ſui veraciter dicat, *Fortitudi-* Pſ. 58. 10.
nem meam ad te cuſtodiam: quia ille qui pu-
tavit ſine ipſius adjutorio ſe poſſe cuſtodire quod
dedit, profectus in longinquam regionem, & Luc. 15. 13.
vivens prodige, cuncta conſumpſit, & miſeria Ibid. 18.
duræ ſervitutis attritus, reverſuſque in ſemeti-
pſum, dixit, Surgam, & ibo ad Patrem meum.
Quam cogitationem bonam quando haberet,
niſi & ipſam illi in occulto pater miſericordiſſi-
mus inſpiraſſet? Quod intelligens miniſter ille
novi Teſtamenti, *Non quia idonei ſumus*, in- 2. Cor. 3. 5.
quit, *cogitare aliquid a nobis quaſi ex nobiſ-*
metipſis; ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt. Un- Pſ. 58. 10.
de & ille cum dixiſſet, *Fortitudinem meam ad*
te cuſtodiam: ne vel hoc ipſum quia cuſtodit,
ſuis

ſuis viribus arrogaret, tamquam ei veniſſet in mentem, quia niſi Dominus cuſtodierit civita- *Pſ. 126. 1. 2.* tem, in vanum vigilant qui cuſtodiunt eam, & non dormit, neque dormitat, qui cuſtodit Iſrael; adjunxit cauſſam unde fiat idoneus cuſtodire, vel *Pſ. 120. 4.* quo potius cuſtode ſervetur, *Quoniam Deus*, inquit, *ſuſceptor meus es*.

Recolat igitur ille, ſi poteſt, merita ſua, unde factum ſit ut Deus dignaretur ejus eſſe ſuſceptor, ac ſi Deus eſſet ſuſceptus. Recolat utrum quæſierit an quæſitus ſit, ab illo ſcilicet, *Luc. 19. 10.* qui venit quærere & ſalvare quod perierat. Nam ſi quærere voluerit, ante gratiam quid meruerit ut acciperet eam, mala ſua poterit homo invenire, non bona, etiamſi eum unius diei vitam habentem ſuper terram gratia Salvatoris in- *Job 14. 5. ſec. LXX. Rom. 4. 4. Habac. 2. 4.* venerit. Quia ſi aliquid boni operatur homo ut gratiam mereatur, non ei merces imputatur ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum. Si autem credit in eum qui juſtificat impium, ut de- *Rom. 11. 6.* putetur fides ejus ad juſtitiam, (Juſtus enim ex fide vivit) profecto antequam gratia juſtificetur, id eſt, juſtus efficiatur, impius quid eſt niſi impius? quem ſi debitum ſequeretur, quid ejus merito niſi ſupplicium redderetur? Si ergo gratia, jam non ex operibus eſt: alioquin gratia jam non eſt gratia. Operibus enim debitum redditur, gratia gratis datur; unde etiam nuncupatur.

Caput III. Objectio. SI quis autem dixerit quod *gratiam bene operandi fides mereatur*; negare non poſſumus, immo vero gratiſſime confitemur. Hanc enim fidem volumus habeant qua impetrent charitatem quæ ſola vere bene operatur, iſti fratres noſtri, qui multum de ſuis operibus gloriantur. Charitas autem uſque adeo donum Dei eſt, ut Deus dicatur. Qui ergo habent fidem, qua impetrent *1. Joan. 4. 8.* juſtificationem, per Dei gratiam pervenerunt ad *Iſa. 49. 8. 2. Cor. 6. 2. Phil. 2. 13.* legem juſtitiæ. Unde dicitur, *Tempore acceptabili exaudivi te, & in die ſalutis adjuvi te*. Proinde in iis qui per electionem gratiæ ſalvi fiunt, adjutor Deus operatur & velle & operari pro bona voluntate: quoniam diligentibus *Rom. 8. 28.* Deum omnia cooperantur in bonum. Si omnia, utique & ipſam dilectionem quam fide impetramus, ut eum qui nos prior dilexit ut in illum crederemus, per ejus gratiam diligamus, & diligamur qui operati non ſumus.

Qui vero ſuis meritis præmia tamquam debita exſpectant, nec ipſa merita Dei gratiæ tribuunt, ſed viribus propriæ voluntatis, ſicut dictum eſt de carnali Iſrael, perſequentes legem juſtitiæ, in legem juſtitiæ non perveniunt: quare? Quia non ex fide, ſed tanquam ex operibus. Ipſa eſt enim juſtitia ex fide quam gentes *Rom. 9. 30.* apprehenderunt, de quibus dictum eſt, *Quid ergo dicemus? Quia gentes quæ non congnoverunt juſtitiam, apprehenderunt juſtitiam: Juſtitiam autem quæ ex fide eſt. Iſrael autem perſequens legem juſtitiæ in legem juſtitiæ non pervenit: quare? Quia non ex fide, ſed tamquam* *Iſa. 28. 16. 1. Pet. 2. 6.* *ex operibus. Offenderunt enim in lapidem offenſionis, ſicut ſcriptum eſt: Ecce pono in Sion lapidem offenſionis, & petram ſcandali: & qui crediderit in eum, non confundetur.* Ipſa eſt juſtitia ex fide, qua credimus nos juſtificari, hoc eſt juſtos fieri gratia Dei per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum, ut inveniamur in illo non habentes noſtram juſtitiam, quæ ex lege eſt, ſed eam quæ eſt per fidem Chriſti. Quæ ex Deo juſtitia in fide, in fide utique eſt, qua credimus nobis juſtitiam divinitus dari; non a nobis in nobis noſtris viribus fieri.

Nam cur illam juſtitiam quæ ex Lege eſt, ſuam dixit Apoſtolus, non ex Deo? quaſi Lex non ſit ex Deo? quis hoc niſi impius ſenſerit? ſed quia Lex per litteram jubet, non per ſpiritum juvat: quicumque ſic audit litteram Legis, ut ei ſufficere videatur cognoviſſe quid jubeat aut prohibeat, quo id ſe arbitrii ſui virtute impleturum eſſe confidat, nec fide confugiat adjuvandus ad ſpiritum vivificantem, ne reum factum littera occidat; is profecto zelum Dei habet, ſed non ſecundum ſcientiam. Ignorans e- *Rom. 10. 3.* nim Dei juſtitiam, id eſt, eam quæ datur ex Deo, & ſuam volens conſtituere, ut tantummodo ex Lege ſit, juſtitiæ Dei non eſt ſubjectus. *Finis enim Legis Chriſtus ad juſtitiam omni credenti*; ſicut idem Apoſtolus dicit, *ut nos ſimus juſtitia Dei in ipſo*. Juſtificati igitur ex *Ibid. 4. 2. Cor. 5. 21. 2. ſent. diſt. 26. c. eoſt. Rom. 5. 1.* fide pacem habemus ad Deum per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum: juſtificati autem gratis per gratiam ipſius, ne fides ipſa ſuperba ſit.

Nec dicat ſibi: *Si ex fide, quomodo gratis? Quod enim fides meretur, cur non potius redditur quam donatur?* *Objectio.* Non dicat iſta homo fidelis, quia cum dixerit, *Ut merear juſtificationem, habeo fidem*; reſpondetur ei? *Quid enim habes quod non accepiſti?* *1. Cor. 4. 7. 2. Sent. diſt. 26. c. Itaque. Rom. 12. 3.* Cum ergo fides impetrat juſtificationem, ſicut unicuique Deus partitus eſt etiam ipſius menſuram fidei, non gratiam Dei aliquid meriti præcedit humani, ſed ipſa gratia meretur augeri, ut aucta mereatur perfici, comitante non ducente, pediſſequa non prævia voluntate. Unde ille qui dixit, *Fortitudinem meam ad ſe cuſtodiam*; *Pſ. 58. 10.* cauſſamque reddidit, dicens, *Quoniam Deus ſuſceptor meus es*; tamquam requirens quibus id meritis fuerit conſequutus, nihilque in ſe inveniens ante gratiam Dei: *Deus meus*, inquit, *miſericordia ejus præveniet me*. *Ibidem.* Quamtumcumque, inquit, cogitavero antecedentia merita mea, miſericordia ejus præveniet me. Proinde ab illo attributam fortitudinem ſuam ad illum cuſtodiens, eodem ſervatore non perdidit, quo largitore ſuſcepit. Nec ob aliud meretur ampliora, niſi pie fideliterque ſciendo a quo ſibi bona ſunt omnia, & hoc ſciendo non ex ſeipſo, ne vel hoc ſit in eo quod non ſit ex Deo. Unde optime Apoſtolus: *1. Cor. 2. 12.* *Nos*, inquit, *non ſpiritum hujus mundi accepimus, ſed Spiritum qui ex Deo eſt, ut ſciamus quæ a Deo donata ſunt nobis*. Ac per hoc & IPSUM HOMINIS MERITUM donum eſt gratuitum. Nec a Patre luminum, a quo deſcendit omne *Jac. 1. 17.* datum optimum, boni aliquid accipere quiſquam meretur, niſi accipiendo quod non meretur.

Multum eſt autem indulgentius, & ſine ulla *Caput IV.* dubitatione magis gratuitum, quod Dei gratia per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum præſtatur infantibus, ut eis non obſit ex Adam generatio, & proſit in Chriſto regeneratio, in quibus & ipſum accipiendi ſenſum tanto ante miſericordia Dei prævenit: qui certe ſi in hac parvula ætate de corpore exierunt, vitam æter-

nam

nam regnumque cælorum ſcientes accipiunt, ejus muneris merito quod hic, cum utique profuit, neſcierunt. Certe in iis poſt priorum doctrinam, iſta nonniſi priora ſunt dona, in quibus donandis Dei gratia ſic operatur, ut nec voluntas accipientium vel præmittatur vel adjungatur vel ſubſequatur. Quandoquidem tantum beneficium non ſolum non libentibus, verum etiam reluctantibus datur, quod eis ad magnum imputaretur ſacrilegium, ſi jam in iis aliquid valeret voluntatis arbitrium.

Hoc diximus propter eos qui non valentes in cauſſa gratiæ inſcrutabilia Dei judicia perſcrutari, cur ex Adam maſſa, quæ profecto ex uno in condemnationem tota collapſa eſt, illud vas faciat in honorem, illud in contumeliam, tamen audent parvulos reos propriorum conſtituere peccatorum, ut qui bona malave cogitare non poſſunt, putentur per liberum arbitrium vel pœnam mereri poſſe vel gratiam: cum potius Rom. 5.16. apoſtolica veritas dicendo, *Ex uno omnes in condemnationem*; ſatis oſtendat, quod naſcantur in pœna, ut non merito, ſed miſericordia renaſ- Rom. 11.6. cantur in gratia. Alioquin gratia jam non eſt gratia, ſi non divinis operibus gratis datur, ſed humanis meritis redditur. Quæ ſola ſic diſcernit a pœna, ut cum pœna ſit ex Adam omnibus debita, gratia vero per unum Jeſum Chriſtum nulli debita, ſed gratuita, ut vere ſit gratia; inſcrutabilia judicia Dei, tamquam Deus, eſſe poſſint; cum parvulos ipſe diſcernat, quos merita nulla diſcernunt; ſed iniqua eſſe non Pſ. 24. 10. poſſint, quia univerſæ viæ Domini miſericordia & veritas. Unde cum præbetur alteri miſericordiæ gratia, non habet quod de humano merito glorietur, quoniam non ex operibus, ne forte quis extollatur. Cum vero alteri vindictæ redditur veritas, non habet cur juſte queratur. Id enim redditur, quod peccato jure debetur; quoniam unus in quo omnes peccaverunt, utique etiam in ſingulis quibuſque punitur. In quorum pœna clarius oſtenditur, quid vaſis miſericordiæ per non debitam, ſed veram gratiam hoc eſt gratuitam conferatur.

CAPUT V. Rom. 5.12. Unde autem argumententur adverſus Apoſtolum, apertiſſime dicentem, *Per unum hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertranſiit, in quo omnes peccaverunt*; dicentes, etiam parvulos propria per liberum arbitrium habere peccata, tædet attendere, pigetque proferre, ſed magis compellimur dicere. Quod enim potuerunt magna & acuta ingenia cogitare, AUT INOPIÆ EST, tacendo vitare, aut arrogantiæ contemnendo præterire. *Ecce*, inquiunt, *Eſau & Jacob inter viſcera materna luctantur, & dum naſcuntur, alter ſupplantatur ab altero, atque in pede præcedentis manus conſequentis & tenentis inventa, perſeverans quodammodo lucta convincitur. Quomodo ergo in infantibus hæc agentibus nullum eſt vel ad bonum, vel ad malum propriæ voluntatis arbitrium, unde præmia ſive ſupplicia meritis præcedentibus ſubſequantur?*

Ad hoc nos dicimus, ideo motus illos & tamquam litigium parvulorum ſignum rerum fuiſſe magnarum, quia non fuit arbitrium ſed prodigium. Neque enim daturi ſumus & aſinis liberum arbitrium voluntatis, quoniam hujus generis jumentum, ſicut ſcriptum eſt, *ſubjugale ſine voce, hominis voce reſpondens vetuit Prophetæ dementiam*. 2. Petr. 2. 16. Hi autem qui tales non prodigioſos motus, ſed voluntarios actus, nec de parvulis, ſed a parvulis factos eſſe contendunt; quid Apoſtolo reſponſuri ſunt, qui cum & hos geminos ad documentum gratuitæ gratiæ commemorandos videret, *Nondum enim natis*, inquit, Rom. 9.11. 12. &c. *nec aliquid agentibus boni aut mali, ut ſecundum electionem propoſitum Dei maneret, non ex operibus, ſed ex vocante dictum eſt, quia major ſerviet minori*. Deinde adjungens teſtimonium Prophetæ longe poſt quidem iſta dicentis, ſed tamen de hac re antiquum Dei conſilium declarantis, *Sicut ſcriptum eſt*, inquit, *Jacob dilexi, Eſau autem odio habui*. Malac. 1. 2.

Nempe doctor gentium in fide & veritate iſtos geminos nondum natos nihil boni aut mali egiſſe teſtatur, ut gratia commendetur, ut quod dictum eſt, *Major ſerviet minori*, non ex operibus, ſed ex vocante dictum *intelligatur*, ut ſecundum electionem, propoſitum Dei maneret, non meritum hominis anteiret. Non enim dicit electionem voluntatis humanæ ſive naturæ, cum par eſſet in utroque mortis damnationiſque conditio; ſed electionem proculdubio gratiæ, quæ non invenit eligendos, ſed facit, de qua & in conſequentibus ejuſdem epiſtolæ loquens ait: *Sic* Rom. 11.5. *ergo & in hoc tempore reliquiæ per electionem gratiæ ſalvæ factæ ſunt. Si autem gratia, jam non ex operibus, alioquin gratia jam non eſt gratia*. Cui loco ſatis locus iſte concordat, ubi commemoratur, non ex operibus, ſed ex vocante dictum eſſe, *Major ſerviet minori*. Ut Rom. 9.12. quid ergo præclariſſimo gratiæ commendatori de infantum libero arbitrio, & nondum natorum actibus tam impudenter reſiſtitur? Cur meritis præveniri gratia perhibetur, quæ gratia non eſſet, ſi ſecundum meritum imputaretur? Cur contra ſalutem, quæ miſſa eſt perditis, quæ venit indignis, quamlibet acuta, quamlibet copioſa & ornata, mirum tamen ſi Chriſtiana diſputatione contenditur?

CAPUT VI. Objectio. SED *quomodo*, inquiunt, *non eſt iniquitas apud Deum, ſi diligendo diſcernit quos merita operum nulla diſcernunt?* Ita nobis hoc dicitur tamquam id Apoſtolus ipſe non viderit, non propoſuerit, non reſponderit. Vidit utique quid iis auditis humana poſſet infirmitas vel ignorantia cogitare, & eamdem quæſtionem ſibi ipſe proponens, *Quid ergo dicemus*, inquit, *Numquid iniquitas apud Deum?* Rom. 9.14. Continuo reſpondit, *Abſit*. Rationemque reddens cur abſit, id eſt, cur non ſit iniquitas apud Deum, non ait, Merita enim vel opera judicat etiam parvulorum, etiamſi adhuc ſint in materno utero conſtituti. Quomodo enim hoc diceret, qui jam dixerat de nondum natis, & de iis qui nihil adhuc egerant boni vel mali, quod non ex operibus, ſed ex vocante dictum ſit, Major ſerviet minori? Sed cum vellet oſtendere cur in iis non ſit iniquitas apud Deum, ait, *Moyſi enim inquit, Miſerebor cui miſertus ero, & miſericordiam præſtabo cui miſericors fuero*. Exod. 33. 19. Quid nos hic docuit, niſi ex illa maſſa primi hominis, cui merito mors debetur, non ad merita hominum, ſed ad Dei miſericordiam pertinere quod quiſ-

Digitized by Google

quiſque liberatur : atque ita non eſſe iniquitatem apud Deum, quia neque * remittendo neque exigendo quod debetur, injuſtus eſt. Ibi enim gratia eſt indulgentia, ubi juſta poſſet eſſe vindicta. Et hinc evidentius apparet a pœna debita liberato & gratis juſtificato, quantum beneficii conferatur, quod alter æqualiter reus ſine punientis iniquitate punitur.

* *Al.* permittendo.

Rom. 9.16. Denique ſubjungit & dicit, *Igitur non volentis neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei*. Hoc propter eos dictum eſt, qui per gratiam liberati juſtificantur. Propter eos autem, ſuper quos ira Dei manet, quia & ipſis Deus bene utitur ad docendos alios, quos liberare dignatur, ſubjunxit, atque ait, *Dicit enim Scriptura Pharaoni, quia ad hoc te excitavi, ut oſtendam in te potentiam meam, & ut annuncietur nomen meum in univerſa terra*. Deinde ad utrumque concludens, *Ergo*, inquit, *cujus vult miſeretur, & quem vult obdurat*: profecto neutrum aliqua iniquitate, ſed utrumque miſericordia & veritate. Et adhuc tamen audax movetur infirmitas, eorum ſcilicet qui ſecundum conjecturas cordis humani inſcrutabilem altitudinem judiciorum Dei cogitare conantur.

Exod. 9.16. — *Rom.* 9.18.

Ibid. 19. Hanc quæſtionem ſibi ex adverſo opponens Apoſtolus, ait, *Dicis itaque mihi, Quid adhuc conqueritur? Nam voluntati ejus qui reſiſtit?* Nobis hoc dictum putemus. Quid ergo aliud quam quod reſpondit Apoſtolus, reſpondere debemus? aut ſi & nos talia movent, quia & nos homines ſumus, ſimul oportet omnes audiamus dicentem, *O homo, tu quis es qui reſpondeas Deo? Numquid dicit figmentum ei qui ſe finxit, Quare me feciſti ſic? An non habet poteſtatem figulus luti, ex eadem maſſa facere aliud vas in honorem, aliud in contumeliam?* Hæc maſſa ſi eſſet ita media, ut quemadmodum nihil boni, ita nec mali aliquid mereretur, non fruſtra videretur iniquitas, ut ex ea fierent vaſa in contumeliam. Cum vero per liberum arbitrium primi hominis in condemnationem univerſa defluxerit, proculdubio quod ex ea fiunt vaſa in honorem, non ipſius juſtitiæ, quæ gratiam nulla præceſſit, ſed Dei miſericordiæ; quod vero in contumeliam, non iniquitati Dei, quæ abſit ut ſit apud Deum, ſed judicio deputandum eſt. Hoc quiſquis cum Eccleſia catholica ſapit, non contra gratiam pro meritis diſputat, ſed miſericordiam & judicium Domino cantat, ut nec miſericordiam recuſet ingratus, nec judicium accuſet * injuſtus.

Ibidem 20.

* *Al.* invictus.

Alia eſt namque illa conſparſio, de qua idem dicit Apoſtolus, *Si autem delibatio ſancta eſt, & conſparſio: & ſi radix ſancta eſt, & rami*. Illa eſt ex Abraham, non ex Adam: id eſt ex communione ſacramenti & ſimilitudine fidei, non ex propagine mortali. Iſta vero vel conſparſio, vel ſicut in pleriſque codicibus legitur, * maſſa, quoniam tota mortis eſt, cum per unum hominem peccatum intravit in mundum & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertranſiit, in quo omnes peccaverunt; miſericordia ex illa fit aliud vas in honorem, judicio autem aliud in contumeliam. Neque ibi præcedunt merita gratiam liberantis, neque hic effugiunt peccata juſtitiam punientis. Quod quidem in ætatibus majoribus adverſus contentioſos non tam evidenter apparet, ubi pro meritis hominum qualicumque velut protecti obſcuritate confugiunt: ſed ideo contra eorum contentionem illos invehit Apoſtolus, in quibus nondum natis, neque agentibus aliquid boni aut mali, non ex operibus, ſed ex vocante dictum eſt, Major ſerviet minori.

Rom. 11. 16. — * φύραμα. *Rom.* 5.12.

Qua in re quoniam nimis alta & inſcrutabilia ſunt judicia Dei, & inveſtigabiles viæ ejus, interim teneat homo non eſſe iniquitatem apud Deum; ſed qua æquitate cujus vult miſeretur, & quem vult obdurat, ſe tamquam hominem ignorare fateatur. Ita ſane ut propter illud quod inconcuſſum tenet, non eſſe iniquitatem apud Deum, quamvis nemo ab illo juſtificetur meritis præcedentibus, neminem tamen obdurari niſi merito noverit. Pie namque & veraciter creditur Deus nocentes atque impios juſtificando a pœnis debitis liberare: quemquam vero immeritum, & nulli obnoxium peccato, ſi Deus damnare creditur, alienus ab iniquitate non creditur. Ubi ergo liberatur indignus, tanto debetur major actio gratiarum, quanto pœna juſtior debeatur: ubi autem damnatur indignus, nec miſericordia nec veritas obtinetur.

Quomodo, inquiunt, *Eſau non damnatur indignus, ſi non ex operibus, ſed ex vocante dictum eſt, quia major ſerviet minori? Sicut enim illius nulla præceſſerant opera bona, ut ad gratiam pertineret, ſic nec hujus mala, ut ad pœnam pertinere deberet*. Nulla plane in utroque opera vel bona vel mala, ſed propria: uterque autem illi uni obnoxius erat in quo omnes peccaverunt, ut omnes in illo morerentur. Quicumque enim ex illo uno multi in ſeipſis futuri erant, tunc in illo unus erat. Proinde illud peccatum ſolius eſſet, ſi ex illo nullus exiiſſet. Porro autem in quo erat natura communis, ab ejus vitio eſt nullus immunis. Si ambo qui nondum propria vel bona vel mala operabantur, rei tamen ex origine naſcebantur; laudet miſericordiam qui liberatur, non culpet judicium qui punitur.

Objectio. — Peccatum originale.

Hic ſi dixerimus, *Quanto melius ambo liberarentur*: nihil nobis convenientius dicetur, quam, *O homo, tu quis es qui reſpondeas Deo?* Novit quippe ille quid agat, & quantus numerus eſſe debeat primitus omnium hominum, deinde ſanctorum, ſicut ſiderum, ſicut angelorum, atque ut de terrenis loquamur, ſicut pecorum, piſcium, volatilium, ſicut arborum & herbarum, ſicut denique foliorum capillorumque noſtrorum. Nam nos humana cogitatione adhuc poſſumus dicere, Quoniam bona ſunt cuncta iſta quæ fecit, quanto melius illa duplicaſſet & multiplicaſſet, ut multo eſſent plura quam ſunt. Si enim non ea caperet mundus, numquid non poſſet etiam ipſum facere quantum vellet ampliorem? Et tamen quantumcumque faceret vel illa plura, vel iſtum capaciorem atque majorem, nihilominus eadem de multiplicandis eis dici poſſent, & nullus eſſet * immoderatus modus.

Caput VII. Cur non omnes liberentur. *Rom.* 9.20.

* *forte* moderatus.

Etenim etiam illud dici poteſt, ſive ſit gratia qua juſtificantur injuſti, de qua nobis dubitare fas non eſt, ſive, ut quidam volunt, ſemper præcedat liberum arbitrium, cujus meritum ſequatur vel pœna vel præmium; cur omnino

crea-

Digitized by Google

creati ſunt, quos Deus ita peccaturos, ut æterno eſſent igne damnandi, ſine dubitatione præſcivit? Quamvis enim peccata non fecerit, naturas tamen ipſas quæ per ſeipſas ſine dubio bonæ ſunt, quibus tamen ex arbitrio voluntatis futura eſſent vitia peccatorum, & in multis talia quibus eſſet æterna pœna reddenda, quis niſi Deus creavit? Quare, niſi quia voluit? Quare autem voluerit, o homo tu quis es qui reſ- Rom. 9.20. pondeas Deo? Numquid dicit figmentum ei qui ſe finxit, Quare ſic me feciſti? An non habet poteſtatem figulus luti ex eadem conſparſione facere aliud quidem vas in honorem, aliud autem in contumeliam?

Ibid. 22. Atque utinam diſcamus quod ſequitur, *Si autem volens Deus oſtendere iram, & demonſtrare potentiam ſuam, pertulit in multa patientia vaſa iræ quæ perfecta ſunt in perditionem, ut notas faceret divitias gloriæ ſuæ in vaſa miſericordiæ*. Ecce jam ratio reddita eſt homini, quanta debuit homini; ſi tamen vel iſtam capit, qui pro ſui arbitrii libertate in tantæ infirmitatis ſervitute contendit. Ecce dictæ ſunt cauſſæ. Tu ergo quis es, qui reſpondeas Deo, ſi volens Deus oſtendere iram, & demonſtrare potentiam ſuam, quod & malis bene uti optimus poſſit, malis dumtaxat non conditione divina, ſed vitiata voluntatis iniquitate natura, quæ a Deo conditore condita eſt bona; pertulit in multa patientia vaſa iræ aptata in interitum, non quod illi eſſent neceſſaria, ſive angelica, ſive humana peccata, cui nec juſtitia creaturæ cujuſquam eſt neceſſaria; ſed ut notas faceret divitias gloriæ ſuæ in vaſa miſericordiæ, ne ſe in bonis operibus tamquam de propriis extollerent viribus, ſed humiliter intelligerent, niſi illis Dei gratia non debita, ſed gratuita ſubveniret, id fuiſſe reddendum meritis ſuis, quod aliis in eadem maſſa redditum cernerent.

Certus eſt ergo Dei præſcientiæ definitus numerus, & multitudo ſanctorum, quibus *dili-* Rom. 8.28. & 29. *gentibus Deum*, quod eis donavit per diffuſum in cordibus eorum Spiritum-ſanctum, *omnia cooperantur in bonum, iis qui ſecundum propoſitum vocati ſunt. Quoniam quos ante præſcivit & prædeſtinavit conformes fieri imaginis filii ſui, ut ſit ipſe primogenitus in multis fratri-* Ibid. 30. *bus. Quos autem prædeſtinavit, illos & vocavit*: hic ſubaudire debemus, *ſecundum propoſitum*. Sunt enim & alii vocati, ſed non electi: ac per hoc non ſecundum propoſitum vocati. *Quos autem vocavit*, hoc eſt (*ſecundum propoſitum*,) *illos & juſtificavit: quos autem juſtificavit, illos & glorificavit*. Hi ſunt filii promiſſionis, hi ſunt electi, qui per electionem gratiæ ſalvi fiunt, Rom. 11.6. ubi dictum eſt, *Si autem gratia, jam non ex operibus; alioquin gratia jam non eſt gratia*. Rom. 9.23. Hæc ſunt vaſa miſericordiæ, in quibus Deus etiam per vaſa iræ notas facit divitias gloriæ ſuæ. Horum fit per Spiritum-ſanctum cor unum Act. 4. 32. Pſ. 102. 2. & 3. & anima una, quæ benedicit Deum, & non obliviſcitur omnes retributiones ejus, qui propitius fit omnibus iniquitatibus ejus; qui ſanat omnes languores ejus; qui redimit de corruptione vitam ejus; qui coronat eam in miſericor- Rom. 9.16. dia: quia non volentis neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei.

Ceteri autem homines ad iſtam ſocietatem non pertinentes, quorum tamen & animam & corpus Dei bonitas operata eſt, & quidquid habet ipſa natura præter vitium, quod eidem inflixit ſuperbientis voluntatis audacia, propter hoc a Deo præſciente creati ſunt, ut in his oſtenderet liberum deſertoris arbitrium ſine ſua gratia quid valeret; & in eorum juſtis & debitis pœnis vaſa miſericordiæ, quæ non ſuorum operum meritis, ſed gratuita Dei gratia ſunt ab illa concretione diſcreta, quid ſibi collatum eſſet addiſcerent; ut omne os obſtruatur, & qui gloriatur, in Domino glorietur.

Quiſquis aliter docet, & non acquieſcit ſanis ſermonibus Domini Jeſu Chriſti, qui dixit, *Venit filius hominis quærere & ſalvare quod perierat*: non enim ait, quod periturum fuerat, ſed *quod perierat*; quid oſtendens, niſi peccato primi hominis univerſi generis humani periiſſe naturam? Qui ergo aliter docet & non acquieſcens ei quæ ſecundum pietatem eſt doctrinæ, contra gratiam Salvatoris, & contra ſanguinem Redemptoris tamquam ſalvam & liberam naturam defendit humanam, & Chriſtiano tamen cenſeri vocabulo affectat, quid de parvulorum diſcretione dicturus eſt, cur alius in vitam ſecundi hominis aſſumatur, alius in morte primi hominis relinquatur? Si dixerit, liberi arbitrii merita præceſſiſſe, reſpondet Apoſtolus, quæ ſupra diximus, de nondum natis neque aliquid agentibus boni aut mali. CAPUT VIII. Luc. 19.10. 1. Tim. 6. 3.

EX EPISTOLA EJUSDEM AD SIXTUM

Alias CV. *nunc* CXCIV. *cap.* 2. *& ſeq.*

QUOD enim putant auferri ſibi liberum arbitrium, ſi nec ipſam bonam voluntatem ſine adjutorio Dei hominem habere conſenſerint: non intelligunt non ſe firmare humanum arbitrium, ſed impellere ut per inania feratur, non in Domino tamquam in petra ſtabili collocetur. *Paratur enim voluntas a Domino*. CAPUT II. Prov. 8. 35. ſec. LXX.

Quod autem perſonarum acceptorem Deum ſe credere exiſtimant, ſi credant quod ſine ullis præcedentibus meritis, cujus vult miſeretur, & quos dignatur vocat, & quem vult religioſum facit: parum attendunt quod debita reddatur damnato, indebita gratia liberato, ut nec ille ſe indignum queratur, nec dignum ſe iſte glorietur; atque ibi potius acceptionem nullam fieri perſonarum, ubi una eademque maſſa damnationis & offenſionis involvit, ut liberatus de non liberato diſcat, quod etiam ſibi ſupplicium conveniret, niſi gratia ſubveniret. Si autem gratia utique nullis meritis reddita, ſed gratuita bonitate donata.

Sed injuſtum eſt, inquiunt, *in una eademque mala cauſſa hunc liberari, illum puniri*. Nempe ergo juſtum eſt utrumque puniri. Quis hoc negaverit? Agamus ergo gratias Salvatori, dum nobis redditum non cernimus, quod in damnatione ſimilium etiam nobis debitum fuiſſe cognoſcimus. Si enim omnis homo liberaretur, utique lateret quid peccato per juſtitiam debeatur: ſi nemo, quid gratia largiretur. Ut ergo

in hac

in hac difficillima quæſtione verbis potius utamur Apoſtoli; Rom. 9. 22. *Volens Deus oſtendere iram, & demonſtrare potentiam ſuam, attulit in multa patientia vaſa iræ quæ perfecta ſunt in perditionem: & ut notas faceret divitias gloriæ ſuæ in vaſa miſericordiæ*: cui non poteſt figmentum dicere: Quare ſic me feciſti? Maſſa vitiata. cum habeat poteſtatem ex eadem maſſa facere aliud vas in honorem, aliud in contumeliam. Ubi quia univerſa maſſa merito damnata eſt, contumeliam debitam reddit juſtitia, honorem donat indebitum gratia, non meriti prærogativa, non fati neceſſitate, non temeritate fortunæ; ſed altitudine divitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei: quam non aperit, ſed clauſam miratur Apoſtolus, clamans, Rom. 11. 33. *O altitudo divitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei! Quam inſcrutabilia ſunt judicia ejus, & inveſtigabiles viæ ejus? Quis enim cognovit ſenſum Domini, aut quis conſiliarius ejus fuit? aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Quoniam ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia, ipſi gloria in ſæcula ſæculorum, Amen.*

Caput III. NOLUNT autem, ut ſit ipſi gloria in juſtificandis impiis gratuita gratia, qui ejus ignorantes juſtitiam, ſuam volunt conſtituere: vel jam conclamantium religioſorum & piorum vocibus preſſi, ita ſe fatentur ad habendam ſeu faciendam juſtitiam divinitus adjuvari, ut ſui præcedat aliquid meriti, quaſi priores volentes dare, ut retribuatur eis ab illo, de quo dictum eſt, Rom. 11. 35. *Quis prior dedit illi, & retribuetur ei?* & ſuo putantes præire merito illum, de quo audiunt, aut potius audire nolunt, *Quoniam ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia*. Quarum autem divitiarum eſt altitudo ſapientiæ & ſcientiæ ejus, ex his ſunt divitiæ gloriæ ejus in vaſa miſericordiæ, quæ vocat in adoptionem; quas divitias notas vult facere etiam per vaſa iræ, quæ perfecta ſunt in perditionem. Et quæ ſunt viæ inveſtigabiles, niſi de quibus in Pſalmo canitur, Pſ. 24. 10. *Univerſæ viæ Domini miſericordia & veritas?* Igitur inveſtigabiles ſunt miſericordia & veritas ejus: quoniam cujus vult miſeretur, non juſtitia, ſed miſericordiæ gratia; & quem vult obdurat, non iniquitate, ſed veritate vindictæ. Quæ tamen miſericordia & veritas ita ſibi occurrunt, quia ſcriptum eſt, Pſ. 84. 11. *Miſericordia & veritas obviaverunt ſibi*; ut nec miſericordia impediat veritatem, qua plectitur dignus, nec veritas miſericordiam, qua liberatur indignus. Quæ igitur ſua merita jactaturus eſt liberatus, cum ſi digna ſuis meritis redderentur, non eſſet niſi damnatus? Nullane igitur ſunt merita juſtorum? Sunt plane, quia juſti ſunt. Sed ut juſti fierent, merita non fuerunt. Juſti enim facti ſunt, cum juſtificati ſunt: ſed ſicut dicit Apoſtolus, Rom. 3. 24. *Juſtificati gratis per gratiam ipſius.*

Cum igitur huic gratiæ inimici infeſtique ſint iſti, Pelagius tamen in eccleſiaſtico judicio * Palæſtino, (non enim aliter inde impunitus exiiſſet,) anathematizavit eos, qui dicunt gratiam Dei ſecundum merita dari. Sed nihil aliud in eorum etiam poſterioribus diſputationibus invenitur, quam meritis dari eam gratiam, de cujus commendatione maxime ad Romanos apoſtolica epiſtola loquitur, ut inde ſe prædicatio ejus velut a capite orbis toto orbe diffunderet: ea eſt enim qua juſtificatur impius, id eſt, fit juſtus qui prius erat impius. Et ideo percipiendæ hujus gratiæ merita nulla præcedunt, quoniam meritis impii, non gratia, ſed pœna debetur. Nec iſta eſſet gratia, ſi non daretur gratuita, ſed debita redderetur.

* Dioſpolitano.

Sed cum ab iſtis quæritur, quam gratiam Pelagius cogitaret ſine ullis præcedentibus meritis dari, quando anathematizabat eos, qui dicunt gratiam Dei ſecundum merita noſtra dari: reſpondent, ſine ullis præcedentibus meritis gratiam ipſam humanam eſſe naturam, in qua conditi ſumus. Neque enim antequam eſſemus, mereri aliquid poteramus ut eſſemus. Abjiciatur a Chriſtianorum cordibus iſta fallacia: Quæ gratia ab Apoſtolo commendata. nam omnino non iſtam gratiam commendat Apoſtolus, qua creati ſumus ut homines eſſemus, ſed qua juſtificati ſumus ut homines juſti eſſemus. Iſta eſt enim gratia per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum. Etenim Chriſtus non pro nullis ut homines conderentur, ſed pro impiis mortuus eſt ut juſtificarentur: jam quippe homo erat qui dicebat, Rom. 7. 24. *Miſer ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? Gratia Dei per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum.*

Poſſunt quidem dicere remiſſionem peccatorum eſſe gratiam, quæ nullis præcedentibus meritis datur. Quid enim habere boni meriti poſſunt peccatores? Sed nec ipſa remiſſio peccatorum ſine aliquo merito eſt, ſi fides hanc impetrat. Neque enim nullum eſt meritum fidei, qua fide ille dicebat; Luc. 18. 13. *Deus propitius eſto mihi peccatori*: & deſcendit juſtificatus merito fidelis humilitatis, quoniam, qui ſe humiliat exaltabitur. Reſtat igitur, ut ipſam fidem onde omnis juſtitia ſumit initium, propter quod dicitur ad Eccleſiam in Cantico Canticorum, Cant. 4. 8. ſec. LXX. *Venies & pertranſies ab initio fidei*, reſtat, inquam, ut ipſam fidem non humano, * quod iſti extollunt, tribuamus arbitrio, nec ullis præcedentibus meritis, quoniam inde incipiunt bona quæcumque ſunt merita; ſed gratuitum donum Dei eſſe fateamur, ſi gratiam veram, id eſt, ſine meritis cogitamus. Quia ſicut in eadem epiſtola legitur, Rom. 12. 3. *Deus unicuique partitur menſuram fidei*. Opera quippe bona fiunt ab homine, fides autem fit in homine, ſine qua illa a nullo fiunt homine. Omne enim quod non eſt ex fide, peccatum eſt. Rom. 14. 23.

* Al. quo iſti extolluntur.

Quapropter ne ſe, vel ipſius orationis meritum extollat, etiamſi ad vincendas temporalium rerum cupiditates & diligenda bona æterna, atque ipſum fontem omnium bonorum Deum, adjutorium datur oranti, fides orat quæ data eſt non oranti, quæ utique niſi data eſſet, orare non poſſet. Quomodo enim invocabunt, in quem non crediderunt? Rom. 10. 14. quomodo credent, quem non audierunt? quomodo audient ſine prædicante? Igitur fides ex auditu; auditus autem per verbum Chriſti. Proinde miniſter Chriſti, hujus fidei prædicator ſecundum gratiam, quæ data eſt illi, plantator eſt & rigator. Nec tamen qui plantat eſt aliquid, 1. Cor. 3. 7. neque qui rigat; ſed qui incrementum dat Deus, qui unicuique partitur menſuram fidei. Unde & alibi dicitur, Epheſ. 6. 23. *Pax fratribus, & charitas cum fide*: quam ne ſibi tribuerent, continuo ſubjunxit, *a Deo Patre & Domino noſtro Jeſu Chriſto*: quia nec omnium eſt fides, qui audiunt

verbum, ſed quibus Deus partitur menſuram fidei, ſicut nec omnia germinant quæ plantantur & rigantur, ſed quibus Deus dat incrementum. Cur autem ille credat, ille non credat, cum ambo idem audiunt, & ſi miraculum in eorum conſpectu fiat, ambo idem vident; altitudo eſt divitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei, cujus inſcrutabilia ſunt judicia, & apud quem non eſt iniquitas, dum cujus vult miſeretur, & quem vult obdurat; neque enim propterea ſunt iſta injuſta, quia occulta.

[Matt. 12. 45.] Deinde poſt remiſſionem peccatorum, niſi mundatam domum habitet Spiritus-ſanctus, nonne cum aliis ſeptem redit ſpiritus immundus, & erunt noviſſima hominis illius pejora quam erant prima? [Jo. 3. 8.] Ut autem habitet Spiritus [Rom. 5. 5.] ſanctus, nonne ubi vult ſpirat, & charitas Dei, ſine qua nemo bene vivit, diffunditur in cordibus noſtris, non a nobis, ſed per Spiritum-ſanctum qui datus eſt nobis? Hanc enim [Gal. 5. 6.] fidem Apoſtolus definivit, dicens, *Neque circumciſio eſt aliquid, neque præputium, ſed fides* [Jac. 2. 19.] *quæ per dilectionem operatur*. Iſta quippe fides eſt Chriſtianorum, non dæmoniorum: nam & dæmones credunt & contremiſcunt, ſed numquid & diligunt? Nam ſi non crederent, non [Luc. 4. 41.] dicerent, *Tu es ſanctus Dei*: vel, *Tu es Fi-* [Luc. 8. 28.] *lius Dei*. Si autem diligerent, non dicerent: [Matt. 8. 29.] *Quid nobis & tibi?*

Fides igitur ad Chriſtum nos trahit, quæ niſi deſuper gratuito munere nobis daretur, [Jo. 6. 44.] non ipſe diceret; *Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater qui miſit me adtraxerit eum*. Un- [Ibid. 64.] de & paulo poſt ait: *Verba quæ ego locutus ſum vobis, ſpiritus & vita ſunt, ſed ſunt quidam ex vobis qui non credunt*. Deinde E- [Ibid. 65.] vangeliſta ſubjungit: *Sciebat enim ab initio Jeſus qui eſſent credentes, & quis eſſet traditurus eum*. Et ne quiſquam exiſtimaret credentes ſic ad ejus præſcientiam pertinere, quomodo non credentes, id eſt, ut non eis fides ipſa deſuper daretur, ſed tantummodo voluntas eorum prænoſceretur, mox adjecit atque [Jo. 6. 66.] ait, *Et dicebat, Propterea dixi vobis, quia nemo poteſt venire ad me, niſi fuerit ei datum a Patre meo*. Hinc erat quod eorum, qui audierant loquentem de carne ſua, & ſanguine ſuo, quidam ſcandalizati abſceſſerunt, quidam credendo manſerunt: quia nemo poteſt venire ad illum, niſi cui datum eſt a Patre, ac per hoc & ab ipſo Filio, & a Spiritu-ſancto. Neque enim ſeparata ſunt dona vel opera inſeparabilis Trinitatis; ſed Filius ſic honorans Patrem, non affert ullius diſtantiæ documentum; ſed magnum præbet humilitatis exemplum.

Hic iterum iſti liberi arbitrii defenſores, immo deceptores quia inflatores, & inflatores quia præſumptores, non adverſum nos, ſed adverſus Evangelium locuturi, quid aliud dicunt quam id quod Apoſtolus ſibi, quaſi a ta- [Rom. 9. 19.] libus diceretur, objecit? *Dicis itaque mihi, Quid adhuc conqueritur, Nam voluntati ejus quis reſiſtit?* Hanc contradictionem ſibimetipſi tamquam ab altero oppoſuit, velut ex eorum voce qui nolunt accipere quod ſuperius dixerat: [Ibid. 18.] *Ergo cujus vult miſeretur, & quem vult obdurat*. Talibus itaque dicamus cum Apoſtolo, non enim melius illo invenire poſſumus quid dicamus, *O homo, tu quis es qui reſpondeas Deo?* [Ibid. 20.]

Quærimus namque meritum obdurationis, & invenimus. Merito namque peccati univer- [1. Sent. diſt. 40. c. Roscumque.] ſa maſſa damnata eſt; NEC OBDURAT DEUS impertiendo malitiam, ſed non impertiendo miſericordiam. Quibus enim non impertitur, nec digni ſunt, nec merentur: at potius ut non impertiatur, hoc digni ſunt, hoc merentur. Quærimus autem meritum miſericordiæ, nec invenimus, quia nullum eſt, ne gratia evacuetur ſi non gratis donatur, ſed meritis redditur.

Si enim dixerimus fidem præceſſiſſe, in qua eſſet meritum gratiæ, quid meriti habebat homo ante fidem, ut acciperet fidem? Quid enim [1. Cor. 4. 7.] habet quod non accepit? Si autem accepit, quid gloriatur, quaſi non acceperit? Sicut e- [Iſa. 11. 2.] nim non haberet homo ſapientiam, intellectum, conſilium, fortitudinem, ſcientiam, pietatem, timorem Dei, niſi ſecundum propheticum eloquium accepiſſet Spiritum ſapientiæ & intellectus, conſilii & fortitudinis, ſcientiæ & pietatis, ac timoris Dei: ſicut non haberet virtutem, charitatem, continentiam, niſi accepto Spiritu de quo dicit Apoſtolus: *Non enim accepiſtis Spiritum timoris*; ſed virtutis & charitatis & continentiæ*: ita non haberet fidem [* Longe aliter. Rom. 8. 15. Qui locus profertur, n. 17. 2. Cor. 4. 13. Pſ. 115 10. 1. Cor. 7. 25. 1. Tim. 1. 13.] niſi accepiſſet Spiritum fidei, de quo idem ipſe dicit, *Habentes autem eumdem Spiritum fidei, ſecundum quod ſcriptum eſt, Credidi propter quod locutus ſum, & nos credimus, propter quod & loquimur*. Non autem merito accepiſſe, ſed miſericordia ejus, qui cujus vult miſeretur, manifeſtiſſime oſtendit, ubi de ſe ipſo ait, *Miſericordiam conſequutus ſum, ut fidelis eſſem*.

[CAPUT IV. V. de gratia & lib. arbitr. cap. 10 31. 32.] Si dixerimus meritum præcedere orationis, ut donum gratiæ conſequatur: impetrando quidem oratio quidquid impetrat, evidenter donum Dei eſſe oſtendit, ne homo exiſtimet a ſeipſo ſibi eſſe quod ſi in poteſtate haberetur, non utique poſceretur: verumtamen ne ſaltem orationis putarentur præcedere merita, quibus non gratuita daretur gratia, ſed jam nec gratia eſſet, quia debita redderetur, etiam ipſa oratio inter gratiæ munera reperitur. *Quid e-* [Rom. 8. 26.] *nim oremus*, ait Doctor gentium, *ſicut oportet, neſcimus, ſed ipſe Spiritus interpellat pro nobis gemitibus inenarrabilibus*. Quid eſt autem *interpellant*, niſi interpellare nos facit? Indigentis enim certiſſimum indicium eſt, interpellare gemitibus. Nullius autem rei eſſe indigentem fas eſt credere Spiritum Sanctum. Sed ita dictum eſt *interpellat*, quia interpellare nos facit, nobiſque interpellandi & gemendi inſpirat affectum: ſicut illud in Evangelio, *Non enim vos* [Matt. 10. 20.] *eſtis qui loquimini, ſed Spiritus Patris veſtri, qui loquitur in vobis*. Neque enim & hoc ita fit de nobis tamquam nihil facientibus nobis. Adjutorium igitur Spiritus-ſancti ſic expreſſum eſt, ut ipſe facere diceretur, quod ut faciamus facit.

Nam non eſſe intelligendum ſpiritum noſtrum de quo dictum eſt, *Interpellat gemitibus ine-* [Rom. 8. 26.] *narrabilibus*, ſed Spiritum ſanctum, quo noſtra infirmitas adjuvatur, ſatis ipſe demonſtrat Apoſtolus: inde enim cœpit, *Spiritus*, inquit, [Ibid.] *adjuvat infirmitatem noſtram*; deinde ita ſubjunxit, *Quid enim oremus, ſicut oportet neſci-*

Digitized by Google

ſcimus: &c. De hoc quippe Spiritu apertius [*Ibid.* 15.] alibi dicit, *Non enim accepiſtis ſpiritum ſervitutis, iterum in timore, ſed accepiſtis Spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba, Pater*. [*Gal.* 4. 6.] Ecce hic non dixit quod ipſe Spiritus clamet orando, ſed, *in quo clamamus, Abba, Pater*. Alio tamen loco ait, *Quoniam filii Dei eſtis, miſit Deus Spiritum filii ſui in corda veſtra clamantem, Abba, Pater*. Non hic ait, *in quo clamamus*; ſed ipſum Spiritum clamantem dicere maluit, quo efficitur ut clamemus: ſicut ſunt illa: [*Rom.* 8. 26. *Matt.* 10. 20.] *Ipſe Spiritus interpellat gemitibus inenarrabilibus*; &, *Spiritus Patris veſtri eſt, qui loquitur in vobis*.

Sicut ergo nemo recte ſapit, recte intelligit, recte conſilio ac fortitudine prævalet, nemo ſcienter pius eſt, vel pie ſciens, nemo timore caſto Deum timet, niſi acceperit Spiritum ſapientiæ & intellectus, conſilii & fortitudinis, ſcientiæ, & pietatis, & timoris Dei: nec habet quiſquam virtutem veram, charitatem ſinceram, continentiam religioſam, niſi per Spiritum virtutis & charitatis & continentiæ: ita ſine Spiritu fidei non eſt recte quiſpiam crediturus, nec ſine Spiritu orationis ſalu**b**riter oraturus. [1. *Cor.* 12. 11.] Non quia tot ſunt ſpiritus, ſed omnia hæc operatur unus atque idem ſpiritus dividens propria unicuique prout vult: quia [*Jo.* 3. 8.] Spiritus ubi vult ſpirat: ſed quod fatendum eſt, aliter adjuvat nondum inhabitans, aliter inhabitans. Nam nondum inhabitans adjuvat ut ſint fideles, inhabitans adjuvat jam fideles.

CAPUT V. QUOD eſt ergo meritum hominis ante gratiam, quo merito percipiat gratiam, cum omne bonum meritum noſtrum, non in nobis faciat niſi gratia; [2. *Sent. diſt.* 21. *Ex muneribus*.] & cum Deus coronat merita noſtra, nil aliud coronet quam munera ſua? Sicut enim ab initio fidei miſericordiam conſecuti ſumus, non quia fideles eramus, ſed ut eſſemus: ſic in fine, quo erit vita æterna, coronabit nos, ſicut ſcriptum eſt, [*Pſ.* 102. 4.] *in miſeratione & miſericordia*. [*Pſ.* 58. 11.] Non itaque fruſtra Deo cantatur, [*Pſ.* 22. 6.] *Et miſericordia ejus præveniet me*: &, *miſericordia ejus ſubſequetur me*. Unde & ipſa vita æterna, quæ utique in fine ſine fine habebitur, & ideo meritis præcedentibus redditur, tamen quia eadem merita quibus redditur, non a nobis parata ſunt per noſtram ſufficientiam, ſed in nobis facta per gratiam, etiam ipſa gratia nuncupatur, non ob aliud niſi quia gratis datur; [*V. lib. de grat. & lib. arbitr. cap.* 20. & 21.] nec ideo quia meritis non datur, ſed quia data ſunt & ipſa merita quibus datur. Ubi autem invenimus etiam vitam æternam gratiam nuncupari, habemus apud eumdem gratiæ magnificum defenſorem apoſtolum Paulum: [*Rom.* 6. 23.] *Stipendium*, inquit, *peccati mors eſt, gratia autem Dei vita æterna in Chriſto Jeſu Domino noſtro*.

Vide, obſecro te, in quanta brevitate quam vigilanter verba poſuerit, quibus diligenter conſideratis, quæſtionis hujus aliquantulum diluceſcat obſcuritas. Cum enim dixiſſet, *Stipendium peccati mors*; quis non eum congruentiſſime & conſequenter addere judicaret, ſi diceret, Stipendium autem juſtitiæ vita æterna? & verum eſt; quia ſicut merito peccati tamquam ſtipendium redditur mors, ita merito juſtitiæ tamquam ſtipendium vita æterna. Aut ſi nollet dicere juſtitiæ, diceret fidei: quoniam [*Habac.* 2. 4. *Rom.* 1. 17.] juſtus ex fide vivit. Unde etiam & merces appellatur plurimis ſanctarum Scripturarum locis: nuſquam porro dicta eſt merces, juſtitia vel fides, quia juſtitiæ vel fidei redditur merces. Quod eſt autem merces operanti, hoc militanti ſtipendium.

Sed beatus Apoſtolus adverſus elationem quæ uſque adeo magnis tentat irrepere, ut & ſibi propter ipſam dicat datum angelum Satanæ, a quo colaphizaretur, ne verticem præſumptionis erigeret: adverſus hanc ergo elationis peſtem vigilantiſſime militans, *Stipendium*, inquit, *peccati mors*. Recte ſtipendium, quia debetur, quia digne retribuitur, quia merito redditur. Deinde ne juſtitia de humano ſe extolleret bono merito, ſicut humanum meritum malum non dubitatur eſſe peccatum, non a contrario retulit, dicens, Stipendium juſtitiæ vita æterna; ſed *gratia*, inquit, *Dei vita æterna*. Et hæc, ne præter mediatorem aliqua alia via quæreretur, adjecit: *in Chriſto Jeſu Domino noſtro*: tamquam diceret, Audito quod ſtipendium peccati ſit mors, quid te diſponis extollere, o humana, non juſtitia, ſed nomine juſtitiæ plane ſuperbia? quid te diſponis extollere, & contrariam morti vitam æternam, tamquam debitum ſtipendium flagitare? Cui debetur vita æterna, vera juſtitia eſt. Si autem vera juſtitia eſt, ex te non eſt, de ſurſum [*Jac.* 1. 17. 1. *Cor.* 4. 7.] eſt deſcendens a Patre luminum. Ut haberes eam, ſi tamen habes eam, profecto accepiſti. Quid enim habes quod non accepiſti? Quapropter, o homo, ſi accepturus es vitam æternam, juſtitiæ quidem ſtipendium eſt, ſed tibi gratia eſt, cui gratia eſt & ipſa juſtitia. Tibi enim tamquam debita redderetur, ſi ex te tibi eſſet juſtitia cui debetur. Nunc vero de plenitudine ejus accepimus non ſolum gratiam, qua nunc juſte in laboribus uſque in finem vivimus, ſed etiam gratiam pro hac gratia, ut in requie poſtea ſine fine vivamus. Hoc nihil ſalubrius fides credit, quia nihil verius intellectus invenit. Et debemus audire Prophetam dicentem, [*Iſa.* 7. 9. *juxt.* LXX.] *Niſi credideritis, non intelligetis*.

CAPUT VI. SED *excuſabunt ſe*, inquit, *homines, qui nolunt recte & fideliter vivere, dicentes, Quid nos fecimus qui male vivimus, quandoquidem gratiam unde bene viveremus, non accepimus?* Non poſſunt veraciter dicere, nihil mali ſe feciſſe, qui male vivunt. Si enim nihil mali faciunt, bene vivunt: ſi autem male vivunt, de ſuo male vivunt, vel quod originaliter traxerunt, vel quod inſuper addiderunt. Sed ſi vaſa ſunt iræ quæ perfecta ſunt ad perditionem, quæ illis debita redditur, ſibi hoc imputent, quia ex ea maſſa facta ſunt, quam propter unius peccatum, in quo omnes peccaverunt, merito Deux juſteque damnavit. Si autem vaſa ſunt miſericordiæ, quibus ex eadem maſſa factis ſupplicium debitum reddere noluit, non ſe inflent, ſed ipſum glorificent, qui eis miſericordiam non debitam præſtitit, & ſi quid aliter ſapiunt, & hoc quoque illis ipſe revelavit.

Poſtremo, quonam ſe iſti excuſabunt modo?

do? Nempe illo quem breviter tamquam ex eorum voce ſibi objecit Apoſtolo, ut dicant: [*Rom. 9. 19.*] *Quid adhuc conqueritur? nam voluntati ejus quis reſiſtit?* Hoc eſt enim dicere, Quid de nobis fit querela, quod Deum offendamus male vivendo, cum illius voluntati nemo poſſit reſiſtere, qui nos obduravit miſericordiam non præſtando? Si ergo illos non pudet hac excuſatione, non nobis, ſed Apoſtolos contradicere, cur nos pigeat eis quod dixit Apoſtolus, hoc [*Ibid. 20.*] idem atque identidem dicere, *O homo, tu quis es qui reſpondeas Deo? Numquid dicit figmentum ei qui ſe finxit, Quare ſic me feciſti? An non habet poteſtatem figulus luti, ex eadem maſſa*, utique merito recteque damnata, *facere aliud vas in honorem* indebitum propter miſericordiæ gratiam, *aliud in contumeliam* debitam propter iræ juſtitiam, & ut notas faciat divitias gloriæ ſuæ in vaſa miſericordiæ; ſic oſtendens quid eis largiatur, cum id ſupplicium recipient vaſa iræ, quod pariter omnibus debebatur. SATIS SIT INTERIM Chriſtiano ex fide adhuc viventi, & nondum cernenti quod perfectum eſt, ſed ex parte ſcienti, noſſe vel credere quod neminem Deus liberet, niſi gratuita miſericordia per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, & neminem damnet niſi æquiſſima veritate per eumdem Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum. Cur autem illum potius quam illum liberet aut non liberet, ſcrutetur qui poteſt judiciorum ejus tam magnum profundum, verumtamen caveat præcipitium. [*Rom. 9. 14.*] Numquid enim eſt iniquitas apud Deum? Abſit. Sed inſcrutabilia ſunt judicia ejus, & inveſtigabiles viæ ejus.

Et in majoribus dumtaxat ætatibus merito dici poteſt, Hi noluerunt intelligere, ut bene agerent: Hi, quod gravius eſt, intellexerunt, & non obedierunt: quia ſcriptum eſt; [*Prov. 29. 19.*] *Verbis non emendabitur ſervus durus, ſi enim & intellexerit non obediet*. Unde non obediet, niſi ſua peſſima voluntate. Cui gravior damnatio divina æquitate debetur. Cui enim plus datur, plus exigitur ab eo. Iſtos quippe Scriptura dicit inexcuſabiles, quos non la- [*Rom. 1. 18.*] tet veritas, & in eis perſeverat iniquitas. *Revelatur enim ira Dei de cælo*, ait Apoſtolus, *ſuper omnem impietatem & injuſtitiam hominum eorum, qui veritatem in injuſtitia detinent: quia quod notum eſt Dei, manifeſtum eſt in illis. Deus enim illis manifeſtavit. Inviſibilia enim ejus a creatura mundi per ea quæ facta ſunt intellecta conſpiciuntur, ſempiterna quoque virtus ejus ac divinitas, ut ſint inexcuſabiles*.

Si ergo iſtos inexcuſabiles dicit, qui inviſibilia illius per ea quæ facta ſunt intellecta conſpicere potuerunt, nec obedierunt tamen veritati, ſed iniqui & impii permanſerunt; neque [*Ibidem 21.*] enim non cognoverunt, ſed *cognoſcentes* (inquit) *Deum, non ut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt*: quanto magis inexcuſabiles ſunt, qui ex lege ejus inſtructi confidunt ſeipſos duces eſſe cæcorum, & alios docentes, ſeipſos non docent: qui prædicant non furandum, & furantur; & cetera quæ de ipſis Apoſtolus [*Rom. 2. 1.*] loquitur. Eis quippe dicit, *Propterea inexcuſabilis es, o homo omnis qui judicas: in quo enim alium judicas, temetipſum condemnas, eadem enim agis quæ judicas*.

Dicit etiam ipſe Dominus in Evengelio, *Si non veniſſem, & locutus eis fuiſſem, peccatum non haberent: nunc autem excuſationem non habent de peccato ſuo*. Non utique peccatum nullum haberent, qui pleni erant aliis magnis multiſque peccatis: ſed hoc peccatum vult intelligi non eos habituros fuiſſe ſi non veniſſet, quo cum audiſſent eum, non crediderunt in eum. Hanc eos excuſationem non habere aſſerit, qua poſſint dicere, Non audivimus, ideo non credidimus. Humana quippe ſuperbia tamquam præſumens de viribus liberi arbitrii excuſatam ſe putat, quando ignorantiæ, non voluntatis videtur eſſe quod peccat.

Secundum hanc excuſationem, inexcuſabiles dicit Scriptura divina quoſcumque ſcientes peccare convincit. Dei tamen juſtum judicium nec illis parcit qui non audierunt. Quicumque e- [*Rom. 2. 12.*] nim ſine lege peccaverunt, ſine lege peribunt. Et quamvis ſe ipſi excuſare videantur, non admittit hanc excuſationem, qui ſcit ſe feciſſe hominem rectum, eique obedientiæ dediſſe præceptum, nec niſi ejus quo male uſus eſt libero voluntatis arbitrio, etiam quod tranſiret in poſteros, manaſſe peccatum. Neque enim damnantur qui non peccaverunt, quandoquidem illud ex uno in omnes pertranſiit, in quo ante propria in ſingulis quibuſque peccata omnes communiter peccaverunt. Ac per hoc inexcuſabilis eſt omnis peccator, vel reatu originis, vel additamento etiam propriæ voluntatis, ſive qui novit, ſive qui ignorat, ſive qui judicat, ſive qui non judicat. Quia & ipſa ignorantia in eis qui intelligere noluerunt, ſine dubitatione peccatum eſt; in eis autem qui non potuerunt, pœna peccati. Ergo in utriſque non eſt juſta excuſatio, ſed juſta damnatio.

Ideo autem divina eloquia eos inexcuſabiles dicunt, qui non ignorantes, ſed ſcientes peccant, ut ſecundum judicium ſuperbiæ ſuæ, quo multum confidunt de viribus propriæ voluntatis, ſe inexcuſabiles videant: quia de ignorantia jam non habent excuſationem ſuam, & nondum eſt juſtitia cui præſumebant ſufficere voluntatem. At vero ille cui Dominus & ſciendi, & obediendi largitus eſt gratiam, *Per le-* [*Rom. 3. 20.*] *gem*, inquit, *cognitio peccati:* &, *Peccatum* [*Rom. 7. 7.*] *non cognovi, niſi per Legem. Nam concupiſcen-* [*Exod. 20. 17.*] *tiam neſciebam, niſi Lex diceret, Non concupiſces*. Nec vult intelligi hominem præceptricis Legis ignarum, ſed liberatricis indignum gratiæ, ubi dicit; *Condelector Legi Dei ſecundum inte-* [*Rom. 7. 22.*] *riorem hominem*: & cum hac non ſolum ſcientia, verum etiam & delectatione Legis, poſtea dicit, *Miſer ego homo, quis me liberabit de* [*Ibid. 24.*] *corpore mortis hujus? Gratia Dei per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum*. Nemo itaque liberat a vulneribus illius trucidatoris, niſi hujus gratia Salvatoris. Nemo liberat venumdatos ſub peccato a vinculis captivantis, niſi gratia redimentis.

Ac per hoc univerſi qui ſe in nequitiis, & iniquitatibus excuſatos volunt, ideo juſtiſſime puniuntur, quoniam qui liberantur, non niſi gratia liberantur. Nam ſi excuſatio illic juſta eſſet, non inde jam gratia, ſed juſtitia liberaret.

Digitized by Google

ret. Cum vero non liberat niſi gratia, nihil juſtum invenit in eo quem liberat, non voluntatem, non operationem, non ſaltem ipſam excuſationem: nam ſi hæc juſta eſt, quiſquis ea utitur, merito, non gratia liberatur. Novimus enim liberari per gratiam Chriſti quoſdam Rom. 9. 19. etiam eorum qui dicunt: *Quid adhuc conqueritur? nam voluntati ejus quis reſiſtit?* Quæ ſi juſta eſt excuſatio, non jam gratuita gratia, ſed propter hujus excuſationis juſtitiam liberantur. Si autem gratia eſt qua liberantur, profecto hæc excuſatio juſta non eſt. Tunc enim vera gratia eſt, qua homo liberatur, ſi non ſecundum debitum juſtitiæ retribuitur. Nihil ergo Prov. 19. 3. fit in eis qui dicunt, *Quid adhuc conqueritur? nam voluntati ejus quis reſiſtit?* niſi quod legitur in libro Salomonis, *Inſipientia viri violat vias ejus: Deum autem cauſatur in corde ſuo.*

Quamvis itaque Deus faciat vaſa iræ in perditionem, ut oſtendat iram, & demonſtret potentiam ſuam, qua bene etiam utitur malis, & ut notas faciat divitias gloriæ ſuæ in vaſa miſericordiæ, quæ facit in honorem, non damnabili maſſæ debitum, ſed ſuæ gratiæ largitate donatum: tamen in eiſdem iræ vaſis propter meritum maſſæ in contumeliam debitam factis, id eſt, in hominibus propter naturæ quidem bona creatis, ſed propter vitia ſupplicio deſtinatis, iniquitatem, quam rectiſſime veritas improbat, damnare novit ipſe, non facere. Sicut enim voluntati ejus tribuitur humana natura nullo dubitante laudanda, ſic hominis voluntari culpa tribuitur nullo recuſante damnanda. Quæ voluntas hominis aut hereditarium vitium tranſmiſit in poſteros, quos in ſe habuit cum peccaret, aut adquiſivit etiam cetera vitia, cum in ſeipſo unuſquiſque perdite viveret. Sed neque ab illo quod originaliter trahitur, neque ab his quæ unuſquiſque in vita propria vel non intelligendo, vel nolendo intelligere, mala congregat, vel etiam inſtructus ex Lege, additamento prævaricationis exaggerat, quiſquam liberatur & juſtificatur, niſi gratia Dei per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum, non ſolum remiſſione peccatorum, ſed prius ipſius inſpiratione fidei & timoris Dei, impartito ſalubriter orationis affectu & effectu, donec ſanet Pſ. 102. 3. & 4. omnes languores noſtros, & redimat de corruptione vitam noſtram, & coronet nos in miſeratione & miſericordia.

Caput VII. Verum iſti, qui perſonarum acceptorem fieri exiſtimant Deum, ſi in una eademque cauſſa ſuper alios veniat miſericordia ejus, ſuper alios vero maneat ira ejus, nempe totas vires argumentationis humanæ in parvulis perdunt. Nam ut interim taceam, quod non eſt præter parvulos, quamlibet materno utero recentiſſimos ea pœna, de qua loquens Apoſtolus, Rom. 5. 18. ait, *Per unius delictum in omnes homines ad condemnationem*: unde non liberat Ibidem. niſi unus ille de quo idem ait, *Per unius juſtificationem in omnes homines ad juſtificationem vitæ*: ut ergo hoc interim omittam, & hoc ſolum de parvulis dicam, quod ipſi quoque auctoritate evangelica territi, vel potius Chriſtianorum populorum concordiſſima fidei conſpiratione perfracti, ſine ulla recuſatione concedunt, quod nullus parvulus, niſi renatus ex aqua & Spiritu, intrat in regnum cælorum: quam, quæſo, allaturi ſunt cauſſam, quod alius ſic gubernatur ut baptizatus hinc exeat, alius infidelium manibus traditus, vel etiam fidelium prius quam ab eis baptizandus offeratur, exſpirat? An hoc fato, vel fortunæ daturi ſunt? Non opinor eos in tantam dementiam prorupturos, quantulumcumque nomen Chriſtianum tenere cupientes.

Cur ergo in regnum cælorum, non accepto regenerationis lavacro, parvulus nullus intrabit? Numquidnam ipſe ſibi parentes infideles vel negligentes, de quibus naſceretur, elegit? Quid dicam de inopinatis & repentinis innumerabilibus mortibus, quibus ſæpe etiam religioſorum Chriſtianorum præveniuntur, & baptiſmo præripiuntur infantes, cum e contrario ſacrilegorum & inimicorum Chriſti aliquo modo in Chriſtianorum manus venientes, ex hac vita non ſine Sacramento regenerationis emigrent? Quid hic dicturi ſunt, qui ut gratia dari poſſit, nonnulla præcedere merita humana contendunt, ne ſit perſonarum acceptor Deus? Quæ tandem hic merita præceſſerunt? Si eorumdem cogitaveris parvulorum, nulla ſunt propria, utriſque eſt illa maſſa communis. Si parentum attenderis, bona ſunt illa quorum filii repentinis mortibus ſine Chriſti baptiſmate perierunt: mala vero illa, quorum filii per Chriſtianorum aliquam poteſtatem ad Sacramenta Eccleſiæ pervenerunt. Et tamen providentia Dei, cui noſtri capilli numerati ſunt, ſine cujus voluntate non cadit paſſer in terram, quæ nec fato premitur, nec fortuitis caſibus impeditur, nec ulla iniquitate corrumpitur, ut renaſcantur ad hereditatem cæleſtem, non conſulit omnibus parvulis filiorum ſuorum, & nonnullis conſulit etiam parvulis impiorum? Iſte infans de fidelibus conjugatis ortus, lætitia parentum ſuſceptus, matris vel nutricis ſomnolentia ſuffocatus, fit extorris & expers fidei ſuorum: ille infans de ſacrilego ſtupro naſcitur, crudeli timore matris exponitur, alienorum miſericordi pietate colligitur, eorum Chriſtiana ſollicitudine baptizatur, fit æterni conſors & particeps regni. Iſta cogitent, iſta conſiderent, hic audeant dicere Deum vel acceptorem in ſua gratia perſonarum, vel remuneratorem præcedentium meritorum. Matth. 10. 30.

Nam etſi conabuntur majoris ætatis aliqua merita ſuſpicari, ſeu bona ſeu mala, quid de iſtis infantibus dicent, quorum nec iſte ſibi ullis propriis meritis malis potuit adquirere violentiam ſuffocantis, nec bonis ille diligentiam baptizantis? Nimiæ vanitatis & cæcitatis ſunt, ſi etiam his conſideratis nondum dignantur exclamare nobiſcum, *O altitudo divitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei! Quam inſcrutabilia ſunt judicia ejus, & inveſtigabiles viæ ejus!* Non Rom. 11. 33. itaque miſericordiæ gratuitæ pertinaciſſima adverſentur inſania. Sinant filium hominis in qualibet ætate quærere, & ſalvum facere quod perierat. Luc. 19. 10. Nec de inſcrutabilibus judiciis ejus audeant judicare, cur in una eademque cauſſa ſuper alium veniat miſericordia ejus, ſuper alium maneat ira ejus.

CAPUT VIII. Rom. 9. 10. Qui enim ſunt iſti, qui reſpondeant Deo, quandoquidem ille Rebeccæ habenti geminos ex uno concubitu Iſaac patris noſtri, cum illo nondum nati nihil egiſſent boni vel mali, ut ſecundum electionem propoſitum ejus maneret, electionem ſcilicet gratiæ non debiti, electionem qua eligendos facit ipſe, non invenit; non ex operibus, ſed ex vocante dicit, minori ſerviturum eſſe majorem. In quam ſententiam beatus Apoſtolus etiam teſtimonium Prophetæ Malac. 1. 2. & 3. longe poſterioris aſſumpſit; *Jacob dilexi, Eſau autem odio habui*: ut intelligeretur hoc apertum poſtea per Prophetam, quod antequam illi naſcerentur, erat in Dei prædeſtinatione per gratiam. Quid enim diligebat in Jacob antequam natus feciſſet aliquid boni, niſi gratuitum miſericordiæ ſuæ donum? Et quid oderat in Eſau antequam feciſſet aliquid mali, niſi originale peccatum? Nam neque in illo diligeret juſtitiam, quam nullam ille fecerat, neque in iſto odiſſet naturam, quam bonam ipſe fecerat.

Mirum autem cum his coartantur anguſtiis, in quanta ſe abrupta præcipitent metuentes retia veritatis. *Ideo*, inquiunt, *nondum natorum alium oderat, alium diligebat: quia eorum futura opera prævidebat*. Quis iſtum acutiſſimum ſenſum defuiſſe Apoſtolo non miretur? Hoc quippe ille non vidit, quando ſibi velut adverſantis objecta quæſtione, non id potius tam breve, tam apertum, tam (ſicut iſti putant) verum abſolutumque reſpondit. Cum enim rem ſtupendam propoſuiſſet, quomodo de nondum natis, nec aliquid agentibus boni aut mali recte dici potuerit, quod unum Deus dilexerit, alium odio habuerit, ipſa ſibi objecta quæſtione motum exprimens auditoris, *Quid ergo dicemus*, Rom. 9. 14. inquit? *Numquid iniquitas apud Deum? Abſit*. Hic ergo erat locus, ut diceret quod iſti ſentiunt; *Futura enim Deus opera prævidebat, quando minori majorem ſerviturum eſſe dicebat*. Non autem hoc Apoſtolus dicit, ſed potius ne quiſquam de ſuorum operum audeat meritis gloriari, ad Dei gratiam & gloriam commendandam voluit valere quod dixit. Cum enim dixiſſet, *Abſit* ut ſit iniquitas apud Deum; tamquam ei diceremus, Unde hoc oſtendis, cum aſſeras non ex operibus, ſed ex vocante dictum eſſe, Major ſerviet minori? *Moyſi enim dicit*, inquit, *Miſerebor cui miſertus ero, & miſericordiam præſtabo, cui miſericors fuero. Igitur non volentis neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei*. Ubi nunc merita, ubi opera vel præterita vel futura, tamquam liberi arbitrii viribus adimpleta vel adimplenda? Nonne apertam protulit Apoſtolus de gratuitæ gratiæ, hoc eſt, veræ gratiæ commendatione ſententiam? Nonne ſtultam fecit Deus hæreticorum ſapientiam?

Quid autem agebatur, ut hoc Apoſtolus diceret, ut eorum geminorum commemoraret exemplum? Quid perſuadere moliebatur? quid Rom. 10. 3. inculcare cupiebat? Nempe hoc quod ipſorum oppugnat amentia, quod ſuperbi non capiunt, quod ſapere nolunt, qui ignorantes Dei juſtitiam, & ſuam volentes conſtituere, juſtitiæ Dei non ſunt ſubjecti. De ipſa quippe gratia ſatis agebat Apoſtolus, & ideo promiſſionis filios commendabat. Quod enim promittit Deus, non facit niſi Deus. Habet namque aliquid rationis & veritatis, ut homo promittat, & Deus faciat: ut autem homo ſe facere dicat, quod promiſerit Deus, ſuperbæ impietatis eſt reprobus ſenſus.

Commendans ergo filios promiſſionis, hoc primum ſignificatum oſtendit, per Iſaac filium Abrahæ. Evidentius namque opus Dei apparet in eo, quem non genuit uſitatus ordo naturæ de ſterilibus viſceribus & ſenectute confectis, ut in filiis Dei, qui futuri prænuntiabantur, hoc eſſet ſignum divini operis, non humani. *In Iſaac*, inquit, *vocabitur tibi ſemen, hoc eſt*, Rom. 9. 7. *non qui filii carnis, ii filii Dei; ſed filii promiſſionis deputantur in ſemine. Promiſſionis enim verbum hoc eſt: Ad hoc tempus veniam, & erit Saræ filius. Non ſolum autem*, inquit, *ſed & Rebecca ex uno concubitu habens Iſaac patris noſtri*: quo pertinuit ut adderet, *ex uno concubitu*, niſi ut non ſolum de ſuis, neque de parentum meritis aliorum, ſed ne de ipſius quidem unius patris, mutata forte in melius voluntate, gloriaretur Jacob, dicens, ideo ſe a Creatore dilectum, quia pater ejus quando eum ſeminavit, melioribus laudabilior moribus fuit: *ex uno*, inquit, *concubitu*: unum tunc ad eos ſeminandos meritum patris, unum ad concipiendos meritum matris. Quia etſi mater eos donec pareret viſceribus portavit incluſos, & forte voluntates affectioneſque variavit, non uni, ſed ambobus utique variavit, quos pariter ventre portavit.

Intentio igitur intuenda eſt Apoſtoli, quomodo propter gratiam commendandam nolit eum de quo dictum eſt, *Jacob dilexi*, niſi in Domino gloriari: ut cum ex eodem patre, eadem matre, uno concubitu, antequam aliquid egiſſent boni aut mali, alterum Deus diligit, odit alterum, intelligat Jacob ex illa maſſa originalis iniquitatis, ubi fratrem ſuum, cum quo habuit communem cauſſam, videt per juſtitiam meruiſſe damnari, non niſi per gratiam ſe potuiſſe diſcerni. Nondum enim naſcentibus, nec agentibus bonum aut malum, ut ſecundum electionem propoſitum Dei maneret, non ex operibus, ſed ex vocante dictum eſt ei, Major ſerviet minori.

Electionem autem gratiæ nullis fieri operum præcedentibus meritis, alio loco apertiſſime idem Apoſtolus oſtendens, *Sic ergo*, inquit, Rom. 11. 5. *& in hoc tempore reliquiæ ſecundum electionem gratiæ ſalvæ factæ ſunt. Si autem gratia, jam non ex operibus, alioquin gratia, jam non eſt gratia*. Secundum hanc ergo gratiam, etiam propheticum teſtimonium conſequenter aſſumens, *Sicut ſcriptum eſt*, inquit, *Jacob di-* Rom. 9. 13. 14. *lexi, Eſau autem odio habui*: & continuo, *Quid ergo dicemus*, inquit, *Numquid iniquitas eſt apud Deum? abſit*. Sed quare, *abſit*? An propter opera quæ futura præſciebat amborum? Immo & hoc abſit. *Moyſi enim di-* Exod. 33. 19. *cit. Miſerebor cui miſertus ero, & miſericor-* Rom. 9. 15. *diam præſtabo cui miſericors fuero. Igitur non volentis neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei*. Atque ut in vaſis, quæ perfecta ſunt in perditionem, quæ damnatæ debita eſt maſſæ, agnoſcant vaſa ex eadem maſſa in honorem fa- Rom. 9. 17. cta, quid eis miſericordia divina largita ſit.;

Di-

Exod. 9. 16. *Dicit enim*, inquit, *Scriptura ad Pharaonem, Quia ad hoc te excitavi, ut oſtendam in te potentiam meam, & ut glorificetur nomen meum in univerſa terra.* Denique ad utrumque concludit: *Ergo cujus vult miſeretur, & quem vult obdurat*: hoc facit apud quem non eſt iniquitas. Miſeretur itaque gratuito dono, obdurat autem juſtiſſimo merito.

Sed dicat adhuc vel ſuperbi infidelis elatio, vel puniti damnabilis excuſatio: *Quid adhuc* Rom. 9. 19. *conqueritur? nam voluntati ejus qui reſiſtit?* Dicat & audiat quod convenit homini; *O homo, tu quis es, qui reſpondeas Deo*, & cætera de quibus jam quantum potui ſatis ac ſæpe diſſerui. Audiat hæc, & non contemnat. Quod ſi contemſerit, etiam ut contemneret ſe inveniat obduratum. Si non contemſerit, etiam ut non contemneret, eſſe credat adjutum; ſed obduratum debito, adjutum gratia.

Caput IX. Neque enim ſi duorum de Iſaac patriarcha geminorum, quod quidem jam oſtendimus quanta cæcitate dicatur, futura prævidit Deus opera, qui vixerunt atque ſenuerunt, & propterea Jacob dilexit, Eſau autem odio habuit, ideo moriturorum etiam parvulorum poteſt quiſquam dicere, ut huic ad percipiendum baptiſmum non conſulat, illi autem conſulat, Deum futura opera prævidere. Quomodo enim futura dicuntur, quæ nulla erunt?

Sed Deus, inquiunt, *in eis quos hinc aufert, prævidet quemadmodum victurus eſſet quiſque ſi viveret: & ideo quem nequiter novit fuiſſe victurum, ſine baptiſmo facit & mori, ſic in eo puniens opera mala, non quæ fecit, ſed quæ facturus fuit.* Si ergo divinitus, etiam quæ commiſſa non ſunt, mala opera puniuntur: primo attendant quam falſo polliceantur in damnationem parvulos non ituros, qui ſine baptiſmate moriuntur, qui propterea non baptizantur, quia male victuri erant, ſi viverent: propter ipſam quippe malam vitam procul dubio damnabuntur, ſi etiam mala quæ fuerant futura damnantur. Deinde ſi eis ad percipiendum baptiſmatis conſulitur Sacramentum, quos novit Deus ſi viverent bene fuiſſe victuros, cur non omnes tenentur in vita, quam bonis operibus ornaturi ſunt? Cur etiam eorum qui baptizantur quidam diu viventes peſſime vivunt, & uſque ad apoſtaſiam aliquando perveniunt? Cur ipſum primum conjugium peccatorum, quos utique noverat Deus peccaturos, non de paradiſo ante projecit, ne ibi committerent quod tam ſancto loco eſſet indignum, ſi juſte pec-
Sap. 4. 11. cata etiam nondum commiſſa puniuntur? Quid denique præſtatur ei qui rapitur ne malitia motet intellectum ejus, & ne fictio decipiat animam ejus, ſi juſte etiam illa puniuntur, quæ licet non fecerit, fuerat tamen vivendo facturus? Poſtremo cur nnn ad percipiendum regenerationis lavacrum, ei magis conſulitur morituro, qui male fuerat victurus ſi viveret, ut ei peccata quæ fuerat commiſſurus, remittantur in baptiſmo? Quis enim eſt tam vecors qui ea neget per baptiſmum poſſe dimitti, quæ ſine baptiſmo dicit poſſe puniri?

Caput X. Sed diſputando adverſus eos, qui uſquequaque convicti, etiam non commiſſorum peccatorum Deum perſuadere moliuntur ultorem, verendum eſt ne nos in eos iſta fingere exiſtimemur; illi autem nullo modo tam hebetes eſſe credantur, ut hæc vel ſentiant, vel cuiquam perſuadere conentur: verumtamen niſi eos hæc dicere audiiſſem, refellenda eſſe non arbitrarer. Circumſtipantur enim & divinarum auctoritate lectionum, & antiquitus tradito & retento firmo Eccleſiæ ritu in baptiſmate parvulorum, ubi apertiſſime demonſtrantur infantes & cum exorcizantur, & cum ei ſe per eos quibus geſtantur renunciare reſpondent, a diaboli dominatione liberari, & non invenientes qua exeant, pergunt in præcipitem ſtultitiam, dum nolunt mutare ſententiam.

Ex libro primo ejuſdem contra Pelagium & Celeſtium, qui eſt de Gratia Chriſti, cap. 3. & ſequentibus.

Caput III. PELAGIUS cum epiſcopalibus * geſtis ſine ulla recuſatione damnaverit eos, qui dicunt gratiam Dei & adjutorium non ad ſingulos actus dari, ſed in libero arbitrio eſſe, vel in lege atque doctrina; ubi putabamus ejus de hac re omnes tergiverſationes eſſe conſumtas; damnaverit etiam eos, qui docent gratiam Dei ſecundum merita noſtra dari: tamen in libris quos edidit pro libero arbitrio, quorum mentionem facit in epiſtola quam Romam miſit, nihil aliud ſentire monſtratur, quam id quod damnaſſe videbatur. Nam gratiam Dei & adjutorium, quo adjuvamur ad non peccandum, aut in natura & libero ponit arbitrio, aut in lege atque doctrina: ut videlicet cum adjuvat Deus hominem, ut declinet a malo & faciat bonum, revelando & oſtendendo quid fieri debeat, adjuvare credatur; non etiam cooperando & dilectionem inſpirando, ut id quod faciendum eſſe cognoverit faciat.

* Lib. de geſtis Pelag. c. 14.

Gratia Pelagiana.

Nam cum tria conſtituat, atque diſtinguat, quibus divina mandata dicit impleri, poſſibilitatem, voluntatem, & actionem; poſſibilitatem ſcilicet qua poteſt homo eſſe juſtus; voluntatem, qua vult eſſe juſtus; actionem, qua juſtus eſt: horum trium primum, id eſt, poſſibilitatem datam confitetur a creatore naturæ, nec eſſe in noſtra poteſtate, ſed eam nos habere etiam ſi nolimus: duo vero reliqua, id eſt, voluntatem & actionem, noſtra eſſe aſſerit, atque ita nobis tribuit, ut non niſi a nobis eſſe contendat. Denique gratia Dei non iſta duo, quæ noſtra omnino vult eſſe, id eſt, voluntatem & actionem; ſed illam quæ in poteſtate noſtra non eſt, & nobis ex Deo eſt, id eſt, poſſibilitatem perhibet adjuvari: tamquam illa quæ noſtra ſunt, hoc eſt voluntas & actio, tam ſint valentia ad declinandum a malo, & faciendum bonum, ut divino adjutorio non indigeant; illud vero quod nobis ex Deo eſt, hoc ſit invalidum, id eſt poſſibilitas, ut ſemper gratiæ adjuvetur auxilio.

Sed ne quis forſitan dicat nos vel non recte Caput IV.

intelligere quæ loquitur, vel malevolo animo in alium ſenſum quæ non ita dicta ſunt vertere, ipſa jam verba ejus accipite. *Nos*, inquit, *ſic tria iſta diſtinguimus, & certum velut in ordinem digeſta partimur. Primo loco poſſe ſtatuimus, ſecunda velle, tertia eſſe. Poſſe in natura, velle in arbitrio, eſſe in effectu locamus. Primum illud, id eſt, poſſe, ad Deum proprie pertinet, qui illud creaturæ ſuæ contulit: duo vero reliqua, hoc eſt velle & eſſe, ad hominem referenda ſunt, quia de arbitrii fonte deſcendunt. Ergo in voluntate & opere bono laus hominis eſt, immo & hominis & Dei, qui ipſius voluntatis & operis poſſibilitatem dedit, quique ipſam poſſibilitatem gratiæ ſuæ adjuvat ſemper auxilio. Quod vero poteſt homo velle bonum atque perficere, ſolius Dei eſt. Poteſt itaque illud unum eſſe, etiam ſi duo iſta non fuerint: iſta vero ſine illo eſſe non poſſunt. Itaque liberum mihi eſt, nec voluntatem bonam habere, nec actionem: nullo autem modo poſſum non habere poſſibilitatem boni: ineſt mihi etiam ſi noluero, nec otium ſui aliquando in hoc natura recipit. Quem nobis ſenſum exempla aliqua facient clariorem. Quod poſſumus videre oculis, noſtrum non eſt: quod vero bene aut male videmus, hoc noſtrum eſt. Et ut generaliter univerſa complectar, quod poſſumus omne bonum facere, dicere, cogitare, illius eſt qui hoc poſſe donavit, qui hoc poſſe adjuvat: quod vero bene vel agimus, vel loquimur, vel cogitamus, noſtrum eſt; quia hæc omnia vertere etiam in malum poſſumus. Unde, quod propter calumniam veſtram ſæpe repetendum eſt, cum dicimus hominem poſſe eſſe ſine peccato, & confeſſione poſſibilitatis acceptæ laudamus Deum, qui nobis hoc poſſe largitus eſt, nec eſt ibi ulla laudandi hominis occaſio, ubi ſolius Dei cauſſa tractatur: non enim de velle, nec de eſſe, ſed tantummodo de eo quod poteſt eſſe, diſſeritur.*

Pelagius lib. 1. pro libero arbitrio.

CAPUT V. Ecce eſt totum dogma Pelagii in libro ejus tertio pro libero arbitrio, his omnino verbis diligenter expreſſum, quo tria iſta, unum quod eſt poſſe, alterum quod eſt velle, tertium quod eſt eſſe, id eſt poſſibilitatem, voluntatem, actionem tanta curavit ſubtilitate diſtinguere, ut quandocumque legimus vel audimus divinæ gratiæ adjutorium confiteri, ut a malo declinemus bonumque faciamus, ſive in lege atque doctrina, ſive ubilibet conſtituat, ſciamus quid loquitur; nec erremus, aliter eum intelligendo quam ſentit. Scire quippe debemus, quod nec voluntatem noſtram, nec actionem divino adjuvari credit auxilio, ſed ſolam poſſibilitatem voluntatis atque operis, quam ſolam in his tribus nos habere affirmat ex Deo, tamquam hoc ſit infirmum quod Deus ipſe poſuit in natura; cetera vero duo quæ noſtra eſſe voluit, ita ſint firma & fortia & ſibi ſufficientia, ut nullo indigeant ejus auxilio; & ideo non adjuvet ut velimus, non adjuvet ut agamus, ſed tantummodo adjuvet ut velle & agere valeamus. Contra autem Apoſtolus, *Phil. 2. 12.* Cum timore, inquit, & tremore veſtram ipſorum operamini ſalutem. Et ut ſcirent, quia non tantum in eo quod operari poſſint, (hoc enim & in natura & in doctrina jam acceperant); ſed etiam in eo quod operantur divinitus adjuvantur, non ait, Deus eſt enim qui operatur in vobis poſſe, tamquam ipſi jam velle & operari per ſeipſos habeant, nec in his duobus adjutorio ejus indigeant; ſed ait, Deus enim eſt qui operatur in vobis & velle & perficere; *Ibid. 13.* vel ſicut in aliis & maxime Græcis codicibus legitur, & velle & * operari. Videte ſi non Apoſtolus gratiæ Dei futuros adverſarios ſancto Spiritu tanto ante prævidit, & hæc duo, id eſt, & velle & operari, quæ iſte ita noſtra eſſe voluit, tamquam ipſa divinæ gratiæ non adjuventur auxilio, Deum in nobis dixit operari.

* τὸ ἐνεργεῖν.

CAPUT VI. Neque hinc Pelagius incautos fallat & ſimplices, vel etiam ſeipſum, quoniam cum dixiſſet, *Ergo in voluntate & opere bono laus hominis eſt*: velut correxit atque addidit, *immo & hominis, & Dei*. Non enim hoc propterea dixit, quia ſecundum ſanam doctrinam intelligi voluit quod & velle operari Deus operetur in nobis: ſed cur hoc dixerit, ſatis evidenter oſtendit continuo ſubjungendo, *qui ipſius voluntatis & operis poſſibilitatem dedit*. Hanc autem poſſibilitatem in natura eum ponere, de verbis ejus ſuperioribus clarum eſt. Sed ne nihil de gratia dixiſſe videretur, adjunxit, *quique ipſam poſſibilitatem gratiæ ſuæ adjuvat ſemper auxilio*: non ait, ipſam voluntatem, vel ipſam operationem; quod ſi diceret, non abhorrere a doctrina apoſtolica videretur: ſed ait, *ipſam poſſibilitatem*, illud videlicet ex tribus quod in natura locavit, *gratiæ ſuæ adjuvat ſemper auxilio*, ut ſcilicet in voluntate & actione, non ideo laus ſit & Dei & hominis, quia ſic vult homo, ut tamen ejus voluntati & Deus ardorem dilectionis inſpiret; & ſic operatur homo, ut tamen Deus cooperetur, ſine cujus adjutorio quid eſt homo? ſed ideo ad hanc laudem adjunxit & Deum, quia niſi natura eſſet, in qua nos condidit, qua velle & agere poſſemus, nec vellemus nec ageremus.

Hanc autem naturalem poſſibilitatem quod adjuvari Dei gratia confitetur, non eſt hic apertum vel quam dicat gratiam, vel quatenus ea naturam ſentiat adjuvari; ſed ſicut aliis locis, in quibus evidentius loquitur, intelligi poteſt, non vult aliud accipi quam legem atque doctrinam, qua naturalis poſſibilitas adjuvetur. * Nam quodam loco ait, *Hic nos imperitiſſimi hominum putant injuriam divinæ gratiæ facere, quia dicimus eam ſine voluntate noſtra nequaquam in nobis perficere ſanctitatem: quaſi Deus gratiæ ſuæ aliquid imperaverit, & non illis quibus imperavit, etiam gratiæ ſuæ auxilium ſubminiſtret, ut quod per liberum homines facere jubentur arbitrium, facilius poſſent implere per gratiam*. Et tamquam explicaturus quam dicat gratiam, ſecutus adjunxit, dicens, *Quam nos non, ut tu putas, in lege tantummodo, ſed & in Dei eſſe adjutorio confitemur*. Quis non hic deſideret, ut oſtendat quam velit intelligi gratiam? Propter hoc enim maxime de illo exſpectare debemus, ut dicat hoc quod dicit, non in lege tantummodo ſe gratiam confiteri. Sed nobis hac exſpectatione ſuſpenſis, quid addi-

* CAPUT VII.

Gratia Pelagiana in interiori & multiformi mentis illuſtratione.

addiderit intuemini; *Adjuvat enim nos*, inquit, *Deus per doctrinam & revelationem ſuam, dum cordis noſtri oculos aperit; dum nobis, ne præſentibus occupemur, futura demonſtrat; dum diaboli pandit inſidias; dum nos multiformi & ineffabili dono gratiæ cæleſtis illuminat.* Deinde ſententiam ſuam quadam velut abſolutione concludens, *Qui hæc dicit*, inquit, *gratiam tibi videtur negare? An & liberum hominis arbitrium, & Dei gratiam confitetur?* In his omnibus non receſſit a commendatione legis atque doctrinæ, hanc eſſe adjuvantem gratiam diligenter inculcans, & hoc exſequens quod propoſuerat, cum diceret, *ſed in Dei eſſe adjutorio confitemur*. Denique Dei adjutorium multipliciter inſinuandum putavit, commemorando doctrinam & revelationem, & oculorum cordis adapertionem, & demonſtrationem futurorum, & apertionem diabolicarum inſidiarum & multiformi atque ineffabili dono gratiæ cæleſtis illuminationem: ad hoc utique ut divina præcepta & promiſſa diſcamus. Hoc eſt ergo gratiam Dei ponere in lege atque doctrina.

Caput VIII.

Aliud lex, aliud gratia.

Rom. 4. 6.
Rom. 7. 7.
Exod. 20. 17.

Lex ſine gratia quid poteſt. Legis utilitas.

Hinc itaque apparet hanc eum gratiam confiteri, qua demonſtrat & revelat Deus quid agere debeamus, non qua donat atque adjuvat ut agamus; cum ad hoc potius valeat legis agnitio, ſi gratiæ deſit opitulatio, ut fiat mandati prævaricatio. Ubi enim non eſt lex, ait Apoſtolus, nec prævaricatio. Et, Concupiſcentiam neſciebam, niſi lex diceret, Non concupiſces. Ac per hoc, uſque adeo aliud eſt lex, aliud eſt gratia, ut lex non ſolum nihil proſit, verum etiam plurimum obſit, niſi adjuvet gratia; & hæc oſtendatur legis utilitas, quoniam quos facit prævaricationis reos, cogit confugere ad gratiam liberandos, & ut concupiſcentias malas ſuperent adjuvandos. Jubet enim magis quam juvat; docet morbum eſſe, non ſanat; immo ab ea potius quod non ſanatur augetur, ut attentius & ſollicitius gratiæ medicina quæratur. Quia littera occidit,

2. Cor. 3. 6.

ſpiritus autem vivificat. Si enim data eſſet lex quæ poſſet vivificare, omnino ex lege eſſet

Gal. 3. 21.

juſtitia. „ In quantum tamen etiam lex adju-
„ vet, adjungit & dicit, Sed concluſit Scri-
„ ptura omnia ſub peccato, ut promiſſio ex
„ fide Jeſu Chriſti daretur credentibus. Itaque
„ lex, inquit, pædagogus noſter fuit in Chri-
„ ſto Jeſu. " Hoc ipſum ergo ſuperbis eſt utile, ſub peccato arctius manifeſtiuſque concludi, ne ad faciendam juſtitiam de liberi arbitrii quaſi propriis viribus præſumatur; ſed omne os obſtruatur, & reus fiat omnis mundus Deo, quia non juſtificabitur ex lege omnis

Rom. 3. 19.

caro coram illo. „ Per legem enim cognitio
„ peccati: nunc autem ſine lege juſtitia Dei
„ manifeſtata eſt, teſtificata per legem & Pro-
„ phetas. " Quomodo ergo ſine lege manifeſtata, ſi per legem teſtificata? Non itaque ſine lege manifeſtata, ſed ſine lege juſtitia, quia juſtitia Dei eſt, id eſt, quæ nobis non

1. Cor. 1. 31.

ex lege ſit, ſed ex Deo: non quæ illo imperante cognoſcendo timeatur, ſed quæ illo donante diligendo teneatur, ut & qui gloriatur, in domino glorietur.

Caput IX.

Quid ergo eſt, quod iſte legem atque doctrinam deputat gratiam, qua juvamur ad operandam juſtitiam, quæ ut multum adjuvet, ad hoc adjuvat ut gratia requiratur? Nemo enim poteſt legem implere per legem. Plenitudo enim legis charitas. Charitas autem Dei non per legem diffuſa eſt in cordibus noſtris, ſed per Spiritum-ſanctum qui datus eſt nobis. Proinde per legem gratia demonſtratur, ut lex per gratiam compleatur. Quid enim juvat Pelagium, quia diverſis verbis eamdem rem dicit, ut non intelligatur in lege atque doctrina gratiam conſtituere, qua poſſibilitatem naturæ aſſerit adjuvari? Quantum autem exiſtimo, ideo veretur intelligi, quia damnavit eos, qui dicunt gratiam Dei & adjutorium non ad ſingulos actus dari, ſed in libero arbitrio eſſe, vel in lege atque doctrina: & tamen latere ſe putat, cum aliis atque aliis locutionibus verſat ſignificationem legis atque doctrinæ.

Ad quid lex adjuvet.

Rom. 13. 10.

Rom. 5. 5.

Caput X.

Et alio quippe loco, cum diu aſſeruiſſet non adjutorio Dei, ſed ex nobis ipſis in nobis effici voluntatem bonam; oppoſuit ſibi ex Apoſtoli epiſtola quæſtionem, atque ait, *Et quomodo*, inquit, *ſtabit illud Apoſtoli, Deus eſt enim qui operatur in vobis & velle & perficere?* Deinde ut hanc oppoſitionem veluti ſolveret, quam videbat dogmati ſuo vehementer eſſe contrariam, ſecutus adjunxit: *Operatur in nobis velle quod bonum eſt, velle quod ſanctum eſt, dum nos terrenis cupiditatibus deditas, mutorum more animalium tantummodo præſentia diligentes, futuræ gloriæ magnitudine & præmiorum pollicitatione ſuccendit, dum revelatione ſapientiæ in deſiderium Dei ſtupentem ſuſcitat voluntatem, dum nobis (quod tu alibi negare non metuis,) ſuadet omne quod bonum eſt.* Quid manifeſtius, nihil aliud eum dicere gratiam, qua Deus in nobis operatur velle quod bonum eſt, quam legem atque doctrinam? In lege namque & doctrina ſanctarum ſcripturarum futuræ gloriæ atque præmiorum promittitur magnitudo. Ad doctrinam pertinet etiam quod ſapientia revelatur, ad doctrinam pertinet cum ſuadetur omne quod bonum eſt. Et ſi inter docere & ſuadere, vel potius exhortari, diſtare aliquid videtur; etiam hoc tamen doctrinæ generalitate concluditur, quæ quibuſcumque ſermonibus vel litteris continetur: nam & ſanctæ ſcripturæ & docent & exhortantur, & poteſt eſſe in docendo & exhortando etiam hominis operatio. Sed nos eam gratiam volumus iſte aliquando fateatur, qua futuræ gloriæ magnitudo non ſolum promittitur, verum etiam creditur & ſperatur; nec ſolum revelatur ſapientia, verum etiam & amatur; nec ſuadetur ſolum omne quod bonum eſt, verum & perſuadetur. Non enim omnium eſt fides, qui audiunt per Scripturas Dominum regnum cælorum pollicentem; aut omnibus perſuadetur quibuſcumque ſuadetur, ut veniant ad eum, qui dicit, Venite ad me omnes qui laboratis. Quorum autem ſit fides, & quibus perſuadetur, ut ad eum veniant, ſatis ipſe demonſtravit, ubi ait, Nemo venit ad me, niſi Pater qui miſit me, traxerit eum.

Phil. 2. 13.

Gratiam in lege atque doctrina ponit Pelagius.

Gratia quam confiteri debet, ut ſit Chriſtianus, ea eſt, qua non ſolum ſuadetur, ſed perſuadetur bonum.

2. Theſſ. 3. 2.
Matth. 11. 28.
Joan. 6. 44.
Ibid. 44.

Et

Et paulo poſt, cum de non credentibus loqueretur, Dixi, inquit, vobis, quia nemo poteſt venire ad me, niſi fuerit ei datum a patre meo. Hanc debet Pelagius gratiam confiteri, ſi vult non ſolum vocari, verum etiam eſſe Chriſtianus.

CAPUT XI.

Quid autem dicam de revelatione ſapientiæ? Neque enim facile quiſquam ſperaverit in hac vita poſſe pervenire ad magnitudinem revelationum apoſtoli Pauli: & utique in eis quid aliud credendum eſt ei revelari ſolere, niſi quod ad ſapientiam pertineret? „ Et tamen dicit, In

2. Cor. 12. 7.

„ magnitudine revelationum mearum ne extollar, datus eſt mihi ſtimulus carnis meæ, angelus ſatanæ qui me colaphizet. Propter quod ter Dominum rogavi, ut auferret eum a me: & dixit mihi, Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur. " Proculdubio ſi jam ſumma & cui nihil eſſet addendum, caritas in Apoſtolo tunc fuiſſet, quæ omnino non poſſet inflari, numquid neceſſarius eſſet angelus ſatanæ, quo colaphizante reprimeretur elatio, quæ in magnitudine revelationum poſſet exſiſtere? Quid eſt autem aliud elatio quam inflatio? Et utique de caritate veriſſime dictum eſt. Caritas non æmulatur, non inflatur. Hæc itaque caritas adhuc etiam in tanto Apoſtolo de die in diem profecto augebatur, quamdiu homo ejus interior de die in diem renovabatur, perficienda ſine dubio ubi jam non poſſet inflari. Tunc autem mens ejus adhuc erat ubi inflaretur magnitudine revelationis, donec impleretur ſolido ædificio caritatis: nondum enim perveniendo apprehenderat, quo proficiendo currebat.

V. lib. 3. contra duas Epiſt. Pelag. c. 7.

1. Cor. 13. 4.

2. Cor. 4. 16.

CAPUT XII.

2. Cor. 12. 9.

Ideoque nolenti perpeti moleſtiam, qua ejus cohiberetur elatio, ante quam eſſet in eo caritatis ultima & ſumma perfectio, rectiſſime dicitur, Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur: *in infirmitate*, ſcilicet, non ut ille putat, *carnis tantum*, ſed & carnis & animi: quia & animus erat in comparatione ſummæ illius perfectionis infirmus, cui, ne extolleretur, proinde ſtimulus carnis angelus ſatanæ intelligebatur datus: quamvis eſſet in carnalium, vel animalium, nondum percipientium quæ ſunt Spiritus Dei comparatione firmiſſimus. Quocirca ſi virtus in infirmitate perficitur, quiſquis ſe non fatetur infirmum, non perficitur. Hæc autem gratia qua virtus in infirmitate perficitur, prædeſtinatos & ſecundum propoſitum vocatos, ad ſummam perfectionem glorificationemque perducit. Qua gratia agitur non ſolum ut facienda noverimus, verum etiam ut cognita faciamus; nec ſolum ut diligenda credamus, verum etiam ut credita diligamus.

1. Cor. 2. 14.

Rom. 8. 28.

Gratia facit ut faciamus.

CAPUT XIII. Quomodo doctrina poſſit dici gratia.

Hæc gratia ſi doctrina dicenda eſt, certe ſic dicatur, ut altius & interius eam Deus cum ineffabili ſuavitate credatur infundere, non ſolum per eos qui plantant & rigant extrinſecus, ſed etiam per ſeipſum qui incrementum ſuum miniſtrat occultus, ita ut non oſtendat tantummodo veritatem, verum etiam impertiat caritatem. Sic enim docet Deus eos qui ſecundum propoſitum vocati ſunt, ſimul donans & quid agant ſcire, & quod ſciunt agere. Unde ad Theſſalonicenſes ſic Apoſtolus loquitur: De charitate autem fraternitatis non opus habetis vobis ſcribi; nam ipſi vos a Deo didiciſtis ut diligatis invicem. Atque ut probaret eos a Deo didiciſſe, ſubjunxit, Etenim facitis illud in omnes fratres, in univerſa Macedonia. Tamquam hoc ſit certiſſimum indicium, quod a Deo didiceris, ſi id quod didiceris feceris. Iſto modo ſunt omnes ſecundum propoſitum vocati, ſicut ſcriptum eſt in Prophetis, docibiles Dei. Qui autem novit quidem quod fieri debeat, & non facit, nondum a Deo didicit ſecundum gratiam, ſed ſecundum legem: non ſecundum ſpiritum, ſed ſecundum litteram. Quamvis multi, quod imperat lex facere videantur timore pœnæ, non amore juſtitiæ, quam dicit Apoſtolus juſtitiam ſuam quæ ex lege eſt: tamquam ſit imperata, non data. Si autem data eſt, non dicitur juſtitia noſtra, ſed Dei: quia ſic fit noſtra, ut ſit nobis ex Deo. Dicit enim, Ut inveniar in illo non habens meam juſtitiam, quæ ex lege eſt, ſed eam quæ ex fide eſt Jeſu, juſtitiam ex Deo. Tantum igitur inter legem diſtat & gratiam, ut cum lex eſſe non dubitetur ex Deo, juſtitiam tamen quæ ex lege eſt non ſit ex Deo, ſed juſtitia quæ per gratiam conſummatur, ex Deo. Quia ex lege juſtitia dicitur, quæ fit propter legis * maledictum, juſtitia ex Deo dicitur, quæ datur per gratiæ beneficium, ut non ſit terribile, ſed ſuave mandatum, ſicut oratur in Pſalmo; Suavis es domine, & in tua ſuavitate doce me juſtitiam tuam: id eſt, ut non formidine pœnæ ſerviliter cogar eſſe ſub lege, ſed libera charitate delecter eſſe cum lege. Præceptum quippe liber facit, qui libens facit. Et hoc modo quiſquis diſcit, agit omnino quidquid agendum didicerit.

1. Cor. 3. 7.

Qui per gratiam didicit, omnino agit quidquid agendum didicit.

1. Theſſ. 4. 9.

Joan. 6. 45.

Juſtitia ex Deo, juſtitia ex lege.

Philip. 3. 9.

* Alias mandatum.

Pſ. 118. 68.

Timor pœnæ.

CAPUT XIV.

Sed forte ut daretur nobis charitas, præcedentia merita noſtra fecerunt: ſicut iſte de gratia Dei ſentit in eo libro, * quem ad ſacram virginem ſcripſit, cujus etiam commemorationem fecit in litteris, quas Romam miſit. Ibi enim interpoſito Jacobi apoſtoli teſtimonio, quo ait, *Subditi eſtote Deo, reſiſtite autem diabolo & fugiet a vobis*: ſubjungit & dicit, * *Oſtendit quomodo reſiſtere debeamus diabolo, ſi utique ſubditi ſimus Deo, ejuſque faciendo voluntatem, divinam mereamur gratiam * & facilius nequam ſpiritui auxilio ſancti Spiritus reſiſtamus*. Ecce quam veraci corde damnavit in eccleſiaſtico judicio Palæſtino eos, qui dicunt gratiam Dei ſecundum merita noſtra dari. An adhuc eum id ſentire & apertiſſime prædicare dubitamus? Quomodo ergo verax fuit in epiſcopali examine illa confeſſio? An forte jam iſtum ſcripſerat librum, ubi apertiſſime dicit gratiam ſecundum merita noſtra dari, quod in orientali ſynodo ſine ulla recuſatione damnavit? Confiteretur ergo ſic ſe aliquando tenuiſſe, ſed jam non tenere, ut de correctione ejus apertiſſime gauderemus. Nunc vero cum illi inter cetera & hoc fuiſſet objectum, reſpondit, *Hæc utrum Cæleſtii ſint, ipſi viderint qui dicunt ea Cæleſtii eſſe: ego vero numquam ſic tenui, ſed anathematizo qui ſic tenent*. Quomodo numquam ſic tenuit, ſi hunc ante condiderat librum? Aut quomodo anathematizat eos qui ſic tenent, ſi hunc librum poſtea condidit?

* Epiſt. ad Demetriadem, quæ exſtat in Append. tomi 2. operum S. Aug.

Jacob. 4. 7.

* Cap. 22.

* forte ut.

Lib. de geſtis Pelagii, c. 14.

Sed ne forte reſpondeat ita ſe hic dixiſſe,

Dei

Dei faciendo voluntatem, divinam mereamur gratiam, ſicut fidelibus & pie viventibus additur gratia, qua reſiſtant fortiter tentatori, cum tamen gratiam etiam primitus accepiſſent, ut Dei facerent voluntatem: ne forte ergo ita reſpondeat, alia de hac re verba ejus accipite. *Qui currit*, inquit, *ad Deum, & a Deo ſe regi cupit, id eſt, voluntatem ſuam ex ejus voluntate ſuſpendit; qui ei adhærendo jugiter, unus, ſecundum Apoſtolum, cum eo fit ſpiritus, non hoc niſi de arbitrii efficit libertate*. Videte

1. Cor. 6. 17. quantam rem dixerit non effici niſi arbitrii libertate; ac per hoc ſine adjutorio Dei nos Deo exiſtimat adhærere: hoc eſt enim, *non niſi de arbitrii libertate*: ut cum adhæſerimus eo non adjuvante, tunc jam quoniam adhæſimus etiam

* CAPUT XXIII. adjuvari mereamur. * Sequitur enim & dicit, *Qua qui bene utitur*, id eſt, arbitrii libertate qui bene utitur, *ita ſe*, inquit, *totum tradit Deo, omnemque ſuam mortificat voluntatem, ut*

Gal. 2. 20. *cum Apoſtolo poſſit dicere, Vivo autem jam non ego, vivit autem in me Chriſtus; ponitque cor ſuum in manu Dei, ut illud quo voluerit, ipſe*

Prov. 21. 1. *declinet*. Magnum profecto adjutorium divinæ gratiæ, ut cor noſtrum quo voluerit Deus, ipſe decliner. Sed hoc tam magnum adjutorium, ſicut ille deſipit, tunc meremur, cum ſine ullo adjutorio non niſi de arbitrii libertate ad Dominum currimus, ab eo nos regi cupimus, voluntatem noſtram ex ejus voluntate ſuſpendimus, eique adhærendo jugiter, unus cum illo efficimur ſpiritus. Hæc ſcilicet tam ingentia bona, non niſi de arbitrii, ſecundum illum, efficimus libertate, ut his præcedentibus meritis ſic ejus gratiam conſequamur, ut cor noſtrum quo voluerit ipſe declinet. Quomodo eſt ergo gratia,

Epheſ. 2. 8. ſi non gratis datur? Quomodo eſt gratia, ſi ex debito redditur? Quomodo verum dicit Apoſtolus, Non ex vobis, ſed Dei donum eſt, non ex operibus, ne forte quis extollatur? Et ite-

Rom. 11. 6. rum, Si autem gratia, inquit, jam non ex operibus, alioquin gratia, jam non eſt gratia. Quomodo, inquam, hoc verum eſt, ſi opera tanta præcedunt, quæ nobis adipiſcendæ gratiæ meritum faciant, quo nobis non donetur gratuito, ſed reddatur ex debito? Ergone ut perveniatur ad adjutorium Dei, ad Deum curritur ſine adjutorio Dei; & ut Deo adhærentes adjuvemur a Deo, a Deo non adjuti adhæremus Deo? Quid homini majus, quidve tale poterit gratia ipſa præſtare, ſi jam ſine illa unus cum Domino ſpiritus effici potuit, non niſi de arbitrii libertate?

CAPUT XXIV. Sed vellem ut iſte diceret, utrum rex ille Aſſyrius cujus Eſther ſancta mulier exſecrabatur cubile, quando conſidebat in throno regni

Eſther 5. ſec. LXX. ſui, & omni ſtola illuſtrationis ſuæ indutus erat, totus auro variatus lapidibuſque pretioſis, & erat formidoloſus valde, & elevata facie ſua inflammata in claritate intuitus eſt eam, tamquam taurus in impetu indignationis ſuæ, & timuit regina, & converſus eſt color ejus per diſſolutionem, & inclinavit ſe ſuper caput delicatæ ſuæ, quæ præcedebat eam: vellem ergo diceret iſte nobis, utrum rex ille ad Deum jam cucurrerat, & ab eo ſe regi cupiverat, ſuamque voluntatem ex ejus voluntate ſuſpenderat, & ei jugiter inhærendo unus cum illo ſpiritus factus erat, non niſi de arbitrii libertate? utrum ſe totum Deo tradiderat, omnemque ſuam mortificaverat voluntatem, & cor ſuum in manu Dei poſuerat? Puto non deſipere, ſed inſanire hominem, quiſquis de illo rege, qualis tunc erat, hoc ſenſerit: & tamen convertit Deus & tranſtulit indignationem ejus in lenitatem. Quis autem non videat multo majus eſſe, indignationem a contrario in lenitatem convertere atque transferre, quam cor neutra affectione præoccupatum, ſed inter utramque medium in aliquid declinare? Legant ergo & intelligant, intueantur atque fateantur, non lege atque doctrina inſonante forinſecus, ſed interna atque occulta mirabili ac ineffabili poteſtate operari Deum in cordibus hominum, non ſolum veras revelationes, ſed etiam bonas voluntates. Deus mirabili poteſtate operatur in cordibus bonas voluntates.

Deſinat itaque jam Pelagius, & ſeipſum & alios fallere, contra Dei gratiam diſputando. CAPUT XXV. Pelagiana gratia poſſibilitatis explicitur Non propter illorum trium unum, id eſt, propter poſſibilitatem bonæ voluntatis atque operis, ſed etiam propter voluntatem & operationem bonam erga nos gratia Dei prædicanda eſt. Nam illam poſſibilitatem ad utrumque valere definit: & tamen non ideo tribuenda ſunt Deo etiam noſtra peccata, ſicut & propter eamdem poſſibilitatem vult tribuere bona opera noſtra. Non ideo tantum adjutorium divinæ gratiæ commendetur, quia poſſibilitatem adjuvat naturalem. Deſinat dicere, *Quod poſſumus omne bonum facere, dicere, cogitare, illius eſt qui hoc poſſe donavit, qui hoc poſſe adjuvat: quod vero bene vel agimus, vel loquimur, vel cogitamus, noſtrum eſt*. Deſinat, inquam, iſta dicere. Non Phil. 2. 13. ſolum enim Deus poſſe noſtrum donavit atque adjuvat, ſed etiam velle & operari operatur in nobis. Non quia nos non volumus, aut nos non agimus: ſed quia ſine ipſius adjutorio nec volumus aliquid boni, nec agimus. Quomodo enim dicitur, *Quod poſſumus bene agere, Dei eſt, quod autem agimus, noſtrum eſt?* cum dicat Apoſtolus, orare ſe ad Deum pro eis ad quos ſcribebat, ne quid mali faciant, & ut quod bonum eſt, faciant. Non enim ait, Oramus ut 2. Cor. 13. 7. poſſitis nihil mali facere; ſed, ne quid faciatis mali: nec, ut poſſitis bonum facere; ſed, ut bonum faciatis. Quoniam de quibus ſcriptum Rom. 8. 14. eſt, Quotquot enim Spiritu Dei aguntur, hi filii ſunt Dei: profecto ut agant quod bonum eſt, ab illo aguntur qui bonus eſt. Quomodo dicit Pelagius, *Quod bene loqui poſſumus, Dei eſt, quod bene loquimur, noſtrum eſt?* cum dicat Dominus, Spiritus Patris veſtri eſt, qui loquitur in vobis? Neque enim ait, Non vos eſtis qui dediſtis vobis bene poſſe loqui; ſed ait, Non vos eſtis qui loquimini. Nec ait, Spi- Matth. 10. 20. ritus Patris veſtri eſt qui vobis dat, vel dedit poſſe bene loqui: ſed ait, loquitur in vobis: non ſignificans poſſibilitatis profectum, ſed exprimens cooperationis effectum. Quomodo dicit Liberi arbitrii elatus aſſertor Pelagius. 2. Cor. 3. 5. liberi arbitrii elatus aſſertor, *Quod poſſumus bene cogitare, Dei eſt, quod autem bene cogitamus, noſtrum eſt?* Cui reſpondet humilis gratiæ prædicator: Non quia idonei ſumus cogitare aliquid a nobis, quaſi ex nobiſmetipſis; ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt. Non enim ait, poſſe cogitare: ſed, cogitare.

Iſtam Dei gratiam in divinis eloquiis mani- CAPUT XXVI. Quæ vera
feſtam

Digitized by Google

gratia Pelagii non gratiæ opposita.

ſeſtam etiam Pelagius manifeſte fateatur, ſeque tamdium contra ſenſiſſe non operiat impudentiſſimo pudore, ſed dolore ſaluberrimo aperiat, ut ſancta Eccleſia non turbetur pertinaci ejus obſtinatione, ſed veraci correctione lætetur.

* al. Cogitationem & electionem.

* Cognitionem & dilectionem, ſicut ſunt diſcernenda, diſcernat. Quia ſcientia inflat, caritas ædificat. Et tunc ſcientia non inflat, quando caritas ædificat. Et cum ſit utrumque donum

1. Cor. 8. 1. Gratia proprie donum charitatis.

Dei, ſed unum minus, alterum majus? non ſic juſtitiam noſtram ſuper laudem juſtificatoris noſtri extollat, ut horum duorum quod minus eſt divino tribuat adjutorio, quod autem majus eſt, humano uſurpet arbitrio. Et ſi conſenſerit nos gratia Dei accipere charitatem; non ſic ſentiat tamquam ulla merita bona noſtra præceſſerint.

Merita non præcedunt gratiam.

Nam quæ merita bona tunc habere poteramus, quando Deum non diligebamus? Ut enim acciperemus dilectionem qua diligeremus, dilecti ſumus, cum eam nondum haberemus. Hoc Joannes apoſtolus apertiſſime dicit? Non quod nos dilexerimus Deum, ſed quia ipſe dilexit nos.

1. Joan. 4. 10.

Et alibi: Nos diligamus, inquit, quia ipſe prior dilexit nos.

Ibid. 19.

Optime omnino atque veriſſime. Non enim haberemus unde illum diligeremus, niſi hoc ab illo, cum prior nos diligeret, ſumeremus. Quid autem boni faceremus, niſi diligeremus? Aut quomodo bonum non facimus, ſi diligamus? Et ſi enim Dei mandatum videtur aliquando non a diligentibus, ſed a timentibus fieri; tamen UBI NON EST DILECTIO, nullum bonum opus imputatur, nec recte bonum opus vocatur: quia omne quod non ex fide eſt, peccatum eſt;

Rom. 14. 23.

& fides per dilectionem operatur. Ac per hoc gratiam Dei, qua charitas Dei diffunditur in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis, ſic confiteatur, qui vult veraciter confiteri, ut omnino nihil boni ſine illa, quod ad pietatem pertinet veramque juſtitiam, fieri poſſe non dubitet.

Gal. 5. 6. Rom. 5. 5.

Non quomodo iſte, qui cum dicit, *propterea dari gratiam, ut quod a Deo præcipitur, facilius impleatur*, quid de illa ſentiat ſatis oſtendit, ſcilicet, quod etiam ſine illa, etſi minus facile, fieri tamen quod divinitus præcipitur, poteſt.

Fr. Cap. XXX.

Nunc ergo de adjutorio gratiæ, quod inſtituimus peragendum eſt. Unde ad id quod propoſuit, quid etiam hinc reſpondeat videamus. Ut enim omittamus ejus invidioſas de ſuis inimicis querelas, ubi ad rem ventum eſt, ita locutus eſt.

Caput XXXI. De gratia nomine Pelagius percutur, ad non poſſit intelligi de lege atque doctrina.

Ecce, inquit, *apud beatitudinem tuam epiſtola iſta me purget, in qua pure atque ſimpliciter ad peccandum, & ad non peccandum integrum liberum arbitrium habere nos dicimus, quod in omnibus bonis operibus divino adjuvatur ſemper auxilio*. Cernitis itaque, pro intellectu quem vobis Dominus dedit, hæc ejus verba ſolvendæ non ſufficere quæſtioni. Quærimus enim adhuc, quo auxilio liberum adjuvari dicat arbitrium, ne forte, ſicut ſolet, velit intelligi legem atque doctrinam. Si enim quæras cur dixerit, *ſemper*: poterit reſpondere, quia dictum eſt, Et in lege ejus meditabitur die ac nocte.

Pſal. 1. 2.

Deinde cum de hominis conditione, & ad peccandum atque non peccandum naturali ejus poſſibilitate quædam interpoſuiſſet, adjunxit dicens: *Quam liberi arbitrii poteſtatem dicimus in omnibus eſſe generaliter, in Chriſtianis, Judæis atque gentilibus. In omnibus eſt liberum arbitrium æqualiter per naturam, ſed in ſolis Chriſtianis juvatur a gratia*. Iterum quærimus qua gratia? Et adhuc poterit reſpondere, lege atque doctrina Chriſtiana.

Gratiam ſecundum merita dari dicit.
* Cap. 22.

Deinde quamlibet ſentiat gratiam; ipſis Chriſtianis ſecundum merita dari dicit; cum eos qui hæc dicunt, jam in Palæſtina, ſicut ſupra * commemoravi, ſua illa præclara purgatione damnaverit. Nam verba ejus iſta ſunt: *In illis*, inquit, *nudum & inerme eſt conditionis bonum*: in eis dicit qui Chriſtiani non ſunt. Deinde cetera contexens: *In his vero*, inquit, *qui ad Chriſtum pertinent, Chriſti munitur auxilio*. Videtis adhuc incertum eſſe quo auxilio, ſecundum ea quæ ſupra diximus. Sed adhuc ſequitur de illis qui Chriſtiani non ſunt, & dicit: *Illi ideo judicandi atque damnandi ſunt, quia cum habeant liberum arbitrium, per quod ad fidem venire poſſent, & Dei gratiam promereri, male utuntur libertate conceſſa. Hi vero remunerandi ſunt, qui bene libero utentes arbitrio, merentur Domini gratiam, & ejus mandata cuſtodiunt*. Nempe manifeſtum eſt, eum dicere gratiam ſecundum merita dari, quamlibet eam, vel qualemlibet ſignificet, quam tamen aperte non exprimit. Nam cum eos remunerandos dicit, qui bene utuntur libero arbitrio, & ideo mereri Domini gratiam, debitum eis reddi fatetur. Ubi eſt ergo illud Apoſtoli, Juſtificati gratis per gratiam ipſius?

Rom. 3. 24. Epheſ. 2. 8.

Ubi eſt & illud, Gratia ſalvi facti eſtis? Et ne putarent per opera, addidit, per fidem. Rurſus ne ipſam fidem ſine Dei gratia ſibi putarent eſſe tribuendam: Et hoc, inquit, non ex vobis, ſed Dei donum eſt.

Ibidem. * Fides nullis præcedentibus meritis noſtris redditur.

Nempe ergo illud unde incipit omne, quod merito accipere dicimur, ſine merito accipimus, id eſt, ipſam fidem. Aut ſi negatur dari, quid eſt quod dictum eſt: Sicut unicuique Deus partitus eſt menſuram fidei?

Rom. 12. 3. Phil. 1. 29.

Si autem ſic dicitur dari, ut reddatur meritis, non donetur; quid eſt quod iterum dicit, Vobis donatum eſt pro Chriſto, non ſolum ut credatis in eum, verum etiam ut patiamini pro eo? Utrumque enim donatum eſſe teſtatus eſt, & quod credit in Chriſtum, & quod patitur quiſque pro Chriſto. Iſti autem libero arbitrio ſic applicant fidem, ut fidei videlicet reddi videatur, non gratuita, ſed debita gratia: ac per hoc jam nec gratia, quia niſi gratuita, non eſt gratia.

Caput XLIV.

* Ambroſius Pelagio opponitur. Hom. 24. ad Luc. 1. 22.

Audiat ergo (Pelagius) illum venerabilem antiſtitem (Ambroſium) dicentem & docentem in ſecundo libro expoſitionis Evangelii ſecundum Lucam *, cooperari Dominum etiam voluntatibus noſtris. *Vides itaque*, inquit, *quia ubique Domini virtus ſtudiis cooperatur humanis; ut nemo poſſit ædificare ſine Domino, nemo cuſtodire ſine Domino, nemo quidquam incipere ſine Domino. Et ideo juxta Apoſtolum, ſive manducatis, ſive bibitis, omnia in Dei gloriam facite*.

1. Cor. 10. 31.

Videtis quemadmodum ſanctus Ambroſius etiam illud quod ſolent homines dicere, Nos incipimus, & Deus perficit, his verbis abſtulit dicens, *Neminem quidquam vel inci-*

Digitized by Google

incipere ſine Deo. Item in ſexto libro ejuſdem operis, * cum de duobus illis fœneratoris unius debitoribus ageret, *Secundum homines*, inquit, *plus fortaſſe offendit, qui plus debuerat, ſed per miſericordiam Domini cauſſa mutatur, ut amplius diligat qui amplius debuit, ſi tamen gratiam conſequatur*. Ecce apertiſſime prædicat catholicus doctor etiam ipſam dilectionem, qua quiſque amplius diligit, ad beneficium gratiæ pertinere.

* num. 25. Luc. 7. 41.

Caput XLV.

Ipſam denique pœnitentiam, quam procul dubio voluntas agit, Domini miſericordia & adjutorio fieri ut agatur, in nono ejuſdem operis libro * beatus dicit Ambroſius ita loquens, *Bonæ lacrymæ quæ culpam lavant. Denique quos Jeſus reſpicit, plorant delictum. Negavit primo Petrus, & non flevit, quia non reſpexerat Dominus: negavit ſecundo, & non flevit, quia adhuc non reſpexerat Dominus: negavit & tertio, reſpexit Jeſus, & ille amariſſime flevit*. Legant iſti Evangelium, & videant Dominum Jeſum tunc intus fuiſſe, cum a ſacerdotum principibus audiretur: apoſtolum vero Petrum foris & deorſum in atrio cum ſervis ad focum nunc ſedentem, nunc ſtantem, ſicut veraciſſima & concordiſſima Evangeliſtarum narratione monſtratur. Unde non poteſt dici, quod corporalibus oculis eum Dominus viſibiliter admonendo reſpexerit. Et ideo quod ibi ſcriptum eſt, Reſpexit eum dominus: intus actum eſt, in mente actum eſt, in voluntate actum eſt. Miſericordia Dominus latenter ſubvenit, cor tetigit, memoriam revocavit, interiore gratia ſua viſitavit Petrum, interioris hominis uſque ad exteriores lacrymas movit & produxit affectum. Ecce quemadmodum Deus adjuvando adeſt voluntatibus & actionibus noſtris: ecce quemadmodum & velle & operari operatur in nobis.

* Lib. 10. nu. 89. ad Luc. 22. 62.

Quibus oculis hriſtus Petrum reſpexerit. Luc. 22. 61.

Item in eodem libro * idem ſanctus Ambroſius, *Nam ſi Petrus*, inquit, *lapſus eſt, qui dixit, Et ſi alii ſcandalizati fuerint, ego non ſcandalizabor: quis alius jure de ſe præſumat? Denique David, quia dixerat, Ego dixi in mea abundantia non movebor in æternum: ſuam ſibi jactantiam obfuiſſe profitetur dicens, Avertiſti faciem tuam, & factus ſum conturbatus*. Audiat iſte tantum virum docentem, imitetur credentem, cujus fidem doctrinamque laudavit. Audiat humiliter, imitetur fideliter, non de ſe pertinaciter præſumat, ne pereat. Quid in eo pelago vult mergi Pelagius, unde per petram liberatus eſt Petrus?

* Lib. 10. n. 91. ad Luc. 22. Matth. 26. 33. Pſ. 29. 7.

Ibid. 8.

Caput XLVI.

AUDIAT eumdem antiſtitem Dei in ſexto * libro ejuſdem operis dicentem, *Cur autem non receperint eum, Evangeliſta ipſe memoravit dicens, Quia facies ejus erat euntis in Jeruſalem. Diſcipuli autem recipi intra Samariam geſtiebant. Sed Deus quos dignatur vocat, & quem vult religioſum facit*. O ſenſum hominis Dei, ex ipſo hauſtum fonte gratiæ Dei! *Deus*, inquit, *quos dignatur vocat, & quem vult religioſum facit*. Videte ſi non illud eſt propheticum Miſerebor cujus miſertus ero, & miſericordiam præſtabo, cui miſericors fuero: & illud apoſtolicum, Igitur non volentis neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei. Quia ut dicit etiam noſtrorum temporum homo ejus, *Quem dignatur vocat, & quem vult religioſum facit*. Numquid aliquis dicere audebit, nondum eſſe religioſum, *qui currit ad Dominum, & ab eo ſe regi cupit, & voluntatem ſuam ex ejus voluntate ſuſpendit, & qui ei adhærendo jugiter, unus, ſecundum Apoſtolum, cum eo fit ſpiritus?* At hoc totum tam magnum religioſi hominis opus, Pelagius *non* dicit *effici, niſi arbitrii libertate*. Contra autem beatus Ambroſius ipſius tam excellenter ore laudatus, *Dominus Deus*, inquit, *quem dignatur vocat, & quem vult religioſum, facit*. Ergo ut currat ad Dominum, & ab eo ſe regi cupiat, ſuamque voluntatem ex ejus voluntate ſuſpendat, eique adhærendo jugiter unus, ſecundum Apoſtolum, cum eo fiat ſpiritus, Deus quem vult religioſum facit: & hoc totum homo niſi religioſus non facit. Quapropter niſi a Deo fiat, ut hoc faciat, quis hoc facit?

* Apud Ambr. l. 7. nu. 27. ad Luc. 9. 53.

Exod. 33. 19. Rom. 9. 16.

Pelagii verba, ſupra c. 22.

1. Cor. 6. 17.

Caput XLVII. Liberi arbitrii & gratiæ Dei conciliandæ difficultas.

SED quia iſta quæſtio, ubi de arbitrio voluntatis & Dei gratia diſputatur, ita eſt ad diſcernendum difficilis, ut quando defenditur liberum arbitrium, negari Dei gratia videatur; quando autem aſſeritur Dei gratia, liberum arbitrium putetur auferri: poteſt Pelagius ita ſe latebris obſcuritatis hujus involvere, ut etiam iis quæ a ſancto Ambroſio conſcripta poſuimus, conſentire ſe dicat, & ea ſe quoque ſentire proclamet, ſemperque ſenſiſſe, atque ita ſingula conetur exponere, ut etiam ejus ſententiæ convenire credantur. Quapropter quantum attinet ad iſtam, de divina gratia & adjutorio quæſtionem, tria illa quæ apertiſſime diſtinxit attendite, poſſe, velle, eſſe, id eſt poſſibilitatem, voluntatem, actionem. Si ergo conſenſerit nobis, non ſolam poſſibilitatem in homine, etiam ſi nec velit, nec agat bene, ſed ipſam quoque voluntatem & actionem, id eſt, ut bene velimus, & bene agamus, quæ non ſunt in homine, niſi quando bene vult & bene agit: ſi ut dixi, conſenſerit etiam ipſam voluntatem & actionem divinitus adjuvari; & ſic adjuvari, ut ſine illo adjutorio nihil bene velimus & agamus, eamque eſſe gratiam Dei per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum, in qua nos ſua, non noſtra juſtitia juſtos facit, ut ea ſit vera noſtra juſtitia, quæ nobis ab illo eſt; nihil de adjutorio gratiæ Dei, quantum arbitror, inter nos controverſiæ relinquetur.

V. lib. 4. contra Julian. c. 3.

Quid a Pelagio exigatur in quæſtione de gratia.

Rom. 7. 25.

Ex libro ſecundo ejuſdem contra Pelagium & Cæleſtium, qui eſt de peccato originali, capite 24.

SED in cauſſa duorum hominum, quorum per unum venumdati ſumus ſub peccato, per alterum redimimur a peccatis; per unum præcipitati ſumus in mortem, per alterum liberamur ad vitam; quorum ille nos in ſe perdidit, faciendo voluntatem ſuam, non ejus a quo factus eſt; iſte nos ſe ſalvos fecit, non faciendo voluntatem ſuam, ſed ejus a quo miſſus eſt: in horum ergo duorum hominum cauſſa proprie fides Chriſtiana conſiſtit. Unus eſt enim Deus, & unus mediator Dei & hominum homo Chriſtus Jeſus. Quoniam non eſt aliud nomen ſub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos ſalvos fieri: & in illo definivit Deus fidem omnibus, ſuſcitans illum a mortuis. Itaque ſine illa fide,

Caput XXIV. Hæreſis Pelagii & Cæleſtii ipſa fidei noſtræ petit fundamenta. Joan. 4. 34. In cauſſa duorum hominum proprie fides Chriſtiana. 1. Tim. 2. 5. Act. 4. 12.

hoc

Digitized by Google

Act. 17.31. Sine fide Chriſti nullus umquam homo juſtificari aut ſalvari potuit.

hoc eſt ſine fide unius mediatoris Dei & hominum hominis Chriſti Jeſu, ſine fide, inquam, reſurrectionis ejus, quam Deus omnibus definivit, quæ utique ſine incarnatione ejus ac morte non poteſt veraciter credi; ſine fide ergo incarnationis & mortis & reſurrectionis Chriſti, nec antiquos juſtos, ut juſti eſſent, a peccatis potuiſſe mundari, & Dei gratia juſtificari, veritas Chriſtiana non dubitat: ſive in eis juſtis quos ſancta Scriptura commemorat, ſive in eis juſtis, quos quidem illa non commemorat, ſed tamen fuiſſe credendi ſunt, vel ante diluvium, vel inde uſque ad legem datam, vel ipſius legis tempore, non ſolum in filiis Iſrael, ſicut fuerunt Prophetæ, ſed etiam extra eumdem populum, ſicut fuit Job. Et ipſorum enim corda eadem mundabantur mediatoris fide, & diffundebatur in eis charitas per Spiritum ſanctum, qui ubi vult ſpirat, non merita ſequens, ſed etiam ipſa merita faciens. Non enim Dei gratia erit ullo modo, niſi gratuita fuerit omni modo.

Rom. 5. 5. Joan. 3. 8. Fides Chriſti donum omnino gratuitum.

Ex libro ſecundo ejuſdem de Nuptiis & concupiſcentia, cap. 16. & 17.

CAPUT XVI.

JAM nunc illa tria videamus, quorum trium quodlibet dixerimus, nihil ait dici poſſe profanius: *quod hominem Deus aut non fecerit, aut diabolo fecerit, aut certe diabolus Dei ſit imaginem, hoc eſt hominem fabricatus.* Horum trium primum & noviſſimum non dici a nobis, etiam ipſe, ſi non ſit excors, aut nimium pervicax, confitetur. De illo quæſtio eſt, quod ſecundo medioque loco poſuit, ubi ſic fallitur, ut a nobis hoc exiſtimet dici, quod diabolo Deus hominem fecerit, tamquam in hominibus quos Deus ex hominibus parentibus creat, hoc intendat, hoc curet, hoc ſui operis ratione provideat, ut habeat diabolus ſervos, quos ipſe ſibi facere non poteſt. Abſit ut hoc qualiſcumque vel puerilis pietas ſuſpicetur. Bonitate ſua Deus facit homines, & primos ſine peccato, & ceteros ſub peccato, in uſus profundarum cogitationum ſuarum. Sicut enim de ipſius diaboli malitia novit ille quid agat, & quod agit juſtum eſt, & bonum, quamvis ſit de quo agit injuſtus & malus, nec eum propterea creare noluit, quia malum futurum eſſe præſcivit: ita de univerſo genere humano, quamvis nullus hominum ſine peccati ſorde naſcatur, bonum ille qui ſumme bonus eſt operatur; alios faciens tamquam vaſa miſericordiæ, quos gratia diſcernat ab eis qui vaſa ſunt iræ; alios tamquam vaſa iræ, ut notas faciat divitias gloriæ ſuæ in vaſa miſericordiæ. Eat iſte nunc, & adverſus Apoſtolum, cujus iſta ſententia eſt, argumentetur, immo adverſus ipſum figulum, cui reſpondere prohibet „ Apoſtolus, dicens, O homo, „ tu quis es qui reſpondeas Deo? Numquid di„ cit figmentum ei qui ſe finxit, quare ſic me „ feciſti? An non habet poteſtatem figulus luti „ ex eadem maſſa facere aliud vas in honorem, „ aliud in contumeliam? “ Numquid ergo vaſa iræ negat iſte eſſe ſub diabolo? aut quia ſub diabolo ſunt, alius ea quam ipſe facit, qui vaſa miſericordiæ facit? aut aliunde & non ex eadem maſſa facit? Hic itaque dicat, Ergo Deus vaſa diabolo facit: quaſi neſciat Deus ſic eis uti ad opera ſua juſta & bona, ſicut ipſo utitur diabolo.

Cur creare pergat homines Deus, quos novit ſub peccato naſcituros.

Rom. 9.22.

Ibid. 20.

CAPUT XVII. Matt. 25. 33. Matt. 5.45. V. lib. 5. Operis imperfecti, c. 141.

AN vero filios perditionis hœdos ſiniſtræ partis diabolo paſcit, & diabolo nutrit, & veſtit, quia facit ſolem ſuum oriri ſuper bonos & malos, & pluit ſuper juſtos & injuſtos? Sic itaque creat malos, quomodo paſcit & nutrit malos: quia quod eis creando tribuit, ad naturæ pertinet bonitatem; & quod eis paſcendo & nutriendo dat incrementum, non utique malitiæ eorum, ſed eidem bonæ naturæ quam creavit bonus, bonum tribuit adjumentum. In quantum enim homines ſunt, bonum eſt naturæ cujus auctor eſt Deus: in quantum autem cum peccato naſcuntur, perituri ſi non renaſcuntur, ad ſemen pertinent maledictum ab initio, illius antiquæ inobedientiæ vitio. Quo tamen bene utitur factor etiam vaſorum iræ, ut notas faciat divitias gloriæ ſuæ in vaſa miſericordiæ; ne meritis ſuis tribuat, ſi ad eamdem maſſam quiſque pertinens gratia liberetur, ſed qui gloriatur, in Domino glorietur.

Sap. 12.11. Rom. 9.23. 2. Cor. 10. 17.

Ex ejuſdem libri ſecundi, De nuptiis & concupiſcentia, cap. 27.

PER unius delictum, inquit Apoſtolus, in omnes homines ad condemnationem. Omnes autem dixit ad condemnationem per Adam, & omnes ad juſtificationem per Chriſtum: cum utique non omnes eos qui moriuntur in Adam transferat Chriſtus ad vitam; ſed omnes dicit atque omnes, quia ſicut ſine Adam nullus ad mortem, ita ſine Chriſto nullus ad vitam. Sicut dicimus de litterarum magiſtro, ſi in civitate ſolus eſt, Omnes iſte hic litteras docet: non quia omnes diſcunt, ſed quia nemo niſi ab ipſo. Denique quos ante omnes dixerat, multos poſtea dixit, eoſdem ipſos tamen omnes multoſque ſignificans. „ Sicut enim, inquit, per ino„ bedientiam unius hominis peccatores conſtituti „ ſunt multi, ita & per unius obedientiam ju„ ſti conſtituentur multi. “

Omnes quomodo per Chriſtum juſtificantur. V. lib. 1. de peccat. meritis. c. 28.

Rom. 5.19.

Ex libro ejuſdem, De natura & gratia ad Timaſium & Jacobum, cap. 4. 5. & 6.

CAPUT IV. Gratia gratuita. Rom. 3.24.

HÆC autem Chriſti gratia, ſine qua nec infantes, nec ætate grandes ſalvi fieri poſſunt, non meritis redditur, ſed gratis datur, propter quod & gratia nominatur. Juſtificati, inquit, gratis per ſanguinem ipſius. Unde ii qui non per illam liberantur, ſive quia audire nondum potuerunt, ſive quia obedire noluerunt, ſive etiam cum per ætatem audire non poſſent, lavacrum regenerationis quod accipere poſſent, per quod ſalvi fierent, non acceperunt, juſte utique damnantur: quia ſine peccato non ſunt, vel quod originaliter traxerunt, vel quod malis moribus addiderunt. Omnes enim peccaverunt, ſive in Adam, ſive in ſe ipſis, & egent gloria Dei.

Rom. 3.23

CAPUT V. Juſtitiæ erat damnari omnes.

UNIVERSA igitur maſſa pœnas debet: & ſi omnibus debitum damnationis ſupplicium redderetur, non injuſte procul dubio redderetur. Qui ergo inde per gratiam liberantur, non vaſa meritorum ſuorum, ſed vaſa miſericordiæ nomi-

Digitized by Google

Rom. 9. 23. 1. Tim. 1. 15. Rom. 8. 29.

nominantur. Cujus miſericordiæ, niſi illius qui Chriſtum Jeſum miſit in hunc mundum peccatores ſalvos facere; quos præſcivit & prædeſtinavit & vocavit & juſtificavit & glorificavit? Quis igitur uſque adeo dementiſſime inſaniat, ut non agat ineffabiles gratias miſericordiæ, quos voluit liberantis, qui recte nullo modo poſſet culpare juſtitiam univerſos omnino damnantis.

Caput VI.

HOC ſi ſecundum Scripturas ſapiamus, non cogimur contra Chriſtianam gratiam diſputare, & ea dicere quibus demoſtrare conemur, naturam humanam neque in parvulis medico indigere, quia ſana eſt, & in majoribus ſibi ipſam ad juſtitiam ſi velit poſſe ſufficere. Acute quippe videntur hæc dici, ſed in ſapientia verbi, qua evacuatur crux Chriſti. Non eſt iſta deſurſum ſapientia deſcendens. Nolo quod ſequitur dicere, ne amicis noſtris, quorum fortiſſima & celerrima ingenia non in perverſum, ſed in directum currere volumus, facere exiſtimemur injuriam.

1. Cor. 1. 17. Jac. 3. 15. Pelagianorum ingenia fortiſſima & celerrima.

Ex eodem libro de Natura & gratia, cap. 27. & 28.

Caput XXVII. Peccatum peccato tollitur.

ACUTE ſane tractat & verſat (*Pelagius*,) & quantum ſibi videtur, redarguit atque convincit quod eis dicitur; *etiam neceſſarium fuiſſe homini ad auferendam ſuperbiæ vel gloriæ occaſionem, ut abſque peccato eſſe non poſſet. Abſurdiſſimum quippe & ſtultiſſimum* putat, *peccatum fuiſſe ne peccatum eſſet, quoniam & ipſa ſuperbia utique peccatum eſt:* quaſi non & ulcus in dolore eſt, & ſectio dolorem operatur, ut dolor dolore tollatur. Hoc ſi experti non eſſemus, & in aliquibus terris ubi iſta numquam contigerant, audiremus, ſine dubio utique deridentes, fortaſſis etiam verbis hujus uteremur & diceremus, Abſurdiſſimum eſt dolorem neceſſarium fuiſſe, ne ulceris dolor eſſet.

Sanandi ordinem cæleſtis medicus non ab ægroto accipit, ſed a ſeipſo. 2. Cor. 12. 9.

Sed Deus, inquiunt, *poteſt omnia ſanare.* Hoc utique agit, ut ſanet omnia: ſed agit judicio ſuo, nec ordinem ſanandi accipit ab ægroto. Procul dubio quippe firmiſſimum Apoſtolum volebat efficere, cui tamen dixit, Virtus in infirmitate perficitur: & non ei totiens oranti aufert neſcio quem ſtimulum carnis, quem ſibi dicit datum, ne magnitudine revelationum extolleretur. Cetera enim vitia tantum in malefactis valent, SOLA AUTEM SUPERBIA ETIAM IN RECTE FACTIS cavenda eſt. Unde admonentur illi, ne dona Dei ſuæ poteſtati tribuendo ſeſeque extollendo gravius pereant, quam ſi nil operarentur boni, quibus dicitur, „ Cum timore & tremore veſtram ipſorum ſalutem operamini: Deus enim eſt „ qui operatur in vobis & velle & operari pro „ bona voluntate. “ Quare ergo cum timore & tremore, & non potius cum ſecuritate, ſi Deus operatur; niſi quia propter voluntatem noſtram, ſine qua bene non poſſumus operari, cito poteſt ſubrepere animo humano, ut quod bene operatur, ſuum tantummodo exiſtimet, & dicat in abundantia ſua, Non movebor in æternum? Ideo qui in voluntate ſua præſtiterat decori ejus virtutem, avertit paululum faciem ſuam, ut qui hoc dixerat fieret conturbatus: quoniam ipſis eſt ille tumor ſanandus doloribus.

Phil. 2. 12. Juſtis quæ cauſa timendi. Pſ. 29. 7.

Caput XXVIII. Deſerit aliquantum Deus, ne ſuperbiamus.

NON itaque dicitur homini, *Neceſſe eſt peccare, ne pecces:* ſed dicitur homini, Deſerit aliquantum Deus unde ſuperbis, ut ſcias non tuum, ſed ejus eſſe, & diſcas ſuperbus non eſſe. Nam illud etiam Apoſtoli quale eſt, nonne ita mirabile, ut niſi quia ipſe dicit, cui vera dicenti contradicere nefas eſt, non ſit credibile. Quis enim neſciat fidelium, a ſatana veniſſe primam peccati ſuaſionem, & quod ille primus auctor ſit omnium peccatorum? Et tamen quidam traduntur ſatanæ, ut diſcant non blaſphemare. Quomodo igitur opus ſatanæ excluditur opere ſatanæ? Hæc atque hujuſmodi intueatur, ne videantur ei nimis acuta, quæ acutule ſonant, & diſcuſſa inveniuntur obtuſa. Quid quod etiam ſimilitudinem adhibet, quibus magis admoneat quid ei debeat reſponderi? *Quid amplius dicam*, inquit, *niſi quia poteſt credi quod ignes ignibus extinguuntur, ſi credi poteſt quod peccatis peccata curentur?* Quid ſi ignes extinguere quiſquam non poteſt ignibus, ſed tamen poſſunt, ut docui, dolores curari doloribus? Poſſunt etiam, ſi quærat & diſcat, venenis venena depelli. Nam ſi & adverrit aliquando calores febrium quibuſdam caloribus medicinalibus frangi, etiam ignes ignibus fortaſſe concedet extingui.

Gen. 3. 1. 1. Tim. 1. 20.

Ex eodem libro de Natura & gratia, cap. 41.

Caput XLI. Rom. 3. 23.

QUOD autem ſibi oppoſuit (Pelagius) ab eis dici, contra quos loquitur, *Omnes enim peccaverunt:* manifeſtum eſt quod *de his dicebat Apoſtolus qui tunc erant, hoc eſt, de Judæis & Gentibus.* „ Sed plane illud quod „ commemoravi. Per unum hominem peccatum „ intravit in mundum, & per peccatum mors, „ & ita in omnes homines pertranſiit, in quo „ omnes peccaverunt: & antiquos & recentiores, & nos & poſteros noſtros ſententia iſta „ complectitur. “ Ponit etiam illud teſtimonium, unde probet cum dicuntur *omnes*, non ſemper omnes omnino nullo prætermiſſo intelligi oportere. *Sicut per unius*, inquit, *delictum in omnes homines in condemnationem, ſic & per unius juſtitiam in omnes homines in juſtificationem vitæ. Cum per Chriſti*, inquit, *juſtitiam, non omnes, ſed eos tantum qui illi obedire voluerunt, & baptiſmi ejus ablutione purgati ſunt, ſanctificatos eſſe non dubium ſit.* Non plane iſto teſtimonio probat quod vult. Nam ſicut dictum eſt: *Sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem*, ut nullus prætermitteretur: ſic & in eo quod dictum eſt, *per unius juſtitiam in omnes homines in juſtificationem vitæ*, nullus prætermiſſus eſt: non quia omnes in eum credunt & baptiſmo ejus abluuntur; ſed quia nemo juſtificatur niſi in eum credat & baptiſmo ejus abluatur. Itaque *omnes* dictum eſt, ne aliquo modo alio præter ipſum quiſquam ſalvus fieri poſſe credatur. Sicut enim uno litterarum magiſtro in civitate conſtituto, rectiſſime dicimus, Omnes iſte hic litteras docet, non quia omnes cives litteras diſcunt, ſed quia nemo diſcit, niſi quem ille docuerit: ſic nemo juſtificatur, niſi quem juſtificaverit Chriſtus.

Rom. 5. 12. Omnes quomodo accipiendum. Rom. 5. 18. V. ſupr. l. 3. de pecc. meritis, c. 28.

Ex

Digitized by Google

Ex libro ejuſdem ad Eutropium & Paulum De perfectione juſtitiæ hominis, cap. 19. & 20.

[Caput XIX. Teſtimonium [illegible], definitionum Cæleſtii. Rom. 9.16. 1 Cor. 7.36. Philem. 13. Deuter. 30. 11. & 19.]

ITEM *dicunt*, inquit (Cæleſtius) *Non volentis neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei.* Quibus *reſpondendum eſſe* dicit *quod idem Apoſtolus alibi de quodam ait, Quod vult faciat. Item*, inquit, *ad Philemonem de Oneſimo: Quem ego volueram apud me detinere, ut pro te mihi miniſtraret; ſed ſine conſilio tuo nihil volui facere, ut non quaſi ex neceſſitate bonum tuum eſſet, ſed voluntarium. Item in Deuteronomio: Vitam & mortem dedit ante faciem tuam, bonum & malum, elige vitam ut vivas. Item apud Salomonem: Deus ab initio conſtituit hominem, & reliquit eum in manu conſilii ſui: adjecit ei mandata & præcepta: ſi voles præcepta, ſervabunt te, & in poſterum* [Eccli. 15. 14. & ſeq.] *fidem placitam facere. Appoſuit tibi aquam & ignem, ad quod vis porrige manum tuam. Ante hominem bonum & malum, vita & mors, paupertas & honeſtas a Domino Deo ſunt. Item apud Iſaiam:* [Iſa. 1. 19.] *Et ſi volueritis & audieritis me, quæ bona ſunt terræ manducabitis; ſi autem nolueritis nec obaudieritis me, gladius vos comedet, Os enim Domini locutum eſt hæc.* Hic vero, quantumlibet iſti ſe obtegant, aperiuntur. Declarant enim ſe contra Dei gratiam vel miſericordiam diſputare, quam volumus impetrare, cum dicimus, Fiat voluntas tua ſicut in cælo & terra: [Matt. 6. 10. & 13.] vel, Ne nos inferas in tentationem, ſed libera nos a malo. Ut quid enim iſta orando tanto gemitu petimus, ſi volentis hominis & currentis, non miſerentis eſt Dei. Non quia hoc ſine voluntate noſtra agitur, ſed quia voluntas non implet quod agit, niſi divinitus adjuvetur. [Luc. 11. 9.] Hæc eſt fidei ſanitas, quæ nos facit quærere ut inveniamus, petere ut accipiamus, pulſare ut aperiatur nobis. Contra iſtam qui diſputat, contra ſe ipſum claudit oſtium miſericordiæ Dei. Nolo plura dicere de re tanta, quia melius eam committo fidelium gemitibus, quam ſermonibus meis.

Videte tamen, obſecro, quale ſit, ideo volenti & currenti miſericordiam Dei non eſſe neceſſariam, quæ illum etiam prævenit, ut curreret, [1. Cor. 7. 36.] quia de quodam ait Apoſtolus, *Quod vult faciat*: ibi, ut arbitror, ubi ſequitur & dicit, *Non peccat, ſi nubat.* Quaſi pro magno habendum ſit velle nubere, ubi de adjutorio divinæ miſericordiæ operoſius diſputatur. Aut vero etiam ibi prodeſt aliquid velle, niſi Deus providentia, qua gubernat omnia, marem feminamque conjungat. [Philem. 14.] Aut quoniam *ad Philemonem ſcripſit Apoſtolus, ut non quaſi ex neceſſitate bonum ejus eſſet, ſed voluntarium*: quaſi aliter ſit voluntarium bonum, niſi cum Deus [Philip. 2. 13.] operatur in nobis & velle & operari pro bona voluntate. Aut quia in Deuteronomio ſcriptum eſt, *Vitam & mortem dedit ante faciem hominis, bonum & malum*: [Deut. 30. 15. & 19.] & admonuit ut *eligeret vitam*: quaſi & ipſa admonitio non de miſericordia veniat; vel aliquid prodeſſet eligere vitam, niſi Deus eligendi caritatem inſpiraret, & electam habere præſtaret: de quo dictum eſt, [Pſ. 29. 6.] Quoniam ira in indignatione ejus, & vita in voluntate ejus. Aut quia dictum eſt, *Si voles præcepta, ſervabunt te*: [Eccli. 15. 16.] quaſi non debeat Deo agere gratias, quia præcepta voluit, qui deſertus omni lumine veritatis hæc velle non poſſet. *Poſitis ante hominem igne & aqua, quo vult* quidem *porrigit manum*; ſed altior eſt qui vocat altius quam omnis humana cogitatio: quando quidem initium corrigendi cor fides eſt, ſicut ſcriptum eſt, Venies & pertranſies ab initio fidei: [Cant. 4. ſec. LXX. Rom. 12. 3. Joan. 6. 44.] & quiſque ita eligit bonum, ſicut unicuique Deus partitus eſt menſuram fidei: &, Nemo poteſt ad me venire, ait princeps fidei, niſi Pater qui miſit me traxerit eum. Quod de fide dictum eſſe qua in eum creditur, ſatis evidenter poſtea explanat, ubi dicit: [Ibid. 64.] „ Verba quæ „ ego locutus ſum vobis, ſpiritus & vita ſunt, „ ſed quidam ſunt ex vobis qui non credunt. „ Sciebat enim ab initio Jeſus, qui eſſent credentes, & quis eum traditurus eſſet, & dicebat, Propterea dixi vobis, quia nemo poteſt venire ad me, niſi fuerit ei datum a Patre meo.“

Magnum autem aliquid pro ſua cauſſa ſe inveniſſe arbitratus eſt apud Iſaiam prophetam, quia Deus dixit, *Si volueritis & audieritis me,* [Iſa. 1. 19.] *quæ bona ſunt terræ manducabitis; ſi autem nolueritis & non audieritis me, gladius vos comedet. Os enim Domini locutum eſt hæc.* Quaſi [Promiſſa Dei conditionata. Gal. 3. 19. Rom. 5. 20.] non lex tota hujuſmodi conditionibus plena ſit: aut ob aliud ſuperbis præcepta iſta data ſint, niſi quia lex prævaricationis gratia poſita eſt, donec veniret ſemen cui promiſſum eſt. Unde ſubintravit ut abundaret delictum, & ubi abundavit delictum, ſuperabundavit gratia: id eſt, ut acciperet homo præcepta, ſuperbe de ſuis viribus fidens, in quibus deficiens & factus etiam prævaricator, liberatorem ſalvatoremque requireret; atque ita eum timor legis humilem factum, tamquam pædagogus ad fidem gratiamque perduceret. [Pſ. 15. 4. Antiqui juſti & ipſi per Chriſti gratiam ſalvati.] Ita multiplicatis infirmitatibus poſtea acceleraverunt, quibus ſanandis opportune Chriſtus advenit. In cujus gratiam etiam juſti antiqui crediderunt, eadem ipſa gratia ejus adjuti, ut gaudentes eum prænoſcerent, & quidam etiam prænuntiarent eſſe venturum; vel in illo populo Iſrael, ſicut Moyſes, & Jeſus Nave, & Samuel, & David, & ceteri tales; vel extra ipſum populum, ſicut Job; vel ante ipſum populum, ſicut Abraham, ſicut Noe, & quicumque alii ſunt, quos vel commemorat, vel tacet ſcriptura divina. [1. Tim. 2. 5.] Unus enim Deus, & unus mediator Dei & hominum homo Chriſtus Jeſus, ſine cujus gratia nemo a condemnatione liberatur, ſive quam traxit ex illo in quo omnes peccaverunt, ſive quam poſtea ſuis iniquitatibus addidit.

[Caput XX.] Quale eſt autem, quod iſte poſuit in extremo: *Si quis dixerit, Poteſt fieri, ut homo vel verbo non peccet? Reſpondendum eſt*, inquit, *Si vult Deus, poteſt: vult enim Deus, ergo poteſt.* Item ait, *Si quis dixerit: Fieri poteſt ut homo non in cogitatione delinquat? Reſpondendum eſt, Si vult Deus, poteſt: vult enim Deus, ergo poteſt.* Videte quemadmodum noluerit dicere: Si Deus adjuvet, poteſt; cui dicitur, [Pſ. 26. 9.] Adjutor meus eſto, ne derelinquas me: non utique ad corporalia bona capeſcenda, & mala cavenda, ſed ad gerendam poſſidendamque juſtitiam,

Digitized by Google

Matth. 6. 13.

Adjuvatur nemo, niſi qui & ipſe aliquid agit.

Rom. 8. 29.

ſtitiam, propter quod dicimus, Ne nos inferas in tentationem, ſed libera nos a malo. Nec adjuvatur, niſi qui & ipſe aliquid agit: adjuvatur autem, ſi invocat, ſi credit, ſi ſecundum propoſitum vocatus eſt: quoniam quos ante præſcivit & prædeſtinavit conformes imagini Filii ſui, ut ſit ipſe primogenitus in multis fratribus; quos autem prædeſtinavit, illos & vocavit; quos autem vocavit, illos & juſtificavit; quos autem juſtificavit, illos & glorificavit.

Curſus profeſſus eſt.

Currimus ergo, cum proficimus, dum ſanitas noſtra in proficientibus currit (ſicut etiam cicatrix currere dicitur, quando bene vulnus diligenterque curatur), ut ex omni parte perfecti ſine ulla ſimus omnino infirmitate peccati; quod non ſolum vult Deus, verum etiam ut impleatur facit atque adjuvat. Et hoc nobiſcum agit gratia Dei per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum, non ſolum præceptis, ſacramentis, exemplis; ſed etiam Spiritu ſancto, per quem latenter diffunditur caritas in cordibus noſtris, quæ interpellat gemitibus inenarrabilibus, donec in nobis perficiatur ſanitas, & Deus ſicuti eſt, videndus æterna veritate monſtretur.

Rom. 5. 25.

Ibid. 5.

Rom. 8. 26.

EX EPISTOLA EJUSDEM AD VITALEM

alias CVIII. *nunc* CCXVII. *cap.* 6. *num.* 19. *& ſequenti.*

QUomodo voluntatis humanæ meritum ſequitur gratia, cum detur & parvulis, qui hoc nondum poſſunt velle ſeu nolle? Quomodo gratiam vel in majoribus dicuntur præcedere merita voluntatis, ſi gratia, ut vera ſit gratia, non ſecundum merita noſtra datur? Quam ſententiam catholicam Pelagius ipſe ſic timuit, ut eos qui dicunt gratiam Dei ſecundum merita noſtra dari, ſine dubitatione damnaret, ne a Catholicis judicibus damnaretur. Quomodo dicitur gratia Dei in natura eſſe liberi arbitrii, vel in lege atque doctrina, cum & iſtam ſententiam Pelagius ipſe damnaverit, proculdubio confitens gratiam Dei ad ſingulos actus dari, eis utique qui jam libero arbitrio utuntur?

1. Tim. 2. 4.

Quomodo dicitur omnes homines eam fuiſſe accepturos, ſi non illi, quibus non donatur, eam ſua voluntate reſpuerent, quoniam *Deus vult omnes homines ſalvos fieri*: cum multis non detur parvulis, & ſine illa plerique moriantur, qui non habent contrariam voluntatem, & aliquando cupientibus feſtinantibuſque parentibus, miniſtris quoque volentibus ac paratis, Deo nolente non detur, cum repente antequam detur exſpirat, pro quo ut acciperet currebatur? Unde manifeſtum eſt eos qui huic reſiſtunt tam perſpicuæ veritati, non intelligere omnino qua locutione ſit dictum; quod *omnes homines vult Deus ſalvos fieri*: cum tam multi ſalvi non fiant; non quia ipſi, ſed quia Deus non vult, quod ſine ulla caligine manifeſtatur in parvulis. Sed ſicut illud quod dictum eſt:

1 Cor. 15. 22.

Omnes in Chriſto vivificabuntur, cum tam multi æterna morte puniantur, ideo dictum eſt, quia omnes quicumque vitam æternam percipiunt, non percipiunt niſi in Chriſto: ita quod dictum eſt, *omnes homines vult Deus ſalvos fieri*, cum tam multos nolit ſalvos fieri, ideo dictum eſt, quia omnes qui ſalvi fiunt, niſi ipſo volente non fiunt; & ſi quo alio modo illa verba apoſtolica intelligi poſſunt, ut tamen huic apertiſſimæ veritati, in qua videmus, tam multos volentibus hominibus, ſed Deo nolente ſalvos non fieri, contraria eſſe non poſſint.

Ex Libro ejuſdem De gratia & libero arbitrio, Cap. 1. 20. 22. & 23.

Caput I. Occaſio & argumentum hujus operis.

1. PRopter eos qui liberum arbitrium ſic prædicant & defendunt, ut Dei gratiam qua vocamur ad eum, & a noſtris malis meritis liberamur, & per quam bona merita comparamus, quibus ad vitam perveniamus æternam, negare audeant & conentur auferre; multa jam diſſeruimus, litteriſque mandavimus, quantum nobis Dominus donare dignatus eſt. Sed quoniam ſunt quidam qui ſic gratiam Dei defendunt, ut negent hominis liberum arbitrium, aut quando gratia defenditur, negari exiſtiment liberum arbitrium: hinc aliquid ſcribere ad veſtram caritatem, Valentine frater, & ceteri qui ſimul Deo ſervitis, compellente mutua caritate curavi. Nunciatum eſt enim mihi de vobis, fratres, ab aliquibus qui in veſtra congregatione ſunt, & ad nos inde venerunt, per quos & iſta direximus, quod de hac re diſſenſiones in vobis ſint. Itaque dilectiſſimi, ne vos perturbet hujus quæſtionis obſcuritas, moneo vos primum, ut de iis quæ intelligitis, agatis Deo gratias: quidquid eſt autem quo pervenire nondum poteſt veſtræ mentis intentio, pacem inter vos & caritatem ſervantes, a Domino ut intelligatis orate, & donec vos ipſe perducat ad ea quæ nondum intelligitis, ibi ambulate quo pervenire potuiſtis. Hoc admonet apoſtolus Paulus, qui cum dixiſſet nondum ſe eſſe perfectum paulo poſt ait, *Quotquot ergo perfecti, hoc ſapiamus*, id eſt, ita nos eſſe perfectos, ut nondum ad perfectionem, quæ nobis ſufficit, venerimus: continuoque ſubjunxit, *Et ſi quid aliter ſapitis, hoc quoque vobis Deus revelabit: veruntamen in quod pervenimus, in eo ambulemus*. Ambulando quippe in quod pervenimus, & quo nondum pervenimus pervenire poterimus, Deo nobis revelante ſi quid aliter ſapimus, ſi ea quæ jam revelavit, non relinquamus.

Phil. 3. 15.

Ibid. & 16.

Caput XX. Voluntates hominum ita eſſe in Dei poteſtate, ut eas quo voluerit faciat inclinari.

Satis me diſputaſſe arbitror adverſus eos qui gratiam Dei vehementer oppugnant, qua voluntas humana non tollitur, ſed ex mala mutatur in bonam, & cum bona fuerit, adjuvatur: & ſic diſputaſſe, ut non magis ego, quam divina ipſa ſcriptura vobiſcum locuta ſit, evidentiſſimis teſtimoniis veritatis: quæ ſcriptura divina ſi diligenter inſpiciatur, oſtendit non ſolum bonas hominum voluntates, quas ipſe facit ex malis, & a ſe factas bonas in actus bonos, & in æternam dirigit vitam; verum etiam illas quæ conſervant ſæculi creaturam, ita eſſe in Dei poteſtate, ut eas quo voluerit, quando voluerit, faciat inclinari, vel ad beneficia quibuſdam præſtanda, vel ad pœnas

Confer. lib. 5. contra Julianum cap. 4.

quibuſdam ingerendas, ſicut ipſe judicat, occultiſſimo quidem judicio, ſed ſine ulla dubitatione juſtiſſimo. Nam invenimus aliqua peccata etiam pœnas eſſe aliorum peccatorum: ſicut ſunt vaſa iræ, quæ perfecta dicit Apoſtolus in perditionem: ſicut eſt induratio Pharaonis, cujus & cauſſa dicitur, ad oſtendendam in illo virtutem Dei; ſicut eſt fuga Iſraelitarum a facie hoſtium de civitate Gai; in animo enim factus eſt timor ut fugerent, & hoc factum eſt ut vindicaretur peccatum eo modo, quo fuerat vindicandum: unde dicit Dominus ad Jeſum Nave, *Non poterunt filii Iſrael ſubſiſtere ante faciem inimicorum ſuorum*. Quid eſt, *Non poterunt ſubſiſtere?* Quare non ſubſiſtebant per liberum arbitrium, ſed per timorem turbata voluntate fugiebant; niſi quia Deus dominatur & voluntatibus hominum, & quos vult, in formidinem convertit iratus? Numquid non hoſtes Iſraelitarum adverſus populum Dei quem ducebat Jeſus Nave, ſua voluntate pugnarunt? Et tamen dicit Scriptura, *quia per Dominum factum eſt confortari cor eorum, ut obviam irent ad bellum ad Iſrael, ut exterminarentur*. Numquid non ſua voluntate homo improbus filius Gemini maledicebat regi David? Et tamen quid ait David, plenus vera & alta & pia ſapientia? quid ait illi qui maledicentem percutere voluit? *Quid mihi*, inquit, *& vobis filii Sarviæ? Dimittite eum, & maledicat; quia Dominus dixit illi maledicere David. Et quis dicet ei, Quare feciſti ſic?* Deinde ſcriptura divina plenam ſententiam regis velut ab alio initio repetendo commendans; *Et dixit*, inquit, *David ad Abeſſa, & ad omnes pueros ejus: Ecce filius meus qui exiit de utero meo quærit animam meam, & adhuc modo filius Gemini? Sinite illum, maledicat, quoniam dixit illi Deus; ut videat Dominus humilitatem meam, & retribuat mihi bona pro maledicto ejus in die iſto*. Quomodo dixerit Dominus huic homini maledicere David, qui ſapiens & intelliget? Non enim jubendo dixit, ubi obedientia laudaretur, ſed quod ejus voluntatem proprio vitio ſuo malam in hoc peccatum judicio ſuo juſto & occulto inclinavit, ideo dictum eſt, *dixit ei Dominus*. Nam ſi jubenti obtemperaſſet Deo, laudandus potius quam puniendus eſſet, ſicut ex hoc peccato poſtea novimus eſſe punitum. Nec cauſſa tacita eſt, cur ei Dominus iſto modo dixerit maledicere David, hoc eſt, cor ejus malum in hoc peccatum miſerit vel dimiſerit: *Ut videat*, inquit, *Dominus humilitatem meam, & retribuat mihi bona pro maledicto ejus in die iſta*. Ecce quomodo probatur Deum uti cordibus etiam malorum ad laudem atque adjumentum bonorum. Sic uſus eſt Juda tradente Chriſtum, ſic uſus eſt Judæis crucifigentibus Chriſtum. Et quanta inde bona præſtitit populis credituris? Quin & ipſo diabolo utitur peſſimo, ſed optime, ad exercendam & probandam fidem & pietatem bonorum, non ſibi, qui omnia ſcit ante quam fiant, ſed nobis quibus erat neceſſarium, ut eo modo ageretur nobiſcum. Numquid non ſua voluntate Abeſſalon elegit conſilium quod ſibi oberat? Et tamen ideo fecit, quia exaudierat Dominus ejus patrem orantem, ut hoc fieret. Propter quod Scriptura ait, *Et Dominus mandavit diſſipare conſilium Achitophel bonum, ut inducat Dominus ſuper Abeſſalon omnia mala*. Bonum conſilium dixit, quod ad tempus proderat cauſſæ, quia pro ipſo erat contra patrem ejus, contra quem rebellaverat, ut poſſet eum opprimere, niſi Dominus conſilium diſſipaſſet quod dederat Achitophel, agendo in corde Abeſſalon, ut tale conſilium repudiaret, & aliud quod ei non expediebat, eligeret.

Peccata quædam pœnas eſſe aliorum peccatorum.
Rom. 9. 22. Exod. 7. 3. & 10. 1. Joſue 7. 4. 5. Ibid. 12. Joſue 11. 20. 2. Reg. 16. 9. Ibid. 10. Ibid. 11. & 12. 2. Reg. 17. 14. Ibid. 14.

CAPUT XXII. Gratiæ gratuitæ exemplum in parvulis.

Sed ſuſpicentur homines quælibet merita bona, quæ putant præcedere, ut juſtificentur per Dei gratiam: non intelligentes, cum hoc dicunt, nihil aliud quam ſe negare gratiam: ſed, ut dixi, quod volunt de majoribus ſuſpicentur; de parvulis certe Pelagiani quid reſpondeant non inveniunt, quorum nec voluntas ulla eſt in accipienda gratia, cujus voluntatis meritum præceſſiſſe dicant, & inſuper eos etiam cum fletu reluctari videmus quando baptizantur, & divina ſacramenta percipiunt; quod eis ad magnum impietatis peccatum imputaretur, ſi jam libero uterentur arbitrio: tamen hæret etiam in reluctantibus gratia, apertiſſime nullo bono merito præcedente, alioquin gratia jam non eſſet gratia. Et aliquando filiis infidelium præſtatur hæc gratia, cum occulta Dei providentia in manus piorum quomodocumque perveniunt; aliquando autem filii fidelium non eam conſequuntur, aliquo impedimento exiſtente ne poſſit periclitantibus ſubveniri. Fiunt vero iſta per occultam Dei providentiam, cujus inſcrutabilia ſunt judicia, & inveſtigabiles viæ: quod ut Apoſtolus diceret, quid prædixerit intuemini. Agebat enim de Judæis & Gentibus, cum ſcriberet ad Romanos, id eſt, ad Gentes, & ait, *Sicut enim aliquando vos non crediſtis Deo, nunc autem miſericordiam conſecuti eſtis in illorum incredulitate: ita & hi nunc non crediderunt in veſtra miſericordia, ut & ipſi miſericordiam conſequantur: concluſit enim Deus omnes in infidelitate, ut omnium miſereatur*. Et cum adtendiſſet quid dixerit, admirans ſententiæ ſuæ certam quidem veritatem, ſed magnam profunditatem, quomodo concluſerit Deus omnes in infidelitate, ut omnium miſereatur, quaſi faciens mala ut venirent bona, mox exclamavit atque ait, *O altitudo divitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei! Quam inſcrutabilia ſunt judicia ejus, & inveſtigabiles viæ ejus!* Hæc enim inſcrutabilia judicia, & inveſtigabiles vias perverſi homines non cogitantes, & proclives ad reprehendendum, non idonei ad intelligendum, putabant, & jactitabant Apoſtolum dicere, *Faciamus mala, ut veniant bona*. Quod abſit ut Apoſtolus diceret: ſed homines non intelligentes, hoc putabant dici quando audiebant quod dixit Apoſtolus, *Lex autem ſubintravit ut abundaret delictum: ubi autem abundavit delictum, ſuperabundavit gratia*. Sed utique gratia id agit, ut jam fiant bona ab eis qui fecerunt mala; non ut perſeverent in malis, & reddi ſibi exiſtiment bona. Non itaque debent dicere, *Faciamus mala, ut veniant bona*; ſed, fecimus mala, & venerunt bona; jam faciamus bona, ut in futuro ſæculo recipiamus pro bonis bona, qui in hoc ſæculo recipimus pro malis bona. Propter quod ſcriptum

Rom. 11. 30. Ibid. 33. Rom. 3. 8. Rom. 5. 20.

Pſ. 100. 1. Jo. 3. 17. ptum eſt in Pſalmo : *Miſericordiam & judicium cantabo tibi Domine*. Prius itaque non ideo venit filius hominis in mundum, ut judicet mundum, ſed ut ſalvetur mundus per ipſum; hoc propter miſericordiam: poſtea vero propter judicium venturus eſt judicare vivos & mortuos; quamvis & in hoc tempore ipſa ſalvatio non Jo. 9. 39. fiat ſine judicio, ſed occulto, ideo ait, *In judicium veni in hunc mundum, ut qui non vident, videant, & qui vident, cæci fiant*.

Caput XXIII. Cur huic ſubveniatur, illi non ſubveniatur, revocandum ad judicia Dei occulta. Ad occulta ergo Dei judicia revocate, quando videritis in una cauſſa, quam certe habent omnes parvuli, hereditarium malum trahentes ex Adam, huic ſubveniri ut baptizetur, illi non ſubveniri ut in ipſa obligatione moriatur; illum baptizatum in hac vita relinqui, quem præſcivit Deus impium futurum, iſtum vero baptizatum rapi ex hac vita, ne malitia mu- Sap. 4. 11. tet intellectum ejus: & nolite in iſtis dare injuſtitiam vel inſipientiam Deo, apud quem juſtitiæ fons eſt & ſapientiæ: ſed ſicut vos exhortatus ſum ab initio ſermonis hujus, in quod perveniſtis, in eo ambulate, & hoc quoque vobis Deus revelabit: & ſi non in hac vita, Phil 3. 15. & 11. certe in altera: *nihil eſt enim occultum, quod non revelabitur*. Quando ergo auditis dicentem Matt. 10. 26. Dominum, *Ego Dominus ſeduxi prophetam illum*; Ezech. 14. 9. & quod ait Apoſtolus, *Cujus vult miſeretur, & quem vult obdurat*: Rom. 9. 18. in eo quem ſeduci permittit vel obdurari, mala ejus merita credite; in eo vero cujus miſeretur, gratiam Dei, non reddentis mala pro malis, ſed bona pro malis, fideliter & indubitanter agnoſcite. Nec ideo auferatis a Pharaone liberum arbitrium, quia multis locis dicit Deus, *Ego induravi Pharaonem*, vel *induravi, aut indurabo cor Pharaonis*. Non enim propterea ipſe Pharao non induravit cor ſuum. Nam & hoc de illo legitur, quando ablata eſt ab Ægyptiis Exod. 8. 32. cynomya, dicente Scriptura: *Et ingravavit Pharao cor ſuum in iſto tempore, & noluit dimittere populum*. Ac per hoc & Deus induravit per juſtum judicium, & ipſe Pharao per Matt. 16. 27. liberum arbitrium. Certi ergo eſtote, quia non erit inanis labor veſter, ſi in bono propoſito proficientes perſeveretis uſque in finem. Deus enim qui modo illis quos liberat non reddit ſecundum opera eorum, tunc reddet unicuique ſecundum opera ejus. Reddet omnino Deus & mala pro malis, quoniam juſtus eſt; & bona pro malis, quoniam bonus eſt; & bona pro bonis, quoniam bonus & juſtus eſt: tantummodo mala pro bonis non reddet, quoniam injuſtus non eſt. Reddet ergo mala pro malis, pœnam pro injuſtitia; & reddet bona pro malis, gratiam pro injuſtitia; & reddet bona pro bonis, gratiam pro gratia.

EX EPISTOLA EJUSDEM AD HILARIUM

alias LXXXIX. *nunc* CLVII. *c.* 3. *n.* 13. *&* 14.

Rom. 5. 18. *Itaque ſicut per unius delictum in omnes homines ad condemnationem*, de qua condemnatione parvuli per ſacramentum baptiſmi liberandi ſunt, *ita per unius juſtificationem in omnes homines ad juſtificationem vitæ*. Et hic *omnes* dixit, & ibi; non quia omnes homines veniunt ad gratiam juſtificationis Chriſti, cum tam multi abalienati ab illa, in æternum moriantur; ſed quia omnes qui renaſcuntur in juſtificationem, nonniſi per Chriſtum renaſcuntur: ſicut omnes qui naſcuntur in condemnationem, nonniſi per Adam naſcuntur. Nemo quippe eſt in illa generatione præter Adam, nemo in iſta regeneratione præter Chriſtum: ideo *omnes* & *omnes*; eoſdem autem *omnes*, etiam *multos* poſtea dicit, adjungens: *Sicut enim per inobedientiam unius hominis peccatores conſtituti ſunt multi: ſic & per unius hominis obedientiam juſti conſtituuntur multi*. Rom. 5. 19. Qui *multi*, niſi quos paulo ante *omnes* dixerat.

Vide quemadmodum commendat *unum* & *unum* id eſt, Adam & Chriſtum: illum ad condemnationem, hunc ad juſtificationem, cum tanto poſt Adam venerit Chriſtus in carne: ut ſciamus etiam antiquos juſtos, quicumque eſſe potuerunt, nonniſi per eamdem fidem liberatos, per quam liberamur & nos, fidem ſcilicet incarnationis Chriſti, quæ illis prænuntiabatur, ſicut nobis facta annuntiatur. Ideo idem Chriſtum hominem dicit, cum ſit & Deus, ne quis exiſtimet antiquos juſtos, per Deum tantummodo Chriſtum, id eſt per Verbum quod erat in principio, non etiam per fidem incarnationis ejus, qua & homo Chriſtus dicitur, potuiſſe liberari. Sententia quippe iſta deſtrui non poteſt, de qua alibi ait: *Per unum hominem mors, & per unum hominem reſurrectio mortuorum. Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes vivificabuntur*. 1. Cor. 15. 21. Utique reſurrectionem dicit juſtorum, ubi eſt vita æterna; non reſurrectionem iniquorum, ubi mors erit æterna. Ideo ait, *vivificabuntur*; quia illi damnabuntur. Hinc & in veteribus ſacramentis Levit. 12. 3. circumciſio parvulorum octava die fieri præcepta eſt, quoniam Chriſtus, in quo fit delicti carnalis exſpoliatio, quam ſignificat circumciſio, die dominico reſurrexit, qui poſt ſeptimum ſabbati octavus eſt. Hæc ergo fides etiam antiquorum juſtorum fuit. Unde & Apoſtolus dicit, *Habentes autem eumdem ſpiritum fidei, propter quod ſcriptum eſt; Credidi, propter quod locutus ſum: & nos credimus, propter quod & loquimur*. 2. Cor. 4. 13. Non diceret, *eumdem ſpiritum fidei*, niſi admonens etiam antiquos juſtos habuiſſe ipſum ſpiritum fidei, hoc eſt incarnationis Chriſti. Sed quia illis futura prænuntiabatur, quæ jam facta nobis annuntiatur, & tempore veteris Teſtamenti velabatur, quæ tempore novi Teſtamenti revelatur; ideo ejus ſacramenta variata ſunt, ut alia eſſent in veteri Teſtamento, alia in novo; cum fides ipſa varia non ſit, ſed una ſit: quia *ſicut in Adam omnes moriuntur, ſic & in Chriſto omnes vivificabuntur*. 1. Cor. 15. 22.

Ex libro primo ejuſdem de diverſis quæſtionibus ad Simplicianum, quæſt. 2.

Quæstio II. Sed jam, ut arbitror, tempus eſt ad aliam tranſire quæſtionem, quam ſic propoſuiſti, ut ab eo quod ſcriptum eſt, *Non ſolum autem, ſed & Rebecca ex uno concubitu habens Iſaac patris noſtri. Cum enim nondum nati eſſent*, ne- Rom. 9. 10. &c. Ibid. 10.

neque aliquid egiſſent bonum aut malum: uſque ad id quod ſcriptum eſt, *Niſi Dominus Sabaoth reliquiſſet nobis ſemen, ſicut Sodoma facti eſſemus, & ſicut Gomorrha ſimiles fuiſſemus*: tota ipſa contextio diſſeratur; & profecto eſt latebroſior. Sed certe, qualem te erga me novi, jubere mihi ut aperirem iſta non poſſes, niſi a Domino deprecareris ut poſſem. Quo adjutorio fidentior factus, aggredior.

Argumentum epiſtolæ ad Romanos.

Et primo, intentionem Apoſtoli, quæ per totam epiſtolam viget, tenebo, quam conſulam. Hæc eſt autem, ut de operum meritis nemo glorietur, de quibus audebant Iſraelitæ gloriari, quod datæ ſibi legi ſerviſſent, & ex hoc Evangelicam gratiam tamquam debitam meritis ſuis percepiſſent, quia legi ſerviebant. Unde nolebant eamdem gratiam dari Gentibus, tamquam indignis, niſi Judaica ſacramenta ſuſciperent.

Act. 15. 7. Rom. 11. 6.

Quæ orta quæſtio in Apoſtolorum Actibus ſolvitur. Non enim intelligebant, quia eo ipſo quo gratia eſt Evangelica, operibus non debetur. Alioquin gratia jam non eſt gratia.

Gratia fidei præcedit bona opera.

Et multis locis hoc ſæpe teſtatur, fidei gratiam præponens operibus, non ut opera exſtinguat, ſed ut oſtendant non eſſe opera præcedentia gratiam, ſed conſequentia: ut ſcilicet non ſe quiſque arbitretur ideo percepiſſe gratiam, quia bene operatus eſt; ſed bene operari non poſſe, niſi per fidem perceperit gratiam. Incipit autem homo percipere gratiam, ex quo incipir Deo credere, vel interna vel externa admonitione motus ad fidem. Sed intereſt quibus articulis temporum, vel celebratione ſacramentorum gratia plenior, & evidentior infundatur. Non enim catechumeni non credunt, aut vero Cornelius non credebat Deo, cum eleemoſynis & orationibus dignum ſe præberet cui Angelus mitteretur: ſed nullo modo iſta

Act. 10. 2.

operaretut, niſi ante crediſſet: nullo modo autem crediſſet, niſi vel ſecretis per viſa mentis aut ſpiritus, vel manifeſtioribus per ſenſus corporis admonitionibus vocaretur.

Gratia fidei minor in catechumenis, major in renatis.

Sed in quibuſdam tanta eſt gratia fidei, quanta non ſufficit ad obtinendum regnum cælorum; ſicut in cathecumenis, ſicut in ipſo Cornelio, ante quam ſacramentorum participatione incorporaretur Eccleſiæ. In quibuſdam vero tanta eſt, ut jam corpori Chriſti, & ſancto Dei templo deputentur. Templum enim Dei ſanctum eſt, inquit

1. Cor. 3. 17. Jo. 3. 5.

Apoſtolus, quod eſtis vos. Et ipſe Dominus, Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non intrabit in regnum cælorum. Fiunt ergo inchoationes quædam fidei, conceptionibus ſimiles: non tamen ſolum concipi, ſed etiam naſci opus eſt, ut ad vitam perveniatur æternam. Nihil tamen horum ſine gratia miſericordiæ Dei: quia & opera, ſi qua ſunt bona, conſequuntur, ut dictum eſt, illam gratiam, non præcedunt.

Scopus Apoſtoli in exemplo Jacob & Eſau. Epheſ. 2. 8.

Quam rem perſuadere Apoſtolus volens, quia ſicut alio loco dicit, Gratia enim Dei ſalvi facti ſumus, & non ex nobis, ſed Dei donum eſt; non ex operibus, ne forte quis extollatur: de his qui nondum nati erant, documentum dedit. Nemo enim poſſet dicere, quod operibus promeruerat Deum Jacob nondum natus, ut di-

Gen. 25. 23. Rom. 9. 10. Gen. 18. 10.

vinitus diceretur, *Et major ſerviet minori*. Ergo, *Non ſolum*, inquit, Iſaac promiſſus eſt, cum dictum eſt, Ad hoc tempus veniam, & erit Saræ filius: qui utique nullis operibus promeruerat Deum, ut naſciturus promitteretur, ut in Iſaac vocaretur ſemen Abrahæ; id eſt, illi pertineret ad ſortem ſanctorum quæ in Chriſto eſt, qui ſe intelligerent filios promiſſionis, non ſuperbientes de meritis ſuis, ſed gratiæ vocationis deputantes, quod coheredes eſſent Chriſti;

Gen. 21. 12.

cum enim promiſſum eſt ut eſſent, nihil utique meruerant qui nondum erant: *ſed & Rebecca ex uno concubitu habens Iſaac patris noſtri*. Vigilantiſſime ait, *ex uno concubitu*: gemini enim concepti erant, ne vel paternis meritis tribueretur, ſi quiſquam forte diceret: Ideo talis natus eſt filius, quia pater ita erat affectus illo in tempore, quo eum ſevit in utero matris: aut ita erat mater affecta, cum eum concepit. Simul enim ambos uno tempore ille ſevit, eodem tempore illa concepit. Ad hoc commendandum ait, *ex uno concubitu*: ut nec aſtrologis daret locum, vel eis potius quos genethliacos appellaverunt, qui de natalibus naſcentium mores & eventa conjectant. Quid enim dicant, cur una conceptione, ſub uno utique temporis puncto, eadem diſpoſitione cæli & ſiderum, ut diverſa ſingulis annotari omnino non poſſent, tanta in illis geminis diverſitas fuerit, prorſus non inveniunt: & facile animadvertunt, ſi volunt, reſponſa illa quæ miſeris venditant, nullius artis expoſitione, ſed fortuita ſuſpicione proferri. Sed ut de re quæ agitur potius loquamur, ad frangendam atque dejiciendam ſuperbiam hominum ingratorum gratiæ Dei, & audentium gloriari de meritis ſuis, iſta commemorantur, *Cum enim nondum nati fuiſſent, neque aliquid egiſſent bonum aut malum, non ex operibus, ſed ex vocante dictum eſt ei, Quia major ſerviet minori.*

Rom. 9. 11. &c.

Bona opera ex gratia, non gratia ex operibus.

Vocantis eſt ergo gratia, percipientis vero gratiam conſequenter ſunt opera bona, non quæ gratiam pariant, ſed quæ gratia pariantur. Non enim ut ferveat calefacit ignis, ſed quia fervet: nec ideo bene currit rota ut rotunda ſit, ſed quia rotunda eſt: ſic nemo propterea bene operatur, ut accipiat gratiam, ſed quia accepit. Quomodo enim poteſt juſte vivere, qui non fuerit juſtificatus? quomodo ſancte vivere, qui non fuerit ſanctificatus? vel omnino vivere, qui non fuerit vivificatus? Juſtificat autem gratia, ut juſtificatus poſſit vivere juſte. Prima eſt igitur gratia, ſecunda opera bona, ſicut alio loco dicit,

Rom. 4. 4.

Ei autem qui operatur, merces non imputatur ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum. Sicut illa immorralitas poſt bona opera, ſi tamen vel ipſa ex debito poſcitur: ſicut idem ait,

2. Tim. 4. 7. & 8.

„ Bonum certamen certavi, curſum conſummavi, fidem ſervavi; de cetero ſupereſt mihi corona juſtitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die juſtus judex ". Forte enim quia dixit, reddet, jam ſit ex debito.

Epheſ. 4. 8.

Cum vero aſcendens in altum captivavit captivitatem, non reddidit, ſed dedit dona hominibus. Unde enim ipſe Apoſtolus tamquam debitum ſibi reddi præſumeret, niſi prius indebitam gratiam percepiſſet, qua juſtificatus bonum agonem certaret? Fuit enim blaſphemus, & perſecutor, & injurioſus; ſed miſericordiam conſecutus eſt: ut ipſe teſtatur: credens utique in eum qui juſtificat, non pium, ſed impium, ut juſtificando pium faciat.

1. Tim. 1. 13. Rom. 4. 5.

Rom. 9. 12.

Non ex operibus, inquit, *ſed ex vocante dictum eſt ei*, *Quia major ſerviet minori*. Ad hoc per-

pertinet quod ait, *Cum enim nondum nati fuiſſent, neque aliquid egiſſent bonum aut malum*: ut poſſet dici, *Non ex operibus, ſed ex vocante*. Unde occurrit animo quærere, cur dixerit, *Ut ſecundum electionem propoſitum Dei maneret?* Quomodo eſt enim juſta, aut qualiſcumque omnino electio, ubi nulla diſtantia eſt? Si enim nullo merito electus eſt Jacob nondum natus & nihil operatus, nec omnino eligi potuit nulla exſiſtente differentia, qua eligeretur. Item ſi nullo merito improbatus eſt Eſau, quia & ipſe nondum natus & nihil operatus erat, cum diceretur, *Et major ſerviet minori*; quomodo ejus improbatio juſta dici poteſt? Qua ergo diſcretione, quo æquitatis examine quod ſequitur intelligimus: *Jacob dilexi, Eſau autem odio habui?* Quod quidem ſcriptum eſt in Propheta, qui longe poſterior prophetavit, quam illi nati & mortui ſunt: ſed tamen illa ſententia videtur commemorata, qua dictum eſt, *Et major ſerviet minori*; & ante quam nati & aliquid operati eſſent. Unde igitur iſta electio, vel qualis electio, ſi nondum natis, nondumque aliquid operatis nulla ſunt momenta meritorum? An forte ſunt aliqua naturarum? Quis hoc intelligat, ex uno patre, ex una matre, ex uno concubitu, ex uno creatore? An quemadmodum ex eadem terra idem creator produxit diverſa animantium atque gignentium genera, ita ex eodem hominum conjugio atque complexu produxit in geminis diverſam prolem, unam quam diligeret, alteram quam odiſſet? Nulla ergo electione, ante quam eſſet quod eligeretur. Si enim bonus factus eſt Jacob, ut placeret; unde placuit ante quam fieret, ut bonus fieret? Non itaque electus eſt, ut fieret bonus, ſed bonus factus eligi potuit.

Quomodo juſta electio Jacob, & reprobatio Eſau.

Malach. 1. 2. & 3.

An ideo *ſecundum electionem*, quia omnium Deus præſcius etiam futuram fidem vidit in Jacob nondum nato? ut quamvis non ex operibus ſuis juſtificari quiſque mereatur, quandoquidem bene operari niſi juſtificatus non poteſt, tamen quia ex fide juſtificat gentes Deus, nec credit aliquis niſi libera voluntate, hanc ipſam fidei voluntatem futuram prævidens Deus, etiam nondum natum præſcientia, quem juſtificaret, elegerit. Si igitur electio per præſcientiam, præſcivit autem Deus fidem Jacob; unde probas quia non etiam ex operibus elegit eum? Si propterea quia nondum nati erant, & nondum aliquid egerant bonum ſeu malum; ita etiam nondum crediderat aliquis eorum. Sed præſcientia vidit crediturum? Ita præſcientia videre poterat operaturum: ut quomodo dicitur electus propter fidem futuram, quam præſciebat Deus, ſic alius poſſit dicere, propter futura opera potius electum, quæ nihilominus præſciebat Deus. Quapropter unde oſtendit Apoſtolus, non ex operibus dictum eſſe, *Major ſerviet minori?* Si quoniam nondum nati erant: non ſolum non ex operibus, ſed nec ex fide dictum eſt, quia utrumque deerat nondum natis. Non igitur ex præſcientia voluit intelligi factam electionem minoris, ut major ei ſerviret. Volens enim oſtendere non ex operibus factam, propterea intulit, dicens, *Cum enim nondum nati fuiſſent, neque aliquid egiſſent bonum ſeu malum*. Alioquin poterat ei dici, Sed jam ſciebat Deus, quis quid eſſet acturus. Quamobrem unde illa electio facta ſit quæritur: quia ſi non ex operibus, quæ non erant in nondum natis; nec ex fide, quæ nec ipſa erat; unde igitur?

Electio Jacob an ex præſcientia futuræ fidei.

Gal. 3. 8.

An dicendum eſt, quod nulla electio fuerit, non exiſtente aliqua diverſitate in utero matris vel fidei, vel operum, vel quorumlibet omnino meritorum? Sed dictum eſt, *Ut ſecundum electionem propoſitum Dei maneret*. Et ideo quærimus, quia dictum eſt. Niſi forte ſic eſt diſtinguenda ſententia, non ut intelligamus tamquam ideo *non ex operibus, ſed ex vocante dictum eſſe, Major ſerviet minori, ut ſecundum electionem propoſitum Dei maneret:* ſed ita potius, ut ad hoc de nondum natis & nondum aliquid operatis exemplum datum accipiatur, ne aliqua electio hic poſſit intelligi. *Cum enim nondum nati fuiſſent, neque aliquid egiſſent bonum ſeu malum, ut ſecundum electionem propoſitum Dei maneret*; id eſt, neque aliquid egiſſent bonum aut malum, ut propter ipſam actionem electio aliqua fieret ejus qui bene egerat: cum ergo nulla eſſet electio bene agentis, ſecundum quam maneret propoſitum Dei, *non ex operibus*; *ſed ex vocante*, id eſt, ex eo qui vocando ad fidem gratia juſtificat impium, *dictum eſt ei, Quia major ſerviet minori*. Non ergo ſecundum electionem propoſitum Dei manet, ſed ex propoſito electio: id eſt, non quia invenit Deus opera bona in hominibus quæ eligat, ideo manet propoſitum juſtificationis ipſius; ſed quia illud manet ut juſtificet credentes, ideo invenit opera quæ jam eligat ad regnum cælorum. Nam niſi eſſet electio, non eſſent electi; nec recte diceretur, Quis accuſabit adverſus electos Dei? Non tamen electio præcedit juſtificationem, ſed electionem juſtificatio. Nemo enim eligitur, niſi jam diſtans ab illo qui rejicitur. Unde quod dictum eſt, Quia elegit nos Deus ante mundi conſtitutionem, non video quomodo dictum ſit, niſi præſcientia. Hic autem quod ait, *Non ex operibus, ſed ex vocante dictum eſt ei, Quia major ſerviet minori:* non electione meritorum, quæ poſt juſtificationem gratiæ proveniunt, ſed liberalitate donorum Dei voluit intelligi, ne quis de operibus extollatur. Gratia enim Dei ſalvi facti ſumus; & hoc non ex nobis, ſed Dei donum eſt: non ex operibus, ne forte quis extollatur.

Electio ex gratia & propoſito Dei.

Rom. 9. 11.

Rom. 8, 33.

Epheſ. 1. 4.

Epheſ. 2. 8.

Quæritur autem, utrum vel fides mereatur hominis juſtificationem; an vero nec fidei merita præcedant miſericordiam Dei, ſed & fides ipſa inter dona gratiæ numeretur. Quia & hoc loco cum dixiſſet, *Non ex operibus*, non ait, ſed ex fide *dictum eſt ei, Quia major ſerviet minori*: ait autem, *ſed ex vocante*. Nemo enim credit, qui non vocatur. Miſericors autem Deus vocat, nullis hoc vel fidei meritis largiens; quia merita fidei ſequuntur vocationem potius, quam præcedunt. Quomodo enim credent, quem non audierunt? Et quomodo audient ſine prædicante? Niſi ergo vocando præcedat miſericordia Dei, nec credere quiſquam poteſt, ut ex hoc incipiat juſtificari, & accipere facultatem bene operandi. Ergo ante omne meritum eſt gratia. Etenim Chri-

An fides inter dona gratiæ numeretur.

Rom. 10. 14.

Rom. 5. 6. ſtus pro impiis mortuus eſt. Ex vocante igitur minor accepit, non ex ullis meritis operum ſuorum, ut major ei ſerviret: ut etiam quod ſcriptum eſt, *Jacob dilexi*, ex vocante ſit Deo, non ex operante Jacob.

Quomodo juſta reprobatio Eſau.

Quid deinde Eſau, quod ſervit minori, & quod ſcriptum eſt, *Eſau autem odio habui*, quibus malis ſuis hoc meruit, cum & ipſe nondum natus fuiſſet, neque aliquid egiſſet boni aut mali, quando dictum eſt, *Et major ſerviet minori*? An forte quemadmodum illud de Jacob nullis meritis bonæ actionis dictum eſt, ita Eſau nullis meritis malæ actionis odioſus? Si enim quia præſciebat Deus futura ejus opera mala, propterea eum prædeſtinavit ut ſerviret minori; propterea prædeſtinavit & Jacob ut ei major ſerviret, quia futura ejus bona opera præſciebat, & falſum eſt jam quod ait, *Non ex operibus*. Si autem verum eſt, quod non ex operibus, & inde hoc probat, quia de nondum natis nondumque aliquid operatis hoc dictum eſt; unde nec ex fide, quæ in nondum natis ſimiliter nondum erat: quo merito Eſau odio habetur ante quam naſcatur? Quod enim fecit Deus ea quæ diligeret, nulla quæſtio eſt. Si autem dicamus eum feciſſe quæ odiſſet, abſurdum eſt, occurrente alia Scriptura & dicente, *Sap.* 11. 25. Neque enim odio habens aliquid conſtituiſſes, & nihil odiſti horum quæ feciſti. Quo enim merito ſol factus eſt ſol, aut quid offendit luna, ut tanto illo inferior, vel quid promeruit ut ſideribus ceteris tanto clarior crearetur? Sed hæc omnia bona creata ſunt quæque in genere ſuo. Non enim diceret Deus, Solem dilexi, lunam autem odio habui; aut, lunam dilexi, ſtellas autem odio habui: ſicut dixit, *Gen.* 2. *Jacob dilexi*, *Eſau autem odio habui*. Sed illa omnia dilexit, quamvis excellentiæ diverſis gradibus ordinata; quoniam vidit Deus quia bona ſunt, cum dicto ejus ſunt inſtituta: ut autem odiſſet Eſau, niſi injuſtitiæ merito, injuſtum eſt. Quod ſi concedimus, incipit & Jacob juſtitiæ merito diligi. Quod ſi verum eſt, falſum eſt quod non ex operibus. An forte ex juſtitia fidei? Quid ergo te adjuvat, *Cum enim nondum nati fuiſſent*? Quandoquidem in nondum nato nec juſtitia fidei poterat eſſe.

Vidit itaque Apoſtolus quid ex his verbis poſſet animo audientis vel legentis occurrere, *Rom.* 9. 14. & 15. ſtatimque ſubjecit: *Quid ergo dicemus? Numquid iniquitas eſt apud Deum? Abſit.* Et quaſi *Exod.* 33. 19. docens quomodo abſit: *Moyſi enim dicit*, inquit, *Miſerebor cui miſertus ero, & miſericordiam præſtabo cui miſericors fuero.* Quibus verbis ſolvit quæſtionem, an potius arctius colligavit? Idipſum eſt enim quod maxime movet, ſi miſeretur cui miſertus erit, & miſericordiam præſtabit cui miſericors fuerit, cur hæc miſericordia defuit Eſau, ut etiam ipſe per illam eſſet bonus, quemadmodum per illam bonus factus eſt Jacob.

Fides donum Dei miſerentis.

An ideo dictum eſt, *Miſerebor cui miſertus ero, & miſericordiam præſtabo cui miſericors fuero*; quia cum miſertus erit Deus ut eum vocet, miſerebitur ejus ut credat; & cui miſericors fuerit, ut credat, miſericordiam præſtabit, hoc eſt, faciet eum miſericordem, ut etiam bene operetur? Unde admonemur, nec ipſis operibus miſericordiæ quemquam oportere gloriari & extolli, quod eis quaſi ſuis Deum promeruerit: quando quidem ut haberet ipſam miſericordiam, ille præſtitit qui miſericordiam præſtabit cui miſericors fuerit. Quod ſi eam credendo ſe meruiſſe quis jactat, noverit eum ſibi præſtitiſſe ut crederet, „ qui miſeretur inſpirando fidem, cujus miſertus eſt ut „ adhuc infideli vocationem impertiret. Jam „ enim diſcernitur fidelis ab impio". *1. Cor.* 4. 7. Quid enim habes, inquit, quod non accepiſti? Si autem & accepiſti, quid gloriaris quaſi non acceperis?

Cur donum fidei ſubtractum ab Eſau.

Recte quidem hoc: ſed cur hæc miſericordia ſubtracta eſt ab Eſau, ut non ſic vocaretur, ut & vocato inſpiraretur fides, & credens miſericors fieret ut bene operaretur? An forte quia noluit? Si ergo Jacob ideo credidit quia voluit, non ei Deus donavit fidem, ſed eam ſibi ipſe volendo præſtitit, & habuit aliquid quod non accepit. An quia nemo poteſt credere niſi velit, nemo velle niſi vocetur, nemo autem ſibi poteſt præſtare ut vocetur, vocando Deus præſtat „ & fidem? *Rom.* 10. 14. quia ſine vocatione non poteſt „ quiſquam credere, quamvis nullus credat in„ vitus. Quomodo enim credent, quem non audierunt? Aut quomodo audient ſine prædicante? *Matt.* 20. 16. Nemo itaque credit non vocatus: ſed non omnis credit vocatus. Multi enim ſunt vocati, pauci vero electi: utique ii qui vocantem non contemſerunt, ſed credendo ſecuti ſunt; volentes autem ſine dubio crediderunt. Quid eſt ergo quod ſequitur, *Rom.* 9. 16. *Igitur non volentis, neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei?* An quia nec velle poſſumus niſi vocati, & nihil valet velle noſtrum, niſi ut perficiamus adjuvet Deus? Opus eſt ergo velle & currere. Non enim fruſtra diceretur. *Luc.* 2. 14. Et in terra pax hominibus bonæ voluntatis. *1. Cor.* 9. 24. Et, Sic currite, ut comprehendatis. Non tamen volentis, neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei, ut quod volumus adipiſcamur, & quo volumus perveniamus. Noluit ergo Eſau, & non cucurrit: ſed & ſi voluiſſet & cucurriſſet, Dei adjutorio perveniſſet, qui etiam ei velle & currere vocando præſtaret, niſi vocatione contempta reprobus fieret. Aliter enim Deus præſtat ut velimus, aliter præſtat quod voluerimus. Ut velimus enim & ſuum eſſe voluit & noſtrum; ſuum vocando, noſtrum ſequendo. Quod autem voluerimus ſolus præſtat, id eſt, poſſe bene agere & ſemper beate vivere. Verumtamen Eſau nondum natus, nihil horum poſſet velle ſeu nolle. Cur ergo in utero poſitus improbatus eſt? Reditur enim ad illas difficultates, non ſolum ſua obſcuritate, ſed etiam noſtra tum multa repetitione moleſtiores.

An ex præſcientia futuræ voluntatis improbatus Eſau, & approbatus Jacob.

Cur enim eſt improbatus Eſau nondum natus, qui nec credere poterat vocanti, nec contemnere vocationem, nec boni vel mali aliquid operari? Si præſcientia Dei futuræ malæ voluntatis ejus, cur non & Jacob præſcientia Dei approbatus eſt futuræ bonæ voluntatis ejus? Quod ſi ſemel conceſſeris, potuiſſe quemquam vel approbari, vel improbari ex eo quod nondum in illo erat, ſed quia Deus futurum eſſe præſciebat; conficitur eum potuiſſe etiam ex operibus approbari, quæ in illo Deus futura eſſe præſciebat, quamvis nondum eſſet aliquid operatus;

Digitized by Google

ratus; & omnino te nihil adjuvabit quod nondum nati erant, cum dictum eſſet, *Et major ſerviet minori*, ut hinc oſtendas non ex operibus dictum, quia nondum quidquam erat operatus.

Rom. 9.16. Bona voluntas in nobis fit operante Deo.

Illa etiam verba ſi diligenter attendas, *Igitur non volentis, neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei*: non hoc Apoſtolus propterea tantum dixiſſe videbitur, quod adjotorio Dei ad id quod volumus perveniamus, ſed etiam ex illa intentione, qua & alio loco dicit, „ Cum „ timore & tremore veſtram ipſorum ſalutem „ operamini; Deus enim eſt qui operatur in „ nobis & velle & operari pro bona voluntate “. Ubi ſatis oſtendit etiam ipſam bonam voluntatem in nobis operante Deo fieri. Nam ſi propterea ſolum dictum eſt, *Non volentis, neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei*; quia voluntas hominis ſola non ſufficit ut juſte recteque vivamus, niſi adjuvemur miſericordia Dei: poteſt & hoc modo dici: Igitur non miſerentis eſt Dei, ſed volentis eſt hominis; quia miſericordia Dei ſola non ſufficit, niſi conſenſus noſtræ voluntatis addatur. At illud manifeſtum eſt, fruſtra nos velle, niſi Deus miſereatur: illud autem neſcio quomodo dicatur, fruſtra Deum miſereri, niſi nos velimus. Si enim Deus miſeretur, etiam volumus: ad eamdem quippe miſericordiam pertinet ut velimus. Deus enim eſt qui operatur in nobis & velle & operari pro bona voluntate. Nam ſi quæramus, utrum Dei donum ſit voluntas bona, mirum ſi negare quiſquam audeat. At enim quia non præcedit voluntas bona vocationem, ſed vocatio bonam voluntatem, propterea vocanti Deo recte tribuitur quod bene volumus, nobis vero tribui non poteſt quod vocamur. Non igitur ideo dictum putandum eſt, *Non volentis neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei*, qoia niſi ejus adjutorio non poſſumus adipiſci quod volumus: ſed ideo potius, quia niſi ejus vocatione non volumus.

Phil. 2. 12. & 13.

2 ſent. diſt. 26 c. Voluntatem.

Vocatio an ſit effectrix bonæ voluntatis. Matt. 22. 14.

Sed ſi vocatio iſta ita eſt effectrix bonæ voluntatis, ut omnis cum vocatus ſequatur, quomodo verum erit, Multi vocati, pauci electi? Quod ſi verum eſt, & non conſequenter vocationi vocatus obtemperat, atque ut non obtemperet in ejus eſt poſitum voluntate, recte etiam dici poteſt, Igitur non miſerentis Dei, ſed volentis atque currentis eſt hominis: qoia miſericordia vocantis non ſufficit, niſi vocati obedientia conſequatur. An forte illi qui hoc modo vocati non conſentiunt, poſſent alio modo vocati accommodare fidei voluntatem, ut & illud verum ſit, Multi vocati, pauci electi; ut quamvis multi uno modo vocati ſint, tamen qnia non omnes uno modo affecti ſunt, illi ſoli ſequantur vocationem, qui ei capiendæ reperiuntur idonei; & illud non minus verum ſit, *Igitur non volentis, neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei*, qui hoc modo vocavit, quomodo aptum erat eis qui ſecuti ſunt vocationem? Ad alios autem vocatio quidem pervenit: ſed quia talis fuit, qua moveri non poſſent, nec eam capere apti eſſent, vocati quidem dici potuerunt, ſed non electi, & non jam ſimiliter verum eſt, Igitor non miſerentis Dei, ſed volentis atque currentis eſt hominis: quoniam non poteſt effectus miſericordiæ Dei eſſe in hominis poteſtate, ut fruſtra ille miſereatur, ſi homo nolit; quia ſi vellet etiam ipſorum miſereri, poſſet ita vocare, quomodo illis aptum eſſet, ut & moverentur & intelligerent & ſequerentur. Verum eſt ergo, Multi vocati, pauci electi. Illi enim electi, qui congruenter vocati: illi antem qui non congruebant neque contemperabantur vocationi, non electi, quia non ſecuti, quamvis vocati. Item verum eſt, *Non volentis neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei*: quia etiamſi multos vocet, eorum tamen miſeretur, quos ita vocat, quomodo eis vocari aptum eſt, ut ſequantur. Falſum eſt autem ſi quis dicit, Igitur non miſerentis Dei, ſed volentis atque currentis eſt hominis: quia nullius Deus fruſtra miſeretur; cujus antem miſeretur, ſic eum vocat, quomodo ſcit ei congruere, ut vocantem non reſpuat.

Vocatio congrua.

Cur Eſau non congruenter vocatus.

Luc. 2. 25.

Hic dicet aliquis, Cur ergo Eſau non ſic eſt vocatus, ut vellet obedire? Videmus enim alios aliter iiſdem rebus demonſtratis vel ſignificatis ad credendum moveri. „ Sicut, exempli gratia, Si- „ meon in Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum „ adhuc infantem parvulum credidit, Spiritu ei „ revelante cognoſcens. Nathanael ad unam ſen- „ tentiam, quam ab illo audivit, prius quam „ te Philippus vocaret, cum eſſes ſob arbore „ fici vidi te; reſpondit, Rabbi, tu es Filius „ Dei, tu es rex Iſrael “. Quod tanto poſt qoia confeſſus eſt Petrus, meruit audire, quod beatus ſit, & quod ei darentur claves regni cælorum. Miraculo facto in Cana Galilææ, quod initium ſignorum Jeſu Joannes Evangeliſta commemorat, aqua in vinum converſa, crediderunt in eum diſcipuli ejus. Multos loquendo incitavit ad fidem: multi nec ſuſcitatis mortuis crediderunt. De cruce atque morte ejus conterriti etiam diſcipuli titubaverunt; & tamen latro tunc credidit, cum eum non præſtantiorem videret in operibus, ſed conſortio crucis æqualem. Unos etiam de numero diſcipulorum, poſt ejus reſorrectionem, non tam viventibus membris, quam recentibus cicatricibus credidit: multi ex eorum numero a quibus crucifixus eſt, qui videntes eum miracula facientem contempſerant, diſcipulis eum prædicantibus & in nomine ejus talia facientibus crediderunt. Cum ergo alius ſic, alius autem ſic moveatur ad fidem, eademque res ſæpe alio modo dicta moveat, alio modo dicta non moveat, aliumque moveat, alium non moveat; quis audeat dicere defuiſſe Deo modum vocandi, quo etiam Eſau ad eam fidem mentem applicaret voluntatemque conjungeret, in qua Jacob juſtificatus eſt? Quod ſi tanta quoque poteſt eſſe obſtinatio voluntatis, ut contra omnes modos vocationis obdureſcat mentis averſio: quæritur utrum de divina pœna ſit ipſa duritia, cum Deus deſerit non ſic vocando, quomodo ad fidem moveri poteſt. Quis enim dicat modum, quo ei perſuaderetur ut crederet, etiam omnipotenti defuiſſe?

Jo. 1. 48. & 49.

Matt. 16, 18.

Jo. 2. 11.

Luc. 23. 40.

Jo. 20. 27.

Act. 3. 7. & c. 4. 4.

Rom. 9. 17. Exod. 9. 16.

Sed quid hoc quærimus? cum ipſe ſnbjungat Apoſtolus, *Dicit enim Scriptura Pharaoni, Quia ad hoc te excitavi, ut oſtendam in te potentiam meam, & ut annuntietur nomen meum in univerſa terra*. Hoc antem ſubjecit Apoſtolus documentum, quo probaret quod ſupra dixerat, *Igitur non volentis, neque currentis, ſed miſe-*

rentis

rentis eſt Dei. Tamquam enim ei diceretur. Unde hoc doces? *Dicit enim ſcriptura*, inquit, *Pharaoni*, *Quia ad hoc te excitavi, ut oſtendam in te potentiam meam, & ut annuntietur nomen meum in univerſa terra*. Utique hinc oſtendens, quod non volentis nec currentis, ſed miſerentis eſt Dei. Concluditque ita; *Ergo cujus vult miſeretur, & quem vult obdurat:* cum ſuperius non utrumque dictum ſit. Neque enim quomodo dictum eſt, *Non volentis, neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei*; ſic etiam dictum eſt, Non nolentis neque contemnentis, ſed obdurantis eſt Dei. Unde datur intelligi quod infra utrumque poſuit, *Ergo cujus vult miſeretur, & quem vult obdurat*, ita ſententiæ ſuperiori poſſe congruere, ut obduratio Dei ſit nolle miſereri: ut non ab illo irrogetur aliquid quo ſit homo deterior, ſed tantum quo ſit melior non erogetur. Quod ſi ſit nulla diſtinctione meritorum, quis non erumpat in eam vocem, quam ſibi ipſe objecit Apoſtolus? *Dicis itaque mihi, Quid adhuc conqueritur? Nam voluntati ejus quis reſiſtit?* Conqueritur enim Deus ſæpe de hominibus, ſicut per innumerabiles apparet Scripturarum locos, quod nolint credere & recte vivere. Unde fideles & facientes voluntatem Dei, converſari dicuntur ſine querela, quod de illis non queratur Scriptura. Sed, *Quid conqueritur*, ait? *Nam voluntati ejus quis reſiſtit?* quando *cujus vult miſeretur, & quem vult obdurat?* Et tamen intueamur ſuperiora, & inde noſtram, quantum ipſe Dominus adjuvat, ſententiam dirigamus.

Rom. 9. 18. — Obduratio Dei quæ ſit. — *1. ſent. diſt. 41. c. 1.* — *Rom. 9. 19.* — *Luc. 1. 6.*

Ait enim paulo ante, *Quid ergo dicemus? Numquid iniquitas eſt apud Deum? Abſit*. Sit igitur hoc fixum atque immobile in mente ſobria pietate atque ſtabili in fide, quod nulla iniquitas eſt apud Deum: atque ita tenaciſſime firmiſſimeque credatur, idipſum quod Deus cujus vult miſeretur, & quem vult obdurat, hoc eſt, cujus vult miſeretur, cujus non vult non miſeretur, eſſe alicujus occultæ, atque ab humano modulo inveſtigabilis æquitatis, quæ in ipſis rebus humanis terreniſque contractibus animadvertenda eſt; in quibus niſi ſupernæ juſtitiæ quædam impreſſa veſtigia teneremus, numquam in ipſum cubile ac penetrale ſanctiſſimum atque caſtiſſimum ſpiritalium præceptorum noſtræ infirmitatis ſuſpiceret atque inhiaret intentio. Beati qui eſuriunt & ſitiunt juſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur. In iſta igitur ſiccitate vitæ conditioniſque mortalis, niſi aſpergeretur deſuper velut tenuiſſima quædam aura juſtitiæ, citius areſceremus, quam ſitiremus. Quapropter cum dando & accipiendo inter ſe hominum ſocietas connectatur, dentur autem & accipiantur vel debita vel non debita; quis non videat iniquitatis argui neminem poſſe, qui quod ſibi debetur exegerit? nec eum certe, qui quod ei debetur, donare voluerit? hoc autem non eſſe in eorum qui debitores ſunt, ſed in ejus cui debetur arbitrio? Hæc imago, vel, ut ſupra dixi, veſtigium negotiis hominum de faſtigio ſummo æquitatis impreſſum eſt. Sunt igitur omnes homines, (quandoquidem, ut Apoſtolus ait, In Adam omnes moriuntur, a quo in univerſum genus humanum origo ducitur offenſionis Dei), una quædam maſſa peccati, ſupplicium debens divinæ ſummæque juſtitiæ, quod ſive exigatur, ſive donetur, nulla eſt iniquitas. A quibus autem exigendum, & quibus donandum ſit, ſuperbe judicant debitores: quemadmodum conducti ad illam vineam injuſte indignati ſunt, cum tantumdem aliis donaretur, quantum illis redderetur. Itaque hujus impudentiam quæſtionis ita retundit Apoſtolus: *O homo, tu quis es qui reſpondeas Deo?* Sic enim reſpondet Deo, cum ei diſplicet, quod de peccatoribus conqueritur Deus, quaſi quemquam Deus peccare cogat, ſi tantummodo quibuſdam peccantibus miſericordiam juſtificationis ſuæ non largiatur, & ob hoc dicatur obdurare peccantes quoſdam, quia non eorum miſeretur, non quia impellit ut peccent. Eorum autem non miſeretur, quibus miſericordiam non eſſe præbendam, æquitate occultiſſima & ab humanis ſenſibus remotiſſima judicat. Inſcrutabilia enim ſunt judicia ejus & inveſtigabiles viæ ipſius. Conqueritur autem juſte de peccatoribus, tamquam de his quos peccare ipſe non cogit. Simul etiam ut hi quorum miſeretur, hanc quoque habeant vocationem, ut dum conqueritur Deus de peccatoribus, compungantur corde, atque ad ejus gratiam convertantur. Juſte ergo conqueritur, & miſericorditer.

Ibid. 14. — Solutio quæſtionis, de reprobatione Eſau. — *Matt. 5. 6.* — *1. Cor. 15. 22.* — Omnes homines una maſſa peccati. — *Matt. 20. 11.* — *Rom. 9. 20.* — *1. ſent. diſt. 40. cap.* Cur nonnullis præſtitatio. — *Rom. 11. 33.*

Sed ſi hoc movet, quod voluntati ejus nullus reſiſtit, quia cui vult ſubvenit, & quem vult deſerit; cum & ille cui ſubvenit, & ille quem deſerit, ex eadem maſſa ſint peccatorum, & quamvis debeat uterque ſupplicium, ab uno tamen exigatur, alteri donetur: ſi hoc ergo movet; *O homo, tu quis es, qui reſpondeas Deo?* Arbitror enim ſub hac ſignificatione poſitum, quod dictum eſt, *homo*, ſub qua & illud dicitur, Nonne homines eſtis, & ſecundum hominem ambulatis? Ibi enim carnales & animales notantur hoc nomine, quibus dicitur, Non potui vobis loqui quaſi ſpiritalibus, ſed quaſi carnalibus. Et illud: Nondum enim poteratis, ſed neque adhuc poteſtis, adhuc enim eſtis carnales. Et illud: Animalis autem homo non percipit quæ ſunt Spiritus Dei. His ergo dicitur, *O homo, tu quis es, qui reſpondeas Deo? Numquid dicit figmentum ei qui ſe finxit, Quare me ſic feciſti?* * *An non habet poteſtatem figulus luti, ex eadem conſperſione facere, aliud quidem vas in honorem, aliud in contumeliam?* Eo ipſo fortaſſe ſatis oſtendit ſe homini carnali loqui; quoniam hoc limus ipſe ſignificat, unde primus homo formatus eſt: & quia omnes, ut jam commemoravi, ſecundum eumdem Apoſtolum, in Adam moriuntur, unam dicit eſſe conſperſionem omnium. Et quamvis aliud vas fiat in honorem, aliud in contumeliam; tamen & illud quod fit in honorem, neceſſe eſt ut carnale eſſe incipiat, atque inde in ſpiritalem conſurgat ætatem. Quandoquidem jam in honorem facti erant, & in Chriſto jam nati erant, ſed tamen quoniam parvulos adhuc alloquitur, etiam ipſos carnales appellat, dicens, Non potui loqui vobis quaſi ſpiritalibus, ſed quaſi carnalibus: quaſi parvulis in Chriſto lac vobis potum dedi, non eſcam: neque enim poteratis; ſed nec adhuc quidem poteſtis; adhuc enim eſtis carnales. Quamvis ergo carnales eos eſſe dicat; ta-

Lib. quæſt. 83. qu. 68. 1. Cor. 3. 3. — *Ib. 1. & 2.* — *1. Cor. 2. 14.* — * *Rom. 9. 21.* — *1. Cor. 15. 22.* — *1. Cor. 3. 1. & 2.*

Digitized by Google

tamen jam in Chriſto natos, & in illo parvulos, & lacte potandos. Et quod adjungit, Nec adhuc quidem poteſtis; oſtendit proficientes futurum eſſe ut poſſint: quia jam in eis ſpiritaliter renatis gratia fuerat inchoata. Ergo jam vaſa erant in honorem facta, quibus tamen adhuc recte diceretur, *O homo, tu quis es, qui reſpondeas Deo?* Et ſi talibus recte dicitur, multo rectius eis qui vel nondum ita regenerati ſunt, vel etiam in contumeliam facti. Illud tantummodo inconcuſſa fide teneatur, quod non ſit iniquitas apud Deum: qui ſive donet, ſive exigat debitum, nec ille a quo exigit, recte poteſt de iniquitate ejus conqueri, nec ille cui donat, debet de ſuis meritis gloriari. Et ille enim, niſi quod debetur, non reddit: & ille non habet, niſi quod accepit.

Quomodo Eſau Deus odio habuit, qui nihil odit eorum quæ fecit.

Sap. 11. 25.

Sed enitendum eſt hoc loco, ſi Dominus adjuvet, videre quemadmodum & illud verum ſit, quod ſcriptum eſt, *Nihil odiſti eorum quæ feciſti:* & illud, *Jacob dilexi, Eſau autem odio habui.* Si enim propterea Eſau odio habuit, quia vas factum erat in contumeliam, & aliud vas in honorem, aliud in contumeliam idem figulus fecit, quomodo *nihil odiſti eorum quæ feciſti?* Ecce enim odit Eſau, quod vas ipſe fecit in contumeliam. Qui nodus ita ſolvitur, ſi intelligamus omnium creaturarum eſſe artificem Deum. Omnis autem creatura Dei bona eſt; & omnis homo, in quantum homo eſt, creatura eſt, non in quantum peccator eſt. Eſt ergo creator Deus & corporis & animi humani. Neutrum horum malum, & neutrum odit Deus: nihil enim odit eorum quæ fecit. Eſt autem animus præſtantior corpore; Deus vero & animo & corpore, utriuſque effector & conditor, nec odit in homine niſi peccatum. Eſt autem peccatum hominis inordinatio atque perverſitas, id eſt, a præſtantiore conditore averſio, & ad condita inferiora converſio. Non igitur odit Deus Eſau hominem, ſed odit Deus Eſau peccatorem. Sicut dicitur de Domino, In ſua propria venit, & ſui eum non receperunt. Quibus item ipſe dicit, Vos propterea non auditis, quia non eſtis ex Deo. Quomodo ſui, quomodo non ex Deo? Niſi quia illud dictum eſt de hominibus, quos ipſe Dominus fecerat; illud de peccatoribus, quos ipſe Dominus arguebat: iidem tamen ipſi & homines & peccatores; ſed homines Dei conditione, peccatores propria voluntate. Quod ergo Jacob dilexit, numquid peccator non erat? Sed dilexit in eo non culpam quam delebat, ſed gratiam quam donabat. Nam & Chriſtus pro impiis mortuus eſt; non tamen ut impii permanerent, ſed ut juſtificati ab impietate converterentur, credentes in eum qui juſtificat impium. Odit enim Deus impietatem. Itaque in aliis eam punit per damnationem, in aliis adimit per juſtificationem, quemadmodum ipſe judicat eſſe faciendum illis judiciis inſcrutabilibus. Et quod ex numero impiorum, quos non juſtificat, facit vaſa in contumeliam, non hoc in eis odit quod facit: quippe in quantum impii ſunt, exſecrabiles ſunt; in quantum autem vaſa fiunt, ad aliquem uſum fiunt, ut per eorum ordinatas pœnas, vaſa quæ fiunt in honorem proficiant. Non itaque odit Deus, nec in quantum homines ſunt, nec in quantum vaſa ſunt, id eſt, nec quod in eis facit creando, nec quod in eis facit ordinando: nihil enim odit eorum quæ fecit. Sed tamen, quod vaſa eos facit perditionis, ad uſum correctionis aliorum facit. Odit enim in eis impietatem, quam ipſe non fecit. Sicut enim judex in homine odit furtum, ſed non odit quod datur ad metallum; illud enim fur, hoc judex facit: ita Deus quod ex conſperſione impiorum facit vaſa perditionis, non odit quod facit, id eſt, opus ordinationis ſuæ in pœna debita pereuntium, in qua occaſionem ſalutis illi quorum miſeretur inveniant. Sic Pharaoni dictum eſt, *Ad hoc te excitavi, ut oſtendam in te potentiam meam, & ut annuntietur nomen meum in univerſa terra.* Hæc demonſtratio potentiæ Dei, & annuntiatio nominis ejus in univerſa terra prodeſt eis ut timeant, & vias ſuas corrigant, quibus vocatio talis congruit. Sic conſequenter dicit, *Si autem Deus volens oſtendere iram, & demonſtrare potentiam ſuam, attulit in multa patientia vaſa iræ, quæ perfecta ſunt in perditionem:* ſubauditur: *Tu quis es, qui reſpondeas Deo?* ut recurrente ſententia ad verba ſuperiora, iſte ſit ſenſus: Si volens Deus oſtendere iram, attulit vaſa iræ; tu quis es, qui reſpondeas Deo? Non autem ſolum *volens oſtendere iram, & demonſtrare potentiam ſuam attulit in multa patientia vaſa iræ, quæ perfecta ſunt in perditionem;* ſed etiam quod ſequitur, *ut notas faceret divitias gloriæ ſuæ in vaſa miſericordiæ.* Quid prodeſt vaſis perfectis in perditionem, quod ea Deus patienter ſuſtinet, ut ordinate diſperdat, utaturque illis ad inſtrumentum ſalutis aliorum, quorum miſeretur? Sed illis utique prodeſt, ad quorum ſalutem iſtis ſic utitur; ut ſicut ſcriptum eſt, juſtus manus lavet in ſanguine peccatoris, id eſt, mundetur ab operibus malis per timorem Dei, cum videt ſupplicia peccatorum. Quod ergo *volens oſtendere iram adtulit vaſa iræ*, valet ad utilem aliis præſtandum timorem, *& ut notas faceret divitias gloriæ ſuæ in vaſa miſericordiæ, quæ præparavit in gloriam.* Etenim obduratio illa impiorum utrumque demonſtrat, & quid timendum ſit, ut quiſque pietate convertatur ad Deum; & quantæ agendæ ſint gratiæ miſericordiæ Dei, qui in aliorum pœna quid aliis donet oſtendit. Si autem illa, quam de aliis exigit, non eſt juſta pœna, nihil donat aliis, a quibus eam non exigit. Quia vero illa juſta eſt, & nulla eſt iniquitas apud vindicantem Deum, quis ſufficiat agere gratias ei, qui hoc remittit, quod ſi vellet exigere, nemo ſe recte diceret non debere?

Malach. 1. 2. & 3.

1 Tim. 4. 4.

Peccatum quid.

Joan. 1. 11.

Joan. 8. 47.

Rom. 5. 6.

Rom. 4. 5.

Vaſa perditionis ad uſum correctionis aliorum.

Rom. 9. 17. Exod. 9. 16.

Rom. 9. 22.

Pſ. 57. 11.

Rom. 9. 24.

Vocati non omnes, ſed ex omnibus & Judæis, & gentibus.

Quos & vocavit nos, inquit, *non ſolum ex Judæis, ſed etiam ex Gentibus*: id eſt, vaſa miſericordiæ quæ præparavit in gloriam. Non enim omnes Judæos, ſed ex Judæis: nec omnes omnino homines Gentium, ſed ex Gentibus. Una eſt enim ex Adam maſſa peccatorum & impiorum, in qua & Judæi & Gentes remota gratia Dei ad unam pertinent conſperſionem. Si enim figulus luti ex eadem conſperſione facit aliud vas in honorem, aliud vas in contumeliam; manifeſtum eſt autem quod & ex Judæis ſunt alia vaſa in honorem, alia in contumeliam, ſicut ex Gentibus: ſequitur ut ad

unam

Digitized by Google

unam conſperſionem omnes pertinere intelligantur. Deinde incipit reddere atteſtationes Prophetæ ſingulis generibus converſo ordine. Prius enim dixit, *ex Judæis*, poſterius, *ex Gentibus*: prius autem reddit teſtimonium pro Gentibus, [Ibid. 25. & 26. Oſee 2. 24. *Oſee 1. 10.] deinde pro Judæis. *Etenim ſicut Oſee dicit, Vocabo non plebem meam, plebem meam, & non dilectam, dilectam*: * *& erit in loco ubi dictum eſt, Non populus meus vos, ibi vocabuntur filii Dei vivi*: de Gentibus intelligitur dictum, quia non habebant deſtinatum unum ſacrificiorum locum, ſicut Judæi in Jeruſalem. Miſſi ſunt autem ad Gentes Apoſtoli, ut in loco ſuo quique crederent, & ubicumque credidiſſent, ibi ſacrificium laudis offerrent, quibus de- [Joan. 1. 12.] dit poteſtatem filios Dei fieri. [Rom. 9. 27.] *Iſaias autem*, inquit, *clamat pro Iſrael*. Ne rurſus omnes Iſraelitæ in perditionem iſſe credantur, docet & inde facta alia vaſa in honorem, alia in [Iſai. 10. 22.] contumeliam. *Si fuerit*, inquit, *numerus filiorum Iſrael quaſi arena maris, reliquiæ ſalvæ fient*. Cetera ergo turba, vaſa perfecta ad perditionem. *Verbum enim conſummans & brevians*, inquit, *faciet Dominus ſuper terram*, id eſt, ut compendio fidei per gratiam ſalvos faciat credentes, non per innumerabiles obſervationes, quibus illa multitudo ſerviliter onerata premebatur. Per gratiam quippe nobis verbum conſummans & brevians fecit ſuper terram dicens, Jugum meum lene eſt, & ſarcina mea [Matth. 11. 30. Rom. 10. 8. &c.] levis eſt. Quod & paulo poſt hic dicitur: *Prope te eſt verbum in are tua & in corde tuo, hoc eſt verbum fidei quod prædicamus; quia ſi confitearis in ore tuo, quia Dominus eſt Jeſus, & credideris in corde tuo quia Deus illum ſuſcitavit a mortuis, ſalvus eris. Corde enim creditur ad juſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem*. Hoc eſt verbum conſummans & brevians quod fecit Deus ſuper terram, qua conſummatione atque breviatione latro juſtificatus eſt, qui defixis in cruce omnibus membris, & habens libera hæc duo, corde credidit ad juſtitiam, ore confeſſus eſt ad ſalutem, ſtatimque [Luc. 23. 43.] audire meruit, Hodie mecum eris in paradiſo. Conſequerentur enim bona opera ejus, ſi percepta gratia diu inter homines viveret. Sed tamen non ea præceſſerant, ut eamdem gratiam mereretur, ex latrocinio fixus in cruce, ex cru- [Rom. 9. 29. Iſai. 1. 9.] ce in paradiſum translatus. *Et ſicut prædixit*, inqnit, *Iſaias, Niſi Dominus Sabaoth reliquiſſet nobis ſemen, ſicut Sodoma facti eſſemus, & ſicut Gomorrha ſimiles fuiſſemus*. Quod hic ait, *reliquiſſet nobis ſemen*, hoc ibi, *reliquiæ ſalvæ fient*. Ceteri autem tamquam perditionis vaſa, debito ſupplicio perierunt. Et ut non omnes periſſent, ſicut in Sodoma & Gomorrha, non meritum eorum fecit, ſed gratia Dei relinquentis ſemen, unde alia meſſis toto orbe conſurge- [Rom. 11. 5. &c.] ret, Hoc & paulo poſt: *Sic ergo*, inquit, *& in hoc tempore reliquiæ per electionem gratiæ ſalvæ factæ ſunt. Si autem gratia, jam non ex operibus, alioquin gratia jam non eſt gratia. Quid ergo? quod quærebat Iſrael, hoc non eſt conſecutus, electio autem conſecuta eſt, ceteri vero excæcati ſunt*. Conſecuta ſunt vaſa miſericordiæ, excæcata ſunt vaſa iræ: ex eadem tamen conſpetſione, ſicut in plenitudine Gentium.

Eſt locus quidam Scripturæ ad rem, de qua nunc agimus, maxime neceſſarius, eadem quæ tractata ſunt, mira conteſtatione confirmans, in eo libro qui ab aliis Jeſus Sirach, ab aliis Eccleſiaſticus dicitur, in quo ita ſcriptum eſt: *Et* [Eccli. 33. 10. &c.] *omnes homines de ſolo, & ex terra Adam creatus eſt. In multitudine diſciplinæ Dominus ſeparavit eos, & immutavit vias eorum. Et ex ipſis benedixit & exaltavit, & ex his ſanctificavit & ad ſe applicavit, & ex ipſis maledixit & humiliavit: & convertit illos ad diſſenſionem illorum. Quaſi lutum figuli in manu ipſius plaſmare illud & diſponere, omnes viæ ejus ſecundum diſpoſitionem ejus; ſic homo in manu illius qui ſe fecit, & reddet illi ſecundum judicium ſuum. Contrarium malo bonum eſt, & contra mortem vita eſt; ſic & contra virum juſtum peccator. Et ſic intuere in omnia opera Altiſſimi, duo, duo; unum contra unum*. Primo hic commendata eſt diſciplina Dei: *In multitudine*, inquit, *diſciplinæ Dominus ſeparavit eos*: unde niſi a beatitudine paradiſi? *Et immutavit vias eorum*, ut jam tamquam mortales viverent. Tunc facta eſt una maſſa omnium, veniens de traduce peccati & de pœna mortalitatis, quamvis Deo formante & creante quæ bona ſunt. In omnibus eſt enim ſpecies & compago corporis in tanta membrorum concordia, ut inde Apoſtolus ad caritatem obtinen- [1. Cor. 12. 12.] dam ſimilitudinem duceret. In omnibus eſt etiam ſpiritus vitalis terrena membra vivificans, omniſque natura hominis dominatu animæ & famulatu corporis conditione mirabili temperata: ſed concupiſcentia carnalis de peccati pœna jam regnans, univerſum genus humanum tamquam totam & unam conſperſionem originali reatu in omnia permanante confuderat. Et tamen ſequitur, *Ex ipſis benedixit & exaltavit, & ex ipſis ſanctificavit & ad ſe applicavit, & ex ipſis maledixit, & humiliavit, & convertit illos in diſſenſionem ipſorum*. Tamquam Apoſto- [Rom. 9. 21.] lo dicente, *An non habet poteſtatem figulus luti ex eadem conſperſiane facere aliud vas in honorem, aliud in contumeliam?* Ideoque illud quod contexitur, nec ab ipſa ſimilitudine vacat: *Quaſi lutum*, inquit, *figuli in manu ipſius plaſmare illud & diſponere, omnes viæ ejus ſecundum diſpoſitionem ejus, ſic homo in manu illius qui ſe fecit*. Sed quia dicit Apoſtolus, *Numquid iniquitas apud Deum?* vide & hic quid adjungat: *Reddet illi*, inquit, *ſecundum judicium ſuum*. Sed cum damnatis juſta tribuantur ſupplicia; tamen quia hoc ipſum in uſum convertitur, quo illi proficiant quibus præbetur miſericordia, attende reliqua: *Contrarium*, inquit, *malo bonum eſt, & cantra mortem, vita; ſic & contra virum juſtum peccator. Et ſic intuere in omnia opera Altiſſimi: duo, duo; unum contra unum*; utique ut ex deteriorum comparatione emineant proficiantque meliora. Quæ tamen quoniam per gratiam meliora ſunt, tamquam diceret, *Reliquiæ ſalvæ fient*: ſequi- [Ibid. 27.] tur & dicit ex perſona reliquiarum, *Et ego noviſſimus vigilavi, & quaſi qui racematur poſt vindemiatores*. Et unde probat, quia non ex meritis ſuis, ſed ex miſericordia Dei? *In benedictione*, inquit, *Domini & ipſe ſperavi, &* [Matth. 20. 16.] *quaſi qui vindemiat, replevi torcular*. Quamvis

enim

Digitized by Google

enim noviſſimus vigilaverit, tamen quia erunt, ut dictum eſt, noviſſimi primi, in benedictione Domini ſperans ex reliquiis Iſrael racematus populus implevit torcular ex ubertate vindemiæ, quæ toto orbe terrarum provenit.

Intentio Apoſtoli in epiſtola ad Romanos. 2. Cor. 10. 17.

Nulla igitur intentio tenetur Apoſtoli, & omnium juſtificatorum per quos nobis intellectus gratiæ demonſtratus eſt, niſi ut qui gloriatur, in Domino glorietur. Quis enim diſcutiet opera Domini, ex eadem conſperſione unum damnantis, alterum juſtificantis? Liberum voluntatis arbitrium plurimum valet; Rom. 7. 14. immo vero eſt quidem, ſed in venumdatis ſub peccato quid valet? Gal. 5. 17. Caro, inquit, concupiſcit adverſus ſpiritum, & ſpiritus adverſus carnem, ut non ea quæ vultis faciatis. Præcipitur ut recte vivamus, hac utique mercede propoſita, ut in æternum beate vivere mereamur: ſed quis poteſt recte vivere & bene operari, niſi juſtificatus ex fide? Præcipitur ut credamus, ut dono accepto Spiritus ſancti per dilectionem bene operari poſſimus: ſed quis poteſt credere, niſi aliqua vocatione, hoc eſt, aliqua rerum teſtificatione tangatur? Quis habet in poteſtate tali viſo attingi mentem ſuam, quo ejus voluntas moveatur ad fidem? Quis autem animo amplectitur aliquid, quod eum non delectat? aut quis habet in poteſtate ut vel occurrat quod eum delectare poſſit, vel delectet cum occurrerit? Cum ergo nos ea delectant, quibus proficiamus ad Deum, inſpiratur hoc & præbetur gratia Dei, non nutu noſtro & induſtria aut operum meritis comparatur: quia ut ſit nutus voluntatis, ut ſit induſtria ſtudii, ut ſint opera charitate ferventia, ille tribuit, ille largitur. Matt. 7. 7. Petere jubemur ut accipiamus, & quærere ut inveniamus, & pulſare ut aperiatur nobis. Nonne aliquando ipſa oratio noſtra ſic tepida eſt, vel potius frigida & pene nulla, immo omnino interdum ita nulla, ut neque hoc in nobis cum dolore advertamus? quia ſi vel hoc dolemus, jam oramus. Quid ergo aliud oſtenditur nobis, niſi quia & petere & quærere & pulſare ille concedit, qui ut hæc faciamus, jubet? Rom. 9. 16. *Igitur non volentis, neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei*: quando quidem nec velle nec currere, niſi eo movente atque excitante poterimus.

Electio gratiæ quam occulta. Rom. 11. 5.

Quod ſi electio hic fit aliqua, ut ſic intelligamus quod dictum eſt, *Reliquiæ per electionem gratiæ ſalvæ factæ ſunt*; non ut juſtificatorum electio fiat ad vitam æternam, ſed ut eligantur qui juſtificentur: certe ita occulta eſt hæc electio, ut in eadem conſperſione nobis prorſus apparere non poſſit, aut ſi apparet quibuſdam, ego in hac re infirmitatem meam fateor. Non enim habeo quod intuear in hominibus eligendis ad gratiam ſalutarem, ſi ad examen hujus electionis aliqua cogitatione permittor, niſi vel majus ingenium, vel minora peccata, vel utrumque: addamus etiam, ſi placet, honeſtas utileſque doctrinas. Quiſquis ergo fuerit quam minimis peccatis irretitus atque maculatus, (nam nullis quis poteſt?) & acer ingenio, & liberalibus artibus expolitus, eligendus videtur ad gratiam. 1. Cor. 1. 27. Sed cum hoc ſtatuero, ita me ridebit ille qui infirma mundi elegit ut confundat fortia; & ſtulta mundi ut confundat ſapientes, ut eum intuens & pudore correctus, ego irrideam multos & præ quibuſdam peccatoribus caſtiores, & præ quibuſdam piſcatoribus oratores. Nonne advertimus multos fideles noſtros ambulantes viam Dei, ex nulla parte ingenio comparari, non dicam quorumdam hæreticorum, ſed etiam minorum? Item non videmus quoſdam homines utriuſque ſexus in conjugali caſtitate viventes ſine querela, & tamen vel hæreticos vel paganos, vel etiam in vera fide & vera Eccleſia ſic tepidos, ut eos miremur meretricum & hiſtrionum ſubito converſorum, non ſolum patientia & temperantia, ſed etiam fide, ſpe, charitate ſuperari? Reſtat ergo ut voluntates eligantur. Sed voluntas ipſa, niſi aliquid occurrerit quod delectet atque invitet animum, moveri nullo modo poteſt: hoc autem ut occurrat, non eſt in hominis poteſtate. Quid volebat Saulus, niſi invadere, trahere, vincire, necare Chriſtianos? Act. 8. 3. & 9. 1. Quam rabida voluntas, quam furioſa, quam cæca! qui tamen una deſuper voce proſtratus, occurrente utique tali viſo, quo mens illa & voluntas refracta ſævitia retorqueretur & corrigeretur ad fidem, repente ex Evangelii mirabili perſecutore mirabilior prædicator effectus eſt. Et tamen quid dicemus? *Numquid iniquitas eſt apud Deum*, Rom. 9. 14. exigentem a quo placet, donantem cui placet? qui nequaquam exigit indebitum, nequaquam donat alienum. *Numquid iniquitas eſt apud Deum? Abſit*. Quare tamen huic ita, & huic non ita, *O homo, tu quis es*? Debitum ſi non reddis, habes quod graturis: Si reddis, non habes quod queraris. Credamus tantum (etſi capere non valemus) quoniam qui univerſam creaturam & ſpiritalem & corporalem fecit & condidit, omnia in numero & pondere, & menſura diſponit. Sap. 11. 21. Sed inſcrutabilia ſunt judicia ejus & inveſtigabiles viæ ejus. Rom. 11. 33. Dicamus alleluja, & collaudemus canticum, & non dicamus, Quid hoc? vel quid hoc? Eccli. 39. 19. & 26. Omnia enim in tempore ſuo creata ſunt.

Ex Libro quinto de Civitate Dei. Cap. 19. & 20.

Ex Cap. XIX.

QUAMVIS, ut potuis, ſatis expoſuerim qua cauſſa Deus unus verus & juſtus Romanos ſecundum quamdam formam terrenæ civitatis bonos adjuverit ad tanti imperii gloriam conſequendam: poteſt tamen & alia cauſſa eſſe latentior, propter diverſa merita generis humani, Deo magis nota quam nobis; dum illud conſtet inter omnes veraciter pios, neminem * ſine vera pietate, id eſt, veri Dei vero cultu veram poſſe habere virtutem; nec eam veram eſſe, quando gloriæ ſervit humanæ. Eos tamen qui cives non ſunt Civitatis æternæ, quæ in ſacris litteris noſtris dicitur Civitas Dei, utiliores eſſe terrenæ Civitati, quando habent virtutem vel ipſam, quam ſi nec ipſam. Illi autem qui vera pietate præditi bene vivunt, ſi habent ſcientiam regendi populos, nihil eſt felicius rebus humanis, quam ſi Deo miſerante habeant poteſtatem. Tales autem homines virtutes ſuas, quantaſcumque in hac vita poſſunt habere, non tribuunt niſi gratiæ Dei, quod eas volentibus, credentibus, petentibus dederit; ſimul-

* *V. Infra l. 19. c. 25.* Virtus nulla vera ſine vera pietate. *Pſ. 43. & 47. &c.*

ſimulque intelligunt quantum ſibi deſit ad perfectionem juſtitiæ, qualis eſt in illorum ſanctorum Angelorum ſocietate cui ſe nituntur apiare. Quantumlibet autem laudetur atque prædicetur virtus, quæ ſine vera pietate ſervit hominum gloriæ, nequaquam ſanctorum exiguis initiis comparanda eſt, quorum ſpes poſita eſt in gratia & miſericordia Dei.

CAPUT XX. Tam turpiter ſervire virtutes humanæ gloriæ, quam corporis voluptati. * V. Cicer. 2. de finibus.

SOLENT Philoſophi, qui finem boni humani in ipſa virtute conſtituunt, ad ingerendum pudorem quibuſdam philoſophis, qui virtutes quidem probant, ſed eas voluptatis corporalis fine metiuntur, & illam per ſe ipſam putant appetendam, iſtas propter ipſam, * tabulam quamdam verbis pingere, ubi voluptas in ſella regali quaſi delicata quædam regina conſidat; eique virtutes famulæ ſubjiciantur, obſervantes ejus nutum, ut faciant quod illa imperaverit: quæ prudentiæ jubeat, ut vigilanter inquirat, quomodo voluptas regnet & ſalva ſit; juſtitiæ jubeat, ut præſtet beneficia quæ poteſt ad comparandas amicitias corporalibus commodis neceſſarias; nulli faciat injuriam, ne offenſis legibus voluptas vivere ſecura non poſſit: fortitudini jubeat, ut ſi dolor corpori acciderit, qui non compellat in mortem, teneat dominam ſuam, id eſt, voluptatem fortiter in animi cogitatione, ut per priſtinarum deliciarum recordationem mitiget præſentis doloris aculeos: temperantiæ jubeat, ut tantum capiat alimentorum, & ſi qua delectant, ne per immoderationem noxium aliquid valetudinem turbet, & voluptas, quam etiam in corporis ſanitate Epicurei maaimam ponunt, graviter offendatur. Ita virtutes cum tota ſuæ gloriæ dignitate tamquam imperioſæ cuidam & inhoneſtæ mulierculæ ſerviene voluptati. Nihil hac pictura dicunt eſſe ignominioſius & deformius; & quod minus ferre bonorum poſſit adſpectus: & verum dicunt. Sed non eaillimo ſatis debiti decoris eſſe picturam, ſi etiam talis fingatur, ubi virtutes humanæ gloriæ ſerviant. Licet enim iſta gloria delicata mulier non ſit, inflata tamen eſt, & multum inanitatis habet. Unde non ei digne ſervit ſoliditas quædam firmitaſque virtutum, ut nihil provideat prudentia, nihil diſtribuat juſtitia, nihil toleret fortitudo, nihil temperantia moderetur, niſi unde placeatur hominibus, & ventoſæ gloriæ ſerviatur. Nec illi ſe ab iſta fœditate defenderint, qui eum aliena ſpernant judicia velut gloriæ contemptores, ſibi ſapientes videntur & ſibi placent. Nam eorum virtus, ſi tamen ulla eſt, alio modo quodam humanæ ſubditur laudi. Neque enim ipſe qui ſibi placet, homo non eſt. Qui autem vera pietate in Deum, quem diligit, credit & ſperat, plus intendit in ea in quibus ſibi diſplicet, quam in ea, ſi qua in illo ſunt, quæ non tam ipſi quam veritati placent: neque id tribuit, unde jam poteſt placere, niſi ejus miſericordiæ, eui metuit diſplicere; de hia ſanatis gratias agens, de illis ſanandis preces fundens.

Ex libro ejuſdem XIX. de Civitate Dei.

CAPUT XXV.

Quod non poſſint ibi veræ eſſe virtutes, ubi non eſt vera religio.

QUamlibet enim videatur animus corpori, & ratio vitiis laudabiliter imperare; ſi Deo animus & ratio ipſa non ſervit, ſicut ſibi ſerviendum eſſe ipſe Deus præcepit, nullo modo corpori vitiiſque recte imperat. Nam qualis corporis atque vitiorum poteſt eſſe mens domina, veri Dei neſcia, nec eius imperio ſubjugata, ſed vitioſiſſimis dæmonibus corrumpenribus proſtituta? Proinde virtutes quas ſibi habere videtur, per quas imperat corpori & vitiis ad quodlibet adipiſcendum vel tenendum, niſi ad Deum retulerit, etiam ipſæ vitia ſunt potius quam virtutes. Nam licet a quibuſdam tunc veræ & honeſtæ putentur eſſe virtutes, cum ad ſe ipſas referuntur, nec propter aliud expetuntur; etiam tunc inflatæ ac ſuperbæ ſunt: & ideo non virtutes, ſed vitia judicanda ſunt. Sicut enim non eſt a carne, ſed ſuper carnem, quod carnem facit vivere: ſic non eſt ab homine, ſed ſuper hominem, quod hominem facit beate vivere; nec ſolum hominem, ſed etiam quamlibet Poteſtatem Virtutemque cæleſtem.

V. lib. 12. de Trin. c. 10. & l. 14. c. 1.

Ex libro ejuſdem XXII. de Civitate Dei.

EX CAPITE I.

De conditione angelorum & hominum.

DEUS (*in principio*) liberum arbitrium intellectuali naturæ tribuit tale, ut ſi vellet, deſereret Deum, beatitudinem ſcilicet ſuam, continuo miſeria ſecutura. Qui cum præſciret angelos quoſdam per elationem, qua ipſi ſibi ad beatam vitam ſufficere vellent, tanti boni deſertores futuros, non eis ademit hanc poteſtatem, potentius & melius eſſe judicans, etiam de malis bene facere, quam mala eſſe non ſinere. Quæ omnino nulla eſſent, niſi natura mutabilis, quamvis bona, & a ſummo Deo atque incommutabili bono, qui bona omnia condidit, inſtituta, peccando ea ſibi ipſa feciſſet. Quo etiam peccato ſuo teſte convincitur, bonam conditam ſe eſſe naturam. Niſi enim magnum & ipſa, licet non æquale Conditori, bonum eſſet, profecto deſertio Dei tamquam luminis ſoi malum ejus eſſe non poſſet. Nam ſicut cæcitas oculi vitium eſt, & idem ipſum indicat ad lumen videndum oculum eſſe creatum, ac per hoc etiam ipſo vitio ſuo excellentius oſtenditur ceteris membris membrum capaa luminia, (non enim alia cauſſa eſſet vitium ejus carere lumine:) ita natura quæ fruebatur Deo, optimam ſe inſtitutam docet etiam ipſo vitio, quo ideo miſera eſt, quia non fruitur Deo; qui caſum angelorum voluntarium juſtiſſima pœna ſempiternæ infelicitatis obſtrinair, atque in eo ſummo bono permanentibus ceteris, ut de ſua ſine fine permanſione certi eſſent, tamquam ipſius præ-

Digitized by Google

præmium permanſionis dedit. Qui fecit hominem ipſum etiam rectum cum eodem libero arbitrio, terrenum quidem animal, ſed cælo dignum, ſi ſuo cohæreret auctori: miſeria ſimiliter, ſi eum deſereret ſecutura, qualis naturæ hujuſmodi conveniret. Quem ſimiliter cum prævaricatione legis Dei per Dei deſertionem peccaturum eſſe præſciret, nec illi ademit liberi arbitrii poteſtatem, ſimul prævidens, quid boni de malo eſſet ipſe facturus, qui de mortali progenie merito juſteque damnata tantum populum gratia ſua colligit, ut inde ſuppleat, & inſtauret partem quæ lapſa eſt angelorum; ac ſic illa dilecta & ſuperna Civitas non fraudetur ſuorum numero civium, quin etiam fortaſſis & uberiore lætetur.

CAPUT II.

De æterna Dei & incommutabili voluntate.

MULTA enim fiunt a malis quidem contra voluntatem Dei: ſed tantæ eſt ille ſapientiæ, tantæque virtutis, ut in eos exitus ſive fines, quos bonos & juſtos ipſe præſcivit, tendant omnia, quæ voluntati ejus videntur adverſa. Ac per hoc cum Deus mutare dicitur voluntatem, ut quibus lenis erat, verbi gratia, reddatur iratus, illi potius quam ipſe mutantur, & eum quodammodo mutatum in his quæ patiuntur inveniunt: ſicut mutatur ſol oculis ſauciatis, & aſper quodam modo ex miti, & ex delectabili moleſtus efficitur, cum ipſe apud ſe maneat idem qui fuit. Dicitur etiam voluntas Dei, quam facit in cordibus obedientium mandatis ejus, de qua dicit Apoſtolus, *Deus eſt enim qui operatur in vobis & velle*. Sicut juſtitia Dei, non ſolum qua ipſe juſtus eſt, ſed illa etiam quam in homine, qui ab illo juſtificatur, facit: ſic & lex ejus vocatur, quæ potius eſt hominum, ſed ab ipſo data. Nam utique homines erant quibus ait Jeſus, *In lege veſtra ſcriptum eſt*: cum alio loco legamus, *Lex Dei ejus in corde ipſius*. Secundum hanc voluntatem, quam Deus operatur in hominibus, etiam velle dicitur, quod ipſe non vult, ſed ſuos id volentes facit: ſicut dicitur cognoviſſe, quod ut cognoſceretur fecit, a quibus ignorabatur. Neque enim dicente Apoſtolo, *Nunc autem cognoſcentes Deum, immo cogniti a Deo*, fas eſt ut credamus, quod eos tunc cognoverit Deus præcognitos ante conſtitutionem mundi: ſed tunc cognoviſſe dictus eſt, quod tunc ut cognoſceretur effecit. De his locutionum modis jam & in ſuperioribus libris memini diſputatum. Secundum hanc ergo voluntatem, qua Deum velle dicimus quod alios efficit velle, a quibus futura neſciuntur, multa vult, nec facit.

Voluntas Dei. — Philip. 2. 13. — Joan. 8. 17. — Pſ. 36. 31. — Gal. 4. 9. — 1. Petr. 1. 20.

* Multa enim volunt fieri ſancti ejus ab illo inſpirata ſancta voluntate, nec fiunt; ſicut orant pro quibuſdam pie ſancteque, & quod orant non facit, cum ipſe in eis hanc orandi voluntatem ſancto Spiritu ſuo fecerit. Ac per hoc quando ſecundum Deum volunt & orant ſancti, ut quiſque ſit ſalvus, poſſumus illo modo locutionis dicere, Vult Deus & non facit; ut ipſum dicamus velle, qui ut velint illi facit. Secundum illam vero voluntatem ſuam, quæ cum ejus præſcientia ſempiterna eſt, profecto in cælo & in terra omnia quæcumque voluit, non ſolum præterita vel præſentia, ſed etiam futura jam fecit. Verum ante quam veniat tempus, quod voluit ut fieret, quod ante tempora univerſa præſcivit atque diſpoſuit, dicimus, Fiet quando Deus voluerit. Si autem non ſolum tempus quo futurum eſt, verum etiam utrum futurum ſit ignoramus, dicimus, Fiet, ſi Deus voluerit: non quia Deus novam voluntatem, quam non habuit, tunc habebit; ſed quia id quod ex æternitate in ejus incommutabili præparatum eſt voluntate, tunc erit.

* Alias Caput II. — Pſ. 113. 3.

Ex libri ejuſdem XIII. de Trinitate cap. 20.

BEATOS eſſe ſe velle, omnium hominum eſt: nec tamen omnium eſt fides, qua cor mundante ad beatitudinem pervenitur. Ita fit ut per illam quam non omnes volunt, ad illam tendendum ſit quam nemo poteſt eſſe qui nolit. Beatos eſſe ſe velle, omnes in corde ſuo vident, tantaque eſt in hac re naturæ humanæ conſpiratio, ut non fallatur homo, qui hoc ex animo ſuo de animo conjicit alieno: denique omnes id velle nos novimus. Multi vero immortales ſe eſſe poſſe deſperant, cum id quod omnes volunt, id eſt, beatus nullus eſſe aliter poſſit; volunt tamen etiam immortales eſſe, ſi poſſent, ſed non credendo quod poſſint, non ita vivunt ut poſſint. Neceſſaria ergo eſt fides, ut beatitudinem conſequamur, omnibus humanæ naturæ bonis, id eſt, & animi & corporis. Hanc autem fidem in Chriſto eſſe definitam, qui in carne reſurrexit a mortuis, non moriturus ulterius: nec niſi per illum quemquam liberari a diaboli dominatu, per remiſſionem peccatorum: in cujus diaboli partibus neceſſe eſt miſeram eſſe vitam, eamdemque perpetuam; quæ mors eſt potius dicenda quam vita, eadem fides habet.

Caput XX. — 2. Theſſ. 3. 2. — Act. 12. 2. — Rom. 6. 9.

Ex libro ejuſdem XIV. de Trinitate, cap. 1.

NUNC de ſapientia nobis eſt diſſerendum, non de illa Dei, quæ proculdubio Deus eſt; nam ſapientia Dei Filius ejus unigenitus dicitur: ſed loquemur de hominis ſapientia, vera tamen quæ ſecundum Deum eſt, & verus ac præcipuus cultus ejus eſt, quæ uno nomine θεοσέβεια Græce appellatur. Quod nomen noſtri, ſicut jam commemoravimus, volentes & ipſi uno nomine interpretari, pietatem dixerunt, cum pietas apud Græcos εὐσέβεια uſitatius nuncupetur: θεοσέβεια vero, quia uno verbo perfecte non poteſt, melius duobus interpretatur, ut dicatur potius Dei cultus. Hanc eſſe hominis ſapientiam, quod & in duodecimo hujus operis volumine jam poſuimus, Scripturæ ſanctæ auctoritate monſtratur, in libro Dei ſervi Job, ubi legitur Dei ſapientiam dixiſſe homini: *Ecce pietas eſt ſapientia, abſtinere autem a mala diſciplina*; ſive etiam, ut nonnulli de Græco ἐπιστήμη interpretati ſunt, *diſciplina*: quæ

Caput I. Quæ ſit ſapientia de qua agitur in hoc libro. — Eccli. 24. 5. — Cap. 14. — Job 28. 28.

utique

utique a diſcendo nomen accepit, unde & ſcientia dici poteſt. Ad hoc enim quæque res diſcitur, ut ſciatur. Quamvis alia notione, in iis quæ pro peccatis ſuis mala quiſque patitur ut corrigatur, dici ſoleat diſciplina. Unde illud eſt in epiſtola ad Hebræos,

Hebr. 12. 7.

Quis enim eſt filius, cui non det diſciplinam pater ejus? Et illud evidentius in eadem,

Ibid. 11.

Omnis enim ad tempus diſciplina non gaudii videtur eſſe, ſed triſtitiæ: poſtea vero fructum pacificum iis qui per eam certarunt, reddet juſtitiæ. Deus ergo ipſe ſumma ſapientia, cultus autem Dei ſapientia eſt hominis, de qua nunc loquimur. Nam

1. Cor. 3. 19.

ſapientia hujus mundi ſtultitia eſt apud Deum. Secundum hanc itaque ſapientiam, quæ Dei cultus eſt, ait ſancta Scriptura,

Sap. 6. 26.

Multitudo ſapientium ſanitas eſt orbis terrarum.

De ſcientiæ ac ſapientiæ diſtinctione quid jam dictum.

Diſputantes autem de ſapientia, definierunt eam dicentes, Sapientia eſt rerum humanarum divinarumque ſcientia. Unde ego quoque in libro ſuperiore utrarumque rerum cognitionem, id eſt, divinarum atque humanarum, & ſapientiam & ſcientiam dici poſſe non tacui.

** Lib. 12. c. 3. & 14. 1. Cor. 12. 8.*

Verum ſecundum hanc diſtinctionem qua dixit Apoſtolus, *Alii datur ſermo ſapientiæ, alii ſermo ſcientiæ;* iſta definitio dividenda eſt, ut rerum divinarum ſcientia proprie ſapientia nuncupetur, humanarum autem proprie ſcientiæ nomen obtineat: de qua volumine tertiodecimo diſputavi, non utique quidquid ſciri ab homine poteſt in rebus humanis, ubi plurimum ſupervacaneæ vanitatis & noxiæ curioſitatis eſt, huic ſcientiæ tribuens, ſed illud tantummodo quo fides ſaluberrima gignitur, nutritur, defenditur, roboratur: qua ſcientia non pollent fideles plurimi, quamvis polleant ipſa fide plurimum. Aliud eſt enim ſcire tantummodo quid homo credere debeat propter adipiſcendam vitam beatam, quæ non niſi æterna eſt: aliud autem ſcire quemadmodum hoc ipſum & piis opituletur, & contra impios defendatur, quam proprio appellare vocabulo ſcientiam videtur Apoſtolus. De qua prius cum loquerer, ipſam præcipue fidem commendare curavi, a temporalibus æterna breviter ante diſtinguens, atque ibi de temporalibus diſſerens: æterna vero in hunc librum differens, etiam de rebus æternis fidem temporalem quidem, & temporaliter in credentium cordibus habitare, neceſſariam tamen propter adipiſcenda

Lib. 13. c. 7.

ipſa æterna eſſe monſtravi. Fidem quoque de temporalibus rebus, quas pro nobis æternus fecit, & paſſus eſt in homine, quem temporaliter geſſit, atque ad æterna provexit, ad eamdem æternorum adeptionem prodeſſe diſſerui:

Ibid. c. 20.

virtuteſque ipſas, quibus in hac temporali mortalitate prudenter, fortiter, temperanter, & juſte vivitur, niſi ad eamdem, licet temporalem fidem, quæ tamen ad æterna perducit, referantur, veras non eſſe virtutes.

Ex Enchiridio ejuſdem de Fide, ſpe, & charitate, cap. 103.

CAPUT II. Exponitur dictum Apoſtoli.

AC per hoc cum audimus & in ſacris litteris legimus, quod velit (Deus) omnes ſalvos fieri, quamvis certum ſit nobis non omnes homines ſalvos fieri, non tamen ideo debemus omnipotentiſſimæ Dei voluntati aliquid derogare; ſed ita intelligere quod ſcriptum eſt: *Qui omnes homines vult ſalvos fieri*: tamquam diceretur, nullum hominem fieri ſalvum, niſi quem fieri ipſe voluerit: non quod nullus ſit hominum, niſi quem ſalvum fieri velit; ſed quod nullus fiat, niſi quem velit; & ideo ſit rogandus ut velit, quia neceſſe eſt fieri, ſi voluerit.

1 Tim. 2. 4. Qui vult omnes homines ſalvos fieri. 2. Sent. d. 46. c. Nunc videre reſtat. V. lib. de corrept. & grat. c. 14. Joan. 1. 9.

De orando quippe Deo agebat Apoſtolus ut hoc diceret. Sic enim intelligimus & quod in Evangelio ſcriptum eſt, *Qui illuminat omnem hominem*: non quia nullus eſt hominum qui non illuminetur, ſed quia niſi ab ipſo nullus illuminatur. Aut certe ſic dictum eſt: *Qui omnes homines vult ſalvos fieri*; non quod nullus hominum eſſet quem ſalvum fieri nollet, qui virtutes miraculorum facere noluit apud eos quos dicit acturos fuiſſe pœnitentiam, ſi feciſſet; ſed ut *omnes homines* omne genus humanum intelligamus per qualcumque differentias diſtributum, reges, privatos, nobiles, ignobiles, ſublimes, humiles, ingenioſos, tardicordes, fatuos, divites, pauperes, mediocres, mares, feminas, infantes, pueros, adoleſcentes, juvenes, ſeniores, ſenes; in linguis omnibus, in moribus omnibus, in artibus omnibus, in profeſſionibus omnibus, in voluntatum & conſcientiarum varietate innumerabili conſtitutos, & ſi quid aliud differentiarum eſt in hominibus. Quid eſt enim eorum unde non Deus per Unigenitum ſuum Dominum noſtrum per omnes gentes ſalvos fieri homines velit, & ideo faciat, quia omnipotens velle inaniter non poteſt quodcumque voluerit? Præceperat enim Apoſtolus, ut oraretur *pro omnibus hominibus*, & ſpecialiter addiderat, *pro regibus, & iis qui in ſublimitate ſunt*, qui putari poterant faſtu & ſuperbia ſæculi a fidei Chriſtianæ humilitate abhorrere. *1. Tim. 2. 1. &c.* Proinde dicens, *Hoc enim bonum eſt coram Salvatore noſtro Deo*, id eſt, ut etiam pro talibus oretur: ſtatim ut deſperationem tolleret, addidit, *Qui omnes homines vult ſalvos fieri, & in agnitionem veritatis venire*. Hoc quippe Deus bonum judicavit, ut orationibus humilium dignaretur ſalutem præſtare ſublimium, quod utique jam videmus impletum. Iſto locutionis modo & Dominus eſt uſus in Evangelio, ubi ait Phariſæis, *Decimatis mentham & omne olus*. *Luc. 11. 42.* Neque enim Phariſæi & quæcumque aliena & omnium per omnes terras alienigenarum omnia olera decimabant. Sicut ergo hic *omne olus*, omne olerum genus, ita & illic *omnes homines*, omne hominum genus intelligere poſſumus: & quocumque alio modo intelligi poteſt, dum tamen credere non cogamur aliquid omnipotentem Deum voluiſſe fieri, factumque non eſſe: qui ſine ullis ambiguitatibus, ſi *in cælo & in terra*, ſicut eum veritas cantat, *omnia quæcumque voluit fecit*, profecto facere noluit quodcumque non fecit. *Pſ. 113. 11.*

BONI-

BONIFACII II. PAPÆ

EPISTOLA

Ad Cæſarium Arelatenſem, cujus rogatu confirmat ea quæ in Synodo Arauſicana II. fuerunt definita.

EPISTOLA iſta in codicibus manuſcriptis Foſſatenſi & Laudunenſi, quibus uſus eſt Jacobus Sirmondus, præponebatur Concilio Arauſicano; epiſtolæ vero præfixa erat hæc adnotatio. *In hoc codice continetur Synodus Arauſicana, quam per auctoritatem ſanctus Papa Bonifacius confirmavit. Et ideo quicumque aliter de gratia & libero arbitrio crediderit, quam vel iſta auctoritas continet, vel in illa Synodo conſtitutum eſt, contrarium ſe Sedi Apoſtolicæ, & univerſæ per totum mundum Eccleſiæ eſſe cognoſcat.*

Dilectiſſimo fratri CÆSARIO BONIFACIUS.

PER filium noſtrum Armenium presbyterum & abbatem litteras tuæ fraternitatis accepimus, quas ad nos (a) ſub ea qua in Deo tenemur caritate direxeras: quibus credideras poſtulandum, ut id quod a beatæ recordationis deceſſore noſtro Papa Felice pro catholicæ fidei popoſceras firmitate, mea explicaretur inſtantia. Sed quia id voluntas ſuperna diſpoſuit, ut quod per nos ab illo ſperaveras, a nobis potius impetrares; petitioni tuæ, quam laudabili fidei ſollicitudine concepiſti, catholicum non diſtulimus dare reſponſum. Indicas enim quod aliquid Epiſcopi Galliarum, cum cetera jam bona ex Dei adquieverint gratia provenire, fidem tantum, qua in Chriſto credimus, naturæ eſſe velint, non gratiæ; & hominibus ex Adam, quod dici nefas eſt, in libero arbitrio remanſiſſe, non etiam nunc in ſingulis miſericordiæ divinæ largitate conferri: poſtulans ut pro ambiguitate tollenda, confeſſionem veſtram, qua vos e diverſo fidem rectam in Chriſto, totiuſque bonæ voluntatis initium, juxta catholicam veritatem per prævenientem Dei gratiam ſingulorum definitis ſenſibus inſpirari, auctoritate Sedis apoſtolicæ firmaremus.

Atque ideo cum de hac re multi Patres, & præ ceteris beatæ recordationis AUGUSTINUS epiſcopus, ſed & majores noſtri apoſtolicæ Sedis Antiſtites, ita ratione probentur diſſeruiſſe latiſſima, ut nulli ulterius deberet eſſe ambiguum, fidem quoque nobis ipſam venire de gratia: ſuperſedendum duximus reſponſione multiplici; maxime cum ſecundum eas, quas ex Apoſtolo direxiſti ſententias, quibus dicit, *Miſericordiam conſecutus ſum, ut fidelis eſſem;* (1 Cor. 7. 25.) & alibi, *Vobis datum eſt pro Chriſto, non ſolum ut in eum credatis, verum etiam ut pro eo patiamini;* (Phil. 1. 29.) evidenter appareat, fidem qua in Chriſto credimus, ſicut & omnia bona, ſingulis hominibus ex dono ſupernæ venire gratiæ, non ex humanæ poteſtate naturæ. Quod etiam fraternitatem tuam habita collatione cum quibuſdam ſacerdotibus Galliarum, juxta fidem gaudemus ſenſiſſe catholicam: in his ſcilicet, in quibus uno, ſicut indicaſti, conſenſu definierunt fidem, qua in Chriſto credimus, gratia divinitatis præveniente conferri: adjicientes etiam, nihil eſſe prorſus ſecundum Deum boni, quod ſine Dei quis gratia aut velle, aut incipere, aut perficere poſſit, dicente ipſo Salvatore noſtro, *Sine me nihil poteſtis facere.* (Joan. 15. 5.) Certum eſt enim atque catholicum, quia in omnibus bonis, quorum caput eſt fides, nolentes nos miſericordia divina præveniat, ut in fide duremus, ſicut David propheta dicit, *Deus meus, miſericordia ejus præveniet me:* (Pſ. 58. 11.) & iterum, *Miſericordia ejus ſubſequitur me.* (Pſ. 88. 23. Pſ. 22. 6.) Similiter & beatus Paulus dicit, *Aut quis prior dedit ei, & retribuetur illi? quoniam ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia.* (Rom. 11. 35. & 36.) Unde nimis eos qui contra ſentiunt admiramur, uſque eo vetuſti erroris adhuc reliquiis prægravari, ut ad Chriſtum non credant Dei beneficio, ſed naturæ veniri; & ipſius naturæ bonum, quod Adæ peccato noſcitur depravatum, auctorem noſtræ fidei dicant magis eſſe quam Chriſtum; nec intelligant ſe Dominicæ reclamare ſententiæ dicenti, *Nemo venit ad me, niſi datum fuerit illi a Patre meo.* (Joan. 6. 44.) Sed & beato Paulo ſimul obſiſtere clamanti ad Hebræos, *Curramus ad propoſitum nobis certamen, adſpicientes in auctorem fidei & conſummatorem Jeſum Chriſtum.* (Heb. 12. 1. & 2.) Quæ cum ita ſint, invenire non poſſumus, quid ad credendum in Chriſto, ſine Dei gratia, humanæ deputent voluntati; cum Chriſtus auctor conſummatorque ſit fidei.

Quapropter affectu congruo ſalutantes ſupraſcriptam confeſſionem veſtram conſentaneam catholicis Patrum regulis adprobamus. Illos autem qui præcedente fide, cetera, ſicut indicas, volunt gratiæ deputare, ſua profeſſione conſtringimus, ut multo magis dono gratiæ etiam fidem cogantur adſcribere, præter quam nihil eſt boni, quod ſecundum Deum quilibet valeat operari, ſicut beatus Apoſtolus dicit, *Omne quod ex fide non eſt, peccatum eſt.* (Rom. 14. 23.) Quod cum ita ſit, aut nullum bonum gratiæ deputabunt, ſi ei fidem ſubtrahere moliuntur, aut ſi quod bonum eſſe dicunt de gratia, ipſa neceſſario fides erit gratiæ deputanda. Si enim nihil boni eſt ſine fide, fides autem ipſa venire negetur ex gratia; nullum, quod abſit, bonum erit gratiæ deputandum. Ait enim Jacobus Apoſtolus, *Omne donum bonum, & omne donum perfectum de furſum eſt, deſcendens a Patre luminum.* (Jacob. 1. 17.) Et ipſi fatentur, ut dicis, dona cetera donari per gratiam; ipſa autem bona fide ſubſiſtere non ambigunt. Univerſa ergo neceſſario fides erit gratiæ deputanda, a qua bonum quod gratiæ tribuunt, ſperare non poſſunt.

His itaque breviter adſignatis, contra reliquas Pelagiani erroris ineptias, quas illa videtur epiſtola continere, quam a quodam tibi man-

(a) Vetus exemplar Vaticanum, quod a ſe viſum Holſtenius in notis ad Synodum Bonifacii II. teſtatur, hoc loco addit, *ut apparet inſcius adhuc ſacerdotii mihi commiſſi.*

mandaſti ſacerdote tranſmiſſam, reſpondendum non duximus: quia ſperamus de miſericordia divina, quod ita per miniſterium tuæ fraternitatis atque doctrinam, in omnium, quos diſſentire mandaſti, dignabitur cordibus operari, ut ex hoc omnem bonam voluntatem non ex ſe, ſed ex divina credant gratia proficiſci, cum ſe ſenſerint id jam velle defendere, quod nitebantur pertinaciter impugnare. Scriptum eſt enim, *Præparatur voluntas a Domino*: & alibi, *Scio quia non poſſum eſſe continens, niſi Deus dederit; & hoc ipſum erat ſapientiæ, ſcire cujus eſſet hoc* donum. Deus te incolumem cuſtodiat, frater cariſſime, Data * VIII. Kalendas Februarii, Lampadio & Oreſte VV. CC. conſulibus.

Prov. 8. juxta 70. Sap. 8. 21.

* Die 25. Januarii, ann. Chriſti 425.

EX ENARRATIONE SANCTI AUGUSTINI

In Pſalmum C. v. 2. num. 4. & 5.

Verſ. 2. PSALLAM *& intelligam in via immaculata, quando venies ad me*. Niſi in via immaculata, non potes pſallere, nec intelligere. Si vis intelligere, in via immaculata pſalle, id eſt: operare in hilaritate Deo tuo. Quæ eſt via immaculata? Audi ſequentia: *Deambulabam in innocentia cordis mei in medio domus meæ*. Hæc via immaculata ab innocentia cœpit, in ipſa etiam pervenitur. Quid quæris multa verba? Innocens eſto, & perfeciſti juſtitiam. Sed quid eſt eſſe innocentem? Duobus enim modis nocet homo, quantum in ipſo eſt aut faciendo miſerum, aut deſerendo miſerum: quia & tu non vis ab alio fieri miſer, & non vis deſeri ab alio, ſi miſer fueris. Quis eſt qui facit miſeros? Qui infert violentias vel inſidias, rapit res alienas, opprimit pauperes, furatur, conjugia aliena ſollicitat, calumnioſus eſt, vult inferre hominibus quo doleant, ſtudio malevolentiæ. Quis eſt qui deſerit miſeros? Qui videt inopem aliquo auxilio egentem, & cum habeat quomodo præſtet, contemnit, deſpicit, alienat cor ſuum. Quod ſi jam omnino talis eſſet, ut non opus haberet aliqua miſericordia, ſuperbus eſſet, ſi deſereret miſerum: adhuc in tribulatione carnis conſtitutus eſt, neſciens quid ſibi poſſit cras accidere, & deſpicit lacrymas miſerorum; non eſt innocens. Sed quis eſt innocens? Qui cum alii non nocet, nec ſibi nocet. Qui enim & ſibi nocet, non eſt innocens. Ait aliquis, Ecce non tuli alicui, nec preſſi aliquem: de re mea, de juſto labore meo bene mihi faciam, convivium apparatum habere volo, erogare volo, quantum me delectat, bibere cum quibus volo quantum me delectat: cui aliquid tuli? quem preſſi? quis de me queſtus eſt? Innocens videtur. Sed ſi ſeipſum corrumpit, ſi templum Dei in ſe evertit, quid exſpectas, ut in alios faciat miſericordiam, & parcat miſeris? Qui in ſeipſum crudelis eſt, eſſe in alium miſericors non poteſt. Tota ergo juſtitia ad unum verbum innocentiæ redigitur. Qui autem diligit iniquitatem, odit animam ſuam. Quando amabat iniquitatem, putabat quod aliis nocebat. Sed vide ſi aliis nocebat: Qui diligit, inquit, iniquitatem, odit animam ſuam. Sibi ergo prius nocet, qui vult aliis nocere: nec deambulat; quia non eſt ubi. Anguſtias enim patitur omnis malitia: ſola innocentia eſt, ubi deambuletur. *Deambulabam in innocentia cordis mei, in medio domus meæ*. Medium domus ſuæ, aut ipſam Eccleſiam dicit; Chriſtus enim in ea deambulat: aut cor ſuum; domus enim noſtra interior, cor noſtrum eſt: ut hoc expoſuerit, quod ſuperius dixit, *In innocentia cordis mei*. Quæ eſt innocentia cordis ſui? Medium domus ſuæ. Hanc domum quiſquis habet malam, pellitur ab illa foras. Quiſquis enim in corde premitur mala conſcientia, quomodo quiſque ab ſtillicidio exit de domo ſua, aut a fumo, non ibi ſe patitur habitare: ſic qui non habet quietum cor, habitare in corde ſuo libenter non poteſt. Tales foras exeunt a ſeipſis animi intentione, & de his quæ foris ſunt circa corpus delectantur; quietem in nugis, in ſpectaculis, in luxuriis, in omnibus malis quærunt. Quare foris ſibi volunt eſſe bene? Quia non eſt illis intus bene, unde gaudeant in conſcientia. Ideo Dominus eum ſanaſſet paralyticum, ait, Tolle grabatum tuum, & vade in domum tuam. Faciat illud anima, quæ quaſi paralyſi diſſoluta eſt: in membris bonæ operationis conſtringatur, ut bene operetur; tollat grabatum ſuum, regat corpus ſuum; jam eat in domum ſuam, intret in conſcientiam ſuam: jam latam inveniet, ubi deambulet, & pſallat, & intelligat.

Pſ. 10. 6.

Matt. 9. 6.

Verſ. 3. *Non proponebam ante oculos meos rem malam*. Quid eſt, *Non proponebam ante oculos meos rem malam*? Non diligebam. Solet enim dici, quod noſtis, de homine, qui ab aliquo diligitur, Ante oculos illum habet. Et ille qui contemnitur, ſic ſolet queri, Non me habet ante oculos. Quid ergo eſt, ante oculos habere? Diligere. Quid eſt non diligere? Non ibi corde habitare. Dixit ergo, *Non proponebam ante oculos meos rem malam*: non diligebam rem malam. Et exponit rem malam: *Facientes prævaricationem odio habui*. Intendite, Fratres mei, ſi deambulatis cum Chriſto in medio domus ejus, id eſt, ſi vel in corde veſtro bene requieſcitis, vel in ipſa Eccleſia bonum iter carpitis in via immaculata, non eos tantum qui foris ſunt odiſſe debetis prævaricatores, ſed & quoſcumque intus inveneritis.

Digitized by Google

tis. Qui ſunt prævaricetores? Qui oderunt legem Dei; qui audiunt illam, & non faciunt, prævsricatores dicuntur. Facientes prævaricationem odio habe, repelle illos a te. Sed odiſſe debes prævaricatores, non homines. Unus homo prævaricator, videte quia duo nomina hebet, homo & prævaricator: hominem Deus fecit, prævaricatorem ipſe ſe fecit: ama in illo quod Deus fecit, perſequere in illo quod ipſe ſibi fecit. Cum enim perſecutus fueris prævericationem ejus, occidis quod homo fecit, & liberatur quod Deus fecit.

Ex ejuſdem enarratione in Pſalmum CII. v. 8. n. 16.

[Verſ. 8.] *Miſerator & miſericors Dominus, longanimis & multum miſericordiæ.* Quid tem longanimum? quid tam multum in miſericordia? Peccatur, & vivitur; eccedunt peccata, eugetur vita: blaſphematur quotidie, & facit ſolem ſuum oriri ſuper bonos & malos. [Matth. 5. 45.] Vocat undique ad correctionem, vocat undique ad pœnitentiam, vocat beneficiis creaturæ, vocat impertiendo tempus vivendi, vocat per Lectorem, vocat per Tractatorem, vocat per intimam cogitationem, vocat per flagellum correptionis, vocat per miſericordiam conſolationis: *Longanimis & multum miſericordiæ.* Sed obſerva ne longitudine miſericordiæ Dei male utendo tu tibi theſeurizes, quod ait Apoſtolus, [Rom. 2. 5.] iram in die iræ. „ Nam hoc eit Apoſtolus, [Ibidem 4.] „ An divitias benignitatis & longanimitetis e„ jus contemnis, ignorans quia patientie Dei „ ed pœnitentiam te adducit“? Quod tibi [Pſ. 49. 21.] parcit, putas quia places ei? Hæc feciſti, inquit, & tacui, ſuſpicatus es iniquitatem quod ero tui ſimilis. Non mihi plecent peccata, ſed longanimitate quæro recte facta. Si punirem peccatores, non invenirem confeſſores. Ergo te Deus longanimitate ſua parcendo ed pœnitentiam adducit: tu autem cum quotidie dicis, Finitur hodiernus dies, & ſic ero & craſtino die, non enim cras erit ultimus; & tertio die: & ſubito venit ira ejus. Frater, non tardes [Eccli. 5. 8.] converti ad Dominum. Sunt enim qui præparant converſionem, & differunt, & fit in illis [Gen. 8. 7.] vox corvina, Cras, cras. Corvus de erca miſſus, non eſt teverſus. Non quærit Deus dilationem in voce corvina, ſed confeſſionem in gemitu columbino. Miſſa columba reverſe eſt. Quamdiu, Cras, cras? Obſerva ultimum cras: quia ignoras quod ſit ultimum cras; ſufficiat quod vixiſti uſque ed hodiernum peccator. Audiſti, ſæpe ſoles eudire, audiſti & hodie: quam quotidie eudis, tam quotidie non corrigeris. [Rom. 2. 5.] „ Tu enim ſecundum duritiam cordis tui & „ cor impœnitens, theſaurizas tibi iram in die „ iræ & revelationis juſti jodicii Dei, qui red„ det unicuique ſecundum opera ſue“. Non tibi ſic videatur Deus miſericors, ut non videatur juſtus. *Miſericors & miſerator Dominus.* Audio, & gaudeo. Ita dicis: sudi, & gsude; adhuc eddidit. *Longanimis & multum miſericors:* & in extremo, *Et verax.* Gaudeo ed verba ſuperiora, ad ultimum tremo. Sic miſericors & longanimis eſt, ut ſit & verax. Cum tibi theſeurizaveris iram in die iræ, nonne experieris juſtum, quem contempſiſti benignum?

Ex ejuſdem enarratione in Pſalmum CIII. Serm. 1. v. 3. n. 9.

Qui protegit in aquis ſuperiora ejus. Et hoc legimus, & ed litteram bene intelligitur. [Verſ. 3. Geneſ. 1. 8.] Quando enim juſſit ut fieret firmamentum inter equas & equas, factum eſt, ut ſint equæ inferiores quæ perfundunt terras, & ſint aquæ ſuperiores remotæ eb adſpectibus, tamen fidei commendatæ. Et aquæ, inquit, [Pſ. 148. 4. & 5.] quæ ſuper cælos ſunt laudent nomen Domini: quoniem ipſe dixit, & facta ſunt, ipſe mandavit, & creata ſunt. Ergo explicatus eſt ſenſus ad litteram: *protegit* enim *in aquis ſuperiora ejus.* Quid ed figuram? Quoniam in figura accepimus pellem Scripturam ſanctam, & euctoritatem divini verbi diſpenſatam nobis per mortales, quibus mortuis ejuſdem diſpenſationis fama extenditur: ſecundum hoc quomodo *protegit in aquis ſuperiora ejus?* Cujus ſuperiora? Cæli. Et quid cælum? Sancta ſcriptura. Quæ ſunt ſuperiora ſanctæ Scripturæ? Quid invenimus in Scripturis ſenctis ſuperius? Paulum interroga: Supereminentiorem, inquit, viam vobis demonſtro. [1. Cor. 12. 31.] Quam dicit ſupereminentiorem viam? Si linguis hominum loquar & Angelorum, charitatem autem non [1. Cor. 13. 1.] habeam, factus ſum velut æramentum ſonans, aut cymbalum tinniens. Si ergo nihil ſupereminentius in Scriptura ſancte inveniri poteſt quam charitas; ſuperiora cæli quomodo in aquis proteguntur, ſi ſuperiora Scripturæ præcepta charitatis ſunt? Audi quemadmodum: Charitas, inquit, diffuſe eſt in cordibus noſtris per Spiritum-ſanctum, qui dstus eſt nobis. [Rom. 5. 5.] Jam nomine diffuſionis intellige aquas in charitate Spiritus-ſancti. Hæ ſunt aquæ, de quibus dicitur in quadem Scriptura, Et in plateis tuis diſcurrant equæ tuæ, nemo elienus communicet tibi. [Prov. 5. 16. & 17.] Alieni enim omnes a via veritatis, ſive pagani, ſive Judæi, ſive hæretici, & mali quippe Chriſtiani hebere multa dona poſſunt, charitatem non poſſunt. Hoc ipſum quale donum eſt? ut non loquamur de donis aliis foris, quæ dona habent omnes homines, quia facit ſolem ſuum [Matth. 5. 45.] oriri ſuper bonos & malos: dona Dei ſunt, & non tantum bonis & malis communia, ſed etiam beſtiis & pecoribus. Ipſum eſſe, vivere, videre, ſentire, audire, & ceteris fungi ſenſuum muneribus, dona Dei ſunt: ſed videte cum qualibus, & quam multis communie, & cum eis quos nolis imitari. Ipſum ingenium acutum habent & peſſimi homines, ſollertem artium induſtriam habent & turpiſſimi ſcenici, divitias habent & latrones, conjugia, filios multi mali habent. Pulcre done Dei omnia, nemo negat: ſed vide cum quibus communia. Reſpice ad munera ipſius Eccleſiæ. Munus ſacramentorum in baptiſmo, in Euchariſtia, in ceteris ſanctis ſacramentis, quale munus eſt? Hoc munus adeptus eſt & Simon magus. [Act. 8. 13. & 18.] Prophetia quale munus eſt? Prophetavit & Saul [1. Reg. 19. 23.] malus rex, & tunc prophetavit cum Devid ſan-

ctum perſequeretur. Intendit: non dixi, eum perſecutus fuiſſet. Fortaſſis enim eum perſecuſus pœnitentiam geſſit, & dignus fuit ſpiritu prophetandi. Non perſecutus, neque perſecuturus, ſed perſequens prophetavit .... Non ergo ſe jactent qui forte ſine charitate habuerint hoc munus Dei ſanctum, ſicut ſanctum baptiſmum: ſed videant qualem rationem habituri ſunt cum Deo, qui ſanctis non ſancte utuntur. Ex his
Matt. 7. 22. erunt qui dicturi ſunt, In nomine tuo prophetavimus. Non illis dicetur, Mentimini; ſed dicetur, „ Non novi vos, recedite a me qui ope-
1. Cor. 13. 2. „ ramini iniquitatem. Quia ſi habeam omnem „ prophetiam, charitatem autem non habeam, „ nihil ſum ". Prophetavit & Saul, ſed operabatur iniquitatem. Quis autem operatur iniquitatem, niſi qui non habuerit charitatem? Plenitudo enim Legis, charitas. Ergo *protegit in aquis ſuperiora ejus*: quid dixi? In omnibus Scripturis ſupereminentiſſimam viam, ſupereminentiſſimum locum charitas obtinet: non ad eam adſpirant niſi boni, hanc nobiſcum non communicant mali: poſſunt communicare baptiſmum, poſſunt communicare cetera ſacramenta, poſſunt communicare orationem, poſſunt communicare iſtos parietes, & iſtam conjunctionem; charitatem nobiſcum non communicant. Ipſe eſt enim fons proprius bonorum, proprius ſancto-
Prov. 5. 17. rum, de quo dicitur, Nemo alienus communicet tibi. Qui ſunt alieni? Omnes qui audiunt, Non novi vos. Si enim non cognoſcuntur, utique alieni ſunt, quibus dicitur, Non novi vos. Supereminens ergo via charitatis tenet eos, qui proprie pertinent ad regnum cælorum. Ergo præceptum charitatis ſuper cælos, ſuper omnes libros: ei enim ſubduntur libri, & militat omnia lingua ſanctorum, & omnis motus diſpenſatorum Dei, & animi & corporis. Supereminens eſt ergo via, & merito protegit in aquis ſuperiora cæli: quia nihil invenis eminentius charitate in divinis libris.

Ex ejuſdem Sermone VII. in Pſalmum CXVIII. v. 9. n. 1.

QUoniam ante fidem non homini debentur niſi mala pro malis, retribuit autem Deus per indebitam gratiam bona pro malis;
v. 9. hanc retributionem rogat qui dicit, *Retribue ſervo tuo, vivam, & cuſtodibo verba tua*. Quatuor ſunt enim retributiones: aut mala pro malis retribuuntur, ſicut Deus ignem æternum re-
Rom. 4. 5. tributurus eſt impiis; aut bona pro bonis, ſicut regnum æternum retributurus eſt juſtis; aut bona pro malis, ſicut Chriſtus per gratiam juſtificat impium; aut mala pro bonis, ſicut Judas & Judæi per malitiam perſecuti ſunt Chriſtum. Harum quatuor retributionum duæ priores pertinent ad juſtitiam, ut retribuantur mala pro malis, bona pro bonis: tertia pertinet ad miſericordiam, ut retribuantur bona pro malis: quartam Deus neſcit; nulli enim malum pro bono retribuit. Hæc autem quam tertio loco poſui, primitus neceſſaria eſt. Niſi enim Deus retribueret bona pro malis, nullo modo eſſent quibus retribueret bona pro bonis.

Ex ejuſdem Sermone XI. in eumdem Pſalmum CXVIII. v. 36. n. 6.

DEnique quia & ipſum velle Deus operatur in nobis, præparatur enim voluntas a Domino; ſequitur & dicit, *Inclina cor meum in teſtimonia tua, & non in avaritiam*. Quid eſt Phil. 2. 13. v. 36.
inclinatum cor ad aliquid habere, niſi hoc velle? Et voluit ergo, & orat ut velit. Voluit, cum dicit, Deduc me in ſemita mandatorum v. 35.
tuorum, quia ipſam volui: orat autem ut velit, cum dicit, *Inclina cor meum in teſtimonia tua & non in avaritiam*. Hoc itaque orat, ut in ipſa voluntate proficiat. Quæ ſunt autem Dei teſtimonia niſi quibus ſibi ipſe atteſtatur? ... Teſtimoniis quippe ſuis agit nobiſcum Deus, ut eum gratis colamus: quod impedit avaritia radix omnium malorum. Tali verbo Græco hic appellat, a quo intelligi poſſit generalis avaritia, qua plus appetit quiſque quam ſat eſt. πλέον enim Latine plus eſt: ἕξις habitus eſt, ab
eo quod eſt habere. Ergo a plus habendo ap- Avaritia generalis. 1. Tim. 6. 10.
pellata eſt πλεονεξία ... Dicit autem Apoſtolus, Radix enim omnium malorum avaritia eſt. Sed in Græco, unde in noſtram linguam verba iſta tranſlata ſunt, non legitur apud Apoſtolum πλεονεξία, quod in loco iſto Pſalmi hujus, ſed φιλαργυρία, quo verbo ſignificatur amor pecuniæ. Verum Apoſtolus intelligendus eſt illo nomine genus ſignificaſſe per ſpeciem, id eſt, per amorem pecuniæ univerſalem generalemque avaritiam, quæ vere radix eſt omnium malorum. Nam ipſi primi homines per ſerpentem decepti & dejecti non fuiſſent, niſi plus quam acceperant habere, & plus quam facti fuerant eſſe voluiſſent. Hoc quippe ille promiſerat di-
cens, Eritis ſicut dii. Ergo iſta πλεονεξίᾳ ſub- Gen. 3. 5.
verſi ſunt. Plus enim volentes habere quam acceperant, & quod acceperant amiſerunt. Cujus veſtigium veritatis, quæ ubique diſperſa eſt, & in forenſi jure deprehenſum eſt, quo inſtitutum eſt, ut plus petendo cauſſa cadat: id eſt, ut qui plus petierit quam ei debetur, & quod ei debebatur amittat. Omnis autem a nobis circumciditur avaritia, ſi gratis colatur Deus. Ad quod ſanctum Job in agone tentationis ipſe provocat inimicus, cum de illo dicit: Numquid
gratis colit Job Deum? Putabat enim diabo- Job 1. 9.
lus, quod in Deo colendo vir juſtus cor inclinatum haberet in avaritiam, & cauſſa emolumenti vel utilitatis rerum temporalium, quibus eum ditaverat Dominus, velut mercenarius ei pro tali mercede ſerviret: ſed quam gratis Deum coleret, tentatus apparuit. Si ergo cor non habeamus inclinatum in avaritiam, Deum non colimus, niſi propter Deum, ut ſui cultus ipſe ſit merces. Ipſum diligamus in ſeipſo, ipſum diligamus in nobis, ipſum in proximis noſtris quos diligimus ſicut noſmetipſos, ſive habeant eum, ſive ut habeant eum. Quod nobis quoniam ipſo donante confertur, ideo illi dicitur, *Inclina cor meum in teſtimonia tua, & non in avaritiam*.

Ex

Ex ejuſdem Sermone XVI. in eumdem Pſalmum CXVIII. v. 63. n. 6.

JAM vero quia iſta (*ſcilicet quod Eccleſia ex ipſa tribulatione ad fortius confitendum Deo proficit*) fiunt gratia Dei per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum, vocem perſonæ ſuæ per hanc propheriam ſuo corpori adjungit ipſe Salvator. Ad ipſum enim caput proprie quod
Verſ. 63. ſequitur pertinere arbitror: *Particeps ego ſum omnium timentium te, & cuſtodientium man-*
Hebr. 2. 11. *data tua*. „ Sicut eſt in Epiſtola quæ ad He- „ bræos inſcribitur: Qui enim ſanctificat, & „ qui ſanctificantur, ex uno omnes: propter „ quam cauſſam non confunditur fratres eos vo-
Ibid. 14. „ care. Et paulo poſt, Propterea ergo, in- „ quit, quia pueri communicaverunt carni & „ ſanguini, & ipſe propemodum eorum partici- „ pavit". Quod quid eſt aliud, quam eorum particeps factus eſt? Neque enim participes efficeremus divinitatis ejus, niſi ipſe mortalitatis
Jo. 1. 12. & 13. noſtræ particeps fieret. „ Nam & in Evange- „ lio, quod nos divinitatis ejus participes fa- „ cti ſumus, ita dicitur, Dedit eis poteſtatem „ filios Dei fieri, his qui credunt in nomine „ ejus, qui non ex ſanguinibus, neque ex vo- „ luntate carnis, neque ex voluntate viri, ſed
Ibid. 14. „ ex Deo nati ſunt. Ut autem hoc fieret, quia „ & ipſe factus eſt particeps mortalitatis no- „ ſtræ, ita ibi ſequitur, Et Verbum caro fa- „ ctum eſt, & habitavit in nobis". Per hanc ejus participationem nobis gratia ſubminiſtratur, ut caſte timeamus Deum, & cuſtodiamus mandata ejus. Proinde ipſe Jeſus loquitur in iſta prophetia: ſed quædam in membris ſuis, & unitate corporis ſui, tamquam in uno quodam homine diffuſo toto orbe terrarum, & ſuccreſcente per volumina ſæculorum; quædam vero in ſeipſo capite. Unde & hoc eſt quod ait; *Particeps ego ſum omnium timentium te, & cuſtodientium mandata tua.*

Ex ejuſdem Sermone XIX. in Pſalmum CXVIII. v. 79. n. 6.

Verſ. 79. CONvertantur, inquit, *ad me qui timent te, & qui cognoſcunt teſtimonia tua*. Sed quis eſt iſte qui hoc dicit? Non enim quiſquam hominum hoc dicere audebit, aut ſi dicat audiendus eſt. Nimirum ergo ille eſt qui etiam ſuperius interpoſuit proprietatem vocis ſuæ, dicens, Particeps ego ſum omnium timentium te,
Verſ. 63. Quia factus eſt particeps mortalitatis noſtræ, ut & nos participes divinitatis ipſius fieremus: nos unius participes ad vitam, ad mortem vero particeps ille multorum. Ipſe eſt enim ad quem convertuntur timentes Deum, & qui cognoſcunt Dei teſtimonia, de illo per Prophetas tanto ante prædicta, in ejus præſentia per miracula paulo ante monſtrata.

Ex libro XIV. ejuſdem de Civitate Dei.

CAPUT VI.

De qualitate voluntatis humanæ, ſub cujus judicio affectiones animi aut pravæ habentur aut rectæ.

INtereſt autem qualis ſit voluntas hominis: quia ſi perverſa eſt, perverſos habebit hos motus; ſi autem recta eſt, non ſolum inculpabiles, verum etiam laudabiles erunt. Voluntas eſt quippe in omnibus: immo omnes nihil aliud quam voluntates ſunt. Nam quid eſt cupiditas & lætitia, niſi voluntas in eorum conſenſionem quæ volumus? Et quid eſt metus atque triſtitia, niſi voluntas in diſſenſionem ab his quæ nolumus? Sed cum conſentimus appetendo ea quæ volumus, cupiditas; cum autem conſentimus fruendo his quæ volumus, lætitia vocatur. Itemque cum diſſentimus ab eo quod accidere nolumus, talis voluntas metus eſt; cum autem diſſentimus ab eo quod nolentibus accidit, talis voluntas triſtitia eſt. Et omnino pro varietate rerum quæ appetuntur atque fugiuntur, ſicut allicitur vel offenditur voluntas hominis, ita in hos vel illos affectus mutatur & vertitur. Quapropter homo qui ſecundum Deum, Odium licitum.
non ſecundum hominem vivit, oportet ut ſit amator boni: unde fit conſequens ut malum oderit. Et quoniam nemo natura, ſed quiſquis malus eſt, vitio malus eſt: * perfectum odium * Pſ. 138. 22.
debet malis, qui ſecundum Deum vivit; ut nec propter vitium oderit hominem, nec amet vitium propter hominem; ſed oderit vitium, amet hominem. Sanato enim vitio, totum quod amare, nihil autem quod debeat odiſſe, remanebit.

Ex enarratione ejuſdem in Pſalmum CXXXIX. v. 10. n. 13.

CAput circuitus eorum, labor labiorum ipſorum teget eos. Verſ. 10.
Me, inquit, umbra alarum tuarum teget. Obumbraſti enim mihi in die belli. Ipſos quid teget? *Caput circuitus eorum.* Ipſa eſt ſuperbia. Quid eſt, *circuitus ipſorum?* Ut circumeant, & non ſtent, in gyrum eant erroris, ubi iter eſt ſine fine. Qui enim in longum it, aliunde incipit, alicubi finit: qui in gyrum it nuſquam finit. Ipſe eſt labor impiorum, qui demonſtratur in alio Pſalmo evidentius: In circuitu impii ambulant. Sed circuitus eorum Pſ. 11. 9.
caput ſuperbia eſt: quia initium omnis peccati ſuperbia. Unde autem ſuperbia *labor labiorum* Eccli. 10. 15.
ipſorum? Omnis enim ſuperbus fictus eſt, omnis fictus, mendax. Laborant homines loqui mendacium: nam veritatem tota facilitate loquerentur. Ille enim laborat, qui fingit quod dicit. Nam qui verum vult dicere, non laborat: ipſa enim veritas ſine labore loquitur. De homine ergo hoc dixit Deo, Me proteget umbraculum tuum, ipſos teget mendacium ipſorum: ſed ipſum mendacium ipſorum, labor eſt labiorum ipſorum. Ecce parturivit injuſtitiam, concepit dolorem, Pſ. 7. 15.
& peperit iniquitatem. In omni enim opere malo labor eſt, & omne opus malum cogitatum,

Matt. 11. 28. mendacium ducem habet. Non enim eſt veritas, niſi in opere bono. Et propterea quia omnes laborant in mendacio, Veritas quid clamavit? Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos. Ipſa eſt vox clamans
Pſal. 4. 3. ad laborantes in alio Pſalmo, Filii hominum, uſque quo gravi corde, ut quid diligitis vanita-
Jerem. 9. 5. tem, & quæritis mendacium? Aperte audi alio loco laborem in mendacio: Docuerunt linguas ſuas loqui mendacium; ut inique agerent laboraverunt.

Ex enarratione ejuſdem in Pſalmum CXL. verſ. 1. num. 4.

℣. 1. DOmine, clamavi ad te, exaudi me. Hoc omnes poſſumus dicere. Hoc non dico, totus Chriſtus dicit. Sed magis ex perſona corporis dictum eſt: quia & cum hic eſſet, carnem portans oravit, & ex perſona corporis oravit Patrem, & cum oraret globi ſanguinis
Luc. 22. 44. de toto corpore ejus diſtillabant. Sic ſcriptum eſt in Evangelio: Oravit Jeſus intenta oratione, & ſudavit ſanguinem. Quid eſt, de toto corpore ſanguinis effluxio, niſi de tota Eccleſia martyrum paſſio? *Domine, clamavi ad te, exaudi me: intende voci meæ, dum clamavero ad te.* Jam finitum negotium clamandi putabas, cum diceres, *Clamavi ad te.* Clamaſti, jam noli eſſe ſecurus. Si finita eſt tribulatio, finitus eſt clamor: ſi autem manet tribulatio Eccleſiæ & corporis Chriſti uſque in finem ſæculi, non tantum dicat, *Clamavi ad te, exaudi me:* ſed, *Intende voci meæ dum clamavero ad te.*

Ex ejuſdem enarratione in Pſalmum LXXXV. verſ. 1. num. 1.

NUllum majus donum præſtare poſſet Deus hominibus, quam ut Verbum ſuum, per quod condidit omnia, faceret illis caput, & illos ei tamquam membra coaptaret; ut eſſet Filius Dei & filius hominis, unus Deus cum Patre, unus homo cum hominibus: ut & quando loquimur ad Deum deprecantes, non inde Filium ſeparemus; & quando precatur corpus Filii, non a ſe ſeparet corpus ſuum; ſitque ipſe unus ſalvator corporis ſui Dominus noſter Jeſus Chriſtus Filius Dei, qui & oret pro nobis, & oret in nobis, & oretur a
Orat & oratur Chriſtus. nobis. Orat pro nobis, ut ſacerdos noſter; orat in nobis, ut caput noſtrum; oratur a nobis, ut Deus noſter. Agnoſcamus ergo & in illo voces noſtras, & voces ejus in nobis. Neque cum aliquid dicitur de Domino Jeſu Chriſto, maxime in prophetia, quod pertineat velut ad quamdam humilitatem indignam Deo, dubitemus eam illi tribuere, qui non dubitavit ſe nobis adjungere.... Oratur ergo in forma Dei, orat in forma ſervi: ibi Creator, hic creatus, creaturam mutandam non mutatus aſſumens, & ſecum nos faciens unum hominem, caput & corpus. Oramus ergo ad illum, per illum, in illo: & dicimus cum illo, & dicit nobiſcum; dicimus in illo, dicit in nobis Pſalmi hujus orationem, qui intitulatur, *Oratio David.* Quia Dominus noſter ſecundum carnem filius David: ſecundum vero divinitatem Dominus David, & creator David, & non ſolum ante David, ſed & ante Abraham, ex quo David; ſed & ante Adam, ex quo omnes homines; ſed & ante cælum & terram, in quo omnis creatura eſt. Nemo ergo cum audit hæc verba, dicat, Non Chriſtus dicit; aut rurſus dicat, Non ego dico: immo ſi ſe in Chriſti corpore agnoſcit, utrumque dicat, & Chriſtus dicit, & ego dico. Noli aliquid dicere ſine illo, & non dicit aliquid ſine te. Nonne habemus in Evangelio? Ubi certe ſcriptum eſt, In principio erat Verbum, & Jo. 1. 1. &c.
Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum, omnia per ipſum facta ſunt: ibi certe habemus, Et contriſtatus eſt Jeſus, & fatiga- Matt. 26. 38.
tus eſt Jeſus, & dormivit Jeſus, & eſurivit & ſitivit Jeſus, & oravit, & pernoctavit in orando Jeſus. Pernoctabat, inquit, Jeſus, & Jo. 4. 6.
perſtabat in orando: & globi ſanguinis decurrebant per corpus ejus. Quid oſtendebat, quan- Matt. 8. 24.
do per corpus orantis globi ſanguinis diſtilla- Luc. 22. 44.
bant, niſi quia corpus ejus, quod eſt Eccleſia, Martyrum ſanguine jam fluebat?

Ex ejuſdem enarratione in Pſalmum CXLIV. verſ. 8. num. 11.

ADTENDE ad teipſum: quid merebaris, peccator? contemptor Dei, quid merebaris? Vide ſi occurrit tibi niſi pœna, ſi occurrit tibi niſi ſupplicium. Vides ergo quid tibi debebatur, & quid dederit qui gratis dedit. Data eſt venia peccatori, datus eſt ſpiritus juſtificationis, data eſt charitas & dilectio, in qua omnia bona facias; & ſuper hæc dabit & vitam æternam, & ſocietatem Angelorum: totum de miſericordia.. Merita tua nuſquam jactes, quia & ipſa tua merita illius dona ſunt. *Et juſtitia tua exſultabunt. Miſericors & mi-* verſ. 8. & 9.
ſerator Dominus: qui feciſti omnia gratis. *Longanimis:* quantos enim ſuſtinet peccatores? *Miſericors & miſerator Dominus*, in his quibus veniam dedit: in his quibus adhuc non dedit, *longanimis*, non damnans, ſed exſpectans, Zach. 1. 3.
ipſa exſpectatione clamans, Convertimini ad Malach. 3. 7.
me, & convertar ad vos. Et nimia longanimitate: Nolo, inquit, mortem impii, quan- Ezech. 33. 11.
tum ut revertatur & vivat. „ Ille quidem lon-
„ ganimis: tu autem ſecundum duritiam cor- Rom. 2. 5.
„ dis tui & cor impœnitens theſaurizas tibi i-
„ ram in die iræ & revelationis juſti judicii
„ Dei, qui reddet unicuique ſecundum opera
„ ſua “. Non enim modo ſic longanimis in ſuſtinendo, ut numquam juſtus in vindicando. Diſtribuit tempora; vocat te nunc, exhortatur te nunc; exſpectat donec reſipiſcas, & tu tardas? Magna ejus miſericordia, & in hoc quod diem vitæ tibi incertum fecit, ut neſcias quando hic emigrabis; & cum quotidie ſperas te migrare, aliquando convertaris: & in hoc magna ejus miſericordia. Ceterum ſi ſtatuiſſet diem omnibus, faceret abundare peccata de ſecuritate. Dedit ergo ſpem veniæ, ne de- Spes & deſperatio in peccatis.
ſperando amplius pecces. Et ſpes, & deſperatio timenda eſt in peccatis. Videte vocem deſperantis ad augenda peccata, & videte vocem ſperantis ad augenda peccata, & quomodo

modo

modo utrique voci occurrit providentia & miſericordia Dei. Audi vocem deſperantis: Jam, inquit, damnandus ſum, quare non facio quidquid volo? Audi & vocem ſperantis: Miſericordia Domini magna eſt, quando me convertero, dimittet mihi omnia; quare non facio quidquid volo? Deſperat, ut peccet; ſperat, ut peccet. Utrumque metuendum eſt; utrumque periculoſum eſt: væ a deſperatione, a perverſa ſpe. Utrique huic malo & utrique malo quomodo occurrit miſericordia Dei? Quid dicis tu, qui deſperando volebas peccare? Jam damnandus ſum, quare non facio quid-
Ezech. 33. 11. quid volo? Audi Scripturam: Nolo mortem impii, quantum ut revertatur & vivat. Hac voce Dei reducitur in ſpem: ſed timendus eſt alius laqueus, ne ipſa ſpe amplius peccet. Quid ergo & tu dicebas, qui ſpe magis pec-
Eccli. 5. 8. cas? Quando me convertero, omnia mihi Deus dimittet, faciam quidquid volo. Audi & tu Scripturam. „ Ne tardes converti ad Domi„ num, neque differas de die in diem: ſubito „ enim veniet ira illius, & in tempore vindi„ ctæ diſperdet te “. Noli ergo dicere, Cras me convertam, cras Deo placebo, & omnia hodierna & heſterna dimittuntur mihi. Verum quidem dicis, quia Deus converſioni tuæ indulgentiam promiſit: ſed dilationi tuæ diem craſtinum non promiſit.

Ex eadem enarratione in Pſalmum CXLIV. verſ. 18. num. 22.

℣. 18. Prov. 1. 28. PRope eſt Dominus omnibus invocantibus eum. Et ubi eſt illud, Erit enim cum invocabunt me, & non exaudiam eos? Ergo vide quod ſequitur: *Omnibus qui invocant eum in veritate*. Aliud ab illo quærunt, & ipſum non quærunt. Quare amas Deum? Quia dedit mihi ſanitatem. Illud manifeſtum eſt, ipſe dedit. Non enim ab ullo eſt ulla ſalus, niſi ab illo. Quia dedit mihi, inquit, uxorem divitem, qui nihil habebam, & ſervientem mihi. Et hoc ipſe dedit, verum dicis. Dedit, inquit, filios, & multos & bonos, dedit familiam, dedit omnia bona. Ideo amas? Ideo nihil amplius quæris? Eſto eſuriens, adhuc pulſa ad januam patris-familias, habet adhuc quod det. In mendicitate es cum omnibus his quæ accepiſti, & neſcis. Pannoſam carnem mortalitatis adhuc portas, ſtolam illam gloriæ immortalitatis numquid accepiſti, & quaſi jam ſatiatus non rogas? Bea-
Matt. 5. 6. ti qui eſuriunt & ſitiunt juſtitiam, quia ipſi ſaturabuntur. Ergo ſi bonus eſt Deus, quia iſta dedit: quanto beatior eris, cum ſeipſum tibi dederit? Deſideraſti tanta ab illo, rogo te deſidera & ipſum. Neque enim vere dulciora ſunt iſta, quam ille, aut ex aliqua parte comparanda ſunt illi. Ergo qui Deum ipſum, a quo accepit de quibus gaudet, præponit his omnibus rebus quas accepit, ipſe invocat Deum in veritate. Nam ut noveritis, ſi talibus hominibus proponatur, & dicatur: Quid ſi iſta omnia, de quibus gaudes, velit tibi auferre Deus? Jam non amabitur: non erit qui di-
Job 1. 21. cat; Dominus dedit, Dominus abſtulit; ſicut Domino placuit, ita factum eſt: ſit nomen Domini benedictum. Sed forte cui abſtulit, quid dicit? Deus quid tibi feci? Quare mihi abſtuliſti, & illis dediſti? Iniquis das, & tuis tollis. Accuſas Deum quaſi injuſtum, & te laudas quaſi juſtum. Convertere, accuſa te, lauda illum. Tunc eris rectus, cum in omnibus bonis * quæ fecit, Deus tibi placet; in omnibus malis quæ pateris, Deus tibi non diſplicet. Hoc eſt invocare Deum in veritate. Qui ſic invocant Dominum, exaudit eos: *prope eſt*, id eſt, nondum dedit quod vis, ibi eſt tamen. Quomodo medicus ſi forte aliquid imponat vel oculo, vel viſceribus, quod urendo ſanet, ſi roget æger ut tollatur illi, medicus expectat tempus, non facit quod rogat æger: non tamen recedit. Et prope eſt, & non facit; & ideo magis non facit, quia prope eſt. Curando enim impoſuit quod impoſuit, & curando non facit quod rogatur. Non te exaudit ad præſentem voluntatem, exaudiendo ad futuram ſanitatem; & hoc utique ad voluntatem. Nam utique ſanus eſſe vult, etiam qui uti non vult. *Prope eſt* ergo *Dominus omnibus invocantibus eum*. Sed quibus *omnibus? Omnibus qui invocant eum in veritate.*

* MSS. plerique, quæ facis.

Ex enarratione ejuſdem in Pſalmum CXLV. verſ. 1. num. 5.

QUis eſt qui dicit, *Lauda anima mea Dominum?* Caro non dicit. Sit licet corpus angelicum, inferius eſt quam anima, conſilium ſuperiori dare non poteſt. Infelix eſt ipſa anima, ſi a corpore expectat conſilium. Caro bene obediens, famula eſt animæ; illa regit, hæc regitur; illa imperat, iſta famulatur: quando poteſt caro dare hoc conſilium animæ? Quis eſt ergo qui dicit, *Lauda anima mea Dominum?* Nihil invenimus amplius in homine quam carnem & animam: totus homo hoc eſt, ſpiritus & caro. An forte ipſa anima ſibi dicit, & ſibi quodam modo imperat, & ſe exhortatur atque excitat? Quibuſdam enim perturbationibus ex quadam ſui parte fluitabat, ex quadam vero parte, quam vocant mentem rationalem, illam qua cogitat ſapientiam, inhærens Domino jam & ſuſpirans in illum, animadvertit quaſdam ſuas inferiores partes perturbati motibus ſæcularibus, & cupiditate quadam terrenorum deſideriorum ire in exteriora, relinquere interiorem Deum: revocat ſe ab exterioribus ad interiora, ab inferioribus ad ſuperiora, & dicit, *Lauda anima mea Dominum*. Quid tibi placet in ſæculo? quid eſt quod vis laudare? Quid eſt quod vis amare? Quacumque corporeis ſenſibus te converteris, occurrit tibi cælum, occurrit tibi terra: quod amas in terra, terrenum eſt; quidquid amas & in cælo, corporeum eſt. Ubique amas, & ubique laudas: quomodo laudandus eſt ille, qui fecit iſta quæ laudas? Jam ergo diu occupata vixiſti, & deſideriorum diverſitate verberata, portas plagas ſaucia, diviſa per amores multos, ubique inquieta, nuſquam ſecura, colligere ad te ipſam: quidquid tibi foris placebat, quære quem habeat auctorem. Nihil melius in terra, verbi gra-

gratia, quam hoc & illud: aurum, argentum, animalia, arbores, amœnitates, totam terram *Gen. 1. 31.* cogita. Quid melius in cælo ſole, luna, ſideribus? Totum cælum cogita. Omnia iſta ſimul bona valde, quia fecit Deus omnia bona valde. Undique pulcritudo operis, quæ tibi commendat artificem. Miraris fabricam, ama fabricatorem. Non occuperis in eo quod factum eſt, & recedas ab illo qui fecit. Hæc enim quibus occuparis, ſub te fecit, quia ſub ſeipſo te fecit. Si hærebis ſuperiori, calcabis inferiora: ſi autem recedas a ſuperiori, illa tibi in ſupplicium convertentur. Sic enim factum eſt, Fratres mei: accepit homo corpus tamquam in famulatum, Deum autem Dominum habens, ſervum corpus, habens ſupra ſe Conditorem, infra ſe quod ſub illo conditum eſt; in medio quodam loco rationalis anima conſtituta, legem accepit hærere ſuperiori, regere inferiorem. Regere non poteſt inferiorem, niſi regatur a meliore. Trahitur ab inferiore, deſeruit ergo meliorem. Non poteſt regere quod regebat, quia regi noluit a quo regebatur. Modo ergo redeat, laudet. Conſilium ſibi ex luce Dei dat ipſa anima per rationalem mentem, unde concipit conſilium fixum in æternitate auctoris ſui. Legit ibi quiddam tremendum, laudandum, amandum, deſiderandum & appetendum: nondum tenet, nondum capit; corruſcatione quadam perſtringitur, non eſt tam valida ut maneat ibi. Itaque colligit ſe ad ſanitatem quamdam, & dicit, *Lauda anima mea Dominum.*

Ex enarratione ejuſdem in Pſalmum CXLVI. verſ. 1. num. 1. & 2.

verſ. 1. HIC ergo quid nobis propoſitum eſt? *Laudate*, inquit, *Dominum*. Quare laudemus Dominum? *Quoniam bonus eſt Pſalmus.* Ipſe pſalmus laus Domini eſt. Hoc ergo ait, Laudate Dominum, quoniam bonum eſt laudare Dominum. Non ſic prætereamus laudare Dominum. Dictum eſt, & tranſiit; factum eſt, & ſiluimus; laudavimus, & tacuimus; cantavimus, & conquievimus. Imus in aliud forte agendum quod reſtat, & aliæ actiones cum occurrerint nobis, laudatio divina ceſſabit in nobis? Non ſic: nam lingua tua ad horam laudat, vita tua ſemper laudet. Inde ergo bonus Pſalmus.

Pſalmus quippe cantus eſt, non quilibet, ſed ad pſalterium. Pſalterium autem quoddam organum eſt cantilenæ, ſicut lyra, ſicut cythara, & hujuſmodi organa, quæ inventa ſunt ad cantandum. Qui ergo pſallit, non ſola voce pſallit, ſed aſſumpto etiam quodam organo, quod vocatur pſalterium, accedentibus manibus voci concordat. Vis ergo pſallere? Non ſolum vox tua ſonet laudes Dei, ſed opera tua concordent cum voce tua. Cum ergo voce cantaveris, ſilebis aliquando: vita ſic canta, ut numquam ſileas. Negotium agis, & fraudem cogitas; ſiluiſti a laude Dei: & quod gravius eſt, non ſolum a laude ſiluiſti, ſed in blaſphemiam perrexiſti. Cum enim Deus laudatur de bono opere tuo, opere tuo laudas Deum; & cum blaſphematur Deus de malo opere tuo, opere tuo blaſphemas Deum. Itaque ad aurium exhortationem canta voce: corde ne ſileas, vita ne taceas. Non cogitas in negotio fraudem, pſallis Deo. Cum manducas & bibis, pſalle; non intermiſcendo ſonorum ſuavitates ad aures aptas, ſed modeſte & frugaliter & temperanter manducando & bibendo. Quia hoc dicit Apoſtolus. Sive manducatis, ſive bibitis, ſive quid *1. Cor. 10. 31.* facitis, omnia in gloriam Dei facite. Si ergo bene agis, quod & manducas & bibis, & ad refectionem corporis ſumis reparationemque membrorum, gratias agens ei qui tibi præbuit mortali & fragili iſta ſupplementorum ſolatia; & cibus tuus & potus tuus laudat Deum: ſi vero modum naturæ debitum immoderatione voracitatis excedas, & vinolentia te ingurgites; quantaslibet laudes Dei lingua tua ſonet, vita blaſphemat. Poſt cibum & potum requieſcis, ut dormias; nec in lecto aliquid turpiter agas, nec excedas ultra conceſſam licentiam in lege Dei: ſit caſtus cum conjuge thorus; & ſi eſt *1. Cor. 6. 19.* cura propagandi liberos, non ſit effrenata luxuries libidinum: defer in lecto tuo conjugi tuæ, quia membra Chriſti eſtis ambo, ambo ab illo conditi, ambo ſanguine ipſius reparati. Hæc agens laudas Deum, nec omnino ſilebit laudatio tua. Quid cum ſomnus advenerit? Et cum dormis, non te excitet a quiete mala conſcientia tua, & innocentia ſomni tui laudat Deum. Si ergo laudas, non tantum lingua canta, ſed etiam aſſumpto bonorum operum pſalterio: *quoniam bonus pſalmus.* Laudas cum agis negotium, laudas cum cibum & potum capis, laudas cum in lecto requieſcis, laudas cum dormis: quando non laudas? Perficietur in nobis laudatio Dei, cum ad illam civitatem venerimus, quando effecti fuerimus æquales angelis Dei, quando nos ulla corporalis neceſſitas ulla ex parte ſollicitat, non fames, non ſitis interpellat, non æſtus fatigat, non frigus conſtringit, non febris dejicit, non mors finit. Ad illam perfectiſſimam laudem exerceamus nos laudatione iſta in bonis operibus.

Ex eadem enarratione in Pſalmum CXLVI. verſ. 11. num. 20.

SED quid adjungit? *Bene ſentiet Dominus in timentibus eum, & in his qui ſperant in* *verſ. 11.* *miſericordia ejus.* Bene ſentit Dominus in timentibus eum. Sed numquid ſic timetur Deus, quomodo & latro? Nam & latro timetur, & beſtia timetur, & homo injuſtus & potens multum timetur. *Bene ſentiet Dominus in timentibus eum.* Sed quomodo timentibus eum? *Et in his qui ſperant in miſericordia ejus.* Ecce timuit eum Judas traditor Chriſti, ſed non ſperavit in miſericordia ipſius. Poſtea enim pœni- *Matt. 27. 4.* tuit eum, quod tradiderit Dominum; & dixit, Peccavi, quia tradidi ſanguinem juſtum. Bene quidem timuiſti; ſed ſi ſperares in miſericordia ejus, quem timuiſti. Ille deſperando abiit, & laqueo ſe ſuſpendit. Ergo ſic time Dominum, ut ſperes in miſericordia ejus. Si times latronem, ab alio ſperas auxilium, non ab eo quem times: poſcis auxilium ab eo quem non times, adverſus eum quem times. Si ſic times Deum, & ideo times Deum, quia peccator es, a quo acce-

accepturus eſt aoxilium adverſus Deum ? Quo iturus es ? quid facturus ? Vis ab illo fugere ? Ad ipſum fuge. Vis fugere ab irato ? Fuge ad placatum. Placabis autem eum, ſi ſperes in miſericordia ipſius, atque ita de cetero peccare caveas, ut de præteritis depreceris, ut tibi dimittantur a Domino, cui eſt honor & imperium cum Patre & Spiritu-ſancto in ſæcula ſæculorum, Amen.

Ex enarratione ejuſdem in Pſalmum CXLIX. verſ. 1. num. 1.

LAUDEMUS Dominum & in voce, & in intellectu, & in opere bono: & ſicut nos hortatur iste Pſalmus, cantemus ei canticum
v. 1. novum. Sic enim cœpit: *Cantate Domino canticum novum.* Vetus homo, vetus canticum: novus homo, novum canticum. Vetus Teſtamentum, vetus canticum: novum Teſtamentum, novum canticum. In veteri Teſtamento promiſſiones ſunt temporales & terrenæ. Quiſquis terrena diligit, vetus canticum cantat: qui vult cantare canticum novum, diligat æterna. Ipſa dilectio nova eſt & æterna: ideo ſemper nova, quia numquam veteraſcit. Nam ſi bene conſideres antiquum eſt hoc. Quomodo ergo eſt novum? Numquid, Fratres mei, vita æterna modo nata eſt? Vita æterna ipſe Chriſtus eſt, & ſecundum divinitatem non modo
1. Jo. 1. 1. natus eſt: quia, „ In principio erat Verbum, „ & Verbum erat apud Deum & Deus erat „ Verbum: hoc erat in principio apud Deum. „ Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo fa„ ctum eſt nihil “. Si quæ per ipſum facta ſunt, antiqua ſunt; quid eſt ipſe, per quem facta ſunt? quid, niſi æternus, & Patri coæternus? Sed nos delapſi in peccatum pervenimus
Pſ. 6. 7. ad vetuſtatem. Noſtra enim vox eſt in illo Pſalmo, ubi dicitur cum gemitu, Inveteravi in omnibus inimicis meis. Inveteravit homo per peccatum, innovatur per gratiam. Omnes ergo qui innovantur in Chriſto, ut ad vitam æternam incipiant pertinere, canticum novum cantant.

Ex ejuſdem enarratione ſecunda in Pſalmum XXXIII. verſ. 9. n. 13.

v. 9. B*Eatus vir qui ſperat in eum.* Hoc quid opus eſt diu exponi? Quiſquis non ſperat in Domino, miſer eſt. Quis eſt qui non ſperat in Domino? Qui in ſe ſperat. Aliquando quod pejus eſt, Fratres mei adtendite, aliquando homines nolunt ſperare in ſe, ſed in aliis hominibus. Salva ſalute Gaiſei, nihil mihi potes facere. Et forte loquitur de homine jam mortuo. In iſta civitate dicit, Salva ſalute illius, & ille in aliis locis forte mortuus eſt. Et quam cito dicunt homines hoc: & non dicunt, Credo Deo, quia non te permittit nocere mihi. Non dicunt, Credo Deo meo, quia & ſi te permiſerit ad aliquid meum, ad animam meam non te permittet. Sed cum dicunt, Salva ſalute illius; nec volunt habere ſalutem, & illos gravant, per quos putant habere ſalutem.

Ex eadem enarratione in Pſalmum XXXIII. verſ. 10. & 11. n. 14. & 15.

MUlti propterea nolunt timere Dominum, ne famem patiantur. Dicitur illis, Nolite fraudem facere. Et dicunt, Unde me paſco? Non poteſt ars ſine impoſtura eſſe, non poteſt negotium eſſe ſine fraude. Sed fraudem punit Deus. Time Deum. Sed ſi timuero
Deum, non habeo unde vivam. *Timete Dominum omnes ſancti ejus, quoniam nihil deeſt timentibus eum.* Copiam promittit trepido, & dubitanti ne ſi forte timuerit Dominum deſerant illum ſuperflua. Paſcebat te Dominus contemnentem ſe, & deſeret te timentem ſe? Adtende, & noli dicere, Ille dives eſt, & ego pauper ſum: ego timeo Dominum, ille non timendo quantum adquiſivit, & ego timendo verſ. 10.
nudus ſum. Videte quid ſequitur: *Divites eguerunt & eſurierunt, inquirentes autem Dominum non minuentur omni bono.* Si ad litteram accipias, videtur te fallere. Reſpicis enim multo divites iniquos mori in divitiis ſuis, non factos fuiſſe pauperes, cum vivunt; vides illos ſeneſcere, perduci ad ultimum vitæ inter magnas copias divitiarum, celebrari eis pompam funeris in magnis effuſionibus, perduci uſque ad ſepulcrum divitem, qui & exſpiravit in lectis eburneis, circumfluente familia ſuorum; & dicis in animo tuo, ſi forte noſti aliqua & peccata & ſcelera ipſius, Ego novi quanta fecerit iſte homo; ecce ſenuit, mortuus eſt in lecto ſuo, deducunt illum ſui, pompa tanta funeris celebratur: ego novi quæ fecerit; decepit me Scriptura, & fefellit, ubi au- verſ. 11.
dio, & canto, *Divites eguerunt & eſurierunt.* Pſ. 33. verſ. 10.
Quando iſte inops fuit? Quando eſurivit? *Inquirentes autem Dominum non minuentur omni bono.* Quotidie ad baſilicam ſurgo, quotidie genuflecto, quotidie inquiro Dominum, & nihil boni habeo: iſte non inquiſivit Dominum, & inter tanta bona defunctus eſt. Sic cogitantem ſuffocat laqueus ſcandali. Eſcam enim mortalem quærit in terra, & veram mercedem non quærit in cælo, & mittit caput in laqueum diaboli, conſtringuntur ei fauces, & tenet diabolus ad malefaciendum, ut ſic imitetur illum divitem, quem videt in tanta copia defunctum.

Noli ergo ſic intelligere. Et quomodo intelligam? In bonis ſpiritualibus. Sed ubi ſunt? Non videntur oculis, ſed corde. Non video ipſa bona. Videt illa qui amat. Juſtitiam non video. Non enim aurum eſt, non enim argentum eſt. Si aurum eſſet, videres: quia fides eſt, non vides. Et ſi non vides fidem, quare amas ſervum fidelem? Interroga teipſum, qualem ſervum diligis. Forte habes ſervum formoſum, ſtaturoſum, bene compoſitum; ſed furem, nequam, fraudulentum: habes autem alium forte parvum ſtatura, deformem facie, colore tetro; ſed fidelem, parcum, ſobrium; adtende rogo te, quem iſtorum duorum diligis? Si oculos carnis interrogas, vincit apud te pulcher injuſtus; ſi oculos cordis, vincit deformis fidelis. Vides ergo, quod vis ut exhibeat tibi alter, id eſt, fidem: exhibe

Digitized by Google

illi & tu. Quare gaudes ad eum qui fidem tibi exhibet, & laudas eum, de his bonis quæ non videntur niſi oculo cordis? Cum repletus fueris ſpiritalibus divitiis, pauper eris? Et ille dives ideo fuit, quia habebat lectum eburneum, & tu pauper es, cujus cubiculum cordis plenum eſt tantis gemmis virtutum, juſtitiæ, veritatis, caritatis, fidei, patientiæ, & tolerantiæ? Explica divitias tuas, ſi habes illas, & compara divitiis divitum. At ille in mercatu invenit mulas pretioſas, & emit eas? Si fidem invenires venalem, quantum pro illa dares, quam te voluit Deus gratis habere, & ingratus es? Egent ergo illi divites, egent: & quod eſt gravius, pane egent. Ne forte putetis, quia auro egent & argento, quamquam & hoc egeant. Quantum habuit quidam, & quid eum ſatiavit? Sic mortuus eſt egens, quia plura volebat adquirere, quam tenebat. Egent &
Jo. 6. 41. pane. Quare egent & pane? Si non intelligis
Matt. 5. 6. panem, ille dixit, Ego ſum panis vivus, qui de cælo deſcendi: &, Beati qui eſuriunt & ſitiunt juſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur. *Inquirentes autem Dominum non minuentur omni bono*. Sed quo bono jam diximus.

Ex eadem enarratione in Pſalmum XXXIII. verſ. 15. n. 19.

℣. 15. SED quid eſt, *Declina a malo*? Parum eſt nulli noceas, nullum occidas, non fureris, non adulteres, non fraudem facias, non falſum teſtimonium dicas. *Declina a malo*: cum declinaveris, dicis, Securus ſum, perfeci omnia, habebo vitam, videbo dies bonos. Non ſolum *declina a malo*; ſed, *& fac bonum*. Parum eſt ut non expolies: veſti nudum. Si non expoliaveris, declinaſti a malo: ſed non facies bonum, niſi cum peregrinum ſuſceperis in domum tuam. Ergo ſic declina a malo, ut facias bonum.

Ex eadem enarratione in Pſalmum XXXIII. verſ. 17. num. 21.

OCuli *Domini ſuper juſtos, & aures ejus ad preces eorum*. Forte dicunt mali, Ergo ſecurus facio mala, quia non ſuper me ſunt oculi Domini: jam Deus ad juſtos attendit, me non videt, & quidquid fecero, ſecurus facio. Statim ſubjecit videns cogitationes hominum Spiritus-ſanctus, & ait, *Oculi Domini ſuper ju-*
verſ. 17. *ſtos, & aures ejus ad preces eorum: * vultus autem Domini ſuper facientes mala, ut perdat de terra memoriam eorum*.

Ex eadem enarratione in Pſalmum XXXIII. verſ. 19. num. 23.

verſ. 19. JUxta *eſt Dominus his qui obtriverunt cor, & humiles Spiritu ſalvos faciet*. Altus eſt Deus, humilis ſit Chriſtianus. Si vult ut altus Deus vicinetur illi, ille humilis ſit. Magna myſteria, Fratres, Deus ſuper omnia eſt: erigis te, & non illum tangis: humilias te, & ipſe ad te deſcendit.

Ex eadem enarratione in Pſalmum XXXIII. verſ. 22. num. 25.

MORS *peccatorum peſſima*. Adtendite. Ve- verſ. 22.
re magnus Dominus, & miſericordia ejus, vere qui nobis dedit manducare corpus ſuum in quo tanta perpeſſus eſt, & ſanguinem bibere. Quomodo reſpicit mala cogitantes, & dicentes; Ille male mortuus eſt, a beſtiis conſumptus eſt: non erat ille juſtus, ideo male
periit; nam non periret*? Ergo ille juſtus eſt, * Subaud. ſi juſtus eſſet.
qui in domo ſua, & in lecto ſuo moritur? Hoc eſt ergo, inquis, quod miror, quia novi peccata & ſcelera ipſius, & bene mortuus eſt, in domo ſua, intra limina ſua, nulla peregrinationis injuria, nulla vel in matura ætate. Audi. *Mors peccatorum peſſima*. Quæ tibi videtur bona mors, peſſima eſt, ſi intus videas. Vides foris jacentem in lecto, numquid vides intus raptum ad gehennam? Audite, Fratres, & ex Evangelio inſpicite, quid ſit mors pecca-
torum peſſima. Numquid non duo erant in illo Luc. 16. 19.
ſæculo, dives qui induebatur purpura & byſſo, & epulabatur quotidie ſplendide; alter pauper qui jacebat ad januam ejus ulceroſus, & canes veniebant & lingebant ulcera ejus, & deſiderabat ſaturari de micis quæ cadebant de menſa divitis? Contigit autem mori inopem illum, (juſtus erat ille inops), & auferri ab Angelis in ſinum Abrahæ. Qui viderat corpus illius jacere ad limen divitis, & non eſſe qui ſepeliret, quanta forte diceret? Sic moriatur ille inimicus meus, & ille qui me perſequitur, ſic illum videam. Execratus corpus ſputo, putent vulnera; & ille in ſinu Abrahæ requieſcit. Si Chriſtiani ſumus, credamus: ſi non credimus, Fratres, nemo ſe fingat Chriſtianum. Fides nos perducit. Quomodo illa dixit Dominus, ſic ſunt. An vero dicit tibi mathematicus, & verum eſt; dicit Chriſtus, & falſum eſt? Quali autem morte mortuus eſt ille dives? Qualis mors eſſe potuit in purpura & byſſo, quam ſumptuoſa, quam pompoſa? quæ exequiæ funeris ibi erant? quantis aromatibus ſepultum eſt illud cadaver? Et tamen cum apud inferos in tormentis eſſet, deſideravit ex illius contempti pauperis digito inſtillari aquæ guttam ardenti linguæ ſuæ, neque impetravit. Diſcite ergo quid ſit, *Mors peccatorum peſſima*: & nolite interrogare ſtratos pretioſis veſtibus lectos, & carnem multis divitiis obvolutam, lamentationis pompam exhibentes, plangentem familiam, turbam obſequentium præcedentem ac ſequentem, cum corpus effertur, marmuratas auratasque memorias. Nam ſi hæc interrogatis, reſpondent vobis falſum, quod multorum non leviter peccatorum, ſed omnino ſceleratorum mors optima eſt, qui ſic plangi, ſic condiri, ſic contegi, ſic efferri, ſic ſepeliri meruerunt. Sed interrogate Evangelium, & oſtendet fidei veſtræ in pœnis ardentem animam divitis, quam nihil adjuverunt omnes honores & obſequia, quæ mortuo corpori ejus viventium vanitas præbuit.

Ex

Ex enarratione ejuſdem in Pſalmum XXXIV. Serm. II. verſ. 14. num. 6.

QUANDO gaudemus in oratione, quando mens noſtra ſerenatur, non proſperitate ſæculi, ſed luce veritatis: qui ſentit hanc lucem, novit quod dico, & videt hic, agno- *verſ. 24.* ſcitque quod dictum eſt, *Sicut proximum, ſicut fratrem noſtrum, ita complacebam*. Sic enim tunc anima placet Deo, non longe poſi- *Act. 17. 28.* ta, in illo, inquit, movemur, & ſumus: quaſi fratri, quaſi propinquo, quaſi amico. Si autem non eſt talis, ut poſſit ſic gaudere, ſic fulgere, ſic propinquare, ſic adhærere, & videt longe ſe inde; faciat quod ſequitur: *Tamquam lugens & contriſtatus, ita humiliabar. Ut fratrem noſtrum ita complacebam*, propinquans dixit. *Ut lugens & contriſtatus, ſic humiliabar*, remotus & longe poſitus dixit. Quid enim luget, niſi quod deſiderat & non habet? Et nonnumquam in uno homine utrumque contingit, ut aliquando propinquet, & aliquando longe fiat: propinquat luce veritatis, longe fit nubilo carnis. Neque enim, Fratres, Deo qui ubique eſt, & nullo continetur loco, aut per loca propinquamus, aut ab illo per loca removemur. Propinquare illi, eſt ſimilem illi fieri; recedere ab illo, diſſimilem illi fieri. Nonne cum vides duas res prope ſimiles, dicis, Propinquat hæc illi? Et quando tibi diſſimilia demonſtrantur, quamvis uno loco & plerumque una manu teneantor, dicis, Longe eſt hæc ſpecies ab illa? Ambas tenes, ambas adjungis, & dicis, Longe eſt hæc res ab illa: non utique loco, ſed diſſimilitudine. Si ergo vis appropinquare, ſimilis eſto: ſi non vis eſſe ſimilis, longinquabis. Sed cum ſimilis es, gaude; cum diſſimilis, geme: ut gemitus excitet deſiderium, immo deſiderium excitet gemitum, & per gemitum propinques, qui cœperas longinquare. Nonne Petrus propinquavit, quando dixit, Tu *Matth. 16. 16.* es Chriſtus Filius Dei vivi? Et rurſum i- *Ibid. 22.* dem ipſe longe factus eſt, dicendo, Domine, abſit a te, non fiet iſtud. „ Denique tam„ quam proximus, quid dixit propinquanti? „ Beatus es, Simon Barjona. “ Tamquam longinquanti & diſſimili quid dixit? Redi retro ſatanas. Illi propinquanti, Non tibi revelavit caro & ſanguis, inquit, ſed Pater meus qui in cælis eſt: illius lux te perfudit, illius luce fulges. Quando autem longe factus contradixit paſſioni Domini futuræ pro ſalute noſtra: „ Non ſapis, inquit, „ quæ Dei ſunt, ſed quæ ſunt hominum. *Pſ. 30. 21.* Merito ambas res ponens quidam in Pſalmo ait, Ego dixi in extaſi mea, projectus ſum a facie oculorum tuorum. In extaſi non diceret, niſi propinquaret. Extaſis enim mentis exceſſus eſt. Effudit ſuper ſe animam ſuam, & propinquavit Deo: & per quamdam nubem ponduſque carnis rurſus in terram projectus, recolens ubi fuiſſet, & videns ubi eſſet, dixit, Projectus ſum a facie oculorum tuorum. Ergo *Sicut proximum, ſicut fratrem noſtrum, ita complacebam*, præſtet ut fiat in nobis. Quando autem non fit vel hoc fiat, *Tamquam lugens & contriſtatus, ita humiliabar*.

Ex enarratione ejuſdem in Pſalmum XXXV. verſ. 5. num. 6.

SI non poteſt (homo) non habere malitiam, vel oderit illam. Cum enim odiſti illam, *Rom. 6. 12.* vix tibi ſubrepit ut aliquid mali facias. Eſt enim peccatum in mortali corpore: ſed quid dicit Apoſtolus? Non regnet peccatum in veſtro mortali corpore, ad obediendum deſideriis ejus. Quando incipit non eſſe? Quando complebitur in nobis quod ait, Cum corruptibi- *1. Cor. 15. 54.* le hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem. Antequam hoc fiat, eſt delectatio iniquitatis in corpore; ſed major eſt delectatio voluptatis verbi ſapientiæ, præcepti Dei. Vince peccatum, & voluptatem ejus. Peccatum & iniquitatem oderis, ut jungas te Deo qui tecum illud oderit. Jam conjunctus mente legi Dei, mente ſervis legi Dei. Et ſi carne propterea ſervis legi peccati, quia ſunt in te delectationes quædam carnales, tunc nullæ erunt quando jam non pugnabis. Aliud eſt non pugnare, & eſſe in pace vera atque perpetua; aliud pugnare & vincere; aliud pugnare & vinci; aliud nec pugnare, ſed trahi. Sunt enim homines prorſus qui non pugnant, qualis eſt iſte de quo loquitur. Cum enim dicit; *Malitiam non odio habuit*: *verſ. 5.* quomodo pugnat contra eam quam non odit? Iſte a malitia trahitur, non pugnat. Sunt autem qui pugnare incipiunt; ſed quia de viribus ſuis præſumunt, ut oſtendat illis Deus quia ipſe vincit, ſi ſe homo ſubjungit Deo, & pugnantes vincuntur, & cum quaſi cœperint tenere juſtitiam, fiunt ſuperbi, & eliduntur. Iſti pugnant, ſed vincuntur. Quis *Rom. 7. 23.* eſt autem qui pugnat, & non vincitur? Qui dicit, Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ. Vide pugnantem: ſed non de viribus ſuis præſumit iſte, ideo victor erit. „ Quid enim ſequitur? Infelix ego „ homo, quis me liberabit de corpore mortis „ hujus? Gratia Dei per Jeſum Chriſtum Do„ minum noſtrum. “ Præſumit de eo qui juſſit ut pugnet, & vincit hoſtem adjutus a jubente: Iſte autem *malitiam non odio habuit*.

Ex enarratione ejuſdem in Pſalmum XXXVI. Serm. III. verſ. 39. & 40. num. 17.

SALUS *autem juſtorum a Domino, & protector eorum eſt in tempore tribulationis*: *verſ. 39.* * *& adjuvabit eos Dominus, & eruet eos, & eximet eos a peccatoribus*. *verſ. 40.* Tolerent ergo modo peccatores juſti, tolerent frumenta zizania, toleret triticum paleam: quia veniet tempus ſeparationis, & eximetur ſemen bonum ab eo quod igni conſumetur: illud in horreum mittetur, illud autem in æternam conflagrationem: quia ideo ſimul fuerunt primo juſtus & injuſtus, ut ille ſupplantaret, ille probaretur; poſtea autem ille damnaretur, ille coronaretur.

Ex enarratione ejuſdem in Pſalmum XXXVII. verſ. 10. num. 14.

Oratio continua. 1. Theſſ. 5. 17. IPſum deſiderium tuum, oratio tua eſt: & ſi continuum deſiderium, continua oratio. Non enim fruſtra dixit Apoſtolus, Sine intermiſſione orate. Numquid ſine intermiſſione genufleĉtimus, corpus proſternimus, aut manus levamus, ut dicat, Sine intermiſſione orate? Aut ſi ſic dicimus nos orate, hoc puto ſine intermiſſione non poſſumus facere. Eſt alia interior ſine intermiſſione oratio, quæ eſt deſiderium. Quidquid aliud agas, ſi deſideras illud ſabbatum, non intermittis orare. Si non vis intermittere orare, noli intermittere deſiderare. Continuum deſiderium tuum, continua vox tua eſt. Tacebis, ſi amare deſtiteris. Qui tacuerunt? De quibus di- Matth. 24. 12. ĉtum eſt, Quoniam abundavit iniquitas, refrigeſcet caritas multorum. Frigus charitatis, ſilentium cordis eſt: flagrantia charitatis, clamor cordis eſt. Si ſemper manet charitas, ſemper clamas; ſi ſemper clamas, ſemper deſideras; ſi Pſ. 37. 9. deſideras, requiem recordaris. Et rugitus cordis tui ante quem ſit, oportet ut intelligas. Jam quale deſiderium debeat eſſe ante oculos Dei, conſidera. Numquid ut moriatur inimicus noſter, quod quaſi juſte optant homines? Nam aliquando oramus quod non debemus. Illud quod quaſi juſte orant homines videamus. Nam orant ut moriatur aliquis, & ad illos hereditas Matth. 5. 44. Luc. 6. 26. veniat. Sed & illi qui orant ut moriantur inimici, audiant Dominum dicentem; Orate pro inimicis veſtris. Non ergo hoc orent, ut moriantur inimici; ſed hoc orent, ut corrigantur, & mortui erunt inimici: jam enim correĉti, Verſ. 10. non erunt inimici. *Et ante te omne deſiderium meum.* Quid ſi deſiderium ante illum eſt, & ipſe gemitus non eſt ante illum? Unde fieri poteſt, quando ipſum deſiderium vocem ſuam habet gemitum? Ideo ſequitur, *Et gemitus meus non eſt abſconditus a te.* A te non eſt abſconditus, a multis autem hominibus abſconditus eſt. Videtur aliquando humilis ſervus Dei dicere, *Et gemitus meus non eſt abſconditus a te.* Videtur aliquando & ridere ſervus Dei: numquid deſiderium illud mortuum eſt in corde? Si autem ineſt deſiderium, ineſt & gemitus. Non ſemper pervenit ad aures hominum, ſed numquam recedit ab auribus Dei.

Ex eadem enarratione in Pſalmum XXXVII. verſ. 19. num. 24.

Verſ. 19. Q*Uoniam iniquitatem meam ego pronuntio, & curam geram pro peccato meo.* Ne ſecurus ſis cum confeſſus fueris peccatum tuum; tamquam ſemper præparatus ad confitendum & committendum peccatum. Sic pronuntia iniquitatem tuam, ut curam geras pro peccato tuo? Quid eſt curam gerere pro peccato tuo? Curam gerere pro vulnere tuo. Si diceres, Curam geram pro vulnere meo, quid intelligeretur, niſi dabo operam ut ſanetur? Hoc eſt enim cutam gerere pro delicto, ſemper niti, ſemper intendere, ſemper ſtudioſe & ſedulo agere ut ſanes peccatum. Ecce de die in diem plangis peccatum tuum, ſed forte lacrymæ currunt, & manus ceſſant. Fiant eleemoſynæ, redimantur peccata, gaudeat indigens de dato tuo, ut tu gaudeas de dato Dei. Eget ille, eges & tu: eget ille ad te, eges & tu ad Deum. Tu contemnis egentem tui, Deus non te contemnet egentem ſui? Ergo impleto tu egentis inopiam, ut impleat Deus interiora tua. Hoc eſt, *Curam geram pro peccato meo*, faciam omnia quæcumque facienda ſunt, ad abolendum & ſanandum peccatum meum.

Ex enarratione ejuſdem in Pſalmum XXXVIII. verſ. 5. num. 9.

INnovati fide & ſpe, quanta adhuc vetera agimus? Non enim ſic Chriſto induti ſumus, ut ex Adam jam nihil portemus. Videte veteraſcentem Adam, & innovari Chriſtum 2. Cor. 4. 16. in nobis: Et ſi exterior, inquit, homo noſter corrumpitur, ſed interior renovatur de die in diem. Ergo ad peccatum, ad mortalitatem, ad prætervolantia tempora, ad gemitum & laborem, & ſudorem, ad ætates ſuccedentes, non manentes, ab infantia uſque ad ſeneĉtutem ſine ſenſu tranſeuntes, ad hæc attendentes, videamus hic veterem hominem, veterem diem, vetus Canticum, vetus Teſtamentum: converſi autem ad interiorem, ad ea quæ innovanda ſunt, pro his quæ immutabuntur, inveniamus hominem novum, diem novum, Canticum novum, Teſtamentum novum; & ſic amemus iſtam novitatem, ut non ibi timeamus vetuſtatem. Nunc ergo in hoc curſu tranſimus a veteribus ad nova: ipſe tranſitus agitur cum corrumpuntur exteriora, & innovantur interiora; donec etiam hoc ipſum quod exterius corrumpitur, reddat debitum naturæ, veniat in mortem, renovetur & hoc in reſurreĉtione. Tunc fient revera omnia nova, reliqua quæ nunc ſunt in ſpe. Agis ergo aliquid nunc a veteribus te exuendo, & in nova currendo. In nova ergo currens iſte, & in ea quæ ante ſunt extentus. *Notum*, inquit, *Domine, fac* Verſ. 5. *mihi finem meum, & numerum dierum meorum qui eſt, ut ſciam quid deſit mihi.* Ecce trahit adhuc Adam, & ſic feſtinat ad Chriſtum. *Ecce*, inquit, *veteres poſuiſti dies meos.* Veteres dies Adam, veteres illos poſuiſti: veteraſcunt quotidie, & ſic veteraſcunt, ut aliquando etiam conſumantur.

Ex ejuſdem enarratione in Pſalmum LXXXVII. verſ. 11. num. 10.

QUIA ſolis prædeſtinatis ad æternam ſalutem, non autem omnibus hominibus, nec ipſis inter quos facta ſunt, ejus bona opera profuerunt: ideo conſequenter adjecit, *Numquid mortuis facies mirabilia?* Hoc enim Verſ. 11. ſi de his diĉtum putaverimus, quorum caro exanimis facta eſt; magna mirabilia facta ſunt mortuis, cum quidam eorum etiam revixerunt: & quod Dominus penetravit inferna, atque inde viĉtor mortis aſcendit, magnum mortuis Matth. 27. 52. miraculum factum eſt. Significat ergo iſto verbo quo ait, *Numquid mortuis facies mirabilia*, homines corde ita mortuos, ut eos ad vitam

fidei

fidei tanta Chriſti mirabilia non moverent.
Neque enim propterea dixit non eis fieri mira-
Verſ. 10. bilia, quia non ea vident; ſed quia non eis
proſunt. Nam ſicut hic ait, Tota die expan-
di manus meas ad te: quia omnia opera ſua
Joan 6. 38. &c. nonniſi ad voluntatem referat Patris, ſæpiſſi-
me conteſtans ideo ſe veniſſe, ut voluntatem
Patris impleret: ita quia eadem opera ſua etiam
infidelis populus vidit, alius propheta dicit,
Iſai. 65. 2. Tota die expandi manus meas ad populum non
credentem, & contradicentem. Ipſi ſunt mor-
tui, quibus non ſunt facta mirabilia; non
quod ea non viderunt; ſed quod per ea non re-
vixerunt.

Ex enarratione ejuſdem in Pſalmum XC. num. 1.

PSalmus iſte eſt de quo Dominum noſtrum
Jeſum Chriſtum diabolus tentare auſus eſt.
Audiamus ergo, ut poſſimus inſtructi reſiſtere
tentatori, non præſumentes in nobis, ſed in
ipſo qui prior tentatus eſt, ne nos in tenta-
tione vinceremur. Illi enim tentatio non erat
neceſſaria: tentatio Chriſti noſtra doctrina eſt.
Si autem attendamus quid reſponderit diabolo,
ut hoc & nos reſpondeamus, quando ſimiliter
tentat; intramus per januam, ſicut audiſtis le-
ctionem Evangelii, Quid eſt intrare per ja-
nuam? Intrare per Chriſtum. Ipſe enim dixit,
Joan. 10. 7. Ego ſum janua. Quid eſt autem intrare per
Chriſtum? Imitari vias Chriſti. In quo imi-
taturi ſumus vias Chriſti? numquid in ea ma-
gnificentia, qua Deus erat in carne? aut ad
hoc nos exhortatur, aut hoc a nobis exigit,
ut talia miracula qualia fecit ipſe, faciamus?
Aut vero Dominus noſter Jeſus Chriſtus non
& modo & ſemper cum Patre totum mundum
gubernat? Et numquid vel ad hoc vocat ho-
minem faciens eum imitatorem ſuum, ut cum
illo gubernet cælum & terram, & omnia quæ
in eis ſunt; aut ut ſit & ipſe creator, per
quem fiant omnia, ſicut per Chriſtum facta
ſunt omnia? Neque ad iſta opera te invitat
Deus ſalvator Dominus noſter Jeſus Chriſtus,
quæ fecit ab initio, & de quibus ſcriptum eſt,
Joan. 1. 3. Omnia per ipſum facta ſunt: neque ad illa
Matth. 14. 25. quæ fecit in terra. Non hoc tibi dicit, Non
Joan. 11. 39. & 9. 16. eris diſcipulus meus, niſi ambulaveris ſuper ma-
Matth. 11. 29. re, aut niſi ſuſcitaveris mortuum quatriduanum,
Pſ. 71. 18. aut niſi oculos cæci nati aperueris. Nec hoc.
Quid eſt ergo intrare per januam? Diſcite a
me, quia mitis ſum & humilis corde. Quod
factus eſt propter te, hoc in eo debes attende-
re, ut imiteris. Miracula enim & nondum
natus de Maria fecit. Quis enim umquam fe-
cit, niſi ipſe de quo dictum eſt, Qui facit mi-
rabilia magna ſolus? In ipſius enim virtute, &
antea qui fecerunt, potuerunt aliquid facere: in
virtute Chriſti Elias mortuum ſuſcitavit. Niſi
3. Reg. 17. 22. forte major eſt Petrus quam Chriſtus, quia
Joan. 11. 43. Chriſtus voce ſuſcitavit ægrotantem, Petrus au-
Act. 5. 15. tem cum tranſiret, umbra ipſius tangendi pro-
ferebantur ægroti. Potentior ergo Petrus quam
Chriſtus? Quis hoc dementiſſimus dixerit?
Quare ergo tanta potentia in Petro? Quia
Joan. 10. 8. Chriſtus in Petro. Ideo dixit; Omnes qui
venerunt, fures ſunt & latrones: id eſt, qui
venerunt ſua ſponte, a me non ſunt miſſi,
qui venerunt ſine me, in quibus ego non fui,
quos ego non introduxi: Quotquot ergo mi-
racula facta ſunt, ſive a præcedentibus, ſive
conſequentibus, idem ipſe Dominus fecit, qui
fecit & præſentia ſua. Nec ad ipſa ergo mi-
racula hortatur, quæ ipſe fecit & antequam
eſſet homo: ſed quo te hortatur? Ut imite-
ris quod non poſſet, niſi factus homo. Tole-
rare enim paſſiones numquid poſſet, niſi ho-
mo? Mori & crucifigi & humiliari non poſ-
ſet, niſi homo. Si ergo & tu moleſtias hujus Verſ. 1.
ſæculi cum pateris, quas facit diabolus, ſive
aperte per homines, ſive occulte, ſicut Job,
ſis fortis, ſis tolerans: habitabis in adjutorio
Altiſſimi, ſicut dicit iſte pſalmus.

Ex enarratione ejuſdem in Pſalmum XCI. num. 2.

ECCE hodiernus dies ſabbati eſt: hunc in Verſ. 1.
præſenti tempore otio quodam corporali- Sabbati obſervatio.
ter languido & fluxo & luxurioſo celebrant Exod. 20. 8.
Judæi. Vacant enim ad nugas: & cum Deus
præcepit ſabbatum, illi in his quæ Deus pro-
hibet exercent ſabbatum. Vacatio noſtra a ma-
lis operibus, vacatio illorum a bonis operibus
eſt. Melius eſt enim arare, quam ſaltare. Il-
li ab opere bono vacant: ab opere nugatorio
non vacant. Nobis ſabbatum indicit Deus.
Quale? Primo ubi ſit videte. Intus eſt, in
corde eſt ſabbatum noſtrum. Multi enim va-
cant membris, & tumultuantur conſcientia.
Omnis homo malus, ſabbatum habere non po-
teſt: nuſquam enim illi conquieſcit conſcientia;
neceſſe eſt in perturbationibus vivat. Cui au-
tem bona eſt conſcientia, tranquillus eſt: &
ipſa tranquillitas ſabbatum eſt cordis. Atten-
dit enim promiſſorem Dominum; & ſi laborat
in præſenti, extenditur ſpe futuri, & ſerenatur
omne nubilum triſtitiæ; ſicut dicit Apoſtolus,
ſpe gaudentes. Ipſum autem gaudium in tran- Rom. 12. 12.
quillitate ſpei noſtræ, ſabbatum noſtrum eſt.
Hoc commendatur, hoc cantatur in iſto pſal-
mo, quomodo ſit homo Chriſtianus in ſab-
bato cordis ſui, id eſt, in vacatione & tran-
quillitate & ſerenitate conſcientiæ ſuæ non per-
turbatus. Inde dicit hic, unde ſolent pertur-
bari homines, & docet te agere ſabbatum in
corde tuo.

Ex libro XII. ejuſdem de Civitate Dei Cap. XVII. verſ. 1. 2.

ILLUD quoque non dubito, ante quam primus Argumenta, quibus
homo creatus eſſet, numquam quemquam creatio naturarum
hominem fuiſſe, nec eumdem ipſum, neſcio in tempore
quibus circumitibus, neſcio quoties revolutum, oppugnatur.
nec alium aliquem natura ſimilem. Neque ab
hac fide me philoſophorum argumenta deter-
rent, quorum acutiſſimum illud putatur, quod
dicunt, nulla infinita ulla ſcientia poſſe com-
prehendi: ac per hoc Deus, inquiunt, rerum
quas facit, omnium finitarum omnes finitas
apud ſe rationes habet. Bonitas autem ejus
nunquam vacua fuiſſe credenda eſt, ne ſit tem-
poralis ejus operatio, cujus retro fuerit æter-
na ceſſatio, quaſi pœnituerit eum prioris ſine
initio

Digitized by Google

initio vacationis, ac propterea ſit operis aggreſſus initium. Et ideo neceſſe eſt, inquiunt, eadem ſemper repeti, eademque ſemper repetenda tranſcurrere, &c.

Has argumentationes quibus impii noſtram ſimplicem pietatem, ut cum illis in circumitu ambulemus, de via recta conantur avertere, ſi ratio refutare non poſſet, fides irridere deberet. Huc accedit, quod in adjutorio Domini noſtri hos volubiles circulos, quos opinio confingit, ratio manifeſta confringit. Hinc enim maxime illi errant, ut in circumitu falſo ambulare, quam vero & recto itinere malint, quod mentem divinam omnino immutabilem cujuslibet infinitatis capacem, & innumera omnia ſine cogitationis alternatione numerantem, de ſua humana, mutabili, anguſtaque metiuntur. Et fit illis quod ait Apoſtolus: *Comparantes enim ſemetipſos ſibimetipſis, non intelligunt*. Nam quia illis quidquid novi faciendum venit in mentem, novo conſilio faciunt, (mutabiles quippe mentes gerunt;) profecto non Deum, quem cogitare non poſſunt; ſed ſemetipſos pro illo cogitantes, non illum, ſed ſe ipſos, nec illi, ſed ſibi comparant. Nobis autem fas non eſt credere, aliter Deum affici cum vacat, aliter cum operatur: quia nec affici dicendus eſt, tamquam in ejus natura fiat aliquid, quod ante non fuerit. Patitur quippe qui afficitur, & mutabile eſt omne quod aliquid patitur. Non itaque in ejus vacatione cogitetur ignavia, deſidia, inertia; ſicut nec in ejus opere labor, conatus, induſtria. Novit quieſcens agere, & agens quieſcere. Poteſt ad opus novum, non novum, ſed ſempiternum adhibere conſilium; nec pœnitendo quia prius ceſſaverat, cœpit facere quod non fecerat. Sed & ſi prius ceſſavit, & poſterius operatus eſt, (quod neſcio quemadmodum ab homine poſſit intelligi) hoc proculdubio quod dicitur, prius & poſterius, in rebus prius non exſiſtentibus & poſterius exſiſtentibus fuit. In illo autem non alteram præcedentem altera ſubſequens mutavit aut abſtulit voluntatem, ſed una eademque ſempiterna & immutabili voluntate res quas condidit, & ut prius non eſſent egit, quam diu non fuerunt, & ut poſterius eſſent, quando eſſe cœperunt: hinc eis qui talia videre poſſunt, mirabiliter fortaſſis oſtendens, quam non eis indiguerit, ſed eas gratuita bonitate condiderit, cum ſine illis ex æternitate initio carente in non minore beatitate permanſerit.

2. Cor. 10. 12.

Dei vacatio ab opere ſine deſidia.

Ex libro XIV. ejuſdem de Civitate Dei. capite 4.

Quid ſit ſecundum hominem, quidve ſecundum Deum vivere?

CUM ergo vivit homo ſecundum hominem, non ſecundum Deum, ſimilis eſt diabolo. Quia nec angelo ſecundum angelum, ſed ſecundum Deum vivendum fuit, ut ſtaret in veritate, & veritatem de illius, non de ſuo mendacium loqueretur. Nam & de homine alio loco idem Apoſtolus ait, *Si autem veritas Dei in meo mendacio abundavit*. Meum dixit mendacium, veritatem Dei. Cum itaque vivit homo ſecundum veritatem, non vivit ſecundum ſeipſum, ſed ſecundum Deum. Deus eſt enim qui dixit, *Ego ſum veritas*. Cum vero vivit ſecundum ſeipſum, hoc eſt, ſecundum hominem, non ſecundum Deum, profecto ſecundum mendacium vivit: non quia homo ipſe mendacium eſt, cum ſit ejus auctor & creator Deus, qui non eſt utique auctor creatorque mendacii; ſed quia homo ita factus eſt rectus, ut non ſecundum ſeipſum, ſed ſecundum eum a quo factus eſt, viveret; id eſt, illius potius, quam ſuam faceret voluntatem: non autem ita vivere, quemadmodum factus eſt ut viveret, hoc eſt, mendacium. Beatus quippe vult eſſe, etiam non ſic vivendo ut poſſit eſſe. Quid eſt iſta voluntate mendacius? Unde non fruſtra dici poteſt, omne peccatum eſſe mendacium. Non enim fit peccatum, niſi ea voluntate, qua volumus ut bene ſit nobis, vel nolumus ut male ſit nobis. Ergo mendacium eſt, quod cum fiat ut bene ſit nobis, hinc potius male eſt nobis; vel cum fiat ut melius ſit nobis, hinc potius pejus eſt nobis. Unde hoc, niſi quia de Deo poteſt bene eſſe homini, quem delinquendo deſerit, non de ipſo, ſecundum quem vivendo delinquit.

Rom. 3. 7.

Joan. 14. 6.

Quod itaque diximus, hinc exſtitiſſe Civitates duas diverſas inter ſe atque contrarias, quod alii ſecundum carnem, alii ſecundum ſpiritum viverent; poteſt etiam iſto modo dici quod alii ſecundum hominem, alii ſecundum Deum vivant, &c.

Ex Enchiridio ejuſdem de fide, ſpe & charitate. cap. CIX. & CX.

TEMPUS autem quod inter hominis mortem, & ultimam reſurrectionem interpoſitum eſt, animas abditis receptaculis continet, ſicut unaquæque digna eſt vel requie vel ærumna, pro eo quod ſortita eſt in carne cum viveret. * Neque enim negandum eſt, defunctorum animas pietate ſuorum viventium relevari, cum pro illis ſacrificium Mediatoris offertur, vel eleemoſynæ in Eccleſia fiunt. Sed eis hæc proſunt, qui cum viverent, ut hæc ſibi poſtea poſſent prodeſſe, meruerunt. Eſt enim quidam vivendi modus, nec tam bonus ut non requirat iſta poſt mortem: nec tam malus, ut non ei proſint iſta poſt mortem, eſt vero talis in bono, ut iſta non requirat; & eſt rurſus talis in malo, ut nec his valeat, cum ex hac vita tranſierit, adjuvari. Quocirca hic omne meritum comparatur, quo poſſit poſt hanc vitam relevari quiſpiam vel gravari. Nemo ſe autem ſperet, quod hic neglexerit, cum obierit, apud Deum promereri. Non igitur iſta, quæ pro defunctis commendandis frequentat Eccleſia, illi Apoſtolicæ ſunt adverſa ſententiæ, qua dictum eſt: *Omnes enim adſtabimus ante tribunal Chriſti, ut referat unuſquiſque ſecundum ea quæ per corpus geſſit, ſive bonum, ſive malum*. Quia etiam hoc meritum ſibi quiſque dum in corpore viveret, comparavit, ut ei poſſint iſta prodeſſe; Non enim omnibus proſunt: & quare non omnibus proſunt, niſi propter differentiam vitæ quam quiſque geſſit in corpore? Cum ergo ſacrificia ſive altaris, ſive quarumcum-

* CAPUT CIX. Animarum receptacula ante reſurrectionem.

* CAPUT CX. Sacrificium altaris & eleemoſynæ pro defunctis, quatenus & quibus proſunt.

Rom. 14. 10. 2. Cor. 5. 10.

Digitized by Google

cumque eleemoſynarum pro baptizatis defunctis omnibus offeruntur, pro valde bonis gratiarum actiones ſunt, pro non valde malis propitiationes ſunt; pro valde malis, etiamſi nulla ſunt adjumenta mortuorum, qualeſcumque vivorum conſolationes ſunt. Quibus autem proſunt, aut ad hoc proſunt, ut ſit plena remiſſio, aut certe, ut tolerabilior fiat ipſa damnatio. *

* Damnationem hic pro punitione eorum, qui poſt purgatorii pœnas ſalvandi ſunt, accipiendam docuit Albertus Magnus in 4. ſent. diſt. 45. art. 9. ad 1. eamque interpretationem proberunt Magiſtri deinceps in eumdem ſententiarum locum.

Ex enarratione ejuſdem in Pſalmum XLI. verſ. 9. num. 16.

Verſ. 9. IN *die mandavit Dominus miſericordiam ſuam, & nocte declarabit*. Nulli vacat audire in tribulatione. Attendite cum vobis bene eſt: audite cum vobis bene eſt: diſcite cum tranquilli eſtis, ſapientiæ diſciplinam, & verbum Dei ut cibum colligite. Quando enim quiſque in tribulatione eſt, prodeſſe illi debet quod ſecurus audivit. Etenim in rebus proſperis mandat tibi Deus miſericordiam ſuam, ſi ei fideliter ſervieris; quia liberat te de tribulatione: ſed non tibi declarat ipſam miſericordiam, quam tibi per diem mandavit, niſi per noctem. Cum venerit ipſa tribulatio, tunc adjutorio te non deſerit: oſtendit tibi verum fuiſſe, quod tibi per diem mandavit. Etenim ſcriptum eſt quodam loco, Speciosa miſericordia Domini in tempore tribulationis, ſicut nubes pluviæ in tempore ſiccitatis. (Eccli. 35. 26.) *In die mandavit Dominus miſericordiam ſuam, & nocte declarabit*. Non tibi oſtendit quia ſubvenit tibi, niſi venerit tibi tribulatio, unde eruaris ab illo qui tibi per diem promiſit. Ideo admonemur imitari formicam. (Prov. 6. 6.) Sicut enim proſperitas ſæculi ſignificatur die, adverſitas ſæculi ſignificatur nocte: ita alio modo proſperitas ſæculi ſignificatur æſtate, adverſitas ſæculi ſignificatur hyeme. Et quid facit formica? Per æſtatem colligit, quod ei per hyemem proſit. Ergo cum eſt æſtas, cum bene eſt vobis, cum tranquilli eſtis, audite verbum Domini. Unde enim fieri poteſt ut in hac tempeſtate ſæculi hujus ſine tribulatione totum hoc mare tranſeatis? unde fieri poteſt? cui hoc hominum contigit? Si contigit alicui, plus metuenda eſt ipſa tranquillitas.

Ex Enarratione ejuſdem in Pſalmum XLV. n. 1.

Rom. 10. 4. FInis legis Chriſtus ad juſtitiam omni credenti. Finis autem dicitur, non quia conſumit, ſed quia perficit. Nam & finitum cibum dicimus qui manducabatur, & finitam tunicam quæ texebatur: illud ad conſumptionem, hoc ad perfectionem. Quia ergo ultra quo tendamus non habemus, cum ad Chriſtum pervenerimus, ipſe curſus noſtri finis dicitur. Nec putare debemus, quia cum ad illum pervenerimus, aliquid amplius debemus niti ut & ad Patrem perveniamus.
Joan. 14. 8. Hoc enim putavit & Philippus, cum ei dixit, Domine, oſtende nobis Patrem, & ſufficit nobis. Cum dicit, ſufficit nobis, finem quærit ſatietatis & perfectionis. „ Et ille: Tanto „ inquit, tempore vobiſcum ſum, & non co„ gnoviſtis me? Philippe, qui vidit me, vidit
Joan. 10. 30. „ & Patrem. “ In illo ergo habemus Patrem, quia ipſe in Patre & Pater in ipſo, & ipſe & Pater unum ſunt.

Ex eadem enarratione in Pſalmum XLV. verſ. 2. num. 3.

MULTÆ ſunt tribulationes, & in omni tribulatione ad Deum confugiendum eſt: ſive ſit tribulatio in re familiari, ſive ſit in ſalute corporis, ſive de periculo chariſſimorum, ſive de aliqua re ad hujus vitæ ſuſtentaculum neceſſaria, omnino aliud refugium non debet eſſe homini Chriſtiano quam Salvator ejus, quam Deus ejus, quo cum confugerit, fortis ſit. Non enim ipſe in ſe fortis erit, aut ſibi ipſe fortitudo erit, ſed ille illi fortitudo erit, qui refugium ejus factus eſt. Verumtamen, Cariſſimi, Verſ. 1.
inter omnes tribulationes humanæ animæ, nulla eſt major tribulatio quam conſcientia delictorum. Namque ſi ibi vulnus non ſit, ſanumque ſit intus hominis, quod conſcientia vocatur, ubicumque alibi paſſus fuerit tribulationes, illuc confugiet, & ibi inveniet Deum. Si autem ibi requies non eſt, propter abundantiam iniquitatis, quoniam & ibi Deus non eſt; quid facturus eſt homo? quo confugiet, cum cœperit pati tribulationes? Fugiet ab agro ad civitatem, a publico ad domum, a domo in cubiculum, & ſequitur tribulatio. A cubiculo jam quo fugiat non habet, niſi in interius cubile ſuum. Porro ſi ibi tumultus eſt, ſi fumus iniquitatis, ſi flamma ſceleris, non illuc poteſt confugere, pellitur inde; & cum inde pellitur, a ſeipſo pellitur. Et ecce hoſtem ſuum invenit quo confugerat; ſeipſum quo fugiturus eſt? Quocumque fugerit, ſe trahit poſt ſe; & quocumque talem traxerit ſe, cruciat ſe de ſe. Ipſæ ſunt tribulationes quæ inveniunt hominem nimis: acerbiores enim non ſunt: tanto non ſunt acerbiores, quanto non ſunt interiores. Videte, Cariſſimi, cum ligna dejiciuntur & probantur a fabris, aliquando in ſuperficie videntur quaſi læſa & putria: faber autem inſpicit tamquam medullam interiorem ligni; & ſi ſana intus ligna cognoverit, promittit ea in ædificio duratura; nec valde erit de ſuperficie læſa ſollicitus, quando id quod interius eſt ſanum renuntiat. Porro homini interius conſcientia non invenitur: quid igitur prodeſt, ſi quod eſt exterius ſanum eſt, & putrefacta eſt medulla conſcientiæ? Artæ iſtæ, & vehementes omnino, & ſicut Pſalmus ipſe ait, nimiæ tribulationes ſunt: tamen & in his adjutor eſt Dominus dimittendo peccata. Iniquorum enim conſcientias non ſanat, niſi indulgentia. Si enim magnas tribulationes habere ſe dicit debitor fiſci confeſſus, & intuens anguſtias rei familiaris ſuæ cum ſe videt non poſſe eſſe ſolvendo, propter imminentes omni anno compulſores, tribulationes magnas ſe pati dicit, nec uſquam reſpirat niſi in ſpe indulgentiæ rerum terrenarum: quanto magis debitor pœnarum de abundantia delictorum, quando reddet quod debet de mala conſcientia, quando ſi reddiderit, ipſe perit? Hoc enim debitum reddere, pœnas luere eſt. Reſtat ergo ut de ipſius indulgentia ſecuri eſſe poſſimus: ſi tamen accepta indulgentia non rurſus ad debita contrahenda redeamus.

Ex enarratione ejuſdem in Pſalmum XLVI. verſ. 9. num. 10.

Verſ. 8. DEUS *ſedet ſuper ſedem ſanctam ſuam.* Quæ ſedes ejus ſancta? Forſitan cæli, & *Act. 1. 2.* bene intelligitur. Aſcendit enim Chriſtus, ſicut novimus, cum corpore in quo crucifixus eſt, & ſedet ad dexteram Patris: inde eum venturum exſpectamus ad judicandos vivos & mortuos. *Sedet ſuper ſedem ſanctam ſuam.* Cæli ſunt ſedes ſancta ejus. Vis & tu eſſe ſedes ejus? Noli putare te eſſe non poſſe: para illi locum in *1. Tim. 4. 1.* corde tuo; venit, & libenter ſedet: ipſe certe eſt Dei Virtus & Dei Sapientia. *Sap. 7. 7.* Anima juſti, ſedes ſapientiæ. Si ergo anima juſti ſedes eſt ſapientiæ: ſit anima tua juſta, & eris regalis ſedes ſapientiæ. Et revera, Fratres, omnes homines qui bene vivunt, qui bene agunt, ſecundum caritatem piam converſantur; nonne Deus in illis ſedet, & ipſe jubet? Obtemperat anima ſedenti in ſe Deo, & ipſa jubet membris. Anima enim tua jubet membro tuo, quo moveatur pes, quo manus, quo oculus, quo auris, & jubet ipſa membris tamquam famulis ſuis: ſed & ipſa ſervit interius inſidenti ſibi domino ſuo. Non poteſt inferiori ſe bene imperare, niſi ſuperiori ſe non fuerit dedignata ſervire.

Ex enarratione ejuſdem in Pſalmum L. n. 5.

DIxerim eis qui non commiſerunt (*tale peccatum quale David*) ut vigilent cuſtodire integritatem ſuam, & cum attendunt magnum cecidiſſe, parvi timeant. Si vero aliquis jam lapſus hæc audit, & aliquid in conſcientia mali tenens, verba Pſalmi hujus advertat: attendat quidem vulneris magnitudinem, ſed non deſperet medici majeſtatem. Peccatum cum deſperatione, certa mors. Nemo ergo dicat, Si jam aliquid mali feci, jam damnandus ſum: Deus malis talibus non ignoſcit, cur non addo peccata peccatis? Fruar hoc ſæculo in voluptate, in laſcivia, in cupiditate nefaria: jam perdita ſpe reparationis, vel hoc habeam quod video, ſi non poſſum habere quod credo. Iſte ergo Pſalmus, ſicut cautos facit eos qui non ceciderunt, ſic deſperatos eſſe non vult qui ceciderunt. Quiſquis peccaſti, & dubitas agere pœnitentiam pro peccato tuo deſperando ſalutem tuam, audi David gementem. Ad te Nathan propheta non eſt miſſus, ipſe David ad te miſſus eſt. Audi eum clamantem, & ſimul clama; audi gementem, & congemiſce, audi flentem, & lacrymas junge, audi correctum, & condelectare. Si tibi non potuit intercludi peccatum, ſpes veniæ non intercludatur. Miſſus eſt ad iſtum virum Nathan propheta, attende regis humilitatem. Non reſpuit verba præcipientis, non dixit, Audes mihi loqui regi? Rex ſublimis Prophetam audivit, plebs ejus humilis Chriſtum audiat.

Ex enarratione ejuſdem in Pſalmum LIII. num. 3.

OMNES boni latent hic, quia bonum eorum intus eſt, abſconditum eſt, in corde eſt, ubi fides, ubi caritas, ubi ſpes, ubi theſaurus illorum. Numquid hæc bona apparent in ſæculo? Et hæc bona latent, & horum bonorum merces latet. At vero dignitas ſæculi quomodo alba eſt? Nitet ad tempus: numquid ſemper nitebit? Herba eſt hyemalis, uſque ad æſtatem viret. Non ergo fiat in animo quod in alio Pſalmo invenimus. Confitetur enim quidam prope ſe cecidiſſe nutantem, & labaſſe greſſus ſuos ambulantes in via Dei, dum aſpiceret florem quemdam felicitatemque iniquorum: & poſtea quam cognovit quid iniquis in finem ſervaret Deus, & quid juſtis laborantibus promitteret, qui fallere non poteſt, agens gratias de hac cognitione, ait, Quam bonus Deus *Pſ. 72. 1. &c.* Iſrael rectis corde? Quare hoc dicis? Mei autem, inquit, pene commoti ſunt pedes. Unde? Quia zelavi in peccatoribus, pacem peccatorum intuens. Confirmati ſunt autem greſſus ejus, poſtea quam intellexit in noviſſima. Quod enim in eodem pſalmo paulo poſt dicit, Hoc labor eſt ante me: ideſt, magna mihi quæſtio ſurrexit in corde, quare homines male faciunt, & in ſæculo florent, multi autem bene agunt, & in hac terra laborant. Quæſtio ergo iſta cum magna eſſet ante oculos meos, & laborioſa ad inveſtigandum; labor eſt, inquit, ante me, donec introeam in ſanctuarium Dei, & intelligam in noviſſima. Quæ ſunt illa noviſſima? Quæ, niſi quæ ſcimus jam in Evangelio prænuntiata? Cum enim venerit filius homi- *Matth. 25. 31.* nis, congregabuntur ante eum omnes gentes, & ſeparabit eos, ſicut paſtor ſegregat oves ab hœdis, oves ponet ad dexteram, hœdos ad ſiniſtram.

Ex enarratione ejuſdem in Pſalmum LV. verſ. 12. num. 19.

DE cordis arca profer laudis incenſum, de cellario bonæ conſcientiæ profer ſacrificium fidei. Quidquid profers, accende caritate. In te ſint vota, quæ reddas laudis Deo. Cujus laudis? Quid enim tibi præſtitit? *Quoniam* *Verſ. 13.* *eripuiſti animam meam de morte.* *Verſ. 9.* Ipſa eſt illa vita quam enuntiat illi: Deus vitam meam e- *Verſ. 12.* nuntiavi tibi. Quid enim eram? Mortuus. Per meipſum eram mortuus: per te quid ſum? Vivus. Ideo *in me ſunt Deus vota tua, quæ reddam laudis tibi.* En amo Deum meum: nemo hunc mihi eripit, quod illi dem, nemo mihi eripit, quia in corde incluſum eſt. Merito dicitur in illa ſuperiore fiducia, Quid mihi faciat homo? Sæviat homo, permittatur ſævire, permittatur efficere quod conatur: quid eſt ablaturus? Aurum, argentum, pecora, ſervos, ancillas, fundos, domos, auferat omnia: numquid aufert vota, quæ in me ſunt, quæ reddam laudis Deo? Permiſſus eſt tentare tentator ſanctum virum Job, uno puncto temporis abſtulit o- *Job 1. 12.* mnia, quidquid facultatum habuerat ademit, abſtulit hereditatem, interfecit heredes, neque

hoc

Digitized by Google

hoc paulatim, ſed catervatim, uno ictu, uno impetu, ut omnia ſubito nuntiarentur; ablatis omnibus ſolus remanſit Job; ſed in illo erant vota laudis quæ redderet Deo, in illo plane erant: arcam ſancti pectoris ſui fur diabolus non invaſerat, plenus erat unde ſacrificaret. Andi
Ib. 1. 21. quæ habebat, audi quæ protulit: Dominus dedit, Dominus abſtulit, ſicut Domino placuit, ita factum eſt: ſic nomen Domini benedictum. O divitiæ interiores, quo fur non accedit! Ipſe dederat Deus unde acciperebat, ipſe ditaverat, unde illi offerebat quod amabat. Laudem a te quærit Deus, confeſſionem tuam quærit Deus. Sed de agro tuo aliquid daturus es? Ipſe pluit ut haberes. De arca daturus es aliquid? Ipſe inſtituit quod daturus es. Quid daturus es quod ab illo non accepiſti? Quid enim habes quod non accepiſti? De corde da-
1. Cor. 4. 7. bis? Ipſe dedit fidem, ſpem & caritatem: hoc prolaturus, hoc ſacrificaturus es. Sed plane omnia illa cetera poteſt auferre tibi inimicus invito, hoc auferre non poteſt niſi volenti. Illa perdet & invitus; & volens habere aurum, perdit aurum; & volens habere domum, perdet domum: fidem nemo perdet niſi qui ſpreverit.

Ex enarratione ejuſdem in Pſalmum LVI. verſ. 1. num. 2.

Verſ. 1. QUIA ergo paſſionem Domini cantat iſte Pſalmus, vide quem titulum habeat: *In*
R. 10. 4. *finem*. Finis Chriſtus eſt. Quare dictus eſt finis? Non qui conſumat, ſed qui conſummet. Conſumere enim, perdere eſt: conſummare, perficere. Finitum enim quidquid dicimus, a fine dicimus. Sed aliter dicimus, Finitus eſt panis; aliter dicimus, Finita eſt tunica: finitus eſt panis qui manducabatur, finita eſt tunica quæ texebatur: panis ergo finitus eſt ut conſumeretur, tunica finita eſt ut perficeretur. Finis ergo propoſiti noſtri Chriſtus eſt: quia quantumlibet conemur, in illo perficimur, & ab illo perficimur; & hæc eſt perfectio noſtra, ad illum pervenire: ſi cum ad illum perveneris, ultra non quæris, finis tuus eſt. Quomodo enim finis viæ tuæ locus eſt quo tendis, quo cum perveneris, jam manebis, ſic finis ſtudii tui, propoſiti tui, conatus tui, intentionis tuæ, ille eſt ad quem tendis, ad quem cum perveneris, ultra non deſiderabis, quia melius nihil habebis. Ipſe ergo & exemplum nobia vivendi propoſuit in hac vita, & præmium vivendi dabit in futura vita.

Ex enarratione ejuſdem in Pſalmum LVIII. Serm. 1. v. 6. num. 13.

INiquitas omnis parva magnave ſit, puniatur neceſſe eſt, aut ab ipſo homine pœnitente, aut a Deo vindicante. Nam & quem pœnitet, punit ſeipſum. Ergo, Fratres, puniamus noſtra peccata, ſi quærimus miſericordiam Dei. Non poteſt Deus miſereri omnium operantium iniquitatem quaſi blandiens peccatis, aut non eradicans peccata. Prorſus aut punis, aut punit. Vis non puniat? Puni tu. Nam & illud feciſti quod impunitum eſſe non poſſit: ſed a te puniatur potius, ut facias quod in illo Pſalmo ſcriptum eſt, Præveniamus faciem ejus in confeſſione. Quid eſt, Præveniamus faciem e- Pſ. 49. 2.
jus? Antequam ipſe attendat ut puniat, tu præveni confitendo, & puni. Non ille inveniat quod puniat. Quia cum tu punis iniquitatem, facis æquitatem. Et ideo tui miſerebitur Deus, quia jam te operantem æquitatem invenit Deus. Quid eſt operantem æquitatem? Quia in te hoc odiſti, quod & ille odit: ut incipias placere Deo, dum hoc in te punis quod diſplicet Deo. Nam non poteſt impunitum relinqui peccatum: quoniam verum eſt, *Non miſerearis o-* Verſ. 6.
mnium qui operantur iniquitatem.

Ex enarratione eadem in Pſalmum LXVIII. Serm. 11. v. 18. n. 11.

A*Djutor meus, tibi pſallam, quia tu Deus* Verſ. 18.
ſuſceptor meus es. Quid eram, niſi ſubvenires? Quam deſperatus eram, niſi curares? Ubi jacebam, niſi advenires? Carte ingenti vulnere periclitabar, ſed illud vulnus meum medicum omnipotentem requirebat. Omnipotenti medico nihil eſt inſanabile, non renuntiat ad aliquem: opus eſt ut tu curari velis, opus eſt ut manus ejus non refugias. Sed & ſi nolis curari, vulnus tuum admonet ut cureris: & averſum revocat, & refugientem quodammodo ad ſe redire compellit, & attrahit. In omnibus implet quod dictum eſt, Miſericordia ejus præveniet me. Cogitate quod dictum eſt, præve- Verſ. 11.
niet me. Si aliquid tuum primum attuliſti, & ex tuo aliquo bono primo Dei miſericordiam meruiſti, non te prævenit. Quando autem vel intelligis quia præventus es, niſi intelligas quod ait Apoſtolus, „ Quid enim habes quod non 1. Cor. 4. 7.
„ accepiſti? Si autem accepiſti, quid gloriaris quaſi non acceperis? Hoc eſt, Miſericordia ejus præveniet me. Denique attendens omnia bona quæcumque habere poſſumus, ſive in natura, ſive in inſtituto, ſive in ipſa converſatione, in fide, in ſpe, in caritate, in bonis moribus, in juſtitia, in timore Dei, totum non eſſe, niſi ex illius donis, ita concluſit: *Deus meus miſericordia mea*. Quid eſt, *miſericordia mea*? Si dicas, Salus mea, intelligo quia dat ſalutem; ſi dicas, Refugium meum, intelligo quia confugis ad eum; ſi dicas, Fortitudo mea, intelligo quia dat tibi fortitudinem: *Miſericordia mea* quid eſt? Totum quidquid ſum, de miſericordia tua eſt. Sed promerui te, invocando te? Ut eſſem, quid feci? ut eſſem qui te invocarem, quid egi? Si enim egi aliquid ut eſſem, jam eram antequam eſſem. Porro ſi omnino nihil eram antequam eſſem, nihil te promerui ut eſſem. Feciſti ut eſſem, & non tu feciſti ut bonus eſſem? Dediſti mihi ut ſim, & alius mihi dedit ut bonus ſim? Si tu mihi dediſti ut ſim, & alius mihi dedit ut bonus ſim, melior eſt ille qui mihi dedit ut bonus ſim, quam ille qui mihi dedit ut ſim. Porro quia te nemo melior, nemo te potentior, nemo te in miſericordia largior, a quo accepi ut eſſem, ab illo accepi ut bonus eſſem. *Deus meus miſericordia mea*.

Ex

Ex enarratione ejuſdem in Pſalmum LIX. verſ. 7. num. 7.

Verſ. 7. *SAlvum me fac dextera tua, & exaudi me.* Dextera tua, Domine, ſalvum me fac: ita ſalvum me fac, ut ad dexteram ſtem. *Salvum me fac dextera tua*: non ſalutem temporalem peto, de hac fiat voluntas tua. Ad tempus quid nobis proſit, penitus ignoramus. Quid enim oremus ſicut oportet, neſcimus: ſed ſalvum me fac dextera tua, ut & ſi in tempore iſto tribulationes aliquas patiar, tranſacta nocte omnium tribulationum ad dexteram inveniar inter oves, non ad ſiniſtram inter hœdos. *Salvum me fac dextera tua, & exaudi me.* Quia jam illud peto quod dare vis: non verbis delictorum meorum clamo per diem, ut non exaudias, & nocte, ut non exaudias, & non ad inſipientiam mihi, ſed utique ad commonitionem, addendo ſaporem de valle ſalinarum, ut in tribulatione noverim quid petam: peto autem vitam æternam; ergo exaudi me, quia dexteram tuam peto. Intelligat ergo Charitas Veſtra, omnem fidelem habentem in corde verbum Dei cum timore, timentem judicium futurum, viventem probabiliter, ne de illo blaſphemetur nomen ſanctum Domini ejus, multa deprecari ſecundum ſæculum, & non exaudiri, ad vitam æternam ſemper exaudiri. Quis enim ſanitatem non petat, cum ægrotat. Et tamen forte adhuc ægrotare ei utile eſt. Poteſt fieri ut hinc non exaudiaris ad voluntatem, ut exaudiaris ad utilitatem. At vero cum illud petis, ut det tibi vitam æternam Deus, ut det tibi regnum cælorum Deus, ut det tibi ad dexteram Filii ſui ſtare, cum venerit judicare terram: ſecurus eſto, accipies, ſi modo non accipis: non enim jam venit tempus ut accipias. Exaudiris, & neſcis: quod petis agitur, etſi neſcis in quo agitur. In radice res eſt, nondum in fructu.

Ex enarratione ejuſdem in Pſalmum LXII. verſ. 2. num. 6.

QUomodo animæ noſtræ promittitur beatitudo, ſic & carni noſtræ promittitur reſurrectio. Reſurrectio carnis talis nobis promittitur: Audite, & diſcite, & tenete quæ ſit ſpes Chriſtianorum, quare ſumus Chriſtiani. Non enim ad hoc ſumus Chriſtiani, ut terrenam nobis felicitatem petamus, quam plerumque habent & latrones & ſcelerati. Ad aliam felicitatem nos ſumus Chriſtiani, quam tunc accipiemus, cum vita iſta hujus ſæculi tota tranſierit. Ergo promittitur nobis & carnis reſurrectio; & talis reſurrectio carnis nobis promittitur, ut caro quidem iſta quam modo portamus reſurgat in fine. Nec incredibile vobis videatur. Si enim Deus fecit nos qui non eramus, magnum illi eſt reparare qui eramus? Ergo hoc vobis incredibile non videatur, quia quaſi putreſcere mortuos videtis, & ire in cineres, & in pulverem. Aut ſi incendatur aliquis mortuus, aut ſi canes dilanient eum, putetis quia inde non erit reſurrecturus? Omnia quæ diſcerpuntur, & in favillas quaſdam putreſcunt, integra Deo ſunt. In illa enim elementa mundi eunt, unde primo venerunt, quando facti ſumus: non illa videmus; ſed tamen Deus unde ſcit producet illa, quia & antequam eſſemus, unde ſciebat nos produxit. Talis ergo reſurrectio carnis nobis promittitur, ut quamvis ipſa ſit caro quam modo portamus, quæ reſurrectura eſt, tamen non habeat corruptionem quam modo habet. Modo enim ex corruptione fragilitatis, ſi non manducemus, deficimus & eſurimus; ſi non bibamus, deficimus & ſitimus; ſi diu vigilemus, deficimus & dormimus; ſi diu dormiamus, deficimus, ideo vigilamus; ſi diu manducemus & bibamus, quamvis propter refectionem manducemus & bibamus, ipſa diuturna refectio, defectio eſt; ſi diu ſtemus, fatigamur, ideo ſedemus; & ſi diu ſedeamus, & ibi fatigamur, & ideo ſurgimus. Deinde videte quia nullus eſt carnis noſtræ ſtatus, quoniam infantia avolat in pueritiam, & quæris infantiam, & non eſt infantia, quia jam pro infantia pueritia eſt: iterum & ipſa migrat in adoleſcentiam, quæris pueritiam & non invenis: adoleſcens fit juvenis, quæris adoleſcentem, & non eſt: juvenis fit ſenex, quæris juvenem, & non invenis: & ſenex moritur, quæris ſenem, & non invenis. Non ſtat ergo ætas noſtra: ubique fatigatio eſt, ubique laſſitudo, ubique corruptio. Attendentes qualem nobis ſpem reſurrectionis promittat Deus, in iſtis omnibus Verſ. 2. multiplicibus defectionibus noſtris ſitimus illam incorruptionem: & ſic caro noſtra multipliciter ſitit Deo.

Ex eadem enarratione in Pſalmum LXII. verſ. 7. & 8. num. 15.

SI memoratus ſum tui ſuper ſtratum meum, Verſ. 7.
in diluculis meditabar in te: quia factus es Verſ. 8.
adjutor meus. Stratum ſuum quietem ſuam dicit. Quando aliquis quietus eſt, memor ſit Dei; quando aliquis quietus eſt, non per quietem diſſolvatur & obliviſcatur Deum: ſi memor eſt Dei quando quietus eſt, in actionibus ſuis in Deum meditatur. Diluculum enim dixit actiones, quia omnis homo diluculo incipit aliquid agere. Quid ergo dixit, *Si memor fui tui in ſtrato meo, & in diluculis meditabar in te.* Si ergo non fui memor in meo, & in diluculo non meditabar in te. Qui quando otioſus eſt non cogitat Deum, in actionibus ſuis cogitare poteſt Deum? Qui autem memor ejus eſt quando quietus eſt, in ipſo meditatur cum agit, ne in actione deficiat. Ideo quid adjecit? *Et in diluculis meditabar in te: quia factus es adjutor meus.* Etenim niſi Deus adjuvet bona opera noſtra, impleri a nobis non poſſunt. Et digna debemus operari: ideſt, tamquam in luce, quando Chriſto demonſtrante operamur. Quicumque operatur mala, in nocte operatur, non in diluculo, Apoſtolo dicente, 1. Theſſ. 5. 7. & 8.
„ Qui inebriantur, nocte inebriantur, & qui Rom. 13. 13.
„ dormiunt, nocte dormiunt: nos qui diei ſu- 1. Theſſ. 5.
„ mus, ſobrii ſimus. Hortatur nos ut ſecun- 5.
„ dum diem ambulemus honeſte: Sicut in die,
„ inquit, honeſte ambulemus." Et iterum, Vos, inquit, filii lucis eſtis, & filii diei: non ſumus noctis neque tenebrarum. Qui ſunt filii

noctis,

Digitized by Google

noctis, & filii tenebrarum? Qui omnia mala operantur. Uſque adeo filii noctis ſunt, ut timeant videri quæ operantur: & quæ publice operantur mala, ideo publice operantur, quia multi illa operantur: quæ pauci operantur, in abſcondito operantur: qui autem talia publice operantur, ſunt quidem in luce ſolis, ſed in tenebris cordis. Nemo ergo in diluculo operatur, niſi qui in Chriſto operatur. Sed qui otioſus memor eſt Chriſti, in ipſo meditatur in omnibus actionibus ſuis, & eſt illi adjutor in omni bono opere, ne per infirmitatem ſuam deficiat.

Ex enarratione ejuſdem in Pſalmum LXVII. verſ. 32. & 33. num. 41.

PLures codices Latini, & maxime Græci ita diſtinctos verſus habent, ut non ſit in eis unus verſiculus, *Deo regna terræ;* ſed, *Deo*, in fine ſit verſus ſuperioris, atque ita dicatur,
Verſ. 32. *Æthiopia præveniet manus ejus Deo*, ac deinde
Verſ. 33. ſequatur in alio verſu, *Regna terræ cantate Deo, pſallite Domino*. Qua diſtinctione, multorum codicum & auctoritate digniorum conſonantia, ſine dubio præferenda, fides mihi commendari videtur, quæ opera præcedit: quia ſine bonorum operum meritis per fidem juſtifi-
Rom. 4. 5. catur impius, ſicut dicit Apoſtolus, Credenti in eum, qui juſtificat impium, deputatur fides ejus ad juſtitiam: ut deinde ipſa fides per dile-
Opera bona. ctionem incipiat operari. Ea quippe ſola bona opera dicenda ſunt, quæ fiunt per dilectionem Dei. Hæc autem neceſſe eſt antecedat fides, ut inde iſta, non ab iſtis incipiat illa: quoniam nullus operatur per dilectionem Dei, niſi prius credat in Deum. „ Hæc eſt fides, de qua di-
Gal. 5. 6. „ citur, In Chriſto enim Jeſu neque circum- „ ciſio aliquid valet, neque præputium, ſed
Cant. 4. 8. ſec. LXX. „ fides quæ per dilectionem operatur. Hæc eſt „ fides, de qua ipſi Eccleſiæ dicitur in Canti- „ cis canticorum “, Venies & pertranſies ab initio fidei. Venit enim tamquam currus Dei in millibus lætantium, proſperum iter habens,
Jo. 13. 1. & pertranſiit de hoc mundo ad Patrem: ut fiat in ea quod ſponſus ipſe dicit, qui tranſiit
Jo. 17. 24. de hoc mundo ad Patrem, Volo ut ubi ego ſum, & illi ſint mecum; ſed ab initio fidei. Quia ergo ut bona opera ſequantur, præcedit fides, nec ulla ſunt bona opera, niſi quæ ſequuntur præcedentem fidem: nihil aliud videtur dictum, *Æthiopia præveniet manus ejus Deo*, niſi Æthiopia credet Deo. Sic enim *præveniet manus ejus*, id eſt, opera ejus. Cujus niſi ipſius Æthiopiæ? Quia hoc in Græco non eſt ambiguum; ejus quippe ibi feminino genere apertiſſime poſitum eſt. Ac per hoc nihil aliud dictum eſt, quam *Æthiopia præveniet manus ſuas Deo*, id eſt, credendo in Deum, præve-
Rom. 3. 28. & 29. niet opera ſua. Exiſtimo enim, inquit Apoſtolus, juſtificari hominem per fidem ſine operibus Legis. „ An Judæorum Deus tantum? nonne „ & Gentium “? Sic ergo Æthiopia, quæ videtur extrema Gentium, juſtificatur per fidem ſine operibus Legis. Non enim ut juſtificetur, de Legis operibus gloriatur; nec præponit fidei merita ſua, ſed fide prævenit opera ſua.

Ex Libro ejuſdem de Gratia Chriſti, cap. 26.

ISTam Dei gratiam in divinis eloquiis manifeſtam etiam Pelagius manifeſte fateatur, ſeque tamdiu contra ſenſiſſe non operiat impudentiſſimo pudore, ſed dolore ſaluberrimo aperiat; ut ſancta Eccleſia non turbetur pervicaci ejus obſtinatione, ſed veraci correctione læte- *Caput XXVI. Quæ vera gratia Pelagianæ gratiæ oppoſita. 1. Cor. 8. 1.*
tur. Cognitionem & dilectionem, ſicut ſunt diſcernenda, diſcernat. Quia ſcientia inflat, caritas ædificat. Et tunc ſcientia non inflat, *Gratia proprie dicta donum caritatis.*
quando caritas ædificat. Et cum ſit utrumque donum Dei, ſed unum minus, alterum majus; non ſic juſtitiam noſtram ſuper laudem juſtificatoris noſtri extollat, ut horum duorum quod minus eſt, divino tribuat adjutorio, quod autem majus eſt, humano uſurpet arbitrio. Et ſi *Merita non præcedunt gratiam.*
conſenſerit, nos gratia Dei accipere caritatem; non ſic ſentiat, tamquam ulla merita bona noſtra præceſſerint. Nam quæ merita bona tunc habere poteramus, quando Deum non diligebamus? Ut autem acciperemus dilectionem qua diligeremus, dilecti ſumus, cum eam nondum haberemus. Hoc Joannes apoſtolus apertiſſime *1. Jo. 4. 10.*
dicit: Non quod nos dilexerimus Deum, ſed quia ipſe dilexit nos. Et alibi: Nos diligamus, *Ibid. 19.*
inquit, quia ipſe prior dilexit nos. Optime omnino atque veriſſime. Non enim haberemus unde illum diligeremus, niſi hoc ab illo, cum prior nos diligeret, ſumeremus. Quid autem boni faceremus, niſi diligeremus? Aut quomodo bonum non facimus, ſi diligamus? Et ſi enim Dei mandatum videtur aliquando non a diligentibus, ſed a timentibus fieri: tamen UBI NON EST DILECTIO, nullum bonum opus imputatur, nec recte bonum opus vocatur:
quia omne quod non eſt ex fide peccatum eſt; *Rom. 14. 23. Gal. 5. 6.*
& fides per dilectionem operatur. Ac per hoc *Rom. 5. 5.*
gratiam Dei, qua caritas Dei diffunditur in cordibus noſtris per Spiritum-ſanctum, qui datus eſt nobis, ſic confiteatur, qui vult veraciter confiteri, ut omnino nihil boni ſine illa, quod ad pietatem pertinet veramque juſtitiam, fieri poſſe dubitet.

Ex enarratione ejuſdem in Pſalmum LXVIII. Serm. II. verſ. 37. num. 21.

PSalmus finitus eſt, ſed paululum iſtos duos verſus non relinquamus: admonent enim nos aliquid, ne deſperando in illam ſtructuram
non intremus. *Semen*, inquit, *ſervorum ejus* *Verſ. 37.*
obtinebit eam. Jam ergo *ſemen ſervorum ejus* qui ſunt? Forte dicis, Judæi nati de Abraham, nos autem qui non ſumus nati de Abraham, quomodo habebimus iſtam civitatem? Sed non ſunt ſemen Abrahæ illi Judæi, quibus dictum eſt, Si filii Abrahæ eſtis, facta Abra-
hæ facite. *Semen* ergo *ſervorum ejus*, imitato- *Jo. 8. 39.*
res fidei ſervorum ejus *obtinebunt eam*. Denique ultimus verſus ſuperiorem exponit. Quaſi enim turbatus, ne putares forte hoc de Judæis dici, *Et ſemen ſervorum ejus obtinebit eam*, dicens, Nos ſemen gentium ſumus, quæ idola coluerunt, & dæmonibus ſervierunt; quid ergo

Google

nobis in hac civitate ſperandum eſt ? ſtatim ſubjecit ut præſumas & ſperes : *Et qui diligunt nomen ejus, inhabitabunt in ea.* Hoc eſt enim *ſemen ſervorum ejus, qui diligunt nomen ejus*. Quia enim ſervi ejus dilexerunt nomen ejus, quicumque non diligunt nomen ejus, non ſe dicant ſemen ſervorum ejus ; & qui diligunt nomen ejus, non ſe negent ſemen ſervorum ejus.

Ex enarratione ejuſdem in Pſalmum LXXV. verſ. 12. num. 17.

Verſ. 12. QUID eſt hoc, *Omnes qui in circuitu ejus ſunt offerent munera?* Hoc interim quod Deus admonet dicam vobis, quid ex his verbis mihi ipſe inſpirare dignatus ſit : ſi melius aliquid poſtea viſum fuerit, & hoc veſtrum eſt ; quia communis eſt omnibus veritas. Non eſt nec mea, nec tua ; non eſt illius, aut illius : omnibus communis eſt. Et fortaſſe ideo media eſt, ut in circuitu ejus ſint omnes qui diligunt veritatem. Quidquid enim omnibus commune eſt, in medio eſt. Quare in medio dicitur ? Ut tantum diſtet ab omnibus, & tantum propinquet omnibus, Quod non eſt in medio, quaſi privatum ſit. Quod publicum eſt, in medio ponitur, ut omnes qui veniunt, percipiant, illuminentur. Nemo dicat, Meum eſt : ne in parte ſua velit facere, quod in medio eſt omnibus. Quid eſt ergo, *Omnes qui in circuitu ejus ſunt offerent munera?* Omnes qui intelligunt, communem eſſe omnibus veritatem, & non illam faciunt quaſi ſuam ſuperbiendo de illa, ipſi offerent munera ; quia humilitatem habent : qui autem quaſi ſuum faciunt quod omnibus commune eſt ; tamquam in medio poſitum, ad patrem ſeducere conantur, non offerent hi munera, quia *Omnes qui*
Verſ. 13. *in circuitu ejus ſunt, offerent munera.* " *Terribili*. Offerentur munera terribili. Timeant ergo omnes, qui in circuitu ejus ſunt. Ideo enim timebunt ; & cum tremore laudabunt : quia ideo in circuitu ejus ſunt, ut omnes aſſequantur eum, & publice omnibus confluat, & publice illuminet. Hoc eſt, contremiſcere, Tu cum feceris tibi eum quaſi proprium, & jam non communem, extolleris in ſuperbiam, cum
Pſ. 2. 11. ſcriptum ſit ; Servite Domino in timore, & exſultate ei cum tremore. Ergo offerent munera, qui in circuitu ejus ſunt, ipſi enim humiles ſunt, qui communem norunt eſſe omnibus veritatem.

Ex eadem enarratione in Pſalmum LXXV. verſ. 13. num. 18.

Verſ. 13. TErribiles ſunt reges terræ, ſed ille ſuper omnes, qui terret reges terræ. Eſto rex terræ, & erit tibi terribilis Deus. Quomodo, inquies, ero rex terræ ? Rege terram, & eris rex terræ. Noli ergo aviditate imperandi ponere tibi ante oculos provincias latiſſimas, qua tua regna diffundas, terram quam portas re-
1.Cor.9.27. ge. Audi Apoſtolum regentem terram : „ Non „ ſic pugillor, quaſi aerem verberans, ſed ca- „ ſtigo corpus meum, & in ſervitutem redigo, „ ne forte aliis prædicans, ipſe reprobus effi- „ ciar ". Ergo, Fratres mei, eſtote in circuitu ejus, ut per quemcumque vobis veritas ſonuerit ; non illam imputetis illi, per quem ſonat ; ſed de medio ſit omnibus, quia æqualiter adeſt omnibus. Et eſtote humiles, ne vobis & vos ipſi uſurpetis, ſi quid forte boni illius intellexeritis. Quia & nos quod melius intellexerimus, veſtrum eſt, & quod vos melius intellexeritis, noſtrum eſt : ut in circuitu ejus ſimus, & humiles ſimus. Atque ita perdentes ſpiritum noſtrum offeremus munera terribili ſuper omnes reges terræ, ideſt, ſuper omnes regentes carnem ſuam, ſed ſubjectos Creatori ſuo.

Ex enarratione ejuſdem in Pſalmum LXXXV. verſ. 5. num. 8. & 9.

ET *multum miſericors*. Non enim ſolum Verſ. 5.
miſericors, ſed *multum miſericors*. Abundat enim iniquitas noſtra, abundat & miſericordia tua. *Et multum miſericors es omnibus invocantibus te*. Et quid eſt quod dicit multis locis Scriptura, Quia invocabunt, & non exaudiam eos : (Certe *miſericors omnibus invo-* Prov. 1.28.
cantibus te) : niſi quia quidam invocantes, non ipſum invocant ? de quibus dicitur, Deum non invocaverunt. Invocant, ſed non Deum. Invo- Pſ. 52. 6.
cas quidqoid amas. Invocas quidquid in te vocas, invocas quidquid vis ut veniat ad te. Porro ſi Deum propterea invocas, ut veniat ad Invocare
te pecunia, ut veniat ad te hereditas, ut ve- quod ſit.
niat ad te ſæcularis dignitas, illa invocas quæ vis ut veniant ad te : ſed Deum adjutorem tibi ponis cupiditatum, non exauditorem deſideriorum. Deus bonus, ſi det quod vis. Quid, ſi male vis, nonne erit magis non dando miſericors ? Porro ſi non dederit, jam nihil tibi Deus eſt : & dicis, Quantum rogavi, quam ſæpe rogavi, & non ſum exauditus ! Quid enim petebas ? Forte mortem inimici tui. Quid ſi & ille petebat tuam ? Qui te creavit, ipſe & illum ; homo es, homo eſt & ille : Deus autem judex eſt, audit ambos, & non exaudit ambos. Triſtis es, quia non es exauditus contra illum : gaude quia non eſt exauditus contra te. Ego, inquis, non hoc petebam, non inimici mei petebam mortem, ſed vitam petebam filii mei. Quid mali petebam ? Ni- Sap. 4. 11
hil mali petebas, ſicut tu ſentiebas. Nam quid, ſi ille raptus eſt, ne malitia mutaret intellectum illius ? Sed peccator, inquis, erat ; & ideo volebam eum vivere, ut corrigeretur. Tu volebas eum vivere, ut melior eſſet : quid ſi Deus noverat, ſi viveret, pejorem futurum ? Unde ergo noſti quid illi prodeſſet, mori, an vivere ? Si ergo non noſti, redi ad cor tuum, dimitte Deo conſilium tuum. Quid ergo, inquis, faciam ? quid orem ? Quid ores ? Quod te docuit Dominus, quod te docuit cæleſtis magiſter. Invoca Deum tamquam Deum, ama Deum tamquam Deum. Illo melius nihil eſt : ipſum deſidera, ipſum concupiſce. Vide invocantem Deum in alio Pſalmo : Unam petii a Domino, hanc requiram. „ Quid „ eſt quod petiit ? Ut inhabitem in domo Do- Pſ. 26. 4.
„ mi-

Digitized by Google

„ mini per omnes dies vitæ meæ. Ut quid
„ hoc? Ut contempler delectationem Domi-
„ ni “. Si ergo amator Dei eſſe vis, ſince-
riſſimis medullis caſtiſque ſuſpiriis ipſum dilige;
ipſum ama, illi flagra, illi inhia quo jocun-
dius nihil invenis, quo melius, quo lætius,
quo diuturnius. Quid enim tam diuturnum,
quam id quod eſt ſempiternum? Non times
ne aliquando a te pereat, qui facit ne tu pe-
reas. Si ergo tu invocas Deum, tamquam
Deum, ſecurus eſto exaudiris: pertines ad
illum verſum, *Et multum miſericors omnibus
invocantibus te.*

Noli ergo dicere, Illud mihi non dedit.
Redi ad conſcientiam tuam, libra, interroga,
parcere illi noli. Si vere Deum invocaſti, cer-
tus eſto, quia id forte quod volebas tempora-
liter, ideo non dedit, quia non tibi proderat.
Ædificetur in hoc cor veſtrum, Fratres, cor
Chriſtianum, cor fidele: ne incipiatis triſtes
facti, veluti fraudati deſideriis veſtris, ire in
Act. 9. 5. indignationem contra Deum. Etenim non ex-
pedit adverſus ſtimulum calcitrare. Recurrite
ad Scripturas. Exauditur diabolus, & non e-
Matt. 8. 32. xauditur Apoſtolus. Quid vobis videtur? quo-
Job 1. 12. modo exaudiuntur dæmones? Petierunt ſe ire
in porcos, & conceſſum eſt eis. Quomodo
2. Cor. 12. 7. &c. exauditus eſt diabolus? Petiit Job tentandum,
& accepit. „ Quomodo non exauditus eſt A-
„ poſtolus? In magnitudine, inquit, reve-
„ lationum ne extollar, datus eſt mihi ſtimu-
„ lus carnis meæ angelus ſatanæ qui me cola-
„ phizet: propter quod ter Dominum rogavi
„ ut auferret eum a me, & dixit mihi, Suf-
„ ficit tibi gratia mea; nam virtus in infirmi-
„ tate perficitur “. Exaudivit eum quem di-
ſponebat damnare, & non exaudivit eum,
quem volebat ſanare. Nam & æger petit mul-
ta a medico, non dat medicus: non exaudit
ad voluntatem, ut exaudiat ad ſanitatem. Er-
go medicum tuum pone Deum, pete ab illo
ſalutem, & ſalus tua ipſe erit: non quaſi ſa-
lutem extrinſecus, ſed ut ſalus ipſe ſit; ne
rurſus ames aliam ſalutem præter ipſum; ſed
Pſ. 34. 3. quomodo habes in Pſalmo, Dic animæ meæ,
Salus tua ego ſum. Quid ad te, quid tibi
dicat, ut ſe tibi det? Vis ut det ſe tibi? Quid
ſi quod vis habere, non vult ipſe ut habeas,
ut ſe tibi det? Impedimenta remove, ut in-
tret ad te. Bona cogitate & conſiderate,
Fratres, quæ dat Deus peccatoribus; & hinc
intelligite quid ſervet ſervis ſuis. Peccatoribus
blaſphemantibus eum quotidie dat cælum &
terram, dat fontes, fructus, ſalutem, filios,
copias, ubertatem: hæc omnia bona non dat
niſi Deus. Qui talia peccatoribus dat, quid
eum putas ſervare fidelibus ſuis? Hoccine de
illo ſentiendum eſt, quia qui talia malis dat,
nihil ſervat bonis? Immo vero ſervat, non
terram, ſed cælum. Vilius forte aliquid dico,
cum dico cælum: ſed ſeipſum qui fecit cæ-
lum. Pulcrum eſt cælum, ſed pulcrior eſt fa-
bricator cæli. Sed video cælum, & illum
non video? Oculos enim habes ad videndum
cælum, cor nondum habes ad videndum fa-
bricatorem cæli. Ideo venit de cælo in ter-
ram, ut mundet cor, quo videatur qui fecit
cælum & terram. Sed plane cum patientia ſa-
lutem expecta. Quibus te medicamentis cu-
ret, ille novit; quibus ſectionibus, quibus
uſtionibus, ille novit. Tu tibi ægritudinem
comparaſti peccando: ille venit non ſolum fo-
vere, ſed & ſecare & urere. Non vides quan-
ta homines patiantur ſub medicorum manibus,
ſpem incertam homine promittente? Sanabe-
ris, dicit medicus, ſanaberis, ſi ſecuero. Et
homo dicit, & homini dicit: nec qui dicit
certus eſt, nec qui audit; quia ille dicit ho-
mini, qui non fecit hominem, & non perfe-
cte ſcit quid agatur in homine: & tamen ad
verba hominis plus neſcientis quid agatur in
homine credit homo, ſubdit membra, ligari
ſe patitur, aut plerumque etiam non ligatus ſe-
catur aut uritur; & accipit forte ſalutem pau-
corum dierum, jam ſanatus quando moriatur
ignorans; & fortaſſe dum curatur moritur, &
fortaſſe curari non poterit. Cui autem promiſit
Deus aliquid, & fefellit?

Ex libro ejuſdem de ſpiritu & littera,
cap. 27.

NEC movet, quod *naturaliter* eos (genti- Caput XXVII. Legem fieri naturaliter, idem quod ſecundum naturam gratia reparatam.
les ſcilicet) dixit (Apoſtolus) *quæ le-
gis ſunt facere*, non ſpiritu Dei, non fide,
non gratia. Hoc enim agit ſpiritus gratiæ, ut
imaginem Dei, in qua naturaliter facti ſu-
mus, inſtauret in nobis. Vitium quippe con-
tra naturam eſt, quod utique ſanat gratia:
propter quam Deo dicitur, *Miſerere mei, ſa-* *Rom. 2. 14.*
na animam meam, quoniam peccavi tibi. Pro- *Pſ. 40. 5.*
inde naturaliter homines quæ legis ſunt faciunt:
qui enim hoc non faciunt, vitio ſuo non fa-
ciunt. Quo vitio lex Dei eſt deleta de cordi-
bus: ac per hoc, vitio ſanato, cum illic
ſcribitur, fiunt quæ legis ſunt naturaliter: non
quod per naturam negata ſit gratia, ſed po-
tius per gratiam reparata natura. *Per unum* *Rom. 5. 12.*
quippe *hominem peccatum intravit in mundum,
& per peccatum mors, & ita in omnes homines
pertranſiit, in quo omnes peccaverunt*: & ideo
quia *non eſt diſtinctio, egent gloria Dei, juſti-* *Rom. 3. 23.*
ficati gratis per gratiam ipſius. Qua gratia
in interiore homine renovato juſtitia ſcribitur,
quam culpa deleverat: & hæc miſericordia ſu-
per genus humanum per Chriſtum Jeſum Do-
minum noſtrum. *Unus enim Deus, unus & me-* *1. Tim. 2. 5.*
diator Dei & hominum homo Chriſtus Jeſus.

Ex enarratione I. in Pſalmum XXXIII.
num. 6.

SUblatum eſt ſacrificium Aaron, & cœpit Sacrificium Chriſti.
eſſe ſacrificium ſecundum ordinem Melchi-
ſedech .... Dominus noſter Jeſus Chriſtus in *Matt. 26. 26.*
corpore & ſanguine ſuo voluit eſſe ſalutem no-
ſtram. Unde autem commendavit corpus &
ſanguinem ſuum? De humilitate ſua. Niſi e-
nim eſſet humilis, nec manducaretur, nec bi-
beretur. Reſpice altitudinem ipſius, In prin- *Jo. 1. 1.*
cipio erat Verbum, & Verbum erat apud
Deum, & Deus erat Verbum. Ecce cibus ſem-
piternus: ſed manducant Angeli, manducant
ſupernæ Virtutes, manducant cæleſtes Spiritus,

& manducantes ſaginantur, & integrum manet quod eos ſatiat & lætificat. Quis autem homo poſſet ad illum cibum? Unde cor tam idoneum illi cibo? Oportebat ergo ut menſa illa lacteſceret, & ad parvulos perveniret. Unde autem fit cibus lac? unde cibus in lac convertitur? niſi per carnem trajiciatur? Nam mater hoc facit. Quod manducat mater, hoc manducat infans: ſed quia minus idoneus eſt infans, qui pane veſcatur, ipſum panem mater incarnat, & per humilitatem mamillæ & lactis ſuccum, de ipſo pane paſcit infantem. Quomodo ergo de ipſo pane pavit nos Sapientia Dei?
Jo. 1. 14. Quia Verbum caro factum eſt, & habitavit in nobis. Videte ergo humilitatem: Quia panem Angelorum manducavit homo, ut ſcriptum eſt, panem cæli dedit eis, panem An-
Pſ. 77. 24. gelorum manducavit homo: id eſt, Verbum illud quo paſcuntur Angeli ſempiternum, quod
Phil. 2. 6. &c. eſt æquale Patri, manducavit homo: quia cum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe æqualis Deo. Saginantur illo Angeli: „ ſed ſemetipſum exinanivit, ut manducaret „ panem Angelorum homo, formam ſervi ac„ cipiens, in ſimilitudinem hominum factus, „ & habitu inventus ut homo, humiliavit ſe „ factus obediens uſque ad mortem, mortem „ autem crucis": ut jam de cruce commendaretur nobis caro & ſanguis Domini novum ſacrificium.

*anno 149. *Ex Epiſtola ejuſdem XXXVIII. * ad Profuturum num. 2.*

NON deſunt ſcandala, ſed neque refugium: non deſunt mœrores, ſed neque conſolationes. Atque inter hæc quam vigilandum ſit, ne cujuſquam odium cordis intima teneat, neque ſinat ut oremus Deum in cubiculo noſtro clauſo oſtio, ſed adverſus ipſum Deum claudat oſtium, noſti optime frater, ſubrepit autem dum nulli iraſcenti ira ſua videtur injuſta. Ita enim inveteraſcens ira fit odium, dum quaſi juſti doloris admixta dulcedo, diutius eam in vaſe detinet, donec totum aceſcat, vaſque corrumpat. Quapropter multo melius, nec juſte cuiquam iraſcimur, quam velut juſte iraſcendo in alicujus odium iræ occulta facilitate delabimur. In recipiendis enim hoſpitibus ignotis, ſolemus dicere, multo eſſe melius malum hominem perpeti, quam forſitan per ignorantiam excludi bonum, dum cavemus ne recipiatur malus. Sed in affectibus animi contra eſt. Nam incomparabiliter ſalubrius eſt etiam iræ juſte pulſanti non aperire penetrale cordis, quam admittere non facile receſſuram, & perventuram de ſurculo ad trabem. Audet quippe impudenter etiam creſcere citius quam putatur. Non enim erubeſcit in tenebris, cum ſuper eam ſol occiderit.

Ex Tractatu ejuſdem V. in Joannis Evangelium num. 15. & Tract. VI. n. 14. 15. & 17.

Tract. V. num. 15. Jo. 1. 33. DIcunt fortaſſe (*Donatiſtæ*), Credimus ei. (*Joanni*) Quomodo ergo dicitis quia vos baptizatis, & Joannes dicit, *Hic eſt qui baptizat*? Sed miniſtros, inquiunt, tanti judicis juſtos oportet eſſe, per quos baptizatur. Et ego dico, & omnes dicimus, quia juſtos oportet eſſe tanti judicis miniſtros: ſint miniſtri juſti, ſi volunt; ſi autem noluerint eſſe juſti qui cathedram Moyſi ſedent: ſecurum me fecit magiſter meus, de quo Spiritus ejus dixit, *Hic* Matt. 23.
eſt qui baptizat. Quomodo ſecurum me fecit? „ Scribæ, inquit, & Phariſæi cathedram „ Moyſi ſedent; quæ dicunt facite, quæ autem „ faciunt, facere nolite: dicunt enim, „ & non faciunt". Si fuerit miniſter juſtus, computo illum cum Paulo, computo illum cum Petro; cum iſtis computo juſtos miniſtros: quia vere juſti miniſtri gloriam ſuam non quærunt; miniſtri enim ſunt, pro judicibus haberi nolunt, ſpem in ſe poni exhorreſcunt: ergo computo cum Paulo juſtum miniſtrum. Quid enim dicit Paulus? „ Ego plan- 1. Cor. 3. 6.
„ tavi, Apollo rigavit, ſed Deus incrementum „ dedit: neque qui plantat eſt aliquid, neque „ qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus". Qui vero fuerit ſuperbus miniſter, cum Zabulo computatur: ſed non contaminatur donum Chriſti, quod per illum fluit purum, quod per illum tranſit liquidum venit ad fertilem terram: puta quia ipſe lapideus eſt, quia ex aqua fructum ferre non poteſt: & per lapideum carnalem tranſit aqua, tranſit aqua ad areolas; in carnali lapideo nihil generat, ſed tamen hortis plurimum fructum affert. Spiritalis enim virtus ſacramenti ita eſt ut lux: & ab illuminandis pura excipitur, & ſi per immundos tranſeat, non inquinatur.

Docet nos columba. Reſpondet enim de capite Domini, & dicit, Baptiſmum habes, charitatem autem qua gemo non habes. Quid eſt Tract. VI. num. 14. 15. & 17.
hoc, inquit, Baptiſmum habeo, charitatem non habeo? Sacramenta habeo, & charitatem non? Noli clamare: oſtende mihi quomodo habeat charitatem qui dividit unitatem. Ego, inquit, habeo baptiſmum. Habes, ſed BAPTISMUS ille SINE CHARITATE NIHIL tibi PRODEST: quia ſine charitate tu nihil es. Nam baptiſmus ille, etiam in illo qui nihil eſt, non eſt nihil. Baptiſma quippe illud aliquid eſt, & magnum aliquid eſt: propter illum de quo dictum eſt, *Hic eſt qui baptizat*. Sed ne putares illud quod magnum eſt, tibi aliquid prodeſſe poſſe ſi non fueris in unitate, ſuper baptizatum columba deſcendit, tamquam dicens, Si baptiſmum habes, eſto in columba, ne non tibi proſit quod habes. Veni ergo ad columbam, dicimus, non ut incipias habere quod non habebas, ſed ut prodeſſe tibi incipiat quod habebas. Foris enim habebas baptiſmum ad perniciem: intus ſi habueris, incipit prodeſſe ad ſalutem.

Non enim tantum tibi non proderat baptiſ- De conſecr. dist. 2. cap. Et ſancta.
ma & non etiam oberat: ET SANCTA POSSUNT OBESSE: in bonis enim ſancta ad ſalutem inſunt, in malis ad judicium. Certe enim, Fratres, novimus quid accipiamus, & utique ſanctum eſt quod accipimus, & nemo dicit, non eſſe ſanctum: & quid ait Apoſtolus? Qui 1. Cor. 11. 29.
autem manducat & bibit indigne, judicium ſibi manducat & bibit. Non ait quia illa res mala eſt, ſed quia ille malus male accipiendo, ad judicium accipit bonum quod accipit. Num enim

mala

m. la erat buccella, quæ tradita eſt Judæ a Domino? abſit. Medicus non daret venenum: ſalutem medicus dedit, ſed indigne accipiendo ad perniciem accepit, qui non pacatus accepit. Sic ergo & qui baptizatur &c.

Noli de baptiſmate gloriari, quia dico ipſum eſt: ecce dico ipſum eſt, tota Catholica dicit ipſum eſt: adverrir columba, & agnoſcit, & gemit quia ipſum foris habes: videt ibi quod agnoſcat, videt & quod corrigat. Ipſum eſt, veni: gloriaris quia ipſum eſt, & non vis venire. Quid ergo mali, qui non pertinent ad columbam? Ait tibi columba, Et mali inter quos gemo, qui non pertinent ad membra mea, & neceſſe eſt ut inter illos gemam, nonne habent quod te habere gloriaris? nonne multi ebrioſi habent baptiſmum? nonne multi avari? nonne multi idololatræ? & quod eſt pejus, furtim? nonne Pagani ad idola eunt, vel ibant publice? nunc occulte Chriſtiani ſortilegos quærunt, mathematicos conſulunt. Et illi habent baptiſmum, ſed columba gemit inter corvos. Quid ergo gaudes quia habes? hoc habes quod habet & malus. Habeto humilitatem, charitatem, pacem: habeto bonum quod nondum habes, ut proſit tibi quod habes.

Ex Tractatu ejuſdem XV. in Joannis Evangelium, cap. 4. v. 16. n. 19.

Verſ. 16. VIdens Jeſus quia mulier non intelligebat, & volens eam intelligere, *Voca*, inquit, *virum tuum*. Ideo enim neſcis quod dico, quia intellectus tuus non adeſt: loquor ego ſecundum ſpiritum, tu audis ſecundum carnem. Quæ loquor, nec ad voluptatem aurium pertinent, nec ad oculos, nec ad olfactum, nec ad guſtum, nec ad tactum: mente ſola capiuntur, intellectu ſolo hauriuntur: ille intellectus non tibi adeſt, quomodo capis quod dico? *Voca virum tuum*, præſenta intellectum tuum. Quid tibi eſt enim animam habere? Non eſt magnum, nam & pecus habet. Unde tu melior? Quia intellectum habes, quod pecus non habet. Quid eſt ergo, *Voca virum tuum?* Non me capis, non me intelligis: de dono Dei tibi loquor, tu autem carnem cogitas: ſecundum carnem ſitire non vis, ego ſpiritum alloquor: abſens eſt intellectus tuus, *Voca virum tuum*. Pſ. 31. 9. Noli eſſe ſicut equus & mulus, quibus non eſt intellectus. Ergo, Fratres mei, animam habere, & intellectum non habere, hoc eſt non adhibere, nec ſecundum eum vivere, beſtialis eſt vita. Eſt enim in nobis quiddam beſtiale quo in terra vivimus, ſed intellectu regendum eſt. Motus enim animæ ſecundum carnem ſe moventis, & in delicias carnales immoderate diffluere cupientis, regit deſuper intellectus. Qui debet dici vir? qui regit, an qui regitur? Proculdubio cum ordinata vita eſt, intellectus animam regit, ad ipſam animam pertinens. Non enim aliquid aliud eſt quam anima, ſed aliquid animæ eſt intellectus: quomodo non aliquid aliud quam caro eſt oculus, ſed aliquid carnis eſt oculus. Cum autem carnis aliquid ſit oculus, ſolus tamen luce perfruitur: cetera autem membra carnalia luce perfundi poſſunt, lucem ſentire non poſſunt; ſolus ea oculus & perfunditur & perfruitur. Sic in anima noſtra quiddam eſt quod intellectus vocatur. Hoc ipſum animæ quod intellectus & mens dicitur, illuminatur luce ſuperiore. Jam ſuperior illa lux, qua mens humana illuminatur, Deus eſt: Erat enim verum lumen quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Jo. 1. 9. Talis lux Chriſtus erat, talis lux cum muliere loquebatur: illa intellectu non aderat, qui illa luce illuminaretur, nec tantum perfunderetur, verum etiam frueretur. Ergo Dominus tamquam diceret, Illuſtrare volo, & non adeſt quem, *Voca*, inquit, *virum tuum:* adhibe intellectum per quem docearis, quo regaris. Ergo conſtitue animam excepto intellectu tamquam feminam: intellectum autem habere tamquam virum. Sed ille vir non bene regit feminam ſuam, niſi cum a ſuperiore regitur. Caput enim mulieris vir, caput autem viri Chriſtus. 1. Cor. 11. 3. Loquebatur caput viri cum femina, & non aderat vir. Et tamquam diceret Dominus, Adhibe caput tuum, ut ille ſuſcipiat caput ſuum. Ergo *Voca virum tuum, & veni huc:* id eſt, adeſto, præſens eſto: velut enim abſens es, dum non intelligis præſentis vocem veritatis: præſens eſto, ſed noli ſola; cum viro tuo adeſto.

Ex Tractatu ejuſdem XVIII. in Joannis Evangelium, cap. 5. v. 20. n. 9. & 10.

Verſ. 20. P*Ater diligit Filium, & omnia demonſtrat ei quæ ipſe facit*. Ecce eſt illud, *demonſtrat*. *Demonſtrat* quaſi cui? Utique quaſi videnti. Redimus ad id quod explicare non poſſumus, quomodo Verbum videat. Ecce homo factus eſt per Verbum: ſed homo habet oculos, habet aures, habet manus, diverſa membra in corpore: per oculos poteſt videre, per aures poteſt audire, per manus operari: diverſa membra, diverſa membrorum officia. Non poteſt illud membrum quod poteſt alterum: tamen propter corporis unitatem, oculus & ſibi & auri videt, & auris ſibi & oculo audit. Numquid tale aliquid in Verbo arbitrandum eſt eſſe, quoniam omnia per ipſum? Et dixit Scriptura in Pſalmo, Intelligite qui inſipientes eſtis in populo, & ſtulti aliquando ſapite: Pſ. 93. 8. Qui plantavit aurem non audiet, aut qui finxit oculum, non conſiderat? Si ergo finxit oculum Verbum, quia omnia per Verbum; ſi plantavit aurem Verbum, quia omnia per Verbum, non poſſumus dicere; Non audit Verbum, non videt Verbum: ne objurget nos Pſalmus, & dicat, Stulti aliquando ſapite. Itaque ſi audit Verbum, & videt Verbum, audit Filius & videt Filius: numquid tamen & in ipſo diverſis locis quæſituri ſumus oculos & aures? Aliunde audit, aliunde videt; & auris ejus non poteſt quod oculus, & oculus non poteſt quod poteſt auris? An totus ille viſus eſt, & totus auditus? Forte ita: immo non forte, ſed vere ita: dum tamen & ipſum ejus videre, & ipſum ejus audire, longe alio modo quam noſtrum ſit. Et videre & audire ſimul in Verbo eſt, nec aliud eſt ibi audire, & aliud videre; ſed auditus viſus, & viſus auditus.

Et nos qui aliter videmus, aliter audimus,

hoc unde novimus? Redimus forte ad nos, ſi non ſumus prævaricatores, quibus dictum eſt, Redite prævaricatores ad cor. Redite ad cor: *Iſa. 46. 8.* quid itis a vobis, & peritis ex vobis? quid itis ſolitudinis vias? Erratis vagando: redite. Quo? ad Dominum. Cito eſt: primo redi ad cor tuum, exul a te vagaris foris: teipſum non noſti, & quæris a quo factus es: Redi, redi ad cor, tolle te a corpore: corpus tuum habitatio tua eſt: cor tuum ſentit etiam per corpus tuum: ſed corpus tuum non quod cor tuum: dimitte & corpus tuum, redi ad cor tuum. In corpore tuo inveniebas alibi oculos, alibi aures: in corde tuo numquid hoc invenis? An in corde tuo non habes aures? De quibus ergo Dominus dicebat, *Luc. 8. 8.* Qui habet aures audiendi, audiat? An in corde non habes oculos? Unde dicit Apoſtolus, *Epheſ. 1. 18.* illuminatos oculos cordis veſtri? Redi ad cor: vide ibi quid ſentias forte de Deo, quia ibi eſt imago Dei. In interiore homine habitat Chriſtus, in interiore homine renovaris ad imaginem Dei, in imagine ſua cognoſce auctorem ejus. Vide quemadmodum omnes corporis ſenſus cordi intro nuntient quid ſenſerint foris: vide quam multos miniſtros habeat unus interior imperator, & quid apud ſe etiam ſine his miniſtris agat. Renuntiant oculi cordi alba & nigra; renuntiant aures eidem cordi canora & diſſona; renuntiant nares eidem cordi odora & putentia; renuntiat guſtus eidem cordi amara & dulcia; renuntiat tactus eidem cordi lenia & aſpera: renuntiat & ſibi ipſum cor juſta & injuſta. Cor tuum & videt & audit, & cetera ſenſibilia dijudicat; & quo non aſpirant corporis ſenſus, juſta & injuſta, mala & bona diſcernit. Oſtende mihi oculos, aures, nares cordis tui. Diverſa ſunt quæ ad cor tuum referuntur, & diverſa ibi membra non inveniuntur. In carne tua alibi audis, alibi vides: in corde tuo ibi audis, ubi vides. Si hoc imago, quanto potentius ille cujus imago? Ergo & audit Filius, & videt Filius, & ipſa viſio & auditio Filius: & hoc eſt illi audire quod eſſe, & hoc eſt illi videre quod eſſe. Tibi non hoc eſt videre quod eſſe: quia etſi perdas viſum, potes eſſe, etſi perdas auditum, potes eſſe.

Ex eodem Auguſtino Tractatu XIX. in Joannis Evangelium, cap. 5. v. 6. n. 12. & 13.

ECCE, inquis, fateris ipſe quod vitam Filio Pater dedit, ut habeat eam quidem in ſemetipſo, ſicut habet Pater vitam in ſemetipſo, non indigens ille, non indigeat & iſte; ut ſit ille vita, ſit & iſte; & utrumque conjunctum una vita, non duæ; quia unus Deus, non duo dii: & hoc ipſum ſit eſſe vitam. Quomodo ergo dedit Filio vitam Pater? Non ſic quaſi ante fuerit Filius ſine vita, atque ut viveret a Patre acceperit vitam: nam ſi hoc eſſet, non haberet vitam in ſemetipſo. Ecce de anima loquebar. Eſt anima: etſi non ſit ſapiens, etſi non ſit juſta, anima eſt; etſi non ſit pia, anima eſt. Aliud illi ergo eſt eſſe animam, aliud vero eſſe ſapientem, eſſe juſtam, eſſe piam. Eſt ergo aliquid quo nondum eſt ſapiens, nondum juſta, nondum pia, non tamen nihil eſt, non tamen nulla vita eſt: nam ex operibus quibuſdam ſuis oſtendit ſe vitam, etſi non ſe oſtendit ſapientem, piam, juſtam. Niſi enim viveret, corpus non moveret, pedibus greſſum, manibus opus, oculis intuitum, auribus auditum non imperaret, non aperiret os ad vocem, linguam ad diſtinctionem vocum non moveret. His itaque operibus vivere ſe oſtendit, & eſſe aliquid quod ſit corpore melius: ſed numquid his operibus, ſapientem, piam, juſtam ſe oſtendit? Nonne ambulant, operantur, vident, audiunt, loquuntur & ſtulti, & impii, & injuſti? Cum vero ſe erigit ad aliquid quod ipſa non eſt, & quod ſupra ipſam eſt, & a quo ipſa eſt, percipit ſapientiam, juſtitiam, pietatem: ſine quibus cum eſſet, mortua erat, nec vitam habebat qua ipſa viveret, ſed qua corpus vivificaret. Aliud eſt enim in anima unde corpus vivificatur, aliud unde ipſa vivificatur. Melius quippe eſt quam corpus: ſed melius quam ipſa eſt Deus. Eſt ergo ipſa, etiamſi ſit inſipiens, injuſta, impia, vita corporis. Quia vero vita ejus eſt Deus, quomodo cum ipſa eſt in corpore, præſtat illi vigorem, decorem, mobilitatem, officia membrorum: ſic cum vita ejus Deus in ipſa eſt, præſtat illi ſapientiam, pietatem, juſtitiam, charitatem. Aliud eſt ergo quod præſtatur corpori de anima; aliud quod præſtatur animæ de Deo: Vivificat & vivificatur: mortua vivificat, ſi ipſa non vivificatur. Veniente itaque verbo & infuſo audientibus, factiſque illis non ſolum audientibus, ſed etiam obedientibus, reſurgit anima a morte ſua ad vitam ſuam, hoc eſt, ab iniquitate, ab inſipientia, ab impietate ad Deum ſuum, qui eſt illi ſapientia, juſtitia, claritas. Surgat ad illum, illuminetur ab illo. Accedite, *Pſ. 33. 6.* inquit, ad illum, & quid nobis erit? & illuminamini. Si ergo accedendo illuminamini, & recedendo tenebramini; non erat in vobis lumen veſtrum, ſed in Deo veſtro. Accedite, ut reſurgatis: ſi receſſeritis, moriemini. Si ergo accedendo vivitis, recedendo morimini; non erat in vobis vita veſtra. Ipſa enim eſt vita veſtra, quæ eſt lux veſtra. Quoniam apud te eſt fons *Pſ. 35. 10.* vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen.

Non ergo ſicut anima aliquid aliud eſt ante quam illuminetur, & fit melius cum illuminatur participatione melioris, ita & Verbum Dei, Filius Dei, aliquid aliud erat ante quam acciperet vitam, ut participando habeat vitam: ſed vitam habet in ſemetipſo, ac per hoc ipſe eſt ipſa vita. Quid ergo ait? *Dedit Filio vitam habere in ſemetipſo?* Breviter dixerim, Genuit Filium. Neque enim erat ſine vita, & accepit vitam: ſed naſcendo vita eſt. Pater vita eſt non naſcendo: Filius vita eſt naſcendo. Pater de nullo patre. Filius de Deo Patre. Pater quod eſt, a nullo eſt: quod autem Pater eſt, propter Filium eſt. Filius vero & quod Filius eſt, propter Patrem eſt; & quod eſt a Patre eſt. Hoc ergo dixit, *Vitam dedit Filio, ut haberet eam in ſemetipſo?* tamquam diceret, Pater qui eſt vita in ſemetipſo, genuit Filium qui eſſet vita in ſemetipſo. Pro eo enim quod eſt genuit, voluit intelligi *dedit*. Tamquam ſi cuiquam diceremus, Dedit tibi Deus eſſe. Cui dedit? Si alicui jam exſiſtenti dedit eſſe, non ei de-

dedit eſſe: qui erat, antequam ei daretur, qui poſſet accipere. Cum ergo audis, Dedit tibi eſſe, non eras qui acciperes, & exiſtendo accepiſti ut eſſes. Dedit ſtructor domui huic ut eſſet. Sed quid ei dedit? ut domus eſſet. Cui dedit? huic domui. Quid ei dedit? ut domus eſſet. Quomodo potuit dare domui ut domus eſſet? Etenim ſi domus erat: cui daret, ut domus eſſet, quando jam domus erat? Quid eſt ergo, Dedit ei ut domus eſſet? fecit ut domus eſſet. Quid ergo Filio dedit? dedit ei ut Filius eſſet, genuit ut vita eſſet: hoc eſt, *Dedit ei habere vitam in ſemetipſo*, ut eſſet vita non egens vita, ne participando intelligatur habere vitam. Si enim participando haberet vitam, poſſet & amittendo eſſe ſine vita: hoc in Filio ne accipias, ne cogites, ne credas. Manet ergo Pater vita, manet & Filius vita: Pater vita in ſemetipſo, non a Filio: Filius vita in ſemetipſo, ſed a Patre. A Patre genitus ut eſſet vita in ſemetipſo: Pater vero non genitus vita in ſemetipſo. Nec minorem Filium genuit, qui creſcendo fieret æqualis. Non enim ad ſui perfectionem adjutus eſt tempore, per quem perfectum creata ſunt tempora. Ante omnia tempora Patri coæternus eſt. Non enim umquam Pater ſine Filio: æternus autem Pater eſt: ergo coæternus & Filius. Quid tu anima? Mortua eras, amiſeras vitam, audi Patrem per Filium. Surge, accipe vitam: ut in eo recipias vitam quam non habes in te, qui habet vitam in ſemetipſo. Vivificat ergo te Pater, & Filius: & agitur prima reſurrectio, quando reſurgis ad participandam vitam quod tu non es, & participando efficeris vivens. Reſurge a morte tua in vitam tuam, qui eſt Deus tuus; & tranſi a morte in vitam æternam. Habet enim vitam æternam Pater in ſemetipſo: & niſi Filium talem generaret, qui haberet vitam in ſemetipſo,
Jo. v. 21. non ſicut Pater ſuſcitat mortuos & vivificat, ſic & Filius quos vellet vivificaret.

Ex ejuſdem, Tractatu XXVI. in Joannis Evangelium, cap. 6. ℣. 57. num. 18.

JAM exponit quomodo id fiat quod loquitur, & quid ſit manducare corpus ejus & ſanguinem bibere. *Verſ. 57.* *Qui manducat carnem meam, & bibit meum ſanguinem, in me manet, & ego in illo.* *De conſecr. diſt. 2. cap. Qui diſcordat.* Hoc eſt ergo manducare illam eſcam, & illum bibere potum, in Chriſto manere, & illum manentem in ſe habere. Ac per hoc qui non manet in Chriſto, & in quo non manet Chriſtus, procoldubio nec manducat ſpiritaliter carnem ejus, nec bibit ejus ſanguinem, licet carnaliter & viſibiliter premat dentibus ſacramentum corporis & ſanguinis Chriſti: ſed magis tantæ rei ſacramentum ad judicium ſibi manducat & bibit, quia immundus præſumſit ad Chriſti accedere ſacramenta, quæ aliquis non digne ſumit, niſi qui mundus eſt: de quibus di-
Matt. 5. 8. citur, Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt.

Ex ejuſdem Tractatu XXVIII. in Joannis Evangelium, cap. 7. ℣. 6. n. 7.

MOdo quid neceſſarium eſt eis, qui habent juſtitiam? *Pſ. 93. 15.* Quod in illo ipſo Pſalmo legitur, Quoadusque juſtitia convertatur in judicium; & qui habent eam, omnes recti corde. Quæritis fortaſſe qui ſunt recti corde? *Recti corde qui.* Illos invenimus in Scriptura rectos corde, qui mala ſæculi tolerant, & non accuſant Deum. Videte, Fratres, rara avis eſt iſta quam loquor. Neſcio quo enim modo evenit homini aliquid mali, Deum currit accuſare, qui deberet ſe. Quando boni aliquid agis, te laudas: quando mali aliquid pateris, Deum accuſas. Hoc eſt ergo cor tuum, non rectum. Ab iſta diſtortione & pravitate ſi corrigaris, converterur in contrarium quod faciebas. Antea enim quid faciebas? Laudabas te in bonis Dei, accuſabas Deum in malis tuis: converſo corde & directo, laudabis Deum in bonis tuis, accuſabis te in malis tuis. Iſti ſunt recti corde. Denique ille nondum re- *Pſ. 72. 1. &c.*
cto corde, cui diſplicebat felicitas malorum & labor bonorum, ait correctus, „ Quam bonus „ Deus Iſrael rectis corde! Mei autem, quan- „ do non eram recto corde, pene commoti „ ſunt pedes, paulo minus effuſi ſunt greſſus „ mei. Quare? Quia zelavi in peccatoribus, „ pacem peccatorum intuens“. Vidi, inquit, malos felices, & diſplicuit mihi Deus: hoc enim volebam, ut non permitteret Deus malos eſſe felices. Intelligat homo: numquam hoc permittit Deus: ſed ideo malus felix putatur, quia qoid ſit felicitas ignoratur. Simus ergo recti corde: tempus gloriæ noſtræ nondum venit. Dicatur amatoribus hujus ſæculi, quales erant fratres Domini, *Tempus veſtrum ſemper eſt paratum: tempus noſtrum nondum venit.* Audeamus enim hoc dicere & nos. Et quoniam cor- *Jo. 6. 6.*
pus Domini noſtri Jeſu Chriſti ſumus, quoniam membra ejus ſumus, quoniam caput noſtrum gratanter agnoſcimus, dicamus prorſus: quoniam propter nos & ipſe hoc dignatus eſt dicere. Quando nobis inſultant amatores hujus ſæculi, dicamus ei, *Tempus veſtrum ſemper eſt paratum: tempus noſtrum nondum venit.* Nobis enim dixit Apoſtolus, Mortui enim eſtis, & vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in Deo.
Quando veniet tempus noſtrum? Cum Chri- *Coloſ. 3. 3.*
ſtus, inquit, apparuerit vita veſtra, tunc & vos apparebitis cum ipſo in gloria.

Ex ejuſdem Tractatu XXXIII. in Joannis Evangelium, cap. 8. ℣. 1. n. 3.

INde *Jeſus perrexit in montem*: in montem *Jo. 8. 1.*
autem *Oliveti*, in montem fructuoſum, in montem unguenti, in montem chriſmatis. Ubi enim decebat docere Chriſtum niſi in montem Oliveti? Chriſti enim nomen a Chriſmate dictum eſt: χρίσμα autem Græce, Latine unctio nuncupatur. Ideo autem nos unxit, quia luctatores contra diabolum fecit.

Ex ejuſdem Tractatu L. in Joannis Evangelium, cap. 12. ℣. 3. n. 6. 7. & 8.

Verſ. 1. DOmus impleta eſt odore, mundus impletus
eſt fama bona: nam odor bonus fama bo-
na eſt. Qui male vivunt & Chriſtiani vocan-
Iſa. 52. 5. tur, injuriam Chriſto faciunt: de qualibus di-
ctum eſt, quod per eos nomen Domini blaſphe-
Rom. 2. 24. matur. Si per tales nomen Dei blaſphematur;
per bonos nomen Domini laudatur. Audi Apo-
2. Cor. 2. 15. ſtolum: Chriſti bonus odor ſumus, inquit, in
Cant. 1. 2. omni loco. Dicitur & in Canticis canticorum:
Unguentum effuſum nomen tuum. Ad Apoſto-
lum revoca intentionem: „ Chriſti, inquit,
„ bonus odor ſumus in omni loco, & in his
„ qui ſalvi fiunt, & in his qui pereunt: aliis
„ ſumus odor vitæ in vitam, aliis odor mor-
„ tis in mortem: & ad hæc quis idoneus “?
Occaſionem nobis præbet præſens lectio ſancti
Evangelii de odore iſto ita loqui, ut & a no-
bis ſufficienter dicatur, & a vobis diligenter
2. Cor. 2. 16. audiatur, Apoſtolo ipſo ita dicente, Et ad hæc
quis idoneus? Ergo ut inde nos conemur lo-
qui, numquid idonei ſumus, aut vos audire
hæc idonei eſtis? Nos quidem idonei non ſu-
mus: ſed idoneus eſt ille, qui per nos digna-
tur dicere quod vobis proſit audire. Ecce Apo-
ſtolus bonus odor eſt, ſicut dicit ipſe: ſed ipſe
bonus odor aliis eſt odor vitæ in vitam, aliis
autem odor mortis in mortem; tamen bonus
odor. Numquid enim ait, Aliis ſumus bonus
odor ad vitam, aliis malus odor ad mortem?
Bonum odorem ſe dixit, non malum; & eum-
dem bonum odorem aliis ad vitam dixit, aliis
ad mortem. Felices qui bono odore vivunt:
quid autem infelicius illis qui bono odore mo-
riuntur?

Et quis, ait aliquis, quem bonus odor occi-
dit? Hoc eſt quod ait Apoſtolus, Et ad hæc
quis idoneus? Quomodo ea facit Deus miris
modis, ut bono odore & boni vivant, & mali
moriantur, quomodo fit, quantum Dominus in-
ſpirare dignatur, (nam fortaſſe ibi lateat altior
intellectus, qui a me non poteſt penetrari):
tamen quo uſque penetrare potui, vobis non
debet denegari. Paulum apoſtolum bene agen-
tem, bene viventem, juſtitiam verbo prædican-
tem, opere demonſtrantem, doctorem mirabi-
lem, fidelem diſpenſatorem, fama uſquequaque
diſſeminabat: quidam diligebant, quidam in-
videbant. Nam ipſe quodam loco ait de qui-
buſdam, quod non caſte, ſed per invidiam Chri-
Phil. 1. 17. &c. ſtum annuntiarent: exiſtimantes, inquit, tribu-
lationem ſuſcitare vinculis meis. Sed quid ait?
Sive occaſione, ſive veritate Chriſtus annuntie-
tur. Annuntiant qui me amant, annuntiant qui
mihi invident: illi bono odore vivunt, & illi
bono odore moriuntur: tamen utriſque prædi-
cantibus nomen Chriſti annuntietur, odore o-
ptimo mundus impleatur. Amaſti bene agen-
tem, vixiſti bono odore: invidiſti bene agenti,
mortuus es bono odore. Numquid quia mori
voluiſti, ideo odorem illum malum eſſe feciſti?
Noli invidere, & non te occidet bonus odor.

Ex ejuſdem Tractatu LXXXVII. in Joannis Evangelium, cap. 15. verſ. 17. n. 1. & 2.

HÆC *mando vobis ut diligatis invicem*. ℣. 17.
Intelligere debemus hunc eſſe fructum no-
ſtrum de quo ait, Ego vos elegi ut eatis, &
fructum afferatis, & fructus veſter maneat.
„ Et quod adjunxit, Ut quodcumque petieri-
„ tis Patrem in nomine meo, det vobis “:
tunc utique dabit nobis, ſi diligamus invicem,
cum & hoc ipſum ipſe dederit nobis, qui nos
elegit non habentes fructum, quia non eum nos
elegeramus; & poſuit nos ut fructum affera-
mus, hoc eſt invicem diligamus: quem fructum
ſine illo habere non poſſumus, ſicut palmites
facere ſine vite nihil poſſunt. Charitas ergo eſt 1. Tim. 1. 5.
fructus noſter, quam definit Apoſtolus, de cor-
de puro & conſcientia bona, & fide non fi-
cta. Hac diligimus invicem, hac diligimus
Deum. Neque enim vera dilectione diligere-
mus invicem, niſi diligentes Deum. Diligit
enim unuſquiſque proximum tamquam ſeipſum,
ſi diligit Deum: nam ſi non diligit Deum,
non diligit ſeipſum. In his enim duobus præ- Matt. 22. 40.
ceptis charitatis, tota Lex pendet & Prophe-
tæ. Hic eſt fructus noſter. De fructu itaque
nobis mandans, *Hæc mando*, inquit, *vobis*, *ut* Gal. 5. 22.
diligatis invicem. Unde & apoſtolus Paulus,
cum contra opera carnis commendare fructum
ſpiritus vellet, a capite hoc poſuit, Fructus,
inquit, ſpiritus charitas eſt: ac deinde cetera
tamquam ex iſto capite exorta & religata con-
texit, quæ ſunt gaudium, pax, longanimitas,
benignitas, bonitas, fides, manſuetudo, conti-
nentia. Quis autem bene gaudet, qui bonum
non diligit unde gaudet? Quis pacem veram
niſi cum illo poteſt habere quem veraciter dili-
git? Quis eſt longanimis in bono perſeveranter
manendo, niſi ferveat diligendo? Quis eſt beni-
gnus, niſi diligat cui opitulatur? Quis bonus,
niſi diligendo efficiatur? Quis ſalubriter fidelis,
niſi ea fide quæ per dilectionem operatur?
Quis utiliter manſuetus, cui non dilectio mo-
deretur? Quis ab eo continet unde turpatur,
niſi diligat unde honeſtatur? Merito itaque ma-
giſter bonus dilectionem ſic ſæpe commendat,
tamquam ſola præcipienda ſit, ſine qua non
poſſunt prodeſſe cetera bona, & quæ non pot-
eſt haberi ſine ceteris bonis, quibus homo ef-
ficitur bonus.

Pro hac autem dilectione patienter debe-
mus etiam mundi odia ſuſtinere. Neceſſe eſt
enim ut nos oderit, qui cernit nolle quod
diligit. Sed plurimum nos de ſeipſo Dominus
conſolatur, qui cum dixiſſet, *Hæc mando* Jo. 15. 18.
vobis, *ut diligatis invicem*; adjecit, atque
ait, *Si mundus vos odit*, *ſcitote quoniam me
priorem vobis odio habuit*. Cur ergo ſe mem-
brum ſupra verticem extollit? Recuſas eſſe in
corpore, ſi non vis odium mundi ſuſtinere cum
capite. *Si de mundo*, inquit, *eſſet is*, *mundus* verſ. 19.
quod ſuum erat diligeret. Univerſæ utique 2. Cor. 5. 19.
hoc dicit Eccleſiæ, quam plerumque etiam ipſam
mundi nomine appellat: ſicut eſt illud: Deus
erat in Chriſto, mundum reconcilians ſibi.
Item-

Digitized by Google

Joan. 3. 17. Itemque illud. Non venit filius hominis ut judicet mundum, ſed ut ſalvetur mundus per i-
1. Joan. 2. 1. & 2. pſum. Et in Epiſtola ſua Joannes ait, Advocatum habemus ad Patrem Jeſum Chriſtum juſtum, & ipſe propitiator eſt peccatorum noſtrorum; non tantum noſtrorum, ſed etiam totius mundi. Totus ergo mundus Eccleſia eſt, & totus mundus odit Eccleſiam. Mundus igitur odit mundum, inimicus reconciliatum, damnatus ſalvatum, inquinatus mundatum.

Ex eodem Tractatu LXXXVII. in Joannis Evangelium, cap. 15. verſ. 17. num. 4.

SI quæratur: quomodo ſe diligat mundus perditionis, qui odit mundum redemtionis: diligit ſe utique falſa dilectione, non vera. Proinde falſo ſe diligit, & vere odit. Qui enim diligit iniquitatem, odit animam ſuam.
Pſ. 10. 6. Sed diligere ſe dicitur, quoniam iniquitatem qua iniquus eſt diligit: & rurſus odiſſe ſe dicitur, quoniam quod ei nocet, hoc diligit. Odit ergo in ſe naturam, diligit vitium: odit quod factus eſt per Dei bonitatem, diligit quod in eo factum eſt per liberam voluntatem. Unde nos quoque illum diligere & prohibemur, ſi recte diligimus, & jubemur: prohibemur ſci-
1. Jo. 2. 15. licet, ubi nobis dicitur; Nolite diligere mundum: jubemur autem, ubi nobis dicitur, Dili-
Luc. 6. 27. gite inimicos veſtros. Ipſi ſunt mundus qui nos odit. Ergo & prohibemur diligere in illo quod ipſe diligit in ſeipſo, & jubemur diligere in illo quod ipſe odit in ſeipſo, Dei ſcilicet opificium, & diverſas bonitatis ſuæ conſolationes. Vitium quippe in illo diligere prohibemur, jubemurque diligere naturam, cum ipſe in ſe diligat vitium, oderitque naturam: ut nos eum & diligamus & oderimus recte, cum ſe ipſe diligat oderitque perverſe.

Ex ejuſdem Tractatu LXV. in Evangelium Joannis, cap. 13. verſ. 34. n. 1.

1. Cor. 15. 28. TUNC aliquid deſiderio non deerit, quando omnia in omnibus Deus erit. Talis finis non habet finem. Nemo ibi moritur, quo nemo pervenit, niſi huic ſæculo moriatur, non morte omnium, qua corpus ab anima deſeritur; ſed morte electorum, qua etiam cum in carne mortali adhuc manetur, cor ſurſum ponitur. De quali morte dicebat Apoſtolus,
Col. 3. 3. Mortui enim eſtis, & vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in Deo. Hinc fortaſſe di-
Cant. 8. 6. ctum eſt, Valida eſt ſicut mors dilectio. Hac enim dilectione fit, ut in iſto adhuc corruptibili corpore conſtituti moriamur huic ſæculo, & vita noſtra abſcondatur cum Chriſto in Deo, immo ipſa dilectio eſt mors noſtra ſæculo, & vita cum Deo. Si enim mors eſt quando de corpore anima exit, quomodo non eſt mors quando de mundo amor noſter exit? Valida eſt ergo ſicut mors dilectio. Quid ea validius, qua vincitur mundus?

Ex Libro I. ejuſdem Auguſtini de Trinitate cap. 6. & 7. num. 12. & ſeqq.

CUM dicit Apoſtolus. *Nobis unus Deus Pater, ex quo omnia, & nos in ipſo; & unus Dominus Jeſus Chriſtus, per quem omnia;* Ex Caput VI. 1. Cor. 8. 6. Non ex ſolo Patre omnia, ſed etiam ex Filio.
& nos per ipſum; quis dubitet eum omnia quæ creata ſunt dicere? ſicut Joannes, *Omnia per ipſum facta ſunt?* Quæro itaque de quo dicat alio loco, *Quoniam ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia: ipſi gloria in ſæcula ſæculorum, amen.* Si enim de Patre & Filio Joan. 1. 3. Rom. 11. 36.
& Spiritu-ſancto, ut ſingulis perſonis ſingula tribuantur; *Ex ipſo*, ex patre; *per ipſum*, per Filium; *in ipſo*, in Spiritu ſancto: manifeſtum eſt quod Pater & Filius & Spiritus-ſanctus unus eſt Deus, quando ſingulariter intulit, *Ipſi gloria in ſæcula ſæculorum*. Unde enim cœpit hunc ſenſum, non ait, *O altitudo divitiarum ſapientiæ & ſcientiæ* Patris, aut Filii, aut Spiritus-ſancti, ſed *ſapientiæ & ſcientiæ Dei! Quam inſcrutabilia ſunt judicia ejus & inveſtigabiles viæ ejus! Quis enim cognovit ſenſum Domini? Aut quis conſiliarius ejus fuit? Aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Quoniam ex ipſo, & per ipſum & in ipſo ſunt omnia: ipſi gloria in ſæcula ſæculorum, amen.* Si autem hoc de Patre tantummodo intelligi volunt, quomodo ergo omnia per Patrem ſunt, ſicut hic dicitur; & omnia per Filium, ſicut ad Corinthios ubi ait, *Et unus Dominus Jeſus Chriſtus, per quem omnia*; 1. Cor. 8. 6.
& ſicut in Evangelio Joannis, *Omnia per ipſum facta ſunt?* Si enim alia per Patrem, Joan. 1. 3.
alia per Filium, jam non omnia per Patrem, nec omnia per Filium. Si autem omnia per Patrem, & omnia per Filium; eadem per Patrem, quæ per Filium. Æqualis eſt ergo Patri Filius, & inſeparabilis operatio eſt Patris & Filii. Quia ſi vel Filium fecit Pater quem non fecit ipſe Filius, non omnia per Filium facta ſunt: at omnia per Filium facta ſunt: ipſe igitur factus non eſt ut cum Patre faceret omnia quæ facta ſunt. Quamquam nec ab ipſo verbo tacuerit Apoſtolus, & apertiſſime omnino dixerit, *Qui cum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe æqualis Deo:* Phil. 2. 6. 1. Cor. 11. 3.
hic Deum proprie Patrem appellans, ſicut alibi, *Caput autem Chriſti Deus*, &c.

* His & talibus divinarum Scripturarum teſtimoniis, quibus priores noſtri copioſius uſi, expugnaverunt hæreticorum tales calumnias vel errores, inſinuatur fidei noſtræ unitas & æqualitas Trinitatis. Sed quia multa in ſanctis libris propter incarnationem Verbi Dei, quæ pro ſalute noſtra reparanda facta eſt, ut mediator Dei & hominum eſſet homo Chriſtus Jeſus, ita dicuntur, ut majorem Filio Patrem ſignificent, vel etiam apertiſſime oſtendant; erraverunt homines minus diligenter ſcrutantes vel intuentes univerſam ſeriem Scripturarum, & ea quæ de Chriſto Jeſu ſecundum hominem dicta ſunt, ad ejus ſubſtantiam quæ ante incarnationem ſempiterna erat, & ſempiterna eſt, transferre conati ſunt. Et illi quidem dicunt minorem eſſe Filium quam Pater eſt, quia ſcriptum eſt ipſo Domino Cap. VII. Filius quomodo minor Patre & ſeipſo. 1. Tim. 2. 5.

mino

Joan. 14. 28. mino dicente, *Pater major me eſt*. Veritas autem oſtendit ſecundum iſtum modum etiam ſe ipſo minorem Filium. Quomodo enim non etiam ſe ipſo minor factus eſt, qui ſemetipſum Philip. 2. 7. exinanivit formam ſervi accipiens? Neque enim ſic accepit formam ſervi, ut amitteret formam Dei, in qua erat æqualis Patri. Si ergo ita accepta eſt forma ſervi, ut non amitteretur forma Dei, cum & in forma ſervi & in forma Dei idem ipſe ſit Filius unigenitus Dei Patris, & in forma Dei æqualis Patri, 1. Tim. 2. 5. in forma Dei mediator Dei & hominum homo Chriſtus Jeſus; quis non intelligat quod in forma autem ſervi etiam ſe ipſo minor eſt? Non itaque immerito Scriptura utrumque dicit, & æqualem Patri Filium, & Patrem majorem Filio. Illud enim propter formam Dei, hoc autem propter formam ſervi, ſine ulla confuſione intelligitur. Et hæc nobis regula per omnes ſacras Scripturas diſſolvendæ hujus quæſtionis, ex uno capitulo epiſtolæ Pauli Apoſtoli promitur, ubi manifeſtius iſta diſtin- Philip. 2. 6. ctio commendatur. Ait enim, *Qui cum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe æqualis Deo; ſed ſemetipſum exinanivit formam ſervi accipiens, in ſimilitudinem hominum factus, & habitu inventus ut homo.* Eſt ergo Dei Filius Deo Patri natura æqualis, habitu minor. In forma enim ſervi quam accepit, minor eſt Patre: in forma autem Dei in qua erat etiam ante quam hanc accepiſſet, æqualis eſt Patri. In forma Dei, Verbum per quod facta ſunt omnia, in forma autem ſervi factus ex muliere, factus ſub Lege, ut Joan. 1. 3. Gal. 4. 4. eos qui ſub Lege erant redimeret. Proinde in forma Dei fecit hominem, in forma Dei factus eſt homo. Nam ſi Pater tantum ſine Filio feciſſet hominem, non ſcriptum eſſet, Gen. 1. 26. *Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram.* Ergo quia forma Dei accepit formam ſervi, utrumque Deus, & utrumque homo: ſed utrumque Deus propter accipientem Deum, utrumque autem homo propter acceptum hominem. Neque enim illa ſuſceptione alterum eorum in alterum converſum atque mutatum eſt, nec divinitas quippe in creaturam mutata eſt, ut deſiſteret eſſe divinitas; nec creatura in divinitatem, ut deſiſteret eſſe creatura.

Ex eodem Libro I. de Trinitate, cap. 8. num. 15.

Caput VIII. Scripturas de ſubjectione Filii ſub Patre perperam intellectas explicat.

ILLUD autem quod dicit Apoſtolus, *Cum autem ei omnia ſubjecta fuerint, tunc & ipſe Filius ſubjectus erit ei qui illi ſubjecit omnia*, aut ideo dictum eſt, ne quiſquam putaret habitum Chriſti, qui ex humana creatura ſuſceptus eſt, converſum iri poſtea in ipſam divinitatem, vel ut certius expreſſerim, deitatem, quæ non eſt creatura, ſed eſt unitas Trinitatis incorporea & incommutabilis, & ſibimet conſubſtantialis & coæterna natura. Aut ſi quiſquam contendit, ut aliqui ſenſerunt, ita di- 1. Cor. 15. 28. ctum, *Et ipſe Filius ſubjectus erit ei qui illi ſubjecit omnia*, ut ipſam ſubjectionem, commutationem & converſionem credat futuram creaturæ in ipſam ſubſtantiam vel eſſentiam Creatoris, id eſt ut quæ fuerat ſubſtantia creaturæ fiat ſubſtantia Creatoris; certe vel hoc concedit, quod non habet ullam dubitationem, nondum hoc fuiſſe factum cum Dominus diceret, *Pater major me eſt*. Joan. 14. 28. Dixit enim hoc non ſolum ante quam aſcendiſſet in cælum, verum etiam ante quam paſſus reſurrexiſſet a mortuis. Illi autem qui putant humanam in eo naturam in deitatis ſubſtantiam mutari atque converti, & ita dictum, *Tunc & ipſe Filius ſubjectus erit ei qui illi ſubjecit omnia*, 1. Cor. 15. 28. ac ſi diceretur, Tunc & ipſe Filius hominis & a Verbo Dei ſuſcepta humana natura commutabitur in ejus naturam, qui ei ſubjecit omnia, tunc futurum putant, cum poſt diem judicii tradiderit regnum Deo & Patri. Ac per hoc etiam ſecundum iſtam opinionem adhuc Pater major eſt, quam quæ de Virgine ſervi forma accepta eſt. Quod ſi aliqui & hoc affirmant, quod jam fuerit in Dei ſubſtantiam mutatus homo Chriſtus Jeſus; illud certe negare non poſſunt, quod adhuc natura hominis manebat, quando ante paſſionem dicebat, *Quoniam Pater major me eſt*: Joan. 14. 28. unde nulla cunctatio eſt ſecundum hoc dictum eſſe, quod forma ſervi major eſt Pater, cui in forma Dei æqualis eſt Filius. Nec quiſquam cum audierit quod ait Apoſtolus, *Cum autem dixerit, quia omnia ſubjecta ſunt ei, manifeſtum quia præter eum qui illi ſubjecit omnia*, 1. Cor. 15. 27. ita exiſtimet de Patre intelligendum, quod ſubjecerit omnia Filio, ut ipſum Filium ſibi omnia ſubjeciſſe non putet. Quod Apoſtolus ad Philippenſes oſtendit dicens, *Noſtra autem converſatio in cælis eſt;* Phil. 3. 20. *unde & Salvatorem exſpectamus Dominum Jeſum Chriſtum, qui transfigurabit corpus humilitatis noſtræ conforme ut fiat corpori gloriæ ſuæ, ſecundum operationem ſuam, qua poſſit etiam ſibi ſubjicere omnia.* Inſeparabilis enim operatio eſt Patris & Filii. Alioquin nec ipſe Pater ſibi ſubjecit omnia, ſed Filius ei ſubjecit, qui ei regnum tradit, & evacuat omnem principatum & omnem poteſtatem & virtutem. De Filio quippe iſta dicta ſunt; *Cum tradiderit*, inquit, *regnum Deo & Patri, cum evacuaverit omnem principatum & omnem poteſtatem, & virtutem.* 1. Cor. 15. 24. Ipſe enim ſubjicit, qui evacuat.

Ex Libro ejuſdem contra Sermonem Arianorum, cap. 37.

QUOD dicit Apoſtolus, etiam in futuro ſæculo Patri Filium ſubjectum futurum, ubi ait, *Tunc & ipſe Filius ſubjectus erit ei qui illi ſubjecit omnia*: 1. Cor. 15. 28. quid mirum, quandoquidem illa in Filio forma humana manſura eſt, qua ſemper major eſt Pater? Quamvis non defuerint, qui illam tunc Filii ſubjectionem, ipſius humanæ formæ in divinam ſubſtantiam commutationem intelligendam putaverint, tamquam hoc cuique rei ſubjiciatur, quod in eam vertitur & mutatur. Sed nos quid hinc ſentiamus oſtendimus, magis ideo dixiſſe Apoſtolum etiam tunc Patri Filium ſubjectum futurum, ne quis in eo putaret ſpiritum & corpus humanum aliqua converſione peri-

periturum : ut *ſit Deus omnia* non tantum in illius unius forma hominis, ſed *in omnibus*, id eſt, ut ad habendam vitam, & ſatiandum in bonis deſiderium noſtrum natura divina ſufficiat. Tunc enim Deus omnia erit in omnibus, cum præter ipſum nihil omnino habere velle cœperimus : Omnia quippe ipſe nobis erit ; quando ipſo ſufficiente nihil deerit.

Ex libro ejuſdem contra Maximinum Arian. II. cap. 18. num. 4. & ſeq.

PArentibus ut eſſet ſubditus Chriſtus, non divinæ majeſtatis fuit, ſed ætatis huma-
Luc. 2. 51. næ. Fruſtra itaque dixiſti, *Si parentibus fuit ſubditus quos creavit, quanto magis ſuo genitori qui eum tantum ac talem genuit?* Reſpondetur enim tibi, Si parentibus fuit ſubditus propter pueritiam, quanto magis Deo propter ipſam hominis formam? Quam formam cum immortalem fecerit, non morte perdiderit, quid miraris ſi etiam poſt hujus ſæculi finem ſubjectus erit in ea illi qui ei ſubjecit omnia? Tu autem non propter formam ſervi dicis Filium Patri eſſe ſubjectum, ſed quia eum tantum ac talem genuit, id eſt magnum Deum, quamvis Patre ipſo minorem : ubi & Patri derogas, qui Filium ſibi unicum, aut non potuit, aut noluit gignere æqualem ; & ipſi Filio qui unicus Patri non eſt generatus æqualis, & ideo perfectus eſt natus, ne umquam creſcendo fieret, quod non potuit eſſe naſcendo.

Non autem, ut putas, corpus tantum Filii, id eſt, corpus hominis, verum etiam humanum ſpiritum Patri dicimus eſſe ſubjectum : & ſecundum id quod homo factus eſt intelli-
1. Cor. 15. 28. gimus dictum, *Cum autem omnia illi ſubjecta fuerint, tunc & ipſe Filius ſubjectus erit illi qui ei ſubjecit omnia*. Secundum id quod Chriſtus eſt caput & corpus : caput ſcilicet ipſe Salvator qui ſurrexit a mortuis, & ſedet ad dexteram Patris ; & Eccleſia quæ eſt corpus
Eph. 1. 23. ejus, plenitudo ejus, ſicut apertiſſime dicit Apoſtolus. Ac per hoc cum omnia Chriſto ſubjecta fuerint, & capiti & corpori erunt ſine dubitatione ſubjecta. Nam ſecundum id quod ſine tempore Deus natus eſt, nihil unquam potuit ei non eſſe ſubjectum.

Hebr. 2. 8. „ Quod itaque ſcriptum eſt ad Hebræos, „ Nunc autem necdum videmus omnia ſubje- „ cta ei : eum autem modico minus ab an- „ gelis minoratum videmus Jeſum propter paſ- „ ſionem mortis ; “ docere nos debet quomodo intelligendum ſit quod ſcriptum eſt ad Co-
1. Cor. 15. 28. rinthios, *Cum autem omnia illi ſubjecta fuerint :* quia ſecundum id dictum eſt quod factus eſt homo, non ſecundum id quod eſt Deus. Sic ergo in homine apparens, in quo per paſſionem mortis minoratus eſt modico minus ab angelis, vivos & mortuos judicabit.

Ex ejuſdem libro contra Sermonem Arianorum, cap. 11. num. 9.

Zach. 12. 10. FORMAM in Chriſto filii hominis tunc ab eo judicandi videbunt impii, de quibus dictum eſt, Videbunt in quem confixerunt.
Dei vero formam in eodem ipſo Chriſto, qua Joan. 19. 37.
æqualis eſt Patri, utique non videbunt. Unde Prophetia præceſſit, Tollatur impius, ut Iſai. 26. 10.
non videat claritatem Domini. Quia & ad hoc pertinet, Beati mundi corde, quoniam ipſi Matt. 5. 8.
Deum videbunt. Denique hoc apertiſſime teſtatur, ubi dicit, Poteſtatem dedit ei judicium Joan. 5. 27.
facere, quoniam filius hominis eſt. Non ergo quoniam Filius Dei eſt : nam ſecundum hoc coæterna illi cum Patre & una eademque poteſtas eſt : ſed quoniam filius hominis eſt, quod eſſe cœpit ex tempore, ut ei poteſtas daretur in tempore. Quod non ita dicitur, tamquam eam ſibi & ipſe non dederit, id eſt, naturæ in ſe humanæ non dederit poteſtatem illa quæ in eo natura divina eſt : abſit hoc credere. Quomodo enim aliquid faceret Pater, niſi per unigenitum Filium? Nec ſine Spiritu-ſancto, quia inſeparabilia ſunt opera Trinitatis. Ac per hoc quod poteſtatem Filio dedit quoniam filius hominis eſt, per eumdem ipſum ipſi dedit, quoniam Filius Dei eſt. Omnia enim Joan. 1. 3.
per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Sed honorifice & competenter tribuit Patri quod etiam ipſe facit ut Deus ; quia de Patre eſt Deus. Ipſe namque Deus eſt de Deo : Pater autem Deus, ſed non de Deo.

Ex ejuſdem enarratione in Pſalmum CIV. verſ. 8. & ſequent. n. 6. & 7.

MEmor fuit in ſæculum teſtamenti ſui. A- Verſ. 8.
lii codices habent, *in æternum* : quod ex ambiguo Græco factum eſt. Sed ſi in hoc ſæculum intelligendum eſt, non in æternum ; quomodo exponens cujus teſtamenti memor fuerit, adjungit & dicit, *Verbi quod mandavit in mille generationes?* Quod adhuc cum aliquo fine poteſt intelligi : ſed deinde dicit, *Quod* Verſ. 9.
*diſpoſuit ad Abraham, & juramenti ſui ad Iſaac : * & ſtatuit illud Jacob in præceptum,* Verſ. 10.
& Iſrael in teſtamentum æternum. Ubi nullus eſt ambiguitatis locus : αἰώνιον quippe habet Græcus, quod nuſquam noſtri niſi æternum interpretati ſunt . . . . Si autem hoc loco Teſtamentum vetus intelligendum eſt, propter terram Chanaan ; ſic enim ſermo contexitur, *Et ſtatuit illud* ipſi *Jacob in præceptum, &* ipſi Verſ. 11.
*Iſrael in teſtamentum æternum, * dicens, Tibi dabo terram Chanaan funiculum hereditatis veſtræ* : quomodo intelligendum eſt *æternum*, cum terrena illa hereditas æterna eſſe non poſſit? Et ideo vetus Teſtamentum vocatur, quia per Novum aboletur. *Mille* ergo *generationes* nec æternum videntur aliquid ſignificare ; quia utique finem habent, & ad ipſa temporalia nimis multæ ſunt. Quamlibet enim paucis annis generatio determinetur, quam Græci γενεὰν dicunt, quam minimam quidam quindecim annis terminaverunt, ex qua homo incipit poſſe generare ; quæ ſunt iſtæ mille generationes, non ſolum a tempore Abraham, quando ei facta eſt promiſſio, uſque ad tempus novi Teſtamenti, ſed ab ipſo Adam, uſque ad terminum ſæculi? Quis enim audeat dicere,

Digitized by Google

cere, quindecim annorum millibus hoc ſæculum extendi.

Proinde mihi videtur non hic vetus Teſtamentum intelligendum, quod Novo eſſe tollendum dicitur per Prophetam, „ Ecce dies ve-
Jerem. 31. 31. „ niunt, dicit Dominus, & confirmabo domui „ Jacob Teſtamentum novum, non ſecundum „ Teſtamentum quod conſtitui patribus eorum, „ cum eduxiſſem eos de terra Ægypti: ſed te-
Gal. 3. 3. & 6. ſtamentum fidei, quod laudat Apoſtolus, cum Abraham nobis proponit imitandum, & de Legis operibus gloriantes inde convincit, quod Abraham etiam ante circumciſionem credidit Deo, & reputatum eſt illi ad juſtitiam. Denique cum dixiſſet, *Memor fuit in ſæculum teſtamenti ſui*, quod in æternum intelligere debemus, teſtamenti ſcilicet juſtificationis & hereditatis æternæ, quam fidei promiſit Deus: *Verbi*, inquit, *quod mandavit in mille generationes*. Quid eſt *mandavit*? Quod enim ait, *Tibi dabo terram Chanaan*, non mandatum eſt, ſed promiſſum. Mandatum eſt autem quod facere debemus, promiſſum quod accipere. Mandatum ergo fides eſt; ut juſtus ex fide vivat; & huic fidei hereditas æterna promittitur. *Mil-*
Rom. 1. 17. *le* ergo *generationes*, propter numeri perfectionem, pro omnibus intelligendæ ſunt, id eſt, quamdiu generatio generationi ſequendo ſuccedit, tamdiu mandatum eſt vivendum ex fide. Quod obſervat populus Dei, filii promiſſionis naſcendo venientes, & moriendo abeuntes, donec omnis generatio finiatur; quod millenario numero ſignificatum eſt, quia denarii numeri ſolidum quadratum decem decies, & hoc decies ad mille pervenit. *Quod diſpoſuit*, inquit, *ad Abraham, & juramenti ſui ad Iſaac. Et ſtatuit illud Jacob*, id eſt ipſi Jacob, *in præceptum*. Ipſi ſunt tres Patriarchæ, quorum ſpecialiter ſe dicit Deum, quos & Dominus nominat in Teſtamento novo, ubi dicit, „ Multi ab
Matth. 8. 11. „ Oriente & Occidente venient, & recumbent „ cum Abraham & Iſaac & Jacob in regno „ cælorum. " Illa eſt hereditas æterna. Nam & hic ubi ait, *Statuit illud Jacob in præceptum*; manifeſtat præceptum eſſe fidei: non enim promiſſum appellat præceptum. Si enim opus eſt in præcepto, merces in promiſſo: Hoc
Joan. 6. 29. eſt opus Dei, Dominus ait, ut credatis in eum quem ille miſit. Hoc ergo verbum quod mandavit, *memor in æternum teſtamenti ſui*, hoc
Rom. 10. 8. eſt, verbum fidei quod prædicamus, *ſtatuit illud* ipſi *Jacob in præceptum*, & ipſi *Iſrael* in *teſtamentum æternum*, id eſt, quod ex ipſo verbo & præcepto impleto daturus eſſet aliquid æternum. *Dicens, Tibi dabo terram Chanaan funiculum hereditatis veſtræ*. Quomodo ergo eſt hoc æternum, niſi aliquid æternum ſignificet? Ipſa enim dicta eſt terra promiſſionis, terra
Exod. 3. 8. & 17. fluens lac & mel. Quod totum ſignificat gra-
Pſ. 33. 8. tiam, in qua guſtatur quam ſuavis eſt Dominus,
2. *Theſſ.* 3. 2. ad quam non omnes homines pertinent. Non enim omnium eſt fides. Ideo addidit, *Funiculum hereditatis veſtræ*. Unde in alio Pſalmo,
Pſ. 15. 6. ſemen Abrahæ quod eſt Chriſtus, intelligitur loqui ubi dicit, Funes ceciderunt mihi in præclaris, etenim hereditas mea præclara eſt mihi, &c.

Ex ejuſdem enarratione in Pſalmum CV. verſ. 7. num. 7.

QUID eſt ergo, *Patres noſtri non intellexerunt mirabilia tua*, niſi non cognoverunt *Verſ.* 7.
quid per illa mirabilia eis præſtare voluerit? Quid utique niſi vitam æternam, & non temporale, ſed incommutabile bonum, quod per patientiam exſpectatur? Ideo impatienter murmuraverunt, & amaricaverunt, & bonis præſentibus fallacibus atque fugacibus beatos ſe fieri quæſierunt. *Non fuerunt memores multitudinis miſericordiæ tuæ*. Et intellectum redarguit, & memoriam. Intellectu quippe opus erat, ut cogitarent ad quorum bonorum æternitatem per illa temporalia vocaret Deus: memoria vero, ut ſaltem quæ temporaliter mirabilia facta ſunt, non obliviſcerentur, fideliterque præſumerent quod eadem poteſtate, quam fuerant jam experti, Deus illos ab inimicorum perſecutione liberaret: obliti ſunt autem quid eis in Ægypto ad inimicos eorum conterendos per tanta prodigia præſtitiſſet . . . . . NOTANDUM eſt ſane quemadmodum Scriptura culpare voluerit, non intelligere quod intelligendum eſt, & non meminiſſe quod memoria retinendum eſt: quod homines ſuæ culpæ deputari nolunt, ad nihil aliud niſi ut minus ſupplicent, minuſque ſint humiles Deo, in cujus conſpectu confiteantur quod ſunt, atque impetrato adjutorio poſſint eſſe quod non ſunt. Nam etiam peccata ignorantiæ vel negligentiæ melius accuſantur ut pereant, quam excuſantur ut maneant; meliuſque purgantur invocato Deo, quam firmantur irritato.

Ex eadem enarratione in Pſalmum CV. verſ. 46. num. 36.

ET *dedit eos in miſericordias*. Ut eſſent *Verſ.* 46.
non vaſa iræ, ſed vaſa miſericordiæ. Ideo *Rom.* 9. 22. & 23.
autem puto pluraliter miſericordias dictas, in 1. *Cor.* 7. 7.
quas eos dedit, quia unuſquiſque proprium donum habet a Deo, alius ſic, alius autem ſic. *Dedit* ergo *eos in miſericordias in conſpectu omnium qui ceperant eos*. Age nunc, quiſquis hæc legis, & gratiam Dei, qua in æternam vitam per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum redimimur, legendo in Apoſtolicis litteris, in Propheticis autem ſcrutando cognoſcis, & vetus Teſtamentum in novo revelatum, in vetere novum velatum vides; recole quem dixerit apoſtolus Paulus principem poteſtatis aeris, qui operatur in filios infidelitatis, & *Epheſ.* 2. 2.
illud ubi ait de quibuſdam, „ Ut reſipiſcant
„ de diaboli laqueis, captivati ab ipſo ſecun- 2. *Tim.* 2. 26.
„ dum ipſius voluntatem: & verba Domini „ Jeſu Chriſti, " ubi eum expellens de fidelium cordibus ait, Nunc princeps hujus mun- *Joan.* 12. 31.
di miſſus eſt foras: & ipſius itidem Apoſtoli dicentis, Qui eruit nos de poteſtate tenebrarum, & tranſtulit in regnum Filii caritatis *Col.* 1. 13.
ſuæ. Hæc atque hujuſmodi ratiocinatus, intende animum & in litteras veteris Teſtamenti, & vide quid cantetur in eo Pſalmo cujus eſt titulus, Quando domus ædificabatur poſt *Pſal.* 95. 1. *&c.*
captivitatem: ibi enim dicitur, Cantate Domino can-

Digitized by Google

no canticum novum. Et ne exiſtimes ad Judæorum populum tantummodo pertinere: „ Cantate, inquit, Domino omnis terra; cantate Domino, benedicite nomen ejus annuntiate, vel „ potius bene nuntiate, immo, ut ipſum verbum „ quod in Græco poſitum eſt, transferam, evan„ gelizate diem ex die ſalutare ejus. “ Hinc enim Evangelium nuncupatum eſt, in quo annuntiatur dies ex die, Dominus Chriſtus, lumen ex lumine, Filius ex Patre. Hoc enim eſt & ſalutare ejus; quia ſalutare Dei Chriſtus eſt, ſicut & (Supra n. 1. ibid. 3. &c.) ſuperius jam demonſtravimus. „ Annuntiate in „ Gentibus gloriam ejus, in omnibus populis „ mirabilia ejus. Quoniam magnus Dominus, „ & laudabilis valde, terribilis eſt ſuper omnes „ Deo: quoniam omnes dii gentium dæmo„ nia. “ Iſti ergo inimici cum rege ſuo diabolo captivum tenebant populum Dei. De qua captivitate cum redimimur, & princeps hujus mundi mittitur foras, ædificatur domus (Ephеſ. 2. 21. &c.) poſt captivitatem: cujus lapis angularis eſt Chriſtus, qui duos condidit in ſe, in unum novum hominem, faciens pacem, quam dies ex die veniens evangelizavit eis qui erant prope, & eis qui erant longe, faciens utraque unum; & adducens alias oves, quæ non ſunt de hoc ovili, ut ſit unus grex & unus paſtor. Et ita (Joan. 10. 16.) Deus *dedit in miſericordias* prædeſtinatos ſuos: quia non volentis, neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei: *in conſpectu omnium qui ceperant eos*. (Rom. 9. 16.) Hi ergo inimici, diabolus & angeli ejus captivaverant prædeſtinatos in Dei regnum & gloriam: a Redemptore autem noſtro foras miſſi qui dominari infidelibus ſolebant intrinſecus, fideles oppugnant extrinſecus. Sed oppugnant, non expugnant eos qui apprehendunt turrem fortitudinis a facie inimici. Ut (Matt. 6. 12. Ibid. 13. Epheſ. 2. 21. Luc. 13. 32. Epheſ. 4. 13.) autem oppugnent, ſentiunt in nobis eſſe infirmitatis reliquias, propter quas dicimus, Dimitte nobis debita noſtra: propter quas dicimus, Ne nos inferas in tentationem, ſed libera nos a malo. His itaque inimicis ejectis, perficit Dominus Chriſtus ſanitates in corpore, cui caput eſt ipſe Salvator corporis, ut in eo ipſo corpore ſuo tertia conſummetur. Sic enim dixit, Ecce ejicio dæmonia, & ſanitates perficio hodie & cras, & tertia conſummor, id eſt, perficior, occurrentibus omnibus nobis in virum perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti.

Ex ejuſdem enarratione in Pſalmum CVIII. verſ. 15. num. 17.

DICIT aliquis, Etiamne hoc ad pœnam Judæ pertinere credendum eſt, quod poſt ejus mortem ad mendicitatem uxor ejus & filii pervenerunt, & translati ſunt, ejecti de habitationibus ſuis, ſcrutante fœneratore omnem ſubſtantiam ejus, & diripientibus alienis omnes labores ejus, nemine adjuvante, nec miſerante pupillos ejus, & quod cito ſunt ſine poſteris (a) mortui? Numquid etiam de his quæ in ſuis poſt mortem cujuſque contingunt, ullus mortuos tangit dolor? aut hæc ſaltem ſcire putandi ſunt, quorum ſenſus alibi eſt pro meritis, ſeu bene, ſeu male? Cui reſpondeo (*) magnam quidem eſſe quæſtionem, nec in præſentia differendam, quod ſit operis prolixioris, utrum, vel quatenus, vel quomodo ea quæ circa nos aguntur, noverint ſpiritus mortuorum. Verumtamen, quod breviter dici poteſt, ſi nulla illis eſſet cura de nobis, non diceret Dominus dixiſſe illum divitem, qui tormenta apud inferos patiebatur, Habeo ibi quinque fratres, ne & ipſi veniant in locum hunc tormentorum. (Luc. 16. 28.) Sed quomodolibet intelligant, qui hoc aliter intelligere conantur; & quia fatendum eſt non eſſe conſequens, ut ſi ſciunt mortui ſuos vivere, quia nec in locis pœnarum eos vident, ubi dives ille erat, nec in requie beatorum, ubi Lazarum & Abraham, quamvis longe agnoſcebat, ideo eos etiam quæ circa eorum caros aguntur vel læta vel triſtia ſcire neceſſe ſit: hoc dico, paucos eſſe ejus animi homines, qui poſt mortem ſuam quid ſuis boni malive contingat, ſaltem dum vivunt, negligant, atque omnino contemnant; multos autem, quod indicat etiam tanta cura commendandæ ultimæ voluntatis, & qualiumcumque teſtamentorum, ſatis-agere, ut cum defuncti fuerint, ſuis bene ſit. Permanſionem vero poſteritatis ſuæ per ſucceſſiones generationum ſoli laudabiliter ſpernunt, qui ſeipſos abſcidunt propter regnum cælorum, & filios ſuos hoc facere cupiunt, exoptantve martyrio coronari, ita ut nullus eorum in terra remaneat: ceteri autem omnes, aut pene omnes, felices volunt ſuos eſſe in hac vita poſt mortem ſuam, & ſuum genus interire nolunt. Quapropter quod Juda tam infeliciter mortuo, ita uxor vidua & filii ejus, orphani remanſerunt, ut fœneratore ſcrutante omnem ſubſtantiam ejus, & diripientibus alienis labores ejus de ſuis habitationibus ejicerentur, nec aliquem pupilli ejus miſerantem invenirent, & in una generatione ſine poſteris interirent; ſi hæc ſentiunt mortui, cumulus malorum eſt; ſi hoc non ſentiunt, formido vivorum. Si autem movet, quomodo potuerit habere ſubſtantiam, quam fœnerator ſcrutaretur, alienique diriperent, quando jam cum aliis undecim Dominum ſequebatur; credat eum omnia quæ habebat ita dimiſiſſe filiis & uxori, ut non inde ſinceriter vel perſeveranter vinculum cupiditatis abruperit: qui etiamſi ea velut vendere videretur diſtribuenda pauperibus, profecto faceret quod Ananias poſt Domini Aſcenſionem. Neque enim metueret ne hoc Dominus divinitate cognoſceret, quem falli putabat, quando ea quæ mittebantur, de loculis auferebat. (Joan. 12. 6.)

(a) Sent. diſt. 50. Præterea.

(*) Videri poſſint Interpretes 4. ſent. diſt. 45. §. 19. & S. Thomas, ſupplementi quæſt. 72. art. 1. & Auguſt. lib. de cura ger. pro mortuis c. 15. & 16.

Ex eadem enarratione in Pſalmum CVIII. verſ. 21. num. 23.

(Verſ. 21.) ET *tu, Domine, Domine, fac mecum*. Quidam ſubaudiendam putaverunt *miſericordiam*, quidam vero & addiderunt: ſed emendatiores codices ſic habent, *Et tu Domine, Domine, fac mecum propter nomen tuum*. Unde ſenſus altior non eſt prætermittendus, ita dixiſſe Filium Patri, *Fac mecum*, quia eadem ſunt opera Patris & Filii. Ubi etiamſi miſericordiam intelligamus: (ſequitur enim,

Quia

Quia ſuavis eſt miſericordia tua :) & ipſam
quia non dixit , Fac in me , vel , Fac ſuper
Rom. 9.23. me ; vel aliquid hujuſmodi ; ſed ait , *Fac me-
cum* ; bene intelligimus & Patrem & Filium ſi-
mul facere miſericordiam in vaſa miſericordiæ .
Poteſt hoc etiam ſic intelligi : *Fac mecum* , id
eſt , adjuva me . Quod in quotidiana loquen-
di conſuetudine habemus , cum de aliqua re ,
quæ pro partibus noſtris eſt , dicamus , Nobi-
ſcum facit . Pater quippe adjuvat Filium , in
quantum Deus hominem , propter formam ſer-
vi : cui homini Deus , & cui formæ ſervi et-
iam Dominus eſt Pater . Nam in forma Dei ,
Filius adjutorio non indiget : æqualiter enim
cum Patre omnipotens eſt , ex quo & „ ipſe
Joan. 5.21. „ adjutor eſt hominis , Sicut enim Pater ſuſcitat
„ mortuos & vivificat , ſic & Filius quos vult
„ vivificat . Nec alios Pater , alios Filius , aut
„ aliter Pater , aliter Filius : “ quia & ea-
Pſ. 40. 11. dem facit , & ſimiliter . Unde in quantum ho-
mo eſt Filius Dei , Deus ſuſcitavit illum a mor-
tuis , hoc eſt Pater , cui dicit in Pſalmis , Su-
ſcita me , & reddam illis . In quantum au-
tem Deus eſt , etiam ipſe ſe ſuſcitavit : propter
quod dicit , Solvite templum hoc , & in triduo
Joan. 2.19. ſuſcitabo illud . Quod etiam hic ſignificavit ,
ſi quis diligenter intendat . Scrutari enim juſ-
Joan. 5.39. ſit Scripturas , quæ teſtimonium perhibent de
illo , non in ſuperficie pertranſiri . Non enim
tantummodo ait , *Tu Domine* , *Domine* , *fac
mecum* : ſed ait , *Et tu* . Quid eſt . *Et tu* ,
Pſ. 21. 2. niſi quia & ego . Quod autem non ſemel *Do-
mine* , ſed repetens ait , *Domine* , *Domine* ; ha-
bet in hoc orantis affectum : ſicuti eſt , Deus ,
Deus meus . Quod vero cum dixiſſet , *Fac me-
cum* ; addidit , *propter nomen tuum* : gratiam
commendavit . Nullis operum meritis præce-
dentibus in tantam celſitudinem ſubvecta eſt hu-
mana natura , ut totum ſimul Verbum & ca-
ro , hoc eſt , Deus & homo ; unigenitus Fi-
lius Dei diceretur . Hoc autem factum eſt ,
ut ab illo qui creaverat , per id quod non
perierat , id quod perierat quæreretur . Un-
de & hic ſequitur , *Quia ſuavis eſt miſeri-
cordia tua* .

*Ex ejuſdem Sermone XV. in Pſalmum CXVIII.
verſ. 55. num. 7.*

Verſ. 55. MEMOR , inquit , *fui in nocte nominis tui ,
Domine , & cuſtodivi legem tuam* . Nox
eſt illa humilitas , ubi eſt mortalitatis ærumna ;
nox eſt in ſuperbis inique agentibus uſque val-
de , nox in tædio a peccatoribus derelinquenti-
bus legem Dei ; nox eſt poſtremo in loco pe-
regrinationis hujus , donec veniat Dominus , &
illuminet abſcondita tenebrarum & manifeſta-
bit conſilia cordis , & tunc laus erit unicui-
1. Cor. 4.5. que a Deo . In hac ergo nocte memor homo
eſſe debet nominis Dei , ut qui gloriatur , in
1.Cor.1.31. Domino glorietur : propter quod & illud ſcri-
Pſ. 113. 1. ptum eſt , Non nobis , Domine , non nobis ,
ſed nomini tuo da gloriam . Sic enim quiſque
non in ſua , ſed in Dei gloria , (quia nec
in ſua , ſed in Dei juſtitia , id eſt , a Deo
ſibi donata ,) cuſtodit legem Dei : ſicut iſte
ait , *Memor fui in nocte nominis tui , Domi-
ne , & cuſtodivi legem tuam* . Quam non
cuſtodiſſet , ſi in ſua virtute confidens , nominis
Dei memor non fuiſſet ; Adjutorium enim no- Pſ. 123. 8.
ſtrum in nomine Domini .

*Ex ejuſdem Sermone XVII. in eumdem Pſal-
mum CXVIII. verſ. 67. n. 5.*

PRiuſquam humiliarer , inquit , *ego deliqui* ; Verſ. 67.
propterea verbum tuum , vel ſicut alii ex- Gen. 3.17.
preſſius habent , *propterea eloquium tuum cuſto-
divi* : utique rurſum humiliarer . Quod ad il-
lam humiliationem melius refertur , quæ facta
eſt in Adam , in quo omnis creatura humana
tamquam in radice vitiata , quoniam veritati
ſubjecta eſſe non voluit , ſubjecta eſt vanitati .
Quod vaſis miſericordiæ profuit experiri , ut de- Rom. 8.20.
jecta ſuperbia diligatur obedientia , & pereat
non reditura miſeria .

*Ex ejuſdem Sermone XXIX. in eumdem Pſal-
mum CXVIII. verſ. 150. n. 7.*

APpropinquaverunt , inquit , *perſequentes me* Verſ. 150.
iniquitate : vel , ſicut nonnulli codices
habent , *inique* . Tunc appropinquant qui per-
ſequuntur , quando uſque ad carnem crucian-
dam perimendamque perveniunt . Unde Pſal-
mus vigeſimus primus , ubi paſſio Domini pro-
phetata eſt , Ne diſcedas , inquit , a me ; quo-
niam tribulatio proxima eſt : cum ea dicantur
quæ non imminente , ſed jam præſente ipſa
paſſione perpeſſus eſt . Sed proximam dixit
tribulationem , quæ fiebat in carne : nihil eſt
quippe animæ proprius carne quam geſtat . Pro-
pinquaverunt ergo perſequentes , affligendo eo-
rum carnem , quos perſequebantur . Sed attende
quod ſequitur : *A lege autem tua longe facti
ſunt* . Quanto magis propinquaverunt perſequen-
dis juſtis , tanto magis longe facti ſunt a juſti-
tia . Sed quid nocuerunt eis , quibus perſequen-
do propinquaverunt , quando interior eſt propin-
quatio Domini eorum , a quo nullatenus dele-
runtur ?

*Ex ejuſdem enarratione in Pſalmum CXXII.
verſ. 3. num. 7.*

AUdiamus vocem hominis qui vapulat , &
ſint iſtæ uniuſcujuſque noſtrum voces ,
& quando nobis bene eſt . Nam quis non in-
telligat vapulare ſe quando ægrotat , quando in
carcere eſt , quando forte in catena , quando
forte latrones patitur ? Quando ab aliquibus
improbis ei aliquæ moleſtiæ irrogantur , ſentit
vapulare ſe . Magnus ſenſus eſt , videre quia
vapulat & quando illi bene eſt , Non enim
ait Scriptura in Job , Tentationibus abundat
vita humana : „ ſed ait , Numquid non ten- Job 7. 1.
„ tatio eſt vita humana ſuper terram ? “ To-
tam ipſam vitam tentationem dixit . Omnis
ergo vita tua ſuper terram , plagæ tuæ ſunt .
Plange quamdiu vivis in terra : ſive feliciter
vivas , ſive in aliqua tribulatione conſtitutus Pſ. 122.
ſis , clama , Ad te levavi oculos meos qui ha- & 10.
bitas in cælo . „ Ad manus Domini , qui
„ te juſſit cædi , cui dicis in alio Pſalmo ,
Pro-

Digitized by Google

Propter iniquitatem erudiſti hominem, & tabeſcere feciſti ſicut araneam animam meam: clama ad manus cædentis, & dic, *Miſerere noſtri, Domine, miſerere noſtri*. Non ſunt iſtæ voces vapulantis? *Miſerere noſtri, Domine, miſerere noſtri*. Verſ. 3.

Ex ejuſdem enarratione in Pſalmum CXXIII. verſ. 3. num. 5.

QUomodo ergo illi *vivos abſorbuiſſent nos, niſi quia Dominus erat in nobis*. Surrexerunt enim multi perſecutores aliquando, & nunc non deſunt. Singillatim inſurgunt, & aliquando vivos abſorbent, ſed in quibus non eſt Dominus. Ideo ante omnia illi dixerunt, *Niſi quia Dominus erat in nobis:* quia multi abſorbentur, in quibus non eſt Dominus. Hi ſunt qui vivi abſorbentur, qui ſciunt malum eſſe, & lingua conſentiunt. Surrexerunt enim quidam perſecutores, & dixerunt hominibus, Thurificate, ſi non feceritis, occidimus vos. Illi amaverunt hanc vitam, & dulcedo vitæ hujus tenuit eos. Non plus dilexerunt ea quæ promiſit Deus, quam ea quæ videbant in terra. Illa enim credere jubebantur, quæ nondum videbant, iſta quæ amabant videbant. Plus retinentes ea quæ videbant, excluſerunt de cordibus Dominum: & quia non erat in eis Dominus, vivi abſorpti ſunt. Quid eſt, vivi abſorpti ſunt. Thurificando idolis, ſcientes quia nihil eſt idolum. Nam ſi aliquid putarent eſſe idolum, mortui abſorberentur: cum autem putant nihil eſſe idolum, & noverunt omnia illa Gentilium vana eſſe, vivunt, & tamen cum faciunt quod volunt perſecutores, vivi abſorbentur. Sed ideo vivi abſorbentur, quia non in eis eſt Dominus. In quibus autem ineſt Dominus, occiduntur, & non moriuntur. Qui autem conſentiunt & vivunt, vivi abſorbentur, abſorpti moriuntur. Iſti autem qui paſſi ſunt, & non ceſſerunt tribulationibus, exſultant, & dicunt, *Dicat nunc Iſrael*: dicat exſultans, dicat ſecurus, *Niſi quia Dominus erat in nobis, cum inſurgerent homines in nos, forſitan vivos abſorbuiſſent nos*.

Ex ejuſdem enarratione in Pſalmum CXXVI. verſ. 2. n. 4. 5. & ſequent.

NEMO ſibi arroget aliquid. NEMO HABET aliquid boni, niſi ab illo acceperit qui ſolus bonus eſt. Qui autem ſibi voluerit arrogare ſapientiam, ſtultus eſt. Sit humilis, ut veniat ſapientia & illuminet illum. Si autem ante quam veniat in illum ſapientia, putat ſe eſſe ſapientem, ante lucem ſurgit, & ambulat in tenebris. Et quid audit in iſto Pſalmo? *In vanum eſt vobis ante lu-*
Verſ. 2. *cem ſurgere*. Quid eſt, *In vanum eſt vobis ante lucem ſurgere?* Si ſurgatis ante quam ſurgat lux, neceſſe eſt ut in vanitate remaneatis, quia in tenebris eritis. Surrexit lux noſtra Chriſtus: bonum eſt tibi ut ſurgas poſt Chriſtum, non ſurgas ante Chriſtum. Qui ſurgunt ante Chriſtum? Qui ſe volunt præponere Chriſto. Et qui ſunt qui ſe volunt præponere Chriſto? Qui volunt hic excelſi eſſe, ubi humilis ille fuit. Sint ergo hic humiles, ſi volunt ibi eſſe excelſi, ubi Chriſtus excelſus eſt. Ait enim de iis qui illi adhæſerant fide, in quibus & nos ſumus, ſi & nos in illum puro corde credimus: Pater, inquit, quos mihi
dediſti, volo ut ubi ego ſum, & ipſi ſint me- Joan.17.24.
cum. Magnum donum, magna gratia, magna promiſſio, Fratres mei. Et quis non vult eſſe cum Chriſto, ubi eſt Chriſtus? Sed jam excelſus Chriſtus; vis ibi eſſe ubi eſt excelſus? Eſto humilis, ubi & ille humilis fuit. Pro-
pterea illis dicit ipſa lux, Non eſt diſcipulus Matt. 10. 24.
ſuper magiſtrum, nec ſervus ſuper dominum ſuum. Qui volebant diſcipuli eſſe ſuper magiſtrum, & ſervi volebant eſſe ſuper dominum ſuum, ante lucem volebant ſurgere; in vanum ibant, quia non poſt lucem ibant. Illis ergo dicit iſte Pſalmus, *In vanum eſt vobis ante lucem ſurgere*. Tales erant filii Zebedæi, qui ante quam humiliarentur ſecundum paſſionem Domini, jam ſibi loca eligebant, ubi ſederent, unus ad dexteram, alter ad ſiniſtram. Ante lucem volebant ſurgere; ideo in vanum ibant. Revocavit illos Dominus ad humilitatem, cum hoc audiret, & ait illis, Poteſtis
bibere calicem, quem ego bibiturus ſum? E- Matt. 20. 22.
go veni humilis eſſe, & vos ante me vultis eſſe excelſi? Qua ego eo, illac ſequimini, ait. Nam ſi hac vultis ire, qua ego non eo, *In vanum eſt vobis ante lucem ſurgere*. Et Petrus ante lucem ſurrexerat, quando conſilium Domino dare volebat, ut non pateretur pro nobis. Dixerat enim ille de paſſione ſua, in qua ſalvi futuri eramus, de ipſa humilitate; humilis enim paſſus eſt: cum ergo de paſſione ſua futura diceret, expavit Petrus, qui illum
paulo ante dixerat Filium Dei: timuit ne mo- Matt. 16. 22.
reretur, & ait illi, Abſit a te Domine, propitius eſto tibi, non fiet iſtud. Ante lucem volebat ſurgere, & luci conſilium dare. Sed quid fecit Dominus? Fecit illum, ut poſt lu-
cem ſurgeret: Redi poſt me ſatanas. Ideo enim Ibid. 23.
ſatanas, quia ante lucem vis ſurgere. Redi poſt me, ut ego præcedam, tu ſequaris: qua ego eo, illac eas; non qua tu vis ire, illac me velis ducere.

Ergo illis qui volebant ante lucem ſurgere dicit Pſalmus, *In vanum eſt vobis ante lucem ſurgere*. Et quando ſurgemus? Cum fueri-
mus humiliati. *Surgite poſtea quam ſediſtis*. Item verſ. 2.
Surrectio exaltationem ſignificat, ſeſſio humilitatem ſignificat. Aliis locis intelligitur ſeſſio in honore judicandi, aliis locis humilitatem oſtendit. Quomodo in honore judicandi ſeſſio? Sedebitis ſuper duodecim ſedes, judicantes duode-
cim tribus Iſrael. Quomodo in ſigno humi- Matt. 19. 28.
litatis ſeſſio? Hora ſexta Dominus fatigatus ſedit ad puteum. Fatigatio Domini, infirmitas Domini fuit, infirmitas virtutis, infirmi-
tas ſapientiæ: ſed ipſa infirmitas, humilitas. Joan. 4. 6.
Ergo ſi ſedit ex infirmitate, ſeſſio illa humilitatem ſignificat. Et ipſa ſeſſio ipſius, id eſt, humilitas ipſius, ipſa nos fecit ſalvos: quia,
Quod infirmum eſt Dei, fortius eſt quam ho- 1.Cor.1.25.
mines. Ideo dicit in quodam Pſalmo, Domi- Pſ. 139. 2.

ne tu

Digitized by Google

ne tu cognoviſti ſeſſionem meam & reſurrectionem meam: id eſt, humilitatem meam & exaltationem meam, &c.

Sed ne quis putet ſe ad hoc ſedere ut honoretur, ut oſtenderet quia ſeſſione iſta humilitatem voluit commendare; ne quis ſe putaret juſſum eſſe ſedere, aut ad judicandum, aut ad epulandum & gaudendum, & majorem ſuperbiam ibi quæreret, in ſignificationem humilitatis addidit, *Qui manducatis panem doloris*. [*Item verſ. 2.*] Illi ergo manducant panem doloris, qui gemunt in iſta peregrinatione. Ipſi ſunt in convalle plorationis. [*Pſ. 83. 6.*] Aſcenſiones enim facit Deus in corde. Sed ubi illas diſponit? Aſcenſiones, inquit, in corde ejus diſpoſuit. Quis? Deus. Si aſcenſiones in corde, ideo cantant Canticum graduum. Humiliemur in ſæculo, aſcendamus. Quomodo? Corde. Quia ipſa aſcenſio cordis, a convalle plorationis ſurgit. In convalle, inquit, plorationis. Quomodo erecti ſunt montes, ſic ſederunt convalles . . . . [*Pſ. 41. 4.*] Si ergo in convalle plorationis manducas panem doloris, & dicis, Factæ ſunt mihi lacrymæ meæ panis die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie, Ubi eſt Deus tuus: bene ſurgis, quia ſediſti.

Et quaſi diceres, Quando ſurgemus? Modo jubemur ſedere, quando erit noſtra ſurrectio? Quando fuit Domini. Ad eum attende, qui te præceſſit. Nam ſi non idipſum attendis, in vanum eſt tibi ante lucem ſurgere. Ipſe quando exaltatus eſt? Cum mortuus eſt. Ergo & tuam exaltationem poſt mortem ſpera, in reſurrectione mortuorum ſpera, quia ille reſurrexit & aſcendit. Sed ubi dormivit? In cruce. Quando dormivit in cruce, ſignum geſtabat, immo implebat quod ſignificatum eſt in Adam: [*Gen. 2. 21.*] quia cum dormiret Adam, coſta illi detracta eſt, & Eva facta eſt: ſic & Domino cum [*Joan. 19. 34.*] dormiret in cruce, latus ejus lancea percuſſum eſt, & ſacramenta profluxerunt, unde facta eſt Eccleſia . . . . Si ergo ille non reſurrexit, niſi mortuus, tu exaltationem ſperas niſi poſt hanc vitam? Sed ut doceat te iſte Pſalmus, quaſi interrogares, Quando ſurgam? fortaſſis prius [*Item ℣. 2.*] quam ſedero? *Cum dederit*, inquit, *dilectis ejus ſomnum*. Dat hoc Deus, cum dormierint dilecti ejus; tunc ſurgent dilecti ejus, id eſt, Chriſti. Omnes enim ſurgent, ſed non quomodo dilecti ejus. Omnium eſt reſurrectio mortuorum, [*1. Cor. 15. 51.*] ſed quid ait Apoſtolus? Omnes quidem reſurgemus, ſed non omnes immutabimur. Reſurgunt illi ad pœnas: reſurgimus nos quomodo reſurrexit Dominus noſter, ut ſequamur caput noſtrum, ſi membra ipſius ſumus. Si autem membra ejus ſumus, tunc ſumus dilecti ejus, tunc ad nos pertinet illa reſurrectio quæ præceſſit in Domino, ut lux ſurrexerit ante nos, nos poſt lucem: quia in vanum eſt nobis ante lucem ſurgere, id eſt, altitudinem quærere ante quam moriamur; cum Chriſtus lux noſtra non ſit exaltatus in carne, niſi poſtea quam mortuus eſt. Conſtituti ergo membra ejus, & in membris ejus dilecti ejus, cum ſomnum acceperimus, tunc ſurgemus in reſurrectione mortuorum. Unus reſurrexit, jam non moriturus. [*Joan. 11. 44. Matt. 9. 25.*] Reſurrexit Lazarus, ſed moriturus; reſurrexit filia Archiſynagogi, ſed moritura; reſurrexit filius viduæ, ſed moriturus; reſurrexit Chriſtus non moriturus. Audi Apoſtolum: [*Luc. 7. 15. Rom. 6. 9.*] Chriſtus reſurgens ex mortuis, jam non moritur, & mors ei ultra non dominabitur. Talem ſpera reſurrectionem: & propter hoc eſto Chriſtianus, non propter felicitatem terræ hujus. Nam ſi propter felicitatem vitæ hujus vis eſſe Chriſtianus, quando illa lux tua non hic quæſivit mundanam felicitatem, ante lucem vis ſurgere, neceſſe eſt ut in tenebris perſeveres. Mutare, ſequere lucem tuam; quare ſurrexit, ſurge: ſede prius, & ſic ſurge. *Cum dederit ſomnum dilectis ejus.*

Ex ejuſdem enarratione in Pſalmum CXXIX. verſ. 1. & 2. num. 1.

DE *profundis clamavi ad te Domine*, [*Verſ. 1.*] * *Domine exaudi vocem meam*. [*Verſ. 2.*] Vox hæc aſcendentis eſt, pertinens ad Canticum graduum. Debet itaque unuſquiſque noſtrum videre in quo profundo ſit, de quo clamet ad Dominum. Clamavit de profundo Jonas, de ventre ceti. Erat non ſolum ſub fluctibus, [*Jonæ 2. 3.*] verum etiam in viſceribus belluæ: nec tamen illud corpus & illi fluctus intercluſerunt orationem ne perveniret ad Deum, & venter beſtiæ non potuit tenere vocem deprecantis. Penetravit omnia, diſrupit omnia, pervenit ad aures Dei: ſi tamen dicendum eſt, quia diſruptis omnibus pervenit ad aures Dei, quando aures Dei in corde precantis erant. Ubi enim Deum præſentem non habet, cujus fidelis eſt vox? Verumtamen & nos debemus intelligere de quo profundo clamemus ad Dominum. Profundum enim nobis eſt vita iſta mortalis. Quiſquis ſe in profundo intellexerit, clamat, gemit, ſuſpirat, donec de profundo eruatur, & veniat ad eum qui ſuper omnes abyſſos ſedet & ſuper Cherubim, ſuper omnia quæ creavit, non ſolum corporalia, ſed etiam ſpiritalia; donec ad eum veniat anima, donec ab illo liberetur imago ipſius, quod eſt homo, quæ in hoc profundo tamquam aſſiduis fluctibus exagitata detrita eſt: & niſi renovetur & reparetur a Deo, qui illam impreſſit quando formavit hominem; (Idoneus potuit eſſe homo ad caſum ſuum, non eſt idoneus ad reſurrectionem ſuam:) ſemper in profundo eſt: niſi liberetur, ut dixi, ſemper in profundo eſt. Sed cum de profundo clamat, ſurgit de profundo, & ipſe clamor non eum permittit multum in imo eſſe. Valde enim in profundo ſunt, qui nec clamant de profundo. Dicit [*Prov. 18. 3.*] Scriptura, Peccator cum venerit in profundum malorum, contemnit. Jam videte, Fratres, quale profundum ſit ubi contemnitur Deus. Cum quiſque viderit ſe quotidianis peccatis obrutum, acervis quibuſdam & molibus quibuſdam iniquitatum premi, ſi dictum illi fuerit ut Deum roget, irridet. Quibus modis? Primo dicit, Si Deo diſplicerent facinora, ego viverem? Si curaret Deus res humanas, ad tanta ſcelera quæ feci, non ſolum viverem, ſed & bene mihi eſſet? Solet enim hoc illis evenire, qui multum in profundo ſunt, & proſperantur in iniquitatibus ſuis. Et tanto magis in profundo merguntur, quanto magis videntur

Digitized by Google

tur eſſe felices: fallax enim felicitas, ipſa major eſt infelicitas. Deinde & hoc ſolent homines dicere, Jam quoniam mulra feci & damnatio imminet, hoc perdo, quod non facio quidquid poſſum: &, Ex hoc perdor, cur non facio quidquid poſſum? Quomodo ſolent deſperati latrones dicere, Sic me occiſurus eſt judex pro decem homicidiis, quomodo pro qninque, quomodo pro uno; quare non jam quidquid mihi occurrerit facio? Hoc eſt, Peccator cum venerit in profundum malorum, contemnit. Sed Dominus Jeſus Chriſtus, qui nec profunda noſtra contempſit, qui uſque ad iſtam vitam venire dignatus eſt, promittens remiſſionem omnium peccatorum, etiam de profundo excitavir hominem, ut clamaret de profundo ſub molibus peccatorum, & perveniret vox peccatoris ad Deum. Unde clamantis, niſi de profundo malorum?

Ex ejuſdem enarratiene in Pſalmum CXXX. verſ. 1. num. 1. & ſeqq.

IN iſto Pſalmo commendatur nobis humilitas ſervi Dei & fidelis, cujus voce cantatur, quod eſt univerſum corpus Chriſti. Sæpe enim admonuimus Charitatem veſtram, non quaſi unius hominis cantantis vocem accipi debere, ſed omnium qui ſunt in Chriſti corpore. Et quia in illius corpore ſunt omnes, tamquam unus homo loquitur: & ipſe eſt unus qui & multi ſunt. Multi enim ſunr in ſeipſis, unus [1. Cor. 3. 17.] ſunt in illo qui unus eſt. Ipſum eſt autem etiam templum Dei, de quo dicit Apoſtolus, Templum enim Dei ſanctum eſt, quod eſtis vos: omnes qui credunt in Chriſtum, & ſic cre- [Jacob. 2. 19.] dunt ut diligant. Hoc eſt enim credere in Chriſtum, diligere Chriſtum: non quomodo dæmones credebant, ſed non diligebant; & ideo quam- [Matt. 8. 29.] vis crederent dicebant, Quid nobis & tibi eſt, Fili Dei? Nos autem ſic credamus, ut in ipſum credamus, diligentes eum, & non dicamus, Quid nobis & tibi eſt? Sed dicamus potius, [1. Petr. 2. 5.] Ad te pertinemus, tu nos redemiſti. Omnes ergo qui ſic credunt, tamquam lapides ſunt vivi, de quibus templum Dei ædificatur; & tam- [Gen. 6. 14.] quam ligna imputribilia, ex quibus arca illa compacta eſt, quæ in diluvio mergi non potuit. Hoc autem templum eſt, id eſt, ipſi homines, ubi rogatur Deus, & exaudit. Quiſquis enim præter templum Dei orabit Deum, non exauditur ad illam pacem ſupernæ Jeruſalem, etſi exauditur ad quædam temporalia, quæ Deus [Matt. 8. 32.] & paganis donavit. Nam & ipſi dæmones exauditi ſunt ut irent in porcos. Exaudiri ad vitam æternam aliud eſt, nec conceditur, niſi ei qui in templo Dei orat. Ille autem in templo Dei orat, qui orat in pace Eccleſiæ, in unitate corporis Chriſti, quod corpus Chriſti conſtat ex multis credentibus in toto orbe terrarum: [Jo. 4. 24.] & ideo exauditur, qui orat in templo. Ipſe enim orat in ſpiritu & veritate, qui orat in pace Eccleſiæ; non in illo templo, ubi figura erat ....

Hujus ergo templi vox eſt in Pſalmo. In hoc templo, ut dixi, rogatur Deus, & exaudit in ſpiritu & veritate; non in illo corporali. Nam illic umbra erat, in qua demonſtraretur quod venturum erat. Ideo illud jam cecidit. Cecidit ergo domus orationis noſtræ? Abſit. Non enim illud templum quod cecidit, hoc potuit dici domus, orationis, de qua dictum eſt, Domus mea domus orationis vocabitur omnibus [Matt. 21. 13.] gentibus ..... Hoc autem templum Dei, hoc corpus Chriſti, hæc congregatio fidelium unam vocem habet, & tamquam unus homo cantat in Pſalmo. Ejus vocem jam in multis Pſalmis audivimus, audiamus & in iſta. Si volumus, noſtra vox eſt; ſi volumus, aure audimus cantantem, & nos corde cantamus, Si autem nolumus, erimus in illo templo tamquam ementes & vendentes, id eſt, noſtra quærentes. Intramus Eccleſiam, non ad ea quæ placent oculis Dei. Viderit ergo in numero veſtro quis quomodo audiat, utrum audiat & irrideat, utrum audiat & poſt ſe ponat, utrum audiat & conſonet, id eſt, ſentiat hic vocem ſuam, & adjungat vocem cordis ſuis voci Pſalmi hujus. Tamen vox Pſalmi hujus non tacet, inſtruantur qui poſſunt, immo qui volunt; qui nolunt non impediant. Commendetur nobis humilitas, inde cœpit:

Domine non eſt exaltatum cor meum neque in altum elati ſunt oculi mei, neque ingreſſus ſum in magnis, neque in mirabilibus ſuper me. [Verſ. 1.] Hoc planius dicatur, & audiatur, Non fui ſuperbus, nolui quaſi in mirabilibus innoteſcere hominibus; nec quæſivi aliquid ſupra vires meas, unde me apud imperitos jactarem. Intendat [Act. 8. 18.] Charitas veſtra: magna res commendatur. Quomodo Simon ille magus in mirabilibus ingredi volebat ſuper ſe, propterea plus illum delectavit potentia Apoſtolorum, quam juſtitia Chriſtianorum. At ubi vidit per manus impoſitionem Apoſtolorum & per orationes eorum Deum dare fidelibus Spiritum-ſanctum, & quia tunc per miraculum demonſtrabatur adventus Spiritus ſancti, ut linguis loquerentur, quas non didicerant, omnes ſuper quos veniebat Spiritus-ſanctus .... Cum ergo hoc videret Simon, [Ibidem.] voluit talia facere, non talis eſſe. Et noſtis quia etiam pecunia putavit comparandum Spiritum-ſanctum. Erat ergo de talibus, qui in templum intrant ad emendum & vendendum: emere volebat, quod vendere diſponebat ....

Ergo ſunt homines, quos delectat miraculum facere, & ab eis qui profecerunt in Eccleſia miraculum exigunt; & ipſi qui quaſi profeciſſe ſibi videntur, talia volunt facere, & putant ſe ad Deum non pertinere ſi non fecerint. Dominus autem Deus noſter, qui novit quid cui tribuat, & ut ſervetur compago corporis in pace, alloquitur Eccleſiam per Apoſtolum: Non [1. Cor. 12. 21.] poteſt dicere oculus manui, Opus te non habeo; aut iterum caput pedibus, Opus vobis non [Ibid. 17.] habeo. Si totum corpus oculus, ubi auditus? Si totum corpus auditus, ubi odoratus? Ergo in membris noſtris videtis, Fratres, quomodo ſingula officium ſuum habeant membra. Oculus videt, & non audit; auris audit, & non videt; manus operatur, nec audit, nec videt; pes ambulat, nec audit, nec videt, nec facit quod manus. Sed in uno corpore ſi ſit ſanitas, & non adverſum ſe litigent membra, auris videt in oculo, oculus audit in aure: nec objici poteſt auri quod non videt, ut dicatur ei, Nihil es, minor es; numquid videre & diſcernere

coloꝛes potes, quod facit oculus? Reſpondet enim auris de pace corporis, & dicit, ibi ſum ubi eſt oculus, in eo corpore ſum; in me non video, in illo eum quo ſum video .... Sic ergo, Fratres, quiſquis in corpore Chriſti non poteſt reſuſcitare mortuum, non illud quærat, ſed quærat ne diſcordet in corpore: quomodo ſi auris quærat videre, diſcordare poteſt: Nam quod non accepit, non poteſt facere. Sed ſi ei objectum fuerit & dictum, Si juſtus eſſes, reſuſcitares mortuum, quomodo reſuſcitavit Pe-
Jo. 14. 12. trus. In Chriſto enim majora videntur feciſſe Apoſtoli, quam ipſe Dominus. Sed onde fieri poteſt, ut plus valeant ſarmenta, quam radix? Quomodo autem quaſi majora videntur feciſſe illi quam ille? Ad vocem Domini ſurrexerunt mortui, ad umbram tranſeuntis Petri ſurrexit
Act. 5. 15. mortuus. Majus hoc videtur, quam illud. Sed Chriſtus facere ſine Petro poterat, Petrus
Jo. 15. 5. niſi in Chriſto non poterat, Quia ſine me, inquit, nihil poteſtis facere. Cum ergo hoc audierit homo qui proficit, quaſi objectam calumniam ab ignaris paganis, ab hominibus neſcientibus quid loquantur; in compage corporis Chriſti reſpondeat, & dicat, Qui dicis, Non es juſtus, quia non facis miracula; poſſes &
1. Cor. 12. 15. 16. &c. auri dicere, Non es in corpore, quia non vides. Faceres, inquit, & tu, ſicut & Petrus fecit. Sed Petrus & mihi fecit; quia in eo corpore ſum, in quo Petrus fecit: in illo quod poteſt poſſum, a quo diviſus non ſum: quod minus poſſum, compatitur mihi; & quod plus poteſt, congaudeo illi. Ipſe Dominus deſuper clamavit pro corpore ſuo, Saule, Saule, quid
Act. 9. 4. me perſequeris? Et ipſum nemo tangebat, ſed pro corpore in terra laborante caput de cælo clamabat.

Si ergo, Fratres, unuſquiſque quod poteſt juſte egerit, & in eo quod alius plus poteſt, non inviderit, ſed congratulatus fuerit tamquam in uno corpore cum eo conſtitutus, pertinet ad eum vox iſta Pſalmi, *Domine non eſt exaltatum cor meum, neque in altum elati ſunt oculi mei; neque ingreſſus ſum in magnis, neque in mirabilibus ſuper me*. Quod enim exceſſit vires meas, ait, non quæſivi; non ibi me extendi, nolui ibi magnificari. Nam iſta exaltatio de abundantia gratiarum quam ſit timenda, ne quis de dono Dei ſuperbiat, ſed magis ſervet humilitatem, & faciat quod ſcriptum eſt,
Eccl. 3. 20. Quanto magnus es, tanto humilia te in omnibus, & coram Deo invenies gratiam. Quam ergo timenda ſit ſuperbia de dono Dei, etiam atque etiam commendandum eſt Charitati veſtræ. Paulus apoſtolus quamvis ex perſecutore factus ſit prædicator, abundantiorem gratiam conſecutus eſt in omni labore Apoſtolico, quam
2. Cor. 12. 7. ceteri Apoſtoli: ut magis Deus oſtenderet ſuum eſſe quod dat, non hominis .... Cum ergo eſſet magnæ gratiæ, & magna dona meruiſſet a Deo, quid dicit quodam loco? Propter magnitudinem revelationum ne extollar. “Intendite, „ rem tremendam vobis dico: Propter magni„tudinem, inquit, revelationum ne extollar, „ datus eſt mihi ſtimulus carnis meæ, angelus „ ſatanæ, qui me colaphizet“. Quid eſt hoc, Fratres? Ne extolleretur tamquam juvenis, colaphizabatur tamquam puer. Et a quo? Ab angelo ſatanæ .... Sic ergo ille angelus ſatanæ quaſi libenter permiſſus eſt colaphizare Apoſtolum, ſed tamen Apoſtolus curabatur. Et quia illud quod medicus appoſuerat, moleſtum erat infirmo; rogavit medicum ut auferret. Quomodo cum medicus apponit viſceribus aliquod forte epithema moleſtum & ardens, unde tamen curandus eſt ille cujus viſcera tumebant; cum ille ardere cœperit & cruciari medicamento, rogat medicum ut auferat: medicus autem conſolatur, monet eum patientiam, quia novit quam utile ſit quod appoſuit. „ Ita & Apoſtolus ſe- *2. Cor. 12. 7. &c.*
„ quitur & dicit, cum dixiſſet, Datus eſt mi„ hi ſtimulus carnis meæ, angelus ſatanæ, qui „ me colaphizet .... Propter quod ter Domi„ num rogavi, ait, ut auferret eum a me“. Hoc eſt dicere, Rogavi medicum ut auferret a me moleſtum epithema, quod mihi appoſuerat. „ Sed audi vocem medici: Et dixit mihi, Sufficit „ tibi gratia mea: nam virtus in infirmitate „ perficitur“. Ego novi quid appoſuerim, ego novi unde ægrotes, ego novi unde ſaneris.

Si ergo, Cariſſimi, potuit Paulus apoſtolus extolli magnitudine revelationum, niſi acciperet angelum ſatanæ qui ſe colaphizaret, quis de ſe poſſit eſſe ſecurus? Tutius videtur ambulare qui minus accepit, ſed ſi non perverſe quærat quod recte non accepit: quærat ſine quo non poteſt eſſe in corpore Chriſti, aut ſine quo male eſt illic. Tutior eſt enim in corpore digitus ſanus, quam lippiens oculus... Non ergo quærat quiſque in corpore Chriſti niſi ſanitatem. Secundum ſanitatem habeat fidem; ex fide mundatur cor ejus, ex mundatione cordis videbit illam faciem de qua dictum eſt, Beati mundo corde, *Matt. 5. 8.*
quoniam ipſi Deum videbunt. Et qui fecit miracula, & qui non fecit miracula in corpore Chriſti, non debet gaudere, niſi de facie Dei. Redierunt Apoſtoli, & dixerunt Domino, cum miſſi eſſent a Domino, „ Ecce, Domine in *Luc. 10. 17.*
„ nomine tuo etiam dæmonia nobis ſubjecta „ ſunt“. Vidit Dominus quod tentaret eos ſuperbia ex potentia miraculorum; & ille qui medicus venerat ſanare tumores noſtros, & ferre infirmitates noſtras, continuo ait, „ Nolite in *Ibid. 20.*
„ hoc gaudere, quia dæmonia vobis ſubjecta „ ſunt; ſed gaudete quia nomina veſtra ſcripta „ ſunt in cælo“. Non eos voluit gaudere ex eo quod proprium habebant, ſed ex eo quod cum ceteris ſalutem tenebant. Inde voluit gaudere Apoſtolos, unde gaudes & tu. Intendat Charitas Veſtra. Nullus fidelis habet ſpem, ſi nomen ejus non eſt ſcriptum in cælo. Omnium fidelium qui diligunt Chriſtum, qui ambulant vitam ejus humiliter, quam ipſe docuit humilis, nomina ſcripta ſunt in cælo. Cujuſvis contemptibilis in Eccleſia, qui credit in Chriſtum, & diligit Chriſtum, & amat pacem Chriſti, nomen ſcriptum eſt in cælo; cujuslibet quem contemnis. Et quid ſimile ipſi & Apoſtolis, qui tanta miracula fecerunt? Et tamen Apoſtoli reprimuntur ex eo quod de bono proprio gaudebant, & jubentur hinc gaudere, unde gaudet & ille contemptibilis.

Ex

Digitized by Google

Ex enarratione ejuſdem in Pſalmum CXXXVIII. verſ. 12. num. 16. & 17.

Verſ. 12. Et *nox tamquam dies illuminabitur*. *Nox tamquam dies*: dies nobis proſperitas ſæculi, nox nobis adverſitas ſæculi: ſed ſi cognoſcamus merito peccatorum noſtrorum nos adverſitates pati, & dulcia nobis ſint flagella Patris, ne ſit amara ſententia judicis; ſic habebimus tenebras noctis hujus, quomodo lumen noctis hujus. Si nox eſt, quomodo ibi lux eſt? Non eſt, quia erratur hic a genere humano. Non eſt, quia nondum venimus ad illum diem, quem non coartat heſternus & craſtinus; ſed eſt dies perpetuus, ſine ortu, quia ſine occaſu. Nox eſt ergo hic: ſed quamdam lucem ſuam nox iſta habet, & tenebras ſuas. Quare ſit generaliter nox diximus: quæ eſt lux noctis hujus? Proſperitas & felicitas ſæculi hujus, gaudium temporale, honor temporalis, quaſi lux eſt noctis hujus. Adverſitas autem & amaritudo tribulationum vel ignobilitas, tamquam tenebræ ſunt noctis hujus. In hac nocte, in hac mortalitate vitæ humanæ habent homines lucem, habent homines tenebras, lucem proſperitatem, tenebras adverſitatem. Sed ubi venerit Chriſtus Dominus, & habitaverit animam per fidem, & promiſerit aliam lucem, & inſpiraverit & donaverit patientiam, & monuerit hominem non delectari proſperis, ne frangatur adverſis: incipit homo fidelis indifferenter uti mundo iſto, nec extolli quando res proſperæ accidunt, nec frangi quando res adverſæ ſunt, ſed ubique Dominum benedicere; non ſolum quando abundat, ſed etiam quando amittit; non ſolum quando ſanus eſt, ſed etiam quando ægrotat; ut ſit in illo vera illa cantatio, Pſ. 33. 2. Benedicam Dominum in omni tempore, ſemper laus ejus in ore meo. Si ergo ſemper, & quando lucet nox iſta, & quando obſcura eſt nox iſta; quando arridet proſperitas, quando triſtis eſt adverſitas, ſemper ſit laus ejus in ore Item v. 12. tuo: & fiet tibi quod modo dictum eſt, *Sicut tenebræ ejus, ſic & lumen ejus*. Non me conculcant tenebræ ejus, quia non extollit lumen ejus.

Ecce habes lumen ipſius in Job: abundabat omnibus rebus. Lux noctis in illius divitiis prima deſcribitur. Quantis rebus & quanta copia redundabat, lux erat noctis ejus. Putavit inimicus propterea illum talem virum colere Deum, quia illa omnia donaverat ei; & petivit ut auferrentur ab eo. Factæ ſunt tenebræ noctis illius, quæ primo habebat lucem. Noverat tamen ille, ſive lux ibi eſſet, ſive tenebræ, illam noctem eſſe, in qua peregrinaretur a Deo ſuo; & habebat interiorem lucem ipſum Deum ſuum, per quam lucem interiorem indifferenter haberet ſive tenebras noctis illius, ſive lucem. Propterea quia in luce noctis illius, ideſt, in rerum abundantia colebat Deum, ablatis illi omnibus rebus poſtea quam factæ ſunt tenebræ illius, Job 1. 21. quid dixit ille? Dominus dedit, Dominus abſtulit; ſicut Domino placuit ita factum eſt: ſit nomen Domini benedictum. In nocte ſum quadam vitæ hujus: Dominus meus, inquit habitat cor meum, illuminavit mihi ſolatiis quibuſdam noctem iſtam, quando dedit copias rerum temporalium: ſubtraxit ipſam lucem temporalem, & quaſi tenebrata eſt nox. Sed quia, *Sicut tenebræ ejus, ſic & lumen ejus*: Dominus dedit, Dominus abſtulit; ſicut Domino placuit, ita factum eſt: ſit nomen Domini benedictum. Non ſum triſtis in nocte hac: quia, *Sicut tenebræ ejus, ſic & lumen ejus*. Utrumque tranſit, ut qui gaudent tamquam non gaudentes ſint, & qui flent, tamquam non flentes ſint: quia, *Sicut tenebræ ejus, ſic & lumen ejus*. 1. Cor. 7. 30.

Ex enarratione ejuſdem in Pſalmum CXXXIX. ℣. 7. n. 10. & 11.

Percipe *auribus, Domine, vocem deprecationis meæ*. Simplex quidem ſententia eſt, & facilis ad intelligendum: ſed tamen delectat forte cogitare, quare non dixerit, Percipe auribus deprecationem meam, ſed velut evidentius exprimens affectum animi ſui, ait, *vocem deprecationis meæ*, vitam deprecationis meæ, animam deprecationis meæ, non quod ſonat in verbis meis, ſed unde vivunt verba mea. Ceteri enim ſtrepitus ſine anima, ſoni dici poſſunt, voces non poſſunt. Vox proprie animatorum eſt, vivorum eſt. Quam multi autem deprecantur Deum, & non ſentiunt Deum, nec bene cogitant de Deo? Sonum deprecationis habere poſſunt, vocem non poſſunt; quia vita ibi non eſt. Hujus qui vivebat, quia Deum ſuum intelligebat, & a quo liberaretur videbat, & a quibus liberaretur ſentiebat, ipſa erat vox deprecationis ejus. Verſ. 7.

Ipſam commendans auribus Dei dicat, *Domine, Domine*. Tu Domine, Domine, ideſt, tu veriſſime Domine, non quales domini homines, non quales domini, qui emunt ſaccello: ſed qualis Dominus qui emit ſanguine. *Domine, Domine, virtus ſalutis meæ*, ideſt, qui das vires ſaluti meæ. Quid ſibi vult, *virtus ſalutis meæ*? Conquerebatur de ſcandalis & inſidiis peccatorum, de circumlatrantibus, & circuminſidiantibus malignis hominibus, vaſis diaboli, de ſuperbis invidentibus juſtis, inter quales neceſſe eſt vitam ducere, cum hic vivimus in peregrinatione noſtra hac. Talia vero ſcandala abundantia futura Dominus prædixit, & ait, „ Abundabit „ iniquitas, & quoniam abundabit iniquitas, „ refrigeſcet charitas multorum. Sed adjunxit „ ſtatim ſolatium ": Qui perſeveraverit uſque in finem, hic ſalvus erit. Adtendit iſte, & timuit, & abundantia iniquitatum turbatus reſpexit ſpem: quia qui perſeveraverit uſque in finem, hic ſalvus erit. Extendit ſe perſeverare, & vidit longam viam; & quia perſeverare magnum eſt & difficile, ipſum oravit ad perfectionem perſeverantiæ ſuæ, a quo illi juſſum eſt ut perſeveraret. Certe ſalvus ero, ſi perſeveravero uſque in finem: ſed perſeverantia ad virtutem pertinet, ut merear ſalutem: tu es virtus ſalutis meæ, tu me facis perſeverare, ut perveniam ad ſalutem. *Domine, Domine, virtus ſalutis meæ*. Et unde ſpero, quia tu es virtus ſalutis meæ? *Obumbraſti ſuper caput meum in die belli*. Ecce modo adhuc pugno, pugno foris contra fictos bonos, pugno intus contra concupiſcentias meas: „ quoniam video aliam legem in mem- Rom. 7. 23. &c.
„ bris meis repugnantem legi mentis meæ, &
„ captivum me ducentem in lege peccati, quæ

Verſ. 8. Matt. 24. 12.

„ eſt in membris meis. Miſer ego homo, quis „ me liberabit de corpore mortis hujus?" Gratia Dei per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum. Igitur laborans in hoc bello, reſpexit ad gratiam Dei: & quia jam cœperat æſtuare & areſcere, tamquam umbram invenit ſub qua viveret. *Obumbraſti ſuper caput meum in die belli*: ideſt, in æſtu, ne fatigarer, ne areſcerem.

Ex eadem enarratione in Pſalmum CXXXIX. verſ. 11. num. 14.

Verſ. 11. D*Ecident ſuper eos carbones ignis in terra, & dejicies eos*. Quid eſt, *in terra?* Hic adhuc in hac vita, hic *ſupra illos decident carbones ignis, & dejicies eos*. Qui ſunt carbones ignis? Novimus iſtos carbones. An alii ſunt iſti, & alii illi de quibus dicturi ſumus? Iſtos enim video ad pœnam valere: illos autem, quos commemoraturus ſum, ad ſalutem. Dictum eſt enim de quibuſdam carbonibus, cum homo peteret adverſum linguam ſubdolam auxilium: *Pſ. 119. 3.* Quid detur tibi, aut quid adjicietur tibi ad linguam ſubdolam? Sagittæ potentis acutæ, cum carbonibus vaſtatoriis: ideſt, verba Dei cor transfigentia, & vetuſtatem perimentia amoremque gignentia, & exempla hominum qui mortui erant & revixerunt, & nigri erant & fulgentes effecti ſunt. Carbones enim tenebræ ſunt, color indicat. Sed cum ad eos acceſſerit flamma charitatis, & ex mortuis revixerint, audiant ab *Epheſ. 5. 8.* Apoſtolo. Fuiſtis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. Ipſi ſunt carbones, Fratres, quos intuemur, quando volumus mutare vitam tranſixi ſagitta Dei, & impediunt nos malæ linguæ hominum, de qualibus hic modo querebatur, & volunt ſeducere a via veritatis, potiuſque inducere ad errores ſuos, & dicere nobis, quia ſi profeſſi fuerimus, non implebimus, Attendimus carbones illos. Qui erat heri ebrioſus, hodie ſobrius eſt: qui erat heri adulter hodie caſtus eſt; qui erat heri raptor, hodie largitor. Omnes iſti carbones ignis ſunt. Accedunt exempla carbonum ad vulnus ſagitta- *Cant. 2. 5. ſec. LXX.* rum: (Non enim timeam dicere vulnus, cum clamet ipſa ſponſa, Vulnerata charitate ego ſum): & fit ibi vaſtatio fœni, propter quod & dicuntur carbones vaſtatorii. Vaſtatur fœnum, ſed purgatur aurum: & mutat homo ex morte vitam, & incipit eſſe etiam ipſe carbo *1. Tim. 1. 13.* flagrans: qualis carbo erat Apoſtolus, qui prius fuit perſecutor & blaſphemus & injurioſus, niger & extinctus: miſericordiam vero conſecutus, accenſus eſt de cælo; vox Chriſti accendit illum: periit in eo tota nigritudo, cœpit fervens ſpiritu, quo accendebatur, accendere. Tales ergo & hic intellecturi ſumus carbones ignis, qui cadunt ſuper iſtos malos, & dejiciunt illos? Plane non prohibemur hunc habere intellectum. Video hic nobis eluceſcere non improbabilem & irreprehenſibilem ſententiam. Intelligo illos carbones cadere ſuper iſtos, ut dejiciantur. In alios enim veniunt, ut accendantur, in alios ut *2. Cor. 2. 16.* dejiciantur. Ipſe enim carbo dicebat, Quibuſdam ſumus odor mortis in mortem, quibuſdam ſumus odor vitæ in vitam. Vident enim juſtos flammantes ſpiritu, candentes luce, & eis invidendo cadunt: hoc eſt quod ſupervenient illis carbones ignis in terra & dejicientur. Quid eſt, *in terra?* Adhuc hic ſunt in hac vita, excepta illa pœna, quæ ſervatur impiis, carbones iſti illos dejiciunt, ante quam veniat ignis æternus.

Ex enarratione ejuſdem in Pſalmum CXLI. verſ, 5. num. 11.

P*Eriit fuga a me*. Tamquam circumcluſum *Verſ. 6.* ſe dicit. *Periit fuga a me*. Inſultent perſecutores, oppreſſus eſt, captus eſt, circumcluſus eſt, victus eſt, periit fuga ab illo. Ab illo periit fuga, qui non fugit. Qui autem non fugit, patitur quidquid poteſt pro Chriſto, ideſt, non fugit animo. Nam corpore fugere licet, conceſſum eſt, permiſſum eſt, Domino dicente, Si *Matt. 10. 23.* vos perſecuti fuerint in una civitate, fugite in aliam. Qui ergo non fugit animo, periit ab illo fuga. Sed intereſt quare non fugiat, quia circumcluſus eſt, quia captus eſt, an quia fortis eſt. Et a capto enim periit fuga, & a forti periit fuga. Quæ ergo fuga cavenda eſt? quæ fuga a nobis pereat? De qua Dominus dicit in Evangelio, „ Quia paſtor bonus animam ſuam ponit *Jo. 10. 11.* „ pro ovibus ſuis: mercenarius autem & qui non „ eſt paſtor, cum viderit lupum venientem, fugit. Cum viderit prædonem, quare fugit? „ Quia non eſt ei cura de ovibus", Talis fuga ab illo perierat, ſive ab ipſius capitis perſona accipiamus hanc vocem illius Chriſti Domini, qui pro omnibus mortuus eſt; ſive a membris ejus Martyribus noſtris, quia & ipſi pro fratribus paſſi ſunt. Audi Joannem dicentem, Sicut *1. Jo. 3. 16.* enim ille animam ſuam pro nobis poſuit, ſic & nos debemus animas pro fratribus ponere. Sed cum illi ponunt, Chriſtus ponit: quia cum illi patiuntur perſecutionem, ipſe clamat. Quid me perſequeris? *Periit fuga a me, & non eſt qui* *Act. 9. 4.* *exquirat animam meam*. Ergo non eſt qui exquirat animam ipſius? Videt homines velle ſævire in necem ſuam, velle effundere ſanguinem ipſius, quomodo non eſt qui requirat animam ejus? Et hoc duobus modis accipitur. Quomodo perire fugam accipitur duobus modis, quia & a capto & a forti perit fuga: ſic duobus modis quæritur anima hominis, aut a perſecutoribus, aut a dilectoribus. Ita ergo, *Non eſt qui requirat animam meam*, de illis dixit, Certe perſequuntur animam meam, & non quærunt animam meam. Si autem requirant animam meam, invenient inhærentem tibi: & ſi norunt eam quærere, norunt & imitari. Nam ut noveritis quæri animam hominis, & a perſecutoribus, inde alibi dicitur; Confundantur, & re- *Pſ. 39. 15.* vereantur, qui quærunt animam meam.

Ex enarratione ejuſdem in Pſalmum CXLII. V. 9. n. 16.

E*Xime me de inimicis meis, Domine, quia* *Verſ. 9.* *ad te confugi*. Qui aliquando a te fugi, *Gen. 3. 8.* *ad te confugi*. Fugit enim Adam a facie Dei, & abſcondit ſe inter ligna paradiſi, ut de illo diceretur in libro Job, Tamquam ſervus fu- *Job 7. 2. ſec. LXX.* giens dominum ſuum, & conſecutus umbram. Fugit a facie Domini ſui, & conſecutus eſt umbram: ad umbram enim fugit inter ligna paradiſi. Væ ſi permanſerit in umbra, ne poſtea

dica-

[1. Jo. 2. 17.] dicatur, Tranſierunt omnia tamquam umbra. [Ephes. 6. 12.] *Exime me de inimicis meis*. Non ego hic inimicos homines cogito. Non eſt nobis colluctatio adverſus carnem & ſanguinem, ſed adverſus quos? „ Adverſus principes & poteſtates, „ rectores mundi “. Cujus mundi? Non enim cæli & terræ: non enim regunt quod non fecerunt. [Ephes. 5. 8. Ephes. 6. 12.] Rectores mundi: ſed cujus mundi? Tenebrarum harum. Quarum tenebrarum? Utique iniquorum. „ Fuiſtis enim aliquando tenebræ, „ nunc autem lux in Domino “. Rectores mundi, tenebrarum harum, rectores iniquorum: contra hos habetis luctamen. Magnum prœlium vobis eſt, hoſtem non videre, ſed vincere. Adverſus rectores mundi, tenebrarum harum, diabolum ſcilicet & angelos ejus: non illius mundi rectores, de quo dicitur, Et mundus per eum factus eſt; ſed illius mundi, de quo dicitur, Et mundus eum non cognovit. [Jo. 1. 10.] *Exime me de inimicis meis, Domine, quia ad te confugi*. *De inimicis meis*, non Juda, ſed qui implevit Judam. Illum patior viſum, illum expugno non viſum. [Jo. 13. 27.] Accepit enim buccellam Judas, & intravit in eum ſatanas: ut iſte David perſecutionem pateretur a filio ſuo. Quam multos Judas implet ſatanas, indigne accipientes buccellam ad judicium ſuum? [1. Cor. 11. 29.] „ Qui enim „ manducat & bibit indigne judicium ſibi man„ ducat & bibit “. Non malum eſt quod datur, ſed bonum malo in judicium datur. Bene eſſe non poteſt male accipienti quod bonum eſt. Ergo, *Exime me de inimicis meis, Domine, quia ad te confugi*. Quo enim fugerem? Quo ibo a ſpiritu tuo? [Pſ. 138. 7. &c.] „ Si aſcendero in cælum, tu „ ibi es: ſi deſcendero in infernum, ades. Quid „ ergo reſtat? Si aſſumſero pennas meas ut co„ lumba, & volabo in extrema maris; id eſt, „ ut ſpe habitem in finem ſæculi, Etenim il„ luc manus tua deducet me, & perducet me „ dextera tua “. *Exime me de inimicis meis, quoniam ad te confugi, Domine*.

Ex enarratione ejuſdem in Pſalmum CXLIII. verſ. 1. n. 3. & 4.

[Verſ. 1.] B*Enedictus Dominus Deus meus qui docet manus meas in prœlium, digitos meos ad bellum*. Vox noſtra eſt, ſi corpus Chriſti nos ſumus. Benedicamus Dominum Deum noſtrum, *qui docet manus noſtras in prœlium, digitos noſtros ad bellum*. Repetito ſententiæ videtur: quod eſt, *manus noſtras in prœlium*, hoc eſt *digitos noſtros ad bellum*. An aliquid intereſt inter manus & digitos? Digitis utique operantur & manus. Non itaque abſurde accipimus digitos pro manibus poſitos. Verumtamen in digitis agnoſcimus diviſionem operationis, * & tamen radicem unitatis. Vide illam gratiam: dicit Apoſtolus, [1. Cor. 12. 8. &c.] „ Alii quidem per Spiritum „ datur ſermo ſapientiæ, alii ſermo ſcientiæ ſe„ cundum eumdem Spiritum, alii fides in eo„ dem Spiritu, alii donationes curationum in „ uno Spiritu, alii genera linguarum, alii pro„ phetia, alii dijudicatio ſpirituum. Omnia „ autem hæc operatur unus atque idem Spiri„ tus, dividens propria unicuique prout vult. „ Alii illud, alii hoc: diviſiones ſunt opera„ tionis “. Omnia hæc operatur unus atque idem Spiritus: radix eſt unitatis. His ergo digitis pugnat corpus Chriſti, procedens in bellum, procedens in prœlium.

* Forte leg. & in manu 9. decem unitatis.

Jam prœliorum & bellorum genera commemorare fortaſſe longum eſt, & gerere facilius quam explicare. Habemus unum bellum quod commemorat Apoſtolus: Non eſt vobis colluctatio adverſus carnem & ſanguinem, [Ephes. 6. 12.] id eſt, adverſus homines a quibus videmini pati moleſtias, non adverſus ipſos pugnatis, ſed adverſus principes & poteſtates, & rectores mundi. Et ne intelligeres mundi, cæli & terræ, oſtendit quid diceret; Tenebrarum, inquit, harum. Mundi ſcilicet, non qui per ipſum factus eſt; quia, „ Et mundus per eum factus eſt: ſed „ mundi qui eum non cognovit; quia, Et mun„ dus eum non cognovit “. [Jo. 1. 10.] Hæ tenebræ non ſunt natura, ſed voluntate. Anima enim per ſemetipſam non lucet: quia humiliter & veraciter cantat, „ Tu illuminabis lucernam meam, „ Domine, Deus meus illumina tenebras meas “. Et, Apud te, inquit, fons vitæ, in lumine tuo videbimus lumen: [Pſ. 17. 29.] non in lumine noſtro, [Pſ. 35. 10.] ſed in lumine tuo. Nam & oculi noſtri lumina vocantur: & tamen lux extrinſecus ſi deſit, etiam ſani & patentes; in tenebris remanebunt. Ergo bellum gerimus adverſus rectores tenebrarum harum, rectores ſcilicet infidelium, diabolum & angelos ejus, rectores gladii ejus, de quo pugnat diabolus adverſus fideles. Sed quomodo Goliæ proſtrato tollitur gladius, ut ipſi Goliæ caput de gladio ſuo amputetur; ita cum credunt ipſi infideles, dicitur eis, [1. Reg. 17. 51.] „ Fuiſtis aliquando tenebræ, nunc autem lux „ in Domino “. Pugnaſtis de manu Goliæ, [Ephes. 5. 8.] jam in manu Chriſti tollite caput Goliæ.

Ex enarratione ejuſdem in Pſalmum CXLIV. verſ. 2. num. 4.

BReve magiſterium eſt, ut ſemper laudes Deum, veroque corde, non falſo dicas, „ Benedicam Dominum in omni tempore, ſem„ per laus ejus erit in ore meo “. [Pſ. 33. 2.] Breve magiſterium eſt, ſcilicet ut noveris eum miſericorditer dare cum dat, miſericorditer auferre cum tollit, nec te credas a miſericordia ejus derelinqui, qui tibi aut blanditur dando, ne deficias; aut corripit exſultantem, ne pereas. Sive ergo in ejus donis, ſive in ejus flagellis, lauda eum. Laus flagellantis, medicina eſt vulneris. [Verſ. 2.] *Per ſingulos*, inquit, *dies benedicam te*. Prorſus per ſingulos dies, Fratres, benedicite: omnino quidquid acciderit, benedicite Deum. Etenim ne accidat aliquid, quod ferre non poteſtis, ipſe facit. Ideo cum timore debes eſſe, quando tibi bene eſt, neque te ad hoc parare, quaſi ut numquam tenteris. Si enim numquam tentaris, numquam probaris. Nonne melius eſt tentari & probari, quam non tentatum reprobari? *Et laudabo nomen tuum in ſæculum & in ſæculum ſæculi*.

Ex eadem enarratione in Pſalmum CXLIV. verſ. 13. num. 17.

Verſ. 13. F*idelis Dominus in verbis ſuis, & ſanctus in omnibus operibus ſuis. Fidelis Dominus in verbis ſuis:* Quid enim promiſit, & non dedit? *Fidelis Dominus in verbis ſuis.* Poſſemus illi credere tantummodo dicenti: noluit ſibi credi dicenti, ſed voluit teneri Scripturam ſuam: quomodo ſi diceres alicui homini, cum aliquid promitteres, Non mihi credis, ecce ſcribo tibi. Etenim quia generatio vadit, & generatio venit, & ſic tranſcurrunt iſta ſæcula cedentibus ſuccedentibus mortalibus, Scriptura Dei manere debuit, & quoddam chirographum Dei, quod omnes tranſeuntes legerent, & viam promiſſionis ejus tenerent. Et quanta ſunt quæ reddidit ex iſto chirographo? Dubitant homines credere illi de reſurrectione mortuorum, & de futuro ſæculo, quod ſolum jam reddendum reſtat, quando ſi faciat rationem cum infidelibus, erubeſcunt infideles? Si dicat tibi Deus, Chirographum meum tenes, judicium promiſi, diremptionem bonorum & malorum, regnum ſempiternum fidelibus, & non vis credere? Ibi in chirographo meo lege omnia quæ promiſi, deduc mecum rationem: certe vel computando quæ reddidi, potes me credere redditurum eſſe quod debeo. (Rom. 8. 32.) In ipſo chirographo habes promiſſum unicum Filium, cui non peperci, ſed pro vobis omnibus tradidi eum: jam computa in redditis. Lege chirographum: promiſi pignus Spiritus-ſancti me daturum per Filium meum; computa redditum. (Act. 2. 2. &c.) Promiſi ibi ſanguinem & coronas Martyrum glorioſiſſimorum; computa redditum: admoneat te * Maſſa redditi debiti mei. Sed & hæc gloria Martyrum ut redderetur, tibi promiſſa in chirographo, ubi ſcriptum eſt, Propter te mortificamur tota die; ut hoc redderetur, „ Fremuerunt gentes, & populi meditati ſunt inania, adſtiterunt reges terræ, & principes convenerunt in unum, adverſus Dominum & adverſus Chriſtum ejus. Principes convenerunt in unum, conſpirantes adverſus Chriſtianos “. Quid, ipſorum regum fidem, nonne & promiſi in chirographo, & reddidi in effectu? Attende ubi promiſi: „ Adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes ſervient illi “. Ingrate, legis debitum cernis redditum, non credis promiſſum? Lege aliud in chirographo meo: Quoniam fremuerunt gentes: Quoniam inimici mei dixerunt mala mihi, hoc eſt Chriſto: Quando morietur & peribit nomen ejus? Quoniam hæc omnia fecerunt atque dixerunt, lege quod promiſi, cui me ſolvendo obſtrinxi. „ Prævalebit Dominus adverſus eos, & exterminabit omnes deos gentium terræ, & adorabunt eum unuſquiſque de loco ſuo “. Nempe jam prævaluit, exterminavit omnes deos gentium terræ. Nonne & hoc facit, & hoc reddit? Ante oculos omnium ponit ſolutionem debitorum ſuorum: quædam reddidit ſub majoribus noſtris, quæ nos non vidimus; quædam reddidit temporibus noſtris, quæ illi non viderunt: per omnes generationes reddidit quæ ſcripta ſunt. Et quid reſtat? Non ei creditur, his omnibus redditis? Quid reſtat? Ecce feciſti rationem, tanta reddidit: numquid propter pauca reſidua infidelis eſt factus? Abſit. Quare? Quia, *Fidelis Dominus in verbis ſuis, & ſanctus in omnibus operibus ſuis.*

* Maſſa candida dicti ſunt Martyres apud Uticam paſſi: unde & Uticenſis Maſſa candida appellabantur V. Aug. in Pſ. 49. n. 9. ſerm. 306. de diverſis, & ſerm. 311. cap. 10.

Pſ. 43. 22. Pſ. 2. 1. Pſ. 71. 11. Pſ. 2. 2. Pſ. 40. 6. Sophon. 2. 11.

APPENDICIS FINIS.

SANCTI
ASTERII
EPISCOPI AMASEÆ
HOMILIÆ.

Digitized by Google

Digitized by Google

SANCTI ASTERII
EPISCOPI AMASEÆ
HOMILIÆ.

HOMILIA.

In locum Evangelii ſecundum Lucam.

De Divite & Lazaro.

SALVATOR Noſter Deus odium vitiorum, ſtudiumque virtutum non ſolum vetando præcipiendoque mortalibus ingerit, ſed claris etiam exemplis certam inſtituendæ vitæ diſciplinam tradit, factiſque ſimul & verbis ad eam recte pieque degendam impellit. Ita hoc loco, quamvis alibi jam ſæpe Prophetarum, & Evangeliſtarum ore, ſed & ſuo declaraſſet, odio ſe habere ſuperbas & elatas opes; gratam autem humanitatem, paupertatemque cum juſtitia conjunctam, ut rationi robur ac firmamentum addat, efficacibus utitur exemplis, divitemque & egenum graphice deſcribit: & illius quidem ambitioſas voluptates, hujus autem afflictam ærumnoſamque vitam cum utriuſque exitu uobis ob oculos ponit, ut aliorum ex inſtituto vitæque genere, de uoſtro ipſorum recte vereque judicare poſſimus. Luc. 16. v. 19. *Vir quidam erat dives, & induebatur purpura ac byſſo.* Hæc oratio duobus, & quidem brevibus verbis eos notat ac traducit, qui nec recte divitias habent, & ad inanes immodicoſque ſumptus abutuntur: nam & purpuræ color valde pretioſus eſt planeque ſupervacuus, & byſſi item uſus minime neceſſarius. His autem, qui vitam ſectantur moderatam ac frugi, proprium ac familiare eſt, cum rerum uſum neceſſitate metiri, tum inane vanæ gloriæ ſtudium fallacemque voluptatem tanquam vitiorum parentem vitare. Sed enim, quo melius eorum, quæ dicuntur, vim ac robur intelligamus, primus veſtimentorum uſus inſpiciendus eſt, quam late pateat, & quos ei fines atque terminos temperantia præſcripſerit. Quid igitur juſtitiæ lex ait? Pecudem Deus creavit pelle bene comata ac denſis velleribus: his detonſis tunicam & pallium pertexi tibi cura, quo cum hiberni frigoris moleſtiam, tum ferventis radii noxam effugias. Quod ſi leviore per æſtatem anni veſte eges, uberiorem ad commoditatem uſum lini Deus dedit, unde tibi decorum in proclivi indumentum, quod ſimul & tegat, & levitate refrigeret. Et his cum perfrueris, Creatori gratiam habe, quod non modo uos creavit, verum etiam tutelæ & præſidiis vitæ proſpexit. Quod ſi pecoribus & lana relictis, neceſſarioque Creatoris apparatu inſtrumentoque contempto, vanis cogitationibus veſaniſque cupiditatibus in luxum effuſus & byſſum requiris, & Perſicorum ſtamina vermium colligis, unde evanida, ut ita dicam, araneæ tela contexatur: ſi præterea tinctorem ingenti mercede conducis, ut purpuram venatus maritimam ejus animalculi ſanguine veſtem inficiat, id vero hominis eſt immodice laſcivientis, quique rebus crearis abutatur, nec habeat ubi pecuniam ſuperfluentem effundat. Eoque non immerito talis ab Evangelio vapulat ac reprehenditur, tanquam mollis & effœminatus, cultumque & ornamenta miſerarum puellurarum mutuatus. Alii item reperiuntur ſimilis amantes vanitatis, magiſque etiam & plenius vitia exercentes, qui ne hic quidem ſtultæ ſolertiæ fines conſtituerunt; ſed inani quodam & ſupervacuo commento, quod artem pictoriam per ſtamen atque ſubtegmen imitatur, omniumque formas animalium in veſtibus exprimir, & florida ac ſexcentis variegata figuris veſtimenta rum ſibi, tum uxoribus ac liberis comparant. Qui ſibi ludunt etiam alibi, nil uſquam ſedulo vel ſerio facientes, ſed per immodicas opes abutentes vita, non utentes, ipſique Paulo & divinis vocibus, non dictis, ſed factis adverſantes: nam quæ ille verbis præſcripſit, hæc iſti mordicus retinent, & ipſa re faciunt rata. Quandocumque igitur in publicum prodeunt, quaſi depicti parietes ab obviis aſpiciuntur. Quin etiam pueri circumſtant, ridentes inter ſeſe, digitiſque picturam in veſtibus commonſtrantes, & ad multum ſpatii proſequuntur, nec niſi ægre recedere & avelli poſſunt. Videre eſt illic leones, pantheras, urſos, tauros, canes, ſilvas, ſaxa, ac venatores, & omnia denique, circa quæ pictorum induſtria naturæ æmula verſatur. Neceſſe videlicet erat, ut videtur, parietes non ſolum atque domos exornari ac depingi; verum etiam tunicas & pallia iis ſuperjecta. Qui autem quæve de divitibus illis religioſiores, argumenta textoribus ex hiſtoria Evangelica collecta ſubminiſtrant: ipſum, inquam, Chriſtum noſtrum cum Diſcipulis omnibus, ac miracula quæque quemadmodum ibi narrantur. Videbis nuptias Galilææ & hydrias, paralyticum lectum bajulantem, cæcum qui luto curatur; mulierem quæ ſanguinis profluvio laborabat, fimbriam prehendentem; peccatricem ad pedes Jeſu accedentem, ac Lazarum e ſepulchro redivivum; & hæc dum faciunt, pie ſeſe facere, & veſtimenta Deo grata induere arbitrantur. At me quidem ſi audiant, iſtis divenditis, vivas Dei imagines colant. Chriſtum ne pinge (ſatis enim illi quod ſemel ad corpoream naturam aſſumendam cauſa ſe noſtra ſponte demiſit) ſed mente & intellectu Verbum incorporeum circumfer: in veſtibus paralyticum ne habe; ſed hominem infirmum ac projectum require: ne aſſidue mulierem ſanguinis profluvio laborantem ſpectandam propone; ſed viduæ

affli-

afflictæ miſerere: ne peccatricem ad genua Domini prolapſam tam diligenter contuere, ſed tuorum aſpectu peccatorum contritus lacrymas uberes emitte. Pro effigie Lazari reſurgentis, idoneam in tuæ tempus reſurrectionis apologiam para. Cæcum in veſtibus depictum circumferre noli, ſed cæcum viventem beneficiis ſolare, poſt habirifque reliquiarum cophinis, & hydriis illis Canæ Galilææ, eſurientibus cibum, ſitientibus potum præbe. Et in his quidem nobis illa ſplendida ac ſuperba divitis veſtis profuerit. Neque vero cætera negligenda. Præter luxum enim in veſtibus, purpuraque ac byſſo, opipare quotidie epulabatur. Paria autem ac gemina prorſus iſta duo ſunt inutili inanique circa veſtes ambitione efferri, ventrique & gulæ per voluptatem ancillari. Luſus utique & deliciæ cum ſtudio virtutis repugnant, tum ſocordiæ, profuſioni, intemperantiæ, ſervilique prorſus conſuetudini homines mancipant & addicunt. Et quamquam res una atque ſimplex videatur, ſi propius inſpicias, & ſigillatim examines, e varia multiplicique vitiorum colluvie conflata reperietur. Deliciari enim abſque magnis facultatibus haud poſſis. Atqui divitias accumulare citra peccatum impoſſibile; niſi alicui, ſicut Job (quod valde rarum) ſimul & diteſcere & juſtitiam colere contigerit. Ante omnia autem ei, cui laute delicateque vivere propoſitum, domo opus eſt cultius eſtructa ac pretioſis calculis, lapillis atque auro, ſponſarum inſtar, exornata; tum etiam ad mutationes temporum, annique tempeſtates bene accommodata. Commendatur enim hiberna quidem calida & ad Meridianum converſa ſolem, æſtiva vero Septentrioni oppoſita, quo tenues illæ & frigidulæ ab Arcto ſpirantes auræ perflare eam, & permeare commode poſſint. Ad hæc ſtragula multi pretii veſte eſt opus ad ſcamna, lectos, culcitras, januas: nam omnia apud hos tales, quamvis inanima, accurate veſtiuntur, cum pauperibus interim hominibus integumenta corporis deſint. Adde vaſa argentea & aurea, ſumptuoſam emptionem avium Phaſianarum, vinique Phœnicii, quod Tyriæ vites, etſi maxime pretioſum, divitibus affatim ſufficiunt, omnemque adeo voluptatis atque deliciarum apparatum, ab ipſis illis qui uſurpant, accurate recenſendum. Nam adaugeſcens & exquiſitior in dies luxus etiam Indica aromata cibis affundit; magiſque jam coquis quam Medicis unguentarii ſerviunt. Quin in menſæ ſatellitium perpende ſtructores, pincernas, diſpenſatores, & qui his præeunt, muſicos, muſicas, ſaltatriculas, tibicines, ridiculos, gnathones, paraſitos, turbam vanitatis comitem atque pediſſequam. Hæc ut habeantur, quot pauperes injuria afficiuntur? quot orphani pugnis cæduntur? quot viduis lacrymæ excutiuntur? quot denique miſere dilaniati ad reſtim & laqueum decurrunt? Ejuſmodi profecto mortalium anima quaſi lethæa quadam aqua deguſtata, ſui prorſus obliviſcitur; quæ & ipſa ſit & cui conjuncta, quodque hæc copula aliquando ſolvetur, ac deinde, redivivo corpore, rurſus integrabitur. At cum debitum tempus adveniet, & indeprecabile decretum corporis & animæ nexum diſſolvet, reputatio ſubibit eorum, quæ in vita patrata ſunt, & pœnitentia ſera ac nihil profutura. Tunc enim demum pœnitentia prodeſt, cum pœnitens emendandi facultatem habet, ſublata vero copia recte faciendi, inutilis eſt dolor, & irrita pœnitentia. *Erat autem quidam mendicus, nomine Lazarus*. Non tantum pauper hic deſcribitur, uſque neceſſariorum carens, ſed etiam gravi invaletudine oppreſſus, atque corpore tabido diffluentique, ſine lare & certa ſede, incultus, horridus, & ad januam divitis projectus. Ad ſummam, cum cura ac Tragico fere cothurno pauperis miſeriæ enarrantur, ut non miſerantis ſævities magis magiſque notaretur & innoteſceret. Nam is quem alterius inopia atque ægritudo commiſeratione non tangit, fera ſane eſt rationis expers, perperam humanam indutus formam, ipſamque naturam prava voluntate fallens, ac denique feris ipſis atque belluis immanior. Siquidem ſues jugulata ſue, ſenſu quodam doloris afficiuntur, & circa fuſum recens ſanguinem triſte murmur edunt. Circumſtant tauri cædem boves, miſerabili dolorem mugitu deſignantes. Quin gruum quoque greges, cum una forte gregalium in caſſes incidit, captam circumvolitant, & lamentabili quodam aerem clangore complent, comitem ſuam & gregalem requirentes. Et hominem, ratione præditum animal, manſuetum & ad Dei ſimilitudinem virtutis ac bonitatis capax, proximorum acerbi caſus graveſque calamitates tam parum afficient ac movebunt? Jacebat itaque ærumnoſus ille gratuſque mendicus in magnis doloribus, pedum uſu privatus (alioquin enim alaſtorem illum atque ſuperbum declinaſſet, aliumque pro janua illa hoſpitum interfectrice & pauperibus ſemper occluſa locum delegiſſet) ac manibus etiam pene carens, neque palmam protendere valens ad rogandum: ſed & præcluſa habens ipſa vocis organa, ſtridulumque & aſperum pectore ſonum emittens: omnibus denique membris vel mutilus, vel captus, neque aliud quam quædam infelicis morbi reliquiæ, & miſerandum infirmitatis humanæ exemplum. Neque tamen miſeriarum ille catalogus ſuperbi mentem ad conſiderationem flexit. Præteribat hominem tanquam ſaxum, eo ſcelere ſemet obſtringens, cui nullum omnino velum, aut prætextus. Neque enim ad expurgandum adducere potuit illa vulgaria ac ſpecioſa; *Non noram, ignorabam, latuit me pauper cum rogaret*: quippe qui pro foribus jacens egredienti ſimul & intranti ſpectaculo fuerat: & quo prorſus indeprecabilis ſuperbi damnatio redderetur, micas de menſa deciduas ſupplici voce petierat; neque tamen omnino quidquam impetrarat; ſed, cum ille ſatietate dirumperetur, fame & inopia contabuerat. Quare par & æquum fuerat, Chananæam illam Phœniſſam huic diviti hominum oſori magiſtram adhiberi, quæque ſcripta ſunt, ei referre: *Etiam catelli*, o alaſtor ac faſtuoſe! *comedunt micas, quæ cadunt de menſa dominorum*; tu autem fratrem tuum atque proximum hoc munere non es dignatus. Imo canes ipſi cum cura alebantur: ſeorſum quidem ædium cuſtodes, ſeorſum venatores, tectoque & ſtrato, ſuis illis, & quaſi peculiaribus attributis miniſtris digni habebantur; cum interim humi neglecta jaceret atque calcaretur Dei imago, quam, ſi cui Moyſes idoneus ac fide dignus de generatione hominum auctor, pro-

Matth. 15. v. 27. Marc. 7. v. 28.

propria manu finxit præſtantiſſimus ille archite-
ctus atque conditor univerſi. Quod ſi igitur
hunc loci narratio de Lazaro finem haberet, at-
que ita rerum natura ferret, ut hac vita tam
diverſa, tam inæquali, vitæ noſtræ curriculum
definiretur, alta ſane & exerta voce conquere-
ret, quod, cum pari dignatione creati ſimus,
tam inæqualiter erga proximos & eadem ſtirpe
prognatos nos geramus. Enim vero cum ea quæ
reſtant, auditu præclara ſint, qui ſuperioribus
aggemuiſti, bonum deinceps animum habe, jam-
que diſce compauperis beatitatem. Comperies e-
nim juſti Judicis exactum tribunal, ubi volupta-
rius ille ingemiſcat ac ploret; mendico contra
bene pulchreque ſit, & condignum uterque præ-
Luc. 16. 2. mium ferat. *Accidit autem ut moreretur mendi-
cus, & deportaretur ab Angelis in ſinum Abra-
hæ.* Vides pauperis ac juſti famulos? vides mi-
grationis tam felicis admioiſtros; Angelos, in-
quam, ipſos comites atque ſatellites, hilariter
& blande eum intuentes, ipſaque ſpecie & ore
malorum remiſſionem ac medelam jam inſtan-
tem declarantes. Impoſitus eſt autem ſinui Pa-
triarchæ; quod quidem quæſtionis anſam & oc-
caſionem iis præbet, qui magna cum animi vo-
luptate profunda Scripturarum ſcrutantur. Nam
ſi juſtorum quilibet in eundem hunc ab exceſſu
locum deferretur, peramplum ſane & in infini-
tum patentem hunc ſinum ad omnem beatorum
multitudinem capiendam eſſe oporteret. At ſi
id omnino impoſſibile (ſinus enim quamvis ca-
vus & capax vel unum ægre virum, infantes
vix duos complectatur) cogitatio quædam ſubit,
& per imaginem ſenſilis hujus ſinus ad rem in-
telligibilem, quaſi manu nos ducit. Quid enim
eſt, quod Abrahamus eos recipere dicatur, qui
bene recteque vitam inſtituerunt? Fare, age,
divine Luca (nam velut præſentem te compel-
labo) quid cauſæ, quod cum multi juſtorum
Abrahamo antiquiores fuerint, honorem hunc
illis in ævo remotiori conſtitutis debitum, iſti
præcipue adſignaris? Præteriiſti ſilentio Enoch,
Noe, & alios horum poſteros & ſectatores.
Verum intelligere jam mentem tuam videor;
nec abit, ut opinor, extra ſcopum mea ratioci-
natio. Cum enim Abrahamus Chriſtum Domi-
num ſumme coluerit, eique ſe Chriſtus præci-
pue ſupra alios mortales aperuerit ac revelarit,
cum admirabile Trinitatis myſterium, tribus
Gen. 18. v. 2. Angelis ſpecie & habitu viatorum hoſpitio per
ſenem exceptis, in ejus tabernaculo præclare
nobis fuerit adumbratum: cum denique pateat e
multis myſticis ænigmatis hunc virum familia-
rem fuiſſe Deo, qui multis poſt ſæculis palam
cum hominibus ſub velo carnis verſatus eſt; his
de cauſis ſinum ejus tranquillum quendam por-
tum, & quietum ab omni fluctuum agitatione
locum dicit. In Chriſto enim noſtrum omnium
ſalus ac ſpes & expectatio futuri ſæculi, qui
ſecundum ſeriem humanam e carne prodiit A-
brahami. Atque adeo laus hujus ſenis atque
decus ad Salvatorem relationem habere mihi vi-
detur, qui de virtute cujuſque cognoſcit, debi-
tamque mercedem retribuit, ac ſalutari illa vo-
Matth. 5. v. 3. ce juſtos compellat: *Venite benedicti Patris mei:
poſſidete regnum vobis paratum. Accidit autem
ut moreretur mendicus.* Duo circa pauperem
hunc notantur, inopia nimirum, & humilitas
atque modeſtia. Non eſt itaque quod pauper
quilibet ac pannoſus virtutis laudem ſibi vindi-
cet, aut egeſtatem ad ſalutem ipſi ſufficere exi-
ſtimet. Nec enim univerſim laudatur quemcum-
que neceſſitas egere cogit; ſed hic demum in
admiratione eſt, qui ſponte & decreto quodam
animum io paupertate componit ac moderatur:
illis autem qui moribus & ingenio pravo ſunt,
omninoque corrigi non poſſunt, viaticum eſt ac
mala multa facinora coacta paupertas. Et o-
mnes equidem parietum profeſſores, plagiarios,
graſſatores, fures, & homicidas ipſos, cum ad
tribunal judicio ſiſterentur, inopes, egenos, i-
gnobiles, ſine domo certiſque ſedibus vidi. Un-
de liquido conſtat, beatum hic pauperem illum
prædicari, qui mente philoſophica laborem &
ærumnam perfert, fortiterque & conſtanter ad-
verſos tolerat caſus, ac nihil vel ſceleris vel fla-
gitii molitur, ut carni per voluptatem atque
delicias gratificetur. Quem ipſum apertius de-
ſcribit Dominus io enumeratione beatorum, ubi
primo loco dicit: *Beati pauperes ſpiritu.* Non Matth. 25. v. 14.
omnis igitur pauper juſtus; ſed ille qui Lazari
ſimilis: neque dives omnis damnatus; ſed ille
qui vitam inſtituit quomodo Lazari æqualis,
aliique reipſa vitæ hujus teſtes & imitatores.
Quis enim cæleſti illo Jobo opulentior? Neque
tamen eum nimia illa rerum omnium copia &
affluentia aut a juſtitia abalienavit, aut, ut bre-
viter dicam, a virtutis orbita demovit. Contra,
quis Iſcariote Juda pauperior? Neque tamen
vel minimum ad ſalutem ei profuit egeſtas; ve-
rum cum & undecim pauperibus ac Philoſophis,
& ipſi Chriſto Domino, qui voluntariam cauſa
noſtra paupertatem ſuſciperet, contubernio jun-
ctus eſſet, nimia cupiditate & avaritia abreptus,
proditionis ſcelus molitus eſt. Operæ pretium
autem erit, utriuſque elationem defuncti pru-
denter examinare. Pauper enim cum obdormiſ-
ſet, Angelos ipſos habuit comites ac miniſtros,
a quibus ad locum requietis optimæ ſpei plenus
deferretur; alter poſt mortem ſepultus eſt. Ni-
hil enim ſatius quam ipſam afferre Scripturam,
quæ vel uno verbo infamem divitis exitum ſatis
declarat. Mortuus quippe peccator vere ſepeli-
tur, quoniam corpore & animo juxta terreſtris
eſt, ac naturalem hujus dignitatem conjunctione
& ſympathia carnis ad ſordes fæceſque terrenas
deorſum trahit, nullumque poſteritati profutu-
rum vitæ ſuæ monumentum relinquens, ignobi-
lique tectus oblivione, ſimilem pecudibus exitum
ſortitur: nam & corpus ſepulchrum, & ani-
mam infernus habet; ac quaſi tenebroſi duo car-
ceres pœnam ſceleſti, & ultionem partiuntur.
Et quis, obſecro, miſerum & infelicem ſtulti-
tiæ non incuſet? quæ quidem, dum inter ho-
mines ageret, magna ſpirabat, ſeſeque efferens,
omnes qui cum ipſo verſarentur, deſpicatui ha-
bebat, & obvios quoſque tantum non formicas
atque vermes ducebat, inani faſtu, fluxæque &
fugacis opinione gloriæ plane diruptus; at vero
cum ab hac vita avelleretur, & tanquam mi-
ſtigia ſpoliaretur alienis, quorum ſe Dominum
per humanam amentiam eſſe crediderat, ad op-
poſitam arrogaotiæ delabitur humilitatem animi-
que demiſſionem, & aviculæ lugentis inſtar la-
mentans, & multa fruſtra deblaterans, Patriar-
cham implorat, miſericordiamque precatur,

quam

quam ipſe non uſurpaverat, cum ei beneſaciendi facultas in manibus eſſet. Petit denique & flagitat, ut ipſe Lazarus auxiliator adverſus flammas & incendium adveniat, utque leproſi digitum in aquam intinctum adlambere aliquantum ſibi detur. Talis nimirum ac tanta eorum ſtultitia, qui corporis hujus nimium amantes: hic exitus eorum, qui divitiatum deliciarumque ſupra modum ſtudioſi. Eoque ſapientem ac multum in poſterum proſpicientem hominem decet, medicamenti vicem ad morbos averiendos hanc parabolam habere: tum humanitate & miſericordia, tanquam futuræ vitæ conciliatricibus, malorum hujuſcemodi diſcrimina declinare. Dramatica enim hæc oratio ac certis attributa perſonis, quo per demonſtrationem ac vivas imagines bene vivendi legem edocti, ſacra monita ac præcepta nunquam aſpernemur, perinde quaſi verbis tantum terrorem incutiant, & inanes intra minas conſiſtant. Nec enim me fallit, multos mortales hujuſcemodi cogitationibus delinitos peccandi ſibi ipſis licentiam condonare. Verum alia nos omnia locus hic Scripturæ docet, ipſiuſque Patriarchæ teſtimonio nulla judicii illius pœnam venia levat, nulla decretam mitigat ultionem clementia. Nam etſi multis & miſerabilibus Patriarcham verbis dives obſecraſſet, nullis ille flecti potuit lamentis, ut graviſſimorum cruciatuum doloribus eum eximeret: ſed maturo conſilio juſtam ad hunc modum ſententiam confirmavit: *Deus* unumquemque pro meritis condigne muneratur: ac tu quidem, qui dum viveres, aliena cum injuria luxu deliciiſque diffluebas, peccati pœnam in præſentia luis: ille autem qui miſeram & acerbam in terris vitam exegit, in lætum hunc atque jucundum, re converſa, traductus eſt ſtatum. Addidit, vaſtum immanemque hiatum infelices illos a beatis dirimere, & omni prorſus intercidere commercio, quo ſeorſum utique degant, ac diſtincte ſuam habeant qua bonorum, qua miſeriarum ſortem. Verum aliud, meo quidem animo, non tam ſenſu quam intellectu percipiendum occulte hæc parabola deſignat. Non enim profecto cogitandum, foſſam illic aut ſcrobem, qualis in caſtris arcendis hoſtibus fieri ſolet, ab Angelis re ipſa ductam; ſed potius a Luca, dum diſſidium ſejunctionemque eorum adumbrare ſtudet, qui per virtutem, quique ſecus vitam coluerunt, ſimilitudinem hanc & imaginem hiatus propoſitam fuiſſe. Et hanc cogitationem noſtram velut ſigillo concludit. Eſaias, ita quo-
Eſaiæ 59. dammodo loquens: *An non valida ſatis manus Domini ad ſervandum, aut aggravata eſt auris ejus, ut non exaudiat? imo vero peccata veſtra diviſerunt inter vos & Deum veſtrum.*

EJUSDEM HOMILIA.

In locum Evangelii ſecundum Lucam.

De Œconomo iniquitatis.

INter differendum ſæpenumero vobis dixi, quod commentitia ac falſa quadam notione menthus hominum inſita cum peccata multiplicantur. tum opera bona, quæ præſtare quiſque noſtrum hac in vita debemus, retardantur. Hæc autem illa eſt, quæ cuncta, quibus utimur, fruimur, nexu mancipioque noſtra eſſe nobis perſuadet. Ab hac opinione eſt, quod magna contentione de illis litigamus, pugnamus, digladiamur, ac ſeu præcipua quædam & eximia bona, maxime ea amamus & æſtimamus. Verum longe ſecus, imo plane contra ſeſe res habet. Nihil enim quidquam eorum quæ poſſidemus, vere noſtrum eſt: ac ne nos quidem ipſi tanquam domini hic in terris, ac velut propria ſede & domo commoramur; ſed quaſi inquilini & advenæ, vel potius exules nolentes, ac nec opinantes abripimur, fortuniſque ſimul omnibus, cum rerum Domino viſum fuerit, exuimur. Ad ſummam, facillime res fluxæ hujus vitæ mutantur: & qui hodie clarus & illuſtris, cras miſeratione & ope dignus; qui in præſentia locuples ac divitiis affluens, paulo poſt egere, vixque domi panem ad victum habere deprehenditur. Et hoc maxime Deus nobis hominibus præſtat, quod ſemper idem & in eodem ſit ſtatu, vitamque & gloriam ac potentiam poſſideat ſempiternam. Unde autem exordium hoc ſermonis deſumptum, prudentes ac litterati facile profecto jam animadvertunt. A Lucæ nimirum parabola, quam hujus intuitu rei de illo bonorum alienorum diſpenſatore commentus eſt; quem gementem ac plorantem deſcribit, poſtquam tanquam prodigus ac diſſipator ex Domino bonorum audierat; *Redde rationem villicationis*, & quam primum
hinc abi: non enim ultra rebus te meis illude- *Lucæ 16. v. 2.*
re, perque voluptatem abuti quaſi propriis ſinam. Eſt autem hæc non vera rei narratio; ſed ficta parabola, quæ ſermone quodam obumbrato moralem virtutem nos docet. Itaque noveris quiſquis es, rerum tibi alienarum diſpenſationem eſſe delegatam, ejectaque prorſus ex animo poteſtatis herilis arrogantia, diſpenſatori, & œconomi rationibus reddendis obnoxii circumſpectionem & humilitatem ſume, Dominumque ſemper expectans, codicem ac tabulas rationum ſollicite compara. Inquilinus enim es, & ad breve tempus, velut in tranſitu conceſſa tibi uſura. Quod ſi in notis ac familiaribus etiam hæſitas, ab ipſa re & experientia diſce, quæ magiſtra eſt minime fallax. Prædium poſſide, vel ex hæreditate majorum, vel ex aliquo contractu: memoria igitur tecum repete & enumera, ſi potes, quotquot idipſum ante te poſſederunt. Poſt deinde futurum in ævum cogitationem mitte, tecumque reputa, quam multis numero poſt te eo potientur: ac dic mihi ſodes? cujuſnam ejus dominium, & quodnam eximii diſcriminis inter illos qui aliquando id habuerunt, qui nunc habent, aut deinceps ſunt habituri? Nam ſi quis omnes velut e machina congregavit, domini profecto plures, quam glebæ reperientur. Amplius, ſi videre libet expreſſam hujus vitæ imaginem, recordare, ſi forte accidit, aut finge aliquando tempore æſtatis arborem in via conſpicatum undique viridem & patulam, lataque aptam umbra, vel domus vicem implere, propter amœnitatem ei ſucceſſiſſe, & quantum licebat, ſub ea commoratum: dein alium, te jam abituriente, viatorem adſtitiſſe; depoſitaque ſarcina, tua abeuntis excepiſſe omnia, ſtatum, ignem, ramorum umbram ac lympham præterfluentem. Sed & huc, ubi

pau-

Digitized by Google

pauxillum in herba, te ambulante, requieſcet, viam rurſus inire cœpiſſe; eamdemque arborem una die decem forte hoſpitum ad breve tempus diverſorium extitiſſe, & cunctis uſu potuiſſe, cum tamen unius propria Domini cenſeretur. Haud aliter ſeſe habent ſtationis hujus atque vitæ copiæ & facultates. Multos illæ quidem alunt & oblectant; dominium autem earum penes unum Deum, cui incorruptibilis & interitus expers vita. In pandocheum etiam aliquando, cum iter faceres, divertiſti, ibique lectum, menſam, pocula, diſcos, aliaque omne genus vaſa reperiſti, cum nihil quidquam tecum attuliſſes; & ubi nondum ad ſatietatem iis uſus eſſes, ſupervenit alius anhelabundus ac pulverulentus, & aliena ceu propria affectans, ad abitum te excitavit & impulit. Talis omnino vita noſtra, fratres, aut ſi quid his quæ diximus magis tranſitorium & caducum. Quare cum aliquos audito dicentes, prædium meum ac domus mea, non poſſum ſatis admirari, quomodo quæ ipſorum non ſunt inani ſyllaba ſibi vindicent, tribuſque fallacibus litterulis aliena amplexentur. Sicut enim hiſtrionum perſonas proprie & peculiariter eorum poſſidet nemo, ſed pro re & argumento promiſcue quiſque ſumit: ita terram fæceſque terrenas quaſi veſtes ex aliis alii induunt. Dic quæſo, num aliquid regno majus? Atqui ſcrutare quæ regum ſunt: chlamydes conquire regias, quamplurimas ſane reperies, quæ regum multorum corpora texerunt: quod & de coronis, fibulis, zonis cenſendum: omnia nempe hæreditatem inſtabilem, uſumque eorum communem, & ab iis qui abeunt, ad alios qui remanent, tranſeuntem. Quid autem & quanti tota illa quam Præſides obtinent ſcena, argenteum vehiculum & virga aurea? Non ſemper iſta a Præſide habentur, numquam certe ab eodem, niſi forte ad exigui temporis uſuram. Sicut enim feretrum aut ſandapila alia ſubinde cadavera ſuſcipit: ita principum virorum inſignia utentes identidem commutant. Unde & frequentes Apoſtoli nobis erudiendis in hanc fere ſententiam voces. Repræ-
1. Cor. 6. v. 10. ſentat enim hujus mundi faciem illud: *Tam-*
1. Cor. 7. v. 31. *quam nihil habentes, & tamen omnia poſſidentes, & utentes, tanquam non utentes.* Hæc enim omnia ad unum ſcopum tendunt, quod velut in diem hic vivere debeamus, ſemperque exitus ſignum ac teſſeram expectare. Et quo plenius diſcas, legibus te & regulis ſubjici Dominicis, ad quas omnia dirigenda ſint, teipſum imprimis intuere, & conſidera tam corporis aſpectu quam animi, præceptis virtutis teneri, neque tuæ ſpontis, tuive dominum ipſius eſſe; ſed cum ſermonem, tum actiones, atque adeo quoſcumque vitæ motus lege certa habendos. Accepiſti corpus a Creatore ex partibus pluribus compoſitum, & quinque ſenſibus ad uſum commoditatemque vitæ inſtructum, qui nec ipſi liberi ſunt, verum pro ſe quiſque legibus certis adſtringuntur. Et quod ad viſum quidem attinet, qui princeps cenſetur, contuere naturam, & contemplare quæ viſu pulchra ac præclara: Solem terrarum orbem colluſtrantem, lunam triſtem & obſcuram faciem noctis illuminantem: ſtellas cæteras exiguum illas quidem neque nobis ſufficiens ex ſeſe lumen præbentes; verum tamen decus neſcio quod ſpeciemque ſcintillantem, quam ſortita ſunt, ejaculantes. Aſpice terram plantis omnigenis herbiſque comantem, ac mare æquabilem in planiciem expanſum, ubi pura tranquillitas ſtravit ac fixit. Ad hæc & talia licet oculis utare: cætera vero ſpectacula, quæ per oculos noxam animæ inferunt, fuge & prætercurre, velumque ne videant obducito. Satius enim ſenſui tenebras inducere, quam operibus tenebrarum occaſionem præbere. Et ideo per Matthæum heſterna nobis die Dominus
dixit: *Quicumque aſpexerit uxorem alterius ad* Matth. 5. v. 28.
eam concupiſcendam, jam adulterium cum ea Matth. 18. v. 8.
commiſit in corde ſuo. Ac vel præſtet oculum projicere cum ad fœda ac noxia reſpicit. Sed & auribus ſuæ leges, ſuæ cautiones. Ad ſanos enim ſanctoſque ſermones inclinare & patefacere eas oportet, ac per illos quaſi tubos ad animum bona dicta tranſmittere. At ſi quis vitiorum aſſecla peſtilenſque & perniciosus homo propius accedit, ut peccati cœnum per aures infundat, vitandus ille & fugiendus, non aliter quam genus illud ferarum, quæ toxicum ejaculantur. Os etiam & lingua contineantur, ut bona tantum & honeſta promant, a fœdis & vetitis abſtineant: a maledictis, inquam, ſycophantiis, calumnia, contentione cum fratribus ac blaſphemia contra Deum; eorumque vice proferant, atque enuntient quæcumque pia, quæcumque religioſa, quæcumque bonorum operum cauſa & incentivum. Sacri denique Pſaltæ quiſque hæc
uſurpet: *Dixi, cuſtodiam vias meas, ne peccem* Pſ. 38.v.1.
lingua mea, &, *Linguis ſuis doloſe agebant*:
ac præterea: *Quid gloriatur in malitia qui po-* Pſ. 5.v.11.
tens eſt in iniquitate? Tota die injuſtitiam co- Pſ. 51.v.1.
gitavit lingua ipſius. Sicut novacula acuta feciſti dolum. Ad ſummam, ſit & os inter ea quæ proſunt. Ac naribus quoque & odoratui modus adhibeatur, ne voluptati deditæ nimium ſint, unguentorumque pretioſorum fragantes halitum conſectentur. In tales enim Eſaias acriter
invehitur. Quin manus quoque meminiſſe man- Eſaia 3. v.
datorum debet, ac cavere ne promiſcue qualia- 10. & 24.
cumque contrectet. Protendatur ad faciendam eleemoſynam; non ad furtum: tueatur propria, neque colligat aut comportet aliena: corpora ægra ac male affecta ad opem ferendam attingat; non vegeta ac libidinibus ſemper prurientia. Conſtare jam ſatis exiſtimo, quod nec ipſius noſtri domini ſumus; ſed œconomi tantum ac diſpenſatores. Quidquid enim legibus ac præceptis adſtringitur, ipſi ſubditum & obnoxium eſt legiſlatori. Quod ſi igitur ne ipſe quidem corporis noſtri partes ac membra libera ſuique juris ſunt, ſed voluntate Domini ad functiones ſuas diriguntur & gubernantur; quid his dicemus, qui ſibi perſuadent, auri, argenti, agri, cæterarumque rerum plenam ſe poſſeſſionem merumque dominium habere? Nihil omnino tuum, o bone? ſervus es, & omnia tua Domini, quia ſervus liberum peculium non habet. Nudus in hanc lucem prodiiſti, & quæcumque poſſides, ex lege Domini accepiſti. Sive enim hæc ex patrimonio, Deus voluit ac juſſit, ut liberis exuvias ac ſpolia ſua parentes partiantur: ſive ex matrimonio hoc ipſum, & quæ eo pertinent, a Deo ſunt inſtituta: ſive denique ex mercatura, agricultura, aut aliis acquirendi modis, Deo fa-
vente

vente & adjuvante nactus es. Ecce patet itaque, tua non eſſe quæ habes: videamus jam quid præſcriptum tibi ſit, & qualis eſſe eorum adminiſtratio debeat. Da eſurienti, tege nudum cura male affectum, nec pauperem aut jacentem in triviis neglige; de te ipſo noli ſollicitus eſſe, aut cogitare quemadmodum ad diem craſtinum pervenies. Et illa quidem ſi feceris, a legislatore cohoneſtabere; ſi vero mandatorum rationem nullam habueris, male multabere, graviterque puniere. Hæc profecto mihi non videntur ejus eſſe, qui ſuus ſibi dominus, cuique libera quidvis agendi poteſtas; ſed omnino contra, multitudo præceptorum arguit hominem imperio regio legibuſque Dominicis ſubditum, a quo præſcriptæ vitæ ratio quaſi debitum aliquod exigetur. Et nos tamen neſcio quomodo tanquam liberam degamus vitam, & a rationibus reddendis immunem, miſeros inopeſque deſpicimus, ac miſeriis ſuis immori patimur; cum interim non dubitemus per ambitionem ac vanitatem ſumptus immodicos facere. Nam & adulatorum intemperantium multitudinem alimus, & paraſitorum infelicium turbam in comitatu habemus; & cum in beſtiariorum ac ferarum & generoſorum equorum alimenta, tum in præſtigiatores & mimos alioſque perditiſſimos homines opes exaurimus: atque adeo rem facimus ſtultitiæ & inſaniæ prorſus ad finem. Nam ubi impenſa lucrum ineſtimabile ſalutemque æternam adfert, compreſſa manu pecuniam cohibemus, ut ne pauci quidem oboli excidant: ubi vero de ſumptibus illiuſmodi agitur, quos & peccata comitantur, & pœnæ infinitæ, ac vel ipſum ignis ſupplicium conſequitur, ultro opes effundimus, totuque oſtio, ambitione jubente, exite permittimus. Qui ſane non eſt ſenſus animuſque ſervorum Dominum expectantium; ſed juvenum intemperantium, comeſſatorum ac voluptatibus deditorum. Quod ſi dicere libet, audito, quam ſollicite timideque concredita ſibi diſpenſator providus adminiſtret, Davidis mihi librum explica, ac locum eum quære, quo pius ille vir præſtitutam exitus ſui diem ſtudioſe inquirens ad Deum

Pſal. 38. v. 5.

ita fatur: *Notum fac mihi finem meum, & numerum dierum meorum, quis eſt, ut ſciam quid deſit mihi*. Vides in his verbis tanquam in imagine clamantis animum & affectionem, quam ſit timidus, quam in futurum longe proſpiciens, quam curioſe judicii ſupremæque lucis in inquiſitione verſetur, ne ſignum obitus imparatum eum offendat & opprimat; utque præcognito quod ſupereſt incolatus ſpatio, diligentia ac ſtudio officium ſuum implere poſſit, priuſquam veniat qui abducat. Eſt enim vere cujuſque noſtrum exitus, œconomi quædam ac diſpenſatoris effigies, ſi ſigillatim examinemus, & inter ſe contendamus, quid patiatur & qui vita defungitur, & qui diſpenſatione abdicatur. Nam qui moritur, ad eundem plane modum aliis adminiſtrationem tradit, atque œconomus claves: hic ejicitur ex agro, ille ex toto terrarum orbe tanquam ex uno aliquo fundo cedit: œconomus labores ſuos, vineas, hortos, domos, mœſtus invituſque relinquit; ille autem cui vita deſerenda quemadmodum adfici tibi videtur! Nonne bona ſua ſuſpirat ac deplorat? Nonne ſupellectilem theſauroſque deamatos miſerabiliter circumſpicit? cum nec opinato longe ab iis abſtrahitur, & ad locum ei deſtinatum traducitur, talibuſque aures ejus vocibus perſonant: *Redde rationem villicationis tuæ*: oſtende quomodo præceptis obtemperaveris, quo animo erga conſervos, leni ac benigno fueris, an contra ſævo & inhumano tyranni in morem pugnis ac verberibus in eos ſæviens, eleemoſynæque demenſo miſeros defraudans. Et bene ſe res habebit, ſiquidem propitium reddere Dominum bonumque ſe ſervum approbare poterit; ſin minus, non illic ei paratæ virgæ & flagra, non obſcurum piſtrinum, non compedes ferreæ, ſed ignis inextinguibilis; ſed tenebræ perpetuæ, nullaque lucis intercapedine diſtinctæ; ſed ſtridor dentium, ipſius Evangelii teſtimonio deſignatus. Quod ſi nunquam, o bone! terrenis hiſce bonis tanquam alienis exuere, age ſane, ſtuere mundo omnibuſque voluptates ſenſibus admitte; ſin, ut quam diutiſſime fruamur, cis aliquando finis praelo, carendumque erit; metuamus, fratres! migrationis illum diem, & ex præſcripto Domini, tempore incolatus vivamus, ne vincti & ære alieno oppreſſi abripiamur; ſed liberi, ſed ſecura conſcientia ſoliſque commentariis actionum noſtrarum irreprehenſibilibus, & extra cenſuræ aleam onuſti viam ingredi poſſimus. Malus fuit hujus vitæ diſpenſator vir ille dives, cujus quidem ager quanquam uberes fructus reddiderat, nihil tamen in tanta fortuna copiaque rerum boni vel cogitavit vel fecit, ſed hiante ventris deſiderio, latiſque & profundis cupiditatis & avaritiæ finibus apertis, ſuum ipſius in uſum atque voluptates omnia convertit, talia ſubinde dicens: *Deſtruam horrea mea, & majora extruam, & dicam animæ meæ: habes multa bona repoſita, requieſce, ede, bibe, lætare*. Et dum loqueretur, ecce adſtitit qui abduceret: acceſſit ſpecie terribili conſervus, deturbatum diſpenſatorio munere rapturus ad pœnam. Et quid tum, quæſo, prodeſt voluptuariæ vitæ propoſitum? Atque hæc quidem vivide graphiceque noſtram ad cautionem deſcripta ſunt. Jam vero quid experientia vitæ quotidiana? Nonne hæc aſſidue talia quoque vociferatur? dum hunc quidem qui meridie firmus & valens, ante ortum veſperi mortuum nobis oſtendit: illum qui veſperi bene ſanus & incolumis, ante radium matutinum conclamatum atque depoſitum: alium item in accubitu ſuperque menſam animam efflantem. Et quis tandem, obſecro, tam ſtupidus atque ſtolidus, ut non animadvertat quotidie noſtrum aliquem, alium alias, ex hujus vitæ diſpenſatione quaſi loco moveri? Sed enim bonus ac fidus miniſter rectaque ſubnixus conſcientia adficitur animo, quemadmodum olim Panlus: ille enim vel Domino non urgente ad eum anhelabat ac ſolvi cupiebat, ſed & ultro diſpenſationis munus deprecabatur, alicubi loquens: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?* Ac rurſus: *Bonum mihi diſſolvi, & eſſe cum Chriſto*. Contra, qui plenus cogitationibus terrenis, glebæque & humo vere cognatus, de migratione anxius, ita lamentatur ut ille in parabola: *Quid faciam, quia Dominus aufert a me diſpenſationem? Fodere non valeo, mendicare erubeſco*. Deſidis ſimul atque voluptarii hic dolor,

Matt. 13. v. 42. 51. v. 22.24.v. 14.15.v. 10. Luc. 13. v. 23.

Luc. 12. v. 18.

Rom. 7. v. 24.

Phil. 1. v. 24.

Luc. 16. v. 3.

hæc

Digitized by Google

hæc querela. Nam fletus in abitu & ejulatio hominem arguit fundo ſuo prorſus agglutinatum & affixum, carniſque voluptates, quibus fuit deditus, gementem ac deplorantem. Imbecillitas autem ac fuga laborum, vitæ per inertiam ac deſidiam actæ crimen eſt, ac nota. Nam ſi operi ac labori aſſueviſſet, a fodiendo nequaquam abhorreret. Quod ſi allegorice de his quæ ſub intellectum cadunt, parabolam hanc interpretamur, ubi ſemel hinc migraverimus, neque operandi neque mendicandi tempus: eoque nemo dicat, *Fodere non valeo*. Ut enim maxime valeas, nemo permiſerit. Cultus & obſervatio mandatorum hujus propria vitæ eſt, fruitio vero futuræ. Quare ſi hic ceſſaveris, ac nihil operatus fueris, fruſtra de viribus, fruſtra de foſſione cogitaveris. Sed nec rogando vel mendicando quidquam profeceris. *Matt. 25. v. 1.* Declarat inſigne virginum inſipientium exemplum: quæ, cum oleum ipſis deeſſet, ut impudenter, ſic incaſſum a prudentibus id petierunt. Quo docemur, adveniente Sponſo, neminem oleo alieno, id eſt aliorum recte factis ſuum ad commodum atque fructum uti. Suis quiſque factis quaſi veſte quadam amictus eſt, ſive ſplendida illa ac pretioſa, ſive vili ac paupertina: nec exuere eam fas & alia permutare, nec omnino vel ex dono vel commodato judicii tempore exornari. Manet quiſque qualis revera eſt, ſive bonorum egenus, ſive dives & copioſus. Et hæc quidem hactenus. Quid jam dicamus de condamnatione & remiſſione debitorum, quam iniquitatis ille œconomus commentus eſt, ut ſolatium aliquod & auxilium in malis apud conſervos ſibi compararet? Non enim ſane proclive, convertere id in allegoriam ſcripto congruentem. Dicam tamen quod in mentem multa volventi mihi venit. Omnes quicumque peccatorum remiſſionem obtinere ſtudemus, alienarum donationem rerum lucrum atque quæſtum proprium facimus. Aliena appello quæ Domini ſunt. Nihil enim omnino noſtrum, ſed quod bonorum cumque exiſtet, illius mancipio proprium eſt. Quum igitur aliquis finem ſuum & abitum conſiderans, peccatorum onus beneficentia levare ſtudet, ac vel debitorum ſibi nominum gratiam facit, vel egentibus de fortunis ſuis largitur; ea quæ Domini ſunt donando, plurimos ſibi conciliat amicos, qui bonitatis ac liberalitatis ejus teſtes apud Judicem erunt, ſuoque teſtimonio recreationis & refrigerii locum ei parabunt. Teſtimonium autem qui beneficiis affecti ſunt apud Judicem ferre dicuntur, non voce & oratione tanquam apud ignarum; ſed ipſis illis quodammodo benefactis quæ acceperunt, auctores ſuos pœna criminum eximentibus. Nam qua ratione ſanguis Abelis *Geneſ. 4. v. 10.* clamare ad Dominum dictus eſt: eodem modo opera bona teſtimonium ei tribuere dicentur qui fecit in Chriſto Jeſu Domino noſtro, cui gloria in ſæcula ſæculorum. Amen.

EJUSDEM HOMILIA

Adverſus Avaritiam.

VIRI Chriſtiani, cæleſtiſque participes vocationis, quotquot & ex agris & ex oppidis (univerſim enim omnes appello) hoc ad feſtum concurriſtis! unuſquiſque veſtrum utique perſpicit & intelligit, qua de cauſa convenerimus; & quare Martyres ædium ornatu cultuque magnifico, tum annuis hujuſmodi cœtibus honeſtentur, & quo potiſſimum propoſito ſibi ſcopo majores noſtri iſta quæ videmus inſtituerint, eumque ritum ad poſteros tranſmiſerint. Planum certe, perſpicuumque ei qui vel parum cogitationem intendit, quod zelo pietatis hæc talia conſtituta, quodque publici iſti ſolemneſque conventus tamquam ludi quidam atque pædagogia ſunt animarum: ut & Martyres colentes inſignem eorum pietatem imitemur, & Doctoribus ea occaſione congregatis aurem præbentes profuturum aliquid ignoratumque nobis antea diſcamus, quod ad dogma confirmandum, aut ad ambiguum obſcurumve Scripturæ locum explicandum, aut ad morum & vitæ emendationem pertineat. Sed enim vos mihi videmini, virtutis omiſſo ſtudio, curaque animæ poſthabita, toti circa Mammonæ ſordes, forumque rerum venalium verſari; alii quidem ipſi contrahentes; alii alienis intenti inhianteſque, & æmulos invicem ſciſcitantes, quomodo res alienæ depretientur ac vileſcant. Verum agite, transferte mihi ſtudium hoc ad Eccleſiam: relinquite avaritiam, illam circumforaneam, illam Mœnada: adverſamini tanquam turpem meretriculam, multitudini arridentem, & alienis ornatam induviis ac fucatam. Contra, amate divinam hanc, probam, pudicam, amictam decore, vultuque gravi ac modeſto. Sic enim ait Salomon in libro Proverbiali: *Ne dimittas eam, & cuſtodiet te: dilige eam, & conſervabit te.* *Prov. 4. v. 6.* Noli per contemptum præterire, & quæ in menſa hac propoſita, quia gratis conſequi potes, ne aſpernare. Sed eo gratiora ſint ac magis expetantur, quod nos hic non ſedemus ad modum inſtitorum cum ſtatera ac trutina; ſed unicum cenſemus lucrum auditoris ad diſcipuli ſalutem. Lecta a nobis in acta Apoſtolorum *Act. 25. & 26.* Pauli ad Feſtum & Agrippam oratio; Pauli, inquam, & fidelis Apoſtoli & prudentis oratoris. Ac tibi perſpectum, auditor, ſiquidem animum adverriſti, quomodo nec veritatem ille ex metu prodat, & obſequium erga Agrippam ſermonis libertate temperans duros commitiget animos atque deliniat, non aliter quam ſi belluas aliquas orationis, ut ita dicam, contrectatione incantaret. Vaticinatus eſt & hodie Zacharias, *Zachar. 3.* ingentium de Unigenito myſteriorum januam nobis reſerans per lapidem ſeptem oculorum ictus habentem, perque candelabrum aureum, ſuper quod lucernæ ſeptem, duoque trunci olivarum. *Zachar. 4.* Multa deinceps Scripturæ loca theſaurum boni conditum habent, quæ percurrere quidem omnia velim, & ſpiritualis oſtendere conventus abundantiam; verum urget me & impellit ad debitum ſolvendum heſterna promiſſio. Cum enim inſtituta tum a nobis & incepta avaritiæ eſſet accuſatio, neque exponi denudarique vanitas ejus & ſtultitia potuiſſet, in hanc diem rejecimus. Quare attendite, & æqui veritatis æſtimatores atque judices eſtote. Non enim alienis de rebus, ſed de noſtra ipſorum ſalute diſceptatur, & damnatorios quoſque calculos adverſus propriam animam quaſi ream & domo

vel

Digitized by Google

vel urbe ejiciendam quiſque mittit. Avaritia itaque eſt non ſolum pecuniæ cæterorumque bonorum cupiditate fervere & ferri, præſentiaque aliis inſuper cumulare velle; ſed, univerſe loquendo, qualibet in re plus quam par eſt, aut adeſt, cupere & affectare. Et a diabolo quidem peccatum hoc manavit, qui initio cum eminentiſſimam Archangeli dignitatem & ordinem obtineret, & tyrannidem ac rebellionem adverſus divinitatem molitus eſt demens, ac mox in aerem terræ proximum deturbatus, malus nobis & vitæ noſtræ factus eſt vicinus: atque adeo neque divinitatem, quam captabat, adeptus eſt; & Archangeli, quo fulgebat, honorem amiſit: ſervi inſtar inhdi, qui temerariis auſis in latronem evaſit; ac canis illius in Gentium fabulis, qui & carnem perdidit, & umbram (nam quomodo rem inanem & incomprehenſibilem?) prehendere non potuit.

Geneſ. 25. v. 34. Poſt hunc primus hominum voluptate pellectus vetitas ſumpſit dapes, ſummoque excidit immortalitatis bono, ſicut Eſau poſtea propter pulmentum jure primogenituræ. *Hebr. 12. v. 16.* Sed & multitudinem hanc linguarum & idiomatum immoderata quorumdam cupiditas in vitam noſtram introduxit. *Gen. 11.* Qui fœlicitate nimia laſcivientes cum pervium ſibi cælum fore crediſſent, ridendamque ejus ad adſcenſum turrim moliri incaſſum eſſent, tum ipſi cohibiti ſunt & coerciti, tum pro conſenſu concentuque ſermonis diſſidium atque diſſenſionem invexerunt, humanæque genti moleſtam ex obſcurarum ſono vocum, interpretandique laborem reliquerunt. *Exod. 9. 8. 10.* Jam vero Pharao quare in tantas tamque varias calamitates incidit? Nonne plus habendi cupiditate, dominandique peregrino populo, qui nihil ejus ad imperium pertineret? *Exod. 12. & 14.* Hinc factum, ut, cum alienos non dimitteret, ſuos deperderet, qua ſtrage primogenitorum, qua in trajectu maris. Nam omitto fluenta ſanguinea, ranarum infinitam ſobolem, bruchorum tetram luem, puſtularum papularumque fœdam eruptionem, & quadrupedum necem cum cætera clade & peſte, qua populus Ægyptius ob avaritiam atque cupiditatem Principis damnatus eſt. Alibi vero peccatum hoc mala ſcabie & ſpiſſa lepra vindicatum didici. Et juxta mecum hic recordare, quiſquis hiſtoriam amas, & Eliſæi præclara facta libenter audis, *4. Reg. 5. v. 14. Luca 4 v. 27.* quemadmodum Naaman ille Syrus, poſtquam in Jordane laviſſet, a lepra fuerit liberatus; *4. Reg. 5. v. 27.* contraque ea correptus puer Giezi, puer avarus & imperitus, qui ſpiritualem gratiam, gratuitamque Doctoris ſui medelam pretio venditarat. Quid Abſalonem mitiſſimi patris ferocem audacemque filium ad parricidium adegit? Nonne intempeſtiva ſucceſſionis regiæ & aliena invadendi diripiendique cupiditas? *Luc. 22. v. 4.* Judam quid e catalogo Diſcipulorum expunxit, & ex Apoſtolo proditorem fecit? Nonne cum gazophylacii infida adminiſtratio, tum pretium infame, & denariorum aliquot propudioſum auctoramentum? Ananiæ denique & Sapphiræ triſtis unde & tragicus in Actis *Act. 5.* Apoſtolorum exitus? Nonne quia ſuarum furto rerum propriorumque denariorum ſacrilegio ſeſe contaminarant? Deficiet me dies, ſi miniſtros & mancipia avaritiæ dinumerare pergam. Quare miſſam faciam veterem hiſtoriam, & quotidianam vitæ experientiam interrogabo, cujuſmodi fera ſit avaritia, quam ægre quos ſemel prehenderit, elabi ſinat, ut vegeta ſemper ac valida, nunquam debilitetur atque deficiat; ſed cum iis quos ſibi ſubjecerit, conſeneſcat & perennet. Libidinoſus amatorque corporum, ubi jam longam inſaniam inſanivit, remiſſionem finemque morbi tandem invenit, vel poſtquam ſenilem ipſe ætatem attigit, vel cum eam quam amat exoletam videt ac floris extincti. Guloſus ventris voluptatibus aliquando renuntiat, ſive quando jam ſatietas eum cœpit, ſive cum ſtomachus, eæque partes, quibus cibum concoquendi vis ac munus, imbecilliores factæ, deſiderium & appetentiam illam hiantem ſedarunt. Ambitioſus, poſtquam in multis ſe jactavit theatris, ſpectari tandem velle & inanes ſtare glorias deſinit. Verum avaritiæ morbus ejuſmodi malum eſt, ut vix unquam eo liberari poſſis: & quemadmodum hæc ſemper virens atque frondens hedera adſitas irrepens arbores valide circumvolvitur & adhæret; ac ne ramis quidem fatiſcentibus aut areſactis recedit, niſi quis flexus iſtos & anguineos quaſi gyros ferro ſecet: ita nec avari mentem, ſive juvenis hic ſive ſenex, in libertatem facile vindicaris, niſi ſobrio prudentique conſilio velut machæra morbum diſcideris. Avarus propinquis eſt odioſus, famulis gravis, amicis inutilis, exteris difficilis & vix affabilis, vicinis moleſtus, uxori malus contubernalis, liberorum parcus atque ſordidus educator, ſui ipſius malignus curator, noctu interdiuque ſollicitus & cogitabundus, ſecum ipſe loquens ac diſſerens, eorum more qui mente exciderunt & in inſaniam lapſi ſunt. Denique cum omnibus abundat, tanquam omnium egenus ingemiſcit: præſentibus non fruitur: quæ abſunt anxie quæritat: propriis non utitur & ad aliena oculos adjicit. Multi iſtius (inquit) greges, agni, ſtabula vix capiunt, planities ac paſcua tota teguntur. Ac ſi pinguem & bene habitam ovem vicini viderit, miſſo proprio grege, in unam & alienam illam cupiditate fertur. Atque ita quoque de bobus, equis, agris. Omnium copia rerum ædes coanguſtat, ſine uſu, ſine fructu. Nullum enim percipere fructum voluptatis poteſt, quiſquis inſatiabilis, eſtque domus ejus ſimilis conditoriis ſive ſepulchris, quæ ſæpe plena ſunt auro atque argento, cum qui utatur, exiſtimat nemo. Corpus avari non alitur: anima nihil lucratur; quia non exuberat e dextera ejus eleemoſyna. Quis autem laboris & ærumnæ finis? Dicat eorum aliquis quos hic morbus corripuit. Multos equidem ipſe novi, qui etiam cum in morbo cubant, pecuniam ſalute ſua magis ament & æſtiment. Nam ſi forte medicus remedium eis parabile præſcribit ac parvi pretii ex apio puta, thymo, vel anetho, quæ paſſim obvia ſunt & parvo comparantur, ſine mora conſilio obtemperant: ſi vero medicamentorum ejuſmodi mentio, quæ ex pluribus componuntur, & vel ex pharmacopolio, vel ex unguentaria petenda ſunt, animam potius exhalent quam crumenam ſolvant. (Quid mirum?) cum mente & cogitationibus terreni ſint, terreſtrium poſſeſſionem rerum vitam & ſpiritum ducunt. Hos tales publica communiſque felicitas moleſtia afficit ac dolore; damna contra ac clades, delectatione & gaudio. Exoptant

graves

graves & intolerabiles indici penſitationes & tributa quo grandiore per eam occaſionem fœnore pecuniam ſuam occupent; aventque videre miſeros aliquos a fœneratoribus oppreſſos & conſtrictos, ut eorum agros, inſtrumenta, aut pecora vel jumenta parvo per neceſſitatem ære projecta acquirant. Frequenter autem Philoſophorum inſtar circa Meteora verſantium, in cælum ſuſpiciunt, non ut ſideris alicujus ortum aut planetæ domum ſcrutentur; ſed ut aeris conſtitutionem conſiderent, & an aperientia ſigna largiores imbres aut ſiccitatem denuncient. Ac ſi proſpectione ſua multis malum imminere animadverterint, aliena lætantur infelicitate. Omnia undique ſummo ſtudio in horrea ſua congerunt & coacervant, obſignantque ſingula, ac duplici communiunt ſera, dimetientes ſine fine & ſupputantes. Inter hæc & dum iſta ſpe titillatur, & quaſi per ſomnium inanibus & imaginariis opibus avarus ditatur, ſi nubes aut nebula craſſa ſupervenit, ea terretur, ac ſi periculum ingens ipſi immineat. Quod ſi minutula pluvia terram aſpergit, ſublacrymari incipit: ſi magna aquæ vis & ſiccitati tollendæ par ingruit, extremus eum luctus occupat, jamque non minus ſollicite, quam ſi filius periclitetur, remedium paſſim quærit, modumque & rationem frumenta a tabe & vermibus diutiſſime ſervandi. Ac ſi jam æſtuare animadvertit & calore corripi, pro medicorum inſtituto refrigerare ſtudet, eaque tum excutit & expandit, tum ſeparat ac perflari ſinit. Sed & miſer adſidet, tegumenque & tutamen a meridie excogitat, quod circa noctem rurſus amovet, ut auræ nocturnæ aſpirare liberius queant. In his laboribus ac moleſtiis, ſi pauper eum adit, ac periclitantis aliquid frumenti rogat, nimia ejus caritate aut nihil dabit, aut parce & ſemianimus dabit. Ergo vero te exhortor qui tali præditus es ingenio, ne perpetuo ſic laborare & diſcruciari velis. Miſeratione enim dignus quilibet avarus: etiam ille qui delicias non abhorret, qui beatam vitam voluptate ventris aliiſque definit, eumque finem hominis præcipuum putat. Multo magis & omnium quidem miſerrimus, qui illiberalis atque ſordidus, qui cum ſuum defraudat genium, tum unus occupat per quæ pluribus bene pulchreque fuerit ſine ullo tam exactæ continuæque diligentiæ fructu vel fine. Quis enim ignorat, propter ſeipſum, exceptis virtutibus, nihil fieri; ſed ut aliud ex alio procedat ac ſequatur? Nemo certe quiſquam ſolius cauſa navigationis mari ſe committit: nemo propter ipſam agricolationem in labore ætatem agit: ſed liquido conſtat, quod certo uterque ſcopo moleſtias iſtas ſubeat: alter nimirum uti fruges uberemque meſſem colligat; alter ut tranſmarinæ negotiationis divitias referat. Tu vero dic, ſodes, quidnam ſpectes, & cur ne omnia undique corradas, opeſque exſtruere inutiles ſtudeas? Delectat me, dices, aſpectus. Atqui ratione alia morbo tuo indulge: nam alienis etiam bonis ſedare deſiderium hoc potes. Si te capit & exhilarat argenti fulgor, in officinis fabrorum argentariorum aſſidenti coruſcantem argenti lucem contemplari licet; aut circa forum & loca rerum venalium, ubi diſci, lances, aquales, & omnes genus expoſita vaſa, animum oblectare. Liberum hoc & gratuitum ſpectaculum. Quin etiam ſpectare eos potes, qui argentum examinant, ac pecuniam in menſis perpetuo contrectant atque dinumerant. Immo vero rectis potius obtemperans monitis pravum hunc appetitum exues, animumque mutabis. Facilis enim correctio, cum avaritia non ſit naturalis aliqua neceſſitas; ſed impetus & voluntaria quædam affectio; difficile non difficile deponere iis qui conſultum ſibi volunt. Mitte cogitationem in futurum ævum, quando non eris, quando pauxilla terra corpus tuum exporrectum omniſque ſenſus expers habebit, & paucorum tabula palmorum reliquias tuas teget. Ubi tum opes, ubi tanto collecta ſtudio cimelia? Quis bonorum abs te relictorum hæres? Nec enim is omnino, quem tu tibi deſtinas, certus erit ſucceſſor. Si liberi tibi ſuperſtites, forte ab avaro tuique ſimili circumſcribentur, injuria afficientur, ac flentes patriis ex ædibus expellentur. Quod ſi liberorum expers, amicorum aliquem hæredem inſtituis, non eſt cur teſtamenti tabulis magnopere confidas, tanquam certæ & definitæ legi, tanquam rei minime controverſæ, cuique contradici nullo modo poſſit. Parva res ſcriptum irritum facit. Nonne vides ut apud tribunalia ſuper teſtamentis aſſidue litigetur? quot ea modis, & quibus artibus per juriſperitos, advocatos, oratores, ac falſos, qui ad hoc aluntur, teſtes, perque judiciorum nundinationes oppugnentur? Ex his certe quæ vivo te & vidente fiunt, conjecturam facere debes de his quæ poſt te futura. Si tibi divitiæ bene & innocenter partæ, exemplo beati Jobi, bene eis utere; ſi male & per nefas quæſitæ, ſolve quaſi captivas, ſuiſque dominis, quibus per injuriam ablatæ, vel quales ad te pervenere, vel etiam cum auctario, velut Zacchæus, repone. Si nullas habes, noli per malas artes acquirere. Alioquin enim abeuntem, ac neceſſarium ingredientem iter, triſte peccati viaticum perſequetur: boniſque abs te relictis alieni ignotique fruentur. Tum Davidem mirabere dicentem. *Theſauriſat, & ignorat cui congregabit ea.* Tum & divitem illum Lazaro oppoſitum agnoſcis: illum quidem in Evangeliis nobis lectum, neque fabulam ad terrorem compoſitam; ſed certum abſolutumque futuri typum ævi. Byſſus computruit, regnum ad alium traductum eſt, deliciæ & voluptates evanuerunt; peccatum autem ab illis profectum manet: abeuntemque porro comitatur, non aliter quam umbra corpus: eoque poſt epularum magnificentiam, poſt lautas opiparaſque menſas, quæ guttam leproſi digito diſtillantem requirit, ac mendicum ad opem ferendam implorat, cui ne manus quidem fuiſſe videntur ad canes abigendos, qui vulnera circa atrium jacentis allamberent. Sed & deſiderat conjungi Lazaro, quem ex adverſo videt, foſſa media vel hiatu divulſus. Quo quidem deſignatur non vallum, non agger manu factus, ut in caſtris ad hoſtem arcendum, ſed peccatorum obex & ſepimentum: quod condemnato, velut muri objectu, aditum tranſitumque ad juſtum interclusit. Et huic explicationi ſubſcribit

Iſaias, cum inſipientem populum graviter increpans ſit aſſatus. *Iſa. 59. v. 1.* *An non valida ſatis manus Domini ad ſervandum, aut aggravata eſt auris ejus, ut non exaudiat? Imo vero peccata veſtra diviſerunt inter vos & Deum noſtrum.* Quod ſi peccata mortales a Deo ſeparant, de avaritia non eſt dubitandum, peccato longe graviſſimo, quam vera voce veritatis ille præco Paulus idololatriam appellat, *Epheſ. 5. v. 5.* omniumque ſtirpem & genitricem malorum. Quid enim eos qui Chriſto nomen dederant, ac myſteriorum participes erant, ad cultum dæmonum pertraxit. Nonne plura poſſidendi cupiditas, & alienas fortunas occupandi? Nonne promiſſorum ſpe magiſtratuum ac præfecturarum, regiæque munificentiæ & largitionis ab impiis facta, Dei cultum religionemque quaſi veſtem repentino mutarunt? Et hæc quidem anteriorum exempla temporum memoria ſervavit: ſunt etiamnum recentia ac noſtræ ætatis. Cum enim Imperator ille, qui Chriſtiani perſonam per ſimulationem diu geſtaverat; repente eam deponens, totamque deducto ſipario ſcenam denudans, & ipſe dæmoniis impudenter ſacrificavit, & alios variis eo præmiis invitavit; quantus ab Eccleſia ad altaria factus eſt concurſus? quam multi per bonorum eſcam & illecebras una cum ipſo tranſgreſſionis hamum devorarunt? Qui nunc quidem Stigmatiæ civitates oberrant, omnibus, odio ludibrioque tanquam Chriſti Domini propter pauxillum argenti proditores, expuncti Chriſtianorum albo, ſicut Judas Apoſtolorum, a tranſgreſſoris appellatione noti, ſicut a ſignis equi, qui in peccatum omnium graviſſimum pertrahi facile paſſi ſunt, ſequutique ſtatim impuræ & execrabilis impietatis myſtagogum. *Epheſ. 5. v. 5.* Ita nimirum avaritia juxta Apoſtolum idololatria eſt, omniumque radix malorum, innumera ex ſeſe vitia progignens. Sicut enim ii qui aurum in ſinu viſceribuſque terræ ſcrutantur, auream glebam circa principem & proprium generationis locum cumulatim repoſitam inveniri narrant, & aliquas inde velut venas in longum hinc inde produci ſicut arborum a ſtipite late ſeſe explicant ac diffundunt radices: ad eundem modum, imagine non minus impropria auri & avaritiæ, multa video germina multoſque ſurculos una eademque ſtirpe avaritia conjunctos. Hinc video filium capiti genitoris imminentem, & abſque ulla vel venerandæ canitiei vel auctoritatis patriæ reverentia longiorem ſenis vitam indignantem. Cum enim copiam omnem domi largiter ſuppetere videt, cujus dominium penes ipſum non ſit, eoque potiri ipſe cupit, & ſui quoque juris fieri, gravis illi patria auctoritas ac poteſtas. Et initio quidem intra ſilentium ſeſe continet, alteque reconditum morbum habet; aucta dein paulatim cupiditate, & animo jam tumente, repente malum prorumpit, non aliter quam e fiſtulis & canalibus aquæ vis. Tum ille ſero ſeni prorſus intolerabilis, vivumque tantum non effert ac valentem. Si equum agiliter conſcendit, miratur & adſtupet: ſi largius & ut bene ſanus, cibum ſumit, fert ægre, ſecumque murmurat: ſi famulos ad opera ac miniſteria mane excitat, vigilantiam bonamque valetudinem ſenis gemit ac dolet. Quod ſi aliquod cimelium alicui donaverit, aut ſervum manumiſerit, tum nullius homo pretii ac delirus audit; tum, quaſi vivendi regulam ac præſcriptum tranſgreſſus, alienique prodigus ac profuſus, conviciis atque probris omnibus proſcinditur; longioris, heu, vitæ & ſpiritus non ſtatim emiſſi reus! Tui iſti, ſcelerata avaritia, fructus: tuo impulſu & incentivo filius parenti inimicitias denuntiat: tu comples terram latronibus & homicidis, mare piratis, urbes turbis atque tumultibus, forum ac tribunalia falſis teſtibus, ſycophantis, proditoribus, advocatibus ac judicibus eo propendentibus, quo tu pertraxeris. Avaritia mater inæqualitatis, immiſericors, inhumana, crudelis. Per hanc vita mortalium diſpar ac diſcors: aliique ſatietate nauſeant, & opes ſuperfluentes velut cibum nimium evomunt; alii fame & penuria preſſi, in extremo pene diſcrimine verſantur: hi ſub tectis recumbunt auro diſtinctis ac variegatis, domoſque incolunt parvarum inſtar urbium, in quibus balnea, porticus in longum porrectæ, & plures quaſi domus omnique magnificentia ac ſplendore; illi contra ne duo quidem tigna quibus tegantur, habent; cumque perdurare ſub dio non poſſunt, vel ad caminos balnearum confugiunt, vel ſi balneatores hoſpitibus inimicos inciderint, pariter ac ſuos fimum fodientes, neceſſarium ſibi calorem procurant. O diſparem vitæ conditionem inter homines a natura dignatione pares! quæ quidem perturbatio rerum atque diverſitas non aliunde quam ab avaritia profluit. Ab hac eſt quod alius contra decorum pene nudus, alius præter innumeras ad uſum corporis veſtes parietes ipſos purpura velat. Pauper nec in lignea quidem menſa confringere panem poteſt, cum mollis ille & delicatus fulgore latiſſimæ ex argento menſæ, quam opere ductili fieri curavit, mentem & oculos paſcat. At quanto fuerat æquius, illo laute quidem & opipare epulante, cæteraſque delicias ad ſatietatem uſurpante, menſæ pretium in alimenta pauperum converti? Alius ætate feſſus & ingredi invalidus, aut vitio aliquo claudus, aſinum neceſſarium victorem non habet; alius ipſos equorum greges ob multitudinem ignorat: huic oleum ad lichnum deeſt; ille ſolis luminibus, & candelabris cenſeri dives poteſt: hic quidem in ſolo nudus procumbit; ille vero divitiis laborans in lecto ſe reſupinat circumquaque fulgente, & argenteis ſphæris atque catenis vice funium exornato. Tales nimirum inexplebilis avaritiæ affectus abſque ea foret, neque eſſet hæc in vita mortalium inæqualitas, hoc diſſidium, neque tam variis cladibus atque calamitatibus inſuavis ea nobis ac lachrymabilis redderetur. Hinc homines naturalem erga homines charitatem exuunt, hinc ferrum acuunt, acieſque inſtructas inter ſe arietant, ſummaque cum immanitate tanquam belluæ depugnant. Cætera deinceps quis enarraverit? Muri validi & excelſi machinis conquaſſantur, urbes expugnantur, conjuges abducuntur, liberi in ſervitutem rediguntur, agri vaſtantur & uruntur: arboribus ipſis, tanquam injuriam intulerint, haud temperatur: cædes fit magna juvenum ac virorum, rivique ſanguinis a ſtrage cadaverum profluunt ac volvuntur:

tur : facultates denique & fortunæ eorum qui vincuntur, præmii loco victoribus cedunt oniverſæ. Quid deinde? viduarum lamenta, pupillorum fletus, & parentes ſuos libertatem amiſſam elogentium. Qui nudiuſtertius multarum magnarumque divitiarum poſſeſſor, tum fruſtum panis protenſa dextera mendicat: qui ſervos complures habnerat testores, ædeſque veſtibus refertas, lacero detritoque male tectus panniculo, ſervitutem ipſe ſervit, & aggerere aquam, equilis ſtercus abradere, & hujuſmodi fœda ſubire miniſteria cogitur. Alia ſexcenta mala ſunt quæ ſummatim oratione complecti, impoſſibile. Omnium autem eorum cauſa ac radix plus habendi cupiditas, & iniquus alienorum bonorum amor. Hanc affectionem ſi quis hominum pectoribus exegerit, nihil erit quod vetet, quin & in alta pace tranquille degamus, & omnis prorſus exulet e vita noſtra contentio, terror atque perturbatio: quin protinus oaturalem ad charitatem & amicitiam redeant omnes. Et ea re Dominus noſter bonis monitis diligenter hunc morbum eurat, dum alias quidem affirmat, non poſſe nos Deo ſimul & Mammonæ ſervire; alias vero divitem illom miſerum proponit, qui magnis cogitationibus plenus, ac diuturnam ſibi ſpondens voluptatum fruitionem, non ultra craſtinum vitam erat producturus. Sed & alibi, dum eximium & numeris omnibus abſolutum illum prædicat, qui facultates ſuas pauperibus dilargitus ad inopem Philoſophiam ſponte properabit, illam virtutis matrem atqoe contubernalem. Verum hic audire mihi videor, etiam in ſilentio, publiei ſaporis quorumdam voces quibus doctoribus obſtrepi ſolet. Et quomodo vitam, inquiunt, ſuſtentabimus, ſi rei familiaris nulla cura? quomodo neceſſaria comparare valebimus? quomodo vel æs alienum diſſolvetur, vel mutuum petenti dabitur, ſi tuo conſilio paopertatem omnes amplexi fuerimus? Incredulí iſte ſermo & diffidentis ioſipientis hæ voces, & ignorantis quod Dominum habemus Deum hujus vitæ gubematorem, deſponſatoremqoe, qni natis animaotibus neceſſaria tum alimenta, tum veſtimenta ſponte ſua ſoppeditat. Divina providentia fovet ac tuetur opera ſua, nec unquam in fide divitem egeſtas ærumnoſa oppreſſit. Teſtabitur id, ut opinor, abunde vel unum quod e ſacris litteris a me proferetur exemplum. In hiſtoria Regum mulier deſcribitur, quam ſupra viduitatis ac ſollicitudinis malum fœnerator avarus & inhumanos urgebat obſidebatque, liberos etiam ipſos, quos præter miſeræ oihil reliquum, loco pignoris abducturus. Itaque cum in extremas eſſet redacta anguſtias, ac nemo quiſquam ditiorum miſeratione tangeretur, adiit ad hominem humanum ac fidelem. Eliſæus hic erat Prophera, terrenis quidem expers bonis, ineorporeis autem atque cæleſtibus ornatus & copioſus: Philoſophus ab aratro, ſine domo, certiſque ſedibus, veſte una ac ſimplici utens hæreditate nuper quidem auctus, ſed hæreditate ovinæ parvi pretii pellis, & benedictionis inviſibilis igneo curru delapſæ. Hic igitur ſupplicem infecta re non dimiſit, nec de auxilio continuo deſperavit, etiamſi non adeſſet quod quærebatur, neque verba aliqua degeneris aut diffidentis animi protulit, ſicut aliquis e vulgo, & unde argentum mihi debito diſſolvendo? verum ut peritiſſimus medicus, etſi medicamenta ad manum non erant, inopinatum morbi remedium excogitavit. Et *Quid habes*, inquit, *mulier in domo tua?* Dic, ſodes, ſi quid inibi tibi reliquum. Nec enim quiſquam adeo pauper, nihil ut omnino poſſideat. Ubi vero reſpondit, vas eſſe fictile cum oleo pauxillo. Fac, ait, multa mihi vaſa pares. Et ipſa quidem paravit; ille autem impleri juſſit; unde perſoluto fœneratori debito, mulier anguſtias & inopiam evaſit. Nam pauxillum illud olei, quod apud ſe eſſe Prophetæ dixerat, in modum fontis inopinato ſcaturivit, omneſque quotquot conquiſitæ fuerant, amphoras replevit: ac demum fluere deſiit, cum vaſa ad recipiendum deeſſent; æquatumque eſt indigentiæ beneficium divinum. Nam a divina profecto miſericordia, non ab olea plantave manavit hoc oleum. Hanc, ſi poteſtis, ſcientiam vobis comparate, quicumque quam late patet Oriens & Occidens, uſpiam eſtis, Reges, dynaſtæ, divites, voſque mundanæ ſapientiæ conſulti, donum hoc agreſtis, & ab aratro profecti Vatis acquirite, quod auferri non poterat, & jugiter apud eum permanebat: cum illa veſtra, quibus quærendis ſtudetis, bona ſexcentis expoſita ſint periculis, latronibus, parietum perfoſſoribus, tyrannis, raptoribus, ſycophantis, inſidiatoribus, mari fluctibus haurienti, telluri ipſi hiatibus dehiſcenti. Spes igitur noſtra, ac cellæ penuariæ vice ſit Dei dextera: quæ populum Judaicum e terra Ægypti eduxit, bonorumque affatim vel in ſolitudine Charan ei ſuppeditavit: quæ Daoieli auxiliatorem Habacuc miro modo ſtitit, & Iſmaelem abjectum & maternis abdicatum ulois ſervavit: quæ Judæis per ſingulas ætates opitulata fuit, ac denique panes quinque hordeaceos ita in infinitum multiplicavit, ut ſinguli millenorum hominum famem ſatiarint, ſinguloſque præterea cophinos reliquiis adimplerint. Deo noſtro ſit laus & gloria in ſæcula ſæculorum. Amen.

Matt. 6. v. 24. Luca 16. v. 11. Luca 12. v. 10. 4. Reg. 2. Exod. 16. Jo. 6. v. 9. & 10.

EJUSDEM ASTERII

Homilia in Feſtum Kalendarum.

DUO dies heſternus hodiernuſque feſta conjungit inter ſeſe minime cognata aut congruentia, ſed diverſa plane & contraria. Alterum enim proprium eſt multitudinis in exteriora intentæ, perque nundinationem vilem & illiberalem multum Mammonæ argentum corradit; alterum autem verum Dei cultum puramqoe & criminis expertem vitam docet atque commendat. Quia vero complures, voluptatibus & occupationibus vanis antepoſitis, conventui in Eccleſia concionique ſacræ non interfuerunt, age nunc fatuam illam ae noxiam oblectationem, quaſi phrenitim inter riſum atque jocum necantem, ejicere ex animis conemur. In quo Salomonis quidem dicendi modum & inſtitutum opportune mihi videor imitari poſſe: qui dum juventutem monet, ab intempe- Prov. 5. 6. & 7. cap.

rantiæ laqueis ut diligenter ſibi caveat, quo plus roboris & nervorum orationi inſit, perſonam intemperantiæ tribuit mulieri perditæ damnatæque vitæ, & omnem ejus improbitatem velut marmori inſculptam his, qui illecebris ejus ineſcantur, ob oculos ponit. Quare & ego feſti hujus ab hominibus inſtituti vanitatem patefacere ejuſque ſtudioſos & amatores ab erroneo hoc ſtudio deterrere atque avocare conſtitui. Hæc itaque publici feſti lex eſt, primum ut certus ſit ac manifeſtus ejus ſcopus, tum ut communis omnium lætitia; non ut aliqui in gaudio ſint, cæteri in mœrore & luctu. Id enim bello magis quam feſto congruit, in quo neceſſe eſt victores exſultare, lætitiaque propter victoriam ſeſe efferre; victos cladem ſuam atque calamitatem deplorare. Verum enim vero, primum quem habeat finem (originem) horum dierum celebritas, obſcurum & incertum. Nam fabulæ quæ multæ narrantur, ſeſe invicem facile ſubvertunt, ac veri plane nihil habent. Deinde cum paucos admodum gaudii compotes, tum plures longe triſtes animique ægros video, quamquam læta ſerenaque fronte dolorem tegunt & obumbrant: omnia denique ſtrepitu plena ac tumultu, turbamque mutuo ſeſe impellentem. At eſt anni ineuntis læta quædam recordatio. Quam læta quæſo, bone vir? Ante omnia quidem congreſſus imaginem intuebor qualis ſit, ut plena ſuſpicionis ac minime amica. Salutatio tenui inclinataque voce profertur, ſuccedit que oſculum muneris initium, & ſuavium quidem pangitur, numiſma autem expetitur, obtentumque charitatis avaritiæ litatur. Nam pura ac ſincera amicitia humanitatis officia non vendit; gratis præſtat & citra mercedem. Circumfertur itaque paſſim ac donatur auri magna copia, ſine ullo aliquo vel ſpecioſo donationis titulo ac prætextu. Nuptiæ non ſunt, nec ſuperbientis ambitionem ſponſi vocare potes. Nec eſt item quod eleemoſynam ſumptum eum appellemus, unde nullum pauperibus commodum aut levamentum: non etiam contractum, ubi mutuum non fit aut ulla permutatio: donationem multo minus cui neceſſitas adhæret. Quemadmodum igitur & feſtum hoc & ſumptus hos indigetabimus? equidem non reperio. Vos agendum indicate qui colitis & celebratis: reddite rationem, ſicut nos divinarum feriarum, quæ vere feriæ & ſunt & dici debent. Natalem enim celebramus, quod eo tempore ſeſe Deus in carne mortalibus oſtendere cœpit. Luminum feſtum agitamus, quia per peccatorum remiſſionem tanquam ex obſcuro prioris vitæ carcere lucidam ad vitam atque liberam eximus. Jam vero die Reſurrectionis ornatiorem cultum aſſumimus, magnamque lætitiam præferimus, quod ea dies immortalitatem nobis ad meliorem feliciorem que ſtatum manifeſtum reddit. Atque ita deinceps de cæteris. Ad ſummam, nulla res eſt humana, cujus non aliqua ratio reddi poſſit: & ſi quid eſt forte ejuſmodi, quod rationem aut ſcopum non habet, meræ nugæ ſunt. O rem ineptam & abſurdam! Omnes alienum ſperantes inhiantesque diſcurrunt & vagantur: qui munus dederunt, dolent; qui acceperunt, ſibi non retinent ſed ſervant. Tranſmittitur enim ab alio ad alium, & quod quis a cliente donum accepit, eo ſuum ipſe patronum aliquem muneratur. Fluxum & inconſtans hujus lucis aurum eſt, & quaſi ſphæra luſoria ab alio ſtatim ad alium tranſit. Novus hic munerandi modus, novum cultus obſequiique genus cum indeprecabili penſitationis ſive tributi neceſſitate conjunctum. Nam major & dignitate præſtans ipſa vultus ſui reverentia movet; minor perit, atque omnes tanquam gradibus in ſinus potentiorum exhauriuntur. Quod in aquarum denique confluentibus accidit, hoc tempore videre eſt. Illic enim tenuis minutuſque rivulus in alium majorem influit, & hic alio rurſus grandiore & magis exundante abſconditur: atque adeo minores multi rivi conjuncti, vicini fluminis acceſſio fiunt: quod & ipſum dein alterius mage majoris, atque ita deinceps, dum extremum lato profundoque mari miſcentur. Feſtum hoc non feſtum, & mendaci prorſus nomine plenum acerbitatis ac moleſtiæ: grave prodeuntibus in publicum, grave domi remanenti. Viles enim de plebe homines, agyrtæ & ſcenici præſtigiatores in turmas diſcreti, nulli non domui clamoribus ac plauſibus, velut fauſta precantes, moleſtiam exhibent. Et circa januas quidem eorum qui tributa cogunt & exigunt pertinacius hærent, donec tandem qui intus obſidetur, tædio moleſtiaque expugnatus, pecuniam projiciat quam habet & quam non habet. Qui alterius ad fores accedunt, nec ante veſperam ulla mali remiſſio. Cœtus cœtum excipit, clamor clamorem, jactura jacturam. Egregium hoc feſtum, æris alieni cauſa ac fœnoris, paupertatis occaſio, miſeriarum initium. Si quis ob fortunarum tenuitatem fidem non habeat, quique mutuum det, inveniat neminem, trahitur ac vexatur, ut ille qui foro cedens fiſcum ac vectigalia regia deſervit, plorat perinde quaſi bonorum proſcriptione multetur: lamentatus, ut qui latronum in manus inciderit, cuſtoditur, verberatur. Si pauxillum aliquid domi conditum in alimenta conjugis atque miſerorum liberorum, promitur, id & projicitur; ac ſedet ille cum ſuis per feſtum hoc præclarum eſuriens & omnium indigus. Nova pravæ conſuetudinis lex, moleſtias & affanias celebrare, pauperiem & indigentiam feſtum appellare. Hæc præterea dies ſimplicibus teneriſque pueris argenti cupiditatem & amorem inſtillat: hæc ab una ad aliam tranſire domum docet cum munuſculis ac fructibus autumnalibus argento compactis. Pro quibus duplum ipſum redditur, teneræque mentes ad nundinationes, & quæſtum illiberalem informari hinc incipiunt. Quid porro ſacroſanctis optimiſque agricolis hac fieri die ſolet? abſtinere publico, vicoſque & plateas urbis fugere coguntur magis quam retia lepores. Nam ſi qui deprehenduntur, verberantur, injuria a temulentis adficiuntur, amittunt quæ in manibus, in pace pro hoſtibus habentur, ſubſannantur ac ludificantur, tam verbis quam factis, implenturque contumelia optimi noſtri Prophetæ malitiæ omnis expertes, ſimplices & candidæ Dei imagines, fidique in libertate vitæ noſtræ ſervi ac miniſtri. Sic

igi-

Digitized by Google

igitur homines dignitate præſtantes, ſic Inopes, ſic pueri, ſic agreſtes: alii vexantur, alii murmurant & fremunt, alii diſcunt quæ neſcire pulchrum bonumque foret. Videamus jam quid armatis militibus hoc feſtum proſit. Bonorum jacturam faciunt, luxationiſque & vulnerum mercedem annonam ac cibaria promunt, & prodigunt cum gravi morum diſciplinæque damno. Condiſcunt enim illiberales & inhoneſtas ſcenicorum artes ac ſtudia, unde mollities ac diſſolutio morum, ludoſque ejuſmodi & jocos, qui legibus & principatui, quorum cuſtodes conſtituti ſunt, minus adverſantur. Summam poteſtatem riſum jocumque faciunt, currum, ut in ſcena, conſcendunt, ſatellitia ficta creant, publiceque & palam agitant quæ propria ſunt mimorum & hiſtrionum. Sed illa tamen pompæ auguſtiora, cetera quis enarret? Nonne velato ore in fœminam degenerat ille fortis, ille animo præſtans, ille in armis ſuis admirabilis, hoſtibus formidabilis, Tunicam ad talos demittit, zonam pectori circumvolvit, calceamenta muliebria ſumit, & more fœminarum, capiti crobylum imponit: quin etiam cum ſana colum circumfert, dextraque filum ducit, qua trophæum ante tulit, ſpiritumque & vocem in acutiorem & muliebrem ſonum extenuat. Hæc celebritatis hujus utilitas: hæc hodierni feſti publici commoda ac fructus. Conſules etiam ipſi fama inclyti, & ad faſtigium humanarum dignitatum evecti per vanitatem opes exhauriunt, non modo ſine fructu, ſed & cum peccato; dicique vere poteſt, quam ſublimis eorum thronus, tam inſignem eſſe dementiam. Cum enim permultos capeſſere ſoleant honores, & ampliſſimas Regiæ præfecturas obtinere, quam plurimum e qualibet extruere opum ſtudent. Et hi quidem ſtipendium militare ſuum incommodum vertunt, illi juſtitiam & veritatem pretio ſæpius addicunt, alii theſauros gazamque regiam depeculantur, & omnia undique nullo vel infami vel iniquo prætermiſſo lucro, cum offenſa Numinis, coacervant; nunc autem præſident, aurumque congeſtum, intra breve tempus, in aurigas, tibicines, mimos, ſaltatores, ſpadones diſtribuunt. Addo propudia muliercularum, quæ corpus ſuum vel carnifici venale præbeant, beſtiarios impuros, & ab omni ſpe derelictos, ipſaſque belluas, quibus alendis auro opus ſumptuque in carnes aut mazam. Iſta autem omnia non alia cauſa, quam ut ipſorum nomina contractibus ac diplomatis præſcribantur. O ſtultitiam! o cæcitatem! Deus pollicetur, eorum qui pauperes alent nomina libris viventibus, immortalibus, incorruptibilibus inſcriptum iri quos neque tineæ neque tempus abſument. Et hos tu libros non affectas, non rationem tantorum promiſſorum habes, non memoriæ divinæ (qui liber ille vivus) inſcribi, inſignirique ſtudes: ſed contra magnifacis a tabulariis exarari, a mangonibus prædicari, a vilibus adulatoribus excipi plauſu, malus utilitatis arbiter, ineptus & imperitus rerum æſtimator. Quin potius pauperem injuria affectum munerare: non Muſicum diſſolutum: affice beneficio viduam pro ſcorto, mulierem decenter concluſam pro ea quæ ſe vulgat? inquire de Virgine ſancta Deo pſallente, & ſperne pſaltriam inverecundam ac palam cantu velut inſidiis homines intemperantes captantem: fer opem pupillo, libera pauperem ære alieno ac fœnore, & gloriam perpetuam videbis. At tu loculos evacuas in turpem animi relaxationem, in riſum indecorum & inconditum: neque conſideras quam multas pauperum lacrymas dones, per quas opes illæ tuæ conflatæ, quam multi in vincula conjecti verberatique fuerint, aut ad laqueum acceſſerint, ut tibi ſuppetat quod Scenicis hodierno die largiaris. Et quis, quæſo, finis? Vanitas. Poſt omnia tumulus exiguus, paucorum obolorum veſtis corpuſculum ambiens: ac paulo poſt neceſſarium temporis malum, oblivio, quæ cuncta, circa quæ ſudaveris, tenebris involvat: ſed & judicium divinum, & indeprecabilis mali propoſiti vindicta ac pœna. Ubinam Conſules & faſces: Propone tibi ob oculos, & enumera, qui heri, qui nudiuſtertius fuerunt: nonne hic quidem, ut facinoroſus aliquis, per repentinam armatæ multitudinis ſeditionem capite truncatus eſt, oſtentatuſque majore poſt necem pompa, quam cum in curru ſublimis, & exſultabundus tranſveheretur? ille præter exercitus præfectura eundem adeptus honorem, in extremis Ægypti Libyæque finibus, in locis arenoſis & humoris omnis humanique cultus expertibus, damnationis ſupplicium fugiens, miſerrime extinctus eſt? Quid de eo dicamus, qui & ipſe de numero Conſulum atque ducum exercitus in terra Colchide nunc degens, barbarorum humanitati vitam & ſpiritum debet? Præſidem autem illum rectoremque provinciæ fortiſſimum & invictum, ut exiſtimabat, qualis vitæ cataſtrophe excipit. Primum quidem filium ſuum vidit capite truncatum, & ipſe poſtea capitali ſententia damnatus eſt, laqueoque gulæ jam admoto, clementia Principis manibus carnificis exemptus eſt; ut quantulum ætati ſupererat, ſenex in dolore & calamitate ſenſuque malorum exigens, ac plenus dedecoris & ignominiæ, tali magni conſulatus exitu vita decederet. Quid? quod anno ſuperiore gigantea prorſus facinora atque etiam majora molitus eſt, cujus ſexus in dubium vocabatur, virgaſque conſulares affectavit, qui virgas heriles effugerat, ac tantum telluris poſſedit, quantum nec facile nominare, qui nunc exigua conditur humo, & quantulum ei non nemo miſeratione motus impertiit. Non igitur vere juxta ſapientem illum Eccleſiaſtem hæc talis cuncta vanitas vanitatum, ac vel ampliſſimæ dignitates inania quædam viſa & oſtenta ſomniorum? quæ cum ad breve tempus oblectarunt, poſt deinde diffugiunt & evaneſcunt, & cum aliquantum floruerint, ſubito marceſcunt. Sed nos hic finem dicendi facientes, laudem & gloriam Servatori tribuemus.

EJUSDEM ASTERII HOMILIA

In locum Evangelii ſecundum Matthæum,

An liceat homini dimittere uxorem quacumque ex cauſa. Cap. 19.

PRæclara Chriſtianis & laboris amantibus duarum eſt harum copula ac concurſus die-

rum, Sabbathi, inquam, & Dominicæ, quas tempus in orbem recurrens hebdomadis ſingulis reducit. Nam quaſi matres aut nutrices Eccleſiæ & populum congregant, & ſacerdotes ad docendum conſidere faciunt: atque adeo cum diſcipulos tum Doctores ad animarum curam ducunt & impellunt. Mihi quidem auribus adhuc inſonat heſterni diei concio, inſidentque memoriæ circa quæ tum laboratum fuit. Video

Esai. 63. v. 3. crucem ſpiritu Prophetiæ ab Eſaia fixam, ac veſtimenta Domini quaſi calcantis in torculari cruore tincta, atque Servatorem ipſum dextra

3. Reg. 3. v. 24. præmium præferentem. Video Salomonem æquam judicii trutinam librantem: miſeret me debitoris Evangelici, qui lenitatem & clementiam qua Dominus erga ipſum fuerat uſus, in conſervum non adhibuit; ſed per imprudentiam & inhumanitatem ſuam ipſius calamitatem inſtauravit. In his enim capitibus die ſuperiore proximo verſabamur, omnes ſcitis qui non indiligenter animum advertiſtis. Hodie etiam multa nobis præclara in menſa, quam videtis, Spiritus propoſuit, adverti autem animum ad garrulos illos ac tentatores Phariſæos; & improbitatis eorum vehementer miſereor, quod ipſum ſapientiæ fontem ſuis interrogationibus circumvenire aggreſſi ſunt, in contrariumque quæſtiones eorum. Unigeniti divinitate vertente, conatibus & auſibus ſuis exciderunt. De quibus & Eſaias hiſce verbis vaticinari mihi vi-

Esai. 44. v. 25. detur: *Convertens ſapientes retrorſum, & ſcientiam eorum ſtultitiam faciens, & appendens*

Psal. 5. v. 11. *verba pueri ſui*. Ac rurſus David: *Linguis ſuis doloſe agebant: judica illos Deus: decidant a cogitationibus ſuis*. Veruntamen gratia eis ago, licet ad errores, quod divinam ſapientiam ad edendum reſponſum excitarunt, noſtrum ut in uſum hæc litteris ac memoriæ proderentur. Ecce enim matrimonium, id eſt res humanæ vitæ maxima, velut ad normam hic dirigitur, finesque certi definiuntur eius & contrahendi & diſſolvendi. Quibus diligenter uterque cœtus & ſexus attendat, quo tam feminæ tum viri quæ

Matt. 19. propria cuique ſint, cognoſcant. *An liceat viro [illegible] conjugem repudiare*, Hoc quidem Judæorum problema: ſcopum autem interrogationis hunc invenio. Quoniam feminæ faciliores ad credendum, & ad miracula Chriſti celebranda, fidemque de divinitate ejus amplectendam propenſiores eſſe videbantur (ut & hoc poſtremo patuit ex earum multitudine quæ Servatorem, cum ad ſupplicii locum duceretur, proſecuta eſt, & paſſionem ejus miſerabiliter deflevit) ut offenſam & odium apud hunc ſexum ei conciliarent, doloſam illam interrogationem & hæc verborum quaſi retia fabricati ſunt. Verum ille dolum ſibi inſtructum ut divinitatis animadvertens, & [illegible] docere & præcipere ſolitus, inſidias eorum eluſit, ac ſecundum mulieres reſponſum dedit; atque ita Phariſæos [illegible] tanquam lupos, inanes prædaque expertes ablegavit. Ipſa, ait, creationis conditio, non [illegible] ſcopum oſtendit; [illegible] auctor & conciliator exſtitit [illegible] qui & [illegible], quos [illegible], homines [illegible] vinculo conjunxit, & [illegible] perpetua quadam [illegible] co-

habitandique neceſſitatem impoſuit, legis inſtar divinæ colendam & obſervandam. Qui autem nexu tam arcto junguntur, non amplius duo ſunt; verum una caro. Quare quod Deus conjunxit, homo ne ſeparet. Hæc Phariſæis dicta tum fuere: audite jam vos mulierum inſtitores, qui ceu veſtes ſubinde eas mutatis, qui thalamos tam ſæpe & facile ſtruitis quam nundinarum tabernulas; qui dotem ac bona ducitis, conjuges ad quæſtum ac negotiationem habetis; qui vel leviter offenſi libellum repudii conſcribitis, multaſque velut viduas in vita relinquitis. Exiſtimate, & omnino vobis perſuadete matrimonia morte tantum & adulterio dirimi. Non enim, ut contubernia meretricia, quæ ſolam venantur voluptatem, paucorum numerus dierum terminat, itidem in iis ſeſe res habet, quæ rite & ex lege fiunt; ſed plane contra, o bone! Una contrahitur corporis & animæ ſocietas, ut & affectus affectibus commiſceantur, & caro carni quodammodo colligetur. Quæ cum ita ſint, quomodo citra animi perturbationem abſcindis? quomodo ſine moleſtia, ſine ægrimonia ab ea recedis, quam vitæ ſociam, non uſurariam in breve tempus accepiſti, quæ ſoror tua, quæ conjux. Et ſoror quidem, creationis aſpectu materiæque terreſtris, ex qua compoſiti eſtis; conjux autem propter matrimonii legitimam copulam atque conjunctionem. Duplex hoc vinculum legis & naturæ quemadmodum abrumpes? Pacta nuptialia ac ſponſiones quomodo reſcindes? Et quibus de pactis loqui me cenſes? An de his quibus ſcripta jam ante & ipſum manu propria ſubſcripſiſti, & ſigillum appoſuiſti tuum? Valida quidem illa ſunt ac firmata ſatis: verum ad vocem Adami me con-

verto: *Hoc caro ex carnibus meis, hoc os ex oſſibus meis: ipſa vocabitur uxor mea*. Non de nihilo profecto vox iſta memoriæ prodita; ſed ut communis eſſet omnium confeſſio virorum feminas, quæ viris per nuptias legitime junguntur, hujus unius ore prolata. Ac neminem eris unius ex verbis ceteros obligari; quæcumque circa protoplaſtos illos initio acciderant, in naturam poſteris abierunt. Quare ſi mulier aliqua temere repudiata, ſumpto Geneſeos libro, ad judicem (judicem eundem ac teſtem) te pertraxerit, dic age quid reſpondebis? qui [illegible] eorum auctoritatem verborum, quæ per temetipſum coram Deo pronunciata, quæque non [illegible] aliquis ſcriba, ſed ipſe Moſes litteris conſignavit Dei famulus ac miniſter? Patris ac matris expertem mulierem Adamo Deus in manum tradidit; &, uti bonus curator, pupillæ tutelæ proſpexit. Iſta parentis ſuæ defenſione, his cauſæ ſuæ firmamentis adverſus ingratos [illegible] maritos ſuæ recte etiam utuntur: nec ullo modo poteris uxorem habere deſpectui, [illegible] & antiquitas divinis & poſteritas humanis [illegible]. [illegible] vitæ commoditates quas uxor affert. Membrum eſt, adjutrix eſt, [illegible] & communium [illegible]; in [illegible], in calamitate ſolamen [illegible], ac [illegible]. Eadem [illegible], eadem [illegible], quæ [illegible], [illegible] opes, [illegible] & [illegible], [illegible], quantum poteſt, [illegible] ac

Genes. 2. v. 24. Matt. 19. Marc. 10. v. 9.

Genes. 2. v. 23.

Digitized by Google

reſiſtit, laborem denique & moleſtiam educandis liberis propter conſortium tuum ingentem ſubit. Si calamitas incidit, ille malis obrutus latet; amici qui cenſebantur, amicitiam felicitate metientes rebus adverſis ſeſe ſubducunt; ſervi ſimul & dominum & miſerias fugiunt. Sola adhæret uxor ægræ partis membrum, & in malis ſerva ac miniſtra: hæc virum curat, hæc lacrymas abſtergit, hæc plagis ac verberibus medetur, hæc in carcerem uſque comitatur, &, ſi quis ingredi permiſerit, libenter una cum eo concluditur; ſin id prohibetur, ſicut familiaris hero catellus circa januam carceris manet. Novimus ipſi * mulierem, quæ attonſa coma veſtem virilem, eamque floridam, induit, ut ne virum fugientem latentemque deſerere cogeretur. Ita cum ſervitutem ſervire videatur, affectui vere ſervivit, in eoque vitæ genere compluribus perſeveravit annis, locum ex loco, ſolitudinem ex ſolitudine mutans. Talem etiam patientiſſimi Jobi conjugem fuiſſe reperimus. Deſeruerunt eum omnes, unaque cum opibus adulatores defluxerunt: amici ipſi rebus ſecundis amicitiam æſtimantes cum fortuna mutarunt. Si qui remanſerunt ac præſto fuere, eorum præſentia contumeliæ quam officio propior, augendæ magis ærumnæ quam ſolatio fuit; quique conſolari debuiſſent, coram eo lamentati ſunt. Sola autem hæc primaria paulo ante & ornatiſſima fœmina nuſquam a viro deceſſit, aſſeditque vel in ſterquilinio, ſaniem & tabum abſtergens, vermeſque plagis educens; vere quidem illa vitæ ſocia, non felicitatis contubernalis, individuæ cultrix amicitiæ, non aſſentatrix, aſſectatrixque voluptatum, unum denique de tanta fortuna ac tota cognatorum ac benevolentium cohorte reliquum marito bonum. Ac proinde ex nimio conjugis amore in peccatum blaſphemiæ prolapſa fuit: ac ne diutius ille conflictaretur, & ipſa continuis in doloribus eum videret, Deo maledicere, & accelerare mortem ſuaſit. Seu nempe ſecura viduitatis ac ſolitudinis, unum id cogitabat, quemadmodum e vita non maritus exiret. Hæc talia cum recente experientia memoria vetus adverſus eos adfert, qui erga conjuges injurii ſunt & iniqui. Quid porro reſpondeat hujus criminis reus; quam ſaltem ſpecioſam levitatis ſuæ defenſionem proferat? malum, ait, odioſumque mulieris ingenium, lingua temeraria ac præceps, mores a domo rebuſque domeſticis alieni, nec ipſa bona aut frugi rei familiaris adminiſtratrix. Sint hæc ita ſane: perſuaderi adhuc mihi patior, & accipio veſtra dicta, ſicut unus eorum judicum qui parum exploratam aurem habent, ac facile accuſatorum inſectationibus tranſverſi rapiuntur. Tu vero dic, obſecro; cum eam initio duceres, an neſciebas homini te conjungi? Hominem autem cum quis audit, non ſtatim peccatum adhærere & conſequi cogitat, Deumque ſolum culpæ & reprehenſioni non obnoxium? Tu ipſe nuſquam peccas? non moribus & ingenio tuo moleſtiam uxori præbes? An omnis omnino purus & expers culpæ, matrimonii legem inviolabiliter ſervas? Quoties ipſa forſitan a temulento contumelia affecta eſt? Quam multas & magnas injurias, quam indigna verba ſuſtinuit? Quot & quanta tua vitia in obſcuro ſunt; quoniam uxor non revelavit? Toleravit illa temere & ſine cauſa iraſcentem atque debacchantem: & quamvis libera ac dignatione par, conticuit ſicut ancilla de foro empta. Neceſſaria ad vitam, & victum vel inopia vel avaritia non ſuppeditanti, quanquam ægra animo non maledixit: nec redeuntem a ſympoſio, vino oneratum & inſanientem, ebrietatis odio non admiſit aut rejecit: ſed cum venia ac lenitate, qualis humanitatem noſtram decet, te ſuſcepit, & reprimentem ac verberantem ad lectum manuduxit, caputque ægrum ac meri vaporibus agitatum ſedulo curavit: ſola nimirum tui miſerta, cum famuli mentis ob errorem, & agitationem herum deriderent ac ſubſannarent. An tu paſſim in compitis & plateis obertans, frigidis de cauſis uxorem tragice turpiterque traducis, ut ad faciliorem cogitati repudii veniam & excuſationem viam & aditum tibi munias. Duri, immites ac belluini id genus homines, vereque geniti, quemadmodum fertur, e robore vel ſaxo: qui rebus omnibus oblivioni traditis, æquo animo & abſque ſenſu doloris ſegregantur: Quis autem ægrum ſibi membrum curationis vice abſcindat, cum & nullum fere periculum, & medelæ magna ſpes & pene explorata? Exorta eſt in manu puſtula; diligenter eam curamus: inflammatio pedi infeſta, pharmaco tumorem cohibemus. Quod ſi prætermiſſa medicorum inſpectione & cura, quoties aliquid doluerit, ad ferrum & ſectionem imus, exiguo ſane tempore membris nos ipſos omnibus mutilaverimus. Verum non eo modo, o viri! eſtote memores membrorum veſtrorum, flectant, & pudore quodammodo afficiant obſequia ac miniſteria mulierum: ac dum ira accenſi fueritis, partus unius dolores cum his quæ dolorem vobis faciunt contendite, multiſque hæc partibus vinci comperietis. Conſiderentur, inque medium proferantur benevolentiæ bona, morborum curationes, caſuum omnium atque calamitatum ſocietas, lacrymæ mariti cauſa fuſæ. Veniat in mentem quod parentes ſuos, quod domum ubi primum lucem aſpexit, propter te reliquerit, foriſque venientem & externum ſequuta ſit: quod forte ſuarum aliquid recularum alienare non dubitaverit, ut eo moleſtiam atque moroſitatem viri redimeret. Hæc omnia affectum concilient, amoriſque vinculum nectant, ac lubricum animum, velut marcidam domum, contineant atque confirment. Vincat miſericordia, & conſuetudo convictuſque longi temporis ne calcetur, quæ faciunt ut etiam bruta animantia ægre disjungantur. Vidi certe bovem, quod aberraſſet ab armento, ſoluſque ſibi relictus eſſet, miſerabiliter mugientem: pecudem item balantem, monteſque percurrentem & ſaltus, dum ad gregem rediiſſet, a quo inter paſcendum receſſerat. Sed & caprea idem paſſa, quanquam in varios incidit greges, prætercurrit, nec ante curſum ſiſtit, quam ubi ſuum, cui aſſuevit, & gregem & caprarium repererit. Ne brutis igitur ipſis nos, qui rationis participes, duriores exiſtamus, neque minoris uxorem faciamus, quam aliquem viæ comitem, aliumve ex cauſa levi & ſubita leviter nobis notum. Vides quemadmodum quos via publica junxit, idemque tectum ac diverſo-

* De Sabina Julii Sabini conjuge refert Plut. in Erotico, & ex Cornel. Tacit. lib. 20. Hiſt. Pet. Victorius lib. 18. var. lect. cap. 15.

Job 2. v. 9.

 rium,

rium, aut umbroſa per æſtum meridianum arbor excepit: fortuitum occurſum in occaſionem amicitiæ rapiant, & cum ad divortia viarum pervenerint, non ſine ægrimonia divellantur, ac ſublacrymantes & fixis alter in alterum oculis conſiſtant, ſymbolaque mutua largiantur: ut progreſſi deinde paululum, rurſus ſeſe convertant, revocatiſque fauſta ac felicia apprecentur: ut denique brevis uſura temporis tam arctam jungat amicitiam, ut ægre digredi cogendique tantum non eſſe videantur. Et tu comparem ac vitæ ſociam deſpicatui ſic habes, ut vaſculum amiſſum aut vile veſtimentum per neglectum in via oblivioni traditum, catellumve Meliteum qui domo clanculum ſe ſubduxit. Ubi ſimulatus initio affectus? Ubi tori ſocietates atque communio? Ubi legitimum vinculum & diuturnæ vis conſuetudinis, quam & in naturam abire tum ratio dictat, tum experientia demonſtrat? Facilius cuncta abrupiſti quam Samſon hominum funes. Atqui vir probus & in ſtatu conſtans vel demortuæ memoriam conjugis ægre deponit, liberoſque fovet ac diligit tanquam commune depoſitum matris ac naturæ, ſpirantemque in eis defunctam videre ſibi videtur. Hinc enim ex liberis maternæ ſimilitudinem vocis præfert: ille de forma ac lineamentis plurimum hauſit, alius mores & ingenium parentis repræſentat. Atque ita pater multas habens & vivas & ſpirantes conjugis effigies, perpetui conſortii, connubiique ſpeciem animo ſuo informat, eoque nullam novæ cogitationem voluptatis admittit: nec hodie qui tumulum conjugi fecit, poſtpaulo thalamum adornat: aut a lacrymis ac ſuſpiriis nuptialem ad choream iterum feſtinat: non veſtem atram ac lugubrem feſta ſponſalique ſtola permutat: non in calentem etiamnum a priore matrimonio lectum alteram inducit, aut novercam, odioſum liberis nomen, adducit: ſed turtur non illam quidem a ratione profectam, ſed inſitam a natura ſanctimoniam imitatur. Non autem hanc ferunt, ubi ſemel a contubernali disjungitur, perpetuam colere viduitatem, & facere plane contra ac columbæ, quæ in polygamiam proclives ſunt. Hactenus quidem vapulet maritus, crebriſque denſæ nivis inſtar ingratitudinis criminibus pulſetur. Quod ſi forte adulterii culpam objicit, eamque divortii rationem reddit, omnem ſtatim accuſationem a marito injuria hac affecto in adulteram transferam, & pro hoſte probus poſthac illi defenſor ac propugnator aſſiſtam. Laudabo eum qui fugiet inſidiatricem, qui vinculum abrumpet, quo eum aſpidi, quod echidnæ copulavit. Huic enim primum dat veniam ipſe Conditor univerſi, tanquam juſto dolore percito, meritoque domus peſtem & exitium domo exigenti. Nam cum duplici fine matrimonia contrahantur; benevolentiæ, & liberorum quærendorum, neutrum in adulterio obtinetur. Nec enim affectui locus, ubi in alterum animus inclinat: ac ſobolis omne decus & gratia perit, quando liberi confunduntur. Sed quæ pertinent ad hoc peccatum, in alia quæſtione tractata fuerunt opportune. Continentiam igitur & caſtitatem, quod eſt indiſſolubile matrimonii vinculum, pars utraque mihi cole. Hæc enim ubi colitur, ibi concordiam & mutuam benevolentiam locum habere neceſſe eſt, quando vaga ac ſpuria cupiditate liber animus juſto, legitimoque totus amore occupatur. Hæc porro continentiæ lex non fœminis tantum, ſed etiam viris a Deo lata eſt; qui tamen, legislatoribus adhærentes humanis, per quos libidinari ipſis licet, ſeveri quidem judices ſunt, & arbitri caſtitatis muliebris, ipſi vero cum ſumma impudentia in plures inſaniunt, & juxta Proverbium, aliorum medici infinitis ulceribus ſcatent. Et ſi quis eos horum flagitiorum arguit, lepidam & jocularem defenſionem adhibent. Viri, inquiunt, etiamſi plures ad fœminas acceſſerint, nullum domui familiæque damnum inferunt; at mulieres ubi peccant, externos hæredes in domos ac familias inducunt. Verum audiant tam ſtolidæ ſententiæ auctores, ac diſcant, per ipſos quoque domos alienas everti. Fœminæ enim eæ, quibuſcum conſuetudinem habent, aliquorum vel filiæ vel uxores omnino ſunt, & invenietur aut matrimonium inſidiis petitum, aut pater injuria affectus, qui poſtquam ſuſceperat, eduxerat, virginemque perducturum ad thalamum ſperaverat, omni ſpe & expectatione per iſtos pudicitiæ prædones deturbatur. Quod ſi jam pater eſt qui flagitia hæc patrat, cogitet atque conſideret, quid animi ſit patri ſic deluſo: ſi maritus, ſibi illatam eam injuriam reputet. Nam ita demum bene præclareque ſe res habent, ſi de aliis quiſque ſtatuit, quod evenire ſibi velit. Si qui autem Romanis auſcultantes legibus, permiſſam eſſe ſcortationem & crimine vacare exiſtimant, gravem ſane errorem errant, ignorantque leges divinas ab humanis dogmatibus nimium quantum diſſidere. Audi Moyſem Dei voluntatem annunciantem graveſque & amaras adverſus ſcortatores ſententias pronunciantem. Audi Paulum dicentem: *Scortatores, & adulteros judicabit Deus.* Alii iſti nil quidquam ad ſalutem tibi proderunt tempore retributionis, ſed ipſi trepidantes æſtuanteſque mente vix conſtabunt: inſipiens & indoctus deprehendetur legum ille architectus Plato, cum gravi illa orationis ſuæ facultate ac robore contra omnes legum latores vim ſuam efferente: cum ad pœnam diſtrahi videbunt eos, quibus ipſi ſcortandi licentiam indulſerunt. Nam omnino qui non vetuerunt, alieni ſibi peccata aſciverunt, & gemino obnoxii crimini inveniuntur, quod & ipſi ſibi non temperarint, & aliis paſſim peccare permiſerint. Qui igitur cum uxoribus vivere volunt modeſtis & bene moratis, ipſi ſuos mores ita componant, ut conjugibus inſtitutioni diſciplinæque ſint, hæque domeſticis ad virtutem exemplis excitentur.

Judicum 16. v. 12.

Hebr. 13. v. 4.

ASTERII AMASEÆ EPISCOPI,

Sermo in Danielem Prophetam & Suſannam.

NUnquam doni ſupereffluentia dives, Spiritus gratia, ſua quando, ac quibus velit, exhibere ceſſat. Tanquam enim fluvius *aquis* plenus *ſalientibus in vitam*, ſecus omnino ac viſibilia hæc terram irrigantia flumina, emiſſiones virtutis ſubminiſtratas habent. Neque enim,

Jo. 4. v. 14.

uti

Gratiæ amplitudo quanta.

uti quandoque illa, eam profluens aqua deficit; neque illorum more incrementa vel decrementa admittit; neque pro eorum ratione hanc ac illam partem allambit; quin etiam abundat ſemper, ac omnibus ſufficit, inque eis affluens qui plenitudinis ſunt participes, nihil minus plena conſiſtit: ſed & ita uberem habens gratiam, pro etiam ætatum modo diſtribui ac dividi neſcit. Neque enim quæ ſunt immenſa, pro corporum molis ratione menſurari poſſunt, ſed animi ingenuitatis ac puritatis ſocia, pariter elucent ac produntur. Quocirca nunc quidem cum Samuele nuper latente verſatur, nunc vero Davidem ab ipſis aſſumit gregibus ovium, ac fratribus præfert, quibus ille ceu immaturiori ætate, contemptus videbatur alium ab aratro aſſumens, unctione initiat: poſtque illos, nobis nunc in argumenti partem propoſitum, beatum ac plane ſapientem Danielem, tenerum adhuc, ac valde juvenem, ſeniorum judicem, ac Prophetam, creat. Quanquam enim illi res erat gravis, illius captivitatis, ac patriæ loco Babylonem habebat, videbaturque ab immatura ætate deſpectior, atque a tot malis fiducia carens: quod tamen virtute præditus eſſet, fuiſſetque prima ſtatim adoleſcente ætate Philoſophia eruditus, ac omnino forti ac conſtanti polleret, in ipſo ætatis flore, ſenum illorum ac perfectorum redargutor ac judex effectus eſt. Cæterum modicum quid ſi lubet, ſermonem ad principium reducentes, videamus ut Deo amicum eſſe, ſublimem ac beatum præſtet.

1. Reg. 3. 1. Reg. 16. v. 11. 1. Reg. 17. v. 28.

Qualis Dan. inter captivos.

Capta penitus ac bello expugnata ab Aſſyriis civitate Jeruſalem, Hebræorum per id tempus populi Babylonem tranſlati ſunt. Porro inter juvenum captivorum turmas beatus quoque Daniel unus fuit, agebatque in terra hoſtium contemptibilis puer: afflicti populi exigua quædam ac multeſima appendix, qui neque haberet quo apud ſui generis homines clarus eſſet, nec apud hoſtes juſtum belli ſpolium videretur, obſcurus, inglorius, ætatis ac calamitatis præjudicio, quem ſolus probe videns oculus ille perſpiceret. Solus quippe Deus purum adoleſcentis cernebat animum, margariti inſtar marinis oſtreis implexum, aut ſicut avarum in terræ ſinu repoſitum: ut quæ ornatam ſponſam arcanioris thalami abditam velo. Ubi autem opportunum appetit tempus, oportuitque ut qui deliteſcebat, in palam proferretur: ut obſcurus ille, notus evaderet: ut contemptus, conſpicuus fieret: ut denique, qui in calamitatis tenebris abſconditus fuerat, claritatem acciperet: modico divini Spiritus afflatu atque illapſu, humilis ille, univerſis ſublimior evadit: ſapiens, qui nec os aperire poſſe: oculatorum redargutio, judicum judex, homo rudis: ſublimi ſolio ſedens, qui neque tribunalium unquam miniſter fuiſſet: juvenis caſtitatem calumnia appetitam ulciſcens: convertens errantem populum: male latam civitatis univerſæ calculo ſententiam revocans. Audiſtis enim recitatam modo lectionem, omninoque rei miraculum ſuſpenſos animo tenet. Ego quoque iis omiſſis quæ libri alii habent, ſi qua nobis pſalmi conjuncta voluptate utiliter modulati ſunt; ſi qua Apoſtolus conſilio ſuggeſſit; ſi qua Dominus pro poteſtate in Evangeliis ſanxit, huic potiſſimum narrationi animum adjeci. Video namque duplicem commendari juventutem, alteram quidem ferendo, alteram ſuſtinendo ſententiam: ac Danielem quidem, pro lata rite ſententia plauſum habere ac gratulationem: Suſannam vero pro victoria caſtitatis obtinere coronam. Venite itaque qui pulchrorum ac virtutis amantes eſtis, antiquum illud memoria inſtauremus judicium. Veteri caſtitate novam in præſenti exſcindamus incontinentiam, traducentes juvenilem ſenectutem, ac canam admirantes juventutem. O ſceleſti ſenes ac populi principes, innumeros ad emendationem neceſſarios habentes pædagogos: legitimo fœdere junctarum nuptiarum inſidiatores: maligni caſtitatis aucupes: ſubtiles dolorum inſtructores: calumniæ prompti inventores! Scortationem labiorum tenus damnatis, & adornatis adulterium: aliorum medici, plenique ipſi morbo, *Sepulcra dealbata*, intus immundicia plena, externa vero ſuperficie ornata: ſublimes, ac in judicium ſedibus præſidentes, tumque, cum ſcortari voluiſtis, inter arbuſtorum denſa, ac dumeta adrepentes. Riſit cum videret prævaricationum doctor, ac malorum conſiliarius, ut principes populi: ut viri proceres ac delecti, ceu ſepulcrorum effoſſores quidam ac latrones, impudico recreandi ſpectaculo, ventrem traheretis, vulpiumque more latitaretis inter nemora; quæ nimirum e nemoroſis ac umbroſis locis, domeſticis inſidiantes avibus, in eas dum incaute paſcuntur, inſiliant. O ſimilem illi malitiam, quam humanorum illa animorum lues a principio in finem uſque molitur? In horto primum corruit ſublimis homo; nunc quoque in horto, viri ſenes a ſerpente acti, a prima illa ac principali gloria excidunt: quique judices erant, præjudicio damnati fiunt; alieni a vita, ac operarii peccati. Cæterum hoc certamine vicit quidem viros, victoriæ autem palmam conceſſit fœminæ, nec primæ hominis levitatem illam, in Babylonis adoleſcentula invenit. Ac merito dicat aliquis, haudquaquam Babylonem confuſionem propter Suſannam eſſe, ſed mandatorum Dei obſervationem ac caſtitatis cuſtodiam: virili pectore mulieris civitatem, lætæ pro victoria feſtivitatis locum.

Matt. 23. v. 27.

Babylon haud confuſio a Suſanna.

Hanc ego, ut intermedia tantum excipias tempora, cum caſto Joſeph virtutis ſimilitudine compono. Siſto autem honeſtam fœminam ſecus caſtum virum: Deo amicam ſecus filium Iſrael: unam ambobus ac eandem pro caſtitate impono coronam; victorumque pedibus devictos ſubſterno; Joſeph quidem impudicam Ægyptiam ſervi liberi heram: Suſannæ vero infames ſenes. Caſtitatis eos inſtitutores conſtituo; hanc quidem muliebris; illum autem virorum juventutis: orbis terrarum luminaria: reſurrectionis flores: adulterorum Judices: legitimarum nuptiarum cuſtodes. Interim vero, in ſacra duntaxat fœmina, noſtra verſetur oratio. Nunc enim caſtus ille Joſeph extra argumentum ac caſtitatis parentheſis eſt.

Brevis cum Joſepho comparatio.

Ubi enim ſenes, quod quidem arbitrabantur, intra retia venationem tenentes, exque inſidiis, ceu mox capturi, irruentes, nihil niſi pulcherrimam cervam pavidam invenerunt, ſed il-

Cervus ſerpent hoſtis. Prov. 5. v. 19.

lis

Digitized by Google

lis pariter ac fabulæ auctori draconi reſiſtentem. (Porro ferunt cervam animal eſſe ſerpentibus noxium: pulchre vero invenit ſermo animalis imaginem) Ubi, inquam, obſecrarunt, nec fuerunt auditi; comminati ſunt, nec perterruerunt: deinceps jam malo œſtro perciti homines, conſilii inopes fiunt, ac utrinque duobus maximis malis anguntur, quod ſint fraudati deſiderio, quodque ſceleris argui poſſint. Sunt autem calumniati, ſceleſta capita, ac mali ſolutionem, aliud excogitant malum, velamenque mœchiæ,

Pulchra ſententia.

necem inſtruunt. Peccator enim, poſtquam in prima delicta inciderit, ceu fune, primo peccato, reliquas conſequenter iniquitates attrahit: ac vero bona bonis oriuntur; malis autem procreantur ſimilia. Quocirca nunc quoque, adulterii fructus, cædes ſubgerminat, ciroque, ceu pro magno fœminæ ſcelere, Concilium ſedet, ac multitudo judicium ſpectatura, in concionem vocatur. Porro, iidem ipſi accuſatores, ac judices erant; fidemque calumniam ſtruens canities habebat: juventus autem calumniam patiens, ab obtinente opinione præjudicium ferebat. Ad hæc excitatus populus, idque patiens, quod ab ſtolido impetu populus pati ſolet, errore indignabatur, ſenumque impetum una ſequebatur. Reæ actæ fœminæ parentes lamentabantur: lugebat maritus triſtem caſum, filii hinc inde matri in periculo verſanti hærentes, lugubre quid vociferabantur: genus univerſum præ pudore abſcondebatur. Præclari autem illi judices, ac caſtitatis vindices, honeſto pallio obtectam (neque enim vel in malorum confuſione ſui ipſa obliviſcebatur, honeſtatis habitum habens) honeſto ejuſmodi tegumento nudari juſſere, quo pro mœchiæ tribunali, mœchiam operantes, judicandæ mulieris aſpectu turpem cupiditatem ſedarent: ſed & manus capiti imponentes, prolatæ ſymbolo damnationis, mundum illud corpus, impudici homines contactu polluebant: ac contra eam, belli veritatis præſides, falſum pro concione orabant.

Ubi porro perſuaſo populo, jam ſententia lata eſſet, ac pœna inſtaret, tunc calumniam paſſa mulier ad judicum illum judicem adſpexit: cauſæ remiſſionem ab hominibus in Deum tranſtulit. Invocavit tribunal illud quod falli nequit: nec veritas quicquam tardavit. Tu mihi jam quoque, o beate Daniel! qua tunc ratione a Spiritu excitatus es, in ſermone exurge.

Daniel. 13. v. 46.

Dic tu etiam: *Innocens ego a ſanguine hujus*, quomodo poſtea Pilatus adverſus furentes Hebræos. Voca iterum ad judicium populum: incipite litem male abſolutam: reorum loco ſtatue falſi nominis judices: commutetur præſidum ordo, videatque mulier viros ſenes, qua ipſa paulo ante ratione urbi ſpectaculo fuit. Tu captivus cives judica: hoſpes viros indigenas: juvenis veteres. Commoda ſacrum os Spiritui:

Iſai. 6. v. 5.

non enim *habes labia immunda*, uti ſe Iſaias deſpiciens ait; neque uno de Seraphim, aut purgatorio carbone indiges. Prudenter ſepara falſos judices, ut ne ruis quoque interrogationibus, uti mulieri in horto, conſentione inſiliant. Nam & illud prudenter intelligamus, quo ter beatus puer verborum tenore ſit orſus ſermonem: *Inveterate dierum malorum! Nunc venerunt peccata tua quæ faciebas prius, condemnans quidem inſontes, abſolvens vero reos*. O miraculum, magnamque Spiritus libertatem! *Ubi enim Spiritus erat, ibi libertas*. Videtis enim, ut neque in ipſo exordio timeat: ſed ut in ima ipſa conſcientiæ intendens, ac animos ſenum peccatorum apothecas videns, teſtes quidem ac probationes non quærat: durius autem per contumeliam appellet, ut qui Propheta, ſententiam ſcriptam in pectore haberet. Ac quidem quod ſpectat ad ipſum, nec quicquam dixiſſet: ſed nulla mora abduci juſſiſſet: quia tamen ſuadendus erat inſipiens populus, leveſque judices, qui ex actorum potius canis, quam ex veritate ſanxiſſent, etiam ſeorſim poſitis, interrogationis adhibet probationem, ex qua diſſona reſponſione mendacium arguit: ac lata ſententia, non carnificibus tradit reos, ſed ultores Angelos adverſus eos accerſit: ſic nimirum, eoque cumulo Sanctorum provexit dignitas, ut & virtutes inviſibiles illis obſequio ac miniſtræ adſint.

Daniel. 13. v. 52.

2. Cor. 3. v. 17.

Daniel Angelis ſenes puniendos tradit.

Quænam vero deinceps facta ſunt ſceleſtis ſenibus? Mutato judicio, cum veterum iniquitatum, tum recentis peccati pœnas morte daturi: tota vero Babylon geſtarum rerum miraculum, ac rem ſic novam in ore habens, Deum canticis celebrabant, quid latentium fabularum notitiam in publicum feciſſet. Porro Helcias recepta filia, totus animo renovatus eſt: Joachim, feſtum victoriæ diem cecinit pro uxore: filii, veræ illius ac caſtæ pignora, vultibus blande ad riſum compoſitis, circa matrem geſtiebant, flebiliſque ille lectus totus in lætitiam ceſſit. Vos autem, Chriſti populus, piiſſima ac ſalubri audita narratione, ne negligenter auditam prætereatis: quinimo doctrinæ ac exercitationis vitæ argumentum, ſermonem aſſumatis. Vos fœminæ, æmulamini Suſannam: ſic viris caſtitatem ſervate, uti ſuo illa ſervavit: maluitque pati, ac audire pericula, quam mœchia Deum provocare; viro probrum facere; domos ac familias perdere; dubias proles facere. Vos ſenes, ut qui tales ſenes ſint, odio habete: Magiſtratus, iniquorum judicum finem timete: Juvenes, æqualem vobis Juvenem imitamini, quo ſic omni ætate in bonorum formata typum, Eccleſiæ cœtus omnis ſanctus ac probatus efficiatur, in Chriſto Salvatore noſtro; quem decet gloria, poteſtas, honor, cum Patre coæterno, ſanctiſſimoque, ac vivifico Spiritu, nunc & ſemper, & in ſæcula ſæculorum. Amen.

Ethicum.

ASTERII AMASEÆ EPISCOPI.

In Cæcum a nativitate.

Ex R. P. Jac. Sirmondi Societ. Jeſu autographo, multis emendatum ex Segueriano Codice.

AUdivimus modo divina plane ac ſublimia argumenta, tonitrui filii Joannis, ceu potius Spiritus Sancti, qui eundem ex piſcatore ac manuali artifice, ſcriptorem ac oratorem effecit. Quippe multam nobis ac prolixam enarrarunt Domini diſputationem, qua is, ab Hebræorum cogitata monarchia animos abducens, contumacem ac incredulum populum divina Patris ac Filii ſcientia, erudiret: portam eis gratiæ a legali traditione aperiens, ſenſimque a veteri ad novum teſtamentum, velut olim a de-

ſerto

ſerto ad divitem illam ac frugibus uberem terram, ducens. Cæterum dum is varie præter nam ſuam exiſtentiam, ac Patri ſemper conjunctam probat, ac diſerte cœcis inclamat; eſſe ſe ante Abraham, nihil illi ſermonis perſpecta virtute, nullaque ſcita contradictione, quod dictum improbant, coarguentes, verborum loco ad lapides confugiebant, ac diu ante crucem, manus homicidas ad cædem exercebant. Cui vero ubique conſtitutum eſſet, ut ad contumelioſum ac blaſphemum populum longanimiter haberet, eorum declinavit iram atque tumultum, non humili, ſed divina quadam fugiens ratione: qui medius ſtans, ac cum palparetur, non cerneretur; verſanſque cum ira tumentibus, non cerneretur. Steterunt vero illi attoniti, animi quidem propoſito in cædem intenti, haud tamen invenientes qua ratione iram explerent: nihil venatoribus imperitis abſimiles, qui præmaturius ſuſcitata ac ſubmota præda, ſuffugiente cervo in locum aliquem, ac clanculum egreſſo, temere per ſaltum errant, moleſtum onus retia ferentes, fruſtraque ſecum catulos trahentes.

Joan. 8. v. 58.

Pulchrum ſimile.

Equidem vero, quanquam alioqui ſum malus ſervus, id tamen necdum oblitus ſum, eſſe me ſervum, quique pro Domino adverſus Injurioſos habeam inſurgere. Quamobrem etiam clamabo in Hebræos, tanquam hodie præſentes, ac furore actos: ergone ſceleſti lapidibus beneficum appetitis? Quis enim vos e petra potavit? Appetitis eum lapidibus, qui lapideis tabulis inſculpta lege, viam veſtram formavit? Appetitis, inquam, lapidem electum, pretioſum, quem Iſaias prædixit? Appetitis ſpiritalem lapidem, nulla hominis manu, e prærupta petra, juxta quod docuit admirabilis Daniel, abſciſſum? Appetitis lapidibus ſummum angularem lapidem, qui parietes duos novi ac veteris teſtamenti committit? Tametſi enim non crediitis, potens eſt Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ, hoc eſt, acceptabilem Chriſto populum ex Gentibus ac præputio congregare: in quo etiam promiſſionem ſuſcepit Abraham, dicente ei Deo, fore in eo benedicendas omnes Gentes. Arcana enim Deus ſcientia futurum prævidens, omnes in poſterum crediituros, fidei duci ac principi in filiorum ſortem attribuit. Ex tunc enim contuebatur Hebræorum populi ſeditionem, ac videbat lapides falſique nominis filios abdicatis accenſebat. Cum autem ſermone veritatem annuntians, haudquaquam perſuaderet pietatem: tametſi aderat, abſcondebatur; ac apparens non videbatur, quo tali miraculo admittere cogeret eſſe ipſum Chriſtum, ac Deum parente Abraham ſeniorem. Audite, ergo, inquit, o vere cœci ac ſtulti! quiſnam iſte, qui & verſatur vobiſcum, nec tamen videtur? num forte ille eſt qui ad Moyſen loquens, minime conſpiciebatur, ac tamen apparebat? Nam tunc quoque videbatur ignis ac rubus, ambo muta; nihilominuſque audiebatur vox, ac ſermo erudiebat, certoque, quod futurum erat, prænunciabatur: ſicque virorum prudentiam, ut perſonam ex rerum cognatione intelligitis.

Dan. 2. v. 45.
1. Petr. 2. v. 6.
Matth. 9. v. 9.

Gen. 18. v. 18.

Exod. 11. v. 4.

Cum ſic autem aliene a ratione ac ſtulte Hebræi haberent, Dominus noſter ac Salvator, velur ſedulus quidam ac ſapiens medicus, non cedente morbo ad primum experimentum, modum alium curationis aggreditur. Statuit vero ut mente cœcos, cœco curet qui obvius inventus eſſet, non accidenti aliqua læſione cœcitatem paſſus, ſed naturæ vitio; ſic nimirum ex utero in lucem productus.

Exod. 19. v. 6.
Exod. 34. v. 1.

Hominem porro conſpicatus, ſtetit, præſtoque ad curationem fuit: curationem utique humana majorem ratione & arte. Quippe ars medica ac ejus ratio, eorum morborum contemplationem tradit, qui jam a natura perfecto animali ac in lucem edito, caſu poſtmodum aliquo accidunt; congeniti autem corpori vitii, minime curationem promittit: at neque univerſim morborum, ſi qui deinceps acciderunt: cujus rei abunde teſtes ſunt mutilati homines, quibus nemo medicorum, membrorum privationem ſarcivit. Quamobrem etiam diſcipuli, morborum miſerantes, videnteſque hominem qui lucis jucundiſſimam voluptatem nequidem unquam guſtaſſet, curioſius inquirentes ærumnæ cauſam, Dominum interrogabant; haud ſcite admodum, num ob propriam culpam, an propter parentum delicta, ſic affecto corpore in lucem productus eſſet. Utrinque autem percontatio reprehenſionem habet: neque enim filius, nullius ipſe reus, pro parentibus reprobatus eſſet: cum Deus non puniat alium pro alio: neque vero ſuorum ille criminum pœnas daret, qui necdum in vitam proceſſiſſet, ſiquidem ita cœcus natus erat: nemo ſiquidem necdum natus peccator eſt. Ipſa quidem interrogatio haud valde probata eſt. Videamus vero ut veritas, Dominus noſter ita perconrantibus reſponderit. Morbus iſte, o diſcipuli! minime gentium, peccatorum retributio eſt, ſed futuræ diſpenſationis præparatio, quo is, qui communis habetur homo, majora homine operetur: utque univerſorum Auctor, poſt primam creationem, nunc quoque opificii argumenta inveniat atque ex particularibus, univerſis fidem ſtruat: ac denique durus populus intra ſtabiliſque, adorare perſuadeatur abiectis lapidibus. Illuminentur ergo oculi non videntes, ut juſtitiæ Sol animos inſipientium illuſtret. Fiat res nova, ac creentur oculi, quos noverint ſeditioſi, ut quem dicunt Joſephi Filium, vere fabri filius eſſet, potuiſſet quidem confractum currum reficere, aut ligna a junctura disjuncta conſerere, ſeu etiam fractam trabem fulcire; vel item aſperos aſſeres complanare; aut omnino illa præſtare, quæ pater artifex pro artis ratione ac inſtituti filium doceat; ut tamen partem hominis, eamque pulcherrimam, nempe oculum, ſic maxime a natura elaboratum, nemo alius, quam qui a principio in naturam poteſtatem habet, condere potuerit.

Nemo pœnas dat eorum quæ peccaverit, antequam naſceretur.

Cœcitas viri permiſſa ceu argumento aſtruendæ Chriſti divinitatis.

Sane, ut quis attente humanis membris animum adjicere velit, in hac maxime parte corporis omnipotentem ac variam Dei ſapientiam, tantam artis magnificentiam in tantillo membri ambitu exhibentis, perſpexerit. Nam primo quidem affuſam habet quidam gratiam, eſtque tenerrimus, ac carne vacans, ut ita dicam, in delicata ſubſtantia duritiam habens, inque molli contentionem quamdam; ac variis coloribus illuſtrius interiorer. Ejus itaque meditullium, nigri declinationem habet, eamque non ejuſdem per totum rationis: ſed variis quibuſdam circulis commiſſam, centro quidem ac meditullio nigrio-

Pulchra oculi deſcriptio.

Digitized by Google

nigriori: exteriori autem circumflexu paulatim in flaviotem deſinente tincturam. Eam foris munit album, ſpendidum illud ac pellucidum; haud tamen ſumme ac nulla temperatione candidum, ſed vitrea quadam ac pellucida ſpecie formatum. Rubens color circa pupillam affuſus eſt, ut albo ac nigro contemperet gratiam. Ad hæc autem ſic in denſo pellucidus eſt atque levis, ut & propius accedentium formas exprimat, ac velut egregium ſpeculum, eorum quibuſcum ſermonem miſcemus, figuras repræſentet: quamobrem etiam ejus circuli ſumme medium centrum pupilla appellatum fuit, humanam ſemper exhibens ſpeciem, ut quis e regione aſpexerit. Ut enim nequit fieri, ut quis aſpectans in ſpeculum, non ſtatim ſuam in materia figuram adumbret: ſic neque, ut quis adverſo vultu alteri conſiſtens, non ſuam formam oculo appingat. Seſe ergo homines invicem aſpicientes, ſibi mutuo ſpecula efficiuntur.

Oculi præſtantia, ac utilitas.

Dignus itaque in creatis admiratione oculus. Is enim Deum quoque mihi exponit, qui totam accurate creaturam perdiſcat, exque operatione artificem oſtendat. Hic, ex iis quæ viſibilia ſunt, inviſibilia animæ explicat. Per eum Solis habeo notitiam, ac cæli ornatum novi, luſtroque ſtellarum pulchritudinem, & terræ baſim, ac maris naturam: diverſa ſemina arborumque varietatem, ac colorum variam tincturam: tenebrarum triſtem faciem, ac lucis ſplendorem: omnia denique ſi qua laudavit Deus conditor.

Gen. 1. v. 31. Pſal. 148. v. 1.

Atque adeo, niſi eſſet oculus, creatorum univerſitas ſine teſte ſenuiſſet, cum nullus Dei ſapientiam ac virtutem, quæ in ea elucet, aſpecturus eſſet.

Ob eam ergo mirabilem viſus ſtructuram, nunc quoque oculi ceu ex temporanea molitione conditi ſunt, quo abjectiores de Unigenito cogitatione ex carnis nobis humilitate accedentes, ſubmoveamus: ex geſtorum magnificentia anguſtam omnem abjectamque opinionem ab animo ejicientes; ſciamuſque, beatum Deitatis lumen ac pulchritudinem, vas teſteum aſſumpſiſſe: quod nobis lucernæ inſtar ſplendorem ſubminiſtret.

Pſal. 148. v. 5. Joan. 5. v. 8.

Omnino autem, ipſe per ſe Dominus curat: nec ſolo ſermone ad opus utitur, qui rerum ornatum univerſum præcepto produxiſſet: qui duobus verbulis, membris ſolutum hominem curaſſet, qui & ore, & manibus, omnique alia providentia cœcitatem curat, quo certam ex rebus fidem incredulis faciat. Spuit in terram, exque

Joan. 9. v. 6. Cur ſaliva ac lutum in Cœci curatione.

ſputo lutum facit. Nimirum idcirco ad curandum terram adhibens, quo oſtendat, ex eodem ſe luto, ex quo primitus totum animal formatum fuiſſet, nunc quoque reliquum membrum condere. Saliva autem illud ſarcit, ac diſſipatum experſque glutinis continet pulverem, quo nobis perſpicue oſtendat, omnia Verbum virtute oris ſui peregiſſe: nam: *Verbo Domini cæli firmati ſunt, & ſpiritu oris ejus omnis virtus eorum.*

Pſal. 32. v. 6.

Ratio alia moralior.

Forte autem idcirco etiam ſpuendo curat, quo eos ad metum compungat, qui brevi poſt expuendo injuriam facturi erant. Nec ſic tamen furentium inflexit audaciam; quin fuit multis oblitus ſputis, qui ſputo rem ejuſmodi geſſiſſet.

Quid velit [imperata] lotio in Siloe.

Primi ordinis creatricem virtutem in eum modum oſtendit. Ac quidem jubendo lavari in piſcina Siloe, futuram nobis ſalutem per aquam innuit, quam Miſſus Siloe univerſis conceſſit. Tunc enim bene videmus, cum aqua myſtica mundati fuerimus. Tunc nos gratiæ lumen circumfulget, cum Baptiſmi virtus peccatorum ſordes maculaſque eluerit. Quotquot vero jubente Siloe lavamur, ſpiritale videmus lumen, quod illuminat omnem hominem venientem in mundum. O miraculum, ac vim magnam! Diſceſſit e piſcina qui paulo ante cœcus erat, ornata facie oculorum auctario, Solis probe radium videns. Vicinos ac notos res tanta in ſtuporem vertebat; turbabat ſane nova curationis ratio. Circuibat urbem homo videns, quo novum ac mirabile factum opus omnes viderent, a Jeſu nato in Bethleem; a puſillo illo infante, pannis involuto in præſepio. Hæc enim Judæos morabantur, ut ne Deitati crederent.

Joan. 1. v. 9.

Ergo ſtulti ac tardi corde! conſiderate animo quotquot a ſæculo fuerunt homines; incipientes ab Adam; omnes deinceps inveſtigate, num quod modo factum eſt, ſub aliis quoque factum reperiatis: num ſæculum, curationis ejuſmodi exemplo illuſtre occurrat? rurſumque ad irriſionem Domini mei, proferte fabri Filium, cujus ſciatis fratres, cujus domum ac familiam noveritis. Studentes humilia omnia percenſere, multam veſtram profundite incredulitatem. Quod ſi rem ejuſmodi nec quiſquam patravit homo, neque ætas ulla tale quid narratum audivit, veſtram ipſi damnantes inſcitiam, ad veritatem deinceps reſpicite. Vos quoque lavamini in Siloe, ut ne in veſtra moriamini cœcitate.

Matth. 13. v. 55.

Enimvero nihil illi quod operæ pretium eſſet. Non ſermo erudiebat: non docebat actio: non miraculorum virtus flectebat: contra autem per improbam arrogantiam ſexcentis modis obſcurare omnia ac irridere tentabant. Porro eis in contrarium verſutia cedebat. Quo enim magis erant increduli, aliiſque ac aliis interrogationibus rem demoliri ſtudebant, eo amplius veritas confirmabatur: idemque eis atque beſtiis illis accidebat, quæ ab aliquo vulneratæ, nec, dumque tota cuſpide ventri infixa, quo in hominem irruunt impetu, ſibi ipſæ totum adigunt ferrum.

Scitum ſimile.

Prima phariſæorum ſtrues in Cœci miraculum.

Quod primum curioſe quærunt hoc eſt: Sitne hic ipſe Cœcus, nec ejus loco alius proditus ſit: cum ſe palam homo ipſum conteſtaretur, ac totam curationis ſeriem enarraret, ut & lutum oblitum ſit cæcitaris remedium; utque piſcina lutum abluens, viſum præbuerit. Hæc vicini curioſius indagabant, diſcebantque: requirebant Phariſæi, atque credebant.

Forte nec Altera.

Strues altera aſſumebatur ad convellendum quod factum eſſet, ut oſtendere conarentur non eſſe Chriſtum, qui curaſſet. Quia vero homo ſoſpitatorem clamabat, ſuaque confeſſione ac prædicatione, gratias rependebat, ac beneficium prodebat, obturatis auribus, ac animo perplexi, nec habentes quid agerent, ad morbi rurſus inquiſitionem recurrunt: diligenter ſcrutantur, ſitne is Cæcus a nativitate, hominiſque parentes conſulunt, ac ſingula accuratius exigunt, non ut rem geſtam confirment, ſed ut quovis modo labefactandi miraculi anſam arripiant, falſique aliquid commenti moliantur, quo fidelem plebem a ſtudio avertant. O excellentem malitiam! Depugnare contra veritatem,

nec

Digitized by Google

nec adorare omnium conditorem: ſed benefico detrahere: non admirari potentiam, ſed conari geſta elevare. Credite vel parentibus, o Phariſæi! ſic narum eſſe cœcum hominem; rurſumque ad Cœcum recurrit, ſecundoque, ac tertio certo ab eo docendi malos conatus ac inſidias. Ubi vero primus conatus non ſucceſſerit, ad ſecundum procedite: ubi nec ſecundus, ad tertium: ubi nec tertius, deinceps ad quartum. Aſtutæ vulpis curſus verſate: ac quidem omni vos parte ceu indagine cingunt veritatis retia; nec fieri poteſt ut a miraculo exitum inveniatis. Enimvero nullam omittite ſtrophem araneæ texenres telam, varie quidem, imbecilli tamen conatu ac inutili, inſidias ſtruenres.

Judæi olim a parentibus increduli.

Morbus hic a patribus in vos eſt derivatus. Incredulorum parentum increduli filii. Eodem illi modo habuerunt, quod ſpectat ad Ægypti miracula. Novis modis præterque expectationem ab hoſtibus ſalvabantur, ac ſalutis auctori increduli erant. Alebantur eſcis nobilioribus quam habeat naturæ uſus, erantque famelicis ingratiores. Suſcipiebant manna de cælo miſſum, aliorumque Ægypti ac cæpium tetrum deſiderabant odorem. Columna nubis interdiu obumbrabantur, ut ne Solis radiorum æſtus moleſtiam faceret; ignisque columna per noctem illuſtrabantur, novum aliud præter lunam eximiumque conſecuti luminare: ac quaſi nihil divinæ virtutis efficacitatem perſentirent, ita novos ac ſublimes dari quærebant deos, ubi parum quid Moyſes accipienda lege in monte detentus, reditum protraxiſſet. Vero vos eorum hæredes improbitatis, qui neque legem dilexeritis, ac gratiam odio habeatis. Qui non amygdalina virga, ſed ferrea regi habeatis.

Exod. 16. v. 13. — Exod. 13. v. 21. — Exod. 32. v. 1.

Videtis hominem tranſeuntem ad lucem; ubi tota longe anteriore ætate, inutilibus luminibus in tenebris egiſſet, alienos oculos duces ſequens; quotidie ſedens pro templi foribus; ærumnam publicans quo plures ad miſerendum pertraheret; cujus tota civitas ægritudinis teſtis eſſet: nunc autem videntem ac celeri curatum remedio, non variorum medicaminum compoſitione, aut ferri ſectionibus; ſed luto ſolo, eoque ſalivæ injectione confecto: qua vero ratione non admiratione defixi eſtis, non obſtupuiſtis; non voſmet in terram abjicientes, eum adoratis, qui oculos de terra creavit, divinamque virtutem colitis: non autem livore diſrumpimini, ac Deum tanquam artis ſocium æmulamini; tanquam opifices, rerum opificem; tanquam gentiles, æque vobis honoratum ac comparem.

Num. 17. v. 6.

Porro legentes veteris teſtamenti libros, ſi qui de Hebræorum populi regimine ſcripti ſunt; quique Regum principatus, ac eorum docent hiſtoriam, faciles quæ de ſingulis narrantur, ſuſcipitis; ut parum abſit quin Moyſen Deum exiſtimetis, ſupraque modum admiramini Eliſæum, ac ejus laudatis Thesbitem præceptorem: ac quotquot per ſingulas ætates divinitus afflati Sancti extiterunt, atque a Deo beneficia conſecuti ſunt, magnaque ac præclara patrarunt æquales Angelis augetis honoribus: nihilque quod ſpectat ad antiquos reluctamini: nec rejicitis quæ a patribus natura accepiſtis, tametſi ita natura comparati ſint homines, ut non facile fidem adhibeant, auditis: quod autem noviſſime oculis exhibitum vidiſtis, quæque digitis contrectare poteſtis, ac diligenti auditu percipere, hæc incredule ſimul ac improbe depravatis, prophetias proculcantes, ac eorum quæ fuerunt prædicta, exitum evertentes. Quæ enim modo, periculo facto, conſpecta ſunt, prius olim Iſaias verbis docuit: *Ecce Deus noſter judicium retribuit ac retribuet: ipſe veniet, & ſanabit nos. Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures ſurdorum audient. Tunc ſaliet ſicut cervus, claudus; & aperta erit lingua mutorum.* Sunt hæc non Petri ac Joannis verba, nec ullius recentiorum, aut ſuſpectioris perſonæ ſermones, ut ſuſpicantes ad gratiam laudaſſe, reſpuatis veritatem: ſed ſermones ſunt veſtræ prophetiæ, ſi modo B. Thecuitem noſtis filium Amos Prophetam Prophetæ natum; virum ex genere Iſraelitam, legalis inſtitutionis caput. Sit Deo gloria, poteſtas, honor, nunc & ſemper, & in ſæcula ſæculorum, Amen.

Num. 37. v. 8.

ASTERII AMASEÆ EPISCOPI

In ſanctos Principes Apoſtolos Petrum & Paulum.

Iſa.11.v.4.

Ex veneranda antiquitatis Seguerianæ Bibliot. Codice nuper allato ex celebri monaſterio τοῦ ἐγγ... Græcia.

HI ſane omnes, conſueta ac legitima ratione exhibiti, ſacri Martyrum honores, feſti dies ſunt, ac præclare e pietate geſtorum tituli perpetui. In iis, ubi Eccleſiarum Præſules, dicturi acceſſerint, ad rerum in orationis argumentum propoſitarum magnitudinem ſuas exigentes vires, ipſo ſtatim exordio ad veniam, remque a ſe amoliendam, confugiunt, ſermoniſque exilitate, minui rerum magnificentiam aſſerunt. Ut vero illi, ſingulos quoſque Martyres laudibus celebraturi, velut animum deſpondent, majuſque aliquid quam pro ſua facultate laudationem agnoſcunt, ac liquido ſuam ipſi fatentur imbecillitatem, quid a me fiet, cui hodierna die Martyrum præceptores celebri laude proſequendos propoſitum ſit? Veros, inquam, illos, primoſque diſcipulos Chriſti, Eccleſiarum Patres, ſolos probatos fideleſque Evangelii præcones; qui cum Deo miſcere colloquia, ſuiſque ipſi auribus divinam ſuſcipere vocem digni habiti ſint. Haud enimvero, quod ſit ſublimis ſermo, ac arduus conatus, idcirco operæ pretium videatur, ut iners unumque ſilentium eligamus, ignavorum more ac maris rudium, qui ad maris ipſum adſpectum abjiciunt animum: ac neque principio ſuſtinent navim conſcendere, nec vel experiendi cauſa, extrema ipſa littora modicum obnavigantes luſtrare: quin ter beatis viris, quorum hodie celebrandorum gratia convenimus, conatum concredentes, quod noſtræ erit facultatis aliorum lætitiæ præſtare ſtudeamus. Novi ſiquidem a nobis exigendum, non quantum magnis illis ac admirandis merito debeatur, ſed quantum pauperibus nobis in promptu ſit. Utinam vero modicum quid ejus mihi gratiæ ſuppeditatum ſuppeteret, cujus ambo hi Sancti participes, alter quidem Hieroſolymis incredulos docuit: alter vero cum Athenis in Areopagum veniſſet, ſuperſtitioſos ab impietatis errore convertit; oſtendens eis Chriſtum, ac veræ pietatis

ac reli-

Digitized by Google

ac religionis annuncians ſacramentum. Sic enim liqueret, aliquid nos eorum præſtare quæ ſunt propoſita: nec procul admodum ab argumenti tanta præſtantia abeſſe.

4. Reg. 4. v. 3. 8.

Quia vero præclara illa Spiritus dona magnorum ſunt, ipſeque, ejuſcemodi gratiarum divitiis indignus exiſto, meam vobis alacri animo paupertatem, velut Eliſæus, cum pulmento olera, appono: haudquaquam ea privandus laude, ut ne omnino prætendam quod bonum ac præclarum eſt. Ne quis autem me veſtrum, Auditores, qui viros ſtrenuos laudandos ſuſceperim, externæ putet ac profanæ ſapientiæ ſectaturum leges. Non enim compoſita arte aſſentamur atque blandimur; ſed Dei amantium ac religioſorum animorum virtutem, vera narratione repræſentare ſtudemus. Quamobrem tacebitur genus, nec parentum illuſtris gloria, negotii aliquid dicturo præbebit. Quippe, *caro & ſanguis regnum Dei non poſſidebunt*, nec cæli cives a terrenis ac ſæculi prærogativis honoraturi ſumus: ſed plane ſecus; obſcuram parentum vitam; artes mechanicas; paupertatis denique appellatum probrum; hæc utique inter laudandum commemorabimus. Nam juxta Evangelium noſtrum, Chriſtiani, in humilitate gloriam habent. Sane quidem externorum encomia contuens, maxime vitupero: quod eos laudaturis quos ſibi propoſuerint in laudis argumentum tanquam nihil peculiare dicendum ſuppetat, ad Majorum fruſtra ſepulcra confugiant, ac defunctis in caſſum negotium faceſſant; mortuoſque viventium ornamento aſciſcant: quibus vita functos invocant nihil boni ac præclari apud eos extare profitentes quos laudibus celebrant. Præterea, ut quidem certum eſſet, ſic omnino comparatum eſſe, ut qui claris majoribus procreati ſunt, ipſi quoque probi exiſterent, ac virtutem, ceu quadam naturam velut hæreditaria ſucceſſione tranſmiſſam ſuſciperent, eſſet fortaſſe haud incongruum parentum meminiſſe: cum vero ſtudiorum diverſitas plerumque generis ſucceſſionem mentiatur: Philoſophi namque filius, luxurioſus ac ganeo evadit; ac Philoſophus, voluptarii ac libidinoſi filius: fruſtra laboratur percenſendis encomio proavis ac majoribus; cum ſit oſtendendum, quæ cujuſque facinora ac res præclare geſtæ ſint. Quod hæc vero ſic habeant, haud aliunde diligenti perveſtigatione noverimus, quam ex ſacris ipſis Chriſtianorum Scripturis, quorum multiplex variaque utilitas exiſtit.

1. Cor. 15. v. 50.

Humilitas Chriſtianorum gloria. Encomiorum improbata lex laudandi majoribus.

Virtus non natura ac generis ſucceſſione, ut quis ornata laudetur.

1. Reg. 2. v. 12.

Scimus plane Sacerdotem, ſenem illum magni Samuelis cum educatorem tum magiſtrum. Nihil tamen ipſe quanquam optimus erat, juvit filios: idque, cum apud parentem ipſum educati eſſent, ac quotidie ſacerdotii jura ac leges audirent. Rurſum vero Timotheus impiis parentibus editus erat: ille, inquam, Apoſtolus, Paulique generoſus catulus: haud ille tamen, ceu quandam naturam, ſecutus eſt parentum memoriam: quia libera voluntate eorum odio impietatem habens, ad ſacram pietatis legem transfugit; dulciſque fructus ex amara radice prodiit: mulorum copula, ac ovium partus. Sic Abſalon modeſti ac ſobrii patris, furens juvenis; eoque temeritate ac audacia notus, quo pater probis ac ingenuis moribus: ſeu potius, ut quod ſit magis e veritate, dicamus; exuberanti malitia paternam longe ſuperans virtutem. Atque adeo ut quis contrariis ejuſmodi filiorum ad parentes motibus, animum adhibere velit, ſtudioſos ac recti amantes innumeros malis prognatos offendet: maloſque viciſſim parentibus optimis ſatos. Idque admodum merito. Siquidem enim natura, non mores, vitium aut virtutem efficeret, non jam duo eſſent, ſed alterum uniformiter prævaleret.

Act. 16. v. 1.

2. Reg. 15. &c.

John. 1. v. 42.

Dicatur ergo Petrus *filius Jonæ*: Cujuſnam vero filius, nihil mea refert. Ego namque a filii actis, honeſto parentem; atque ab imis incipiens, ad ſuperiora tranſmitto laudem; lucernarum inſtar, quæ noctu a ſolo ac ima domo, tecta illuminant. Sane vero Iſaias vaticinio ait, poſuiſſet Patrem, Filium *lapidem angularem*: nimirum ſignificans, mundi totam conceptionem illo fundamento ac baſi nixam eſſe. Quin & rurſum Unigenitus, uti ſacris Evangelii libris conſcriptum eſt, Petrum, Eccleſiæ fundamentum dicit: *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam*. Primus enim revera hic ceu grandis quidam ac durus lapis, in mundi hujus cava demiſſus eſt, ſive *convallem plorationis*, quemadmodum David; ut Chriſtianos omnes ſuperædificatos portans in ſublime; nempe, ad ſpei noſtræ domicilium ſubvehat. *Fundamentum aliud nemo poteſt ponere, præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Jeſus*. Sed & ſimili quoque Salvator noſter appellatione primum ſuum Diſcipulum honeſtandum duxit, nominans fidei Petram. Per Petrum ergo, verum ac fidelem pietatis doctorem effectum, Eccleſiarum ſtabilis inflexaque firmitas conſtitit. Juſti porro ædificatione radicati ſtamus, qui ab ortu ſolis ad uſque occaſum ſumus Chriſtiani. Plane, cum a tempore annunciationis Evangelicæ, multæ increverint tentationes, tyrannique nos innumerabiles, ac illis prior diabolus, funditus deſtruere, atque a fundamentis evertere conati ſint: decurrerunt flumina velut torrentes, inquit ſalubris ac ſacra Scriptura; vehementes diabolicorum ſpirituum venti irruerunt; copioſi ac immenſi perſequentium Chriſtianos imbres impetu defluxerunt, nec quicquam tamen divino potentius viſum eſt munimine; quod nimirum fidei ædificatio ſacris primis Apoſtolorum manibus extructa eſſet. Hæc porro dicenda habui, ob illud unum verbum benedictionis ejus, qui Evangeliſtam ac ſacrum præconem, petram nuncupavit. Videamus autem, ſi lubet, qua Petrus ratione ædificaverit, non lapidibus lateribuſque, vel alia terrena materia, ſed ſermonibus ac actionibus, quas ſpiritus exercebat inſtinctu.

Iſai. 28. v. 16.

Matth. 16. v. 18.

Pſ. 83. v. 7.

1. Cor. 3. v. 11.

Petrus fidei petra a Domino appellatus. Eccleſiarum firmitas Petro doctore conſtitit.

Matth. 7. v. 27.

Primus Petrus a Domini aſcenſione et Epiſcopus aut paſtor prædicat.

Cum Deus itaque ac Salvator noſter in cælos aſcendiſſet, quando Apoſtolis ſpectantibus nubes ei vehiculum facta eſt, vir ille, docendi partes Evangelii ſuſcepit; atque ſociis omnibus prior pro Epiſcopi ac præpoſiti munere os aperiens audentis animi fortitudinem contra populos adverſus pietatem furentes, oſtendit; ac ſapiens orator in medio Gentium ac Iſraelis enituit: Gentium, inquam, acuentium linguas, quæque ira, ut quis Jeſum nominaſſet, implerentur. Ita ſane ut quod a Propheta in Domini perſona dictum eſt, Petro quoque admodum congrueret: *Circumdederunt me canes multi: tauri pingues obſederunt me*: is tamen ſpiritu fervens, al-

Pſ. 21. v. 13.

taque

taque memoria illud ad ipſum Domini mandatum tetinens, quo fuit dictum: *Paſce agnos meos*: ſtans in promiſcua ex innumerabilibus Gentibus multitudine, clamabat: *Viri Judæi & qui habitatis Hieruſalem univerſi*. Ac ne locum totum ſubnectentes longiores ſimus, in memoria revocat Joelis oracula, prædicentis ſpiritu prophetico Spiritus adventum: tum tranſit ad Davidem, ac exponens Pſalmum quintumdecimum, confirmat reſurrectionem: ſicque ſermonem univerſum in verborum ſapientia ac legis teſtimonio concludens, ſtatim poſt ſe traxit auditores; non decem, aut centum; vel etiam ter autve quinquies tantos: quinimo, *tria millia virorum*: Eccleſiæ cœtum, integrum populum abunde habentem hoſtes percellere, a quibus repentina adeo mutatione abſciſſi eſſent. O Suadæ fervida accenſaque medicamina, animos intime ac penetrabiliter perſtringentia! O divina ſapientia, humanam omnem ſapientiam obſcurans! Quid ad hæc, qui Demoſtheni ſupra Rhetores deſertis lauream: quique Socratem laudatis inter Philoſophos? Tantum enim abeſt ut magnus ille ac celebratiſſimus pro oratoria facultate, ea auditoribus perſuaſerit quæ animo conſtituta eſſent, ut etiam ab iiſdem urbe ac patrio ſolo deportatus ſit: Socrates vero, plurium illorum ad Athenienſes ſermonum, ac ſapientia refertarum diſputationum finem, cicutam invenit, interficiente diſcipulorum choro, tanta nimirum pollebat vi ſuadæ. At Petrus, piſcator ille, ille manuum arte victum quærens: ille imperitus, ac quicquid per contemptum velis appellare, uno ſermonis actu, tria virorum millia venatus, firmiter tranſtulit; idque cum illi moleſte ferrent ac tumultuarentur, ac ne os quidem diducere a principio ſinerent.

Joan. 21. v. 1.

Act. 2. v. 41.

Petri vis ſermonis.

Poſtquam autem Chriſtianorum ordo ac cœtus abunde ſatis auctus erat, cum ad ſermonis doctrinam ac admonitiones, virtutis ac potentiæ efficacis mirabile documentum præbuiſſet, claudum ſoſpitem, ac integris pedibus a templi veſtibulo erigens: illum, inquam, claudum ex matris utero, quique naturæ vitio laborabat, confluente ad templum univerſo populo, quem miraculi fama ad ſpectaculum provocarat; univerſiſque intente in virum adſpicientibus, cum miraculo ſtupefacti ſtarent; obſtructa ſunt ora Chriſti hoſtium: ſuiſque deinceps crux, non probrum, ſed victoriæ trophæum: rurſus ergo imperitus ille, ille mechanicus artifex, ſecundos aggreditur ſermones in hæc verba ad eos loquens: *O viri, ſiquidem admiratione dignum, ac divinæ potentiæ arbitramini quod eſt factum, ipſum adorate qui claudum curavit, Jeſum, quem cecidiſtis, quemque demum iræ exuberanti æſtu, in ligno exaltaſtis. Ille ipſe eſt, vivitque, ac ſicut vobis ſæpius dictum eſt, a mortuis excitatus univerſorum dominatur. Quamobrem nunc eorum quæ peccaſtis pœnitentiam agentes, accedite ad eum, & illuminamini, quemadmodum veſter ille parens David ait. Siquidem enim filii Prophetarum eſtis ac diſcipuli Moyſi, nolite majorum veſtrorum gratiam ſpernere, iis animum adhibentes qui falſa loquuntur: ſed prudenti judicio quæ ab illis fuerunt prænuntiata conſiderantes, veſtræ Salvatorem gentis, animis ſuſcipite. Quippe ille eſt, quem Moyſes Prophetam vobis ſuſcitandum promiſit*. Hæc Petrus ac iis ſimilia ad populum diſſerens, abiit tribus millibus æquales alios auctario referens. Ac quidem talis Petrus publica concione fidenter Evangelii doctrinam exponebat loquens, alacer, imperculſus, prudens: ſuorum fiducia, ac adverſariorum pavor.

Petri ſecunda prædicatio.

Act. 3. v. 12.

Pſ. 21. v. 6.

Deuter. 18. v. 15.

Quia vero non id tantum pietatis Doctor optimus ſtudioſe agebat, ut Dei populum numeroſa multitudine augeret; ſed longe amplius, ut diſcipuli accurate pro traditarum legum ratione vitam inſtituerent: ut vidit vero Ananiam illum, ſuorum ipſum fructuum furem, novumque ſacrilegum, malam peccati invecturum in Chriſtianos conſuetudinem ſevere eum ab Eccleſia excidit: non velut crudelis animo ac homicida, ſed ſpectato quod conduceret, ejuſmodi peccatum curans medicina. Cum enim populus recens converſus atque conflatus, a Gentilio ac Judaico victu, morumque neglectu, Evangelicas nuper leges accepiſſet, merito plane exiſtimavit nedum verborum correptionem diſcipulis neceſſariam eſſe, verum etiam ſecundo metu aliquo indigere. Sic enim moribus comparatum eſt, ut qua ratione prima ſtudia regulata fuerint, eadem ad finem uſque inoleſcente conſuetudine perſeverent: idcirco ubi peccatum arguit, mortem mox ſupplicio induxit, non uſus gladio, autve carnificibus reum tradens; ſed momento illo temporis, qua ratione ſuſtulit, præclarum Chriſti potentiæ ſpecimen edens. Tantum enim objecit crimen, inque illud vocatus homo expiravit. Hoc vero quantum ſit, quantamque Eccleſiæ reverentiam ac metum injecerit, haud opus doceri habeamus. Duo quippe ſimul confecit: ut nimirum, cum Salvator Deus eſſe crederetur; tum & ejus doctori legum adeſſe comites Angelos, qui prompte ut Apoſtolus voluiſſet, exequerentur. Voluit claudo beneficium præſtare, nihilque gratia tardavit: voluit punire ſacrilegum, moxque pœna præſto fuit.

Act. 5. v. 1.

Ananiæ mors caſtigante Petro.

Erant hæc abunde, ut vel lapideas mentes ſtupore afficerent, certamque omnino facerent fidem, nullam Petri verba habere deceptionem; ſed vere Deum cum ipſo eſſe, ſanctumque ac veritate fultum, quod annunciabat ſacramentum, exiſtere. Sed & hoc attendamus neceſſum ſit: illud quidem puniendo ac necem inferendo, ſemel duntaxat ab Apoſtolo uſu ſuadente ſignum uſurpatum eſſe, quo iis qui mala eſſent voluntate, caſtigandi poteſtatis ſpecimen exhiberet, beneficia autem ac ſanitates, quotidie ac jugiter præſtitiſſe: tantaque erat curandi ac gratiæ facilitas, ut nemo ægrotus accedens ſpe ſua fruſtratus abiret; ſed integer ac ſanus domum reverteretur. Quiſquis vero Hieroſolymis Petrum locus habebat, is Chriſtum loquebatur: habebatque ſequentem infirmorum multitudinem, ac mirabile diebus ſingulis promiſcuæ plebis ſpectaculum, congregatis aliis quærendæ cauſa liberationis a malorum moleſtia, aliis vero, ut impertiendæ ſanitatis ſpectatores eſſent. Sic namque etiam illud mirabile de Apoſtolo conſcriptum eſt, de quovis alio inauditum: ut nimirum, infirmorum cognati ac domeſtici, publice eos in lectis exponerent, *ut veniente Petro, umbra illius obumbraret quemquam illorum*:

Petrus ſemel morte punit; beneficia ac ſanitates juges impertit.

Petri prærogativa ſingularis ut ſola umbra ſanet. Act. 5. v. 15.

rum: adeoque ſervus celebriori præ Domino fama habetur. Ac forte in ſigno iſto completur, quam Salvator prophetiam ad diſcipulos eſt locutus: *Amen, amen dico vobis, qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipſe faciet, & majora horum faciet.* Cum autem hoc dico, minime gentium ſervum cum Domino comparo. Apageſis furentis ſenſum: ſed Deum, qui per famulos ſuos potentiæ ſuæ ſpecimen edat, nullum e diſcipulis ſuis, perinde ac Petrum muneribus locupletaſſe, pronuncio: quin ſupernis ſublimem effectum donis, univerſis eum prætuliſſe. Uti vero diſcipulorum primatum tenet: major quoque inter fratres rerum experimento per Spiritus ſancti virtutem oſtenſus eſt. Primus vocatus, cito obſecutus eſt, cum in litore, in mundi loco aſpero inventus eſſet. Is namque humanæ eum tempeſtatis jugiter circumſtrepentibus fluctibus, continuum circa littora precum clamorem ac vota habet. Primus inter Chriſtianos ſæculi res ſprevit deſpectiſque omnibus quæ in pedibus ac mundana ſunt, ſtudium animumque ad ſpiritalia ac cæleſtia traduxit.

Joan. 14. v. 12.

Ubi donis ſic virtute major inter fratres.

Dicat vero, forte eorum aliquis, qui pauperem atque obſcurum ter beatum illum appellare ſolent: Quid enim vero ille reliquit? Qua ſe poſſeſſione abdicavit? Univerſa, o homo, dimiſit, quæ habuit. Cuique vero, quod poſſidet, magnum eſt: illudque, divitiæ ſunt, quod tenuis ac egenus habet. Similis apud Deum habet, tum qui currus dimittit, tum qui contemnit aſinum. Quod enim diviti equis quatuor vectus currus, hoc clitellæ viles pauperi. Perinde autem Philoſophus eſt, tum qui argenteam ac hiſtoriis varie diſtinctam ornatamque, tum qui ligneam viliſque pretii menſam relinquit: ac ſimiliter, tum qui frequens hominibus oppidum, tum qui exiguum hortulum: qui veſtem auro textam, quique veterem ac detritam tunicam. Non enim Deus multitudine aut qualitate eorum, quæ dantur, collationem indicat ac humanitatem: ſed gratam habet ac probat dantis voluntatem. Quamobrem etiam Evangelium viduam illam uti probam deprædicat, quæ obolum impertita eſſet: quod nihil retinuiſſet eorum quæ habebat. Quin etiam, qui aquæ frigidæ calicem præbuerit, expediti revera faciliſque convivii mercedem, regnum accepturus eſt. Eo enim quod ſuppetebat, ſitientis neceſſitatem curavit: tametſi vini odorati ac generoſi ob paupertatem copia non erat. Hæc porro per indulgentiam dico. Haud enim prorſus, ut quid piſcator, idem & pauper exiſtat. An neſcis piſcatorem margaritas captare? Margaritæ autem flos ſunt ſuperbarum excelſarumque divitiarum, quibus reges ornantur, quibus fœminæ, opum pariter ac ornatus amantes, gloriantur. Piſcator purpuram inficit, decantatam illam, ac imperii inſignibus addictam. Piſcatores ſubfluvas ac velut auro rutilas lanas tingunt quibus pinnas flavas capiunt. Haud ergo eorum artis inſtrumenta ſpectanda ſint, tanquam vilia ac contempta, rete, inquam, ac hami: ex eo autem quod exercent, eorum facultates noveris. Alioqui enim, nihil agricultura pauperius occurrat, ut ex ligone ac rutro ejus quis probet divitias. Sed & ii qui regem illum divitiarum, aurum fodiunt, inopes erunt. Sola quippe aſcia eis uſui eſt, ac lignea ſcutella qua aurum diſcernant a terra. Taceant itaque Gentiles Hebræique, qui Petro paupertatem exprobrant, atque a piſcatoris arte magnum illum deprimere tentant. Talia vero gloriari ceſſantes, dicant rogo percontanti mihi? Quiſnam piſcator, aut univerſim homo, ſupra mare pedes inceſſit? Quis ſupra lacum ſtantem greſſum fixit, uti ille ſupra fluctus agitatos ventis? Cum enim Deus ille noſter, quæ ejus bonitas! multa per ſuos ſervos patrarit miracula, cum olim in Republ. Iſraelis, tum quibus poſtremis temporibus, benigna Salvatoris noſtri Incarnatio mundo exhibita eſt, nullus tamen eorum, qui a principio in finem uſque claruerunt Sancti, fide ſua ac ſuperna gratia, rem ejuſmodi noſcitur geſſiſſe.

Ut multum pauper, reliquerit.

Luc. 21. v. 2.

Matt. 10. v. 42.

Ut piſcator Petr. haud etiam pauper.

Singulare Petro ut ſuper aquas ambulaverit: & ſ demum noſtris Hiacintho ac Raymundo, &c. Deus tribuit.

Mirabilis quidem Moyſes nullo navigio trajiciens mare: is tamen terra gradiebatur, uti hominibus comparatum eſt, cum aquæ hinc inde ad ſe receſſiſſent. Magnus item Jeſus ille ejus ſucceſſor, quod Jordanem ſupra etiam ripas exundantem tranſmiſerit: verum is quoque, perinde ac mare rubrum, ſeipſum dividens, inhibenſque fluentem, terram nudam tranſmittenti populo, qua incederent, præbuit. Nullus vero unquam virorum greſſum in aqua fixit. Nec enim hoc lex naturæ habet, ut humida fluidaque ſubſtantia, corpori ſolido ac prementi reſiſtat. Putem vero, univerſorum herum ac Dominum, ſupra modum tunc præfervens, accenſumque viri deſiderium admiratum, ex cujus impetu exclamavit dicens: *Jube me venire ad te ſuper aquam*, tantæ illius dilectionis ac fidei merito, novam illam ac mirabilem gratiam conceſſiſſe, cujus Petrus ſolus viſus eſt capax, omni retro hominum ſucceſſione ab Adamo ad uſque noviſſimum. Vera ſiquidem ac peculiaris Dei miraculi ejuſcemodi exhibitio, creatæ abjectionem naturæ immenſum ſuperans, quemadmodum etiam Prophetarum optimo Davidi viſum eſt. Nam & ille in quodam pſalmo Deum laudans, ejuſque ſermone omni ac cogitatu majorem potentiam enarrans, iſta dixit, quæ pro more modulantes ſcitis: *In mari via tua, & ſemita tua in aquis multis, & veſtigia tua non cognoſcentur.* Quod itaque Dominus in deitatis rationibus propriis habuit, hoc cum ſervo, tali dignatos honore, commune fecit.

Exod. 14. v. 21.

Joſ. 3. v. 16.

Datum Petro ſic incedere dilectionis ac fidei merito.

Matth. 14. v. 28.

Pſal. 76. v. 20.

Beatus quidem magnus Joannes, qui ſupra pectus Domini requievit. Magnus quoque Jacobus quippe qui tonitrui filius appellatus ſit. Præclarus item honeſtantibus ipſum honoribus Philippus, ut qui raptus fuerit a Spiritu, cum Æthiopem Salvatoria notitiam docuit: omnes nihilominus Petro cedant, ſeque fateantur ſecundos, ſi modo gratiarum comparatio honoris prælationem probaverit. Univerſa ſane ſigillatim contemplans atque conſiderans, virum hunc deprehendo cum in ſermonum diſputationibus, tum in operum patratione ubique ſimiliter reliquo diſcipulorum choro; præſilientem ac præſultantem idemque vitæ ſtadium currentes pone relinquentem.

Act. 8. v. 39. *Matth. 3. v. 17.* *Joan. 13. v. 23.*

Petrus univerſis major omni parte diſcipulis.

Percontante enim quandoque Domino ex Duodecim, ac periculo probante, ut illi de ipſo opinionis, inque ea certitudinis atque animi haberent; jubenteque ut clare edicerent, quem eum dicerent: cum omnes reliqui vellent tacere ac

Petri confeſſio. Matt. 16. egregie expoſita ac illuſtrata.

cun-

cunctarentur, palamqoe præferrent parturire animis aliqua meditatione quid reſponſuri eſſent: ſtatim aperiens os, qui vivum accenſumque fidei carbonem animo ferebat, quo & prius Iſaiæ labia mundata fuiſſent, beatam illam ac plane perſpicuam præclare edidit confeſſionem: *Tu es Chriſtus Filius Dei vivi*. Quænam quis pro horum dignitate verborum, idoneus maximi Apoſtolorum Interpres effectus, demirari poſſit? Videte enim primum, ut ſit ſermo nihil ſuperfluus ac brevis paucarum dictionum exclamatione, rerum innumerabilium magnarumque virtutem exponens. Omnis quippe hic talis optimus ſermo, cujus eſt decus locutio, nec redundans ſenſu exili ac modico: contra vero, qui verborum brevi contextu multa ſignificet, ad inſtar grani ſinapis; quod quidem, ut manibus teneas, ſpecteſque, minimum eſt, ut autem ori ac linguæ admoveas, guſteſque, animal totum a pedibus ad caput ad ſuum trahit calorem. *Tu es Chriſtus Filius Dei vivi*. Unus hic ſermo ad Dei ac Salvatoris noſtri agnitionem conſerens, duo hæc intelligentia reſpicit ac ſenſu habet: unum qoidem quod ad primam ſpectat deitatis generationem; nempe Verbum quod in principio ſemper eſt, & eſt apud Patrem, ac Deus eſt, uti nos magnus Joannes ille Theologus docuit, ceu ſpongia quædam Unigeniti ac Dominico pectori adjacens, ac inde occultæ ſapientiæ cognitionem trahens: alterum vero quod ad carnis œconomiam, quam bonus Deus aſſumpſit, noſtræ ſe imbecillitati inclinans. Operæ pretium ergo ſit reſponſionem contemplari, ut brevi ſermone ac paucis verbis, omnium accurate intellectum paucis declaraverit, atque ab inferioribus docto exordio, ad ſublimia quoque ſigillatim animum ſubvexerit.

Chriſti nomen ab œconomia atque hominis.

Tu es Petrus. Iſte œconomiam declarat, ac Dei in carne apparitionem ediſſerit. Nec enim Chriſtus nomen eſt præterni, ſed ungendorum gratiæ indicatio. Quamobrem etiam Dominus noſter cum id omnino ſuſceperit, ut homo fieret, aliaque omnia ſpectantia ad carnem, una quoque ſuſcipit ut appelletur Chriſtus, tanquam inunctus in Regem, non olei cornu, uti Samuel, Davidque, ac deinceps alii homines; ſed Spiritus operatione, per quam etiam 1. Dominicus ille homo (ſic enim multi libenter Jeſum appellant) mirabili quadam, novaque ac inſolita ratione in Virginis utero conceptus fuit. Jeſum porro confeſſus noſtri cauſa factum hominem, haudquaquam illic ſermonem terminavit: quinimo ſpiritali ſcala Jacob in cælum conſcendens, Deique Verbum, quod erat in principio, contemplatus, propriam illi veramque dignitatem adjungit, *Dei vivi Filium* appellans. Accurate vero hic, ac non alius: iſque ipſe rectam nihilque perverſi habentem fidei confeſſus regulam, cunctiſque nobis inviolabili lege tradens pietatis ſermonem, haud indonatus abiit, ac ſine præmio: quin potius ab eo beatus nuncupatus qoi eximie beatus eſt, fidei petra appellatur, fundamentumque ac baſis Dei Eccleſiæ. Accipit vero per promiſſionem claves regni, ejuſque portarum efficitur dominus; ut aperiat, quibus voluerit; claudat vero, quibus jure claudendæ ſint: plane vero pollutis ac profanis, ac eam negantibus confeſſionem, cujus ergo ipſe, tanquam ſedulus gnavuſque bonorum Eccleſiæ cuſtos, regni oſtiis præfectus fuit. O nebulam ac caliginem illam plurimam humanis offuſam oculis, qua prohibentur hæretici Patrum videre veſtigia; ac quam Apoſtolorum pedes viam triverunt, incedere. Ecce namque eximia quadam ratione ſincerus ille Chriſti diſcipulus Petrus: ille, inquam, primum ubique tum quod ad honores ſpectat, tum quod ad merita ferens ſuffragium: ille admodum magnus, cujus decus univerſum implevit terrarum orbem; juſſus edicere ut de Deo ac Salvatore ſentiat, non a longi cujuſdam commenti vafritie cœpit, nec ſyllogiſmorum rerumque circulo vallatus percontanti reſpondit: uti nunc ſolemne habent graves illi rhetores, inque verbis poſitæ fidei artifices: ſed corde ſimplici ſuccinctam veritatem expoſoit, haud quaquam ingenitum contra genitum diſtinguens: de iis quæ ad diſſimile ſpectant nequicquam emota mente frivola diſputans; nec vero ſubſtantiarum, quæ omnia ſuperant, diſtinctionem curioſius indagans: nec demum immenſam deitatem ſyllogiſmis metiens; qualia habent Arii ludicra, Eonomiique prava conamina. Æmulemur itaque, o Chriſtiani, (quorum fides, nota eſt ac inſigne, non verborum effluentia) piſcatorem illum, illum ſimplicem, illum Bethſaida ortum, primam illam Chriſti venationem. Studeamus dicere: *Tu es Chriſtus Filius Dei vivi*: his autem plura, pugnæ verborum ſtudentibus dimittere: quorum opus, contentio, finis autem, interitus.

Arium petit ac Eunomium.

Ergone hactenus inque dictis finem habent Apoſtoli miracula? quin plane ſecus, nequidem videmur incœpiſſe, ut quis cum dictis, quæ reliqua ſunt comparet. Ego nihilominus pleraque veſtræ ſcientiæ permittens, (Scitis enim Petrum, ac res Petri, tametſi nemo virum laudare in animum induxerit) pauca quædam volo dicere de requie, utque e terra in cælom migraverit, ut illic faciam dicendi finem, ubi ille vitæ finem accepit. Cum ergo Salvator ſponte aſſumpta morte humanum genus ſanctificaturus eſſet, ceu peculiare quoddam depoſitum ac peculium univerſalem ac orbe toto diffuſam, viro huic commendat Eccleſiam: ubi cum tertio interrogaſſet illud, *Amas me?* Cumque is, multa alacritate ſingulis interrogationibus totidem profeſſiones adjeciſſet, mundi curam accepit; velut unum gregem, unus Paſtor; quibus audivit: *Paſce agnos meos*, fereque ſui loco dedit Dominus fideliſſimum diſcipulum, in patrem, paſtoremque, ac magiſtrum iis, qui eſſent acceſſuri ad fidem. Cum itaque eam vocem audiſſet, haudquaquam ſegnitie vitam traducendam duxit; nec dilexit vivere extra periculorum aleam: quin univerſum circumquaque luſtrans terrarum orbem, cœcis Chriſtum revelabat; iis dux effectus qui exerrabant: eos provocans qui pietatem guſtaſſent: hoſtes impugnans: conſolans domeſticos: perſecutiones ſuſtinens: carcerum moleſtiam ferens: multis modis Evangelii cauſa pericula adiens.

Jo. 21. v. 15.

Petrus, unus Paſtor unus Gregis univerſalis Eccleſiæ, ac Vicarius Chriſti.

Caute hominem Dominicum appellat, uti etiam Greg. Orat. 39.

Petrus, inferius cæli dominus, a confeſſione.

Proceſſu deinde temporis, urbem regiam petens inde ad regnum excurrit. Nero enim in iram provocatus, uti olim Herodes in Paleſtina, cum Chriſtum Regem Magi annuntiarent: aliis quidem ſpretis ſuppliciorum generibus lata ſententia ter beatum Apoſtolum affigi cruci

Petri humilitas ſub ipſa mortis angustia.

decernit, ut nedum Petrus mare gradiens Dominum imitaretur, verum etiam in ligno ſuſpenſus. Tanquam nihilominus humilis ſapienſque, vel in ipſo certaminis tempore ac lucta cum mortis pavore, perſpectum habens quid Dominum inter ac ſervum intereſſet, unum quid beneficii loco ab hoſtibus rogavit: ne ſcilicet eadem cum Domino figura affigerent ligno, ſed verſo ad terram capite crucifigerent. Haud quippe par eſſe, ut vel in morte, æquales ſervi Dominique partes eſſent. Dixit, ac voti compos effectus eſt; cruciſque de medio ad eum abiit, qui crucifixus reſurrexit: ipſe quidem martyrii corona donatus: nobis autem, harumce feſtivitatum gaudia relinquens.

Hæc nos quoque tibi, o charum ac ſacrum caput! pro noſtra virili facultate multarum gratulatoria virtutum geſtorumque reddenda habuimus. Tempus vero eſt, ut ad pugilem alterum ſermonem convertamus: ad tuæ, inquam, virtutis ſocium illum Tarſenſem: eum, inquam, qui diverſo quidem ſupplicii genere: verum uno eodemque pietatis fine, una tecum ad Chriſtum profectus eſt.

Pauli laudatio.

Paulus ille admirabilis, canora illa Evangelii tuba, prius quidem acerbus Chriſtianorum hoſtis: poſtremum vero fortiſſimus Eccleſiæ patronus: Apoſtolis quidem recentiori gratiæ partu editus, ac poſterior tempore Chriſti diſcipulis accenſus: idem nihilominus probata virtute, ut ne quid amplius dicam, ac duodecim illorum canos pudore afficiam, Moyſis æqualis: æmulator fervens, ut quis alius: legis propugnaculum: veteris teſtamenti turris firma ac inconcuſſa: donec mutavit animum; grande eorum periculum, qui Chriſtum loquerentur: noſtroſque ubique terrebat, ac in fugam agebat, vere juxta prædictionem Jacobi, *Benjamin lupus rapax*, optimos quoſque novi teſtamenti diſcerpens ac diſpergens greges. Quia vero etiam ſancti Stephani fabulam luſerat, adhucque cruore fœdatis manibus Damaſcum pergebat, perſecutionemque perſecutioni, ac cædes cædibus nectere, totumque funditus Chriſtianiſmum, primum hactenus florentem ortum evellere ſatagebat: rem Deus probe vidit; nimirum fore, ut acris hoſtis ac validus, generoſi pectoris ac fortis animi efficeretur amicus: ſubitoque circumfulgens lumine, percellit, ac ad humilitatem convertit: inconcuſſo quidem timore a curſu cohibens, flammantes vero ac iram ſpirantes oculos, offuſis tenebris caſtigans. Punit autem non ſilentio: verum etiam facto ſermonem adjunxit, dicens illi quod ſcriptum eſt: *Saule Saule, quid me perſequeris? Durum eſt tibi contra ſtimulum calcitrare:* non tanquam opus haberet conferre ſermonem. Quid enim verbis opus cum res ſufficerent? Verum ut quærendi occaſionem præberet atque dicendi, ipſum, qui mortuus ac humo conditus putabatur, Chriſtum vivere, atque e cælis apparere. Verum præſtat ipſa, quibus lupi Hebræi præda, enarratur, verba proponere.

Geneſ. 49. v. 27.

Pauli converſionis hiſtoria.

Act. 9. v. 1.

Saulus autem adhuc ſpirans minarum & cædis. Delineat ſermo, virum, ira ſe a præcedenti cæde rumpentem: ægre adhuc poſt jactus lapidum ducentem ſpiritum: ſævo ac truci adſpectu hominem, qualem eum oportebat, qui prima prophetiæ Patriarchæ ſymbola retineret. Ille enim morti propinquus, cum filios, lecto undique circumſtare juſſiſſet, ſpiritu prophetavit. Sic itaque benedicens Judam, illum quidem alloquebatur: verum ut allegoriam ſpectes, Chriſtum laudabat, qui ex eo foret. Tum vero ſane, ad Benjamin, tanquam ætate juniorem venit: ac ſane, filium quidem alloquebatur: revera autem deſignarat Paulum, quem novimus ex ejus tribu deſcendentem *Benjamin lupus rapax, mane comedit & ad veſperam diſtribuet eſcas*. Exquiramus quid illud utique velit, *mane comedens*, hoc eſt, perſecutor, qui in cædes intentus erat, fundebat ſanguinem, velut gregem, Eccleſiam Chriſti diſpergebat: bonus demum factus eſt paſtor, abjectoque quod erat perſecutoris, Apoſtolum induit: univerſis vero tanquam eſcas, legem diſtribuit, atque hanc nobis ſacram menſam poſuit. Talis quippe ac tanta exiſtit Dei virtus, ut ira impiiſque cogitatibus ceu armis ſeditioſos nudet, facileque adducat atque cicuret, ac manſuetas oves, pro beſtiis morſu ludentibus, reddat. Quid ad hæc Scriptura? *Accedens*, inquit, *ad principem ſacerdotum, petiit ab eo epiſtolas in Damaſcum ad ſynagogas, ut Chriſtianos duceret in Hieruſalem*.

v. 4.

Prophetia Jacob in Paulo impleta.

v. 2.

O pugna atque diſcrimen earum, quas tunc Paulus epiſtolas requirebat, earumque, quas poſtea Chriſtum annuntians ſcripſit. Illæ quidem vinciebant Chriſtianos: hæ autem multas, graveſque, atque moleſtas catenas Chriſti cauſa ferendas, perſecutori injecerunt: atque in illis ſcriptum erat, Paulus Hebræus legis defenſor, inimicus crucis? Evangelii hoſtis, in poſterioribus autem Epiſtolis? *Paulus ſervus Jeſu Chriſti*. Cujuſnam rogo? Utique, Crucifixi! O miraculum! Quod paulo ante probrum fuit, nunc facta eſt gloriatio: quodque ſpernebatur, gloriæ hodie titulo memoratur. Nullus enim gloriæ avidus ac ſuperbus rex, Imperii adeo ſe ſplendoribus jactavit ac extulit, atque Paulus cruce & clavis; qui ſe omnibus *vinctum* ſcriberet, magiſque ſibi ipſe ferro placeret, quam nullæ mundo aureo.

Pauli gloria ſervum eſſe Jeſu Chriſti, ac vinctum.

Phil. 19. &c.

Et ſubito circumfulſit eum lux de cælo. Quidni ei apparet in forma hominis, uti Stephano de cælo apparuit, ſed in ignis ſpecie atque luminis? Nimirum, Stephano quidem, tanquam qui perfectus eſſet, probeque Incarnationis myſterium noſſet; nec damni aliquid ex humana utilitate accepturus eſſet, recte ſe ea forma oſtendit, qui in cælum aſcendiſſet: Paulo autem, ut qui ideo Jeſum nollet Deum appellare, quod in corpore ad nos adveniſſet, haud quaquam apparet homo, ut ne infideli offenſionem augeat: ſed potius in fulguris ſpecie ac ignis, quo a lege & Moyſe eum pertrahat. Nam & illic idem ipſe Deus Moyſi apparens, in igne loquebatur: ac cum legem daret in monte Sina, igni colluſtrans Hebræum, tabulas ei in manus dabat. Itaque perfundit lumine, ut rerum tunc ac modo geſtarum ſimilitudini adjiciens animum, ſeſe velut ex quadam oblivione excitans, ejuſdem poten-

Digitized by Google

tentiæ divinas apparitiones agnoſcat. Mittit autem fulgorem de cælo, ut ne jam Paulus animo verſans Bethleem ac Galilæam, filium Davidis ac hominem appellet Chriſtum, ac ſi qua alia nomina ſunt ad œconomiam ſpectantia: palam vero doceatur, cum Deus in cælis eſſet, inde ad nos veniſſe, unde etiam nunc apparet.

v. 5. Tum clare addit, *Ego ſum Jeſus*. Nomen utique ejus, qua ſe nobis inclinavit, dejectionis, ut fidem aſtruat incarnationis, ad quem ſcandalizabantur Judæi, Ego ille ſum, quem cædebatis colaphis, quem flagellabatis, quem ducebatis ac trahebatis, modo quidem ad Caipham, poſtea vero ad Pilatum; quem aſſidue fabri filium vocabatis, quem mortuis accenſebatis, magno riſu eos excipientes ac explodentes, qui prædicarent reſurrectionem. Ille modo cum loquar, non appareo: cum adſim, non videor: animum illuminans, oculis offundo tenebras. Crede ergo etiam Stephano me apparuiſſe, quando is id vobis dicens minime credebatur.

Act. 9. v. 5. *Durum*, ergo, *tibi eſt contra ſtimulum calcitrare*. Stimulum dicit, clavos crucis. Quemadmodum enim qui acuto ferro impingit, nihil quidem lædit ferrum. Qui enim, cum ſit durum ac reſiſtat? ſe autem ipſe vulnerat; ſic etiam qui contendit cum Deo, ultro ſibi interitum provocat. Jam ergo, ſtude ſapias ac emenderis, viſuque, a mirabili illo fulgore, amiſſo, nunc cum primis intellige, idcirco induiſſe me corpus, ac hominem factum eſſe, ut ne omnes, nudæ velo Deitati conſueſcentes, cœci fierent.

His ita geſtis dictiſque, en tibi Paulus manu ducebatur, miſerabile ſpectaculum, quinimo jucundum, meritoque lætitia afficiens animum. Vinctus eſt lupus, caſtigatus raptor; ferox manſuefactus lene incedebat, velox ille curſor: diſcipulus adducebatur, diſcipulorum tyrannus:

Sanguis Christi in Eucharistia, v. 9. ducebatur alterius bibitum ſanguinem, qui Stephani ſanguine manus polluiſſet. Manſit autem ad tres dies cœcus; plane merito: qui enim in Trinitatem peccaſſet, trium jure dierum debuit pœna plecti.

Hunc ſane modum admirabilis ille ad pietatem eruditus eſt. Ubi autem veritatem guſtaſſet, didiciſſetque experientia, Chriſtum vivere eſſeque, ac univerſorum dominari: nec a morte fuiſſe corruptum, autve diſcipulos eum furatos

Paulus repente e perſecutore prædicator, Damaſcum totam commovet. eſſe, ſtatim a lege ad Evangelium tranſmigrans, univerſis Chriſtum, quem nuper blaſphemans convitiis impetebat, Deum annunciabat: eratque qualis fuiſſet hoſtis, talis ſocius ac auxiliator. Utroque nimirum potens atque robuſtior. Continuo autem ac inopinato ingreſſus in Synagogas Damaſci, legis libros ac Prophetarum, pro concione exponebat: non quidem ut legem confirmaret, ſeu ut lege Chriſtum prædicaret, comparans cum iis, quæ gererentur, diſcipulorum ſermones: ac denique per legem, legem excludens, ut ipſe de ſeipſo ait ad Romanos

Gal. 2. v. 19. ſcribens: *Ego enim per legem, legi mortuus ſum*: hoc eſt, ſcriptorum per Moyſen ductu, Evangelicam agnovi pietatem. Stupor ergo Damaſcum tenebat, univerſique portento ſimile ac divinum quid apud ſe celebrabant. Venite, videte Hebræum illum Tarſenſem: ferventem illum paternæ legis diſcipulum: acrem Jeſu patronum, eumque Deum prædicantem, atque e Scripturis noſtris, Salvatorem ipſum, qui promiſſus eſt, probantem. Itaque periculum eſt, ne in contrariam ſententiam totam abducat civitatem, ne & populum univerſum alliciat, atque a lege avertat. Quippe in Scripturis verſatus eſt, eſtque ſubtili ingenio, acri ſermone, moribus facilis, plurimumque ad fidem momentum habens: quod nimirum res noſtras apprime ſciens non ignorantia decipi videatur, ſed probatione ac judicio inveniſſe, quod rei eſſet, ac veritatem: in tantam utique anxietatem ac anguſtias, magnam conjecit civitatem; populum numeroſum, prima ſtrenui Proſelytæ prædicatio: majorque tunc Damaſcum habebat turbatio, quam nuper Hieroſolymis conſtitutos Chriſtianos, cum Paulus Stephanum lapidaret. Quemadmodum enim viri fortitudine præcipui ac mirabiles, cui ſe addixerit ordini, una illi victoriam addicunt; ſic & vir divinus, magnos omnino eos præſtabat, quibus ſuum momentum contuliſſet, ac auxilium præſtaret.

Hieroſolymam reverſus, a ſuis quæritur ad mortem. Sic itaque prædicato in Phœnicia Evangelio, primiſque illic apoſtolatus jactis ſeminibus, ubi & ipſe ſcientiæ lumen accepiſſet, Hieruſalem petiit, novum pulchrumque, in ea conſtitutis urbe, ſpectaculum. Qui enim præmiſerant, ac vincula, quibus Chriſtianos alligaret, portanda dederant, cum neſcirent, quæ media accidiſſent, primo aſpectu, jucunde viderunt, prædamque exigentes, vinctam Chriſtianorum multitudinem ſe viſuros ſperabant, remque multarum illarum pollicitationum requirebant. Verum tibi proceſſu ſermonis, Saulum, Paulum invenerunt, qui una cum appellatione animam mutaſſet, Chriſtique effectum ſervum, ac Apoſtolis aliis ferventiorem diſcipulum, primum quidem jocum ac irriſionem arbitrati ſunt quæ dicerentur; at ubi probantes mentem inveniſſent ſermoni congruentem, unum ſibi hoc conſilii reliquum putaverunt, ut adoleſcentem perderent; tanquam fieri non poſſet, ut vivente Paulo atque loquente, Hebræorum religio ſoſpes foret: idque palam totum retro tempus probavit.

Petrum ſtatim a fratribus Chriſtianiſmum prædicat. Cum enim multi hactenus, tametſi Chriſtiani erant, haud poſſent pure ex Evangelii norma vivere, ſed haberent in utramque partem, ac quandoque etiam uterentur circumciſione, ut aliqua parte quæ Judæis grata eſſent præſtantes, eiſque indulgentes eorum delinirent iram. Solus hic imperculſa mente, nihil remiſſum ac non accuratum docuit, ſed clara voce atque diſerte a principio ſermonem prædicavit. Eoque provexit libertatis ſenſus, ut cum aliquando Galatæ, cum propria ipſi lenitate, tum magiſtrorum negligentia, ad legis obſervantiam reverſi eſſent mirabili ad eos ſcripta epiſtola, qua in novitate Chriſtianæ vitæ pietatem ſectari, ac religionem colere doceret, cum ipſo Apoſtolorum Principe horum occaſione congreſſus ſit, ac ubique Petrum reprehendebat, cumque eo velitabatur, ceu eo, qui veterum uſu, ac eorum quæ abolita eſſent, novam Chriſtianorum turbaret inſtitutionem: nihil reveritus ſenis canos, autve Apoſtolatus

Petrum arguit ea occaſione, id tamen cum modeſtia. prærogativam, ubi creari periculum veritati vidiſſet: quin Galatis quidem acerrime reſtitit: Petrum vero crebro arguit quam licebat, ma-

V 2 xime

xime libertatem decoro ac modeſtia temperans. Ac ubique quidem prædicando ac ſuadendo operam ponebat: quod ſi vero quando etiam in perditis moribus praviſque homines incidens, grave aliquid paſſus eſſet vel conjectus in carcerem, vel verberibus affectus, vel appetitus lapidibus, haudquaquam ſuam illam alacritatem ob malam cauſam amiſit: quin modicum cedens, rurſus hoſtes adibat, verſanſque ſermones ſuos, felixque modis inveniendis quibus adorietur, ac ſe facile admodum incidentibus neceſſitatibus aptum comparans, prorſus abibat, vel omnibus, vel pluribus in ſuam ſententiam pertractis. Sæpe enim cum acerbiſſimis plagis acceptis inventus eſt, inque urbis illius ſuburbiis ejectus, quam erudiebat ad pietatem; quin & pro mortuo præ malorum gravitate habitus, poſtridie forum petens, ac dexteram protendens, eos iterum docebat, qui ad mortis ipſas fauces adduxiſſent: ſic nihil curabat corpus, fortique animo in ſupernæ vocationis ſcopum intendens, decertabat: ſubinde provincias, urbes ſubinde mutans, terra deſudans labores atque certamina, accinctus ad maris pericula: clare ac diſerte orans ad frementes populos, judicibus iratis ſatisfaciens; Hebræos ad Chriſti agnitionem a Scripturis inducens, quas illi in pretio haberent; Græcos, externis ac profanis doctrinis inflectens, ac naturæ legibus non ſcriptis, confirmans Chriſtianos, proſelytos, &, qui fidei acceſſiſſent, ædificans, ac congruis doctinis alens, uti ſatores novellas plantas moderato ac caſtigato aquarum influxu fovent ac recreant. Quod vero ejus maxime vim dicendi oſtendit, id vero perdiſcamus.

Paulus conſtantia. Act. 14. &c.

Athenæ, urbs eſt Achajæ ptimaria, doctrinarum ſedes, uti olim laudatorum ore meruit celebrari, virorum ſapientum, ac litterarum colentium ſtudia, antiqua officina. Qua ergo Paulus totum Illyricum percurrens, ac ubique ſpargens ſcintillas fidei, quas auſpex Spiritus excitabat, vivaſque ſemper ſervabat; neceſſario circuitu ad ſapientes quoque Athenienſes venerat. Res erat multa digna ſollicitudine, qua vero ratione coriarius homo, pro concione de Deo apud eos oraturus eſſet, qui univerſo ſimul humano generi, ut eruditionem ſpectes, dominari vellent. Ille nihilominus animi ac genii magnitudine, ſupernique doni fretus divitiis, non unam aliquam petiit ſubtegulaneam domum, autve in quadam officina ſedens diſputare cœpit, quomodo etiam primi ac præcipui apud eos Philoſophi, cum iis, qui propiores adibant, conſueſcere ſolebant: ſed ad ipſum Areopagum excurrens, ubi ſeverus quidem ac formidabilis Senatus capitales cauſas judicans ſedebat: inventaque illic collecta copioſa multitudine ſtans, publica concione conſuetos oratores vincebat, quorum apud eos eloquentiæ certamina quotidie erant. Ducto autem exordio ab inſcriptione, quæ altari inſculpta erat, ejuſque occaſione ignotum eis Deum opportune annuncians, ac demum tota abſoluta oratione, tantum abeſt ut idiota ille ac rudis, quod ad externam ſapientiam ſpectat, aliquid dicendo peccaverit, ut etiam Senatus ejuſmodi principem Dionyſium, una cum uxore dictis acquieſcentem converterit, ac Chriſti ſervum effecerit: ab uno altari ac parva quadam inſcriptione, a multorum religione altarium avertens.

Eius res Athenis. Act. 17.

Inde vero victor rediens, ubi maxime fortis erat bellicus Gentilium dæmon, ac inde ad vicinam urbem Coriothum tranſiens, Achajæ Metropolim, loquenſque in ſynagogis doctrinam ſalutarem, abiit adjuncto fidei, non uno aliquo e multis, ſeu vulgi homine, verum principe ipſo Synagogæ cum tota domo atque a vertice legis victor: cruceque ſublimi inſtar trophæi magnifice elata, ſic quoque illam reliquit civitatem Chriſto ſe inclinantem. Temporis autem proceſſu, ac pietatis ſermone promovente, velut dux quidam effectus eſt, Regi in dies, urbes, oppida, agros acquirens, nervos ac robur prius dominantis tyranni ſuccidens.

Corinth. Act. 18. v. 8.

Tum vero Corintho tranſiit Piſidiam, deinque Lycaoniam ac Phrygiæ urbes petens, ac inde inviſens Aſiam, poſtmodumque Macedoniam, communis erat orbis terrarum doctor, coram quidem poſitos ſermone juvans, abſentes vero convertens per epiſtolas. Solus ille eſt, cujus nunquam genua, cum ſemper iter ageret, ſunt laſſata: ac nec lingua torpuit, nulla requie ad hoſtes ac amicos Evangelii myſteria enarrans. Ac quidem talis Paulus quod ſpectat ad doctrinam: quod autem ad reliquam vitæ philoſophiam, qualis rogo? qui ſemper jugiterque doctrinæ aſſiduus, ac Evangelio ſerviens ne panem quidem ab aliquo gratis referebat: quin interdiu quidem adverſus ſexcentos hoſtes certamen habebat, noctu vero, ſcapellum, pelleſque, ac artis verſabat opus, ut annonam inde, ac vitæ commeatum pararet: ut nihil ſe gravem præberet Apoſtolum, ut prædicatorem abſque ſumptu, qui ad uſque panem hoſpitibus parceret.

Hunc nos ſermones Sacerdotes audiamus, qui nedum cum participes ſumus altaribus, verum etiam ab illis divites ſumus, ac in deliciis agimus, ſacraſque facultates, noſtram ipſorum poſſeſſionem facimus; quique, Chriſti cauſa ſubjectis, tanquam ſervis graviter imperamus: haud plane ſacerdotiom dominatio eſt; quin potius, ut quis intelligat, ſervitus. Non magiſtratum auctoritate decernente dignitas, ſed modeſtæ ac caſtigatæ diſpenſationis miniſtratio. Nonne poteſtatem habebat divinus Paulus, ut ex ſacris manducaret biberetque, ac modicum quid ſtipendii laborum ad corporis, quod quotidie cædebatur, fomentum ac curam, acciperet? Nequaquam tamen uſus eſt poteſtate, ut nihil in terra accipiens, omnia in cælis reponeret. Quapropter etiam, cum adhuc carni corruptibili alligatus eſſet, majoribus quam pro humana ratione donis auctus eſt: atque ut bonorum futurorum, honorumque ævo illo repoſitorum arrham pignuſque contueretur, aſſumitur uſque ad tertium cælum; viſioneſque noſtram mortalium ſortem exuperantes videt; ac verba arcana audit, ut ait ipſe: quamquam id modeſte agens, ac neceſſitate compulſus, cavenſque ubique gloriari, exque præcedentibus donis ſuis ſeſe efferre. Ut tamen eorum ſenſus comprimat, componatque ad modeſtiam, qui pro exiguis donis inflantur, pauca ex ſuis velut coactus aperit: nec id aliter quam aſſumpta alia perſona, atque omnem de ſe ipſe ſuſpicionem amoliens.

Pulchra monitio. 1. Cor. 9. v. 4. Paulus nihil hic accipiens ſibi omnia reponit in cælis. 2. Cor. 12. v. 2.

Sane

Digitized by Google

Pauli etiam Elia ac Moyſis aſcenſus, reuſque illuſtrior. Sane quidem Elias ille Thesbytes, eo quod in ſpecie ignei currus in altum ſubvectus ſit, ubique decantatur, ac multam ſæculo admirationem relinquit. Quouſque autem pervenerit, ſermo nullus expoſuit. Fors enim etiam modicum a terra elatus a virtute agente ipſum, illi loco redditus eſt, in quo erat domicilium habiturus. At Pauli tranſlatio longe illuſtrior fuit atque celebrior; adjuncta etiam media ad quod uſque ſublatus fuit: nam cum ſeptem celebrantur cæli, parum abeſt ut ne medium aſſecutus ſit. Jam mihi Hebræi ſenſum deprimant magnum quid de Moyſe gloriantes, quod ſolus uſque ad verticem Sina pervenerit, intraque caliginem ac nubes penetrarit. Meus ſane Paulus, montis quidem loco, ad cælum aſcendit: loco autem nebulæ, ſupra aerem nubibus celſiorem evaſit. Ac plane merito: decebat enim Chriſti hominem tantum Moyſen ſuperare, quanto Evangelium præcellit legem.

In divinis autem apparitionibus, Deique ad eum ſermonibus utique vinctus ſolveretur, ac triſti defectoque animo corroboraretur, reſpondente Deo cum in vigilia, tum in ſomnis. Quid enimvero etiam opus dicere, cum nec ille ipſe gratiam illam ſuam ſilentio preſſerit, ſed ſimul omnibus liquido revelaverit, dicens:
2. Cor. 13. v. 3. *An experimentum quæritis ejus qui loquitur in me Chriſtus?* Alii quidem enim Prophetæ, tum Apoſtoli, certis quibuſdam temporibus ac momentis definitas habebant ſupernas operationes, ac modo illis divinum aderat Numen, modo etiam aberat. Hic autem vir tanquam ſemel Dei peculiare templum ipſi ad inhabitandum delectum deſtinatumque, ſic ſemper habebat Chriſtum, cum concilii inventorem, tum ſermonum magiſtrum; tum denique operum adju-
Jo. 13. v. 23. torem. Ac quidem Joannes Zebedæi filius magnus viſus eſt, quod majori præ diſcipulis aliis ad Dominum fiducia ſupra ejus pectus recubuerit: quamobrem maxime apud omnes clarus habetur atque celebris. Hic autem, qui non jure humana major conditione habeatur, qui nimirum non Jeſum in corpore, ſed nudum carne Verbum quotidie reficeret, vas ſe utile ac mundum præſtans conditori. Cæterum cum plura ac omnis generis varia mihi dicenda forent, quæcumque nimirum, vir hic divinus mundum univerſum docens, dixit, fecitque, terra pariter ac mari; in judiciis ac tribunalibus, in foris, in populis, in concionibus, in regum aulis, ſponte prætereo præ illorum tanta multitudine. Nec enim conſtitutum habeo ut rerum ab eo præclare geſtarum commentarium elucubrem, ita ut nihil deſit: ſed ut contexam laudationem, eamque pro virili tantum mea facultate. Quocirca ubi unum dumtaxat poſtremum ſuggeſſero, faciam dicendi finem.

Poſtquam enim univerſum circumquaque luſtrans Orbem, ac ſermonem ſuper candelabrum ponens, ingentem evangelicæ cognitionis ac ſcientiæ accendiſſet ignem, Romam regiam urbem petit, ut univerſorum dominos docens, ac in ſententiam cogens, inque diſcipulos obtinens, ex abundanti hominibus reliquis con-
Paulus Romam Petri ſubſidio venit. grederetur. Cum autem illic quoque reperiſſet Petrum, in idem ſtudioſe incumbentem opus, ſacramque quandam ac divinam bigam copulans, eos qui erant ſub lege, in ſynagogis docebat: Gentiles in foris lucrabatur: ac varius quidam bonorum doctor erat puram Dei ſinceramque ſcientiam declarans, moralis virtutis accuratas regulas ſanciens: choreas ac ebrietatem, omnemque luxuriam ac turpem voluptatem cui maxime, cum plebs univerſa, tum is qui rerum potiebatur, dediti erant, ab humana procul conſuetudine depellens. Gra-
viter quippe Neronem perſtrinxit, optimæ caſtæque illa converſationis inſinuatio, majori a labefactata voluptate affectum dolore, quam ſi Imperio pulſus eſſet. Offendit apud Neronem ob doctam caſtitatem. Etenim erat ut alius quis ſubtilis voluptatum inventor atque artifex, deliciis captus ac tibiarum ſe cantu recreans, ignavus molliſque ac effœminatus, ſcortorum præſes, non rex virorum. Qua enim ratione aliorum dominaretur, qui ne ſibi quidem imperare ſciret? Id unum curabat ac ſollicitus agebat, ut pietatis ac caſtitatis doctorem ex urbe exſcinderet. Ac vero Herodis æmulatus animum, Apoſtolos in carcerem tradit, ut ille Joannem: habenſque alterius inſtar Herodiadis, impudicam ac veneri mancipatam voluntatem, Petri ac Pauli quærentem caput, martyrio ambos coronavit: alterum quidem affigens ligno: Pauli vero cervicem abſcindens: nobiſque ac univerſo Mundo, feſtam lucem atque conventum, ac tantæ argumentum ſolemnitatis, Sanctorum paſſione relinquens.

Hæc nobis, ter vos beati! annua lux recurrens attulit: vos quidem ubique ceu Orbis communes Athletas prædicans, veſtroque honore, hominum mentes ad meliora componens. Virtutis quippe honor, plurimum provocat æmulationem in Chriſto Jeſu Domino noſtro, cui gloria ac imperium in ſæcula: Amen.

ASTERII EPISCOPI AMASEÆ

In Sanctum Martyrem Phocam.

PUlchra eſt ac utilis honeſta colentibus Sanctorum memoria. Nedum enim eos qui Ut Sanctorum memoria utilis.
virtutis ac pietatis deſiderio tenentur, ſermone erudit; verum etiam eorum qui recte vixerunt, actiones, locupletes magiſtros producit. Idcirco etiam Dominus noſter egregiorum operum documenta tradens: *Qui autem fecerit*, in-
quit, *& docuerit, hic magnus vocabitur.* Et Matt. 5. v. 16. & 19.
alibi: *Luceat lux veſtra coram hominibus, ut videant opera veſtra bona, & glorificent Patrem veſtrum qui in cælis eſt.* Doctrina enim quæ ſermone conſiſtit, inferior imbecilliorque reali operis exhibitione, magiſtra exiſtit: ac quanto viſum auditu certiorem dicimus, tanto liquet actionem ſermone potiorem eſſe. Actio, quam ſermo, docendo efficacior. In hunc modum ſcientias addiſcimus: in hunc modum edocemur artes, ut nimirum prius ſermone ad diſciplinam provehamur: tumque manu ac experientia, obſcuram eam firmemus. Ac Geometra quidem multa in libro poſita opera, Pulchra in dictio. ac aures ſermone magiſtri plenas habens, haud aliter variarum figurarum vim percepturus ſit, quam ubi puncta ac lineas, circuloſque in tabella didicerit. At neque Aſtronomiæ deſide-

rium habentem, nudus ſermo diſciplinam docuerit: ac niſi erudiens, ſcienti arte globum coram verſans, ipſis oculis Poli morum exhibuerit: Medicus denique, tametſi laboris plurimum in Hipocrate, ac reliquis medicæ artis doctoribus poluit, rudis eſt artis curandi, donec plures infirmos inviſens, ab ægrotis ipſis ſanandi modum didicerit. Sic nos quoque diſcipuli Martyrum, fortium virorum actiones, magiſtrorum loco nobis ante confeſſionis agonem ſtatuentes ad extrema uſque pericula, pietatem ſervare docemur, qui nimirum ſacros eorum loculos ac ſepulcra, velut columnas literis inſculptas, ac martyrii certamen accurate prodentes, adſpectemus.

Gen. 18. & 23. Ut ſacra loco adſpectu juvent.

Quemadmodum autem qui accedunt ad quercum Mambre, vel ad coemptam ſpecum, quam Ephron Chettæus vendidit in Saræ ſepulturam: quo loco ipſe cum filiis Patriarcha jacet, ſtatim cum locorum aſpectu, animis imaginem renovant ac mente contuentur fidelem Patriarcham: primitias illas religionis: primam in eo circumciſionem: ſed & eos, qui ab illa radice germinarunt, ſurculos cogitant: nempe Iſaac, Jacob: ac cum virorum recordatione, totius eorum hiſtoriæ ſpectatores fiunt: ſic & ego hodie, ter beati Phocæ venerabile delubrum adiens, ex loci ſpecie, omnium ſimul quæ de illo geſta narrantur, memoria repleor. Video profeſſione hortulanum; animo ſimplicem; hoſpitalem; maritimæ regionis eximium decus; in mediterraneam beneficum; Sanctum illum Sanctorum; ac iis, qui Chriſti cauſa conſecuti ſunt gloriam, gloria potiori auctum.

Sacer quidem eſt ac divinus univerſus generoſorum ac fortium Martyrum catalogus, paſſione, debitam pro paſſione referens gratiam; ac ſanguine, pro ſanguine debitam omnium Salvatori ſolvens remunerationem. Verum in his ipſis, non una eſt omnium gloria, nec una menſura: cunctis æqualia attributa ſunt præmia: quin primum & ſecundum, ne Sanctorum quidem effugit catalogus. Hujus autem rei, ut arbitror, cauſa eſt, quod ſit judex accuratus, nec quicquam in partem alteram inflecti queat. Intuetur enim & ſuppliciorum magnitudinem, & tolerantiæ conſtantiam: examinanſque certamina, pro meritorum ratione athletis diſtribuit præmia. Neque vero mirandum eſt, ita a Deo honorari juſtitiam, cum ne in humanis quidem Imperatores ac agonothetæ, viros fortes, aut pugiles, æqualiter univerſos habeant: ſed cuique pro rei præclare geſtæ modo, dona congrua decernant.

Præmia dat Chriſtus Martyribus pro meritis.

Hæc autem diſſerui, quo virum, qui hodierni conventus nobis præbuit cauſam, ſociis, ac pugilibus, qui eoſdem deſudarunt agones, illuſtriorem oſtendam. Nam alii quidem, neque omnes apud omnes ſunt noti, neque hominum ſermone virtutem celebratam habent: Phocam autem, nemo eſt qui ignoret: ſed quomodo Solis radius univerſorum oculis axplicatus eſt, ita etiam hujus Martyris fama, omnium aures circumſonuit? atque ut paucis dicam, quotquot Dominum Chriſtum noverunt, iidem quoque ejus noverunt fidelem ſervum. Verum enim vero relictis, ſi videtur, quæ ille cum aliis encomia habet communia, eximias Martyris laudes, Martyrum amantibus vobis recenſebo.

Magna Phocæ nominis apud Chriſtianos claritas.

Tulit itaque ſanctum hunc virum, magnum, inquam, illud Chriſtianorum commodum, vicina Sinope, antiqua civitas ac nota, fortium virorum ac Philoſophorum ferax. Ne quis enim mihi impræſentiarum diverſam religionem reputet: ſed id tantum, nam omnino ſtudioſorum virorum nutrix fuerit ac parens. Vitæ autem ſtudium ei erat horti cultura, quem ibi ante portam civitatis in Iſthmi oſtio poſſidens, diligenter colebat, ut ſibi ac indigentibus eſſet vitæ ſolatium. Sed & hoſpitibus, prompto ac alacri animo, parvam ac pauperem domum apertam volebat. Cum autem habitaret in via publica, quæ ſuppetebant, adventantibus communia promebat, ac Lot quidam medius, non Sodomitarum ſed Sinopenſium erat. Porro temporis proceſſu, haud vacuum mercede mandatum invenit. Vivificæ enim mortis occaſio, ex hoſpitalitate lucro acceſſit. Unde vero, ac quonam modo, paulo altius repetentem audite.

S. Phocæ patria.

Vitæ ſtudium.

Hoſpitalitas.

Cum Chriſtianæ pietatis ſermone annunciato, divina prædicatio ad omnem aurem exiret, Chriſtumque ac ejus myſteria nota redderet, *fremuerunt gentes*, ut ait Pſalmiſta, *Regeſque ac Principes in unum convenerunt*: ac Chriſto regnante, errantes populi iraſcebantur. Quærebatur autem quilibet Chriſtianus, tanquam maleficus: ac qui prope erat, puniebatur: qui vero procul erat, inveſtigabatur. Quamobrem Phocam quoque, nequidem vile ſtudium, hortulanique conditio celavit: ſed is quoque, ut verus Chriſti diſcipulus, denunciatus eſt: Ac ſane ad eum venerunt, qui nulla judicii forma, nulla defenſione, a miſera hac fluxaque vita, juſſi erant abducere. Nam erat tale crimen, quid vir ſtrenuus clara voce confiteretur: nulloque interrogante, operibus proderet: interrogante autem aliquo, impenſius gaudens clamore efferret.

Pſ. 2. v. 2.

Venientes ergo illius lictores ſupplicii, noſtrique feſti auctores, apud eum ipſum, qui quærebatur, diverſati ſunt, ut neque ii cognoſcerent, neque ab illo cognoſcerentur. Interim vero adventus cauſam celabant, ut cum prius accepiſſent ex iis qui habitant extra civitatem, quiſnam eſſet Phocas, & ubi degeret, repente invadentes, ut quondam Judæi, Juda duce, Dominum in horto comprehenderent. Ignorabant autem ſe prædam habere inter retia: canes, ovem: lupos, agnum: rapaces aves ac uncungues, columbam. Ut autem Iſaias Propheta ait. Hœdus cum pardo accubabat, agnuſque cum lupis paſcebatur, ac leones ſimul cum vitulo commune convivium inibant. Cum autem, uti moris eſt, menſæ ſocietas ac conſuetudo, fiduciam invicem generaſſent, rogavit ex eis Martyr, quinam eſſent, ac qua de cauſa ad ejus veniſſent civitatem. Illi vero alacrem viri ſuſceptionem ac hoſpitalitatem reveriti, cum præcepiſſent, ne quod auditurus erat, cuiquam enunciaret, ei arcanum aperiunt, ac inſidiarum exponunt fabulam: ut nimirum quærant capere puniendum Phocam. Quocirca hoſpitalitatis cumulo, hoc quoque beneficio ab eo affici rogabant ut captando quem quærebant, una ipſe operam conferret ſuam.

Iſa. 11. v. 6. & 65. v. 25. Phocas accuſatores ſuos excipit hoſpitio, benigneque erga ſuos agnitos tractat.

Au-

Andivit Deus ſervus, immotoque animo auditum ſermonem ſuſcipiens, nihil abjectum, ac quod puſillum animum indicaret, paſſus aut locutus eſt: neque periculo exterritus ſpectavit fugam: idque, ejus ineundæ magnam ac liberam habens facultatem, cum ii necdum ſcirent eum eſſe quem quærerent: contra vero omnino fecit, ſe fortiter gerere, non fugere ſtatuens. Eorum itaque precibus annuit: &, Ego, inquit, in præſenti negotio vobis adjutor ero: novi enim virum & facile quæſitum inveniam. Nec erunt longiores moræ, ſed die craſtina vobis eum oſtendam. Vos tantum in hoc meo paupere diverſorio requieſcite. Ubi ſic eis certo promiſiſſet, duabus ſe rebus diſpertit; nempe excipiendis tota humanitate occiſoribus, ac parando ſepulcro. Cum autem paraſſet foſſam, & quæ ad ſepulturam erant neceſſaria, ad eos poſtridie accedens, Diligenter, inquit, vobis quæſivi Phocam, eſtque jam parata præda, ac ſi lubet, comprehendatur. Illis autem præ gaudio quærentibus, ubinam vir ille eſſet, Non procul, inquit, ſed vobiſcum eſt: nam & ego ille ipſe ſum. Rem itaque exequimini, longique itineris ac laboris ſcopum implete. Obſtupuerunt animis homines, eoque audito, diriguerunt, ſalem ac menſam reveriti, munificumque paupertate convivam. Ad hæc vero animos, ut ſe interficerent, exhortatione addebat; jubebatque ne quicquam dubitarent, dicens ne fore quidem illorum manus cædem, ſed eorum facinus, qui præcepiſſent. Dixit, perſuaſit, paſſus eſt, ac capite truncatus, grata Deo hoſtia oblatus eſt.

Parat Sibi ſepulcrum.

Capite cæditur.

Ab eo tempore haſtenuſque; columnam eum ac ſuſtentaculum divinarum per orbem Eccleſiarum, o viri! habemus: eſtque ille Martyrum clariſſimus, habens ipſe primas partes inter optimos. Is omnes conferto agmine ad ſuum trahit domicilium, ſuntque planæ viæ publicæ iis, qui ex unaquaque Regione ad locum orationis contendunt. Atque eſt quidem magnificum illud templum, cui obtigit, ut ſacroſanctum haberet Martyris corpus, eorum qui affliguntur, relaxatio; eorum qui morbis laborant, officina medica; eorum qui eſuriunt, menſa: abundantius enim nunc alit Phocas defunctus, quam prius Joſeph in Ægypto vivus. Nam ille quidem frumentum permutabat pecunia: hic autem gratis largitur egentibus. Sic mendicorum ac erronum turbæ ad Sinopes Iſthmum, ceu ad commune aliquod penarium accurrunt. Sed illic quidem ſic. Si autem etiam alibi, paucarum reliquiarum impertitione, 7. velut coloniam aliquam ex metropoli deductam, ſibi Martyr conſtituit, eſt is quoque locus admirabilis, ac univerſis Chriſtianis deſideratiſſimus: quomodo utique, noſter hic locus effectus eſt epulantium domus. *Pretioſa enim in conſpectu Domini, mors Sanctorum ejus*: multiſque locis diviſæ reliquiæ, integram ubique ter beato viro, nominis ſervant claritatem.

S. Phocæ templum.

Viri diſpertitæ variis locis reliquiæ ubique claritatem habent. Pſ. 115. v. 15.

Sic etiam in regia civitate, Italiæ principe, ac Mundi totius regina, univerſi populi concurſu honoratur Martyr ac celebratur, habetque inſigni pulchritudine extructam ædem. 4. Non minus autem Romani Phocam colunt quam Petrum & Paulum. Quamobrem uti ferunt, caput Martyris ſummo ſtudio compararunt, contrariam ſceleratæ Herodiadi aſſumentes ſententiam. Nam illa quidem ſanguinem ſitiens, juſti caput venerandum popoſcit ad contumeliam: illi autem honoris cauſa, ſuæque ipſorum utilitatis, digne ſibi Martyris caput vendicarunt.

S. Phocas Romæ celebris. Citatur hic locus in 7. Synodo.

Nautæ autem, ac qui ſunt vectores, non ſolum qui tranſmittunt Pontum Euxinum, verum etiam qui ſecant mare Adriaticum, ac qui feruntur ſuper Ægæum: qui item Occidentalem navigant Oceanum, quique maris Orientalis ſulcant ſinus, conſueta celeuſmata, quibus navigationis labores recreant, in novam Martyris laudationem verterunt, totuſque eis in ore eſt Phocas decantatus: quippe in præſentis auxilii perſpicua argumenta præbeat. Nam ſæpe 8. viſus eſt, nunc quidem noctu, maris procella inturgeſcente, excitans gubernatorem ad clavum dormitantem: aliquando autem rurſus tendens rudentes, ac veli curam gerens, eque prora, brevia proſpiciens. Quocirca nautis lege conſtitutum eſt, ut Phocam convivam habeant. Quia vero nequit fieri, ut qui nunc incorporeus exiſtit, conviva ac menſæ particeps fiat, videre quomodo pia cogitatio, quod facto impoſſibile videbatur, facile reddiderit. Quotidie enim æquam unam, pro comedentium ratione, partem Martyri attribuunt. Eam autem unus aliquis e convivis emens, deponit pecuniam; idem alter ſequenti die, ac tertia, alius: forſque illa emptionis univerſos obiens, partis emptorem quotidie ſuggerit; poſtquam autem eos portus exceperit, diſtribuitur famelicis collecta pecunia: idque pars Phocæ eſt pauperum beneficentia.

Nautarum ubique patronus.

Pia lex Nautarum de S. Phoca.

Eum quoque Reges admirantur, qui fortiſſimus religioſuſque extiterit, ſuſcipiendique Pauperis ædem ſacram, præclaris ac magnificis exornant donariis. Contendunt, qui juniores cedunt ſuperare veteres. Nec jam mirum, ut Romani Imperii homines pii, quorum vita regitur moribus atque legibus, uſque adeo Chriſti famulum venerentur, cum ad uſque Barbaros pervenerit admiratio: feriſſimique omnes Scythæ, quotquot, inquam, habitant Continentem ex adverſo Ponti Euxini: accolæ lacus Mæotidis, ac fluvii Tanais, ac quicumque incolunt Boſphorum, & ad Phaſidem uſque fluvium extenduntur, omnes, inquam, hi obſequium Olitori præſtent: cumque moribus omnibus ac ſtudiis a nobis differant, hac una re ſola nobis conſentiunt, ut eorum feritas morum a veritate manſueſcat. Unus certe illinc Princeps Rexque, coronam capitis deponens, auro, ac gemmarum floribus magnifice ſplendentem, exuenſque pretioſæ materiæ bellicam loricam; quippe ſuperba eſt ac luxurioſa Barbarorum armatura; utraque miſit donaria Deo per Martyrem, potentiæ ac dignitatis conſecrans argumenta. Clarum enim eſt miſiſſe coronam, ut pro regno gratias ageret: loricam vero, ut pro virtute bellica.

Nota quam celebris hic Martyr.

Regis Barbari præclara donaria.

Quæ autem propter hæc continue eveniunt beneficia per viſiones in ſomnis, ac curationes quas ægroti conſequuntur, quo quis modo narraverit, cum ſermo ad ſingula accedere non poſſit? Nos ergo hic deſinentes, Salvatori glo-

viam offeremus, cujus ſervi fideles tantam gratiam ſunt conſecuti, ut in omni neceſſitate ac caſu, pro conceſſo eis dono, conſervis ſuis benefaciant: idque poſtquam ab humanis exceſſerunt, fuerintque ſeparati a corpore. Quorum memoria efficax, quotidie pervadens civitates ac vicos, ubique benefactorem Dominum prædicat: quem decet omnis gloria, honor, & poteſtas, ac magnificentia, nunc & in ſæcula ſæculorum. Amen.

EJUSDEM ENCOMIUM

In Sanctos Martyres.

Diabolus perſequendo Martyres fecit.

Licet, ut videtur, etiam a vehementer infenſis & implacabilibus inimicis, lucrum aliquod vel maximum capere: ac cum reliqua vitæ experientia probat, tum quæ modo ſunt celebrata. Niſi enim diabolus Chriſtianos perſecutus eſſet, ac adverſus Eccleſiam bellum ſuſcepiſſet, nullos haberemus Martyres: iis autem non extantibus, mœſta ac nihil hilaris feſtaque vita nobis ageretur. Quid enim ſolemnibus hiſce conventibus comparari queat? Quidve adeo venerabile ac præclarum, quam ut urbem totam mœnibus effundi videas, atque ad ſacrum locum procedere, pura illic ſinceriſſimæ pietatis myſteria celebraturam? Porro vera pietas eſt, ut eos, veneratione ac honoribus proſequamur, qui forti pro Domino animo, tormenta paſſi ſunt, ac adverſum mortis ſupremum diſcrimen decertaverunt: quorum principes ſunt, ac duces, qui nos hodie in concionem vocarunt: viri nimirum, præclaræ mortis titulo immortales; vitæ contemptu, perpetuo viventes; quique regnum ſanguine commutarint, ac carnis inſidias in beneficium verterint. Sic plane, cum bona voluntas aurigæ inſtar præſederit homini: ſibique ejus appetitus omnes ac agitationes ſubjugaverit, ac velut habenas, animi cogitatus attente ſobrieque pertenderit, exſtimulando ignaviam, ac nimiam incitationem cohibendo, nequit fieri, ut vitæ curſus incompoſitus, ac periculo conjunctus exiſtat.

Frequens ad martyria concurſus in Natalitiis Martyrum.

Martyres, noſtri accuſatores.

Itaque habemus Martyres, qui nedum vitæ probe inſtituendæ magiſtri ſint, ſed qui etiam peccati accuſatores. Qua autem, Martyr, ratione, accuſet ac vocet in crimen, ita accipe. Cum ille per conſtantiam flammæ ignis victor extiterit, quidni tu luxuriam caſtitate domas? Cum Martyr nullam divitiarum ac pecuniarum, quas dimittebat, rationem habuerit, quidni tu juſtitiæ cauſa paucos nummos contemnis? Cum Martyr noluerit genus ac familiam prælatum Deo, ſed ab uxore, liberis, chariſſimis abjunctus ſit, quidni tu impenſiorem caſtigas affectum? quinimo, propter aliqua tibi forte neceſſitudine conjunctas perſonas, juſtitiam conculcas, nec Dei timorem reputas? Cum Martyr Numinis cauſa ipſum exuerit corpus, quidni tu vel modicam tunicam, qua nudum tegas, contemnis? Hæc ſibi ex adverſo compoſita noſtram arguunt morum pravitatem. Vel ergo Sanctos, ut magiſtros revereamur, vel ut accuſatores timeamus, iiſque ipſi conſentaneam exhibeamus videndi rationem, quos honore proſequimur: atque in eum etiam modum Deo obediamus, in quem illi obtemperaverunt mandatis, ac promiſſa firmiter ſperaverunt.

Spei vis.

Spes namque ſpiritalium bonorum, proba admodum fortitudinis ac tolerantiæ exiſtit doctrix: quæ nimirum, velut idoneum pignus certaque arrhabo animis inſidens, periculum omne imperculſos jubet aſpicere, ac reipſa ferre ſtrenue. Atque id, conſentanea maxime ratione. Sic enim fere hominibus natura comparatum eſt, ut iis laboribus, quibus nihil præmii propoſitum ſit, molles ac reſoluti efficiamur, eoſque viciſſim vegeti ac alacres adeamus, qui præmia ac honores finem habent. Quamobrem univerſi Martyres, Evangelicæ illi Scripturæ animum adhibentes, qua Dominus ſacros pugiles ac Dei amantes hortatur, dicens: *Si quis confitebitur me coram hominibus, confitebor eum coram Patre meo*: pro ea confeſſione, immotis animis acutum ferrum tolerarunt, ac rogos conſcenderunt, corpuſque ferarum faucibus vorandum præbuerunt, ac quique dorſa virgis ſubjecerunt, lateraque ungularum aculeis laniati fuerunt: ferrea vincula pertulerunt, tenebricoſoſque carceres domicilium habuerunt: famis neceſſitate oppreſſi ſunt, ac ſic extabuerunt: inſtar lapidum, facies cædentibus expoſuerunt: injurias, ut ſurdi audierunt: velut muti, ad eos qui probris ac ſannis exciperent, ſiluerunt: mediis populis ac theatris ignominia producti ſunt: toto nudato corpore per forum ac plateas fuerunt circumducti; nec viri tantum; ſed etiam fœminæ, quod miſeriam omnem vincere videatur. Alii igne fuerunt combuſti: alii hyemis gelu obriguerunt: variis modis præclara nobis facinora partiti ſunt, quo cadentes, ac morte, victores efficerentur.

Matth. 10. v. 32.

Reliquiarum Martyrum veneratio, eorumque invocatio, protectio ac cultus.

Idcirco pia corpora, decenti ornatu componentes; benedictionis vaſa illa, beatorum animorum organa, philoſophorum hoſpitum domos, ceu pretioſiſſima pignora in omne ſæculum conſervamus: iiſque, tanquam præcipuis donis noſtris munimur: ac Eccleſia, Martyrum ſatellitio, haud ſecus atque civitas armatorum manu, protegitur, coguntorque celebres populi totius conventus, ac ſolemnitatum jucunditatem percipimus, ac iis recreamur. Qui humanæ vitæ adverſis caſibus ac calamitatibus vexantur, velut ad aſylum quoddam ac perfugium, ad ter beatorum requiem, ac ſolatia feſtine accedunt. Precum illos ac orationum interceſſores adhibemus, propter excellentem, qua pollent, fiduciam. Iis præſidiis levantur paupertatis incommoda; curantur morbi, ac principum minæ ſedantur; omniumque ſæculi turbinum ac tempeſtatum tranquilli portus, ſacra Martyrum delubra exiſtunt.

In hunc modum pater, ceu parens altera, infirmam prolem tollens, atque in ulnas ſuſcipiens complectenſque, medicas quidem officinas ac medicos tranſcurrit: ad auxilium vero artis expers confugit; atque ad unum aliquem Martyrum adiens, per eum Domino orationem offert, verbis ejuſcemodi compellans eum, quem mediatorem aſciſcit. *Qui propter Chriſtum es paſſus, intercede pro paſſione morboque. Qui fiducia polles, conſervis commoda ſermonem, tametſi deſiiſti in humanis eſſe; at noſti quæ*

Pia ſupplicatio ac proſopopœja.

ſint

ſunt paſſiones ac morbi humani generis. Tu quoque quondam Martyres obſecraſti priuſquam ipſe Martyr exiſteres. Accepiſti tunc quærens: modo cum habeas, largire. Tui præmii cumulo poſtula, quod noſtro cedat commodo. Tuo ſanemur livore, uti mundus livore Chriſti. Alius ad nuptias pergens, thalami exordium facit, quas in Martyriis preces fundit. Quis item in procinctu navigationis, non prius ratis rudentes ſolvit, quam maris Dominum per Martyres invocaverit? Mendicorum porro populi, pauperum turmæ Martyrum requiem ac refectionem lares communes habent. Ubique autem terrarum ac maris decantantur Martyres. Id plane congrue atque merito. Non enim communi ratione geſſerunt juſtitiam, ſed ipſo corpore bajularunt crucem. Non diſperſerunt pecunias, ſed ſanguinem effuderunt. Non miſerati ſunt pauperum, ſed nec ſui ipſorum ſunt miſerti. Non inviſerunt afflictum in carcere, ſed ipſi catenas portaverunt. Quamobrem eam gloriam ac honorem conſecuti ſunt, quæ æquis modis patientiæ ejuſmodi ac malis reſponderet.

Iſai. 13. v. 5.

Martyrum excellens virtus.

In hunc itaque modum Martyres: at ubi eorum tyranni occiſores, qui alta ſapiebant, ac ſuperba comminabantur, qui ſuper excelſos thronos ſederunt, nec ſuum principem agnoverunt? Rugierunt leonum inſtar, pardis velocius cucurrerunt, urſis ferocius diſcerpſerunt, velut lupi ſanguinem effuderunt, tanquam vulpes dolum fecerunt. Ii vero tales jacent ipſis mortuis abominabiliores. Vitam ſuam oblivione obrexerunt: infernum habent ſepulcrum; titulumque, impietatem; ac memoriam, infamiam. Incaſſum eos pœnitet, fruſtra gemunt: eos autem, quos illi dehoneſtarunt, ſempiterna excepit memoria, ac laus ſenii expers. Quandiu enim rerum geſtarum narrationem atque honores ætate juniores a ſenioribus ſuſcipiunt, avuſque nepoti, ſive etiam pater filio eorum tradunt cultum, immortalem laudem efficiunt: ac ceu inviolabilem quandam hæreditatem, haſce ſæculo celebritates per ſucceſſiones conſervatas tranſmittunt, qui rem quoque multis hæreditate cariorem. Nam hæreditatis bona, vel fur abſtulerit, vel hoſtis acceperit ſpolii loco, vel rerum adverſus caſus evacuaverit, virorum autem Sanctorum memoriæ feſtam lucem nullus exciderit annus: quandiu anni erunt, ac curret tempus, cœlumque habebit Solem, ac terra paſcet ſuas animantes, mareque item proprias: quinimo, ut verius dicam, his quoque ceſſantibus elementis, tametſi putent aliqui, nunquam tamen Martyrum ac Juſtorum gloria extinguetur, nec cum creato mundo viſibili morientur, quæ eorum celebris memoriæ ſunt; quin & majori tunc decore florebunt, tranſmutata in vitam incorruptam humana natura.

Licet autem incredulis, ac iis, qui de futura ſpe noſtra ambigunt: ex iis quæ ævo hoc aguntur, certa bonæ noſtræ expectationis accipere pignora. Ecce enim per univerſum orbem impletus eſt Chriſti athletarum circulus, nec eſt locus ullus, quo non eorum memoria habeatur: annique tempora omnia, terræ donis ac frugibus potiora pugilum geſta, celebraturis ac feſta agentibus conferunt. Quocirca ut aliquis ſedulus eſſet Martyrum amans, atque omnium paſſionibus, feſti vellet celebritate litare, ne diem quidem in anno non feſtum præteriret. Univerſi etenim ſolari ipſo globo illuſtriorem mundum, præclara ſtrenuorum virorum facinora habent. Quia enim is qui bonis adverſatur, ut maxima Chriſtianorum moliebatur peſſundare myſteria, univerſoſque furfuribus aſpergens, ſenſis ſuis ac affectibus obruere nitebatur, ac caſſo labore, luti operibus occupare: ſtrenuorum Deus virorum copiam monitis inſtruens, atque ad tolerandum, ac virtutis edendum ſpecimen, erudiens informanſque impudenti illi, ac inſidiis humanum appetenti genus objecit. Hi vero, novum deſudarunt, ac nihil conſuetum, certamen. Nec enim cædendo ac acies perfringendo victores extiterunt, ſed patiendo atque occiſi ſtrenue habuerunt.

Pœnas quotidie celebrari Martyrum feſta.

Qualis vero, inquis, auditor! belli victoria? Quodnam autem genus illud facinoris, ut tormentis quis, ac verberibus ſubjiciatur: ad hæc autem, ut igni, vel gladio, aut carceris maceratione finiat vitam? Verum noveris, quæ bella ſuſcipimus pietatis ergo, ſecus geri atque alia: nam alia quidem bella, in cædibus ac ſtrage hoſtium, fortitudinis ſpecimen habent: hæc autem certantium paſſione ac morte victoriam pariunt. Porro Sancti, pro ea qua pollent fiducia, mundi interceſſores exiſtunt: neſcienſque hoſtis, in eorum quæ habebat propoſita, contraria incidit. Quot enim Martyrio perfunctos occidit, tot hominum adjutores fecit. Videaſque, in omnibus quæ deſignavit, hoc ipſum paſſum eſſe. Unde putat pietati ſe impedimentum allaturum, inde augmentum pietati aſciſcit. Dei namque ſapientia, ſtulto illi ac inſano conſilia in contrarium vertit: idque ita, cujuſque temporis res geſtas recolentes, habere invenimus, puta, Moyſis expoſitionem, venditionem Joſeph. Statim in principio ſecundum hominem Abelem occidit, quo piorum exſcinderet ſemen: ſecus autem evadit. Ab eo enim tempore, quo Deus maledixit Cain, gravi homicidæ odio habentur. Sic in Chriſto, quem Satanas cruci affigendum in Judæorum animos immiſit. Hoc utique ipſum illi in Martyribus accidit, quorum plures ſubterraneas memorias ſpernunt, eorum elevantes ac vilipendentes dignitatem. Nonne, inquiunt, ille homo eſt? Nonne corpus abſumptum eſt? Nonne eorum memoria in pauculis reliquiis, iiſque ſepultis poſita eſt? Hæc plane Gentiles objiciunt, ac Eunomiani: nos vero ad utroſque dicamus.

Martyrum peculiare vincendi genus.

Martyres mundi interceſſores.

Nos minime gentium adoramus Martyres, ſed tanquam veris Dei adoratoribus habemus honorem. Non colimus homines; ſed eos admiramur, qui tempore perſecutionum in Dei præclare cultum abſumpti ſunt. In loculis ac ſepulcris pulcre elaboratis deponimus, ſtructuriſque magnificas eorum requietionis excitamus domos, ut eorum qui præclare vita functi ſunt, honores æmulemur. Nec vero mercede vacuum in eos exhibemus ſtudium, ſed eorum apud Deum patrocinio fruimur. Quin enim non valent noſtræ preces Deum inflectere, ac impetrare neceſſitatis tempore, ac moleſta calamitate. Quippe cum noſtra oratio, non obſecratio ſit, ſed delictorum commemoratio: idcirco ad conſervos confugimus Domino chariſſimos, ut pro

Martyrum memoriæ ſubterraneæ.

Eunomiani Gentilibus ſocii abrogandis honoribus Martyrum ut & utriſque novi ſectariis.

Non adorantur Martyres, ſed honorantur, ac patroni apud Deum aſciſcuntur.

quibus

Digitized by Google

quibus egregie ac ex virtute egerunt, noſtris illis delictis medeantur. Quodnam ergo illud crimen, ut Martyribus honorem habemus, ipſi quoque placere Deo ſtudeamus? Quod, inquam, crimen, ut ad patronos confugiamus? Sed & tua deinceps exquiramus, num qui accuſas, ipſe ſis ab omni mundus crimine. Qua id vero ratione: cum ſexcentos mortuos homines, non honore proſequaris, ſed ut Deos adores?

Dii gentilium ex hominibus.

Nonne tu Cererem ac Proſerpinam, pro tua amentia, deorum honore auxiſti? duoque muliebria templa extruiſti, ac honoras victimis fœminas, varioque omni cultus genere adoras? Nonne tuæ religionis velut caput ac ſumma, myſteria ſunt illa Eleuſina: ac populus Atticæ, Hellaſque univerſa, celebrandæ cauſa vanitatis pariter concurrit? Nonne illic obſcurus ille deſcenſus, ac inhoneſta illa ſacerdotis ac vatis, cum fœmina ſacerdote colloquia: ſolius cum ſola? Nonne extinguuntur faces, plurimuſque ac innumerabilis populus, ſuam ipſorum ſalutem arbitrantur, quæ ſic in tenebris ab ambobus fiunt? Nonne tu Dionyſium Thebanum ut Deum adoras? Etenim patriam dico, quo hominem noveris: nempe vinitorem virum, ac vino deditum: ebrioſum comeſſatorem: qui populum turpiter laſcivientem agmine traheret: ea facientem, quæ luxurioſos ganeones notent: pocula vero miſcentem cum Sileno ſene, ac cum Satyris in tripudia effuſis, epulis ac mero indulgentem: virum denique, vini ac crapulæ mundo fabulam. Nonne tu Herculi exiſtenti viro, tanquam Deus eſſet, victimas offers, robuſto homini potenſque ac forte adepto corpus: adoraſque, quod ſæpius ſtrenue egerit, ac ferarum edomitor fuerit? Quid vero rurſus Æſculapium illum, magnam orbis partem in ferula ac ferrea pixide vagatum, nonne colis ac admiraris? Nec ſane hoc te fecere inficias ieris. Quippe orbe toto extantia templa, Æſculapio, inquam, Herculi ac Dionyſio ſacra, tuæ illius vanitatis argumenta exiſtunt: ſicque ego quidem ac crimine liber ac abſolutus abibo. Non enim adoro Martyres, nec Deos reputo: te vero liquet teneri criminibus, idque cum eorum alios reos agas: in eorum morem, qui mala agente conſcientia, priores ipſi innoxios in crimen vocant. Quippe probatum eſt, homines te adorare, non deos. Pauca hæc e multis adverſus Gentilem.

Adverſus Arianos Aeromachos.

Novæ autem factionis Judæi! quid mirum ut Martyres inhonoretis, qui Chriſtum ſpernitis, veſtriſque ipſorum ſermonibus ab æqualitate Paterna ſeparatis; quique loca, quibus requieverint ſacra corpora, velut profana ac immunda caveatis? Enimvero, qui non cogitatis quod operæ pretium eſt, timere Chriſtiani appellationem, qui cum Gentilibus Martyres odio habeatis. An neſcitis Chriſtum principem eſſe Martyrum, qui primus paſſus ſit, ac ſervis æmulationem dimiſerit? Poſt eum Stephanus pro nominis ille ratione Deo conſentaneæ ac religioſæ claritatis pugil. Tum Diſcipuli omnes ac Apoſtoli. Vide autem una injuria, quam multos probro afficias: Joannem Baptiſtam; Jacobum illum Domini fratrem appellatum, Petrum, Paulum, Thomam. Hos nomino tanquam Martyrum duces. Ad hæc immenſam eorum multitudinem, qui vitæ cauſa morte defuncti ſunt. Parumne tibi ut hos offendas? Levene periculum ut eorum hoſtis habearis? Horum quilibet diabolum vicit, una cum dæmonum malo ſodalitio; fuitque adſcriptus Angelorum collegio, ac tanquam probatus pugil publico præconio celebrandus in reſurrectione ſervatur. Adſtabit enim & ipſe, Deo ac Salvatore noſtro apparente, oſque aperiet in fiducia, Angelorum lætus ſpectaculo, Dei ſe gloria beatum prædicans & verberibus, vinculis, tormentis, morte utili; quod immortalis ei vita acceſſerit.

Verum ſcio, quid hæc audiens ſentias, ac dicas, Sum & ipſe talium capax. Modo vivam e virtutis ratione, nihil deterior, aut minori honore futurus ſum, ab iis quos nunc admiramur. Plane vero: ſunt hæc animi arrogantis verba; ejus qui ſeipſum juſtificat more jactabundi illius Phariſæi, atque ab omni humilitatis ſenſu aliena. Palam vero liquet, niſi quis prius ſe ipſe humiliaverit, non provehendum ad id, quod eſt altum ac ſublime: Dominica namque ſententia eſt. Quin ut aliquis talem te futurum certo ſpondeat, ergo ne nolis, obſecro te, iis habere reverentiam, qui tibi pietatis viam initiaverunt, qui bonorum fuerunt duces, qui virtutis doctores, qui ad tolerantiam, ac mortis contemptum erudierunt? Diſce a ſæculi hujus ac Mundi diſcipulis probos ac gratos mores; ut cum magiſtri ſimiles evadant, nec eis quicquam de artis peritia deſit, magiſtrorum tamen oſculentur pectora, revereantur, laudibus celebrent: eis concedant primas, colant ut patres. Multa Sancti valent, tametſi vita functi; cumque migrarint e ſæculo, beneficiis tamen impertiunt homines: ac quidem Eliſæus fidem abunde dictis aſtruit, qui nimirum, cum diu ante a ſæculo migraſſet, ac mortis ſomnum accepiſſet, immortalem tamen ac indivulſam Dei gratiam acceperit, tumulo aſſidentem, ac mortui oſſibus hærentem. Noſti, quiſque ex illis ſtudioſus Scripturarum diſcipulus, ut cum mortuus aliquis neceſſariorum cura funere efferretur, ſupervenientibus repente latrunculis ſive hoſtibus; uti facile in anguſtiis ejuſmodi ac turbatione accidit, inter beati Prophetæ ſepulcrum projectus, confeſtim receperit animam, atque ad vitam redierit? Quid ergo dicturi ſumus pro eo, quod fuit geſtum? Ergone ſenſum habuit vir juſtus eorum quæ gererentur? Preceſne emiſit, velut pro filio Sunamitidis! Verum nihil ejuſmodi rerum nobis veritas cogitandum ingerit. Nam vir juſtus a multis jam annis tumulo jacebat, corpuſque in cognatum pulverem, ac ſui generis cineres, fuerat reſolutum. Liquet autem, Deum, qui addictos ipſi homines poſt etiam mortem ſemper clarificat, mirabilia hæc ad ſepulcra eorum, ac loca quibus quieſcunt, operari miracula: quo poſteri perpetua ſerie pignus habentes præclaræ converſationis, vitæ curſum conſumment. Eodem modo Elias hujuſce præceptor Prophetæ, poſt equos flammeos ac igneum currum, in alia agens vita, ac ab humanis ad locum migrans, quem eſt conſecutus, ampliſſimum ſuæ virtutis melotem reliquit ſymbolum. Tametſi, quanti illa pretii videbatur? Ni-

Luc. 18. v. 14.

Sanctorum a morte efficax protectio multiplici declarata exemplo. 4. Reg. 13. v. 21.

4. Reg. 4. v. 20.

Digitized by Google

Nihil quippe aliud erat quam pellis mortua, uſu jam ac vetuſtate inutilis. Hanc nihilominus ipſe reformidabat Jordanis, mediaque ſcindebatur aqua, ac diſcreta ſtabat, qua olim ratione ſub Jeſu, qui futuri figura fuit. Aderat autem, cum etiam abeſſet Thesbites ille, ac Philoſophi indumentum, diſcipulum demulcebat, præſtante Dei clementia, ut is tuto flumen tranſiret, Sanctorumque indumentis honorem habente, tanquam animata eſſent. Atque ut perſpicue palam eſſet, miraculum illud in flumine, non percutientis merito patratum eſſe, ſed ejus honoris caoſa, qui exceſſiſſet, ac fuiſſet aſſumptus: Eliſæo aquam percutiente, fluebat illa nihilominus more ſolito, cum nihil ei novi accidiſſet. At ubi ille fruſtrato conatu clamaſſet: *Ubi eſt Deus Eliæ?* Clamanſque iterum aquas attigiſſet, mox flumen diviſo fluento, nudam aridam oſtendit, Prophetaque pede ad ripam alteram pervenit.

Joſeph autem, non tam peculiari affectu patrem defunctum amans, quam gentis Patriar-
Gen. 49. v. 22. cham, ac generis caput honorans, ejus ex Ægypto reliquias celebri adeo cultu reduxit, ut Moyſes cum Mundi creati hiſtoria reliqua, hanc quoque narrationem Mundo tradendam, ac literarum monumentis conſignandam putave-
Exod. 13. v. 19. rit. Rurſum vero Pharao ipſa vigilia, ut ita quis dicat, ſublatum ab oculis, Iſraele proficiſcente, Joſephum amiſit. Porro ubique corpus comes populo aderat, multaque cura ceu quid bonum ac præſtans ducebatur, atque ut tuta ſexcentorum trium milliom ac quingentorum multitudinis virorum, a malis defenſio ac tuitio, eaque reverentia urnam proſequebantur, qua ſacram arcam portantem Dei legem. Quo-
Num. 1. v. 46. circa etiam David quodam loco Deum obſecrans propitium fore populo ac placabilem, innumerabilibuſque ſupplicationibus obteſtans, ut joges mutuoque ſuccedaneas calamitatum plagas ſiſtens; fauſta rurſum providentia Hieruſalem gubernaret, ac qua olim gubernata eſſet, ita
Pſ. 79. v. 2. ait: *Qui regis Iſrael, intende: qui deducis velut ovem Joſeph*, Deum enim flectere nititur chariſſimorum ac amicorum nomina in medium adducens, ſolerterque admodum ſupplicationem obit, impiæ ſcelera multitudinis, ſanctorum Patrum appellationibus velut celans ac obtegens.

Eundem quoque nobis ſenſum ſuggerit, qui de Sodomis extat ſermo Abraham: namque pro Sodomitis deprecans, quo Deus tempore illis infenſus, quam prædixiſſet, intolit pœnam, juſtorum ille contemplatione populum univerſum ſalvum fieri rogabat. Incipiens enim a quinquaginta in decem deſiit, Deo ſtatim annuente ſupplicanti, velut ſtatera quadam ac bilanci libra, innumerabili peccatorum turbæ, Juſtorum denarium contra penderet. Atque ut amplius declararetur, vel unum juſtum rem eſſe pretioſam, ac Deo charam, cum dena quidem multitudo deſiderata eſſet, tantuſque ille peccatorum populus, ne paucos quidem ejuſmodi Juſtos habere depreheuſus fuiſſet: eſſent vero ſceleſti audaciæ daturi pœnas, Lot unus violenter trahitur a locis maledicto addictis, ac cum tota familia ſalvus efficitur, acceptis a Deo in juſtitiæ præmium univerſis domeſticis.

Magna ergo res vir juſtus, qoi ſe ipſe primum juvet, tum univerſæ deinceps gentis exiſtat ampliſſimus theſaurus: adſpectu quidem ignotus, quique nihilominus ſemper adſit, ac alios ipſis erudiat rebus: olim mortuus, retumque præclare geſtarum celebrirate vivus. Filiorum bona hæreditas, ac inviolabilis: quam non abſumat tempus, nec fur auferre poſſit: quippe quæ incorporea, ac nulli concreta materia ſit, in incorporeis vigens animabus. Vides, ut & glorioſi inclytique Iſraelitæ, quanquam omnibus ſpoliati, ipſoque amiſſo ſolo patrio, haud tamen claram illam a Dei amante tuo ac Patriarcha appellationem amiſerint; quin etiam Barbaris mancipati, juſtitiæ patrum merito libertatem adepti ſunt: atque in deſerto agentes, ob parentum clara facinora, cibi donati: cumque continue peccarent, ac ſæpius in blaſphemias ora ſolverent, eſſentque digni judicati qui exterminio punirentur, Abrahæ tamen caoſa indulgentiam meruerunt, ac propter Iſraelem conſecuti ſunt veniam: duro corde filii parentum merito ſalute donati.

Scis vero quiſquis ſtudioſus es ac diſcendi cupidus, ot in primis cum Deus Moyſen a gregibus ovium ad populorum vocaret præfecturam, hæc dicat ſtatim ad ſervum ſuum: *Ego* Exod. 3. v. 6.
ſum Deus Patris tui; Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Jacob: ac paulo ulterius producto ſermone iſta addat: *Congrega ſeniores filiorum Iſrael, & dices ad eos: Dominus Deus Patrum veſtrorum mihi apparuit: Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Jacob*: ſicque Deus ipſo ſtatim initio, patrum juſtorum nomine velut nota quadam nepotes inſignit: qui bonum ſciat ac utile, ut ab illis, ac eorum ſpecimine cognoſcantur. Verum proceſſu temporis, cum populus in injuriam prorupiſſet ejus, qui beneficio affeciſſet, ac Salvatoris contemptum, vitulique fabrica ac adoratione offendiſſet, ac adoraſſent inanimæ cranium, animæ omnis ac rationis ſenſum amittentes: cum nihil hic Moyſi ſuppeteret, quo Dominum diſcipulis placaret, ærumnoſus tandem pædagogus ad Patrum memoriam confugit, iiſque ſibi adjunctis, ſupplicationem promit. Sic enim ait:
Eſto placabilis ſuper nequitia populi: recordare Exod. 32. v. 12.
Abraham, Iſaac, & Jacob ſervorum tuorum, quibus, juraſti per temetipſum, multiplicaturum te ſemen eorum ſicut ſtellas cæli. Erat grandis ira, furor indeprecabilis: ubi tamen ſapiens ac induſtrius ſupplex Patrum perſonas adhibuiſſet, ac ſenum multas interceſſiones ex memoria Deo objeciſſet, flammæ inſtar pœnam extinxit, Patrum oleo, inſanientium filiorum vulnera curans.

Relicto Moyſis libro, ad libros Regum tranſi. Etenim illic qnoque filium videbis indulgentiam conſecutum, eo quod proles eſt Patris Dei amantis ac pii. Is porro celebratiſſimus ille Salomon eſt. Cum enim ille proceſſu temporis, nedum paſſionibus dominaretur; ſed & illis ſervus effectus, ac vitæ neglectu incontinentiſſimus luxuria evadens, paternam quoque pietatem ac religionem mutaſſet, legis offenſione, idola fabricans, ait ad eum Deus: *Scin-* 3. Reg. 11. v. 11.
dens ſcindam regnum tuum, & dabo illud ſervo tuo: Verumtamen in diebus tuis non faciam

hæc

hæc propter David patrem tuum : de manu filii tui accipiam illud . Hæc nos hiſtoria docet . Sed & Pſalmorum canticum eodem ſenſu hæc habet : *Junior fui , etenim ſenui , & non vidi juſtum derelictum , nec ſemen ejus quærens panem .*

Pſ. 36. v. 25.

At , ut videtur , ubi ſemel anima contra veritatem audere præſumpſerit , atque eo ſtatu habet , ut vitæ locum novum aliquid moliri veſane exiſtimet , nihil eſt , quod ad rectam ac ex ordine compoſitam viam convertat : quin frænum mordens , ceu pullus quidam tractatu difficilis , in barathrum proruit : ſeſſore animo ac mente vehementiori in nequitiam agitatione ſuperato : quod utique hos quoque Eunomianos factitare videas : ſic enim lubentius appellantur , quam Chriſti homines , qui Deum blaſphement : Dei homines probro afficiant : magiſque loca averſentur , quibus Sancti requieſcunt , quam ſobrii homines altaria , profanaque ac polluta dæmonum ſacris loca . Porro par erat , ut qui ejuſmodi dementiæ ſtudent , quique temeritatem in omnes virtutis loco habent , vel ſaltem dæmonum reverentur voces , clara palam voce conteſtantium virtutem Martyrum ac quemque illorum velut præſentem , atque eos ab obſeſſis hominibus abigentem atque fugantem ex nomine compellantium . Sive autem quis ea velit adverſus immundos ſpiritus præſtare pietatis athletarum exercitus , ſive Angelos qui ad eorum , qui requie donati ſunt , honorem , ſacris eorum delubris aſſideant , nihil intereſt . Nam quicquid dicatur , ad eorum gloriam eſt , qui Chriſti cauſa morte ſunt defuncti . Porro palam quotidie elucent , alia aliaque ad diverſa Martyrum beneficia , quibus male a Satana vexati liberentur . Qui enim nuper more canum latrabant , ac quondam inexplicabilibus tenebantur furoris noxis , nunc ſobrii ac ſani videntur , ipſiſque rebus Martyrum interceſſionis fiduciam atque vim teſtatam univerſis adſpectantibus faciunt . Sicut autem Salvatoris noſtri potentiæ indubitata argumenta in medio Hebræorum populo obambulabant , tum quos lepra mundaſſet , tum cœci quibus ſanaſſet oculos , tum ſi quis paralyticus obfirmata membrorum compage , nullo impedimento ambulabat : ſic & modo , qui crucem crucifixi Salvatoris cauſa portaverunt , ejus quam a Domino acceperunt , gratiæ perſpicua documenta præbent , variis ac diverſis modis conſervorum morbos curantes . Ac quidem Paulus Petruſque ; ille quidem cum ejeciſſet ſpiritum Pythonem , hic autem claudum illum in templi veſtibulo jacentem erexiſſet ; ejuſmodi miraculorum potentia Hebræos Gentileſque ad obediendum Evangelio converterunt : at multum hæreticorum agmen , qui noſtrum hoc ſæculum male turbant , ne a rerum quidem ac miraculorum præſtantia Martyres reveretur : vocant vero eorum cœmeteria , nuda ac prophana voce πολυανδρια ad ſepulcra communi ; ipſaque veſtibula tanquam polluta infectaque execrantur : nec meminerunt divini illius oraculi ore omnium celebrati : *Pretioſa in conſpectu Domini mors Sanctorum ejus .* Itaque precemur Deum , ſed & Martyres obſecremus , ut a communi Domino impetrent , dari ſpiritum compunctionis iis qui hæretico errore aguntur : & ut ſoluta omni dubitatione , tanquam medio pariete ac maceria , fraterna omnes unitate conveniamus , in Chriſto Jeſu Domino noſtro , quem decet gloria in ſæcula . Amen .

Eunomiani ſic lubenter appellati ſunt ; nomen odium in Martyrum cœmeteria.

Dæmones reverentur ac ſentiunt Martyres .

Act. 16. v. 16. & 18. v. 2.

Pſ. 115. v. 17.

BEATI ASTERII AMASEÆ

Epiſcopi enarratio in martyrium præclariſſimæ Martyris Euphemiæ .

NUper , o viri ! Demoſthenem egregium illum Oratorem præ manibus habebam , eamque Demoſthenis orationem , qua ille Æſchinem acerbis enthymematibus impetit . Diu autem prolata lectione peneque obruta mente , aliqua remiſſione ac ambulatione , quo feſſus animus nonnihil labore levaretur , agebam . Egreſſus autem domo , poſtquam in foro aliquantulum cum notis ambulaſſem , illinc mei in Dei templum otio oraturus recepi . Cum vero hoc quoque conſecutus , unam quandam ex porticibus tranſirem , vidi in ea picturam quandam , cujus me ſpecies omnino cepit . Dixiſſes Euphranoris artificium eſſe , aut eorum alicujus , qui olim plurimum dignitatis picturæ conciliarunt , non aliter pingentes , quam ſi vivas in tabulis formas exhiberent . Adeſdum vero , ſi voles : quippe etiam nunc per tempus enarrare licet , egoque picturam exponam . Neque enim nos muſarum alumni pejores pictoribus colores habemus .

Ex duol. Reg. collata cum edit. in 7. Synodo act. 4. verſion. novæ.

Sacra quædam fœmina intemerata Virgo , ſuam Deo caſtitatem dicavit : Euphemiam appellant . Cum autem quandoque Tyrannus pios homines ac Chriſtianos perſequeretur , illa admodum alacris vitæ aleam ſponte adiit . Cives autem ejuſque ſocii religionis , pro qua ea mortem obiit , ceu fortitudinis ac ſanctitatis gloria inſignem admirationi habentes haud procul templo ſepulcrum ædificantes ac poſito loculo , honores ei publicos adhibent , annuum ejus certaminis diem , communem ac totius Populi conventu lætam facientes celebritatem . Sacri quidem ſacramentorum Dei interpretes jugi ſermone memoriam honorant , populoſque convenientes , ut illa patientiæ certamen conſummaverit , omni ſtudio informant : ſed & pictor pietati & ipſe ſtudens , artis opera , hiſtoriam totam in ſindone , quam licuit viva expreſſione deſignans , ibidem juxta ſepulchrum ſacram ad ſpectaculum appendit tabellam . Sic autem habet artis hoc præclarum opus .

Euphemiæ facies expreſſa in tabella .

Sedet Judex throno ſublimis , acerbo ac truci vultu contuens Virginem . Ars quippe in inanimi quoque materia iraſcitur , cum lubet . Porro adſunt magiſtratus ſatellites , ac milites non pauci , ac quidem commentarienſes , tabulas ferunt ac ſtylos ; quorum alter manum e cera educens , intenſe adſpicit in adſtantem judicio Virginem , totam deflectens faciem , tanquam jubeat loqui clarius , ut ne difficile audiens , mendoſa ſcribat , ac digna reprehenſione . Adſtat autem Virgo pulla veſte , ac pallio philoſophiam profeſſa , ut quidem putavit pictor , ipſo quoque vultu lepida : ut autem ipſe exiſtimo , egregie ornato virtutibus animo . Ducunt autem ad præſidem duo milites : alter quidem ante trahens , alter vero a tergo vigens . Porro

Vir-

Digitized by Google

Virginis habitus pudore ac conſtantia mixtus enitet. Inclinat quidem, ac cernua oculos dimittit tanquam virorum erubeſcens obtutus: ſtat vero imperterrita, nihil in certamine timidum patiens. Quamobrem cum alios hactenus pictores, Colchicæ illius mulieris fabulam contuitus laudarem: ut gladium filiis adactura, miſericordia ac ira divideret faciem, ac alter quidem oculus iram oſtenderet, alter matrem parcentem ac facinus horrentem, deſignarer: nunc plane ab ea cogitatione ad hanc picturam admirationem converti, mirumque in modum opificem admiror, ut accuratius mores quam colores miſcens, pudorem ſimul ac fortitudinem, affectiones utique per naturam contrarias, præclare temperarit.

Ulterius autem procedente imitatione, carnifices quidam in lævibus nudi tunicis, operi jam inſiſtebant: ac alter quidem apprehendens caput, ac retro inflectens, alteri os Virginis præbebat expeditum ad pœnam: alter autem adſtans, dentes excutiebat. Porro ſupplicii organa, malleus videntur, & terebra. Ceterum reſolvor deinceps in lachrymas, mihique affectio intercipit ſermonem. Sic enim perſpicue guttas ſanguinis adpinxit penicillus, ut vere dicas a labiis fluere, ac lamentans diſcedas. Iterum carcer, iterum caſta Virgo in pullis veſtibus ſedens ſola, manus ambas extendit in cælum, Deumque in malis adjutorem invocat. Porro

Crucis ſignum efficctum in Euphemiæ capite.

oranti illi apparet ſuper ejus caput, ſignum illud quod Chriſtiani adorare ac appingere ſolemne habent: puroque appetentis paſſionis ſymbolum. Mox ergo, ac poſt modicum, ignem validum loco alio accendit pictor, hinc inde rutilanti rubrica condenſans flammam. Statuit vero Virginem mediam, expanſis quidem manibus in cælum, nullam tamen vultu præferentem triſtitiam; ſed magis gaudentem, uti ad incorpoream ac beatam commigrantem vitam. Hactenus cum pictor manum tenuit; tum ego, ſermonem ac linguam. Cæterum tempus tibi eſt, ut & ipſam ſi velis, picturam abſolvas: quo plene perſpicias, num longe impares enarrando fuerimus.

EXCERPTA PHOTIANA.

Aſterii Amaſeæ Epiſcopi Sermo hortatorius ad Pœnitentiam.

Lectum eſt ex B. Aſterii Epiſcopi Amaſeæ ſermone hortatorio ad pœnitentiam.

LUcas itaque, animorum magis quam corporum medicus, ipſum Deum noſtrum ac Salvatorem, cum perditis ac projectæ mentis hominibus ſcribit lenem verſatum ac facilem: non ut eorum vitii ac malitiæ aſſumeret aliquid, ſed ut ſuam eis juſtitiam impertiret. Etenim Sol, quo a creato Creatoris providentiæ ſpecimen habeamus, non patentes modo campos illuſtrat, verum etiam concavas partes ac cavernoſas. Qui ſpem ſemel curationis abjecit,

Luc. 10. v. 19. Non debent fortiores aliorum ad ſe affectionum vitam.

totum ſe morbo mancipat. Sic qui vitiorum ac affectionum victores evaſerunt, ac vere ſuper ſerpentes, ac ſcorpiones ambulant; nec illos decet ad ſuam fortitudinem, aliorum æſtimare vitam: ſed Deo quidem, cujus beneficio virtutem geſſerunt, gratias agere; imbecillioribus autem non inſultare, ſed fraternam eis dextram porrigere. Æmulamini charitatem Chriſti: jam enim ſe per hominem hominibus oſtenſurus, Joannem præmiſit pœnitentiæ ſacrum præconem. Interroga Petrum, ut pœnitendo mundatus ſit, neque in Simonem redierit, ſed Apoſtoli honorem retinuerit. Equidem arbitror, Judam quoque proditorem illum, niſi ſtatim ſui carnifex factus ſibi injeciſſet manus, ſed ad genua accidens miſericordiam deprecatus eſſet, orbi illam univerſo ſupereffuſam conſecuturum fuiſſe. Hiſce autem argumento ſunt, qui e crucifigentibus ad pœnitentiam reverſi, pœnitendo ſalutem adepti ſunt. Ligabat quondam Chriſtianos Paulus; poſtmodum autem catenas ipſe pro Chriſto portans, crimina diſſolvit. Lapidavit Stephanum, ſed lapidatus peccatum expiavit. Hæc noſcens Moyſes, homo enim fuit, noſcebatque naturam, vitulum fieri pro ſacerdote præcepit: plane tamquam eo qui peccati reus eſſet, ac opus expiatione haberet. Quod autem id temporis erat carnalis vitulus, hoc modo pœnitentia incorporea, ac incruenta oratio eſt. In tantum autem decet Sacerdotem ſtudere clementiæ, ut etſi Dominus quemdam excidi juſſerit, ceu infrugiferam arborem, ipſe tamen ſatoris inſtarque cultoris, veniam ac temporis remiſſionem depoſcat. Hunc enim ſterilis ficus intellectum exhibet, qui in Evangelio ſermo ſcriptus eſt. Attende mulierem peccatricem: non ei convivarum numerus pudorem injecit: haudquaquam epularum tempus tanquam importunum confeſſioni excepit: ſed grandi luctu affecta, ne momento quidem medium peccatorum dimittendum putavit. Quin ne in conſpectum quidem veniens, ſupplicavit: ſed toto ſe habitu indignam profeſſa, retro accedens, ac pedes prehendens, ſolutiſque crinibus, ac univerſis quæ agebat, lugentem prodens animam, atque lacrymis irrigans Salvatoris pedes; condolentia multa miſericordiam petebat.

Luc. 3. v. 16.

Jo. 23. v. 17. Judas ſalvandus ut pœnitens non deſperaſſet.

Act. 2. v. 37.

Act. 8. & 9. &c.

Exod. 19. v. 1.

Quanta Sacerdotem decet clementia.

Luc. 13. v. 6.

Luc. 7. v. 38.

Ejuſdem Aſterii Epiſcopi Amaſeæ, ex ſermone in Stephanum Protomartyrum.

STetit vero ſolus, populo in cædem hiante ac homicida, circumquaque vallatus. Nemo autem per id tempus aderat: non amicus, non familiaris ac domeſticus, non cognatus. Quædam enim hæc in periculo conſtitutis conſolatio eſt, ut quem e notis adeſſe videant. Orationi, pro iis quoque qui lapidarent, adjunxit preces. Quippe ii, vel nolentes, viro beneficium præſtabant. Preces vero ſic fuſæ, quo tendunt? Non petit ut inimici innoxii ſint a peccato nulloque ii ejus reatu teneantur: hoc enim palam divinæ adverſatur diſpoſitioni ac legi, quæ homicidis juſtam pœnam decrevit. Sed quid, obſecro, dicit: *Ne ſtatuas illis hoc peccatum*; hoc eſt da, ut timore compungantur: incita illorum mentem ad eorum pœnitentiam, quæ nunc perpetrant. Porro Paulus interficientium veſtimenta ſervans carnificis populi miniſtrum agebat. Cum autem propter alia, tum propter Sabellium illum Afrum, ejus ab Eccleſiis damnum præamolitus Deus, ſe quidem in pro

Stephanus in agone ſolus.

Quid pro inimicis precatus.

Act. 7. v. 59.

Paulus carnificis populi miniſter in Stephano Afer: ſoſpes ad errorem Sabellii.

propria ac perfecta gloria oſtendit. Sed & Filium in perfecta oſtendit perſona. Conſtituit autem a dextris, ut perſonarum diſtinctione ſubſiſtentias declaret. Sed & Spiritus Sanctus ſimul junctus eſt: nam ante dixerat: *Et non poterant reſiſtere ſapientiæ & Spiritui qui loquebatur*. Vide igitur, ut Scriptura Sancti quoque Spiritus nobis diſtincte perſonam ſuggeſſerit. Quod ſi Spiritus priori loco ſcriptus eſt, ac tum Pater, Filiuſque, nihil ea ordinis mutatio nocet fidei. Sic enim moris eſt Scripturæ: aliquando enim ſolum Filium nominat: aliquando vero Spiritum cum Filio: alias incipit a Patre ac in Spiritum deſinit: ac e contra, incipit quidem a Spiritu, procedit vero per Filium ad Patrem: quam præcipue dicendi rationem admirabilis Paulus lubens cuſtodit.

Luc. 10. v. 30.

Ejuſdem in illud, Homo quidam deſcendebat ab Hieruſalem in Jerico.

QUID ergo Chriſtus ad legis peritum ſe tentantem dicit? *In lege quid ſcriptum eſt?* in memoriam redigens charitatem ad Deum & proximum, tantum non dicens. Quocirca ut tibi Deus videar, charitatem mihi debes: ſi non credas, meque purum hominem putes tui ſimilem, ſic quoque ex legis præcepto amare debes. Illos vocamus fratres, qui eodem editi ſunt ſemine, ac eodem utero geniti. Qui vero eundem habemus Creatorem, ac eandem matrem terram, ex qua conditi ſumus; eandem quoque dignitatem animæ, eaſdem pietatis ac civilitatis leges, eandemque ſpem futuræ vitæ, quomodo non fraterna omni ac cognatorum neceſſitudine, invicem propinquiores ſumus devinctioreſque? Cum vides hominem, teipſum in ipſo vides. Cum ergo etiam ejus contuemur mala, famem, ſitim, nuditatem, neceſſitates alias, morbos aliaſque afflictiones, ceu mala propria ac calamitates miſerari oportet, ac iis affici. Multos novimus qui verbis ſe pericula adituros profiterentur; quique nihilominus in rerum periculo, benevolentiam mentiti ſint. Sane quidem Salvator ſic ſuum dilexit opus, non ut ſeipſum, ſed pluſquam ſeipſum: nobis vero, non tanta dilectio imponitur: ſed ut quiſque proximum diligat ſicut ſeipſum: ſublato quod exuperantius eſt, ut ne gravius præceptum, impletuque difficilius tradere videretur.

Ut quiſque noſter proximus.

Nos dominus plus ſe dilexit: minoraque nobis præcipit.

Aſſerit veram hiſtoriam, illud de ſpoliato ac vulnerato in via.

Ut autem rerum ipſa exhibitione Dominus dilectionis legem clarius oſtenderet, rem plenam miſericordiæ, quæ utique per illud tempus accidiſſet, ob oculos ponit: legislatorem docens, noſtrum eum proximum eſſe, qui mortalem hanc ac miſeriis obnoxiam geſtans carnem, ope ac miſericordia indiget. Res ſic habet. Viator quidam deſcendebat ab Hieruſalem in Jericho: cumque latrones invaſiſſent, ablata ſunt ei quæ ferebat, eſtque nudatus ipſis etiam indumentis: ac demum acceptis a latronibus plagis pene moribundus, in via publica nudus jacens animam agebat. Miſerabile plane ſpectaculum oculis miſericordia præditis, ac vel ſcientibus miſericordiam.

Joan. 8.

Dominus cum Judæis loquens, docenſque tanquam dementes, ac fruſtra in hac lacrymarum valle verſantes, ita ait: *Vos deorſum eſtis: ego de ſupernis ſum*: ex iis tantum nominibus *ſurſum ac deorſum*, diſcernens atque diſtinguens bonum ac malum. Sic nunc quoque cum ait, *deſcendebat*, eodem ſenſu dixit. Fuit is porro Adam, qui a beata illa ac ſuperna vitæ conſuetudine, in barathrum, ac humi depreſſam atque afflictam vitam devolutus eſt.

Sacerdos ac Levita myſtice, Moyſes ac Joannes.

Quis eſt Sacerdos? quis Levita? Plane myſtico intellectu Moyſes ac Joannes, ambo in parabola obſcure denotati, ac quos plerique ignorant. Hi enim offendentes hominem: hoc eſt, univerſum genus, pietate ac virtute nudum, atque ab hoſtibus vulneratum, inſpexerunt quidem, ſed ſanare non potuerunt. Samaritanus vero veniens, probroſi nominis dehoneſtamento bonorum theſaurum occultum ferens, medicinam adhibuit; nempe Salvator noſter, infami appellatione Samaritani latitans, jacentique homini ſalutis fontem ſcaturiens. Appellat vero Scriptura Samaritanum, hic quoque Judæorum amentiam confundens, quod eum, qui affluentioribus ſupra Levitas ac Sacerdotes miſericordiæ viſceribus, ſaucium hominem ſanat, per contumeliam ac irriſionem Samaritanum vocarint.

Ut Dominus appellatus ſit Samaritanus.

Corpus Domini jumentum, &c.

Quid autem ſibi vult *jumentum*, cui Salvator agentem illum animam imponens, in diverſorium duxit? Liquet plane, divini Verbi vehiculum, ac velut ſubjugale corpus eſſe noſtro ſimile, quod geſtavit: in quo, ac per quod omne ſuſtinens ac portans, ad ſanitatis remedia ac Eccleſiam ducit. Quippe etiam ea perfecta eſt ſanatio vulnerum, ac ab eis liberatio.

Luc. 18. v. 10.

Ejuſdem in illud, Duo homines adſcenderunt in templum, ut orarent.

SErmonem de oratione duabus parabolis complexus eſt: partim quidem docens conſtanter orare per Judicem ac Viduam: partim vero cum reverentia ac humilitate, per Phariſæum ac Publicanum.

Orationis effectus ac commodum.

Optimum eſt ut aſſiduo cogitemus eſſe nos creaturas, ac animalia infirma: Creatorem vero Deum & optimum vitæ noſtræ curatorem. Hoc vero ante omnia præſtat oratio. Nemo enim quæ ſunt conducibilia, petat, niſi prius certo perſuaſus Deum eſſe, qui preces exaudiat, quique ea, quæ petuntur, poſſit præbere.

Quid oratio.

Quid figura ac habitus orantis.

Eſt autem oratio, vitæ noſtræ auxilium, colloquium cum Deo, oblivio terrenorum, aſcenſus in cælum. Ac quidem recto corpore expanſiſque manibus orans, crucis paſſionem figura exprimit: ſin autem quis revera oret, ſitque qui orat Deo acceptus, nedum figura crucem repræſentat, verum etiam affectu. Tanquam enim cruci affixus, ſic carnis omnem cupiditatem extinguit, opum omnium, gloriæque, ac cognatorum affectionem a memoria procul excutiens. Nihil autem perinde concupiſcit ac amat, atque ut tempus ac otium nanciſcatur, quo ſententiæ aliquid occurrat. Ad hæc vero duo tanquam in ſcopum collineat, ut effugiat pœnam, vitaque cito excedat: nihilque præterea animo fixum habet, ac agitat, qui oratione crucifixus eſt. Quin & Ezechiam a portis inferi ipſa liberavit, ac prius Solem (quo ejus alia opera taceam) ſervum oſtendit: ſervumque conſervorum uſibus mancipatum.

4. Reg. 20. v. 5.

Acci-

Digitized by Google

Fiunt bona non bene.

Accidit ut quis bonum per naturam faciat: utque non faciens bene, labores ac operam perdat: velut Phariſæus ſeſe in oratione jactans: ac ſi quis alius eleemoſynæ oſtentator eſt, ac his ſimilia. Levius peccaſſet Phariſæus, ut Publicanum a convicio liberum reliquiſſet. Nunc uno verbo, contra pariter abſentes inſurgit, ejuſque qui aderat, vulnera vellicat. Quare Phariſæus a gloria in ignominiæ barathrum corruit: Publicanus vero a vitæ probro, ad felicem beatumque ſtatum tranſit: atque ille quidem magno intervallo a Dei neceſſitudine receſſit: hic autem in fiduciæ locum ſubductus eſt.

Ejuſdem, in Zacchæum.

Luc. 19. v. 1. Joſ. 6. v. 2. Luc. 18. v. 35.

HIericho urbs erat Chananæorum metropolis, quam olim Jeſus Nave expugnatam internecione delevit, quamque modo verus ille Jeſus curatum venire dignatus eſt. Cœcus quidem, lumen recepit: populus vero ad fidem inductus eſt: lingua omnis Jeſum celebrabat: omniſque oculus, ad oculum lumine donatum, miraculi ac ſalutis ultro ac ſponte magiſtrum, habebat: qui plane non verbis, ſed rebus veritatem diſcipulos doceret.

Publicani grande vitium.

Omne quidem vitium, quid malum eſt ac dignum odio: at Publicanus exuperantius omnibus. Nullum enim ſpecie aliqua honeſtum peccandi prætextum habet. In aliis quidem invenitur mali quædam neceſſitas ac radix, unde naſcatur iniquitas: at Publicanus fera eſt; peſtis vias regias obſidens, nihil ad prætextum habens. Morbo hoc Zacchæus ægrotabat, priuſquam ad Jeſum accederet; qui morbus cœcitate cœci Hierichuntici deterior erat: ſiquidem hic corpore, ille animo læſus erat.

Ne aliis tribuas aliena: ſed injuriam paſſis propria reſtitue. *Et ſi quidem aliquem defraudavi, reddo quadruplum*, inquit, non aliis.

Ut reſtituendum. v. 8.

Nec enim hoc mercedem habet, quæ Deo acceptum eſt: ſed iis ipſis quos fraudavi.

v. 9. Zacchæus filius Abrahæ morum imitatione.

Hodie ſalus huic domui facta eſt, eo quod & ipſe filius ſit Abrahæ. Quomodo ergo ex Abraham ille qui ex Hiericho eſt Chananæorum urbe? Quid commune Abrahæ, quod ſpectat ad genus, cum Chananæis? Plane liquet tametſi non erat carne filius Abrahæ; moribus tamen ac operibus, ſimul atque ad Chriſtum acceſſit, ingenuum magis ac legitimum factum eſſe atque agnitum, quam qui ex Patriarchæ viſceribus nati erant. Sic & Apoſtolus Elymam

Act. 13. v. 10. Jo. 8. v. 44.

vocavit *filium diaboli*: Dominus quoque in hæc verba ad Judæos: *Vos ex patre diabolo eſtis.* Ita ergo & Zacchæus cum fidem Abrahæ imitatus eſſet: (Quemadmodum enim vocatus ille, patriam reliquit, ſic iſte telonium dimiſit, ac partes divitias ex telonii lucris). Idcirco etiam Chriſtus veritas ipſa merito eum filium Abrahæ prædicavit.

Luc. 15. v. 11.

Ejuſdem, in duos filios quos Lucas commemorat.

Filius ſenior ac adoleſcentior.

PArabola quidam, Deum ac rerum hujus diverſitatis factorem, Patrem vocat: filios vero majorem natu, minorem, homines duos: alterum quidem, conſtantem in conceſſa gratia ac hæreditate ipſum contingente, quique nunquam ab Eccleſia rebellis receſſerit, aut intemeratorum myſteriorum communionem, per vitæ luxuriam reſpuerit: alterum qui adverſus præfata omnia petulantius egerit, atque ideo a vero patre receſſerit, conceſſaque ab eo munera, pro more ganeonum ac luxurioſorum, diſſipaverit ac obligurierit. Pars ergo illa ſubſtantiæ, quæ contingit, quam junior filius a patre petit, baptiſmus eſt, ac perceptio intemerati corporis. Etenim multi etiam juniorum hæc petunt, & accipiunt: cæterum qui ſenili mente ſunt præditi, ii quoque donum hoc omni diligentia cuſtodiunt. Sane vero quod quemque contingit, æquis partibus exiſtit diſtributum: ſed accipientium pro cujuſque ſtudio diverſitas, majus illud, aut minus facit; aut etiam omnino helluatur ac male conſumit, uti in prodigo accidit. Hæc itaque contingens portio eſt, quam parabola innuit. *In longinquam vero regionem proficiſci*, eſt a Dei donis & præceptis longe diſcedere.

Portio quæ nos contingit Baptiſmus, ac perceptio Dominici corporis.

v. 13.

Adam quoque ſubſtantiam diſſipavit, paternoque omni copioſo illo patrimonio amiſſo, expulſus eſt e regione bonorum affatim copia affluente. Grave plane junioti filio a patre diſcedere. Quippe parentis oculus, prodigam dilapidationem, ac luſuriam, colloquiaque mores corrumpentia, longius pellit fugatque. Cum autem juvenis ſui fit juris, ac neque timor ullus adeſt, nec pudor, qui duo fortes laſcivientis juventutis cuſtodes exiſtunt; tunc plane, tunc fugiunt omnia, ac ſus deque vertuntur. Hujus porro regionis longius a Deo remotæ civis diabolus eſt. Peccati ſiquidem civitas, primum civem ac principem auctoremque, Diabolum habet; qui omnes undequaque luxorioſos ac prodigos cogat, faciatque concives, atque in turpes, & quæ porcos deceant, actiones mittat. Etenim ille, gregem agit porcorum more viventium: non ovium ratione utentium exiſtit paſtor quemadmodum Dominus, *qui animam ſuam ponit pro ovibus ſuis.* Princeps ergo porcarius, miſerum juvenem mittit ad paſcendum porcos; quique olim felix agebat, porcorum commenſalis effectus, ſiliquas comedebat. Tale quid enim eſt peccatum: ad modicum dulce, nihil tamen quod alendo, aut utile ſit ferens. *In ſe autem reverſus.* Nec enim ſui compos fuerat, vitioſis affectionibus traditus ac venundatus, menteque alienata. Porro ſe prodigus a converſione ac pœnitentia, mercenarium appellat, ac ſibi infamiæ omnia aſciſcit nomina: ut nos Evangelium doceat, qua ratione pœnitentes humiliari oporteat, exque verbis, corde compungi. Docet autem parabola, pœnitenti ac ei qui a peccato Deum placare ſtudet, ne in cælum quidem intendendos oculos: quin potius vultu ad pudorem compoſito, debere animi mœſtitiam, ac meticuloſam conſcientiam indicare.

Diabolus Princeps regionis longinquæ ſummuſque porcarius.

Jo. 10. v. 11.

Peccatum inutile.

v. 17.

Pœnitentis habitus ac humilitas.

Vide autem ut Dei bonitatem deſcribat. Venientem enim prodigum nedum repellit, autve deſpicit, quin etiam obviam procedit: idque currens, ut celerius errantem recipiat, colloque circumfuſus amplectitur ac ſtringit, affunditque lacrymas, ac exoſculatur, reconciliationis ſymbo-

Patris bonitas in prodigum.

Digitized by Google

bolum præbens, ac pignus veniæ, traditis oblivioni quæ is olim commiſerat. Sit vero prima ſtola, non ipſum Baptiſma (nec enim fieri poteſt ut ſecundum quis Baptiſma ſuſcipiat) ſed gratia, quam quiſque fidelis per baptiſmum a principio induit. Loco enim *Lavacri recreationis*, nobis a Deo conceſſa eſt, quam pœnitentia regenerationem facit: quæ nimirum ſordes noſtras lacrymis eluens, rurſum mundos ac puros reddit. Datur Prodigo poſt ſtolam etiam annulus ſymbolum ſpiritalis ſignaculi Spiritus. Ut enim in Baptiſmi recreatione, cum ſtola eſt, tum ſignaculum doni Spiritus ſancti: ita etiam in regneratione quæ Pœnitentia fit. Denique afferuntur & calcei, quo ſerpentis caput cum fiducia ac tuto calcare poſſit. *Tu* enim inquit, *obſervabis caput ejus: & ille obſervabit calcaneum tuum*. Ad utrumque igitur calceamenta conducunt, cum ad conculcandum ſerpentis caput, tum ut per læſionis injuriam effugiat. Ne patris bonitatem moleſte habeas, quod in filium a miſeria, amore propenſior ſit. Qui miſericors eſt, non rigide judicat, ſed clementer indulget: idque maxime ſi pater exiſtit, cujus viſcera, ceu vi quadam, ad miſericordiam affectus trahat.

Quid prima ſtola. — *Tit. 3. v. 5.* — Quid annulus. — Quid calceamenta. — *Gen. 3. v. 15.* — Miſericors ſummum jus ignorat.

Ejuſdem in ſervum Centurionis, quem Dominus ſanavit.

HACCE concione argumentum a ſervo capiens, in hortandis ſervis ac dominis præcipue deſudat: priores quidem admonens, ut prompta obedientia ſincereque dominis ſerviant: poſteriores vero, ut clementer ac benigne ſervos tanquam contribules, fratreſque ſuos tractent. Idem enim utriſque lutum, eadem fictoris manus, naturæ eadem opera ac paſſiones, eadem cernitur ſtructuræ corporis figura & forma: quocirca, tametſi nulla alia lex, vel divina, vel naturalis, cognatam miſericordiam ac dilectionem exhibere compelleret, fraterno nihilominus paternoque ad eos amore habere ſe oporteret. Quin & medicos adhortatione ad clementiam ac humanitatem provocat.

Servorum ac dominorum, mutua officia.

Vidi, inquit, Scytham, ingreſſum nuper adoleſcentiam, qui Græcam citius linguam didiciſſet. Is cum eum poſtmodum dominus, qui coemerat, ſtudiis informandum liberalibus tradidiſſet, tantum in illis profecit, ut in pleriſque præclare eruditus evaſerit, tumque apud Græcos, tum apud Romanos, illuſtris ac celebri fama enituerit: quippe qui juriſprudentiam profeſſus ſit. Porro qui emerat dominus, Syrus erat, civis Antiochenus, ac pueros Grammaticam docebat. Quin etiam, hujus ſe ſervi Scythæ diſcipulum fuiſſe, profitetur ſtudioſus noſter Aſterius: ubi tamen aut quibus in diſciplinis, non exprimit.

Servi Scythæ illuſtris hiſtoria. — Aſterius ſervi Scythæ diſcipulus.

Tu etiam Moyſem profugum, populorum ac Gentis conſtituiſti principem: non jam morte Noe, mundum aquis obrutus arcæ vehiculo tranſmittentem: ſed imperio ſecantem mare, ejuſque ima pedibus ambulantem. Tuus ſervus, Eliæque ille diſcipulus Eliſæus, qui & Sunamitidi viventem reddidit filium; atque a morte, admotum reliquiis cadaver reſtituit vitæ.

Geneſ. 7. Exod. 3. & 4. — Servorum præſtantia in Moyſe & Eliſæo. — *4. Reg. 4. v. 35.* — *4. Reg. 13. v. 21.*

Adhuc enim fidei gratia, tanquam odorata pigmentariaque ſpiratio perſeverans, ipſum viri fidelis ſepulchrum glorioſum præſtabat.

Ejuſdem, in ingreſſum Jejuniorum.

NEMO qui convivia ſectatur, virtutis eſt diſcipulus. Una ebrietas, cum patrem honeſto habitu, tum filium libertate privavit. A ventris cupiditate etiam Iſaaci ſenior filius damnum accepit. Inhians enim, qua fame tenebatur, pulti, fratri quidem primogenita vendidit, paternamque poſtmodum benedictionem, illo furante, amiſit.

Gen. 9. v. 21. — *Gen. 25. v. 33.* — Gulæ mala. — *Gen. 27. v. 27.*

Ne jejunium adulteraveris, ut ne tibi perinde atque cauponibus accidat. Cum enim illi, vino admiſcentes aquam, puniantur: quomodo qui jejunii auſteritati, 4. ſubtiles quaſdam voluptates adjungunt, pœnam effugient? Fugiamus voluptariam vitam. Haud enim fieri poteſt eundem voluptati deditum, ac eſſe virum religioſum. Rex ille quondam Aſſyriorum, qui totus ventri vivebat, ac voluptariæ vitæ, ſicut bos præſepi alligatus eſt. Tres autem pueri, cum vinum execrabantur propter libamina, tum carnes omnes, propter ſacrificia; Deus tamen majorem eis ſupra hominum voluptati deditorum, pulchritudinem addebat: jejuniumque competricis loco erat.

Cum jejunia ab aliis abſtinendum voluptatibus. — *Dan. 4. v. 29.* — *Dan. 1. v. 8.*

Præbe aures arcanorum doctrinæ, & oblviiſcere deliciarum, quemadmodum populus Chriſtum ſequens verbo docentem atque opere. Relinquens malignantium ſynagogam, ad Eccleſiam accede. Quod ſi adhuc Judaicis devinctus es, quid tibi aliud vult jejunium, quam ut Nili crocodilos imiteris, quos ajunt hominum, quos vorarunt, capitibus adlugere, ac enectorum reliquiis libare lacrymas: non quia belluas facti pœniteat: ſed puto, quod illa carne careant, nec in cibos ſint idonea.

Matt. 15. v. 32. — Crocodilorum lacrymæ ſuper devoratorum capita ac calvarias.

Sanæ quidem jejunium prudentiæ eſt, ac ſanæ mentis; decentiſque ac modeſti habitus magiſter exiſtit: chorea vero diſſluentem deliciis animum oſtendit. Sed & cujuſque rei peculiares quædam figuræ ſunt, quibus ex ipſa ſenſibus ſubjecta ſuperficie inviſibilis affectio animi ac ſtatus declaretur. Quia enim, qui legem accipit ad normam vitæ, morumque componendam rationem, pœnam quoque, ut prævaricationis reatum incurrat, timere debet: idcirco etiam Deus humanæ vitæ ſcripta præcepta hominibus promulgans, mox quoque tubæ vocem adjecit, in ſignum futuræ reſurrectionis: quo nimirum, mandatorum, diſcipuli, per reſurrectionem judicium prævidentes, divinæ legis placita inviolata, nullaque tranſgreſſione ſervarent.

Exod. 20. v. 18. — Quid clangor tubæ in legislatione.

Ejuſdem in Cæcum a nativitate.

HÆCCE oculi deſcriptio, ac illa Imaginis, 5. quæ ſanctæ Euphemiæ formam refert, multam affinitatem venuſti characteris cultæque orationis habent: ut non alius atque alius, ſed idem ſit ambarum deſcriptionum auctor. Liquido autem pium ſi hoc loco prodit, æquali filium Patri honore, ac ſæculis anteriorem ducens. Quamobrem Arrianus non ſit, qui

Idem Aſterius deſcriptionis oculi auctor & imaginis S. Euphemiæ. — Aſterius orthodoxus.

Digitized by Google

qui culto ac eleganti ſermone imaginem deſcripſit.

Se Dominus latendo Deum oſtendit.

Cum Salvator annuncians Judæis veritatem, ad pietatis ſenſum non inflecteret; qui præſens erat occultabatur: ac qui apparebat, non videbatur, ut eo miraculo, Judæos fateri compelleret, ipſum quoque Deum eſſe, qui non videretur: nec alium plane, quam qui Moyſi loquebatur, nec videbatur, tametſi apparebat. Nam tunc quoque oculis parebant ignis ac rubus, ambo muta: nihilominuſque audiebatur vox, ſermoque docebat, ac certo, quod erat futurum, prænunciabat.

Exod. 3. v. 2.

Ejuſdem, in Jairum, & Mulierem ſanguinis profluvio laborantem.

Matt. 9. v. 22.

HAUD facile, ut videtur, humanum genus ad virtutem inducitur, ac parum curat doctrinam ſermonum. Idcirco etiam Salvator ad mortalem uſque ac corruptibilem carnem ſe hominibus inclinans, cum Judæos ſurda aure ad verba habentes videret, ſe ad res convertens, curationem curationi, ac miraculum nectit miraculo, beneficiorumque periculo non creditæ Deitati fidem certam adſtruere contendit. Rex porro male homini ceſſerat. Filia, eaque unica, domus firmamentum, familiæ hæres, ante nuptias efferenda erat, ante thalamum tumulo inferenda. Mulier quædam venereo vitio graviter infirma: quæque vitalem totam ſubſtantiam effunderet, ac cujus, tum corpus tabe conſumptum eſſet, tum facultates in medicos exhauſtæ: unam demum iis anguſtiis ſpem reliquam videt, ut ad Domini pedes procideret. Dominus autem mutos audivit fœminæ cogitatus; ſilentioque, ſilentem ſanavit, ubi illa fimbriam tetigiſſet. Ac illa quidem, furatam ſe donum putabat; ille autem haud quaquam gratiæ furtum paſſus eſt, & ut a neſcio obtineretur. Ac quidem hactenus non loquitur quam impendit ſanitatem; poſtea tamen evulgat, non quærens gloriam: abſit. Ubi enim gloriæ appetitus miraculo præit? ſed ut fidei fœminæ fructus uberes univerſis oſtendat: atque ut præſentium alios ad Dei cognitionem converteret; aliorum vero veſaniam, cum rebus, tum verbis publice notaret. Vidi, inquit, quæ me retro tetigit. Nec enim eum duntaxat oculum habeo, qui ſuperciliis ſubjectus, obtegitur palpebris: quinimo etiam alium, qui terram ſimul ac mare intuetur, univerſamque creaturam. Porro autem mulier ſilentio accedit, ob reverentiam ac timorem, minime tamen licet: legit enim Deus, etiam nobis tacentibus, noſtrum cujuſque mentem; haud ſecus atque nos, cum percurrimus librum. Quamobrem etiam tacente Moſis lingua, ejus cordis voluntas audiebatur. Siquidem beneficii collator beneficium tacuiſſet, nec ipſa forte quæ acceperat, quicquam inde commodi conſecuta eſſet, id tanti muneris caſui tribuens. Miraculum hoc adſpexit hominum infinita multitudo: Spiritus vero Sanctus ante multas ætates per Malachiam vaticinatus eſt. *Orietur*, inquit, *vobis, qui timetis nomen meum, Sol juſtitiæ: & ſanitas in pennis ejus.* Juſtitiæ quidem Solem appellans Dominum; pennas vero, veſtimenti fimbriam.

Syrophœniſſæ declarata hiſtoria, ejuſque ſtatua.

Exod. 14. v. 15.

Malach. 4. v. 2.

Diſcamus ſanatæ mulieris gratitudinem. Cum enim eſſet e civitate Paneade. 8. (Eſt autem hoc oppidulum Paleſtinæ) ænea ſtatua ſanantem honoravit: haud indignum accepti beneficii munus hoc rependi arbitrata. Duravit autem ſtatua ad annos plures, eos plane mendacii arguens, qui Evangeliſtas in crimen falſi auſi vocare. Nihilque obſtiturum videbatur, ut ne ad uſque noſtra tempora ſtatua ſoſpes eſſet, ac etiamnum utrumque oſtenderet tum, inquam, divinum miraculum, tum gratam mentem mulieris beneficium conſecutæ: niſi Maximus ille, qui ante Conſtantium Romani Imperii arcem tenuit, homo idololatriæ deditus, impiuſque Chriſto in ſtatua invidens, æternam illam ſtatuam ab oppido ſuſtuliſſet: tametſi auferre non potuit rerum geſtarum memoriam: nam ecce, ſtatua quidem non apparet: Evangelium tamen ubique miraculum clamat atque prædicat, ac Hæmorrhouſa ab Oriente uſque ad Occidentem celebratur. Quocirca inanum laboravit, qui materiam ſenſilem abſtulit. Statua enim tametſi erecta & conſpicua, tacebat, inanime miraculi monumentum: at fama eum ſermone rem aſſumens, urbes ac vicos quotidie percurrens, beneficii auctorem deprædicat.

8.

Statua Syrophœniſſæ ſive Hæmorrhouſæ.

A Maximino ſublata: alii dicunt a Juliano.

S. P. NOSTRI NICEPHORI

PATRIARCHÆ CONSTANTINOPOLITANI,

VINDICATIO TESTIMONII ASTERII,

Tractatu in Divitem & Lazarum, ex 2. ejus Antirrhetico.

SECUNDUM producunt Aſterium Amaſeæ Epiſcopum, in ſermone qui ejus nomine prænotatur, in Divitem & Lazarum, in hæc verba dicentem: *Noli Chriſtum pingere. Satis enim illi eſt una illa corporationis humilitas, quam ſponte noſtri cauſa ſuſcepit. Quinimo Verbum, quod vacat corpore, ſpirituali ratione animo tuo geſtans, circumfer.* Atque hæc quidem ſola, quæ ſuo commoda fini arbitrati ſunt, ex tota ſubtrahentes tractatione, propoſuere; ſpretis reliquis, tanquam hæc quæ ipſis libita eſſent, conficerent. Nos vero operæ pretium duximus, ut a principio ſermonem reſumentes, ea ſuppleremus, quæ argumento deſiderabantur: quo nimirum lectores Scriptoris mentem, ac quamobrem ſcripſerit, facilius ac liquidius percipere poſſint. Ea porro ſic habent: *Sequitur Aſterii integer locus, ſuo jam loco editus.*

Sancti Aſterii verba.

Hic vero Aſterius, quantum ex orationis titulo datur intelligi, non hoc principaliter videtur agere, ut prohibeat Chriſtum pingi; at neque ut picturam adorandam neget. Id autem finis morali hac doctrina, propoſitum habet, cum ut pauperum diſpenſationi ac curæ provideat, tum ut divitum circa minuta anxietatem, perſtringat. Nam primum quidem, quos perſcribit, religioſiores appellat: remque, religionis opus agnoſcit: haud vero novi, an religionis ergo, ac pietatis, quis ea præditos jure vituperet? Tum vero appellat hiſtoriam Evangelicam, quam irridere ac carpere, quis non a Chriſtianorum longe religione abhorreat? Ubi itaque prius hæc velut laudationis ſpecie edifferuiſſet, ad propoſitum revertitur. Quia ergo ad eos ſermonem habebat, qui divitiis ſæculi erant locupletes: quoſdam forte inſano quodam amore rebus ſenſui ſubjectis addictos videns, ipſiſque adeo textoribus faceſſentes negotium, inque Phrygionum illa arte laboratis pannis ſericis ac Sybariticis veſtibus male res conſumentes ſuas: monet deinceps atque hortatur, ut ſuperfluos ac ambitioſos ſumptus ejuſmodi pretioſarum jactantiæ veſtium reſecent; nec indumentorum inutilem poſſeſſionem, ac ſplendorem magni faciant, quorum gloria ac magnificentia, haud ſecus atque verni flores diffluat, ac cito marceſcat: potius vero ſolliciti ſint de animi pretioſiore ſubſtantia, eamque larga in fratres egenos erogatione comparare ſtudeant: iiſque ſumptibus, plurimas, quibus abundant, divitias ac opes impendant. Ac vero ea ſunt quæ argumenti hujus ratio pollicetur. Sin autem quis diligentius attendat, Aſterium iſtum lætum quodammodo, ac quem picturæ ipſum ſpectaculum delectet, inveniat: quam maxime *Evangelicam narrationem* appellat, ac parcendo, res velut oculis ſubjicit: atque quos refert, religioſiores cognoſcit: ſed neque picta ac coloribus expreſſa illa, imagines nominat, ſed abſolute Dominum, maxime in mulieris peccatricis hiſtoria: diſcipulos quoque, ac quæ ſpectant ad Galilææ nuptias, perſonaſque, ac geſta alia, quæ illic percenſuit propriis ipſis nominibus, nullaque paraphraſi. Siquidem ergo ſolum hic Chriſtum pingi prohiberet, haberet ſtultorum ſermo aliquid ad veritatis ſpeciem. Cum autem etiam Diſcipulos, Cœcumque, ac Paralyticum, ac quæcunque alia propoſita, pingere prohibeat, diſſuadeatque; quis non percipiat, vel ſi ruſticior ſit ac imperitior, non hoc inde inferri, ut non omnino non ſit pingendus Chriſtus: totamque ejus admonitionis vim, in pauperum collimare curam: alioqui neque Cœcus pingendus ſit, neque Paralyticus, neque mulieres, autve cophini: ſin autem, dicere liceat ejus ætatis homines, venerationi habuiſſe cophinos, ac res alias, autve pictos deos exiſtimaſſe. Enimvero, id nemo ſani capitis cogitaverit: nec niſi ſtultorum ac emota mente hominum delirium ſit.

Aſterii in imagines reverentia.

Undique ergo liquido conſtat, non eo primarie ac ex inſtituto tendere Aſterii orationem, ut imagines ſublatas velit: ſed ut immodicam veſtium ſuperbiam ac mundum ſpernere doceat, pauperumque cura affici. Velut enim adverſus eos, qui ſuperfluo veſtium luxu abuterentur, indignans offenditur; quamobrem divites admonet, ut veſtium quidem multam ambitionem, ac divitiarum cupiditatem ſiſtant: nec ſuum omne ſtudium rebus materiæ concretis, ac corporeis addicant: quin potius, conſolentur atque foveant, ejuſdem imaginis luti que, ac mixtionis ſecum participes, miſerationis affectu ac beneficentia large in eos bona conferentes. Hujuſmodi porro doctrinæ genus, nedum ab Aſterio; quin & jam ab omnibus divina ſapientia præditis Eccleſiæ præſidibus, uſurpatum perſpiciatur. Plane enim doctorum id curæ proprium, ac maxime ad ſolatium aliquod pauperum.

Carpit veſtium luxum obtentu pietatis, atque ad pietatem in pauperes hortatur.

Illud autem obſcurum, qua parte jubet Aſterius, ut ne Chriſtus pingatur, eum ſe palam prodere, qui ſciat valentem pingi. Num enim tanquam non ſit comparatus pingi, necne, hoc facit? Nemo plane ſani capitis, tanquam qui ſit comparatus, eat inficias. Quis enim mentis compos prohibeat fieri, quod non ſit comparatum? Puta, nemo alicui prohibeat ne volet. Quamobrem vero? Plane, quia non ſit comparatus volare: bene autem jubeat quis non ambulare, aut navigare, ac ſi quid tale naturæ ineſt: quod nimirum qui jubetur, jam ſit

com-

Digitized by Google

comparatus. Utique igitur. Chriſtum noverat, qui pingi poſſet: atque adeo monebat, ut ne pingeretur, tanquam qui jam pictus, pingi comparatus eſſet. Propter vero præfatas rationes, non quia pingi non poſſit, prohibere voluit.

Chriſtus, eo pingendus quod factus homo.

Quod ſi quis illa verba, *Satis illi eſt una illa corporationis humilitas*, tanquam rationem ac argumentum, ut Chriſtus pingi nequeat, opponere in animum induxerit: noverit ille, ab eo potius humilitatis modo, talem nobis oſtendi, qui pingi poſſit. Si enim, quod ſublime ac divinum eſt, pingi nequit, atque delineari: tale prorſus concedendum ſit, quod eſt humile atque humanum. Quod autem ab eo dicitur:

Ut incorporeus animo geſtandus.

In animo tuo ſpiritali ratione geſtans quod eſt incorporeum: tanquam moraliter dictum eſt intelligendum; non velut habeat locum negationis. Ejuſcemodi enim ad ſuos diſſerentem cives, intelligere poſſumus. *Siquidem*, inquit, *ratione aſſumpti a Chriſto corporis, tantus labor ac cura pro veſtium ſplendido cultu exiſtit, cogita eum quandoque etiam incorporeum, ſic tamen ut a corpore non excedat. Quippe etiam in te exiſtit incorporei ratio, qua pro ratione imaginis, Deum exprimit. Neque enim mens tua ac animus, corpus ſunt, tametſi in corpore conjuncta ſunt ac unita: quo jugi tu memoria in anima feras, quæ incorporea eſt, mentemque ac animum colas, mundeſque rationem ac cogitationem mandatorum obſervatione, ac eorum cura, qui paupertate atteruntur, nobiſque ſimilium hominum paſſibilium morbo affectorum, tibique actio ac vita dirigatur, ac Deo conſentanei greſſus illuminentur: nec vis, quæ corporali viſu cernuntur, inque uſum mundi corporalis cedunt, omnia largiaris: quorum gratia hacce fari coactus ſum; ac duriorem verbis ſermonem adhibere.*

Neque ergo incorporeum hoc loco accipi debet, ut illi opinantur: alioqui purus revera Manichæus, Manichæorum hæreſi laborans, Aſterius probaretur: quos adverſarii ut magiſtros impenſius promptiuſque ſequuntur. Sane vero ex his omnibus perſpicue oſtendit, quid de Chriſti illa ſentiat incorporatione: ut nimirum, qua ratione Chriſtus vacat corpore, ubique eum adeſſe ſciens, corporaliter non ubique adeſſe ſciat. Unde liquido magis apparet, exiſtimare eum circumſcriptum, ac qui pingi poſſit ac delineari, ſecundum id quod in eo corporaliter intelligitur: in quibus, cum vim ſermonis, tum ſcriptoris propoſitum perſpicere poſſumus; ut

Diſpenſatione excedit Aſterius, ut a divitiarum amore retrahat.

nimirum ſupra quam decori ratio exigebat, diſſerendo proceſſerit, ac tantillum pietatem neglexerit, id prudenti agens conſilio ac temperatione, ut eos, qui in incertum divitiarum impenſius converſi eſſent, ædificaret, ac plures lucri facerent. Inde vero, qui adulterant omnia, non poſſe Chriſtum pingi, ac corporis expertem eum callide rapientes, iniquitatis ſuæ malignum conſilium aſſerturos ſe putaverunt: quibus in hunc modum elucidatis, incaſſum inſani homines de Aſterio gloriantur. Sic vero hæc probata habeant.

Hæret Nicephorus, ſit-ne idem Aſterius

Cæterum his conſequenter, Aſterius iterum inducatur: ſiquidem vero alius quis, ab eo qui in manibus verſatur, ſola fortaſſe Veritas noverit: nos equidem ejus rei gratia nihil contendemus. Quod ſi idem ipſe eſt, jam inde ſuis ipſi jaculis feriantur, ac acutis ſaucientur telis, earumque machinarum, quas excogitarunt, jactus excipiant. Nunc enim divites pariterque atque pauperes amandet; eademque divitias ac paupertatem ratione, omnem denique ſæculi felicitatem atque miſeriam: tollanturque quæſiti inde colores, ac ambiguitate nudaque ac perſpicua magis recta Eccleſiæ revelata gloria prodeat. Laudet vero ſacram illam Chriſti ſtatuam; utque illa Evangelicæ prædicationis patrona conſtiterit, ac teſtis, Deum verum nobis ſimilem factum hominem, ſincera veritate ſilentio prodens, ac ultro præcurrens miraculorum præco, Judæorumque atque Græcorum infidelitatis atque impietatis, coargutio: haſtenuſque maneret, figuram ac ſpeciem retinens, divina illa imago, niſi impii quidam atque profani, Romani Imperii ſubinde moderatores atque præſides, cum odio in Chriſtum, tum æmulatione in venerabilem ac ſacram Chriſtianorum religionem, ſuſtuliſſent: eſt autem nobis incompertum, quid ſit factum, ſublata ita e medio. Idem vero ipſe fœminam celebrat, quæ poſuiſſet ſtatuam, idque ejus valde admirans, ac ſuſpiciens bonæ indolis gratitudinem, ac quæ ill beneficio rependiſſet; graviſſimi morbi, quo tenebatur, curatione exhibitum miraculum, monumento ac titulo publicans. Inſeratur autem oratio, ſic ad verbum habens.

eſt in Divitem & Lazarum, quique in Hæmorrhouſſam ſcripſit.

Aſterii verba.

Deinceps vero diſcamus ſanatæ mulieris gratitudinem, animique ingenuitatem, qua cum munus ſuſcepit. Cum enim eſſet Paneadis civis; quod eſt Paleſtinæ oppidum: ænea ſtatua beneficium honoravit; congruum hoc beneficii accepti arbitrata præmium. Longoque temporis ſpatio ſervata eſt ſtatua, qua perſpicue arguerentur, qui falſi crimen Evangeliſtis inferre præſumerent. Hæc namque merces eſt. Clamante ſanitate beneficium impenſum: qui poterat curatio non cognoſci? Nec quicquam vetabat, ut ne hactenus ſtatua ſoſpes eſſet, amboque illa oſtenderat, tum Dei miraculum, tum mulieris beneficio affectæ gratam mentem; niſi Maximinus ille, qui paulo ante Conſtantium Romani Imperii ſceptra moderatus eſt, vir idololatra atque impius, ac Chriſto in imagine invidens, ſtatuam æneam, ipſam ſolam, ab oppido ſuſtuliſſet: non rerum geſtarum memoriam. Ea enim ſtatua nuſquam comparet: Evangelium vero ubique miraculum clamat atque prædicat: Hæmorrhouſæque hiſtoria, a Solis ortu ad occaſum per orbem univerſum celebratur. Fruſtraque vir impius operam poſuit ſubtrahendo æneam ſtatuam. Nam ſtatua quidem, cum etiam ſtaret, ac eſſet conſpicua, tacebat, quæ nimirum mutum eſſet miraculorum monumentum. At fama una cum ſermone aſſumens opus, urbes quotidie, oppidaque, beneficii authorem prædicans, percurrit.

Hic ſe ergo Aſterius perſpicue oſtendit, ut non prohibeat excitari Chriſti monumenta, nec in fœmina rem reprehendat; ac divitias ac affluentiam opum, veſteſque pretioſas accuſet: quin potius efferat laudibus, quod eſſet geſtum. Nam ferunt fuiſſe eam ex illuſtri familia, eque civitatis ditioribus, unde etiam, ſuam una ſta-

tuam erexit ante ſacram Imaginem, quo & curantis magnificam gloriam fidemque, ac probam gratamque curatæ actionem publico monumento oſtenderet.

Hæmorrhouſæ ſtatua, coram Dominica erecta ſtatua.

Quod ſi quando etiam ſancte decenterque, de ſacris ſanctiſque nobis Imaginibus Aſterius diſſerit, velut ea ſunt quæ in celebratiſſimam Euphemiam Martyrem expoſuit, interim quid ſic dicta differantur; brevi autem poſt, opportune, ac loco proprio aſſumantur, quando etiam adverſus imagines, imaginibus inſenſiſſimi homines, bacchantium more contumeliam inſtruunt.

Ex Photii Amphilochianis dubiis; quot Aſterii fuerint, ac quam illi opinionem habuerint.

PAriter quidem floruerunt Aſterii duo: is nimirum qui Arianorum furoris fautor ac defenſor fuit, ac qui piorum dogmatum extitit alumnus: qui & magni & Juliani diſcipulus, a puerili ætate in monaſticæ vitæ paleſtra ſeſe exercuit: poſtea vero etiam religioſorum monaſterio præfuit: cujus & diſcipulus, præter plures alios conſpicuos viros, celebratiſſimus ille Acacius Berrhœæ fuit. Porro Arianæ ille hæreſis admirator, a puero ac adoleſcentia, Gentilium errore educatus, ſophiſticam coluit: demumque ſimulato Chriſtianiſmo, in Arianorum partem deflexit: atque is quidem Antiochiæ pœnas dedit petulantiæ linguæ admirabilis Juliani precibus extinctus, alter vero virum ſanctum ad juſtam vindictam provocavit. Alius ergo eſt orthodoxæ fidei alumnus, aliuſque erroris præco. At neque is, qui Euphemiæ Martyris enarrationem compoſuit, commune aliquid habet cum impietatis vindice. Primum quidem, quod impius ille citius pœnas exolverit. Nam qui præfatæ Imaginis enarrationem ſermone proſecutus eſt, ut ipſe in quibuſdam orationum ſuarum locis diſſerit, ad decrepitam ſenectutem pervenit. Item, alter quidem Arianorum furore plenus erat: hic vero in ſuis tractatibus, quæ ſunt fidei Orthodoxæ, docet ac tradit: non autem quod Dei Filius ac Verbum ex nihilo ſit, ut inſanus ille blaſphemuſque Aſterius: quin potius ſemper eſſe, ac ſemper Patri coexiſtere, Deum tradens aſſerit. Tertio, Aſterius ille hæreticus non urbis Amaſeæ, ſed alterius cujuſdam haud longe Antiochia Epiſcopatum impietatis mercede a ſociis hæreticis accepit; unde etiam accerſitus Antiochiam impietatis ſubſidio a ſuæ ſectæ hominibus, admirabilis Juliani precibus, uti ſumus præfati, mirabili exitu vitam finivit. Præterea alter quidem gregem docet, inque virtutibus ſtudioſe laborat, ac religioſæ totius converſationis ac vitæ domicilium proditur: quorum nihil deprehendas in altero.

SAN-

Digitized by Google

SANCTI ASTERII
AMASEÆ EPISCOPI
LAUDATIO
S. PROTOMARTYRIS STEPHANI.

Stephani feſtum ſtatim a Chriſti die natalitio.

QUAM vere ſacer, præclaruſque rerum nos exhilarantium circulus! Feſtus namque dies feſtum diem excipit: ſolemnis celebritas ſolemnem occupat celebritatem. Porro vocamur ab aliis ad alia vota; Dominique natalem diem ſervi honor continuus premit. Porro autem ſive quis in illius nativitatem conjecerit oculos, qui heri carne editus eſt, cum Deitatis ratione exiſtat ſemper; ſive etiam in martyrium illud, quod generoſi pectoris famulus hodie pertulit; multa quidem, diverſaque inveniet, omnia tamen eo tantum ſpectantia, ut & nos pietatem diſcamus. Heri ſane recurrentem per anni circulum conſueta ac quotannis agi ſolita, feſtivitate, Salvatorem mundi natum eſſe didicimus; ac carnis expertem, carne amictum eſſe; incorporeumque induiſſe corpus: tum etiam noſtri cauſa ſuſcepiſſe paſſiones, atque in ligno exaltatum eſſe; nulla alia de cauſa, quam ut noſtræ ſaluti consuleret. Hodie vero ſtrenuum pugilem cernimus pro illo lapidibus obrutum: ut ſanguine debitas pro ſanguine grates rependeret.

Stephanus itaque, læti hujus conventus coactor, ipſe nos ad præſentis hujus lætitiæ convocavit commercia, allexitque: ipſe civitatem, in unam velut concionem, univerſam congregavit, ac compulit: Vir, primitiæ Martyrum, laborum pro Chriſto inſtitutor ac doctor, bonæ crepido confeſſionis, ac prima initia. Ante Stephanum quippe, nemo pro Evangelio ſanguinem fuderat. Quemadmodum autem fratricida ille Cain, ut Moyſis docet hiſtoria, fraternam perpetravit cædem: fraternæ enim a natura amicitiæ loco, contentionem, diramque æmulationem aſſumens, primus homicidio terram fœdavit: ita etiam perbeatus Stephanus, piis pro religione certaminibus fuſo primus ſanguine, terram ſanctificavit. Vir quidem Apoſtolis tempore poſterior; at præclaris facinoribus, prior. Nec mecum velim indigneris Petre, moleſteve habeas Jacobe, vel ægre feras Joannes, ſi nedum parem veſtro virtutis ſtudio virum ſtatuam, verum etiam majus aliquid ei tribuere videar: imo gaudete, lætoque ac hilari vultu excipite. Quippe patres eſtis, quos nullus invidiæ livor exſtimulet, quique magis præclaris filiorum facinoribus adgaudeatis, ac quibus volupe ſit a filiis virtute præiri. Etenim ſi quid boni, præclarique geſtum eſt a Stephano, illud ipſum continuo veſtrum eſt, qui illum inſtituiſtis, ac ſacris initiaſtis diſciplinis. Commendata namque athletatum probitas, in celebrem palæſtritarum gloriam cedit. Quocirca a vobis paululum veniam precatus, libere, quæ mihi argumentum præbet piis viri ſtrenui Chriſti cauſa certaminibus, patrocinio effabor.

Primus pro Evangelio Martyr.
Gen. 4. v. 8.

Eo titulo, ſuperior Apoſtolis ac quodammodo major.

Diſcipulis aliis antiquior es, ſancte Petre! omniumque primus Jeſum Chriſtum annunciaſti. Verum cum adhuc Evangelicum ipſe ſermonem prædicares, exque alia in aliam urbem proficiſcereris, provinciamque ac regionem ex regione ac provincia mutares, inſtareſque verbo; ingreſſus hic ſtadium, certaminumque rapiens coronam, te interim in terra verſante, cælum capeſſens, gloriam adeptus eſt: quodque majus videatur, cum ipſum Pater ac Filius viſione illa admirabili vocarent. Sic ipſe Petrus: deque eo dicta ſufficiant. Summæ namque impudentiæ eſt, contentioſius de primatu cum patribus certare, honoriſque prærogativam eis invidere. Videamus autem & tua Jacobe Joannis frater! Chriſti exiſti præco, alterum a Petro aucupium. Quis vero non tuam admiretur fidem? Solum enim vocatus, nulla ſtatim mora obtemperaſti. Una cum navicula etiam Zebedeum patrem reliquiſti, Chriſtum ſequens uti verus germanuſque diſcipulus. Alacri animo fateor, pro religione paſſus occubuiſti: quippe quem Herodes tyrannus occiderit gladio: verum multis id annis a Stephani nece. At quid ſigillatim quoſque refero, quando univerſis etiam Sanctis ſimul præripuit palmam: primus aciem adverſus diabolum inſtruens, atque de illo victoriam referens, Davidem imitatus, quamvis rei ordine inverſo? Vicit David Goliath lapidibus, vicit & Stephanus iis quoque diabolum. Ille nihilominus quibus percuſſit: hic autem, quibus percuſſus eſt. Nos autem Chriſti populus, ut olim Iſraelis ſuſtollamus vocem, fauſtiſque ei acclamationibus pro victoria canamus, velut præſentem intueremur, ac coram ſtantem admiraremur.

Act. 7. v. 55.
Matt. 4. v. 2.
Act. 12. v. 1.
1. Reg. 17. v. 49.
Act. 7. v. 58.

Præclara ſane laude dignus cenſeatur quivis religionis propugnator, quamvis ſecundus, tertiuſve, certaminis aleam ſubeat, non tamen ea admiratione, eaque laude, qua primus. Secundus enim, prioris æmulatione ad imitandum adactus; tum inde ira percitus, ad certamen appulit animum: alter vero nullo prævio uſus duce, ipſeque exiſtens boni inventor, jure merito principem locum tenet. Magna itaque viri hujus alacritas, magnuſque etiam idcirco & honos, immortaliſque memoria, quam neque oblivio ulla obſcuravit, neque tempus obliteravit, quinimo alia aliaque per ſucceſſionem generatio, præclara merita enarranda ſuſcepit. Idcirco diem hunc feſtum jure perpetuo ſacerdotes, populi, pueri, viri, ac mulieres, celebramus. Verum ipſam prius accurate diſcutiamus hiſtoriam, ut ad uſque rei cutem du-

Digitized by Google

cti, majori virum admiratione proſequamur.

Stephani hiſtoria.

Erat Stephanus Chriſti Diaconorum primus; ſanctificatus gratia, vas Spiritu Sancto plenum, quotidie domeſticos confirmans, errantesque ad rectam viam reducens. Cum autem acrius doctrinæ inſiſteret, majori hoſtes, præ Apoſtolis aliis, moleſtia affecit, præque iiſdem, diabolum, qui primus hoſtis exiſtit. Is namque igneos ac truces, iis cum primis adhibet oculos, qui pietati ſeſe addixerunt. In eum ergo,

Alexandrini in ſeditionem proclives.

ſtipatum quoddam excivit agmen: nempe Alexandrinorum genus, ad omnem longe expeditum ſeditionem. Plane enim audiſtis, ut ejus urbis cives, acri audaciæ fervore, proclives ruant, efferveantque, quo eorum temere ferat animus. Ut autem adverſum ſe turbam confluentem vidit, in arcto poſitus, quid tunc ageret ambigebat; ſolertem tamen artem excogitavit, dulcem nimirum, ac blandum ſermonem: nihil enim præſentaneum magis ad iræ ſedandos motus, quam blanda, concinnaque admonitio. Mihi quæſo, inquit, odii cauſam dicite, ac cujus ergo intentatis manus, palamque velut dilaniaturi videmini. Illis autem reſpondentibus, eo nimirum quod patrias everteret leges, ac novorum dogmatum doctor exiſteret, ſtans in medio vir beatus, ſimplex ac extemporaneus Orator: nec enim ea promebat quæ artis methodo didiciſſet, ſed quæ Spiritus afflatu ſuggerebat.

Act. 7. v. 2. Stephani oratio enarrata.

Viri, inquit, *fratres & Patres*. Prudens exordium; optimum concionis ad populum ira exæſtuantem principium. Lenia namque, blandaque verba, non ſecus ac melle quodam referta, aut molli conſperſa oleo, ardentes illos & ferinos impetus comprimebant. Subinde Abraham alte in memoriam revocat, ut a priſcis temporibus ordiens, ac in longum protrahens ſermonem, magno illo interjectæ digreſſionis intervallo, citatum illum effuſumque furorem clanculum, ſenſimque abſumeret. Abſoluto autem longo illo orationis ambitu, oſtendit Moyſen etiam Chriſtum prænuntiaſſe; quo ſolerter, ſumma ipſa legislatoris auctoritate, quaſi obrependo, fidei verbum occulte inſinuaret. Scite autem ea omnia prolocutus eſt, quæ ad auditorum profectum conferebant. At ubi vidit obfirmatam malitiam, ac præfractam, pugnacemque animum pervicacem, ac durum: tunc tandem ſumma animi libertate præditus, ac ſpe omni præſentis vitæ deſtitutus, artificium omne quod blande animos demulcere, conciliareque poſſet, omittens, nullis verborum ambagibus, aperte vocavit eos *dura cervice*, *incir-*

Act. 7. v. 51.

cumciſis cordibus, legis oppugnatores, qui Sancto Spiritui reſiſterent: aliiſque ejuſmodi compellavit nominibus. Illico autem, haud ſecus

Pſ. 21. v. 21.

ac Dominum, *Circumdederunt eum canes multi, & tauri pingues*, ut in Pſalmis canitur,

Verba Aſterii Photio deſlorata.

obſederunt Juſtum. Porro ille ſolus ſtabat, populo in cædem hiante, ac homicida undequaque vallatus: ac ne unus quidem per id tempus propior aderat, non amicus, non familiaris, non cognatus. Quædam enim hæc in periculo conſtitutis conſolatio, ac levamen eſt, ut quos ex notis e propinquo videant aſſiſtentes.

Ubi autem magni illius certaminis altiſſimus ille Poſitor ac Vindex, neceſſarium Stephano adjutorem animadvertit (quanquam enim ſtrenuiſſimus erat, humanis tamen agebatur affectibus) ei ſtatim apparet; atque in cælum intendenti, Filium a dextris ſtantem in humana forma oſtendit. O ingentem benignitatem! O miram bonitatem! Pugili ſe conſpicuum præbuit is, pro quo ille certabat, talemque propemodum univerſorum Deus ad eum vocem demiſit.

Pulcra Patris ad Stephanum proſopopœia.

Eia Stephane, ne quid patiaris degeneris animi. Quanquam enim nullum hominem habes, qui auxilietur, nulluſque amicus tibi præſto ſit ærumnarum tempore; ego nihilominus una cum Dilecto, ea quæ fiunt obſervo. Præſto requies eſt; patent reſeratæ paradiſi portæ. Parumper ſuſtinens temporaneam iſtam vitam deſere, ac ad æternam, immortalemque contende. Adhuc degens in carne Deum vides; quod plane mundanæ omnis naturæ ſuperet vires. Sacrum illud myſterii accepiſti a ſenioribus Apoſtolis; Patrem verum habere Filium dilectum, nunc autem tibi eum oſtendo, quantum per mortalis conditionem ferre potes. Adſtat autem etiam mihi Filius a dextris, ut ex ipſo ſitu, in quo ſit honore cognoſcas. Multis olim ſcandalo fuit, ut Deus carne indutus verſaretur in terris; nunc autem, ſublimem mecum conſpicare, cæleſtem ac cælis altiorem geſtantem hominis formam, ut perfectam, completamque carnis diſpenſationem probet. Eam ob rem lapidibus appetitus, ne ſuccumbas, neve fatigeris, aut langueſcas: quin cernas certaminis præſidem, ne certamen pertimeſcas. Dimitte corpus, ipſum deſpicatus ut terreſtre vinculum, ut ruinoſam, ac collabentem domum, ut vas figuli quod facile confringitur. Accurre liber ad ſupernam hanc hæreditatis ſortem. Præſto namque tibi adeſt præclari hujus ſtrenuique facinoris corona. A terra in cælum commigra. Sine corpus homicidis, haud ſecus ac eſcam canibus. Furentem rapidamque multitudinem deſere, atque Angelorum choris accede.

Hoc ſane propoſito, forti Deus conſtantique viro apparuit, ne is timore perculſus, ſuccumberet; neve magnanimus impendentis mali granditate victus, animo conſternaretur. Quocirca neque auxiliarium ei Angelum miſit, ut poſtea Apoſtolis in carcere; neque aliquam ex adminiſtris ac conſervis virtutibus: ſed ipſe ſemetipſum palam exhibuit. Tunc quidem primitiæ agebatur Martyrii, eratque operæ pretium, ut primum opus quam maxime abſolutum foret: quo futuris deinceps temporibus ſuperextruendi Martyres, firmam æmulandi crepidinem, baſimque acciperent, nec ignaviæ ac timiditatis imitatores evaderent: uti ſane in communibus bellis, ac quæ humano geruntur uſu, accidit. Unus enim quis anteſignanus, miles dato ſigno opus aggreditur; utque iis viriliter agens victor evaſerit, ſuorum omnium erigit animos firmatque, adverſarium vero conſternat, ac dejicit: ſin autem imbellis, ignavuſque parum quid ſuccubuerit, illico contribulium ſuorum frangit animos, eoſque ſegnes prorſus, ac ignavos reddit, fugæque efficitur teſſera. Hac plane de cauſa Deus e cælo apparuit.

Act. 5. v. 19. Act. 12. v. 6. Ipſe Deus Stephano apparet, ut in eo Martyrii primitias roboret.

At Stephanus, magna ea viſione dignatus, quia nec alius quiſquam non ſuppreſſit ſilentio ea quæ viderat, ſed ſtatim exclamans, ait: *Ecce vi-*

Act. 7. v. 55.

ce vi-

Digitized by Google

Stephani animus in enarranda viſione.

re video cælos apertos, & Filium hominis ſtantem a dextris Dei. Rebatur enim ſtatim ac viſionem enunciaſſet, ſe incredulos ad aſſenſum pellecturum. At illi, dicta tanquam iræ, majoriſque furoris irritamenta excipientes, ac quaſi ad verba blaſphemiæ aures obſtruentes, ſe protinus ad cædem accinxerunt. Extrahentes vero extra civitatem Chriſtiferum hominem, qui patientiam geſtaret uti Dominus crucem, malum malo curant, neciſque nece depellunt, crimen, ac cruci lapides addunt. Cum autem ter beatum virum in quadam terræ planitie ſtatuiſſent; procerum, inquam, illud corpus, excelſumque martyrum trophæum, eumque undique in orbem concluſiſſent, ſanguinarius ille, ac iracundus populus, ac eam imitati, quam in bellis pugnæ impreſſionem vocant, lapidibus appetunt ſummangularis illius Lapidis Diaconum: ac quæque quidem Hebræorum manus necem operabatur: ipſe vero Martyr jaculantium ſcopus erat: in medio ſtans, velut Sagittarii ſignum.

Conſtantia Stephani, corporis ipſo habitu prodita.

Ubi porro corpus omni parte contuſum colliſumque ac ſanguine cruentatum, jam fatiſcebat ut ne rectum in pedes ſtaret, concutiebaturque deciduum, ac caſum minabatur, haud ſecus ac procera platanus, quam fabri plures accidant: nihil tamen, plurium more, turpi ipſe caſu proſtratus eſt. Neque enim toto humi corpore pronus diſtentus eſt, neque cecidit in latus, neque ſe reſupinus inflexit: ſed decoro precantis habitu ponens genua, e vita exceſſit: urgens oratione, inſtanſque quam citiſſime animam a carne ſeparari, atque ad eum, quem contuebatur, clamans: *Domine Jeſu Chriſte! ſuſcipe ſpiritum meum*. Feſtinus namque ad unum velut coloniam ire properabat, ut e peregrino, ad patrium ſolum: ad illuſtrem præclaramque civitatem, e terra deſerta, æſtuque arida, ac horribili ſqualore obſita contendebat. Obſecrationi autem etiam orationem pro perſecutoribus addit. Quanquam enim inviti, gratiam præſtabant, lapidibuſque obruentes ſalutis auctores erant, ac perimentes, vitam conciliabant; atque a luto ſeparantes, ad regnum tranſmittebant.

Act. 6. v. 59.

Orat. pro interficientibus.

Hanc quoque ergo orationis dilectionem contemplentur, in quem nimirum collimet ſcopum: *Domine ne ſtatuas illis hoc peccatum*. Non orat, ut quidam perperam ratiocinantes autumant, peccatum inimicorum inultum ac impunitum iri, nullique rationi ac pœnæ obnoxium. Plane enim id eſſet repugnare divinæ conſtitutioni, juſtique judicium ac legem emendare, quæ homicidis meritas pœnas præſcribit. Sed quid ait? *Domine, ne ſtatuas illis hoc peccatum*: hoc eſt, Timorem compunctionis eis incute: in eorum, quæ nunc temerario auſu perpetrarunt, pœnitentiam compelle: ne quæſo in circumciſione pernitias mortem obire: ad tui agnitionem, pœnitentia redeuntes trahe, ſancti Spiritus flammam in eorum pectoribus accende. Si enim ita ſe emendaverint, atque ad meliorem ſe frugem receperint, utique ſane tunc non ſtatues illis peccatum; ſed gratiæ lavacro tuo, meoque ſanguine abluti, a criminibus immunes, liberique erunt. Hactenus peractum eſt drama, ac luſa fabula: ac Angelorum quidem exercitus agonem demirantes, Stephanumque ingenti ſtipatum ſatellitio in hæreditatis ſuæ partem evehentes, impenſius gaudebant: diabolus vero inanis graviterque defectus, ac conſilii inops abſceſſit. Atque ut quippiam corporeum magis, craſſoque de aere ſpiritu illo proferam, propheticum loquendi modum imitatus, attracto vultu, *quaſi aduſtio ollæ*, deflexit iter; tum quia præter ſpem ſuam res proſpere ceſſiſſet in melius; tum quod iiſdem artibus, quibus ſe Chriſtianos minuturum putabat, Martyrum numerum adauxiſſet.

Exponitur ea oratio.

Nah. 2. v. 10. Joel 2. v. 6.

Verum quid de Paulo item ſacro dicam? Nam & ille unus erat occiſorum, verus *Beniamin lupus rapax*. Quanquam enim ipſe non impetebat lapidibus, at ſervabat tamen lapidantium veſtes, ac carnificis populi miniſtrum agebat. Enimvero poſt hac brevi, nunc tumentem te, efferamque iram, ac furorem ſpirantem viſurus ſum, qui velut langueſcens agnus, ac imbecilla, ad manus traharis: cum veritatis guſtu facto ad Ananiam duceris. Porro dulci admodum riſu diffundar, cum temetipſo denarrante, tuas Evangelii cauſa afflictationes audiam: utque inter cætera hæc diſcrimina referat; *Semel lapidatus ſum*. Par namque eſt, ut lapidibus mediis lapidum ipſe depellas crimen, unaque ac eadem paſſione, peccatum eluas.

Gen. 49. v. 27. Pluribus hæc ipſa in Pauli Encomio. Act. 9. v. 8.

2. Cor. 11. v. 25.

Explicata Stephani viſio adverſus Sabellium.

Operæ pretium autem, æquumque videatur, ut neque Stephani viſionem inexplorata relinquamus. Semper ſane univerſorum Deus, futura, quæ vitam exinde inſequuntur humanam proſpiciens errata, quo prudenter eis occurrat, medelam longe ante apparat: idque nunc efficit. Nam ſi ad pugilis dumtaxat utilitatem divina apparitio facta eſſet; ſatis utique etiam vox e cælis facta habuiſſet, ut in baptiſmo primum; vel ut deinde in Transfiguratione; vel ut etiam in jam memorato Paulo, cum Damaſcum iter faceret.

Matt. 3. v. 17. & 17. v. 5. Act 9. v. 4.

Atqui nunc, tum vel maxime quia futurum profecto erat, ut ex Africa profectum malum, Sabellius inquam, Dei Eccleſiam invaderet, perverſamque opinionem de Perſonarum confuſione in mundum induceret: hac de cauſa Deus futura præcavens, ac poſterorum præmuniens animas, ſe quidem ipſe Stephano oſtendit in ſua plane, eaque perfectiſſima gloria: Filium vero etiam demonſtrat, in perſona numeris omnibus abſoluta, ipſumque ad dexteram ſuam ſtatuit, ut clara perſonarum diſtinctione ſubſiſtentis explicaret.

Verum dicet fortaſſe quiſpiam; recte quidem hæc de Patre & Filio a te philoſophata ſunt: at ubi eſt Spiritus ſanctus? Si enim ad plenam fidei confirmationem Pater e cælo cum Filio apparuit, opus etiam videbatur, cum eis etiam ſanctum Spiritum adeſſe, ut exercita quædam reipſa myſteriorum cognitio, viſione ipſa hominibus innoteſceret. Neceſſe itaque eſt ad iſtam objectionem, noſtram ſententiam in medium proferre. Oportere nimirum, o nimium ſapiens! eum qui recitata aliqua, acri, & exacto judicio expendit, & rimatur, tum rectæ mentis eſſe, tum memoria firmum: ut ita cuncta pariter, quæ ſcri-

Digitized by Google

pta ſunt, comprendere valeat. Si enim Spiritus ſancti præſentiam quæris; recole quæ paulo ſuperius dicta ſunt, antequam de lapidibus ageretur & nece, & invenies ante ipſam viſionem Spiritum ſanctum loquentem, & Stephano adſtantem, athletamque præparantem, ac componentem. Clare namque in principio narrationis
Act. 6. v. 8. hanc primam nobis protulit vocem: *Stephanus plenus gratia, & veritate, ac fortitudine, faciebat prodigia, & ſigna magna in populo. Surrexerunt autem quidam de Synagoga, quæ appellabatur Libertinorum, & Cyrenenſium, & Alexandrinorum, & eorum, qui erant a Cilicia, & Aſia, diſputantes cum Stephano: & non poterant reſiſtere ſapientiæ, & Spiritui, qui loquebatur*. Vides itaque ſacram Scripturam diſtincte, ac dilucide Spiritus ſancti nobis propoſuiſſe perſonam? Quamvis autem Spiritum ſanctum prius deſcripſerit, deinde vero Patrem ac Filium, nihil fidei officit ordinis inverſio. Is enim ſacræ Scripturæ mos eſt. Aliquando enim ſolum Filium nominare aſſolet: aliquando vero Spiritum ſanctum cum Filio; alias vero a Patre initium ſumere, ac in Spiritum ſanctum deſinere: & verſa vice initio facto a Spiritu ſancto, per Filium ſermonem, ad Patrem ducere. Hancque dicendi proprietatem, omnium maxime apud Paulum abſque ullo diſcrimine liceat obſervatam videre. Officium porro noſtrum, quod Stephano debebamus, explevimus; non ex merito quidem, ſi rei magnitudo ſpectetur; at ſi dicendi facultas, abunde Deo noſtro gloria, nunc & ſemper, & in ſæcula ſæculorum: Amen.

F I N I S.

IN-

INDEX
IN APPENDICEM OPERUM
SANCTI PROSPERI AQUITANI.

A

AARON adjutor Moyſi, cujus geſſerit figuram, 79. *& ſeq.* Aaron unctus oleo ſanctificato, Chriſtum unctum noſtrum oſtendit, 88. Veſtes Aaron myſtice taxantur, *ibid.* Quæ omnia Chriſto conveniunt, *ibid.*

Abba, Pater: harum duarum vox una ex circumciſione, altera ex præputio, 202.

Abel Chriſti geſſit figuram, 65.

Abimelech concubinæ filius judex effectus in Iſrael, deinde infructuoſæ arbori comparatus, hæreticos deſignat, quos Eccleſia tamen, ut mulier, quaſſato capite occidit, 99.

Abiſag Davidem calefaciens, & virgo tamen permanens, animæ caſtitatis calore ſuccenſa frigidas in fide animas accendens, 106.

Abraham pater multarum gentium, 69. Abraham pater fidei gratia vocantis appellari meruit, 68. Quomodo nobis pater fidei, *ibid.* Tentatur Abraham, 71. Abraham cur ſervum ſuum jurando manum ſub femore ſuo ponere jubet, 72. Abrahæ ſemen etſi multiplicatum in Judæis, non tamen innumerum. Promiſſio ergo Dei per fidem gentium impleta probatur, 71. *& ſeq.* Abraham ſacerdos, 69.

Abſalon, quomodo elegerit conſilium ſibi noxium, 226.

Abſtinentia animo & corpori eſt neceſſaria, 25. Omnibus eſt neceſſaria, *ibid. & ſeq.* Quænam ſit perfecta, 25. Religioſis tamen debet eſſe familiarior, 26. Abſtinentia carnium, 29. Pomorum peregrinorum & delicatiorum ſorbitiuncularum uſus officit abſtinentiæ, *ibid.* Abſtinentiæ, jejunia, & vigiliæ, ſi non ex amore Dei, ſed ex amore laudis tolerentur, non ſunt ornamenta morum, ſed velamina vitiorum, 41. Ineptire credunt quidam eos qui licita & uſitata nobilibus crimine ambitionis infamant, 47.

Academici novi omnia vergentia in interitum incerta eſſe agnoverunt, 131.

Acceptio perſonarum quid, 170. Acceptionis perſonarum calumnia refellitur, *ibid.* Divina electio non habet perſonarum acceptionem, etiam ſi ex meritis non procedat, 171. Neque quod gratia uni detur alteri non detur, *ibid.* Exemplo rem illuſtrat, *ibid.* Ibi nec fatum nec merita, ſed gratia Dei & ira, *ibid.* Quæſtionem de duobus geminis non ſolvendo, ſolvit Apoſtolus, *ib.* Deus non acceptor perſonarum, dum cujus vult miſeretur, vel non miſeretur, 208. Acceptorem perſonarum Deum non eſſe ex parvulorum cauſſa probatur, 213.

Adæ natura inculpata & ſine vitio creata, 161. Dona gratiarum Adamo in creatione collata, 163. Gratia ſi homini defuiſſet, non ſua culpa cecidiſſet, *ibid.* Gratia primi hominis qualis, *ibid.* Adæ ſtatus ante peccatum, 26. Videritne Deum ante peccatum, *ibid.* Fortiſſimo dimiſit Deus atque permiſit facere quod vellet, 165. Non tanta Adamo gratia collata eſt quam ſanctis, 164. Potentior eſt gratia in Chriſto data, qua efficitur ut homo in bono permanere velit, quam gratia Adæ, 163. Homo ante lapſum beatus, ſed non plene, 162. Futurus perfecte beatus, ſi ſtetiſſet, *ibid.* Quæ iſta beatitudo, *ibid.* Voluntatis Adami vires ante peccatum, 163. Adjutorio quod neceſſarium eſt jam ad reſiſtendum concupiſcentiæ non indigebat, 162. Præſcientia ſui caſus miſeram eum feciſſet, *ibid.* Adam ante lapſum ſanguine Chriſti non indiguit, *ibid.* Adam per ſuperbiam corruptus, omnem poſteritatem ſuam neceſſitati corruptionis ac mortalitatis addixit, 34. Affectavit fieri quod Deus eſt, *ibid.* Adæ peccatum tanto gravius, quanto facilius peccatum eſt, 164. Omnes in Adam peccaverunt, 162. Adam ſervus fugiens Dominum, & conſecutus umbram, 176. Peccatum Adæ Creatori præjudicium bene conditæ naturæ afferre non potuit, 63. Adæ ob peccatum condemnatio, 65. Quæ bona peccato perdidit, aut in ſe corrupit, 26. Quomodo intelliguntur omnes peccaſſe in Adam, 35. Quid ſit imitari Adam, 27.

Adjutorium ſine quo aliquid non fit, & quo aliquid fit, 161. Adjutorium Angelo & primo homini neceſſarium ſi defuiſſet, non ſua culpa cecidiſſent: nunc quibus deeſt, pœna eſt peccati, *ibid.* Adjutoriorum gratia quæ ſit obſcurum, hanc tamen Apoſtolo defuiſſe nemo dixerit, 189. Adjuvatur nemo, niſi qui & ipſe aliquid agit, 225.

Adoptionem parvulorum in Baptiſmate agnoſcebant Pelagiani, 170. Ut infans unus præ altero ad baptiſmi gratiam perveniat, non ſit parentum merito, ſed gratia Dei, *ibid.*

Adſcenſio Chriſti, & dona Spiritus-ſancti. David, Evangelia, Actus Apoſtolorum, non uno in loco, 126.

Adventus Chriſti prior ut ſalvet mundum, poſterior erit ut judicet mundum, 237. Adventui Chriſti ſecundo præcurſores & teſtes erunt Enoch & Elias, 65. *& ſeq.* Adventus ſecundus Chriſti in claritate prædictus a David, Malachia, Iſaia, Chriſto in Evangelio, Apocalyp. & Paulo, in Sibyllinis verſibus, 140. Sicut bonis lætitiam infert, ita malis exitium, *ibid.*

Adverſitas. Dies nobis proſperitas ſæculi, nox adverſitas, 275. Si peccata recordemur, dulcis ſit adverſitas, *ibid.*

Adulteri puniebantur legibus humanis etiam tempore auct. lib. de promiſſ. & præd. 81.

Æquitatis officia, 49. *& ſeq.* Æquitas facit ut omnium neceſſitates, noſtras eſſe dicamus, & humano generi nos natos credamus, 49.

Affectiones animi quatuor timere ac dolere, cupere ac lætari non eſſe vitia, 54. *& ſeq.* Vitæ tamen iſtius ſunt, non futuræ, 56. Non has affectiones habendo, ſed eis male utendo delinquimus, 55. Quomodo huic vitæ neceſſariæ ſint affectiones illæ, 56. Sancti & perfecti timent & cavent, volunt & cupiunt, lætantur & gaudent, contriſtantur & dolent, ſed intereſt quid timeant &c. In bene utentibus virtutes, in male utentibus paſſiones, perturbationes, aut ægritudines ſiunt, 55.

Agun-

Digitized by Google

Aguntur homines, ut agant, 155.

Alexandriæ templum Serapis: quæ ibi dæmonis illuſio, 129.

Ambitioſi deſcribuntur, 40. & ſeq.

Ambroſius Pelagii ore magnopere laudatus, 221. Ambroſii contra Pelagianos de gratia Dei teſtimonia, 177. Ex Apoſtolico ſenſu ſumſit quæ ſcripſit Ambroſius, Ambroſius Pelagio opponitur, 220. & ſeq.

Amen. Chriſti ſanguinem omnis terra accipiens clamat, *Amen*, quod eſt, *Verum*, 65.

Amicitia. Qui amicum propter commodum quodlibet amat, non amicum convincitur amare, ſed commodum, 51. Solus amor propter Deum æternus eſt, *ibid.*

Amor cauſa cur bonum recte fiat, 171. Amor qui eſt naturalis, 51. Honeſtus quidem, ſed charitate longe inferior, *ib.* Sine amore Creatoris nemo bene utitur creaturis, 182.

Angeli quales ſint creati, 2. Quod boni perſeverarint, ex ipſorum provenit voluntate, *ibid.* Iidem jam nec poſſunt, nec volunt fieri beatiores, *ibid.* Unde factum ſit ut aliqui caderent, *ibid.* Angelorum bonorum permanſio, malorumque caſus per liberum arbitrium, 161. & ſeq. Quale habuerint adjutorium, *ibid.* Sic Deus ordinavit Angelorum & hominum vitam, ut in ea prius oſtenderet quid poſſet eorum liberum arbitrium, deinde quid poſſet ſuæ gratiæ beneficium, juſtitiæque judicium, 161. Non poſſe peccare facta eſt Angelis ſanctis merces meriti, 163. Angeli ſancti vitæ contemplativæ participes ſunt, 2.

Angelus, ideſt rector Eccleſiæ Pergami, 95.

Anguſtias patitur omnis malitia, ſola innocentia eſt ubi deambuletur, 240.

Anima per ſemetipſam non lucet, 277. Ut oculi noſtri, *ibid.* Refelluntur qui putant animas ob delicta alibi commiſſa in corpora meritis ſuis convenientia detrudi, in iiſque magis minuſve affligi, 193. Animarum receptacula ante reſurrectionem, 252.

Animalia in Lege quæ munda aut immunda, Animalia munda & immunda quid notarent, 91.

Animi perturbationes ab aliis paſſiones, ab aliis ægritudines vocantur, 52. Animos aliorum ſine ipſorum confeſſione neſcimus, qui quales craſtino futuri ſimus ignoramus, 20.

Anna uxor Elchanæ quid figurate ſecerit, 103.

Antichriſti perſecutio prædicta a Daniele, & Joanne in Apocalypſi, 137. Antichriſti ſuperbia notatur ab Ezechiele, Paulo, Chriſto in Evangelio, & Joanne in Apocalypſi, 138. Signa Antichriſti, *ibid.* In templo Salomonis eſſe ſeſſurum quidam conjiciunt, *ibid.* Præcones mendacii ſui habebit, *ibid.* Adventus Antichriſti non erit humilis, ut adventus Chriſti, ex Iſaia, *ibid.* Nihil eorum faciat, quæ Chriſtum impleſſe Evangelium ſonat & prophetia, *ibid.* Finis Antichriſti, diaboli, & angelorum ejus, & eorum hominum qui ad eorum ſocietatem tranſierint, *ibid.* Antichriſti facta, ultimi temporis anguſtiæ, & reſurrectio mortuorum Iſaiæ & Ezechiel, ut Danieli oſtenſa, quemadmodum Evangelica auctoritate firmantur, 213. Antichriſtus depictus in Job libro, Paulo, & Evangelio, 214. Statim poſt Antichriſtum verus Chriſtus venturus, 137.

Antiqui patres, quibus revelatum eſt, diſputationes allegoricas de legalibus præceptis conſcripſerunt, 91. Antiqui ſancti non pertinebant ad legis litteram, ſed ad gratiam Chriſti accuti, 192.

Apoſtolatus munere omnes gratiæ continentur, 190.

Apoſtolus magnus gratiæ præceptor, confeſſor, prædicator, 190. Apoſtoli & Doctores columnæ Eccleſiæ, 87. Apoſtoli duodecim fontibus deſignati, 83. Quomodo Apoſtoli majora videntur feciſſe quam Chriſtus, 274.

Aquæ inferiores quæ perfundunt terras, & aquæ ſuperiores remotæ ab aſpectibus, ſed fidei commendatæ, 241.

Arbor quænam bona, vel mala, 181.

Arcadius religioſus & Chriſtianus princeps, ne traderet confugientes ad ſe Armenios, bellum cum Perſis confecit, 127. Victoriam auguratus ex crucibus quæ in veſtibus apparuere, *ibid.* Victor monetam auream ſigno crucis notatam fieri præcepit, *ibid.* Hæc in uſu totius orbis, & maxime Aſiæ perſiſtens, 128.

Arca Noe fabrica, 66. & ſeq.

Ariani ſævi in Eccleſiam, 137. Præcurſores Antichriſti, *ibid.*

Armenius Presbyter & Abbas, 239.

Aſpectu impudico puella Carthaginenſis domicilium ſe diabolo præbuit, 135.

Avaritia generalis, qua plus appetit quiſque quam ſat eſt, 242. Avaritia alia amor pecuniæ, *ibid.* Apoſtolus per amorem pecuniæ generalem avaritiam intellexit, quæ radix eſt omnium malorum, *ibid.* Avaritia vincenda ei qui rempublicam gubernat, 145.

Auguſtinus beatæ recordationis Epiſcopus a Bonifacio II. vocatus, 239. Multi Patres & ſanctæ Sedis Antiſtites de initio fidei paria diſſeruerunt Auguſtino, *ibid.* S. Auguſtini elogium, 55. & ſeq. Hunc Julianus Pomerius in libris ſuis de Vita contemplativa ſecutus eſt, 56. Ejus ſententia de animi affectionibus in *lib.* 14. *de Civit. Dei*, *cap.* 9. *ibid.* Benigne interpretatur Auguſtinus, quod incautius a judicibus geſtum in cauſa Pelagii, 191.

Aurelius Carthaginenſis Epiſcopus cum templum Cæleſtis deæ Deo vero dedicare ſuſciperet, titulus in frontiſpicio mirabiliter conſcriptus legitur, AURELIUS PONTIFEX DEDICAVIT, 130.

Aures caſtæ quales, 37.

Auxilium Dei quod habent ſancti, 42. Auxilium gratiæ neceſſarium, 196. Miſericordia datur, vel judicio non datur, *ib.* V. *Gratia*.

B

BAbylon magna per mundum expolianda trophæis, ejuſque filia quicumque facta ejus imitatur, 136. Babylon non uno loco ſita, ſed tota eſt ſparſa in orbe, *ibid.* In Babylone ſunt cives ſupernæ patriæ, *ibid.* Hi exeunt de Babylone, qui non faſtus ejus, ſed humilem viam Chriſtum ſequuntur, qui gemunt & dolent ob iniquitates quæ fiunt in medio eorum, ad quos Chriſtus loquitur in Evangelio, *Matth.* 5. 4. *ibid.*

Babylonicæ turris extructio, 67.

Balaam ex gentibus licet, unius veri Dei vates, 94. Idem ſemel prohibitus, iterum corde perverſo a Deo petit, tentans utrum locus daretur eundi ad Balac, *ibid.* Balaam mente ſaucio facta poteſtas pergendi: avaritiæ ſuæ corde captivus vadit, *ibid.* Angelus ei obvius jumento ipſius ſe potius manifeſtare voluit quam illi, quia pejor jumento effectus fuerat, *ibid.* Etiam per talem adventum unici Filii ſui ex populo Iſrael Deus gentibus promittebat, teſte Evangelio, *ibid.* Conſilium nequiſſimum Balaam, quo totus pene Iſrael in mortem incidiſſet, niſi Phinees adulteros transfodiens,

Digitized by Google

diens, irem Dei placaſſet, *ibid.* & *ſeq.* De Balaam pſeudopropheta, 95.

Baptiſmus rubro mari comparatur, ad quem feſtinans hoſtem diabolum fugit, ut Salvator eum inveniat, 82. Aqua baptiſmi ſalutem venienti ad Salvatorem miniſtrat: peccata vero cum diabolo auctore in profundo detrudit, *ibid.* Baptiſmus non confertur aut denegatur parvulis ob præcedentia bona vel mala merita, aut parentum, aut ipſorum parvulorum, neque ex prævisione bonorum, vel malorum operum, 213. & *ſeq.* Eccleſiæ cor & os maternum parvulis præſtat, ut ſacris myſteriis imbuantur, 194. Unde fideles appellantur, 195. Baptiſmus ſine charitate nihil prodeſt, 260. miniſtros juſtos quidem eſſe oportet, nec tamen ſi non fuerint, non erit baptiſmus, ut volebant Donatiſtæ, *ibid.* Eleganti comparatione id docetur, *ibid.*

Barnabas in Apoſtolatum ſuſceptus Domino præcipiente, 87.

Beati qui dicuntur in hac vita, ſpe beati ſunt, ipſa re futuri beati in altera, 5. Beatorum inæqualis quidem erit beatitudo, ſed nullus non erit ſua ſorte contentus, 2. Beatos in cælo ſuorum, qui ibi non fuerint, miſeriæ non contriſtabit: ſed de omnium qui ibi fuerint felicitate gaudebunt, 6.

Beatitudo non eſt perfecta ubi non eſt ſecura, 5. Beatitudinem omnes appetunt, 237. Sine fide ad eam non pervenitur, *ibid.*

Bel idolum confractum, & draco interfectus a Daniele, totum mundum dæmonum dominatu liberandum deſignant, 114.

Bellandi initium a Cain, 65.

Benedictio Jacob & Eſau, 72. & *ſeq.* Benedictio dulcedinis gratia Dei, 272.

Beneficentia, 39. quomodo recte fiat, *ibid.* De juſtitiæ fonte procedere ea quibus juvari hominum poſſunt, *ibid.* Beneficentiæ multa opera, *ibid.* Beneficentia in proximos Deum conciliat, 52.

Beniamin noſter Paulus ex Saulo, ex tribu Beniamin, 77. Quomodo in eo impleta ſpiritaliter, quæ olim a Joſeph erga Beniamin facta ſunt, *ibid* & *ſeq.* Poculum Joſeph in ſacco Beniamin, calix paſſionis Chriſti in corpore Pauli, 78.

Beſtia quarta Danielis eſſe, quatuor regna ſibimet ſuccedentia, 212. In ſeptima ea ariete & hirco, Perſarum atque Græcorum prælia, *ibid.* Inſcriptio beſtiæ in fronte & in manu, non tantum diaboli facta imitari, ſed & gloriari in malis operibus, & ſub figura Chriſti Antichriſti facta exercere, 234. De talibus Chriſtus in Evangelio, & Joannes in Epiſtole, *ibid.*

Blaſphemiæ nomen, æternitatem, divinitatem, altaris hominibus tribuere, quæ vanitas non veritas tradidit, atque exſecrabilia ſunt, 126.

Bona Eccleſiæ ſunt vota fidelium, pretia peccatorum, & patrimonia pauperum, 21. Quod habet Eccleſia, cum omnibus nihil habentibus habet commune, nec aliquid inde eis qui ſibi de ſuo ſufficiunt debet erogare, *ibid.* Bona Eccleſiæ recte poſſideri ab eo qui propria vendidit aut dimiſit, *ibid.* Exemplo ſanctorum Paulini, & Hilarii Arelatenſis probatur, *ibid.* Bona Eccleſiæ non ut poſſeſſores, ſed ut procuratores poſſidebant ſancti illi, *ibid.* Non in uſus ſuos vindicaverunt ut propria, ſed ut commendata pauperibus diviſerunt, *ibid.* Facultates Eccleſiæ quibus diſtribuendæ ſint, *ibid.* & *ſeq.*

Bonifacii II. Papæ Epiſtola ad Cæſarium Arelatenſem, quæ confirmat ea quæ in Synodo Arauſicana II. fuerunt definita, 239. Breviterque Semipelagianos ex eo quod cetera gratiæ deputabant, multo magis idem dicere debuiſſe de fide arguit, *ibid.* In ceteris quæ minus recte ſaperent operatione divina inſtruendos ſperat, *ibid.*

Bonum qualiter ſit voluntarium, 224. Boni etiam imperfecti cupiditas donum gratiæ eſt: alioquin gratia ſecundum merita daretur, 172. Boni cupiditas, charitas, quæ tota ex Deo, 173. Nulla bona facit homo, quæ non facit Deus ut faciat homo, *ibid.* Bonum beatificum ſit amore Creatoris, 183. A Deo petendum, *ibid.* Bona quædam quorum uſus eſſe non poteſt malus, 296. Nemo habet aliquid boni, niſi ab illo acceperit qui ſolus bonus eſt, 271. Bona aliqua ſine charitate haberi poſſunt, prodeſſe non poſſunt, 44. Bona quæ Deus dat peccatoribus, majora daturum juſtis innuunt, 259.

Boni. Nemo ſterililter bonus, 180. Deus bonos non tantum præſcit, ſed ipſe facit, 164.

Botrus ab exploratoribus terræ promiſſæ ablatus, 92.

C

CAin. Cur ſacrificium ejus reprobetur, 65. Bellandi initia inſtituit, *ibid.* Figuram geſſit Judaici populi, *ibid.* Cain contemtor divini mandati, ſuperbiæ caput, auctor invidiæ, princeps illeæ mortis, & primus in hominibus parricida, *ibid.*

Canticum Deuteronomii terribile, 95. Cantica Canticorum, librum Geneſeos, ac partem Ezechielis, & cetera talia cuique non licuit legere tempore Legis, 38. Canticum novum & canticum vetus, 247. Qui vult cantare canticum novum, diligat æterna, *ibid.*

Capitula Cæleſtii capitalia, 188.

Carbones ad pœnam, alii ad ſalutem, 276. Carbones tenebræ ſunt, color indicat, cum acceſſerit flamma, lux fiunt, *ibid.* Carbones mali impedientes a via Dei, *ibid.* Carbo Apoſtolus, de cælo accenſus, *ibid.*

Charitas fructus noſter, 264. Fructus Spiritus primus ab Apoſtolo ponitur charitas, *ibid.* Cetera ex iſto exorta & religata, *ibid.* Merito Chriſtus dilectionem ſic ſæpe commendat, tamquam ſola præcipienda ſit, ſine qua non poſſunt prodeſſe cetera bona, & quæ non poteſt haberi ſine ceteris bonis, quibus homo efficitur bonus, *ibid.*

Charitatis deſcriptio, 43. & *ſeqq.* Quam neceſſaria ad ſalutem, 44. Apoſtoli verba, 1. *Cor.* 13. de ea explicantur, *ibid.* Nulla actio aut paſſio proderit ſine charitate, *ibid.* Nihil erit peccati damnabile, nihil deerit boni iis, quibus charitas bonorum omnium mater affluxerit, *ibid.* Omnia bona fidelium non virtuti humanæ, ſed charitati quæ eſt a Deo aſſignanda, *ibid.* Charitas ſuperiora Scripturæ, 241. Charitatis præceptum ſuper omnes libros, quia nihil eminentius charitate in divinis libris, 242. Quæ bona ex Dei & proximi charitate naſcuntur, 45. Charitas Dei non qua nos diligit, ſed qua nos facit ſui dilectores diffuſa eſt in cordibus, 202. Charitatis miri effectus, & quam varii, 41. Hæc vocatur ab Apoſtolo *excellentior via*, *ibid.* Quia ſine charitate non ambulare poſſunt homines, ſed errare, *ibid.*

Carnem Chriſti in paſſione confectam ſuſcepit populus Chriſtianus manducandam, 83.

Carnes. Non carnium naturæ damnandæ, ſed carnales concupiſcentiæ fugiendæ, 29.

Carnales qui adhuc parvuli ſunt in Chriſto, 232. Fideles qui non ſecundum Deum vivunt carnales appellat Apoſtolus, 35. Et unde tales vocet, *ibid.*

Car-

Carthagini nomina Proconſulum in calculis eburneis conſcripta in foro citabantur a præſenti judice, eratque dies ille ſolemnis albi citatio, 145. Ibi qui bene rem geſſerant laudabantur, qui ſecus ſibilis convitiiſque excipiebantur, *ibid.*

Caſtigandi qui poſſunt pati increpationem, impatientes objurgationis ut languidi palpandi, non adulando, ſed compatiendo, 19.

Catholicus quis dicendus ſit, 134.

Catilina, 170. 181.

Cenſus terrenus ſi vitioſe diligitur, non eſt voluptatum materia, ſed dolorum, 33.

Centuplum. Dominus ſuis vincentibus centupla pollicetur, 74.

Chaldæi aſtronomiæ dediti, 68.

Chriſtus ſecundum carnem filius David, ſecundum vero divinitatem Dominus David, & creator David, & non ſolum ante David, & ante Adam, ex quo omnes homines; ſed & ante cælum & terram, in quo omnis creatura eſt, 244. Chriſti adventum præconia omnium ſpirituum nunciarunt: etiam per linguas inimicorum ſuorum veritas clamitavit, 118. De Chriſto ex Virgine Iſaias, Lucas, Paulus, & Sibylla, 119. 120. Maximum Dei donum cum Chriſtus factus eſt nobis caput, noſque ipſius membra, 244. Cum oramus ad Deum, nec Filium inde ſeparamus, & cum precatur corpus Filii, non a ſe ſeparat caput ſuum, *ibid.* Oramus ad illum, per illum, & in illo, *ibid.* Chriſtus etiam infans ignorantia caruit, & animi infirmitate, 179. Chriſtus particeps mortalitatis noſtræ, ut nos efficeremur participes divinitatis ipſius, 243. Nos participes unius ad vitam, ille vero ad mortem particeps multorum, *ibid.* Chriſti fuga in Ægyptum. Oſee & Matthæus, 121. Chriſtus parentibus ſubditus ſecundum naturam humanam, non ſecundum divinam, 266. Patri ſubjiciendus poſt judicium quomodo dicatur, *ibid.* Chriſtus ſolus ex Virgine natus ſine corruptione: ſolus ſine peccato ex Auguſtino, 224. Angelorum cibus, incarnatione fit cibus hominum, 260. Non ex præcedentibus meritis humana natura in tantam ſublimitatem ſubvecta in Chriſto, 270. Verbum & caro, Deus & homo unigenitus Dei Filius, *ibid.* In Chriſto natura humana impeccabilis, 162. Chriſtus mediator novæ legis non ſolum, veteris Teſtamenti vindictam temperavit, ſed etiam novæ legis mandata addidit, 86. Quæ contraria non eſſe legi oſtenduntur, *ibid.* In novo quoque Teſtamento non parva exempla vindictæ proceſſerunt, *ibid.* Chriſtus in templo ſeniores convincens. Lucas, Petrus & Paulus, Iſaias, 121. De baptiſmo Chriſti & teſtimonio Patris, *ibid.* Chriſtus in Iſaac figuratus, 71. Chriſtus mare pedibus ambulans ex Davide, Matthæo, &c. 122. Chriſtus populum paſcens in deſerto. David, Iſaias, Evangeliſtæ, & Paulus, *ibid.* Chriſtus portatus aſello ex Zacharia & Evangeliis, 122. Chriſtus venditus a Judæis tranſiit ad gentes, 76. Chriſtus ſpinis coronatus, ex Pſalmo, Evangeliis & Sibylla, 123. & *ſeq.* Chriſtus contumeliis ſaturatus, Iſaias, Evangelia, Petrus, & Sibylla, 123.

Chriſti Crux & vulnera, ex Iſaia, Pſalmo, Jeremia, Evangeliſtis, Petro & Paulo, 124. In medio latronum crucifixus Chriſtus. Iſaias, Evangelium & Petrus, *ibid.* Chriſti veſtimenta diviſa. David, Joannes, *ibid.* Chriſti caro ſeneſcendo ad mortem etiam ventura fuiſſe videtur, 197. Chriſti latus lancea percuſſum in cruce, unde fluxerunt ſacramenta, 272. Chriſtus felle & aceto potatus. Pſalm. Joannes, & Sibylla, 124. Lancea percuſſus. Zacharias, Jeremias, Joannes, Petrus, Joannes in Epiſtola, & Sibylla, *ibid.* In ejus paſſione Sol, & Luna obſcurati ſunt: ex Joel, Evangeliis Paulo, 125. Velum templi ſcindendum prænuntiat Sibylla, *ibid.* Sepelitur. Pſalmus 15 & 87. Evangelia, Paulus, & Sibylla, *ibid.* In Chriſti morte ſanctorum corpora reſurgunt Iſaias, Matthæus, Paulus, Petrus, Sibylla, *ibid.* Reſurrexit tertia die, ex Oſee, David, Evangeliis, Paulo, *ibid.* Chriſti contumelioſa Paſſio credentibus Chriſto eſt vera libertas, 70. Chriſtus in quantum homo a Deo ſuſcitatus, in quantum Deus a ſe ipſo, 270. Chriſtus quomodo primitiæ reſurgentium, cum ipſe mortuos ſuſcitarit, 125. Idem teſtatur Sibylla, *ibid.* Chriſtus ſpiritum duplum diſcipulis infudit, ſemel poſt reſurrectionem, ſecundo vero in die Pentecoſtes, 108. & *ſeq.* Nec tamen duo Spiritus ſunt, ſed ipſe idem multipliciter prærogatus ab individua Trinitate, 109. Chriſti regnum lapide abſciſſo de monte ſine manibus, Deus & homo ex Virgine natus, 111. Regnum Chriſti omnem terram implebit, & permanebit in æternum: hoc orando petit Eccleſia cum dicit, *adveniat regnum tuum*, *ibid.* Chriſti nomen a chriſmate dictum, 263. Ideo unxit nos, quia luctatores contra diabolum fecit, *ibid.*

Chriſtianum nomen eſt novum quod terras obtinuit, 127. Chriſtianorum ſpes quæ ſit, 256. Chriſtiani qui male vivunt injuriam Chriſto faciunt, 107.

Circumciſio data Abrahæ, 70. Cur in præputio, non autem in alio membro, *ibid.* Circumciſio parvulorum octava die fieri præcepta, quia Chriſtus die Dominico reſurrexit, 227. Circumciſio cordis figurata in circumciſione carnis, 70. Ut hi qui in eremo nati Jordanis in tranſitu abluti, circumciſionem ex cultellis ſuſceperunt petrinis: ſic omnis in baptiſmo conſecratus ex petra Chriſto corde circumciditur, 96.

Clerici peccatorum gravium rei ante confeſſionem nec communicare debent, nec officium ſuum implere, 23. Alias duplicis peccati rei futuri, *ibid.* Quomodo illi potius Deum placare debeant, *ib.* Clerici qui poſſeſſionibus ſuis renuntiare non poſſunt, ſine peccato poſſident ſua, ſi quæ accepturi erant ab Eccleſia accipiunt, 22. Quod ſi putant deforme eſſe ſe pauperes reddi, noverint deformius eſſe poſſeſſores de eleemoſynis pauperum paſci, *ibid.* Clerici quos pauperes aut voluntas, aut neceſſitas fecit, laudabiliter accipiunt ab Eccleſia vitæ neceſſaria, *ibid.* Clericis, ſi non habeant unde vivant, Eccleſia non reddit præmium laboris, ſed neceſſaria præſtat, *ibid.* Clerici ſua poſſidentes non ſine grandi peccato ab Eccleſia aliquid accipiunt, 21. Peccatis alienis ſua multiplicant, *ibid.* Nec Clerici propria habentes aliquid accipiant de bonis Eccleſiæ, nec ipſi pauperes qui ſe poſſunt ſuis artificiis aut laboribus expedire, *ibid.* Clerici qui Eccleſiæ ſerviunt, ſi ea quibus opus non habent, ut labori ſuo debita exigunt, nimis carnaliter ſapiunt, *ibid.* Eccleſiæ fideliter ſervientes, non ſtipendia terrena, ſed æterna præmia exſpectare debent, *ibid.*

Columba ſuper Chriſtum baptizatum cur deſcenderit, 121.

Cogitatio turpis mentem inquinat, honeſta purificat, 37. Primam boni cogitationem Deus in occulto inſpirat, 204.

Concilium Africæ univerſale contra hæreſim Pelagii & Cæleſtii, 187. Concilii Africæ univerſalis Carthagine habiti canones aliquot, *ibid.*

Concupiſcentia. Hoc periculoſa animæ ingerit ægritudo, ut noxia ſumere velit; & quæ utilia ſunt & ſaluti proficiunt, renuat, 91. Concupiſcentia non naturalis, ſed naturæ pœnaliter indita, 95. Non eſt naturalis, ſed vitioſa, *ibid.* Concupiſcentia carnis quam mala, 81. Concupiſcentia prava, niſi ei aſſentiaris, non eſt peccatum, *ibid.* & *ſeq.* Concupiſcen-

tia

tia non bona, cum ei ſit reſiſtendum, 184. Concupiſcentia carnis & ipſa non ſine ſuperbia, 17. Ordinarii de mulieribus ſermones ex interiore concupiſcentia naſcuntur, 18.

Confeſſio. Poſt confeſſionem curandum ut ſanetur vulnus peccati, 250. Quomodo id præſtari poſſit, *ibid.* Confeſſionis ſpontaneæ, & pœnitentiæ utilitas, 20. Confeſſio ſpontanea peccantium benigne ſuſcipienda, 19. Confeſſio peccatorum apud Sacerdotem, *ibid. & ſeq.*

Conjugum officia ad invicem, 17. apud fideles conjuges vera virtus caſtitatis, 184.

Conjunctioribus quando amplius impendi liceat, 46.

Conſcientia impiorum platea civitatis magnæ Sodomæ, plaudentium in morte ſanctorum, quod acerrimis quaſi caruerint inimicis, 139. Conſcientiæ omnium in die judicii patefient, 62. Conſcientiæ peccatricis tribulatio, quanta, 253. Deus tamen adjutor dimittendo peccata, *ibid.* Conſcientiæ ſtimuli ſunt pœnæ graviſſimæ, 62.

Conſilium Dei fidelibus adnuntiandum in quo ſitum ſit, 17.

Conſparſio ſeu Maſſa ex Adam, alia ex Abraham, 207.

Conſtantino Imperatore, Donatiani confutati, & Arius penitus a Deo, 129.

Conſuetudo vitioſa quam ægre deſeratur, 46.

Contemplativæ vitæ etiam hic haberi poſſe portionem, 3. Contemplativæ vitæ qualis in cælo habebitur, deſcriptio, 2. & *ſeq.*

Contemtores mandatorum Dei, etiam reges cæcos dixit Dominus, 118.

Converſionem differentes ſimiles corvo de arca emiſſo, vocem corvinam cras, cras emittentes, 241. Acceleranda converſio, *ibid.* Averſio a Deo ex nobis eſt, converſio ad Deum ex Deo, 196.

Cooperari. Quibuſdam Deum diligentibus omnia cooperantur in bonum, 160. Omnia cooperatur Deus in bonum iis qui diligunt eum, *ibid.*

Cornelius ex gentibus ad fidem veniens, 122.

Corpus quatenus diligi debeat, 45. Corporis compago ſymbolum charitatis, 234. Corpus omne licet Angelicum inferius eſt quam anima, 245. Corpora tam damnatorum quam beatorum fient immortalia, ſed diverſo fine, 2. Corporum glorificatorum qualitates, 6. Dominus dedit nobis manducare corpus ſuum, in quo tanta perpeſſus eſt, 248. Quomodo ſpiritaliter manducetur corpus Chriſti, 263.

Correctio. Rectores Eccleſiæ ſubditorum correctio lætificat, obduratio contriſtat, 18.

Correptio facienda, 161. Quoniam incertum nobis eſt quos Deus ſalvare decreverit, omnium & ſingulorum debemus procurare ſalutem voto, prædicatione, correptione, 166. & *ſeq.* Omnibus correptio eſt adhibenda, 167. Correptio prædeſtinato eſt ſalubre medicamentum, reprobo pœnale tormentum, 166. Correptione non malum, ſed bonum pro malo redditur, 167. Excuſationi nolentium corripi occurritur, 156. Quamvis prædeſtinatio certa, ſeu quamvis prædeſtinatorum nullus perire poſſit, non eſt tamen negligenda correptio, 167. Cur juſte corripiantur qui non obediunt Deo, tametſi gratiam obediendi nondum acceperint, 156. Sive ſint regenerati, ſive non ſint, *ibid.* Correptio fraterna quibus maxime incumbat, 9. & *ſeq.* Correptio ſuperiorum quomodo accipienda, 14. Correptio a paſtore non intermittenda, 9. Correptionis neceſſitas & utilitas, 155. Correptio utilis & neceſſaria, etiamſi gratia a Deo pendeat, 156. Correptio & gratia non ſe invicem tollunt, 166. Correptio unde habet ut utilis ſit, *ibid.* Dei eſt correptionem utilem facere, 167. Correptio quandonam proficit, 155. & *ſeq.* Correptio nonniſi per Deum proficit, *ibid.* Correptioni conjungenda oratio, 166. Uſus præcepti, correptionis, & orationis, 155. Correptio quomodo facienda, 167. Correptio ex charitate proficiſcitur, 166. Correptio pro culparum diverſitate diverſa, *ibid.* Publice publica tantum corripienda peccata, 167. Correptio peccantium præcepta eſt, 50.

Correptionis aſperioris pericula, moderatæ fructus, 19. Quare infirmi patienter ſuſtineantur, *ibid.* Non omnes objurgari expedit, nec omnes blande tractari, *ibid.* Sancti ſacerdotes omnium quos curant non voluntati, ſed utilitati proſpiciunt, *ibid.* Correptio ex levi ſuſpicione facta, arguitur, 20. e Spiritu-ſancto Eccli. 19. 28. *mendax* appellatur, *ibid.* Superbiæ & non humilitatis indicium eſt: & contumelioſe reputatur, *ibid.* Iram Dei non effugiet qui aliquem non ſic corripit, ut emendet, ſed ut ſe procaciter jactet, 21. Correptionis neceſſitas in ſacerdotibus, 9. Et quomodo præſtanda, ſecundum exemplum Apoſtoli, *ibid.* Qui peccantem novit nec corripit, peccati particeps efficitur, 50.

Corvi panem & carnes Eliæ miniſtrantes, Judæi prius in præceptis panem, poſtea carnem Domini in paſſione gentibus miniſtrarunt, 107.

Creatio rerum, 63. & *ſeq.* argumenta quibus creatio naturarum in tempore oppugnatur, 18. & *ſeq.* Reſpondetur his, *ibid.* Cur creare pergat homines Deus, quos novit ſub peccato naſcituros, 222.

Credere in Chriſtum eſt diligere Chriſtum, 273. Non quomodo dæmones, *ibid.* Summa credendorum quæ docere debet pontifex & credere populus, 9. Non quodlibet credere bonum eſt, 202. Quo ſenſu charitas omnia credere dicatur, *ibid.*

Crimina quæ a corporis Chriſti communione removent, 176. Crimina non confeſſa, ſed aliunde nota, & quæ patientia non ſanantur, igni piæ increpationis curanda, 20.

Cupiditas. Non ſolum a cupiditate poſſidendi ſuperflua, ſed etiam a voluptate percipiendi abſtinendum, 30. Pauperum allevatio prætextus cupiditatis, *ibid.* Cupiditas & ſuperbia unum malum: nec ſuperbus ſine cupiditate, nec cupidus ſine ſuperbia, 36. Cupiditatis tyrannis in eos qui ipſi ſerviunt, & cupidorum ſtatus miſerabilis depingitur, 24. Cupiditas cupiditate alia pellitur, 178.

S. Cypriani Tractatus de oratione Dominica, 157. Cypriani teſtimonia de gratia Dei, 176.

D

DÆmones ante lapſum beati, ſed non plene, 161. & *ſeq.* Eorum locus nunc eſt aer iſte caliginoſus, 34. Dæmonis illuſiones Alexandriæ in templo Serapis, 129. Romæ in ſpecu, ubi virgines ſingulis annis immolabantur, a Monacho Stilliconi noto ob meritum, diſſipantur, *ibid.* Differentia quæ eſt inter dæmones, & impios homines, 2.

Damnatorum ſtatus, 43. *Ignis & vermis* totam exprimunt damnatorum pœnam, *ibid.* Occidi dicuntur, non quod aliquando deficiant, ſed quod in doloribus pœnaliter vivant, *ibid.*

Dan. Tribus in Perſide habitans tempore auctoris libri Promiſſ. & Prædict. 136. Ex ea naſcetur Antichriſtus, ex prædictione Jacob Patriarchæ, *ibid.*

Daniel vir deſideriorum, 111. Prophetiæ ejus myſteriis licet

pleno

Digitized by Google

plena ſit, pars tamen ejus ita alucet, ut tempus ſignaverit adventus Salvatoris, *ibid.* Duodecim ejus propheticæ viſiones: in Hebræo tantum decem, *ibid.* Hæ duodecim percurruntur, *ibid. & ſeqq.* Seniores impudici hæreticorum figura Eccleſiæ integritatem vitiare contendentium, 111. Daniel ex cibis regiis non contaminatus, Chriſtus & diſcipuli ejus a deſideriis mundi alieni, *ibid.* De Danielis Prophetia, *ibid.* Daniel in lacum leonum miſſus, & inde erutus, Chriſti figura, 112. *& ſeq.* Daniel eductus illæſus a lacu leonum, inimici vero ejus a leonibus devorati: Dominus ſuos eruens a diabolo, 114. Danielis ſocii in flamma illæſi, veri Chriſti adoratores a flamma præſentis ſæculi ad cæleſtem gloriam perducti, 111. *& ſeq.*

Dati Chriſto qui intelligantur, 160. Chriſti diſcipuli duobus modis dicti, *ibid.*

David, manu fortis, 104. Paſtor ovium, ut Chriſtum paſtorem ſignaret, *ibid.* Geſtorum David, cum Chriſti beneficiis comparatio, *ibid.* David leonem & urſum occidens, ex ſemine ſuo venturum ſignat, qui conculcavit leonem & draconem, *ibid.* Arma Saul a Davide rejecta, ſapientia hujus mundi a Chriſto neglecta: quinque lapides electi, quinque libri Legis, *ibid.* David fugiens, Martyrum figura, *ibid.* David parcens Sauli, Chriſtus parcens etiam regibus ſævientibus, 105. David declinans inſidias Saulis; Chriſtus ſubtrahens ſe Judæis, gentibus annuntiatus, *ibid.* David arreptitium ſe ſimulans futura myſteria agit, *ibid.* Hæc ab Auguſtino expoſita, *in Pſ.* 33. *n.* 5. *ibid.* David plenus vera & alta & pia ſapientia, 226. quæ reſponderit maledicentem Semei percutere volenti, *ibid.* David lapſus quomodo utilis juſtis & peccatoribus, 274. David unctus in regem quid in figura geſſerit, 104. David Saulem occiſum dolens & vindicans, a toto Iſrael agnoſcitur, Chriſtus inimicos diligens & vindicans, totus ad eum colligitur mundus, 105. David elatus adulterium, homicidiumque commiſit: monitus pœnitentiam agit, & mortem licet evaſerit, in eum tamen graviter vindicatur, 105. David exemplum ſobriis animabus, ut diſcant amplius metuere proſpera, quam adverſa, 106. David promiſſa non eſſe de Salomone intelligenda, *ibid.* David turbatus cum videret iniquos florere in ſæculo, bonos vero laborantes: ſed confirmatus cum attendit utrorumque noviſſima, 254.

Debbora expugnans Siſaram, & Jahel ligno configens, Eccleſiæ ſimilitudinem gerunt, expugnantis idola & hæreſes ligno crucis, 97.

Decimas & primitias &c. cur ſacerdotibus diſtribui juſſerit Deus, 25. Decimas Deus ſibi offerri, eaſque ſacerdotibus diſtribui conſtituit, *ibid.*

Declamatores. Quid differant inter ſe declamatores & doctores, 11.

Defunctis cura eſt de his quæ hic aguntur, patet ex divite apud Inferos de fratribus ſollicito, 269. De ſuis pleriqua ante mortem provident, *ibid.* Quæ pro defunctis commendandis frequentat Eccleſia, non ſunt adverſa ſententiæ Apoſtoli, qua dictum eſt, ut *referat unuſquiſque ſecundum ea quæ per corpus geſſit*, 252.

Delectatio. Tanto magis delectat opus bonum quanto magis diligitur Deus ſummum bonum, 195. Qui fiat ut juſtitia nunc magis minuſve delectet, *ibid.* Delectationis carnalis pravi effectus in homine, 37. Quomodo delectationi carnali addicti homines, etiam abſentibus objectis carnalibus, interius corrumpantur, *ibid. & ſeq.*

Deliciæ ſi abſque deſiderio percipiantur non officiunt, & viles cibi plerumque abſtinentiæ profectum, ſi appetenter accipiantur, impediunt, 28. Probat exemplo David, & Eliæ, *ibid.* Deus vera poſſeſſio, in quo omnia habentur: modo homo primitus ſit Dei poſſeſſio: & quanta talis hominis beatitudo, 24. *& ſeq.* Qui temporalia quærit, quanta ſit divinæ dulcedinis multitudo non didicit, 25. Mundo renunciandum ut fiat Deus poſſeſſio, *ibid.*

Deſcendere. Deum deſcendere, eſt humanos actus inſpicere, 67. 70.

Deſerit aliquantum Deus, ne ſuperbiamus, 223.

Deſperationi & perverſæ ſpei Scriptura occurrit, 235. In peccatis non deſperandum de venia, 234. Sed imitanda David Regis pœnitentia, *ibid.*

Detractores æquanimiter non eſſe ſuſtinendos, 48. Qui detrahunt, aut detrahentibus acquieſcunt, vanitatis morbo laborant, *ibid.*

Deus & juſtos & injuſtos videt, 248. Deus quo ſenſu deſcendere dicatur, 67. 70. Deus in hac vita ſine alicujus creaturæ aſſumptione non poteſt videri, 5. Dei patientia & longanimitas, 241. Dei vacatio ab opere ſine deſidia, 258.

Deorum turba a Varrone deſcripta, etiam cum Jove fulmina vibrante, non potuerunt efficere ne eos perderet Crucifixus, 130.

Diabolus princeps Angelorum qui ceciderunt, 161. Diabolus Angelus a Deo creatus, per ſuperbiam factus eſt diabolus: ex Ezechiele, Iſaia, Evangelio, 133. In veritate factus non ſtetit, quia ſubditus Creatori eſſe noluit, cujus potentiam nec melius evaſit, *ibid.* Qua elatione peccaverit: Iſaias, Ezechiel, Evangelium & Petrus, *ibid.* Cur Deus hominibus parcat, diabolo non parcat, *ibid.* Quo præcipitatur: Iſaias, Ezechiel & Evangelium, *ibid.* Diabolus in veritate fuit, ſed non permanſit, 157. Diaboli quæ ſit poteſtas, 73. Gaudia ejus, *ibid.* Diabolus nec in porcis poteſtatem habet, niſi daretur a Deo qui Job ei tradidit ſub hac auctoritate, ne præcepti excederet modum, *ibid.* Diabolus quam terram comedendam in ſententia a Deo prolata acceperit, 64. Diabolus ligatus & miſſus in abyſſum: David, Job, Evang. Apocalypſis teſtantur, 133. Tectum ſuper diabolum cum in abyſſum miſſus eſt: detectum, quia oportet eum ſolvi & produci, 134. Mille anni, quibus expletis ſolvetur diabolus, a parte totum accipiendi, aut ab initio LXX. hebd. Danielis; uſque ad Chriſtum ducem, *ibid.*

Dicere. Quomodo Deus dicatur dixiſſe Semei, ut malediceret David, 226.

Dies verus æternitas, 275.

Difficilia uſu fiunt facilia, 22.

Dilectio & delectatio juſtitiæ, gratiæ indicia, 155. Dilectionis ordo quis eſſe debeat, 46. Diligere Deum quid ſit, 45. *& ſeq.* Qui perfecte Deum diligunt in hac vita, 46. Deus pluſquam ſe quis diligat, 45. Deus propter ſe diligendus: ſi propter illa, quæ præſtat amatur, non gratis amatur; quia illud propter quod diligitur, ei antefertur, 51. Proximum diligere quis cenſeatur, 45. Non carnaliter diligendus proximus, *ibid.* Dilectio proximi fructus noſter, quem ipſe Chriſtus dedit nobis, 264. Dilectio mundi qua ſe diligit falſa, non vera, 265. Diligit ſe & odit, odit naturam, diligit iniquitatem, *ibid.* Mundum quomodo diligere jubemur, *ibid.*

Diluvium quadraginta dierum quid notet, 67. Finis diluvii 601. anno Noe, finem mundi poſt ſex ætates ſæculi ſignificat, *ibid.*

Diſciplina a diſcendo dicta, 237. *& ſeq.* Alia notione in illa quæ pro peccatis ſuis mala quiſque patitur dicitur diſciplina,

Digitized by Google

na, 138. Diſciplina Eccleſiæ eſt ut ne liceat tranſire de Eccleſia ad Eccleſiam, 192.

Diſcipulorum electio ex Jeremia, Marco & Sybilla, 121. Diſcipuli increduli de reſurrectione, Oſee, Gen. 49. Marcus, Thomas in Joanne, Joannes in Epiſt. & Paulus. Citatur & Maro, 126. Diſcipuli Chriſti duobus modis dicti, 150.

Diſcretio a maſſa perditionis per gratiam, 157. Nemo niſi gratia Salvatoris diſcernitur, *ibid.* Omnia quæ ad ſalutem æternam ſunt neceſſarie procurantur iis qui diſcreti ſunt, ſive electis, *ibid.* V. Electio Gratia. Deus cujus vult miſeretur, non juſtitia, ſed miſericordia; & quem vult obdurat, non iniquitate, ſed veritate vindictæ, 209. Quæſtio illa non aliter ſolvenda quam ſolvit Apoſtolus Rom. 9. 22. & 23. 175. & *ſeq.* Sufficit ſcire quia non eſt iniquitas apud Deum, 175. Inſcrutabile cur infantes alii diſcedant fruſtrati baptiſmo, alii non, 103. Cur non omnes liberentur, 207. Variæ figuræ aſſumendorum & rejiciendorum, in columba & corvo arcæ, & loco, Matth. 19. 21., 66. & *ſeq.* In diſcretione parvulorum nec fatum, nec acceptio perſonarum, ſed miſericordiæ & veritatis profunditas, 186. Cum Deus coronat merita noſtra, nihil aliud coronat quam dona ſua, 212.

Divitiæ & gaudia quæ reprobanda, 22. & *ſeq.* Divitiæ temporales & ipſæ bona ſunt, ſed bonis & malis communia, ideo ſpiritualibus viris non ſectande, 23. Divitiis temporalibus aliter utitur iniquus, aliter juſtus, *ibid.* Amiſſione earum diverſimode efficitur juſtus & injuſtus, *ibid.* Quæ divitiæ promittantur timenti Deum, 247. Divitiæ ſpiritales quomodo videantur, *ibid.*

Doctrinæ nomine quæ contineantur, 217. Aliter Deus, aliter homo docet, 194.

Dominus verus Dominus, non quales qui emunt ſeccello, ſed qualis Dominus qui emit ſanguine, 275. Dominorum erga ſervos, & ſervorum erga dominos officia, 87.

Domum cordis qui habet malam, pellitur ab illa foras, 240. Ubi foras, & quare, *ibid.*

E

EBrietas. Non tantum a vini uſu, ſed ab omnibus quæ inebriant abſtinendum vere abſtinenti, 29.

Eccleſia ovis unica, cujus membra ſunt omnes oves homines, 175. Eccleſia catholica tunica Chriſti non diviſa, ex Paulo, *Epheſ.* 5. 25. 124. Eccleſia columba, ſponſa, electa & tuetur, cujus pulli parvuli baptiſmo conſecrati, 89. Eccleſiæ columba: hæreticus corvus, 66. Eccleſiæ ortus prædicitur & annuntiatur, a Davide, Iſaia, Marco, Joanne, Actibus Apoſtolorum, Petro & Paulo, 126. & *ſeq.* Eccleſia commiſſa, velut navis agitata, non relinquenda, ſed caute regenda, 8. Non ſolum omnes quos habet, ſed etiam ipſum gubernatorem perdet ſubmerſa fluctibus aut ſoluta, *ibid.*

Electi qui ſecundum propoſitum vocantur, 228. Electis Deus facit etiam peccata proficere in bonum, 160. Electi, Dei filii, Chriſti diſcipuli duobus modis dicuntur, *ibid.* Electorum nullus perit, 158.

Electio gratiæ, non ex operibus, 206. Quæ electio ab Apoſtolo agnoſcatur erga Jacob & Eſau, *ibid.* Electio, miſericordiæ; reprobatio, Dei judicio adſcribenda, 207. Electio non ex præcognitis meritis, 185. Electio ex gratia & propoſito Dei, 229. Electio, gratiæ, non meritorum, 157. Electio ad regnum, 158. Illi electi qui ſecundum propoſitum vocati, *ibid.* Electio per miſericordiam & per judicium, *ibid.* Quomodo electi dici poſſint qui non ſunt perſeveraturi, *ibid.* Electio gratiæ quam occulta, 235. Electio ex maſſa perditionis gratuita, 171. Cur non omnes ex maſſa perditionis liberentur, *ibid.* Electionem futuris operibus tribuentes Pelagiani deſipiunt, 172. Quomodo juſta electio Jacob, & reprobatio Eſau, 219. Electio Jacob an ex præſcientia futuræ fidei, *ibid.* Electio quomodo fit, aut juſta ſit, ubi nulla diſtantia, *ibid.* Electio non ex operibus, ſed per gratiam, 234. Cur ex eadem maſſa unus eligatur, alter reprobetur, ad inſcrutabilia Dei judicia referendum, 232. & *ſeq.* Judicia Dei occulta in hominum electione, 235.

Electiones. Sancti Pontifices quoſdam honorari ambientes prætermittunt; alios latere cupientes honorant, non ex invidia, ſed prudenti conſilio, 19.

Eleemoſynæ laus, 91. Eleemoſynis inſtaurantur, et ſanentur peccati vulnera, 250. Eleemoſyna compendioſum ſacrificium, quod totum hominem mundat, 91.

Elias, 107. Deus Eliam paſcendum mittens ad viduam, non defecerat per aves poſſe paſcere prophetam ſuum; ſed eum viduæ neceſſarium ſciebat, 108. Elias & Enoch mittendi in fine ſæculorum, ex Malachia & Apocalypſi, 138. & *ſeq.* Eliæ & Enoch paſſio in Apocalypſi prædicta, 139. Elias & Enoch reſurrecturi primi omnium, 140. Coram omnibus adſcenſuri in cælum, *ibid.* Eliæ Eliſæi ſtudium exercere volens, neceſſario ſe per devia ſequi illum imperat, 108. Chriſti figura fuit dona promittentis diſcipulis ſibi inhærentibus, *ib.*

Epicurei in corporis ſanitate voluptatem maximam ponunt, 236. Voluptati ſervire virtutes volunt, *ibid.*

Epicurus. Virtutes induxit voluptatis ancillas, 180.

Epiſcopi. Non ſufficit Epiſcopo bona operari, niſi etiam ſibi commiſſos fideles de credendis inſtruat, 9.

Epiſtola ad Romanos de commendatione gratiæ maxime loquitur, ut inde ſe prædicatio ejus, velut a capite orbis, toto orbe diffunderet, 109. Intentio Apoſtoli in Epiſtola ad Romanos, 235. Græci codices, unde in Latinam linguam Epiſtolæ ad Romanos interpretatio facta eſt, 192.

Erroris nocumentum, 51. & *ſeq.*

Erubeſcentia & confuſio Adæ ex qua præcipue nuditate orta ſit, 26. Erubeſcentia comes peccati individua. 41.

Eſau & Jacob populorum duorum, Judæi & Chriſtiani figuræ, 72. Coctura rubra Paſſio Chriſti, *ibid.* Eſau non damnatur indigne, 207. Eſau cur non congruenter vocatus, 231. Cur fidei donum ei ſubtractum, 230. Ejus reprobatio quomodo juſta, 228. Quomodo Eſau Deus odio habuit, qui nihil odit eorum quæ fecit, 233. Cur donum fidei ſubtractum Eſau, 230. An ex præſcientia futuræ voluntatis improbatus Eſau, & approbatus Jacob, *ibid.* Quod prædictum erat de Jacob, *Eris dominus fratris tui*, &c. (Eſau) in illis non provenit: ut res tunc ſignata per litteram, nobis manifeſtaretur in gratia, 73.

Eſdras propheta, 114. Eſdras ſacerdos & propheta, regi Babylonio gratus, accepta ab eo licentia veniens Jeruſalem, zelo legis accenſus, purgandam a vitiis primitus plebem ſtatuit, *ibid.* Librum Legis reperit, oſtenditque ejici debere uxores alienigenas: Chriſtiani populi figuram oſtendens, quos admonet Chriſtus, *Si quis dimiſerit domum aut agrum, aut uxorem*, &c. *ibid.* Eſdras ſacerdos ſcripſit ſententias Judæorum prudentium quos Artaxerxes interrogaverat, 115.

Eſther, *ibid.* Liber Eſther ſcriptura ſacra, 169. Eſther Eccleſiæ comparetur, 115.

Fa

Digitized by Google

Eva adhuc virgo mortem intulit mundo, rediens Virgo Maria protulit Salvatorem, 120. Evæ maledictio, 64. & *ſeq.*

Eutropius Patricius paganus edictum ſubreptitie obtinet ab Arcadio contra asylum Eccleſiarum, offenſam ejuſdem incurreus ad ejus quam oderat refugium convolat, 129. Suſceptus ab Eccleſia etſi ejus inimicus, per Joannem ſacerdotem vita ei & ſalus obtinetur, *ibid.*

Exaltatio poſt mortem ſperanda, 272. Exaltatio de abundantia gratiarum timenda, 274. In Paulo ne extolleretur colaphizato apparuit, *ibid.*

Excommunicatio, 192. Excommunicationis uſus, 17. Excommunicatio poteſt eſſe utilis, 166. Excommunicationis pœna major in Eccleſia non eſt, *ibid.*

Excuſatio vana male viventium, 211. & *ſeq.* Quibus id quod dixit Apoſtolus dicendum, *O homo tu quis es &c.* 212.

Extaſis, mentis exceſſus, 219.

Ezechias elatus in bono, quem Iſaias increpat: admonet Chriſtus in bonis operibus, quæ Dei dona ſunt, non eſſe glorioſandum in homine, ſed in Domino; ne quod humilis accipit, ſuperbus amittat, 110.

Ezechiel Propheta, 114. Ezechiel reſurrectionem mortuorum futuram vidit, quam ſperamus & credimus, *ibid.* Jeruſalem cæleſtem deſcribit, *ibid.*

F

F*abricius* minus impius quam Catilina, 180. & *ſeq.* Falſarius rodit, ut locuſta, famam, vitam, actuſque alienos, 81.

Fati nomine quid intelligatur, 179. Fato fieri quod merito non fit, Pelagianorum eſt ſententia, 181. Pelagianorum, gratiæ appellatione fatum induci dicentium, ora obſtruunt infantes, 182. Fati aſſertores eſſe convincuntur Pelagiani, potius quam catholici, 181. & *ſeq.*

Fauſti Baſilica Carthagine, in cujus ſecretario habitum Concilium Africæ univerſale præſidente Aurelio Epiſcopo, 187.

Felicitas fallax ipſa major eſt infelicitas, 273. Malos felices eſſe numquam permittit Deus, ſed ideo malus felix putatur, quia quid ſit felicitas ignoratur, 263.

Feneſtra arcæ, reſpectus in ſalutem animarum, 67.

Fides juſtitiæ fundamentum, quam nulla præcedunt bona, & ex qua omnia procedunt, 49. Quæ nobis præſtet, *ibid.* Fides duplex, 202. Fides donum Dei miſerentis, 230. Fides in poteſtate, quia nullus credit, niſi voluerit, 202. Fides donum Dei, 168. Fides verbum conſummans & brevians quod fecit Dominus ſuper terram, 234. Fides ex auditu, 9. Eam nulla bona opera præcedunt, 49. Fides bona opera præcedit, 257. Fides gratuito datur a Deo, 209. Non ſic ad præſcientiam pertinent credentes, quomodo non credentes, 210. Non omnium eſt fides qui audiunt verbum 209. Cur ille credat, ille non credat, cum ambo idem audiunt, inſcrutabile, *ibid.* & *ſeq.* Apud Apoſtolum *Rom.* 3. 30. *ex fide* & *per fidem*, non differunt, niſi varietate locutionis, 200. Quomodo gratiam bene operandi fides mereatur, 205. Non poteſt homo boni aliquid, niſi fidem per gratuitam gratiam acceperit, 168. Quæ fides laudanda, 202. Fidei gratia in quibuſdam tanta, quanta non ſufficit ad obtinendum regnum cælorum, 228. Fidei inchoationes quædam conceptionibus ſimiles, *ibid.* Fides eorum qui ſub lege ſunt, alia a fide filiorum, 202. Fides futurarum rerum ante incarnationem Chriſti, fides præteritarum poſtea ad ſalutem, 197.

Figuræ in veteri teſtamento ſuccedunt figuris: omnes tamen Chriſtum Eccleſiamque ſignificant, 79. Moyſes Chriſti figura, *ibid.*

Filius Dei quo ſenſu dicatur minor Patre, & ſeipſo, 265. & *ſeq.* Utrumque Scriptura dicit, & æqualem Patri Filium, & Patrem majorem Filio, 265. Diſtinctio naturarum in Chriſto loco Philip. 2. 6. manifeſtius commendata, 266. & in illo Gen. 1. 26. *Faciamus hominem* &c. *ibid.* Scripturæ de ſubjectione Filii ſub Patre perperam intellectæ explicantur, *ibid.*

Filii Dei quidam ſecundum ſuſceptam temporaliter gratiam, quidam ſecundum æternam Dei præſcientiam, 159.

Filii parentibus honorem impendere debent, non exhæredationis metu, ſed futuræ remunerationis deſiderio provocati, 17.

Filii noctis & tenebrarum, qui mala operantur, 256. & *ſeq.*

Finis dupliciter dicitur, 253. Finis Legis quomodo Chriſtus, *ibid.* & *ſeq.* Finis mundi venturus cum crediderint omnes gentes prædicitur, in Iſaia, Malachia, Matthæo, Aggæo, Habacuc, 130. & *ſeq.* Favent Saluſtius, Academici novi, & Plato, 131.

Flagella non ſemper pro peccatis accidere, numquam tamen caſu aut injuſte, 33.

Florus monachus Uzalenſis Auguſtini librum de gratia & libero arbitrio ſecum ad monaſterium fert, 154. Flori fides catholica, 155.

Florus quidam S. Soſii martyris ſibi meritum adſignans, non longe a Neapoli illicita faciens a Noſtriano epiſcopo & Herio presbytero detentus & coercitus, a provinciæ limitibus pulſus eſt, 135. & *ſeq.*

Fortitudo vera nec moleſtiis nec illecebris ſuccumbit, 48. Fortitudo vera non vana, ſed humilis, 49. Fortitudinis partes, 54. Fortitudo animi deſcribitur, 48. & *ſeq.* Fortitudo noſtra Dominus quomodo, 49. Qua fortitudo vere virtus ſit, *ibid.*

Frontem hæreticorum non eſſe frontem, 181.

Fructus. In tribus fructibus exploratorum Joſue, myſteria Chriſti & Eccleſiæ, 92.

Fuga perit ab illo qui non fugit, 276. Fugere corpore licet, animo non licet, *ibid.* Intereſt quare non fugiatur, *ibid.*

Fundamentum ædificii ſpiritalis fides, 69. Fundamentum omnis rei futuræ fides eſt: cujus culmen ædificii terras cælumque obtinuit in Chriſto, *ibid.*

G

G*alliarum* Epiſcopi quidam cetera bona ex Dei gratia provenire adquieſcunt, fidem ſolam in libero arbitrio remanſiſſe volunt, 239.

Gaudium non quodvis eſt bonum, 22.

Gedeonis exercitus ad aquam probatus gratiam commendat, ut non in ſe quiſquam, ſed in Domino glorietur, 98. Milites Gedeonis ſuccincti lumbis, hydrias portantes, & faces ſuccenſas: milites Domini prælituros ſignant quomodo Chriſtus juſſit, *Sint lumbi veſtri præcincti, & lucernæ ardentes portantes*, *ibid.*

Gemitus juſtorum ſemper vivit in corde eorum, 250.

Generatio quot annis terminetur, 267. Qua ætate homo generare poſſit, *ibid.*

Groe-

Genethliaci de natalibus naſcentium mores & eventa conjectant, 218. Genethliacorum reſponſa vana, *ibid.*

Gentes. De gentibus quæ naturaliter facere legem, eamque habere ſcriptam in cordibus dicuntur ab Apoſtolo, 198.

Giezi vendere volens quod propheta gratis dederat, & lepra Naaman percuſſus, hæreticorum figura, qui ſuis vendentes expiationes peccatorum, maculis illorum inſigniuntur, 110.

Gladius Dei quid ſit, 11.

Gloriatio dupliciter accuſa intelligi poteſt per fidem, 168. Nemo gloriari poteſt coram Deo, 164.

Gog, & *Magog*, verba Hebræa. Latine Tectum & Detectum, 114. Gog & Magog quidam Getas & Maſſagetas dixerunt, qui Eccleſiam vaſtabant cum ſcriberet auctor lib. De promiſſ. & prædict. 119.

Gratia proprie donum charitatis, 220. Gratia ante merita bona, 177. Quæ vera gratia Pelagianæ oppoſita, 257. Gratiæ gratuitæ exemplum in parvulis, 226. Quale adjutorium primo homini conceſſum in ſtatu innocentiæ, 162. *& ſeq.* Sine gratia nullum prorſus ſive cogitando, ſive volendo, & amando, ſive agendo faciunt homines bonum: non ſolum ut monſtrante ipſa quid faciendum ſit ſciant, verum etiam ut præſtante ipſa cum dilectione faciant quod ſciunt, 155. Deſiderare gratiam initium gratiæ eſt, 154. Gratiam ex meritis dari volebant Pelagiani gratiam deſtruentes, 168. Fidem quoque ſibi tribuebant, qua filii Dei fieri meriti eſſent, *ibid.* Gratia Dei per Jeſum Chriſtum quænam ſit, 155. Qui nondum agit, ſive non faciendo omnino, ſive ex charitate non faciendo, oret, ut quod nondum habet accipiat, *ibid.* V. Oratio. Divinæ gratiæ potentia & energia, 163. Ideo poſſunt homines, quia ſic volunt; ideo ſic volunt, quia Deus operatur ut velint, 164. Subventum eſt infirmitati voluntatis humanæ, ut divina gratia indeclinabiliter & inſuperabiliter ageretur, *ibid.* Teſtimonia Scripturæ pro gratia. 174. Ex verbis Jeremiæ & Ezechielis probari gratiam gratuitam & efficacem, 175. Gratiæ ante & poſt lapſum datæ diſtinctio, 162. Majoribus nunc donis adjuvanda noſtra infirmitas, 164. Gratia in Chriſto data longe potentior quam gratia primi hominis, 163. Adjutorium duplex, aliud ſine quo non fit aliquid, aliud quo fit, *ibid.* Exemplo alimenti & beatitudinis declaratur, *ibid.* Gratia eſt ante omne meritum, 229. Gratia in Chriſto claruit, 195. Gratia Dei in Apoſtolicis litteris legitur, in Propheticis autem ſcrutando cognoſcitur, 268. Gratia indigno data, 190. Gratia novi teſtamenti charitas, non qualibet, ſed *de corde puro*, &c. 200. Gratia quænam in Eccleſia prædicetur, 188. Gratia Pelagiana in interiori & multiformi mentis illuſtratione, 217. De gratia nihil Pelagius profitetur, quod non poſſit intelligi de lege atque doctrina, *ibid.* De gratia Chriſti quid ſentiendum, 176. Gratiam ſecundum merita dari dicit Pelagius, 220. Gratiam in lege atque doctrina ponit Pelagius, 217. Gratia quam confiteri debet, ut ſit Chriſtianus, ea eſt qua non ſolum ſuadetur, ſed perſuadetur bonum, 156. Gratia gratuita, 222. Gratia novo Teſtamento promiſſa per prophetam, 200.

Gratiæ vis demonſtratur, 169. Deus voluntatem in cordibus hominum operatur, *ibid.* Occultiſſima & efficaciſſima poteſtate Deus convertit hominis voluntatem, *ibid.* Gratia proprie dicta donum caritatis, 257. Nos ambulamus, nos obſervamus, nos facimus, ſed Deus facit ut ambulemus, ut obſervemus, ut faciamus. Hæc eſt gratia Dei, 175. Per gratiam & cognitio boni & delectatio, 196. Non tantum ad perfectionem boni, ſed etiam ad primum ejus initium hominem egere gratia Dei, 177. Gratiæ initium a fide, 228. Catechumeni credunt, & Cornelius credebat Deo, *ibid.* In quibuſdam gratia fidei tanta eſt, ut ſufficiat ad juſtificationem, in aliis tanta ut non ſufficiat, nihil tamen horum ſine gratia, *ibid.* Vis gratiæ, 169. Sine gratia nihil boni fieri poſſe quod ad veram pietatem veramque juſtitiam pertinet, confitendum, 220. Quid deprecemur Deum cum adjutorium ejus ad faciendam juſtitiam deprecamur, 196. Gratiæ nomine cur fatum a Catholicis aſſeri calumniantur, Pelagiani, 169. Gratia datur ſecundum Dei miſericordiſſimam voluntatem, *ibid.*

H

HÆreſis Pelagii & Cæleſtii ipſa fidei noſtræ petit fundamenta, 221.

Hæretici omnes a conſortio Apoſtolorum alieni: non in Eccleſiis prædicant, ſed in plateis, 114. Hæreticos qua ratione præfiguraverit corvus a Noe ex arca emiſſus, 66. Hæretici leproſis ſimiles extra Eccleſiam mittuntur, 80. Hæretici omnes oſtenduntur a Joanne in Epiſtola dum dicit, *non erant ex nobis*, &c. 114.

Hebdomadæ LXX. a reparato templo ad Chriſti nativitatem occurrerunt, 114.

Heber, *Geneſ.* 10. Solus linguam Hebræam retinet, 68.

Hebræus populus metu incolarum terræ promiſſionis alium Moyſe ducem eligere, & in Ægyptum redire ſtatuens, illos ſignificat, qui per baptiſmum liberati, metu dæmonum, deſperantes erga ſe impleri promiſſa Dei, eligunt ad eum reverti cui renuntiaverunt, 92. Hebræi ſpernentes Samuelis ducatum: iidem poſtea Jeſum Regem ſpernentes, 104. Hebræi ſpolia Ægyptiorum non furto abſtulerunt, ſed ſibi pro mercede a Deo reddita, 82.

Herius Presbyter ſeductorem detinet & coercet, 136.

Hermes Triſmegiſtus dolens futuram idolorum everſionem, 130.

Heros & *Lazarus* Epiſcopi, 190.

Hieronymus LXXII. Hebdomadas Danielis magno ingenio & labore explicuit, 113.

Hircanus ultimus ex Machabæis dux & pontifex, 116.

Homicida. Non tantum qui gladio, verum etiam qui odio ſæviunt, homicidæ ſunt, 81.

Homo prævaricando creatori præjudicium inferre non potuit, 61. Idoneus potuit eſſe homo ad caſum ſuum, non eſt idoneus ad reſurrectionem, 272. Hominis ſapientia vera quæ ſecundum Deum, 237. Hominis nomine carnales intelliguntur, 232.

Honorius Theodoſii filius templa omnia cum adjacentibus ſpatiis Eccleſiis confert, ſimulacra confringi concedit, 129.

Humilitatis neceſſitas: & antitheſis cum ſuperbia, cujus effectus diverſi enumerantur, 15. Humilitate ſola Deo proximi efficimur, 248. Humilitate ad Chriſtum acceditur, 272.

Hypocriſis ſive ſimulatio virtutum nequior vitiis, 316.

Digitized by Google

I

Jacob an electus ex præſcientia futuræ fidei, 229. An ex præſcientia futuræ voluntatis approbatus, 230. Dilexit in eo Deus non culpam quam delebat, ſed gratiam quam donabat, 231. *Vide* Electio. Jacob Eſau veſtibus indutus & pellibus hœdorum manibus circumtectus Chriſtum figurabat, qui ſimilitudinem carnis peccati accepit, & legem veterem implendam ſuſcepit, 73. Benedictio quam Iſaac Jacob dedit Chriſto convenit, *ibid.* Claudicatio Jacob patriarchæ, 74. Jacob claudicans populum Hebræum ſignificat per errores varios a Chriſto aberrantem, *ibid.* Jacob deſcendens in Ægyptum quid figuret, 78. Cujus poſteritatis multiplicatio Chriſtiani populi multiplicationem indigitat, *ibid.* Intentio Apoſtoli gratiam commendare in Jacob, 224. Scopus Apoſtoli in exemplo Jacob & Eſau, 228.

Idolorum cultus pompa inanis deſcribitur, 93. Idola ſubvertenda prænuntiantur in Deuteron. Iſaia, Jeremia, Zacharia, Pſalmo, Lucæ Evangelio, Paulo: Immo & Sibylla, 128. *& ſeq.* Exempla ſubverſionis idolorum, 129.

Jejunium libenter ſuſcipiendum, 18. Jejunium quadraginta dierum a Moyſe, Elia & Salvatore conſecratum, 67. Jejunio præferenda fratrum charitas, 30.

Jephte actio figurata, 97. Jephte votum temerarium, *ibid.*

Jeremias in utero ſanctificatus, 193. Jeremiæ & Ezechielis prophetiæ quaſi contrariæ implentur, dum Sedecias oculis effoſſis adducitur in Babyloniam, 110. *& ſeq.*

Jerico prima in civitatibus promiſſæ terræ, 95. Jericunthinorum murorum ſuperba conſtructio, non humana, ſed divina manu concuſſa intercidit, 96. Quid hujus urbis ſubverſio doceat, *ibid.*

Jeſus latine eſt Salvator, 197. Jeſus Nave jubente Deo dux populi affectus. Hunc decebat Dei populum in terram promiſſionis introducere, qui & nominis & rei ſacramenta ſalutemque portaret, 95.

Jezabel uxor Achab regis incomprehenſibili judicio Dei quo datur poteſtas malis, prophetas Domini occidit, 107.

Ignorantia non eſt juſta excuſatio, 212. Petrus peccata ignorantia commiſſa dum paſſionem Chriſto prædicenti contradiceret, & poſtea præſumeret, reſpectus atque compunctus omnia flendo delevit, 89. Ipſa ignorantia in eis qui intelligere noluerunt, ſine dubitatione peccatum eſt; in eis autem qui non potuerunt, pœna peccati, 212.

Imaginem Dei in homine peccatum delevit, inſtaurat gratia, 199. *& ſeq.* Imago Dei non omnino deleta in infidelibus, *ibid.*

Imitatio. Non Adam imitari debemus, ſed Chriſtum, 87. Quid ſit Chriſtum imitari, *ibid.* Non ſola imitatio Chriſti juſtos facit, ſed gratia, 193.

Immortalitatis & beatitudinis appetitus naturalis, 179. Immortales eſſe omnes volunt, ſed quia multi immortales ſe eſſe poſſe deſperant, non credendo quod poſſint, non ita vivunt ut poſſint, 237.

Impietatem odit Deus, & in aliis eam punit per damnationem, in aliis adimit per juſtificationem, 231.

Impudicitia concupiſcentiæ uſus malus, pudicitia virginalis nullus uſus, 182.

Incarnatio Verbi, 162.

Incorruptio & immortalitas communis erit corporibus juſtorum & iniquorum, ut nec beati præmium finiant, nec damnati ſupplicium, 2.

Indulgentia Dei & gratia gratuita magis elucet in infantibus regeneratis, 205. Infantes vitam æternam ſcientes accipiunt, ejus muneris merito, quod hic cum profuit neſcierunt, 206.

Infans in utero matris non eſt pars corporis matris, 186. De nece infantium pro Chriſto, Jeremias, David, Matthæus, Joannes in Apocalypſi, Maro, 121. Hos etiam a nuiente Juruſalem Chriſtus ſuo numero ſociavit, *ibid.* Chriſtus etiam infantium Salvator & Redemtor, 194.

Inferni triſtis ſtatus, 42.

Infidelitas in infantem trajicitur, 186.

Infidelium opera non ſunt virtutes, 33. Pelagianorum objectiones pro virtutibus infidelium, 181. Bona opera quæ faciunt infideles eſſe Dei dona, 182. Ipſorum vero peccata quibus bona mala faciunt, *ibid.* Quantulacumque opera non invenirentur in infidelibus, niſi ex reliquiis imaginis Dei. 200.

Infirmos blanda pietate Deo lucrandos, 19. Exemplo Chriſti infirmi ſuſtinendi nobis qui aut ipſi infirmi ſumus, aut infirmari poſſumus, *ibid.*

Ingrati & perſeverantes in lapsu in caſtris Dominicis non ſuſcipiuntur, 90.

Inimici. Non hoc orandum ut moriantur inimici, ſed ut corrigantur, 250. Qui inimici ſint adverſus quos nobis eſt lucta, 277. Diabolus qui Judam implevit eſt a quo ſibi precatur David, *ibid.* Hunc patiebatur, viſum, illum expugnabat non viſum, *ibid.*

Iniqui tenebræ, 277.

Iniquitas omnis parva magnave ſit, puniatur neceſſe eſt, 255. Puniatur ab homine pœnitente, ne puniatur a Deo vindicante, *ibid.*

Injuſte nihil accidit reſpectu Dei, 51.

Injuſtitiæ duo genera, 50.

Inſane dicens & ridens, phrenetico ſimilis, 181.

Inſtruendi & corripiendi auditores, ſive proficiant ſive non, 11.

Intellectus viro comparatur, 261. Animam habere & intellectum non habere, id eſt, non adhibere, nec ſecundum eum vivere, beſtialis eſt vita, *ibid.* Non fides ex intellectu, ſed ex fide intellectus, 176. Per fidem ad intellectum pervenitur, 193. Nolle intelligere eſt nolle credere, *ib.* Scriptura culpat non intelligere quod intelligendum eſt, & non meminiſſe quod memoria retinendum eſt, quod homines ſuæ culpæ deputari nolunt, 268.

Intrare per Chriſtum quid ſit, 251.

Invidia de ſuperbiæ fonte manavit in diabolo, e quo primo proceſſit, 39. Non ſuperbia ex invidia, ſed e contra, *ibid.* Invidiæ pernicies, 36. Huic ab homine non poteſt adhiberi remedium, cujus eſt vulnus occultum, *ibid.* Qui homines invidiæ malo laborent, *ibid.* Invidos bona puniunt aliena, 40. Status miſerabilis invidorum, qui in bono ſiunt mali, *ibid.*

Invidorum ſtatus, *ibid.*

Invitus facere quomodo quis dicitur, 201.

Invocare. Qui ſint qui Deum invocant in veritate, 245. Hos exaudit Deus, *ibid.* Qui Deum ipſum, a quo accepit de quibus gaudet præponit his omnibus, ipſe invocat Deum in veritate, *ibid.*

Joannes Baptiſta. De eo teſtimonia Iſaiæ, & Joannis Evangeliſtæ, & Petri, 119. In Joanne lex omnis & prophetia ceſſavit, 118.

Juan-

Joannes Epiſcopus Jeroſolymitanus, 190.

Job ex ſemine Eſau fortiſſimus athleta Dei in exemplum omnis patientiæ productus, 73. Job cum a muliere impugnaretur, primi hominis recordatus Evam novam, & in illa diabolum inimicum paucis verbis expugnat, 74. Job patientiæ exemplum, *ibid.* Job juſtus figura converſionis futuræ gentium, *ibid.*

Jonas in ventre beſtiæ orans, & exauditus, 272.

Joſeph typum Chriſti gerebat in Ægypto, 76. Joſeph e carcere liberatus Chriſtum reſurgentem ſignificat, Pharaoni præſentatus mundo prædicatum, &c. 77. Joſeph & Benjamin filiorum Jacob omnis actio Chriſtum ſonat & Eccleſiam, 75. In ſomnio Joſeph Chriſtus adorandus & Eccleſia fidem amplexura notatur, *ibid.* Joſeph detruſus in carcerem, carcerisque cuſtos factus, Chriſti patientis figura: & duo ſpadones Pharaonis, duorum latronum cum Chriſto crucifixorum. 76.

Joſephi hiſtoria, 116.

Joſue nomini recta etiam terrena hereditas diſtribuenda ſervata eſt, cum Jeſum ſonaret, 94. Joſue omnes gentes terræ Chanaam expugnans, Jeſus expugnans omnia vitia, 96. Joſue congruebat ut populum induceret in terram promiſſionis, 95.

Ira. Nulli iraſcenti ira ſua videtur injuſta. 260. Ira inveteraſcens fit odium, *ibid.* Melius non iraſcimur nec juſte cuiquam, quam dum juſte iraſcendo in odium delabimur, *ibid.*

Iſaac riſus, 70. Iſaac filius Abrahæ inuſitato ordine natus, ſignum divini operis, non humani, 214.

Iſraelitas non eſſe furatos Ægyptiorum theſauros, 82.

Judas Patriarcha, ex quo Judæi dicti, 75.

Judas primus inter judices: Chriſtus de tribu Juda judex omnium, 97.

Judas Machabæus propter veram vitam & alios in bello mortuos ſacrificium offerri voluit: mortis contemptum inculcans, 116.

Judas traditor oſtenditur diſcipulis. David, Zacharias, Evangelia, Sibylla quoque, 123. Judas omnia non ita reliquerat, ut funditus abrumperet vinculum cupiditatis, 269.

Judæi nuncupati tamquam portantes vel ſequentes jus Dei, 84. Judæi fallentes ſemetipſos prophetata de Chriſto ad regum ſuorum perſonam referunt: Danielis prophetiæ cedere coguntur, 113. Judæi Chriſtum repudiantes & Barabbam dimitti poſcentes manna ſanctum repudiaverunt, & velut porros, cepas, & allium, Ægyptiacas eſcas deſiderarunt, 91. *& ſeq.* Judæis murmurantibus, carnes divina majeſtas exhibuit: non quæ reficerent, ſed quæ potius vexarent comedentes, 92. Judæorum errorem confutaturus Daniel ſcripſit de Hebdomadibus LXXII. 113. Hi cum exſpectent Chriſtum, credituri ſunt Anti-Chriſto, ut Jeſus dixit, *Joan.* 5. 43. *ibid.* Evangelii gratiam ſuis meritis debitam, nec Gentibus, niſi ſuſciperent ſacramenta legis, dandam eſſe credebant Judæi, 228. Judæos diſperſos non credimus, ſed videmus, 100.

Judicia Dei occulta, 186. Exempla quædam obſtupendorum judiciorum Dei, 159. Cum inſcrutabilia ſint judicia Dei, teneat homo non eſſe iniquitatem apud Deum, ſed qua æquitate cujus vult miſeretur, & quem vult obdurat, ſe tamquam hominem ignorare fateatur, 207.

Judicium. In judicio nec ad ſanctos erit refugium his qui eorum exempla & verba deſpexerint, nec ulla excuſatio, 42. Formam hominis, non Dei in Chriſto videbunt impii in judicio, 267. In judicio coronabit Deus in miſeratione & miſericordia, ſed etiam ſic ſecundum opera, 204. Quam ſit metuendum, 43. Judicium ultimum adſtruitur ex David, Evangelio, Paulo, & Apocalypſi Joannis: imo & Sibylla, 141. In judicio Dei miſeratio & miſericordia, 204.

Judith. Eccleſiæ figura, quæ & ipſa miſſa in vulnera capitis inimicorum noſtrorum, non pepercit animæ ſuæ in Martyribus ſanctis, 115.

Jugum grave filiorum Adam, & jugum ſuave filiorum Dei, 186.

Juſti in hac vita aliquoties aut ſuo peccato cedunt, aut alieno conſentiunt, 54. Juſtis quæ cauſſa timendi, 223. Antiqui juſti per fidem Chriſti Incarnationis ſalvati, 227. Factores legis non per opera, ſed per gratiam juſtificantur, 198. *& ſeq.*

Juſtificari eſt juſtum fieri, 199. aliquando juſtum haberi ſeu deputari, *ibid.*

Juſtificationis miſericordiam quibuſdam non eſſe præbendam æquiſſime judicat Deus, 232. Quomodo omnes juſtificari dicantur in Chriſto, 187. Juſtificatio in fide & operibus ſita eſt, 9. Non plures juſtificantur, quam condemnantur, 192. Recte vivere & bona operari, niſi juſtificatus ex fide nemo poteſt, 235.

Juſtitia eſt virtus ſocialis, quæ beneficiis quæ præſtat augetur, 52. Juſtitia ex Deo, juſtitia ex lege, 218. Juſtitia ex dono Dei, 200. Juſtitia ex fide, & tamen gratuita, 205.

Juſtitiæ erat damnari omnes, 222. *& ſeq.* Quæ ſit juſtitia Dei, 203. Deus non ſic modo longanimis in ſuſtinendo, ut numquam juſtus in vindicando, 244. Cur alii convertantur, alii pro averſione ſua puniantur, conſilium eſt juſtitiæ occultioris penes Deum, 196. Juſtitiæ ſupernæ quædam veſtigia impreſſa tenenda ſunt in contractibus humanis, 232.

Julianus Epiſcopus ad quem diriguntur libri tres de Vita contemplativa, *pag.* VII. Hoc promotore libri illi ſuſcepti, *ibid.*

L

LAborioſam omnibus eſſe hanc vitam peccati merito, 65. Languores vetuſtatis perſeverante intentione proficiendi de die in diem decreſcente vetuſtate ſanantur, 203.

Lapides appellantur *Luc.* 19. 48. lapideos deos colentes, 72. Duo lapides in humeris ſacerdotis, duo præcepta ſunt dilectionis Dei & proximi, quibus duodecim tribuum ſculpta nomina, duodecim diſcipulos deſignant, quos Sacerdos noſter in humeris perfecta dilectione portavit, 88.

Lapis magnes ferream macchinam ſuſpenſam tenens, 129.

Latinitas vera, quæ breviter & aperte, obſervata dumtaxat uſitatorum verborum proprietate, res intelligendas enuntiat, non quæ vernantis eloquii venuſtate luxuriat, 57.

Latronis in cruce juſtificatio per fidem nullis præcedentibus meritis, 234.

Laus Dei. Deus ſemper laudandus, & in donis & in flagellis, 277. Deus vita ſemper laudandus, *ibid.*

Leo Papa Manichæos ſubvertit, & contrivit Pelagianos, & maxime Julianum, 135. Leonis Papæ Epiſtola ad Aquilejenſem Epiſcopum de Pelagianis, 191. Hoc velamento domos adeunt & multorum corda corrumpunt, *ibid.*

Lepra in veteri Lege quid ſignificaret, 90.

Leproſi decem, *Luc.* 17. *ibid.* Unus ex decem leproſis gratias egit, quia unitas cognoſcit non in ſe, ſed in Domino gloriandum, *ibid.*

Levi. Tribus Levi ex Moyſis præcepto non parcentes propinquis ſuis, tales diſcipulos Chriſti futuros oſtendit: quod ſancti fecere Martyres, 69.

Lex divina ſpeculum non celans pulcritudines aut fœditates quorumcumque, 105. Lex juſtificationem non efficiebat, ſed prævaricationem, 200. Legitimus legis uſus, 154. Legis veteris & novæ mandata comparantur, 86. Legem fieri naturaliter, idem quod ſecundum naturam gratia reparatam, 259. Quæ ſunt apud Apoſtolum gentes naturaliter quæ legis ſunt facientes, 180.

Liberalitas, 50. 51.

Liber Pelagii a Jacob & Timaſio acceptus, cui reſpondit Auguſtinus *lib. de Nat. & gratia*, 188.

Libertas voluntatis quatenus ſecundum gratiam defendimus, 259. Cur Deus Angelos & hominem libero arbitrio permiſit, 261. Sufficit ad malum, ad bonum autem parum eſt, niſi adjuvetur ab omnipotenti bono, 162.

Liberum arbitrium media via, 203. Deus naturam intellectualem condidit cum libero arbitrio, etſi præſciret quoſdam per elationem peccaturos, 236. Liberum arbitrium unde liberum in bono, 163. In malo liberum unde, *ibid.* Paulus liberum arbitrium oſtendit cum monet, ne in vacuum gratia Dei ſuſcipiatur, & in ſe vacuam non fuiſſe dicit, 155. Nec tamen laborem ſuum ſibi auſus eſt arrogare, *ibid.* Præcepto liberum arbitrium, oratione auxilium gratiæ neceſſarium oſtenditur, 255. Deo volenti ſalvum facere nullum hominum reſiſtit arbitrium, 166. Fides catholica de libero arbitrio, 155. Liberi arbitrii elatus aſſertor Pelagius, 219. Liberi arbitrii defenſores, imo deceptores, quia inflatores, 210. Liberum arbitrium & gratiam Dei conciliandi difficultas, 221.

Libri quidam Scripturæ aut librorum partes antiquitus ab adoleſcentibus legi prohibebantur, cur, 38. In his tamen licet ſecundum hiſtoriam facta credantur, virtutes figurantur, *ibid.*

Librorum de Vita contemplativa argumentum omne paucis verbis perſtringitur, 122.

Locus. Non eſt ullus ulli medius locus, ut poſſit eſſe niſi cum diabolo, qui non eſt cum Chriſto, 193.

Lucta cum carne in hac vita non deſinit, ſed ex triumphorum multitudine animus roboratur, 38. Lucta Jacob & Eſau in utero matris ſignum fuit rerum magnarum, quia non fuit arbitrium, ſed prodigium, 206. Tales motus non a parvulis, ſed de parvulis facti, *ibid.*

Luna in Scripturis Eccleſiam ſignificat, 72.

M

Machabæi poſt captivitatem Babyloniæ duces populi, virtute ſua Macedonibus, Ægyptiis, & Romanis confœderati, 116. Machabæorum mater præclara femina ſeptem filios non huic mundo, ſed ipſi peperit cælo, magnum exemplum præbens, *ibid.* Ipſa ſtatim ſecutura filios præmiſit ad vitam veram, *ibid.* Machabæorum laus, *ibid. & ſeq.*

Magi offerunt Chriſto aurum, ut Regi, thus ut Sacerdoti, myrrham ut morituro pro nobis, 120.

Mali. Tolerandi mali a bonis, 249. Deus utitur cordibus etiam malorum ad laudem atque adjumentum bonorum, 226.

Malitia. Si non poteſt homo non habere malitiam, vel oderit illam, 249.

Malogranata in veſte Pontificis, omnia Eccleſia per mundum connexos continens populos in vinculo pacis & gratiæ, quos unum tegmen operit charitatis, 88.

Mandatorum decem diſtributio, 80. 81. Cuſtodia illorum mors æterna effugietur, 64.

Manna cur cum menſura certa ſumi debuerit, 83. Manna quo ſub certa menſura diurna populus veſcebatur, quam ſi quis excederet vermibus corrumpebatur, avaritiam & intemperantiam damnat, *ibid.*

Mariæ virginalis uterus per portam Orientalem ſemper clauſam oſtenditur in *Ezech.* 44. 114.

Maronis teſtimonium de Chriſto nato ex Virgine, 120.

Martyres ſemel baptiſmo in Chriſti ſanguine tinguntur, atque ſuo cruore denuo ſunt retincti: ſic & ipſe tinctus eſt ſemel in Jordane, iterum in paſſione: utrumque cocco bis tincto deſignatur, 87. Martyrum corpora ut hydriæ Gedeonis illiſa fugavere inimicos, 98.

Maſſa ex qua eliguntur homines quidam, non media, ſed tota damnata, 207. Homines omnes una maſſa peccati, 232. Peccatorum & impiorum una eſt maſſa, in qua & Judæi & Gentes, 233. Ea maſſa damnata ſi nullus liberaretur, juſtum Dei judicium nemo juſte reprehenderet, 162.

Maſſa Martyrum candida, 278.

Medicum ſpiritalem quinam adeant, 41.

Membrorum concordia ſymbolum charitatis, 234.

Mendacium. Laborant homines loqui mendacium, nam veritatem tota facilitate loquerentur, 243.

Mens unde fit ſordida, 37.

Menſa & ara Tabernaculi, Crux Chriſti, 88. Menſam Chriſti a regibus, mediocribus, & pauperibus circumdari: Iſaias, David, Salomon, Evangelium, Paulus. Quibus verba Sibyllæ conveniunt, 130. Maronis dictum applicatur, *ibid.*

Menſura geometrica quanta ſit, 66.

Mercedem ſpectabat Abraham Deum ſequens, 68.

Meritum comparatur per charitatem quam diffundit in cordibus noſtris Spiritus Sanctus, 43. Merita non præcedunt gratiam, 257. Nullum meritum ante gratiam, cum omne bonum meritum non in nobis faciat niſi gratia, 221. Deus cum coronat merita noſtra, nil aliud coronat quam munera ſua, *ibid.* Ante gratiam merita non bona, ſed mala, 206. Merita Dei dona, 244. Charitas, in qua omnia bona facimus, & ipſa vita æterna, totum de miſericordia, *ibid.* Qui ſuſpicantur aliqua merita ante gratiam, non intelligunt ſe negare gratiam, 226. Ipſum hominis meritum donum eſt gratuitum, 205. Gratia eſt omne meritum electis, 157. Merita non præcedunt gratiam, 220. Meritis malis redduntur bona munera, 175.

Michael & angeli ejus cum dracone pugnantes oſtenſi Danieli & Joanni, ita ut 490. anni ibi dicti currant ab adventu Salvatoris, uſque in ſolutionem diaboli, 134.

Mille generationes, *Pſ.* 104. v. 8. nec æternum aliquid videntur ſignificare, & totum tempus ab Adam, uſque in finem mundi deſignant, 267.

Miracula. An Chriſtus majora per Apoſtolos quam per ſeipſum fecerit, 108. Miracula Chriſti: ex Iſaia, Marco, & Petro, 122. Miracula Chriſtus nondum natus de Maria fecit, & in ipſius virtute omnes qui fecerunt, 132. Spiritus Eliæ duplex in Eliſæo, Chriſtus ampliora per diſcipulos fecit, quam fecerat per ſeipſum, omnia tamen idem ipſe fecit, qui eis faciendi tribuit poteſtatem, 108. & ſeq. Miracula quidam exigunt ab iis qui profecerunt in Eccleſia, 272. Aliqui proficien-

Digitized by Google

electorum putant ſe ad Deum non pertinere ſi non fecerint, *ibid.*
Miſericordia & veritas ſæpiſſime junctæ in Scriptura: aliquando tamen mutatis nominibus, 196. Etiam in judicio neceſſaria nobis erit miſericordia Dei, 165. Miſericordia in extremo judicio pro bonorum operum meritis juſto judicio piis retribuetur: nunc vero non ita, *ibid.* Deus nullius fruſtra miſeretur, 231. In omnibus quæ quiſque agit ſecundum Deum, miſericordia ejus prævenit eum: quod nolebant Pelagiani, 174.
Miſericordia non ſemper bona, 182. Anima miſericors fœneratur Deum, dum dat in neceſſitate, ſibi conſulit ad ſalutem, 108.
Monachus ſeductor falſa fingens miracula detectus & fugatus Carthagine, 135. In Aſia quoque ab eodem aut alio talia perpetrata, *ibid.*
Mors corporis, pœna peccati eſt, 64. Mors corporis perpetuæ mortis figura, *ibid.* Mors electorum qua cor ſurſum ponitur, 265. Quomodo valida ut mors dilectio, *ibid.* Mors peccatorum quælibet peſſima, 248. Exemplum in divite & paupere de quibus, *Luc.* 16. 19. *ibid.* Unde mors judicanda, *ibid.* Mors æterna non evaditur, niſi prius hic a peccato reſurgatur, 64.
Mortificatio in quo ſita ſit, 28. *& ſeq.* & quo uſque extendatur, *ibid.* Inutilis opera mortificationis, ſi vel ex vanitate ſuſcipiantur, aut interna vitia non reprimantur, 41. Tunc prodeſt mortificatio corporum, ſi carnalibus vitiis abſoluti, ſanctis virtutibus floreamus, 30.
Mortui quibus mirabilia Chriſti non profuerunt, non carne ſed corde mortui, & non prædeſtinati, 250. *& ſeq.* Utrum & quatenus, vel quomodo ea quæ circa nos aguntur, noverint ſpiritus mortuorum quæſtio difficilis, 269. Ipſis eſſe aliquam curam de nobis ex Evangelio intelligitur, *ibid.*
Moyſes typum Chriſti geſſit, 79. 80. Et quomodo hoc, *ibid.* Proximus morti quid in figuram fecerit, 95. Moyſes Hebræos altercantes reconciliare volens & ab his repulſus, Chriſtus a Judæis rejectus, 79. Moyſis manus in ſinum miſſa & producta nivi ſimilis apparens, oratione Chriſti pro nobis noſtra peccata purgari ſignat, 80. Moyſis diffidentia Deum offendit: & in pœnam populum in terram promiſſionis non introduxit, 94. Moyſes extenſis manibus orans Crucifixi inſtar expreſſit, cui ſigno inimica poteſtas non poterit obviare, immo omnis ſufugiet, ſi ſpes pugnantis ex manibus Crucifixi prodeſt, 83.
Mulier & beſtia a qua portatur, *Apocal.* 17. 1. *& ſeq.* 136. Ejus pœna, *ibid.*
Multi. Quos multos appellet Apoſtolus cum ait, *Peccatores conſtituti ſunt multi*, 186.
Mundus diligi non debet, 45. Cujus mundi rectores dæmones, 177. Doctrina hujus mundi dum deponit ſuperbiam ad Chriſtum deſcendens, Eccleſiæ, quæ filia Chriſti, efficitur mater, 78.
Muſicum organum ex Apoſtolis & doctoribus Eccleſiarum, quod Spiritus ſanctus tangit, 145.
Myſterium. Quæ celantur aut in magno agantur myſterio, aut intentio cordis extenditur in Deum, ut avidius noſſe quæret, 109.

N

Nativitatis Chriſti pax & ſalus, ex Iſaia, Luca, Chriſto apud Joannem, Paulo, & Marone, 210.
Natura. Status quem aſſequetur beata in cælis, 1. *& ſeq.* Omnis natura hominis dominatu animæ & famulatu corporis temperata eſt, 214. Naturam humanam depravatam fuiſſe cito poſt peccatum eſt declaratum, 56. Legem fieri naturaliter, idem quod ſecundum naturam gratia reparatam, 102. 159. Etſi Apoſtolus illic de infidelibus intelligatur, non tollitur data differentia novi teſtamenti, 199.
Neceſſitas peccandi jam facta plerumque nos peccare cogit, 35.
Negotiis hominum quædam divinæ juſtitiæ imago impreſſa eſt, 232.
Neronem quidam Antichriſtum intelligi volunt, 137. Sive ipſius formam & ſpeciem corporis ſumat, ſive in alterius ſpecie appareat Antichriſtus, Neronis ſpurcitiam ſævitiamque habiturum Daniel teſtatur, *ibid.* Mores Antichriſti ex Daniele, *ibid.* Ex Judæis de tribu Dan veniet, ex prophetica benedictione Dan Jacob patriarchæ, *ibid.*
Neſtorianorum hæreſis, 162.
Neſtrianus Epiſcopus, 136.
Nocere. Duobus modis nocet homo, aut faciendo miſerum, aut deſerendo miſerum, 240. Nec eſt innocens qui ſibi nocent, *ibid.* Sibi prius nocet, qui vult aliis nocere, *ibid.*
Nox multiplex in qua David memor fuerat nominis Dei, 270. In qualibet nocte memor eſſe homo debet nominis Dei, *ibid.*
Nubere velle non pro magno habendum, 224. Nec tamen ibi prodeſt aliquid velle, niſi Deus marem feminamque conjungat, *ibid.*
Numeris. Quaternarius numerus perfectioni ſacratus, 47. Numeri quinarii perfectio & conſecratio, 66. Numeri ſenarii conſecratio, *ibid.*

O

Obdurationis meritum invenitur, 210. Non obdurat Deus impertiendo malitiam, ſed non impertiendo miſericordiam, 210. Miſericordiæ non invenitur meritum, *ibid.*
Obedientia Abrahæ Chriſtianis imitanda, 78.
Obſcura. In obſcuris quæſtionibus, de intellectis Deo gratiæ agendæ, de nondum intellectis, pax & caritas ſervanda, & petenda a Deo intelligentia, 225. Monitum eſt Apoſtoli, *Philip.* 3. 15. & 16. *ibid.*
Oculos corporeos beatorum nihil corporale latebit, 3. Oculus intentio eſt operantis, 182. Ante oculos habere, diligere, 240.
Odor bonus famæ bonæ, 264. Bonus odor Chriſti boni ſunt, aliis in vitam, aliis in mortem, *ibid.* Qui ſint quos bonus odor occidit, *ibid.*
Odores ipſi quoque animæ nocent, 37.
Offerre. Quæcumque Deo offerri poſſunt a Deo data, etiam fides, ſpes, & caritas, 255. Cetera poteſt inimicus auferre invito,

vito, hoc auferre non poteſt niſi volenti, *ibid.*

Officia Eccleſiaſtica. Qui ſe impares adminiſtrandis officiis Eccleſiaſticis norunt, juſte non ſe offerunt, 52.

Omnipotenti medico nihil inſanabile, 255. Etiam nolentes curari attrahit præveniendo, *ibid.*

Omnis. Quomodo omnis Iſrael ſalvus fiet, 128. Quomodo Deus illuminat omnem hominem venientem in mundum, 194. In Græco poteſt intelligi lumen ipſum veniens in hunc mundum quod illuminat omnem hominem, *ibid.* Quomodo & omnes per Adam peccatores, & omnes per Adam juſti, 193. Quomodo omnes per Adam ad condemnationem, & omnes per Chriſtum ad juſtificationem, 205. Quomodo omnes ad juſtificationem venire dicantur, 227. Excutitur dictum Apoſtoli, *Qui vult omnes homines ſalvos fieri*, 238. Quo ſenſu Deus omnes velit ſalvos fieri, 225. Interpretatio loci Apoſtoli, *Qui vult omnes homines ſalvos fieri*, 167. Omnes quomodo per Chriſtum juſtificantur, 222.

Opera bona gratiam non præcedunt, ſed conſequuntur, 228. Operum bonorum neceſſitas, 248. Opera ex gratia, non ex operibus gratia, 205. Opera infidelium, 189. Fides initium unde bona opera incipiunt, *ibid.*

Operari. Deus velle & operari, operatur, 255.

Opprimere. Quodammodo opprimimus quando oppreſſos cum defendere poſſumus, contemnimus, 50.

Orat & oratur Chriſtus, 244. Quomodo Spiritus ſanctus interpellet pro nobis, 210. & ſeq. Non ſpiritus noſter interpellare intelligendus eſt, *Rom.* 8. 26. *ibid.* Chriſtus carnem portans oravit, 244. Semper orandum, *ibid.*

Oratio neceſſaria his qui gratia non aguntur, 255. Qui orationem ſuam tepidam, frigidam, & pene nullam dolet, jam orat, 235. Impium eſt ea deſiderari vel peti a Deo quæ ſunt animæ pernicioſa, & maxime quod cum murmure poſtulatur, 92. Hoc deſiderio Deus offenditur, *ibid.* Omnis fidelis multa deprecatur ſecundum ſeculum, & non exauditur, ad vitam æternam ſemper exauditur, 256. Sola vita æterna ſecure petitur, quia aliquando accipietur, *ibid.* Oratione commendamus Deo etiam fidem noſtram, 190. Deus non exaudit ad præſentem voluntatem, exaudiendo ad futuram ſanitatem, 245.

Oratio continua, 250.

Ordo dilectionis, 45. & ſeq.

Origenes multa de lepræ mundatione diſſeruit: & quæ recta fide ſenſit, Chriſto conſignavit, 91.

Originalis peccati transfuſio probatur, 64. Originalis peccati propagatio, 34. & ſeq. Originalis peccati pœnæ, mors, ſterilitas terræ, labores, 65. Arbitrium voluntatis cum gratia commendatur, 390.

Oroſius Presbyter, *ibid.*

Oſee prophetæ conjugium, 96. Oſee propheta jubetur mulierem accipere fornicariam, ut ſit jam uxor, quæ paulo ante fuerat meretrix, *ibid.* Eccleſia virgo & mater filiorum fecunditate lactans, *ibid.*

Oſtium arcæ Noe figura erat confoſſi lateris Chriſti, 66.

Otium ſanctum contemplationis, in quo exercetur animæ negotium, 5. Otium ſtudioſum & ſpiritalis occupatio, 52.

P

PArentes primi ſimilitudinem Dei appetierunt, 27. Qui non venerantur parentes, canibus ſunt ſimiles, neque talibus ſanctum dandum Dominus in Evangelio dicit, 81.

Parſimonia non rerum uſum, ſed delectationem interdicit, 29.

Parvuli inobedientiæ filii quæ movetur in membris repugnans legi mentis, 197. Parvuli non baptizati ubi futuri, 193. Parvulorum quoque Salvator Chriſtus, 197. Parvulorum morituorum opera futura Deus prævidere non potuit, 215.

Paſcha, tranſitus, 82. In hoc omnis actio fidei noſtræ, paſſioniſque Dominicæ agitur ſacramentum, *ibid.*

Paſtoris animi ſollicitudo, 28.

Pater adjuvat Filium in quantum Deus hominem, propter formam ſervi, cui homini Deus, & cui formæ ſervi etiam Dominus eſt Pater, 270.

Patientia humilis Jobi pietas omnem moleſtiam ſuperbiæ debellavit, 74. Salus expectanda a Deo cum patientia, 259. Cæleſtis medicus venit non ſolum fovere, ſed & ſecare & urere, *ibid.* Non minor habeatur patientia ſub homine, *ibid.* Patientia non ſub Deo curante, quam qualibet eſt laudanda, 49.

Patroclus Epiſcopus, 187.

Paulus in eadem deſcriptione natus qua Chriſtus oſtenditur ex verbis ejus. *Act.* 22. 28. *Ego autem natus ſum* Romanus, 217. Paulus electus a Deo per Aaron ſignificatus, 80. Paulo poſt revelationes neceſſarius angelus ſatanæ, quo colaphizante reprimeretur elatio, 218. Paulus orans ut auferretur a ſe angelus ſatanæ, cur non exauditus, 274. Paulus apoſtolus quomodo virtutes & gratias omnes habuerit, 189. & ſeq. Plures & ampliores in Chriſto, 189. Paulus multis locis fidei gratiam præponit operibus, non ut opera extinguat, ſed ut oſtendat non eſſe opera præcedentia gratiam, 228. Paulus architectus noſter Arcæ figuratam fabricam ad Eccleſiam refert, 66.

Peccatores omnes non eodem modo tractandi, ſed alii portandi, alii caſtigandi, 16. Peccatoris tenebræ non ſunt natura, ſed voluntate, 277. Peccatorum ſupplicia, quid Deus donet electis oſtendunt, 234. Ita debent peccatores omnes diverſo modo curari, ut ſub ope Chriſti nullius ſalus in hac vita debeat deſperari, 16.

Peccatum eſt hominis inordinatio atque perverſitas, 233. Peccatorum cauſæ, 34. Peccatum peccato tollitur, 223. Peccatum primorum parentum qui ſit admiſſum, 26. Neminem a Deo puniri propter mala opera quæ præſcitur commiſſurus ſi vixiſſet, 215. Cur Scriptura inexcuſabiles dicat qui ſcientes peccant, 212. Peccata ignorantiæ & negligentiæ, 268. Peccatum impunitum eſſe non poteſt, 255. Homines perverſi falſo jactitabant Paulum dicere, *Faciamus mala, ut veniant bona*, 226. Quolibet modo ab homine peccetur, voluntate peccatur, 168. Poſſe non peccare, & non poſſe peccare qui differant, 163. Angeli beati pro merito permanſionis ſuæ acceperunt non poſſe peccare, *ibid.* Et accepturus erat homo ſi ſtetiſſet, *ibid.* Nihil ſic a peccato ſervat, ſicut timor ſupplicii & amor Dei, 41. & ſeq. Non eo modo jam poſſumus peccato reſiſtere, quo Adam in natura ſana potuit, 35. Peccati excuſatio a primis parentibus, 64. In corruptione noſtra omnes peccatorum cauſas habemus, 35. Peccata aliena impatienter ferunt qui ſua non cogitant, 10. Peccata aliena non debemus facile accuſare, ſed gemere, *ibid.* Peccata ignorantiæ & ſcientiæ diſtinguuntur in ſacrificiis veteribus, 89. Peccatum nullum ſine ſuperbia admittitur, 34.

Peccatum originale. Quomodo in utero baptizatæ formatur homo futurus ſub diabolo, 187.

Peccatum aliud parvum, aliud magnum, 20. Peccata venialia, 200. Peccata quædam pœnas eſſe aliorum peccatorum, 226.

Pela-

Digitized by Google

Pelagius monachus, 190. Pelagius in judicio Dioſpolitano anathematizavit eos qui dicerent gratiam ſecundum merita dari; ſed nihil aliud in poſterioribus ejus diſputationibus incenitur, 202. Pelagius in Synodo Dioſpolitana quomodo abſolutus, 198. Pelagii Epiſtola ad Demetriadem, 218. Pelagius in judicio Palæſtino negavit ſe dicere, gratiam ſecundum merita noſtra dari, 168. Quod tamen poſtea in libris defendit, *ibid.* Pelagii expoſitiones epiſtolæ Pauli ad Romanos, 199. Pelagius debet perverſam Pauli expoſitionem aut ſuam negare, aut emendare, *ibid.* Pelagius tria eſſe dicit, quibus mandata explentur, poſſibilitatem, voluntatem, & actionem: poſſibilitatem, datam confitetur a Deo, duo reliqua non eſſe aſſerit, 216. Diſcipuli Pelagii ex parte a præceptoris doctrina recedunt, 172.

Pelagiani non defenſores, ſed præcipitatores liberi arbitrii, 168. Pelagiani non tam contra Manichæos defendunt, quam contra catholicos extollunt liberum arbitrium, dum laudant illud, 174. Pelagiani convincuntur in parvulis geminis, uno poſt baptiſma, altero ſine baptiſmatis gratia mortuo, 172. Pelagiani gratiam ſine meritis naturam humanam eſſe dicunt, 209. Quomodo Pelagiani recipiendi, 192. Verſutia Pelagianorum, *ibid.*

Pellis morticina homo ſuperbiens, 175.

Perfectio hujus vitæ non eſt perfectio, ſi comparetur cum perfectione alterius vitæ, 5. & in quo utraque differat, *ibid.* &c. Perfectio vitæ contemplativæ, quæ hic haberi poteſt perfectioni futuræ comparari non poteſt, 4. In quo differat utraque, *ibid.* Ut ex omni parte perfectiſſimus vult Deus, & nobiſcum agit, non ſolum præceptis, ſacramentis, exemplis, ſed etiam per Spiritum ſanctum diffuſa caritate, donec perfecta ſanitate Deus ſicuti eſt a nobis videatur, 225.

Perſecutiones decem ab Oroſio numerantur, plures ab Auguſtino, 127. Perſecutio apud Perſas tempore auctoris lib. de Prom. & Præd. *ibid.* Qui defecerunt in perſecutionibus, 270. Vici abſorpti qui ſcientes perſecutoribus ceſſerunt, 271.

Perſeverantia donum Dei, 156. Etſi perſeverantia ſit a Deo, non negligenda correptio ejus qui non perſeveraverit, *ibid.* Perſeverantia petitur in oratione Dominica, 157. Perſeverantia datur filiis Dei, 159. Deus perſeverare facit prædeſtinatos, 164. Perſeverantia datur prædeſtinatis, 159. Perſeverantiæ adjutorium quale primo homini datum, quale nunc datur prædeſtinatis, 161. Quale nunc donum perſeverantiæ datur electis, 164. An rogante Chriſto ne deficeret fides Petri, defectura fuiſſet, ſi Petrus ab ea deficere voluiſſet, 158. Quicumque non perſeverant, non ſunt a maſſa perditionis prædeſtinatione diſcreti, *ibid.* Reprobi quidam veram habent ad tempus juſtitiam, etiam ſi non in ea perſeverant, 159.

Perſeverantia in fide donum Dei, 165.

Petra in deſerto aquas proferens, Chriſtus eſt ex Apoſtolo, 1. *Cor.* 10. quæ percuſſa in cruce ſanguinem produxit & aquam, quibus ſobria inebriamur, 83.

Petrus de ſe nimium præſumſit, 161. Quibus oculis Chriſtus Petrum reſpexerit, 222.

Philoſophi hujus mundi res ſuas abjicere potuerunt, nec tamen ſecundum Deum vixerunt, quia voluntatibus propriis non renuntiarunt, 26. Omnis Philoſophia Chriſtianæ ceſſit doctrinæ, quam illa utiliter expugnans inimicorum jacula deſtruxit inimicos: ſicut Moiſes ab Ægyptiis eruditus, illico expugnavit Ægyptios, 72.

Pietas. Qui veræ pietatis eſt plus intendit in ea in quibus ſibi diſplicet, quam in ea, ſi qua in illo ſunt, quæ non tam ipſi, quam veritati placent, 236.

Piſces poſt Reſurrectionem Domini juſſione capti, ſancti omnes ex omni gente numero ſibi ſoli cognito congregati, 141.

Piſcis nomen. Ἰχθὺς Jeſus Chriſtus Dei Filius Salvator, 116.

Plagæ 10. Ægypti præceptis decem comparantur, 80. Corrupti mores Ægyptiorum, corruptum aquæ elementum habere meruerunt, *ibid.*

Plato mundum finem habiturum docuit, 131.

Pœnæ juſta tale vitium, ut jam moleſtum ſit obedire juſtitiæ, 206.

Pœnitentia impiorum poſt judicium infructuoſa, 142. Niſi Deus dederit, nemo agit pœnitentiam, 185.

Pollutio hominis dormientis non eſt ei culpa, 18.

Pontifices ſancti non inflantur, quia hic fidelium ſunt capita, ſed lætantur quia aliquando Chriſti clariora futuri ſunt membra, 7. Pontificis negligentis deſcriptio, *ibid.*

Populum Hebræum poſt eremum & Marath aquam amaram victricis palma ſuſcepit: populum Chriſtianum ſignificans ſtatim ut amarum paſſionis poculum biberit, omni amaritudine liberandum, 82.

Populus Hebræus primitivus inter populos, 68.

Poſſeſſiones Eccleſiæ non ſunt res mundi, ſed Dei, 25. Ut ſacræ ſunt habendæ, *ibid.* Quomodo his uti debeant ſacerdotes, *ibid.* Hoc eſt poſſidendo contemnere, non ſibi, ſed aliis poſſidere; nec habendi cupiditate ambire, ſed pietate ſubveniendi ſuſcipere, 21.

Poteſtas eſt ubi adjacet voluntati facultas, 202. Quiſque in poteſtate habere dicitur, quod ſi vult facit, ſi non vult non facit, *ibid.* Omnis poteſtas, ſed non omnis voluntas a Deo, *ibid.*

Præadamitarum error exploditur, 251. Acutiſſimum Philoſophorum quorumdam in hanc rem argumentum etſi ratio refutare non poſſet, fides irridere deberet, *ibid.* & *ſeq.* Deus non ex nobis cogitandus, 252.

Præcepta multo attentius perficere debet, qui ex amore perfectionis vult tranſcendere, 41. Quidquid nobis jubetur, orandum eſt ut impleatur, 197. Simulque conari debemus, *ibid.*

Prædeſtinatio, 166. Prædeſtinationem occultari opus eſt in hac vita, 165. Nemo de ſalute & prædeſtinatione ſua certus & ſecurus, *ibid.* Securitas de prædeſtinatione quando, *ibid.* Qui cadunt & pereunt in numero prædeſtinatorum non fuerunt, 164. Prædeſtinatos Dei miſericordia comitatur in quocumque ſtatu, *ibid.*

Prædeſtinationis cauſſæ inſcrutabiles, 213. & *ſeq.* Cur illum potius quam illum Deus liberet, ſcrutetur qui poteſt, ſed caveat præcipitium, 210. Prædeſtinatio non ex præviſione bonorum operum, 214. Sententia Pauli de prædeſtinatione certa quidem veritas, ſed magna profunditas, 216. Omnes prædeſtinari per unum mediatorem Chriſtum, & per unam eamdemque fidem ſalvantur, 197. Nullis temporibus negata a Chriſto prædeſtinatis medicina, *ibid.*

Prædicationis neceſſitas ex neceſſitate fidei & bonorum operum ad ſalutem evincitur, 9. Sacerdotum prædicatio ſimplex & aperta, gravis tamen & diſciplinata, non vero ſublimis eſſe debet, 12. Non ad conciliandos audientium plauſus, ſed ad ciendas lacrymas accomodata, *ibid.* Patiendum eſt fidem ſibi per hominem prædicari, quamvis poſſit homini non per hominem dari, 156.

Prædicatorum qui eloquentes ſunt, ſed vitæ negligentes periculum & ſtatus, 44.

Prælatorum deſidia notatur, 192. Quomodo poteſtate ſua uti debeant Pontifices, 10. & *ſeq.*

Præmia in cælis erunt inæqualia, 3.
Præſepe Chriſti. Iſaias, Lucas, Paulus, & Sibylla, 120.
Præſumere. De ſe non præſumendum, 160. In Nabuchodonoſore cum neglexiſſet Danielis conſilium regno expulſo, deinde in illud reſtituto, præſumentium pœna, quos Deus tamen in menſura lacrymis potat, deinde pœnitentes reparat, 112. Exemplum aliud in Petro, & Judæis interfectoribus Chriſti, *ibid.*
Præteriti pro futuri temporis verbis cur Scriptura utatur, 160.
Prævaricatores, qui audiunt legem, & non faciunt, 241.
Prius & poſterius in rebus creatis, non in Deo, 252.
Profundum multiplex de quo ad Deum clamandum eſt, 272. Chriſtus qui nec profunda noſtra contempſit, etiam de profundo hominem excitat, 273.
Prophetia & alia gratis data non perfectioni fidelium neceſſaria, ſed fragilitati, nec in cælo erunt, cum perfectiora ſucceſſerint, 44. Prophetiæ locus nullus erit in futuro ſæculo, *ibid.* Prophetia Jacob impletur cum Herodes patre Idumæo, matre Arabica natus a Cæſare Auguſto Judææ gentis imperium ſumit, quo tempore orbe pacato, deſcriptionem fieri præcepit: qua cum ageretur venit Chriſtus, 117.
Propoſitum. Secundum cujus propoſitum vocentur, electi, 173. Secundum propoſitum vocati, *ibid.*
Proſperitas timorem parere debet, 275. In proſperitate diſci debet ſapientia, quam non vacat audire in tribulatione, 253. Si Chriſtus habitet animam, homo fidelis indifferenter utitur hoc mundo, nec extollitur proſperis, nec frangitur adverſis, ſed ubique Deum laudat, 275. Exemplum Job, *ibid.*
Providentia Dei circa parvulorum ſalutem occulta, 227.
Proximum quandonam diligamus ut nos ipſos, 45.
Prudentiæ munus proprium, 51. & *ſeq.*
Prudentiam perfectam nemo hic adipiſcitur, 53. & *ſeq.*
Pſallere Deo recte quis dicendus ſit, 236. Pſallit Deo cujus opera concordant cum voce, *ibid.*
Pſalmus, laus Domini, *ibid.* Pſalmus non quilibet cantus, *ibid.*
Pudicitiæ & virginitatis diſcrimen, 184. In infidelibus virginitas carnis eſſe poteſt, non pudicitia virginalis, *ibid.* & *ſeq.* Pudicitiæ acquirendæ ratio, 38. Pudicitia conjugalis quæ, 184. Pudicitia conjugalis limes eſt mali, & ideo bonum eſt, *ibid.* Nullum crimen per fidei bonum bene uti libidinis malo, *ibid.*
Pugna. Aliud eſt non pugnare & eſſe in pace, aliud pugnare & vincere, aliud pugnare & vinci, aliud nec pugnare, ſed trahi, 249.
Purgatorius ignis firmatur teſtimoniis David, Malachiæ, Matthæi, Petri, Pauli, ac Sibyllæ, 241. & *ſeq.*
Pythagoræ & Platonis ſcholæ veras virtutes non eſſe dicebant, niſi quæ menti imprimantur a forma æternæ immutabiliſque ſubſtantiæ, quæ eſt Deus, 178. In his tamen non vera virtus, & unde hoc, *ibid.*

Q

Quærere. Anima quæritur aut a perſecutoribus, aut a dilectoribus, 276.
Quæſtionum magnarum & difficilium tractatio quid utilitatis afferat de his ſcribenti, *Pag.* VII.
Quies. In quiete memor ſit Dei, ut in actionibus meditetur Deum, 236. Qui quando otioſus eſt non cogitat Deum, in actionibus non poteſt cogitare Deum, *ibid.*

R

R*Ahab* meretrix cujuſce rei figuram geſſerit, 95. Rahab & Thamar animæ fornicariæ Jeſum excipientis figuræ. *ibid.*
Raphael Archangelus miſſus a Deo ad Tobiam, 116. Magna ejus in Tobiam beneficia, *ibid.* Tobias Chriſtum inter cetera prophetavit, *cap.* 13. 14. *ibid.* Piſcis cujus interiora dæmonem fugarunt, & Tobiam illuminarunt, Chriſtus purgans Mariam, a qua expulit ſeptem dæmonia, *ibid.*
Rationalis in pectore, ex pretioſis moribus omnis doctrina pontificis: ut ſit habens rationale obſequium, 88.
Rebecca divinitus acta prophetica arte benedictionem Jacob filio minori conciliat, 92.
Reges prius Eccleſiam perſequentes, ad eam adducti: Pſalmus, Iſaias, Matthæus, Lucas, Sibylla quoque, 128. Iidem reges jugum legis Chriſti ſuſcepturi, in Pſalmis, Salomonis Sapientia, Evangelio, Jacobo, Paulo, Maro quoque favet, *ibid.*
Regina Auſtri nulla neceſſitate impedita venit audire ſapientem Salomonem: Judæi vero ultro venientem ad ſe Sapientiam contempſerunt, 107. Hæc regina Eccleſiam oſtendit, *ibid.*
Regnum Dei quis prædicat, 17. Regni Iſrael a regno Juda diviſio, Hæreticorum Schiſmaticorumque figura, 107. Regnum mortis quid apud Apoſtolum, 192. Quatuor regna in metallis ſtatuæ a rege Babylonis viſæ, Babylonium, Macedonium, Penicum, & Romanum Oroſius hiſtoriographus intellexit, 111.
Reluctantes Dei gratia prævenit, ut volentes fiant, 174.
Remiſſio peccatorum etſi nullis præcedentibus meritis dari dici poteſt, non tamen ſine aliquo merito eſt, ſi fides eam impetrat, 209.
Reparatio Hominis perfecta reparatio in cælo, 2.
Reprobi quidam habent ad tempus veram juſtitiam, ſed in ea non permanent, 159. Non ſunt ex numero filiorum, etiam quando ſunt in fide filiorum, *ibid.* Per reprobos & electos divitiæ Dei manifeſtantur, 208.
Reſiſtere peccato non ut Adam potuit, poſſumus, 35.
Reſurrectio carnis firmata teſtimoniis Ezechielis, Iſaiæ, Evangelii, Pauli, & Joannis in Apocalypſi, 140. Nec neceſſitas, aut mutabilitas, *ibid.* Reſurrectio carnis promittitur, ut animæ beatitudo, 256. Omnium erit reſurrectio mortuorum, ſed diſpar, 272. Reſurgentne omnes? 140. & *ſeq.* Chriſtus ſolus reſurrexit non moriturus, 272. Talis ſperanda reſurrectio, *ibid.*
Retributio. Quadruplex Dei retributio, 217. Quam retributionem roget David cum dicit, *Retribue ſervo tuo*, 242. Quatuor retributiones diſtingui poſſunt, *ibid.*
Rex terræ quomodo quis fiat, 258. Super reges terræ terribilis Deus, *ibid.*
Romani ſecundum formam terrenæ civitatis boni, 215. Cur ad tantam imperii gloriam conſequendam a Deo adjuti, *ibid.*
Ruth quid typice egerit, 103. Ruth figura Eccleſiæ ex Gentibus, *ibid.* Booz & Ruth Obed genuerunt, per cujus ſucceſſionem uſque ad Chriſti nativitatem perventum eſt, *ibid.*

S ab.

S

Sabbatum quomodo Judæi obſervarent, quomodo Chriſtianis ſit obſervandum, 251. Sabbatum Chriſtiani in tranquillitate cordis, *ibid.* Sabbati obſervatio, *ibid.* Sabbati, requies, ut vacantes ab omni opere malo Deum contemplemur, *ibid.*

Sacerdos cur ſpeculator ſit dictus, 10. Sacerdotum cura pro populo ſibi commiſſo, 16. Sanctorum ſacerdotum laus & officia, *ibid.* Quomodo in ſacerdotium ingrediantur, & quo animo illud exerceant, 17.

Sacerdos ſemel ingrediens in ſancta in ſanguine alieno: Chriſtus ſemel oblatus cum ſuo ſanguine introiit ſemel in ſancta, 87. & *ſeq.*

Sacerdotis carnaliter viventis luctuoſa deſcriptio, 10. & *ſeq.* Sacerdotum carnalium culpa & pœna ab Ezechiele, *cap.* 14. & *ſeqq.* deſcripta, 10.

Sancti in fine ſæculorum futuri quanta virtute luctaturi cum diabolo ſoluto, cum quo ligato tantis periculis dimicatur? 134. Facie ad faciem Deum videbunt, 144. Juge canticum *Alleluja* cantabunt, *ibid.* Numerus ſanctorum Deo certus & definitus, 208.

Sacramenta malis non proſunt imo obſunt, 260. & *ſeq.* Sacramentum in conjugio Adam & Evæ, 64.

Sacrificia pro delictis oblata a Caino & Abel, 65. Cur alterum acceptum a Deo, aliud repudiatum, *ibid.* Sacrificia varia antiquæ legis Chriſtum figurant, 89. Sacrificia pro votivis & ſolemnibus, quæ Chriſti populus offerat, Paulus oſtendit, *Hebr.* 13. & 16. dicens, *offeramus ſacrificium laudis* &c. 90.

Sacrificium altaris & eleemoſynæ pro defunctis, quatenus & quibus proſint, 252.

Sæculari militiæ propter ſtipendium deſervire poteſt, non Eccleſiaſticæ, 21. & *ſeq.*

Salomon pacificus interpretatur, 106. In ejus nomine multa divina promiſſa reſonant, *ibid.* Ne ipſius perſonæ deputarentur, ſed Chriſto, a præceptis Domini declinans in ſenectute, & vitam, & ſapientiam amiſit, *ibid.* Salomon gladium afferri juſſit, non ut puerum feriret, ſed ut viſcera matris demonſtraret, *ibid.* Hæretici ſimiles falſæ matri puerum dimidium petenti, *ibid.* Chriſtus vero eo gladio quem venit mittere in terram hæreticorum fraudes removet, & vivum nomen ſuum veræ matri (Eccleſiæ) reddit, *ibid.* Salomonis ſapientiæ, 107.

Salphaad filiæ paternam hereditatem ſuſcipientes, animæ auxilio humano deſtitutæ, quas reſpicit Deus, earumque ſit portio, 97.

Salluſtius mundi finem futurum agnovit, 131.

Salus plena hominis ubi futura, 54. Omnes egere morte Chriſti ut ſalventur, 195. Salus omnium procuranda, quoniam incertum nobis eſt, quoſnam decreverit Deus ſalvos facere, 166. & *ſeq.*

Samſon quid præfiguravit, 100. & *ſeqq.*

Samuel dux, Sacerdos, & Propheta, figura Chriſti, 103. & *ſeq.*

Sanandi ordinem cæleſtis medicus non ab ægroto accipit, ſed a ſe ipſo, 223. Non quærat quiſque in corpore Chriſti, niſi ſanitatem, 274. Hinc cetera bona ſequuntur, *ibid.*

Sancti, ut nos, fragiles erant, 42. Sanctorum in cælo felicitas, 2.

Sanctificari. Aliter ſanctificantur ſancti, aliter ſanctificatur nomen Dei, 180. Cum in oratione Dominica Deo Patri dicimus, *Sanctificetur nomen tuum*, quid petimus, 157.

Sanguis Chriſti. Sanguinem Chriſti bibunt fideles, 65. Clamentes, *Amen*, *ibid.*

Sapientia eſt rerum humanarum & divinarum ſcientia, 238. Quamquam proprie ſapientia ſit rerum divinarum, ſcientia humanarum, *ibid.* Illud tantum tribuendum ſcientiæ illi quo fides gignitur, nutritur, defenditur, roboratur, *ibid.*

Satanas. Etiam opus ſatanæ excluſum opere ſatanæ, cum traditus peccator ſatanæ, ut diſcat non blaſphemare, 223.

Scala. Jacob in ſomno oſtenſa, & lapis oleo conſecratur, Chriſtum ſignabat: ut Chriſtus Nathanaeli expoſuit, 74.

Schiſma. Iniquitas eſt ſcindere unitatem, tamquam veſtem Chriſti, tamquam retia piſcantium Apoſtolorum, 134.

Scientia hujus vitæ plenitudini futuræ collata, pars eſt ſcientiæ, non tota, 54. De ſcientiæ & ſapientiæ diſtinctione, 238. Scienter pius, & pie ſciens nemo niſi qui acceperit Spiritum-ſanctum, 211.

Scriptura ſacra chirographum Dei, 278. Multa reddidit ex iſto chirographo, quæ reſtant, reddet. Quæ ibi promiſſa, reddita jam fuerint, *ibid.* Scripturas ſcrutari juſſit Chriſtus, non in ſuperficie pertranſiri, 270. Deus noluit ſibi credi dicenti, ſed voluit teneri Scripturam ſuam promiſſionum teſtem, 278. Scripturarum interpretatio quibus abutantur Pelagiani, 173.

Securitatem ſalutis nullus dum hic vivit habet, 2. 5. 53.

Sedere alibi honorem judicandi, alibi humilitatem oſtendit, 271.

Sedes Dei cælum, & anima juſti, 254.

Seducere. Ariani multos ſeducebant potentia temporali, aut induſtria mali ingenii, aut abſtinentia parcitatis, 134.

Semel locutus Deus quomodo, 203.

Semen ſervorum Dei, non Judæi, ſed imitatores fidei Abrahæ, & qui diligunt Deum, 257.

Senſus. Auribus præſtare ſenſum videndi, & oculis audiendi non eſt impoſſibile Deo, 189.

Septuaginta arboribus palmarum, omnis numerus ſanctorum Martyrum conſignatur, 127.

Sequi Chriſtum quid ſit, 28.

Sermo ex induſtria cultus ſententiarum vivacitatem enervat, & totam vim dictorum ſplendor elaboratus evacuat, 57. Ea compoſitio ſatis ornata videtur, quæ conceptiones animi cum neceſſaria perſpicuitate profert, non quæ illecebris aurium deſervit, *ibid.*

Serpens æneus erectus in deſerto typum Chriſti gerebat, 94. Ut ſerpens æneus viſus morſus ſerpentum ſanabat; ſic peſtiferos morſus diaboli exaltatus in cruce Jeſus, ſi reſpiciatur, id eſt, ſi ab eo ut cæleſti medico non recedatur, *ibid.*

Serpentis ſeductoria Evæ condemnatio, 64.

Serviendum Domino in timore, & exſultandum cum tremore, 160.

Sibylla Erythræa, 119.

Simon magus in mirabilibus ingredi volebat, 273. Plus illum delectavit potentia Apoſtolorum, quam juſtitia Chriſtianorum, *ibid.* De talibus erat qui in templum intrant ad emendum & vendendum, *ibid.* Simon magus ſe perdidit & Neronem decepit, 139.

Simulacra. In Mauritania producta de cavernis ſimulacra antiqua quæ fuerant abſconſa, 130.

Simulatores. Religionis ſimulatorum deſcriptio, 18. Cur tales ab Eccleſiæ rectoribus tolerentur, *ibid.*

Sobrietas. Quantum ſtomacho reficiendo, & fami eximendæ

ſatis

ſatia eſt indulgendum, 39. Finem edendi non ſaturitas faciat, ſed voluntas, *ibid.* Duplicitec einlatur ſubtietas, *ibid.* Viri abſtinentes nec delicioſi eſſe ſolent, nec aeidi, *ibid.*

Societas. Illi arguuntur qui nihil humanæ ſocietati proficiunt ex contempta utilitatis communis, 52.

Sol ſapientiæ ubique lucet, ſed a ſtultis non videtur, 193.

Solvitur quæſtio dicentium, *Quid adhuc conqueritur?* 207.

Spes & deſperatio in peccatis, 245. In Deo ſperandum non in ſe, nec in alio homine, 247.

Spiritus-ſanctus ex Patre & Filio procedit, 9. Spiritus non multiplex, ſed unus, & idem omnia operatur, 211. Aliter adjuvat nondum inhabitans, aliter inhabitans, *ibid.*

Stellæ ſignum. Balaam, Iſaias, David, Matthæus, Paulus, Sibylla & Maro, 120.

Stoicorum de animi affectionibus ſententia, 55.

Studia. In ſtudiis ſpiritalibus proficere poſſunt multipliciter elci Eccleſiaſtici, 52.

Subditorum erga rectores ſuos officia. 14.

Superbia omnis peccati initium, quæ mala generet, 34. & ſeq. Quibus indiciis deprehendatur, 38. & ſeq. Sine ſuperbia non poſſunt Dei præcepta contemni, 36. Appetitus propriæ poteſtatis hominis ſuperbiam præcedit, 196. Superbia ex angelo diabolum fecit, 34. Contra ſuperbiam imprimis vigilandum, 196. Superbiæ præci effectus: iidemque cupiditati. 36. Superbia radix peccati mundo pereunte non potuit perire, 67. In circuitu impii ambulant, ſed circuitus eorum caput ſuperbia, 243. Omnis ſuperbus fictus eſt, omnis fictus mendax, *ibid.* Adverſus ſuperbiam divina medicina, 195.

Superflua. Poſſidenda non ſunt ſuperflua, 39.

Surgunt ante Chriſtum qui volunt hic excelſi eſſe, ubi humilis ille fuit, 271.

Symmachus vir doctus & eloquens, ſed paganus, panegirico Theodoſii recitato aram Victoriæ in Senatu reſtitui ſuggerens, ab Imperatoris adſpectu pulſus, ipſo die rheda non ſtrata vectus exſulare jubetur, 229.

T

TAbernaculi ejus annexorum myſtica ſtructura examinatur, 87. Quæ oblata ſunt in fabricam tabernaculi, ex his myſtica omnia in tempore futuræ Eccleſiæ revelabuntur, *ibid.* Ternis ſeris connectuntur columnæ Tabernaculi: quoniam fidei, ſpei, & caritatis vinculo doctores Eccleſiæ ſalubriter adſtringuntur, *ibid.*

Temperantiæ officium, 48. Quidquid ſine quo poteſt vivi percipitur, non ſuſtentandæ vitæ, ſed fovendæ luxuriæ carnis impenditur, 25.

Templum a Salomone conſtructum ſpiritale ædificium ſignat, quo Rex noſter Chriſtus fidelium corda non tantum ſingula templa in ſingulis, ſed etiam unum ex omnibus templum fecit, 106. Hoc Templum ſub Dario cœptum, ſub Cyro poſt annos quadraginta perfectum. De quibus Judæi in Evang. *Joan.* 2. 18. non de eo qui a Salomone ædificatum fuerat loquentes, 114. Templum Dei ſunt qui credunt in Chriſtum & diligunt, 273. Templum ubi rogatur Deus & exaudit, *ib.* Hoc templum corpus Chriſti, congregatio fidelium, *ibid.*

Temporalia, 166.

Tempus amatorum mundi ſemper paratum, tempus juſtorum nondum venit, 243.

Tenebræ. In tenebras exteriores mitti quid, 43.

Tentatio. Diabolus amplius cecidit, quando ſe ab eo Jeſus tentari permiſit, oſtendens nequitias ſeductionis ejus, & docens ſuos quomodo debeant reſiſtere tentatori, 133. Quæ tentationes convecſis cavendæ, 47. Vitia ſpiritalia ſollicite vitanda, *ibid.* Melius eſt tentari & probari, quam non tentatum reprobari, 277. Inimici noſtri diabolus & angeli ejus oppugnant extrinſecus, nec expugnant eos qui apprehendant turrem fortitudinis, 269. Chriſtus prior tentatus eſt, ne nos in tentatione vinceremur, 251. Tentatio Chriſti noſtra doctrina eſt, *ibid.*

Terra hominis peccato maledicta, 65. Terra promiſſionis gratiam ſignificat, 268.

Teſtamentum vetus in novo revelatum, in vetere novum velatum, *ibid.* Teſtamentum novum, canticum novum, homo novus prædicantur; in Jeremia, Iſaia, Matthæo, Paulo: in Marone adombrantur, 127. In novo Teſtamento diſcretio nulla eſt perſonarum ex Apoſtolo, *Gal.* 3. 28. 210. Teſtamentum fidei in Abrahæ imitatoribus, 268.

Thamar gemini populus duos deſignabant, 55.

Timor non quilibet haberi debet in vitio. 54. Timor ſupplicii quam ſervet nos a peccato, 42. Timoris ſancti a pœnali diſtinctio. 55. Timor pœnæ, amor juſtitiæ, 172. Timor Domini qualis eſſe debeat, 246. & ſeq. Sic time Dominum, ut ſperes in miſericordia ejus, *ibid.*

Tobias ea patientia præditus, qua ſciebat iram Domini æquo animo ſuſtinendam, 116. Hujus mores ſancti depinguntur, *ibid.* De Tobia, *ibid.*

Tradit Deus in paſſiones ignominiæ convenienter; nec tamen voluntates malas operatur, 186.

Trahi a Patre quis dicatur, 168. Chriſtus non uſus eſt verbo ducendi, ſed trahendi, ne intelligamus præcedere voluntatem, 169. Trahit Pater faciens ut volentes ex nolentibus fiant, *ibid.*

Tranſitus per Jordanem baptiſmi typus eſt, 96.

Tribulatio. In quacumque tribulatione confugiendum ad Deum, 253. Nemini contigit ſine tribulatione vivere, *ibid.* Si cui contigit, plus metuenda tranquillitas, *ibid.*

Trinitatis unitas & æqualitas Scripturarum teſtimoniis inſinuatur, 265. Inſeparabilia ſunt opera Trinitatis, 267. Non ex ſolo Patre omnia, ſed etiam ex Filio, 265. Eadem opera Patris & Filii, 269. & ſeq.

Tripertita teſtium diviſio, 139.

Tubarum ſeptem certamen ſpiritale, 96.

Tumor aures cordis obſtruit, 174.

Tunica Chriſti indiviſa, 75. Tunica Chriſti deſuper contexta, nec a militibus diviſa, unitatem Eccleſiæ ſignat: quam unus ſorte poſſedit, quia ſorte provenit ut unitas Eccleſiam poſſideat, *ibid.*

Tutius videtur ambulare qui minus accepit, 274.

Tyconius de Apocalypſi multa ſcripſit, 139.

V

V*Alentiniani* III. Conſtitutio de Pelagianis, 187. Valentiniano Conſtantii & Placidiæ filio imperante, & Urſo tribuno inſiſtente, Templa omnia ad ſolum diruta, 130. Valentiniani Valentis fratris pietas & merces, 24.

VAlentinus. Ad eum & fratres ejus ſcripſit Aug. librum de Gra-

Gratis & libero arbitrio, 224. Item librum de Corrept. & gratia.

Vanæ gloriæ ſervire virtutes non decet, 235. *& ſeq.*

Vandali Africam evertentes tempore auct. libr. de Prom. & prædict. 130.

Vanitas quid ſit, 40. Vanitatis perniciés, *ibid. & ſeq.* Vanitas non virtutes promovet, ſed vitiorum licentiam corroborat, 41. Quos tentet, & in quæ mala præcipitet, *ibid.* Vani opera laborioſa ſine labore ſuſcipiunt, ut hominibus placeant, *ibid.* Omnis creatura humana in Adam, quoniam veritati ſubjecta eſſe non voluit, ſubjecta eſt vanitati, 270.

Vaſa ſacra ſine reverentia contrectantes Deo contumeliam irrogant. & eorum pœna, 112. Vaſa ſacra diripientes, quæ pœna maneat, 104. Vaſa perditionis ad uſum correctionis aliorum ſiunt, 233. Deus in vaſis miſericordiæ etiam per vaſa iræ notas fecit divitias gloriæ ſuæ, 208. Ex Judæis vaſa iræ & vaſa miſericordiæ, ſicut ex Gentibus, 233. *& ſeq.*

Velo. Undecim velis ciliciniis tabernaculum operitur: quo reum eſſe oſtendat totum mundum, ac ſub pœnitentia degere: quod Pſalmi undecimi initium habet, 87.

Velle & poſſe differunt, 200. *& ſeq.* Velle noſtrum ad Deum, & ad nos pertinet, 231. Voluntatis duritia an ſit de divina pœna, *ibid.*

Vellus repletum in area ſicca, Synagoga repleta divinis myſteriis, Eccleſia tunc ſicca in ſide gentium: pluvia in area, nunc replatam Eccleſiam gratia oſtendit, 98.

Venenum quid faciat corpori, 32.

Venire ad Chriſtum eſt credere in Chriſtum, 168.

Verba turpia &c. quomodo animo noceant, 37.

De Verbo Deo & homine David, Jeremia, Habacuc, Joannes, Paulus & Sibylla, 119. Verbum Dei audit & videt omnia, nec aliunde audit, aliunde videt: ſed totus viſus eſt, & totus auditus, 261. Cum tamen non idem ſit humano cordi videre & audire & eſſe, ut Verbo, *ibid.*

Veritas. A quocumque dicatur; recipienda eſt, quia Dei eſt, 34. Non tunc magna eſt ſi eam magni docuerint, ſed ipſa potius magnos facit eos a quibus doceri aut diſci potuerit, *ibid.* Communis omnibus veritas, 258.

Veſtis baptiſmalis quomodo amittatur, & recuperetur, 139.

Viæ Domini inveſtigabiles miſericordia & veritas, 209. Nec miſericordia impedit veritatem, nec veritas miſericordiam, *ibid.*

Videri Deus hic non poteſt, 2. Videndum eſſe in vita æterna, *ibid.*

Vindicta Dei in retinentes vaſa Deo ſacrata, 104.

Vinum non pro ebrietate, ſed pro corporis ſalute percipiendum, 29. *& ſeq.* Si deſit infirmitas, ab eo abſtinendum. Cur, 29. Vinum quomodo contineat luxuriam, *ibid.* Eo uti an liceat jejunanti, 30.

Virga Moſis Magorum virgas devorans, Chriſti doctrina paganorum hæreticorumque dogmata divina virtute conſumens, 80.

Virga Aaron producens nuces, Chriſtum indicat Sacerdotem: nux vero mundum, & Eccleſiam in mundo, 93. Nucea arbor ejuſque fructus Eccleſiæ myſteria typice continent, *ibid.*

Virtus omnis in tribus ferme conſiſtit, 51. Virtutis definitio ex Cicerone l. 2. de Inventione, 179. Virtus & vitium quo pacto ad diverſa hortentur, 46. Quatuor eſſe virtutes principales, 47. Virtutes a Deo ſolo tribui, 48. Virtutis a vitio diſtantia, 33. Quæ conſuetudo prava objiciat de converſione ſua meditanti, 46. Quæ e contra virtus ſuadeat eidem, *ibid. & ſeq.*

Virtutes cardinales, quæ & principales, quatuor: virtutum omnium fontes, 47. Omnis perfectio in illis continetur, *ibid. & ſeq.* Virtus nulla vera ſine vera pietate, 233. Tam turpiter ſervire virtutes humanæ gloriæ, quam corporis voluptati, 236. Virtutes gentilium, 178. Non ibi eſſe veras virtutes, ubi non eſt vera religio, *ibid.* Virtutes cum ad ſeipſas non ad Deum referuntur, vitia ſunt potius quam virtutes, quia inflatæ & ſuperbæ, *ibid.* Virtutes impiorum tolerabilius divino muneri tribuuntur, quam eorum tantummodo voluntati, licet hoc neſciant, *ibid.* Virtutes niſi ad fidem referantur, non eſſe veras virtutes, 238.

Vita corporis anima, animæ vita Deus, 262. Anima etiam mortua vivificat, *ibid.* Non idem animæ vivere, & ſapientem &c. eſſe, ut Verbo, *ibid.* Quia non participando Verbum habet vitam, &c. ut anima, ſed naſcendo, 263.

Vita actualis converſatio religioſa: quæ ſingulos doceat, 14. Magnus ſenſus eſt aliquem videre quia vapulat, & quando illi bene eſt, 270. Vita ipſa tentatio dicta in Job, *ibid.* Unde ſive felicitat, ſive in aliqua tribulatione conſtitutus plange, *ibid.*

Vitæ æternæ magnitudo non ſolum ineffabilis, ſed & incomprehenſibilis, 2. Brevis ejus deſcriptio, *ibid.* Vita æterna & ipſa gratia nuncupatur, 211. Non quia meritis non datur, ſed quia data ſunt & ipſa merita quibus datur, *ibid.* Vita æterna cur ſtipendium ab Apoſtolo non dicatur, ſed gratia, *ibid.* Stipendium quidem juſtitiæ eſt, ſed nobis gratia eſt, cui gratia eſt & ipſa juſtitia, *ibid.* Vita æterna quomodo & merces ſit & gratia, 165.

Vitam Pater quomodo Filio dederit, 262.

Vitia unde vel naſcantur vel augeantur, 34. Vitiis omnibus reſiſtere vera fortitudo, 48. *& ſeq.* Ad hoc nec deſperandum, nec præſumendum, 49. Animi fortitudo tam deſperandi ignaviam debet excutere, quam jactantiæ contraire, *ibid.* Vitia virtutibus affinia, 179. Virtutes a vitiis, non officiis, ſed finibus diſcernuntur, 180. Veræ virtutes Deo ſervire debent, *ibid.* Nemo ſteriliter bonus, *ibid.* Cur ſancti tardius ſanentur in aliquibus vitiis, 196. Non ut damnabiles ſint, ſed humiles, *ibid.* Nec tamen negligenda vitia, *ibid.*

Vivit Deo qui vitam iſtam finit propter Deum, 100. Vivere ſecundum hominem qui dicendus, 33. Quid ſit ſecundum hominem, quidve ſecundum Deum vivere, 252. Qui vivant ſecundum Deum, & veras habeant virtutes, qui vero ſecundum hominem vivant, & virtutum ſimilitudines nihil ſibi profuturas habeant, 34. *& ſeq.* Belluarum eſt ſibi vivere, ab his diſtamus ſi omnium commodis vivamus, 30. Belluarum eſt ſibi invicem nocere, hominum ſibi invicem prodeſſe, *ibid.* Quid ſit de Evangelio vivere, & quibus ab Apoſtolo illud conceſſum, 23. Hoc jure non uſus eſt Apoſtolus, *ibid.*

Unum. Apoſtolus *unum* & *unum*, Adam & Chriſtum commendat, 227.

Vocatio Dei an ſit effectrix bonæ voluntatis, 231. Vocatio ad pœnitentiam ad Dei occulta judicia eſt revocanda, 232. De Vocatione Gentium prædictiones apud Davidem, Iſaiam, Evangelium, Petrum, Paulum, 128. Vocati non omnes ſecundum propoſitum, 233.

Voluntas bona a Deo, 195. Voluntates hominum Deus in ſua poteſtate habet, 166. Exempla Scripturæ quibus probatur, Deum magis habere in ſua poteſtate voluntates hominum, quam ipſi ſuas, *ibid.* Voluntati ſuæ commiſſa eſt

pe-

perſeverandi vel non perſeverandi poteſtas, 264. Deus mirabili poteſtate operatur in cordibus bonas voluntates, 219. Bona voluntas in nobis fit operante Deo, 231. Pelagiani credebant in excitanda ad bonum opus voluntate nihil gratiam operari: ſed tantum in opere bono adjuvari, 168. Pelagiani & Catholici diverſimode intelligunt dictum Iſaiæ, *Si volueritis & audieritis me, quæ bona ſunt terræ comedetis*, 174. Effugium quo Pelagiani eludere tentabant quod dicitur, quidquid bonæ voluntatis habet homo, Deo tribuendum eſſe, 195. Voluntas credendi unde, 203. Voluntas credendi a Deo, *ibid.* Deum dominari & voluntatibus hominum probatur, 225. *& ſeq.*

Voluntas Dei, 237. Voluntas Dei ſemper invicta, 203. Quomodo velit Deus omnes ſalvos fieri, 183. De voluntate Dei erga ſalutem parvulorum, *ibid.*

Voluntarium bonum cum Deus operatur velle & operari, 224. Eccleſia pro inimicis ſuis orat, ut convertatur in bonam voluntas eorum mala, 177. *& ſeq.* Gratias agere debet qui præcepta Dei voluit, 225. Voluntates hominum ita eſſe in Dei poteſtate, ut eas quo voluerit faciat inclinari, *ibid.* Cur Deus non omnes vas faciat in honorem, nec omne in contumeliam, 184. Voluntas omnis aut bona, quæ juſtitiam diligit; aut mala, quæ non diligit, 196. Omnes motus animi voluntarii ſunt, 243. Qualis voluntas, tales illi, *ibid.* Qui invitus aliquid facit, non quidem plena & libera voluntate, ſed tamen non facit niſi voluntate, 205.

Voluptas a quibuſdam depicta, ut regina cui virtutes famulentur, 236.

Vox Patris tertio inſonuit, 121. Vox deprecationis quid notet, 275.

Uxor Loth in ſtatuam ſalis converſa, 71. Uxor Samſon alii viro tradita, leves animæ conſortium unici ſponſi Chriſti minime retinentes, ſed ſe hæreticæ ſocietati tradentes, 101. Illa mulier cum parentibus igni conſumta, omnis anima hæretica cum ſuis doctoribus igni inextinguibili exurenda, *ib.* Uxores plures Patriarchas licite habuiſſe, 74. *& ſeq.* Uxores plures ſancti Patriarchæ habuerunt, non cauſſa libidinis ſuæ, ſed ex Dei licentia, ob prolem multiplicandam, 75. Unam etiam habere Deus aliquando prohibuit, *ibid.*

Z

Z*Acharias* & Joannes exploratores primi adventus Chriſti, 95.

Zebedæi filii vani, revocantur ad humilitatem, 171.

Zelus Chriſti ad Templum ex David, Evangeliſtis, & Paulo, 223. In mercatorum ejectione notantur amatores pecuniæ, & avaritiæ mala, quæ ipſe Maro damnat, *ibid.* Zelus & contentio quantæ peſtes, 33.

LOCA

Digitized by Google

LOCA SCRIPTURÆ

QUÆ EXPLICANTUR

IN APPENDICE OPERUM

SANCTI PROSPERI.

GENES. III. 14. *Terram manducabis omnibus diebus vitæ tuæ.* 64
Ibid. IV. 7. *Peccaſti, quieſce, ad te converſio ejus, & tu dominaberis ejus.* 65
Ibid. IV. 13. *Major eſt iniquitas mea, quam ut veniam merear.* 40
II. Reg. XVI. 10. *Dominus dixit illi maledicere David.* 226
Pſal. I. 5. *Impii non reſurgent in judicio.* 141
CII. 2. & ſeq. *Benedic anima mea Dominum, & noli oblivisci omnes retributiones ejus, &c.* 203
LVII. 11. *Lavabit manus ſuas in ſanguine peccatoris.* 233
LXVII. 31. *Ut excludantur qui probati ſunt argento.* 198
CXVII. 14. *Fortitudo mea, & laus mea Dominus, & factus eſt mihi in ſalutem.* 49
CXVII. 68. *In ſuavitate tua doce me juſtitiam tuam.* 218
PROV. XIX. 5. *Teſtis falſus non erit impunitus, & qui arguit inique non effugiet.* 21
CANT. II. 4. *Ordinavit in me caritatem.* 46
SAP. XI. 25. *Nihil odiſti eorum quæ feciſti.* 233
ECCLI. X. 15. *Initium omnis peccati ſuperbia.* 34
Ibid. XIX. 28. *Eſt correptio mendax in ira contumelioſi: & eſt judicium quod non eſt bonum.* 20
ISA. X. 23. *Verbum enim conſummans & brevians.* 234
LXVI. 24. *Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur.* 43
EZECH. XXX. 3. *Speculator ſi viderit gladium venientem ſuper terram, & cecinerit buccina, & annuntiaverit populo, &c.* 21
XXXIII. 7. *Et tu fili hominis, ſpeculatorem dedi te domui Iſrael. Audiens ex ore meo ſermonem, annuntiabis eis ex me.* 10
Ibidem, ℣. 8. *Si dicente me ad impium, Impie, morte morieris, non fueris locutus, ut cuſtodiat ſe impius a via ſua, ipſe impius in iniquitate ſua morietur; ſanguinem vero ejus de manu tua requiram.* 10
XXXIV. ℣. 2. & ſeq. *Hæc dicit Dominus; Væ paſtoribus Iſrael, qui paſcebant ſemetipſos, &c.* ibid.
Ibidem, ℣. 7. & ſequent. *Propterea, paſtores, audite verbum Domini: vivo ego, dicit Dominus Deus, quia pro eo, quod facti ſunt greges mei in rapinam, &c.* ibid.
XXXVI. 22. & ſeq. *Hæc dicit Dominus Deus, Ego faciam, non propter vos; ſed propter nomen ſanctum meum, &c.* 174
XXXIX. 9. *Si autem annuntiante te ad impium ut a viis ſuis convertatur, non fuerit converſus a via ſua; ipſe impius in iniquitate ſua morietur, & tu animam tuam liberaſti.* 21
OSEE IV. 8. *Peccata populi mei comedunt.* 21
MATTH. V. 10. *Beati qui perſecutionem patiuntur propter juſtitiam.* 49
Ibid. VI. 9. *Sanctificetur nomen tuum.* 139
X. 16. *Eſtote prudentes ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ.* 53
XXII. 13. *Ligate eos manibus & pedibus, & mittite in tenebras exteriores.* 42
LUC. I. 6. *Converſati ſine querela.* 232
JOAN. I. 9. *Erat lumen verum, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* 194
Ibid. 11. *In ſua propria venit, & ſui eum non receperunt.* 233.
Ibid. 12. *Quotquot autem receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri.* 168
Ibid. 18. *Deum nemo vidit umquam.* 4
VI. 44. *Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater qui miſit me traxerit eum.* 168
ACT. XX. 25. & ſeq. *Ecce ego ſcio, quod amplius non videbitis faciem meam vos omnes, inter quos ambulavi prædicans regnum Jeſu Chriſti. Ideoque conteſtor vos hodierna die, quia mundus ſum ab omnium ſanguine. Non enim ſubterfugi, quominus annuntiarem vobis omne conſilium Dei. Attendite vobis & univerſo gregi, in quos vos Spiritus-ſanctus poſuit Epiſcopos, regere Eccleſiam Dei, quam acquiſivit ſanguine ſuo.* 27
ROM. II. 14. *Cum enim gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis ſunt faciunt, &c.* 198
V. 14. *Qui eſt forma futuri.* 192
Ibid. 15. *Multo magis gratia Dei & donum in gratia unius hominis Jeſu Chriſti, in multos abundavit.* ibid.
VI. 23. *Stipendium peccati mors: gratia autem Dei vita æterna, &c.* 221
IX. 10. *Non ſolum autem, ſed & Rebecca ex uno concubitu.* 227.
Ibid. 11. *Cum enim nondum nati eſſent.* 228
Ibid. 12. *Non ex operibus, ſed ex vocante.* ibid.
Ibid. 14. *Quid ergo dicemus? Numquid iniquitas eſt apud Deum?* 232
Ibid. 15. *Miſerebor cui miſertus ero, &c.* 230
Ibid. 16. *Igitur non volentis, neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei.* ibid.
Ibid. 17. *Dicit enim Scriptura Pharaoni, &c.* 231
Ibid. 18. *Ergo cujus vult miſeretur, & quem vult indurat.* 232
Ibid. 19. *Quid adhuc conqueritur? nam voluntati ejus quis reſiſtit?* ibid.
Ibid. 20. *O homo, tu quis es qui reſpondeas Deo? &c.* ibid.
Ibid. 21. *An non habet poteſtatem figulus luti, &c.* ibid.
Ibid. 22. *Si autem volens Deus oſtendere iram.* 231
Ibid. 29. *Et ſicut prædixit Iſaias, Niſi Dominus Sabaoth reliquiſſet nobis ſemen, &c.* 234
XIV. 23. *Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt.* 33. 181

I. COR.

1. COR. III. 3. *Nonne homines eſtis, & ſecundum hominem ambulatis?* 232

IX. 13. *Qui in ſacrario operantur, quæ de ſacrario ſunt edunt: & qui altario deſerviunt, cum altario participant. Ita & Deus ordinavit his, qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivere.* 23

Ibid. 15. *Ego autem nullo horum uſus ſum. Expedit enim mihi magis mori, quam ut gloriam meam quis evacuet,* ibid.

XIII. 1. *Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habeam; factus ſum velut æs ſonans, aut cymbalum tinniens.* 43

Ibid. 2. *Si habuero prophetiam, & noverim myſteria omnia, & omnem ſcientiam: & ſi habuero omnem fidem, ita ut montes transferam; charitatem autem non habuero, nihil ſum.* 44

Ibid. 3. *Si diſtribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & ſi tradidero corpus meum, ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt.* ibid.

Ibid. 4. & ſeq. *Charitas patiens eſt, benigna eſt, non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non eſt ambitioſa; non quærit quæ ſua ſunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet ſuper iniquitate, congaudet autem veritati, omnia ſuffert, omnia credit, omnia ſperat, omnia ſuſtinet.* ibid.

XV. 28. *Cum autem ei omnia ſubjecta fuerint, tunc & ipſe Filius ſubjectus erit ei qui illi ſubjecit omnia.* 266. & ſeq.

EPHES. V. 18. *Nolite inebriari vino, in quo eſt luxuria.* 29

THESS. V. 17. *Sine intermiſſione orate.* 250

1. TIM. II. 4. *Qui vult omnes homines ſalvos fieri.* 238

IV. 2. *Argue, obſecra, increpa, in omni patientia & doctrina.* 19

VI. 10. *Radix omnium malorum cupiditas.* 36

HEBRÆORUM XIII. 17. *Obedite præpoſitis veſtris, & ſubjecti eſtote eis. Ipſi enim pervigilant, quaſi rationem pro animabus veſtris reddituri: ut cum gaudio hoc faciant, & non gementes.* 18

F I N I S.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google